LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ և ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Բոլոր Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
1
ՄԱՅԻՍ
MARDI
1 Mai
1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2484

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՕՆԸ

»»»· ·«««

Այսօր քաղաքակիրթ բոլոր երկիրներու մէջ կը տօնուի Մայիս Մէկը, իբրեւ Աշխատանքի Տօն։

Մեքենականութեան զարգացումը անցեալ դարու ընթացքին, առեղծեց նոր դասակարգ մը, որուն դրամագլուխն էր իր բազուկը միայն։

Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մեծ քաղաքներուն մէջ, արդիւնաբերութեան միջոցներու կեդրոնացումը, ճարտարարուեստի նոբանոր ճիւղերու առեղծումն ու ընդլայնումը հետզհետէ շեշտեցին այդ նոր դասակարգին արժէքն ու կարեւորութիւնը։ Ընչազուրկ բանուորութիւնը (պրոլետարիատ) արթնցաւ, իր դասակարգային շահերու գիտակցութիւնն ունեցաւ, եւ տնտեսաբար կազմակերպուեցաւ։

Այսպէս է որ ծնաւ Ընկերվարական Միջազգայինը՝ Կարլ Մարքսի հզօր շունչին տակ։ Նոր նշանաբաններ հրապարակ նետուեցան, եւ խոշոր ընկերային յեղաշրջում մը կատարուեցաւ, պատելով այն օրուան երբ ամբողջ աշխարհ միջազգային մէկ դրօշակի տակ պիտի եղբայրանար։

Շնորհիւ ընկերվարական գաղափարներու տարածման, շնորհիւ աշխատաւորական կազմակերպութեանց զօրացման, բանուորներու վիճակը սկսաւ բարուոքիլ ԺԹ. դարու վերջին քառորդէն ի վեր։ Իսկ ներկայ դարուն բարելաւումը շարունակուեցաւ տնտեսական կերպով։ Բանուորները յաջողեցան ձեռք բերել կեանքի տանելի պայմաններ։ Նոյնիսկ կարգ մը երկիրներու մէջ (ինչպէս Ամերիկա) հանգստաւէտ պայմաններ առեղծուեցան աշխատաւորներու համար։

Մայիս Մէկը Աշխատանքի Տօն հռչակուեցաւ Ամերիկայի մէջ, տասնեւիններորդ դարուն վերջերը։ Աշխարհի բոլոր բանուորները խրախուսեցին այդ տօնը։ Ու ամէն տարի այդ օրը հանդիսաւ կ'ընեն աշխատաւորները, յարգելու համար սեղծագործ Աշխատանքը, ու մանաւանդ նոր իրաւունքներ եւ շահեր պահանջելու համար իրենց դասակարգին։

Եր ժամանակ, երբ այս տօնը աշխարհի ամէն կողմը ընկերվարական – յեղափոխական կազմակերպութեանց համար պրոպագանդի, իրենց գաղափարներու տարածման առիթ մըն էր։ Ու մանաւանդ բողոքի արտայայտութիւն մը՝ տիրող իշխանութեանց դէմ։

Այսօր փոխուած է կացութիւնը։

Այն երկիրներուն մէջ, ուր ժողովրդավարական սկզբունքները կը տիրապետեն, Մայիս Մէկը կը տօնուի հին ձեւով։ Ու տեղական իշխանութիւնները աչալուրջ կը հսկեն՝ անկարգութեանց եւ խռովութեանց տեղի չտալու համար։

Իսկ այն երկիրներուն մէջ, ուր դիկտատորական վարչաձեւը կը տիրապետէ (բանուորական թէ ազգայնամոլական), կառավարութիւնները իրենք կը կազմակերպեն աշխատաւորական հանդէսներ Մայիս Մէկի առթիւ։

Կարմիր Մոսկուայի թէ ցեղապաշտ Պերլինի մէջ, հսկայ հանդէսներ կը կատարուին այսօր, միլիոնաւոր աշխատաւորներու մասնակցութեամբ։ Մայիս Մէկի համար միեւնոյն յարգանքն ունին այսօր անոնք, որ համաշխարհային յեղափոխութեան եւ միջազգային եղբայրութեան անունով կ'երգուրնան եւ անոնք որ գերման ցեղին գերակշռութեան պաշտամունքն ունին եւ իրենց սահմաններէն դուրս կը քշեն բոլոր համայնավարներն ու ընկերվարականները, այսինքն Մայիս Մէկով եւ բանուոր ու ընչազուրկ դասակարգի անունով երդուրնցողները։

Ահա՛ նոր օրերու, մեր օրերու տարօրինակութիւններէն մէկն ալ։ Ո՛րքան փոխուած է Մայիս Մէկի դիմագիծը։

Մի՞թէ ընկերվարութիւնը խսկապէս յաղթանակած է այդ երկիրներուն մէջ։ Արդեօ՞ք աշխատաւոր դասակարգը տէրն է իր ճակատագրին գոնէ այնտեղ, ուր Մայիս Մէկը պետական տօն է (Խորհրդային Միութիւն), կամ «Աշխատանքի Ազգային Տօն» (Գերմանիա)։ Երջանի՞կ են բանուորները եւ պահանջներ չունի՞ն իշխանութիւններէն։

Պատասխանը ժխտական է դժբախտաբար։

Տնտեսական աննախընթաց տագնապը, որուն մահասարսուռ ճիրաններուն մէջ կը տուայտի ամբողջ մարդկութիւնը տարիներէ ի վեր, գործարաններէն փողոց նետած է միլիոնաւոր բանուորներ։ Աշխարհի հինգ ցամաքամասերուն վրայ, անհամար ընտանիքներ օրուան հացի կարօտ են եւ պետական նպաստներով միայն կը քաշկռտեն իրենց կեանքը։ Բազմաթիւ գործարաններ կը փակեն իրենց դուռները, սպառումի շուկաներու պակասէն։ Արդիւնաբերութեան միջոցներու արտակարգ զարգացումը ճարտարարուեստի մեքենաներու անօրինակ արդիւնացումը՝ շնորհիւ ելեկտրականութեան եւ նորանոր գիւտերու, անհաւատալի խնայողութիւն մը առաջ բերին մարդկային բազուկի։ Մեքենան գրաւեց մարդուն տեղը եւ այս վերջինը ինկաւ փողոց։

Անկէ զատ Մեծ Պատերազմը ուրիշ յեղաշրջում մը մտցուց ընկերային կեանքին մէջ։ Նոր դարագլուխ մը բացուեցաւ։ Կինը, որուն տեղն էր եւ պէտք է ըլլար միայն տունն ու ընտանիքը, շուկայ ինկաւ, գործի ասպարէզ նետուեցաւ ու հետզհետէ գրաւեց բոլոր այն դիրքերն ու պաշտօնները որոնք մինչ վերապահուած էին տղամարդուն։

Ու առեղծուած այս նոր կացութեան մէջ, դժբախտ են բոլորը։ Եւ դժգոհ։

Առաջ ութժամեայ աշխատանք կը պահանջէին բանուորները ամէն տարի Մայիս Մէկին, որովհետեւ գործատէրը կը կեղեքէր զիրենք 12–14–16 ժամ աշխատցնելով։ Վաղո՜ւց է որ փոխուած են ժամանակները։ Շրջուած են նաեւ դերերը։ Գործատէրները իրենք է որ կ'առաջարկեն շաբաթական 40 ժամուան աշխատանք՝ բանուորներու տարիներով պահանջած եւ դժուարաւ ձեռք բերած 48 ժամուան փոխարէն։ Ու դեռ բանուորներ կան, որ պիտի նախընտրէին հին կարգերուն վերադառնալ՝ անօթի չմեռնելու համար։

Մարդկութիւնը կ'ապրի ծանր օրեր։

Իսկական Մայիս Մէկը կուգայ այն ատեն, երբ բոլոր մարդիկ կ'ունենան աշխատանք իրենց ազատ հայրենիքներուն մէջ, եւ խաղաղութեամբ կը նուիրուին գործի՝ կատարելու համար իրենց պարտականութիւնը հանդէպ մարդկութեան։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՐՏԱՌՈՒՉ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ԸՆԿ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

»»»· ·«««

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 3500 ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՆԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԲՈԼՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԵՐԷՆ

— oo —

Պատգամաւորներ բոլոր շրջաններէ

Մարսիլիոյ մեր մասնաւոր թղթակիցը հեռաձայնով հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ողբացեալ վեթերան ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յուղարկաւորութեան մասին (մանրամասնութիւնները՝ թղթատարով).

Կիրակի օր Մարսէյլի արուարձան Պոմոն աննախընթաց եռուզեռի մէջ էր՝ կէսօրէ վերջ ժամը 1էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան ժամը 7։

Յուղարկաւորութեան մասնակցելու համար պատգամաւորութիւններ եկած էին բոլոր շրջաններէն՝ ինչպէս Փարիզ, Լիոն, Կրընոպլ, Տէսին, Վիէն, Վալանս, Ռոման, Ս. Էթիէն եւայլն։ Դագաղը՝ եռագոյնով ծածկուած՝ յաւէտ ողբացեալ ընկերոջ Պոմոնի բնակարանէն ուսամբարձ տարուեցաւ մինչեւ եկեղեցի, առաջնորդութեամբ իտալական նուագախումբին, որ տխուր եղանակներ կը հնչեցնէր։

Եկեղեցական արարողութեանց կը նախագահէր առաջնորդ Գ. եպիսկ. Պալաքեան, որ դամբանական խօսեցաւ։ Նոյնպէս եկեղեցիին մէջ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին կողմէ խօսեցաւ ընկերուհի Քիւրքճեան։

Ետքը կազմուեցաւ յուղարկաւորական թափօրը, որուն կը մասնակցէին աւելի քան 3500 հոգի, ամէն դասակարգէ եւ հոսանքէ։ Դագաղին առջեւէն եւ ետեւէն կը տարուէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Զինանշանը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արծիւներու սկաուտները դագաղին ետեւէն կը տանէին 32 ծաղկեպսակներ։

Թափօրին կը մասնակցէին՝ բացի զանազան շրջաններէ մասնաւորաբար եկած պատգամաւորութիւններէ, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի վարչութիւնը լրիւ կազմով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հայ Արծիւներու տեղական կազմը ամբողջութեամբ, Զ. Ո. Միութեան մասնաճիւղը, բոլոր Հայրենակցական Միութիւնները, Համազգայինը, եւ տեղական զանազան Միութեանց եւ հոսանքներու ներկայացուցիչներ, որոնց շարքին նաեւ ռամկավար – ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչը, բազմաթիւ բարեկամներ ու համակիրներ։

Ժողովուրդը ամբողջ երեք ժամ քալեց ոտքով մինչեւ գերեզմանատուն։ Թափօրի ճամբուն վրայ երեթեւեկը բոլորովին դադրեցաւ։ Ֆրանսացիները զարմանքով կ'ըսէին թէ երբեք այսքան փառաշուք յուղարկաւորութիւն չէին տեսած։

Գերեզմանատան մէջ դամբանական խօսեցան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյի ներկայացուցիչ բժիշկ Համօ Օհանջանեան, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Գերասիմ Բալայեան, Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ Ա. Խատիսեան, բոլոր դաշնակցական թերթերու կողմէ Շաւարշ Միսաքեան, Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին կողմէ Պ. Հիւսեան, Ռամկավար – Ազատական կուսակցութեան կողմէ Պ. Պետրոս Զարոյեան, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ֆրանսայի զանազան շրջաններու կոմիտէութեանց կողմէ 13 պատգամաւորներ։

Մասնաւոր ծաղկեպսակներ ղրկած էին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրօն, Հ. Յ. Դ. Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն, Հ. Հ. պատուիրակութիւնը, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն, Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը եւ այլ բազմաթիւ կազմակերպութիւններ։

Թափօրը յուզուած ցրուեցաւ իրիկուան ժամը 7ին։

Ցաւակցական հեռագիրներ

Ս. ԷԹԻԷՆ, 29 ապրիլ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները ողբացեալ ընկեր ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի մահուան առթիւ։ Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք իր շիրմին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. ԱՆՏՈՔ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷ

Ս. ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԷՅՆՈՍԹ, 29 ապրիլ.— Ընդունեցէք մեր ամենաանկեղծ ցաւակցութիւնները մեծ գործիչին եւ գրչի վաստակաւորին՝ ընկեր ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի մահուան առթիւ։ Խոր մեծարանքով կը խոնարհինք իր դագաղին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. ՍԱՔՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷ

ՊԷԼՖՈՐ, 29 ապրիլ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնը ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի մահուան առթիւ։ Կը խոնարհինք իր յիշատակին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. ՊԷԼՖՕՐԻ ՎԱՉԳԷՆ ԽՈՒՄԲ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք մեր վեթերան ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի շիրիմին առջեւ եւ կը խոստանանք վառ պահել իր յիշատակը մեր սրտերուն մէջ։

Հ. Յ. Դ. Ս. ՄԻՆԱՍԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, 29 ապրիլ.— Դառնապէս կ'ողբանք պաշտելի ընկեր ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի դաժան մահը։

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷ

ԼԻՈՆ, 30 ապրիլ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ յարգելի մտաւորականին բոլոր պարագաներուն։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 28 ապրիլ.— Խորապէս զգածուած մեր սիրելի ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի մահուամբ, կուգանք յայտնել մեր անկեղծ համակրանքը։

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ, Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Փոխան ծաղկեպսակի

Ալֆորվիլի Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն, ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, 150 ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. վեթերաններու Ֆոնտին։

»»»· ·«««

Ծանր արկած մը թաղումէն վերջ

Վալանսէն կը հեռախօսեն «Յառաջ»ի.— Ընկ. Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան ներկայ ըլլալու համար Վալանսէն մեկնած ընկերներէն 8 հոգի ինքնաշարժով Մարսէյլէն վերադարձած ատեն ճամբան Մոնթէլիմարի եւ Ավինեոնի միջեւ ծանր արկած մը կ'ունենան։ Ութ ընկերներն ալ կը վիրաւորուին, որոնց երեքի վիճակը ծանր է։ Ծանրապէս վիրաւորուած են Յակոբ եւ Լեւոն Տէր Սարգիսեան եղբայրներ եւ Խորէն Շաթրեան (Ռոմանէն)։ Թեթեւ վիրաւորուածները ներկայիս կը խնամուին՝ տունը պառկած։ Իսկ ընկ. Ջաֆար Տարաֆնեան արկածէն վերջ կորսուած է ու մինչեւ այժմ հետքը չէ գտնուած։

Մանրամասնութիւնները նամակով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մայիս 1ի տօները

Ինչպէս գրած ենք, այսօր զանազան տեղեր հանդիսաւորապէս կը տօնուի Մայիս Մէկը։ Բացի Մոսկուայէն, աննախընթաց հանդիսութիւններ պիտի կատարուին նաեւ Պերլինի մէջ, Գերմանիոյ զանազան քաղաքներէն հասած միլիոնաւոր աշխատաւորներու մասնակցութեամբ։ Այս առթիւ պատրաստուած են երեք հսկայ դրօշակներ, որոնց նմանը չկայ աշխարհի վրայ։ Ամէն մէկ դրօշակի երկայնքն է 45 մէթր, լայնքը 15, ծանրութիւնը կէս թոնօ։ Անոնք պատրաստուած են Վիւրթէմպէրկի մէջ 39 բանուորներու կողմէ, որոնք երեք շաբաթ աշխատած են։ Երկու հազար հոգինոց երգչախումբ մը աշխատանքի երգեր պիտի երգէ։

Ֆրանսայի մէջ կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է անկարգութեանց տեղի չտալու համար։

Կ'ըսկին կը յիշեցնենք թէ ցոյցերուն մասնակցող ո եւ է օտարական առանց այլեւայլի անմիջապէս սահմանէն դուրս պիտի հանուի։

Հակառակ համայնավար և ընկերվարական կուսակցութեանց, ինչպէս նաեւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան ուղղած կոչերուն՝ 24 ժամ ամէն աշխատանք դադրեցնելու մասին, հանրային սպասարկութիւնները ոեւէ խանգարումի չպիտի ենթարկուին։

Ֆրանսա կ'ամրապնդէ իր դիրքը

Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Լուի Պարթու կիրակի օր վերադարձաւ դէպի Վարշաւա եւ Փրակա կատարած իր ճամբորդութիւններէն։ Թերթերը միաբերան վեր կը հանեն այս առաքելութեան յաջողութիւնը։ Նախարարը խանդավառ յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլին։

Գերմանիոյ բռնած անհաշտ դիրքին հետեւանքով, Ֆրանսա կ'ուզէ աւելի եւս ամրապնդել Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Վերջերս Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ կողմէ Գերմանիոյ հետ մերձեցման փորձեր կատարուած ըլլալով, Ֆրանսական դիւանագիտութիւնը փափաքեցաւ Մեծ Պատերազմէն ծնունդ առած այս երկու պետութեանց իսկական դիրքը ճշդել, մանաւանդ ապահով ըլլալ անոնց հաւատարմութեան վրայ, պատերազմի մը պարագային։ Լեհաստան արդէն 33 միլիոննոց պետութիւն մըն է, իսկ Չեխոսլովաքիա՝ 15 միլիոն։ Վերջին բանակցութեանց ընթացքին շեշտուեցաւ «հաւատարութեան» խնդիրը, այսինքն խօսակցութիւնները կատարուեցան անկախօրէն, հաւասարէ հաւասար, տանց պաշտպանեալի դիրքին մէջ դնելու Լեհաստանն ու Չեխոսլովաքիան։ Փրակայի մէջ, բանակցութեանց գլխաւոր առարկան էր Աւստրիոյ պարագան (Գերմանիոյ հետ միացման խնդիր), Զինաթափութիւն, Դանուբեան աւազանին մէջ տնտեսական գործակցութիւն եւ Չեխոսլովաքիոյ յարաբերութիւնները իր հարեւաններուն՝ մասնաւորապէս Խորհրդային Ռուսիոյ հետ։ Բոլոր խնդիրներու մասին տեսակէտի կատարեալ համաձայնութիւն կը տիրէ Ֆրանսայի հետ։

Դիւանագիտական ճամբորդութիւններ

Ռումանիոյ արտաքին նախարար Թիթուլէսքու Պուքրէշ հասաւ, Փարիզ կատարած իր հանդիսաւոր եւ յաջող այցելութենէն վերջ։

Իտալիոյ արտաքին փոխ – նախարար Սուվիչ Հռոմ վերադարձաւ՝ Փարիզ, Լոնտոն եւ Պրիւքսէլ ճամբորդելէ ետք։ Նպատակն էր նախկին դաշնակիցներու տեսակէտներն իմանալ Զինաթափութեան հարցին մասին։

Իր առաքելութիւնը ո եւ է շօշափելի արդիւնք չէ տուած։

Պուլկարիոյ վարչապետ Մուշանոֆ Փարիզ, Լոնտոն, Պրիւքսէլ, Հռոմ եւ Փէշթա այցելեց՝ Պուլկարիան շահագրգռող ելմտական, տնտեսական եւ քաղաքական զանազան խնդիրներու մասին կարգադրութիւններ ընելու համար։

Պուլկար վարչապետը յայտնեց թէ որոշ յաջողութիւններ ձեռք բերած է պարտքի խնդրին եւ առեւտրական գործառնութեանց հարցերուն մէջ։ Գերմանիա առաջարկած է հինգ տարի Պուլկարիոյ ծխախոտի ամբողջ բերքը գնել, պայմանաւ որ փոխարէն Պուլկարիան ալ Գերմանիայէն գնէ ճարտարարուեստի բոլոր մեքենաները, նուազագոյն 500 միլիոն մարք արժէքով։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ՈՒ ՍԱՐՔԸ

»»»· ·«««

Ռուզվէլթի փորձը յաջողապէս բոլորեց իր առաջին տարին եւ ցոյց տըւաւ թէ կարելի է տնտեսական դրութիւնը հիմնովին վերակառուցանել, առանց երբեք խախտելու երկրին քաղաքական—վարչական դրոյթը: Մինչեւ այժմ այն կարծիքը կը տիրէր թէ՝ տնտեսական նման վերակառուցման մը համար անհրաժեշտ է նախապէս եւ հիմնովին վերակառուցանել քաղաքական կազմը: Կասկած չկայ, որ այս կարծիքը հիմնաւորուած էր Մուսոլինիի, իսկ աւելի վերջերս Հիթլէրի փորձերով, առանց հաշուելու ռուսական յեղափոխութեան արիւնաներկ վերիվայրումները: Այսուհանդերձ, Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի շարժումները արդիւնք են քաղաքական եւ ընկերային պատճառներու եւ երեւոյթներու: Տնտեսական վերակառուցման մը ուղղութիւնները — եւ այդ՝ համեմատաբար սահմանափակ չափով մը — աւելի շատ մասնակի ու պատահական երեւոյթներն են այդ շարժումներուն: Ասիկա ի յայտ կուգայ եւ պաշտօնական գործադրութեամբը իրենց գաղափարաբանութեան, որ կը յենու քաղաքական — վարչական նոր կառուցման մը, այսպէս կոչուած՝ ամբողջական պետութիւն, որպէս հակադրութիւնը մինչայժմեան ժողովրդային—ազատական ռէժիմին: Այս տեսակէտէն, անշուշտ, անոնք ազդուած են բոլշեւիզմին մեթոտներէն, որոնց նըպատակները, սակայն, բացառապէս ուղղուած են դասակարգերու տնտեսական հաւասարեցման: Այս երկու գաղափարաբանութեանց շուքն ու շփոթը արդիւնք են հետեւեալ փաստին,— ծածկել մեթոտներու փոխառումը եւ եւ տալ նոր կառուցման մը ինքնավստահութիւնը: Մուսոլինին չէ՞ր որ յայտարարեց իր բարենորոգչական գործունէութեան սկիզբը — « մենք կը ճանչնանք Թագաւորը, եկեղեցին եւ մասնաւոր սեփականութիւնը, իսկ միւս ամէն բաներու մէջ բոլշեւիկներուն նման ենք »:

Բոլորովին այլ է պարագան, սակայն, Ամերիկայի մէջ: Մինչեւ 1929ան գրեթէ գոհ էր իր վիճակէն: Անկասկած, աշխատանքի պայմանները, հակառակ անոր որ լաւ վճարումներ կային, բոլորովին սեղմ էին եւ Եւրոպայի մէջ իրենց նմանները չունէին: Ֆորտի աշխատանոցներուն մէջ մարդիկ վերածուած էին մեքենաներու, իսկ կարգ մը արտադրութեանց մէջ, ինչպէս, օրինակ, ածխահանքերու մէջ, գոյութիւն ունէր դաժան վիճակ մը զոր անկարող եղած էին տասնամեակի ընթացքին բարելաւելու: Այսուհանդերձ, դանդուածը որ կեանքի ուրիշ կերպեր չէր ճանչնար, կը խորհէր թէ բարեկեցիկ է· իսկ ագարակատէրերը, թէեւ պարտքերու տակ ճզմուած, այսուհանդերձ գոհ էին իրենց ուժեղացած եւ մեքենականացած արտադրութենէն: Համայնավարութեան, ընկերվարութեան կամ փաշականութեան մասին խօսք անգամ չէր կարող ըլլալ:

Դժգոհութիւնը սահմանափակուած էր միայն այն շրջանակներուն մէջ որոնք անիշխանական ձգտումներ ունէին:

Բայց, 1929ին տնտեսական տագնապի ծաւալումէն վերջ, կացութիւնը հետզհետէ փոխուեցաւ: Մինչ առաջին տարիներուն կը կարծուէր թէ այս տագնապը եւս մէկն է ռէժիմին պարբերական երեւոյթներէն, ի վերջոյ հազիւ մէկ քանի խորատես միտքեր ըմբռնեցին թէ՝ տիկա իրականին մէջ ռէժիմի տագնապ մըն է: Մըրէյ Պըթլըր ըսեր էր նոյն իսկ թէ արդար աշխարհ կը գտնուի նոր ժամանակաշրջանի մը նախօրեակին: Նոյնինքն Ռուզվէլթ, իր ընտրութենէն առաջ, իր «Նայուածք դէպի առաջ» գրքին մէջ արտայայտուած է նոր պայմաններու եւ նոր կարգ ու սարքերու մասին: 1933ի սկզբնաւորութեան, կացութիւնը այլեւս անհանդուրժելի էր: Երկիրը կանգնած էր մեծ արկածի մը առջեւ եւ մթնոլորտին մէջ յեղափոխութեան մը շունչը կը զգացուէր· կամ՝ աւելի ճիշդը՝ ըմբոստութեան մը որ յուսախաբութեան եւ վրէժի ժայթք մը պիտի ըլլար եւ իր ետեւէն պիտի բերէր իրական յեղափոխութիւնը:

Նոյն տարուան մարտին, երբ Ռուզվէլթ կառավարութիւնը ձեռք առաւ, կացութիւնը յստակօրէն բնորոշեց հետեւեալ բառերով.— « վարէն գալիք յեղափոխութենէն խոյս տալու համար, պէտք է զայն վերէն ընել »:

Բայց, ի՞նչ ձեւով ան ընթացք տըւաւ իր այդ բարենորոգումներուն: Ահա հարց մը որու մասին ընդհանրապէս սխալ կարծիք մը գոյութիւն ունի: Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ՝ Ռուզվէլթի գործունէութիւնը կը խարխլէ իրեն տրուած բացառիկ իրաւասութեանց եւ դիկտատորեան հանգամանքին վրայ: Ասիկա բոլորովին անճիշդ է: Ռուզվէլթ եւս կը շարունակէ միեւնոյն օրինական իրաւունքները և օրինական սահմանափակումները, ինչ որ ունէին իրմէ առջի նախագահները: Միակ տարբերութիւնը կը կայանայ իր անձնական հեղինակութեանը, կամքին, անկեղծութեան ու կարծիքներու անկախութեանը մէջ: Խորհրդարանին իրաւունքները կը մնան անխոցելի: Նախագահին կողմէ ներկայացուած գործադիր իշխանութեան բոլոր ձեռնարկները կը յենուն օրէնսդիր մարմնին կողմէ քուէարկուած օրէնքներու վրայ: Ճիշդ է որ Ռուզվէլթ յայտարարած է թէ եթէ երկիրը կ՚ուզէ այս ծանր կացութենէն դուրս գալ, պէտք է ինք գործունէութեան ազատութիւն ունենայ: Բայց, ասիկա չի՞ համապատասխաներ միթէ այսպէս կոչուած « վստահութեան խնդիր »ին, որուն յաճախ կը հանդիպինք խորհրդարանական կարգուսարքի մէջ, երբ կառավարութիւնները խորհրդարաններուն տրուած օրինագծերու անպայման քուէարկումը կը պահանջեն: Քլէմանսօն չէ՞ր որ յանուն պատերազմին (ժը փէ լա կէռ) իր ձեռքին մէջ ունէր խորհրդարանը, եւ այդ՝ այն երկրին մէջ որ յարափոփոխ կառավարութիւններ ունի: Ասոնք այն լուրջ եւ բացառիկ շրջաններն են, երբ, արկածէն եւ անոր մեկուսացումէն առաջ, երեսփոխանական ժողովները բնազդօրէն կը լքեն ձեւակերպութիւնները որոնք բնականոն ժամանակներու ժառանգն են: Պէտք է նկատի ունենալ նաեւ որ Միաց. Նահանգներու նախագահը իր վրայ կը կեդրոնացնէ գործադիր իշխանութիւնն ու կառավարութիւնը: Իր նախարարները պատասխանատու են միայն իր առջեւ բարձրաստիճան պաշտօնեաներու նըման: Իրաւունքները հետեւապէս, զորս ինք ձեռք կը ձգէ բացառիկ պարագաներու մէջ, անձնական չեն, այլ կը պատկանին գործադիր իշխանութեան եւ կամ խորհրդարանական երկիրներու դահլիճներուն:

Բայց, կայ իրական տարբերութիւն մը, որ, գուցէ, պատճառ կը դառնայ նախագահի իրաւասութիւններուն դիկտատորութիւն վերագրուելուն: Օրէնքները, ընդհանրապէս, մանրամասնօրէն կը ճշդորոշեն ստեղծուած կամ ստեղծուելիք կացութիւն մը: Իսկ Ռուզվէլթի շրջանին քուէարկուած օրէնքները ցոյց տուին լոկ գործունէութեան նոր ուղղութիւն մը, որուն թէքնիք մանրամասնութիւնները ոչ միայն անկարելի էր նախապէս ճշդել, այլեւ կարելի չէր գիտնալ թէ ինչ պիտի ըլլան անոնք՝ կեանքին պահանջներուն ու պայմաններուն յարափոփոխութեան իբրեւ հետեւանք:

Այդ էր պատճառը որ գործադիր իշխանութեան կը տրուէր իրաւունք մը՝ օրէնքներու սահմանին մէջ գործելու համաձայն պարագաներուն: Այսպէս է պարագան Ռուզվէլթի յաջող կարգադրութիւններուն մէջ՝ Թղթադրամի աղէտին, դրամանիշի բարենորոգման, երկրագործական կազմակերպման եւայլն համար: Ինչպէս նաեւ ազգային ճարտարարուեստական վերականգնումի օրէնքներուն մէջ, որ երկրին ամբողջ տնտեսական կառուցումին նոր ձեւ մը կուտայ: Այս բոլորը դեռ ի լինելութեան են եւ հարկ է սպասել մինչեւ որ անոնք բնականոն դառնան ու օրէնքները ստանան վերջնական բնոյթ:

Այսուհանդերձ, այս բոլորին մէջ կայ յանկարծուստ յեղաշրջում մը, իրական յեղափոխութիւն մը: Բայց, այս յեղաշրջումն ու այս յեղափոխութիւնը յատուկ չեն օրէնսդրութեան մեթոտներուն, որոնք կը մնան նոյնը եւ ծունդ կ՚առնեն միեւնոյն քաղաքական — վարչական կարգ ու սարքէն, այլ՝ նոյնինքն տնտեսագիտական ըմբռնումներուն մէջ, որոնք ներմուծուած են նոր օրէնսդրութեան մէջ եւ որոնք տրամագծօրէն հակադիր են մինչայժմեան ըմբռնումներուն: Մինչ նախապէս, մասնաւորաբար Մ. Նահանգներու մէջ, տնտեսութեան մէջ ազատութեան սկզբունքը բացարձակ էր, (բացի թրըսթներու դէմ օրէնքներէն.) նոր օրէնսդրութեան մէջ կայ ազգային տնտեսութեան համակարգութեան սկզբունքը՝ հսկողութեանը տակ պետութեան որ ինքն իրմով կուտայ ընկերային նոր կարգ ու սարք մը:

Այս նոր կարգ ու սարքը դէպի ո՞ւր կ՚ընթանայ: Առանձին հարց է: Այս յօդուածով ուղեցինք ցոյց տալ թէ մեծ պետութեան մը տնտեսական եւ ընկերային վերակառուցումը տեղի կ՚ունենայ առանց խախտելու անոր քաղաքական — վարչական հաստատութիւնները եւ, հետեւաբար, առանց արիւնի, առանց ըմբոստութեան եւ առանց ճնշումի: Մինչ արիւնաներկ Ռուսիան դեռ կը դալարուի:

Զ.

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

օօօօ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ).— «Հայ Երիտասարդ» է անունը այն միութեան որուն շուրջ հաւաքուած են խումբ մը ուսանողներ եւ կը ջանան մտաւոր կորիզ մը կազմել այս գաղութին մէջ եւ ծառայել հայ մշակոյթին եւ ազգապահպանման: Հիմնադրութիւնը տեղի ունեցած է 2 դեկտեմբեր 1933ին ընկերական շրջանակի մը մէջ եւ արդէն կերպով մը շարունակութիւնը կը համարուի նախկին ուսանողական միութեան: Որդեգրուած է վարչական նոր ձեւ մը «Ֆի—հրըրփրինցիփ» որով միութեան վարիչը լայն իրաւասութիւններ ունի· անդամները որոշ պայմաններ պէտք է լրացնեն, եթէ կ՚ուզեն գործօն մասնակցութիւն եւ պէտք է հետեւեալ երդումը ընեն.

— « Պատուով կ՚երդնում հաւատարիմ մնալ իմ բարձր ցեղիս մշակոյթին եւ գործել իբրեւ գիտակից Հայ. բարձր պահել ազգիս անունը եւ անոր համար զոհաբերել ու զոհաբերել տալ՝ առանց վերապահութեան հպատակիլ վարիչին »:

« Հայ Երիտասարդ »ը վերջին կապերով զօդուած է Պերլինի հայ գաղ. միութեան պաշտօնապէս, դեռ նախկին վարչութեան օրերէն. նոյնիսկ որոշ ժամանակ մը ստանձնած է փոքրերու մայրենի լեզուի եւ պատմութեան դասաւանդութիւնը, երբ անոնք առանց ուսուցչի մնացած էին, վարդապետ ուսուցչին ներկայացուցած ժամանակաւոր հրաժարականին պատճառով:

Վերջերս (մարտ 28) տեղի ունեցաւ « Հայ Երիտասարդ »ի առաջին դասախօսական հաւաքոյթը հայ նոր գրողներու մասին: Խօսեցաւ Պ. Պ. Ֆրունճեան համառօտ, կանգ առնելով ներկայ հայ գրականութեան վրայ եւ ծանօթացուց մասնաւորապէս իրենց գործերով, մէջընդմէջ ընթերցումներ ընելով, Շ. Նարդունին, Վազգէն Շուշանեանը, Փայլակ Միքայէլեանը, Նշան Պէշիկթաշլեանը եւ Շահան Շահնուրը:

ՀԱՅԵՒԳԵՐՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ .— Ապրիլ 14ին տեղի ունեցաւ Հայ եւ գերման միութեան հաւաքոյթը, նըւիրուած Աննէս Իփլիքճեանի յիշատակին: Ինչպէս յայտնի է, հանգուցեալը Հայեւգերման միութեան հիմնադիր եւ գործօն անդամներէն էր եւ յանկարծակի մահը մարտ 22ին խոր սուգի մատնած էր ամբողջ գաղութը:

Միութեան փոխ նախագահ երէց Շթիրրի բացման խօսքէն վերջ, Պ. Բերխարդ նուագեց Բախէն կտոր մը, որուն ունկնդրութիւնը աւարտելուն երէց Շթիրր շարունակեց իր խօսքը, յիշատակի եւ յարգանքի գեղեցիկ ճառով մը վեր հանելով հանգուցեալին բարեմասնութիւնները, անոր օգտակարութիւնը հայ գաղութի ազգային կեանքին եւ Հայեւգերման միութեան:

Պահ մը յանկայս յարգանքի խորութենէ վերջ, Պ. Պ. Ֆրունճեան կարդաց Դուրեանի «Իմ մահ»ը, նախ հայերէն, յետոյ գերմաներէն, որուն յաջորդեց Շոփէնի մահերգը, նոյն դաշնակահարին կողմէ:

Յիշատակի այս մասը աւարտելով, ըստ յայտագրի, երկար ուսումնասիրութիւն մը կարդաց գերմաներէն լեզուով, Տօքթ. Արտ. Աբեղեան: Նիւթն էր հայ միջնադարեան բանաստեղծութիւնը: Ժամանակագրական, լեզուի (ամփոփէն) եւ գրական արժէքի վերլուծումներէ վերջ յիշեց գրեթէ բոլոր յայտնի երգիչները իրենց գործերով, Ֆրիկ, Օհաննէս Երզնկացի, Առաքել Բաղիշեցի, Մկրտիչ Նաղաշ, Յովհ. Թլկուրանցի վերջապէս Աղթամարցի եւ Քուչակ, Սայաթ Նովա եւայլն: Դասախօսը յիշեց նաեւ առաջին հետախոյզները հայ միջնադարեան բանաստեղծութեան,— Կ. Կոստանեան, Ա. Չօպանեան, Ակինեան, Պոտուրեան, Պրիւսով, ռուս եւ Բէթկէ՝ գերմանացի: «Վարդն ու սոխակ»ի թարգմանութեան ընթերցումով վերջացաւ այս կարեւոր ուսումնասիրական դասախօսութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼՈՐԻՍ ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ԻԲՐԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՐԴ

»»»·«««

Հայ Գրական Ակումբի ապրիլ 14ի հաւաքոյթին դեկուցում կարդաց գնդ. Ա. Շախխաթունեան, հայ ազգի մեծ գործիչ կոմս Լորիս Մելիքեանի մասին:

Ժամ ու կէս տեւող այս խիստ շահեկան դեկուցումը անհնար է, դժբախտաբար, ներկայացնել իր բովանդակ մանրամասնութեամբ, ուստի կուտանք միայն անոր հակիրճ բովանդակութիւնը:

Միքայէլ Լորիս Մելիքեանը ծնած է 1825 Թուին: Անոր հայրը Ղարաբաղի Մելիքներէն էր, յայտնի դէմք մը իր ծննդավայրին մէջ: Մեծ սէր ունենալով դէպի ուսումն ու կրթութիւնը՝ ան, ծանօթ Ռուսի մը խորհրդով, յանձնարարած է Թիֆլիզի յայտնի վաճառական Միրզոյեանին տանիլ իր Միքայէլ որդին Մոսկուա ու տեղաւորել Լազարեան ճեմարանը: Երբ Կովկասի սահմաններէն կ՚անցնին Ռուսիոյ ձիւնոտ տափաստանները, փոքրիկ Միքայէլը կը տխրի ու Վորոնէժ քաղքէն կը փախի դէպի Կովկաս: Միրզոյեանը եւ իր ընկերները սակայն կը բռնեն ու կը հասցնեն Մոսկուա: Հոս, Լազարեան ճեմարանին մէջ Միքայէլ իր ընդունակութիւններով կը գրաւէ ուսուցիչներու ուշադրութիւնը: Սակայն, հակառակ ատոր ան կ՚արտաքսուի ճեմարանէն մանկական չարութեան մը հետեւանքով: Անգամ մը ուսուցիչը բացատրութիւններ կուտայ սոսինձի մասին ու կը գովէ անոր ոյժը: Հետեւեալ օրը, երբ ուսուցիչը կը նստի իր աթոռին վրայ ու կը փորձէ տեղէն ելլել, կը զգայ, թէ չի կըրնար բարձրանալ: Լորիսը սոսինձ էր քսած աթոռին, « ստուգելու համար » ուսուցչի երէկուան բառերը այդ նիւթի յատկութեան մասին: Փորձը սակայն շատ թանգ նստաւ. Լորիսը արտաքսուեցաւ ճեմարանէն:

Մոսկուայի Հայերը տարանդաւոր պատանին կը ղրկեն Պետերպուրգ՝ զինուորական դպրոցը: Այստեղ, զինուորական խիստ կարգապահութեան տակ, կը մարզուի Լորիսի բնաւորութիւնն ու կամքը: Դպրոցը աւարտելէ ետք առեն մը կը ծառայէ Պետերպուրգ, ապա կը նշանակուի Կովկաս, իշխան Վորոնցովի մօտ, որպէս համհարզ (1847): Հոս երիտասարդ Միքայէլը կ՚ըլլայ շատ լաւ շրջանի մը մէջ: Վորոնցովէն զատ, կը ծանօթանայ Մուրավիեւի որ Կարսի առաջին գրաւողն էր եւ կը մտերմանայ իր մօրեղբայր բժ. Գ. Հախվերտեանի հետ (Սայեաթ Նովայի հրատարակիչը): Վերջինս ունէր հարուստ գրադարան մը, եւ Լորիս կ՚օգտուի անկէ լրացնելու համար իր մասնագիտական (զինուորական) պաշարը: Միաժամանակ Լորիս Մելիքեան կը մասնակցի հռչակաւոր Շամիլի դէմ մղուած պատերազմին եւ ցոյց տուած քաջութեան համար կը ստանայ ոսկի սուր, Ս. Գէորգի ժապաւէնով, վրան մակագրած՝ « անձնական քաջութեան համար »:

1885ին, երբ զօր. Մուրավիեւ կը գրաւէ Կարսը, Լորիսը ուշագրաւ դեր կը կատարէ այդ կռիւներուն մէջ եւ կը նշանակուի Կարսի շրջանի կառավարիչ ու քաղաքի պարէտ: Նոյն տարիներուն էր որ կ՚ամուսնանայ Արղութեան երկայնաբազուկ համբաւաւոր տոհմի զաւակ գեղեցկուհի Նինայի հետ, որ կը դառնայ Թիֆլիզի եւ ապա Պետերպուրգի բարձր շրջաններու անմրցելի թագուհին, գրաւելով ընդհանուրի ուշադրութիւնը մանաւանդ իր ազգային տարազով:

1856ին Լորիս Մելիքեանը, կրտսեր զօրավարի աստիճանով կը նշանակուի Հարաւային Տաղստանի կառավարիչ: Այս խիստ կարեւոր պաշտօն մըն էր, որովհետեւ Տաղստանը այն շրջանն էր ուրտեղ կը գործէր Շամիլը: Քաջածանօթ տեղական ժողովուրդներու հոգեբանութեան, Լորիսը իր վարուելակերպով պատկառանք կ՚ազդէ տակաւին վերջնականապէս չխաղաղած լեռնականներուն: « Փատիշահի իսկական սարդարն է » — այսպէս կ՚ըսէին անոր մասին Տաղստանցիք:

Յետագայ տարիներուն Լորիսը կը դառնայ կառավարիչ, ապա ատաման Թէրէքի Քազաքներու շրջանի:

Վրայ կը հասնին 1877—78ի պատերազմի տարիները: Պալքանեան սլաւոնները կ՚ապստամբին Թուրքիայի դէմ, եւ ռուս հանրային կարծիքը կը պահանջէ, որ կառավարութիւնը հասնի օգնութեան իրենց ցեղակից եղբայրներուն: Կը սկսի ռուս — տաճկական պատերազմը: Մեծ իշխան Նիկոլայ Նիկոլայեվիչը կ՚անցնի Դանուբը, եւ տեղի կ՚ունենայ առաջին բախումը Թուրքերու հետ: Կովկասեան բանակը նոյնպէս կը դիմէ յարձակման, փոխարքայ Միխայիլ Նիկոլայեվիչի ընդհ. հրամանատարութեան տակ: 1876 դեկտ. 7ին զօրամարմնի հրամանատար Լորիս Մելիքեանը, առանձին զօրաբաժնի պետի իրաւունքներով կը ստանձնէ հրամանատարութիւնը այն գլխաւոր զօրաճակատի, որ կը տարածուէր Ախալցխայէ մինչեւ Արարատ: Ախալցխայի ուղղութեամբ առաջացող զօրքերու հրամանատարն էր զօր. Դեւէլը, իսկ Իգդիրի բանակը կ՚առաջնորդէր հռչակաւոր զօր. Ա. Տէր Ղուկասեանը: Կովկասեան բանակի յաղթութիւնները, որոնք կը պսակուին Կարսի, Արտահանի եւ Էրզրումի գրաւումով, ամբողջովին արդիւնք են Լորիս Մելիքեանի զինուորական հանճարին: Մեծ դեր կը կատարեն նաեւ հայազգի զօրավարներ Տէր Ղուկասեանը եւ Շելկովնիկեանը: Կարսի գրաւումէն յետոյ մեծ իշխան Միխայիլը կ՚այցելէ այս բերդաքաղաքը, եւ Լորիսը կը կազմակերպէ ի պատիւ անոր մեծ զօրահանդէս մը: Երբ զօրքերը կ՚անցնին փոխարքայի առջեւէն եւ հրամանատարը կը բացագանչէ · « պատուի ա՛ռ », մեծ իշխանը ցոյց տալով Լորիսը կը հրամայէ, որ անոր ուղղուի « պատուի ա՛ռ »ը, տալով հասկնալ, որ ամբողջ յաղթութիւնը բանակը պարտական է իր անմիջական հրամանատարին:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»· ·«««

Ճաշասենեակում սեղանը պատրաստ է տօնական օրերի պէս. կոնեակ, օղի, գինի: Պահարանի վրա ամաններով շարուած են չոր պտուղներ, միանփուլի, ալանի, չարոց, խնձոր ու խաղող, կարծես թէ՝ նոր կտրուած թարմ խաղող:

Կերակուրները պատրաստ են. միայն թէ Արամը չուշանայ: Փլաւը չհովի, կերակուրները չփճանան:

Ծովիկ մայրիկի մէկ աչքը խոհանոցումն է, միւսը սենեակում. արդէն եկել, հաւաքուել են ազգականներ ու բարեկամներ:

Աչքալուսանք է. Արամը տուն է եկել:

Քանի, քանի անգամ Ծովիկ [illegible] պատմել է հիւրերին Արամի յանկարծակի յայտնուիլը, իր սպասումները ու քանի անգամ դեռ պիտի պատմէ նա բոլոր մանրամասնութիւններով:

Իսկ քաղաքում Արամը գտել է իր ընկերներին. խօսում են, պատմում մէկ տարուայ անցուդարձը, այնքան նորութիւններ կան թէ մայրաքաղաքում եւ թէ սահմաններում, զօրքի մէջ:

Քաղաքի ժամացոյցը երկուքն է խփում. Արամն ուշքի է գալիս, ճաշի ժամանակն է. տանն հիմա իրեն են սպասում:

— Կը տեսնուենք այսօր ջան, դեռ կը տեսնուենք, մէկ ամիս արձակուրդ ունիմ:

Արձակուրդի ժամն է. դպրոցներէն ու հիմնարկութիւններէն դուրս են թափուում աշակերտ ու պաշտօնեաներ: Փողոցները լիքն են. ամէն մի քայլափոխի Արամը ծանօթ բարեկամի է հանդիպում, մի խօսք սրան, մի պատասխան նրան, համբոյր, ողջագուրանք: Չէ՞ որ Երեւանում ծնած, քաղաքում մեծացած տղայ է:

Բայց Երեւանն առաջուայ Երեւանը չէ, իր բուն քաղաքացիներէն աւելի նորեկներ կան, համարեա աշխարհի բոլոր կողմերէն: Սիրուն — սիրուն աղջիկներ, երիտասարդներ, զինուորականներ, արտասահմանէն եկած հարուստ, կոկիկ հագուած մարդիկ, ու ... նաեւ գաղթականներ, Վանեցի, Մշեցի, Սասունցի, Կարնեցի, ամէն տեղէ մարդ կայ Երեւանում. նաեւ Պոլսէն, Կիլիկիայէն. նոյն իսկ հեռաւոր Ամերիկայէն: Իսկական մայրաքաղաք է Երեւանը, համայն հայութեան հաւաքածոյ: Ու անշուշտ, մի քանի տարի յետոյ, երբ բոլորովին խաղաղի երկիրը, երբ բացուին ճանապարհները՝ Հայաստանը պիտի ընդունէ աշխարհի ծագերին սփռուած բոլոր հայութիւնը ու պիտի ուռճանայ, պիտի զարգանայ, պիտի ...

Խանգարւում է Արամի երազը. մի նոր ծանօթ է մօտենում նրան:

Շատ հետաքրքրիր են Երեւանի փողոցները, մանաւանդ աշխատանքի դադարի պահերը. մարդ, մա՛րդ, մարդ, ծանօթ, անծանօթ. ո՞վ է, նախարար է, երեսփոխան, պետական պաշտօնեայ, ներկայացուցիչ, հիւպատոսի կառքը, ոստիկանապետը, եւ, եւ, եւ...

Այդ սիրուն աղջիկը մի քանի լեզուներ գիտէ: Թարգման է արտաքին գործոցում, այս միւսը մեքենագրող է, է՛, է՛...

Ինչ հետաքրքրիր է. Արամը կ՚ուզենար երկար կենալ փողոցում, հարցնել, իմանալ, ճանաչել: Բայց չի ուզում մօրն սպասցնել. գիտէ, որ մայրը սիրում է ճշդապահութիւնը: Ու բաժանւում է բարեկամէն, արագացնում քայլերը:

Յանկարծ մի սարսուռ մարմնում ու յետոյ մի տաք, տաք բան: Մի՞թէ չի սխալւում: Ոչ, չի սխալւում. նա է, Արաքսը, իր ... հետն էլ մի կոկիկ հագուած երիտասարդ. խօսում են, ժպտում:

Արամը ցաւում է, որ չլսեց մօր խօսքը, իջաւ քաղաք: Նա չէր ուզում այդ հանդիպումը, պատրաստ չէր դրա համար: Արաքսը «լոյսի կտոր», հետը մի կոկիկ հագուած սիրուն երիտասարդ, իսկ ինքը մի զինուոր, հնմաշ չինելով, զինուորի կոշտ կօշիկներով, արեւէն սեւացած ու կոշտացած: Շատ պիտի ուզենար, որ Արաքսը չնկատէր իրեն: Ու յանկարծ տղամարդու, զինուորի հպարտութիւնը խօսում է նրա մէջ. «Տեսնում է, թող տեսնի, զինուոր եմ, հապա, նորաստեղծ, մի ազատ հանրապետութեան զինուոր, լաւ եմ զգում ինձ այս հին չինելում, կոշտ կօշիկներում, հէրն անիծած. թէկուզ չբարեւէ ինձ»: Բայց չէ՞ որ իբրեւ այր մարդ, առաջ ինքն է պատրաստ բարեւելու: Այդ չեղաւ, եթէ յանկարծ չառնէ բարեւը, չպատասխանէ: Այդ անտանելի կը լինի, այդ .. Ու այդ անախորժութենէն խուսափելու համար՝ նա ուզում է անցնիլ միւս մայթը, ծռիլ կողքի փողոցը: Բայց Արաքսը նկատել է նրան, ճանաչել է: Մի խօսք կոկիկ երիտասարդին ու Արաքսը Արամի մօտն է:

— Արա՛մ ... ե՞րբ էք եկել:

Մեկնում է նրան ձեռքը, մատները դողում են թեթեւ, չիկնած է, ու աչքերում կրակ կայ:

Արամը բռնում է մեկնած ձեռքը:

— Այսօր եմ եկել, մի քանի ժամ առաջ.

— Անցեալ օր մայրիկի մօտն էի, ոչինչ չասաց:

— Չգիտէր, վերջին օրը միայն իմաց տուի:

— Թողե՞լ էք բանակը. եկել էք ընդմի՞շտ:

— Այդ ի՞նչպէս կարելի է, մի ամսով միայն, արձակուրդով:

Ձեռքը դեռ ձեռքի մէջն է, իսկ կոկիկ երիտասարդը քիչ վերը դեռ սպասում է Արաքսին:

— Ձեր կավալերը ձեզ է սպասում, արդէք չլինեմ:

— Խորհրդարանի անդամ է, եկէք ծանօթացնեմ:

— Երեսփոխա՞ն, ... ուրախ եմ, ուրիշ առթիւ, կ՚ուշանամ, մայրս կը սպասէ ինձ:

— Երեւի պզտիկ երախայի պէս մայրիկից խօսքէն չէք ուզում դուրս գալ:

— Թէկուզ այդպէս, մէկ ամիս պիտի մնամ, ինչո՞ւ վշտացնեմ մօրս:

— Լաւ ուրեմն. դեռ կը տեսնուենք, ցտեսութիւն:

— Ցտեսութիւն...

Ու ձեռքը դեռ ձեռքի մէջ է:

— Մէկ ամիս միայն...

Ու Արաքսը կրծում է շրթունքը:

— Անշուշտ պիտի գաք ծնողներիս տեսութեան: Ես պաշտօնավարում եմ Արտաքին Գործոցում:

— Այո՞, շատ ուրախ եմ, ի հարկէ կը գամ:

Ցտեսութիւն:

Ո՞րն է առաջ քայլում, ո՞վ կարող է ասել բաժնուած են:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(5)

(Շար.)

Ի՞նչպէս կը գրգռեն

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ... ՀԻԹԼԷՐ

«Հայրենիք»ի ապրիլ 14ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հակադաշնակ Պաշտպանութեան կոմիտէ (Անթի — Դաշնակ Տէֆանս կոմիտի) անունով մարմին մը, որուն հասցէն է401 Շոմըթ էվը.,անգլիերէնով գրուած թռուցիկ մը ցրուած է հինգշաբթի օր ամէն ազգի բանուորներուն, զանոնք ուրբաթ առաւօտ դատարան հրաւիրելու, ներկայ գտնուելու կիրակի օրուան կռուին պատճառով ձերբակալուածներու դատավարութեան։

Ահա այդ կոչին կարեւոր մասերը. — «Բանուորներ Մեծն Պոսթընի, խոնուեցէք դատարանը ... ներկայ գտնուեցէք դատավարութեանը ութ հայ բանուորներու, որոնք յարձակում կրեցին ֆաշիսթ Դաշնակներու կողմէ որոնք պատասխանատու են Դուրեան արքեպիսկոպոսի սպանութեան։

«Ընկեր բանուորներ եւ բոլոր հակառակորդներ ֆաշիզմի։

«Անցեալ կիրակի կէսօրէ յետոյ մեծ կռիւ մը տեղի ունեցաւ Պոյլըսթընի փողոցին վրայ Սթայնհըրթ Հոլին առջեւ։ Այդ կռուին հետեւանքով ձերբակալուեցան 11 անձեր, եւ տասնեակ մը անձեր ալ վիրաւորուեցան, որոնց մէջ կային կիներ եւ երախաներ։ Թերթերը գրած են թէ ասիկա կռիւ մըն էր հայ եկեղեցական հատուածներու միջեւ։ ԱՍԻԿԱ ՃԻՇԴ ՉԷ (ստորագծումները մերն են «Հ.»)։

«Ընկեր բանուորներ եւ բարեկամներ, գլխաւոր հարցը այն կռիւն է, որ կը մղուի ֆաշիսթ Դաշնակցական-...

[...]

Թշնամի են «Ֆաշիսթ — Դաշնակ»ցականները եւն.։

Ուրբաթ օր դատարանը կրցաւ լսել միայն ոստիկանները եւ Կոմունիստ — «Առաքելական եկեղեցական» հատուածէն ձերբակալեալները։

Ոստիկաններու վկայութիւնները առհասարակ դէմ էին կոմունիստներուն։ Անոնցմէ մէկուն վկայութիւնը մասնաւորապէս ջախջախիչ էր։ Սթայնհըրթ Հոլի ատրճաններուն վրայ կը գտնուէին 35 — 45 հոգի, ըստ ան, որոնք վար իջան սանդուղներէն, երբ 12էն 14 անձեր, ծալուած դրօշակի մը առաջնորդութեամբ, երկ — երկու եկան եւ խաղաղութեամբ անոնց առջեւէն կ՚անցնէին։ Սանդուղէն վար իջնողները երբ խառնուեցան այս խմբին, ըստ ան, կռիւը փրթաւ։

Ոստիկաններէն մին նկարագրեց այն զուեհիկ տեսարանը, որ ներկայացուցած էին հայ կին մը եւ աղջիկ մը։ Ան պատմեց թէ ինչպէս սեւեր հագած օրիորդը հայհոյած էր իրեն։ Կէսօրէ ետք այդ օրիորդը ներկայացաւ իբր վկայ, եւ իր բարեկամներուն յոնքը չինելու տեղ աչքը հանեց, երբ հակասեց իր պաշտպանեալի ըսածներուն։ Ապա մէջտեղ ելաւ այն ոստիկանը, որ կիրակի օր յանուն օրէնքի սաստած էր իրեն որ լռէ եւ հեռանայ կռուի վայրէն։ Օրիորդը խոստովանեցաւ որ ինքն էր ոստիկանին հետ վէճի մտնողը, եւ երբ ոստիկանը պահանջեց օրիորդէն, որ ատեանին առջեւ կրկնէ իրեն ըսածները, «համեստափայլ», «պարկեշտ» օրիորդը կարկամեցաւ ու գոյնը նետեց։

Խայտառակուեցաւ նաեւ «Պոսթընի եւ Շրջակայքի Համագաղութային Ցանձնախմբի Կարգադիր Մարմնի» ձերբակալեալ ատենապետը, Հայէշեան, որ ինքզինքը ներկայացուց բ...

[...]

ՄԱՄՈՒԼ

ԴՈՒՐԵԱՆԸ ԵՒ ՏՈԼԱՐՆԵՐՈՒ ՊԱՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 ապրիլ).

— «Դաշնակցութեան դէմ մղուող անողոքելի պայքարը կորսնցուց նախկին թափը, որ ունէր Նիւ Եորքի դէպքին յաջորդող օրերուն։ Եւ ասիկա երկու պատճառներով.

1. Պայքարը գաղափարական ու քաղաքական հիմէ զուրկ ըլլալուն, ժողովուրդին ստուար մեծամասնութիւնը չփարեցաւ անոր։

2. Պայքարին լծուեցան գաղափարապէս ու հոգեպէս իրարու հետ կապ ու առնչութիւն չունեցող տարրեր, որոնք Դաշնակցութեան քայքայման եւ կազմալուծման մէջ կը փնտռեն իրենց կուսակցական շահերուն եւ դիրքերուն ապահովումը։

Այս երկու գլխաւոր պատճառներով, ուրեմն, պայքարը՝ առողջ, շինարար, ազգային շահերու ծառայող պայքար ըլլալէ դադրելով, դարձաւ շահագործումի, կողոպուտի, դրամաշորթութեան, գրպարտութեան ու գարշելի մատնութեան պայքար, որուն նմանը արձանագրուած չէ մեր ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան մէջ։

Ժողովուրդի այս ուժեղ կեցուածքի առջեւ, ի՞նչ բրին հակառակորդ տարրերը։ Պայքարը փոխեցին ճիհատի, լրբութեան եւ լկտիութեան մրցանիշը կոտրելով։ Մինչ ժողովուրդը եւ իրենց միամիտ ընթերցողները կը սպասէին որ անոնք դատողութեան եւ խղճի ձայնին հետեւելով, վերջ տա...

[...]

...ոչ միայն դրամի, իրր թէ եղերաբախտ Դուրեանի դատական ծախքերը հոգալու եւ ոճրագործները դատապարտել տալու համար։

Բոլոր միթինկներուն մէջ, բանախօսներուն առաջին եւ վերջին խօսքը եղած է, — դրամ տուէք։ Դուրեանը սպաննեցին՝ դրամ տուէք։ Դատավարութիւն տեղի պիտի ունենայ՝ դրամ տուէք։ Ձեր համակրանքին եւ կարծիքին պէտք չունինք, այլ դրամին, բաց ու կրկնած են միացեալ պլօքի բոլոր բանախօսները, մեծով պզտիկով։

Գտնուեցան միամիտներ՝ որոնք առաջին օրերուն քսակները բացին, մթնոլորտի պղտորութեան մէջ կորսնցնելով իրենց դատողութիւնը։ Սթափումը չուշացաւ, երբ յայտնուեցաւ որ Դուրեանի դատական ծախքերը ըստ օրինի կը հոգացուէր դատախազութեան կողմէ եւ թէ հաւաքուած գումարները նամրայ փոխելով, կուսակցական սնտուկները նոխացնելու կը ծառայէին։

Ու պատռեցաւ վարագոյրը։ Մեր կացումները իրարու յաջորդեցին։ Նիւ Եորքի համայնավար օրկան «Բանուոր»ը Ա. էջին մէջ գրեց թէ ռամկավար կուսակցութիւնը հաւաքուած տոլարները կուսակցական յենարաններ ստեղծելու կը ծառայեցնէ։ Հնչակեաններու օրկան «Երիտ. Հայաստան» փրփուրը բերնին՝ մոլեգնած գամբռի պէս բռնեց «Բանուոր»ի օձիքէն, համայնավարներուն միջոցաւ հաւաքուած գումարներուն հաշիւը պահանջելով։ Ռամկավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Պայքար» յարձակեցաւ համայնավարներու վրայ, մեղադրելով զանոնք չարաշահութեան եւ առաւ փախուստի մէջ։

Հրապարակի վրայ անխղճելի եւ...

[...]

ՈՐԲՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՅԱՐԿԻՆ ՏԱԿ

[...]

ՀՐ. ԱԼԵՆԱՔ

[...]

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊՈՍԹԸՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

[...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

[...]

ՀԱՅԵՐԸ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻՆ

[...]

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

«Պուլկար թերթի մը յրթութիւնը»

«Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ այս եւ ուրիշ խորագիրներու տակ.—

Սոֆիայի «Նօվօ Վրէմէ» թերթը խմբագրական մը հրատարակած է, սա խորագրերով. «Թուրք մամուլին յարձակումը Պուլկարիոյ վրայ, Փօմաքները գաղթելու կը դրդուին, թուրք հիւպատոսի մը դերը եւ «Ճիւմհուրիյէթ»ին յօդուածը»:

«Վերջերս,— կ'ըսէ պուլկար թերթը,— Թուրք մամուլը սկսաւ բուռն յօդուածներ հրատարակել Պուլկարիոյ դէմ: Այս հրատարակութեան պատճառը այն է որ, քանի մը Փօմաքներ ուզած են առանց անցագրի անցնիլ սահմանէն: «Ճիւմհուրիէթ» կը հրատարակէ Սոֆիայի իր թղթակցին մէկ գրութիւնը, որ լեցուն է սուտերով եւ չափազանցութիւններով: Այդ թղթակիցը, զոր շատ լաւ կը ճանչնայ մամուլի տնօրէնութիւնը, իրականութիւնը կը խեղաթիւրէ, երբ կը փորձէ բացատրել թէ Փօմաքները ինչո՞ւ Թուրքիա կը գաղթեն»:

Թերթը յետոյ այդ թղթակցութենէն կ'արտատպէ իրեն նպատակայարմար մը հատուածներ եւ այսպէս կը շարունակէ. «Ձենք ծածկեր թէ Փօմաքներուն վիճակը գէշ է, բայց այսօր Պալքանեան բոլոր շրջաններու ժողովուրդին կացութիւնը նոյնն է: Երբ կառավարութիւնը արգիլեց առանց արտօնագրի որսորդութիւնը եւ անտառներու քանդումը, Փօմաքներուն հացը խլուեցաւ իրենց ձեռքէն, բայց մօտ ատենէն միջոց մը պիտի խորհուի այս խեղճերուն համար:

Բայց կարեւոր կէտը այն է որ, Թուրք գործակալները կը փորձեն օգտուիլ Փօմաքներու այս նեղ կացութենէն եւ կ'ուզեն զանոնք Թուրքիա գաղթելու մղել եւ անոնցմով լեցնել Թրակիան: Ո՞վ կը վարէ Փօմաքներու մէջ կատարուած այս վնասակար քարոզութիւնը: Ներքին նախարարութիւնը գիտնալու է անիկա: Մենք վճռապէս կը պնդենք թէ Ֆիլիպէի Թուրք հիւպատոսը միայն հիւպատոսական գործերով չի զբաղիր: Կառավարութիւնը թող նկատի ունենայ որ այս հիւպատոս պէյը դիւանագիտական փափկանկատութենէն դուրս կ'ելլէ: Ան խոստացած է անցագիր տալ Թուրքիա գաղթել ուզող Փօմաքներուն: Եւ երբ չէ կրցած տալ, դրդած է զանոնք առանց անցագրի երթալ: Անոնք սահմանէն անդին լաւ ընդունելութիւն եւ օգնութիւն պիտի գտնեն եղեր: Կէտեր են ասոնք որոնց վրայ մեր կառավարութիւնը ուշադրութեամբ կանգ առնելու է: Ասկէ յետոյ, Պուլկար արտաքին նախարարութիւնը կրնայ էնկիւրիի ճամբան ցոյց տալ Ֆիլիպէի Թուրք հիւպատոսին»:

ԿԻՐԱԿԻԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցան *Թուր տիւ Մօնտ*ի ֆութպոլի մրցումները: Անվէրսի մէջ 32,000 հոգիի ներկայութեան Հոլանտա յաղթեց Պելճիքայի 4ի դէմ 2 նշանակէտով: Պուքրէշի մէջ 22,000 հոգիի ներկայութեան Ռումանիա յաղթեց Եուկոսլավիոյ 2ի դէմ 1 նշանակէտով: Իսկ Փէշթայի մէջ ալ Հունգարիա յաղթեց Պուլկարիոյ՝ 4ի դէմ 1:

⁂ Շաբաթ օր Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Բաժակի վերջին մրցումը: Ներկայ էին 100,000 հոգի, որուն մէջ թագաւորն ու արքայական ընտանիքը: Բաժակը շահեցաւ *Մանչէսթըր Սիթի*՝ 2ի դէմ 1 նշանակէտով յաղթելով *Փորթմութ*ի:

⁂ Կիրակի տեղի ունեցաւ նաեւ *Լ'Օթօ* թերթի կազմակերպած հեծելանիւի մեծ մրցումը Փարիզէն Թուր (246 քիլոմեդր): Կը մասնակցէին 152 յայտնի հեծելանուորդներ, Պելճիքացի, Ֆրանսացի, Աւստրիացի եւ Գերման: Շահեցաւ Պելճիքացի Կիւսթավ Դանիէլ (21 տարեկան), մէկ ժամուան մէջ կտրելով 38 քիլոմէթր 800: Այս չորրորդ անգամն է որ Պելճիքացիները կը տանին յաղթանակը:

»»»· ·«««

ՊԷՐԺԸՐԻ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ.— Մանթի երեսփոխան Պէրժըրի հրաժարած էր եւ նոր ընտրութեան առթիւ իբրեւ «միացեալ ճակատ» ի թեկնածու ներկայանալով ապարէզ կարդացած էր «Ազգային Միութեան» թեկնածուին: Այս վերջինը ընտրուեցաւ կիրակի օր 299 քուէի առաւելութեամբ:

ՆՈՐ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Նախարարական խորհուրդը կը շարունակէ իր խնայողական աշխատանքները՝ պետական սպասարկութեանց մէջ պաշտօնէութեան նոր կրճատումներ ընելով: Հաշտարար ատեանի իրաւասութեան սահմանները պիտի ընդլայնուին եւ բազմաթիւ դատեր այսուհետեւ քաղաքային դատարան չգացած լուծում պիտի գտնեն:

Այս արդիւնքին վրայ, Պէրժըրի եւ ընտրուած երեսփոխան Սարէյի կուսակիցներուն միջեւ ծանր ընդհարումներ տեղի ունեցան, գիշերը մինչեւ ուշ ատեն:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ.— Աշխատանքի նախարար ընկերվարական Ատրիէն Մարքէ նոր ծրագիր մը պատրաստած է՝ մաքառելու համար գործազրկութեան դէմ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԱՇԱՌՈՒԱ՞Ծ Է.— Նախկին վարչապետ Տալատիէ խորհրդարանական խմբակցութեան առջեւ ի մէջ այլոց յայտարարած էր թէ ֆրանսական մամուլը օտար թերթերուն պէս չի կրնար ապրիլ իր բնական հասոյթներով (հատավաճառ, բաժնեգին, առեւտրական ծանուցում), որով ստիպուած է զանազան «գործեր» ընել ապրելու համար, մանաւանդ Փարիզի թերթերը: Ասկէ զատ կառավարութիւնը նպաստ կուտայ բազմաթիւ թերթերու: Այս ծանրակշիռ յայտարարութենէն զայրացած, կարգ մը թերթեր լուսաբանութիւն եւ անուն կը պահանջեն:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (*37 տարեկան*) սնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով: Դիմել Պ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ, *6*, rue Blanqui, Փարիզ (*13*):

L'ARMENIE

Աթէնք հրատարակուող Լ'Արմէնի *ֆրանսերէն պարբերաթերթը կը ծախուի Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ Hachette-ի գործակալութեան այն քէօշկերը, ուր կը ծախուին նաեւ ռուսերէն թերթեր:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարսկաստանցի Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Ծնեալ Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օննիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի: Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ: Իսկ իրենք տարագրուած են Խաթմայ, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kaprielian c/o Pharmacie Melikian, Tcharra-Vezarat-DJeng, Teheran, Perse (Via U. R. S. S.):

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Ե. Յարութիւնեանի 13, rue d'Orcel, *Փարիզ* (*18*), *Մէթրօ* Barbès.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Ժ. Մ.*

Անիկա լսեց փողոցի դրան ձայնը. դէպի պատուհանը վազեց. տեսաւ որ Ֆիշըրը դուրս ելաւ, աչքերով հետեւեցաւ անոր ու երբ այլեւս հեռացած էր, վար իջաւ ու խոհանոց գնաց:

Առաջին անգամը չէր որ կ'երթար այդ կամարակապ ձեղունով գետնայարկը:

Սպասուհին աթքի բարձրացաւ.

— Խոհարարը ձեր տեղը չէ, Օրիորդ, ըսաւ խնդալով:

— Շատ առանձին եմ այստեղ, Տիկին Պիլ, պատասխանեց աղջիկը կարեկցաբար:

— Առանձին, օրիորդ, այո, հաստատեց կինը լալով... Ժամերով կը նստիմ այստեղ ու կը դողամ... սա դուռն է որ ջիղերուս կը դպչի...

Սպասուհին ցոյց տուաւ խոհանոցին ամէնէն հեռաւոր անկիւնը երեւցող դուռը:

— Պարոն Գարայի գինիի մառանն է, իմէ զատ մարդ չէ իջած այնտեղ, ...

վարպետ խաղի մը զոր ոստիկան եղբայրս սորվեցուց ինծի... դերձան մը կապեցի դուռին վրայ եւ յաջորդ առտուն տեսայ որ փրթեր էր...

— Պ. Գարան ինծի ըսաւ որ իր անձնական նամակները կը պահէ այնտեղ....

— Հըմ, ըսաւ սպասուհին կասկածոտ արտայայտութիւնով մը, երանի թէ պատ մը քաշել տար ու ծածկէր. լեղապատառ կը նստիմ այստեղ գիշերները եւ կը վախնամ որ ուրուական մը պիտի դուրս գայ, ուրուականը Ափրիկէ սպաննուած մարդուն...

Միս Հոլընտ խնդաց.

— Գնա ինծի համար քանի մը դրոշմաթուղթ բեր, պէտք ունիմ, ըսաւ սպասուհին:

Տիկին Պիլ անմիջապէս հնազանդեցաւ, գլխարկը գլուխը անցուց եւ դուրս ելաւ: Քարտուղարուհին վեր վազեց եւ պատուհանէն հետեւեցաւ անոր քայլերուն. սպասուհին այլեւս չէր տեսնուեր:

Միս Հոլընտ եւ եկաւ, պայուսակէն հանեց պզտիկ քսակ մը, բացաւ զայն եւ դուրս քաշեց բանալի մը: Արագ քայլերով անցաւ նրբանցքէն եւ մտաւ Գարայի սենեակը, մօտեցաւ դրամարկղին զոր անմիջապէս բացաւ: Զափէն աւելի խոշոր դրամարկղ մըն էր. պողպատեայ չորս դարակներ կը տեսնուէին անոր ետեւի մասին վրայ: Երկուքը կղպուած չէին. Գարա այնտեղ պահած էր Ալպանիոյ մէջ իր ունեցած կալուածներուն վերաբերեալ թուղթերը:

Միս Հոլընտ երկրորդ բանալիով մը բացաւ մնացեալ երկու դարակները: Առաջինին մէջ կարեւոր բաներ մը չկային. միայն քանի մը նամակներ եւ հաշիւներ. որոնց պէտք չունէր ինք: Իսկ երկրորդ դարակը իր վերջին յոյսն էր. բացաւ զայն: Գոհարեղէնի փոքրիկ տուփեր կային անոր մէջ. մէկիկ մէկիկ դուրս հանեց զանոնք եւ դարակին տակը գտաւ կաշեկազմ ուրիշ տուփ մը զոր երեք ամիսէ ի վեր կը փնտռէր:

— Վերջապէս գտայ, ըսաւ աղջիկը բարձրաձայն եւ յանկարծ զօրաւոր ձեռք մը բռնեց անոր թեւը. սարսափահար ետին դարձաւ ու տեսաւ Գարայի ժպտուն դէմքը:

ԳԼՈՒԽ 10ՐԴ

Ծունկերը սկսան դողդղալ, կարծես պիտի մարէր: Իր ազատ ձեռքով ազատելու փորձ մը ըրաւ. տժգոյն էր դէմքը, բայց վճռական բան մը կար իր սեւ աչքերուն խորը:

— Թոյլ տուէք որ առնեմ այդ տուփը, Միս Հոլընտ, ըսաւ Գարա քաղցրութեամբ:

Յետոյ յանկարծ աղջկան ձեռքէն խլեց տուփը, նետեց դարակին մէջ զոր անմիջապէս կղպեց. դրամարկղն ալ գոցեց խնամքի պէս ու դառնալով քարտուղարուհին ըսաւ.

— Երեւի նոր դրամարկղ մը պէտք է առնեմ...

Աղջկան դատակին ամուր բռնած աշխատանոցը եկաւ ուր ազատ ձգեց զայն: Յետոյ թեւերը կուրծքին վրայ խաչաձեւած, սենեակին դուռին առջեւ կեցաւ, հեգնոտ ժպիտ մը դէմքին վրայ:

— Շատ մը միջոցներ կան որոնց կրնամ դիմել, ըսաւ հանդարտօրէն. կրնամ ոստիկանութեան յանձնել ձեզ երբ ծառաներս — որոնք վարպետութեամբ դուրս ղրկեցիք — վերադառնան. եւ կամ կրնամ անձամբ պատժել ձեզ...

— Եթէ ինծի հարցնէք, կրնաք ոստիկանութեան լուր տալ, պատասխանեց աղջիկը անտարբեր:

— Ոստիկանութեան հետ գործ ունենալ չեմ ուզեր:

Դուռը զարնուեցաւ. Գարա սպասուհին ձեռքէն առաւ դրոշմաթուղթերը, դրասեղանին վրայ դրաւ եւ դուռը դարձեալ փակելէ ետք, շարունակեց.

— Ինչպէս ըսի, ոստիկանութեան հետ գործ ունենալ չեմ ուզեր եւ կը նախընտրեմ իմ մեթոտս. մանաւանդ այս գործին մէջ ոստիկանութիւնը ինծի օգտակար չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ դուք իմէ չէք վախնար եւ շատ հաւանական է նոյնիսկ որ դուք վարձուած էք անոր կողմէ. իրաւունք ունի՞մ ենթադրելու թէ դուք Թ. Ք. Մէրէտիթի մեղսակիցներէն էք...

— Թ. Ք. Մէրէտիթը չեմ ճանչնար, ըսաւ աղջիկը եւ ոչ ալ է կապ չունիմ ոստիկանութեան հետ...

— Ամէն պարագայի մէջ, յայտնի է թէ դուք չէք վախնար ոստիկանութենէն. այդ պատճառաւ իսկ չպիտի փորձեմ օրէնքին դիմել... Սպասեցէք տեսնեմ... ըսաւ Գարա, շրթունքները պրկեց ու սկսաւ մտածել:

Միս Հոլընտ դրասեղանին մէկ անկիւնը նստած էր. վախ չկար անոր արտայայտութեան մէջ, թէեւ սարսուռ մը զգացած էր: Երեք ամիսէ ի վեր կը խաղար դեր մը որ իր կարծածէն աւելի ծանր էր. համեր էր վճռական րոպէին, բայց անհաւասարակշռ ձախողեր էր: Ձերբակալութեան կամ դատապարտութեան վախը չէր որ կը մտատանջէր զինքը, այլ ձախողած ըլլալու պարագան, ինչպէս նաեւ այդ մարդուն հետ կռուելու իր անկարողութիւնը:

— Եթէ ձեզ ձերբակալել տամ, ըսաւ Գարա, ձեր անունը պիտի հրատարակուի բոլոր թերթերուն մէջ եւ հաւանաբար ձեր լուսանկարն ալ պիտի զարդարէ կիրակնօրեայ թերթերուն էջերը:

(Շար.)

ՎԱՐՁՈՒ Է

Կահաւորուած սենեակ մը, գին 200 ֆրանք: Դիմել Պ. Կ. Մուրատեանի 13 րիւ Սօլնիէ, Փարիզ (9), մէթրօ՝ Քատէ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲԸ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 2 Mai 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2485 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

»»»• •«««

Լօզանի յաղթանակէն ի վեր անհանգիստ է Թուրքիան: Դիւրաւ չահուած դափնիները կը խռովեն իր քունը: Վստահ չէ ապագայէն: Փուշի վրայ նստած է կարծես: Ականջները տնկած, աչքերը չորս բացած՝ ամէն կողմ թշնամիներ կը փնտռէ, ու ամենադոյզն շշուկէ մը խրտչելու ու սարսափի կը մատնուի: Փաստ՝ Մուսթաֆա Քէմալի անակնկալ եւ հապճեպ պտոյտները՝ Միջերկրականի եզերքներուն վրայ:

Լօզանէն ի վեր այս քանի՞երորդ անգամն է, որ յաղթական «Կազի»ն աչքէ կ'անցնէ Իզմիրեան շրջանի ամրութիւնները, Անատոլիոյ պահակազօրքը, մեծ ռազմափորձեր կատարել կուտայ Հարաւ-արեւմտեան Անատոլուի մէջ: Ու այս բոլորը անոր համար որ Մուսոլինին ծուռ խօսք մը արտասաներ է, եւ կամ երկոտասան կղզիներուն առջեւ իտալական նաւատորմը ռազմափորձ մը կատարեր է:

Թուրքիոյ ընդարձակ տարածութիւնները երկաթուղիի ցանցով մը պատելու մտահոգութիւնը պարզապէս ազգային պաշտպանութեան խնդիր է: Այդ էր պատճառը նաեւ որ օտար ընկերութեանց պատկանող բոլոր գիծերը գնուեցան պետութեան կողմէ: Իսկ այս օրերս մասնաւոր փութկոտութիւն ցոյց կը տրուի՝ գնելու նաեւ Իզմիր-Գասապա գիծը, որ ֆրանսական ընկերութեան մը կը պատկանի:

Էնկիւրիի վարիչներուն համար կարեւորը ներկայ սահմաններու պահպանումն է: Միատարր Թուրքիա մը կազմելէ վերջ, ծայրայեղօրէն նախանձախնդիր են պահպանելու զայն: Անգամ մը որ օտարը ոտք դնէ զուտ Թրքական Անատոլուին վրայ, նոր Թուրքիան ալ բախտակից կը դառնայ հանգուցեալ օսմանեան կայսրութեան, այսինքն բաժան բաժան կ'ըլլայ՝ անցնելով իր խնամակալ եւ պատմական տէրերուն ձեռքը:

Ասոր է որ չեն ուզեր հանդուրժել նոր Թուրքերը: Մանաւանդ քաջ գիտեն թէ՝ այդ օրը վերջակէտը պիտի դրուի քէմալական վարչաձեւին եւ այժմու փաշաներն ու պէյերը ապաստանելիք ծակ մը պիտի փնտռեն՝ ինչպէս երբեմն Էնվէրներն ու Թալէաթները:

Ներքնապէս տկար եւ իր սեփական ուժերուն վրայ անվստահ, Թուրքիա տարիներէ ի վեր բարեկամութիւններ կը փնտռէ չորս դին: Իր ամբողջ արտաքին քաղաքականութիւնը կը կայանայ՝ ներկայ սահմանները ապահովելուն մէջ:

Պէտք է խոստովանիլ թէ որոշ յաջողութիւններ ձեռք բերած է այդ ուղղութեամբ: Շնորհիւ կարմիր Ռուսիոյ անբացատրելի զինակցութեան, Պարսկաստանի, Իրաքի եւ Սուրիոյ (Ֆրանսա) բարեկամութեան, արեւելեան եւ հարաւային սահմանները ապահովուած են երեւութապէս:

Բայց կայ եւրոպական Թուրքիան, որուն կառչած է տակաւին պատառ մը հողով. կայ նաեւ արեւմտեան սահմանը, ամբողջովին բաց ծով եւ միշտ ենթակայ վտանգի: Ի՞նչպէս պաշտպանել ասոնք:

Այս մտահոգութենէն ծնունդ առաւ Պալքանեան Դաշինքը, ստորագրուած Աթէնքի մէջ անցեալ փետրուար 9ին: Թուրքիա, Յունաստան, Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա փոխադարձաբար յանձնառու կ'ըլլան պաշտպանելու իրենց պալքանեան ներկայ սահմանները:

Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ գրուելով, Թուրքիա վստահ չէ երաշխաւորելու իր հողային ամբողջութեան պահպանումը: Պալքանեան դաշինքն ալ ապահով զէնք մը չէ, քանի որ դաշնագիր կողմերէն ոմանք զանազան վերապահումներ ըրին: Յետոյ նաեւ Միջերկրականը Պալքան չէ: Ուստի վերադառնալով դէպի հին օրերու դիւանագիտութիւնը, Էնկիւրի կը նախընտրէ դաշինք կնքել ուղղակի պետութենէ պետութիւն:

Թուրքիա երկու անմիջական թշնամի կը տեսնէ իր շուրջը, Պուլկարիան՝ որ աչք ունի Թրակիոյ, Իտալիան՝ որ աչք ունի Միջերկրականի ափերուն: Ուստի եւ Էնկիւրիի վարիչները կը դաշնակցին բոլոր անոնց հետ, որ թշնամի են իրենց թշնամիներուն: Դաշնակցեցան Յունաստանի հետ, որ թշնամի է Պուլկարիոյ՝ արեւմտեան Թրակիոյ պատճառաւ: Դաշնակցեցան Ռումանիոյ հետ, որ չուզեր Պուլկարիոյ թողուլ Տօպրուճան:

Ամէնէն կարեւորն էր սակայն, անցեալ շաբթու Էնկիւրիի մէջ կայացած համաձայնութիւնը Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարար Եէվթիչի հետ: Եուկոսլաւիա եւս, Թուրքիոյ նման երկու գլխաւոր թշնամի ունի՝ Իտալիա եւ Պուլկարիա: Հասարակաց թշնամիին դէմ դաշնակցիլը շատ բնական երեւոյթ է:

Բուն վտանգի պահուն սակայն, ուխտի դրժումներ կրնան պատահիլ: Պատմութիւնը շատ փաստեր ունի այդ մասին: Լաւ օրերու բարեկամներն ու դաշնակիցները ճգնաժամային վայրկեանին կրնան հակառակորդին կողմն անցնիլ:

Այս բոլորը նկատի առնելով, Թուրք թերթերը այժմ սկսած են հնդալից յայտարարել թէ՝ իրենց լաւագոյն բարեկամն ու դաշնակիցը զէնքն է: Սեփական ուժը:

Ու սպառազինութեան նոր արշաւի մը ազդանշանը տուած են՝ բոլոր ճիւղերու համար:

Տարիներէ ի վեր օդանաւի ընկերութիւնը դրամ կը քաշէ ժողովուրդէն՝ վիճակահանութեան հրապուրիչ խայծը օգտագործելով: Անատոլուի քաղաքները իրարու հետ մրցումի ելած են՝ արդիական պատերազմական օդանաւեր նուիրելու համար բանակին: Իսկ այս օրերս նոր մարտանաւեր ապսպրուած են՝ Միջերկրականի եզերքները պաշտպանելու համար իտալական հաւանական յարձակումներու դէմ:

Թուրքիա փախցուցած է քունը:

Ո՞ւր պիտի յանգին դիւանագիտական այս խաղերը:

Յաղթութի՞ւն կը պատրաստեն թէ նոր պատերազմ մը:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ԸՆԿ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

— oo —

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՑՈՅՑ ՄԸ ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՒ ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

»»»• •«««

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԹԱՓՕՐԸ ԴԷՊԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հաղորդած էինք ընկ. Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան առաջին լուրը՝ հեռախօսով: Ստորեւ՝ մանրամասնութիւնները, որոնց մէկ մասը յետաձգած էինք վաղուան, տեղի անձկութեան պատճառով:

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 ապրիլ (Յառաջ).— Երէկ, ապրիլ 29, կատարեցինք մեր տխուր պարտականութիւնը, հանդէպ մեր մեծ եւ անփոխարինելի ընկերոջ, Միք. Վարանդեանի: Մահուան սեւ գոյժը, հազիւ երեւցած թերթերու եւ ազդերու մէջ, փոթորկած էր բոլորին սիրտը, հոգին: Եւ այս առանց հատուածական ու կուսակցական խտրութեան: Հոն էին, Պոմօնի իր բնակարանին շուրջ, բոլորը, բոլորը, ե՛ւ Դաշնակցականը, ե՛ւ Հնչակեանը, ե՛ւ Ռամկավարը, եւ չէզոք, ժողովուրդը: Եւ շատեր կուլային, մեռելատունէն մինչեւ գերեզմանատուն: Փաստ մը եւս թէ ինչ մեծ ժողովրդականութիւն եւ արժէք ունէր մեր ողբացեալ ընկ. Վարանդեանը:

Ժամանակէն շատ առաջ, անանցանելի դարձած էր Պոմօնի հսկայ պողոտան:

Բնակարանին մէջ, ուր աչքերը յաւիտենապէս փակած կը պառկէր մեծ Հայը, երիտասարդներ, մայրեր ու քոյրեր, կուգային իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու: Մէկը վայրկեաններ շարունակ, խորդին կը դիտէր դէմքը մեծ մեռելին, ով գիտէ հաղորդուելո՞ւ թէ իմաստութեան խօսք մը կորզելու համար: Ուրիշ մը, եռագոյնով պատած դագաղը, անվերջ կը համբուրէր երկու խօսք մրմնջելով, երրորդ մը կը շոյէր ճակատը մեծ տեսաբանին ու հայրենասէրին ու փաթթուելով դագաղին, կը համբուրէր, կը համբուրէր:

Ժամը 2.30ին, դագաղը ուսամբարձ եւ փաթթուած եռագոյնին մէջ, կ'առաջնորդուէր Պոմօնի եկեղեցին ուր պիտի կատարուէր կրօնական արարողութիւնը: Թափօրին առջեւէն կ'երթային իտալական մեծ նուագախումբ մը, մահուան սարսուռ սփռելով մեր սրտերուն մէջ իր մահերգներով, եւ արիները իրենց խմբապետներով: Անոնցմէ անմիջապէս վերջ կուգային պսակները: 32 պսակ, զանազան կազմակերպութեանց եւ անհատներու կողմէ ղրկուած: Եւ ամէն մէկ պսակի համար երկուական հոգի, շարուած իրարու ետեւէ կ'երթային: Ապա կուգային Կարմիր Խաչի կողմէ երկու օրիորդներ ծաղկեպսակով եւ դպրոցական պզտիկ աղջիկներ:

Իրենց դրօշներով մասնակցած էին նաեւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ «Արծիւ» մարզական միութեան ներկայացուցիչները:

Ապա, հայ տարագիր դրօշը, եռագոյնը, կը տանէին չորս երիտասարդներ մէյ մէկ ծայրերէն բռնած: Եւ ասոնց անմիջապէս ետին Հ.Յ. Դաշնակցութեան արիւնոտ ու հպարտ դրօշը, «մահ կամ ազատութիւն» մակագրութեամբ, դարձեալ չորս հոգիի կողմէ: Եւ վերջապէս մեռելակառքը մայլ սարքուորումով: Եւ ասոր ետին խուռներամ բազմութիւնը ժողովուրդին:

Մեռելակառքին անմիջապէս ետին կը գտնուէին Տիկ. Ահարոնեան, քոյրը տարաբախտ Վարանդեանին, օրիորդ Ռիթա Վարանդեան, ընկ. բժ. Հ. Օհանջանեան, Հ.Հ. Պատուիրակութեան կողմէ ընկ. Ա. Խատիսեան, Հ.Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէին կողմէ ընկ. Գերասիմ Բալայեան, «Յառաջ»ի եւ ամբողջ Դաշնակցական մամուլին եւ Փարիզի ընկերներուն կողմէ ընկ. Շաւարշ Միսաքեան, Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի շրջ. կոմիտէն ամբողջ կազմով, Վալանսի, Կրընոպլի, Վիէնի, Կարտանի, Լիոնի, Տեսինի, Սէնթ Էթիէնի, Ռոմանի ներկայացուցիչները, Դպրոցասէրի կողմէ Պ. Յովհ. Սահաթճեան, ներկայացուցիչներ Հայր. Միութեանց, Ուսանողական Միութեան եւ ուրիշ հանրային հաստատութեանց կողմէ:

Թափօրին մէկ ծայրը հազիւ հասած է եկեղեցիի փողոցին անկիւնը, միւս ծայրը տակաւին անտեսանելի էր: Ամբողջ ճամբան տեւեց կէս ժամ:

Եկեղեցիի յարակից հրապարակի վրայ, պսակակիր երիտասարդները կարգաւ իրարու ետեւէ, եւ հայ արիները եռագոյն երիզը լամբակներուն վրայ բարեւի կեցած էին:

Իսկ եկեղեցիին բակին մէջ, եւ ներսը, ժողովուրդ, ժողովուրդ: Համազգային էր սուգը:

Եկեղեցին լուսազարդուած էր: Մեծ Հայը եռագոյնով փաթթուած դագաղին մէջ կը հանգչէր: Եւ եռագոյնին վրայ՝ Հ. Յ. Դ. դրօշը: Կրօնական արարողութիւնը կատարեց Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեան չորս քահանաներով: Հոն էին զոյգ դպրաց դասերը:

Յետ արարողութեան, Պալաքեան եպիսկ. դամբանական մը խօսեցաւ, շեշտելով թէ, Վարանդեան միայն Դաշնակցութեան սեփականութիւնը չէր եւ միայն Դաշնակցականները իրաւունք չունին պարծենալու անով, այլ Վարանդեանը եւ Վարանդեանները ամէն բանէ առաջ կը պատկանին ժողովուրդին:

Եւ իբրեւ փաստ ցոյց տուաւ հազարաւոր ժողովուրդի ներկայութիւնը: Յետոյ ոգեկոչելով իր յիշատակը, ըսաւ.

«Ննջէ, այժմ, ով մեծ Հայ, քու 40 տարուան անդուլ եւ անդադար աշխատանքդ, ցամաքէ ցամաք դեգերումներդ յանուն հայրենիքի փրկութեան տուին իրենց արդիւնքը: Եւ դուն տեսար երջանիկ օր մը անկախութիւնը մեր երկրին: Օրհնեալ մնայ յիշատակդ»:

Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի կողմէ խօսեցաւ Տիկին Քիպրիթճեան, խորապէս յուզելով բոլորը: «Երկնակամարէն աստղ մը մարեցաւ, մեծ աստղ մը յանձին Վարանդեանի: Մեր արդէն իսկ խարխուլ ազգային շէնքէն սիւն մը եւս ճարճատեցաւ»: Եւ ապա դառնալով դագաղին. «Ո՛վ մտքի ու գրչի մեծ տիտան, անզուգական տեսաբան, անձնուրաց հայրենասէր, դուն մեռար այո, բայց դուն ողջ ես մեր սրտերուն մէջ, մեր հոգիներուն մէջ, մեր երեւակայութեան մէջ, եւ քու անթիւ գիրքերուդ մէջ»:

Ապա, եկեղեցիէն ուսամբարձ դուրս հանուեցաւ դագաղը, եւ թափօրը դարձեալ կազմուեցաւ, իջնելով Պոմօնէն դէպի քաղաքին կեդրոնը: Երթեւեկը տեղ տեղ կ'ընդհատուէր, եւ տեղացիներն ալ յարգանքով բարեւի կը կենային: Զարմացած ի տես հսկայ բազմութեան, կը հարցնէին թէ ո՞վ է մեռնողը որ այսքան փառաւոր յուղարկաւորութիւն մը կը կատարուի:

Ինքնաշարժով, Թափօրէն առաջ տեղ մը կեցանք: Տիկին մը կը հարցնէ թէ ո՞վ էր այս մարդը: Պէտք եղած բացատրութիւնները կուտամ: Տիկինը կ'ըսէ թէ այսպիսի ժողովուրդ, այսպիսի յուղարկաւորութիւն ես տասնըվեց տարիէ ի վեր չեմ տեսած:

Թափօրը Քաթր Շըմէնէն կ'ուղղուի դէպի Պուլըվար Մատըլէն եւ ապա Քանըպիէր ուրկէ մեծ եկեղեցիի առջեւէն կ'ուղղուի դէպի գերեզմանատան ճամբան:

Քանի մը ընկերներով համրեցինք բազմութիւնը: Մինչեւ քաղաքի կեդրոնը բազմութիւնը 3500 հոգի էր: Քաղաքին մէջ, արդէն կը սպասէին խումբ խումբ, կիներ, երիտասարդներ, որոնք եւս միացան թափօրին:

Մեռելներու քաղաքն ենք հիմա: Սէն Փիէր: Հոս ալ բազմութիւն մը խռնուած է անթիւ: Կրօնական արարողութեամբ հասանք դամբարանը՝ ուր պիտի ամփոփուէր մարմինը մեծ ու վաստակաբեկ Հայուն:

Դամբարանը սիրայօժար եւ առժամապէս տրամադրած էին Զպուքեան-Շահլամեան ընտանիքները:

Ժողովուրդը խռնուած էր գերեզմանաքարերու վրայ: Տխուր էր պահը եւ սրտաճմլիկ: Լուսանկարի գործիքները Պոմօն թէ հոս կը գործէին անդադար:

ՀՐԱԶ

Փոխան ծաղկեպսակի

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն, ընկ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ մահուան առթիւ, 200 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. վեթերաններու ֆոնտին:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» ենթակոմիտէն ընկեր ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ մահուան առթիւ 100 ֆրանք կը նուիրէ վեթերաններու ֆոնտին:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընկ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ մահուան առթիւ 150 ֆրանք կը նուիրէ վեթերաններու ֆոնտին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Զօր. Քոնտիլիս Էնկիւրի կ'այցելէ

Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարար Եէվթիչի այցելութենէն վերջ, այս օրերս Էնկիւրի կ'այցելէ նաեւ Յունաստանի պատերազմական նախարար զօրավար Քոնտիլիս, ընկերակցութեամբ հելլէն ընդհանուր սպայակոյտի նախագահին:

Ինչպէս կը տեսնուի, իտալական վտանգին դէմ աւելի ուժգնօրէն պաշտպանուիլ կ'ուզեն երկու պետութիւններն ալ: Պալքանեան դաշինքին դէմ Վէնիզէլոս եւ իր կուսակիցները կը շարունակեն իրենց հակառակութիւնը: Ընդդիմադիր կուսակցապետներէն Փափանասթասիու դահլիճին մէջ պիտի մտնէ:

Պարսից Շահին ճամբորդութիւնը

Թուրք թերթերը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Պարսից Շահ Րիզա խան Փէհլէվիի Թուրքիա այցելութեան: Շահը յունիս 15ին Էնկիւրի պիտի հասնի եւ 5–6 օր պիտի մնայ հոն: Արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը մինչեւ պարսկական սահմանագլուխը ընդառաջ պիտի երթայ Շահին:

Շահը քանի մը օր ալ Պոլիս մնալէ վերջ, Եւրոպա պիտի անցնի:

Երկաթուղին Խարբերդ կը հասնի օգոստոսին

Խարբերդէն «Ազգամ»ի կը հեռագրեն թէ երկաթուղիի նոր գիծին շինութիւնը տենդագին առաջ կը տարուի: Կ'աշխատուի նաեւ օր առաջ աւարտել կայարանի շէնքին կառուցումը: Խարբերդի կայարանին պաշտօնական բացումը պիտի կատարուի հանդիսաւորապէս օգոստոս 30ին՝ յաղթութեան տօնին օրը: Քաղաքին եւ կայարանին միջեւ կը բացուի մէկ քիլոմեթր երկայնութեամբ եւ 30 մեթր լայնքով պողոտայ մը, որ պիտի կրէ Մուսթաֆա Քէմալի անունը:

Խարբերդը կարճ ժամանակի մէջ մեծապէս բարեփոխուած է: Երկաթուղին ամբողջ այս շրջանին բոլորովին տարբեր կեանք մը ապահոված է: Ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէ երկաթուղիի բացումին:

Մայիս Մէկը

Երէկուան աշխատանքի տօնին առթիւ, կառավարութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած էր Փարիզը: Շէրպուրկէն, Ռուանէն, Նանթէն, Պրէսթէն, Ռէնէն, Նըվէրէն, Օրլէանէն, Լիմոժէն եւ Սթրազպուրկէն օժանդակ ուժեր բերուած էին (հեծեալ, թնդանօթաձիգ, գնդացիր, վիշապազօրք) առաջքն առնելու համար համայնավարներու կողմէ կատարուելիք հաւանական անկարգութեանց:

Բացի շարժավարներէն, որոնք ամէն տարի հանգիստ կ'ընեն Մայիս 1ին, միւս հանրային սպասարկութիւնները ոեւէ խանգարում չունեցան:

Մոսկուայի եւ Պերլինի մէջ միլիոնաւոր մարդիկ մասնակցեցան հանդէսներուն: Թրքական օդային տորմիղ մը կը մասնակցէր Մոսկուայի ցոյցերուն, թէեւ Քէմալի կառավարութիւնը արգիլած էր Մայիս Մէկի առթիւ ամէն ցոյց Թուրքիոյ մէջ:

Հինտէնպուրկ եւ Հիթլէր միասին Մայիս 1ի առթիւ գերման ժողովուրդին ուղղեցին կոչ մը, որուն մէջ կ'ըսուի.

«Գերմանական պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, գերման եղբայրներու միջեւ ներքին կռիւը ջնջուած եւ բոլոր Գերմաններու միութիւնը իրականացած է: Ինչ որ մեր հայրերը կը փափաքէին դարերէ ի վեր, կատարուած է: Խաղաղութեան զէնքերը յաղթեցին թշուառութեան, գործազրկութեան եւ յուսալքումի դէմ մղուած այս պայքարին մէջ: Այսօրուան սերունդը իրաւունք ունի հպարտանալու թէ կատարած է պարտականութիւնը:»

Ռուսական նաւատորմը ամէնէն զօրաւորն է Սեւ Ծովի մէջ

»»»• •«««

Նեղուցներու Յանձնաժողովը հրատարակած է 1933ի իր գործունէութեան տեղեկագիրը 116 էջ, զոր տուած է Ազգերու Դաշնակցութեան եւ շահակից պետութեանց:

Յանձնաժողովի տարեկան պիւտճէն է 8620 թրքական ոսկի:

Սեւ ծովի մէջ ամէնէն զօրաւոր նաւատորմը խորհրդայինն է, որ ունի 1 զրահաւոր, 3 յածանաւ, 4 թորփիլանաւ, 7 սուզանաւ, 1 ականահաւաք նաւ, 2 եզերապահ նաւ, 23 եզերապահ շարժանաւ, 4 օժանդակ մարտանաւ, 1 դպրոցանաւ: Նորոգութեան մէջ են 1 թորփիլանաւ, 1 սուզանաւ, 1 ականահաւաք: Կան նաեւ մէկ զրահաւոր, 1 յածանաւ, 6 թորփիլանաւ, 4 սուզանաւ: Իր տր–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՌՈՎԱՐԱՐԱՐՆԵՐՆ ՈՒ ԴԻՒԱՀԱՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի, 14 ԱՊՐԻԼ)

»»»··«««

Արժանահաւատ անձի մը մասնաւոր նամակէն առնելով հաղորդած էինք յատկանշական մանրամասնութիւնները այն կռիւին, որ տեղի էր ունեցած Շիքակոյի մէջ անցեալ կիրակի, նոյնպէս Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովին առթիւ:

Ինչպէս տեսան մեր ընթերցողները, Շիքակոյի մէջ եւս, ինչպէս եւ Պոսթընի ու անկէ առաջ ալ Նիւ Եորքի մէջ, մեր երդուեալ հակառակորդները որոշած են ամէն գնով խանգարել Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովը եւ, դարձեալ ինչպէս Պոսթընի եւ Նիւ Եորքի մէջ, չարաչար ձախողած են իրենց խռովարար նպատակին մէջ եւ պարտուած են՝ փառաւոր դաս մը ստանալով այն մասին, թէ ի՛նչ կը նշանակէ փորձ ընել խանգարելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան որ եւ է ժողովը:

Թէեւ Շիքակոյի մէջ ալ փողոցային ցոյց եւ կռիւ սարքողները գերազանցապէս պոլշեւիկներն են, սակայն հոն ալ, ինչպէս եւ Պոսթընի ու Նիւ Եորքի մէջ, պոլշեւիկներու ետեւ եղած են նաեւ Ռամկավարները: Այդ մասին ամէն տարակոյս կը վերնայ, եթէ ի նկատի առնուի «Պայքար»ի գրգռիչ խմբագրականը, գրուած Պոսթընի մեր հրապարակային ժողովին առթիւ, անկէ քանի մը օր առաջ, եւ մանաւանդ «Պայքար»ի կիրակնօրեայ թիւով հրատարակած փրովոքաթօրական կոչը,— կոչ մը, որ աւելի վայել էր մեր ազգի երդուեալ թշնամիներու գրչին, քան Հայու անուն կրող մարդոց: Աներկբայելի է, որ Ռամկավարներն ալ պոլշեւիկներու պէս որոշած են ամէն գնով խանգարել Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովները եւ ատոր համար կանգ չառնել նոյն իսկ փողոցային կռուի, խռովութեան ու արիւնհեղութեան առջեւ:

Ասիկա կը նշանակէ, թէ Ռամկավարներն ալ պոլշեւիկներու հետ միասին մոռցած են, թէ Չեկայի իշխանութեան տակ չեն գտնուիր հոս եւ չեն կրնար անպատիժ կերպով գոցել իրենցմէ տարբեր մտածողներու բերանները եւ թէ կ'ապրին ազատ խօսքի խղճի եւ ժողովներու դասական հայրենիքին մէջ: Կ'երեւի թէ «միացեալ ճակատ»ցիները յաւակնութիւն ունին ամերիկահայ գաղութի գլխուն կատարելու ոչ միայն դատաւորի, այլ եւ չեկիստ ոստիկաններու պաշտօն: Եւ ճիշդ ինչպէս որ անոնք ամերիկեան դատարանին ալ կարեւորութիւն չտալով՝ արդէն իրենց դատավճիռը արձակած են ու կը փորձեն գործադրել Նիւ Եորքի սպանութեան առթիւ, այնպէս ալ կ'ուզեն իրենց չեկիստի պաշտօնը կատարել փորձելով զրկել մեզ ազատ խօսքի, խղճի եւ ժողովներու մեր անօտարելի իրաւունքէն: Կամ ճիշդ ինչպէս որ խումբ մը բռնակալներ Խորհ. Միութեան մէջ անխնայ կը ճնշեն ժողովուրդը, անօրինակ բռնութիւններ կը կատարեն ժողովուրդի անունով, այնպէս ալ խումբ մը հայանուն պոլշեւիկ խռովարարներ ու Ռամկավար դիւահարներ, «միացեալ ճակատ» կազմած, ինքզինքնին դրած են հայ ժողովուրդի տեղ, անոր անունով հալածանքներ կը փորձեն, փողոցային կռիւներ ու խռովութիւններ կ'ընեն, անոր անունով կը բռնանան ամերիկահայ գաղութին վրայ:

Որոշ է, թէ հայ ժողովուրդի անունով հայ ժողովուրդի դէմ գալող այդ թշուառականները, լռեցնելու համար իրենց ազգադաւ մեքենայութիւնները մերկացնողները, կ'աշխատին պոլշեւիկեան Չեկայի բարբարոս բարքերը մտցնել այս երկիր, այս գաղութի կեանքին մէջ եւս:

Ինչպէս Նիւ Եորքի եւ Պոսթընի, այնպէս ալ Շիքակոյի մէջ «միացեալ ճակատ»ական պոլշեւիկ — ռամկավարներու փողոցային «ելոյթները» ցոյց տուին, որ անոնք՝ քաջ գիտնալով որ հայ ժողովուրդը իրենց հետ չէ, չեն քաշուիր իրենց օգնութեան կանչելու օտարազգի՝ սեւամորթ, հրեայ, իրլանտացի, իտալացի եւ այլ պոլշեւիկներ ու վարձկաններ: Շիքակոյի մէջ նոյն իսկ ձերբակալուած եւ վիրաւորուած խռովարարներու մէջ անգամ եղած են այդպիսի օտարազգիներ, ամերիկեան թերթերու իսկ վկայութեամբ:

Ուէլ տարակոյս չի կրնար ըլլալ այն մասին, որ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի այս խռովարար «ելոյթներուն» մէջ Մոսկուայի գործակալներու եւ մանաւորապէս Չեկայի մատը կայ: Առանց Չեկայի գործօն աջակցութեան եւ դրդումին, երբեք խումբ մը հայանուն խռովարարներ չպիտի յանդգնէին ընել այն սանձարձակ բռնութիւններն ու գրգռութիւնները, զորս կ'ընեն վերջին ամիսներուն:

Բազմաթիւ նշաններէ դատելով՝ Չեկան, Ուաշինկթընի կողմէ խորհրդային կառավարութեան ճանաչումէն քաջալերուած, փոխանակ վերջ տալու իր դաւերուն այս երկրի մէջ, ինչպէս որ Լիթվինով խոստացաւ նախագահ Րուզվէլթին, բազմապատկած է իր «յեղափոխական» եռանդը Միացեալ Նահանգներուն մէջ,— բան մը, որ ամերիկեան թերթերու մէջ վերջերս հրատարակուած բազմաթիւ ապացուցող փաստերն ալ ցոյց կու տան:

Անկասկած, Չեկայի որոշումով է, որ պոլշեւիկները կ'աշխատին ամէն գնով պոլշեւիկեան հայատառ օրաթերթ մը ունենալ այս երկրի մէջ եւ ատոր համար նոյն իսկ «Դուրեանի դատ»ը կը շահագործեն:

Անկասկած Չեկայի որոշումով է, որ հայանուն եւ նոյն իսկ օտարազգի պոլշեւիկները սկսած են յանկարծ ամէնքը զարմացնող բուռն «հետաքրքրութիւն» ցոյց տալ հայ եկեղեցիի գործերուն հանդէպ Ամերիկայի մէջ:

Անոնք գիտեն, թէ ամերիկեան հանրային կարծիքի համակրանքը շահելու համար, իրենք պէտք ունին մոռցնել տալու ամերիկեան ժողովուրդին թէ պոլշեւիկները անկրօն եւ անաստուած մարդիկ են: Ի՞նչպէս կրնան այդ ընել, եթէ ոչ, օրինակ, յանկարծ հայ եկեղեցիի, հայ հոգեւորականութեան պաշտպանի դեր խաղալով:

Մենք վստահ ենք, որ վաղ թէ ուշ Չեկայի այնքան նենգ այս դաւերը այս երկրի մէջ երեւան պիտի հանուին եւ պոլշեւիկները դիմակները վար պիտի առնուին այնպէս, որ ամէնէն միամիտներն անգամ պիտի տեսնեն, թէ դաւադրութեան ի՛նչ ահաւոր ցանց մը Չեկան կը փռէ այս երկրի մէջ՝ օգտուելով շատերու բարեմտութենէն, եւ ինչ դիւային սադրանքներ կը նիւթեն պոլշեւիկները ամէն տեղ ոչ միայն ազգայնական հայութեան, այլ եւ բոլորի դէմ:

Ռամկավարներու Ամերիկայի շրջանային վարչութիւնը, տակէ քանի մը շաբաթ առաջ, ինչպէս յայտնի է, պաշտօնական յայտարարութեամբ մը փորձեց ինքզինքը զատել պոլշեւիկներէն եւ նոյն իսկ ժխտեց անոնց իրաւունքը խառնուելու մեր ազգային ներքին գործերուն:

Սակայն, ինչպէս այժմ կը պարզուի, այդ յայտարարութիւնը եղած էր հանրութեան կամ պոլշեւիկներէն չախորժող իրենց ընկերներու աչքին փոշի փչելու համար միայն: Այլապէս Ռամկավարները չպիտի չարունակէին պոլշեւիկներու հետ ձեռք ձեռքի տուած մինչեւ իսկ փողոցներն ելլել՝ Դաշնակցութեան ժողովները խանգարելու եւ Չեկայի նիւթած ազգաքանդ դաւերուն ուժ տալու համար ամէն տեղ: Այլապէս Ռամկավարները չպիտի չարունակէին իրենց «եկեղեցասէր» եւ «հոգաբարձու» ընկերները առաջ քշել՝ ամերիկեան հանրութենէն եւ ոստիկանութենէն ծածկելու համար իրենց կարմիր գործակիցները եւ անոնց պաշտպանիչ, ազգադաւ ու եկեղեցաքանդ մեքենայութիւնները:

Ռամկավարները, դէթ անոնց աղաները չեն կրնար չգիտնալ, թէ պոլշեւիկներու նպատակն է մեր գաղութները տեւականօրէն պառակտել, մեր ազգային կազմակերպութիւնները, քաղաքական կուսակցութիւններէն սկսած մինչեւ եկեղեցիները, քայքայել, ազգայնական ու ազատատենչ հայութիւնը ոչնչացնելը եւ Հայերուն միւս մասն ալ իբր գործիք ծառայեցնելը յեղափոխութեան համար՝ հիւրընկալ երկրի կառավարութեան դէմ:

Ռամկավարները սակայն, գիտնալով հանդերձ այս բոլորը, պոլշեւիկներու հետ միասին պատասխանատուութիւն ստանձնած են մեր ազգային կեանքը փոթորկելու, ազգայնական հայութիւնը քայքայելու եւ գաղութները սիստեմատիկ կերպով քանդելու այն ազգաքանդ նպատակով, որուն համար կեանքի կոչած են տխրահռչակ «միացեալ ճակատ»ը:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Ուաշինկթըն ժամանակին յարգը շատ կը գնահատէր: Ունէր քարտուղար մը, որ միշտ ուշ մնալով կ'առարկէր թէ ժամացոյցը ետ կը մնայ: Ուաշինկթըն հանդարտօրէն ըսաւ.

— Հարկ է որ կամ դուն նոր ժամացոյց մը գնես քեզի համար, կամ ես ուրիշ քարտուղար մը առնեմ:

×

Ֆրանքլին, որ սիրով կը զոհէր իր անձնական հաճոյքները հասարակաց բարօրութեան համար, յաճախ կ'ըսէր.

— Երկար ժամանակ ապրած ըլլալով աշխարհիս վրայ, շատ անգամներ ստիպուած եմ փոխելու իմ կարծիքներս, նոյն իսկ շատ կարեւոր գործերու մէջ, երկար խորհրդածութիւններէ եւ նոր տեղեկութիւններէն յետոյ: Այս պատճառաւ, քանի կը ծերանամ, այնքան աւելի հակամէտ կ'ըլլամ կասկածելու իմ սեփական դատումներուս վրայ:

ԲԱՄՊԱԿԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

oooo

Հակառակ արհեստական մետաքսի ծաւալուն մրցման, բամպակը կը մընայ դեռ, իբրեւ հիւսուածեղէնի բերք, արքայից արքան, մատչելի որքան պալատներու, նոյնքան խրճիթներու բնակիչներուն, շահաբեր՝ որքան երկրագործական, նոյնքան ճարտարարուեստական երկիրներու եւ այս պատճառով, միշտ ի պատուի, երկիր մոլորակին զոյգ մը կիսագունդերուն մէջ:

Բամպակ արտադրող բոլոր երկիրները ներոյժ աշխատանքի նուիրուած են, բամպակի վերաբերեալ ամէն տեսակ հարցեր — մշակական, գիտական, ճարտարարուեստական — լաւագոյն կերպով լուծելու համար: Շատ եւ լաւ արտադրելու ճիգը միշտ գոյութիւն ունի: Եւ օտար երկիրներու կողմէ այս ուղղութեամբ առնուած քայլեր, խանգարելու հանգամանքը ունին բամպակ արտադրող երկիրներու իշխանին՝ Մ. Նահանգներու բամպակի հրապարակը կանոնաւորելու համար վերջերս ձեռք առած միջոցները:

Բամպակարեր երկիրներու կարգին՝ Ռուսիոյ, տարուէ տարի, յարաճուն կերպով աւելցող արտադրութիւնը, յառաջիկայ տարիներու ընթացքին, իր որոշ ազդեցութիւնը պիտի ունենայ բամպակի համաշխարհ. հրապարակին վրայ: Այսպէս, Ռուսիոյ 1933–34ի եղանակի բամպակի բերքը, 1,900,000 հակով, (մէկ հակը 500 լիպրա կը կշռէ) մրցանիշը կոտրած է: Պաշտօնական է այս թուանշանը՝ հրատարակուած ռուսական կառավարութեան կողմէ: Մինչեւ նախորդ տարիներու միջին արտադրութիւնը 700,000էն, 1,100,000 հակի մէջ կը տարուբերէր:

Ռուսիոյ մէջ բամպակի մշակութեան յատկացուած հողերը, 1929ին, միջին հաշուով երկու միլիոն արտավար (էյքըր) էին: Մինչեւ ներկայ եղանակին մօտաւորապէս վեց միլիոն արտավար են: Ռուս կառավարութեան հնգամեայ նոր ծրագիրը կը նախատեսէ բամպակի մշակութեան մեթոտիկ ընդարձակումը Ուկրայնիոյ, Կեդրոնական Ասիոյ եւ Կովկասի մէջ, ուր ոռոգումի աշխատանքներու ձեռնարկուած է արդէն:

Ուրիշ ազդակ մը, որ կը յատկանշէ ռուսական արտադրութիւնը, արտավար գլուխ բամպակի բերքին գերազանցօրէն բարձր չափանիշն է: Եւ ասիկա, հակառակ ոռոգումի պայմաններուն շատ քիչ գոհացուցիչ եւ մշակական գրութեան նախնական հիմերու վրայ կիրարկուած ըլլալուն: Այս մասին գաղափար մը տալու համար, հոս կ'արտագրենք պաշտօնական բաղդատական ցուցակ մը 1933–34 եւ 1932–33 բամպակի եղանակներու ընթացքին արտավար գլուխ ստացուած բերքաչափը (անտորման):

	1933–34	1932–33
Ուզպէքիստան	812	741 լիպ.
Թիւրքմէնիստան	633	544 »
Տաճիկիստան	544	434 »
Հայաստան	482	312 »

Ուրեմն, արտավար գլուխ ստացուած միջին բերքաչափը կ'անցնի 500 լիպրան, բամպակի ներկայ եղանակին Մ. Նահանգներու ստացած 209 լիպրային դէմ: Աքանչելի արդիւնք: Ռուսիոյ մէջ մշակուած բամպակի գլխաւոր տեսակը եգիպտական երկայնաթել ազնիւ տեսակն է: Ամերիկեան տեսակները եգիպտականին չափ լաւ արդիւնք տուած չեն:

Ռուսիոյ մէջ բամպակի արտադրութեան յարաճուն յաւելման հաւանականութիւնը նկատի առած ատեն, պէտք չէ մոռնալ նաեւ իր տեղական սպառումը՝ 180 միլիոն ժողովուրդի մը համար:

Անդրադառնալով մեր մինուճար Հայաստանին, վերի ցանկը երբ քըննուի, պիտի տեսնուի որ Հայաստանի մէջ, արտավար գլուխ, բերքը էն բարձրն է:

Այս մարզին մէջ ալ կը փայլի Հա-Հայաստանին, վերի ցանկը երբ քըն-չինարարական չքնաղ յատկութիւնը: Կը փայլի Հայուն հրաշագործ ձեռքը, իբրեւ մատունք, վառ ի վառ եւ լուսապայծառ:

Կը փայլի Հայաստան, իբր բացառիկ երկիր՝ բամպակի արտադրութեան: Երկիր մը, ուր բամպակարեր երկիրներու կլիմայական նուազագոյն պայմանները չքնաղօրէն կ'արդիւնաւորուին: Երկիր մը, որուն գլուխը ձիւնածածուկ եւ ոտքերը բամպակազարդ են: Երկիր մը, ուր բամպակը Ամերիկայէն ուշ կը ցանուի եւ կանուխ կը քաղուի: Երկիր մը վերջապէս հրաշալի, իր հրաշագործ զաւակներուն նման: Հայը՝ արժանի զաւակ Հայաստանի եւ Հայաստանն ալ արժանի հայր՝ Հայուն: Մին միւսին լրացուցիչը՝ չքնաղօրէն եւ վեհօրէն ապացուցած իրարու: Գեղարուեստական անօթ Թանկագին: Առանց Հայու՝ Հայաստան անապատ: Երկիր դժոխավայր: Վկայ՝ արեւմտեան Հայաստանը:

Օրհնեալ ըլլայ անունդ, երկիր իմ պանծալի:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԼԷՄՊՈՒՐԿԻ ՔԱՐԱՅՐՆԵՐԸ. — ԽԱԽՈՒՏ ԺԱՅՌԻ ԿՏՈՐ ՄԸ. — ՏԱՔ ԼԻՃ ՄԸ. — ԵՌԱՑԱԾ ՋՈՒՐԻ ԼԻՃ ՄԸ. — ՄԵԼԱՆԻ ԱՂԲԻՒՐ ՄԸ. — ՇԱՐԺՈՒՆ ԼԵՌԸ. —

ooooo

Հոլանտական եւ պելժիական Լէմպուրկին մէջ, մասնաւորապէս Հոլանտայի Մաէսթրիխթ քաղաքին շրջակաները, գոյութիւն ունին ստորերկեայ ընդարձակ քարայրներ, որոնք բնութեան ծոցին մէջ տարածուած իսկական լաբիւրինթոսներ են, կաւճային կազմութիւն մը ունին, եւ զօրաւոր կերպով պաշտպանուած են ներսէն ու դուրսէն:

Հոլանտացիք ընդհ. պատերազմի ատեն, խորհեցան ի հարկին այդ քարայրները օգտագործել քաղքենի ժողովուրդը պաշտպանելու համար օդանաւային յարձակումներու եւ թունաւոր կազերու դէմ:—

Արդարեւ, այդ քարայրները այնքան մեծ ու ընդարձակ են, որ հարիւր հազարաւոր ժողովուրդներ կրնան պատսպարուիլ անոնց մէջ:

1794ին, ֆրանսացի սպայ մը քննելով այդ ստորերկրեայ քարայրները, անոնց մասին շահեկան ուսումնասիրութիւն մը կատարեց: Անոնց մէջէն երեւան հանուած են նախապատմական մարդոց բազմաթիւ գանկեր եւ հսկայ կենդանիներու ամբողջական կմախքներ, որոնք ցուցադրուած են Պրիւքսէլի Եկիգայէթ Թանգարանին մէջ:—

Պուէնոս Այրէսէն մօտաւորապէս 430 քիլոմեթր դէպի հարաւ, Սիէռա Թանտիլ անունով ծանօթ լեռնաշղթային մէջ կը գտնուի 700 թօնօ ծանրութիւն ունեցող հսկայ ժայռի կտոր մը, որ այդ լեռներէն մէկուն գագաթին վրայ զետեղուած է այնպիսի խախուտ երեւոյթով մը, որ կարծես թէ վերջը լեռ ի վար պիտի թաւալի [illegible] ծագդորդ չառաչինով մը:

Այդ մեծադանդուած ժայռին կտորը սաստիկ հովերու ազդեցութեան տակ կը սկսի շատ թեթեւ կերպով տատանիլ: Աշխարհի զանազան կողմերէն բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ հոն կ'երթան, դիտելու համար ծանրութեան կեդրոնի եւ անկայուն հաւասարակշռութեան այդ բնական հրաշալիքը:

Անգլիացի օդանաւորդ մը վերջերս թռիչք մը կատարած է Էվէրէսթ լերան վրայ, որ Հիմալայայի լեռնաշղթային մաս կը կազմէ, եւ 29,000 ոտք բարձրութիւն մը ունի:

Օդանաւորդին յայտարարութեան համաձայն, Էվէրէսթի կատարը սառնարաններով շրջապատուած տափ լեռ մը կայ, ինչ որ կը հաստատէ թէ այդ լեռը հրաբխային կազմութիւն մը ունի:

Արդարեւ, Էվէրէսթի հրաբխային բնութեան կարելի է վերագրել Հնդկաստանի մէջ վերջերս տեղի ունեցած երկրաշարժները, որոնք այնքան աւեր վնասներ պատճառեցին տեղացի ժողովուրդներուն:

Ճիլիի եւ Արժանթինի միջեւ նոր երկաթուղագիծի մը շինութեան առթեն, գործաւորները երկու հազար մեդր բարձրութիւն ունեցող լերան մը սարահարթին վրայ երեւան հանած են կարմիր ու եռացած ջուր ունեցող լիճ մը, որուն շուրջը կենդանական եւ բուսական ամէն կեանք դադրած է:

Կը կարծուի թէ կէս մարած հրաբուխի մը խառնարանը ողողուած է ջուրով, եւ երկրին ներքին խաւերէն արտահոսող կազերը զայն վերածած են եռացած վիճակի մը:

Միացեալ Նահանգներու Ծօրճիա նահանգին մէջ կայ մելանի աղբիւր մը, որ Քէնոս լեռներուն ստորոտին վրայ գտնուած պղինձի հանքերու խորերէն կը բխի: Արտահոսող այդ հեղուկը զօրաւոր կերպով ներկուած գինիի մը երեւոյթն ունի: Քանի մը գիտորդի յաւելում կը բաւէ հեղուկին տալու գեղեցիկ սեւ գոյն մը: Այս եղանակով պատրաստուած առաջնակարգ մելանը երբեք չատրբաղդուիր, չի սառիր, եւ չի ժանգոտիր գրչածայրը:

Այսպէս, բնութիւնը մարդուն ձրիաբար ու առատօրէն կու տայ մելանի աղբիւր մը:

Նուազա նահանգին Չըրչիլ կոմսութեան մէջ աշխարհագրական հետաքրքրական երեւոյթ մը գոյութիւն ունի: Հոն հսկայ լեռ մը կայ, որ աւազի շեղջակոյտէ մը կազմուած է, եւ յաւիտենական շարժման մէջ կը գտնուի վիթխարի սատանակօշի մը պէս, որ ձորերու ու նեղ կիրճերու վրայէն սահելով՝ կը սողոսկի անդադար: Աւազի հատիկները իրարու հետ շփուելով առաջ կը բերեն երաժշտական խուլ աղմուկ մը, որ Եգիպտոսի Սֆինքս-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆԵՅՈՒԿԸ

»»»··«««

Այո, Արամը չի սխալւում, Արաքսի ձեռն աւելի մնաց իր ձեռքում, քան հարկաւոր էր: Դողում էին մատները, երբ, թէ նրանը, ի՞նչ գիտնայ: Ու Արաքսի աչքերում...

Այնպէ՞ս, ինչպէս առաջ:

Ու Արամի սիրտը լցւում է մի տաք մի թեթեւցնող բանով: Չի կարողանում զսպել հետաքրքրութիւնը. յետ է նայում:

Արաքսն ինչ որ ասում է կողքի երիտասարդին, երեսփոխանին, Թերեւս իր, Արամի մասին: Այո, երեսփոխանը նայում է Արամին, նրանց հայեացքներն հանդիպում են իրար. այդ հայեացքը կարո՞ղ էր բարեկամական լինել, ի՞նչ գիտնայ Արամը:

Բայց իր ներսում գարուն կայ: Թող գարունը բարի է, գարունը երգ ունի: Իր սիրտը, թէ շրթունքներն են երգում, ի՞նչ գիտնայ Արամը: Երգի մէջ, երգի հետ մի երգ է հասնում տուն:

Համբոյրներ ազգականների, ընկերների հետ, ողջագուրումներ ծանօթների հետ:

— Մեծացել ես, Արամ ջան, բոյ ես քաշել:

— Կատարեալ տղամարդ ես դարձել:

— Երանի զոքանչ մօրդ, որի՞ բախտն ես:

Կատակ, ծիծաղ, ուրախութիւն...

— Որդի, բա էս տեսակ բան կ'անե՞ն. փլաւը սառեց, կերակուրները...

— Վնաս չունի, մայրիկ ջան, համը մէջն է, մեր զինուորական խաչիկէն հօ լաւ է:

Նստում են սեղան. կոնեակով ու օղիով լցւում են գաւաթները, պարպւում են Արամի կենացը, արեւշատութիւն են մաղթում նրան, առողջութիւն, երկար, երջանիկ կեանք: Ուտում են, ու խմում գինին, տանու գինին:

— Ի՞նչ գինի է, Յակոբ ախպէր, ի՞նչ գինի...

— Արամիս ծնած տարուայ գինին ունենք, բայց այսօր չէ, որ պիտի բանամ, ասում է Յակոբ ախպէրը, յոյս Աստուած դրա օրն էլ կը գայ, հեռու չէ:

— Ի հարկէ կանաչ կարմիր նաւորը կապելու օրը, կը հասնենք, այդ օրին էլ կը հասնենք:

— Կը խմենք, այդ գինին էլ կը խմենք:

Ու երթալով տրամադրութիւնները բարձրանում են, երգում են: Որտեղէն ուր, մի թառ մի թմբուկ է մէջտեղ գալիս: Նուագ, ծափ, պար:

— Պարի՛ր, Ծովիկ ապլայ, պարիր, տղադ եկել է:

— Կը պարեմ, հապա, ինչո՞ւ չպարեմ, բայց ոչ այսօր, դրա օրն էլ կը գայ:

Ու Ծովիկ ապլան յիշելով իր ամուսինը, իր անվերադարձ կորսուած զաւակները՝ ծածուկ սրբում է աչքի արցունքները:

Ու այդպէս, մինչեւ ուշ գիշեր ուրախանում են, խօսում:

Խօսում է մանաւանդ Արամը:

— Սարդարապատ... Դուք տեսե՞լ էք Սարդարապատը: Օ՜, նրա լեռները, հովիտները, ձորերը, անտա՜ռ, անտա՜ռ, անտա՜ռ, եղեւնի ու սօսի, մայրի ու կնձնի: Վտակներ ու աղբիւրներ: Հապա կաթնաղբիւրը... Հովիտներում խաղը մարգարոյ, ծաղիկները երփներանգ, բուրմունք, ու օդը, օդը... Գարնան թռչունների ի՛նչ տեսակներ, ի՛նչ երգ, ի՛նչ ծլվլոց...

Զուիցերիա՞ն, չեմ տեսել աշխարհի այդ զովական անկիւնը. բայց մեր, մեր Սարդարապատը թող ձգեն մեզ ու իրենց պահեն աշխարհի մնացած բոլոր գեղեցկութիւնները, մերը մեզ կը բաւէ, կը բաւէ:

Պատերազմէն առաջ շրջագայութեան համար էի գացել, տեսել էի Սարդարապատը, բայց այն ժամանակ նա այնքան չէր հրապուրել ինձ:

Հիմա, երբ այդ լեռներում ծածանւում է հայ արիւնէն ծնուած ազգային եռագոյն դրօշը՝ այդ երկիրը դարձել է իմ էութեան անբաժան մասը: Հիմա, եթէ փորձեն կարել, անջատել այն մեր երկրէն՝ ես այնպիսի ցաւ պիտի զգամ, ինչպէս եթէ սեփական մարմինս անդամահատեն: Սարդա— միջը՝ երազների զուար, այնտեղէն հեռու չեն Կարինն ու Մուշը, Սասունը...

— Երեւակայեցէք, ամառ. շուրջդ լեռ ու բլուր, հովիտ ու դաշտ ու անտառ, անտառ... Ու այդ լեռներում բանակումի եկած զօրքի վրանները ճերմակ, ու եռագոյնը ծածա՜ն, ծածան...

Երեկոյ է, արեւը մայր է մտնում ու գոյների հոյլ է փռել երկինքին, լեռներին: Թռչունները համերգ են սկսել, գեփիւռը չափն է պահում: Ու հայ զօրքը՝ հայ հրամանատարներով՝ վաշտ առ վաշտ աղօթքի է կանգնել:

Շեփորը կանչում է ուշացած զինուորներին, հեռուն, պահակներին: Աղօթքի պահն է յայտնում, եւ շեփորի արձագանքը լեռներում ու ձորերում մի համերգ է կազմում:

Մի քանի զարկ թմբուկի ու հարիւրաւոր արի բազուկներ իջեցնում են գլխարկները ու երկնասլաց կուրծքերէ ազնիւ կարկաչի պէս դուրս է ծորում «Տէր կեցո»ն... Շնչօրհնեատրն ընկերանում է երգին մեղմ ու ներդաշնակ:

Ու այդ երգ — աղօթքը Հայաստանի հովի թեւերին թառած՝ տարածւում, թռչում է հեռո՜ւ, հեռու... Աղօթքի պահերին շատ անգամ ինձ թւացել է, թէ ամբողջ հայ աշխարհն է լսում մեզ, աւելին, ամբողջ հայութիւնն աշխարհի բոլոր ծագերում ունկն դրում է մեր աղօթքին, երգում, աղօթում է մեզ հետ «Տէր կեցո»ն... Եւ յետոյ, ո՞վ է մտնում վրանի մէջ, պառկում ենք վրանների շուրջը, բացօթեայ խոտերի վրայ... Թեւերս [illegible] մեր գլխի տակ, երկինքը վրանի պէս վերեւը, աստղերն ու լուսինը [illegible] հէքեաթ մեր հոգուն: Հայոց զեփիւռն ու օդը մեզ չեն վնասում, ընդհակառակն, ուժ են տալիս, առողջ ենք [illegible] րինների պէս:

Երբ Սարդարապատի կռւում [illegible] գնդակը ծակեց ուսս եւ [illegible] կոնակս՝ շատերն ասում էին, թէ պրծած է Արամի գործը, թէ էլ [illegible] ապրի: Բայց հիմա տեսէք այն [illegible] լիք տղան, ձեր առջեւն է, ո՞րդ է ինձնէն առողջ: Սարդարապատը, [illegible] անտառի խնկաբոյր օդը փրկեց ինձ: Ու հիմա մէջս այնպիսի ուժ եմ զգում որ կարող եմ ապրել թէկուզ հարիւր տարի:

ԷԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(6)

(Շար.)

ներուն ձայնը կը յիշեցնէ։ Եգիպտական տապաններու մէջ յիշուած քարէ արձաններու երգերը, որոնք առաւօտները արշալոյսին կը լսուէին, ծնունդ տուած են վերոյիշեալ նմանօրինակ երեւոյթէ մը։

Զըրէիլի շարժուն լեռը ուրիշ հետաքրքրաշարժ կողմ մըն ալ ունի։ Իր կողերը կազմուած են վերադիր աւազի համաչափ խաւերէ, եւ գագաթը փոխանակ սեպաձեւ վերջաւորուելու, ընդհակառակը, խառնշաձեւ մեծ ծակ մը ունի, ուր հակառակ ուղղութեամբ փչող հովերը վեր ի վայր կը շրջեն աւազի հատիկները։ Ան որ կը յանդգնի այդ աւազէ լեռը մագլցելով խառնարանը հասնիլ, իր կեանքը վտանգելու փորձութեան մէջ կ'իյնայ, որովհետեւ անհաստատ աւազը տեղի կուտայ իր քայլերուն, եւ որչափ ինքզինքը ազատելու փորձեր ընէ, այնչափ աւելի կը մխրճուի աւազին մէջ, անգամ մըն ալ անկէ դուրս չելլելու պայմանաւ։

Այս եղանակով կորսուած մարդոց բազմաթիւ օրինակներ կը յիշատակուին հնդիկներու կողմէ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹՈՒՐՔԵՒՊՈՒԼԿԱՐ ԲԱՆԱՎԷՃԸ

oooo

ԻՆՉՈ՞Ի ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ ՓՈՄԱՔՆԵՐԸ

Ֆիլիպէի «Ռոտոփ» թուրքերէն թերթը (8 ապրիլ) հետեւեալը կը գրէ, «Գաղթին ցաւը եւ պատճառները» վերնագրով յօդուածի մը մէջ։

Բացարձակապէս անհիմն է կարգ մը պուլկար թերթերու այն պնդումը թէ փօմաքներու գաղթը հետեւանքն է թուրք գործակալներու կամ թուրան միութեան քարոզութեանց։ Գաղթը պարզապէս բնական արդիւնքն է այն հալածանքներուն զորս կառավարական կարգ մը պաշտօնեաներ ի գործ կը դնեն թուրք ժողովուրդին վրայ, ինչպէս նաեւ անպատասխանատու կազմակերպութեանց անհաշուելի խժդժութեանց։ Քաղաքապետական ընտրութեանց առեն, Ռամկավարներուն քուէ տուող թուրքերը կը ճնշուին անտառապահներու կողմէ, իսկ հողագործականներուն ձայն տուողները՝ ոստիկան — զինուորներու կողմէ։ Այս կացութեան պարտադրած անհանդուրժելի տառապանքին վրայ աւելցուցէք նաեւ տագնապին դժուարութիւնները, եւ այն ատեն պիտի տեսնէք թէ այդ ժողովուրդի գաղթին համար այլեւս ի՞նչ հարկ օտար դրդումի կամ թուրանճիներու քարոզութեանց։

Վերջերս, կառավարութիւնը սկսաւ իսլամական միութիւն մը կազմել եւ անոր իբրեւ ղեկավար տալ աւագ միւֆթին որ պետական պաշտօնեայ մըն է, ինչպէս նաեւ միւֆթիներ, շէրիի քարտուղարներ եւ պուլկարներ։ Սօֆիայի միւֆթին, որ այդ միութեան գանձապահն է, Գրրճալի գացած եւ սկսած է ոստիկան — զինուորներու միջոցով անդամ արձանագրել։ Եւ նկատելով որ արտագաղթի հոսանք մը կայ, այս մարդը սկսած է տարածայնել թէ «իսլամական միութեան անդամագրուողները կրնան ձրի անցագրով թուրքիա երթալ»։ Կարելի է երեւակայել եղերականութիւնը այս ողբերգութեան, երբ նկատի ունենանք որ այդ հօճան կը տարածայնէ թէ միութեան չանդամագրուողները պիտի հետապնդուին կառավարութեան կողմէ»։

Ռոտոփ այսպէս կը վերջացնէ իր գրութիւնը. «Ոչ թէ 10, 20, այլ հազարաւոր անձերու սպանութիւնն անգամ չպիտի կարենայ արգիլել գաղտնի արտագաղթը»։

Ճիւմհուրիէթ.— «Պուլկար թերթերը կ'ըսեն թէ իրենց դէմ բուռն հրատարակութեանց սկսած ենք, մինչդեռ իրենք է որ նոյն բանը կ'ընեն մեզի դէմ։ Արդարեւ, երբ մէկ կողմէ կը խոստովանին իրենց յանցանքը, գրելով թէ սահմանին վրայ տասը փօմաքներ սպաննուած են եւ պատճառն ալ անոնց թշուառութիւնն է, միւս կողմէ կը պնդեն թէ մեր հիւպատոսը քարոզութիւն կ'ընէ Պուլկարիոյ մէջ։

Եթէ Պուլկարիա կը նեղէ եւ կը հալածէ փօմաքները, անօթի կը թողու զանոնք, այլեւս ի՞նչ հարկ արտագաղթի ուրիշ պատճառ փնտռելու։ Երբ «անոնց հացը կ'առնուի իրենց ձեռքէն», ինչպէս կը գրեն, այդ մարդիկը անօթի՞ մնան։ Այս պարզ այլ եղերական իրականութիւնը խոստովանելէ յետոյ, հակառակութիւն չէ՞ ըլլալ եւ յանցանքը վերագրել մեզի եւ մեր հիւպատոսին։

Նօվօ Վրէմէ որ իրեն թոյլ կուտայ գրել թէ Ֆիլիպէի մեր հիւպատոսը դուրս ելած է դիւանագիտական փափկանկատութեան սահմանէն, կ'երեւի կը մոռնայ թէ երբ էնկիւրիի ճամբան կը ցուցնէ իրենց բարեկամ կոչած պետութեան մը ներկայացուցչին, ոչ միայն դիւանագիտական փափկանկատութենէն, այլ եւ տարրական բարեկրթութեան սահմանէն ալ դուրս կ'ելլէ»։

Նուագահանդէսի մը նախօրեակին

ooooo

Ոչ թէ միայն հայ, այլ եւ ֆրանսական եւ սպանիական երաժշտասէր շրջանակներուն եւ ժողովուրդին ծանօթ, սիրուած անուն մըն է Ֆիլիփ Աղաջարեան, որու անունին կցուած վիրթիւօզ յատկանիշը — օտար քննադատներու կողմէ — զայն կը տեղաւորէ ներկայ հազիւ տասնեակ մը ջութակահարներու այն փաղանգին մէջ, որոնք արուեստը հասցուցած են իր կատարելութեան, մարդկային էութեան մէջէն զատելով ու քօղազերծելով աստուածային բնութիւնը։

Ֆ. Աղաջարեանը լսելու բախտը, հազիւ մէկ երկու անգամ լսելու հաճոյքը կ'ունենանք ժողովրդային հաւաքոյթներու մէջ, ուր շատ անբաւական գոհացում կը ստանանք, տրուած ըլլալով խճողուած յայտագիրներուն մէջ հազիւ քանի մը վայրկեանի ունկնդրութիւնը։

Իսկական վայելքները — հազուադէպ՝ տարին անգամ մը միայն — կ'ըլլան իր տուած նուագահանդէսները, ուր կրնանք լիովին ծանօթանալ, երկարօրէն ճաշակել իր մեծ տաղանդին, զգայնութեան եւ վերարտադրումի անստգիւտ կատարելութեան հրապոյրները, բացառիկ ճաշակով մը ընտրուած յայտագրի մը մէջ։

Քանի մը անգամներ ցաւած եմ Աղաջարեանի նուագահանդէսին սրահը լեցնող հասարակութիւնը դիտելով, հոն հազիւ նշմարելու համար քանի մը հայ արուեստասէր դէմքեր միայն։ Խանդավառ շարքերով նստած ունկնդիրներուն մէջ կարծես ամօթապարտ պահուըտող մեղաւորներ․․․։

Ցանկալի էր որ այդպէս չըլլար այս անգամ։

Վաղը երեկոյ Սալ Կաւոյի մէջ Աղաջարեան կը յայտնուի ոչ թէ միայն իբրեւ սոլիստ, այլ եւ քառեակի մը հիմնադիր — ղեկավար։ Առաջին հայ քառեակը, որ վստահաբար — արդէն նշանաւոր երաժիշտներու գնահատանքին դառնալով — սակաւաթիւ քառեակներու մէջ շատ պատուաւոր տեղ մը գրաւելու երաշխիքները կուտայ։

Մայիս 2ի գիշերը հայ տաղանդին մէկ նոր յաղթանակին վաւերացումը պիտի ըլլայ։

Համաշխարհային հռչակ վայելող անուններ Քրայսլէր, Սառազադ, Մանուէլ տը Ֆայեա, Ծուպէռ, Վիվալտի, Մոցարթ եւ ուրիշներ կը կազմեն յայտագիրը, առիթ տալով հայ վիրթիւոզին արժեցնել իր տաղանդին խոշոր մասնայատկութիւնները։

Աղաջարեանին հաւատարիմ ֆրանսացի ունկնդիր հասարակութեան ցոյց տալու առիթն է անշուշտ՝ որ մենք ալ մեր մեծ զաւակներուն արժանիքները գիտենք գնահատել, ծափահարել, եւ տէր կանգնիլ անոնց՝ հպարտօրէն։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Սարսափելի խաղախկրթութիւն

oooo

Կը զարգանա՞յ քաղաքակրթութիւնը, հիացում ու ․․․ սարսափ պատճառելով մարդոց։ Ահա տեսէք թէ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մեծ գիտնականները ինչե՛ր կը ստեղծեն վասն մարդոց բարօրութեան։

Փրոֆ. Նըվիլ, կը գրէ թերթ մը, սարսափելի գիւտ մը բրած է վերջերս,— հեռուէն, թունաւոր շողարձակումով սպաննել թշնամիները։

Փրոֆ. Նըվիլ անօրէնն է Առողջապահական ազգային ընկերակցութեան լաբորաթուարներուն։ Այս գիտունը այսպէս կը բացատրէ իր գիւտը,— «Յաջողեցայ գտնել միջոց մը, որուն շնորհիւ կարելի է մանրէական շողարձակումով մը պաշարել ոեւէ ապրող էակ եւ այսպէս, հեռուէն, զայն վարակել մահացու հիւանդութեամբ մը»։

Այս գիւտով, փրոֆ. Նըվիլ կը կարծէ «քաղաքակիրթ» պետութեանց պարգեւել զէնք մը, որուն նմանը երբեք չէ տեսնուած պատմութեան մէջ։ Անգլիական թերթի մը թղթակիցը, տեսակցելով փրոֆ. Նըվիլի հետ, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ գիւտին մասին,— Թունալից մանրէները, երբ մասնաւոր խմորքով մը կ'աճին, կ'արձակեն այնպիսի ճառագայթներ, որոնք գրեթէ կը նմանին հերցեան ալիքներուն։ Արդ, դժուար չէ սփռել տարածել այս մանրէական ճառագայթները, եւ ուղղել զանոնք դէպի որոշ կէտ մը, ճիշդ ինչպէս անթելին ալիքները։

Այս գիւտին մասին, էմիլ Քրիսթոֆ որ մասնագէտ է շողափիւռի հարցերուն, կ'ըսէ.— Փրոֆ. Նըվիլի փորձերը ծանօթ են գիտական աշխարհին կանուխէն։ Նման փորձեր կատարուած են շատ առաջ։ Եւ սակայն գիտունները, սարսափելով այն հետեւանքներէն, զորս կրնար տալ նման գիւտ մը, չեն ուզած շարունակել փորձերը այդ ուղղութեամբ։ Ճողագայնութեան (ռատիէօթէզի) ամէն մասնագէտ որ յաջողած է յօրինել ալէարձակ մը (փրօժէքթէօր տ'օնտ), ծանօթ է այս վտանգաւոր ուժին, զոր կրնայ ստեղծել ու տարածել միջոցին մէջ։ Այդ ուժին աղբիւրը կրնան ըլլալ նաեւ մանրէները։ Կարգ մը գիտուններ, փոխանակ մանրէական մահացու թոյներ սփռելու եւ տարածելու միջոցին մէջ, կը փորձեն զարմանարանական շողարձակումներ կատարել՝ բուժելու համար հեռաւոր հիւանդ մը։

Բուժական շողարձակումներ կատարելը բարիք մըն է անշուշտ մարդկութեան, սակայն մանրէական ազդեցութիւն տարածելը՝ մարդասպանութիւն է պարզապէս,— արդարեւ այս գիւտին հաւատացողները կը պնդեն թէ կարելի է փրոֆ. Նըվիլի մեթոտով համաճարակ, մինչեւ հեռուները տանիլ ժանտախտը, դեղին տենդը, ժանտատենդը, հաշուուած ու չափուած ալիքներով։ Վերջապէս բնաջնջել թշնամին, հեռուէն, պարզապէս մանրէի թունաւոր շողեր արձակելով։

Սարսափելի գի՛ւտ, որ, ըստ փրոֆէսօրին, պիտի ահաբեկէ մարդկութիւնը եւ աւելի պիտի դարձնէ պատերազմը։

ԶՕՄԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

»»»·«««

Զ. Ո. Մ.ի Կեդր. Վարչութիւնը սեղան մը սարքած էր ի պատիւ Պ. Քրաֆթ Պոնարի, որ Զուիցերիայէն յատկապէս եկած էր նախագահելու Ապրիլեան սգահանդէսին։

Ներկայ էին բաւական թիւով ընկերներ եւ համակիրներ։

Ընդհանուրին փափաքին վրայ սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Ա. Խատիսեան։ Ֆրանսերէն բաժակաճառեր խօսեցան Տիկ. Պ. Բարսեղեան, Պ. Խատիսեան եւ Շ. Միսաքեան, իսկ որբերու կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեցին ընկերներ Ա. Խանէսանեան եւ Հ. Ակոնայեան։

Խօսք առաւ նաեւ Պ. Քրաֆթ Պօնար, որ նման երիտասարդներու մէջ գտնուելուն համար իր ուրախութիւնը յայտնելէ վերջ՝ աւելցուց.

— «Պէտք չէ յուսահատիլ մայլ ներկայէն եւ ապագայէն։ Շարունակելու եւ հետապնդելու է միշտ ձեր դատը, ցոյց տալու համար, թէ մեռած չէ հայ ժողովուրդը եւ հարցը, ինչպէս կը կարծեն շատ մը քաղաքական անձնաւորութիւններ։ Ճիշդ է, իբրեւ այս ժողովուրդին բարեկամները, մենք մեր կրցածը կ'ընենք հայկական դատը վառ պահելու համար, բայց մենք շատ քիչ ենք եւ մինակ. պէտք է որ դուք կազմակերպուիք եւ աշխատանքի լծուիք»։

Ներկաներու համակրական ցոյցերուն մէջ մեկնեցաւ Պ. Քրաֆթ Պօնար, իր հետ տանելով յուշանկար մը որուն եռեւը ստորագրած էին ճաշասեղանին մասնակցողները։ Լուսանկարը կը ներկայացնէր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները՝ անծանօթ զինուորի գերեզմանին վրայ։

Մտերիմ եւ տաք մթնոլորտի մը մէջ շարունակուեցաւ խնջոյքը մինչեւ կէս գիշեր։ Երգեցին Տիկիններ Գարիկեան եւ Ակոնայեան, արտասանեցին Տիկ. Գրաճեան եւ Օր. Գոհարիկ։ Երգեցին նաեւ ընկերներ Մ. Քիւրքճեան եւ Յովհաննէս։ Մէջընդմէջ եղան զարմեալ բաժակաճառեր եւ խօսեցան Զ. Ո. Մ.ի ընկերներէն ոմանք։

Ժամանակը անցաւ այնքան հաճելի եւ շուտ, որ չզգացինք թէ կէս գիշեր եղած է արդէն եւ ստիպուած ենք հեռանալ։

Հ.

ՇԱՄՊՈՒԼ

Ի՞ՆՉ Է ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԸ

ooooo

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 ապրիլ)․

— «Միացեալ ճակատը տասը տարուան պատմութիւն ունի, բայց ոչ այն ամօթալի իմաստով, որ հիմա կը հասկցուի, այսինքն՝ «միացեալ ճակատ» հայրենադաւներու, գաղթաշխարհի պառակտողներու, կրքերը հրահրող եւ եղբայրասպան կռիւներ սերմանողներու, մէկ խօսքով «միացեալ ճակատ» այն խառնիճաղանջին, որ այժմ հրապարակի վրայ է եւ որուն տուն կուտայ եւ կը ղեկավարէ պոլշեւիկեան Չեկան։

Միացեալ ճակատ ըսելով այն ժամանակ կը հասկցուէր միութիւն, եղբայրութիւն, բարձրագոյն եւ ազդեցիկ Ազգային Մարմնի մը ստեղծում բոլոր գաղութներու համար պարտադիր։

Այս գեղեցիկ գաղափարը մէջտեղ նետուած է 1924էն ի վեր։ Ամբողջ հայ մամուլն ու բեմերը միայն այս մասին կը խօսէին, ցանկալով մտքեր եւ հող պատրաստել։

Ի՞նչ է միացեալ ճակատի նպատակը։

Ինչպէս ըսինք, փոխադարձ զիջումներով, իրարհասկացողութեամբ եւ եղբայրօրէն ստեղծել ազգային ղեկավար ուժ մը, մարմին մը, որ կարողանար կապ մը ստեղծել գաղութներու միջեւ, համակարգութիւն եւ միօրինակութիւն մտցնել գաղթաշխարհի քաղաքական եւ մշակութային կեանքին մէջ, որպէսզի հայութիւնը մէկ բաղձանքով, մէկ բերնով ու գործով ներկայանար աշխարհին, ինչպէս նաեւ մէկ ճակատով կռուէր ուծացման, այլասերման վտանգին դէմ։ Ի մի բան, կիսապաշտօնական ազգային իշխանութիւն մը, որ լաւապէս պիտի վարէր գաղթաշխարհի գործերը՝ բաղկացած ըլլալով ազգային բոլոր տարրերէն։

Այս գաղափարի յղացողն եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իսկ նախաձեռնութիւնը ստանձնեցին ժընեւի օտար հայասէրները, որպէսզի նախաձեռնութեան սին պատճառաբանութեամբ միւս քաղաքական կուսակցութիւնները չխրտչէին։

Առաջին համագումարը տեղի ունեցաւ ժընեւի մէջ, ուր իրենց պատգամաւորները ղրկեցին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Հայ Սոց. Յեղափոխականները, իսկ Ռամկավարներու կարճատեսութեամբ այս ժողովը արդիւնք մը չտուաւ։

Միւս կողմէ սակայն պոլշեւիկները գաղտնի եւ յայտնի կերպով ոգի ի բոին կ'աշխատէին անպայմանօրէն վիժեցնել Գաղութային Միացեալ Ճակատի հարցը։

Այս Միութեան կարեւոր դերակատարներէն Ռամկավարները միշտ հարցի լուծումը կը ձգձգէին «վաղաժամ» եւ «վաղահաս» նկատելով։ Անոնք բնաւ վճռականութիւն ցոյց չտուին, տարուբերուելով միացման գաղափարի եւ պոլշեւիկեան հակազդեցութեան տակ։

Վերջապէս Դաշնակցութիւնը կրկին եւ կրկին փորձեց լեզու մը գտնել Ռամկավարներու հետ, նոյն իսկ շատ զիջումներով. եւ երկու կուսակցութիւններու երկուական պատուիրակները, լիազօրուած իրենց բարձրագոյն մարմիններու կողմէ, բանակցութիւնները սկսան 1932ին, Փարիզի մէջ, որ տեւեց ամբողջ 8 ամիս։ Քաղաքական եւ մշակութային բոլոր կէտերու մէջ, իրենց մանրամասնութիւններով, կատարեալ համաձայնութիւն գոյացաւ ու պիտի ստորագրուէր պայմանագիրը, երբ Ռամկավարները յանկարծ ետ քաշուեցան՝ յայտնապէս իյնալով պոլշեւիկեան ծուղակը»։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻՆ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԸ

»»»·«««

Նոր վիճակագրութիւն մը ցոյց կուտայ որ 1932ին Անգլիոյ մէջ բոլոր սրահները երեք միլիառ հինգ հարիւր միլիոնի հասոյթ մը ունեցած են։ Այդ գումարէն կառավարութիւնը առած է իբրեւ տուրք հինգ հարիւր եօթանասուն եւ չորս միլիոն։ Միջին գին ինը փէննի հաշուելով, 960 միլիոն հանդիսատես այցելած են սրահները։

Զինաթափութեան ժողովը պիտի փակուի՞

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնական շրջանակներու մէջ շատ յոռետես են զինաթափութեան խորհրդաժողովի յաջողութեան մասին։ Կը կարծուի թէ խորհրդաժողովը ձեւական նիստ մը պիտի գումարէ մայիս 29ին եւ յետոյ պիտի յետաձգուի անորոշ ժամանակով։

Պալքանեան Դաշինքը

Հռոմի մէջ երկարօրէն կը զբաղին պալքանեան դաշինքով։ Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը պնդեն թէ այդ դաշինքին կցուած են երկու գաղտնի պրոտոկոլներ, որոնց մէկը՝ ուղղուած Իտալիոյ դէմ։ Դաշինքը ցարդ վաւերացուած է միայն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի կողմէ։ Երբ որ Եուկոսլաւիա եւ Ռումանիա եւս վաւերացնեն զայն, այն ատեն արձանագրութեան համար պիտի հաղորդուի Ժընեւ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Երիտասարդը Դերջանի Ծաղկարի գիւղէն էր, անունը Մկրտիչ, իսկ ընկերը Վանեցի Աւետիս։ Մայրս ըսաւ թէ Ծաղկարցի Հռոտիր եւ երկու աղջիկները Սիմիզար եւ Մարօն մեր հետ էին, բայց տակաւին հոս չեկան։ Մկրտիչը ուզեց երթալ գտնել, բայց մայրս պատուիրեց որ սպասէ։

Գոշտառրի մէջ մեր հացը հարուստ Յոյն մը կուտար։ Պատուելի Կարապետը եկաւ մերոնցմէ դրամները առաւ եւ գնաց կառքերը վարձեց։ Մենք ճամբայ ելանք դէպի Գոնիա։ Մայրս ակներեւ պարտք մնաց Կարապետին։ Քանի մը օր ճամբորդելէ յետոյ, մեր հացը հատաւ։ Գիւղի մը մօտերը կառապանները ձիերուն կեր տուին, իսկ ես ու Սուրէնը գիւղը մուրալու գացինք։ Մուրալը ինծի համար մահու չափ ծանր էր, բայց եթէ վարանէի, մայրս եւ քոյրս անօթի պիտի մնային։ Սուրէնին հետ ամբողջ գիւղին շրջանը ըրինք եւ բաւական հաց հաւաքեցինք։ Ամէնէն վերջը տուն մը մտանք, ուր մարդ մը կար։ Մեզ հոգ կերակրեցին եւ բաւական հաց տուին։ Բայց իմ ծիծաղը չարժեց արարողութիւն մը։ Մեռելիմը չորսկողմըլալկան կինէր չարուած տառնձին երգախառն բառերով կուլային։ Լացող կնոջ կը ձայնակցէին միւսները։ Լեզուս խածի, շրթունքներս փակեցի, բայց չկրցայ զսպել խնդուքս։ Սուրէնին ըսի որ ապտակ մը զարնէ ինծի, որպէսզի խնդալս աչքի չզարնէ։ Սուրէնը այնպէս ուժգին ապտակ մը իջեցուց որ ականջներս քառորդ ժամ խօսեցան, որով խնդուքս լացի փոխուեցաւ։ Մեռելին մայրը տեսնելով իմ լացս, բերան տասը դրուշ տուաւ ինծի, պատուիրելով որ ընկերոջս հետ բաժնեմ։ Ու մենք հացերով բեռնաւորուած, գացինք մերոնց մէջ բաժնեցինք։

Կառապանները կառքերը լծեցին, սկսանք դէպի Գոնիա ճամբորդել։ Օրերով քալելէ յետոյ, վերջապէս հասանք Գոնիա քաղաքը։ Պատուելի Կարապետ մեզ տարաւ խան մը, որ բերնէ բերան Հայերով լեցուած էր։ Այս Հայերը Ատափազարի եւ Պրուսայի շրջաններէն էին։ Տեսնելով այս բազմաթիւ Հայերը, շատ ուրախացանք, որովհետեւ կը կարծէինք թէ աշխարհի վրայ Հայ չէր մնացած։ Խանը որ բազմաթիւ սենեակներ ունէր, գրաւուած էր Հայ գաղթականներէն, ուրեմն անոնք ի վիճակի էին։ Բոլորին հետ երիտասարդներ կային, մեզի նման չէին, մէկ խօսքով աշխատող բազուկներ ունէին։ Իսկ մենք թշուառութեան վերջին աստիճանին հասեր էինք. պիտի պառկէինք խանին բակը, որ ոչ պատուհան ունէր ոչ ալ դուռ։ Բոլոր սենեակները գրաւուած էին։ Ուրեմն մենք ոչխարներու պէս հաւաքուեցանք խանին բակը, մեր մայրերը կը նստէին եւ մենք տղաքներս մեր գլուխները կը դնէինք անոնց ծունկերուն վրայ, մեզ գոգնոցներով կը ծածկէին եւ իրենք ալ մեր վրայ ծռելով կը քնանային։ Ահա այս էր մեր քնանալու ձեւը։ Գալով հացին, շատոնց հատած էր. չէինք գիտեր թէ ինչ ընենք, սովամահ չըլլալու համար։ Գոնիա քաղաքին ծանօթ եւ մեզ բերող պատուելին ալ չէր երեւար։ Վերջապէս դատապարտուած էինք խանին մէկ անկիւնը անօթի մեռնելու։ Իրիկուն մը մայրս որոշեց Սուրէնին հետ մուրալու երթալ։ Հէք մայրս մեր սիրոյն ինչ կերպ ալ ըլլար պիտի տառապէր, որպէսզի մենք սովամահ չըլլանք։ Իրենց որոշումը այս էր.— Սուրէնը սուտ կոյր պիտի ըլլար, իսկ մայրս Սուրէնին ձեռքէն բռնած, տունէ տուն պիտի մուրային։

Հետեւեալ առաւօտ մայրս եւ Սուրէնը գացին մուրալու։ Իրենց որոշման համաձայն Սուրէնը կ'ըլլայ կոյր իսկ մայրս առաջնորդ։ Տունէ տուն կը սկսին մուրալ եւ բաւական մը Հաց հաւաքելէ յետոյ, կը վերադառնան խանը։ Ճամբան երկյարկանի տունի մը առջեւէն անցած ատեն մէկը մերոնց կը ձայնէ։ Մերոնք դէպի ձայնին կողմը կ'երթան եւ կը տեսնեն որ Հայ երիտասարդ մըն է կանչողը։ Երիտասարդը մայրս եւ Սուրէնը վեր կը հրաւիրէ եւ մօրս կը հարցնէ.— Տղուն աչքերը կո՞յր են։— Այո։— Բնականէ՞ն եղած է թէ վերջը։— Վերջը։

Երիտասարդը կ'ելլէ եւ Սուրէնին աչքերը կը զննէ։ Խեղճ մօրս սիրտը կը սկսի ուժգին տրոփել։ Երիտասարդը Սուրէնին աչքերը զննելէ յետոյ մօրս կ'ըսէ.— Այս տղուն աչքերը ինծի առողջ կ'երեւան։ Մայրս կ'ըսէ.

— Երբ Թուրքերը Հայերը սպաննեցին իր քով, վախէն աչքերուն սեւ ջուր իջաւ։ Թէեւ ճիշդ էր որ Սուրէնի հայրը Թուրքերը իր աչքին առջեւ սպաննեցին, բայց կոյր չէր։ Հայ երիտասարդը մերոնց փառաւոր ճաշ մը կուտայ եւ քառասուն դուրուշ յանձնելով կը ճամբէ։ Մերոնք հացերով բեռնաւորուած եկան խանը։ Խեղճ մայրս ամօթէն դեղնած էր։ Բերած հացով մենք մեր փորը կշտացուցինք։ Այդ օրը բարի մարդ մը տեսաւ որ մենք խանին անկիւնը պիտի սատկինք, կանչեց միւս Հայերը եւ ըսաւ թէ ամէն Հայ պարտաւոր է այս խեղճերէն մէկ — երկու հոգի իր սենեակին մէջ առնել։ Մեզ Պարտիզակցի Հայ մը տարաւ իր սենեակը։ Եւ այսպէս ամէն ոք իրենց բնակած սենեակներուն մէջ մեզմէ մէկ երկու հոգի առին։ Պարտիզակցի Հայուն սենեակը տաք էր. մենք հոն առանց մրսելու կը քնանայինք։ Վերջին օրերը մայրս բոլորովին յուսահատ էր, ապրիլը շատ դժուար էր, գրեթէ անօթի կը պառկէինք։ Մայրս միշտ յուզուած էր եւ իր յուզումը մեզմէ ծածկելու համար դուրս կ'ելլէր կուլար։

Օր մը երբ խանին դուռը ելած կուլար, մեր հայրենակից Մկրտիչը կուգայ կը տեսնէ մօրս արտասուելը, կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ կուլայ։ Մայրս կ'ըսէ.— Տղաքը սովամահ պիտի ըլլան, ինչ ընելս չեմ գիտեր։ Մկրտիչը մօրս կ'ըսէ.— Պատրաստուէ միասին առաջնորդարանը երթանք։ Մայրս եւ Մկրտիչը ուղղակի առաջնորդարանը կ'երթան եւ հոն եղած պաշտօնեաներուն կը հասկցնեն մեր վիճակը։ Մայրս եւ Մկրտիչը կը վերադառնան խանը։ Մէկ ժամ վերջը առաջնորդարանի պաշտօնեաները եկան մեզ բոլորս արձանագրեցին եւ մեկնեցան։ Մեկնելէ առաջ մեզի տոմսակ մը յանձնեցին, որով հաց պիտի ստանայինք, կայարանին մօտ եղած փուռէն։ Հաց առնելու համար ես, Սուրէնը եւ Աբրահամը կ'երթայինք։ Մօտաւորապէս երեք շաբաթ կեցանք Գոնիա։ Վերջին շաբաթը Կ. Պոլսէն առաջնորդ մը եկած էր, հացի բաշխումը ան կը կատարէր։

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

բամագրութեան տակ ունի 32 ջրասուառնակներ :

Ցանձնաժողովը 16 լուսարձակ գնած է, Անատոլուի եւ Ռումէլիի ծովեզերքներուն վրայ գործածելու համար : Սեւ ծովի Քէտէմփ Պուրնուի մէջ զետեղուած է մշուշի սուլիչ մը որուն ձայնը երկու մղոն հեռուէն կը լսուի : Սուլիչը յունիսին պիտի սկսի բանիլ : Տարտանէլի եզերքներուն վրայ երկու սուլիչներ զետեղուելու վրայ են :

1933ի ընթացքին, 17,445,427 թոնօ տարողութեամբ 7331 նաւ անցած են Նեղուցներէն : Այս նաւերէն միայն 1521ը կանգ առած են Պոլսոյ նաւահանգիստին մէջ : Անցնող նաւերէն իտալականները կը ներկայացնեն 1547 նաւ՝ 4,160918 տարողութեամբ, հելլէնականները՝ 1602 նաւ՝ 947,505 թոնօ : 1930ի ընթացքին անցնող նաւերուն տարողութիւնը եղած է 17,864,753 թոնօ, 1931ին՝ 19,198346, 1932ին՝ 17,514,641 թոնօ :

Կանոնագիրի մէջ կատարուած նոր փոփոխութեան մը համաձայն, օտար մարտանաւերը ո եւ է ձեւով չեն կրնար այցելել Թուրքիոյ պատերազմական նաւահանգիստները : Մինչեւ 1933 փետր. կարելի էր արտօնութեամբ այցելել : Առայժմ պատերազմական նաւահանգիստ են Իզմիթ եւ Իզմիր :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԾՈՎԱՅԻՆ ՈՒԺԵՐԸ

Աթէնքէն հասած լուրերու համաձայն, Թուրքիա որոշած է զօրացնել իր նաւատորմը եւ արդէն ապսպրած է 10,000 թոնոնոց երկու յածանաւ, 4 թորփիլահալած եւ 4 սուզանաւ :

Թուրք թերթ մըն ալ վերջերս գրած էր թէ Յունաստան որոշած ըլլալով երկու նոր թորփիլանաւ գնել, իր այդ մտադրութիւնը հաղորդած է Թուրք կառավարութեան : Ինչպէս յայտնի է, երկու տարի առաջ կնքուած Թուրքեւհելլէն նաւային համաձայնագրին հիման վրայ, երկու կառավարութիւններն ալ պարտաւոր են նախապէս իրարու լուր տալ՝ երբ իրենց նաւատորմին վրայ նոր յաւելում կը կատարեն : Դարձեալ նոյն Թուրք թերթին համաձայն, Թուրքիա լուր տուած է Յունաստանի թէ 10 նոր սուզանաւ պիտի գնէ :

ԹՈՒՐՔԵՒՍԵՐՊ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարար Եէֆթիչ էնկիւրիէն Պելկրատ վերադարձին յայտարարեց Փոլիթիքայի թէ՝ Թուրքիա եւ Եուկոսլաւիա կատարելապէս համաձայն են երկու երկիրները շահագրգռող բոլոր հարցերու մասին, որոնց հիմնականներն են՝ Պալքանի մէջ գործակցութիւն եւ պալքանեան սահմաններու ապահովութիւն :

Հայու մը փրանսացի կինը

Անիէր բնակող Պ. Օհաննեան անուն Հայու մը փրանսացի կինը (ծնեալ Լըմէրէր), 24 տարեկան, ընտանեկան բոյնը լքելով կ'ապրէր 21 տարեկան փրանսացի փախստական զինուորի մը հետ : Այս վերջինը տեսնելով որ ոստիկաններ պիտի ձերբակալեն զինքը, նախ զէնք պարպեց Տիկ. Օհաննեանի վրայ որ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ, յետոյ անձնասպան եղաւ :

Մանիի խռովութիւնները

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մանթի մէջ յեղափոխական ընդվզումի մը պատճառով կռիւ ծագեցաւ : Պարտուած թեկնածուին՝ Պէրժըրի կուսակիցները յարձակեցան ընտրուած երեսփոխան Սարէի (Փրանքլէն Պույեոնի բարեկամը) մարդոց վրայ : Զինեալ պահակներ միջամտեցին : Փողոցներու մէջ պատնէշներ կանգնուեցան եւ գիրկընդխառն կռիւներ տեղի ունեցան կիրակի ամբողջ գիշերը : Համայնավարներն ալ խառնուեցան գործի եւ երկուշաբթի խռովութիւնները վերսկսան : Արդիւնք՝ 17 ոստիկան գինուոր եւ պահակ, 40 ցուցարար վիրաւորուած :

»»»· ·«««

ՉԱՐՕ ԱՂԱ ՀԻՒԱՆԴԱՑԱԾ.— Պոլսէն կը հեռագրեն *Թայմզ*ի թէ 150ամեայ ծերունի քիւրտ Զարօ աղա հիւանդանոց փոխադրուած է : Բժիշկները կը յուսան փրկել զինքը : Այս առթիւ պիտի փորձեն նաեւ վորոնովի գիտը՝ Զարոյի իսկական տարիքը ճշդելու համար : Հիւանդանոց այցելած է իր թոռը, որ 70 տարեկան է :

ՀԱՒԿԻԹՆԵՐԸ ԱԺԱՆՑԱԾ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ.— Իտալիա, Ֆրանսա եւ Սպանիա փակած ըլլալով իրենց դուռները թրքական հաւկիթին դէմ, երկրին մէջ հաւկիթը վերջին ծայր աժանցած է : Պոլսոյ մէջ մէկ սնտուկ հաւկիթը կ'արժէ 10 ոսկի (120 փրանք) : Փոլատհանէ գաւառակին մէջ, որ տարիներէ ի վեր հաւկիթի մեծ արտածում կ'ընէր դէպի Մարսիլիա, զոյգ մը հաւկիթը կ'արժէ 20 փարա (6 սանթիմ) : Ներկայիս միայն Գերմանիան է որ հաւկիթ կը գնէ Թուրքիայէն, ամիսը 290 կենդինար :

ՅԱՌԱՋ

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

*«Հրազդան», «Քրիստափոր» եւ «Աղբիւր Սերոբ» միացեալ խումբերու ընդհ. ժողովը Մայիս 7ին երկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. Goblins*ի *սրճարանին վերնայարկը: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Ջամալեան: Նիւթ՝ Միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ մեր դատի հեռանկարը:*

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԶԱՐ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆ (ՍԱՓՐԻՉ)

29bis Rue Etienne Dolet, Alfortville

×

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ՋԻՕՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

345, Ave. d'Argenteuil, Bois Colombes

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Դրադարանը ամառնային եղանակի առթիւ, մինչեւ Սեպտեմբեր՝ բաց է երեկոյեան ժամը 8—9, իսկ կիրակի օրերը 10—12:

Ընթերցողներէն կը խնդրուի որ նոյն ժամուն գան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարտիզակցի Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Ծնեալ Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օննիկ (ապաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Ցակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի: Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ: Իսկ իրենք տարագրուած են Խամթմայ, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Ցակոբ եւ իր երկու քոյրերը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kaprielian c/o Pharmacie Melikian, Tcharra-Vezarat-DJeng, Teheran, Perse (Via U. R. S. S.):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Պ. Հրանտ Սիրունեան որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ: Իմացնել Aznavorian Frères, 5 rue de la Tour-de-Gassies, Bordeaux, (Gironde):

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Ժ. Մ.*

Աղջիկը խնդաց.

— Անիկա զիս չի կրնար վախցնել :

— Գիտեմ որ այդպէս է, պատասխանեց Ցոյնը եւ աղջկան առջեւէն անցնելով դէպի պատուհանը քալելու փորձ մը ըրաւ : Երբ քարտուղարուհիին մօտն էր, յանկարծ ետ դարձաւ, բռնեց անոր երկու թեւերէն, գրկեց եւ տաքուկ համբոյր մը դրաւ անոր շրթունքներուն վրայ :

— Եթէ ճչաք, նորէն կը պագնեմ, սպառնաց նամակատուն ղրկեցի որ քանի մը դրոշմաթուղթ եւս գնէ...

— Հեռացէք, պոռաց աղջիկը :

Առաջին անգամ ըլլալով Գարա անոր աչքերուն մէջ տեսաւ սարսափը եւ զգաց որ յաղթած էր անոր :

— Վախցաք, այնպէս չէ, եթէ ձայն հանէք, նորէն կը համբուրեմ, հասկցա՞ք...

— Հեռացէք, փսփսաց աղջիկը :

Գարա խնդաց եւ ազատ ձգեց զայն : Քարտուղարուհին դողդղալով բազկաթոռին մէջ նետուեցաւ :

— Հիմա ըսէք տեսնեմ ո՛վ ձեզի այստեղ ղրկեց, ըսաւ Գարա խստութեամբ, եւ ինչո՞ւ եկաք. ընաւ չէք կասկածիր ձեր վրայ. կը կարծէի թէ դուք ալ մէկն էք այն տարօրինակ Անգլուհիներէն որոնք կը նախընտրեն աշխատիլ քան թէ ամուսնանալ... եւ դուք լրտեսութիւն կ'ընէք եղեր այստեղ... վարպետ, շատ վարպետ էք չիտակը...

Աղջիկը սկսաւ արագ մտածել իր ընելիքին մասին : Ֆիշըրը պիտի վերադառնար քանի մը վայրկեանէն : Հաւատք ունէր անոր վրայ եւ ապահով էր թէ անիկա պիտի ուզէր ազատել զինքը այդ վտանգաւոր կացութենէն : Սկսեր էր վախնալ հիմա : Շատ լաւ կը ճանչնար Ցոյնը, գիտէր թէ անիկա որքան վատ ու անխիղճ մարդ մըն էր, ամէն ինչ կրնար ընել իր նպատակին հասնելու համար, ոչ պատիւ ունէր ոչ ալ բարի գիծ մը իր նկարագրին մէջ:

Կը թուի թէ Գարա կարդաց անոր մտքէն անցածները. մօտեցաւ բազկաթոռին ուր աղջիկը նստած էր.

— Կծկուելու պէտք չկայ, ըսաւ ծիծաղելով. բաւծս պէտք է ընես, ինծի հետ վար պէտք է իջնես, շատ ոտքի...

Թեւէն բռնելով վեր բարձրացուց զայն եւ քաշկռտելով սենեակէն դուրս տարաւ : Միասին վար իջան դէպի բակը, Միս Հոլընտ ընաւ չխօսեցաւ : Փախչելու յոյս չկար այլեւս, որովհետեւ Գարա շատ ուժով բռնած էր անոր թեւէն : Երբ խոհանոցին սանդուղին գլուխը եկան, քարտուղարուհին ետ քաշուեցաւ.

— Ո՞ւր կը տանիս զիս, հարցուց :

— Պէտք է ապահով տեղ մը բանտարկեմ քեզ, որովհետեւ աւելի լաւ է որ ոստիկանութեան յանձնեմ. մառանը կը մնաս, մինչեւ որ երթամ ոստիկան մը կանչեմ :

Երբ մառանին հաստատեան դուռը բացուեցաւ, աղջիկը անոր ետեւ տեսաւ երկրորդ դուռ մը եւս : Երկուքն ալ երկաթապատ դուռներ էին, զօրաւոր փականքներով ամրացած : Ժամանակ չունեցաւ չորս կողմը նայելու, որովհետեւ Գարա մութին մէջ նետեց զայն եւ բացաւ ելեկտրական լոյսը :

— Լոյսը չեմ խնայեր քեզի համար, ըսաւ եւ դարձեալ ետ հրեց աղջիկը, երբ անիկա փախչելու փորձ մը ըրաւ :

Միս Հոլընտ սուր ճիչ մը արձակեց. Գարա ձեռքը անոր բերնին վրայ դրաւ եւ թեւերուն մէջ առաւ զայն :

— Աղաղակեցի քեզի...

Բարկութիւնը այլափոխած էր անոր դէմքը : Դիւային արտայայտութիւն մը ունէր այդ այլապէս գեղեցկադէմ մարդը, չարախինդ ու տռելավառ արտայայտութիւն մը որ անհասկնալի է աղջկան համար :

Այլեւս չդիմացաւ այդ զարհուրանքին, սրունքները կթոտեցան եւ նուաղած գետին ինկաւ :

×

Երբ սթափեցաւ, տեսաւ որ պառկած էր զուլորական պատգարակի մը վրայ : Գարան չկար. դուռը փակուած էր : Ճերմակ պատեր ունէր այդ մառանը. ելեկտրական լամբար մը կար ձեղունին վրայ իսկ կարասի ըլլալով սեղան մը եւ աթոռ մը :

Բանտ մըն էր ան, ոչ աւելի ոչ պակաս : Ուրիշ առիթով ալ իրբեւ գնտան գործածուա՞ծ է արդեօք, հարցուց աղջիկը ինքնիրեն :

Մառանին ամէնէն հեռաւոր անկիւնը ուրիշ դուռ մը կար : Միս Հոլընտ աշխատեցաւ բանալ զայն. հրեց, բայց անօգուտ էր : Պայուսակէն հանեց գմելի մը եւ մկրատ մը եւ սեղանին վրայ դրաւ : Յանկարծ յիշեց թէ բաներ մը լսած էր այս մառանին մասին. չէ՞ որ Տիկին Պիլը ըսած էր թէ երկրորդ մառան մը եւս կար անոր տակի յարկը, մառան մը որ պատով մը յաւիտենապէս գոց կը մնար : Բայց հաղորդակցութեան միջոց մը կար հարկաւ այդ երկու մառաններուն միջեւ :

Աղջիկը սկսաւ չորս կողմը խուզարկութիւն կատարել : Մառանին գետինը յարդէ հիւսուած գորգով մը ծածկուած էր : Գորգին մէկ ծայրէն սկսելով վերցուց. կէսէն աւելին փաթթեց, առակայն գաղտնի ճամբու հետք չկար տակաւին : Սեղանը աղին քաշեց որպէսզի գորգը բոլորովին վերցնէ, բայց երբ ծունկի եկաւ, տեսաւ որ պատը հիւսուած էր անոր եղերքին վրայ : Ուրեմն պէտք չունէր զայն ամբողջովին տեղափոխելու. մառը գետնին զարկաւ, արձագանգ մը լսեց. Հետեւաբար սրահ մը ըլլալու էր վարը : Զմելին առաւ եւ սկսաւ զգուշութեամբ կտրել գորգը : Յանկարծ երեւան հանեց գաղտնի դռնակ մը որուն վրայ կը տեսնուէր երկաթէ օղակ մը. մատը անցուց օղակին եւ բացաւ դռնակը. վար նայեցաւ. աղօտ լոյս մը կար այնտեղ. ոտքի բարձրացաւ եւ արագ արագ սանդուղէն վար վազեց :

Ընդարձակ մառան մըն էր. ոտքին մառաններուն վրայ կամաց կամաց յառաջացաւ եւ հասաւ բաւական լաւ կահաւորուած սենեակ մը. հասարակ գորգ մը կար գետինը, բազկաթոռներ, փոքրիկ դարակ մը գիրքերով լեցուն, ինչպէս նաեւ ելեկտրական լամբար մը՝ սեղանին վրայ : Սենեակը հաղորդակից էր երկրորդ սենեակի մը հետ որ դուռ չունէր. ներս մտաւ ու տեսաւ որ լոգարանն էր :

Երբ այդպէս սենեակին մէջ կը պտտէր, ոտքը կարծր բանի մը դպաւ. վար ծռեցաւ եւ տեսաւ երկաթէ շղթայ մը. վախցաւ, ետ ետ քաշուեցաւ ու յանկարծ լսեց խուլ հառաչանք մը որ սարսափեցուց զինքը :

(Շար.)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը առանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Ե. Յարութիւնեանի 13, rue d'Orsel, *Փարիզ (18), Մէթրօ* Barbès.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՅԻՍ — JEUDI 3 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2486 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

»»»· ·«««

ԽՄԲ.— Ստորեւ կ'արտատպենք «Հայրենիք»ի ապրիլ 11ի խմբագրականը, որ անգամ մը եւս կը պարզէ վերջին դէպքերուն խայտառակ ծալքերը.—

Քանի մը օր առաջ խօսքի ազատութեան անունով հրապարակ իջած էին հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի մարդիկ՝ խափանելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պոսթընի մէջ սարքած հրապարակային մեծ ժողովը: Մոռնալով, որ իրենք կը գտնուին ազատութեան դասական երկրին մէջ եւ ոչ Թուրքիոյ կամ բռնակալ Ռուսիոյ մէջ, անոնք Չեկային յատուկ միջոցներով փորձեցին փակել Դաշնակցականներու բերանը եւ չարաչար պարտուեցան՝ փառաւոր, անմոռանալի դաս մը ստանալով:

Ինչպէս արդէն յայտնի է, անոնք նախ աշխատեցան ամերիկեան սրահներու դռները գոցել մեր առջեւ եւ ատոր համար զզուելի զրպարտութիւններով ու արիւնհեղութիւն ըլլալու գոյներով ջանացին շփոթեցնել, վախցնել Թրիմոնթ Թէմփլի վարչութիւնը, որուն մեծ սրահը նախօրօք վարձուած էր մեր կողմէ: Եւ, դժբախտաբար, յաջողեցան: Այնուհետեւ փորձեցին նոյն դաւադիր խաղը խաղալ Քոլոնիըլ Թատրոնի հետ, զոր մենք վարձեցինք անմիջապէս, բայց այս անգամ չարաչար ձախողեցան, թէեւ քանի մը հարիւր տոլար ալ մեզմէ աւելի առաջարկած էին Թատրոնի վարչութեան՝ դրժել տալու համար անոր մեզի հետ ունեցած պայմանագրութիւնը:

Այդ ձախողանքէն յետոյ մեր հակառակորդները գացին վարձեցին մեր ժողովատեղիի կողքին եղող Սթայնըրթ հոլը, ակներեւօրէն մեր հրապարակային ժողովը բռնի միջոցներով եւ ուրիշ մեքենայութիւններով խանգարելու համար: Մեր ընթերցողները գիտեն արդէն, թէ ինչպէս փողոցային ստահակներէն ոչնչով չտարբերուող այդ խումբը անակնկալ յարձակում է գործած մեր ժողովին գացողներուն վրայ, թէ ինչպէս սուտ, մոլորեցնող, սարսափ ազդող լուրեր տարածելով փորձած է վախցնել ժողովուրդը, որ չերթան մեր ժողովին եւ թէ ինչպէս փառաւոր դաս մը ստանալով ժողովուրդին կողմէ՝ ի վերջոյ ոստիկանութեան պահանջով ստիպուած են եղեր հեռանալ խառնակութեան համար միայն իրենց վարձած Սթայնըրթ հոլէն եւ ապաստան փնտռել մեր ժողովատեղիէն հեռու գտնուող սրահի մը մէջ՝ հոն իրենց թոյնն ու մաղձը անզօր կատաղութեամբ Դաշնակցութեան վրայ թափելու համար:

Այս դաւադիր, այս փողոցային «եւոյթ»ներէն զատ, խօսքի ազատութեան անունով ճառող մեր հակառակորդները փորձեցին խանգարել մեր հրապարակային ժողովը՝ «Պայքար»ի մէջ հրատարակելով ծայր աստիճան գրգռիչ եւ սպառնալի կոչ մը, որով կ'աշխատէին վախցնել ժողովուրդը եւ ետ կեցնել զայն մեր ժողովին երթալէ: Միաժամանակ նոյնիմաստ մասնաւոր թռուցիկ մըն ալ հրապարակ հանած էին եւ կը ցրուէին ժողովրդի մէջ:

Սակայն, այս բոլոր սրիկայական մեքենայութիւններէն ոչինչ կրցին շահիլ անոնց դաւադիր հեղինակները: Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովը այսուհանդերձ տեղի ունեցաւ եւ անցաւ այնպիսի խուներամ բազմութեան մը ներկայութեան եւ այնպիսի արտասովոր խանդավառութեան մէջ, որոնց նմանը Պոսթընի հայութիւնը չէր տեսած Հայաստանի Հանրապետութեան անմոռանալի օրերէն ի վեր: Ճիշդ է, մեր ժողովին ներկայ եղողներու չափ խոշոր բազմութիւն մըն ալ ցրուեցաւ, բայց այդ ալ՝ աւելի տեղ չըլլալու քան հակառակորդներու սարքած կռիւին եւ սուտ լուրեր տարածելուն հետեւանքով: Եթէ ոեւէ գրգռում ալ տեղի ունեցած չըլլար, դարձեալ կարելի չպիտի ըլլար մեր ժողովին եկած մօտ 5000 բազմութեան կէսէն աւելին տեղաւորել մեր վարձած սրահին մէջ:

Հակադաշնակցական ստահակները սակայն, եթէ մազաչափ անգամ չկրցան վնասել մեր հրապարակային ժողովին, յաջողեցան անգամ մը եւս հայ ժողովուրդին անունը վարկաբեկել Ամերիկացիներու աչքին: Իրենց սարքած փողոցային կռիւներով, իրենց ըրած զզուելի զրպարտութիւններով եւ սրիկայութիւններով անգամ մը եւս արգահատելի դարձուցին հայ մարդը օտարներու աչքին:

Աւելորդ է ըսել, թէ բոլոր պարկեշտ Հայերը նոր առիթ մը ունեցան տեսնելու, որ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ» կոչուածը, որ կը գործէ բոլշեւիկներու առաջնորդութեամբ, ուրիշ նպատակ չի հետապնդեր, բայց եթէ ամէն առիթով հրահրել ժողովուրդի կիրքերը, խռովութիւն ու կռիւ առաջ բերել, եղբայր եղբօր դէմ հանել, ազգայնական հայութեան ազգաշէն ճիգերը ջլատել, ազգային կազմակերպութիւնները քայքայել, վարկաբեկ ընել հայ դատի միակ պաշտպան Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ անոր հետ միասին հայուն անունը:

Այս խառնակիչները ազատ խօսքի այս դասական հայրենիքին մէջ անգամ յանդգնութիւն կ'ունենան Չեկայի կիրարկած զզուելի բռնութիւններուն դիմել ազատ խօսքի դէմ, կարծես թէ Խորհրդային խեղդող լուծին տակ ըլլար ամերիկահայ գաղութը: Մինչ մենք ոեւէ փորձ չըրինք երբեք խանգարելու իրենց սարքած «բողոքի» գրգռիչ ժողովները, անոնք, խօսքի ազատութեան անունով խօսող այդ փարիսեցիները, ամէն սրիկայութիւն ըրին ու կ'ընեն մեր բերանը փակել տալու համար:

Այդ մարդիկը, որ իբր թէ Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը կ'ողբան երեք ամիսէ ի վեր, վայրագ կատաղութեամբ ամէն գրգռութիւն, ստորնութիւն եւ դաւ ըրին ու կը շարունակեն ընել՝ հարիւրաւոր Հայերու արիւն թափելու, հազարաւոր Հայերու անտեսական քայքայման պատճառ դառնալու եւ իրենց ազգադաւ «եւոյթ»ներով տեւականօրէն դժոխքի վերածելու մեր գաղութներու կեանքը:

Այդ մարդիկը, որ իբր թէ «կենդանի» Հայաստանի եւ հայ եկեղեցիի պաշտպաններ են, ուրիշ բան չեն ըներ իրենց փողոցային պառակտիչ ընթացքով, բայց եթէ ամենածանր հարուածները կը հասցնեն Հայաստանի վարկին ու դատին, հայ եկեղեցիի հեղինակութեան եւ նոյն իսկ գոյութեան:

Հայ ժողովուրդի այլասերած այս թափթփուքները անկասկած միայն հայ ազգի երդուեալ թշնամիներուն կը ծառայեն իրենց յարուցած կռիւներով եւ պառակտումներով: Արդէն, ինչպէս յայտնի է, Թուրք թերթերը չկրցին իսկ զսպել իրենց անսահման ուրախութիւնը հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի ազգաքանդ ընթացքին հանդէպ եւ նոյն իսկ փորձ ըրին աւելի եւս անձնարձակ կերպով «գործ»ի մղելու զայն:

Գաղտնիք չէ, որ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատ»ի իսկական ղեկավարները նստած են Մոսկուայի մէջ, որ Էնկիւրիի ամէնէն թանկագին եւ ամէնէն սրտակից բարեկամն է: Ինչու զարմանալ, որ Մոսկուա կ'ուզէ հայ գաղութներն ալ այնպիսի դժոխքի մը վերածել, որ իր ամենասիրելի բարեկամ Էնկիւրին նոյն իսկ սրտանց ուրախանայ:

Բարեբախտաբար, կիրակի օրուան Պոսթընի մեր հրապարակային ժողովը, ինչպէս եւ վերջին ամսուայ ընթացքին մեր սարքած բոլոր ժողովները Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը փառաւոր կերպով ցոյց տուին, որ մեր ժողովուրդը ոչ միայն շատ լաւ կ'ըմբռնէ հայ ազգի երդուեալ թշնամիներու սարքած մահացու դաւերն ու մեքենայութիւնները, այլ եւ պատրաստ է ամենայն վճռականութեամբ պայքարելու մեր ազգի թշնամիներու ձեռքին գործիք եղող հայանուն ստահակներուն եւ դաւադիրներուն դէմ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔԵՐ ՄԱՅԻՍ 1Ի ԱՌԹԻՒ

»»»· ·«««

ՆՈՐԷՆ ԱՐԻՒՆ ԹԱՓԵՑԱՒ ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

— oo —

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ, ՓԼԱՍ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ԵՒ ՎԷՆՍԷՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, մայիս 1ի ցոյցերուն առթիւ: Գաւառէն ալ ուժեր եւ զէնքեր փոխադրուած էին: Առօրեայ կեանքը չխանգարուեցաւ: Թղթատարական եւ հեռագրական հաղորդակցութիւնները կանոնաւոր էին, ինչպէս եւ շոգեկառքերու, հանրակառքերու եւ մեթրոյի երթեւեկները: Ջուրի, կազի եւ ելեկտրականութեան սպասարկութիւններն ալ չդադրեցան. բայց Ազգային Տպարանը, փոխերանոցը եւ ծխախոտի գործարանները ամէն աշխատանք դադրեցուցած էին: «Թաքսի»ները մեծ մասով չէին բաներ, տեղ — տեղ մինչեւ հարիւրին 60 — 80: Անհատական գործարաններուն մէջ ալ աշխատանքը շարունակուեցաւ անարգել, տեղ — տեղ հարիւրին 50 համեմատութեամբ: Շատ մը գործարաններ որոշեր էին փակել իրենց դուռները, որպէսզի տեղի չտան դէպքերու: Աշխատանքի երկու դաշնակցութիւնները, ընկերվարականն եւ համայնավարականը փակած էին իրենց գրասենեակները: Վարիչներուն մեծ մասը գաւառ գացած էր, միթինկներ կազմակերպելու համար:

Մէկ խօսքով, Փարիզը քիչ անգամ այսքան խաղաղ երեւոյթ ունեցած էր, մայիս 1ի օրով:

Կէս օրէն յետոյ, առաջին արիւնալի խռովութիւնը պատահեցաւ ծանօթ արուարձանի մը, Ալֆորվիլի մէջ (մօտ 4000 Հայեր կը գտնուին այս արուարձանը): Համայնավարները ժողով մը գումարած էին քաղաքապետարանին մէջ (քաղաքապետն ալ համայնավար է): Ժողովէն վերջը 400 համայնավարներ փողոց իջնելով, ուզեցին կեցնել հանրակառքերը: Ոստիկանութիւնը միջամտեց, բայց ընդունուեցաւ քարերով, երկաթի կտորներով եւ ատրճանակի հարուածներով: Թերթերը կ'ըսեն թէ մինչեւ 50 գնդակ պարպուեցաւ: Ինը ոստիկաններ վիրաւորուեցան, երկուքը ծանրապէս: Խռովութիւնները տարածուեցան Վէօռն (?), Սէն, Մարսըլէն Պէրթլօ եւ Փոմանթիէ փողոցներուն մէջ: Ցուցարարները ջուրով լեցուն շիշեր ալ կը նետէին փողոցէն կամ շրջակայ պատուհաններէն: Ցուցարարներէն վիրաւորուեցան 15 — 20 հոգի: Տասնըչորս հոգի ալ ձերբակալուեցան, բայց միայն մէկը վար դրուեցաւ: Ժամը 4·30ին, բաղդատական անդորրութենէ մը յետոյ, խռովութիւնները վերսկսան: 250 ցուցարարներ փորձեցին կեցնել թիւ 103 եւ 125 հանրակառքերը, քակեցին ձողերը եւ կտրեցին ելեկտրական հոսանքը, ինչպէս ըրած էին առտուն: Ոստիկանութիւնը նորէն միջամտեց, մինչ 3 — 400 ցուցարարներ պատնէշներ շինած եւ դիրք բռնած էին: Հարիւրի չափ ոստիկաններ մօտեցան բազմութիւնը ցրուելու համար, բայց դիմաւորուեցան քարերով եւ աղիւսներով: Քար մը գետին փռեց ոստիկանական տեսուչ Տէնուան, որ վիրաւորուած էր դէմքէն: Ուրիշ տեսուչ մըն ալ վիրաւորուեցաւ ձեռքէն: Երեք ոստիկաններ եւս վիրաւորուեցան: Ցուցարարներուն դիրքը կատարեալ ամրոցի մը վերածուած էր, եւ «Էնթէրնասիոնալ»ը կը հնչէր անընդհատ: Երկու խրամներ ալ փորուած եւ քարեր շարուած էին սալայատակներուն վրայ, որպէսզի հանրակառքերը չկարենան բանիլ: Ցուցարարները թիզ առ թիզ կը պաշտպանէին իրենց գրաւած դիրքերը, որպէսզի ոստիկանութիւնը չկարենայ ներս մտնել: Շրջակայ բոլոր խանութները փակուած էին: Փարիզէն օգնական ուժեր հասան որոնք պաշարեցին ամրոցը: Յետոյ մէջտեղ ելաւ համայնավար քաղաքապետը, տեղեկութիւններ քաղեց եւ ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը, յորդորներ ուղղեց իր ընկերներուն եւ գնաց բանակցելու ոստիկանութեան հետ: Բանակցութիւնները յաջողեցան: Քաղաքապետական ոստիկանութեան տեսուչը յանձն առաւ չգործածել դուրսէն բերուած օգնական ուժերը եւ քաղաքապետը վերադառնալով ցուցարարներուն քով, ցրուեց զանոնք առանց նոր միջադէպի:

Նոյնքան ծանր դէպք մը պատահեցաւ 13րդ թաղամասին մէջ (Փլաս տ'Իթալի). Ժան տ'Արք փողոցին կեդրոնը, դարձեալ իրիկուան դէմ: Զոյս հազար վարձակալներ, որոնք կը բնակին Սիթէ Ժան տ'Արքի աժան բնակարաններուն մէջ, դիրք բռնած էին եւ քարեր ու զանազան առարկաներ կը նետէին անցնող կառքերուն վրայ: Բաւական թիւով անցորդներ վիրաւորուեցան: Դարձեալ համայնավարներ էին ղեկավարներն ու մասնակցողները: Ցուցարարները պատնէշներ կազմած եւ խարոյկներ վառած էին, երբ ոստիկանական նոր ուժեր հասան: Խռովութիւնները սաստկացան ժամը 10ին: Հարիւրաւոր ցուցարարներ «Էնթէրնասիոնալ» երգելով կը դիմադրէին ոստիկանութեան: Ժամը 12·45ին հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր, երբ հասաւ քաղ. ոստիկանութեան տեսուչը, եւ 200 մեթր ետ քաշեց ոստիկանները, որպէսզի նոր ընդհարումներ չծագին: Այն ատեն ցուցարարները կրակի տուին իրենց պատնէշները եւ կարմիր դրօշ պարզեցին: Կրակ կը տեղար պատուհաններէն, դուռներէն եւ զանազան դիրքերէ, Նասիոնալ փողոցին մէջ: Գիշերուան ժամը 1ին հասաւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Լանժրօն, միջոցներ խորհելու եւ ամբոխը ցրուելու համար: Որովհետեւ ցուցարարները կրակի տուած էին իրենց շինած պատնէշները, միայն զրահապատ ոստիկաններու թոյլ տրուեցաւ մասնակցիլ յարձակման:

Խռովութիւններ ծագեցան նաեւ Վէնսէնի կողմը: Ոստիկանութիւնը արտօնած էր որ 15,000 համայնավարներ բացօթեայ միթինկ մը գումարեն անտառին մէջ: Հարիւրաւոր ոստիկաններ բռնած էին դէպի Փարիզ տանող ճամբաները, իսկ իբրեւ պահեստի ուժ կազմ եւ պատրաստ կը սպասէին հեծեալ եւ հետեւակ զինուորներ եւ հանրապետական պահակներ: Միթինկի պահուն օդանաւ մը կը սաւառնէր անտառին վերեւ, եւ անթելով տեղեկութիւններ կը հաղորդէր ոստիկանական տեսչութեան: Բազմաթիւ ճառեր խօսուեցան Ֆրանսայի աշխարհակալութեան, հրամանագիր — օրէնքներու, փաշականութեան եւն.ի դէմ: Ճառախօսներուն մէջ կը գտնուէր կին մը, որ կրակ տեղաց յանուն իր սեռին: Վերջին ճառախօսն էր Մարսէլ Քաշէն, որ բաղդատեց համայնա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Ողբացեալ ընկերոջ յուղարկաւորութեան վերջին մասը հրատարակած ենք այսօր: Ցաւակցական հեռագիրներու եւ նամակներու մէկ մասը «Յառաջ»ի, իսկ միւս մասը ուղղակի Մարսէյլ ղրկուած ըլլալով, յաջորդաբար պիտի հրատարակենք: Երէկ ստացանք հետեւեալ նամակը.—

ՊԱՏ. ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի,

Կը խնդրեմ թարգման կանգնէիք խորին ցաւին զոր զգացի, Միքայէլ Վարանդեանի անակնկալելի մահուան առթիւ: Հայկական գրականութիւնն ու բանասիրութիւնը, ինչպէս հայկական դատը, շատ բան կը պարտին բազմատաղանդ ու բազմահմուտ Վարանդեանին, եւ իր տեղը բաց պիտի մնայ մեր մէջ:

Հաճեցէք ընդունիլ, իմ խորին ցաւակցութեանցս հետ, անկեղծ յարգանացս հաւաստիքը:

Լ. Բաշալեան

Վալանսի արկածին մանրամասնութիւնները

ՎԱԼԱՆՍ, 1 մայիս (Յառաջ).— Ինչպէս հաղորդած էի հեռախօսով, ընկ. Մ. Վարանդեանի կսկծալի մահուան առթիւ Վալանսէն 9 ընկերներ Մարսէյլ գացեր էին, մէկը շոգեկառքով, իսկ 8ը ինքնաշարժով: (Կառքը ընկ. Յակոբ Տէր Սարգիսեանին կը պատկանի եւ վարիչներն ալ ինք եւ իր եղբայրն են, Լեւոնը):

Նոյն գիշեր ժամը մէկին 8 ընկերներով (3ը Ռոմանէն) կը մեկնին Մարսէյլ: Կիրակի առաւօտ յոգնած եւ անքուն կը հասնին Պոմոն, ուր մեռած էր ընկ. Վարանդեանը: Ամբողջ օրը առանց հանգիստի կը մասնակցին յուղարկաւորութեան:

Ողբացեալ Վարանդեանը օտար պաղ հողին յանձնելէ յետոյ, կիրակի երեկոյ ժամը 10·30ին ճամբայ կ'ելլեն դէպի Վալանս: Մինչեւ Փիէրլէթ — Մոնթէլիմար կը հասնին անվտանգ, հոն առտուան անուշ քունը կը թմրեցնէ զինքը եւ ահա այդ պահուն ուժգնօրէն ծառի մը կը զարնուի ինքնաշարժը: Բոլորն ալ քնացած ըլլալով, առանց ճիչի կամ շարժումի կը մնան իրենց տեղերը:

Այդ վիճակին մէջ չի գիտցուիր որքան մնացած են: Շ. Թէքթէքեան յանկարծ ուշքի կուգայ եւ կը սկսի օգնութիւն աղաղակել: Ճամբորդները կուգան ու կ'երթան եւ յետոյ ինքզինքը կը գտնէ ընկ. Ե. Գասեան եւ իր կարգին օգնութիւն կը պոռայ: Մինչ այդ միւս վեց ընկերները արիւնլուայ եւ անձայն ինկած էին: Այս ճիչերուն վրայ ճամբորդները կանգ կ'առնեն եւ կը տեսնեն որ արկածը շատ ծանր է: Կ'երթան Մոնթէլիմար եւ լուր կուտան ոստիկանութեան: Երկու բժիշկներ եւ ոստիկաններ արկածին վայրը կը փութան եւ կը տեսնեն որ ընկեր Յակոբին եւ եղբօր՝ Լեւոնին, ընկ. Խ. Զաքրեանին վիճակը ծանր է, իսկ ամէնէն ծանրը՝ Յակոբին վիճակն է: Տեղին վրայ մէկ երկու անեղ կը զարնեն եւ բոլոր ընկերները, Յակոբ Տէր Սարգիսեան, եղբայրը, Ե. Գասեան, Շ. Թէքթէքեան (Վալանսի ընկերներէն) Ս. Պիլալեան, Խ. Զաքրեան, Գ. Ստանպօլեան (Ռոմանէն), երբ վիրաւորեալները մեծ կառքի մը մէջ կը դնեն եւ կը ղրկեն Վալանսի (Ուզէլ) դարմանատունը, իսկ անծանօթ կը մնայ թէ ինչպէս ընկեր Զ. Տարագճեան միւսները փոխադրուած է Պօլէնի հիւանդանոցը, ինչպէս հաղորդեց ոստիկանութիւնը: Բոլորն ալ ստացած վէրքերը գլուխներէն է եւ ծնօտներէն: Ինչպէս ըսինք, ամէնէն ծանրը Յակոբին վիճակն է, բայց մահուան վախ չկայ: Արագ ապաքինում կը մաղթենք բոլորին:

Ն. Թ.

ԻՆՉՊԷՍ ԾԱԳԵՑԱՒ ՇԻՔԱԿՈՅԻ ԴԷՊՔԸ

200 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԹԱՓՕՐԸ

ԽՄԲ.— Հայրենիքի ապրիլ 14 — 18 թիւերը ստացեր էինք շաբաթ օր: իսկ ԴԵՌ ԵՐԷԿ ստացանք ապրիլ 10 — 13 թիւերը, որոնց մէջ հրատարակուած են Պոսթընի եւ Շիքակոյի դէպքերուն (ապրիլ 8) մանրամասնութիւնները: Ապրիլ 12ի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ Շիքակոյի դէպքի մասին, իբրեւ լուսաբանութիւն գործուած «քաջագործութեանց».—

«Շիքակօ Տէյլի Թրիպիւն» իր ապրիլ 9ի երկուշաբթի օրուան թիւի առաջին էջին վրայ ընդարձակ կերպով կը նկարագրէ Շիքակոյի կիրակի օրուան խռովութիւնները, «Կը կռուին կարմիր օրուան խռովարարներու դէմ. 7 վիրաւորուածներ» խոշոր վերնագրին ներքեւ:

«Թրիպիւն» կը գրէ.—

Բախումը տեղի ունեցաւ ժողովի մը ընթացքին, որ գումարուած էր Հայ Ազգայնական ակումբին կողմէ Ուէսթ Էնտի Ուումընս Ակումբի սրահին մէջ:

Ժողովը ընդմիջուեցաւ 200 հայ կոմունիստներու թափօրի ժամանումով: Անմիջապէս ժողովին վերջ տրուեցաւ, երբ լուր հասաւ ժողովականներուն թէ՝ իրենց հակառակորդները կը մօտենային: Անոնք փութով պարպեցին սրահը, ու երբ դուրս ելան եւ դէմ առ դէմ եկան իրենց հակառակորդներուն, կռիւն սկսաւ:

Փողոցին մէջ դիզուած քարեր ու կղմինտրներ, զորս փողոցները նորոգող բանուորները դիզած էին, գործածուեցան անխնայ: Հարուածները գետին փռեցին կիներ ինչպէս եւ տղամարդիկ: Մազքաշուք եւ բռունցք իրենց կարգին: Բաւական արիւն թափեցաւ նախ քան 50 ոստիկաններ կրցան ցրուել կռուող կողմերը:

Եօթը հոգի հիւանդանոց փոխադրուած են դարմանուելու համար: Անոնք են.— Վահան Նալբանդեան, Մուրատ Աստուրեան, Կիրակոս Մարկոսեան, Սէմ Սրապեան, Ջարլս Ճ. Քիլիկեան, Ազատ Դանիէլեան, եւ Ռոպէրթ Մայթոյի (?):

Ասոնցմէ ամէնէն ծանր կերպով վիրաւորուածներն են Ռոպէրթ Մայթոյի(?) եւ Մուրատ Աստուրեան: Վախ կայ որ անոնց գանկոսկրները ջախջախուած են:

Ձերբակալուած են հետեւեալ անձերը.—

Տիկիններ՝ Կրէյս Սարգիսեան, Այտա Լեւեան, Լուիզ Կէօսիըր, Աննա Զափէյիս:

Պարոններ՝ Կիրակոս Մարկոսեան, Ջարլզ Ճ. Քիլիկեան, Ազատ Դանիէլեան, Սէմ Սրապեան, Ճան Քէմպըլ, Լէօ Տոնալըն, Ջարլզ Բնուարըն եւ Ռուտոլֆ Վէնք:

— Այս ցանկին մէջ գտնուած օտար անուններն անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարին ետին կանգնած է ՉԵԿԱՆ, հայ կղերի փարաճայով ծպտուած:

*** Տեղական թերթերու մէջ կը կարդանք որ 22 տարեկան Ալպըրթ Թափչեան ծեծած է Միսաք Բարսեղեան անուն անձ մը, որ ըստ նոյն թերթերուն Ուոթըրթաունի Հայոց Եկեղեցիի պաշտօնեաներէն մին է:

Բարսեղեանի գլուխը եւ դէմքը վիրաւորուած են Թափչեանի հարուածներէն:

Թափչեան ամբաստանուած է մարդ ծեծելու յանցանքով:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ՌՈՒԶՎԷԼԹ

»»»· ·«««

«Փաշականութիւնն ու հիթլէրականութիւնը տնտեսագիտական ուսումներ չեն» — կը գրէր, վերջերս, Լ. Բոմիէ: Անկէ առաջ, յօդուածով մը բացատրեցինք թէ այս երկու շարժումներն ալ արդիւնք են, գլխաւորաբար, քաղաքական եւ ընկերային պայմաններու եւ գաղափարաբանութեանց, թէ անոնց տնտեսական նախաձեռնութիւնները կողմնակի եւ դիպուածական երեւոյթներէն: Ծանօթ է որ աւելի քան տասներկու տարուան գոյութենէ վերջ, Փաշականութիւնը դեռ եւս չէ ստեղծած «քորփորաթիվ» պետութիւնը եւ նոր կը պատրաստուի հասնելու անոր, ինչպէս կը պարզուէր Մուսոլինիի ճառէն՝ միաբանականի (քորփորասիոն) յատուկ օրէնքի մասին: Այս վերջիններուն գլխաւոր գործն է կարգապահութիւնը՝ դրամագլուխին եւ աշխատանքին միջեւ: Մուսոլինիի ճառը, խօսուած 18 մարտին, կը ճշդէր թէ «շուտով, «քորփորասիոն»ները կեանքի պիտի կոչուին, ինչ որ միշտ աւելի կարեւոր է քան խօսքերը...»

Հիթլէրիզմը, սակայն, մէկ տարուան ընթացքին, բացառապէս զբաղեցաւ երկրին քաղաքական վերակառուցումով եւ հազիւ վերջերս սկսաւ նուիրուիլ տնտեսական վերակառուցման մը՝ նպատակին յատուկ մասնաւոր օրէնքներով: Թէ ինչ պիտի ըլլայ արդիւնքը, ցոյց պիտի տայ մօտաւոր ապագան: Հետաքրքրական է, սակայն, արագ բաղդատութիւն մը՝ հիթլէրիզմի վերակառուցման սկզբունքներուն եւ Ռուզվէլթի վերակառուցման սկզբունքներուն միջեւ:

Վերջերս հրատարակուած (27 փետրուար) օրէնքի մը համաձայն, տնտեսութեան նախարարին պարտականութիւն տրուած է գերմանական տնտեսութեան օրկանական կառուցումը գլուխ հանել: Անոր բացարձակ իրաւունք տրուած է ճանչնալ կամ ջնջել երկրին մէջ գոյութիւն ունեցող տնտեսական կազմակերպութիւններն ու միութիւնները, անոնց պետերը պաշտօնանկ ընել կամ նշանակել, եւ հրատարակել հրամանագրեր՝ օրէնքին հետ կապ ունեցող զանազան խնդիրներու կարգադրման համար: Նոյնինքն տնտեսական նախարարին ճառին համաձայն — 13 մարտ, երբ հրատարակուեցաւ նաեւ սոյն օրէնքը — գերմանական տնտեսութիւնը, երկրագործութենէն անջատ, կը բաժնուի 12 խումբերու, որոնցմէ 7ը՝ ճարտարարուեստի, իսկ 5ը՝ արհեստագիտական, վաճառականական, դրամատնային, ապահովագրական եւ հաղորդագրական: Ամէն մէկ խումբի գլուխ նշանակուած է պետ մը որ նոյն խմբակին աչքառու տնտեսողներէն կամ ճարտարարուեստի տէրերէն մէկն է (Քրուփօ Ֆօն Պոլէն, գործարանատէր Շքէլէք եւայլն): Պիտի նշանակուին նաեւ փոխպետեր՝ ենթախումբերու համար: Գերագոյն պետն է նոյնինքն նախարարը որ ներկայացուցիչն է Հիթլէրի:

Միւս կողմէ, աշխատանքի եւ դրամագլուխի յարաբերութեան կը տրուի բոլորովին նոր կերպ մը՝ 23 յունուարի օրէնքով, որ ներկայ տարուան մայիս 1էն ի զօրու կ'ըլլայ եւ կը փոխէ միւս բոլոր օրէնքները: Գործատէր-գործատուն կը դառնայ «առաջնորդ», իսկ բանուորները իր «մարդիկ»ը կամ «զինուոր»ները: Ան իրաւունք ունի որոշումներ տալու իր նախաձեռնութեանց եւ մարդոց մասին, նշանակելու իրեն գործակից «վստահելի մարդ մը», եւ նիստի հրաւիրելու խորհուրդը, որուն որոշումները պարտադիր չեն իրեն համար: Ան իր կողմէ կը ճշդէ աշխատանքի տեւողութիւնն ու պայմանները, նշանակումներն ու պաշտօնանկութիւնները եւն.: Իր որոշումները չեն կրնար ջնջուիլ «խորհուրդ»ին քուէներովը: Աշխատաւորներն ու ծառայողները պարտաւոր են «հաւատարիմ» ըլլալ դէպի «առաջնորդ»ը: Խորհուրդին մաս կազմող իրենց ներկայացուցիչները կը ճշդուին գործատիրոջ կողմէ՝ ազգային-ընկերվարականներու պետին համաձայնութեամբ (այն բջիջին որ կը գտնուի այդ հաստատութեան մէջ): Խորհուրդը կրնայ աշխատանքի պայմաններու մասին եւ այլ առաջարկներ ներկայացնել: Վարիչ-գործատիրոջ «հաւատարիմ» անձը կ'ընտրուի կառավարութեան կողմէ՝ իբրեւ «աշխատանքի կոմիսար»: Ամէն մէկ գործաւոր կրնայ գանգատիլ անոր՝ եթէ «իր ընկերային պատիւ»ը վիրաւորուած է գործատիրոջ կողմէ. բայց, անհիմն գանգատներու համար ան դատի կ'ենթարկուի «պատուոյ ատեան»ին կողմէ, որ կազմուած է դատաւորէ մը, գործատէրէն եւ այս վերջինէն վաւերացուած վստահելի անձէ մը:

Այս արագ յատկորոշումէն կը պարզուի որ, Գերմանիոյ մէջ աշխատանքի պայմանները կը ճշդուին տեսակ մը աւատական դրութեամբ, իբրեւ անդրադարձում հիթլէրեան գաղափարաբանութեան: Բնորոշ է այն պարագան որ, տնտեսական կառուցումը ի գործ կը դրուի ոչ թէ զուտ տնտեսական, այլ՝ կողմնակի քաղաքական եւ ընկերային հասկացողութիւններով: Ճարտարարուեստի խմբաւորումը առիթ կուտայ ակնկալելու որոշ համակարգութիւն մը արտադրութեան մէջ, ինչ որ կրնայ առաւելութիւն մը ըլլալ՝ բաղդատմամբ Փաշականութեան: Սակայն, որոշ չէ թէ ինչպէս պիտի լուծուի գլխաւոր հարցը,— անգործութեան ջնջումը, ամբողջ բնակչութեան գործ հայթայթելու պարագան, ներքին բնականոն շուկայով մը՝ որուն մասնակի լրացուցիչը պիտի ըլլայ արտաքին առեւտուրը:

Բոլորովին ուրիշ է Միաց. Նահանգներու մէջ կիրարկութեան դրուած տնտեսական բարեփոխումը:

Այդ բարեփոխութիւնները արդիւնք չեն քաղաքական եւ ընկերային պատճառներու եւ հասկացողութեանց: Այդ պատճառաւ ալ՝ աւելի արժէքաւոր են եւ կրնան աւելի արդիւնաւոր ըլլալ: Այդ փոփոխութիւնները արդիւնք չեն ոչ հատուցումներու, ոչ ազգային պատուի եւ հողի վիրաւորանքին, ոչ արտաքին պարագաներու, ոչ հողային ընդլայնման անհրաժեշտութեան: Որովհետեւ, Ամերիկա այդ բոլորէն ոչ մէկը ունի իր կռնակին վրայ: Ընդհակառակն: Մինչեւ 1929, Միաց. Նահանգները կը նկատուէին ամէնէն հարուստ եւ ամէնէն «օրհնեալ» երկիրը: Այդ պատճառաւ ալ, 1930էն ասդին, արկածային տագնապը զուտ տնտեսական գետնի վրայ իր անհամար արդիւնքները տուաւ եւ երկրին բոլոր միտքերը մղեց այդ ուղղութեամբ ուսումնասիրելու հարցը: Ճարտարարուեստը ճիւղ առ ճիւղ խմբաւորելու սկզբունքը դրած էր մէջտեղ, Ռուզվէլթի ընտրութենէն երկու տարի առաջ, Տ. Սուօն, ելեկտրական գլխաւոր ընկերութեան տնօրէնը, որ Ամերիկայի աչքառու իմացականութիւններէն մին է: Երբ Ռուզվէլթ իշխանութիւնը ձեռք առաւ, հարցը արդէն իսկ լայնօրէն քննուած էր եւ կը մնար գործի լծել աչքառու մասնագէտներն ու թէքնիքէնները: Այդ սկզբունքը ընդունուեցաւ, բայց զայն տարածեցին ամբողջ տնտեսութեան վրայ, ներդաշնակութեան մէջ դնելով՝ աշխատանքի միւս ազդակներուն հետ՝ եւ սպառումը, վարկը, երկրագործութիւնը եւայլն:

Փաստ է որ հարցը զուտ տնտեսական գետնի վրայ քննուած ու լուծուած է: Բարեկարգութեան հիմնական նպատակը կարելի է խտացնել հետեւեալ խոշոր գիծերով.— Ներքին շուկան զօրացնել որ սպառէ ազգային արտադրութեան 90 տոկոսը: Յառաջ բերել տնտեսական կառուցում մը, որ հետզհետէ գործ տայ բոլոր գործազուրկներուն: Այդ նպատակին համար, մեքենական արտադրութիւնը զուգակշռել աշխատանքի ժամանակին նուազումով: [illegible] է՝ ճարտարարուեստն ու վաճառականութիւնը ճիւղ առ ճիւղ խմբաւորելով: Իսկ վերջինը անհրաժեշտ կը դարձնէ աշխատանքի կազմակերպումը՝ որպէս տնտեսական ազդակի, ինչպէս նաեւ սպառողներուն (ամբողջ բնակչութեան) պաշտպանութիւնը:

Ռուզվէլթեան վարչութեան միւս բոլոր գործերը, որոնք յաճախ փոփոխական են ու հակասական, իրենց մղումը կը ստանան այս գլխաւոր նպատակէն: Նոյնիսկ հաւանական ընկերային փոփոխութիւնները, որոնք կրնան երեւան գալ, արդիւնք պիտի ըլլան տնտեսական նոր կառուցման: Բացի հողագործութենէն, որուն համակարգութիւնը առ այժմ կը ղեկավարուի պետական թէքնիք օրկաններու կողմէ, ճարտարարուեստի եւ վաճառականութեան դեռ եւս անկատար կազմակերպութիւնը ինքնավար մարմնի մը յանձնուիլը ունի: Հսկայ իշխանութիւնը, որուն նուիրուած է զօր. Ճոնսընի վերահաստատիչ վարչութիւնը, դեռ եւս գործադրութեան դրուած չէ: Ան վերապահուած է՝ հաւանական ուժեղ հակագործունէութեան մը պարագային հրապարակ դրուելու համար: Առ այժմ նախընտրուած է կամաւոր եւ խոհական գործակցութեան սկզբունքը, որ համապատասխան է ամերիկեան ժողովրդավար եւ ձեռներէց սկզբունքին ու ոգիին: Ակնառու է թէ՝ տնտեսական բարեկարգութիւն մը, որ արդիւնք է զուտ տնտեսական ազդակներու, զուտ տնտեսական նպատակներ կը հետապնդէ եւ կը ղեկավարուի տնտեսական թէքնիքով, չի կրնար չյաջողիլ: Այդ յաջողութիւնը լոկ ժամանակի եւ վերջնական ձեւաւորութեան հարց մըն է այլեւս: Հաւանական է, սակայն, ուժեղ հակագործունէութիւն մը որ կրնայ այլեւս երեւան գալ: Բայց, բարեկարգումի խանդավառութիւնը համակած է միտքերն ու զանգուածը, որով գրեթէ անկարելի է անոր կասեցումը՝ պատմութեան անիւին նման: Զուր չէր որ զօր. Ճոնսըն 1933ը կը նկատէր «դարագլխային տարի» համաշխարհային տագնապին լուծման բանալին դնելով մէջտեղ եւ օրինակ տալով միւս բոլոր ազգերուն:

Ս.

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Գերեզմանատան մէջ խօսուած ճառերը

ԽՄԲ.— Տեղի անձկութեան պատճառաւ, երէկ կարելի չեղաւ մէկ անգամէն տալ ողբացեալ ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները: Ստորեւ կը հրատարակենք մնացեալ մասը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 ապրիլ (Յառաջ).— Ահաւասիկ Սէն Փիէռի գերեզմանատան մէջ խօսուած ճառերուն ամփոփումը.—

ԸՆԿ. ԲԺ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

— «Միքայէլը գնա՜ց: Ահելի ցաւ մըն է այս հայ ժողովուրդին համար, եւ աւելին Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն եւ իր Բիւրոյին, որուն կողմէ կը խոնարհիմ իր թարմ յիշատակին ու դագաղին առջեւ: Միքայէլը 22 տարի շարունակ, եւրոպական ցամաքամասէն մինչեւ Պալքանները գրիչ շարժեց, գործակցելով բոլոր Հայկ. դատին հետ կապուած անձնաւորութեանց հետ՝ Ժան Ժօռէսի, Քիյառի, Փրէսանսէի, Վիքթոր Պէրարի, բոլորին, բոլորին հետ: Ինքն էր, որ առաջին անգամ, Զօմպարտի պատմափիլիսոփայական տեսութիւնները բացաւ մեր առջեւ: Վարանդեան Հայ դատին տուաւ միջազգային ձեւ, նշանակութիւն, անգլիերէն, ֆրանսերէն, լատիներէն, գերմաներէն, ռուսերէն լեզուներով: Կ'ողբանք մահը՝ «Դրօշակ»ի՝ Դաշնակցութեան կեդրոնական օրկանին տաղանդաւոր խմբագրին, երկրորդ Միջազգայինի մէջ Հայկ. դատը արծարծողին, Հայ Ազգային Պատուիրակութեան մէջ Պօղոս Նուպարին աջակիցին եւ ընդհ. քարտուղարին, Հ. Հանրապետութեան Հռոմի դեսպանին, եւն. եւն.: Անհաշիւ է ցանկը, ո՞ր մէկը յիշատակել: Ան 40 տարի շարունակ, միշտ թափառական, չունեցաւ իր սեփական բոյնը: Իր սիրտը բաց էր հայ ժողովուրդին համար: Անսպառ ուժ եւ դիմացկունութիւն տուաւ այս մարմինը, թէեւ միշտ տկար ու վատառողջ: Եւ հիմա, այս օտար բայց հիւրընկալ հողին տակ պիտի հանգչի մարմինը: Այսպէս է, սիրելի Միքայէլ, բայց օր մը պիտի գանք տանելու յոգնաբեկ մարմնիդ աճիւնը, զետեղելու համար զայն Հայկ. Պանթէոնին մէջ: Հողը թեթեւ վրադ:

ԸՆԿ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

— «Հ. Հ. Պատուիրակութեան կողմէ կուգամ իմ վերջին հրաժեշտը տալու իմ թանկագին ընկերոջ, Մեծ Հայուն յեղափոխական հրապարակախօսին, որ քառասուն տարի, բոլոր երկիրներու մէջ, բոլոր լեզուներով, հրատարակութիւններով, թերթերով, առաջ տարաւ Հայկ. դատը: Ան բաբախած էր բոլոր միջազգային դէմքերուն, որոնց մէջ մասնաւոր գուրգուրանք մը կար հանդէպ Հայկ. դատին: Եղաւ մեր դեսպանը Իտալիոյ: Երբ օր մը խորտակուեցաւ մեր անկախութիւնը, միջ. ժողովներուն մէջ ըսին թէ ալ չկայ հայկական դատ: Անոր համար Միքայէլը շատ կը տառապէր, եւ շարունակ կը գրէր: Եւ գրիչը ձեռքը ինկաւ պատնէշի վրայ, որպէս զինուոր,: Չեմ սխալիր եթէ ըսեմ թէ այսօրուան վիշտը սեփականութիւնն է բոլոր ժողովուրդին: Օրինա՞կ: Ահա բազմութիւնը: Ես կոչ կ'ուղղեմ երիտասարդութեան որ հետեւին իր օրինակին: Թող ջանան ամէն մէկը գործադրել իր գաղափարները, իր ուժին ու կարողութեան ներած չափով: Հետեւեցէք իր օրինակին, որովհետեւ ան մինչեւ վերջին վայրկեանը կը սորվէր եւ կը սորվեցնէր: Բարձր պահեցէք այն դրօշը, զոր Վարանդեանը հիւանդ ու դողդոջուն ձեռքերով վեր կը բռնէր: Դուք երիտասարդներ եւ դուք Տիկ. Ահարոնեան եւ Օրիորդ Վարանդեան, ի՞նչպէս կ'ուզէք, ի՞նչ ձեւերով կ'ուզէք որ մեր խորին վիշտը յայտնենք ձեզի: Անպատմելի է մեր կսկիծը: Ես խոնարհելով իր թարմ շիրիմին առջեւ, իմ ամենախորին վշտակցութիւնը կը յայտնեմ ձեզ:

ԸՆԿ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

— «Սիրելի հայրենակիցներ եւ ընկերներ, դուք որ ցաւով ու խոր կսկիծով բերիք դագաղը Մեծ Հայուն, թաղելու համար այս օտար հողին մէջ, յարգանքի երկու խօսք ունիմ ըսելիք ձեզի, յանուն Հ. Յ. Դ. Եւր. Կեդր. Կոմիտէին: Սիրելի Վարանդեան, դժուա՜ր, շատ դժուար բան է խօսք ըսել քու գերեզմանիդ վրայ: Դուն որ գործակիցն էիր Քրիստափորի, Ռոստոմի եւ Զաւարեանի, քու մահդ կ'ողբան շարքերը եւ ամբողջ հայ ազգը: Միք. Վարանդեան իննսունական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը եղաւ մեզի համար դաստիարակ ուսուցիչ մը: Քառասուն տարի գրեց հատորներ, որոնց մէջ դրաւ իր սիրտը, իր հոգին, իր էութիւնը: Եւ հայկական բնաշխարհէն հեռու, իր գիրքերուն մէջ կ'ապրէին միշտ Գէորգ Չաւուշներով, Հրայրներով, Սերոբներով, յայտնի ու անյայտ հերոսներով, որոնք լեռներ մագլցեցան, զարկին ու զարնուեցան: Այո, մեռար, սիրելի Վարանդեան, բայց կենդանի է քու հոգիդ, շունչդ եւ գաղափարդ Դաշնակցութեան տասնեակ հազարաւոր շարքայիններուն մէջ: Ընկերներ, երիտասարդներ, ահա ձեզի շիրիմ մը, ուխտի եկէք ամէն տարի հոս: Եւ դուք, հայ մայրեր, սորվեցուցէք ձեր զաւակներուն թէ, ո՛վ է Վարանդեանը, ի՛նչպէս ապրեցաւ, ինչպէս գործեց եւ ի՛նչպէս մեռաւ»:

ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

— «Երկու խօսք վշտի եւ ակնածանքի, յանուն դաշնակցական մամուլին եւ Փարիզի ընկերներուն: Ամէն գերեզման պատմութիւն մըն է ինքնին իր մէջ, եւ խորհուրդ մը: Պատմութիւն մըն ալ՝ այս գերեզմանը.— Պատմութիւնը՝ յարաճուն խանդավառութեան, անսպառ կորովի, հասուն գիտութեան եւ յարատեւ տքնութեան: Որքա՜ն ճիշդ է Շէյքսփիրի խօսքը՝ այս պարագային.— «Կեանքի ջղաձիգ տենդէն յետոյ, հանգիստ կը քնանայ»: Սիրելի Միքայէլ, անդորրոյն եւ անմխիթ հարուած մը ընդհատեց ֆիզիքական շունչդ, բայց կենդանի է միւսը, գաղափարական շունչը որ լման քառասուն տարի վառեց եւ սպառեց քեզ: Ան կը հոսի քու ճառերուդ մէջ, գիրքերուդ եւ դաշնակցական մամուլին մէջ: Եթէ երէկ հարիւրներէն ոմանք խմորուէին ցանուած հունտերով, այսօր հազարներ կ'ոգեւորուին նոյն իսկ այս սառուցեալ պողոտաներուն վրայ, եւ անոնք որ քու դագաղդ կրեցին այսօր, իրենց ուսերուն վրայ, արդէն գիտակցութիւն եւ ուժ ունին կրելու նաեւ աւանդը որուն պահպանման եւ զարգացման համար ինկար կէս ճամբան: Մխիթարուէ այս գիտակցութեամբ եւ թող հողը թեթեւ ըլլայ վրադ»:

ԸՆԿ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

— «Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն իմ վրաս պարտականութիւն դրաւ յարգանքի երկու խօսք ըսելու ընկ. Վարանդեանի թարմ շիրիմին առջեւ: Վիշտը, ցաւը, համազգային է: Վկայ՝ այս ժողովուրդը: Այո, Վարանդեան զէնքի մարդ չէր եղած, լեռներ չէր մագլցած, բայց իր գրիչը յեղափոխեց սիրտերը, եւ արթնցուց առնական գիտակցութիւնը մեր ցեղին մէջ: Դո՛ւն բանուոր երիտասարդ, դուն դաշտային գիւղացի, գիտցիր որ Վարանդեանը իր գրիչը ի սպաս դրաւ, որպէս համոզուած բանուորական: Իսկ դուք սիրելի հակառակորդ բարեկամներ, դուք որ հոս էք, գիտցէք որ այս Մեծ Հայը ատելութիւն չունէր ոչ ոքի դէմ: Վարանդեանը սերունդներ կրթեց: Տեսաբան էր: Աւելի՞ն կ'ուզէք: Ան Դաշնակցութեան փիլիսոփան էր: Այսքանը բաւական չէ ամոքելու համար մեր ցաւը: Վարանդեան մեռաւ եւ բաց է իր տեղը: Ուխտենք լեցնել այդ պարապը, հետեւելով իրեն: Յարգանք շիրիմիդ, սիրելի Վարանդեան, դուն մեռար, բայց ողջ ես մեր սիրտերուն մէջ»:

Մարսէյլի Համազգայինի կեդր. վարչութեան կողմէ խօսեցաւ ընկ. Հ. Սէրէճկիւլեանը.

— «Սիրելի Վարանդեան, թերեւս երազ թուի քեզ, թէ Հայկը վրադ դամբանական պիտի խօսի: Դուն առաքեալ, քու արթուն աչքերուդ մէջ Մեծ Մարդակերպը՝ Քրիստափոր արժէք տեսաւ եւ դուն իջար հրապարակ, յանուն այս ժողովուրդի: Ո՛չ, ո՛չ դամբանական չէ այս, դամբանական չեմ խօսիր ես, իմ սիրտս քեզ դամբանական ըլլայ, սիրելի Միքայէլ»:

Ահարոնեան — Վարանդեան Խնամատար Մարմնի կողմէ խօսեցաւ ընկ. Պապիկեան, Մարսէյլի Ռամկավար Ազատականներու ակումբին կողմէ Պ. Զարոյեան, յիշելով թէ Վարանդեանը ամբողջ ազգին սեփականութիւնն էր: «Եթէ Մեծ Հայուն դագաղը կրցաւ մեզ եղբայրացնել պահ մը, զերծ [illegible], ապա ուրեմն կրնանք [illegible] իրար հասկնալ»: Եւ մաղթեց որ յետ այսու, այս դագաղէն վերջ, մօտենանք, եղբայրանանք:

Ուսանողներու կողմէ խօսեցաւ Գ. Փոլատեան, շեշտելով թէ հայ ուսանողները կորսնցուցին իրենց տաղանդաւոր հայրը:

Խօսք առին նաեւ Վալանսի Դաշնակցական մարմնին կողմէ ընկ. Տարագճեան, Վիէնի կոմիտէին կողմէ ընկ. Ներսէս Խաչիկեան, Վալանսի Համազգայինի կողմէ Շ. Թէքքէճեան: Գրաւոր ուղերձներ ունէին Լիոնի եւ այլ շրջաններու մարմինները եւ Մարսիլիոյ Պատ. Միութեան ներկայացուցիչները:

Ապա ընկ. Գ. Շահլամեան, ղրկուած բազմաթիւ հեռագիրներէն կարդաց մաս մը, խորապէս կսկծալով որ փոխանակ եղբայր Վարանդեանի քա-

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»· ·«««

Ու Արամը քաշում, կծկում է կլոների մկանները, ապացոյց ուժի եւ կորովի:

Նա խօսում է ոգեւորուած, անկեղծ զգացումով, ու բոլորն յափշտակուած լսում են նրան, կարծես տեսնում են Սարըղամիշը, վրանները, զօրքը ու ծծում են անտառների անմահական օդը եւ ուժ են առնում:

— Սարըղամիշը...

— Դէ՛, գիշեր եղաւ, ելէ՛ք երթանք. տղան յոգնած է, թողէք քնի, ասում է տարէցներէն մէկը: Հիւրերը բարձրանում են, գնում են, իրենց հետ տանելով Սարըղամիշի տեսքն ու բոյրը:

Արամը պառկում է փափուկ անկողնում. այնպէս հաճելի է բրդէ տաք անկողինը, նա ձգւում է ամբողջ մարմնով, կարծես ոսկորները բաժանւում են, կամքը լքում է նրան, նա յանձնւում է երազների, աչքերը փակւում:

Կատուն հոտոտում է Արամին, ուզում է մտնել ծոցը, տեղաւորւում է ոտների կողմը: Մայրը տաքացած աղիւս է դնում անկողնի մէջ. թող տաք նայ իր մէկ հատիկը, իր տան ճրագը:

Սեղանը պէտք է հաւաքել, ամանները լուանալ, տեղաւորել, որ առաւօտեան կարողանայ գործին հասնել: Շտապում է, պէտք է շուտով լոյսը մարել, որ Արամը հանգիստ քնի:

Դուրս է տարուած վերջին ամանը. չտկուած է սենեակը: Ծովիկ ապլան ուզում է լոյսը մարել, բայց լոյսը չի խանգարել Արամին. նա քնած է արդէն ու մշշում է անուշ:

Մայրը մօտենում է նրան, մի պահ նստում է անկողնի մօտ, նայում է որդու դէմքին, նայում է ու չի կշտանում:

Ի՜նչ սիրուն է նա. դեռ որքա՜ն փափուկ են բեխերը, ինչ առատ են գլխի մազերը, որ ալիք-ալիք թափւած նրա լայն ճակատին, մեղմացրել են նրա դէմքի արտայայտութիւնը, մի պատանու արտայայտութիւն տալով: Ծովիկ ապլան ուզում է համբուրել այդ ճակատը, ուզում է հեռացնել մազերը, որ չնեղեն, տաքութենէն չփխնած են նրա այտերը, այնպէս սիրո՜ւն է, այնպէս անո՜ւշ, բայց Ծովիկ ապլան զսպում է իր բուռն ցանկութիւնը, վախենում է զարթեցնել նրան: Արամի ուսը բաց է ու ձեռքը հանգչում է վերմակի վրայ: Մօր զուրովալի հայեացքը զննում է այդ ձեռքը, թեւը:

Ա՜խ, նա նիհար է, շատ նիհար, կարծես, բաց են իր կապոյտ երակները, ոսկորները կարելի է համրել:

Ո՛չ, Արամն այնքան էլ քաջառողջ չէ, որքան ուզում է ցոյց տալ իրեն, նա յոգնած է ու նուաղած:

Մի սառը ցաւ է մտնում մօր սիրտը, նրան թւում է թէ Սարըղամիշի չար գնդակը մտած է ոչ թէ Արամի, այլ իր կուրծքը, մտել է ու դուրս չէ եկել, մնացել է կրծքում, աւելին՝ թոքերում, սրտում:

Արամի շնչառութիւնը փոխուած է, անհանգիստ է, տնքում է, ինչ որ բանէ մը տառապում է քնի մէջ: Անպայման մի ցաւ ունի նա. ի՞նչ ունի, ո՞րտեղն է ցաւում:

Երբ պզտիկ ժամանակ մի ցաւ ունենար նա, մայրը կը գրկէր նրան, կ'օրօրէր գրկի մէջ, իր շունչը, իր հոգին կ'ուզենար փոխ տալ նրան, զաւակի ցաւը մեղմելու, առողջացնելու համար: Հիմա էլ նա ի՞նչպէս է ուզում գրկել որդուն, առնել թեւերի մէջ, օրօրել, օրօր երգել նրա համար, որ մոռանայ ցաւը, չտանջուի, քնի՛, քնի հանգիստ, անխռով:

Նա կամաց շոյում է Արամի ձեռքը, զգուշութեամբ բարձրացնում է վերմակը, ծածկում է բաց ուսը: Ո՛չ, ոչ, Արամն այնքան էլ առողջ չի երեւում նրա աչքին:

Վերջապէս նա մարում է լոյսը, անցնում է խոհանոց՝ գործը լրացնելու համար:

Յակոբ ախպէրը ջուր տաքցրած՝ ամանները էր լուանում:

— Վա՜յ, կուրանամ, այդ ի՞նչ ես անում, Յակոբ ախպէր: Զդէ՛, ես կը լուանամ:

— Ի՞նչ կայ որ, քոյրիկ, միասին աշխատենք որ շուտ լրանայ, երթաս, պառկես: Այսօր շատ յոգնեցիր, վաղն էլ շատ գործ կայ անելիք:

— Արամիս համար յոգնութիւնս ոչինչ է. միայն թէ նա տանը լինի, միշտ տանը: Ի՞նչ ես կարծում, ապէր, Արամս այնքան էլ լաւ չի երեւում աչքիս, հիւանդ է կարծես:

— Չէ՛, քոյրիկ, հիւանդ չէ, յոգնած է, նիհարած, հանգստի պէտք ունի: Տան հացը որ ուտէ, հաւկիթ ու կաթ խմէ, կը կազդուրուի, կազմն առողջ է, վնաս չունի:

Թէեւ այդ խօսքերը մի քիչ մխիթարեցին մօր սիրտը, բայց նորէն նրա աչքի առջեւէն չէր հեռանում որդու նիհար թեւը եւ ոսկրացած ձեռքը:

Առաւօտը Արամը ուշ ելաւ անկողնէն:

— Այս փափուկ անկողինը ծուլացնում է մարդը, զօրանոցում վաղուց արդէն ոտքի վրայ են ձիւնապատ [illegible] կատարել, վերջացրել են իրենց մարզանքը: Ուո՜ւ, ինչ ցուրտ է հիմա այնտեղ:

Նա փորձեց մարզանք անել. մի քանի անգամ ձգեց ու քաշեց բազուկները. գունատուեց.

— Այս անտէր ուսս ցաւում է դեռ. չարաչէտ գնդակն իրեն մոռցնել չի ուզում տալ:

Ծովիկ ապլան ցաւով նկատեց Արամի գունատութիւնը: Ո՛չ, նա այնքան էլ առողջ չէ, իսկ այնտեղ, զինուորական պարտականութիւնը որքան ծանր է: Մէկ ամսուայ հանգիստը քիչ է, շատ քիչ, ի՞նչ անել: Ու նա մտածեց դիմել ուր հարկ է, խնդրել, աղաչել, որ երկարացնեն Արամի արձակուրդը:

Յակոբ ապէրը ներկել, հայելու պէս փայլեցրել էր Արամի կօշիկները, առաւօտ լուսաբացին մօտիկ դերձակին էր տարել նրա շինէլն ու համազգեստը, մաքրել, արդուկել էր տուել ու հիմա մի խորին հրճուանքով էր, որ ներկայացնում էր նրան մաքուր, կոկիկ հագուստները:

— Օ՜, քեռի, դու ինչպէս որ շփացնում ես ինձ. այս որքա՜ն խնամք, ինչո՞ւ յոգնեցիր, ես ինքս կը մաքրէի իմ կօշիկները:

— Դէ՛, դէ՛ տեսնում եմ, Արամ ջան, որ մոռացել ես, թէ շատ անգամներ եմ վրադ մաքրել ու թաց [illegible]ներդ փոխել: Մեծացել ես, այո, բայց այդ քեզ համար, իսկ ինձ համար դեռ պզտիկ ես, գրկիս Արամը:

Արամը թօթւում է քեռու ուսը:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(7)

(Շար.)

ռասնամեայ յոբելեանին շնորհաւորութեան հեռագիրները կարդալու, մահուան առթիւ ցաւակցական հեռագիրներ կը կարդայ:

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐ

Ցաւակցականներ ղրկած էին.— Հ. Յ. Դ. Բիւրօն, Հ. Յ. Դ. Եւր. եւ Ե. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէները, Հ. Հ. գլխաւոր Պատուիրակութիւնը, «Յառաջ»ի, «Հայրենիք»ի եւ «Յուսաբեր»ի խմբագրութիւնները, Հ. Յ. Դ. Փարիզի եւ շրջանի քոյր կոմիտէները, Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն, Կարտանի կոմիտէն, Լիոնի Շրջ. Կոմիտէն, Տեցինի կոմիտէն, Լա Սիոթայի «Խաժակ» խումբը, Տէր եւ Տիկին Ահարոնեան, Անահիտ եւ Ռիթա Մ. Վարանդեան, Ահարոնեան — Վարանդեան Խնամատար Մարմինը, «Համազգային»ի Կեդր. Վարչութիւնը, Մարսէյլի Ուս. Միութիւնը, Գահիրէի Կ. Խաչի Վարչութիւնը, Մարսէյլի Կ. Խաչի Վարչութիւնը, Ջ. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը, Համազգայինի Պոլոնի մասնաճիւղը, Այնթապի, Երզնկայի, Եոզկատի, Սալնոյ Ձորի եւ Վարդոյի Հայր. Միութիւնները, Փէրչէնճի Ուսում. Միութիւնը, Կովկասահայ — Պարսկահայ Միութիւնը, Հայ Երաժշտ. Միութիւնը, Պաղտասարեան — Թէլեան, Արզումանեան ընտանիքը:

Իսկ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւններն եղան «Համազգային»ի.— Հողէի (Խարբերդ) Աղք. Միութիւն՝ 50 Փրանք, Վասպուրականի Հայր. Միութիւն՝ 100 Փր., Տէր եւ Տիկին Օհանջանեան 50, Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէրէնկիւլեան 50, Տիկին եւ Որդի Զպուքեան 50, Տէր եւ Տիկին Շահլամեան 100, Նշան եւ Աղաջան Դարբինեաններ 100, Ջ. Ո. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղ՝ 50 (այս վերջինը Ահարոնեան Խնամատար Մարմնին):

ՀՐԱՉ

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

0000

ՊՈՍԹԸՆ, 27 ապրիլ.— Մեր անսահման վիշտը կը յայտնենք այն անդարմանելի կորուստին համար, զոր կ'ողբայ ձեզի հետ ազատատենչ հայութիւնը Վարանդեանի մահով:

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէ
Խմբագրութիւն «Հայրենիք»ի

ԳԱՀԻՐԷ, 27 ապրիլ.— Մեր խորին վիշտը կը յայտնենք մեր վեթերան ընկերոջ անսպասելի մահուան առթիւ եւ կ'ուխտենք հաւատարիմ մնալ այն գրօշին որուն ծառայեց քառասուն տարի շարունակ: Ցաւակցութիւններ ընտանիքին եւ ընկերներուն: Ծաղկեպսակ դրէք մեր կողմէ:

Հ. Յ. Դ. Եգիպտոսի Կեդր. Կոմիտէ

ԳԱՀԻՐԷ, 27 ապրիլ.— Կ'ողբանք աժանելի եւ անդարմանելի կորուստը անբասիր մարտնչողին, մեծ հրապարակախօսին եւ տեսաբանին: Ծաղկեպսակ դնել:

Խմբագրութիւն «Յուսաբեր»ի

ՓԱՐԻԶ, 27 ապրիլ.— Ֆր. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը իր մասնաճիւղերով կ'ողբայ մեծ հայրենասէրին կորուստը:

ԳԱՀԻՐԷ, 27 ապրիլ.— Մեր խորին վիշտը մեծ մտաւորականին անդարմանելի կորուստին առթիւ: Ծաղկեպսակ դնել:

Կեդր. Վարչութիւն
«Համազգային» ընկ.

(Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դպրոցասէրի հանդէսը

0000

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Դպրոցասէր Տիկնանց Միութիւնը, որ վերջին 5—6 ամիսներու ընթացքին Մարսէյլի մէջ կազմած էր զօրաւոր մասնաճիւղ մը իր նախկին սանուհիներէն, տուաւ իր տարեկան մեծ երեկոյթը, ապրիլ 28-ին Բոլիզէի սրահին մէջ:

Շքեղ սրահը կարծես կը հեւար հոկայ բազմութեան մը տակ, երբ օրուան նախագահը, Պ. Յ. Սահաթճեան սկսաւ իր բացման խօսքը.

— «Այսօր հոս հաւաքուած ենք թէ դաւարճանալու եւ թէ բարեգործութիւն մը ընելու համար, սակայն նախ քան այդ՝ ուրիշ պարտականութիւն մը ունինք.— Ոտքի կենալ եւ վայրկեան մը յարգել յիշատակը բազմահմուտ տեսաբանին եւ մեծ գրագէտին՝ Պ. Միքայէլ Վարանդեանի, որուն մահուան գոյժը առինք երէկ»:

Ներկաները յոտնկայս յարգեցին մեր ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը: Յետոյ նախագահը շարունակեց.

— «Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան հիմը դրուեցաւ 1879ին: Սկզբնական օրերուն վարժարանը տեսակ մը մանկապարտէզ — նախակրթարանի ձեւ ունէր, սակայն կազմակերպիչներու անկեղծութիւնը եւ յարատեւ ճիգերը բեղնաւորուեցան շուտով կըրթասէր հասարակութեան օժանդակութեամբ եւ ահա Դպրոցասէրը կարճ ժամանակամիջոցին հասաւ նախանձելի մակարդակի մը: Ան միակ կրթական կազմակերպութիւնն է որ տակաւ ամէնէն ծանր հարուածներուն, իննսունական թուականներէն սկսեալ: Ան ոչ միայն հալածուեցաւ Թուրք բռնակալութեան կողմէ, այլ եւ բռնութեան կողմէ՝ Սելանիկի մէջ: Մալարեան անխնայ կը թառամեցնէր աշակերտուհիները, երբ վարիչ մարմինը յաղթելով մեծամեծ դժուարութեանց, այդ մեծ հաստատութիւնը փոխադրեց Մարսէյլ եւ ապա Փարիզ: Դպրոցասէրը կատարած է եւ այսուհետեւ ալ պիտի կատարէ մեծ դեր մը կրթական ասպարէզին մէջ: Ան ոչ միայն Փարիզի շրջանին մէջ բացած է դասընթացքներ, այլ եւ իր ձեռքը երկնցուցած է մինչեւ գաւառները, օրինակ Պուլվար Օտտոյի մանկապարտէզը իր ուժունէ աւելի երկսեռ աշակերտներով եւ կարող վարժուհիներով: Ուրեմն հայրենակիցներ դուք ալ այսօր պէտք է բանաք ձեր քսակները, քաջալերելու համար այս խումբ մը տիկիններու ազգօգուտ ձեռնարկը»:

Գեղարուեստական բաժինը շատ հաճելի էր: Առաջին Պատմագրեանի «Տէրն ու ծառան», երգախառն կատակերգութիւնը, իսկ երկրորդը՝ նահապետական կեանքէ գեղեցիկ ու բընական պատկեր մը համեմուած հայկական երգերով ու պարերով:

Անակնկալ մը եղաւ նաեւ փոքրիկն Սիպիլ Տիրպէքճիրլեանի Փրանսերէն արտասանութիւնը, թէեւ բաւական երկար էր, 7—8 տարեկան պզտիկի մը համար: Վարժարանի աշակերտները յաջողութեամբ ներկայացուցին նաեւ «Բաջ Նաւաստիներու պարեր»ը:

Կէս գիշերէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը, որոնց ընթացքին առատօրէն կը սպառէին խմիչքներն ու ուտելիքները: Արդիւնքէն շատ գոհ էր կազմակերպիչ մարմինը, մանաւանդ տնօրէնուհի Տիկին Պօյաճեանը, տեսնելով ժողովուրդի գոհարերութիւնը:

Ս. Միլտոնեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օդագնացութիւն Երեւանէն Թիֆլիզ

00000

Վերջերս Մոսկուայէն օդանաւով Երեւան հասաւ Օդագնացութեան կեդր. Վարչութեան փոխ — նախագահ Միխայլով, իր հետ՝ Օդագնացութեան Անդրկովկասեան վարչութեան անդամ Այգինեան:

Օդագնացութեան այս երկու վարիչները քննեցին Երեւանի օդանաւային կայանը, որ կարեւոր հանգրուան մըն է Թիֆլիզ — Երեւան օդագնացութեան համար:

Ապրիլի կիսուն սկսաւ օդանաւային երթեւեկը Թիֆլիզէն Երեւան,— Թղթատարը կը փոխադրուի «Պ—5» օդանաւերով:

Թղթատարական վարչութիւնը պայմանաւորուեցաւ օդագնացութեան վարչութեան հետ, օդանաւով փոխադրելու համար թերթերը եւ նամակները:

Մարդատար օդանաւերու հաղորդակցութիւնը կը սկսի մայիս 15ին:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

»»» · «««

Մայիս 12ին Վենետիկի մէջ կը բացուի միջազգային ցուցահանդէս մը, որուն մասնակցելու համար հրաւէր ստացած է նաեւ Մարտիրոս Սարեան:

Մարտիրոս Սարեան արդէն քանի մը անգամ մասնակցած է Վենետիկի միջազգային ցուցահանդէսներուն, որոնք կը բացուին երկու տարին մէկ անգամ:

Յառաջիկայ ցուցահանդէսին համար, Սարեան ղրկած է իր վերջին աշխատութիւնները,— Աւան, Բանջարանոցի ոռոգումը, Արարատ, Այգեկութ:

Փրակայի մէջ եւս վերջերս բացուեցաւ ցուցահանդէս մը: Ռուսիոյ մեծ փորագրիչներուն հետ, մասնակցութեան հրաւէր ստացած էր նաեւ Հայաստանի երիտասարդ փորագրիչներէն Արարատ Ղարիբեան:

ԱՆՈՆՑ ՈՐ ԴՐԱՄ ԿԸ ՂՐԿԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

00000

Հայաստանի մէջ կը գործէ «Կրեդիտ Բիւրօ» (Քրէտի — Պիւռօ) հաստատութիւն մը, տեսակ մը դրամատուն, իբրեւ մասնաճիւղ Մոսկուայի: Այս հաստատութիւնը միջնորդ կը հանդիսանայ արտասահմանի եւ Հայաստանի միջեւ, դրամական փոխադրութիւններու համար:

Վերջերս կատարուած գործողութիւնները ցոյց կուտան, որ Հայաստանի դրամափոխութեան այս դրասենեակը մեծ աշխատանք կատարած է գոհացում տալով Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքացիներուն, որոնք դըրամ կը սպասէին արտասահմանէն: Այս դրասենեակը կատարէ նաեւ ժառանգութեան եւ կեանքի ապահովագրութեան, ինչպէս նաեւ առեւտրական գործերու վերաբերեալ դրամական փոխադրութիւններ արտասահմանէն:

Կատարուած դրամական փոխադրութիւններուն մէջ կան մեծ գումարներ: Դրամական փոխադրութիւնները կը կատարուին ընդհանրապէս Ամերիկայէն, Թուրքիայէն եւ Պարսկաստանէն: Դրամափոխութեան դրասենեակը չափազանց պարզեցուցած է դրամական փոխադրութեանց համար անհրաժեշտ խնդրանքներուն եւ գործողութիւններուն ձեւը: Հասած դըրամները Երեւանի մէջ կը վճարուին Տորգսինի չէքերով:

Արտասահմանէն հասած գումարները եւ թանկարժէք առարկաները ենթակայ չեն որ եւ է հարկի: Մինչեւ այժմ Հայաստանի քաղաքացիներուն վճարուած է 10,000 տոլար: Քանի մը ամիս վերջ այս թիւը կը հասնի տասնեակ հազարներու:

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

»»» · «««

Երբ անցեալ տարի, յունիսին, Թոստովի մէջ տեղի կ'ունենար բնախօսներու, դեղաբաններու, կենսաբաններու, քիմիաբաններու 5րդ համագումարը, Հայաստանի պատգամաւորները, Գ. Մեղնիկեան եւ Ա. Շչերբակով, առաջարկեցին 6րդ համագումարը կատարել Երեւանի մէջ:

Հայաստանի կառավարութիւնը եւս ընդունած ըլլալով այս առաջարկը, համագումարի պատրաստութեան համար կազմուեցաւ յանձնախումբ մը որուն կը մասնակցին Ա. Երզնկեան, Մատինեան, Գ. Մեղնիկեան, Գ. Ղեւոնդեան, Վ. Մամիկոնեան, Լ. Արխեան, փրոֆ. Լ. Յովհաննէսեան, փրոֆ. Բ. Մոսինօ, Ս. Բերիտաշվիլի, Ս. Շչերբակով, Տիգրան Մուշեղեան:

Այս յանձնախումբը լծուած է արդէն կազմակերպչական աշխատանքներու, համորդակցութեան մէջ մըտած է կովկասեան եւ կեդրոնական գիտական մարմիններու հետ:

Համագումարին մասնակցելու հաւանութիւն յայտնած են նշանաւոր բնախօսներ, կենսաբաններ ու քիմիաբաններ, ինչպէս ակադեմական Պալադին, փրոֆ. Օրբելի, փրոֆ. Ռովենկով, Կեկչէյեւ, Զրարսկի, փրոֆ. Վորոնցով, Վիկտարով եւ ուրիշներ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ստեփանաւանէն կը հեռագրեն Խ. Հայաստանի թէ ապրիլ 20ին, ձիւնախառն անձրեւէն վերջ, որ շարունակուեցաւ ամբողջ երեք օր, յանկարծ սկսաւ ձիւն տեղալ: Վարուցանքը դադրեցաւ:

⁂ Խորհ. Հայաստան թերթին խմբագիր նշանակուեցաւ Ա. Ադոյեան, —մինչեւ այժմ խմբագրութիւնը փոխանորդաբար կը վարէր Բդնունի:

ՄԱՆՐԱՎԷՊ

Նելսըն գնահատելով ժամանակին արժէքը, կ'ըսէր.

— Բոլոր յաջողութիւններս կը պարտիմ անոր որ ամէն առթիւ եւ ամէն տեղ քառորդ ժամ առաջ շտապած եմ լծուիլ աշխատանքի:

ՆԱՄՈՒԼ

Բնազդը

»»» · «««

«Յուսաբեր», այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 ապրիլ), վերլուծելէ յետոյ կարգ մը ժողովուրդներու ինքնապաշտպանութեան բնազդի երեւոյթները, միութեան փորձերը, պահ մըն ալ ակնարկ մը կը նետէ հայկական ճակատին վրայ ու կը գրէ.

— «Անակնկալներով յղի այս պահուն ի՞նչ կը մտածէ հայութիւնը, եւ ի՞նչ է իր ըրածը: Խիստ կարեւոր է ճշդել այդ՝ ըմբռնելու համար հայ ցեղի ըլլալու կամ չըլլալու ճակատագրական խնդիրը:

Ազգի մը բախտը նոյն այդ ազգը ինքն է որ կ'որոշէ: Եթէ ան չի կռահեր իրեն սպառնացող վտանգը եւ անպատրաստ կը մնայ խուսափիլ կարենալու համար այդ վտանգէն, ուզէ չուզէ՝ պիտի ոչնչանայ: Այս դասն ճշմարտութիւնը պէտք է որ օղ ըլլայ ամէն մէկ Հայու ականջէն կախուած: Բայց, իրականութեան մէջ, Հայութիւնը այսօր ալ տակաւին զուրկ է այդ օղէն, որովհետեւ մինչեւ այսօր ալ չունի ոչ նախազգացումը վտանգի, ոչ ալ գիտակցութիւնը ինքնապաշտպանութեան համար պատրաստ ըլլալու անհրաժեշտութեան:

Եւ այդ՝ այն պահուն, երբ մեր դըրացիները, գիշերը ցերեկ դարձուցած ոգի ի բոին կ'աշխատին ամրացնել իրենց կողմէ բռնագրաւուած հայ երկրի ողնայարը Փոքր Կովկասը, ձեռք չտալ Ախալքալակն ու Բորչալուն, Լեռնային Ղարաբաղն ու Ղարաբաղը եւ ամբողջ Տանկահայաստանը, որպէս զի վտանգի պահուն թարին անոնց բարձունքներուն եւ անկէ գիշատեն մեզ: Ու երբ այս ամէնի հանդէպ կը լսենք հայ իշխանաւորներու քարոզներն ու կոչերը եղբայրութեան մասին, որ մահաբեր պէտք է համարել մեզի համար. երբ կը տեսնենք, թէ ի՛նչպէս հայ հոգեւոր հովիւները, փոխանակ ի մի հաւաքելու եւ պատսպարելու իրենց հօտը, առանց փարոսի կը նաւարկեն խութերու միջեւ, յորդորելով զայն, այդ հօտը, դրօշակիրծ դառնալ կամ առնուազն հրաժարիլ դրօշակէ,— ակամայ կը խորհինք, թէ մեր ազգի վախճանն է եկած:

Կարելի՞ է չզգալ այս եզրակացութեան, երբ այսօր՝ նման այն յուսահատ գինեմոլին, որ միտոնով օծուած իր ճակատը ցեխերու մէջ կը թաթխէ՝ Հայութեան մէկ ամբողջխաւը իր ազգային արժէքները եւ սրբութիւնները աղբի մէջ կը խոթէ. ու կարելի՞ է չըսել, թէ ան, Հայութիւնը, բարոյալքուած է ու շուարած, չունի ոչ տէր, ոչ ուղղութիւն:

Նման պարագաներու մէջ մէկ ելք միայն կը մնայ. այն է՝ ուշադրութիւն չդարձնել ինչպէս խաղաղութեան զանգերու ղօղանջին, այնպէս ալ ամէն կողմէ հասնող խունկապայծին վայնասուններուն եւ անօրակելի հայհոյանքներուն: Դաշնակցութիւնը ուրիշ ընելիք ունի. ի տես մեր ժողովուրդի այս անտէրութեան՝ ան պէտք է լինի գիտակցի իր պատասխանատուութեան ու, զգալով վառօդի հոտը, Ծուռ Դաւիթի նման պէտք է իջնէ լեռնէն եւ իր եռեւէն քաշէ բոլոր տատանուողները դէպի Հայ Ուժի յաղթանակը: Իսկ ատոր համար պէտք են միայն հզօր կազմակերպութիւն եւ վճռականութիւն»:

ՀԻՃԱԶԻ ԵՒ ԵԷՄԷՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Քանի մը ամիսէ ի վեր բուռն կըռիւներ տեղի կ'ունենան Արաբիոյ մէջ: Այս շրջանը օսմանեան կայսրութեան օրերուն ըմբոստութեան մշտական հնոց մը դարձած էր, ու մանաւանդ իրական ապանդանոց մը՝ Անատոլուցի Մէհմէտճիկներու: Այս անգամ հակառակորդներն էին Եէմէնի վեհապետը նշանաւոր Իմամ Եահեան եւ Հիճազի թագաւորը Իպն Սաուտ, որոնք այլ եւս օսմանեան բանակ չունին իրենց դիմացը, այլ երկրին բընիկները, ցեղակից Արաբներ: Թուրքերը հիմա հեռուէն կը դիտեն ասոնց իրար բզքտելը եւ կը խնդան, միաժամանակ դառնութեամբ յիշելով այն հարիւր հազարաւոր Թուրք երիտասարդները, որոնք թաղուած են Արաբիոյ աւազուտքին մէջ:

Իմամ Եահեայի ժամանակաւոր յաղթանակէն վերջ, Վահապիները յարձակողականի անցնելով, գրաւեցին Եէմէնի հողերը: Լոնտոնի հիճազեան դեսպանատունը կը հաղորդէ որ Իմամ Եահեա ընդունած ըլլալով Ջինադադարի պայմանները, կըռիւները կը շարունակուին տակաւին:

Հիճազի գահաժառանգին բանակը գրաւած է Նէյրանի բոլոր ամրոցները, զինուորական շէնքերը, ինչպէս նաեւ զէնք ու ռազմանիւթ: Եէմէնցիները քշուած են մինչեւ Մահա գիւղը: Իպն Սաուտի եղբօրորդին Էմիր Ֆէյսալի բանակը գրաւած է Միտին, Եէմէնի բանակին հրամանատարը փորձած է փախչիլ իր զինուորներէն մէկ մասին հետ, բայց հրասայլերով հետապնդուած եւ գերի բռնուած է:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

■■■

Պէյրութի Հայերէն 1200 հոգի հետեւեալ հանրագրութիւնը ներկայացուցած են մարզպանութեան, Լիբանանի կառավարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան Պէյրութի ներկայացուցչին.—

«Մօտաւորապէս 1200 ընտանիք կը բնակինք Պէյրութ, Քարանթինայի մօտ Քէմփերու մէջ: Բոլորս ալ գործաւորներ ըլլալով կ'աշխատէինք զանազան շէնքերու մէջ: Տարիէ մը ի վեր ներկայ տագնապը մեզ անգործութեան մատնեց: Այն ամէն միջոցները զոր ի գործ դրինք մեր առօրեայ հացը ճարելու համար, բոլորովին ապարդիւն մնացին: Մօտալուտ աչխատանքի մը յոյսը մեզ պարտական ըրաւ խանութպաններու: Սակայն ապառիկով ապրիլն ալ չէր կրնար երկար տեւել, քանի որ անգործութիւնը անսահմանօրէն կ'երկարէր, այնպէս որ չկարողացանք վճարել մեր պարաքաներու հողավարձքը եւ ճարել մեր ընտանիքներու օրապահիկը: Դժոխային կեանք մը կ'ապրինք, տասը հետեւանքով օր ըստ օրէ կը շատնան եղերական դէպքերը, հիւանդութիւնները եւ մահերը:

«Կը դիմենք հովանաւոր կառավարութեան բարձր ներկայացուցչին, խնդրելով ոչ թէ առժամեայ օգնութիւն մը այլ յարատեւ աշխատութիւն մը: Մեր ընտանիքներու հացը ճարելու համար պատրաստ ենք նոյն իսկ օրական 16 ժամ աշխատիլ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Մենք նկատեցինք որ մեր բնակած խանին գաղթականները խաչագողութեան սկսած էին: Օրինակ, եթէ տասը հոգի էին, քանի համար հաց կ'առնէին, որովհետեւ հարցնող փընտռող չկար: Գաղթականներուն հաշանքով Պոնիան ողողուած էր, որով մենք ալ նոյն ճամբուն հետեւեցանք: Աբրահամը տոմսակով հաց կը ստանար, իսկ ես ու Սուրէնը առանց տոմսակի: Կ'երթայինք առաջնորդին կ'ըսէինք թէ Գոնչասարէն նոր եկած ենք, առաջնորդը կը հարցնէր թէ քանիհոգի ենք: Եւ հինգ կամ տասը հոգիի համար հաց առնելով մէկ մասը կը ծախէինք: Իսկ մնացեալ մասը կը տանէինք մերոնց կը բաժնէինք:

Շաբաթ օր մըն էր, գաղթականական յանձնախմբի անդամներէն երկու երիտասարդներ եկան մեզի պատուիրեցին որ կիրակի օրուան համար պատրաստ ըլլանք: Կ. Պոլիս պիտի երթայինք: «Սամսոլ, Սամսոլ», կը կրկնէին մերոնք: Ես ալ շատ կը փափաքէի այդ կախարդական քաղաքը տեսնել, որովհետեւ շատ պատմութիւններ լսած էի...: Վերջապէս, եկաւ բախտաւոր կիրակին: Մենք ամէնքս միասին կայարան գացինք, ուր կը սպասէր Պոլիս մեկնող շոգեկառքը: Առաջին անգամ էր որ շոգեկառք պիտի նստէինք: Ուրախութեանս սահման չկար: Երբ մենք տեղաւորուցանք վակոնին մէջ, մէկ ալ պատուելի Կարապետը եկաւ երկու հայ երիտասարդներուն հետ: Ես իսկոյն դուշակեցի: Մայրս մէկուկէս ոսկի պարտք մնացած էր եւ խոստացած էր Պոնիա գալուն վճարել: Բայց մայրս հազիւ մեզ խնամել կրցաւ, ո՞ւրկէ պիտի կարենար ճարել Կարապետի մէկուկէս ոսկին: Մանաւանդ որ պատուելին պատճառ եղաւ մեր սեփական դրամով կառք վարձելու: Մեզմէ վերջը եկողներու ծախքը կառավարութեան հաշւոյն էր եղած: Սակայն պատուելին իր մէկուկէս ոսկին կը պահանջէր: Երիտասարդներէն մէկը հարցուց.— Ո՞վ է Ալթուն Տէր Անանիկը: Մայրս ըսաւ.— Ես եմ: Եւ հաստատելով պարտքը, պռուց պատուելի Կարապետի.

— Ա՛ռ, սա մէկուկէս ոսկին, կորսուէ, գնա՛, անամօթ մարդ: Քեզի պէս Հայը թող պակաս ըլլայ:

Այս երիտասարդները գաղթականական յանձնախմբի անդամներն էին: Ամբողջ դրամնիս 30 դրշ. էր, որ մայրըս մեր հայրենակից Մկրտիչին տըւաւ, որպէսզի հաց եւ պանիր գնէ: Մկրտիչը, Աւետիսը եւ քանի մը կիներ գացին գնում ընելու: Ես ու Աբրահամը վակոնին մէջ բաւական մնալէ յետոյ նեղուեցանք, վար իջանք, գացինք քաղաք պտտելու: Չեմ գիտեր որքան տեւեն ուշացանք, երբ կայարան եկանք, շոգեկառքը մեկնած էր արդէն: Ափ ի բերան մնացինք: Մերոնք չուած էին դէպի Պոլիս: Ցուզուած, ընկերոջս ըսի.— Ո՞ւր պիտի երթանք: Ընկերս պատասխանեց.— Կ'երթանք տեղւոյս որբանոցը: Ո՛չ, ըսի, ես որբանոց չեմ երթար, հիմա խեղճ մայրս կսկիծէն խենթեցաւ, լաւ կ'ըլլայ որ երթանք հասկնանք, ե՞րբ շոգեկառքը Պոլիս կը մեկնի որ մենք ալ մերոնց ետեւէն Պոլիս երթանք: Աբրահամ հակառակեցաւ, միեւնոյն ատեն ալ գլխ համոզեց հետեւեալ կերպով.— Սիրելի Մանուկ, կ'ըսես որ մերոնց ետեւէն Պոլիս երթանք: Բայց գիտե՞ս որ Պոլիս երթալը ձեր Սաըրգայա գիւղէն մեր Ապրանք գիւղը երթալուն չի նմանիր, ոչ ալ տեսած քաղաքներուդ հետ բաղդատէ այդ հսկայ քաղաքը: Պոլիս եօթը լեռներու վրայ շինուած է: Ուրեմն Խաչ գիւղի լեռներէն մինչեւ Սեպուհ եւ աւելի, ըսաւ Աբրահամն ինծի: Հիմա եթէ Պոլիս երթանք, հարիւրին հարիւր պիտի մոլորինք եւ վերջն ալ Հրեաներուն զոհը պիտի դառնանք: — Ի՞նչպէս Հրեաներուն զոհը պիտի դառնանք, ըսի ընկերոջս: — Միթէ դուն չե՞ս գիտեր, որ Հրեաները քրիստոնեայ տղաքը կը գողնան: — Յետոյ ի՞նչ կ'ընեն, ըսի Աբրահամին: — Կը տանին, ածելիով լեցուն խնոցիին մէջ կը դնեն, հարելով արիւնը կը հանեն եւ այդ արիւնով իրենց Զատիկը կ'ընեն: — Քանի որ այդպէս է, մերոնք ինչո՞ւ գացին այդ անիծեալ Պոլիսը: Ու ես պահ մը տխրեցայ, խորհելով քրոջս Արեգնազին մասին, չէ՞ որ ան ալ պզտիկ էր, Հրեաները կը գողնան: Ընկերոջս հետ որոշեցինք ուղղակի Գոնիայի Հայոց որբանոցը երթալ: Այլ եւս կայարան մնալը մեզի համար աւելորդ էր, շիտակ որբանոցին ճամբան բռնեցինք: Որբանոցին բաւական մօտեցած էինք, բարեբախտ անակնկալ մը եղաւ, մերոնք, որոնք գնում ընելու գացած էին, նոր կը վերադառնային: Մեզի հարցուցին թէ ո՞ւր կ'երթանք, մենք խնդիրը պարզեցինք: Գնում ընողներուն մէջ ընկերոջս մայրն ալ կար, մեզ վերադարձուցին նորէն կայարան: Մերոնք հարցուփորձ ըրին, կայարանապետէն հասկցան որ երեկոյեան ժամը վեցին բեռնատար շոգեկառք մը Պոլիս կը մեկնի: Բայց թէ վակոններուն վրան բաց էր, մենք ի՞նչպէս պիտի կրնայինք ճամբորդել վրան բաց վակոնով, մանաւանդ որ ձմեռ էր: Ինչ որ ըսինք, մերոնք մեզի մտիկ չըրին: Երեկոյեան ժամը վեցին նըստանք վրան բաց վակոնին մէջ: Սկսաւ Փչալ վայրաշարժը: Մկրտիչը մօրս եւ քրոջս համար գնած հացն ու պանիրը ինծի յանձնեց: Ագապի եւ Պահար հօգոն ինծի մօրս պէս հոգ կը տանէին, իսկ Աբրահամին հոգը իր մայրը կը տանէր: Երբ շոգեկառքը Էսկիշէհիր կանգ առաւ, Աբրահամը վար իջաւ ջուր բերելու, մէկէն շոգեկառքը մեկնեցաւ եւ խեղճ ընկերս հոն մնաց: Մայրը սկսաւ լալ ողբալ, բայց ինչ օգուտ, վայրաշարժը իր ամբողջ ուժով կը սուրար, ոչ ոք կը լսէր որդեկորոյս տառապած մօր աղաղակը: Աբրահամի անակնկալ բաժանումը իմ վրայ ալ տխուր ազդեցութիւն մը ձըգած էր: Ես ալ միշտ կուլայի այդ բարի տղուն համար: Վերջապէս հասանք Իզմիթ, հոդ տեղափոխուեցանք վրան գոց վակոնի մը մէջ: Բաւական մը կենալէ յետոյ, վայրաշարժը նորէն փչել սկսաւ: Պատուհանէն դիտել բըկայ կապոյտ ծովը: Երբ հայրենիքիս մէջ ծովու մասին կը խօսուէր ինծի, հէքեաթ կը թուէր: Ինքզինքս կը զգայի Հէյպէկ լերան լանջը, կարմիր լըճակի եզերքը, ուր տաքէն նեղուած գոմէշները կը լողանային կարմիր ապառաժի լճակին մէջ: Նոյն տեսարանը, փոխան գոմէշի նաւն էր որ կը լողար կապոյտ ջուրին վրայ:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

վարութեան կատարած յառաջդիմութիւնը՝ վերջին տասը տարիներու ընթացքին: Միթինկէն վերջը, բազմութիւնը սկսաւ քաղաք վերադառնալ, «Ինթէրնասիոնալ» երգելով եւ խորհրդային իշխանութիւն պահանջելով: Երբ անտառէն ելան եւ քաղաքին մօտենալով հանդիպեցան ոստիկանական ուժերուն, սկսան անարգական բացագանչութիւններ արձակել: Առաջին խռովութիւնները ծագեցան Փիքփիւս փողոցին մէջ, բիրեր եւ բռունցքներ փոխանակուեցան, ցուցարարները նոր շէնքէ մը քարեր եւ աղիւսներ հաւաքելով, նետեցին ոստիկաններուն վրայ: Ուրիշ 500 համայնավարներ Տոմէնիլ փողոցին առջեւ հանդիպեցան ոստիկանական շղթային եւ ցիրուցան եղան: Ամէնէն ծանր դէպքերը պատահեցան Տոմէնիլի Մեթրոյի կայարանին առջեւ: Խումբ մը կարմիրներ ոստիկանութիւնը նախատած ըլլալով, ծեծ կերան եւ վիրաւորուեցան: Այս առթիւ ալ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

⁂ Սիթէ Ժան տ'Արքի ամբոխը անձնատուր եղաւ գիշերուան ժամը 3ին, հրշէջներու յարձակման շնորհիւ: Չորս ոստիկաններ ծանրապէս վիրաւորուեցան: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց քանի ցուցարարներ:

⁂ Աւելի կամ պակաս ծանր խռովութիւններ ծագեցան ուրիշ արուարձաններու եւ գաւառական քաղաքներու մէջ:

Մայիս մէկը Գերմանիոյ մէջ

»»»··«««

ՎԻԹԽԱՐԻ ՑՈՅՑ ՄԸ ԵՒ ՀԻԹԼԷՐԻ ՃԱՌԸ ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ԱՌՋԵՒ

Մայիս մէկը ազգային աշխատանքի օր հռչակուած ըլլալով հիթլէրական Գերմանիոյ մէջ, տօնուեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ եւ դղրդագին ցոյցերով: Ամէնէն փառաւոր ցոյցը կատարուեցաւ Պերլինի մէջ, Թամփէլհօֆ, ուր Հիթլէր կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ մօտ երկու միլիոն քաղաքացիներու առջեւ: «Առաջնորդ»ը նախ յայտարարեց թէ Գերմանիան անմեղ է, բողոքեց կնքուած դաշնագիրներու անարդարութեան դէմ, եւ չնչտեց թէ մէկ տարիէ ի վեր Գերմանիան փակած է թշուառութեան շրջանը, եւ այժմ ոտքի կանգնած, իր իրաւունքները կը պահանջէ: «Զի բաւեր, ըսաւ, աշխատանք տալ ազգին: Պէտք է աշխատանքի նոր ըմբռնում մը տալ: Հազարաւոր Գերմանացիներ ազգային — ընկերվարութեան յարած են նոր իշխանութենէն ի վեր: Մեր շարժման հսկայական կազմակերպութեանց շնորհիւ, մենք նոր մարդ մը ստեղծած ենք: Մարդիկ մոռցած էին բանուորն ու գիւղացին, հեռաւոր եւ կորսնցուցած: Մուրճն ու մանգաղը գերման գիւղացիին եւ բանուորին խորհրդանշանն էին առնուած. բայց քաղքենի շրջանի մը անբարտաւանութիւնն ու անմտութիւնը կորսնցուցին զայն: Ազգային — ընկերվարութիւնը պիտի վերահաստատէ մուրճին եւ մանգաղին իրական իմաստը»:

Ցունաստանի պատերազմական նախարարը

Ի՞ՆՉՈՒ ԷՆԿԻՒՐԻ Կ'ԵՐԹԱՅ

Ցունաստանի պատերազմական նախարար զօր. Քոնտիլիսի Էնկիւրի այցելութեանը մասին թէեւ շատ վերապահ, բայց բաւական հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը տրուին Ցունաստանի մամուլին կողմէ:

Կառավարական «Վրատինի» թերթին համաձայն, զօր. Քոնտիլիս Էնկիւրի պէտք է այցելէր յունիսի ընթացքին: Այդ այցելութեան տրուած աճապարանքը արդիւնք է, ի մէջ այլոց, եւ այն կացութեան որ ստեղծուեցաւ Ցունաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք Պալքանեան ուխտին հանդէպ եղած յարձակման: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւատեն թէ Թրքական Հանրապետութեան նախագահը՝ Մ. Քէմալ նախաձեռնարկ է եղած յոյն պատերազմական նախարար զօր. Քոնտիլիսի աւելի շուտ այցելուն: Այն փաստը թէ՝ զօր. Քոնտիլիս Էնկիւրի կ'երթայ ընկերակցութեամբ երկու սպաներու, ինչպէս նաեւ Ցուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին Էնկիւրի այցելութենէն անմիջապէս յետոյ, առիթ կը ստեղծէ ենթադրելու թէ այդ այցելութիւնը զինուորական հանգամանք ունի. Զօր. Քոնտիլիսի այցելութեան կը վերագրուի պատերազմական — զինուորական խորհրդակցութիւն մը՝ Պալքանեան ուխտին շուրջ: Ինչպէս նախատեսուած էր նոյնինքն ուխտի զինուորական բաժնին մէջ, հարկ էր հրաւիրել երկու զինուորական խորհրդաժողովներ, մէկը Էնկիւրիի մէջ: Գաղտնիք չէ, որ դաշնագիր պետութեանց միջեւ համաձայնութիւն չէ կայացած ուխտին գաղտնի մասերուն շուրջ: Բանակցութիւններ կը վարուին, այդ ուղղութեամբ, տրուած ըլլալով, մանաւանդ, որ Ցունաստան որ եւ է օժանդակութիւն պիտի չընծայէ Պալքանեան որ եւ է պետութեան մը կողմէ ըլլալիք յարձակման մը պարագային: Էնկիւրիի մէջ իր եօրեայ այցելութեան միջոցին, զօր. Քոնտիլիս Թուրք վարիչներու հետ խօսակցութիւններ պիտի ունենայ այն զինուորական համաձայնութեանց շուրջ, որոնք ուխտին մէջ նախատեսուած են եւ որոնցմով առաջադրուած էր Պալքանեան ուխտը վերածելու զինուորական դաշնակցութեան — զինակցութեան մը: Էնկիւրիի բանակցութիւնները պիտի չսահմանափակուին զինուորական պարտականութեանց շուրջ:

Յիշեցնենք, այս առթիւ որ Ցուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Եվթիչ որոշապէս յայտարարած է թէ Պալքանեան ուխտը Ցուկոսլաւիոյ համար իմաստ չունի, եթէ միայն Պուլկարիոյ դէմ է ուղղուած:

Առենին, «Ցառաջ»ի մէջ տուինք Պալքանեան ուխտին կցուած գաղտնի յաւելուածին պատճէնը: «Թայմզ» այժմ հրատարակելով նոյն պատճէնը, կը գրէ թէ երբ Անգլիա ու Ֆրանսա տեղեկացան այդ պատճէնին բովանդակութեան, դժուարին կացութեան մը մատնուեցան, եւ հաղորդեցին ուխտակից չորս պետութիւններու թէ Պալքանեան ուխտն ինչպէս նաեւ գաղտնի յաւելուածը պէտք է յանձնել Ազգերու Դաշնակցութեան քարտուղարութեան:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

«Հրազդան», «Քրիստափոր» եւ «Աղբիւր Սերոբ» միացեալ խումբերու ընդհ. ժողովը Մայիս 7ին երկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. Goblinsի սրճարանին վերնայարկը: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Ջամալեան: Նիւթ՝ Միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ մեր դատի հեռանկարը:

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «Տաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Վ. Վարդանեանի բնակարանին մէջ, 455 rue Larousse:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը, 14 rue François Garcin: Ներկայանալ անդամատետրներով:

ՀՐԱՅՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սարսէլի «ՀՐԱՅՐ» խումբի նախաձեռնութեամբ ՀՐԱՅՐի մահուան 30 ամեակը կը կատարուի **Salle Géographie**ի մէջ 184, Bld. St. Germain (Métro St. Germain des Prés) 6 Մայիս, Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ս. ՍԱՄՈՒՆԻ

Ցարգանքի խօսք նաեւ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին

Երեկոյթ Ֆր. Կարմիր Խաչի Օրուան առթիւ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1, Bld. Carnot.

Կը խօսի Տիկ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (յատկապէս հրաւիրուած Անկէնէն)

Կը ներկայացուի՝ «Հ Ս Կ Ո Ւ Մ Ը»

գեղարուեստական ճոխ բաժին տեղւոյս սիրողներու եւ դպրոցի փոքրիկներու կողմէ:

Մուտքը ազատ է:

Ֆր. Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը

«Կարմիր Խաչի Օր»ը կը տօնէ Մայիս 20ին, ՔՈԼԵԺԷԻ սրահին մէջ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

Գրատուն ՀՐԱՆՏ- ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (5e) Métro: Odéon Tél. Danton 88 — 65

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւլն. ամէն տեսակ գրքեր

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԶԱՐ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆ (ՍԱՖՐԻՋ)

29bis Rue Etienne Dolet, Alfortville

×

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ՋԳՕՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

345, Ave. d'Argenteuil, Bois Colombes

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն **Danton:** 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարտիզակցի Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Ծնեալ Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օննիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի: Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ: Իսկ իրենք տարագրուած են Խաթմայ, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kaprielian c/o Pharmacie Melikian, Tcharra-Vezarat-DJeng, Teheran, Perse (Via U. R. S. S.):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Պ. Հրանտ Սիրունեան որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ: Իմացնել Aznavorian Frères, 5 rue de la Tour-de-Gassies, Bordeaux, (Gironde):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Տնր եւ Տիկին Խաչատուր Աղլաղանեանի, որ իրենց եօթնամեայ զաւկին՝ ՎԷՐՈՆԻԿ ԱՂԼԱՂԱՆԵԱՆի մահուան քառասնօրեակին առթիւ 50 Ֆր. նուիրեցին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ Շրջանի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ. Ժ. Մ.

Մէկու մը հեծեծանքն էր ան. դուռին մէջ կեցած, ակռաները սեղմած ու աչքերը չորս բացած նայեցաւ. ահաւոր տեսարան մը պարզուեցաւ իր առջեւ.

— Աստուած իմ, մրմնջեց Միս Հոլլընտ... եւ ըսել թէ քաղաքիս ղարուն Լոնտոնն է այս...

ԳԼՈՒԽ 11

Ոստիկան Մէնըրս Սքոթլընտ Եարտի շէնքին մէջ ունէր մասնաւոր գրասենեակ մը, որ, ինչպէս ինքն ալ կը գանգատէր շատ անգամ, տեսակ մը սպասման սրահ էր գործ չունեցող ոստիկաններուն համար:

Այս օրը ցերեկէն ետք գաղտնի ոստիկան մը Մէնըրսի գրասենեակը առաջնորդեց շատախօս եւ լալկան սպասուհի մը: Մէնըրս վարժուած էր այդ տեսարանին՝ քանի տարուան փորձառութենէ մը յետոյ:

— Լաւ, կը բաւէ, ըսաւ անոր: Քանի մը հարցումներ պիտի ընեմ, եթէ շնորհքով պատասխան տաս, շատ մը անախորժութիւններէ կ'ազատիս: Դուն Լէյտի Պարթօլէմիուին սպասուհին էիր, այնպէս չէ՞...

— Այո պարոն, ըսաւ սպասուհին հեծկլտալով:

— Քեզ ձերբակալեցին երբ ոսկի ապարանջան մը գրաւ տալ ղնել կ'աշխատէիր, այնպէս չէ՞...

— Այո պարոն, բայց Տիկինը այդ ապարանջանը գրեթէ ինծի տուած էր, պարոն, երկու ամիս է թոշակ ստացած չէի, պարոն, Տիկինը այն ատարականին հազարաւոր ոսկիներ կու տայ, պարոն, բայց մեր թոշակները չի տար, իրաւ կ'ըսեմ, չիտար: Եթէ Սըր Ուիլիըմը իմանայ մանաւանդ անոր թղթախաղին եւ քթախոտի տուփին մասին, չեմ գիտեր ինչ պիտի ընէ... ես իմ իրաւունքս կ'ուզեմ... եթէ Տիկինը Գարայի պէս հարուստ մարդու մը հազարներ կրնայ տալ, իմ թոշակներս ալ թող տայ...

— Բանի՛ իջեցուցէք, հրամայեց Մէնըրս եւ սպասուհին լալով աղբալով հետեւեցաւ ոստիկանին:

Երեք վայրկեան վերջ Մէնըրս Թ. Ք.ի գրասենեակն էր:

— Շատ կարեւոր յայտնութիւն մըն է, ըսաւ Թ. Ք., ինծի բերէք այդ կինը: Գաղտնի ոստիկան մը Թ. Ք.ի քով տարաւ լալկան սպասուհին:

— Գաւաթ մը թէյ տուէք, հրամայեց Թ. Ք., նստէ նայիմ, Մէրի:

— Օ՜հ, պարոն, այս տեսակ բան գլխուս եկած չէր, սկսաւ սպասուհին ու նետուեցաւ իրեն հրամցուած բազկաթոռին մէջ:

— Գիտեմ շատ դժուար է... հիմա ինծի մտիկ ըրէ...

— Ես պատուաւոր կին եմ...

— Անկէ մոռցիր հիմա, եթէ ինծի պատմես ճշմարտութիւնը Լէյտի Պարթօլէմիուին եւ անոր Գարայի ըրած վճարումին մասին...

— Երկու հազար ոսկի, երկու հատ հազարնոց եւ...

— Եթէ սուտ չխօսիս, քեզ ազատ կ'արձակեմ...

Կարելի էր հաւատալ սպասուհիին պատմութեան: Լէյտի Պարթօլէմիուն դրամ կորսնցուցած ըլլալով՝ փոխառութիւն կնքած էր Գարայէն: Իբրեւ ապահովութիւն, Տիկինը Յոյնին տըւած էր կապոյտ, կիտուածանկար ու ադամանդակուռ տուփ մը, զոր Ռուսիոյ ցարերէն մէկը նուիրած էր իր ամուսնոյն հօրը, ի վարձատրութիւն իր ծառայութեան: Սպասուհին շատ որոշ տեղեկութիւններ չկրցաւ տալ տուփի առնուած գումարին մասին. միայն թէ գիտէր որ Տիկինը երկու հազար ոսկի տուած էր Գարային եւ այս վերջինը տակաւին կը մերժէր վերադարձնել տուփը:

Սպասուհին ըսաւ թէ ահագին կըռիւներ տեղի ունեցած էին տանը մէջ, բայց ամէնէն խոշոր վէճը ծագած էր Օրիորդ Պէլինտա Մէրիի Ֆրանսայէն վերադարձին:

— Ուրեմն Օրիորդը Լոնտոն է, ո՞ւր կը գտնուի հիմա, հարցուց Թ. Ք.:

Սպասուհին չէր գիտեր. իր կարծիքով անիկա նորէն Ֆրանսա վերադարձած ըլլալու էր: Բժիշկը ըսեր էր աղջկան թէ իր մայրը օդափոխութեան պէտք ունէր:

— Կ'երեւայ Օրիորդ Պէլինտայի խելքը շատ բաներու կը հասնի, ըսաւ Թ. Ք., Գարային հանդիպա՞ծ է երբեք...

— Օ՜հ ո՛չ, պատասխանեց սպասուհին, օրիորդ Պէլինտան այդ տեսակ գործերու մասնակից չէ, իսկական Լէյտի մըն է...

— Քանի՞ տարեկան է.

— Տասնըինը...

Օգնական ոստիկանապետը, որուն երեւակայութեան մէջ Պէլինտան կարճ շրջազգեստով, ցանոտ, նիհար սըրունքներով ու տափակ քիթով աղջիկ մըն էր, շատ զարմացաւ սպասուհիին յայտնութենէն:

Յետոյ Թ. Ք. սպասուհին բացատրեց սեփականութեան իրաւունքը, վճարեց անոր երեք ամսուան թոշակը եւ ըսաւ որ տուն վերադառնայ, իր ունեցածը — չունեցածը ժողվէ եւ հեռանայ:

Աղջկան մեկնելէն յետոյ Թ. Ք. աչքին առջեւ պատկերացուց ամբողջ կացութիւնը: Կրնար Գարան տեսնել, եւ քանի որ անիկա զղջում յայտնած էր, թերեւս կարենար լուծել խնդիրը. չէ՞ որ կէս մը պարտուած էր ան:

Բայց կրնար ըլլալ որ չյաջողէր ալ:

— Չեմ գիտեր ի՞նչպէս պէտք է լուծել այս հանելուկը, ըսաւ Թ. Ք. երբ Մէնըրսի հետ այս վերջինին գրասենեակը կ'երթային:

— Եթէ ինծի տաք Գարայի պատճառները, պարոն, կրնամ լուծում մը գտնել, պատասխանեց Մէնըրս:

Թ. Ք. գլուխը թօթվեց:

— Ճիշդ այդ է որ չեմ կրնար տալ:

Թ. Ք. նստաւ Մէնըրսի գրասեղանին վրայ, սիկառ մը վառեց եւ շարունակեց.

— Մտքէս կ'անցնի որ երթամ անգամ մը տեսնեմ զինքը...

— Հեռաձայն ըրէք, ահաւասիկ իր սեփական թելը, որուն ծայրը մինչեւ իր առանձնասենեակը կը հասնի:

Մէնըրս ցոյց տուաւ սենեակին անկիւնը զետեղուած գործիքը:

— Օ՜հ, ուրեմն վերջի վերջոյ սեփական գիծ հաստատել տուաւ, ըսաւ Թ. Ք. եւ քալեց դէպի հեռաձայնը: Գործիքը վերցուց, բայց յանկարծ տեղը դրաւ դարձեալ:

— Ոչ, վաղ առտու կ'երթամ եւ անձամբ կը տեսնուիմ հետը. Լէքօ-մընի մասին տեղեկութիւններ չկրցայ փրցնել իրմէ, Լէյտի Պարթօլէմիուին մասին լուսաբանուելու բնաւ յոյս չունիմ...

(Շար.)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը սորվեցնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տուներու մէջ: Դիմել Ե. Յարութիւնեանի 13, rue d'Orsel, Փարիզ (18), Մեթրօ Barbès.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone: Glacière 15-70

(ՆՇԵՆԱԿ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՄԱՅԻՍ

VENDREDI 4 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2487

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԷՆ ՄԷԿԸ ԻՐ ՄԱՅԻՍՆ ՈՒՆԻ...

»»»» • • ««««

Մայիս Մէկն ալ տօնուեցաւ, խմորուելով եւ բարակ-բարակ ճաղուելով՝ դարձաւ ... ազգային տօն:

Այսպէս, Կարլ Մարքսի հայրենիքին մէջ, Մայիս Մէկը հռչակուած է ազգային աշխատանքի Օր, բոլորովին տարբեր բովանդակութեամբ:

Երկու տարի է որ, Հիթլերական Գերմանիան Աշխատանքի տօնը կ'ողջունէ ոչ թէ միջազգային եւ դասակարգային իմաստով, այլ իբրեւ վերածնութեան օր:

Ինչպէս բոլոր քաղաքական եւ ընկերային ըմբռնումներուն, այս տօնին մէջ ալ, Հիթլեր պարտադրած է ինքնուրոյն տեսակէտ մը, գիծ մը, որ ամէն բանէ առաջ ազգային է: Թունդ գերմանական: Եւ արիական:

1933ին էր որ դրուեցաւ այս նոր դրոշմը, Հիթլերական իշխանութեան հաստատումէն երեք ամիս վերջ:

Այս տարի երկրորդ տարեդարձն էր, եւ տօնուեցաւ նոյնպէս անխտրութեամբ ու դղրդագին ցոյցերով:

Ամբողջ Գերմանիան ոտքի էր ելած: Եւ չափազանցութիւն չէ, երբ կ'ըսեն թէ Հիթլեր խօսեցաւ երկու միլիոն ունկնդիրներու առջեւ, թնդացնելով 130 ձայնարձակներ, մինչ օդանաւեր կը սաւառնէին Պերլինի վերեւ:

Ամէն տեղ իրար խառնուած էին բանուորն ու գիւղացին, արհեստաւորն ու խանութպանը, առեւտրականն ու մտաւորականը, կրօնաւորն ու զինուորը: Եւ, ամէն տեղ ալ ազգային կնիքն էր որ դոյն ու ձեւ կուտար տօնակատարութեան, զգեստէն, ճառէն ու բարեւէն մինչեւ երգը:

Փարիզեան թերթերու թղթակիցները մասնաւոր անձկութեամբ կը յիշեն այս մանրամասնութիւնները, ու մանաւանդ երգերը,— «Գերմանիա, կամ Հայրենիք»· «Կարմիր հիւսարները», «Ի՞նչ փոյթ մեր կեանքը կամ մահը, եթէ Գերմանիոյ ճակատագիրը ...»:

Նոյնքան բնորոշ էր «Առաջնորդ»ին ճառը, ինչպէս եւ օրուան նախագահին բացման ճառը:

— «Գերման ժողովուրդը ինծի հետ կ'ողջունէ Ատոլֆ Հիթլերը, ժողովուրդին առաջին աշխատաւորը»:

Կարդացէք այդ ճառին գլխաւոր կէտերը, որոնք էապէս ազգային եւ քաղաքական հանգամանք ունին:

«Առաջնորդ»ը անշուշտ չէր կրնար անտեսել բուն աշխատաւորական հոգերը:

Եւ սակայն, այստեղ ալ իր քաղաքականութեան տարփողանքն էր որ կը թնդար.

— «Երբ գործազրկութիւնը տեւէր, գերման ժողովուրդը կորսուած էր: Ան կորսնցուցած էր աշխատելու վարժութիւնը, եւ մենք կը կորսնցնէինք մեր արակեալ բանուորը, մեր ամէնէն թանկագին դրամագլուխը... Պետութիւնը պէտք չէ ըլլայ ժողովուրդի մէկ մասին տէրը եւ միւսին ծառան: Այլ եւս ոչ մէկ առանձնաշնորհ: Միայն արժանիքը պէտք է իշխէ»:

Այս առթիւ, Հիթլեր ազգայնացուց նաեւ մուրճն ու մանգաղը: Ծեծուեց թէ անոնք «առենով գերման գիւղացիներուն եւ բանուորներուն խորհրդանշանները եղած են, բայց, քաղքին մօտցաւ եւ միջազգային հրեայ մտաւորականները մեզմէ գողցան զայն»:

Նոյն Մայիս Մէկը դարձաւ փառաբանութեան տօն մը՝ Աւստրիոյ նոր սահմանադրութեան համար:

Միայն թուականի զուգադիպութիւն մը չէր այս դէպքը, այլ յատկապէս կազմակերպուած արարողութիւն մը, մոռացութեան տալու համար հանրապետական եւ ընկերվարական կարգուսարքը, որ կը տիրէր 1920էն ի վեր:

Մնաց որ, նոր սահմանադրութիւնը այլ եւս հանրապետութեան խօսք ալ չըներ: Մինչ նախորդը իր առաջին յօդուածով կը յիշէր թէ Աւստրիան ժողովրդավար հանրապետութիւն է, նոր սահմանադրութիւնը կ'ըսէ.

— «Յանուն Ամենակարող Աստուծոյ, Որմէ կը բխի ամէն իրաւունք, Աւստրիոյ ժողովուրդը այս նոր սահմանադրութիւնը կ'ընդունի իր քրիստոնեայ, գերման, դաշնակցային պետութեան համար արհեստապետական հիման վրայ»:

Այս «նոր» ոգին, այսինքն խալական օրինակին վրայ կաղապարուած ֆաշական սկզբունքներն էին որ տօնուեցան Մայիս Մէկին, Աւստրիոյ մէջ, ամուր թաթի մը տիրապետութեան տակ:

Զրպարտութի՞ւն պիտի համարուէր, եթէ ըսէինք թէ խորհրդային իշխանութիւնը շատոնց «ազգայնացուցած» է Մայիս Մէկը:

Արդարեւ, ի՞նչ կ'ապացուցանեն այն շնդալից զօրահանդէսները, որ ամէն տարի Մայիս Մէկին կը կատարուին Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, յարաճուն սպառազինութեամբ:

Հեռագիրը կ'ըսէ թէ այս անգամ զօրահանդէսին կը մասնակցէին 480 հրասայլեր (թանք) եւ 550 օդանաւեր, առանց հաշուելու միւս դղրդագին ցուցադրութիւնները, բոլորն ալ ռազմական:

Անշուշտ Մայիս Մէկի, այսինքն Աշխատանքի Տօնին պանծացման կը ծառայէ նաեւ թուրք օդանաւորդներուն թռիչքը՝ իրենց օդանաւերով...

Բոլշեւիկները անմրցելի են շնդալից «ռէքլամ»ներու ճարտարութեան մէջ:

Արդ, բանուորներու եւ գիւղացիներու յաղթանակէն աւելի, ազգային եւ ռազմական ուժի փառաբանութիւն մը չէ՞ իրենց Մայիս Մէկը, հոգ չէ թէ ցուցադրուած զէնքերը, հրասայլերն ու օդանաւերը ըլլան բանուորական արտադրութիւն: (Ո՞ւր այդպէս չէ):

Մայիս Մէկ ... բայց որքա՜ն կերպարանափոխուած, եթէ ոչ գլխիվայր շրջուած...

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ ԵՂԱՒ ՍԻԹԷ ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ԱՄՐՈՑԸ

«Իւմանիթէ» կը պահանջէ տապալել «Արիւնոտ կառավարութիւնը»

»»»» • • ««««

Երէկ հաղորդած էինք Մայիս մէկի առթիւ պատահած դէպքերը, Փարիզի բանուորական թաղամասերուն մէջ: Ալֆորվիլի խռովութիւնները կարգադրելէ յետոյ, ոստիկանութիւնը իր ամբողջ ուժը թափեց Փլաս տ'Իթալի, Սիթէ Ժան տ'Արքի մէջ, որ միջնաբերդի մը վերածուած էր եւ անձնատուր եղաւ գիշերուան ժամը 3ին: Ոստիկանութեան վերատեսուչը անձամբ կը հսկէր գործողութեանց, եւ խիստ հրահանգներ տուած ըլլալով հանդերձ, կ'ուզէր խուսափիլ արիւնահեղութենէ: Սիթէ Ժան տ'Արքը, որ կը պատկանի քաղաքապետութեան եւ կը գտնուի Նասիոնալ փողոցին մէջ, թշուառութեան բոյն մըն է: Անոնք որ միջոց ունին, ամսական 20 ֆրանք վարձք կը վճարեն: Կէս գիշերէն առաջ, բանուորները սկսան շիշեր, պնակներ եւ ուրիշ առարկաներ նետել անցորդներուն եւ կառքերուն վրայ: Ոստիկան մը բողոքեց, բայց ո՞վ մտիկ կ'ընէր: Ոստիկանը սուլեց, եւ օգնութեան հասան հինգ պաշտօնակիցներ, որոնք դիմաւորուեցան ատրճանակներով: Ոստիկաններէն մէկը գետին փռուեցաւ վիրաւոր, իսկ միւսները չարաչար ծեծուեցան: Հարկ եղաւ օգնական ուժ կանչել: Ասոր վրայ բանուորները փողոց թափեցան խմբովին, քար ու փայտ ժողվելով պատնէշ մը շինեցին եւ կրակի տուին եւ կրակ տեղացին, որպէսզի ոստիկանները չկարենան մօտենալ: Արդէն դէպքին վայրը հասած էին ոչ միայն հարիւրաւոր ոստիկաններ, այլեւ ոստիկանութեան վերատեսուչը, քաղաքապետական ոստիկանութեան տեսուչը, եւ իր օգնականը: Ոստիկաններ վերք բռնեցին Պուլվառ տը լա Կառ եւ Շաթօ տէ Ռանթիէ փողոցներուն բերանը, իսկ Նասիոնալ փողոցը ամայացաւ, որովհետեւ բանուորները կը շարունակէին կրակել ոչ միայն փողոցէն, այլեւ պատուհաններէն: Ոստիկանութիւնը կրնար գրոհ տալով գրաւել միջնաբերդը, բայց կլինէր եւ երախաներ պիտի զոհուէին: Մինչ այս մինչ այն, եկան հրշէջները եւ զրահապատ զինուորներ, հրացաններով եւ վահաններով: Ժամը գիշերուան 2 էր եւ խաբոյկը կը մխար տակաւին: Այդ պահուն յարձակման հրաման տրուեցաւ: Ոստիկան մը զգուշութեամբ յառաջացաւ Շաթօ տէ Ռանթէի փողոցէն, շրջապատուած՝ զրահապատ ոստիկաններով որոնք իրենց գլուխներուն վրայ բռնած էին վահանները: Ետեւէն կը յառաջանային հրշէջ կառք մը եւ ոստիկանական կառքեր, լուսարձակներով: Սիթէ Ժան տ'Արքի ամբողջ ճակատը յանկարծ ամայացաւ: Ութ-տասը լուսարձակներ ուղղուած էին Սիթէին եւ հարեւան տուներուն վրայ: Կեանքի նշան չէր երեւար որ եւ է պատուհանէ, թէեւ աւելի քան հազար հոգի կծկուած էին ներսը: Հրշէջները սկսան ջուր տեղացնել պատուհաններուն վրայ, վար առնելով փեղկերը եւ ապակիները: Ոստիկանապետը կամաւորներ փնտռեց, որպէսզի հետեւին զրահապատ զինուորներուն եւ չէնքէն ներս մտնեն: Բոլոր ոստիկաններն ալ պատրաստակամութիւն յայտնեցին:

«Բացէ՛ք, ոստիկանութիւնն է»

Ոստիկանական տեսուչ մը, վաթսուն տարեկան, յառաջանալով, աղաղակեց.

— Բացէ՛ք դուռը եւ լոյսը. ոստիկանութիւնն է:

Իրեն կը հետեւէին զրահապատ ոստիկաններ, ատրճանակները քաշած: Երկրորդ յարկին առաջին դուռը բացուեցաւ եւ ոստիկանները իրենց դիմացը գտան լալկոտ անուն բանուոր մը, ատրճանակով: Մարդը խոստովանեցաւ թէ ութ գնդակ արձակած է պատուհանէն եւ տեղեկութիւններ տուաւ միւսներու մասին: Խուզարկութիւնը շարունակուեցաւ, միշտ միեւնոյն ազդարարութեամբ.

— Բացէք դուռը եւ լոյսը, ոստիկանութիւնն է:

Խուճապահար կիներ կը բանային դուռները, եւ ոստիկանները խուզարկութիւն կատարելով, եթէ կասկածելի բան մը չգտնէին, ներողութիւն կը խնդրէին: Հարկ եղաւ հրացանի բունկով խորտակել երրորդ յարկի բնակարանի մը դուռը: Անկիւն մը կծկուած էին երկու բանուորներ, իսկ իրենց սեղանին վրայ կը գտնուէին քարեր եւ դանակներ: Չարաչար ծեծուելով սանդուղներէն վար քշուեցան:

Եւ այսպէս շարունակուեցաւ, մինչեւ որ Սիթէ Ժան տ'Արքը ամբողջովին անձնատուր եղաւ:

Բոլոր խռովութեանց առթիւ ձերբակալուեցան 138 հոգի, բայց միայն 41ը վար դրուեցան:

Այս դէպքերուն առթիւ քաղքենի թերթերը գիտել կուտան թէ յեղափոխական ճշմարիտ կազմակերպութիւն մը կը գործէ Փարիզի շրջանին մէջ, եւ կը պահանջեն խիստ միջոցներ ձեռք առնել: Ամէնէն չափաւորը, «Մաթէն», կը գրէ.

— «Անթոյլատրելի է որ Սիթէ Ժան տ'Արքի պէս յեղափոխական զօրանոցներ, դիմադրութեան միջոցներով օժտուած դիրքեր գտնուին Փարիզի մէջ:

Կարծիքները ազատ են, բայց ազատ չէ զինեալ ապստամբութեան կազմակերպութիւնը: Երկրին բարեկարգութեան եւ ապահովութեան պահպանման համար անհրաժեշտ է խիստ միջոցներ ձեռք առնել»:

Իսկ ձախակողմեան թերթերը ի հարկէ կը քննադատեն կառավարութիւնը: Մասնաւորապէս բուռն լեզու կը գործածէ «Իւմանիթէ», համայնավար պաշտօնաթերթը, որ երէկ վեց սիւնակի վրայ դրած էր հետեւեալ խորագիրը.— «Անկցի՛ արիւնոտ կառավարութիւնը»: Թերթը կ'ըսէ թէ Մայիս մէկի առթիւ 150000 ցուցարարներ համախմբուած էին Փարիզի մէջ և կը հրատարակէ կեդր. կոմիտէին կոչը՝ ուղղուած Ալֆորվիլի եւ Սիթէ Ժան տ'Արքի ընչազուրկներուն: Ողջունելով անոնց «հերոսական դիմադրութիւնը ոստիկանական հորդաներուն դէմ», կեդր. կոմիտէն կը հրաւիրէ կրկին համախմբուիլ Մայիս 20—21ին, «Փառաւոր պատասխան մը տալու համար Տումէրկ-Թառտիէօ կառավարութեան»: Կոչը կը պարունակէ հետեւեալ բացագանչութիւնները.—

«Անկցի՛ թշուառութեան եւ ազգային միութեան փաշամէտ կառավարութիւնը. Անկցի՛ ոստիկանական տեսչութիւնը եւ իր վերատեսուչը, Լանժրոն: Պահանջեցէք ձերբակալել Թառտիէօն եւ Քիափը: Պահանջեցէք զինաթափ ընել եւ լուծել փաշական կազմակերպութիւնները: Անկցի՛ն հրամանագիր-օրէնքները. Խորհրդային իշխանութիւն ամէն տեղ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿՈՒՏԱՆ ԱԶԴԱՆՇԱՆԸ

ooooo

Կը յիշէք թէ՝ ապրիլ 8ին ծանր դէպքեր պատահեցան Պոսթընի եւ Շիքակոյի մէջ:

Ամերիկեան թղթաբերը ուշացած ըլլալով, մանրամասնութիւնները օրը օրին չարձանագրուեցան:

Արդ, ինչ որ հրատարակեցինք մինչեւ հիմա, բացորոշապէս կը պարզէ ամբողջ խայտառակութիւնը.—

Երկու քաղաքներուն մէջ ալ, կարմիր — կանանչ ապարօշ փաթթած խմբակ մը փորձեր է խանգարել Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովները, եւ հետեւանքը եղած է կռիւ, ծեծ, բանտարկութիւն:

Ամերիկեան թերթերը գրեցին թէ՝ կարաւանին խառնուած էին բազմաթիւ կիներ: «Հարուածները գետին փռեցին կիներ ինչպէս եւ տղամարդիկ», (Շիքակօ Թրիպիւն):

Բայց այս չէր ըսելիքս:

Ճիշդ այն օրը որ տեղի պիտի ունենար Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովը՝ Պոսթընի մէջ — օրեր առաջ ծանուցուած — ռամկավարներու պաշտօնաթերթը առաջին էջին վրայ կը հրատարակէր յայտարարութիւն մը, հետեւեալ ստորագրութեամբ.— «Պոսթընի եւ շրջակայքի համագաղութային յանձնախումբի կարգադիր մարմին»:

Ամբողջ յայտարարութիւնը գարշելի եւ գրգռիչ մարտակոչ մըն էր, խանգարելու համար Դաշնակցութեան ժողովը:

Քանի մը հատուածներ օրինակեմ եւ դուք դատեցէք:

Ամէնէն առաջ՝ խորագիրը.— «ԱՐԹՈՒՆ ԿԵՑԷՔ ԵՒ ՀՍԿԵՑԷՔ...»:

Յայտարարութիւնը, անշուշտ, կը սկսի սովորական կոչականով.—«Հայ ժողովուրդ»:

Ուրեմն, լսէ՛, հայ ժողովուրդ.

— «Հալէւ մոռցած քու մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուդ արեան կըսկիծը, հայրենազուրկ ու խեղակորոյս խմբակ մը հրապարակ եկած է արեան նոր գետեր հոսեցնել քու տանջուած երակներէդ, հոս ու արտասահմանի մէջ, յանուն եւագոյնի:

Երէկ Իթթիհատն էր, որ կը խողխողէր Տաճկահայութիւնը, որպէս զի անկախութիւն չերազենք... Այսօր եղբայրասպան Դաշնակն է, որ արիւն կը թափէ, որովհետեւ Խորհ. Հայաստանը կը սիրենք:

Սպանութեան ու սարսափի քաղաքականութեամբ կը միանան դարձեալ Իթթիհատն ու Դաշնակը պատմութեան անողոք դատաստանին առջեւ: Ի՛նչ հեգնանք...

Մեր սիրեցեալ Առաջնորդ Դուրեանի վրայ կատարուած կազմակերպեալ ոճիրը նոր արիւն թափեց՝ արդէն տաք ու թաց հայ զոհերու թիւն աւելցնելով արտասահմանի մէջ:

Դիակներու այս կմախքային բուրակները կը կուտակուին իրարու ետեւէ, ու իրենց անդունդ աչքերը երկնքին յառած՝ կը դիտեն մեծ ու ահաւոր հարցականը.—

—Ուրեմն պիտի սպաննուի՞ն անոնք, որոնք տարբեր կը մտածեն Դաշնակէն. անոնք՝ որ խիզախութիւն ունին դէմ կենալու այս խմբակին կործանարար ընթացքին...:

Այս հարցին ԴՈՒՆ պէտք է պատասխանես, Հայ Ժողովուրդ:

Դամոկլեան Սուրին տեղ՝ քու գլխիդ կախուած է այժմ Դաշնակի դանակը՝ բարակ մազով մը՝ եւ կ'սպառնայ ջնջել ամէն գաղափար, որ իրեն դէմ է:

... Պիտի թողո՞ւնք, որ մարդակերպ այս հրէշները շարունակեն իրենց այս հակաօրինական եւ հակամարդկային ընթացքը, արիւնաշաղախ դիակներու վրայ կոխոտելով:

... Հայ Ժողովուրդ, ցոյց տուր, որ կամք ունիս քու ճակատագիրդ վարելու: Ցոյց տուր, որ գիտես վերջնականապէս ազատուիլ քու սեփական արիւնդ ծծող այս մակաբոյծ եղբայրասպաններու կարմիր երախէն:

ԱՊՐԻԼ 8Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ ՃՇԴԷ՛ ՔՈՒ ԴԻՐՔԴ:

ԱՊՐԻԼ 8Ի ԿԻՐԱԿԻՆ ՊՈՍԹԸՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿԱՄՔԻ ՕՐՆ Է. ՄԵԶԻ ՀԵՏ ԵՂԻՐ ԱՅԴ ՕՐԸ, ԼՍԷ՛ ՄԵՐ ԽՕՍՈՂՆԵՐԸ: («Պայքար», 8 ապրիլ 1934):

Զի՞ բաւեր այսքանը, գաղափար կազմելու համար Դաշնակցութեան հակառակորդներու պարկեշտութեան, լրջութեան, բարոյականի, ազգասիրութեան եւ հայաստանասիրութեան մասին:

Կամ արդեօք բացառիկ երեւո՞յթ մըն է այս: «Պատահմո՞ւնք»: Արկա՞ծ:

Կ'իմանաք տակաւին:

ՎԱՀԷ

Կը պահանջուի մաքրագործել Մարսէյլը

»»»» • • ««««

Մարսէյլցիներու դաշնակցութիւնը պատուիրակութիւն մը ղրկելով նահանգապետին, ընդհ. դատախազին եւ ոստիկանութեան վերատեսուչին, պահանջեց անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, քաղաքը մաքրագործելու եւ բոլոր կասկածելի տարրերը չէզոքացնելու համար: Միութիւնը դիմած է նաեւ նահանգային ընդհ. ժողովին, քաղաքապետական ժողովին եւ առեւտրական սենեակին, որպէսզի աւելցնեն ոստիկանութեան վարկերը: Բոլոր կազմակերպութեանց հրաւէր ուղղուած է, որպէսզի կոչ մը ուղղեն վարչապետ Տումէրկի, խստօրէն մաքրագործելու համար Մարսէյլը:

Տուրքերու օրէնքը պիտի փոխուի

Կառավարութիւնը ծրագիր մը կազմած է, բարեփոխելու համար տուրքերու օրէնքը, որ չափազանց մանուածապատ է: Ելմտական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը բացատրէ թէ ինչու անհրաժեշտ է փոփոխել օրէնքը: Այս առթիւ կը հաւաստէ թէ ծրագրուած փոփոխութեանց շնորհիւ, տուրքերը միօրինակ ձեւի մը պիտի վերածուին եւ պիտի թեթեւնան: Նոր ծրագիրը խորհրդարանին պիտի ներկայացուի վերարացումէն անմիջապէս վերջը:

Ժողովրդային դատարան Գերմանիոյ մէջ

Գերմանիոյ պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն մասնաւոր ատեան մը կը կազմուի, դատելու համար դաւաճանութեան, լրտեսութեան եւ հակապետական դաւադրութեան յանցանքները: Ատեանը պիտի կոչուի ժողովրդային դատարան եւ պիտի բաղկանայ հինգ անդամներէ, որոնք պիտի նշանակուին վարչապետին կողմէ, հինգ տարուան համար: Իր վճիռները անվերաքննելի են: Ամբաստանութիւնը պիտի կազմէ ընդհ. դատախազը: Ամբաստանեալը կրնայ փաստաբան բռնել միայն ատեանի նախագահին հաւանութեամբ կամ բոլորովին զրկուիլ: Ատեանը մահուան պատիժ կրնայ սահմանել այն բոլոր արարքներուն համար որ կը սպառնան պետութեան ապահովութեան, որ եւ է միջոցով: Բանտարկութեան պիտի դատապարտուին անոնք որ սուտ հրատարակութիւններ կ'ընեն և կը վնասեն գերման ազգին վարկին: Այս պատիժին ենթակայ են նաեւ արտասահմանի այն Գերմանացիները որ կը գտնուին նոյն յանցանքին մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ‘‘ԶՈՄ,,Ի ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կարմիր երդիքով սպիտակ տուն մը, պատերը բաղեղներով կանանչազարդուած, մուտքի դրան երկու կողմերէն վարդենիներ կը չուլլուին ու կը բարձրանան դէպի պատշգամը՝ ուր տանտիրուհին (բնականաբար երիտասարդ եւ գեղեցիկ կին մը) ընթերցանութեամբ կամ ձեռագործով է զբաղած: Բակին մէջ կը շրջին հաւեր, բադեր, սագեր, գոյնզգոյն աղաւնիներ ու նապաստակներ: Մուտքի դուռէն բակին դուռը տանող ճամբան եղրեւանիներով է եզերուած: Այս համեստ ու մաքուր շէնքը շրջապատուած է պտղատու ծառերով, ցորենի ոսկեգոյն արտերով եւ կանանչ մարգագետիններով՝ ուր ծառերու շուքին, պառկած կ'որոճան լեցուն ծիծերով գեղեցիկ կովեր: Ամէն ինչ կ'արտադրուի առատութեամբ: Շտեմարանները լեցուն հացահատիկներով: Առատ են թարմ եւ չոր պտուղը, կաթն ու մածունը, կարագը, մեղրը եւ թարմ հաւկիթը: Որպէսզի պատկերը լրիւ ըլլայ, գոնէ մօտաւորապէս, չմոռնանք խաղողի այգիները եւ խաղողի հիւթին հետ կապուած բոլոր բանաստեղծութիւնները, վերջապէս զուլալ ջուրով աղբիւր մը որ ծնունդ կուտայ գլգլացող վտակի մը: Այս վտակն ալ անհրաժեշտ է որ ննջասենեակի պատուհանին առջեւէն անցնի եւ օրօր կարդայ, որպէսզի վաստակաբեկ ագարակապանին քունը տանի:

Այս է առհասարակ պատկերը զոր կ'ունենան մեր «քաղքենի» հայրենակիցները իրենց մտքին մէջ, երբ կը խորհին ագարակի մը մասին ու կը մոռնան տեղ տալ, այդ ամէնուն կողքին, դժիմ մը, աղբանոցի մը եւ վերջապէս աշխատանքին:

Ճիշդ է վերը յիշուած առաւելութիւնները կարելի է ունենալ, աւելի կամ նուազ առատութեամբ, աւելի կամ նուազ համապատասխան իրարու քանչիւրի երազած կամ երեւակայած ագարակին, բայց այս ամէնը նոյնիսկ իր ամենահամեստ իմաստով, կը պահանջէ աքնաջան եւ յամառ աշխատանք: Գիւղացիին արտադրածը իր ճակտի քրտինքի պտուղն է եւ այդ պտուղը՝ անխորդախ աշխատանքը, նախանձիթը, շատ դէշ կը վճարուի, մանաւանդ եթէ արտադրողը անհամբեր կը սպասէ տարուան բերքի վաճառման: Այս պատճառով ալ հողի մշակը միշտ դէշ կը վճարուի: Այլապէս ի՞նչու ամէն երկրի մէջ մաճուլը պիտի սոսկումէր աշխատաւորներու ազգաբնութեան կոչ ընել, դառնանք հողին վերադարձնելու համար: Ի՞նչու հողը պիտի լքուէր ի նպաստ համայնակուլ գործարաններուն, ու այդ հակառակ եղած ազգաբնական թախանձանքներու:

«Զոմ»ի համար երազուած եղեմական պարտէզի վայրերը շատ սուր փուշեր ունին: Մենք կ'ուզենք, որ «Զոմ»ը նախապէս ծանօթանայ այդ փուշերուն հետ եւ զինուի անոնց դէմ:

Հողը միշտ ալ պարեգուցած է զինքը մշակողները: Ոչ մէկ պատճառ ունինք ենթադրելու թէ «Զոմ» ընտանիքը բացառութիւն պիտի կազմէ, պիտի զրկուի հողի ընծայած բարիքներէն: Բայց սոր համար, ագարակը տեսիլք մը ըլլալէ աւելի, պէտք է նկատուի առեւտրական ձեռնարկ մը եւ առ այդ ալ քննուի:

Ճիշդ է որ մեր հայրերը առանց մասնագիտական մեծ մեծ տիտղոսներ կրելու, կրցած են հողը մշակել եւ անկէ օգտուիլ: Բայց չմոռնանք որ նոյն պայմաններուն մէջ չենք գտնուիր, անոնց ժառանգական փորձառութիւնէն զրկուած ենք եւ աւելի կարեւորը, չպիտի ուզէինք անոնց պէս հաց ու պանիրով եւ հետն ալ պաղ ջուրով գոհանալ: Փոխուած են աշխատանքի պայմանները եւ կեանքը ապրելու ըմբռնումը: Որպէսզի ստեղծուելիք ագարակը համապատասխանէ ներկայ պայմաններու պահանջներուն, որպէսզի տրուած դրամագլուխը արդիւնաւէտ ըլլայ եւ աշխատողները իրենց ապրուստը շահին, պէտք է որ «Զոմ»ի ագարակին կազմակերպիչները ըլլան իրատես:

Անհեթեթութիւն չէր ըլլար ստեղծուած ոգեւորութիւնը աւելի եւս զարգացնել: Հայաստան գացողներու պարագան թող օրինակ ըլլայ մեզի: Զգուշանանք նոր յուսախաբութիւններէ:

Ամէն անոնք որ պիտի երթան «Զոմ»ի ագարակին մէջ աշխատելու, պէտք է գիտնան թէ հողը ապերախտ չէ, բայց շռայլօրէն ալ չի վարձատրեր: Հոն, աշխատանքի ժամ չպիտի ըլլայ եւ ոչ ալ օր կամ եղանակ: Պէտք է աշխատիլ երբ որ հարկ է: Աշխատանքը ինքն է որ կը հրամայէ եւ հողի մշակը աշխատանքի գերին է: Երբ կը մտածէք թարմ կաթի ու կարագի մասին, մի՛ մոռնաք կենդանիներու մաքրութիւնն ու թրիք մաքրելու աշխատանքը: Թարմ հաւկիթ ունենալու համար, պէտք է նախ հաւնոցի մաքրութեան հսկել եւ հաւերու ծիրտէն չզզուիլ: Կարմիր լոլիկէն սկսած մինչեւ խաղողն ու ձմերուկը, կը պահանջեն աղբ, ու ագարակի մասին մտածողը մաքուր օդին հետ յանձն առնելու է նաեւ աղբանոցի հոտը: Մէկ խօսքով, ամէն ինչ կապուած է աշխատանքին ու միայն համեստօրէն եւ յամառութեամբ աշխատելով կարելի է հողէն հաց հանել:

Ագարակ գացողներու կողմէ այս տարրական յանձնառութիւնէն վերջ, առաջադրուած ձեռնարկին յաջողութեան համար կան պայմաններ՝ որոնք կը պահանջեն անմիջական քննութիւն: Յիշենք գլխաւորները՝

1· Ընկերութեան ձեւը:
2· Դրամագլուխը:
3· Ագարակին վայրը:
4· Ագարակը գնե՞լ թէ վարձել:
5· Ագարակը աշխատցնողներու ընտրութիւն:
6· Վարիչ մարմին:
7· Հաշուապահութիւն:
8· Շուկայ եւ յաճախորդ:
9· Կազմակերպիչ յանձնախումբ:

Ա· Ընկերութեան կազմութիւնը·— Ընկերութիւն կազմելու զանազան ձեւերը օրէնքով նախատեսուած են: Պէտք է ընտրել ձեւ մը՝ ընկերութիւնը կազմելու, որ համապատասխանելով հանդերձ առաջադրուած նպատակին, ապահովէ բաժնետէրերու շահը ընկերութեան լուծուելու պարագային: Դրամագլուխին եւ աշխատողներուն պարտականութիւնները կամ իրաւունքները ճշդուելու են:

Բ· Դրամագլուխը·— Կարծուածէն շատ աւելի դրամ է պէտք (քիչ վարը կը խօսինք այդ մասին): Միայն Զոմի անդամներուն վրայ յոյս դնելը ժամանակի կորուստ է: Պէտք է խորհիլ նաեւ ուրիշ աղբիւրներու մասին:

Գ· Ագարակին վայրը·— Տրուած ըլլալով Փարիզի շրջակայքը գտնուած ագարակներուն մօտիկութեան առաւելութիւնը Փարիզի շուկային վրայ, հողը շատ սուղ կ'ըլլայ: Միւս կողմէն թող չկարծուի թէ միայն Փարիզի շուկային հետ կարելի է գործել: Գաւառական կեդրոններ կան որ շատ գոհացուցիչ պայմաններով կրնան սպառել եւ վարձատրել Զոմի ագարակին բերքերը: Ուրեմն ուշադրութիւնը պէտք չէ կեդրոնացնել միայն Փարիզի շրջակայքին վրայ:

Դ· Ագարակը գնե՞լ թէ վարձել·— 20—25 հոգիի աշխատանք հայթայթող ագարակ մը բաւական սուղ կ'ըլլայ, գնելու մասին մտածելն իսկ աւելորդ է: Վարձելու առաւելութիւններու մասին խօսուած է արդէն, աւելորդ անդրադառնալ այդ կէտին վրայ: Կողմնակից ենք վարձու ձեւին:

Շրջանի մը վրայ ընտրութիւն կատարելէ վերջ, կարելի է քանի մը մասնագէտներու եւ մէկ կամ երկու վստահելի ու փորձառու գիւղացիներէ բաղկացած խումբի մը վստահիլ հողին ընտրութիւնը: Այդ ուղղութեամբ մեր ցուցմունքներն աւելորդ են:

Ե· Ագարակը աշխատցնողներու ընտրութիւն·— Մեզի համար Զոմի ագարակը առեւտրական ձեռնարկի կողքին եւ անկէ աւելի՝ ազգային խրճիթ մըն է: Հաւաքական ուժով ձեռք ձգուելիք արդիւնքը, համայնական աշխատանքի այս ձեւը, յաջողութեամբ պսակումը մեզի համար ազգային — բարոյական արժէք ունին: Ցանկալի է որ խնդրոյ այս կենսական կէտին՝ ագարակը աշխատցնողներու ընտրութեան ընծայուի հարկ եղած կարեւորութիւնն ու ուշադրութիւնը:

Ընտրուածները ըլլալով հաւաքական աշխատանքի մը զինուորագրեալները, պէտք է ունենան խիստ կարգապահութեան ոգի: Իր էգը առաջ քշելու տրամադիր խառնուածքները վտանգաւոր են: Մէկուն չկամութիւնը կրնայ անդրադառնալ ամբողջ գործին վրայ:

Երկրորդ Զոմի ագարակը գացողները պէտք է ըլլան լաւ աշխատողներ, հողը սիրող եւ մանաւանդ հողի աշխատանքը, կենդանիներու խնամքը ճանչցողներ: Սխալ է կարծել թէ առաջին հանդիպողը կրնայ ագարակի սեւ աշխատանքը կատարել: Կով կթելն իսկ մասնագիտութիւն է, եւ գոյութիւն ունին դպրոցներ միմիայն կով կթելն սորվեցնելու համար: Որպէսզի աշխատանքը արդիւնաւոր ըլլայ, պայման է որ աշխատողը տէրն ըլլայ իր գործին: Այս կէտը աւելի եւս կարեւոր կը դառնայ, եթէ նկատի ունենանք որ ագարակի ամէն մէկ թիզ հողի բաղադրութիւնը, կամ ամէն մէկ կենդանիի առանձնայատկութիւններն ու թերութիւնները նախապէս ճանչցող ագարակատէր չունինք, որ առաջնորդէ նորեկները: Պէտք է ընտրել ուրեմն ագարակի զանազան աշխատանքներուն ծանօթ աշխատաւոր տարր եւ մէկ կամ երկու մասնագէտ տարր, որ ընդունակ ըլլան առօրեայ աշխատանքները կարգադրել, աշխատանքի բաժանումը կատարել եւ ուրիշ կարգադրութիւններ ընել տեղին ու պահանջին համաձայն:

Թող երախայական կամ աւելորդ չկարծուի այս մանրամասնութիւնները, առաջադրուած գործի յաջողութիւնը ուղղակի կապուած է աշխատողներու մտայնութեան եւ խառնուածքին հետ: Գործարանի բանուորական հոգեբանութիւնը չի յարմարիր այս ձեւի աշխատանքներուն:

Զ· Վարիչ մարմին·— Անհրաժեշտ է աչալուրջ եւ առանձնած պատասխանատուութեան ձեռնհասութիւնն ունեցող վարչութիւն մը, որ ըլլայ միեւնոյն ատեն հողագէտ, հաշուապահ, առեւտրական եւ վարչագէտ:

Է· Հաշուապահութիւն·— Մասնաւոր հաշուապահի պէտք չկայ: Նախատեսելու է մէկը որ ընդունակ ըլլայ հաշուապահութիւնը տանիլ եւ ագարակի աշխատանքներուն ալ մասնակցիլ: Խիստ հաշուապահութիւն մը անհրաժեշտ է:

Ը· Շուկայ եւ յաճախորդ·— Մնայուն եւ վճարող յաճախորդներու ցանց մը պայման է, գործին տեւական յաջողութեան համար: Կարծուածէն աւելի դժուար է լաւ յաճախորդներ գտնելը: Ի հարկէ դեռ կանուխ է յաճախորդներու մասին խօսելու համար, բայց գիտնալու է որ շատ են այն գործարանները եւ կամ փոքրիկ սեփականատէրերը որ կը սնանկանան, որովհետեւ յաճախորդներ ունին որոնք չեն վճարեր:

Թ· Կազմակերպիչ յանձնախումբ·— Վերջապէս կ'առաջարկենք կազմել յանձնախումբ մը, ուսումնասիրելու համար վերոյիշեալ հարցերը: Յանձնախումբը լոտ մանրակրկիտ քննութեան՝ կը հրապարակէ իր եզրակացութիւնը եւ Զոմը կուտայ իր որոշումը: Կը կարծենք թէ ամէնէն կարուկ ճամբան է այս, իբրեւ լուծում ոչ մէկ անպատեհութիւն ունի:

Մինչ այդ, որպէսզի ջուր ծեծած չըլլանք եւ Զոմի ագարակի գործիչները ունենան որոշ տուեալներ, դիմեցի մեր կաթնարանի (համագործակցական) վարիչ պատուելի Պ· Դիւլայրին որ նախագահն է զանազան հողագործական եւ անասնաբուժական ընկերութիւններու եւ միեւնոյն ատեն՝ հողագործական կուսակցութեան Սոմէնի նահանգի հատուածին: Սորեւ թարգմանաբար կ'ամփոփեմ հարցումներուս եղած պատասխաններուն միտքը:

1· Տարածական մշակութիւն· (քիւլթիւր էքսթանսիվ)·— Այս ձեւի մշակումով 100 հէքթար տարածութեամբ ագարակի մը մէջ կարելի է վեց հոգիի միայն գործ հայթայթել եւ կ'արժէ·—

Ա· Ագարակի գնումը՝ 350,000 փր·
Բ· Մեքենաներ եւ անասուններ՝ 225,000 փր·
Գ· Շարժուն դրամ ագարակի շահագործման համար՝ 25,000 փր·:

Իսկ եթէ այս ձեւի մշակութեան համար հողը վարձուի, ընդունուած սովորութեան մը համաձայն, վարձքը կը ճշդուի ցորենով եւ կը հաշուեն միջին հաշուով 150 քիլօկրամ ցորեն իւրաքանչիւր հէքթարի համար:

2· Խառն մշակութիւն·— Միշտ 100 հէքթար տարածութեամբ ագարակ մը որ յարմար ըլլայ խառն մշակութեան եւ անասնապահութեան, պէտք է հաշուել 750,000 ֆրանք գնելու եւ հէքթարին 180 քիլօ ցորեն՝ վարձելու համար: Այս ձեւի մշակութեամբ 100 հէքթարին վրայ կարելի է 10 հոգիի համար աշխատանք ունենալ:

3· Գերարտադրական մշակութիւն (քիւլթիւր էնթանսիվ)·— Այս ձեւի մշակութեան յարմար ագարակ մը, միշտ նոյն տարածութեամբ, ուր կարելի ըլլայ նաեւ զբաղիլ խոզաբուծութեամբ, կաթնարանով եւ բանջարամշակութեամբ, կրնայ գործ հայթայթել 15—17 հոգիի եւ կ'արժէ դրամագլուխի փոքրիկ յաւելում մը երկրորդ ձեւի մշակութեան յարմար ագարակի մը գնին վրայ:

Գործին շահաւէտ ըլլալը կապուած է, կ'ըսէ, առաւելապէս ագարակի աշխատանքին լաւ կամ դէշ կազմակերպուելուն հետ, մանաւանդ աշխատողներու եւ վարիչներու արհեստագիտական եւ գործնական ծանօթութիւններու, և վերջապէս կ'աւելցնէ՝ «համայնական տնտեսութեան այդ ձեւը գոյութիւն չունի Ֆրանսայի մէջ, բայց կրնայ յաջողիլ, եթէ գործի լծուած մարդիկ ունենան ֆրանսացիներէն տարբեր մտայնութիւն: Ֆրանսացիներու մօտ մեծաւորներուն հնազանդիլը եւ աւելի կարեւորը յառաջդիմութեան ոգին կը պակսի»:

ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

‘‘Ա. ՆԻԿՈԼ,, ՄԸՆ ԱԼ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

»»» · «««

Էտիրնէէն կը գրեն պուլկարական «Նօվօ Վրէմէ» թերթին·—

Պոլսոյ մէջ, հոս, ինչպէս նաեւ ամբողջ Թուրքիոյ մէջ ցրուած են գիրք մը՝ «Պուլկարիա եւ Պուլկարները» որ անլուր անարգանք մըն է մեր հայրենիքին ու մեր ազգի հասցէին: Մինչեւ հիմա Պուլկարիան եւ Պուլկարները այնքան կոպտօրէն նկարագրուած, այնքան զզուելիօրէն թքնուած չէին, որքան այս գիրքին մէջ:

Գիրքը գրուած է Էտիրնէի երեսփոխան Մէհմէտ Շէրէֆի կողմէ եւ հրատարակուած է այս տարուան առաջին ամիսներուն: Հետաքրքրական է որ հեղինակը՝ Մէհմէտ Շէրէֆ երեսփոխան է Խալքի — կառավարական կամ Իսմէթ փաշայի եւ Ռիւշտիւ պէյի կուսակցութեան, որոնք հիւրեր էին Պուլկարիոյ՝ անցեալ տարի: Թուրք երկու պետական անձեր հաւաստեցին եւ երդուեցան իբրեւ լաւագոյն բարեկամներ Պուլկարիոյ, բայց այժմ կը հանդուրժեն որ իրենց մէկ քաղաքական բարեկամը ցեխ նետէ այն ամէն բաներուն վրայ, որոնք Պուլկար անունը կը կրեն: Ցաւալի — նշական է նաեւ որ Մէհմէտ Շէրէֆի գիրքը տպագրուած է Թուրք պաշտօնաթերթին՝ «Հաքիմիէթի Միլլիէ»ի տպարանը: Գիրքը պարզ թուղթով եւ աժան գինով է, որպէսզի կարելի ըլլայ տարածել ամբողջ երկրին մէջ:

Ձենք կրնար տալ գիրքին բովանդակութիւնը: Անոր մէջ անարգուած է ամբողջ ազգը, անոր անցեալ եւ ներկան ներկայացուած է իբրեւ ամենավայրենին, ան կը թքնէ մեր պետութեան եւ հանրային կեանքին ու Պուլկարիոյ եւ Պուլկարներու հասցէին ամէն բանի մասին բացառականօրէն կ'արտայայտուի: Խնայուած չէ ոչ մէկ ազգային կամ մարդկային արժանիքի ու զգացումի: Ամէն ինչ պղծուած է, ճիշդ այնպէս ինչպէս Թուրք պաշտօնաթերթերը կը պղծէին ամէն ինչ՝ մեր գերութեան շրջանին: Իսկ այդ գերութիւնը գիրքին մէջ ներկայացուած է իբրեւ Պուլկարներու ոսկեշրջանը:

Հոս պիտի տանք միայն քանի մը գնահատումներ եւ արտայայտութիւններ՝ այդ հայհոյիչ գրքէն:

Պուլկարները Թրքական ծագում ունին եղեր: Անոնց երակներուն մէջ կը հոսի Թրքական արիւն, բայց երբ անոնք Պալքաններ եկան, խառնուեցան ու Սլաւներ դարձան աղտոտեցին: Պուլկարները անցեալին մէջ ապրած են միայն մէկ բան,— քանդել եւ աւերել: Միայն Թուրքերը մշակութային մեծ յիշատակներ թողած են եղեր Պուլկարիոյ մէջ — 500 ամեայ իշխանութեան ընթացքին, պուլկար ազգը աւելի երջանիկ է եղեր եւ աւելի լաւ կառավարուած:

58րդ էջին մէջ գրուած է·— Պուլկարները ամէն բանէ առաջ անկիրթ են, լիրբ, անպատկառ: Անոնք մշակոյթէ զուրկ են· եւ երբ քրիստոնեայ դարձան, բոլորովին կորսնցուցին թրքական իրենց ցեղային առաքինութիւնը: Անոնց պետութեան մէջ որ եւ է հեղինակութիւն չկայ եւ Նէօյիի դաշնագիրը շատ արդարօրէն Պուլկարները զրկած է կարգ մը իրաւունքներէ եւ անոնց զինուորական ուժը իջեցուած է զէրոյի:

55րդ էջին մէջ Պուլկարներու մասին հետեւեալ բնորոշումը կ'ընէ·— «Պուլկարները կրնան սպաննել, աւարել եւ հրդեհել, շամփուրներու վրայ շարել փոքր տղաք, կիներու արգանդէն սուրեր անցընել,— որ իրենց մասնագիտութիւնն է: Թրքական մշակոյթին վրայ, զոր թողած են անոնք, Պուլկարները մէկ աղիւս իսկ աւելցուցած չեն: Անոնք կոպիտ հոգի ունին եւ գեղեցիկ արուեստները այդ հոգիին մէջ տեղ չեն գտած: Պուլկարները միայն մէկ ուժ ունին,— սպաննել: Պուլկարիոյ մէջ ոչ որ ապահով է իր կեանքի մասին: Դիտեցէք զիրենք երբ կը ճաշեն: (Հոս հեղինակը կը նկարագրէ թէ ինչպէս Պուլկարները իրենց հինգ մատները կը խօթեն կերակուրին մէջ ու ափով լափելով եւ պղպղալով կը լափեն):

Կարելի չէ բացատրել այն լեզուն, որով գրուած է այս գիրքը: Անիկա հաւաքածոյ մըն է ամենակոշտ անարգանքներու, անէծքներու, խեղաթիւրումներու փաստերու եւ ամբողջ պատմութեան:

Այս գիրքը կը խոցէ Թուրքաբնակ ամբողջ պուլկար հասարակութեան սիրտը: Եւ սակայն, մինչեւ այժմ որ եւ է բողոք բարձրացած չէ Թուրքերու կողմէ: Մինչ իբրեւ հեղինակի անուն կայ հանրապետութեան նախագահ Ղազի Մ· Քէմալի կուսակցութենէն երեսփոխանի մը անունը:

Մենք կը յուսանք թէ Թուրքիոյ հանրածանօթ բարեկամները, որոնք Մուսթաֆա Քէմալի Սոֆիայէն այցելութիւն կուտան, արտաքին նախարարութիւնը, Սոֆիայի Թուրք-պուլկար ընկերակցութիւնը եւ շատ մը ուրիշ շրջանակներ պիտի բողոքեն պուլկար ազգին ու Պուլկարիոյ հասցէին եղած այս հայհոյանքին դէմ:

«Նօվօ Վրէմէ» հրատարակելէ վերջ վերեւի թղթակցութիւնը, իր կողմէ կ'աւելցնէ·—

Վերեւ կուտանք մեր պատահական թղթակցին նամակը: Մենք հնարաւորութիւն ունեցանք տեսնելու այդ գիրքը: Կը յուսանք թէ մեր դեսպանները, հիւպատոսները, փոխ — հիւպատոսները, դեսպանական քարտուղարները, որոնք Էնկիւրի, Պոլիս եւ Էտիրնէ կը գտնուին, արթնցած են ու արտաքին նախարարութեան ուղարկած են այդ գիրքը: Նախարարութեան մէջ կան մարդիկ որոնք անհատական նամակներ կը ստանան Թուրք հան—

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»» · «««

— Շնորհակալ եմ, շատ շնորհակալ, հարկաւ քեզ համար պղտիկ եմ, չէ՞ որ դուն էլ ես մեծանում· այդ անհրաժեշտը չի լեցուի երբեք: Նախաճաշից ու պատրաստուից քաղաք իջնել:

— Մայրիկ ջան, ճաշը ուշ պատրաստիր, կարող եմ ուշանալ, այնքան մարդ ունիմ տեսնելու:

— Հա՛, որդի, պէտք է որ այցելես ազգականներին: Առաջ գնա հօրեղբօրդ· վերջապէս մեր տոհմի մեծն է, ձեռքը համբուրէ:

— Կ'երթամ, կը համբուրեմ, կարծում ես մեծանալով մոռացե՞լ եմ յարգ ու պատիւ տալ իմ մեծերին: «Յարգիր, որ յարգդ աւելնայ», այդպէս չե՞ս դաստիարակել մեզ, մայր, չեմ մոռացել, ո՛չ, չեմ մոռանայ:

Բայց ներիր ինձ, մա՛յր, նախ քան տոհմի մեծին, հօրեղբօրս երթալը՝ ես աւելի մեծ, աւելի կարեւոր տեղ ունիմ գնալու, աւելի մեծ պարտականութիւն ունիմ կատարելու:

Պէտք է գնամ ներկայանամ զինուորական իշխանութեան· յայտնեմ տեղ հասնելս, տամ հասցէս: Իշխանութիւնը պիտի գիտնայ իր ամէն մի զինուորի տեղը, որ պէտք ունեցած դէպքում՝ գտնի նրան:

— Ի՞նչ ես ասում, որդի, մի՞թէ կռուի վախ կայ:

— Ո՛չ, ո՛չ, մի վախենայ· բայց զօրքը միշտ զօրք է, ու զինուորը միշտ զգաստ, միշտ պատրաստ պիտի գտնուի: Վտանգը որ գայ, մեզ չի ասի, թէ ե՞րբ կը գայ:

— Դու գիտես, որդի, այդ բոլորին ես չեմ հասկանում: Միայն թէ շատ չյոգնեցնես քեզ· շուտ տուն գաս· անօթի չմնաս, գինի շատ չխմես, սեւն ու ճերմակը իրար չխառնես, գիտես, էլի, լաւ չէ· կը վնասէ:

Արամը ծիծաղում է·

— Ա՛խ, մայրիկ ջան, դուք մեզ միշտ փոքր, միշտ խրատի կարօտ էք համարում: Պիտի հետեւեմ բոլոր խրատներիդ· սեւն ու ճերմակը իրար չպիտի խառնեմ· դու հանգիստ կաց:

Վերջապէս Արամն ազատւում մօր գգուանքներից ու խրատներից՝ փողոցումն է, իջնում է քաղաքի կենտրոնը:

Ոտքերի տակ ճռճռում է գիշերը տեղացած փափուկ ձիւնը· կոնակին մեղմ, շոյող արեւ կայ· համբուրում է ծոծրակը, խածում է ականջը, խրտուտում է աչքերի մէջ, օդի հետ մտնում է բերանը, շնչի հետ ծորում է թոքերը· սիրտը ու ... ի՞նչ լաւ է կեանքը, ապրել այսպէս, արեւի տակ, արեւի հետ, լինել արե՛ւ, արե՛ւ ... ծառերի ճիւղերը բեռնաւորուած են ձիւնով· ի՞նչ սիրուն են, ադամանդներ ունին իրենց մէջ, խարբերաններ, արեւէն գողցուած գոյներով ուզում են խաղալ արեւի համբերութեան հետ: Սո՛ւտ, երազ, քիչ յետոյ հովը կը թափէ ձեզ, արեւը կը հալեցնի ձեզ· չի՛ լինի ձեր ադամանդը, չի՛ մնայ ձեր փայլը: Ինչ փոյթ· հիմա կայ, հիմա պսպղում է, սիրուն է, սիրո՛ւն է, սիրուն, մի բան է կեանքում, կեանքն ինքն է: Արեւէն գողցուած գոյներով՝ խաբուսիկ ադամանդներ:

Ճնճղուկների ճլվլոցը· վեր ու վար ցատկոտուք, դդալի մի կռինչ, ծխնելոյզներից ժայթքող սպիտակ — մոյր ծուխ, մի պատուհանէ մանկական մի ճիչ, մի այլ տնից երգի մի ալիք, մի ապակու յետեւում մի ժպիտ, մի այլ տեղ թախծոտ, կարօտի մի հայեացք, մի տեղ երկու դրացիների վէճ, մի այլ տեղ ... բայց մի՞թէ կարելի է թուել, թէ մարդու աչքն ու ականջը, իր իսկ ցանկութեան հակառակ, ինչե՞ր կը տեսնեն, ի՞նչ չեն տեսնում, ի՞նչ աւելորդ գործ կը կատարեն, ի՞նչ լսել, ի՞նչ ապրում կը պարտադրեն: Այսպէս՝ կեանքի մէջ, կեանքի հետ Արամն իջնում է քաղաքի հրապարակը:

Աշխատանքի պահ է· փողոցները պարապ են համարեա: Ահա խորհրդարանը, կատարին եռագոյն դրօշը ծածան — ծածան, համատարած ազատութեան մէջ, որքա՜ն գեղեցիկ են նրա վառ գոյները: Արամը կանգնում է խորհրդարանի առջեւ, ինչո՞ւ, չգիտէ: Փափաք ունի վեր բարձրանալու, տեսնելու այն մարդկանց, որ կրում են «պատգամաւոր» անունը, որ ընտրեալներն են ժողովրդի, որ վերջապէս սահմանողն են հայ երկրի օրէնքների: Պահակ չկայ դրան առջեւը, եւ ու մուտքն ազատ է: Յանկարծ շարժւում է, ինքն է տանում ոտքերին, թէ ոտքերն են տանում իրեն, չգիտէ, բարձրանում է երկրորդ յարկը:

Լրատու պաշտօնեան հարցնում է նրան·

— Ո՞ւմն էք կամենում:

Արամը չգիտէր ինչ ասել· նա իսկապէս գործով չէր եկած, որ եւ է մէկին չէր ուզում: Նա դեռ չէր զգում իր տալիք պատասխանը, երբ դէմն ելաւ մի երիտասարդ սպայ: Արամն ուղղուեց զինուորական բարեւ տալու համար· ձեռքը տարաւ ճակատին:

— Արա՛մ, Արամ ջան, այս դո՞ւն ես:

Սպան խորհրդարանի պարէտն էր· քուէստոր Սուրէնը՝ ինչպէս անուանում էին նրան:

— Սուրէն ջան, դուն այստեղ ի՞նչ գործ ունես:

Նրանք համբուրուեցին, ընկերներ էին:

— Այստեղ եմ ծառայում:

— Ազատուեցի՞ր ուրեմն, Արամ ջան, տուն եկար վերջնապէս:

— Ոչ, ինչպէս թէ ազատուեցի՞· արձակուրդով եմ եկել, հանգստի համար:

— Ես կարծեցի թէ նեցուկներիդ ընկերով ...

Նրան կանչեցին, խօսքը կիսատ թողեց, ու մօտեցաւ մի նորեկ մարդու:

Դռները բացուեցին ու գոցուեցին, խումբ երիտասարդ ու տարեց մարդիկ, խումբ հոն դէմքերով, մտան ու ելան այն սենեակը: Մի դռան յետեւից գրամեքենաների չխչխկոց էր լսւում, կեանք կար շէնքում, գործ էր գտնում: Սենեակներէն մէկի դուռը բաց էր· շարքով պահարաններ էին շարուած, խորհրդարանի գրադարանն էր, մի երիտասարդ խորհրդական գիրքեր հանում պահարանէն:

— Խորհրդարանի գրադարանն է, Արամ ջան, ասաց Սուրէնը, որ գնաց ցրել նորեկ մարդը՝ դարձել էր Արամին:

ԼԼԱԷՆ ԲԻԶԱՆԴ

(8)

(Շար·)

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»..«««

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԳԱՀԻՐԷ.— Կ'ողբանք հայ ժողովուրդի բարեկամին և մեծ հայրենասէրին կորուստը։ Ծաղկեպսակ դնել։
Կ. Խաչի Վարչութիւն

ՓԱՐԻԶ.— Յանուն Ամերիկայի Մուրատ Ֆոնտի կեդր. Վարչութեան, կ'ողբանք Մեծ Հայու, գրչի աննման վարպետի եւ «Մուրատ»ի տքնաջան հեղինակի անդարմանելի կորուստը։
Վահան Համբարձումեան
Ներսէս Գիւլկեան

ՓԱՐՏՕ.— Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբը խորին կսկիծով կ'ողբայ կորուստը մեծ վեթերան ընկերոջ եւ կուսակցութեան վաստակաւոր գործիչին, Մ. Վարանդեանի։

ՏԷՄԻՆ.— Մեր վշտակցութիւնը Վարանդեանի ընտանիքին՝ մեր անդուգական արիռունին՝ Մ. Վարանդեանի անակնկալ մահուան առթիւ։
Կ. Խաչի Մասնաճիւղ

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Բժ. Հ. Օհանջանեան կը խնդրենք Թարգման հանդիսանալ մեր խորին վշտակցութեան։
Հայ Ճեմարան

ՓԻԽԺԷ ՍԻՒՌ ԱՌԺԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Զաթօ Շէրօ» խումբը եւ Տրակլինեանի «Դանիէլ Վարուժան» խումբը՝ կը խոնարհին Դաշնակցութեան անմահ վեթերանին՝ Վարանդեանի դագաղին առջեւ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները մեծ Հայուն՝ ողբացեալ Միքայէլ Վարանդեանի պարագաներուն։ Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք դագաղին առջեւ։
Կ. Խաչ

ԳԱՀԻՐԷ.— Կը խոնարհինք անմոռանալի Միքայէլի սրբազան դագաղին առջեւ։
Թուքինեա, Ռուբէն, Լիպարիտ, Ստեփան Եսայեան, Վահան Նաւասարդեան

ՊԵՐԼԻՆ, 30 ապրիլ.— Դառնապէս կ'ողբանք մահը մեր վեթերան ու վաստակաւոր ընկեր Միքայէլ Վարանդեանի։
Ա. Աբեղեան, Ե. Տէր Մինասեան, Դ. Դաւիթխանեան

ՍՈՖԻԱ, 30 ապրիլ.— Երկիւղածօրէն խոնարհելով ընկեր Վարանդեանի յիշատակին առջեւ, կը մնանք համայն ազատատենչ հայութեան մեծ սուգին։
ՊԱԼՔԱՆԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ՇԱԼԷԹ.— Հ. Յ. Դ. Բարգէն Սիւնի խումբը դառնօրէն կ'ողբայ դառնաղէտ մահը վեթերան ընկեր Միքայէլ Վարանդեանի։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեր սրտագին ցաւակցութիւնները ազգային գործիչ, տարաբախտ Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ։
Եոզկատի բարենպատակ Հայր. Միութեան Վարչութիւն

Անկեղծ ցաւում եմ ու կսկիծ զգում խեղճ Միքայէլ Վարանդեանի անժամանակ մահուան առթիւ։ Այդպիսի կորուստները հեշտ չէ փոխարինել։ Արդեօ՞ք հեռու է այն օրը, երբ հայրենիքի կարօտով այրած ու այնպէս մեռած հայրենասէր մարդիկ կարող կը լինին գտնել իրենց յետ մահու հանգիստը իրենց երազած հայրենիքում։
Մ. Վաչեանց

ՓԱՐԻԶ.— Կը խոնարհիմ իմ անդուգական սիրելի Միքայէլի, Դաշնակցութեան մեծ վեթերան եւ անձնուէր մարտնչողի անփոխարինելի կորուստին առջեւ։
Ա. Գիւլխանդանեան

ՊՐԱՅԹԸՆ Մ. Նահանգներ).— Մեր խորին վշտակցութիւնը մեր սիրելի Վարանդեանի մահուան առթիւ։
Արուսեակ եւ Արմ. Բաբսեղեան

ՓԱՐԻԶ.— (Վարանդեան եւ Ահարոնեան ընտանիքներուն).— Կը խնդրենք յայտնել մեր ցաւակցութիւնները։
Բէգլարեան — Զաւրիեւ

ՓԱՐԻԶ.— (Տիկին Ահարոնեանին) Խորապէս ցնցուած մեր սիրելի եւ մեծ Վարանդեանի անակնկալ մահէն, կը խնդրենք ընդունիլ մեր սրտագին ցաւակցութիւնները։
Արտաւազդ Համբիմեան

ՆԻՍ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները Վարանդեանի մահուան առթիւ։
Շէհիրէբեան

ՓԱՐԻԶ.— Կը խոնարհիմ վաստակաւոր քարոզչի դագաղին առջեւ։
Ս. Տէր Թովմասեան

ՓԱՐԻԶ.— Մեր խորին ցաւակցութիւնները։
Աշոտ եւ Լիա Արծրունի

ՏԷՄԻՆ, (Յառաջ).— Մեծ ընկ. Մ. Վարանդեանի ցաւալի մահուանառթիւ թոյլ տուէք յայտնել իմ ցաւս, յանուն իմ զէնքի ընկերներուս, որոնցմէ շատերը նահատակուեր են հայրենիքի ազատութեան համար։
Փիլոս

Խորապէս ցնցուած եմ ընկ. Մ. Վարանդեանի այդքան անսպասելի մահուան առթիւ։ Խնդրում եմ «Յառաջ»էն իմ անկեղծ ցաւակցութիւններս յայտնել սիրելի Ռիթթային եւ Տիկ. Նուարդ Ահարոնեանին։
Լեւոն Նայիրցի

ՏԷՄԻՆ, (Յառաջ).— Ընդունեցէք մեր ամէնէն անկեղծ եւ սրտագին ցաւակցութիւնները Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ազգի մեծ գործիչին, վեթերանին եւ գրչի վաստակաւորին, Պ. Միքայէլ Վարանդեանի դաժան մահուան առթիւ։ Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք իր շիրմին առջեւ, իր յիշատակը վառ պահելով մեր սրտերուն մէջ։
Վասպ. Հայր. Միութեան Վարչ.

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ, ամենախորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Օր. Ռիթթա Վարանդեանին, Տիկ. Նուարդ Ահարոնեանին եւ ազգականներուն, իրենց անմոռանալի հօր, եղբօր եւ ազգականին՝ վեթերան ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն, մեր շրջանի երեք խումբերու բոլոր ընկերներով միասին, երկիւղածօրէն կը խոնարհինք, մեր վեթերան եւ վաստակաւոր ընկերոջ՝ ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ դագաղին առջեւ։
Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէ

ՏԷՄԻՆ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Տէմինի կոմիտէն եւ իր ընկերները, իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց վեթերան ընկեր Միք. Վարանդեանի մահուան առթիւ։ Խոր մեծարանքով կը խոնարհինք իր դագաղին առջեւ եւ կ'ուխտենք վառ պահել իր յիշատակը մեր սրտերուն մէջ։
Հ.Յ.Դ. Տէմինի կոմ.

ՏԷՄԻՆ, (Յառաջ).— Խորին կսկիծով կ'ողբանք մեր անխոնջ ու անդուգական վեթերան ընկեր Միք. Վարանդեանի դառնաղէտ մահը։
Բարի եղէք Թարգմանը հանդիսանալ իր սիրելի աղջկան ու տիկ. Ահարոնեանի մօտ, իմ եւ պարագաներուս խորին վշտակցութեան։
Վարպետ

ՇԱՎԻԼ, (Յառաջ).— Կը խնդրենք ձեզմէ որ Թարգմանը ըլլաք մեր ամենախորին ցաւակցութեանց հայ մտքի եւ գրչի տաղանդաւոր վաստակաւորին, տարաբախտ Միքայէլ Վարանդեանի կսկծալի մահուան առթիւ, իր ազնիւ աղջկան Օր. Ռիթթայի եւ ընկերութեանս Ֆրանսայի շրջանի նախագահ Ա. Ահարոնեանի եւ տիկնոջ։
Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 25 Ֆր. կը նուիրեն վարչութեանս անդամները Շավիլի մանկապարտէզին։
Շավիլի Համազգայինի մասն.
կողմէ Մ. Սարգիսեան

ՌԸՆԱԺ, 2 մայիս (Յառաջ).— Մեր խորին ցաւակցութիւնները վեթերան ընկեր Մ. Վարանդեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։ Ծունկի կուգանք մեր վաստակաւոր ընկերոջ թարմ շիրմին առջեւ։
Հ. Յ. Դ. Գէորգ Զավուշ խումբ
Յ. Գ.— 25 Ֆրանք կը նուիրենք Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին։

ՄԻԼԱՆ, (Յառաջ).— Մահուան առջեւ բառերը իրենց իմաստը կը կորսնեն։ Կը խնդրեմ իմ ցաւակցութիւնները յայտնել սիրելի Միքայէլ Վարանդեանի ընտանիքին եւ բոլոր բարեկամներուն։
Ճար. Սարեան

ԼԻՈՆ (Յառաջ).— Խորին յուզումով կը խոնարհինք մեծ ընկերոջ Միքայէլ Վարանդեանի շիրմին առջեւ։
Հ.Յ.Դ. Լիոնի կոմիտէ

ԿԱՐՏԱՆ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Կարտանի ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ անդուգական ընկեր եւ վաստակաւոր գործիչ ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի կսկծալի մահուան առթիւ։
Հ.Յ.Դ. Կարտանի ենթակ.

ԿԱՐՏԱՆ, (Յառաջ).— Ընկ. Միք. Վարանդեանի անփոխարինելի կորուստին առթիւ կը յայտնենք մեր ամենախորունկ ցաւակցութիւնները։
Լ. Գայանեանեան եւ եղբարք

ՊՈԼԷՆ, (Յառաջ).— Պոլէնի ընկերները եւ համակիրները կ'ողբան ընկեր Վարանդեանի անակնկալ մահը։
(Շար.)

բացակայութեան նախագահէն։ Այդ նախարարութեան մէջ — նախարար, գլխաւոր քարտուղար, տնօրէն, պետ եւ բոլորը, բոլորը պարտաւոր են գիտնալ այս բաները եւ երեւան բերել ազգային արժանապատուութեան զգացումը։ Նոյն այդ նախարարութեան կը տրուին բողոքներ (Թուրքերու կողմէ) պուլկար թերթերու մէջ գրուածներու մասին եւ կը դադրեցուին թերթեր՝ պաշտպանելու համար առաւ — փախաւ օտարի մը անունը։ Այս գրքի մասին ի՞նչ կը կատարուի, սակայն, ո՞վ կը բողոքէ, ո՞վ կը պաշտպանէ Պուլկարին ու պուլկար պետութեան անունը։

Թուրքիա արթուն կը հսկէ

Այս խորագրին տակ, Թանի Պոլսոյ թղթակիցը, Վալէրի, կը քննէ թրքական գործերը։ Քաղուածաբար կու տանք գլխաւոր դիտողութիւնները.—

Անցեալ տարի Թուրք հանրային կարծիքը յանկարծակի վրդովուեցաւ, երբ Իտալիա հողային գրաւումներու ցանկութիւն յայտնեց։ Կը թուէր որ Իտալիոյ աչքը յառած է Անատոլուի կարգ մը նահանգներուն վրայ, մասնաւորաբար այն երկրամասին վրայ, որ կը նայի Երկոտասան կղզիներուն, որոնք հակակշիռի եւ զինուորական համախմբումի կարեւոր կայաններ են։ Թուրք մամուլը արձագանգ չըրաւ այս յուզումին եւ կառավարութիւնը փորձեց անգիտանալ։ Թուրք կառավարութիւնը կ'ուզէր հետեւիլ իտալական ցանկութեանց զարգացումին, միեւնոյն ատեն չէր ուզեր խանգարել իր ջանքերը պալքանեան դաշինքին յաջողութեան մասին, թերեւս այդ դաշինքով կ'ուզէր պատասխանել իտալական աշխարհակալական արկածախնդրութեան։

Թուրք մամուլը անտարբերութիւն եւ վերապահութիւն ցոյց տալով, լռութիւն պահելով ոչ թէ կը մերժէր հաւատք ընծայել իտալական ցանկութիւններուն, այլ ընդհակառակն կը խորհէր դուռ չբանալ անտեղի վիճաբանութիւններու։ Մէկ թերթ միայն, որ վերէն կը ստանար իր ներշնչումները, գրեց. «Թուրքիա բաւական զօրաւոր է, յանդգնաբար պարտադրելու համար բոլոր անոնց, որոնք աշխարհակալական ցանկութիւններ ունին»։

Սակայն երբ վերջերս Մուսոլինիի ճառ մը խօսելով անհրաժեշտութիւն մը կը նկատէր, Իտալիոյ համար, հողային նոր գրաւումներ կատարելը, Թուրք մամուլն ու կառավարութիւնը անտարբեր չմնացին այս անգամ։

Ամէն խօսք դատապարտուած չէ հովին յանձնուելու։ Այդպէս ալ եղաւ, երբ Հռոմի համաձայնութեան վաւերագրութեան, Տուչէն անհրաժեշտ գտաւ, Իտալիոյ համար, տարածուիլ իր սահմաններէն դուրս, ասիական եւ ափրիկեան երկիրներու հետ գործակցաբար, առանց երբեք ճշդելու այդ գործակցութեան եղանակը։ Տուչէ չսահմանեց նոյնպէս Ասիոյ այն հողամասերն ալ, ուր կ'ուզէր տանիլ իտալական մշակոյթը։ Անշուշտ, աւելորդ էր ատիկա, որովհետեւ ամէն ոք գիտէ թէ ո՞րն էր այն հողամասը, որուն յառած էր Իտալիա իր աչքը, մեծ պատերազմի վաղորդայնին։

Հազիւ թէ կարդացինք Մուսոլինիի ճառը, երբ Թրքական մամուլը զայրագին եւ խիստ արտայայտութիւն մը ունեցաւ։ Նոյն իսկ Պոլսոյ թերթերէն մէկը, որ ամէնէն շատ տարածուածն է, կ'ամբաստանէր Իտալիան թէ նախապատերազմեան շրջանի աշխարհակալութեան հետ կ'արձակէ։

Թուրք կառավարութիւնն ալ, իր կարգին, իր դեսպանին միջոցով բացատրութիւն պահանջեց ճառին այն խօսքերուն մասին, որոնք կը վերաբերէին, Ասիոյ մէջ, իտալական գրաւումներուն։ Միաժամանակ Մահմուտ Էսատ պէյ հարցապնդում մը ուղղեց արտաքին գործավարին, Մուսոլինիի ճառին մասին։ Այս առթիւ Լա Թիւրքի կը գրէր. «Արդար ջղայնութիւն մը պատճառելէ յետոյ, կարելի չէր որ այս ճառը արձագանգ չունենար Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, որ այնքան ուշադիր եւ զգայուն է ազգային պաշտպանութեան հարցերուն մասին»։

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, իր դեսպաններէն անհրաժեշտ տեղեկութիւններ առնելէ յետոյ, պատասխանեց հարցապնդումին, առանց երբեք կարենալու խաղաղեցնել յուզուած հանրային կարծիքը։ Մամուլը տարտամ, անորոշ կը գտնէր տրուած պատասխանը, եւ շատ քիչ գոհացուցիչ։ Լա Թիւրքի կը գրէ թէ մեծ արժէք չի տար Մուսոլինիի ճառին։ Ու կ'աւելցնէ. «Պետական մարդիկը երկու տեսակ են, մէկը քիչ կը խօսի շատ կը գործէ, ինչպէս են անգլիացի պետական մարդիկը, միւսը շատ կը խօսի քիչ կը գործէ,— այսպէս է Մուսոլինի»։

Գալով Մուսոլինիի տուած ապահովութեանց, ոչ ոք գոհ մնաց։ Արտաքին գործավարին բացատրութիւններն ալ ակադեմական ձեւ ունէին միայն։ Թուրք ազգը, որ չկրցաւ խաղաղեցնել իր վրդովումը, կը կարծէ իր մէջ միայն գտնել ապահովութեան երաշխիքը։ «Թուրքիա, կը գրէ պոլսական ուրիշ թերթ մը, պարտաւոր է միշտ հզօր մնալ, ամէն հաւանականութեանց առջեւ։ Ան գծեց ինքնապաշտպանութեան ծրագիր մը, որ համապատասխան է օրուան քաղաքական պահանջներուն եւ աշխարհագրական տուեալներուն, ծրագիր մը, որ ոչ մէկ երաշխիք եւ ոչ մէկ ճառ կրնայ փոփոխութեան ենթարկել»։

Եթէ Թուրք արտաքին գործավարն ու Ազգ. Մեծ Ժողովը այնպէս ձեւացուցին թէ գոհացած են Մուսոլինիի բացատրութիւններով, ապրիլ ամսուան՝ անսպասելի ճամբորդութեամբ մը լուռ այլ արտայայտիչ պատասխան մը կու տար Կազիմ, որուն կ'ընկերանար բանակին ընդհ. քննիչը։ Այս ճամբորդութիւնը կատարուեցաւ Անատոլուի կարգ մը նահանգներուն եւ ռազմագիտական զանազան վայրերուն մէջ։ Կազիմ աչքէ անցուց ամէնէն խոցելի վայրերու պաշտպանութեան միջոցները։

Կազիմին համար սովորական են այս ցուցական քննութիւնները։ 1933ին եւս, երբ Իտալիոյ մասին կասկածներ կային թէ դէպի Ասիա տարածուելու ցանկութիւն կը սնուցանէ, Կազիմ դարձեալ զինուորական քննութեան ելաւ Անթալիոյ նահանգին մէջ։

Այս երկու ճամբորդութիւններով, որ կատարուեցան հանրային կարծիքին կողմէ վտանգուած կարծուած վայրերու մէջ, Կազիմ ուզեց ցոյց տալ փաստ մը իր հայրենասիրական աշալրջութեան։

ՄԱՄՈՒԼ

Առաջնորդնե՞ր թէ հոգեկան հիւանդներ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 ապրիլ).

— «Դաշնակցութեան հակառակորդներու գլուխ կանգնած անձերը եթէ ողջմիտ քաղաքագէտներ եւ սրտցաւ ու անկեղծ ազգասէրներ ըլլային, ոչ արտասահմանի հայութեան կեանքը այսքան պիտի փոթորկուէր եւ ոչ ալ ո եւ է դժուարութիւն պիտի ունենային եղած երկպառակութիւններուն վերջ տալու, ինչպէս եւ մեր գաղութներու խաղաղութիւնն ու բնականոն վիճակը վերականգնելու ամէն տեղ։

Դժբախտաբար, մեր դէմ կանգնած *միացեալ ճակատի* ղեկավարները կամ բոլշեւիկներն են, որոնց նպատակն արդէն խռովութիւն, կռիւ, արիւնհեղութիւն յարուցանելն է՝ հիւրընկալ կառավարութեանց դէմ, կամ *գիւղաճար* ռամկավարներ, որոնք թէեւ ազգի եւ հայրենիքի անունով կուրծք կը ծեծեն շարունակ, բայց անբուժելի հակադաշնակցական մոլուցքէ բռնըւած ըլլալով՝ պատրաստ են հրդեհել կործանել մեր ամբողջ գաղութները, միայն թէ կարենան ոչնչացնել Դաշնակցութիւնը։

Արհեստով խռովարար բոլշեւիկներու եւ հակադաշնակցական դիւահար Ռամկավար առաջնորդներու չարաշուք գործակցութիւնը վերջին մէկ տարուայ եւ մանաւանդ ամիսներու ընթացքին, ինչպէս յայտնի է, քաղաքացիական պատերազմի դաշտ դարձուց մեր գաղութներէն շատերը, Շիքակոյէն, Պոսթընէն եւ Նիւ Եորքէն սկսած մինչեւ Յունաստան։ Դատելով այդ մարդոց հրապարակային արտայայտութիւններէն եւ գործերէն անմտութիւն է սպասել, որ անոնք օր մը սթափին ինքնաբերաբար եւ ըմբռնելով իրենց ոճրագործ ընթացքին բարոյական ծանր պատասխանատուութիւնը ազգին առջեւ՝ վերջ դնեն իրենց սանձարձակ գրգռութիւններուն ու երկպառակութիւններուն։

Եւ քանի որ *միացեալ ճակատի* ղեկավարները հոգեպէս անբուժելի հիւանդներ են ու ազգին համար չափազանց վտանգաւոր հիւանդներ, ազգը իրաւունք ունի պահանջելու գէթ անոնց եւ անոնց կանգնածներէն, որ օր առաջ չէզոքացնեն այդ կապուելիք հոգեկան հիւանդները, հեռացնեն զանոնք պատասխանատու դիրքերէ ու պաշտօններէ եւ անոնց տեղ դնեն ողջմիտ, խոհեմ, աւելի հաւասարակշռուած, աւելի խոհուն, աւելի սրտցաւ ու պարկեշտ անձեր, որոնք հանրային պատասխանատուութեան զգացում ունենան եւ ընդունակ ըլլան իրենց յանձնուած պաշտօնը կատարելու ոչ թէ իրենց անձնական կիրքի կամ հոգեկան հիւանդութեան թելադրութեամբ, այլ ազգի գերագոյն շահերուն համաձայն։

Արդարեւ, եթէ մեր հայրենակիցները կ'ուզեն որ մեր գաղութներու մէջ խաղաղութիւն ըլլայ, պէտք չէ որ հանրային պաշտօններու գլուխ (եկեղեցի հոգաբարձուներէն սկսած մինչեւ թերթերու խմբագիրները) պահեն այնպիսի անձեր, որոնք ախտաւոր մոլեգնութեամբ կը ձգտին թշնամութիւն, պառակտում, կռիւ եւ արիւնհեղութիւն առաջ բերել մեր գաղութներու մէջ եւ նոյն իսկ շնականօրէն կը ծաղրեն խաղաղութեան մասին եղած ամէն խօսք ու առաջարկ։

Իրենց մտքի հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած այդ դիւահար «առաջնորդներուն» բարեկամները աւելի մեծ բարիք մը բրած կ'ըլլան թէ՛ անոնց, թէ՛ իրենց խմբակցութեանց եւ թէ՛ ազգին, եթէ օր առաջ չէզոքացնեն զանոնք եւ աւելի գիտակից ու հոգեպէս առողջ մարդիկ մէջտեղ քաշեն, որպէսզի կարելի ըլլայ վերջապէս Դաշնակցութեան հետ միասին վերականգնել մեր գաղութներու խաղաղութիւնը եւ միութիւնը, որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ալ գերագոյն բաղձանքն է»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Շոգեկառքը կանգ առաւ Հայտար Փաշայի առջեւ։ Մեզ դիմաւորելու եկած էին երկու Հայեր, որոնց մէջ էր Սուրէնը։ Այս Հայերը մեզ տարին գաղթակայանը։ Մայրս գիս տեսնելով, խոյացաւ վրաս. սկսաւ համբուրել անյագ։ Յետոյ ինծի պատմեց թէ ինչպէս Գոնիայէն մինչեւ Էսկիշէհիր, անօթի եկած էր։ Էսկիշէհիրի Հայերը երբ կը լսեն մերոնց անօթի ըլլալը, հաց եւ չամիչ կը բերեն մերոնց։ Քանի մը օր վերջ Աբրահամն ալ եկաւ, բայց, աւաղ, դժբախտ տղան վախցած էր, քանի մը օր հազիւ մեր հետ պտտեցաւ, հիւանդացաւ, ինկաւ անկողին։ Գատըգիւղի հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ, ուր մեռաւ։ Մեր վիճակը ծայր աստիճան թշուառ էր, գիշերը հին բաճկոն մը վրաս կ'առնէի, ոջիլի բոյն մը, ամբողջ գիշերը կը տանջուէի, ոջիլները գիս կուտէին։ Եթէ բաճկոնը մէկ կողմ նետէի, կը մսէի։ Վերջ ի վերջոյ բողոքեցայ, այդ անտանելի քերուըտուքէն։ Սուրէնը եւ ես կ'երթայինք նաւամատոյց, ճամբորդներուն ծրարները կը տանէինք, փոխարէն մէկ երկու ղրշ. կը ստանայինք։ Սուրէնը ինձմէ ուժեղ էր, միշտ ծանր բեռներ կը տանէր, որոնց փոխարէն շատ դրամ կը ստանար։ Պոլսոյ բեռնակիրներուն նման, Սուրէն կռնակը համետ ունէր։ Երեքշաբթի օր մըն էր, ես ու Սուրէնը Հայտար Փաշայի կայարանը գացինք։ Հոն գործ շատ կար, Սուրէնը գնաց աշխատելու, ես ալ պիտի աշխատէի, ուժս չէր յաղթեր, որովհետեւ բեռ պիտի կրէինք, առնուազն 40—50 քիլօ ծանրութիւն։ Սուրէնը մնաց աշխատելու, իսկ ես նաւամատոյց գացի։ Բախտէս նաւը եկած էր, ուղեւորին մէկը պզտիկ բեռ մը ունէր, բեռնակիր կը փնտռէր։ Ներկայացայ, ըսի որ կը տանիմ։ Քանի՞ ղրուշ կ'ուզես, ըսաւ ճամբորդը։ Բեռը 25—30 քիլօ էր։ Բայց տեղին հեռաւորութիւնը ինծի անծանօթ էր։ Մարդուն հարցուցի թէ հեռո՞ւ է։ Ոչ, ըսաւ։ 20 ղրշ. ուզեցի։ Ճամբորդը առարկութիւն չըրաւ։ Բեռը կռնակս առի, ըսկսանք քալել։ Կեանքիս մէջ առաջին բեռն էր որ կռնակս առի եւ այն ալ ուժէս վեր։ Նախ զառիվեր բարձրացանք, վերջն ալ զառիվար։ Մօտ ըսած տեղը չհասանք։ Քրտինքէն հեղեղը դէմքս ծածկած էր։ Յոգնութիւն զգացի, բայց միշտ կը քալէինք, մօտ կէս ժամ քալած էինք։ Հարցուցի ուղեւորին թէ ձեր մօտ տեղը այսքա՞ն է։ Ըսաւ որ քիչ մըն ալ քալենք, կը հասնինք։ Բայց ես բոլորովին ուժասպառ էի, քիչ մնաց որ կռնակիս բեռը վար ձգէի։ Վերջապէս չորս յարկանի տան մը դրան առջեւ կանգ առինք, զանգակը հնչեցուց, դուռը բացուեցաւ։ Սկսանք սանդուղներէն վեր ելլել։ Չորրորդ յարկի սանդուղները կէս բրած էի, յանկարծ միտքս ինկաւ լուսահոգի Աբրահամին ինծ պատմածը «Թէ Հրեաները քրիստոնեայ տղաքը կը գողնան»։ Կայծակի արագութեամբ բեռը կռնակէս վար ձգեցի եւ սկսայ «օգնութի՜ւն, օգնութի՜ւն» աղաղակելով դուրս փախչիլ։ Բայց չկրցայ ազատիլ, մարդը գիս գրկեց եւ վերի յարկը տարաւ։ Կլոր սեղանի մը շուրջ երեք Թուրք զինուորականներ օղի կը խմէին։ Ուղեւորս Թուրք մըն էր ուրեմն, բայց ես չգիտէի։ Հրեայ կարծեր էի։ Թուրքը դառնալով երեք զինուորականներուն, ըսաւ.— Պէյեր, աշխարհի չարագործութեան մարմնացումն է մեր Թուրք ցեղը։ Ո՞վ գիտէ, որքա՜ն վայրագութիւններ է տեսեր այս տղան Թուրք զինուորականներէ, որ ձեզ տեսնելուն պէս սարսափահար ինքզինք սանդուղներէն վար գլորեց։ Թէեւ ես զինուորականներէն չէր որ վախցայ, իմ վախը ողբացեալ ընկերոջս պատմութենէն կուգար։ Տարէց զինուորականը գիս իր քովընտեցուց, իր օղիի գաւաթը ինծի տուաւ։ Ըսաւ, «Խմէ՛, տղաս, որ վախդ փարատի»։ Եւ այսպէս չորս օղիի գաւաթ պարպեցի, խենթ հովեր եկան վրաս։ Պատմեցի Թրքական վայրագութիւնները, որ տեսայ տարագրութեան մէջ։ Այնպիսի դրուագներ պատմեցի, որոնց վերյիշումը նորոգեց հոգւոյս վէրքերը եւ սկսայ լալ։

Քիչ վերջ հեռացայ այս Թուրքերուն մօտէն։ Ինծի ընկերացաւ այն, որուն բեռն էի կրած։ Ճամբան հարցուց ինծի.— Տղաս, քանի՞ ղրշ. պիտի տամ։ — 20 ղրշ. ըսի։ Մարդը 400 ղրշ. տուաւ եւ ինծի պատուիրեց որ ամէն տեղ չխօսիմ ինչ որ խօսեցայ իրենց քով։ Շնորհակալութիւն յայտնելով շտապեցի դէպի գաղթակայան։ Ինձմէ առաջ Սուրէնը գաղթակայան գացեր եւ գիս հոն չէր գտեր։ Մայրս մտահոգ կը սկսի լալ։ Սուրէն քանի մը անգամ Հայտար Փաշայի նաւամատոյցը կ'երթայ, գիս կը փնտռէ։ Չգտնելով կը վերադառնայ գաղթակայան։ Ես փուռէ մը երկու հաց առի և ուրախ տրամադրութեամբ գաղթակայան վերադարձայ։ Մերոնք մօրս աչքը լուսցին, թէ տղադ եկաւ, մայրս գիս գիրկն առաւ եւ ըսկսաւ անյագ համբուրել։ Մայրս միշտ կը կրկնէր.— Բոլորը մեռան կորան, իմ միակ յոյսս է այս տղան, առանց տղուս եւ աղջկանս՝ կեանքը ինծի համար գերեզման է։ Կայարանին դուռը նստած էինք, տեսանք մէկը եկած Դերջանցի կը հարցնէր։ Մայրս գնաց մօտը, տեսայ որ կ'ողջագուրուին։ Երբ մօտը գացի, մայրս ըսաւ.— Տղաս, եկուր կնքահօրս ձեռքը համբուրէ։ Կնքահայրս Նշան Զախոյեանը մօրս աչքը լուսեց թէ հայրս ողջ է, Զօնկուլտաք կը գտնուի, որովհետեւ Պանտըրմայի մէջ Զօնկուլտաքցի Մկրտիչ աղան կնքահօրս՝ Նշան Զախոյեանին ըսեր է թէ Սահակը ողջ է, Զօնկուլտաք կը մնայ։ Կնքահայրս խոստացաւ Զօնկուլտաք հօրս նամակ մը գրել։ Անցաւ քանի մը շաբաթ, մեզ տեղափոխեցին Գատըգիւղ, ուր բաժնուեցայ քովէն։ Գատըգիւղի գաղթակայանին տնօրէնը կարինցի Հայ մըն էր, շատ ստիպեց մօրս, որ գիս որբանոց դնէ, բայց մայրս հակառակեցաւ.— Ես տղաս չեմ բաժներ, կ'ըսէր։

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

Եմէնի իմամը սպաննուա՞ծ է

Հեռագրի մը համաձայն, Իպնը Սուուտի եւ Եմէնի իմամին միջեւ մղուած կռիւները վճռական դարձած են։ Կ'ըսուի թէ իմամը սպաննուած է։ Թէ ապստամբութիւն ծագած է Սանայի մէջ (իր մայրաքաղաքը) եւ թէ իր բանակը լքած է Հոտէյտան, թշնամի ուժերու ճնշման տակ։ Անգլ. թնդանօթակիր մը կը սպասէ նաւահանգիստին առջեւ, պաշտպանելու համար եւրոպացիները, (ինչպէս ի սկզբանէ անտի...)։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Մայիս 2ին Լոնտոնի մէջ գումարուեցաւ Գերմանիոյ փախստականներու տեսչութեան վարչական ժողովը, մասնակցութեամբ 12 ազգերու ներկայացուցիչներուն։ Նախագահը յայտարարեց թէ կարելի չէ եղած ընդարձակ ծրագիր մը կազմել, այս «հայմաթլոս»ներուն տեղաւորման համար, բացի Պաղեստինի մասին եղած կարգադրութենէն։

Այս առթիւ ճշդուեցաւ որ Գերմանիոյ փախստականներուն մեծագոյն մասը ընդունած է Ֆրանսան, — 21,000 հոգի, այսինքն աւելի քան կրկինը Պաղեստինի։ Անգլիա ընդունած է միայն երկու հազար փախստականներ, իսկ Մ. Նահանգները՝ 1800 հոգի։

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԻ ՑՈՅՑԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Այս տարի ալ վիթխարի զօրահանդէս մը կատարուեցաւ Մոսկուայի մէջ, Մայիս մէկի առթիւ, կարմիր հրապարակին վրայ։ Այս տարի օտարականները աւելի բազմաթիւ էին։ Հանդէսին ամէնէն պատկառելի մասը կը կազմէր օդանաւերու թռիչքը, որոնց կը մասնակցէին նաեւ թուրք օդանաւորդներ։ Ասոնք շարուած էին Լէնինի դամբարանին առջեւ, օտար զինուորական կցորդներուն հետ։

Այս տարի հրասայլերու թիւն էր 480։ Մեծ «թանք»երը, որ միայն վեց հատ էին փետրուարին, այս անգամ բարձրացած էին 25ի։ Զօրահանդէսին մասնակցող օդանաւերուն թիւն էր 550, որոնց 190ը ռմբաձիգ եւ 270ը հետադօտիչ։

ԹԷՎՖԻՔ ՐԻՒՇՏԻԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հաստատուի թէ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը ժընեւ պիտի գայ Մայիսի վերջերը։ Այս առթիւ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ երեք պալքանեան պետութեանց արտաքին նախարարներուն հետ, Պալքանեան ուխտին տնտեսական, ճարտարագործական եւ առեւտրական հետեւանքներու մասին։ Եթէ զինաթափութեան ընդհ. յանձնաժողովը գումարուի, Թէվֆիք Րիւշտի նորէն պիտի յուզէ Նեղուցներու խնդիրը։ Ինչպէս յայտնի է, Տարտանէլի երկու ափերը ապազինուած են, համաձայն Լօզանի դաշնագրին։

»»»··«««

ԻՐՐԵՒ ԼՐՏԵՍ ձերբակալուեցաւ սպայ մը, Ֆռոժէ, ուրիշ լրտեսի մը մատնանշումով։

ՓԱՍՏԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ Ռընէ Ռընու, դատական նախկին նախարարը, որ 50,000 ֆրանք ստացած էր Սթավիսքիէն։

ԹՐՈՅՔԻ Ֆրանսա կը գտնուի տակաւին։ Ոչ մէկ երկիր կ'ուզէ ընդունիլ։ Անգլիայէն վերջը, Իրլանտան ալ մերժեց։ Կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ լռութիւնն ալ մերժում կը նշանակէ։

ՀՐԱՅՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սարսէլի «ՀՐԱՅՐ» խումբի նախաձեռնութեամբ ՀՐԱՅՐի մահուան 30 ամեակը կը կատարուի **Salle Géographie**ի մէջ 184, Bld. St. Germain (Métro St. Germain des Prés)

6 Մայիս, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

Ցարգանքի խօսք նաեւ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին

Մուտք 2 ֆրանք։

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ՝ Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ եւ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

9 Մայիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս **Horticulture**ի շքեղ սրահին մէջ

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր. ԱՆՈՒՇի Համբարձման վիճակի տեսարանը, ջանգիւլիւմի ճոխ քառեակներով, երգ ու պարերով, մասնակցութեամբ Տիկիններ՝ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻի, ԼԻԱի (հայկական եւ լեռնական պարեր). կ'երգեն՝ Օր. ՀՌԻՓ. ԿՆԻԱԶԵԱՆ, Պարոններ՝ Գր. ՄԷՀԹԷՐԵԱՆ, Եր. ՈՒՆՃԵԱՆ երգերուն ու պարերուն կ'ընկերանան Թառիստներ ՌՈՒԲԷՆ եւ ԳԱՐԵԳԻՆ։ Հայկական գեղջկական սիրուած շուրջպարեր ՍԻՓԱՆի շքեղ տարազներով։ կը ներկայացուի քրքջալից գաւեշտ մը։

Եւրոպական պարեր «**Poéma**» եւ սիրուած թանկօներու նշանաւոր **compos. Maria Melfi**ի ութ հոգինոց նուագախումբով, մասնակցութեամբ յայտնի **bandonéoniste Ernesto Remondini**ի։

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ մատչելի գիներով։

Մուտք կիներու՝ 7.50 ֆրանք, իսկ այրերու՝ 10 ֆրանք։

Տոմսերը հայկական խմբագրատուները, Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, Հ. Կ. Խաչի Վարչութեան եւ Սիփանի անդամներու մօտ։ Ընդհ. հասցէ.— Sako Hagopian. 158 rue du Chateau, Paris (14). Tél. Ségur 40-96։

Անկէն.— Պ. Նալպանտեանի եւ Պ. Մուրատ Պաչիկեանի մօտ։

Երեկոյթ Յր. Կարմիր Խաչի Օրուան առթիւ

կազմակերպուած՝ Յ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1, Bld. Carnot։

Կը խօսի Տիկ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ (անդամ Կեդր. Վարչութեան)

Կը ներկայացուի՝ «ՀՍԿՈՒՄԸ»

Գեղարուեստական ճոխ բաժին տեղւոյս սիրողներու եւ դպրոցի փոքրիկներու կողմէ։ Մուտքը ազատ է։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ի յարգանս ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՅԻ, ՄՈՒՐՐԱՏԻ ԵՒ ՌԱՓԱՅԷԼԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ 26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

13, Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.15ին

Salle des Fêtes du «Journal». 100, Rue de Richelieu

կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ» եւ սկաուտական քրքջալից խաղեր, պարեր, երգեր եւ անակնկալներ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿէՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին

6 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, rue Blanche. Métro: Trinité

գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ։

Orchestre Sandros and his boys

ՄՈՒՏՔ 7.50 ՖՐԱՆՔ.

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ
ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար։ Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ։

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւն. դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.

Կ'ուզէ՞ք զուտ խաղողէ պատրաստուած Արեւելեան օղին խմել

ՓՆՏՌԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ "ՏԻՒՋ"
«ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔԸ»

Որ, ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ ու «քէյֆ» կուտայ

Ֆրանսայի համար ներածող

Ա. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

Dêpot Central des Grandes Marques
8, rue Suffren (Place de la Boursc) Marseille
Tél. D. 70-89

Պատուաւոր գործակալներ կ'ուզուին գաւառներուն համար։

Հայերու ճաշարանը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Հեռաձայն **Danton: 52-73**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յակոբեան կը ծանուցանեն թէ՝ իրենց սիրելի աղջկան ՍԵԴԱյի մահուան քառասունքին առթիւ, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի այս կիրակի Պատարագէն վերջ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ։

Կը հրաւիրուին բարեկամներն եւ ազգականները։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ Շրջանի Հայ. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը։ Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Գարաչօպան գիւղէն 28 տարեկան Տիգրան Մակարեան, հօր անուն՝ Յովհաննէս, մօր անուն՝ Մարիամ։ 1915ին բաժնուած եմ Կարնոյ Նահանգի Վարդով դաւառի Ծըլխաւել գիւղէն։ Մինչեւ օրս ո եւ է տեղեկութիւն չունիմ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել* Herant Magarian, 4, rue du Bois, St. Etienne (Loire).

— *Կը փնտռէ Արթին Գալուստեան, հօր անուն՝ Աւետիս, մօր անուն՝ Մարիամ (Եօզկատցի)։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել անձամբ կամ նամակաւ* Krikor Kahvedjianի, 53, rue Emile Duploye, Issy-les-Moulineaux, Seine.

Պարտիզակցի Տիկ. Դշխուհի Գաբրիէլեան (Ծնեալ Թիւթիւնճեան), հայրը՝ Օննիկ (սպաննուած), մայրը՝ Մարիամ (մեռած) կը փնտռէ իր երկու եղբայրները՝ Կարապետ եւ Յակոբ եւ իր քոյրերը՝ Թագուհի եւ Մաքրուհի։ Տեղահանութեան միջոցին տարագրուած է իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն հետ Գոնիա, ուր կորսնցուցած է իր եղբայրը Կարապետ։ Իսկ իրենք տարագրուած են Խաթմա, այդ շրջանին մէջ ալ անյայտացած են իր եղբայրը Յակոբ եւ իր երկու քոյրերը։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել S. Kaprielian c/o Pharmacie Melikian, Tcharra-Vezarat-DJeng, Teheran, Perse (Via U. R. S. S.):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Պ. Հրանտ Սիրունեան որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ։ Իմացնել Aznavorian Frères, 5 rue de la Tour-de-Gassies, Bordeaux, (Gironde):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

«Հրազդան», «Քրիստափոր» եւ «Ագբիւր Սերոբ» միացեալ խումբերու ընդհ. ժողովը Մայիս 7ին երկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ave. Goblins*ի սրճարանին վերնայարկը։ Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Ջամալեան։ Նիւթ՝ Միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ մեր դատի հեռանկարը։*

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «Տաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Վ. Վարդանեանի բնակարանին մէջ, 455 rue Larousse:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ 18, rue Ernest Renard, Chaville.

Գաւառ

*ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Քէնտիրեանի ճաշարանը, 14*rue François Garcin. *Ներկայանալ անդամատետրներով։*

ՍԷՆԼՈՒԻ (Մարսէյլ) «Ակնունի» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր՝ ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Ակնունի» գրադարանի սրահին մէջ։

Փարիզի Գրական Ակումբ *վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին,* 5 rue Paul Berruel (*Նախկին* rue Cambronne, 131) *Մէթրօ՝* Vaugirard. *Կը խօսի Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ. Նիւթ* Դիցաբանութիւնը հին Հայաստանի մէջ.
Մուտքը ազատ է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»
ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր.
Արտասահման՝ 17 ֆրանք։
Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Ժ. Մ.*

▪▪▪▪▪▪▪▪

— Կարծեմ տակաւին յոյս ունիք որ Լէքմընը պիտի տեսնէք, հարցուց Մէնըրս գրասեղանին թուղթերը կարգի դնելով։

Թ. Ք. տակաւին պատասխան չէր տուած երբ դուռը զարկին եւ ոստիկան մը ներս մտաւ։

— Ձեր գրասենեակին սուրհանդական նամակ մը բերին, պարոն, ըսաւ ոստիկանը բարեւելով եւ նամակը յանձնեց Թ. Ք.ին։ Այս վերջինը աչք մը նետեց պահարանին վրայ. մեքենագիր՝ «սուրհանդական» եւ «ձեռքով» բառերը կային այնտեղ։ Թղթահատը վերցուց ու բացաւ։ Երեք, չորս էջնոց ձեռագիր նամակ մըն էր։

«Սիրելի Թ. Ք.», բառերով կը սկսէր եւ գիրը ծանօթ էր...

Մէնըրս օդնական ոստիկանապետին դէմքին վրայ նշմարեց զարմանքի արտայայտութիւն մը։ Թ. Ք. բերանը բացած, ճակատը կնճռոտ, դարձուց նամակին վերջին էջը, կարդաց ստորագրութիւնը եւ չունչը կտրած ըսաւ.

— Ոսկը պագնեմ... ձոն Լէքմընէն է...

Ձեռքերը սկսան դողդղալ. նամակը գրուած էր այդ օրը։ Լոնտոնէն ղրկուած էր բայց ուրիշ հասցէ չըկար։

«Սիրելի Թ. Ք.,

Կասկած չունիմ որ այս նամակս քեզի մեծ զարմանք պիտի պատճառէ, որովհետեւ բարեկամներէս շատերը կը հաւատան թէ ես անվերադարձ հեռացած եմ։ Բարեբախտաբար կամ դժբախտաբար այդպէս չէ. իմ մասիս երանի թէ... բայց չեմ ուզեր տխուր բաներ գրել, քանի որ շատ ուրախ կը զգամ երբ կը խորհիմ թէ դարձեալ հաճոյքը պիտի ունենամ քեզ տեսնելու։ Ներէ որ շատ անկապակից բաներ կը գրեմ. ճիշդ հիմա հասայ Ջէրինկ Քրոս պանդոկը, ուրկէ կը ղրկեմ այս նամակը. այնտեղ չեմ բնակիր. հասցէս յետոյ կուտամ։ Ծովը շատ դէշ էր։ Պէտք յաւէս երբ լսես որ կինս մեռաւ, վեց ամիս առաջ։ Չեմ ուզեր այդ մասին երկար խօսիլ։

«Նամակիս գլխաւոր շարժառիթը պաշտօնական է. կարծեմ տակաւին պատժի ենթակայ եմ. որոշեցի իշխանութիւններուն յանձնուիլ այս գիշեր իսկ։ Մէնըրս անունով օգնական մը ունէիր. եթէ քեզի յարմար է, այս իրիկուն ժամը 10.15ին իրեն կ'երթամ, չեմ ուզեր որ իմ գործերուս համար քեզի անհանգստութիւն պատճառեմ եւ եթէ թոյլ տաս որ այս գործը անոր միջոցաւ կատարեմ, շատ ուրախ կ'ըլլամ։

«Գիտեմ որ մեծ պատիժ մը չսպասեր ինծի, որովհետեւ ներումս ստորագրուեր է փախուստիս նախորդ գիշերը։ Պատմելիք շատ բաներ չպիտի ունենամ, որովհետեւ այս վերջին երկու տարուան քաշածներէս շատ քիչ բան կայ զոր պիտի ուզէի վերյիշել. շատ դժբախտ եղանք եւ մահը զթաց երբ ինձմէ խլեց իմ սիրելի կինս։

Գարան կը տեսնե՞ս բնաւ։ Խնդրեմ Մէնըրսին ըսէ որ ինծի սպասէ ժամը տասնէն տասնուկէս. թող լուր տայ վարը սպասող ոստիկանին, որպէսզի ուղղակի իր գրասենեակը բարձրանամ։

Սիրալիր բարեւներով քոյդ անկեղծօրէն Ճոն Լէքմընը»։

Թ. Ք. երկու անգամ կարդաց նամակը եւ աչքերը թրջեցան։

— Ի՞նչ կին, ըսաւ ու նամակը երկնցուց Մէնըրսին. համաձայն քեզ տեսնել կ'ուզէ միայն, որովհետեւ կը վախնայ իմ բարեկամութիւնս իրեն ի նպաստ օգտագործել։ Ինչ որ է, ես ներկայ պիտի ըլլամ ամէն պարագայի մէջ։

— Ի՞նչ ձեւակերպութիւն կայ, հարցուց Մէնըրս։

— Ոչ մէկ, ներքին գործերու նախարարին ներումը կը ստանամ եւ արդէն այդ մասին գրաւոր խոստում ունիմ։

Թ. Ք. իր գրասենեակը վերադարձաւ միտքը ամբողջովին լարուած օրուան անցուդարձերով։ Փետրուարի ցուրտ գիշեր մըն էր. սաստիկ հով մը կը փչէր եւ կ'անձրեւէր։

Երբ գրասենեակին մօտը եկաւ, տեսաւ որ մէկը իրեն կը սպասէր դուռին մէջ, շնորհքով մէկը, խոշոր կազմով, եւ մուշտակի մէջ փաթթուած մարդիկ մը։

— Հէ՜լօ, ըսաւ Թ. Ք. ն՞րս գալ կ'ուզէիք...

— Պարոն Մէրէտիթը տեսնել կ'ուզեմ, ըսաւ այցելուն կտրուկ կերպով։

— Ձեր փափաքին պիտի արժանանաք, ըսաւ Թ. Ք.։

Դուռը բացաւ եւ տիկինը առաջնորդեց շէնքին առաջին յարկը ուր կը գտնուէր իր գրասենեակը։ Ելեկտրական լոյսին տակ տեսաւ որ իր հիւրը տանտիրուհիի նմանող մէկն էր։

— Շնորհքով կնիկ կ'երեւայ, բայց ակնոցներն ու մուշտակը աւելորդ են, մտածեց Թ. Ք. ինքնիրեն։

— Կը ներէք որ գիշերուան այս ժամուն այցելութեան կուգամ ձեզի, բայց, ինչպէս հայրս կ'ըսէր, անիծեալ ըլլայ ան որ դէշ բան կ'անցրնէ միտքէն....

— Ձեր հայրը ծնրակալի առեւտուրով զբաղելուն, սկսաւ Թ. Ք. կատակով. բայց խնդրեմ նստէք Տիկին։

— Տիկին Քասլի... հայրս պատուհանին թուղթ փակցնող էր... «երբ սատանան կը հալածէ»...

— Իսկ ի՞նչ սատանայ է որ կը հալածէ ձեզ, Տիկին, հարցուց Թ. Ք. որ տակաւին չէր հասկցած անոր այցելութեան շարժառիթը։

— Թերեւս կը սխալիմ, բայց «երկու սեւը մէկ ճերմակ չըներ»...

— Եւ ամէն բան որ կը փայլի ոսկի չէ, ընդմիջեց Թ. Ք. ձանձրացած. խնդրեմ ըսէք թէ ինչո՞ւ եկած էք, Տիկին, շատ անօթի եմ...

— Լաւ, այսպէս... երիտասարդ աղջիկ մը բնակի իմ տունս, շատ պատուաւոր աղջիկ մը. եւ ես գիտեմ թէ պատուաւորութիւն ինչ ըսել է, որովհետեւ բժիշկի մը տանտիրուհին ալ եղած եմ...

— Այո՛, այդ խնդիրներուն մէջ մասնագէտ էք, ըսաւ Թ. Ք. խնդալով. ի՞նչ տեղեկութիւն ունիք ձեր վարձակալ աղջկան մասին, ըսէք տեսնեմ. նախ եւ առաջ ո՞ւր է ձեր հասցէն...

— Թիւ 85 Մէրլիպօն փողոց...

— Այո՞, լաւ, ի՞նչ եղաւ, շարունակեցէք։

— Օրիորդը, որքան որ իմացած եմ, կ'աշխատի Գարա անունով մէկու մը քով, մեքենագիր է եղեր. չորս ամիս է իմ տունս կ'ապրի...

— Ատիկա կարեւոր չէ, օրիորդէն լո՞ւր մը բերիք ինծի...

(Շար.)

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը սորվեցնէ ֆրանսերէնի, անգլերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ. Ն. Յարութիւնեան մէջ։ Դիմել Ն. Յարութիւնեանի 13, rue d'Orsel, Փարիզ (18). Մէթրօ Barbès.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ և ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ԶԱՄԲԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 5 ՄԱՅԻՍ — SAMEDI 5 Mai 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2488

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԱՆԾԱՆՕԹ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

»»»··«««

— Այսպէ՛ս է մեր կեանքը: Երբ ֆէտային կը կռուէր լեռնէ լեռ սուրալով, մենք լուր չունէինք: Քիչերը լուր ունէին: Եւ շատ աւելի քիչերը կը հետաքրքրուէին թէ գէնք ունի՞, փամփուշտը կը բաւէ՞, կրնա՞յ գոնէ պատառ մը հաց գտնել, եւ արեւ մը՝ ոտքին: Իսկ հիմա, 10 – 15 – 20 – 30 տարիներ յետոյ, իրարու հետ կը մրցինք, յիշատակի տօներ սարքելու համար օտար պողոտաներու վրայ: Տօներ՝ ցեղային հպարտութեան եւ փառաբանութեան:

— Կը նշանակէ թէ ժողովուրդը գիտակցութեան հասած, իր ճամբան գտած է: Թէեւ, շատ ուշ մնացած...

— Ձեր տպաւորութիւնը ճիշդ է միայն մէկ տեսակէտէն: Այո՛, այսօր բազմութիւն մը կը կազմեն անոնք որ ըմբռնած են ազատագրական մարտնչումներուն խոյանքն ու արժէքը: Մասնաւորապէս երիտասարդութիւնը շատ կը խանդավառուի կատարուած քաջագործութեանց դրուագներով, կը կարդայ, կը պատմէ, կը հպարտանայ: Եւ սակայն, տակաւին չունինք համաժողովրդական գիտակցութեան եւ ակնածանքի մխիթարութիւնը: Շատ նեղ է շրջանակը:

— Ամէն ժողովուրդի մէջ ալ այդպէս է: Հետզհետէ կը վարժուին: Մեր ժողովուրդը վեց հարիւր տարի տառապեցաւ վայրենիներու լուծին տակ եւ կորսնցուց շատ մը առաքինութիւններ:

— Այդպէս է, սակայն իրողութիւններ կան որ բացատրութեան կը կարօտին: Օրինակ, Անդրանիկը աւազակ հռչակուեցաւ, երբ կը կռուէր Դաշնակցութեան դրօշին տակ, իսկ երբ անջատուեցաւ, ամէնէն կամկար պահպանողականներն ալ սկսան փառաբանել զայն իբրեւ ազգային հերոս...

— Ոչի՛նչ. կը բաւէ որ վերջ ի վերջոյ հասկցան թէ հերոս մըն էր Անդրանիկը, արիաբար սարէ սար նետուած՝ յանուն ժողովուրդի փրկութեան:

— Ուրիշ անբացատրելի պարագայ մը,— հերոսներն ալ բաժնուած են ծննդավայրերու վրայ: Սեբաստացին կը պարծենայ Մուրատով, Կարնեցին՝ Արամ Թաթուլով: Տարօնցին է որ ամէնէն շատ կը յիշէ իր Սերոբները, Գէորգ Չաւուշներն ու Հրայրները: Այսպէս եւ Վասպուրականը եւ միւսները:

— Ըսել կ'ուզէք թէ միայն հայրենակիցնե՞րը կը հետաքրքրուին հայրենակից հերոսներով: Միւսները անտարբե՞ր են:

— Անտարբեր չեն, բայց կարծէք դուրսէն դիտողներ, ունկնդիրներ են: Հէքեաթի մը պէս կը լսեն ու կ'անցնին: Զես կրնար ըսել թէ թաթխուած, տոգորուած են անոնց փառքով, ինչպէս ուրիշ ժողովուրդներ՝ իրենց քաջերու կեանքով:

— Ցանցառ որ դուք, ուսումնականներդ էք, որ չէք բացատրած թէ ֆէտայիները իրենց գիւղին կամ քաղաքին համար չէր որ կռուեցան, այլ ամբողջ ժողովուրդին համար, մէկը այս ճակատին, միւսը այն ճակատին վրայ, կարելով ոչ միայն քաղաքներու կամ նահանգներու սահմանը, այլեւ երկիրէ երկիր սլանալով: Մուրատ Սեբաստացի էր, բայց Բագուի ճակատամարտին մէջ սպաննուեցաւ: Բարգէն Սիւնին ի՞նչ կապ ունէր Պոլսոյ հետ, երբ Օսմ. դրամատունը կը մտնէր: Վահան Մանուէլեանը Սասուն գնաց արեւմուտքէն, ինչպէս հնչակեան Մուրատը: Կովկասէն չէ՞ր որ Թրքահայաստան մտան իշխան Արղութեանները, Ռոստոմները, Զաւարեանները, եւ բազմաթիւ «անծանօթ զինուորներ»: Ինչո՞ւ չէք լուսաբաներ:

— Կը գրենք, կը խօսինք, կը բացատրենք: Դժբախտաբար պղտորած է մթնոլորտը: Միւս կողմէ մայր հողէն հեռացած, բանի պանդխտութեան դատապարտուած ըլլալով, մարդիկ դժուար կ'ըմբռնեն շատ մը իրողութիւններ:

— Մեր ժամանակն ալ պանդխտութիւն կար, եւ մենք չափազանց տառապած ենք օտար ափերու վրայ մղուած վէճերէն: Գոնէ յիշէիք թէ այն ատեն երկու միլիոն ժողովուրդ ունէինք երկրի մէջ, իսկ այժմ այդ ժողովուրդի վերջին մնացորդն է որ կը հալի արտասահմանի մէջ: Ի՞նչ կ'արժէ մեր յիշատակը տօնել փառաւոր սրահներու մէջ, ճառեր լսել եւ ծափահարել, երբ դաս չէք առներ անցեալէն: Մեր յիշատակը իրապէս յարգուած կ'ըլլայ այն ատեն, երբ իւրաքանչիւր յիշատակի տօն շաղախ մը կ'աւելցնէ ազգային ճակատին վրայ: Օրինակ, պատրա՞ստ էք վաղուան համար:

— Ամէնքս ալ կը խօսինք, կը ճառենք ե՛ւ այսօրուան ե՛ւ վաղուան համար, բայց, իրականին մէջ, նոյնքան պատրաստ ենք որքան ձեր ատենը, երբ լուր անգամ չունէինք թէ ի՛նչպէս կը կռուէին Հայաստանի լեռներուն մէջ, փամփուշտի փոխարէն եղունգներն ու ակռաները գործածելով, եւ խոտը իբրեւ հաց ուտելով...

— Դուք շատ մը առաւելութիւններ ունիք այսօր: Պետական կորիզ մըն ալ ունիք, իսկ արտասահմանի մէջ ամէն ազատութիւն կը վայելէք, հին սխալները սրբագրելու եւ ամէն անակնկալի առջեւ պատրաստ գտնուելու համար: Ե՞րբ ենք ունեցեր այսպիսի պատեհութիւններ: Եւ եթէ խօսքն ու խրատը օգուտ չունին, գոնէ մեր յիշատակը թող ազդանշան մը դառնայ բոլորիդ համար: Այս չէ՞ ձեր յիշատակի տօներուն ալ միտքը:

— Այո՛, այդ մտահոգութեամբ էր որ երէկ Մուրատի տարեդարձը տօնեցինք, վաղը Հրայրը կ'ոգեկոչենք, դեռ առջի օր ապրիլեան ազահանդէսը կատարեցինք: Բայց, շատ ետ մնացինք, չա՛տ, եւ օրէ օր աւելի կը խրինք անելին մէջ: Ոչ ոք ինքզինքը պատասխանատու կը զգայ վաղուան համար: Կազմալուծում...

— Մենք ձեռնթափ չեղանք ամէնէն յուսահատական ժամերուն. չէ՞ք սարսափիր պատմութեան դատաստանէն...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Ի՛ՆՉ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ԾԱԽՈՒԱԾ ԵՆ

Գրած էինք թէ ապահովութեան տեսչութիւնը ձերբակալած է հարիւրապետ Ֆրոժէն, որ կը գտնուի Պէլֆորի զինուորական մատակարարութեան ճիւղին մէջ: Հարիւրապետը ամբաստանուած է լրտեսի մը, Սթանիսլաս Քրաուսի կողմէ, որ նոյնպէս բանտարկուած է:

Քրաուս կ'ըսէ թէ՝ հարիւրապետ Ֆրոժէ իր օգնականն էր 1932ին եւ 100,000 ֆրանք ստացաւ իր ձեռքով, իրեն ծախելու համար Պէլֆորի միջնաբերդին սպառազինութեանց եւ պարէնաւորման գաղտնիքները: Հարիւրապետը կը յայտարարէ թէ անմեղ է, բայց քննութիւնները կը շարունակուին: Քրաուս Պէլֆոր պիտի փոխադրուի հաւանաբար երկուշաբթի օր, դէմ դիմաց հանուելու համար հարիւրապետին հետ: Այս վերջինը այսօր իսկ պիտի հարցաքննուի, իր պաշտպան փաստաբանին, Պ. Շարլ Լըկրանի ներկայութեամբ: Ֆրոժէ կասկածի տակ էր երկու տարիէ ի վեր, բայց որ եւ է փաստ գտնուած չըլլալով, անպարտ պիտի արձակուէր, երբ Քրաուս մատնեց զայն: Փաստաբանը արժէք չի տար այս մատնութեան, եւ խստօրէն կը մեղադրէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը, յայտարարելով թէ գաղտնի ոստիկան Պոնին լաւ աչակերտներ հասցուցած է...

Քրաուս պատմած է թէ առաջին անգամ Ֆրոժէն տեսաւ 1931ին, եւ թէ երկու նամակներ գրած եւ Տիժոնէն հեռագիր մը ուղղած է անոր: Հարիւրապետը կը յայտարարէ թէ որ եւ է բան չէ ստացած: Յետոյ, հարիւրապետը անցեալ տարի Փարիզի մէջ ժամադրութիւն մը տուած է Քրաուսի, բայց այս վերջինը իմացած ըլլալով թէ կը հետապնդուի, չուած է դէպի իտալական սահմանագլուխը: Քրաուս ձերբակալուեցաւ անցեալ շաբաթ օր: Աղդ մը տպած էր, ըսելով թէ պատրաստ է փոխ դրամ տալու պետական պաշտօնեաներու եւ սպաներու: Սպայ մը ներկայացաւ փոխառութեան համար, եւ Քրաուս առաջարկեց զինուորական գաղտնիքներ ծախել: Սպան անմիջապէս լուր տուաւ իր պետերուն, որոնք զայն հաղորդեցին Ապահովութեան Տեսչութեան, յետոյ ժամադրուեցաւ Քրաուսի հետ, կարգ մը յատակագիծներ յանձնեց անոր և փոխարէն ստացաւ պահարան մը լեցուն դրամ: Գաղտնի ոստիկաններ արդէն դարանի կեցած ըլլալով, ձերբակալեցին լրտեսը յանցանքի վրայ:

Այս գործը կապ չունի միւս լրտեսութեան հետ, որուն ղեկավարներն են Տէր եւ Տիկին Սուիզ (Ամերիկացի) եւ որուն պատճառաւ ձերբակալուած են 20—25 հոգի, փրոֆէսէօրներ, զինուորականներ, կիներ եւայլն:

Մայիս 1ի դէպքերուն պատասխանատուները

Սէթէ Ժան տ'Արքի դէպքին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ եւ առջի օր, իբրեւ պատասխանատու պիտի դատուին 13 համայնավարներ: Հաւանական է որ ամբաստանուին իբրեւ հեղինակները կանխորոշ սպանութեան, կամ իբրեւ անջատ – անջատ խռովարարներ: Առաջին պարագային շատ ծանր է յանցանքը: Առջի օր հարցաքննուեցան 13 ամբաստանեալները, որոնցմէ Սէնքէն, խրամահատներու միութեան քարտուղարը, խոստովանեցաւ թէ գնաց տունէն առաւ ատրճանակը, յանկապէս ոստիկանութեան վրայ յարձակելու համար, յետոյ նորէն տուն գնաց, փամփուշտ առնելու եւ յարձակումը շարունակելու համար: Իրենց նպատակն է եղած ազատել համայնավար երեսփոխան Մոնժովին, որ ձերբակալուած եւ 24 ժամ յետոյ ազատ արձակուած էր:

Չորեքշաբթի օր, համայնավարական միթինկէ մը վերջ, ցուցարարները թափօր կազմել կ'ուզէին, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Ասոր վրայ համայնավարները Սէթէ Ժան տ'Արք երթալով, սկսան խրամներ փորել եւ պատնէշներ շինել, բայց երկու կառք լեցուն ոստիկաններ հասան եւ ապաստարեցին որ քանդեն պատնէշը: Բանակցութիւններէ յետոյ, ցուցարարները տեղի տուին, եւ ոստիկանութիւնը քաշուեցաւ, առանց որ եւ է ձերբակալութիւն կատարելու:

Սթավիցքիի Յանձնաժողովին մէջ

Սթավիցքի գործին քննիչ յանձնաժողովը առջի օրուան նիստին մէջ որոշեց դատական նախարարին յղել իր եզրակացութիւնները՝ վճարել տեսանի Ա. Նախագահ Լէքուվէի եւ հանրապետութեան ընդհ. դատախազ Փռէսարի մասին: Առաջինը կը մեղադրուի թէ նախ չափազանց բարեացակամութեամբ վարուած է ընդհ. դատախազին հանդէպ, իսկ չափազանց խիստ՝ երկրորդ տեղեկագրով մը, ինչ որ հիմնաւոր չէ: Իսկ Փռէսար մասամբ պատասխանատու կը համարուի Սթավիցքիի դատերուն յետաձգման, որոնց շնորհիւ վեց տարի անընդհատ խուսափած է հետապնդումէ:

⁂ Յանձնաժողովը նորէն լսեց Ռօմանիէնոն, Սթավիցքիի քարտուղարն ու գործակատարը, որ շահեկան տեղեկութիւններ հաղորդեց իր վարպետին եւ երեւելիներու յարաբերութեանց մասին: Պատմեց թէ Սթավիցքի կը ջանար քաղաքական ազդեցութիւններ ապահովել ոչ միայն Պայոնի դրամատան պարտամուրհակները տեղաւորելու, այլ եւ բարեկամներ ճարելու համար պատերազմական հատուցումներու արեւելեան յանձնաժողովին մէջ, որ պիտի դրամէր հունգարական մուրհակներով: Հաստատեց թէ նախկին դատական նախարար Ռընէ Ռընու 50,000 ֆրանք ստացած, բայց չէր կրցած օգտակար ըլլալ: Յետոյ փաստաբան նշանակուեցաւ Պ. Անտրէ Հէս (երեսփոխան եւ նախկին նախարար), որ անձամբ կը միջամտէր իւրաքանչիւր դատի յետաձգման համար եւ միշտ վէճեր կ'ունենար Սթավիցքիի հետ, անշուշտ իր ստանալիք վարձքին առթիւ: Սթավիցքի կը խօսէր նաեւ նախկին նախարար Պ. տը Մոնզիի մասին (փաստաբան): Շարունակ հեռախօսով կը բանակցէր Պ. Ֆէրնան Լոռանի հետ որ «վարպետ»ին պահանջով ուժ տուաւ երեսփոխան Պոնուրի ընտրութեան: Մէկուկէս տարի առաջ, Սթավիցքի յարաբերութեան մէջ մտաւ Պ. Ֆրանքլէն Պույէնի հետ, Պ. Կէրոնի միջոցաւ որուն անունը կ'երեւայ չէքերուն վրայ: 1931էն առաջ Սթավիցքի կապեր ունէր երկրագործական նախկին նախարար Պ. Վիքթոր Պոռէի հետ եւ յանձնարարական նամակներ կը ստանար: Կը ճանչնար նաեւ Սենեկալի երեսփոխանը, երեսփոխան Լիլազը, Ժիռօնտի ծերակուտականը՝ Պ. Օռէն: Սթավիցքի ճարտարագէտի մը հետ ճառ մը պատրաստած էր, զոր երեսփ. ժողովին մէջ պիտի կարդար Պ. Փրուսթ, ցորենի քաղաքականութեան մասին:

Ուրիշ վկայ մը եւս հարցաքննուելով, պնդեց թէ նախկին զօրավար Պասաի տը Ֆուրթու հարիւրէն 25 միջնորդչէք պիտի ստանար, եթէ յաջողէին իր դիմումները՝ պատերազմական նախարարութեան մէջ, 1931ին, 1932ին եւ 1933ին...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽԵ՜ՂՃ «ՊՐՈՖԷՍԷՕՐ»...

ooooo

Անենէ մը ի վեր «պրոֆէսէօր» մը կը խաղցնեն բեմէ բեմ: Շրջուն «ֆոնոկրաֆ» մը, որուն լեզուն ճախարակի պէս կը բանի, Խ. Հայաստանը փառաբանելու, իրականին մէջ ծիծաղելի դարձնելու համար:

Այս մարդը — պրոֆ. Սեդրակ Աբդալեան — փչեց ու փչեց Փարիզի մէկ արուարձանին մէջ, յետոյ Մարսէյլ, Վալանս, Լիոն, Տէսին: Բայց, ամէնէն առաջ իր բարեկամները ըմբռնեցան, եւ կոպտօրէն հասկցուցին որ կարն կապէ:

Ինչպէս կ'երեւայ, «պրոֆէսէօր»ը խելքի չէ եկած, որովհետեւ, ահա քարերն անգամ լեզու են ելած:

«Պրոֆէսէօր»ին առաջին հիացողներէն մէկն էր Փարիզի ռամկավար օրկանը, որ լորձնաշութեամբ փառաբանութեամբ ներկայացուց զայն իբրեւ «Հայաստանէն նոր ժամանած», շարք մը տիտղոսներ փակցուց անոր անունին, եւ երկօրեայ զրոյց մըն ալ ունեցաւ անոր հետ, փախստականներու մասին:

Հիմա կարդացէք նոյն օրկանին 1934 մայիս 3ի թիւը: Լիոնի թղթակիցն է որ կ'աղաղակէ, չակերտի մէջ առնելով «Հայաստանէն ժամանած»ը:

— «Ապրիլ 14ին տեղի ունեցաւ Հոկի հանդէս – բանախօսութիւնը:

Գեղարուեստական բաժնէն ետք խօսելու հրաւիրուեցաւ «Հայաստանէն ժամանած» փրոֆ. Աբդալեան, որուն երկու ժամ տեւող ճառը գրեթէ ոչինչ ունէր նորութիւն Հայաստանի վերաշինական թէ այլ զարգացումին մասին: Շատ գրուած, շատ խօսուած բաներ:

Բայց դարձեալ տանելի պիտի ըլլար, եթէ յարգելի բանախօսն ալ չգլորէր այն այլեւս անհանդուրժելի գաղափարներուն եւ պառաւական բամբասանքին մէջ, որ առհասարակ արտասահմանեան Հոկի բանախօսներուն ամբողջ դրամագլուխն է: Մինակ իրենք Հայաստանեան են, Հայաստանը կը սիրե՜ն, կ'օգնեն, իսկ իրենցմէ դուրս ամէնքը, ամէնքը, ազգայնական եւ հետեւաբար հակահայաստանեան են...»

Բանախօսութենէն վերջը, թղթակիցը ուզեր է խօսք առնել, բայց թոյլ չեն տուեր: Եւ ահա իր մաղձը կը թափէ պաշտօնաթերթին մէջ, ըսելու համար թէ.—

«Հայերու մէջ միակ ազգայնական կուսակցութիւնը մերն է» թէ «Հայաստանի հանդէպ դրական վերաբերումի անհամար ապացոյցներ հայ թայթողն ալ մեր կուսակցութիւնն է». իսկ Հօկեաննները՝ «շատախօս և յոխորտացող» մարդիկ:

Լաւ է որ իր բերնով լսէք մնացեալը.

— «Խօսելով մասնաւորապէս Լիոնի մասին, փրոֆէսէօրը աչքերովը տեսաւ թէ քանի հոգի մասնակցեցան ներգաղթի հանգանակութեան:

Ողբալիօրէն խեղճ էր պատկերը, որովհետեւ գաղութը վստահութիւն չունի Հօկի այստեղի մարդերուն: Բոլոր խուերը ներկայացնող ներգաղթի մարմին մը միայն կրնայ տարբեր պատմութիւն տալ»:

Ըմբոստ աղաղակ մը եւս.

— «Բարեկամն ու թշնամին զանազանելու չափ անհաշտութիւն, խեղճ թէ գիտակցութիւն չունեցողներ արդահատանքէն աւելին արժանի չեն, ինչ ալ ըլլայ իրենց դիրքը կամ տիտղոսը»:

Խե՜ղճ «պրոֆէսէօր»: Այս մարդիկը տակաւին չեն գիտեր միւս դիրքը, բուն «հանգամանք»ը, որ այսպէս ազգասիրական է եւ որու մասին բառ չգրուեցաւ տակաւին...

ՎԱՀԷ

ՊՈՍԹԸՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

ՏՐՈՒԱԾ ՎՃԻՌՆԵՐԸ

»»»··«««

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (20 ապրիլ).—

Դատաւոր Զօթօյի յանցաւոր գտնելով Պոսթընի խռովութեանց ընթացքին ձերբակալուած 10 Հայերը, անոնցմէ եօթին տուաւ 2ական ամսուան բանտարկութեան վճիռ, իսկ երեքին 1ական տարուան:

2ական ամսուան բանտարկութեան դատապարտուածներն են.— Գրիգոր Արապեան, Մեսրոպ Մալաքեան, Սեդրակ Մարսուպեան, Ճան Ցակոբեան, Ճէք Մարգարեան, Ահարոն Գէորգեան եւ Եսաւ Ադամեան (Հակադաշնակցական խմբակէն):

1ական տարուան դատապարտուածներն են՝ ընկերներ Գալուստ Էյնաթեան, Շմաւոն Սարաֆեան եւ Ճան Աստիկեան:

Երկու կողմերն ալ դիմած են բարձր դատարանի վերաքննութեան:

Վճիռ ստացողները բոլորն ալ երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուած են:

Այս առթիւ «Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (21 ապրիլ).—

Բոլոր անոնք, որ ուշադրութեամբ հետեւեցան Պոսթընի մեր հրապարակային ժողովին շուրջն եղած անցուդարձերուն, գիտեն թէ՝

Ա) Հակադաշնակցականներն էին որ փորձեցին խանգարել մեր ժողովը՝ մեր ձեռքէն գանազան սադրանքներով խլելով Թրիմոնթ Թեմփըլ սրահը.

Բ) Հակադաշնակցականներն էին որ փորձեցին այնուհետեւ խանգարել մեր ժողովը՝ ամէն ջանք թափելով մեր ձեռքէն խլելու նաեւ մեր վարձած նոր սրահը՝ Քոլոնիըլ Թատրոնը:

Գ) Հակադաշնակցականներն էին որ, երբ ձախողեցան իրենց երկրորդ դաւին մէջ, փորձեցին պզտիկ սրահ մը մեր վարձած Քոլոնիըլ Թատրոնին մօտ, մեր ժողովը խանգարելու նպատակով:

Դ) Հակադաշնակցականներն էին որ, «Պայքար»ի մէջ գրգռիչ, սպառնալի եւ արիւն հոտող կոչ մը հրատարակեցին՝ հրաւիրելով իրենց «ժողովուրդ»ը խանգարելու մեր հրապարակային ժողովը:

Ե) Հակադաշնակցականներն էին որ մասնաւոր հաւաքոյթ ունեցան մեր ժողովի նախօրեակին՝ որոշելու համար թէ ի՛նչ կերպով պիտի խանգարէին մեր հրապարակային ժողովը:

Զ) Վերջապէս, հակադաշնակցականներն էին որ, իրենց ժողովարահին առջեւ եւ մեր ժողովարահի կողքին ապրիլ 8ին գիրք բռնեցին՝ խռովութիւն յարուցանելու, մեր ժողովին գացողներու վրայ յարձակելու եւ մեր ժողովը խանգարելու համար:

Որ հակադաշնակցականներն էին նախայարձակ եւ խռովարար կողմը, այդ ցոյց տուաւ նաեւ Պոսթընի ոստիկանութիւնը իր ընթացքով: Երբ ան տեսաւ ու համոզուեցաւ, որ Սթայնըրր Հոլը վարձող մեր հակառակորդներն էին կռիւ ու խռովութիւն յարուցանողները, անմիջապէս սկսեց զանոնք հեռացնել մեր հրապարակային ժողովի սրահի մօտէն եւ քշեց զանոնք Ֆրէնքլին Իւնիըն Հոլը, որ հեռու էր մեր ժողովարահէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՄԵՆԱԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ - ՄԱՄԲՐԵԱՆ

(ՀՐԱՅՐ - ԴԺՈԽՔ)

(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ,
ՈՐ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ)

Գրող — ապմիկ …

Մէկը այն քաջերից, որոնք առաջնորդեցին ապստամբ Սասունը վերջին արիւնահեղ ճակատամարտներում եւ զէնքը ձեռին նահատակուեցին: Մէկը այն հաղուադէպ գործիչներից, որոնք հաւասար հմտութեամբ գիտեն վար ժեցնել ե՛ւ սուր ե՛ւ գրիչ: Մէկը այն սակաւաթիւ ընտրեալներից, որոնք թէեւ սնած բարբարոսութեան եւ անծայր ագիտութեան գրկում, հրապարակ են գալիս փայլուն մտաւոր ընդունակութիւններով՝ իբրեւ հռետոր — պրոպագանդիստ, իբրեւ գրող— [illegible]

Գիւղերի առեւանգումից ի վեր վրէժխնդրութեան՝ փորձերը սովորական էին դարձել, իսկ 1890ին արդէն յեղափոխականները հրապարակ եկան որոշ ծրագրով:

1891ին Մուշ է գալիս Միհրան Տամատեան, իբրեւ Հնչակեան կուսակցութեան ներկայացուցիչ եւ տեսնում է, որ այնտեղ արդէն կայ անանուն մի կազմակերպութիւն, գործնական հողի վրայ: Տամատեան իսկոյն կապ է հաստատում նրա հետ եւ Արմենակ դառնում է իր գործակիցը: Շատ անգամ մէկ տեղ խորհել ու վճռել են [illegible]

[illegible]

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(«Դրօշակ» 1904 հոկտ.)

ՎԻԺԱԿ

(«ՍԻՓԱՆ»Ի ԵՒ Կ. ԽԱՋԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ)

— «Առ աղջիկս, այս փոքրիկ կուժն ա՛ռ: Վրան ծաղիկներ ցանիր, բոլորից հաւաքուած իրերը — մատնոց, օղ, մատանի մէջը դիր, գնա եօթն անգամ բակի չուրջը պտտիր: Այս ու այն կողմ չնայես, չխնդաս ու չխօսես: Ա՛ռ աղջիկս, ա՛ռ այս փոքրիկ կուժը:

[illegible]

Նայում եմ նրանց կարօտցած մէկի պէս:

— Համբարձման երեկոյթի փորձն է, ասում են:

Փո՞րձ: Բայց սա մի կատարեալ երեկոյթ է: Այնպիսի սէր, ուրախութիւն, ոգեւորութիւն է տիրում փոքրիկ այս սրահի մէջ…

Նստում եմ ու սկսում դիտել: Սկզբում տարօրինակ մի յուզմունք պաշարում է ողջ էութիւնս: Նայում եմ անհրապոյր պատերին, առաստաղին, տախտակէ սեղաններին …

Երգում են ոգեւորութեամբ ու ե— [illegible]

[illegible]

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

0000

Անգլիոյ Ֆուտպոլի բաժակին վերջին մրցումը որ տեղի ունեցաւ շաբաթ օր Ուէմպլէյի հսկայ մարզարանին մէջ, շատ հետաքրքրական եղած է. ինչպէս գիտենք, Մանչէսթըր Սիթի է որ շահեցաւ բաժակը 2-1ով պարտութեան մատնելով պատերազմական մեծ նուաճողին՝ Փորթսմութի խումբը: Այսպէսով Ման- [illegible]

[illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»..«««

— Շատ կարճ ժամանակում կարելի եղաւ մի լաւ գրագարանի տիրանալ: Եթէ ուզում ես պարլամէնտարիզմն ուսումնասիրել՝ պէտք եղած նիւթերն այստեղ կը գտնես: Զարմանալի է մեր ժողովուրդը, չարունակեց նա. — Մէկ ու կէս տարի առաջ այս երկրում Հա— [illegible]

դարձել, տեղաւորուել է փախստական, ընչազուրկ ժողովուրդը, բայց արդէն շէնցած է երկիրը. Ջուլհականոցներ, մանարաններ, աղօրարաններ, հանքածուխի շահագործում, ճամբաների շինութիւն, կամուրջների կառուցում, երկաթուղու նորոգու— [illegible]

[illegible]

(9)

(Շար.)

հարկէ առնուազն «Արսընալ» կամ Մանչեսթըր Սիթի ըլլալու է:

Անգլիական բաժակին յաղթական խումբը պիտի գայ Համբարձման օրը, 10 մայիսին, Փարիզ եւ Գոլոմպի մէջ պիտի խաղայ Ռասինկի դէմ: Անցեալ շաբաթ օրուան յաղթական Մանչեսթըրի խումբին կազմը.— Սուիֆթ, Պարնէթ, Տէյլ, Պըսպի, Քոուըն, Պրէյ, Թօլլէնտ, Մարշըլ, Թիլըն, Հըրտ, Պրուք: Շաբաթ օր մինչ 95,000 հանդիսատեսներ խռնուած էին Ուէմպլէյի մարզադաշտին մէջ, որ Լոնտոնի արուարձաններէն մէկն է, ուրիշ արուարձանի մը մէջ ալ մայրաքաղաքին երկու խումբերը՝ Արսընալ եւ Չէլսի կը մրցէին ախոյեանական խաղի մը համար: Արսընալ միայն մէկ կէտ կ'ուզէր, ինչպէս ըսինք, այնքան բաղձալի ախոյեան տիտղոսը շահելու համար, իսկ Չէլսի ալ նոյնպէս մէկ կէտի պէտք ունէր երկրորդ դասակարգին մէջ իջնելու չդատապարտուելու համար. Հետեւցուցէք ինչ որ կ'ուզէք, խնդիրն այն է թէ մրցումը վերջացաւ հաւասար արդիւնքով 2—2ով: Արսընալ ախոյեան է, իսկ Չէլսի պիտի մնայ առաջին դասակարգին մէջ եկող տարի:

* Կիրակի օր, Սթատ Ռօլան Կառոսի մէջ՝ ուր թէնիսը իր վերերեւումը կ'ընէ այս օրերս, տեղի ունեցաւ պասքէթ պոլի Ֆրանսայի ախոյենութեան վերջին մրցումը Օլէմփիք Լիլուա եւ Ֆուայէ տը Միլհուզ խումբերուն միջեւ, ի ներկայութեան Ժէրմէն Մարթէնի, Հանրային առողջապահութեան նախարար, որուն վիճակած է ներկայ դահլիճին մէջ մարմնակրթութեան վերատեսչութիւնն ալ:

Լիլ է որ շահեցաւ տիտղոսը, ծանր պարտութեան մը մատնելով Ալզասցիները 28ի դէմ 51 կէտով, առաջին խաղամասին վերջաւորութեան Լիլ միայն մէկ կէտի առաւելութիւն մը ունէր (17—16) եւ երկրորդին սկիզբը Միլհուզ նոյն իսկ յաջողեցաւ անգամ մը հաւասարել իր հակառակորդին (19—19) բայց հիւսիսի խաղացողները վերջին քառորդին չանտես առնել չտուին Ալզասցիներուն եւ կէտերը իրարու յաջորդեցին մեծ արագութեամբ մը: Յաղթական խումբին հինգ մարզիկները ցոյց տուին շատ լաւ խաղարկութիւն մը եւ այնքան արագօրէն, ճկունութեամբ եւ դիւրութեամբ գնդակը ամէն անգամ կողովին մէջ կը ձգէին որ իրենց հակառակորդները ի վերջոյ ընտիպուեցան տեղի տալ:

Ինչպէս ըսինք, Փարիզի ռուսական խումբը երեք շաբաթ առաջ յաղթած էր Օլէմփիք Լիլուայի, բայց տախտակածի վրայ եւ իրենց իսկ որրահին՝ Ժիմնազ տը Լ'էլանի մէջ:

* Այս կիրակի օր է որ Քոլոմպի մարզարանին մէջ տեղի կ'ունենայ Ֆրանսայի ֆութպոլի բաժակին վերջին մրցումը՝ հարաւային Ֆրանսայի երկու մեծ խումբերէն Օլէմփիք տը Մարսէյլի եւ Ֆութպոլ Քլիւպ տը Սէթի միջեւ:

Առաջին անգամը չէ որ այս երկու խումբերը դէմ առ դէմ պիտի գտնուին բաժակին ֆինալին մէջ. 1924ին անգամ մը արդէն նոյնը պատահած եւ Մարսէյլ յաղթական ելած էր 3—2ով: Սէթ այս տարի չորրորդ անգամ ըլլալով է որ բաժակին վերջին մրցումին կը հասնի, սակայն միայն մէկ անգամ շահած է զայն, 1930ին, երբ յաղթեց Ռասինկի: Մինչ Մարսէյլ ցարդ շահած է երեք անգամ 1924ին, 1926ին եւ 1927ին, այսինքն ամէն անգամ որ մինչեւ ֆինալ հասած է, վերջին մրցումը միշտ շահած է: Նոյնը պիտի յաջողի՞ ընել այս անգամ ալ. կը կասկածինք, թէեւ անցեալ կիրակի օրուան ախոյենական մրցումներուն արդիւնքները շատ նըպաստաւոր չեն Սէթի, քանի որ ան Մօնփէլիէի մէջ պարտուեցաւ, մինչ Մարսէյլ իր դաշտին վրայ կը յաղթէր Նիմի: Այժմ կարելի է ըսել թէ Մարսէյլ խիստ հաւանաբար պիտի շահի Ֆրանսայի ախոյենութիւնը, քանի որ այդ բանին իրականացման համար միայն երկու կէտի պէտք ունի եւ դեռ պիտի խաղայ երեք անգամ:

Կիրակի օրուան այս մեծ մրցումէն վերջ ֆրանսական ֆութպոլը պիտի ենթարկուի մեծ փորձութեան մը յառաջիկայ հինգշաբթի օր Ամսթէրտամի մէջ, ուր երկու երկիրներու ազգային խումբերը պիտի մրցին իրարու դէմ, իսկ Փարիզցիք պիտի տեսնեն, ինչպէս ըսինք, Անգլիոյ բաժակին յաղթական խումբին խաղը:

* Այս կիրակի օր Ժիմնազ Ժան — Տամի մէջ պիտի սկսին Փարիզի ըմբշամարտութեան ախոյենական մրցումները (հէլլէն — հռոմէկն.) որոնց անցեալ երկուշաբթի օր Հռոմի մէջ վերջացող Եւրոպայի ախոյենութեան մրցումներուն մասնակցող 12 ազգերու ըմբիշներէն մեծ մաս մը պիտի մասնակցի, այս տեղի ծանօթ ըմբիշներուն հետ, որոնց կարգին կը գտնուի նաեւ Մուրատեան, պարսկահայ ըմբիշը, 61 քիլոնոց դասակարգին մէջ: Հռոմի մէջ ամէնէն մեծ յաջողութիւն ձեռք բերողները եղած են Շուէտացիները, Ֆինլանտացիները եւ Լիթուանացիները:

Փարիզի մրցումներուն պիտի մասնակցին 18 ազգերու պատկանող ըմբիշներ, որոնց մէջ Թուրքեր ալ:

* «Յառաջ» գրեց թէ կիրակի օր համաշխարհային բաժակին նախապատրաստական մրցումներուն մէջ Հոլանտա, Հունգարիա եւ Ռումանիա յաղթական ելան. ահա այժմ վերաքաղ մը ցարդ Հռոմ երթալին որոշուած խումբերուն մրցումներուն մասին:

Ըսած էինք թէ 12 խմբակներ կազմուած էին, որոնց թիւ մէկէն ութը միայն յաղթականները եւ թիւ իննէն 12 ալ երկու առաջինները պիտի երթային Հռոմ — ընդամէնը 16 խումբ: Խմբակ թիւ մէկ, Քուպա յաղթած ըլլալով Հայիթի, մրցեցաւ Մեքսիկայի դէմ, որմէ պարտուեցաւ, այս խմբակին միակ յաղթականը որոշելու համար Մեքսիկա պիտի մրցի Մ. Նահանգաց դէմ Հռոմի մէջ մայիս 24ին:

Թիւ երկու, Փէրու քաշուած ըլլալով Պրազիլիա կը մնայ յաղթական:

Թիւ երեք, Արժանթին պիտի մրցի Չիլիի դէմ:

Թիւ չորս, Թուրքիա քաշուած, Պաղեստին ալ Եգիպտոսէ պարտուած ըլլալով այս վերջինն է յաղթական:

Թիւ հինգ, Շուէտ յաղթական՝ յաղթած ըլլալով Եսթոնիոյ եւ Լիթուանիոյ:

Թիւ վեց, Սպանիա յաղթական, պարտութեան մատնած ըլլալով Փորթուկալը:

Թիւ եօթը, Իտալիա յղթ., պարտութեան մատնած ըլլալով Յունաստանը:

Թիւ ութ, Լեհաստան քաշուած ըլլալով, Չեխոսլովակիա կը մնայ յաղթական:

Թիւ ինը, Աւստրիա եւ Հունգարիա, երկուքն ալ պարտութեան մատնած ըլլալով Պուլկարիան, յաղթական են:

Թիւ տաս, հոս կացութիւնը քիչ մը բարդ է, Զուիցերիա երկու անգամ հաւասար մնաց՝ նախ Եուկօսլաւիոյ, յետոյ Ռումանիոյ հետ, բայց այս վերջինը ծագումով Հունգար Պարաթքի անունով խաղացող մը առած ըլլալով իր խումբին մէջ պարտուած նկատուեցաւ: Ուրեմն Զուիցերիա յաղթականներէն մին է Ռումանիոյ հետ, քանի որ այս վերջինը յաղթեց Եուկօսլաւիոյ:

Թիւ տասնըմէկ, յաղթական է Պելճիքայի հետ, որուն յաղթեց, ինչպէս նաեւ Իրլանտայի. իսկ Պելճիքա հաւասար մնաց այս վերջինոյն հետ:

Թիւ տասներկու, Ֆրանսա եւ Գերմանիա յաղթական են, երկուքն ալ պարտութեան մատնած ըլլալով Լիւքսէմպուրկը:

Ժ. Ե.

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»..«««

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 2 մայիս (Յառաջ).— Քղիի Հայր. Միութիւնը սրտի խոր կսկիծով կ'ողբայ մեծ հայրենասէր եւ ազգային վաստակաւոր գործիչ Մ. Վարանդեանի դառնաղէտ մահը. եւ երկիւղածութեամբ կը խոնարհի գրչի անյաղթ վեթերանի եւ մեծ յեղափոխականի թարմ շիրիմին առջեւ:

Թէեւ Վարանդեան ոչ եւս է, բայց «Վարանդեան» գրականութիւնը, հըրաշունչ խօսքն ու միտքերը միշտ անմահ են:

Յարգանք հայ ընկերարան մեծ մըտաւորականին, եւ մեր ցաւակցութիւնները հանգուցեալի ազգական բարեկամներուն:

Ի դիմաց Քղիի Հայր. Միութեան
Ատենապետ՝ Գալուստ Ղանոյեան
Ատենադպիր՝ Հ. Հայրապետեան

ՓԱՐԻԶ.— Թոյլ տուէք ձեր թերթի միջոցով Հայ Գրական Ակումբի վարչութեան, յանուն իր բոլոր անդամներուն, բերելու իր խորին ցաւակցութեան հաւաստիքը Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ:

Գրական Ակումբը, հայ գրականութեան շուրջ ջերմ հետաքրքրութիւն պահելու իր գործունէութեան ու ճիգերուն մէջ՝ կ'ողբայ մահը հեղինակի մը որուն տասնեակ տարիներու կեանքը նուիրաբերուած է հայ գրին ու խօսքին:

Վարչութիւն

ՎԻԷՆ, 2 մայիս (Յառաջ).— Տր. Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը երկիւղածօրէն կը խոնարհի մեր մեծ հայրենասէր Պ. Միք. Վարանդեանի դագաղին առջեւ եւ իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր բոլոր պարագաներուն:

Վիէնի Կ. Խաչի մ. ճիւղ

Համազգայինի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ 50 ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին:

Հ. Յ. Դ. Բրթէյի Եօթնեղբայրեան խումբը, ընկ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ 220 ֆր. կը նուիրէ Հ. Յ. Վեթերաններու Ֆոնտին:

ՄԵՐ ՍՈՒԳԸ

ՎԻԷՆ, 2 մայիս (Յառաջ).— Ապրիլ 27ին իրիկունը գործէն կ'արձակուէինք: Ընկեր Խաչիկեանի ձեռքը հեռագիր մը: Բոլորս կը հետաքրքրուինք: Բայց ընկերը կը դժկամակի պատասխանել, դէմքը մռայլ, աչքերը արցունքով լեցուած: Վերջապէս կիսակատար բառերով կը յայտնէ թէ Վարանդեանը մեռած է: Եւ բոլորս կը մնանք քարացած: Լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ամբողջ Վիէնի ընկերներու մէջ: Նոյն իրիկունը դասախօսութիւն մը ունէր Զ. Ռ. Մ.ը «Խաժակ» ակումբին մէջ: Բոլորս ալ ներկայ ենք յուզուած: Ընկ. Նարդունի իր դասախօսութենէն առաջ քանի մը խօսքով ներկայացուց Վարանդեանը եւ մէկ վայրկեան յոտնկայս անոր յիշատակը յարգելու հրաւիրեց ներկաները:

Դասախօսութենէն վերջ ընկերներս սկսանք խորհրդակցիլ, մեր յարգանքի տուրքը տալու մեր մեծ ընկերոջ: Մաս մը ընկերներ կ'առաջարկէին անոր անունին որ եւ է բան մը հիմնել, իսկ ուրիշներ կ'առաջարկեն օդանաւ մը վարձել Վիէնի կոմիտէին կողմէ եւ ծաղիկ ցանել գերեզմանին վրայ, թաղման ժամուն: Իսկ երրորդ մաս մը կ'առաջարկէ Մարսէյլ երթալ թաղման ներկայ ըլլալու: Այս առաջարկը կ'ընդունուի եւ տասէն աւելի ընկերներ յաջորդ օրը, շաբաթ կը ցատկենք առաջին շոգեկառքը: Պարապ տեղ շատ կայ, բայց մենք բոլորս ալ կը հաւաքուինք մէկտեղ: Որոշած ենք չքնանալ: Երբեմն կը սկսինք ընդհանուր խօսակցութեան: Շատերը մտահոգութեամբ կը հարցնեն թէ թոյլ պիտի տա՞ն, որ դիակը տեսնենք եւ անոր քառասուն տարուան ոգնաջան ճակատը համբուրենք: Այս խօսակցութենէն ազդուելով ընկեր մը կը սկսի երգել Քեռիի երգին հետեւեալ տունը.—

Մահդ Դաշնակցութեան մեծ ցաւ
պատճառեց,
Եւ մեր սրտերուն անբուժելի վէրք
բացեց...

Եւ ահա Մարսէյլի կայարանն ենք: Ժամը ճիշդ 4.30 է: Բոլորս մէկ ընկեր Կակոսեանին դուռը կը զարնենք: Ընկերը ինքն ալ չէ քնացած: Այս առթիւ կ'իմանանք թէ կարելի է տեսնել ողբացեալ ընկերոջ դէմքը: Կ'ուզենք ընկեր Ահարոնեանն ալ տեսնել, ոչ թէ քովը երթալ, այլ պատուհանէն կամ դռնէն երեսը միայն տեսնել, բայց ընկեր Կակոսեանը խորհուրդ չի տար, ըսելով թէ կը յուզուի: Կէսօրին կը հաւաքուինք Պոմօն եւ Վարանդեանի դագաղին շուրջ խոնարհելով կը համբուրենք իր թարմ ճակատը: Արցունքը աչքերնուս հետեւեցանք դագաղին մինչեւ Սէն Փիէռի գերեզմանատունը, եւ նոյն գիշերուան ժամը տասներկուքին վերադարձանք Վիէն խորտակուած սրտով:

Պ. Մանուկեան

ՅԵՏԱՁԳՈՒՄ

Հայկանուշ Թորոսեանի երգահանդէսը Լիոնի մէջ, յետաձգուած է, երգչուհին նոյն թուականին համար կարեւոր պայմանագրութիւն մը ստանձնած ըլլալով:

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՐՏԵԱԼՆ ՈՒ ԱՆՊԱՐՏԵԼԻՆ

»»»..«««

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 ապրիլ).

— «Կարդացինք միասին:

Պառաւներու «կուսակցութեան» Պոսթընի օրկան Պայքարն է գրողը, մարտ 27ին իր թիւին մէջ:

— «... Գոնէ ազգովին, միահամուռ ձեռնարկ մը ըլլայ վերջ տալու ազգակործան կազմակերպութեան: Դուրեան սրբազանի անմեղ արիւնը թող այս պարտականութեան հրաւիրէ բոլոր ազգասէր Հայերը: Այս է, կարծենք, օրուան պահանջը: Պաշտօնական բողոքներ որ եւ է արժէք չեն ներկայացներ. ընդհակառակն աւելի եւս քաջալեր կ'ընծայեն այս խեղճ ժողովուրդին ներքին թշնամիներուն, որոնք ունին անարգ դեր կը կատարեն պարզապէս ազգին մարմինին մէջ»:

«Նահատակեալ սրբազանի» սպանութեան յաջորդած թոյնի, մահահոտ ատելութեան եւ թարախոտ պայքարի երեք երկար ամիսներէն վերջ, որոնց իւրաքանչիւր օրուան իւրաքանչիւր ժամն ու վայրկեանը օգտագործուեցաւ հրապարակէն չքացնելու համար «ազգակործան կազմակերպութիւնը», ռամկավար թերթի մը այս խոստովանութիւնը ուշագրաւ չէ՞ք գտներ: Ուրեմն զո՞ւր է անցած եռամսեայ պայքարը «միացեալ»ի վայրկեաններուն: Ուրեմն, բստ առաջնոյն արեւը կը շարունակէ ծագիլ արեւելքէն եւ Դաշնակցական ճակատին վրայ փոփոխութիւն մը չկա՛յ: Ուրեմն Ամերիկայէն մինչեւ Եգիպտոս եւ Ֆրանսայէն մինչեւ Պալքանները խլրտող «միացեալ»ին գրոհները որ եւ է արդիւնք չե՛ն տուած: Չէ՛ իրականացած ցանկալին, «ազգակործան կազմակերպութեան» կործանումը, քանի որ այս անգամ, «միացեալ»ի հրամանատարներէն մէկը անհրաժեշտ կը գտնէ առեղծել նաեւ «միահամուռ»ը: Եւ վերջապէս, վայրկեաններու Պոսթընի հրամանատարութեան ոտքերը հասած են ջուրին եւ հասկցուցած անոր պակասաւոր ուղեղին, թէ միացեալին բոլոր միթինկները, ցոյցերը, ճառերը, կռիւները, յարձակումները, անկցիները, բիրերը, դանակները, ռամկավար կնիկները, թուքերը, անէծքները, նզովքները, տոլարները, պոյքօթները, հայհոյանքները եւ ... կկղանքները, բոլոր այս ռամկավար «սրբութիւնները» կուտան հակառակ արդիւնք եւ Դաշնակցութիւնը տկարացնելու, պառակտելու եւ քայքայելու տեղ, առաւել եւս կը ԶՕՐԱՑՆԵՆ, «աւելի եւս քաջալեր կ'ընծայեն այս խեղճ ժողովուրդին ներքին թշնամիներուն» («Մեծասքանչ»ի թերութեան մի նայիք, ռամկավար բրիչէ ելած է):

Այդ դո՞ւն ես բողը, պառա՛ւ ռամկավար... Միացեալը սնանկացաւ եւ գործը «միահամուռ»ին մնաց: Այդ «միահամո՛ւռ»ն ալ կը տեսնենք օր մը: Եւ օձիքէն բռնած ցոյց կուտանք քեզի եւ նմաններուդ, թէ վարակուած արգանդը կանխահաս եւ օրերը համրուած վիժուկներ միայն դուրս կրնայ տալ: Անոնցմէ մէկն էր Միացեալը: Անոնցմէ մէկը պիտի ըլլայ նաեւ Միահամուռը: «Ոսկր ոսկերաց եւ մարմին ի մարմնէ»: Ծնողին նման ջլախտաւոր, պզազուն, անդամալոյծ եւ լուսնոտ: Անոր սատակն ալ տեսնելէ վերջ, ապահովաբար պիտի յղանաք դեռ Միակամը, Միարանը, Միագործը, Միաձայնը կամ Միահաղոյնը եւ ասոնց նման ուրիշ շատ մը այլանդակ միգամածներ, որոնց վրայ սակայն միշտ ալ դամբանական պիտի արտասանէ «ազգակործան կազմակերպութիւնը»:

Ինչ որ ալ ընէք անօգուտ է: Կամ աւելի ճիշդ բացատրութեամբ օգտակար Դաշնակցութեան համար: Որովհետեւ այդ բոլոր միահամուռներուն ընելիքը, միացեալ վիժուկին բրածէն տարբեր բան մը չպիտի ըլլայ: Տարբեր արդիւնք մը չպիտի տայ: Ու վաղը, նորէն պիտի գաք ձեր ծուռ բերաններով եւ սրտանաք յուսահատութեան մէկ րոպէին յայտարարելու, թէ «պաշտօնական բողոքները որ եւ է արժէք չեն ներկայացներ, ընդհակառակը աւելի եւս քաջալեր կ'ընծայեն այս խեղճ ժողովուրդին ներքին թշնամիներուն»:

Միացեալին պտուղները կը քաղէք արդէն: Եւ կը քաղէք այդ «խեղճ ժողովուրդ»ին շառաչուն ապտակները ուտելով: Դաշնակցութիւնը աննախընթաց աճում ունեցաւ Ամերիկայի մէջ, վերջին 5—6 ամիսներու ընթացքին: Հազարաւոր թարմ ուժեր ողողեցին անոր շարքերը: Ցեղակրօն պատանիներու խումբեր կազմուեցան բովանդակ ամերիկահայ գաղութին մէջ: Ձեր դաշնակցական որակած Կ. Խաչը ունեցաւ աւելի քան 700 նոր անդամ — անդամուհիներ: «Հայրենիք»ները աւելի ծաւալեցան եւ ունեցան շաբաթաթերթ մըն ալ երկու հազար բաժանորդներով: Իսկ մեր հրապարակային ժողովները մինչեւ 4000 ունկնդիրներ համախմբեցին ամէն մէկ սրահին մէջ: Մէկ խօսքով, ժողովուրդը ալ աւելի փարեցաւ իր հաւատարիմ ու հզօրագոյն կազմակերպութեան»:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԻՐԱՔԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ապրիլ ամսին Իրաքի մէջ տեղի ունեցած են Ազգ. Գաւառական Ժողովի ընտրութիւնները, որոնք առաջնորդին կողմէ, զանազան պատճառներով, ձգձգուած էին ամիսներէ ի վեր: Ինչպէս ամէն տեղ, Իրաքի մէջ ալ, ռամկավար — համայնավար — Հնչակ խմբակը եւ սեւ թաթը պլօք կազմած էին «անխնայ ջախջախելու» համար Դաշնակցութիւնը, որ առանձին հրապարակ իջած էր, իր համակիրներով:

Ընտրութիւնները տեղի ունեցած են կառավարութեան եւ ոստիկանութեան ներկայացուցիչներուն ներկայութեան:

Գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ շահած են Դաշնակցութեան ցանկերը:

Այսպէս, Իրաքի մայրաքաղաք Պաղտատի մէջ ամբողջութեամբ անցած է Դաշնակցութեան ցանկը եւ ընտրուած են երեք եկեղեցական եւ քառն աշխարհական պատգամաւորներ, որոնց մէջ նաեւ Պոլսոյ նախկին պատրիարք Զաւէն արք. Եղիայեան:

Մուսուլի մէջ շահած է Դաշնակցութեան ցանկը 3 պատգամաւոր: Պասրայէն ընտրուած են Դաշնակցութեան երկու թեկնածուները, միայն Քէրքիւկի մէջ պլօքը շահած է երկու պատգամաւորներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, 1914-20

Լաւ չեմ յիշեր թէ քանի շաբաթ Ֆառըգիւղ մնացինք, յետոյ Ղալաթիա փոխադրուեցանք: Ղալաթիոյ գաղթակայանը ռուսական մեծ շէնք մըն էր ուր ես հիւանդացայ, իսկ Սուրէնը Սամաթիոյ գաղթակայանը գնաց, ուր հաստատեցին իր աղջիկ ըլլալը:

Օր մը լուր տուին թէ Զօնկուլտաքէն հայրս եկած է: Ես չորս տարեկան էի, երբ հայրս օտարութեան կը դիմէր:

Հայրս թէ հօրաքոյրս Համասփիւռը, աղան՝ Ղազարը, տագրոջը աղջիկը՝ Իւղաբերը, քոյրս՝ Աղաւնին եւ Մաթոս կատայիս աղջիկը Եղսաբէթը բոլորը Զօնկուլտաք էին: Քանի մը օր յետոյ մենք ալ Զօնկուլտաք գացինք, ուր դպրոց երթալով հայերէն սորվեցայ քրոջս հետ:

Զօնկուլտաքի Հայերը տեղահան չէին եղած: Մեր Զօնկուլտաք հասնելէ շաբաթ մը վերջ նոյն քաղաքը եկաւ Ա. Ահարոնեանը, Հայաստան վերադառնալու համար:

Զօնկուլտաքի մէջ նոր ծանօթներէս Յովսէփը մեզի հետեւեալ դէպքերը պատմեց: — Ես, Ղազարը մէկ ալ Սեբաստացի Թորոսը օր մը Կերասա գացինք եւ Թուրք գիւղացիներուն հետ ընդհարում մը ունեցանք: Քանի մը հոգի մաքրելէ յետոյ, մեր քաջ ընկեր Թորոսն ալ նահատակուեցաւ: Գիշերը վրայ հասաւ, ես ու Ղազարը Զօնկուլտաք վերադարձանք: Ճամբան իրար կորսնցուցինք: Գիշերը անտառին մէջ պառկեցայ եւ առտուն դէպի Զօնկուլտաք ճամբայ ինկայ, զէնքերս անտառին մէջ ձգելով, որովհետեւ փամփուշտ չէր մնացած քովս: Կասկածի տեղի չտալու համար, շիտակ ճամբէն սկսայ քալել, չար բախտէս դիմացս ելաւ ժանտարմա մը որ գլխս վերադարձուց դէպի Կերասա: Ճամբան կը քալէի, բայց միջոց մը կը խորհէի փախչելու. եթէ Կերասա երթայի, գլխս պիտի ստանէին: Երբ ամայի տեղ մը հասանք, խեղոյն խոյացայ ժանտարմային վըրայ, գործը վերջացուցի եւ յետոյ Զօնկուլտաք եկայ ուր զինուոր եղայ: Իսկ Ղազարը կախուեցաւ հետեւեալ պարագաներուն մէջ.— Ղազարը դաշտն էր, երկու շաբաթը անգամ մը տուն կուգար, այն ալ գիշերը, որովհետեւ կը հետապնդուէր: Գիշեր մը վարդապետին սագերը կը գողցուին: Վարդապետը (Տաճատ եպիսկ.) կ'երթայ ոստիկանութեան լուր կուտայ: Վարդապետը քանի մը ոստիկաններով կուգայ եւ Ղազարը կը ձերբակալեն: Առաջին գիշերը բանտը կը մնայ, իսկ երկրորդ գիշերը կը կախեն:

Մենք Զօնկուլտաք կեցանք մինչեւ միլլիճիներուն շարժումը: Այնտեղ Լազ Էմին կոչուած աւազակը սկսաւ հայ ջօրեպան Մերճանենց աղջիկը պահանջել եւ փախցուց, յետոյ Քիլիմլի գնաց եւ Կարապետ էֆէնտին առեւանգելով 300 ոսկի փրկագին առաւ եւ ազատ արձակեց: Այսպիսի դէպքեր միշտ կը պատահէին: Ֆրանսացիներն ալ քաշուելու պատրաստութիւններ կը տեսնէին: Մէկ խօսքով այլ եւս կեանքի ապահովութիւն չկար եւ նորէն Պոլիս գացինք, ուր գտայ Սուրէնը, բայց այս անգամ աղջկան հագուստով եւ իրբեւ Օր. Սիրանոյշ:

Սամաթիայէն առաջին կարաւանը մեկնեցաւ Հայաստան: Երկրորդով ալ մենք պիտի երթայինք, երբ տապալեցաւ կառավարութիւնը: Ճարահատ եկանք Քոնիթանցա, ուր կը մնանք հայրենիքի կարօտը մեր սիրտերուն մէջ:

ՄԱՆՈՒԿ ՏԷՐ ԱՆԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

ՔՈՅՐ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐ ԻՐԱՐ ԿԸ ԳՏՆԵՆ 19 ՏԱՐԻ ՎԵՐՋԸ

1915ի հայկական տարագրութեան միջոցին, Գարամանցի Ճիճկըրտեան ընտանիքը կ'աքսորուի Տէր Զօր: Անոնք վեց հոգի էին, հայր, մայր, երեք մանչ եւ մէկ աղջիկ զաւակներով: Հայր ու մայր եւ չորս չափահաս զաւակները կը մորթուին Չէչէններու կողմէ, իսկ 4 տարեկան Յարութիւն եւ 7 տարեկան Անժէլ ողջ կը մնան: Առաջինը հայասպան չէրքէզ Իսմայիլի հարէմը կը տարուի, իսկ Անժէլ ջարդարար Արիֆ պէյի հարէմը:

Չէրքէզ Իսմայիլ Յարութիւնը կը ծախէ Մէրտինցի Սիւրիանի Ճիպրայիլ Աղէմի, որուն քով կը մնայ մինչեւ հիմա եւ կ'արժանանայ անոր ծընողական գուրգուրանքին: Ճիպրայիլ Աղէմ Յարութիւնը կ'անուանէ Վիլհէլմ Աղէմ եւ իր հինգ զաւակներու կարգին կը դասէ առանց խտրութեան: Վիլհէլմ ուսում կը ստանայ, կը մեծնայ, կը զարգանայ եւ Ճիպրայիլի միւս երկու տղոց հետ Հալէպի մէջ կը բանայ մասնաճիւղ մը:

Իսկ Անժէլ, Անգլիացիներու գրաւումէն վերջ որբանոց կը մտնէ, քանի մը տարի վերջ կը գտնէ իր մօրեղբայրները եւ անոնց քով կ'երթայ: Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ, Անժէլ իր մօրեղբօր հետ Պէյրութ կը մեկնի եւ կ'ամուսնանայ: Այժմ կը բնակի Զահլէ: Սակայն, ամէն օր, Անժէլ կուլայ ու կ'ողբայ եւ կը յուսայ գտնել իր ընտանեկան պարագաներէն մէկը, եւ կը պատմէ իր ոդիսականը դրացիներուն եւ հովէն ու ծովէն լուր կը սպասէ:

Վիլհէլմի խորթ ծնողքը պատմած էին իրեն թէ ինք Հայ է եւ իրենք գինք գնած են չէրքէզ Իսմայիլէն: 3 ամիս առաջ, իր մէկ արաբ ընկերին հետ Վիլհէլմ Զահլէ կուգայ կնքահայր ըլլալու համար: Հոն տեսնելով հայ ընտանիքներ, կը պատմէ անոնց թէ ինք Հայ է, թէեւ հայերէն չի գիտեր: Այդ միջոցին հոն գտնուող քանի մը հայ կիներ Անժէլին կը նմանցնեն Վիլհէլմը եւ իսկոյն լուր կուտան: Անժէլ կը փութայ տեսնելու համար զայն, սակայն Վիլհէլմ մեկնած էր: Չմոռնանք ըսելու սակայն որ, հայ կիներ Վիլհէլմին կը յայտնեն թէ Անժէլ անուն կին մը կայ Զահլէի մէջ, որ կորսնցուցած է իր երեք եղբայրները:

Վիլհէլմ կ'երթայ, սակայն սիրտը կը մնայ հոն: Կը սկսի զգալ այդ կինը չտեսած մեկնելուն համար:

Տասը օր առաջ, Վիլհէլմ գործով Դամասկոս կ'անցնի, սակայն գործը չլրացուցած կ'երթայ Զահլէ, տեսնելու համար Անժէլ անուն կինը որ կորսնցուցած էր իր եղբայրները: Քոյր ու եղբայր կուգան դէմ դիմաց եւ իրար կը պլլուին: Վիլհէլմի շրթունքին վրայ գտնուող պզտիկ վէրքի նշանը արդէն իրար կը ծանօթացնէ զանոնք: Իսկոյն Պէյրութ կ'երթան, Գարամանցի ծանօթներու կը ներկայանան, արիւնի քննութիւն կատարել կուտան եւ վստահ կ'ըլլան որ Վիլհէլմը Յարութիւնն է եւ փոքրիկ եղբայրը Անժէլին:

Պաղեստինեան Ուխտին նոր գաղտնիքները

Պուլկարիոյ մեր աշխատակիցը ժամանակին գրած էր Պալքանեան ուխտի գաղտնի տրամադրութեանց մասին: «Թայմզ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ այդ մասին, Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով.—

Փետրուար 9ին Աթէնքի մէջ կնքուած Պալքանեան ուխտին առթիւ, պայմանադիրները հետեւեալ յաւելուածը ստորագրած են, իբրեւ մեկնաբանիչ այդ ուխտին:

Փրոթօքոլին առաջին յօդուածը կը սահմանէ «նախայարձակ» բացատրութիւնը: Լոնտոնի մէջ 3 յուլիս 933ին ստորագրուած ուխտին Բ. յօդուածով յիշուած արարքները «յարձակում» կը նկատուին:

Փրոթօքոլին երկրորդ յօդուածը կ'ըսէ թէ Պալքանեան ուխտը ոեւէ պետութեան դէմ չէ, բայց պաշտօն ունի Պալքաններու սահմանները երաշխաւորել Պալքանեան ոեւէ պետութեան յարձակման դէմ:

Երրորդ յօդուածը սա է.— Եթէ ոչ—պալքանեան պետութիւն մը յարձակի պայմանադիր պետութեան մը վրայ եւ պալքանեան պետութիւն մըն ալ օգնէ այդ ոչ—պալքանեան պետութեան, ուխտին տրամադրութիւնները կը գործադրուին:

Չորրորդ յօդուած.— Պայմանադիր պետութիւնները վեց ամսուան ընթացքին իրենց միջեւ պիտի ստորագրեն Պալքանեան ուխտին նպատակներուն համապատասխանող պայմանագիրներ:

Հինգերորդ եւ վեցերորդ յօդուածները կ'ըսեն թէ ի զօրու կը մնան այն յանձնառութիւնները զոր պայմանադիր կողմերը ունին, ասկէ առաջ իրենց ստորագրած դաշնագիրներով:

Եօթերորդ յօդուած.— Եթէ պայմանադիր կողմերէն մէկը ոեւէ պետութեան վրայ յարձակի, անոր հանդէպ անզօր կը մնայ ուխտը:

Ութերորդ յօդուած.— Պայման է որ Պալքաններու սահմանները պահուին իրենց ներկայ վիճակով: Ուխտը երկու տարուան մէջ չի կրնար ջնջուիլ: Եթէ այս ժամանակամիջոցէն յետոյ համաձայնութիւն մը չգոյանայ, ուխտը հինգ տարի ալ պիտի շարունակուի: Իններորդ յօդուածը կը ճշդէ վաւերացման ձեւակերպութիւնները:

«Էրօին»ի նոր գործարան մը Պոլսոյ մէջ

Մէկ տարի հետապնդումներ կատարելէ յետոյ, Պոլսոյ ոստիկանութիւնը ապրիլ 28ին երեւան հանեց «Էրօին»ի նոր գործարան մը, Բերա, Սագըզ աղաճ թիւ 38 տան մէջ: Ցանցանքի վրայ բռնուեցան վաճառողները, Արմանտօ եւ տղան՝ Նիքօ:

Ոստիկանութիւնը երկար ատենէ ի վեր կը կասկածէր այս երկու անձերէն: Արմանտօ նշանաւոր մաքսանենգ մըն է, իտալական հպատակ է եւ իտալական բանակի մէջ պահեստի սպայութիւն ըրած: Պոլսոյ մէջ կ'աշխատէր նաեւ իբրեւ երկրաչափ: Գործի ընկերն է «Ծեր աղուէս» մականուանեալ Վասիլաքի Կրամարտիի, որ անցեալները դատապարտուեցաւ մաշնաւոր ատեանին կողմէ, իբրեւ մաքսանենգ:

Սագըզ աղաճի գործարանը շատ արդիական էր եւ կանոնաւոր կերպով կը բանէր: Պատրաստուած էռօինը կարգ մը ձեռքերու միջոցով կը ծախուէր Պոլիս, ինչպէս նաեւ կ'արտածուէր արտասահման: Յունաստան եղած արտածումը կը կատարուէր Երուանդ անուն մէկու մը միջոցաւ: Կար նաեւ Նուրիման անուն ուրիշ անձ մը որ կ'օգնէր արտասահմանի վաճառման: Այս երկու անձերը ներկայիս Յունաստան կը գտնուին:

Երբ ոստիկանները ներս մտան, հայր եւ որդի կ'աշխատէին եւ հետեւաբար չկրցան ուրանալ իրենց յանցանքը: Այս գործարանը մինչեւ հիմա գտնուածներուն ամէնէն մեծն է: Գրաւուեցան 4 քիլօ էռօին, չշինուած 5 քիլօ էռօին, աւրուած 10 քիլօ էռօին, 200 կտորէ աւելի զանազան գդեր, գործիքներ եւայլն:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

«Հրազդան», «Քրիստափոր» եւ «Աղբիւր Սերոբ» միացեալ խումբերու ընդհ. ժողովը Մայիս 7ին երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave.Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Ջամալեան: Նիւթ՝ Միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ մեր դատի հեռանկարը:

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «Տաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Վ. Վարդանեանի բնակարանին մէջ, 455 rue Larousse:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկ. Գէորգ Պօղոսեանի բնակարանին մէջ 18, rue Ernest Renard, Chaville.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ, Մշօ, Վռամեան եւ Արդութեան խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի երեկոյ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ

Փարիզի Գրական Ակումբ *այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին,* 5 rue Paul Berruel *(Նախկին* rue Cambronne, *131) Մէթրօ՝* Vaugirard. *Կը խօսի Հ. ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ: Նիւթ* դիցաբանութիւնը հին Հայաստանի մէջ:
Մուտքը ազատ է:

ՀՐԱՅՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սարսէյլի «ՀՐԱՅՐ» խումբի նախաձեռնութեամբ ՀՐԱՅՐի մահուան 30 ամեակը կը կատարուի **Salle Géographie**ի մէջ
184, Bld. St. Germain (Métro St. Germain des Prés)
6 *Մայիս, Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը* 2.30 *ին*
Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ
Յարգանքի խօսք նաեւ ընկեր *Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ*ի յիշատակին
Մուտք 2 ֆրանք:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ի յարգանս ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՅԻ, ՄՈՒՐԱՏԻ ԵՒ ՌԱՓԱՅԷԼԻ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ
26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)
գեղարուեստական նոխ բաժին:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,
1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), *ՄԱՐՍԷՅԼ.*
19 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ
ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական ճեղինակներ, (հին իտալական եւ ռուսերական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն:

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Յարօ Ստեփանեան):
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Գ. Մ. Ալեմշան):

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.—15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք:
Կը ցնուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ատենապետին եւ անդամներու մօտ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՈՒԸՐՍ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին
6 *ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ* 2.30*ին*
Salle des Ingénieurs Civilsի մէջ
19, rue Blanche. Métro: Trinité
գեղարուեստական նոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ:
Orchestre Sandros and his boys
ՄՈՒՏՔ 7.50 *ՖՐԱՆՔ.*
նոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յակոբեան կը ծանուցանեն թէ՝ իրենց սիրելի աղջկան *ՍԵԴԱ*յի մահուան քառասունքին առթիւ, հոգեհանգիստ պիտի կատարուի այս կիրակի պատարագէն վերջ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

Կը հրաւիրուին բարեկամներն եւ ազգականները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան հիմնարկութեան տարեդարձին առթիւ, վաղը Կիրակի առտու պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցիին մէջ, (15 բիս ժան Կուժօն), *ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներու:*

Պատարագի երգեցողութիւնները պիտի կատարուին վարժարանին սանուհիներուն կողմէ:

Կը հրաւիրուին բոլոր ազգակիցները ներկայ ըլլալ:

×

Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը

նոյն օրը, (մայիս 13) կէսօրէն յետոյ, վարժարանին մէջ պիտի սարքէ ընկերական հաւաքոյթ — հանդէս մը: Կը խնդրուի բոլոր սանուհիներէն աշխատիլ, որ անպայման ներկայ ըլլան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Գրադարանը ամառնային եղանակի առթիւ, մինչեւ Սեպտեմբեր՝ բաց է երեկոյեան ժամը 8—9, իսկ կիրակի օրերը 10—12:

Ընթերցողներէն կը խնդրուի որ նոյն ժամուն գան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ.Ժ. Մ.*

— Լաւ ըսեմ լմնայ, օրիորդը օր մը ինծի ըսաւ.— «Եթէ պատահի որ գիշեր մը ժամը ութին վերադարձած չըլլամ, անմիջապէս Թ. Ք.ին գնա եւ ըսէ որ... »:

Տիկինը յանկարծ կանգ առաւ:

— Այո՛, այո՛, Աստուծոյ սիրոյն շարունակեցէք, ըսաւ Թ. Ք.:

— Եւ ըսէ որ Պէլինտա Մէրին...

— Պէլինտա Մէրի՜ն, Պէլինտա Մէրի՜ն...

Թ. Ք. հասկցաւ ամէն բան: Գաւրայի տան մէջ աշխատող աղջիկը որ յանարէն ալ գիտէր, որոշ նպատակի մը համար այնտեղ գացած էր: Ցոյնը խրացուցած էր իր մօրը պատկանող սարկայ մը եւ աղջիկը այս միջոցին դիմած էր զայն ձեռք անցընելու համար:

Տիկին Քասլին տակաւին կը խօսէր, բայց Թ. Ք. այլեւս չէր լսեր անոր բառերը: Երջանկութիւն մը զգաց խորհելով որ Պէլինտա Մէրին զինքը չէր մոռցած:

— «Իբրեւ ոստիկան չէ մոռցած, այո», ըսաւ իր պաշտօնական եռը. «Թերեւս» պատասխանեց ներքին ուրիշ ձայն մը որ աւելի մարդկային էր:

Հեռաձայնը առաւ եւ կարգ մը հրահանգներ տուաւ Մէնըլին:

— Դուք այստեղ սպասեցէք, ըսաւ Տիկինին, ես կարգ մը քննութիւններ պիտի կատարեմ:

Գարան տունն էր, բայց անկողին մտած էր արդէն: Թ. Ք. յիշեց որ այդ տարօրինակ մարդը միշտ կանուխ կը պառկէր եւ իր հիւրերը կ'ընդունէր իր ատանձնարանին մէջ որ պաշտպանուած էր:

Երբ Թ. Ք. ննջարանէն ներս մտաւ, տեսաւ որ Ցոյնը մետաքսէ գիշերանոց մը հագած, անկողինին վրայ երկնցած կը ծխէր. սենեակը չափէն աւելի տաք էր:

— Ի՜նչ հաճելի անակնկալ, ըսաւ Գարա. յոյս ունիմ կը ներէք որ այս վիճակով կ'ընդունիմ ձեզ...

— Միս Հոլընտը ո՞ւր է, հարցուց Թ. Ք.:

— Միս Հոլընտը՞, զարմացաւ Գարա. ինչ տարօրինակ հարցում, սիրելի բարեկամս. կամ տունն է, կամ թատրոն գացած է, կամ շարժանկարի... չեմ գիտեր թէ այդ դասակարգին պատկանողները ինչպէս կ'անցընեն երեկոները...

— Իր տունը չէ եւ պատճառներ ունիմ ենթադրելու որ այստեղ է...

— Ինչ կասկածոտ մարդ էք, պարոն Մէրէտիթ, ըսաւ Գարա եւ զանգակը զարկաւ: Ֆիշըր ներս եկաւ միասին բերելով բաժակ մը սուրճ:

— Ֆիշըր, Պ. Մէրէտիթը կը հարցնէ թէ Միս Հոլընտը ուր է. եթէ գիտես ըսէ, անոր շարժումներուն զուն աւելի ծանօթ ես...

— Որքան որ գիտեմ, օրիորդը ժամը 5ին ատեններ իսծի զուրս զրկեց ու երբ տուն վերադարձայ, անոր գլխարկն ու վերարկուն չկային. ուրեմն գացած է...

— Դուրս ելթալը տեսա՞ր, հարցուց Թ. Ք.:

Ֆիշըր գլուխը թօթուեց:

— Ոչ, պարոն. շատ քիչ անգամ անոր գալն ու ելթալը կը տեսնեմ. օրիորդը ազատ է իր ուզածին պէս շարժելու այս տանը մէջ... այնպէս չէ՞, պարոն Գարա...

Ցոյնը գլուխով հաստատական նշան մը ըրաւ:

— Հաւանաբար տուն գացած է...

— Ի՞նչ չարաճճի էք... երեւի տանս զանուող գեղեցկութիւնները պէտք է քօղով ծածկեմ, ինչպէս կ'ընէինք Աբեւելքի մէջ... մանաւանդ երբ կասկածելի ոստիկան մը կայ շուրջս...

Թ. Ք. Գարայի կատակին հեգնանքով պատասխանեց: Ձէր արժեր աղմուկ հանել այլեւս: Մեկնելէ առաջ քանի մը բառ եւս փոխանակեց անոր հետ:

Երբ գրասենեակ վերադարձաւ, Տիկին Քասլին այնտեղ էր եւ մտիկ կ'ընէր Մէնըլսի կէս — սուտ կէս — խրատ պատմութիւնները:

— Կրնաք վերադառնալ հիմա, ըսաւ Թ. Ք. ոստիկան մը ձեզի պիտի ընկերանայ տեղեկագիր մը պատրաստելու համար. հաւանական է որ օրիորդը մինչեւ հիմա վերադարձած ըլլայ. թերեւս օթօպիւս չգտաւ այս օգին եւ դժուարութեան մատնուեցաւ:

Գաղտնի ոստիկան մը կանչուեցաւ Սկոտլընտ Եարտէն ու Տիկին Քասլի անոր հետ միասին մեկնեցաւ:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ Շրջանի Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը: Օրակարգ՝ Հաշուետուութիւն եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՎԱԼԱՆՍԻ Խարբերդի Հայրենակցական միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, տեղւոյս Ազգ. Մատուռին մէջ, 7 բիս Պալբազար Պարօ: *Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:*

ՍԷՆ ԹԻԷԹԻԷՆԻ Յր. Կ. Խաչի ժողովի վաղը Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին Մատուռին սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Գարաչօպան գիւղէն 28 տարեկան Տիգրան Մակարեան, հօր անունը Յովհաննէս, մօր անունը Մարիամ: 1915ին բաժնուած եմ Կարնոյ նահանգի Վարդով գաւառի Ցըխան գիւղէն: Մինչեւ օրս ոեւէ տեղեկութիւն չունիմ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Herant Magarian, 4, rue du Bois, St-Etienne (Loire).

— Կը փնտռէ Արթին Գույումճեան, հօր անունը Աւետիս, մօր անունը Մարիամ (Եոզկատցի): Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել անձամբ կամ նամակով Krikor Kahvedjianի, 53, rue Emile. Duploye, Issy-les-Moulineaux, Seine.

L'ARMENIE

Ամէնք հրատարակուող l'Arménie ֆրանսերէն պարբերաթերթը կը ծախուի Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ այն Hachetteի գործակալութեան նաեւ քէօշկերը, որ կը ծախուին յանարէն թերթեր:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԽՐԹՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 6 Mai 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2489 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԳԻԾԵՐ՝ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

»»»» • • ««««

Կ'արժէ յատկապէս ծանրանալ ողբացեալ Վարանդեանի գրչին վրայ, որ տեւական արժէք մը պիտի կազմէ իր մտքի անդաստանին համար:

Մշակուած եւ ներդաշնակ լեզուի, ոճի մտահոգութիւնն ունէր Միքայէլը, դեռ Կովկասէն, ուր երկրորդական գծի վրայ նետուած է այս առաքինութիւնը:

Անոր համար պարզութիւնը — պայծառութիւն — չէր նշանակեր չոր ու ցամաք, ձուլածոյ, անգոյն եւ անհրապոյր նախադասութեանց կոյտ մը:

Խուսափելով հանդերձ ուռուցիկ այլ սնամէջ բառակոյտերու փորձութենէն, ան տենդն ու ճաշակն ունէր բառերու եւ խօսքերու գեղեցկութեան: Եւ անվերջ կը սրբագրէր իր ձեռագիրները, որոնք ընդհանրապէս մատիտով գրուած կ'ըլլային: Ո՛ր եւ է ձեռագիր խառն ի խուռն կ'ունենար աւրուած, նորէն գրուած տողեր կամ յաւելուածներ՝ յաջորդ էջին վրայ: (Փոխադրութիւնը կը կատարուէր յատկանշական բառով մը, — «Թարսիր» (միւս կողմը դարձուր):

«Ֆրազ»ները մշակելու այդ գիծը դիտեր էինք իր առաջին երկու հրատարակութիւններուն, «Դաշնակցութիւնը եւ իր հակառակորդները» եւ «Կովկասեան Վանդէա»ն գիրքերուն մէջ, որոնք լոյս տեսան բացառութիւններ կը կազմէին «Յառաջ»ի Մատենաշարի խառնիճաղանճին մէջ (Թիֆլիս):

Միւս կողմէ, ազդուած ըլլալով հանդերձ օտարաբանութեան հոսանքէն — որ հետեւանք էր ռուսական միջավայրին — Վարանդեան կարելի եղածին չափ կը խուսափէր օտար բառերէ եւ բացատրութիւններէ:

Այս ձգտումը աւելի շեշտուեցաւ արտասահմանի մէջ, մանաւանդ երբ սկսաւ գրել արեւմտահայ բարբառով:

Ողբացեալ ընկերը ունէր իր մասնաւոր տեսակէտները, օտարաբանութեանց մասին, եւ գրաւոր ալ արտայայտած է զանոնք, «Հոսանքներ»ու յառաջաբանին մէջ:

Վարանդեան բռնած էր միջին ճամբան, երկու ծայրայեղութեանց մէջ:

Մաքուր հայերէն գրելու, լեզուն ճոխացնելու պահանջն ընդունելով հանդերձ, ան կառչած կը մնար շարք մը բացատրութիւններու, որոնք մասնաւոր իմաստ ունէին իրեն համար:

Այսպէս, միշտ կը խնդրէր չփոխել «պաթեթիկ»ը, որ ընդհանրապէս մեր «սրտառուչ»ն է, «պարատ»ը, «պաթոս»ը, «ապոթէոզ», «իլլիւզիա», «ռէակցիա», «էվոլիւսիոն»ը եւն.: Թէեւ, կը գործածէր նաեւ «յետաշրջում», «հակազդեցութիւն», «հոլովոյթ» եւն.:

Այն օրէն որ սկսաւ արեւմտահայերէն գրել, պահելով արեւելահայ բարբառին կարգ մը առացուածքները, յատկապէս կը խնդրէր սրբագրել քերականական սխալները — հոլովում, խոնարհում եւն. — բայց չդպչիլ իր նախադասութիւններուն: Օրինակ, անփոփոխ պահել «հէնց»ը, «լինել»ը եւ ուրիշ կարգ մը բառեր:

Մտքի եւ լեզուի հարազատութեան նոյն մտահոգութիւնն էր որ յաճախ գրել տուաւ կուտար իր ճառերն ու դասախօսութիւնները, որոնք մէկ - մէկ մշակուած գրութիւններ էին, ունենալով հանդերձ քաղաքական - քարոզչական բովանդակութիւն:

Այնքան բծախնդիր էր այս մասին, որ վերջերս կը խնդրէր չտպել իր ճառերուն վերաբերեալ թղթակցութիւնները եւ սպասել բնագրին:

Ո՞ւր էր որ նոյն մտահոգութիւնն ունենային, ոչ թէ ճառի, այլ յօդուածի համար, շատ մը երիտասարդներ ...

Շեշտէ՞նք թէ ձեւը, լեզուի եւ ոճի մշակումը, հիւսուածքի ներդաշնակութիւնը նոյնքան արժէք ունին, որքան բովանդակութիւնը: Մանաւանդ հիմա որ, ցամաքէ ցամաք նետուած, ամէն օր եւ ամէն ժամ կը տրորուինք եօթանասուն ազգի եւ լեզուի դժոխային թաւալումներուն մէջ:

Վարանդեանի լեզուին եւ ոճին զարգացման մէջ, շօշափելի դեր է կատարած ոչ միայն իր ուշադիր վերլուծումը հին մատենագրութեան, այլ եւ ընթերցումը զուտ գրական գործերու, հայկական թէ օտար:

Իրեն համար, իբրեւ ոգի եւ իբրեւ լեզու, ներշնչման աղբիւրներ էին Րաֆֆին ու Խրիմեանը, Նարպէյն ու Ծերենցը եւ աւելի նորերը, իր ինքնուրոյն գիծը պահելու պայմանով:

×

Իր բնորոշ գիծերէն մէկն էր, նաեւ, կարօտը հայկական երգին եւ երիտասարդական միջավայրին:

1911ին, Պոլսոյ մէջ, սարալանջի մը վրայ միացաւ խումբ մը երիտասարդներու եւ աղջիկներու որոնք Վարդապետին երգերը կ'երգէին: Ու գիշերը լուսցուց «Րաֆֆի»ի լսարանը, սրահին բազմութեան հետ, ոչ միայն ունկնդրելով, այլ եւ երգելով:

Տարիներ վերջը, 1931ին, նոյն կարօտը կը մղէր զինքը գիշեր մը լուսցնելու «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահը, Դաշնակցութեան օրուան առթիւ, հակառակ իր հիւանդկախ վիճակին եւ ծուխի գոլորշիներուն, որոնք այնքան կը վնասէին իր առողջութեան:

— Կ'ուզեմ լսել, կ'ուզեմ վայելել, կ'ուզեմ երգել, կ'աղաղակէր, երբ կը ջանայինք համոզել որ տուն վերադառնայ:

... Այսպէ՛ս գնաց ընկերը, ձգելով հարուստ ժառանգութիւն մը՝ յեղափոխական - քաղաքական գրականութեան, լեզու մը ճոխ ու կարկաչուն եւ յիշատակ մը որ շատ կը նմանէր իր սիրած կամ երգած երգերուն:

Վարանդեանի միտքն ու գրիչը քրտնեցան, պանծացնելու համար թանկագին առաքինութիւններ, — Արծարծենք զանոնք:

Վարանդեանը սպառեցաւ անվախճան խանդավառութեան եւ ճիգի երկունքով մը, — Բազմապատկենք զայն:

Շ.

ՅԱՌԱՋԻ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ

«Յառաջ»ի այսօրուան թիւը նուիրուած է ողբացեալ ընկեր Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին: Դժբախտաբար յօդուածներու մեծ մասը վերջին պահուն հասած ըլլալով, կարելի չեղաւ վեց էջ հրատարակել: Մնացեալ մասը պիտի հրատարակենք երեքշաբթի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱԲԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ԵԷՄԷՆԸ

»»»» • • ««««

ԻՄԱՄԻՆ ԲԱՆԱԿԸ ԽՈՒՃԱՊԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

»»»» • • ««««

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու օրէ ի վեր վճռական հանգամանք ստացած են արաբական դէպքերը: Իպն Սէուտի բանակը յառաջ խաղալով, գրաւեց Եէմէնի նաւահանգիստը, Հոտէյտա, եւ հասաւ մայրաքաղաքին առջեւ, Սանաա: Թագաւորին զօրքը մեծ մասով կը բաղկանայ մոլեռանդ զինուորներէ, որոնք արշաւանքը կը կատարեն ուղտերու եւ ձիերու վրայ հեծած: Յաղթական բանակը լեռնային թնդանօթներ եւ նոր ռազմամթերք ստացած ըլլալով, կը շարունակէ յառաջխաղացութիւնը: Հեռագիրները կ'ըսեն թէ Եէմէնի իմամը որ մարած, ոչ թէ մեռած էր լսելով իր երկու որդիներուն պարտութիւնը, զինուորական խորհուրդ գումարած եւ որոշած է դիմադրել մինչեւ արեան վերջին կաթիլը: Սանաա, մայրաքաղաքը, ապառազէն բանակետղի մը վերածուած է եւ խրամներ փորուած են, յուսահատական դիմադրութիւն մը կատարելու համար: Կ'ըսուի թէ ապստամբութիւն ծագած է Սանաայի մէջ, ծանր արիւնահեղութիւն պատճառելով թէ կառավարութեան եւ թէ ապստամբներուն: Այս առթիւ էր որ գրոյց շրջեցաւ թէ ըմբոստները պալատ խուժած եւ սպաննած են իմամը: Այս խռովութիւններէն մեծապէս օգտուեցան աւարառուները, մինչեւ որ հասաւ Իպն Սէուտի յաղթական բանակը եւ վերահաստատեց բարեկարգութիւնը: Անգլիական կառավարութիւնը ռմբակոծական ջոկատ մը ղրկեց, Եւրոպացիներուն կեանքը ապահովելու համար: Միեւնոյն ատեն Թուրքեր կը կատարէին անգլիական օդանաւեր: Իտալական կառավարութիւնն ալ երեք մարտանաւեր ղրկեց Էրիթրէի գաղթավայրէն, որ կը գտնուի Կարմիր ծովուն վրայ եւ մօտ է Եէմէնի:

Լոնտոնի թերթերը կ'ըսեն թէ եւրոպական պետութիւն մը, որ մասնաւոր շահեր եւ տենչեր ունի մօտաւոր Արեւելքի մէջ, քաջալերած է Եէմէնի վեհապետը, որպէսզի կռիւ յարուցանէ Իպն Սէուտի հետ: Այդ պետութիւնը կ'ուզէր օգտուիլ այս կռիւէն, բայց իր հաշիւները ի դերեւ ելան, քանի որ իմամը պարտուեցաւ: Կ'ըսուի թէ Իպն Սէուտ Եւրոպացիներ ալ գերի բռնած է, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ միջամտութիւնը ճիշդ է:

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ Իպն Սէուտ արդէն իսկ պաշտօնեաներ ճամբայ հանած է, կազմակերպելու համար գրաւեալ հողերու վարչական իշխանութիւնը: Թագաւորը յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ պատասխանատու է իր բանակին գրաւած եւ գրաւելիք երկրամասերու բարեկարգութեան:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, ամբոխը աւարի տուած է Հոտէյտա քաղաքը: Երեք հարիւր օտար բնակիչները Քամարան կղզին փոխադրուած են: Իտալական թերթերը Անգլիոյ մեղսակից կը հռչակեն Իպն Սէուտի եւ դիտել կուտան թէ արդար չէ որ միայն մէկ պետութեան գերիշխանութիւնը տիրապետէ Արաբիոյ վրայ:

Ինչպէս կ'երեւայ, արաբական կայսրութիւն մը հաստատելու ծրագիրն է որ յառաջ կը տարուի, Մեծն Բրիտանիոյ հովանաւորութեամբ եւ «Արաբիոյ Նափոլէոն»ին առաջնորդութեամբ: (Այսպէս կը կոչուի Իպն Սէուտ):

⁂ Իմամ Եահեա հեռագիր մը ուղղելով Եգիպտոսի թագաւորին, կը յայտնէ թէ ինք միշտ խաղաղասէր եղած եւ խուսափած է պատերազմէ, ամէն պատեհութիւն ընծայելով որ «Վահաբիներու թագաւորը խելքի գայ»: Այս առթիւ Եգիպտոսի օգնութիւնը կը խնդրէ:

Զգուշացէք տպագրական սխալներէն

Եսսէնի մէջ (Գերմանիա) մէկ - մէկ շաբաթ դադարման դատապարտուեցան երկու թերթեր, որովհետեւ գրաշարը Հինտէնպուրկի տարեդարձին նկարագրութեան առթիւ, զարմացական նշանի տեղ հարցական նշան մը դրած էր վերջին խօսքին ծայրը: Այս առթիւ, մամուլի վերատեսչութիւնը կը յայտարարէ թէ յառաջիկային խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին այն անձերուն դէմ որ այսպիսի սխալներ կը գործեն, խեղաթիւրելով խօսքերու եւ դէպքերու իմաստը: «Ֆրանքֆուրթըր Ցայթունկ» դիտել կուտայ թէ տպագրական վրիպումները անխուսափելի են, որովհետեւ շատ մը լուրեր վերջին պահուն կը դրուին եւ ժամանակ չի մնար սրբագրելու:

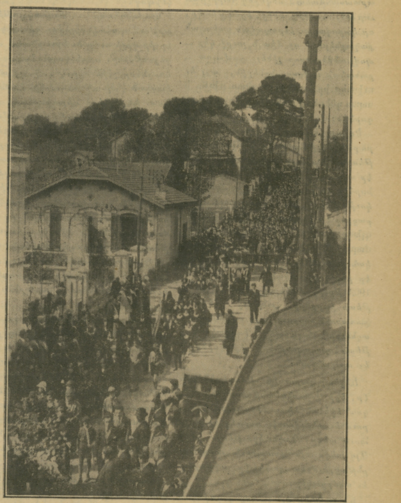
«Ալիանս Ֆրանսէզ»ի յիսնամեակը

Այս հանրածանօթ հաստատութիւնը իր հիմնարկութեան յիսնամեակը տօնեց առջի օր, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահ Պ. Լըպրէնի: Այս առթիւ հացկերոյթ մը տրուեցաւ: Ընդհ. քարտուղարը զեկոյց մը կարդաց, ուրկէ կ'երեւայ թէ արձակուրդի դասընթացքներու հաստատումէն ի վեր, 20,480 օտար ուսանողներ հետեւած են, ֆրանսերէն լեզուն սորվելու եւ գրականութիւնը սերտելու համար: «Ալիանս Ֆրանսէզ»ը յիսուն տարուան ընթացքին 70,409,000 ֆրանք ծախսած է արտասահմանի մէջ, ֆրանսերէնի տարածման համար: Մասնաճիւղերուն թիւն է 700, իսկ անոնց բացած դպրոցներուն հետեւած են աւելի 300,000 աշակերտներ:

Հայրենասէրնե՞րն ալ դրամ ստացած են

Ձախակողմեան թերթերը զարմանազան յայտնութիւններ կը հրատարակեն Սթավիսքիի չէքերու մասին: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, երեսփոխան Թէթէնժէ, «Հայրենասէր Երիտասարդներու Միութեան» վարիչը, 5000 ֆրանք ստացած է 1929 յունուար 21ին եւ 2000 ֆրանք՝ 1930 յունուար 23ին: Երեսփոխանը այդ երկու չէքերը ստորագրած է Միութեան կնիքով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ
Թափօրը կը յառաջանայ դէպի Պօմոնի եկեղեցին (Մարսէյլ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻ ՄԸ ԴԻՄԱՑ

Լատինական ասացուածք մը կ'ըսէ. — Իմաստունին համար, մահը գեղեցիկ վերջալոյս մըն է:

Մեռա՛ւ Վարանդեան, ծաղիկներով վարարուն ամառուան մը մէջ, ծաղկեպսակներով բեռնաւոր բազմութեան մը ուսերուն վրայ, աշխատանքի երգով թրթռուն իր կեանքի վերջալոյսին:

Ինծի կը թուի թէ Վարանդեան, երբ մահը եկաւ, գլխարկն հանեց եւ ողջունեց զայն, հեղլէն փիլիսոփաներուն յատուկ խաղաղութեամբ մը:

Արդարեւ, երկար ատենէ ի վեր տկար, ան հաշտուած էր իր հիւանդութեան հետ, բարեկամի մը պէս կը խօսէր իր հիւանդութեան մասին: Երբեք չխնայեց ինքզինք, առամթիք էր, կը հեւա՛ր, կը հեւա՛ր, ուռենիի տերեւի պէս կը սարսռա՛ր կուրծքը: Հոգն իսկ չէր, սակայն: «Հիւանդութիւնս թոյլ չի տար որ···», անմեղ տրտունջ մը միայն, — կարծես կը խօսէր իր մէկ սիրելի ընկերոջ մասին: Վերջերս Թանսիոնը բարձրացեր էր, — նոր մտահոգութիւն մը եւս, բայց ո՛չ, հաշտուած նաեւ այս նոր կացութեան հետ՝ կ'ուզէր աշխատիլ դարձեալ, փայփայելով տկարութիւնը որ կը սպառնար իր կեանքին: ԵՐԿՈՒՆՔի բացառիկին համար, դիմեցինք իր աշխատակցութեան: «Թանսիոնս 25է, բայց ինչպէ՞ս կրնամ մերժել որբերը», կը գրէր դրկելով իր յօդուածը: Եւ կ'աւելցնէր թէ ամէն օր ամէն կողմէ նոր նոր հրաւէրներ, ամէն օր բազմաթիւ նամակներ կը ստանայ, եւ կ'ուզէ պատասխանել բոլորին, մանաւանդ անոնց որ Ահարոնեանի մասին տեղեկութիւն կ'ուզեն: Մոռցած իր վիճակը, իր ազգուն առողջութիւնը, նուիրուեր էր Ահարոնեանի խնամատարութեան:

25 աստիճան արեան ճնշո՜ւմ, — եւ հոգն իսկ չէր: Փիլիսոփայ մը ահա, հեղլենական կտաւով:

Երբ զարկաւ արիւնը, — անսպասելի չէր ատիկա, — փրօնօսթիքը ծանր էր այլեւս, որովհետեւ պիտի չկարենար տոկալ իր կազմախօսութիւնը, արդէն քայքայուած, նուազ տոկուն քան Ահարոնեանի կազմախօսութիւնը:

Կեանքովը փիլիսոփայ, նուիրումով գիտուն մըն էր Վարանդեան:

Ժամանակը կը պակսի՝ վերստին կարդալու համար իր ամբողջ գործերը, որպէսզի քամէինք եւ քանաձեւէինք Վարանդեանի փիլիսոփայութիւնը: Որպէսզի գծէինք ու սեւեռէինք հայ մտքի պատմութեան մէջ իմացական մթնոլորտը, որ այս անունը կը բերէ մեզի: Առայժմ արձանագրենք, որ Վարանդեան չվարակուեցաւ երբեք յետպատերազմեան շրջանի տարէց եւ աւշազուրկ մտաւորականներու ալէֆէթիզմով, — կրտսեր մտաւորականներու ալէֆէթիզմը վերակազմութեան փորձ մըն է, հետեւաբար նըպաստ մը հայ մտքին: Վարանդեան երէցներու աչքամ ալիֆէթիզմին դէմ կը բերէր իր ալինամիզմը: Վասն զի բանաստեղծի իր հոգիին վրայ նետած էր գիտունի պատմուճան մը:

Ընկերաբանական աշխատանքները պաշտպանեցին զինք մեր պայքարներու եւ թշուառ պայմաններու դառնութեան դէմ, եւ մեր ժողովրդային հերոսերգութիւնները պաշտպանեցին զինք ընկերաբանական վարդապետութիւններու ցրտութեան դէմ:

Ընկերաբանութիւնը մեր գրականութենէն ներս բռաւ նախ իբրեւ քամփիլասիոն, որ սառեցուց քանի մը մտաւորականներ:

Անոնք կորսուած են հիմա այդ վարդապետութիւններու աւերակին տակ, — ինչակեան կուսակցութիւնը շատ զոհեր տուաւ այդ ճամբուն վրայ ·հայ կոմունիստները ալ պիտի տան դեռ: Վարանդեան մեծ է, որովհետեւ զոհ չգնաց այդ վարդապետութիւններուն, այլ նոյն իսկ ջանաց զանոնք պատշաճեցնել մեզի, եւ ոչ թէ մեզ՝ վարդապետութիւններուն: Ան մնաց ինքնատիպ միշտ մը, որ կը քննէ, կը զտէ, կ'իւրացնէ եւ կը խնամէ միտքերը, եւ ոչ երբեք թութակ մը, ինչպէս եղան շատեր:

Վարանդեան մեր գրականութեան պատմութեան մէջ կը մնայ մեծարժէք գրող մը, որ գիտական աշխատանքներով կ'ուզէր թարմացնել հայ միտքի արգասաբեր դաշտը: Վերջերս ինծի ուղղած իր տողերը կը կարծեմ թէ կը կազմեն կտակ մը. — Մի՛ մոռնար եւ երբեք չլքես գիտական գրականութիւնը, շա՛տ աղքատ ենք այդ նամբով:

Հանգչէ՛ դու քուրմդ հայ հերոսներու մեհեանին, երիտասարդները կ'երդուընան քու յիշատակովդ որ պիտի ծառայեն հերոսներու ժողովուրդին՝

Արուեստով,
Գիտութեամբ
Եւ արեամբ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԻՔԱՅԵԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Մի անակնկալ եւ լակոնական հեռագիր էր Մարսիլիայից, որ գուժեց ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի մահը։

Անհաւատալի է թւում, որ չկայ այլ եւս Միքայէլ Վարանդեանը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամենահեղինակաւոր եւ անփոխարինելի տեսաբանը եւ նրա գրչազէն պաշտպանը...

Մօտ քառասուն եւ հինգ տարի առաջ, իր միջնակարգ կրթութիւնը Կովկասի մէջ վերջացնելուց յետոյ, անցնելով արտասահման, Վարանդեանը, արտասահմանում սովորող հարիւրաւոր հայ ուսանողներից, եղաւ միակը, որ կարողացաւ եւրոպական զանազան քաղաքներում ոչ միայն լուրջ կերպով անձնատուր լինել համալսարանական աշխատանքներին, այլ եւ ուխտեց իր ամբողջ գիտութիւնը ի սպաս դնել հայ ժողովրդի փրկութեան գործին։

Եւ այդ ուխտը նա կատարեց մեծ բարեխղճութեամբ եւ անձնուիրութեամբ։ Նա եւրոպական գիտնական էր այդ բառի իրական իմաստով։ Շնորհիւ իր բազմակողմանի ընդունակութիւնների, նա հիմնաւորապէս իւրացրել էր եւրոպական գիտութիւնը, գլխաւորապէս հասարակագիտական մարզի մէջ։ Հմուտ լինելով եւրոպական բազմաթիւ լեզուների, նա ձեռք էր բերել գիտական մեծ պաշար եւ 1903 թուից մտնելով Դաշնակցութեան շարքերը, անխոնջ կերպով քառասուն տարուց աւել արիւնաբար եւ ազնուօրէն նպաստեց Դաշնակցութեան գաղափարների իրագործման եւ տարածման։

Անցեալ դարու 96 թուականներին էր, երբ Վարանդեանը առաջին անգամ երեւան եկաւ «Դրօշակ»ի էջերում եւ անմիջապէս գրաւեց իր յատուկ տեղը Դաշնակցութեան մէջ։ Այդ տեղը այս քառասուն տարուայ ընթացքում նա պահել էր տիրաբար եւ անմրցակից։

Իր անձնական եւ հատու գրչով նա դէպի Դաշնակցութիւնն է առաջնորդել հազարաւոր ուժեր, մարզել է նրանց միտքը, զարգացրել է նրանց մէջ գիտական ծարաւ եւ ընկերային երեւոյթները վերլուծելու տենչ։ Իբրեւ Դաշնակցութեան Բիւրոյի անդամ, նա եղել է միշտ հայկական դատի անխոնջ պրոպականդիստ, անդադար կտրել է եւրոպական քաղաքները, հանդիպումներ եւ խորհրդակցութիւններ է ունեցել եւրոպական արժէքաւոր դիւանագէտների, հրապարակագիրների եւ աչքի ընկնող ընկերվարական ղեկավարների հետ, որոնցից շատերի հետ նա կապուած էր մտերմական կապերով։ Վարանդեանն էր, որ առաջին անգամ ներկայացրեց Դաշնակցութիւնը Ընկերվարական Միջազգայինի մէջ եւ իբրեւ այդպիսին նա մնաց մինչեւ իր կեանքի վերջը, չնչին ընդհատումներով միայն։

Օժտուած լինելով հրապարակախօսի յատուկ աւիւնով, Վարանդեանը իր հատու գրչով եւ գեղեցիկ լեզուով ոչ միայն կարողանում էր ոգեւորել հայ երիտասարդութեան, այլ եւ ի չիք էր դարձնում յեղափոխական պայքարի ասպարէզում առաջ եկած ամէն մի յուսալքում եւ թուլութիւն։

Իր ոգեւորութեան սնունդը առնելով երկրի մէջ մարտնչող դաշնակցական հերոսների կենդանի գործերից, Վարանդեանը, զարմանալի հմտութեամբ կարողանում էր վարակել իր ընթերցողներին, մղելով նրանց յեղափոխութեան եւ զոհաբերութիւնների ասպարէզ...

Շնորհիւ իր գրելու յատուկ ձեւի, յարուցած հարցերի լուրջ վերլուծման, հասարակական երեւոյթների բազմակողմանի ուսումնասիրութեան, նրա գրքերը եւ թերթերում լոյս տեսած ուսումնասիրութիւնները եւ յօդուածները միշտ փնտռուել են հայ մտաւորականների եւ երիտասարդների կողմից եւ այս պատճառով ստեղծուել էր մի մնայուն հոգեկան կապ իր եւ իր ընթերցողների միջեւ։

Չափազանցութիւն չլինի եթէ ասենք, որ ոչ ոք այն խոր ազդեցութիւնը չի ունեցել դաշնակցական եւ ընդհանրապէս հայ միջին մտաւորականութեան վրայ, ինչպիսին ունէր Վարանդեանը իբրեւ հեղինակ։

Ինչպէ՞ս է լուսաբանելու այս կամ այն հարցը Վարանդեանը ...

Ի՞նչ կարծիք ունի Վարանդեանը այս խնդիրների վերաբերմամբ ...

Ի՞նչ հմտութեամբ Վարանդեանը պատասխանել է մեր հակառակորդներին եւն...

Ահա այսպիսի հարցերով էին միմեանց դիմում հայ ընթերցող մտաւորականները ամէն անգամ, երբ լոյս էր տեսնում Վարանդեանի մի կարեւոր գիրքը կամ յօդուածը։

Անողոք եւ ցակոտ էր Վարանդեանի գրիչը, մանաւանդ դաշնակցական հակառակորդների հանդէպ։

Բոլոր նրանք, որոնք այս 40 տարուայ ընթացքում փորձել են նսեմացնել Դաշնակցութեան գործը կամ անտեղի եւ անարդար լուտանքներ են թափել Դաշնակցութեան վրայ, դրանք բոլորն էլ հարուածուեր են Վարանդեանի կողմից ամենադաժան կերպով։

Վարանդեանը Դաշնակցութեան արթուն պահակն էր եւ գիտակցում էր իր գրչի ուժը եւ նրա թողած ազդեցութիւնը։ Նրան դուրկ հակառակորդները չէին սիրում, բայց անկասկած է որ ակնածում էին նրանից։ Շատ խնդիրների վերաբերմամբ նա անվիճելի հեղինակութիւն էր համարւում եւ յատկապէս այսօր ահա Վարանդեանի ուժը եւ հմայքը ... Այժմ, երբ իր թարմ շիրմի առջեւ մի հարեւանցի ակնարկ ենք ուզում նետել նրա աշխատանքների վրայ, զարմանքով, հիացումով եւ պատկառանքով տեսնում ենք այն հսկայ աշխատանքը, որ նա ժառանգութիւն է թողել հայութեան։ «Դրօշակ»ը, Կովկասեան «Յառաջ»ը եւ «Ալիք»ը խմբագրելուց զատ նա երկու տասնեակից աւել հայերէն եւ օտար լեզուներով հատորներ է լոյս ընծայել։

Թուենք մի քանիսը ցոյց տալու համար թէ ինչպիսի կարեւոր խնդիրներ են զբաղեցրել նրան.— «Կրօն եւ գիտութիւն», «Հայրենիքի գաղափարը», «Հոսանքներ», «Համաժողովրդական բանակ», «Հայկական շարժման նախապատմութիւնը», (երկու հատոր), «Աշտարակ Բաբել», «Վերածնուող Հայրենիքը եւ մեր դերը», «Դաշնակցութիւնը եւ իր հակառակորդները», «Կովկասեան Վանդէա»ն, «Հ.Յ.Դ. պատմութիւնը» (Ա. հատոր), «Սիմոն Զաւարեան», «Մուրատ», եւն. L'Arménie et la Question Arménienne, Le Conflit Arméno-Géorgien, եւայլն, սակայն այս աշխատութիւններից զատ Վարանդեանը ունի բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ եւ յօդուածներ ցրուած հայ եւ օտար մամուլի մէջ։

Անցեալ դարու իննսունական թուականներից սկսած մինչեւ իր կեանքի վերջին օրերը նա անդադար աշխատակցել է մեր բոլոր պարբերական հրատարակութիւններին, որոնց մէջ կան բազմաթիւ արժէքաւոր, խնամքով եւ մեծ թափով գրուած նիւթեր, որոնք հաւանօրէն դեռ եւս տասնեակ տարիներ զարդը պիտի կազմեն հայ գրականութեան։ Այդ յօդուածները այնքան շատ են, որ եթէ ի մի ամփոփուին, հաւանօրէն մի երկու տասնեակ հատորներից աւել կարող են լինել։

Եթէ Քրիստափորը, Սիմոնը եւ Ռոստոմը կազմում են Դաշնակցութեան կամքը, սիրտը եւ ոգին, անվիճելի է, որ Դաշնակցութեան գաղափարների տեսականօրէն ձեւակերպողներից խոշորագոյնը եւ նրա գրչազէն պաշտպանը եղել է Միքայէլ Վարանդեանը, այդ քառասուն տարուց աւել, իբրեւ արթուն պահակ անվեհեր եւ խիզախօրէն պայքարել է Դաշնակցութեան գաղափարների եւ մեծապէս նպաստել նրանց ժողովրդականացման։

Այս մեծ կորուստն է որ սգում է այսօր Դաշնակցութիւնը եւ հայ աշխատաւորութիւնը։

Խոնարհենք եւ մենք մեր գլուխները անփոխարինելի եւ փառապսակաւոր ընկերոջ աճիւնի առջեւ։

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Պատի՛ւ քեզ, հա՛յ ժողովուրդ։ Պղտոր, տղմուտ հոսանքներ շատ ես տեսել քան անգամ դարաւոր կեանքիդ մէջ. լեգէոններո՛վ ես արտադրել վատ, դաւաճան տիպարներ, թշնամիներ ազգայնութեան ու մարդկութեան,— բայց քո վերջին 20 տարուայ պատկառելի հերոսացմանը մոռցնել կը տայ շատ անպատիւ իրողութիւններ, ջնջել կը տայ շատ բարոյական արատներ, եւ դու կը բարձրանաս առինքնաբար, համարձակ արժէքների ու առաքինութիւնների մացառապատ սանդուղով ու տեղ կը բռնես յանձին քո մեծ, գաղափարական զաւակների — համամարդկային հոյակապ պանթէոնում...։

Մ. Վ.

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Մ. Վարանդեանի մահով հայ ժողովուրդը կորցրեց իր ականաւոր մտաւորականներից մէկին, իսկ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը՝ իր տեսաբանութիւնը մշակող եւ երիտասարդութիւնը խանդավառող մի հրապարակախօս։ Ոչ ոք մեր մտաւորականներից այնքան շատ չի գրել Դաշնակցական գաղափարների տարածման եւ նոր սերնդին յեղափոխական դաստիարակութիւն տալու համար, որքան Վարանդեանը։ Նա մի ամբողջ գրադարան է թողել իր յետեւից։ Նրա յօդուածների հաշիւը չկայ մեր պարբերականներում եւ թերթերում։ Նրա ժողովրդականութիւնը շատ մեծ էր մեր երիտասարդութեան մէջ։

Մ. Վարանդեանի կեանքն, իր հիմնական գծերով, տարբերւում էր դաշնակցականների ճնշիչ մեծամասնութեան կեանքից. մինչ առաջինները իրենց անմիջական գործունէութեամբ կապուած էին երկրին, գտնւում էին ժողովրդի ծոցում, Վարանդեանը, կարելի է ասել, իր կուսակցական կեանքի հենց առաջին օրերից սկսած, կարճատեւ ընդմիջումներով, ապրել ու գործել է արտասահմանում, եւրոպական կենտրոններում, հեռու Հայաստանից։ Այստեղից՝ նրա բազմակողմանի զարգացումը, լեզուագիտութիւնը, ծանօթութիւնը եւրոպական գրականութեան։ Այստեղից, սակայն, եւ նրա տկար կողմը՝ կտրուածութիւնը երկրից ու ժողովրդից, ժամանակաւոր վերացականութիւնը եւ ռոմանտիկ բերրանումը հայ իրականութեան։

Վարանդեանը — իսկական անունը Միք. Յովհաննիսեան — Ղարաբաղցի էր, ծնած 1872 թ.։ Միջնակարգ կրթութիւնը աւարտելով Շուշու ռէալական դպրոցում՝ նա, 90ական թուականների սկզբին, իր հարուստ քեռու՝ դրամատէր Մ. Անանեանի աջակցութեամբ՝ անցաւ Եւրոպա, ուր շարունակեց ուսումը գերմանական, զուիցերիական եւ ֆրանսիական բարձրագոյն դպրոցներում՝ հետեւելով ընկերային — տնտեսական գիտութիւններին։ Դպրոցին զուգընթաց, իսկ յաճախ եւ գերակշիռ չափով՝ նա հետաքրքրւում էր ընկերվարական շարժումներով եւ իր ժամանակի մեծ մասը յատկացնում գրական աշխատանքին այդ ասպարէզում։ Այդ պատճառով նրա ուսանողական շրջանը սովորականից շատ աւելի երկար տեւեց։ Սէրը դէպի հասարակական գործը՝ Վարանդեանը բերել էր հետը Շուշուց, ուր դեռ աշակերտական նստարանի վրայ կենդանի մասնակցութիւն էր ցոյց տալիս ազգային — պատմական գործերում։

90ական թուականների կէսերին, Ժընեւում, նա անդամ է դաշնակցական այն խմբակին, որ Ռոստոմի ղեկավարութեամբ վարում էր «Դրօշակ»ի խմբագրութիւնը եւ Հ. Յ. Դ. արտասահմանի գործերը։ Ժընեւ էին այն ժամանակ, Ռոստոմից զատ, Յովնանը, Սիմոն Շխեանը, Բանկ Օթոմանի դէպքից յետոյ՝ Ա. Վռամեանը, դալիս — գնում էին Արմէն Գարօն, Մ. Խաչատրեանը, Ան. Քալանթարը, Գ. Խաժակը եւ ուրիշներ։ Երիտասարդական եռուզեռ կար Լէմանի ափի հայկական այդ օճախում։ Վարանդեանը մասնակից էր ընդհանուր ոգեւորութեան։

Երբ 1898 թ. վերջերը Քրիստափորը տեղափոխուեց Ժընեւ, եւ Ռոստոմն ու Վռամեանը հեռացան մէկը Բուլղարիա, միւսը Ամերիկա, Վարանդեանը աւելի մօտեցաւ «Դրօշակ»ի գործերին, դարձաւ նրա մշտական աշխատակիցը եւ Քրիստափորի ձեռքի տակ, րժ. Լորիս — Մելիքեանի եւ Ա. Ահարոնեանի հետ միասին զբաղւում էր եւրոպական պրոպագանդի գործով։ 1900ին նա տեղափոխուեց Փարիզ, ուր մասնակցում էր «Փրօ Արմէնիա»ի խմբագրական աշխատանքներին եւ հայանպաստ պրոպագանդին։ Եւ Ժընեւից ու Փարիզից աշխատակցում էր Թիֆլիսի «Մուրճ» ամսագրին եւ «Մշակ» օրաթերթին Մ. Յովհաննիսեան եւ Ego անուններով։

Ռուսական առաջին յեղափոխութիւնից յետոյ, 1906ին, Վարանդեանը կանչուեց Կովկաս եւ Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի կողմից նշանակուեց «Յառաջ» լրագրի խմբագրութեան անդամ. միաժամանակ դասախօսում էր Ներսիսեան դպրոցի լրացուցիչ դասարանում։ Այս շրջանում, որ տեւեց երկու տարի, Վարանդեանը լարուած գործունէութիւն ցոյց տուեց եւ գրեց իր հրապարակախօսական ամէնէն փայլուն էջերը, ինչպէս «Կովկասեան Վանդէա»ն, «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ իր հակառակորդները»։ Եւ իր փաստալից եւ ուժեղ յօդուածներով արժանացաւ Կովկասահայ երիտասարդութեան ջերմ համակրանքին։

1907 թ. գարնանը Վարանդեանը մասնակցեց Հ. Յ. Դ. 4րդ Ընդհ. Ժողովին Վիեննայում, որից յետոյ բաժին ունեցաւ կուսակցութեան նոր ծրագրի վերջնական խմբագրութեան գործում Արարատեանի եւ Ակնունիի հետ։ Եւ այնուհետեւ մինչեւ 1915 թ. մնաց արտասահմանում Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Բիւրոյի եւ «Դրօշակ»ի խմբագրի պաշտօնով։ Ընկերվարական Միջազգայինի Ծառայողական համագումարում, ուր առաջին անգամ լինելով ընդունուեց եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ներկայացրեց վերջինս։ Ապա Դաշնակցութիւնը ներկայացրեց Ընկերվ. Միջազգայինի Կոպենհագէնի համագումարում, Նիկոլ — Դումանի հետ միասին։ Այս տարիներին էր որ լոյս ընծայեց իր երկարաշունչ հատորները՝ «Վերածնուող հայրենիքը եւ մեր դերը», «Հոսանքներ», «Հայկական շարժման նախապատմութիւնը» եւն.։

Պատերազմի ընթացքին, 1915 թ. Վարանդեանը կարճ ժամանակով անցաւ Կովկաս, ուր շուրջ մի տարի խմբագրեց «Հորիզոն» լրագիրը, Ա. Շահխաթունեանի հետ միասին։ 1916 թ. նորից վերադարձաւ Եւրոպա եւ գործակցեց Պօղոս Նուպարի պատուիրակութեան, մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը, որից յետոյ աշխատում էր Հ. Հ. Պատուիրակութեան հետ, ներկայացնում էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ընկերվարական աշխարհում. իսկ 1920 թ. դարձաւ Հայաստանի Հանրապետութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչ Հռոմում, ուր նրան ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուեց։

Հայաստանի գլխին եկած աղէտները խիստ ծանր կերպով անդրադարձան եւ Մ. Վարանդեանի գիրքի ու տրամադրութեան վրայ։ Դեռ Հռոմում ներկայացուցչութիւնը չկազմակերպուած՝ նա ստիպուած եղաւ քաշուել գործից։ Նախորդ ազդեցութիւնն ու կապերը չկային եւ ընկերվ. Միջազգայինի շրջաններում. եւրոպական ականաւոր ընկերվարականներից շատերը դարձել էին նախարար ու վարչապետ եւ, որպէս այդպիսին, այլ եւս նախկին հետաքրքրութիւնը ցոյց չէին տալիս դէպի հայկական հարցը։ Կուսակցութեան ներսն էլ աւելի եւ աւելի տիրական էր դառնում իրատես քաղաքականութիւնը, որ հարազատ չէր Վարանդեանի ռոմանտիկ հոգուն։ Վերջապէս, բոլշեւիկ — մի յարատեւումը Ռուսաստանում, անձնական — ընտանեկան վշտերը, — այդ բոլորը շատ աննպաստ անդրադարձան ունեցան Վարանդեանի առողջութեան եւ հոգեկան անդորրութեան վրայ։

Հ. Յ. Դ. վերջին ընդհ. Ժողովից յետոյ, նա նորից անցաւ գործօն պաշտօնների կուսակցութեան մէջ. նշանակուեց Ընկերվ. Միջազգայինի ներկայացուցիչ եւ «Դրօշակ»ի խմբագրութեան անդամ, բայց առողջական պայմանները թոյլ չտուին, որ իրապէս կատարէ այդ պաշտօնները։ Ա. Ահարոնեանին պատահած դժբախտութիւնը փետր. 11ին վերջնականապէս ընկճեց նրան։ Ահարոնեանի հետ մտերմներ էին — ընկերոջ սատուած կաթուածը հարուածեց եւ նրան։ Նրա սիրտը հազիւ երկու ամիս դիմադրեց։ Ապրիլ 24ին ինքն էլ զոհ գնաց կաթուածի եւ երկու օր յետոյ, ապրիլ 26ին, այլ եւս չկար։

Այն համազգային յուղիչ թաղումը, որ կազմակերպեց Մարսէյլի հայ գաղութը, ապացոյց է Վարանդեանի վայելած լայն ժողովրդականութեան։ Դաշնակցական երիտասարդութիւնը նրան պաշտամունքով ձօնապարհ դրեց դէպի յաւիտենականութիւն։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Հերոսի տարբերիչները մի միայն զօռ ճակատամարտներն ու յաղթանակները չեն, ոչ էլ ամէն բան դիմադրելու յանդգնութիւնն ու խիզախութիւնը։ Բաւական է եւ մեծ հոգին, բաւական է անյողդողդ վճռականութիւնն ու որոշումը — ժխտել «ես»ի բոլոր կենսատենչ պահանջները, մերժել կեանքի ամէն վայելք, մերժել անգամ հարազատների, անձնական ծնողների աղերսանքն ու փայփայանքը եւ զոհաբերել յանուն աւելի բարձր, վսեմ մի իրականութեան, զոհաբերել գիտակցօրէն ու ինքնաբերաբար, ներքին անդիմադրելի մղումով...

Մ. Վ.

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԳՈՒՍԱՆԸ

(ՄԻՔԱՅԵԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Դարձեալ անհետացաւ մէկը անոնցմէ, որ մօտ կէս դար ապրեցաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական մարտերու ոգեշնչիչ շունչով։

Ապրեցաւ ան իր ջիղերու բովանդակ աւիշովը, իր անդուլ հոգիի ամբողջ պարունակութեամբը, թէեւ ինքը ուղղակի չեղաւ գործօն դեր այդ մարտերու մէջ։

Միքայէլը մարդ մըն էր, որ իր ըղձանութիւնը հասցուցած էր ծայրայեղ նրբութեան — տէր էր հինգերորդ զգայարանքի մը, որ թոյլ կուտար անոր, անհուն հեռաւորութիւններէ տեսնելու ու զգալու Կիլիկիոյ կամ Տարօնի բարձրութիւններուն թափառ արծիւ — փէտայիներու խօլական արշաւները, Խանասորի արշաւանքը, եւ Պանք Օթթոմանը։ Բովանդակ թափովը ու իրականութեան մէջ կը զգար դեկավար հերոններու կրած տառապանքը՝ ձախողանքներու, հրճուանքը՝ յաղթութիններու ու... կ'ապրէր անոնց հետ, որպէս թէ ինքը եղած ըլլար անոնց հետ։ Միքայէլի կեանքի ամբողջ իմաստը այդ էր. ան երջանիկ էր այդ կեանքին երազին մէջ։

Արաբօ մը, Սերոբ Աղբիւր, Հրայր, Գէորգ Չաւուշ, Մուրատ, Վազգէն, Անդրանիկ, Դումանն ու անոնց նմանները, Սուրբեր էին, որոնց համար անեղծանելի ու կուսական պաշտամունք, խորան մը ունէր իր սիրտին մէջ, խորհրդաւոր հոգւոյն ծալքերուն տակ, որոնց պատուանդանին տակ միշտ ծիրանիք ու խունկ՝ ծուխը կը հիւսէր, երգի կնդրուկը կը ծխէր...

Անէջ երկար շարքը իր երկերու, — նոնք մէկ — մէկ երգ են — դիւցազներու երգեր, մարտերու երգեր՝ ըմբոստ ու զայրալի շունթերու պէս արձակուած բողոքի ճիչեր թշնամիին, լիրբ աշխարհին, յաղթական ձօներ իր սատուած — փէտայիներուն։

Այսպէս գրեց ան պատմութիւնը հայ յեղափոխութեան։ Անոր գրած այդ պատմութիւնը կարդաց սերունդը ու անով մեծցաւ։

Անհետացած հայ հերոններու այս գուսանը կատարեց այն ոգեշնչիչ դերը հայ մտաւորական սերունդի համար, ինչ որ կատարեցին հայ աշուղները ժողովուրդին համար։

Միքայէլը Մեծ Հաւատաւորն էր հայ յեղափոխութեան յաղթանակին։ Ան կ'ապրէր նոր գաղափարներու, երազներու աշխարհին մէջ։ Չէր ուզեր ընկճուիլ յեղափոխական եւ քաղաքական մեր զարհուրելի պարտութիւններուն առջեւ, չէր ուզեր հաշտուիլ եւ մոռնալ հաւատալ, թէ ջախջախուած ենք այլ եւս...

Ան կ'ապրէր նոր գաղափարներու, եսպասէր նոր հերոսական շարքերու ու ճիգերու։ Կը սպասէր որ նոր սերունդը տայ մեզի նոր Սերոբներ, Անդրանիկներ։ Ան կը սպասէր հայ յեղափոխութեան, հայ ազատութեան մեսիային, որ պիտի ծնէր ու պիտի փոթորկելու նորէն լեռները Հայոց աշխարհին, ուրկէ հանէր հայ երիտասարդը՝ զրահապատ կուրծքերով։

Մոլեռանդ հաւատքն ունէր ան, թէ օր մը, հայ հերոններու նոր փաղանգը պիտի փշրէր այս խայտառակ կեանքի շղթաները եւ Արտաւազդին պէս իջնելով զաղամթներէն, անդունդներու վրայէն, ցցէր իր պողպատեայ բազուկները... մէկը դէպի հոն, ուր արեան ծովերու մէջ կորան հազարհազարներ եւ միւսը այն կողմ ուր շղթաներու մէջ կաշկանդուած է հայ հայրենիքը։

Պէ՛տք է, որ անոր հաւատքն ունենայ հայ երիտասարդը։

Պէ՛տք է, որ անոր ինքնամոռաց տենչանքովը ապրի հայ երիտասարդը։

Միքայէլը այդ կտակեց հայ երիտասարդին, այն խոր ու անխախտ համոզումով թէ Հաւատքը եւ անընկճելի ձգտումը կը փշրեն բոլոր արգելքները մեր Պայքարին։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՏԷՍԻՆ, 2 մայիս (Յառաջ).— Խորապէս զգածուած մեր անդուլական երէց ընկեր ու Դաշնակցութեան անխոնջ վեթերան Միքայէլ Վարանդեանի դառնաղէտ մահէն, կուզանք մեր յարգանքի տուրքը մատուցանել իր դալար շիրիմին առջեւ։

Հ. Յ. Դ. Տէսինի Պատանիներ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ

Այսպէս ուրեմն, Վարանդեանի նկարը եւս առնուեց սեւ շրջանակի մէջ... Անշէք գրքին յատուկ մի նկար, որ այնքա՛ն յուզիչ կերպով խորհրդանշում է Վարանդեանի շուրջ քառասնամեայ անխոնջ մշակոյթը հայ յեղափոխական մտքի անդաստանում...

Այս նկարը պահ մի մոռացնել է տալիս ինձ մեր թանկարժէն ընկերոջ գրաւումները կուսակցական եւ պետական բազմապիսի մարզերի մէջ եւ կենդանացնում յիշողութեանս նրա գրչի վրայ։ Եւ իրաւամբ։ Որովհետեւ առանց գրչի՝ Վարանդեանը Վարանդեան չէր լինի, մինչդեռ առանց միւս գործերի էլ՝ նա, այնուամենայնիւ Վարանդեան կը մնար։

Նրա գրի՛չը ...

Եթէ Ահարոնեանը անդուգական է իբրեւ հայկական տառապանքի երգիչ, Վարանդեանը առ յաւէտ եզակի պիտի մնայ իբրեւ այդ տառապանքից ծնունդ առած յեղափոխական երգիչ։

Թող տարօրինակ չթուի այս որակումը մի մարդու մասին, որ ոչ մի վէպ կամ բանաստեղծութիւն չէ գրել եւ առաջնակարգ հրապարակախօսի, պատրաստուած ընկերաբանի եւ հետախուզող պատմագրի հռչակ ունէր մեր մէջ։ Երգչի տրամադրութիւնը տիրական էր Վարանդեանի ստեղծագործական ոճի մէջ։ Իսկ չէ՞ որ ոճը ինքը մարդն է։

Խստապահանջ գիտական մտածողութիւնը կարող է պատահել որ այսօր թերութիւն նկատէ երգչական կամ զգացական տարրի ներկայութիւնը Վարանդեանի ընկերաբանական եւ պատմագիտական գործերում։ Սակայն հէնց այս «թերութեան» շնորհիւ է, որ Վարանդեանը հայ յեղափոխութեան պատմութեան մէջ կատարեց այն հոյակապ դերը, որ չպիտի կարողանային կատարել իր ժամանակի «զուտ» գիտնականները։

Ըմբռնելու համար Վարանդեանի դերի մեծութիւնը, պէտք է աչքի առաջ ունենալ թէ, մինչեւ 1905ի ռուսական մեծ յեղափոխութիւնը եւ մինչեւ Օսմանեան Սահմանադրութիւնը, ի՛նչ խոպան դաշտ էր ներկայացնում յեղափոխական մտածողութիւնը հայ ազատագրական շարժման [illegible] մէջ։ Հազարաւոր եւ բիւրաւոր մարտնչողների մէջ, որոնց սրտերը բոցավառուած էին ազատութեան տենչով, դժուար միայն կարելի էր համրել այնպիսիները, որոնք մշակուած կամ կիսամշակուած յեղափոխական միտք ունէին։

Այս աշխարհի բացը պէտք էր լցնել։ Պէտք էր յեղափոխական մտածողութիւն պատուաստել դիւրազգացօրէն սրտի թելադրանքով ղեկավարուող մարդկանց մէջ, պէտք էր ըմբոստացող սրտերը յեղափոխական մտքի հակակշռին ենթարկել, որպէսզի մեր ազատագրական շարժումը տարերային պոռթկումների բնոյթ չառնէր։

Պէտք էր ... Բայց ի՞նչպէս։

Վարանդեանի հանճարը գտաւ այս հարցի պատասխանը, որին չկարողացան վերահասու լինել շատ ուրիշները։ Նա ըմբռնեց, որ ազատագրական պայքարի մղուած մի յետամնաց ժողովրդի մէջ, ուր գրել — կարդալ գիտցողները սակաւաթիւ բացառութիւններ էին կազմում, ազատագրական պիտի լինէր յեղափոխութիւնը ընկերաբանական չոր տեսութիւններով հիմնաւորել, յեղափոխութեան սկզբունքները գիտականօրէն դասակարգել, յեղափոխութեան ազդակները «տարրալուծօրէն» դրսեւորել եւն.։ Նա հասկացաւ, որ մեր յետամնաց պայմաններում յեղափոխական գաղափարները պատուաստելու համար, պէտք էր ընթանալ «սրտի ճանապարհով», այսինքն պէտք էր այնպէս անել, որ զգացմունքը օժանդակէ մտքի հրահրումին։

Եւ Վարանդեանը յաջողեց։ Ապացոյց՝ այն հոյակապ ժողովրդականութիւնը, որ վայելում էր նա ոչ միայն մեր կուսակցութեան մէջ, այլ եւ հայ յեղափոխութեամբ գրականապէս շահագրգռուած Հայկական բոլոր շրջաններում։

Ի՞նչ փոյթ, որ Վարանդեանի ընկերաբանական կամ պատմագիտական այն մեթոդները կարող են այս կամ այն թերութիւնն ունենալ։ Ի՞նչ փոյթ, որ մեր յեղափոխական սկզբունքները միշտ չէ, որ գիտական յստակութեամբ չեն ձեւակերպուած նրա գրուածքներում։ Եթէ Վարանդեանը ուղենար գիտու-

թեան, կաբինէտի աշխատաւոր լինել՝ նա այնքան մեծ պատրաստութիւն ունէր, որ դիւրութեամբ կարող էր տեղ գրաւել առաջնակարգ դիտնականների շարքում:

Բայց նրա ուզածն այդ չէր: Իր ամբողջ էութեամբ յեղափոխական, իր կեանքի բոլոր թելերով կապուած մի կուսակցութեան, որի նշանաբանն էր գործ՝ Վարանդեանը պիտի զոհաբերէր իր բոլոր նախասիրութիւնները գործի պահանջներին:

Գործը պահանջում էր, որ Վարանդեանը ապրի իր ժամանակի համար, իբրեւ յեղափոխութեան սկզբունքների սերմնացան: Վարանդեանը ենթարկուեց այդ հրամայական պահանջինայն համոզմամբ, թէ ով որ գիտակցօրէն ապրում է իր ժամանակի համար, նա ապրում է բոլոր ժամանակների համար…

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վարանդեանի յիշատակին

»»» · «««

Մեր հանգուցեալ սիրելի ընկերոջ գլխաւոր բարոյական ուժը իր խոր հաւատի մէջ էր. նա ջերմօրէն հաւատում էր իր բոլոր գրածներին եւ խօսածներին: Նրա հաւատի զօրութիւնը թափանցում էր ունկնդիրների եւ ընթերցողների մտքի մէջ, վարակում ու համակում էր նրանց իր գաղափարներով եւ խոհերով:

Պատերազմից առաջ եւրոպական բոլոր ականաւոր մտքերն ու ընկերվարական խոշոր գործիչները, որոնք շփւում էին Վարանդեանի հետ, դառնում էին հայկական դատի պաշտպաններ: Մենք առիթ ենք ունեցել լսելու ֆրանսական ընկերվարութեան պետերը, յատկապէս Ժօրէսի, կարծիքը Վարանդեանի մասին, ինչպէս նաեւ իտալական մեծագոյն գործիչներից մէկի՝ Լուցցաթիի գնահատութիւնը. խորունկ յարգանք կար նրանց խօսքերի մէջ դէպի Վարանդեանի միտքը, գիտութիւնն ու համոզումները:

Նրա գրուածքները շնչում էին հաւատով եւ ճշմարտութեամբ: Նրանք յափշտակում էին երիտասարդներին եւ առաջնորդում դէպի միջազգային համերաշխութեան եւ առմկալար ըսկզբունքների խոհերը: Երիտասարդութիւնը նրան սիրում էր: Դեռ երէկ մենք տեսանք երիտասարդներ, բանուոր ու արհեստաւոր, որ դառն արցունքով լալիս էին նրա դագաղի վրայ, նրանք զրկուել էին իրենց հոգեւոր ղեկավարից: Այսպէս էր երիտասարդութեան անկեղծ եւ անվեհեր բարեկամի հմայիչ ուժը:

Անխոնջ քարոզիչ հայկական հարցի՝ պատերազմից առաջ, սպասաւորութիւն մանուկ Հանրապետութեան՝ անկախութեան շրջանում, կորովի հրաւէր՝ տարագրութեան տանջալից օրերին եւ հաւատ դէպի ապագան — ահա Վարանդեանի կեանքը: Այս կեանքի պատմութիւնը պատմութիւնն է հայկական հարցի՝ վերջին 40 տարիների ընթացքին: Ինչ եւ պատահի յետագային, Վարանդեանը միշտ կ՚ապրի Հայաստանի պատմութեան մէջ, իբրեւ հայկական պետականութեան կերտողներից մէկը:

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Հայ հերո՛սը, որի միտքը զաւանցել է միշտ «հայրենիք», «ազատութիւն» եւ «արիւն», որ իբրեւ մարմնացած անձնազոհութիւն, զինուած՝ մեռնելու մի հազուագիւտ պատրաստակամութեամբ, կուրծք է տուել աշխարհի ամենավայրագ, ամենատմարդի բռնակալութեան հարուածներին, քայլել է միշտ դրկախառնուած իր պաշտամունք — ժողովրդի հետ, մասնակից նրա վշտերին, վայրկենական ուրախութիւններին, հայ հերոսը որ իր ճխլած, պատառոտուած դրօշակով, բուքերի ու բորաններ մէջ թափոր է արել արիւնաներկ հայրենիքում, արբել է վառօդի պաղ ու դաժան բուրմունքով, դրկել է կրօնական ջերմեռանդութեամբ իր հրացանը եւ սլացել է դէպի վտանգ, միշտ համարձակ, անվեհեր, միշտ երգելով կռիւների արշալոյսին… Գնացէ՛ք, հարցրէ՛ք Վասպուրականի եւ Տարօնի անդնդախոր ձորերին, ականջ դրէք գետերի, աղբիւրների կարկաչիւնին — նրանք բոլորը կը պատմեն ձեզ Հրայրների ու Աղբիւրների, Վազգէնների ու Սերոբների արկածները, նրանց վսեմ վշտերը, նրանց վսեմ ուրախութիւնները…

Մ. Վ.

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ — Ֆօթօ Հր. Գուդեան

Թափորը կը կազմուի իր բնակարանին առջեւ, Պոմոնի մէջ: (Դէպի ձախ փոքր տունն է բնակարանը):

ՏԵՍԱԲԱՆՆ ՈՒ ՀԵՐՈՍԵՐԳՈՒՆ

oooo

Ցաւխռնապէս փակեց աչքերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան յառաջապահ սերունդի ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկը.— Միքայէլ Վարանդեան:

Անողոք հիւանդութիւնը տարիներ շարունակ կրծեց անդադար, մտքի ու գրչի մեծ վաստակաւորին կեանքի արմատները եւ ի վերջոյ զգետնեց…

Դաժան էր հիւանդութիւնը:

Հայ ողբերգական պայմաններու մէջ, գրականութեան ու գիտութեան, քարոզչութեան ու կենդանի գործի համար ծնած անձնուրութեան մը դժուար էր արգելափակուիլ սենեակի մը չորս պատերուն մէջ, չխօսիլ, չգրել, փակել դուռները իր խռովիչ զգացումներուն եւ լռել, լռել կաղ — դուրուելու համար:

Մահէն քանի մը ամիս առաջ իր մէկ նամակին մէջ դառնօրէն կը դանդատէր եւ կ՚ըսէր.— «Մօտ տասը օրէ ի վեր դարձեալ արգելափակուած եմ սենեակիս մէջ: Ոչինչ գրեցի եւ ոչ ալ արձագանգ կրնայի տալ մեր մարմիններու հրաւէրներուն: Խղճմիտ կերպով կը բժշկուիմ: Անցեալ օր կրկին քննեց տեղւոյս բժշկական մարմնի մեծագոյն աստղը — Օմէր: Եւ… սովորական յանկերգը.— Զափաւորեք մտաւոր աշխատանքը, այլապէս երակային ճնշումը, որ արդէն շատ ուժեղ է… եւն., եւն.: Եկո՛ւր ու մի աշխատէ մեր պայմաններու մէջ…:

Այո՛, տարաբախտաբար, այդպէս է մեր իրականութիւնը: Եւ այսօր, իր յամառ աշխատասիրութեան, իր տքնաջան ճիգերուն հետեւանքով, անդարձ բաժնուեցաւ մեզմէ, մեր սիրելի Վարանդեանը:

×

Մեր սերունդը, դպրոցական երազուն նստարաններէն սկսած հեւ ի հեւ կը կարդար իր գործերը:

Անոր մէջ, մենք տեսած էինք եւրոպական մտքերու թարմութիւնն ու ծանրութիւնը, կուռ մտապաշարը, լայնախոհ տեսաբանը եւ անձնուէր գործիչը: Իր տեսական — վիճաբանական աշխատութիւնները ծնունդ կ՚առնէին հարուստ հանքէ մը, որ անսովոր էր մեր իրականութեան մէջ ընկերային գիտութիւններու քարոզչութեան տեսակէտէն:

Իբրեւ կոչումնաւոր բարձր մտաւորական, Վարանդեանը մնաց երիտասարդութեան նորագոյն պահանջներու, խռովայոյզ հոգիներու տաղանդաւոր քուրմը:

Աւելի քան տարի առաջ, անոր տեսական յօդուածները «Աղատամարտ»ի մէջ, կրօնի եւ գիտութեան շուրջ, ընկ. Դարբինեանի եւ իր միջեւ երկար վիճաբանութիւնը, բուռն հետաքրքրութեամբ ձեռքէ ձեռք կը խլուէին:

Տեսական հարցերու մէջ իր ունեցած հմտութիւնը, յաճախ կը լռեցնէր մեր կովկասահայ մարքսիստները, որոնք նիզակներ կը ճօճէին Դաշնակցութեան ընկերվարական աշխարհայեցողութեան դէմ: Վարանդեանի բանավէճերը՝ Բաշխի Իշխանեանի, Դաւիթ Անանունի հետ, պատմական են: Տակաւին այսօր նոյնքան հետաքրքրութեամբ կրնան կարդացուիլ:

Թէպէտ, բնաշխարհի հայկական պայմաններու մէջ չէր գործած, բայց կը զգար հայ միջավայրի փոթորկայոյզ ներկայութիւնը իր հոգւոյն մէջ, իր գրչին տակ:

Անիկա, Դաշնակցութեան մէջ, այն բացառիկ գործիչներէն էր, որ Եւրոպայի մէջ մնաց երկար տարիներ, անդադար թափառեցաւ քաղաքէ քաղաք, շփուեցաւ միջազգային դէմքերու հետ, յառաջադրելով միայն մէկ նպատակ,— Հայկական Դատը տարբեր ամբիոններէ եւ տարբեր երկիրներէ իրականութեան կոչել: Ան, հայ հոգու եւրոպական թարգմանն էր:

Մեր սակաւաթիւ բարեկամներու փաղանգը, որ մենք կը տեսնենք առեւմտեան երկիրներու մէջ, կապ կը պահէին անոր միջոցով, ջերմութիւն կը ստանային անկէ:

Վարանդեանի կուսակցական գործը խիստ ծաւալուն էր: Ճիշդ է, որ ան կը դիտէր մեր ազգային շահերը կուսակցական անկիւնէ մը եւ կուսակցական ողջախոհութեամբ, բայց չէր ուզեր թերագնահատել հայ կեանքի մէջ գործող զանազան ուժերը:

Ան, կուսակցական ընտանիքի մէջ, անդադար նոր մեթոտներ, նոր հորիզոններ կը փնտռէր եւ կ՚ըսէր,— Պէտք է վերջ տանք մեր քրմամոլութեան: 40 տարուայ մեր պատմութիւնը մի երկրորդ բնաւորութիւն չպիտի դարձնենք եւ աղօթքի պէս կրկնենք շարունակ հին օրերու նուիրական սրբութիւնները:

Երիտասարդութիւնը պէտք է քալէ իրականութեան հետ: Տարագիր պայմաններու մէջ սնամէջ փոթորիկներ չպէտք է ստեղծել, որովհետեւ մեր ազգային դիմադրական երակը կը պարպուի փանաքի վէճերով: Անշուշտ, մեր վեթերան ընկերոջ խօսքերն ու խորհուրդները մեզի էին ուղղուած: Մենք կը ցուցադրէինք իրեն մեր առօրեայ կեանքի ցաւատանջ վէրքերը, կը թուէինք անարգ հակառակորդի դաւերն ու սադրանքները եւ ահա յանկարծ կը պոռթկար.

— Երկրում չենք, մեր պայմանները չափազանց ծանր ու մղձաւանջային են: Արիւնոտ սոսկը տարբեր երկիրներէ կը հալածէ մեզ զանազան գոյներու տակ:

Նոր սերունդի հանդէպ իր մասնաւոր գուրգուրանքը կը բխէր իրականութեան պահանջներէն: Մերթ կը գերագնահատէր, մերթ կը յանդիմանէր, որովհետեւ կ՚ուզէր որ մեր մտաւոր անապատին մէջ, երիտասարդութիւնն իր արժանաւոր տեղն ունենայ, չաղախը մեր ազգային հաւաքական կորովի:

— Երիտասարդ մտաւորականութի՛ւն, երիտասարդ մտաւորականութիւն է պէտք մեզ, կը բացագանչէր իր մի այլ խօսակցութեան մէջ:

Այսպէս էր, մեր սիրելի եւ բարի Վարանդեանը: Եւ որքան հակած էր իր ծանր գլուխը դէպի երիտասարդութիւնը, ինքը՝ երիտասարդութիւնն ալ խորապէս կը յարգէր ու կը սիրէր զինքը: Հոգեկան փոխադարձ անքակտելի կապ մը կար իրարու մէջ: Կարծես, երիտասարդութիւնը զինքը կը կրացնէր, ինքն ալ երիտասարդութիւնը:

Վարանդեանը ո՛չ միայն սիրելին էր երիտասարդութեան, այլ եւ մեր զէնքի մարդկանց: Մեր հերոսերգուն էր Վարանդեանը: Ռազմական — մարտական մեր ուժերը անոր գրչի տակ կ՚աստուածանային, դիւցազնական առասպելական դէմքեր կը դառնային եւ ողիսական խոյանքներու կը մղուէին, արհամարհելով կեանքն ու իր խարուսիկ վայելքները:

Որքա՛ն յուզիչ, եւ որքա՛ն կենդանի ու սաւառնաթեւ լեզուով կը ներկայացնէ հեռաւոր ու իղձերուն մէջ, հայ մարտական ու հայդուկային ուժերու անձնուրացութիւնը.

— «Բայլի՛ր անմռունչ գիշերային խաւարի մէջ, սարերով ու ձորերով, լուսաբացին թաքնուիր անմատչելի դարաններում, հսկի՛ր մշտապէս ֆրտական ռոսխի դէմ, որ ամէն քայլափոխին հետեւում է նզովքի պէս, տնէ՛ք բեռին տակ, փոխադրելու հրացանները շալակին, դողա՛ միշտ մատնուելու վտանգից, մաքառի՛ր շարունակ սոսկալի բնութեան դէմ, տառապի՛ր ցրտից, քաղցից ու ծարաւից, ապրի՛ր միշտ անքուն տանջալի գիշերներ, առանց տաք սնունդի, առանց տաք վերմակի, փնտռի՛ր շարունակ անառիկ քարայրներ, ուր կարենաս շունչ առնել… Կռուի եւ վտանգի րոպէին մագլցիր լեռն ի վեր, շտապիր, գրաւելու ամենաբարձր դիրքերը, թաղի՛ր հայրենիքով սպաննուած ընկերներին, երբեմն, ձգիր նրան հոգեվարքի ցնցումներում… Մի՛ խօսիր եւ մի՛ հազար… անտառի մէջ քալելիս մի՛ զարնուիր տերեւներին, նրանց դալանան խշշոցը կարող է ուշադրութիւն հրաւիրել, մի՛ ծխիր օդի մէջ… Թագնուիր բոլորից, ե՛ւ քրտից ու Հայից ե՛ւ կառավարական զանգակից, ե՛ւ հովուից ու շներից, կրծկուիր ու զալարուիր, եւ այդ անհանդիստ դժոխքի մէջ մտի՛ր զաղտագողի հայկական գիւղերի մէջ, հաւաքիր զգայուն երիտասարդներին, քարոզի՛ր, կազմակերպի՛ր, հալածիր վատերին, պատժիր լրտեսներին, մատնիչներին.— ահաւասիկ մեր անօրինակ պայմանները եւ առաքելական թափօրը…»:

Մեր տարաբախտ ընկերոջ այս իրական ու քնարական պատկերացումը, այնքան սրտառուչ եւ այնքան դաժան, կարծես վիճակուած էր բռնութեան դէմ մաքառող առաքելատիպ Հայ Մարդուն:

Աւա՛ղ, ծանր է, շատ ծանր մեզ համար Վարանդեանի կորուստը: Անոր թարմ շիրիմին առջեւ չպիտի կարենանք պատկերացնել իր բազմազան ունակութիւնները:

Պատմութիւնը պիտի խօսի անոր մասին եւ տայ, անշուշտ, իր արժանաւոր տեղը իբր գործիչ, տեսաբան, պատմագէտ, ընկերաբան ու բանասէր, քարոզիչ ու գրող:

Այսօր, մենք անոր յոգնած մարմինը հողին յանձնեցինք Միջերկրականի ափին: Թող ծովու մանչող ալիքները օրօր երգեն իրենց թաց շըրթունքներով մեր տարագիր վեթերանի հողաթումբին շուրջ, թող տարագիր ու հայրենապուրկ զաղթաշխարհի հառաչները խառնուին այդ ալիքներուն եւ մրմունջին.— Մեծ Հայ, մեր ուսերուն վրայ քեզ հողին յանձնեցինք, պիտի գանք զարձեալ, եւ մեր ուսերուն վրայ փոխադրենք քեզ քու սիրած ու երգած Հայ Հայրենիքը:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ (Յառաջ).— Սալոնիկի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ մեծ Հայուն, Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ:

×

ԱՎԻՆԵՕՆ, 3 մայիս (Յառաջ).— Խորապէս զգածուած մեր սիրելի ընկ. Վարանդեանի մահէն, կը փութանք յայտնել մեր անկեղծ համակրանքը:

Միհրան Գաբրիէլեան (Պապա)

Հրանտ Նաթանեան

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԸ ԵՒ ԵՐԿՐԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

»»» · «««

Ընկեր Վարանդեանի հրատարակած վերջին գործն է՝ «Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան» առաջին հատորը: Քառորդ գիրքն էր, որ կը հրատարակէր մեր վաստակաւոր ընկերը:

Հայ երիտասարդութիւնը տասնեակ տարիներու ընթացքին ներշնչուած եւ ապրած է Վարանդեանի հուժկու մտքերով ու գրչի հմայքով: Թէ կուսակցական մտաւորականութիւնը եւ թէ դաշնակցական մարտիկները մեծապէս կրած են իր ազդեցութիւնը: Մեծ իտէալիստ եւ հերոսապաշտ Վարանդեանը անդերազանցելի վարպետութիւնն ունէր թափանցելու բոլորի հոգիներու եւ սրտերու մէջ: Սակայն հրապարակագիր եւ քարոզիչ Վարանդեանն իր արժանաւոր տեղը գրաւած է ընկերային մտքի զարգացման պատմութեան մէջ, իբրեւ գիտնական — տեսաբան:

Այդ իմաստով, ներկայիս, գաղթաշխարհի մէջ, հարկ եղած գնահատանքի չէ արժանացած: Ամէն Հայ գիտէ իր անունը, ծանօթ է իր կեանքին ու գործունէութեանը, լսած է հրատարակած գրքերի անունները եւ, թերեւս ալ մէկ երկուքը կարդացած: Բայց, այդ բոլորով մէկտեղ, չնչին բացառութեամբ, Վարանդեանի հատորները միայն գրադարանները կը զարդարեն: Առօրեայ պայքարները եւ գաղթահայ ճահիճը չափէն աւելի կլանած են բոլորը: Լուրջ ուսումնասիրութիւններով զբաղելու տրամադրութիւն եւ ժամանակ չի մնար…

Սակայն, այդպէս չէ Երկրի մէջ: Տարբեր են այնտեղ տիրապետող պայմանները եւ եղած պահանջը:

Համայնավարները կը գործեն ոչ միայն ընդ հուր եւ ընդ սուր, այլեւ խօսքի ու մտքի ամենազօր զէնքերով: Պայքարի այս վերջին միջոցներու գործադրութիւնը կը դիւրանայ անով որ, երկրի մէջ խսպառ վերացած են խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնը: Միահեծան իշխելով երկրին, համայնավարները ներելի թէ աններելի բոլոր միջոցները կը գործադրեն, տիրապետելու համար մարդոց մտքին ու սրտին: Այդ նպատակին հասնելու համար, անոնք իրենց ձեռքի տակ ունին անսպառ միջոցներ՝ դրամ, հրատարակչութիւն, մամուլ եւ… Չեկա:

Եթէ պայքարը սահմանափակուէր այս միջոցներու օգտագործումով, այդ պիտի ըլլար նուազագոյն չարիքը: Խնդիրը այն է որ համայնավարներու նշանաբանն է «հին աշխարհը կործանել եւ անոր տեղ նորը կառուցանել»: Եւ այս կարգախօսը կը գործադրուի տառացի:

Հին աշխարհ ըսելով համայնավարները կը հասկնան ոչ միայն նախկին ընկերային փոխյարաբերութիւնները, այլեւ մտքի ու գաղափարներու այն բոլոր արժէքները, որոնցմով կերտուած է մարդկային պատմութիւնը: Եւ այդ արժէքները խորտակելու համար, կարմիրներու ամէնէն սիրած զէնքերն են՝ ամբոխավարութիւնը, կեղծիքն ու խարդախանքը:

Ընդունելով, որ իսկական պատմութիւնը կը սկսի 1917 նոյեմբեր 25էն, համայնավարները գլխիվայր շրջած են պատմութիւնը, աղճատած են նախկին բոլոր շարժումներու իմաստը եւ այդ շարժումներուն ծնունդ տուող գաղափարներն ու տեսութիւնները: Այդ դեռ ոչինչ: Ցաւն այն է, որ ամէն խորհրդային քաղաքացի պարտաւոր է սուտն ու կեղծիքն ընդունիլ իբրեւ միակ ճշմարտութիւնը եւ իր դաւանանքն առնել լենինեան Թալմուտէն: Այլապէս, ապրելու իրաւունքը չունի:

Սակայն, ընկեր Վարանդեանն իր բազմահատոր աշխատութիւններով ուսուցած է թէ կեանքի իրաւունքը ոչ թէ կը շնորհուի բռնաւորներու կողմէ, այլ ձեռք կը բերուի անխնայ պայքարով: Եւ երկրի երիտասարդութիւնն անձնուիրաբար լծուած է այդ պայքարին: Այդ պայքարին նեցուկ կը հանդիսանան Վարանդեանի գրքերը, դիմադրաւելու համար հակառակորդի գաղափարական գրոհին:

Ընկեր Վարանդեանի «Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ» գիրքը կը նկարագրէ յեղափոխական այն ընդվզումները, որոնք տեղի են ունեցած ֆրանսական մեծ յեղափոխութենէն մինչեւ 19րդ դարու կէսերը:

«Հոսանքներ» գիրքը մանրամասնօրէն կը պարզէ ընկերային — աշխատաւորական կռուի իմաստը եւ ընկերվարութեան բուն նպատակը:

«Զորրորդ դասակարգ»ի պատմական այդ առաքելութիւնն իրենց ուսերու վրայ առած տարբեր հոսանքներու տեսութիւններն են, որ կ՚ուսումնասիրուին եւ Դաշնակցական քննադատութեան կ՚ենթարկուին: Մանաւանդ Մարքսի վարդապետութիւնը:

«Հայկական շարժման նախապատմութիւն» երկհատոր ուսումնասիրութեան մէջ, հեղինակը կուտայ հայ քաղաքական կեանքի վաւերական պատմութիւնը՝ մինչեւ յեղափոխական կուսակցութիւններու կազմաւորումը:

«Վերածնւող Հայրենիքը եւ մեր դերը» սատուար աշխատութիւնը շարունակութիւնն է նախորդին, ուր կը լուսաբանուին 19րդ դարու վերջին եւ 20րդ դարու առաջին տասնամեակներու հայ ազատագրական շարժման բոլոր ծալքերը եւ անմահութեան դափնիներ կը հիւսուին բոլոր անոնց համար, որ հերոսաբար ինկան պայքարի ճանապարհին:

Եւ, վերջապէս, «Համայնավարութիւն եւ համաշխարհային յեղափոխութիւն» գրքի մէջ կը շօշափուին այժմէական խնդիրներ, վերլուծման ենթարկելով Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի ներկայ ճակատագիրը:

Այս չեն բոլորը: Սակայն, Վարանդեանն ամբողջովին այս հատորներու մէջն է եւ սաոնք են այն գլխաւոր աղբիւրները, որոնք յարատեւ պայքարի ոգի, անդրդուելի հաւատք ու անհուն անձնուիրութիւն կը ներշնչեն երկրի երիտասարդութեան:

×

Ընկեր Վարանդեանն առանձին գուրգուրանք ունէր երկրի ընկերների հանդէպ: Կը սիրէր երկարօրէն լսել անոնց հերոսական պայքարի ու աւելի հերոսաբար տարուած տառապանքներու պատմութիւնները: Եւ միշտ իր աչքերուն առջեւ կը վերակենդանանային պաշտած հերոսներու շարանները: Վարանդեանի թէ անցեալի եւ թէ ներկայի հերոսապաշտումը իր ամէնէն նուիրական աւանդութիւնն է, որ կը ձգէ մեզ՝ վերապրողներուս:

Ընկեր Վարանդեանին մեծ վիշտ կը պատճառէր այն, որ մեր երիտասարդութիւնը լրջօրէն չզբաղիր ինքնազարգացումով: Ան քաջ կը գիտակցէր թէ հայ ազատագրական շարժումը դեռ երկար պիտի շարունակուի եւ անհրաժեշտ է, որ յեղափոխական նոր սերունդը ըլլայ պատրաստուած ու գիտակից: Այս իր երկրորդ աւանդութիւնն է, որուն պարտաւոր է լրջօրէն անդրադառնալ մեզմէ իւրաքանչիւրը:

Այս մասին, խօսքը տանք մեր անփոխարինելի ընկերոջ՝ Վարանդեանին.

— «Տեսական ծանօթութիւններով խիստ աղքատ է մեր կեանքը, մեր ուսանող եւ զարգացող մտաւորականութիւնը: Եւ, սակայն, դա նոյնքան անհրաժեշտ է մեր հաւաքական առաջադիմութեան համար, որքան առօրեայ մեր նիւթական պէտքերը: Դա մէկն է ազգային քաղաքակրթութեան չափանիշներից, մէկն է նրա էական հրաշխիքներից: Առանց դրան՝ խոպան ու զռեհիկ ամայութիւն է… Մտաւոր քաղցը մի հասարակութեան համար նոյնքան ահռելի է, որքան նիւթականը, ֆիզիքականը» («Հոսանքներ»):

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 Մայիս (Յառաջ).— Պոլսեցիներու Միութեան վարչութիւնը կը փութայ իր խորին ցաւակցութիւնները յայտնել, յաւէտ ողբացեալ Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ, տեղեկացնելով թէ յուղարկաւորութեան առթիւ իբր ներկայացուցիչ նշանակած է իր դիւանէն Պ. Պ. Ստեփան Վէվէեան եւ Կոպեռնիկ Բարսեղեան:

Փոխան ծաղկեպսակի նուիրած է յիսուն ֆրանք Մարսէյլի Աղքատախնամ Տիկնանց Միութեան:

Կը խնդրենք թերթիդ միջոցաւ ծանուցանել թէ վերոյիշեալ յուղարկաւորութեան պատճառաւ, Միութեանս ապրիլ 29ին տեղի ունենալիք ընդհ. ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ մայիս 12ին, շաբաթ գիշեր ժամը 9ին: Գաֆէ Նօայլի սրահին մէջ:

Ի դիմաց վարչութեան ատենապետ՝

Մ. Պօղոսեան:

ՄԱՐՍԷՅԼ, 2 մայիս (Յառաջ).— Խնուսի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Պ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ, եւ կ՚ողբայ հայ դատի պաշտպանին կորուստը:

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը նուիրէ Համազգայինի Սէն Լուի մասնաճիւղին:

Վարչութիւն

Նոյն աղբիւրէն կը պնդեն թէ ճանի մը չէճեր ալ առացած է Պ. Շօշա, «ժուռնալ»ի վարիչը: Ձէճերէն մէկուն գումարն է 100,000 ֆրանք:

⁂ Քննիչ յանձնաժողովը կը շարունակէ նոր վկաներ լսել: Առջի օր հարցաքննիչ դատաւոր Տէճանթ յայտարարեց թէ Սանթէի բանտին բժիշկը ու շաղրութիւնը հրաւիրած էր Սթավիցքիի հիւանդութեան մասին, ինչ որ անճանաչելի բան է: Բժիշկն ալ իր կարգին կը յայտարարէ թէ ինքնաբերաբար չէր որ բրաւ այդ բանը, այլ բանտային վարչութեան մէկ հրամանին վրայ: Այժմ պիտի ստուգուի թէ ո՛վ է տուած այդ հրամանը:

Երեքշաբթի օր նորէն պիտի լսուին Պ. Պ. Շոթան եւ Թառտիէօ:

Հրէական Միութիւն մը Փարիզի մէջ

Փարիզի մէջ կազմուեցաւ «Հրէական Ազգ. Միութիւն» մը, մասնաւորապէս ազդուելով Գերմանիոյ դէպքերէն: Միութեան կոչը կ'ըսէ թէ հակահրէութեան դէմ կռուելու պատրուակով կազմուած խմբակցութիւնները չեն ծառայեր բուն նպատակին, քանի որ յարած են ընկերային յեղափոխութեան ձգտող կուսակցութիւններուն: Կոչը զգուշութեան հրաւէր կ'ուղղէ Ֆրանսացի Հրեաներուն, յանձնարարելով հաւատարմութեամբ հետեւիլ երկրին օրէնքներուն: Միութիւնը զուտ հայրենասիրական է:

Նոր ցուցահանդէս 1937ին

Փարիզի քաղաքապետութիւնը վերջնապէս որոշեց ցուցահանդէս մը կազմակերպել 1937ին, Թրոքատէրօ — Շան դ'Էլիզէ շրջանին մէջ: Այս առթիւ շատ մը շէնքեր պիտի քանդուին, եւ նոր շէնքեր պիտի շինուին Կոպլէնի եւ Իսի լէ Մուլինոյի կողմերը, անոնց տեղը բռնելու համար: Բոլորովին պիտի ձեւափոխուի Թրոքատէրոյի կեդրոնական սրահը: Պետութիւնը 15 միլիոն ֆրանք պիտի տրամադրէ այս ցուցահանդէսին համար, իսկ Փարիզ քաղաքը՝ 285 միլիոն, վիճակահանութիւն մը սարքելով:

Անսովոր երաշտ Ռումանիոյ մէջ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ մէկ ամիսէ ի վեր սարսափելի երաշտութիւն կը տիրէ Ռումանիոյ մէջ: 1903էն ի վեր այսպիսի բան տեսնուած չէր: Թերթերը շատ յոռետես են եւ տնտեսական աղէտ մը կը գուշակեն, իբրեւ հետեւանք այս երաշտութեան: Հողը այնքան կարծրացած է որ կարելի չէ բան ցանել: Ցորենի հունձքը վտանգուած է: Եթէ մինչեւ մէկ շաբաթ անձրեւ չգայ, ցորենի բերքը չպիտի բաւէ ներքին սպառման, իսկ եգիպտացորենը բոլորովին պիտի փճանայ:

Զինուորութիւնը պիտի երկարաձգուի՞

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը քանի մը օրէ ի վեր կը գրէ թէ կառավարութիւնը երկու տարուան պիտի վերածէ զինուորութեան շրջանը: Պատերազմական նախարարութիւնը հերքեց այս լուրը, բայց «Փոփիւլէր» կը պնդէ, ըսելով թէ Զօր. Վէկան յաջողած է իր կողմէ շահիլ մարաջախտ Փէթէնը, Պ. Թառտիէօն եւ ուրիշ աջակողմեան նախարարներ:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

«Հրազդան», «Քրիստափոր» եւ «Աղբիւր Սերոբ» միացեալ խումբերու ընդհ. ժողովը Մայիս 7ին երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelinsի սրճարանին վերնայարկը: Կը խօսի՝ ընկ. Ա. Ջամալեան: Նիւթ՝ Միջազգային քաղաքական կացութիւնը եւ մեր դատի հեռանկարը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ, Մչօ, Վռամեան եւ Արդութեան խումբերու բոլոր ընկերները այս Չորեքշաբթի երեկոյ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» ենթակոմիտէն իր բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 6ին ընկ. Բեռիի բնակարանին մէջ:

ՀՐԱՅՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սարսէլի «*ՀՐԱՅՐ*» խումբի նախաձեռնութեամբ *ՀՐԱՅՐ*ի մահուան 30 ամեակը կը կատարուի **Salle Géographie**ի մէջ

184, Bld. St. Germain (Métro St. Germain des Prés)

Այսօր Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30 *ին*

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ եւ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

ցարգանքի խօսք նաեւ ընկեր *Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ*ի յիշատակին

Մուտք 2 ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հրաչեայ Խաչիկեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Էլպիս Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Կարապետեան եւ զաւակունք եւ Բաշայեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք գրաւոր կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

Պ. ՀՐԱՉ ԽԱՉԻԿԵԱՆի (*ծնեալ Ալլամըրչեան*)

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ Սարսէլի մէջ, Ապրիլ 23ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յակոբեան կը ծանուցանեն թէ՝ իրենց սիրելի աղջկան *ՍԵԴԱ*յի մահուան քառասունքին առթիւ, Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի այս կիրակի Պատարագէն վերջ Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ:

Կը հրաւիրուին բարեկամներն եւ ազգականները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

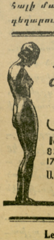
Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութեան հիմնարկութեան տարեդարձին առթիւ, 13 մայիս կիր. տօնու պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի մատուցուի Հայոց եկեղեցին մէջ, (15 բիւ. ժան Կուժօն), *ի յիշատակ հանգուցեալ անդամուհիներու:*

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (*37 տարեկան*) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով: դիմել Պ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆի, 6, rue Blanqui, փարիզ (*13*):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ «Կարմիր Խաչի Օրուան» նուիրուած տօնակատարութեան առթիւ բանախօս Տիկ. Էլլէն Բիւզանդի եւ Տիկ. Անահիտ Խէրպէկեանի, Օրիորդներ՝ Սիրարփի Աճէմեանի, Հուրիկ Չիթունիի եւ Ալիս ու Մայտա Պապօնեաններու, որոնք դաշնակով, ջութակով եւ մեներգներով իրենց սիրայօժար եւ շնորհալի մասնակցութիւնն ընծայեցին գեղարուեստական բաժնին:

Les Gaines de J. Roussel Paris

166, Boul^d Haussmann

83, Boulevard Malesherbes

177, Regent Street, London W. 1

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԳՕՏԻՆԵՐ

ԼԱՆՋԱՊԱՆՈՎ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ՝ *ՏՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ*

եւ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

9 *Մայիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս*

Horticultureի *շքեղ սրահին մէջ*

84, Rue de Grenelle, Métro: Rue du Bac

Գեղարուեստական խնամուած յայտագիր. ԱՆՈՒՇԻ Համբարձման վիճակի տեսարանը, ջանգիւլիւմի ճոխ քառեակներով, երգ ու պարերով, մասնակցութեամբ տիկիններ՝ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻի, ԼԻԱի (հայկական եւ լեռնական պարեր): կ'երգեն՝ Օր. ՀՌԻՓ. ԿՆԻԱԶԵԱՆ, Պարոններ՝ ԳՐ. ՄԷՀԹԷՐԵԱՆ, ԵՐ. ՈՒՆՃԵԱՆ երգերուն ու պարերուն կ'ընկերանան Թառիստներ ՌՈՒԲԷՆ եւ ԳԱՐԵԳԻՆ: Հայկական գեղջկական սիրուած շուրջպարեր ՍԻՓԱՆի շքեղ տարազներով: կը ներկայացուի քրքջալիր զաւեշտ մը:

Եւրոպական պարեր «**Poéma**» *եւ սիրուած Թանկօներու նշանաւոր* **compos. Maria Melfi**ի *ուժ հոգինոց նուագախումբով, մասնակցութեամբ յայտնի* **bandonéoniste Ernesto Remondini**ի:

Ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ մատչելի գիներով:

Մուտք կիներու՝ 7.50 *ֆրանք, իսկ այրերու՝* 10 *ֆրանք:*

Տոմսերը՝ հայկական խմբագրատուները, Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, Հ. Կ. Խաչի Վարչութեան եւ Սիփանի անդամներու մօտ: Ընդհ. հասցէ.— Sako Hagopian. 158 rue du Chateau, Paris (14). Tél. Ségur 40-96:

Անկէն.— Պ. Նալպանտեանի եւ Պ. Մուրատ Պողիկեանի մօտ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՌԻԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ իր օգնութեան մնտուկին

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30*ին*

Salle des Ingénieurs Civilsի ՄԷՋ

19, rue Blanche. Métro: Trinité

գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հաճելի անակնկալներ:

Orchestre Sandros and his boys

ՄՈՒՏՔ 7.50 *ՖՐԱՆՔ:*

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Ի յարգանս ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՅԻ, ՄՈՒՐԱՏԻ ԵՒ ՌԱՓԱՅԷԼԻ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 2, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveauի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil

Մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆի, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆի, Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆի եւ ԿԻԼԻԿԻԱ երգչախումբին:

45 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Առաջին անգամ ըլլալով պիտի նուագեն Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի նոր հեղինակութիւնները՝ Աւարայրի պատերազմը, Հայ ժողովրդական պարեր, Մեվլեվիներու պարերգ: *Քայլերգ՝ Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆի* ՍԵԴԱ Օբերայի *եւ յլն.:*

ՏՈՄՍԵՐ՝ 5, 7, 10, 15, 20 *եւ* 25 *ֆրանք:*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ

գին *15* ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ *16* ֆր.

Արտասահման՝ *17* ֆրանք:

դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):

Հայերու ժամադրավայրը

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ՛

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ *Հեռաձայն* **Danton:** 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ԼԻՒՔՍ Թրիքօյի մեքենայ ունեցող գործաւորուհիներ: Դիմել կէս օրէ վերջ ժամը 4—7 *Պ. ՍԷՐԺի*, 56, *Rue Charlot, Paris* (3).

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ:

ԳՈՐԾԱՒՈՐՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՔՌՈՍԱԺի համար տունը աշխատող եւ կարել գիտցող լաւ գործաւորուհիներ կ'ուզուին: Միայն մեքենայի կար: Տեւական գործ: Դիմել՝ *HERMIN 80 Fbg. St. Denis, Paris.*

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris

Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant Ա. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ***chir. dent. D.E.D.F.***

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ Somylով: Քուրոն եւ պրիճ. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր: Երախաներու ատամներու շտկում:

կ'ընդունի 9 - 12 եւ 2 - 7 Հեռախօս Inv. 27-95

28 Avenue d'Orléans

Métro Denfert Rocherau ou Mouton Duvernet

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ հանած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

[փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝

Société "PEUREUX"

48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. M. H. Khatchadourian et Danielian *24*, rue Assalit. Nice (A. M.)

---

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն.: դիմել ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicètre. Metro: Porte d'Italie.* **13**

ՄԱՅՐԱՆՈՑ

Villa ANNETTE

6, rue de d'Atlas, 6

(**Buttes Chaumont**ի *պարտէզէն* 25 *մէթր հեռու*)

Tél. NORD: 46-65

Վիրաբուժական գործողութեանց եւ ծննդաբերութեանց ընդարձակ սրահներ՝ արդիական ամէն յարմարութիւններով. լուսաւոր օդասուն, գեղեցիկ սենեակներ:

Կ'ընդունինք Assurance Sociale*ի հիւանդներ:*

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ

Մէթրօ՝ **Belleville et Simon Bolivar**, *Հանրակառք՝ թիւ* **5, 26:** *Օթօպիւս՝* **N. BF. BN.**

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ

ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ

ԵԿԷ՛Ք **JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)**

Hôtel-Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12-43

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ.

վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր:

Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ:

Սենեակ եւ ճաշերը (*pension complete*) օրական *30* ֆր.էն սկսեալ:

Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ:

Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք:

Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան:

Կ'ուզէ՞ք զուտ խաղողէ պատրաստուած Արեւելեան օղին խմել

ՓՆՏՌԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ "ՏԻԻՋ"

«ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔԸ»

Որ, ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ ու «քէյֆ» կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր

Ա. ՏԱԼԱՔԻՓԷԵԱՆ

Dêpot Central des Grandes Marques

8, rue Suffren (Place de la Boursc) Marseille

Tél. D. 70-89

Պաշտօնական գործակալներ կ'ուզուին գաւառներուն համար:

Etude de Me BERNARD WAHL

(*12* année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

94, Rue St. Lazare (*Սէն Լազար կայարանին մօտ*) Tél. Pigalle **67 - 69**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոխզիջի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutumes**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17—19: *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի Ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մէտալ Ֆրանս. Առողջապահ. Նախարարութենէն

85, Rue Julien Lacroix, Paris (20e)

Métro BELLEVILLE կամ COURONNE Tél. MENIL. 45—43

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուլտրաթրէն դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակահիւծախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շինուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէս քնէածական թելադրական եւ փրկումեան մէթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք:

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Ատամնաբուժարանը կը ղեկավարուի Փարիզի Համալսարանէն շրջանաւարտ ատամնաբոյժի մը կողմէ: Ամենալայն պայմաններ ակռաներու խնամքի եւ ոսկի կազմածներու (քուրոն եւյլն.) շինութեան համար:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ՆՐԹԵԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա	200 »	100 »	—
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՆՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՅԻՍ MARDI 8 Mai 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2490 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

»»»··«««

1933 Հոկտեմբերին, Բարեգործականը փութայ հրատարակութեան տալ Պ. Ս. Տ. Գաբրիէլեանի մէկ անձնական նամակը (1 սեպտ.), որ կ'ըսէր.

— «Կ'ուզէի այս նամակով հետեւեալը յայտնել ձեզ.— Կառավարութիւնը ծրագիր է մշակում 1934 թուի սկզբից վերսկսել ներգաղթը, այն հաշւում որ պէտք է առաջին կարաւանը երկիր հասնի ոչ շատ ուշ քան 1934 մարտ — ապրիլ: Առաջին կարաւանով նպատակայարմար ենք համարում ընդունել 2—3000 հոգի, որոնցից կէսը Նուպարաշէնում հաստատուելու է եւ երկրորդ կէսը Երեւանում, շինութեանց վրայ աշխատելու պայմանով: Եթէ արտասահմանի ակնկալուած նիւթական օժանդակութեան գէթ նուազագոյնը ժամանակին հասցուի, յոյս կայ 1934 թուին շուրջ 7—8000 նոր գաղթականներ ընդունել: Որոշած ենք մեր բարեկամ ընկեր Դ. Շահվերդեանին ոչ ուշ քան 1934 թուի յունուարը Եւրոպա ղրկել, ձեզ հետ միասին գործնականօրէն սկսելու համար ներգաղթի կազմակերպման գործը»:

Այս երկտողը թեւ տուաւ «Հայաստանի սիրողներուն», պաշտօնական եւ անպաշտօն գործակալներու, Հօկին եւ միւսներուն, որոնք իրենց կարգին աւետաբեր լուրեր տարածելով, սկսան արձանագրութիւններ կատարել, Ռումանիայէն մինչեւ Սուրիա:

Եւ շատեր սկսան բեռ կապել, մանաւանդ որ ներգաղթի հանգանակութիւն մըն ալ կը կատարուէր:

Եկաւ 1934 յունուարը, առանց Շահվերդեանի: Եկան մարտ — ապրիլը, երբ երկիր հասած պիտի ըլլար առաջին կարաւանը:

Եւ ահա նոր զեկոյց մը Բարեգործականի գրասենեակէն (9 ապրիլ), որ կ'ողբար «հեծութեամբ սրտի».

— «Ներգաղթի կարգադրութեանց մասին ցարդ որ եւ է տեղեկութիւն հաղորդուած չըլլալով, ոչ մեր Միութեան եւ ոչ ալ Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդր. Յանձնաժողովին, ի վիճակի ենք յայտարարելու որ թերթերու մէջ եղած այլազան յայտարարութիւնները անհիմն են եւ թէ հետզհետէ կատարուած արձանագրութիւնները արդիւնք չեն պետական հրահանգի, այլ ինքնաբերաբար կատարուած նախապատրաստական աշխատանքի բնոյթը ունին պարզապէս»:

Զեկոյցը միեւնոյն ատեն կ'ազդարարէր որ «ներգաղթել փափաքողները սխալ տեղեկութեանց եւ հաւաստումներու վրայ հիմնուելով չաճապարեն, մինչեւ որ Հայաստանի կառավարութեան եւ անոր լիազօրին կողմէ ներգաղթի մասին բացորոշ զեկուցում չըլլայ»:

Այս ազդարարութեան եւեւէն, Հօկի Կեդր. Վարչութիւնն ալ իր կարգին յայտարարութիւն մը կը հրատարակէր, ըսելու համար թէ,—

1. Ներգաղթի Կեդր. Յանձնախումբ մը գոյութիւն չունի:

2. Միմիայն Հօկի մասնաճիւղերն են, որ տարած են եւ կը տանին ներգաղթել փափաքողներու ցուցակագրութեան նախապատրաստական աշխատանքները:

3. Հետեւաբար, «կատարուած արձանագրութիւնները «ինքնաբերաբար» չեն եղած, այլ Երեւանէն ստացուած որոշ եւ մանրամասն հրահանգներու հիման վրայ».

4. Ու վերջապէս, համաձայն Հօկի Գլխաւոր Վարչութեան հրահանգին, «ոչ ոք ցուցակագրուելով չպիտի ենթադրէ որ ինքը շուտով մեկնելու է եւ իր գործը ցրի եւ պողչաները կապի»: (Կեցցէ՛ «մեծասքանչ»ը):

Այս բոլորը յանգեցան նոր զեկոյցի մը, որ հրատարակուեցաւ անցեալ շաբթու եւ որով Բարեգործականը կը ծանուցանէր թէ ներգաղթը յետաձգուած է աշնան, համաձայն Երեւանէն հասած հեռագրի մը:

Պարտք սեպեցինք յատկապէս կատարել այս պրպտումները, ապացուցանելու համար թէ մարդիկ որքան թեթեւամտութեամբ կը վարուին կենսական հարցի մը, ներգաղթի մասին:

Անշուշտ յանցաւորը միայն Երեւանը չէ, երբ իր հաւատարիմները ջուրը չտեսած կօշիկները հանել կամ «պողչաները կապել» կուտան, յետոյ պիղատոսեան դիրք մը բռնելու համար:

Մեծ բարեբախտութիւն է որ Երեւանը հանգանակութեան խնդիր ալ չի յարուցաներ, արդարացնելու համար ներգաղթի յետաձգումը:

Ողբերգութիւնը ամբողջական պիտի ըլլար այդ պարագային, որովհետեւ, աւելի քան վեց ամսուան շնորհալից չարժուձեւերէն յետոյ, ի՞նչ կ'ուզէիք որ եղած ըլլար այդ հանգանակութեան գումարը.— 90,545 ֆրանք եւ 80 սանթիմ (12րդ ցանկ):

Երեւակայեցէք,— այս գումարով է որ բնակարաններ պիտի շինուին, որպէսզի Երեւանը բարեհաճի բանալ դուռները: (Երբ տոլարը 25 ֆրանք էր, հազար տոլար կը հաշուէին մէկ բնակարանի շինութիւնը, երկու ընտանիքի համար):

Այսպէս, ուրեմն, առնուազն վեց ամիս ալ անստուգութեան կը դատապարտուին անոնք որ ցուցակագրուած եւ բեռ կապած հրամանի կամ կարգի կը սպասէին: Անոնք ալ, ենթադրելով թէ յետաձգումը մինչեւ աշուն է եւ ոչ աւելի ուշ:

Այս առթիւ, ճշդում մը եւս,— Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը, ստանձնելով հանդերձ նախապատրաստական աշխատանքներու ցուցակագրութեան պատասխանատուութիւնը, պարտք սեպած է ազդարարել թէ՝ «արձանագրուիլ՝ տակաւին չի նշանակեր ներգաղթելու արտօնուած ըլլալ. ոչ ալ արձանագրութիւնը կ'ենթադրէ մօտալուտ ներգաղթ»:

Միեւնոյն կազմակերպութեան Երեւանի Գլխաւոր Վարչութիւնն ալ կը շեշտէ.

— «Ի նկատի ունեցէք որ կառավարութիւնը կարող է ընդունել կամ նրան պէտք չունենալ, ուստի եւ ոչ ոք ցուցակագրուելով չպիտի ենթադրէ որ ինքը շուտով մեկնելու է»:

Այս բոլորէն յետոյ, դուք ըսէք թէ ո՛րը աւելի դիւրին է հայ գաղթականին համար,— Հայաստա՞ն մտնելը թէ Մ. Նահանգները կամ Քանատա...

Այս ողբերգութիւնը ունի այլապէս վրդովիչ ծալքեր: Ոչ թէ հիմա, այլ սկիզբէն ի վեր:

Շ.

Կիրակի օր հրատարակած էինք ուրիշ երկու նկարներ որով կ'ամբողջանայ պատկերը

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեռելական թափօրը Պոմոնի պողոտային վրայ:

(Ֆօթօ՝ Հր. Գուլղեան)

ՄԱՍՈՒՆՔ ՄԸ՝ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԷՆ

ԽՄԲ.— Բժ. Վ. Թորգոմեան իր խորին վշտակցութեան հետ մեզի ղրկած է ողբացեալ ընկեր Վարանդեանի հետեւեալ գրութիւնը՝ արտատպելով իր ալպոմէն (1924 փետր. 26).—

Ինձ եւս կը թուի թէ յուսահատելու տեղիք չունինք, բսուած է՝ «Զկայ չարիք առանց բարիքի». անցամ մեր վերջին անօրինակ աղէտը, որ մի վայրկեան կը թուէր գերեզմանը մեր բոլոր յոյսերու, ունեցաւ մեզի համար քանի մը դրական հետեւանքներ:

Առաջինն այն է՝ որ ափիւռ փոքրիկներու մէջ վերացան ընդմիշտ՝ այն դարաւոր անջրպետները, որոնք բաժնել էին Հայկեան ցեղը տարբեր հատուածներու, տարբեր լեզուով, բարքով ու գրականութեամբ, բան մը որ եղած է, անշուշտ մեր թուլութեան մեծագոյն աղբիւրներէն մին:

Այսօրուան հայութիւնը ամփոփուած հայրենիքի կովկասեան հատուածի մէջ, կը ներկայացնէ միապաղաղ մի ամբողջութիւն, այն պիտի անի ու ծաւալի բոլոր ուղղութիւններով, իր արտակարգ կենսունակութեան ու իր տնտեսական կարողութիւններու ոյժով. պիտի տիրանայ ի վերջոյ նաեւ իր պատմական հայրենիքի մէկ հատուածին, կատարելու համար ասիական խաւար հորիզոններուն մէջ այն շինարար քաղաքակրթական առաքելութիւնը որ պատմութիւնը դրել է իր վրայ:

ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

— օօ —

ԻՊՆԸ ՍԷՈՒՏԻ ՈՐԴԻՆ ԳՐԱՒԵՑ ԵԷՄԷՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

»»»··«««

ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ՊԻՏԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Էմիր Ֆէյզալ, Իպնը Սէուտի տղան, շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, Հոտէյտայէն յետոյ գրաւեց նաեւ Եէմէնի մայրաքաղաքը, Սանաա:

Մայրաքաղաքին բոլոր ռազմական դիրքերը գրաւուեցան մայիս 6ի գիշերը: Կ'ըսուի թէ Ֆէյզալ Եէմէնի Թագաւոր պիտի հռչակուի: Վահապիներու յաղթական յառաջխաղացութիւնը Հոտէյտայէն մինչեւ Սանաա, բարձր լեռներու մէջէն, կատարուեցաւ կայծակի արագութեամբ: Ֆէյզալ նաւահանգիստէն մեկնելէ առաջ գրաւեց մեծաքանակ զէնք եւ ռազմամթերք, որոնք վերջերս ղրկուած էին Եւրոպայէն, Եէմէնի էմիրին համար: Մայրաքաղաքին գրաւումը տեղի ունեցաւ առանց ուժգին դիմադրութեան: Ցարձակող բանակը սպառազինուած էր արդիական զէնքերով, բայց պէտք չունեցաւ գործածելու զանոնք: Իտալական թորփիլահալած մը Հոտէյտա գնաց, պաշտպանելու համար Իտալիոյ հպատակները: Այն 300 օտարականները որոնք Քամարան կղզին փոխադրուած էին, վերադարձան Հոտէյտա: Էմիր Ֆէյզալի լիազօրը հաղորդեց բոլորին թէ կրնան վերադառնալ, էմիրը ստանձնած ըլլալով ապահովութեան պատասխանատուութիւնը: Հոտէյտայի գրաւումը տեղի ունեցաւ առանց գնդակ մը արձակելու, որովհետեւ էմիր Եահեայի զօրքը ապստամբած ըլլալով փախաւ, իսկ ժողովուրդը անմիջապէս հպատակութիւն յայտնեց:

Այս յաջողութեան արժէքը հասկնալու համար, պէտք է նկատի ունենալ թէ Իպնը Սէուտ ոչ միայն Հիճազի եւ Նէճտի Թագաւորն է, այլ եւ առաքեալը Վահապիներու հզօր աղանդին, որ կը ձգտի բարենորոգել իսլամութիւնը եւ վերահաստատել խալիֆայութիւնը: Իրեն ուժ կուտայ Մեծն Բրիտանիա, զէնքով, ռազմանիւթով, թնդանօթներով եւ օդանաւերով: Թագաւորին խորհրդականն ալ Անգլիացի մըն է: Այս յաղթանակը միեւնոյն ատեն հարուած մըն է Իտալիոյ համար, որ Կարմիր ծովու միւս ափին վրայ ունի Էրիթրէի գաղթավայրը եւ որ դեռ նոր սկսած էր տնտեսական շահաստաններ հաստատել Եէմէնի մէջ, իր հովանաւորութեան տակ առնելով էմիր Եահեան:

Հաւանական է որ Վահապիներուն ազդեցութիւնը տարածուի նաեւ ամբողջ Սուրիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի վրայ:

Իպնը Սէուտ որոշած է չդադրեցնել արշաւանքը, մինչեւ որ կատարելապէս անձնատուր չըլլայ իր հակառակորդը: Կ'ըսուի պատճառներէն մէկը այն է որ Եէմէնի էմիրը մերժած էր յանձնել Ասիրէն փախած ապստամբները:

Վարչական վերակազմութիւն եւ կրճատումներ

»»»··«««

11 ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ 28 ՓՈԽ - ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՋՆՋՈՒԱԾ

»»»··«««

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿՈՉՈՒԻ «ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆ»

Կառավարութիւնը շարունակելով վերակազմութեան գործը, որոշեց հաւիւրին 10 կրճատել վարչական պաշտօնները: Այսպէս, ջնջուած են 601 պաշտօններէ 66ը: Այս կրճատումներուն մէջ կը գտնուին 11 նահանգապետութիւն, 28 փոխ - նահանգապետութիւն, 9 ընդհ. քարտուղարութիւն, 14 խորհրդականի եւ 4 դիւանապետի պաշտօններ: Այս կրճատումներուն շնորհիւ պիտի խնայուի 3,230,000 ֆրանք, ինչ որ կը ներկայացնէ նահանգապետական պաշտօնէութեան ելմտացոյցին աւելի քան 10 առ հարիւրը:

Միեւնոյն ատեն հիմնական վերակազմութեան կ'ենթարկուի Ապահովութեան Տեսչութիւնը, որ այսուհետեւ պիտի կոչուի «Ազգային Ապահովութիւն»: Այս վարչութիւնը պիտի ունենայ մէկ վերատեսուչ, ընդհանուր քարտուղար մը (դիւանապետ): Վարչութիւնը պիտի բաժնուի չորս ճիւղերու, 17 պատասխանատու պաշտօնատարներով: Դատական հետապնդումներու ճիւղը պիտի ունենայ 109 պաշտօնատարներ, իսկ տեղեկատու բաժինը, 51 հոգի: Ձիարշաւներու եւ խաղերու համար սահմանուած են 17 պաշտօնեաներ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՒԱՆԱԿԻ ԳՈՐԾ»

Նիսէն երիտասարդ մը կը գրէ Փարիզ, իր երիտասարդ բարեկամին.

— «Սիրելիս, բան մը պատմեմ, կ'ուզես խնդա կ'ուզես ցաւէ, բայց իրականութիւն է: Այս տարուան Մայիս 1, ըստ սովորութեան բոլշեւիկեան թափօր մը տեղի ունեցաւ, կարմիր դրօշակներով, միջազգային քայլերգը երգելով եւայլն: Մասնակցողները հազար հոգիի չափ կային եւ ոմանք ցուցատախտակներու վրայ կը կրէին վերտառութիւններ՝ օրուան կարգ ու սարքին դէմ եւ ի նպաստ խորհրդային իշխանութեան:

Մինչեւ հոս լաւ: Ահա սակայն մեզ հետաքրքրող կարեւոր պարագան: Ցանկարծ աչքիս զարկաւ այդ տախտակներէն մին, ՈՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ՀԱՅԵՐԷՆ (ԱԶՔԵՐԴ ՉՈՐՍ ԲԱՑ, ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸՍԵՄ) ԳՐՈՒԱԾ ԷՐ «ԱՆԿՑԻ՛ ԴԱՇՆԱԿԸ, ԿԵՑՑԷ՛ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ. վեր ի վերոյ այս խմաստով բան մը զոր լաւ չեմ յիշեր: Գիտե՞ս ո՛վ էին.— 15—16 տարեկան երեք չորս հայ խեղճ ու կրակ, ոչինչ տղաքներ: Լա՛ւ թէ խնդալ: Գիտես որ ես ոչ Դաշնակ եմ ոչ ճերմակ, ոչ ալ ջութակ, եւ սակայն եկեր Ֆրանսայի պէս տեղ մը, ամէնուն աչքին առջեւ հայերէն վերտառութեամբ այդ տեսակ ցուցատախտակ մը պտտցնել, աւանակի գործ է կարծեմ: Յետոյ կ'ըլլեն կ'ըսեն թէ մեզի գործ չեն տար եւն.»:

Փարիզի բարեկամը մեզի հաղորդելով այս նամակը, պարտք սեպած է յիշեցնել թէ իր բարեկամը հակադաշնակցական է:

Բայց, ո՞վ ըսաւ թէ՝ բոլոր հակադաշնակցականները հանութեամբ կ'ողջունեն այս կարգի ցոյցերը: Իր բառով՝ «աւանակի գործ»:

Դժբախտութիւնը այն է որ, անոնք, հակադաշնակցական կամ չէզոք, քաջութիւնը չունին հրապարակ իջնելու եւ սեւին սեւ, ճերմակին ճերմակ ըսելու:

Անոնք ամէն օր կը տեսնեն բազմաթիւ «աւանակի գործեր», բայց կը գոհանան կա՛մ բերնէ բերան փսփսալով, եւ կամ անձնական, մտերմական նամակներու յանձնելով իրենց վրդովումը:

Իսկ երբ դուն կը փորձես դիմակները պատռել, հրապարակաւ ձաղկել բազմաթիւ շոշորթական խօսքեր ու գործեր, երեսիդ կը պոռան.

— Եղբա՛յր, ինչո՞ւ կը հայհոյէք, ինչո՞ւ կը վիրաւորէք, անոնք ալ ա՛յս նամբով կ'ուզեն օգտակար ըլլալ ազգին:

Կ'ըսեն թէ ամէն նամբայ Հռոմ կը տանի: Յետոյ, աւանակ մըն էր որ Երուսաղէմ տարաւ Յիսուսը:

Բայց, միեւնոյն բանե՞րն են աւանակի նամբան եւ «աւանակի գործ»ը...

ՎԱՀԷ

Գերմանիա վճռապէս կը պահանջէ իրեն վերադարձնել Սարի հովիտը

—•—

ՎԻԹԽԱՐԻ ՑՈՅՑ ՄԸ 250,000 ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐՈՎ

Կիրակի օր վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Սարբրիւքէնի մէջ, Սարի երկրամասէն քանի մը քիլոմէթր հեռու: Ներկայ էին 250,000 Գերմանացիներ: Այս առթիւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Տոքթ. Կէօպէլս, փրոփականտի նախարարը, պահանջելով Գերմանիոյ վերադարձնել այդ երկրամասը: Քանի մը հատուածներ՝ այդ ճառէն.

— «Ամօթի եւ անպատուութեան Գերմանիան անհետացած է եւ այսօր պատերազմի եւ յետպատերազմեան քաղաքականութեան աւերակներուն վրայ

(Կուրբրու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

»»» · «««

Ո՛չ եւս է ընկեր Վարանդեանը... Ծնչիչ եւ չոր իրականութիւն, որու հետ պիտի հաշտուինք աստիճանաբար, ինչպէս հաշտուեր ենք այնքան բազմաթիւ թանկագին ղեկավարներու, գործիչներու եւ զինուորներու մահուան գաղափարին հետ:

Դաշնակցութեան մէջ մահուան գաղափարի համակերպումը սակայն կը զարգանայ իւրայատուկ եղանակով մը: Ան ընդհանրապէս ժլատ ողջերու, կենդանի գործիչներու, որոնք յաճախ կենդանի նահատակներ են ամէն օր ու ժամ — կը դառնայ իրական խնկարկու, սիրալիր եւ յարգալիր հանդէպ իր կորուստներուն, ինչ դիրքի եւ կոչումի տէր ալ ըլլան մեռելները:

Եւ այս պատճառով ալ, Դաշնակցութեան սուգը չի դառնար վհատեցուցիչ, այլ ընդհակառակն, յարգանքի ու սիրոյ նորօրինակ զգացմունքով մը ան, Դաշնակցականը աւելի զօրեպնդուած, աւելի վստահաբար կը նայի կեանքին, իր ուժերուն միացնելով մեռնողներու բարոյականը, անոնց ձգած նուիրական ժառանգութիւնը:

Եւ դարձեալ ճիշդ այս պատճառով է, որ Դաշնակցութեան մէջ մեռելները չեն մեռնիր, անոնք կ'ապրին միշտ իբրեւ գաղափարական առաջնորդներ, կենդանի առաքեալներ եւ ինչու չէ նաեւ իբրեւ անվախճան սուրբեր:

Մահուան անմիջական ազդեցութեան տակ, չփորձենք քրքրել քառասուն տարուան կեանք մը, իր բազմազան ելեւէջներու մէջ: Ու մանաւանդ չփորձենք ներկայ աստիճանաչափով չափել եւ գնահատել աշխատանքը գործիչի մը՝ գաղափարական ու հաւատաւոր յեղափոխականի մը, որ հակառակ աշխարհացասան ցնցումներուն ու տագնապալիցութեանց, գաղափարականօրէն մնաց միշտ անփոփոխ, միշտ նոյն մարդը, հաւատարիմ անդամը Դաշնակցութեան հին ընտանիքին: Սխալ պիտի ըլլայ եւ անարդար մօտենալ Վարանդեանին ներկայ բարոյական ըմբռնումներով, ներկայ պահանջներով ու ձգտումներով:

Կեանքի բեմը նետուած հայ ազատագրական շարժման ձեւակերպման օրերուն, իր բոլոր ժամանակակիցներու նման՝ Վարանդեանի համար ալ ընկերային ու քաղաքական բոլոր շարժումները բնօրէն ստորադասուած էին մէկ հիմնական գաղափարի՝ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան:

Երբեք անտարբեր դէպի այն բոլոր իրադարձութիւնները, որ կը յուզէին այդ օրերը ռուսական կեանքը, երբեք թշնամի կամ անհաղորդակամ հարստահարող ու ճնշող տարրեր ազգերու եւ դասակարգերու հանդէպ, Վարանդեանի համար սակայն հայ դատի պայքարը եղաւ առաջին ու գլխաւոր պարտականութիւնը:

Իբրեւ յեղափոխական եւ ջերմեռանդ ընկերվարական, ան դատապարտելի չգտաւ, ինչպէս շատ ուրիշները այդ ժամանակի մտաւորականներէն — իր բովանդակ կարողութիւնը սպասարկել հայ դատին: Որովհետեւ հայութեան ազատագրութիւնը պատուաւոր գործ մըն էր ոչ միայն հայ յեղափոխականին, հայ քաղաքական գործիչին, այլ եւ ընկերվարականին համար: Դեռ աւելին ըլլալով, յաղթանակը այդ ազատութեամբ, կրնար պատիւ բերել օտար քաղաքական գործիչներուն, որքան եւ ընկերակցութեան:

Այս յստակ ըմբռնումով է որ մենք Վարանդեանը կը տեսնենք տասնեակ տարիներ շարունակ եւրոպական բոլոր կարեւոր մայրաքաղաքներու մէջ, երբեմն քաղաքական եւ պետական գործիչներու, երբեմն ընկերվարական եւ յեղափոխական ղեկավարներու հետ: Ամէն տեղ ու բոլորին հետ ան եղաւ քարոզիչը հայկական դատի, պահանջելով արդարութիւն, միշտ արդարութիւն: Այս մարզին մէջ է որ Վարանդեանը կը ցուցաբերէ իր բոլոր կարողութիւններն ու արժէքները քառասուն երկար տարիներու ընթացքին:

Եւ այս պարտաճանաչութեան բերումով ալ, ան մնաց հեռու իր սիրած ու ջատագոված հայրենիքէն, բուն յեղափոխական կենդանի աշխատանքներէն:

Իր գործը, սակայն, եղաւ նոյնքան ծանր ու տաժանելի, որքան յեղափոխական գործիչներուն, նոյնքան մաշող ու հիւծող, որքան Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի հալածական եւ փախստական գործիչներուն կեանքը:

Եթէ մէկ վայրկեան անդրադառնանք մեր ներկայ իրականութեան, հեշտութեամբ կրնանք ըմբռնել թէ որքան դժուար գործ է իրապէս, մեզի նման փոքր ու աղքատ ազգերու ներկայացուցիչներու համար, Եւրոպայի մէջ հանրային շարժում ստեղծել ի նպաստ մեր պահանջներուն:

Տասը երկար տարիներու կեանք մը ունինք Եւրոպայի սրտին մէջ, սակայն ո՞վ կրնայ ըսել թէ յաջողեր ենք պահել այն բոլոր դիրքերը, որոնք արդէն կային անցեալին, ի նպաստ մեզի եւ մեր պահանջներուն:

Առանց ստորագնահատելու դժուարին պայմանները, որ ստեղծուած են այսօր, չենք կրնար հանգիստ խղճով ըսել թէ դժուարութիւններ գոյութիւն չունէին տակի քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ:

Վարանդեանի եւ իր նմաններու ճիգը, կորովը եւ մանաւանդ յամառ աշխատանքն է որ կրցած է հայ ազատագրութեան դատի շուրջ համախմբել Եւրոպայի բազմաթիւ երկիրներու լաւագոյն զաւակները: Վարանդեանի եւ իր նմաններու աշխատանքն է որ յաջողած է Եւրոպայի մէջ ձեւակերպել հայկական պահանջները քաղաքականօրէն, փոխանակ կրօնական եւ բարեսիրական ստորնացուցիչ բանաձեւերու:

Գնահատելու համար գործը, որ եղաւ արդիւնքը բուռ մը երդուեալ գործիչներուն, զգուշացէք հարցադրութիւններէ, մեկնելով այսօրուան դաժան իրականութենէն: Որովհետեւ, եթէ շատ մը ճշմարտութիւններ, նոյն իսկ գաղափարներ, եթէ այսօր վիճելի են, երէկ անվիճելի էին:

Էականը այն է մեզի համար, բոլոր իր ընկերներուն համար, թէ ինչ չափով Վարանդեանը եղաւ հաւատարիմ իրեն վստահուած պարտականութեան, թէ ինչպէս ան կատարեց իր աշխատանքը:

Հոս է, որ առանց վարանումի պարտաւոր ենք խոնարհիլ իր անունին եւ յիշատակին առջեւ, որովհետեւ ան եղաւ հաւատարիմ առաքեալը, վաստակաւոր քարոզիչը, բեմբասացը, պայքարի անվհատ հրապարակագիրը տարիներ եւ տարիներ շարունակ:

Այս չէ սակայն իր ամբողջ գործը, որովհետեւ Վարանդեանը եթէ ինքզինքը սպառեց բացառապէս Եւրոպայի մէջ, օտարները յենելով մեր պայքարին, ան միաժամանակ եղաւ մէկը մեր այն բացառիկ գործիչներէն որ ունեցաւ հարուստ գրական աշխատանք, արդարութիւն: Անխոնջ «Դրօշակ»ի մէջ իր ստորագրած բազմաթիւ խմբագրականներէն, ան մեզի ձգեց վեց աւելի հատորներ ընկերային, քաղաքական եւ պատմական հարցերու նուիրուած: Իւրացուցած ըլլանք թէ ոչ իր տեսակէտներն ու գնահատութիւնները, էականը այն է, որ ան եղաւ մեր ականաւոր տեսաբաններէն մէկը, առաջին եւ ամենակարողը նախապատերազմեան շրջանին:

Այսօր, երբ այլ եւս Վարանդեանը չկայ մեզի հետ, մենք կրնանք սփոփուիլ իր ձգած ժառանգութեամբ: Կրնանք ներշնչուիլ իր կեանքովը, իր քառասուն տարուան վաստակովը: Եթէ ամէն մէկս փորձենք մեր նուազագոյնը գոնէ զոհել ու նուիրաբերել այս ուղղութեամբ եւ այս նպատակներուն, որոնց համար Վարանդեանը տուաւ իր առաւելագոյնը, կրնանք վստահ ըլլալ թէ լաւագոյնս յարգած կ'ըլլանք ոչ միայն իր յիշատակը, այլ եւ բոլոր անոնց, որ պայքարեցան ու մեռան այս ժողովուրդին համար:

Եթէ մահկանացուները մեր մէջ կը դառնան անմահ, ուժ եւ եռանդ ներշնչելով մեզի, ապա ուրեմն կատարենք մեր պարտքը Վարանդեանի մահուան առթիւ ուխտելով աշխատիլ, միշտ աշխատիլ եւ կրկին աշխատիլ:

Աշխատելով է որ կը շարունակենք եւ կ'արդիւնաւորենք Վարանդեանի գործը, աշխատելով է որ կ'ապահովենք անոր տեւական գոյութիւնը, իբրեւ մէկը Դաշնակցական անմահներէն ...

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՅՈՒՇԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԷՆ

»»» · «««

Օսմ. Սահմանադրութեան առաջին տարին էր, երբ մենք երեք ընկերներով, ողբացեալ Արդումանը (Տիգրան Խաչիկեան), Հրաչեայ Լուսարարեանը եւ ես կը հասնէինք Ժնեւ ու առաջին անգամ ուխտի կ'երթայինք Ռօզրէ 29, «Դրօշակ»ի պատմական խմբագրատունը:

Ալեհեր ու մաշած դէմքով ծերունի մը ակնոցները քթի ծայրը մեզ կը դիմաւորէ ու ներս կ'ընդունի: Հարց պատասխանէ վերջ, երբ կը հասկնայ մեր Կարինեցի ըլլալը, արցունքները աչքերուն կը համբուրուինք. ողբացեալ Տիար Անտօն էր, խմբագրատան պահապանը:

Հոն էին Յովնան Դաւիթեանը ու իր պաշտելի Տիկին Հոբթանը, Սարգիս Մինասեանը եւ Մարը: Լուրեր կուտային իրենց երկրէն, Կարինէն, Եղիշէ Թոփճեանէն ու «Յառաջ»էն: Ուրախութիւն կար բոլորի աչքերուն մէջ: Սարգիս Մինասեանի քրքիջը պատճառ դարձաւ որ սանդուղներէն վար իջնող կանգ առնէ սենեակի դուռին առջեւ, սրբագրութեան բովէն անցած թերթիկները ձեռքը, մաշոտ ակնոցին ետին, յոգնած ու մաշած դէմքով, շնչասպառութիւնը անկարան, կէս ծծծուն եւ կէս զարմացած աչքերով: Մ. Վարանդեանն էր:

Կ'արժէ տեսնել այդ վայրկեանը, ի՛նչ տպաւորութիւն կ'ուզէիք որ ունենայինք մեզ նմանները նոր հասած երիտասարդներս ի տես այն մեծ մարդուն, որ տարիներ շարունակ «Դրօշակ»ի էջերէն պատառ ապրելու մտածողութեան սնունդը հայթայթած էր:

Մ. Վարանդեան նոր լոյս տեսած մենք ոտքի վրայ կեցած էինք. Դաշնակցութեան արտաքին աշխարհի իբաւագէտ փաստաբանն էր ան, այդպէս համոզուած էինք:

×

Մ. Վարանդեանը նոր լոյս տեսած իր «Հոսանքներ» գրքի յառաջաբանին մէջ քիչ մը արհամարհական երիտասարդութեան զգացումներուն դպած էր: Վիրաւորուած էինք: Տեսնելով մեր յուզումը, ջանաց համոզել մեզ քաղցր խօսքերով.

— «Ախր ի՞նչի էք յուզւում, արեւելահայ երիտասարդութիւնը աւելի ազատ մթնոլորտի մէջ է ապրած քան դուք, ռուս գաղափարական երիտասարդութեան հետ շփում է ունեցած, հասարակական գիտութիւնները իրեն աւելի մօտ են եղած, մինչդեռ արեւմտահայ երիտասարդութիւնը մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումը՝ չէ ունեցած ազատ շարժելու, խօսելու, գրելու եւ անգամ կարդալու, ուղղութեամբ քայլերն տակ ան իր աչքը բացած ու տեսած է միայն ու միայն ջարդ, հալածանք, կեղեքում ու թալան»:

Իր այս համոզիչ խօսքերը մեզ չհանդարտացուցին, ինք զգաց այդ եւ իր զգայուն սիրտը վրդովուեցաւ: Յետագային մեզ հետ ալ աւելի կապուեցաւ, եւ մենք հանդարտեցանք ու սիրեցինք զինքը այն առեն միայն, երբ համոզուեցանք թէ Վարանդեանի մօտ չկար արեւելահայի եւ արեւմտահայի հարց, այլ կար մէկ ամբողջական հայ ժողովուրդ:

×

1910 ապրիլին Դաշնակցական Ուսանողութեան համագումարին էինք: Խորհրդակցական ժողովին հրաւիրուած էին ընկերներ Արամ Մանուկեան, Վարդան, Խեչօ եւ ուրիշներ: Ծրագրային կէտի մը շուրջ բուռն վիճաբանութիւն բացուած էր Արամի եւ Ռուբէնի միջեւ, անհնար էր եզրակացութեան մը գալ: Դիւանին վրայ պարտականութիւն դրուեցաւ հրաւիրել մեր մեծ տեսաբանը: Վարանդեանը եկաւ լուռ ու մունջ, հետեւեցաւ վիճաբանութեան: Բորբոքումը ի լրումն էր երբ մասի շարժումով ձայն ուզեց ու եղաւ ոտքի: Լսեցին բոլորը, Վարանդեան խօսեցաւ ընդամէնը կէս ժամ, ժողովը արդէն եզրակացութեան եկած էր: Ծրագրային կէտը կը մնար անփոփոխ:

×

1912ին, Պալքանեան պատերազմին, Մ. Վարանդեանը Փարիզ էր, իբրեւ անդամ Պօղոս Նուպարի ազգ. պատուիրակութեան: Կենդանի շունչն էր ան այդ պատուիրակութեան: Փրեսանսէ, Անաթոլ Ֆրանս, Բէլմոնտօն, Ժօրէս եւ ուրիշ կարեւոր դէմքեր կապեց մեր հարցին:

Փաշան ինքը հմայուած էր Վարանդեանով: Լաւ չէր ճանչցած Դաշնակցութիւնը, աւելի ճիշդ՝ դէչ խորհրդատուներ ունեցած էր: Վարանդեանը շնորհիւ իր իմացական բարձր կարողութեանը Դաշնակցութեան հըմայքը բարձրացուցած էր բոլորին աչքին առջեւ:

×

15 երկա՜ր, սեւ ու սպիտակ տարիներ յետոյ զինքը կը գտնեմ մեզմէ քիչ մը հեռու, Շաթօ Ռաժիսոնի մէջ, ծերացած ու վատառողջ վիճակի մէջ: Սեբաստացիներու միութիւնը Ամերիկայէն խնդրած էր իրմէ Մուրատի կենսագրականը գրել. հասած էր ճիշդ այն տեղը ուր Անդրանիկ ու Մուրատ բաղդատութեան կը դրուէին. յոյզուած էր, չէր ուզեր խորապէս նսեմացնող նախադասութիւններ մացնել ազգային մեծ հերոսի մասին: Բայց, «ի՞նչ արած», չէ՞ որ ընթերցու արժեքը յաճախ դէչ խորհրդատուներու հետեւելով իր մայր կուսակցութեան հանդէպ լաւ կեցուածք չէր ունեցած, մինչ Մուրատ մինչեւ իր վերջին շունչը մնացած էր Դաշնակցութեան հաւատաւոր զինուորը:

×

Հ. Յ. Դ. Բիւրոն պարտաւորութիւն դրած էր իր վրայ գրել Դաշնակցութեան պատմութիւնը: Հրահանգուած էր գրել կարճ, իսկ ինք դժգոհ էր. «Ի՞նչպէս կարելի է 300 էջով 50 տարուան հերոսական պատմութիւն մը գրել»: Որոշած էր ի գին ամէն զոհողութեան գրել երկար, լեցնել հատորներ: (ԽՄԲ.— Առաջադրուած էր ծոյն ունենալ ամփոփ պատմութիւն մը, իբրեւ անմիջական պահանջ, յետոյ ընդարձակ պատմութիւն, հատոր առ հատոր):

«Պատմութեան այս գիրքը իմ կարապի երգը պիտի ըլլայ» ըսաւ մի անգամ: Ահա թէ ինչու հակառակ իր քայքայուած, վատառողջ վիճակին, հակառակ Ա. Ահարոնեանի ծանր հիւանդութեան, կ'ուզէր Փարիզ երթալ, մէկ երկու ամիս, ու շարունակել երկրորդ հատորը, որ հասած էր մինչեւ 1910ը:

Բարձրահասակ եւ ուղղահայեաց կեցուածքը, ակնոցներէն փայլփլող արծուեայ աչքերը, նուրբ ու համաչափ դիմագիծը, գանգուր՝ բայց վեհաշուք քալուածքը իր սիրած Պօլոնի ծառուղիէն, ամէնուն ուշադրութեան արժանացած էին: Ծանօթներ ու անծանօթներ ու օտարականներ պատկառանքով կը նայէին իրեն, այնպէս որ կիրակի օրուան իր փառաւոր թաղման արարողութեան պահուն ի տես մեծ մարդու դագաղին, կը խոնարհէին ու կ'արտասուէին ամէնքը:

Վարանդեանը եթէ նիւթ եւ փառքը սիրէր, կրնար ուրիշ մարդ մը դառնալ: Աւելի քանիցս ներկայացած էր, շնորհիւ միլիոնատէր Արամեանցին (մօրեղբայրը) անձնական գործի եւ հարստութեան տիրանալու, բայց ան իր անձնական եւ ընտանեկան հանգիստը զոհած էր բարձր գաղափարականին: Ան զինուորագրուած էր հայկական ազատագրական բանակին, ապրեցաւ համեստ, մեռաւ խեղճուկ սենեակի մը մէջ, իր սիրելի աղջկան, Ռիթթային թեւին վրայ, բայց եղաւ մեծ առաքեալ մը ներկայ ու գալոց սերունդին համար:

Հ. ՍԻՐԵՆՆԻՒԼԵԱՆ

ՔՆԱՑԱԾ ՀՍԿԱՅԻՆ...

oooo

Հայոց աշխարհի խեղճուկ երկնակամարէն լուսաւոր, շողշողուն աստղ մըն ալ ինկաւ... Եւ քանի աստղեր, քանի արեւներ ինկան, մեր պատմութեան մառախուղին մէջ գիծ մը քաշեցին, ստորագրութիւն մը դրին, անհետացին ու երազեցին, ձգնեցան ու մեռնելով թափեցին ու յետոյ բաց աչքերով քուն մտան...

Հայոց աշխարհին սեւ ճակատագիրն է այն — բաց աչքերով քնանալ:

Երկու տող, երկու խօսք այս ընկերոջ՝ քնացած հսկային համար, փոկաժէ մը վերջ:

Երբ Արհաւիրքը տեղի ունեցաւ, մօրս հետ աքսորական էինք Թուրքի մը տունը: Մայրս, որբացած կարօտով մը պահած էր հօրս բոլոր հաւաքածոներուն կարգէն, եւ ամէն անգամ, երբ տանիքը կ'ողողուէր, դուրս կը հանէր զանոնք պահուած անկիւնէն, կը փռէր իր ծունկերուն վրայ եւ կարօտով կը համբուրէր ու աղի արցունք կը թափէր:

Ես դեռ անմեղունակ պատանի, տեսնելով մօրս այդ ողբալից վիճակը, հեծկլտուքով կը պատայի մօրս երեսին:

— Ձգէ՛, մայր, չկայ քու փնտռած աստուածդ... Աստուած չկայ: Եթէ գոյութիւն ունենար, այսքան վերջացած ողբ դէմ արեան չպիտի փոխէր:

Մայրս նոյնպէս հեկեկալով կը պատմէր պատմութիւն մը, ապացուցանելու համար Աստուծոյ գոյութիւնն ու մեծութիւնը:

— «Վախուն երկու գիտուններ վէճի մը բռնուեցան: Մէկը բաւ թէ Աստուած կայ, միւսը պնդեց հակառակը ու... Երկուքն ալ ճամբայ ինկան Աստուծոյ գոյութեան մասին լաւագոյն ապացոյցներ ձեռք բերելու համար:

Անհաւատ գիտունը, շա՜տ գնաց թէ քիչ, հասաւ մեծ ծովեզերք մը որ լոյս ու ամայի էր: Այդ վայրին մէջ, երբ անփոյթ կը քալէր՝ յանկարծ, իր առջեւ նշմարեց փոքրիկ տղեկ մը որ ծովեզերքը նստած՝ ափովը ծովէն ջուր կ'առնէր եւ իր առջեւը բացուած փոքրիկ աւազանին մէջ կը լեցնէր:

— Այդ ի՞նչ կ'ընես, մանչուկ, հարցուց գիտունը, զինելով այս պատկերը:

— Այս հսկայ ծովին ջուրը այս փոքր աւազանին մէջ պիտի փոխադրեմ...

— Կարելի՞ բան է...

— Ինչո՞ւ, ինչպէս կարելի է Աստուծոյ մեծութիւնը, գոյութիւնը կամ չգոյութիւնը քու փոքրիկ գանկիդ մէջ ամփոփել, իսկ կարելի չէ այս ծովը աւազանին մէջ փոխադրել»:

Այս համեմատութիւնը անոր համար որ ուժէն վեր կը գտնեմ իրական լրացուցիչ դիմագիծը տալ քնացած հսկային, ընկ. Մ. Վարանդեանին:

... Ու եթէ խոցոտուած սրտովս, թաց աչքերովս գրի առի այս քանի մը տողերը, այդ ըրի ոչ թէ ծանօթացնելու համար անձը, վաստակը, այլ միայն յարգանքի տուրք մը տալու համար մէկուն որ իր անձով, իր գործով, իր կեանքով ու գաղափարով պաշտելի եղաւ:

Հանգիստ ոսկորներուդ, տարաբախտ ընկեր, գիտեմ, գիտեմ որ, եւ ոչ մէկ տեղ, եւ ոչ մէկ երկնակամար

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»» · · «««

Այս բոլորը Արաքսս պատմեց, նա միշտ գնում է խորհրդարանի նիստերին, ինչպէս ուրախ էր այդ օրէնքը քուէարկուած օրը: Ասաց, «մայրիկ ջան, Արամն էլ նեցուկ է, նա էլ կ'ազատուի»:

Ի հարկէ, ինչո՞ւ չպիտի ազատուի, երբ այդպիսի օրէնք կայ: Երեւի օրէնքը դեռ գործադրութեան չէ դրուած: Բայց ինչ եմ ասում. Ծովիկենց Մուշեղն արդէն ազատուել, տուն է եկել:

Ես կարծում էի, թէ Արամը բոլորովին ազատուած է եկել, դրա համար վազեցի աչքալուսանքի:

Ծովիկ ապլան լսեց լուռ: Աւելի հոգով, քան թէ մաքով ըմբռնեց, թէ ի՞նչ է եղել: Ուրեմն Արամը, իր մէկ հատիկը, ընտանիքի նեցուկը օ՜, ո՛չ, քիչ է նեցուկը, իր տան սիւնը, հիմնաքարը, լոյսը կարող է ազատուել զինուորական ծառայութենէ, կարող է տանը մնալ, իր մօտ, իրեն հետ...Մի անըմբռնելի ուրախութիւն հոսեց նրա էութեան միջով ու փայլեց աչքերում:

— Ի՞նչ ես ասում, տիկին Հայկանուշ, բերնիդ մատաղ, այս ի՞նչ բարի լուր յայտնեցիր ինձ. ուրեմն Արամս կարո՞ղ է տանը մնալ, քո՞վս, քո՞վս...

Ուրախութեան արցունքներ էին հոսում նրա աչքերէն:

— Ի հարկէ, ինչո՞ւ չպիտի ազատուի, հա, մոռացայ, Կարապետի տղան՝ Սեդրակն էլ ազատուել է, հանել է զինուորի հագուստը: Բիւլբիւլենց Գրիգորն էլ վաղը միւս օր գալու է. դեռ ո՞վ գիտէ մեզ անծանօթ քանիսներն են ազատուած: Արամն ինչո՞ւ չպիտի ազատուի:

Ծովիկ ապլան նայեց կարի կարօցին. եթէ այդպէս է, եթէ տանն է մնալու Արամը, էլ հարկաւոր չեն այդ քթանէ կոպիտ ճերմակեղէնները, պէտք է պատրաստել աւելի նուրբերը, քաղաքին, քաղաքացուն յարմար:

— Երեւի Արամս չգիտէ, որ բան չի ասում:

— Ո՞վ գիտէ, գուցէ գիտէ, բայց հպարտ է, չի ուզում իր կամքով ծառայութիւնը ձգել: Իմ կարծիքով, Ծովիկ քոյր, Արամին ասելու պէտք չկայ: Աւելի լաւ է դու գնաս զինուորական նախարարութիւն, մի խնդրագիր գրել տուր, յայտնիր, որ տղադ նեցուկ է, խնդրէ, որ ազատեն նրան: Երբ ազատութեան հրամանը տրուի, Արամն էլ ուրախ կը լինի:

— Առանց Արամիս գիտութեան՝ դժուարանում եմ, նա տարօրինակ տղայ է, տեսնես կը բարկանայ, որ իր գործերին եմ խառնուել:

— Բայց դա քո գործն է, քո պարտականութիւնը, դու ես մայրը, դու պիտի պահանջես որդուդ, նեցուկիդ ազատութիւնը, կառավարութիւնն ի՞նչ գիտենայ. կամ առանց պահանջի՝ ինչո՞ւ ազատէ, մէկ զինուոր աւելի, իրեն համար աւելի լաւ: Մի՞թէ քիչեր կան, որ զինուորական տարիք էլ չունեն, բայց կամաւոր զինուոր են:

— Այո, բայց Արամս...

Ծովիկ ապլան տատանւում էր մի բան ասել: Տիկին Հայկանուշն ուրիշ կողմէ սկսեց իր արշաւը:

— Գիտե՞ս, մեր Արաքսուն ուզող կայ. մի շատ լաւ երիտասարդ է, խորհրդարանի անդամ:

Ծովիկ ապլան բարձրացրեց գլուխը. մի բան զգաց ներսը եւ ասաց.

— Բարով — խէրով, եթէ լաւ տղայ է ինչո՞ւ չտաք. Արաքսն էլ հասած - կատարած աղջիկ է. ամուսնանալու ժամանակն է:

— Այո, մենք էլ այդ ենք ասում, բայց Արաքսն չի ուզում, ասում է «Ես մարդու չեմ ուզում գնալ»:

— Գուցէ մաքին դրած մէկն ունի. ո՞վ գիտէ հիմիկուայ աղջիկներին: Հարց ու փորձ արե՞լ ես:

— Ես էլ այդպիսի մի բան եմ կասկածում:

Այս անգամ Ծովիկ ապլան աւելի խոր մխրճեց իր ներսը խլրտացող ցաւը. նա յիշեց Արաքսի լուսանկարը Արամի ձեռքում:

— Գուշակե՞լ ես, թէ ո՞վ է:

— Համարեա թէ, բայց գուցէ սխալուած լինեմ:

—Է՛, եթէ իր սիրածը յարմար մէկն է եւ փոխադարձաբար ուզում է աղջկանդ՝ դուք էլ նրան տուէք: Հիմա սիրած - սիրածի պիտի տալ. մեր ժամանակներն անցան:

Տիկին Հայկանուշը մի պահ ընդհատում է խօսքը եւ յետոյ սկսում:

— Հա՛, մոռացայ ասել, որ երէկ Արաքսս խենթի պէս ներս ընկնելով՝ փաթաթուեց վիզս, համբուրեց ինձ ու ասաց.

— «Մայրիկ ջան, Արամն է եկել, Արամը»: Յետոյ յայտնեց ինձ նեցուկների օրէնքը: Եթէ տեսնէիր նրա ուրախութիւնը, եթէ տեսնէիր աչքերի փայլը...

— Ի՛նչ ես ասում, կարծում ես, թէ Արամս...

Տիկին Հայկանուշը գլխով դրական նշան արաւ:

— Ի՞նչ ասեմ. ես ի հարկէ, անչափ երջանիկ կը լինեմ, եթէ Արաքսը... բայց հիմա ու հիմա Արամս ծառայութեան մէջ է, մեծ կրթութիւն էլ չունի, հարուստ էլ չէ, մինչդեռ միւսը՝ խորհրդարանի անդամ...

— Էլ բաւական է, Ծովիկ քոյր, հասկացայ ասելիքդ, բայց Արամը մարդ է, ազնիւ երիտասարդ, եւ քաջ տղամարդ, այդ արդէն շատ բան է: Ես ինձ երջանիկ պիտի զգամ, եթէ Արամը...

Ու երկու մայրերն յանկարծ գրկըւեցան ու համբուրուեցին...

— Անո՛ւշներ, այդ ի՞նչ ջերմ համբոյր է, քանի՞ տարիէ իրար չէք տեսած:

Արամն էր կանգնած դրան մէջ:

— Արա՛մ ջան, գալդ բարի, քեզ տեսնելու եմ եկել:

— Ինձ ամաչեցնելու համար, մօրաքոյր, ես պիտի գայի ձեզ տեսութեան, բայց դէ՛, ներեցէք, ընկերների ձեռքը որ ընկնես, էլ չեն ձգի քո կամքին:

Ու նա յարգանքով համբուրեց տիկին Հայկանուշի ձեռքը:

— Ների՛ր, մայրիկ ջան, քեզ չյասպասցրի, ես ճաշած եմ արդէն, հօրեղբայրս չձգեց:

— Գիտէի արդէն, որ չեն ձգի, չըսպասեցինք, ճաշել ենք արդէն:

Հիւրեր եկան Արամին տեսութեան, նորէն ուրախութիւն, խանդավառ խօսակցութիւններ հայրենիքի վերածնունդի շուրջը:

Խօսք եղաւ նոյնպէս նեցուկների օրէնքի մասին: Ու երկու մայրերը համոզուեցին, թէ Արամն իր կամքով չի ձգեր զինուորական ծառայութիւնը:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(10)

(Շար.)

եւ ոչ մէկ թիզ հող կրնայ քու մարմինդ հանգստացնել, բացի այն վայրէն «որ կոչւում է Հայաստան»...:

Այն Հայաստանը որուն համար, աշխատեցար, յոգնեցար, երազեցիր, բայց անմուրազ հող իջար:

Հայոց աշխարհի նժդեհ երիտասարդութեան սրտերը քեզի դերեզման, սիրելի ընկեր:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Եօթանասուն տարեկան հայրենասէրի մը խօսքերը

0000

ԼՈՆՏՈՆ, 3 մայիս (Յառաջ).— Այն օրուանից որ լրագրութիւնը գուժեց մեր ամէնից պաշտելի Ա. Ահարոնեանի անակնկալ հիւանդութիւնը; ամէն մի հայրենասէր Հայ իր սրտի խորքում ստացաւ այնպիսի մի վէրք, որի բժշկութիւնը անդարմանելի է: Այդ բաւական չէր կարծես հարուածելու հայրենասէր ոգիները, ահա՛ վրայ հասաւ գուժը, անդուգական եւ ամէնից յարգուած Մ. Վարանդեանի մահուան բօթը, որ կայծակի արագութեամբ խոցեց մեր սրտերը...

Այս ինչ չարաշուք լուրեր են, կարծես մի չար ոգի աններեւութապէս ընկել է Թշուառ հայութեան ճակատագրի ետեւից եւ հարուածը հասցնում է անբախտ ազգութեանը:

Չէ՞ որ այդպիսի անփոխարինելի դէմքեր ազգը դիւրաւ չի ծնում իր վիրաւոր ծոցից, պէտք անցնին տարիներ որ Թշուառ հայ ազգութիւնը ծնի մի Րաֆֆի, մի Ահարոնեան, մի Վարանդեան կամ Գ. Արծրունի:

Կէս դար չի անցել այն դաժան ժամանակներից մինչեւ այսօրուան ցիր ու ցան հայ բեկորներիս ժամանակը, որ հայ ազգը հողին է յանձնել իր լուսաւոր մեծ աստղերից մի քանի հարիւր յայտնի եւ նշանաւոր պաշտելի գործիչներ, ասպարէզից անհետացել են հանճարեղ հրապարակագիրներ, քնարերգակներ, մարգարէներ, անկաշառ առաջնորդներ, քաջ զօրավարներ, պաշտելի մտաւորականներ եւն. եւն. եւ այդ բոլորը մի ժողովրդից որի թիւը երկու միլիոնը չի անցնում:

Ա՛հ, հոգուդ մատաղ, իմ պաշտելի հայ ժողովուրդ, մի յուսահատիր, ընդհակառակն, արիացիր, սիրտ առ եւ սիրտ տուր, երկունքի մէջ է մայր մեր Հայաստան, աւելի թափով կը ծնէ բազմաթիւ եւ անկեղծ հայրենասէր զաւակներ թէ հայրենիքում եւ թէ օտար երկնակամարներում տակ, քանի որ Արծրունիի, Րաֆֆիի, Պատկանեանի, Մ. Նալբանդեանի, Ռոստոմի, Քրիստափորի, Վարանդեանի, Սիմոնի եւ այլ հայրենասէրների անմահ հոգիները կենդանի սաւառնում են ամէն տեղ ուր Հայ կայ: Այդ սրբազան եւ պաշտելի հոգիները անմահ են եւ անտեսանելի: Նրանք փինիկ թռչունի նման իրենց հրեղէն թեւերի չփումներով ստեղծագործում են նոր Րաֆֆիներ, նոր Վարանդեաններ եւ սրանց նմաններ, միայն այդ անմահ եւ անտեսանելի հոգիները պահանջում են հայ ազգից միաբանութիւն եւ սէր դէպի ազգը եւ հայրենիքը: Եթէ կան անմիաբանութիւն սերմանողներ, աշխատիր նրանց զատել քեզնից, ինչպէս սերմնացանը զատում է որոմը ցորենից...

Ով որ երկպառակութիւն է ձգում քո մէջ, նրա երակներում Հայի դաւաճան Թշնամու — Թուրքի արիւն կայ անշուշտ, աշխատիր այդ որոմները զատել քո միջից: Ահա՛ պատգամը անմահ եւ աներեւոյթ հոգիների:

Ս. ԳԵՏԱՏԱՐԵԱՆ

Զոմը կը տարածուի

0000

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ.— Շնորհիւ Զ. Ռ. Միութեան Հարաւ. Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան ջանքերուն, Ս. Փաւլոյի մէջ եւս վերջերս կազմուեցաւ մասնաճիւղ մը: Առաջին ընդհ. ժողովը, որ գումարուած էր հապճեպ եւ սահմանափակ աշխատանքով մը, կը համրէր 30 երիտասարդներ, որոնք երդուելով հաւատարմօրէն ծառայել Զոմի ծրագրին եւ վահպանեան սերունդի վարիչ մարմնին, հիմը դրին մասնաճիւղին:

Հարաւ. Ամերիկայի Շրջ. Վարչութեան հրահանգով Ապրիլ Տասնմէկը տօնուեցաւ Պուէնոս Այրէսի, Մոնթէվիտէոյի նման հայկական գաղութներուն մէջ միաժամանակ եւ արժանավայել վեհութեամբ:

Թ.

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»..«««

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԼՈՆՏՈՆ, 3 մայիս (Յառաջ).— Արցունք մըն ալ ինձմէ անմահ Վարանդեանի շիրիմին վրայ ու խորին վշտակցութիւններս իր մօտաւոր պարագաներուն, Դաշնակցութեան ու մանաւանդ հայ ժողովուրդին:

Բայց արցունքն ու վշտակիցներու բազմութիւնը մխիթարութիւն չեն ո՛չ իրեններուն, ոչ ալ ազգին համար:

Յարգանքներուն ամէնէն փառաւորը, ամէնէն տեւականը մատուցած կ'ըլլանք իր յիշատակին, երբ մենք՝ երիտասարդներս իր անունը դարձնենք մեր ճրագը եւ իր ճամբան՝ մեր ճամբան:

Ժիրայր Միսաքեան

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն կ'ողբայ մահը՝ վեթերան ընկ. Միքայէլ Վարանդեանի: Այս առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 400 Ֆր. կը նուիրէ Վեթերաններու Ֆոնտին:

ԱՆԻԷՌ (Փարիզ).— Հ. Յ. Դ. «Վիշապ» կոմիտէն դառնօրէն կ'ողբայ անակնկալ կորուստը վեթերան ընկերոջ, Միքայէլ Վարանդեանի:

ԹԱՒՐԻԶ (Յառաջ).— Ողբում ենք Վարանդեանի մահը:

Ատրպատականի ընկերներ

ՏԷՍԻՆ (Յառաջ).— Սրտի անհուն կսկիծով կը խոնարհիմ վաստակաւոր ընկերոջ՝ Մ. Վարանդեանի դագաղին առջեւ:

Պ. Վարդապետեան

ԱՌՆՈՒՎԻԼ (Յառաջ).— Առնուվիլ–Սարսէլ–Կուսէնվիլի «Վարդան» կոմիտէն կը յայտնէ իր խորին ցաւակցութիւնները յեղափոխական պայքարի ախոյեան ընկ. Վարանդեանի մահուան առթիւ:

ՔԱՇԱՆ.— Պանեօ–Քաշանի Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն կը սգայ վեթերան ընկերոջ Միք. Վարանդեանի կսկծալի մահը:

ՎԱԼԱՆՍ, 4 մայիս (Յառաջ).— Ընդունեցէք մեր անկեղծ եւ սրտագին ցաւակցութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ազգի մեծ գործիչին եւ գրչի հերոսին Պ. Մ. Վարանդեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ: Երկիւղածութեամբ եւ սգաւոր կը խոնարհինք իր շիրիմին առջեւ, իր յիշատակը յաւէտ վառ պահելով մեր սրտերուն մէջ:

Ազգ. Միութիւն եւ Հոգաբ. Վալանսի եւ Շրջակայից
Ատենապետ՝ Պ. Եղիկեան

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 մայիս (Յառաջ).— Սէնթ Մարկրիտի Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընկերները, կը սգան մահը իրենց մեծ ընկերոջ՝ Մ. Վարանդեանի:

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ, 30 ապրիլ (Յառաջ).— Կը բաժնենք համազգային ցաւը եւ կը խոնարհինք յիշատակին առջեւ մեծ Հայուն, Միքայէլ Վարանդեանի, որ իր ամբողջ կեանքը զոհաբերեց հայ դատին եւ հայ հայրենիքի ազատագրման համար:

Հ. Յ. Դ. Կոմիտէ
«Րաֆֆի» Մշակ. Միութ. գրադ.ի Մասնաճիւղ
«Արաքս» Կրթ. Միութիւն
Գթութեան Խաչի Քոնսթ. մասն.
Հայ Աշակերտ. Միութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 մայիս (Յառաջ).— Խորին ցաւակցութեամբ կը խոնարհինք հայկական դատի անձնուէր մշակին՝ Մ. Վարանդեանի թարմ շիրիմին առջեւ:

Խարբերդի Եղեգի գիւղի Յառաջդ. Միութեան Վարչութիւն

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ

ՄԱՅԻՍ 1Ը ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ

0000

Այս տարի Մայիս 1ի ցոյցերը բոլորովին խաղաղ ու հանդարտ անցան Պրիւքսէլի, ինչպէս նաեւ Պելժիոյ բոլոր գաւառներուն մէջ:

Այդ առթիւ, Պրիւքսէլի մէջ ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ կազմակերպուած աւանդական Թափօրը իր շուրջը համախմբած էր համակիրներու խուռներամ բազմութիւն մը, որուն շարքերը ալ աւելի խտացած էին հետաքրքիրներով, օդին գեղեցկութեան պատճառաւ:

Ոգեւորութիւնը իր ծայրագոյն աստիճանին հասած էր մանաւանդ քաղաքին կեդրոնական մասին մէջ, ուր ամէնուն ուշադրութիւնը կը գրաւէր միւկէ եւ էկլանթին (շուշան հովտաց եւ մասրենի) ծախող շրջուն վաճառորդներուն աղմկալի մրցակցութիւնը: Բնութեան վերածնունդին առիթով, ընկերվարականներուն համախմբումը, քաղաքական ցոյց մը աւելի, զուարթ ու հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծած էր ամէն կողմ:

Ժամը 5ին, Թափօրը սկսաւ շարժիլ, հուրրաներու եւ յեղափոխական երգերու մէջ, շրջապատուած բազմաթիւ ոստիկաններով եւ քաղաքապահ զինուորներով:

Թափօրին առջեւէն կ'երթային վաշտ մը զինուորագրեալ երիտասարդներ, իրենց բռունցքները օդին մէջ բարձրացուցած: Անոնց կը հետեւէին ձիաւորներ, որոնց սապազէնները դարդարուած էին կարմիր ծաղիկներով եւ որոնք իրենց ձեռքերուն մէջ կը կրէին դրօշակներ ու ցուցատախտակներ, հետեւեալ վերտառութեամբ.—

— «Ճամբայ բացէք եւ տեղ տուէք աղքատներուն»:—

Երկսեռ մարդիկներու խումբեր, իրենց մասնաւոր տարազներով եւ կարմիր դրօշներով, կը հետեւէին ձիաւորներուն՝ զինուորական գնացքով եւ նուագախումբով: Անոնց կը յաջորդէին Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութեան պետերը, որոնց մէջ կը նշմարուէին յայտնի ընկերվարական՝ Մ. Վանտըրվէլտ եւ Պէրթրան, նախկին նախարարներ, տը Պրուքէռ, Ռընար, ծերակուտականներ, Պրինֆօ, Սփաք, երեսփոխաններ եւայլն:

Աչքի կը զարնէր բազմաթիւ կիներու մասնակցութիւնը:

Պելժիոյ ընկերվարականներն ու բոլշեւիկները միացեալ ճակատ կազմած էին (ականջը խօսի մեր կուսակցութիւններուն):

Յեղափոխական բոլոր խմբակցութիւնները ներկայ էին իրենց դրօշակներով, նուագախումբերով, եւ ցուցատախտակներով: Ցուցարարներուն թիւը տասնեակ հազարներու կը հասնէր:

Ահաւասիկ կարգ մը ուշագրաւ վերտառութիւններ.—

— «Ապրելու իրաւունքը աշխատութեան իրաւունքն է».— «Գործաւորին թոշակը կ'ապրեցնէ ամբողջ աշխարհը».— «Անգործներուն թիւը նուազեցնելու համար, մենք շաբաթական 40 ժամ աշխատանք կը պահանջենք, կենսական թոշակով».— «Ա՛լ կը բաւէ որքան տեւեց գործազրկութիւնը եւ չքաւորութիւնը».— «Աշխատա՛նք կ'ուզենք, աշխատա՛նք»:

Թափօրը իր հսկայ ցոյցը կատարեց խանդավառ ցոյցերու մէջ, առանց ամենափոքր միջադէպի, եւ հասաւ վերջապէս «Ժողովուրդի Տան» հրապարակը, որ քանի մը վայրկեանի մէջ անանցանելի դարձաւ եւ լեցուեցաւ ծովածաւալ բազմութեամբ մը:

Մ. Վանտըրվէլտ շէնքին պատշգամին վրայ ելլելով, կուռ ու հնչեղ ձայնով մը խօսեցաւ մէկն իր խանդավառ ճառերէն, վեր հանելով Մայիս 1ի ցոյցերուն նշանակութիւնը, եւ տարիներու ընթացքին մէջ ընկերվարութեան տարած յաղթանակները, հակառակ վերջին ժամանակներս Աւստրիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ընկերվարականներուն կրած պարտութեանց:

Յետոյ ընդհանուր ակնարկ մը նետեց զանազան երկիրներու մէջ տիրող ընկերային ու քաղաքական կացութեան մասին, անդրադառնալով տնտեսական աննախընթաց տագնապին, եւ մասնաւորելով խօսքը Պելժիոյ համար, ցաւով դիտել տուաւ թէ հոս տագնապը ուրիշ երկիրներէ աւելի սուր հանգամանք մը առած է, եւ առաւելապէս կը ճնշէ գործաւոր դասակարգին վրայ, Պելժիա ըլլալով ճարտարարուեստական երկիր մը:

Անգամ մը եւս հաստատելով իր խոր ու անայլայլ հաւատքը ընկերվարութեան վերջնական յաղթանակի մասին, իր խօսքը վերջացուց կոչ ուղղելով ներկաներուն՝ անողոք պայքար մղել փաշականութեան դէմ, եւ հոգեւին պաշտպանել գործաւոր ու աղքատ դասակարգին իրաւունքներն ու ազատութիւնները:

Իւթրօէվրը եւ Սփաք իրենց կարգին խօսեցան հրաշունչ ճառեր, փառաբանելով ընկերվարական սկզբունքները, եւ ուժգնօրէն պայքարելով փաշականութեան եւ անոր հետեւորդներուն դէմ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՅՈՒՇԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սահմանադրութեան տարիներուն էր, որ ճանչցայ ընկեր Վարանդեանը իր գրականութեամբ: Հիացած կը կարդայի իր գործերը, որ մեզի համար նոր աւետարան մըն էին: Կ'ուզէի օր առաջ տեսնել այդ յեղափոխական հսկաները: Կ'ուզէի լսել զինք որ Զալումաթը, Հասրաթի, Հրայրի ու Ալլրոյի փառքը հիւսած էր իր գրչով:

Իմ փափաքս իրագործուեցաւ դառն պարագաներու տակ: Ես լսեցի ընկ. Վարանդեանի ոչ թէ ընկերաբանական կամ քաղաքական ճառը, այլ ողբացեալ Զաւարեանի դամբանականը, զոր խօսեցաւ Պոլսոյ մէջ: Իմ երեւակայածս ճիշդ գտայ, գոհ մնացի որ իմ երազածս համապատասխան էր կարդացած գրքերուս:

Տարիներ առաջ նոյն տպաւորութիւնը գործած էր նաեւ անմահ Գէորգ Չաւուշը: Մենք անոր երգերը կ'երգէինք, իր քաջագործութիւնները առասպելական ձեւով բերնէ բերան կ'աւանդէինք, ես կը կարծէի որ Գէորգը էժտահար մըն է, մեր գիւղի Ասոյի նման հսկայ մարդ մը: 907ին եկաւ Խնուս. իրիկուն մը ուշ ատեն մեր գիւղի ենթակոմիտէն կարգադրեց որ հօրեղբօրս տունը ընդունին զինք, ուրախ տրամադրութեամբ ներս մտայ, տեսայ հսկայ մը եւ գացի ձեռքը թօթվելու, բայց սխալած էի: Սպաղանաց անմոռաց Գալէն էր. ըսաւ,— «Ես Գէորգ չեմ, նա է»: Անդին դարձայ. Գէորգը Գալէէն կարճ էր: Աչքերուս մէջ նայեցաւ եւ ակամայ գլուխս կախեցի, որովհետեւ աչքերուն մէջ կրակ կար: Ու ես սիրեցի Գէորգը: Իր հրահանգով կուսակցութիւնը գիս շարքերու մէջ ընդունեց:

Անցան տխուր ու յուսալից տարիներ: Դարձեալ հանդիպեցայ ընկ. Վարանդեանին, ծանօթացանք ու ինծի հարցուց Խնուսցի Աւադին, Հապէին, Մարտիրոսին եւ քանի մը ուրիշներու մասին: Յայտնեցի թէ Աւադը մօրս մօտաւոր ազգականն է: Ուրախացաւ հոգոց մը քաշելով.— «Ի՞նչ օրեր էին, Քեռի, աշխատիր նրանց ուղիով ընթանալ»:

Վերջերս կարգ մը քօթօթներ ուզեցին նսեմացնել իր հմայքը, բայց շուտով անհետ եղան: Ու Վարանդեան մնաց տիպար գաղափարականը. երբեք չշեղեցաւ իր գրական ուղիէն, մնաց բարձր իտէալիստ ու յարգուած բոլոր ընկերներէն ու իր շրջապատէն: Իմ աւագ ընկեր, մեր հաւատքի ողջոյնները տար Ծովասարի ու Ծիրնկատարի լանջերուն ինկած անմուրազ հերոսներուն: Յարգանք քեզի որ մեր միտքերուն մէջ տպաւորեցիր ազատութեան գաղափարը եւ մեր հերոսներու փառքը: Ողջ մնացող ընկերները Թող հիւսեն քու փառքդ, յաւէտ անմոռաց գրչի տիտան:

Խ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

"Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ" ԱՆԿԷՆԻ ՄԷՋ

»»» · «««

ԱՆԿԷՆ (Յապաղած).— Ապրիլ 29ին Անկէնի լճի ափին, Շանթէրիվ վիլլայի սիրուն եւ հաճոյատեսիլ սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին թէյասեղանը, «Կ. Խաչի Օր»ուան առթիւ:

Հոծ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ եւ շուտով ստեղծուեցաւ ջերմ ու հաճելի մթնոլորտ մը:

Մասնաճիւղին կողմէ բացման խօսքը կատարեց վարչութեան ատենապետուհի Օր. Անահիտ, պարզելով մեր Կ. Խաչի նպատակը որ բոլորովին տարբեր է միջազգային օրէնքով ընդունուած Կ. Խաչերու գործունէութեան սահմանէն: Շեշտեց թէ Հ. Կ. Խաչը գերագոյն պահանջ մըն է մեր ցաւոտ իրականութեան մէջ, մանաւանդ հայրենիքէն դուրս, օտարութեան մէջ անխուսափելի կորուստի մատնուած մեր նոր սերունդին փրկութեան եւ պահպանման գործին համար, եւ եզրակացուց թէ ամէն ճշմարիտ եւ անշահախնդիր հայ պէտակցօրէն պէտի փարի այս վսեմ պարտականութեան եւ պէտի ջանայ, յանուն այս իրապէս ազգօգուտ նպատակին՝ համերաշխօրէն գործել եւ միշտ հետեւողական ոգիով:

Օրուան բանախօսն էր տիկ. Էլլէն Բիւզանդ, որ իր կուռ ու ուժեղ ոճովը հարազատ պատկերը տուաւ հայ ժողովուրդի ներկային, անոր կեանքին, ապրումներուն, յոյսերուն եւ ձգտումներուն, հայրենիքէն ներս թէ դուրս, օտարութեան մէջ եւ Թուեց Կ. Խաչերու մեծ դերը, կոչ ընելով համագործակցութեան, յանուն այս ճշմարիտ փրկութեան գործին:

Բուռն ծափերու մէջ վերջացաւ իր գեղեցիկ բանախօսութիւնը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին երիտասարդ եւ տաղանդաւոր արուեստագիտուհիներ՝ տիկ. Անահիտ Խերպէկեան դաշնակով, օրիորդներ Հուրիկ Զիթունի եւ Մայտա Պալընեան ջութակով, որոնց կ'ընկերանար Օր. Ալիս Պալընեան դաշնակով, եւ Օր. Սիրարփի Աճէմեան իր գեղեցիկ մեներգներով, դաշնակի ընկերակցութեամբ:

Թէյասեղանի ժամանակ առաջարկուեցաւ երկու վայրկեան յոտնկայս յարգել մեծ Հայուն՝ Պ. Միքայէլ Վարանդեանի յիշատակը, որուն յուղարկաւորութիւնը նոյն օրը կը կատարուէր Մարսէյլի մէջ:

Երկիւղած լռութեան մէջ կատարուեցաւ այս յարգանքը:

Մեր բոլոր երգերուն նման՝ կարծես մեր հանդէսներն ալ պէտք է անպայման խառնուած ըլլան հին թէ նոր վիշտերով, երբ մանաւանդ սուգն է իրապէս մեծ ու հզօրագիտ Հայու մը որ իր բոլոր կեանքը նուիրած է իր ժողովուրդին եւ գիրքերուն:

Թէյասեղանի երկրորդ մասին հայ ժողովրդական երգերը հնչեցին սեղանէ սեղան, պահ մը դարձեալ մոռացութեան տալով օտարութեան ճնշող զգացումը, եւ հայ լեզուին, հայ երգին, հայ ցաւին եւ հայ դէմքերուն հետ բոպէ մը պատրանքն ունեցանք հարազատ զգալու օդն ալ, կապոյտ լճակին ծփանքն ալ, ծաղկազարդ ու դալարադեղ ծառերուն եւ հեռուն ուրուագծուող սիրուն լեռներուն դիւթիչ պատկերն ալ...

Հանդիսականները մեկնեցան խիստ գոհ տպաւորութեան տակ, մաղթելով որ Կ. Խաչը յաճախակի առիթ ընծայէ այսպէս հաճելի հաւաքոյթներու ուր Հայը կը զգայ որ Հայ է եւ ուր ճիգը կը տեսնէ Հայ մնալու եւ Հայու նման ապրելու:

Թղթակից

ԱՊՐԻԼ 11Ը ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

»»» · «««

ԺԸՆԵՒ, 29 ապրիլ (Յապաղած).— Համազգային ոգահանդէսը տօնեցինք շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին: Ներկայ էին բոլոր «Հայաստանցի»ները, պարոն Քրաֆթը եւ գաղութէն միայն երեք հոգի:

Պ. Պէկեանի բացման խօսքէն վերջ (ֆրանսերէն), եղան մէջընդմէջ ընթերցումներ Սիամանթոյէն, Համաստեղէն եւն.: Գեղարուեստական բաժին չունեցանք. (ամօթ չէ՞ մեզի): Օրուան բանախօսն էր Պ. Քրաֆթ Պոնար, որ մեր փափաքին համաձայն տեղեկութիւններ տուաւ փարիզահայ կեանքէն, իր տպաւորութիւնները յայտնեց Փարիզի ոգահանդէսին մասին եւ խօսեցաւ հոն արտասանած ճառը: Վերջացնելու համար երգուեցաւ «Հայր մեր»ը:

Ինչպէս կը տեսնուի, սովորական հաւաքոյթի մը ձեւը տրուած է մեր ամէնէն սուրբ ու նուիրական տօնին: Ի՞նչ կը պակսէր աւելի խնամուած յայտագիր մը պատրաստելու համար: Ազգային ե՞րգ մըն ալ չէինք կրնար երգել:

Հայ գաղութի «տեար»ներուն անտարբերութիւնը մանաւանդ ցաւալի է: Ինչպէս կ'երեւայ, այս օրերուս մեր մեծ հիւանդութիւններէն մէկն ալ անտարբերութիւնն է: Պ. Քրաֆթէն լսեցինք որ Փարիզի հաւաքոյթին աւելի քան 1500 հոգի ներկայ եղած են. այս լուրն ալ իր տաժանելի արձագանգը տուաւ: Ուրեմն ապրին հայ երեւելիներն ու ջոջերը, որոնք լաւ օրինակ կ'ըլլան օտար միջավայրի տակ ապրող նոր սերունդին: Բայց այս մարդիկը եթէ 1915ի դահճին ճիչերը չլսեցին, մեր արցո՞ւնքն ալ չտեսան: Զափազանց մեծ էր հարուածը որուն հետեւանքը մինչեւ այսօր մեր մորթերուն վրայ իսկ կը զգանք:

Անցեալ օր հայ պարոն մը, որ շատոնց «միսիէ» դարձած է եւ զոր կը հրաւիրէի մեր ոգահանդէսին, կ'ըսէր.

— «Հերիք է, զաւակս, ալ վազ անցէք Հայ մնալէն, դուք որ Ժընեւի պէս լուսաւոր քաղաք մը կը գտնուիք: Մանաւանդ ի՞նչ կը նշանակէ ոգահանդէս տօնել, Հայերը եթէ հանգիստ կենային, չէին ջարդուիր: Օսմանեան պանքան օդը հանել ուզողները Հայերը չէի՞ն»:

Այս տեսակ պարոններուն, որոնց Հայոց պատմութեան գիրքերն իսկ անծանօթ են, չ'արժե՞ր յիշեցնել Օրլէանի գերապայծառ Թուշէին խօսքերը, զոր կ'արտասանէր 1916 փետր. 13ին, Մատլէնի մէջ.

— «Si ce qui resterait de ce malheureux peuple devenait anarchiste, si, à coups de bombes, il faisait sauter Constantinople, je ne crains pas, moi, évêque, devant l'autel du Christ, de déclarer que leur acte serait **légitime** et même **sanctifié**»:

⁂ Կիրակի օր 22 ապրիլ «Հայաստան»ի մէջ աշակերտներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Խաղամոլ»ը: Թէեւ միայն հայ գաղութին համար էր ներկայացումը, բայց հրաւէրին պատասխանած էին հազիւ տասը հոգի: Ահաւասիկ թէ որքա՞ն կը քաջալերուի «Հայաստան»ի աշակերտութիւնը իր հայկական ձեռնարկներուն մէջ:

Առ հասարակ բոլոր դերասաններն ալ լաւ խաղարկութիւն ունեցան:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»ՑԻ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Մեր դպրոցին հանդէսը

ՔԱՇԱՆ.— Փարիզի հարաւային շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան տարեկան Գ. հանդէսը տեղի ունեցաւ ապրիլ 29 կիրակի օր Պանեէօյի ծանօթ սրահին մէջ: Գաղութը հոծ բազմութեամբ եկած էր վայելելու դպրոցական աշակերտներու երգն ու հայերէն արտասանութիւնները:

Վարչութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ս. Գարակէօզեան, ըրաւ օգտակար թելադրութիւններ, համերաշխօրէն ընթանալու եւ հայ լեզուի պահպանման համար չընկրկելու որ եւ է զոհողութեան առջեւ: Պ. Գ. Յովհաննէսեան կը նուագէր թառի վրայ գեղեցիկ կտորներ. արտասանութիւններ եւ խմբերգներ կատարուեցան աշակերտներու կողմէ, առաջնորդութեամբ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի: Ընթերցումներ կատարուեցան դասագիրքերէ, շատ սահուն եւ վարժ, ներկայ էին շրջանիս հայ գայլիկները՝ իրենց խմբապետ Պ. Ա. Շանթի հետ, ներկայացուցին «Գուշակ»ը եւ արժանացան ծափերու: Անակնկալներ էին Անիէսէն փոքրիկն Հ. Գասպարեանի ջութակի վրայ հայերէն եղանակները «Մեր հայրենիք»ը, «Բամ Փորոտան»ը, «Զէյթունցիներ»ը եւն. եւ մանաւանդ արտասանութիւնը եւ վեց տարեկան Օր. Յովհաննէսեանի պարերը, որոնք խլեցին բուռն ծափեր: Պ. Մելքոն Քէպապճեան նուիրած էր ապակեայ անօթ մը ծաղկանկարուած իր կողմէ եւ դրուեցաւ աճուրդի, բարձրանալով 400 ֆրանքի: Շահեցաւ Պ. Միհրան Քիւրքճեան: Աշակերտները ներկայացուցին «Երեք քաջեր» կատակերգութիւնը շատ յաջող: Հանդէսը կը վերջանար ծափերու եւ ընդհանուր խանդավառութեան մէջ: Փակման խօսքը ըրաւ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան որ իր գոհունակութիւնը յայտնեց բոլոր ծնողքներուն համակրանքին եւ աշակերտներուն աշխատասիրութեան համար:

Վարչութեան եռամսեայ տեղեկատուութիւնը գոհացուցիչ էր: Պ. Խաչատուր Ադլաղանեան միութեան անդամներէն՝ նուիրած էր 50 ֆրանք իր դեռատի աղջկան՝ եօթնամեայ Վերոնիկի մահուան առթիւ:

Կազմուած է մարզական խումբ մը, Միութեան հովանաւորութեան ներքեւ, բաղկացած 12 պատանիներէ եւ 17 դպրոցական աշակերտներէ: Կ'աշխատինք ունենալ դաշտ մը իբր մարզարան: Գրադարանը կազմակերպուելու վրայ է: Մեր յարգելի հեղինակները եւ նուիրատու ազգայինները պէտք չէ մոռնան այս գրադարանը որ 1000է աւելի Հայերու մտաւորական սնունդի կեդրոնը դարձած է: Հանդէսէն զուտ հասոյթ գոյացած է 850 ֆրանք:

Թղթակից

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՌԱԶՄԻԿ, երկշաբաթաթերթ: Պաշտօնաթերթ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան: Թիւ 1 եւ 2: Հասցէ.— 42 ռիւ տը լա Ժոնքիէռ, Փարիզ: Տարեկան բաժնեգին 20, վեցամսեայ՝ 10 ֆրանք: Զեռքէ հատը 50 սանթիմ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

կը բարձրանայ պատիւի, հպարտութեան, ուժի եւ ազգային կենդանի կամքի Գերմանիան: Անցա՛ծ է այն ժամանակը երբ Գերմանիան խաղալիկ դարձած էր միջազգային քաղաքականութեան: Մէջտեղ եկած է Գերմանիա մը որ այժմ կրնայ դիմադրել Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Ֆրանսայի: Ինչ կ'ուզէ թող ըլլայ. Գերմանիան այսօր չունի կուսակցութիւններ եւ դասակարգեր, ինչպէս 1918ին: Այսօր Գերմանիան չէ որ Սարը կը պահանջէ, այլ Սարն է որ ինքզինքը անբաժան մասը կը հռչակէ Գերմանիոյ: Այս հարցին մէջ մենք ոչ ընկրկում կը ճանչնանք, ոչ ալ խրաւախոհութիւն: Ժմահաճոյքով էր որ Սարը անջատուեցաւ Գերմանիայէն եւ հաստատուեցաւ կառավարութիւն մը՝ բաղկացած չորս օտարներէ եւ մէկ Սարցիէ: Թո՛ղ փորձեն Ֆրանսական դրամով սարկացնել Սարցի հանքագործը, թող փորձեն բանի Ֆրանսական դպրոց դրկել այդ հանքագործին տղան,— չպիտի կրնան ժխտել թէ պատերազմէն առաջ Սարի բնակիչներուն հազարէն կէսը միայն Ֆրանսացի էր եւ Ֆրանսերէն կը խօսէր, չպիտի կրնան ուրանալ թէ Վերսայլի դաշնագրին հեղինակներէն մէկը, Իտալիոյ վարչապետ Նիթթի ըսած է,— «700,000 Գերմանացիներու մէջ ոչ իսկ հարիւր Ֆրանսացի կայ»:

Բանախօսը յետոյ խօսքը ուղղելով Սարի պատուիրակներուն, յեչտեց.

— «Անոնք որ զրկանքներ, անօթութիւն եւ հարստահարութիւն կրեցին, բայց մերժեցին Ֆրանսական դպրոց ղրկել իրենց տղաքը, կրնան վստահ ըլլալ թէ Գերմանիոյ սիրտը կը բաբախէ իրենց հետ, թէ միեւնոյն արիւնը կը հոսի իրենց երակներուն մէջ: Մի կարծէք թէ դուք կղզիացած էք: Այն ձեռքը որ կ'երկարի ձեզի, ձեռքն է գերման ժողովուրդին, ձեռքը 70 միլիոն գերման եղբայրներու եւ քոյրերու: Դուք յաղթական պիտի ելլէք եւ չպիտի մոռցուիք մեր կողմէ, եթէ դուք ձեզ չմոռնաք: Սարը գերմանական է յաւիտեան»:

Պատերազմական պարտքերու խնդիրը

ՀԱՅԱՍՏԱՆՆ ԱԼ ՊԱՐՏԱԿԱՆ ԿԸ ՄՆԱՅ ...

Յունիս 15ի պայմանաժամը մօտ ըլլալով, նորէն կը յուզուի պատերազմական պարտքերու խնդիրը: Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Անգլիա եւ ուրիշ ազգեր ազատ պիտի մնան Ճոնսընի օրէնքէն, մասնակի վճարումներ կատարած ըլլալով, բայց պայմանաւ որ յառաջիկայինամբողջապէս վճարեն պայմանաժամը լրացած պարտքերը: (Ճոնսընի օրէնքին համաձայն, ամերիկեան հրապարակին վրայ արժեթուղթերու առուծախ չպիտի կրնան կատարել պարտապանց պետութիւնները):

Միեւնոյն հեռագրին համաձայն, նախագահ Րուզվէլթ լիազօրութիւն պիտի պահանջէ խորհրդարանէն, որպէսզի կարենայ անջատ բանակցութիւններ կատարել իւրաքանչիւր պետութեան հետ:

Մ. Նահանգներու ելմտական նախարարը հետեւեալ տեղեկագիրը յանձնեց Ծերակոյտին, պատերազմական պարտքերու մասին.—

Միակ պետութիւնը որ ամբողջովին վճարած է իր պարտքերը, Ֆինլանտան է (8,726,645 տոլար):

Մինչեւ 1934 յունուար 4 մասնակի վճարումներ կատարած են.— Չեխոսլովաքիա, ամբողջական պարտքը՝ 165,283,195 տոլար. պայմանաժամուն չվճարուած գումար՝ 2,552,898: Մեծն Բրիտանիա՝ ամբողջը՝ 4,636,157,358, անվճար մնացած՝ 176,120,246: Յունաստան՝ 32,583,348, անվճար՝ 1,379,690: Իտալիա՝ 2,0008,103,288. անվճար 13,670,010: Ռումանիա՝ 63,871,783, անվճար՝ 1,048,750, եւն. եւն.:

Որ եւ է վճարում չեն կատարած, 1932 յուլիս 1էն սկսեալ — Աւստրիա, որուն պարտքն է 23,757,934 տոլար. Ֆրանսա՝ 3,960,772,238. Գերմանիա՝ 724,186,174 եւն.: Որ եւ է վճարում չընողներուն մէջ կը գտնուին Հայաստան՝ որուն պարտքն է 20,313,416 տոլար, Ռուսիա՝ 337,223,288 տոլար:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅԵՐԸ ԳՈՐԾԷ ՊԻՏԻ ՀԱՆՈՒԻ՞Ն

Պուլկարիոյ պատկան նախարարութեան կողմէ տրուած հրահանգի մը համաձայն, Ֆիլիպէի եւ այլ քաղաքներու բոլոր աշխատանոցներն ու գործատեղիները իրենց ոչ—պուլկարահպատակ գործաւորներուն հաղորդած են թէ 15 օր յետոյ գործ չունին:

Այս հրահանգին ենթակայ են նաեւ Հայերը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ

Մարսէյլի առեւտրական Սենեակը որոշեց պատուիրակութիւն մը դրկել Թուրքիա, մայիս 18—23, աւելի ամրապնդելու համար առեւտրական յարաբերութիւնները: Պատուիրակութիւնը պիտի այցելէ Պոլիս եւ Էնկիւրի:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ, Մշօ, Վռամեան եւ Արղութեան խումբերու բոլոր ընկերները վաղը, Չորեքշաբթի երեկոյ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Հինգշաբթի Մայիս 10ին, Համբարձման Տօնի օր, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ Հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի նորոգ հանգուցեալ Բիւթանիոյ նախկին առաջնորդ Սահփաննոս Արքեպսկ. Յովակիմեանի յիշատակին:

Այս առթիւ կը հրաւիրենք հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեան եւ յարգել արժանաւոր Հովիւին յիշատակը:

(կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ եղբայրս Խնուսի Գարաչօպան գիւղէն 28 տարեկան Տիգրան Մակարեանը, հօր անունը Յովհաննէս, մօր անունը Մարիամ: 1915ին բաժնուած եմ Կարնոյ Նահանգի Վարդով գաւառի Ցրխաւել գիւղէն: Մինչեւ օրս ո եւ է տեղեկութիւն չունիմ: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Herant Magarian, 4, rue du Bois, St. Etienne (Loire):

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը (37 տարեկան) տնական աշխատանքներու համար, օրավարձքով կամ ամսականով: դիմել Պ. Մխիթարեանի, 6, rue Blanqui, փարիզ (13):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ.՝ Մ.

Թ. Ք. ժամացոյցին նայեցաւ. տասնին քառորդ կար:

— Ինչ կ'ուզէ ըլլայ, պէտք է տեսնեմ Լէքմընը ... Քանի մը հոգի թող պատրաստ գտնուին, ինչ կ'ըլլայ, ինչ հըլլար, շատ գործ ունիմ դեռ...

ԳԼՈՒԽ 12

Գարա անկողինին հանգստաւէտ բարձերուն վրայ երկնցած կը մտածէր. զաւն արտայայտութիւն մը ունէր իր դէմքը. ինչե՛ր, ինչեր անցան իր մտքէն:

Ահաւասիկ Ալպանացի ցեղապետը որ տասներկուտարիառաջ Տուրացոյի գիւղերէն մէկուն մէջ իր ամբողջ ունեցածը կորսնցուցած էր Գարայի քմահաճոյքին համար:

Ահաւասիկ տանելաւո նայուածքը այն մարդուն որուն աղջիկը ձեռնակապերով կաշկանդուած՝ փտած էր գետինը:

Ու նաեւ այն զարհուրելի ժամը երբ Գարան՝ ինքը դերանի մը կապուած, կը դիտէր մոմը որ հետզհետէ կը հատնէր վառօղով լեցուն դժոխային մեքենայի մը քով:

Այս վերջին դէպքը Գարան շատ լաւ կը յիշէր, որովհետեւ անիկա պատահած էր Տեսանընդառաջին:

Ու աւելի զուարթ բաներ ալ անցան անոր մտքէն. յիշեց այն թուրք ոստիկանները որոնք օգնութեան եկած էին. ու վերջապէս յիշեց այն գիշերային հաճոյքը զոր զգացած էր երբ գինքը սպաննել ուզողները կը ճօճէին կախաղանին վրայ:

Գարա տարուած էր այս խորհուրդներով, երբ յանկարծ լսեց փողոցի դըռան զանգակը:

Թ. Ք.ն էր արդեօ՞ք: Անկողինէն ցատկեց, դուռը բացաւ ու մտիկ ըրաւ. եթէ դաղտնի ոստիկանն էր եկողը տունը խուզարկելու համար, մտահոգիչ դէպք էր մանաւանդ որ... բայց չէ՞ որ տեսնուած էր անոր հետ եւ փարատած էր անոր կասկածները:

Խիստ ձայն մը կը լսուէր բակէն, ո՞վ էր: Յանկարծ լսեց Ֆիշըրի ոտնաձայնը:

— Կ'ուզէ՞ք Պ. Կէյալըքոլը տեսնել, հարցուց ծառան:

— Պ. Կէյալըքօ՞լը... Գարա հանդարտեցաւ.

— Անշուշտ. ըսէ թող վեր գայ. հարցուր որ կ'ուզէ՞ ննջասենեակիս մէջ տեսնել զիս...

— Ըսի որ անկողին մտած էք, պարոն, բայց շատ կոպիտ պատասխան մը տուաւ:

Գարա խնդաց:

— Վեր ղրկէ. Պ. Կէյալըքոլի մեկնելէն յետոյ կրնաս դուրս ելթալ ամբողջ գիշերը. կրնաս առտուն վերադառնալ:

— Շատ լաւ պարոն, ըսաւ ծառան:

— Բայց կարծեմ աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ մինչեւ ժամը տասնմէկ սպասես... գաւաթ մը կաթ եւ քանի մը սանտուիչ բեր ինծի կամ վարը ձգէ ափսէի մը վրայ...

— Շատ աղէկ, պարոն, պատասխանեց ծառան եւ դուրս ելաւ:

Պ. Կէյալըքոլ քթին տակէն բաներ մը մռլտալով կը պտտէր բակին մէջ:

— Պ. Գարան ձեզ կ'ուզէ, պարոն, ըսաւ Ֆիշըր:

— Օ՜հ, շա՜տ ազնիւ է, շա՜տ բարի: երեք տարի է իր ազատ գործին եւ տուէ եմ... մազերս ճերմկցան իրեն համար աշխատելով, հասկցա՞ր...

— Այո պարոն.

— Կը տեսնե՞ս մօրուքիս ճերմկած մազերը ... ճերմա՞կ են...

— Այո պարոն...

— Աղուոր մը ճերմկած, այնպէս չէ՞ ... Քաչէ թել մը..

— Ինչպէս կրնամ այդ տեսակ բան մը ընել, պարոն:

— Օ՜հ չես կրնար հա՞, լաւ ուրեմն առջեւս ինկիր...

Ու Ֆիշըր հիւրը վեր առաջնորդեց եւ միասին մտան Գարայի սենեակը: Այս վերջինը սիրալիր ընդունեց այդ տարօրինակ մարդը որ տակաւին դըռան վրայ կը պահէր իր սիլինտրը:

Ֆիշըր առանձին ձգեց երկու բարեկամները եւ վար իջաւ իր գործերուն նայելու համար:

Տասը վայրկեան վերջ սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ Ֆիշըր սանդուղին վրայ լսեց Կէյալըքոլի ոտնաձայնը:

— Ալ ոչ Փաթակոնիա մնաց, ոչ ալ Թիէրա տէլ Ֆուէկօ, կը պոռար մարդը. յոյս ունիմ որ չէքը կը վճարուի. այս բնականաբար, բայց Փաթակոնիա չի մնաց այլ եւս...

Ու յետոյ խնդաց. սանդուղներուն վարի ծայրը հանդիպեցաւ ծառային:

— Գետնին տակը անցնին սա Յոյները. երբեք չվստահիս իրենց, գըրամդ միշտ կանխիկ առ, հասկցա՞ր:

— Այո պարոն, ըսաւ Ֆիշըր. սակայն Պ. Գարան միշտ առատաձեռն է նիւթական խնդիրներու մէջ:

— Մի հաւատար, մի հաւատար:

Այդ պահուն լսուեցաւ Գարայի սենեակին փականքին ձայնը:

— Այդ ի՞նչ էր, հարցուց Կէյալըքօլ:

— Պ. Գարան դուռը փակեց, պատասխանեց ծառան. կը նշանակէ որ չուզեր անհանգիստ ըլլալ մինչեւ ժամը... տասնմէկ առնուազն...

— Ինչ վախկոտ մարդ է...

Կէյալըքօլ ծանր քայլերով կտրեց բակը, դուռը բացաւ եւ անյայտացաւ մութին մէջ:

— Ինչ չուն ես դուն, մտածեց Ֆիշըր ու ժամացոյցին նայեցաւ. տասնին հինգ կար:

ԳԼՈՒԽ 13

— Եթէ բարեհաճիք ներս հրամմել, պարոն, վստահ եմ որ Լէքմընը պիտի փափաքի ձեզ տեսնել, ըսաւ Թ. Ք. շատ ազնիւ էք որ կը հետաքրքրուիք իր գործով:

Ընդհանուր ոստիկանապետը Թ. Ք.ի հետ միասին անցաւ ներսանցքէն:

— Ներսմին մասին հոգդ մի ըներ, ըսաւ իր օգնականին. այս գիշեր Գարայի թօլէյմիւնին հետ ճաշեցի. վաղ առտու ամէն ինչ կարգադրուած պիտի ըլլայ...

— Ուրեմն Լէքմընը վար գիներ պէտք չկա՞յ, հարցուց Թ. Ք.:

— Ո՛չ:

— Պարթօլէմիւն Պէլինտա Մէրիի մասին խօսեցա՞ւ.

— Պէլինտա Մէրին ո՞վ է, հարցուց Ոստիկանապետը:

— Անոր աղջիկն է...

— Ինչ կ'ըսես... այս յիշեց անունը. Ֆրանսա է եղեր...

— Իրա՞ւ, հարցուց Թ. Ք. անմիջապէս օրէն. երանի թէ Ֆրանսա եղած ըլլար, մտածեց ինքնիրեն:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — 17, Rue Damesme PARIS (13e) — Téléphone : Glacière 15-70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ԵՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՅԻՍ — MERCREDI 9 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2491

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍ ԿԱՐԿՏԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

»»»· · «««

Ներգաղթի ողբերգութեան մէջ, բուն չարիքը յետաձգումը չէ: Այդ կրնայ հիմնաւոր ըլլալ:

Իսկական ողբերգութիւնը այն է որ՝ Երեւան չունի ներգաղթի որոշ քաղաքականութիւն:

Երեւան բռնած է ճամբայ մը որ վարկաբեկիչ է եւ վրդովիչ: Անոր համար ներգաղթը ոչ թէ բնական իրաւունք մըն է, այլ շընորհ մը, որ պարբերաբար կ'ընծայուի արտասահմանի աշխատաւորութեան: Այն ալ մասնաւոր բանակցութիւններով եւ սակարկութիւններով:

Բարեմիտներ պիտի ըսեն,— Ի՞նչ ընեն, երկիրը աղքատ է եւ անբաւական: Ժողովուրդը տանի՞ն լեռներուն վրա՞յ նետեն:

Ճիշդ ատոր համար է որ կ'ըսենք թէ Երեւան չունի ներգաղթի կանխորոշ քաղաքականութիւն: Ան այս հիմնական խնդիրը կը կապէ կա՛մ արտասահմանի աջակցութեան եւ կամ այս ու այն ձեռնարկին շինութեան հետ:

Այս մեղադրանքը ուղղած ատեն, մենք երբեք չենք անտեսեր Խ. Հայաստանի ներկայ պայմանները,— աշխարհագրական, տնտեսական թէ քաղաքական:

Միայն կամքէ անկախ պատճառները չեն որ ծայրանկարի մը կը վերածեն հիմնական պահանջ մը, ներգաղթը:

Ներկայ իշխանութիւնը կայութեան տէրն է 1921էն ի վեր: Արդ, մենք իրաւունք չունի՞նք սպասելու որ տիրարար վարէ գոնէ այս գործը:

Եւ քանի որ միշտ կը պարծենայ թէ հաւասար իրաւունքներ կը վայելէ Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի հետ, անարդարութի՞ւն է պահանջել որ հասկընէ ամէն տեղ՝ թէ դաշնակից Հայաստանի կացութիւնը բացառիկ պահանջներ կը պարտադրէ:

Օրինակ, եթէ անյարմար էր տաքը – տաքին յուզել Ղարաբաղի կամ Նախիջեւանի խնդիրը, 12 տարի վե՞րջն ալ նոյն կացութեան մէջ կը գտնուինք: Այն ատեն, ինչո՞վ կրնան ապացուցանել իրենց յաւակնութիւնները, իբրեւ հաւասարազօր անդամ խորհրդային պետութեան:

Մենք սրտանց կ'ողջունենք բոլոր շինարարական աշխատանքները, տուներէն մինչեւ ճահիճներուն օգտագործումը եւ ելեկտրակայանները:

Այդ բոլորը երկիր կը շէնցնեն, բայց որքա՞ն հող կրնան աւելցնել, որպէսզի կարելի ըլլայ ամէն տարի առ նուազն տասը հազար աշխատաւորներ փրկել պանդխտութենէ:

Ուրիշ անբնական երեւոյթ մը,— Երեւան դրամ կը սպասէ արտասահմանէն, գաղթականներու փոխադրութեան եւ բնակարաններու շինութեան համար:

Տեսե՞ր էք որ եւ է երկիր, որ այսպիսի պայմաններ դնէ իր պանդուխտ զաւակներուն, գերադանցապէս պետական գործի մը համար:

Եթէ Երեւանը չողենաւ չունի, Մոսկուա՞ն ալ զրկուած է այդ առաւելութենէն:

Բազմաթիւ կարմրադրօշ նաւեր կ'երթեւեկեն Սեւ ծովէն Միջերկրական եւ միւս բոլոր ծովերն ու ովկիանոսները: Ինչո՞ւ պետական կառավարութիւնը ձրի շոգեկառք, յունականը՝ շոգենաւ կը տրամադրէ հայ գաղթականներուն համար, իսկ խորհրդային իշխանութիւնը «վարձ» կը պահանջէ...

Եւ ինչո՞ւ երկու չափ, երկու կշիռ կը գործածէ այդ միեւնոյն իշխանութիւնը:

Տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ էր որ, թերթերը կը գրէին թէ Մոսկուա հողամաս մը տրամադրած է արեւելեան Սիպերիոյ մէջ, հրէական ոստան մը հաստատելու համար, ընծայելով ամէն դիւրութիւն եւ ստանձնելով փոխադրութեան ծախքերը:

Ո՞ րը աւելի սուղ է, շոգեկա՞ռքը թէ շոգենաւը: Եւ ո՞ր ճամբան աւելի երկար է,— Մարսէյլէ՞ն, Պէյրութէ՞ն, Պիրէոսէ՞ն, կամ Վառնայէն Պաթո՞ւմ, թէ Լեհաստանէն, Գերմանիայէն եւ ուրիշ ցամաքամասերէ դէպի Սիպերիա:

Երբ Երեւանը կայկօրէն կը գործադրէ Մոսկուայի բոլոր հրահանգներն ու նշանախօսքերը, Արարատի կամ Զանգեզուրի թշուառ գիւղացիներէն դրամ հանգանակելով ի նպաստ Գերմանիոյ, Չինաստանի կամ Աւստրիոյ յեղափոխականներուն, չի՞ կրնար այնքան տարրական պահանջ մը արժեցնել անոր առջեւ:

Նոյն հարցումները՝ բնակարաններու շինութեան առթիւ:

Եթէ Հայաստանը ազատ ըլլար, ամէնէն անճար գաղթականն ալ իր սեփական տունը կ'ունենար իր ձեռքով: Եւ հազարաւոր բնակարաններ կը բուսնէին մէկ տարիէն միւսը:

Վկայ՝ այն բոլոր գաղութները ուր համբանքներ ունինք: Վըկայ նոյնիսկ այս հարուստ երկիրը: Պետութի՞ւնն էր որ շինեց, կամ հանգանակութեա՞մբ շինուեցան Մարսէյլի եւ ուրիշ վայրերու հայկական գիւղերը, այնքան կարճ ժամանակի մէջ:

Քանի որ իրենց հաստատած կարգուսարքը ոչ միայն խափանեց անհատական ձեռներէցութիւնը, այլ եւ թշուառութեան հաւասարութիւնը հաստատեց ամբողջ երկրին մէջ, ուրեմն իրենց պարտականութիւնն էր գտնել պետական միջոցներ, բնակարաններու շինութեան համար: Պարզ խօսքով, բացառիկ վարկ պահանջել ընդհանուր ելմտացոյցէն:

Երեւան զանց առաւ այս տրամաբանական եւ օրինական միջոցը, եւ հրամայեց արտասահմանի,— Դրամ ժողվեցէք, որպէսզի տուն շինենք եւ ձեր գաղթականները տեղաւորենք:

Դրամ ժողվելու գործն ալ յանձնուեցաւ հատընտիր խմբակի մը, որուն վեց ամսուան տքնութեան արդիւնքը ոչ իսկ հարիւր հազարի կը հասնի: (Այդքան գումար միայն «Յառաջ»ը հաւաքեց Տիրանի, եւ նոյնքան ալ Ֆիլիպէի աղէտեալներուն համար, չհաշուելով միւս հանգանակութիւնները):

Մինչեւ ե՞րբ այս կարկտան միջոցները: Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՊՆԸ ՍԷՈՒՏ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԷ ԱՄԲՈՂՋ ԵԷՄԷՆԸ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻՆ

Ատէնէն կը հեռագրեն թէ Ֆէյզալ, Հիճազի թագաւորին տղան, Հոտէյտայի էմիր նշանակուեցաւ: Վահաբիներուն բանակը յաղթականօրէն կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը: Կ'ըսուի թէ Իպնը Սէուտ որոշած է գրաւել ամբողջ Եէմէնը: Իր զօրքը ուրիշ քաղաք մըն ալ գրաւեց Սանաայի մօտ, ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք: Գերիներուն մէջ կը գտնուին երկու իտալացի սպաներ, որոնք մարզիչ էին Եէմէնի բանակին: Վերջին լուրերու համաձայն, Եէմէնի Իմամը պատրաստութիւններ կը տեսնէ, նոր գիրքեր ամրացնելու եւ դիմադրութիւնը շարունակելու համար: Էմիրին հիւսիսային բանակը իր ուժերը կը համախմբէ լեռներու մէջ, մայրաքաղաքին մօտ, իսկ ուրիշ բանակ մը կը շարժի դէպի Թաազ: Իպնը Սէուտ որոշած է հաշտութիւն չկնքել, այլ զինադադար մը շնորհել, պայմանաւ որ Իմամ Եահեա գահընկէց ըլլայ:

Լոնտոնի մէջ լրջօրէն կը զբաղին այս արաբական պատերազմով, որ ուղղակի կապ ունի Մեծն Բրիտանիոյ շահերուն հետ: Զեկոյցներ փոխանակուեցան Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Թէեւ պարունակութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ երկու երկիրներն ալ բարեկամական տրամադրութեամբ կը քննեն խնդիրը: Ինչպէս յայտնի է, Անգլիա ռազմագիտօրէն գրաւած է Ատէնի ստացուածքով, իսկ Իտալիա՝ Էրիթրէի գաղթավայրով, որ կը գտնուի Կարմիր ծովուն միւս ափը: Ցետոյ, բաւական թիւով Անգլիացիներ եւ Իտալացիներ կան Հոտէյտայի մէջ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— Բրիտանական կառավարութիւնը բոլորովին չէզոք դիրք մը բռնեց Իպնը Սէուտի եւ Եէմէնի իմամին միջեւ ծագած վէճին մէջ: Կառավարութիւնը լաւ յարաբերութիւններ ունի երկուքին հետ ալ, եւ պարզապէս միջոցներ ձեռք առած է, անգլիական հպատակներուն կեանքն ու ստացուածքը ապահովելու համար:

Լուրի մը համաձայն, իմամ Եահեա, որ եօթանասուն տարեկան է, կ'ուզէ անձնատուր ըլլալ, բայց իր որդին՝ Զայիֆ իւլ Իսլամ կ'ընդդիմանայ, ձգտելով կռիւը շարունակել մինչեւ վերջին շունչը: Ինք թեկնածու է Եէմէնի գահուն, բայց Իպնը Սէուտի տղան եթէ նոր յաղթանակ մը տանի, թագաւոր պիտի հռչակուի ամբողջ Եէմէնի:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

— —

« ԿԵՑՑԷ՛ Մ. ՔԷՄԱԼ » ԿԸ ԳՈՌԱՆ

Վերջերս Անտիոք եւ Իսկէնտէրուն այցելեց Անթապի կուսակալը, կարգ մը տակաւին հարցերու կարգադրութեան համար:

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Անտիոքի Թուրքերը խանդավառ ցոյցեր կատարած են այս առթիւ, « կեցցէ Մ. Քէմալ » գոռալով փողոցներուն մէջ: « Ճիմհուրիյէթ »ի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս ցոյցերուն առթիւ.—

Անթապի կուսակալին նախագահութեան տակ գտնուող մարմինը Հալէպէն Անտիոք երթալու միջոցին, ճամբան հանդիպած է «տասնըվեց տարուան կարօտով լեցուն» Անթաքիացիներու ահռելի բազմութեան մը որոնք ճամբան դրօշազարդած եւ գիշերուան համար ալ « լիւքս » լամբարներ կախած էին: Կէս օրին քաղաքինշուկան փակուած է եւ այր ու կին, ծեր ու տղայ 20 հազար? հոգիէ բաղկացած բազմութիւն մը ընդառաջ փութացած է Թուրք հիւրերուն:

Երբ ինքնաշարժները կը հասնին, անհամար ժողովուրդը, ուրախութեան լացով ու աղաղակներով կը թափի անոնց վրայ: Ամէն ոք կը փութայ ինքնաշարժին առջեւ ծածանող Թուրք դրօշակը համբուրելու: Ինքնաշարժերը վեր կը բարձրացնեն եւ ժողովուրդը զանոնք իր ուսերուն վրայ առած կը տանի մինչեւ այն պանդոկը ուր Թուրք մարմինը պիտի իջնէր:

Քաղաքը մինչեւ կէս գիշեր խրախճանքի մէջ էր, իսկ առտուն, մութնալոյսին, ամէն ոք ծաղկեփունջեր բռնած պանդոկ կը վազէր, ուր կուսակալը ժողովուրդին ներկայացուցիչներուն ու մեծ կալին համար բարեմաղթութիւններ կ'ընդունէր:

«Մեկնումի միջոցին, յարգելի կուսակալին աչքերէն գլորող արցունքները, խեղճուկ դէմքով մը վիզը ծռած ժողովուրդին արցունքներուն խառնուեցան: Վերջին անգամ Թուրք դրօշը համբուրելու համար իրար հրմշտկող անձերուն ղողղղացող շրթներէն սա խօսքերը կը բարձրանային.

« — Դարձեալ կը սպասենք. մեզ մի մոռնաք »:

Անգլիա ընդդէմ Ճափոնի մրցակցութեան

Անգլօ-ճափոնական բանակցութիւնները խզուած ըլլալով, անգլիական կառավարութիւնը որոշած է խիստ միջոցներ ձեռք առնել Ճափոնի առեւտրական մրցակցութեան դէմ: Այսպէս, խիստ սահմանափակման պիտի ենթարկուին ճափոնական բամպակի ներածումները եւ ծանր մաքսեր պիտի հաստատուին: Ճափոնական վաճառամարտը (տըմփինկ) կը սպառնայ նոյնիսկ Լանքաշիրի հրապարակին:

Երկուշաբթի օր երեսփ. ժողովն ալ զբաղեցաւ այս հարցով: Առեւտրական նախարարը յայտարարեց.— Բանակցութիւնները կը շարունակուէին մէկ տարիէ ի վեր, եւ այդ միջոցին Ճափոնցիները շարունակեցին տարածել իրենց արտածումները ի վնաս Լանքաշիրի: Հետեւաբար կառավարութիւնը համոզուեցաւ թէ չէր կրնար աւելի ուշացնել իր տնօրինութիւնները: Հինգշաբթի օր իմացուցինք ճափոնական դեսպանին թէ կառավարութիւնը ինքզինքը ազատ կը զգայ, հարկ դատած միջոցները ձեռք առնելու եւ իր առեւտրական շահերը պաշտպանելու համար:

Կառավարութեան որոշած միջոցներուն գործադրութիւնը սկսաւ անմիջապէս, մայիս 7ին:

Տքթ. Կէօպէլսի ճառին հետեւանքները

Երէկ ամփոփած էինք Գերմանիոյ փրոփականտի նախարարին՝ Տօքթ. Կէօպէլսի բուռն ճառը, որ կը պահանջէր վերադարձնել Սարի նահանգը: Այս ճառը մեծ տպաւորութիւն գործած է Ֆրանսայի մէջ, որ դայն պիտի օգտագործէ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին առջեւ, պաշտպանելու համար իր տեսակէտները: Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, որ ժընեւ կ'երթայ այսօր, վաղը, կանգ պիտի առնէ Փարիզի մէջ, խորհրդակցելու համար, քանի որ ժողովը պիտի վերարացուի մայիս 29ին: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը այս առթիւ ուշադրութիւն պիտի հրաւիրէ տօքթ. Կէօպէլսի սպառնալիքներուն վրայ, "որոնք ցոյց կուտան թէ Գերմանիա մեծապէս ուժովցած է, հակառակ Վերսայլի դաշնագրին տրամադրութեանց: Մամուլը մասնաւորապէս կ'ընդգծէ գերման նախարարին հետեւեալ խօսքը.— « Մէջտեղ եկած է Գերմանիա մը որ կրնայ դիմադրել Ֆրանսայի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ի՛նչ կ'ուզէ թող ըլլայ»: Այս յայտարարութիւնը խոստովանութիւն մը կը համարուի Գերմանիոյ վերազինման: Ուրեմն Գերմանիա պատրաստ է նոր պատերազմի մը համար: Կիսապաշտօնական « Թան »ը դիտել կուտայ թէ մինչեւ հիմա ոչ մէկ գերման նախարար այսքան անպատկառութեամբ յայտարարած էր թէ Գերմանիա ի հարկին զէնքի զօրութեամբ պիտի ստանայ ինչ որ չի կրնար առնել օրէնքով եւ արդարութեամբ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ

Ես պատմեմ, դուք դատեցէք:

Ամերիկայի Ռամկավարները ալ անգլերէն թերթ մը կը հրատարակեն, նոր սերունդին համար:

Այդ լրագիրը, «Արմինեըն Միրըր», վերջերս նկար մը կը հրատարակէ,— վայրենի մարդ մը, մարդասպան մը, դաշոյնը ձեռքը բռնած՝ կ'ուզէ իջեցնել եկեղեցիի մը գլխուն: Եկեղեցին ալ շատ կը նմանի էջմիածնի մայր տաճարին, իր խաչով ու գմբէթով:

Պատկերին տակ շարած են հետեւեալ նախադասութիւնը, անշուշտ անգլիերէն.—

«ԴԱՇՆԱԿԸ.— Ինչ բան որ տիրապետութեանս տակ չինար, պիտի կործանեմ »:

Կը հասկնաք միտ բանին: Ռամկավարները կ'ուզեն անգլիախօս աշխարհին եւ նոր սերունդին ալ «ուսուցանել », թէ Դաշնակցութիւնը մարդասպան է, ոճրագործ է, եւ կը սպառնայ կործանել Հայ. եկեղեցին:

Այս դեռ ոչինչ:

Ի բնէ տմարդի եւ սողոսկուն, այս խմբակցութեան պաշտօնաթերթը, «Պայքար», նոյն պատկերը կ'արտատպէ առաջին էջին վրայ, եւ իբրեւ բացատրութիւն կը սահեցնէ հետեւեալ նախադասութիւնը.—

« Արմինեըն Միրըր »ի մէջ հրատարակուած պատկեր մը »: (Պայքար, 25 ապրիլ 1934):

Պիտի հարցնէք,— ինչո՞ւ չի բացատրեր պատկերին բովանդակութիւնը: Ինչո՞ւ չի դներ, գոնէ, անգլերէն բացատրութեան թարգմանութիւնը:

Եթէ այդքան տարրական պարկեշտութիւն կամ քաջութիւն ունենային, այն ատեն ո՞ւր կը մնար Ռամկավարութիւնը:

« Յառաջ »ը խօսք մը ունէր, Դեւուն արք.ի սպանութեան առթիւ.— Ռամկավարները սրբեցին դանակը:

Դանակ սրբելու մեթոտ մը չէ՞ այս ալ: Եւ անշուշտ անգլիական մեթոտ,— միշտ ուրիշին ձեռքով, եւ սուտ խենդ ձեւանալով:

ՎԱՐԴԳԷՍ

Վալանսի ութ ընկերներուն վիճակը

ՎԱԼԱՆՍ, 6 մայիս (Յառաջ).— Ամէն կողմէ եղած հարցումներուն պատասխանելու համար, կը փութամ հաղորդել թէ Վարանդեանի յուղարկաւորութենէն վերադարձին ձերբակալուած ութ ընկերներու վիճակը լաւ է: Բարեբախտաբար կարգը կրակ առած չէ: Եօթը ընկերներ գրեթէ ոտքի ելած են, երկու ընկեր ունէինք դարմանատունը: Անոնց մէկը, ընկ. Յ. Տ. Սարգիսեանը այսօր տուն փոխադրուեցաւ հանգիստ, իսկ ընկ. Զ. Տարագճեանը Պօլէնէն եկաւ: Միայն Ռոմանի ընկերներէն Խ. Զաթրճեանն է որ մէջքէն վնասուած է և օրական 27 ֆրանք վճարումով ժամանակ մը պիտի մնայ հիւանդանոցը: Վալանսի եւ շրջանի ընկերները մեծ սիրով կը հոգան ընկերոջ բոլոր ծախքերը: Պատիւ Դաշնակցութեան... Ն. Թ.

Լիբանանի Հայերուն իրաւունքները

Պէյրութի « Էլ Պայրաք » օրաթերթը 29 ապրիլի թիւին մէջ կը գրէ.—

Մեր նախորդ թիւին մէջ գրած էինք թէ Հայ Կաթոլիկ Պատրիարքը Հանրապետութեան նախագահին դիմում կատարած է եւ պահանջած Հայերու իրաւունքները՝ հաւասար պաշտօններ ունենալու համար պետական բոլոր ատեաններու մէջ:

Այս առթիւ, հայ երեսփոխան Պ. Վահրամ Լէյլէկեան մեր խմբագրին հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրած է.—

« Ն. Օ. Պատրիարքը իրաւունք չունի համայն Լիբանանի հայութեան անունով այդպիսի դիմում կատարելու: Հայերը, ըստ պաշտօնական արձանագրութեանց 37,000 հոգի են, եւ անոնց միայն 5000ը կաթոլիկներ են, որով անոնք փոքրամասնութիւն են Հայերու մէջ: Հայերը, որոնց ներկայացուցիչն եմ ես Խորհրդարանի մէջ, տարբերութիւն չեն տեսներ բոլոր Լիբանանցիներու միջեւ: Ն. Օ. Պատրիարքի ներկայացուցած փափաքները հայ Ազգային ժողովի գիտակցութեամբ չեն եղած: Միեւնոյն ատեն հայ առաքելական կաթողիկոսը որ եւ է տեղեկութիւն չունի այս մասին»:

86 հանքագործներ թաղուեցան 800 մեթր խորութեամբ

Երկուշաբթի օր հրդեհ ծագեցաւ փոթասի հանքի մը, Պոնկինկէնի մէջ (Բատըրուհէ, Գերմանիա), 793 մեթր խորութեամբ: 14 հոգիէ բաղկացած ազատարար խումբ մը փութաց օգնութեան, բայց մուխը այնքան թանձր էր որ, անկարելի եղաւ յառաջանալ եւ հանքագործները բախտին ձգուեցան: 150 բանուորներ իջած էին առտուն ժամը 6ին եւ կ'աշխատէին արկածին վայրը: Մէկ մասը յաջողեցաւ փախչիլ, բայց մնացեալը, 86 հոգի, մնացին գետնին տակ: Կ'ըսուի թէ հանքը պիտի փակուի 10 — 14 օր, որպէսզի կարելի ըլլայ մարել կրակը: Ուրեմն, ամէն յոյս կորսուած է 86 բանուորներուն փրկութեան համար: Այս հանքին մէջ կ'աշխատէին 450 բանուորներ, երկու հերթով:

Փարիզի ամենամեծ տօնավաճառը

Այսօր Փորթ Վերսայլի մէջ կը բացուի Փարիզի տօնավաճառը, որ ամենամեծն է իր տեսակին մէջ: Տօնավաճառին կը մասնակցին 8000 ցուցադրողներ, 33 երկիրներէ: Պաշտօնական բացումը պիտի կատարէ Հանրապետութեան նախագահը, շաբաթ օր: Այս տօնավաճառը սովորաբար 2,500,000 այցելուներ կ'ունենան ամէն տարի, բայց այս անգամ շատ աւելի բազմութիւն կը սպասուի: Կրկնապատիկ աւելի տոմսեր բաժնուած են օտար երկիրներու մէջ, եւ բազմաթիւ այցելուներ կը սպասուին Անգլիայէն, Պելժիայէն, Զուիցերիայէն, Իտալիայէն, Սպանիայէն: Երկու մասնաւոր կառախումբեր Իտալիայէն, երկու հատ՝ Սպանիայէն եւ մէկ ալ Զուիցերիայէն այցելուներ պիտի բերեն: Այս տարուան ցուցահանդէսին տարածութիւնն է հազար արտավար, անցեալ տարուան տասնապատիկը: Գլխաւոր երեւոյթներէն մէկը պիտի ըլլայ բոլոր—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ 1933ԻՆ ԵՒ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Տնտեսական տագնապը համաշխարհային երեւոյթ մը ըլլալով՝ իր բացասական ազդեցութիւնը ունեցաւ եւ Պարսկաստանի վրայ: Սակայն ոչ այնքան որքան պիտի անդրադառնար, եթէ Պարսկաստանը ըլլար զարգացած արդիւնաբերական երկիր մը:

Պարսկաստան ըլլալով գերազանցապէս գիւղատնտեսական երկիր մը, չունի գործարանային զարգացած արդիւնաբերութիւն, հետեւապէս չէր կրնար ունենալ գործարանային ապրանքներու գերարտադրութիւն եւ իբրեւ հետեւանք բանուոր զանգուածներու գործազրկութիւն:

Ինչպէս ալ, Պարսկաստանը չունեցաւ այդ մեծ մաքով գործազուրկներ՝ գտնուելով սպառողի, այլ ոչ արտադրողի դերին մէջ:

Սակայն այսպիսի տնտեսական տագնապներու ժամանակ, որպէսզի սպառող երկիրը բոլոր արդիւնաբերական երկիրներու գերարտադրած ապրանքներու ներխուժման վտանգէն հեռու մնայ, անհրաժեշտ է որ, տուեալ երկիրը պահպանէ ներածելի եւ արտածելի ապրանքներու հաւասարակշռութիւնը, այսինքն ստեղծէ մաքսային պատնէշներ, տնտեսական ինքնապաշտպանութեան համար, մինչեւ վտանգին վերացումը:

1933ին, ինչպէս շատ երկիրներ, նոյնպէս եւ Պարսկաստան հետեւեցան այդ քաղաքականութեան: Կառավարութիւնը իր ձեռքն առաւ ապրանքներու ներածման եւ արտածման մենաշնորհը:

Այս քաղաքականութիւնը ընդհանուր երկրի շահը ապահովելով հանդերձ — մանաւանդ չէզոքացնելով ռուսական «տըմփինկ»ը, որ կը սպառնար մեծ համեմատութիւններ առնել եւ երկիրը մատնել սնանկութեան — ունեցաւ եւ իր բացասական կողմերը:

Վաճառականութիւնը, մանր առեւտրականութիւնը զրկուեցան արտասահմանեան ապրանքներու ազատ առեւտուրէն, եւ կորսնցնելով նախկին շահերը, ինկան վնասներու մէջ:

Բոլոր ներածելի ապրանքներու արժէքները բարձրացան (թէյ, շաքար, լուցկի եւն.): Այդ պատճառով տեղական կենսական մթերքները եւս թանկացան: Ապրուստը դժուարացաւ յատկապէս խոնարհ խաւերու համար:

Այդ հանգամանքը աւելի շատ զգալի եղաւ մանաւանդ Ատրպատականի ժողովուրդին համար, որ առանց առոր ալ երկար ժամանակ կտրուած ըլլալով Ռուսաստանի հետ առեւտրական կապերէ — որ ընդհանրապէս Պարսկաստանի եւ մասնաւորապէս Ատրպատականի տնտեսական զարկերակը կը համարուի — եւ իր հեռաւորութեան պատճառաւ հնարաւորութիւն չունենալով ուրիշ երկիրներու հետ տնտեսական կապ հաստատելու — մնացած էր կղզիացած վիճակի մը մէջ:

Տնտեսական տագնապը ուրեմն ամենէն շատ իր բացասական անդրադարձումները ունեցաւ յատկապէս այդ շրջանին համար: Եւ սկսաւ տեղական ժողովուրդի — հայ թէ մահմետական — ուժեղ հոսանք մը դէպի հարաւային Պարսկաստան, աւելի մեծ չափերով Թեհրան, ուր շնորհիւ հարաւային երկաթուղիի կառուցման եւ շինարարական շարք մը ձեռնարկներու աւելի շատ հաւանականութիւն կար գործ գտնելու:

Եւ արդարեւ, հարաւային երկաթուղիի կառուցումն ու երկրի շինարարական ձեռնարկները փրկարար դեր մը կատարեցին այդ տեսակէտէն, հանդիսանալով անգործութեան դէմ կռուելու եւ գործազուրկներուն գործ հայթայթելու լաւագոյն միջոցները:

Այդ ձեռնարկներուն մէջ այսօր աշխատանք են գտած ոչ միայն մասնագէտներ եւ արհեստաւորներ, այլ եւ հազարաւոր աշխատաւոր ձեռքեր, մինչեւ իսկ հայ եւ ռուս գաղթականներ:

Տնտեսական տագնապի սպառնալիքը՝ շնորհիւ վերոյիշեալ հանգամանքի, այսօր կարելի է ըսել որ մեծ չափերով վերցուած է եւ գործազրկութիւնը իջած իր նուազագոյն չափերուն, չհաշուելով Թաւրիզը, որ դեռ կը շարունակէ տնտեսական ծանր վիճակի մէջ ապրիլ:

Արդէն մօտ երկու ամիս է, առեւտուրը արտասահմանի հետ յայտարարուած է ազատ՝ կառավարութեան կողմէ: Այս հանգամանքը ինքնին ապացոյց է, թէ երկիրը այլ եւս վախ չունի տնտեսական տագնապի սպառնալիքէն:

Այսպիսով, ուրեմն, 1933ին երկրի ընդհանուր ժողովուրդին հետ տեղական Հայերը եւս ապրեցան տնտեսական տագնապի պատճառած դժուարութիւնները, բարեբախտաբար ոչ երկար ժամանակով եւ ոչ բոլոր շրջաններու մէջ հաւասարապէս:

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Անցեալ տարի խորհրդային երկիրներէն Ջուլֆայի գծով Պարսկաստան անցնող մօտ 450 հոգի հայ փախստականներու մասին իր ժամանակին մանրամասնօրէն գրուած եւ անուն առ անուն հաղորդուած են «Յառաջ»ի: Շատերու խմբանկարներն ալ հրատարակուեցան: Գրուեցաւ նաեւ տնտեսական այդ տագնապի օրերուն Թաւրիզի գաղութին եւ Առաջնորդարանին ցոյց տուած եղբայրական վերաբերումին եւ փախստականներու պատսպարման համար եղած ջանքերու մասին:

Սակայն ցարդ արտասահմանեան մեր թերթերուն մէջ ոչ մէկ տեղեկութիւն երեւցաւ նաեւ Խորասանի գծով անցնող գաղթականներու մասին: (Այս կողմէն սահմանն անցնիլը համեմատաբար աւելի դիւրին ըլլալով ամենայնդի փախստականներու թիւը աւելի շատ եղաւ):

Այդ գծով շատերը ոչ միայն ընտանիքով, այլ եւ տնային անասուններն ալ հետը անցան (գլխաւորապէս Թիւրքմէնները): Եւ ինչպէս Թաւրիզի մէջ կամ ամէն կողմէ սահմանն անցնող փախստականներու հանդէպ, նոյնպէս եւ այս գծով անցնող փախստականներու վերաբերմամբ պարսիկ կառավարութիւնը եղած է հիւրընկալ եւ ցոյց տուած մարդասէր եւ հոգատար վերաբերմունք:

Դժբախտաբար Խորասանի Հայերու մէջ փախստականներու օգնութեան յատուկ մարմին մը գոյութիւն չունենալով, կարելի չեղաւ անոր միջոցով հայ փախստականներու ստոյգ թիւն իմանալ: Բայց փախստականներու իսկ խոստովանութեամբ, անոնք եղբայրական վերաբերում գտած են ոչ միայն Մէշէտի Հայերուն կողմէ, որոնք իրենց ձեռքէն եկած օգնութիւնը չեն պակսած, այլ եւ անոնց անցած, ամէն քաղաքներու մէջ գտած են նոյն վերաբերմունքը տեղացի Հայերու կողմէ:

Ինչպէս յայտնի է, փախստականները թէ Թաւրիզի եւ թէ Խորասանի մէջ կարճ ժամանակ մնալէ յետոյ, կառավարութեան հրահանգով ուղարկուած են երկրի ներսերը, դէպի Թեհրան կամ աւելի հարաւ:

Թեհրան ապաստանած հայ փախստականներու օգնութեան գործը իր վրայ առաւ տեղւոյն Հայ Կանանց Բարեգործական ընկերութիւնը: Ան փախստականներու համար ստեղծեց բնակարանային յարմարութիւններ, հոգաց անոնց ապրուստի ծախքի մէկ մասը, հայթայթեց զգեստ, վերմակ, գուլպայ եւայլն ու շատերուն քաղաքէն հեռանալու համար տուաւ ճանապարհածախս: Այսպէսով անցեալ ձմրան 250 հոգիի զանազան ձեւի օգնութիւն ցոյց տուաւ: Պատիւ իրեն: (Բարեգործականի Թեհրանի ճիւղին եղած օգնութեան բոլոր դիմումները փախստականներու կողմէ՝ մերժուեցաւ):

Կանանց Բարեգործականը փախստականներուն օգնելու միջոցներ ձեռք բերելու համար, դիմեց հանգանակութեան, եւ պէտք է ըսել, որ տեղի հայ համայնքը չխնայեց իր լուման:

Փախստականներէն շատերը արհեստ կամ մասնագիտութիւն ունենալով՝ կրցան կարճ ժամանակի մը մէջ իրենց համար գործ գտնել կամ ստեղծել, իսկ շատերն ալ, ինչպէս ըսինք, այս մարտի սկիզբներէն գացին ճամբաներու վրայ աշխատելու, առանց բեռ մը ըլլալու տեղի հայութեան վրայ: Անոնց մէջ եղած են ընտանիքով ծանրաբեռնուածներ ալ, բայց այնուամենայնիւ բովանդակ ձմրան խստութիւններու ընթացքին ոչ մէկը մուրացկանութեան չէ դիմած, ինչպէս եղաւ ռուս փախստականներու մէջ:

Թեհրանի ռուս գաղութը չունենալով ազգային կազմակերպուած մարմին մը, որպէսզի հոգար իրենց թշուառ փախստականներուն կարիքները, վերջիններս մնացին բացարձակ անօգնական վիճակի մը մէջ: Շատերը փողոցներուն մէջ կը մուրային: Պատահեցան նաեւ պզտիկ աղջիկներ մահմետականներուն ընդմիշտ որդեգրելու ցաւալի դէպքեր, թէ Մէշէդի եւ թէ Թեհրանի մէջ... ընդհանրապէս ծանր եւ տխուր եղած է անոնց վիճակը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱԼԷՔՍԱՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Ալէքսանտրէթէն կը գրեն լ'Օրիանի.

— Սանճաքի Թուրքիոյ յանձնուելուն շուրջ շրջան ընող զրոյցներուն թողած դէշ տպաւորութիւնը բոլորովին փարատեցաւ եւ հանդարտեցաւ հանրային կարծիքը՝ մարդասան Պ. Տը Մարթէլի վճռական հերքումին վրայ:

Հասկցուած է այլ եւս որ Թուրքերու կողմէ դիտումնաւոր կերպով եղած այդ տարաձայնութիւնները կը ձգտին վրդովել Սանճաքի բնակչութեան հանգիստը:

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ՄԻԼ ԵՒ ԻՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈՅՆԸ

Ընկերոջ մը հետ ինքնաշարժ նստած Միլ կ'երթանք:

Սաստիկ տաք արեւ մը կայ. ամէն դի կեանք ու եռ ու զեռ, աշխոյժ տրամադրութիւն: Ինքնաշարժը կը սուրայ գրեթէ հովէն ալ արագ: Կ'անցնինք մանուածապատ ճամբաներէ, երբեմն սրածայր ու ժայռոտ լեռներու ստորոտէն, որոնք կարծես վրադ պիտի փլչին ահեղ թափով մը: Լեռներու բարձունքին վրայ ոգաւոր մայրիի ծառեր կան, որոնք բազկատարած կ'աղօթեն լուռ ու երկիւղած սրտով՝ ինչպէս ճգնաւորները մենաստաններուն մէջ:

Մեր ճամբուն վրայ հաճելի կանանչութիւնով շրջապատուած կ'երեւան առանձին վիլլաներ, գեղեցիկ ոճով ու արտաքինով կառուցուած շէնքեր, ուր արեւին ճառագայթները նետի պէս կը թափանցեն, ուր կեանքը առողջ ու երջանիկ է, ուր մարդիկ հանգիստ ու ազատ կը վայելեն բնութեան գեղեցիկ պահերը, հեռու քաղաքի խլացուցիչ ձայներէն, միօրինակ ու սարսափելի տաղտուկէն: Հոս բնութիւնը իր ամբողջ գեղեցկութիւնն է թափեր կարծես: Քիչ յետոյ ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ:

Հեռուն, ծառերու զալար ճիւղերուն մէջէն բարձրացած տախտակի մը վրայ կը կարդանք Luynne: Վալայրի երկրագործական վարժարանէն քիչ մը դէպի վար, Էքսի ճամբուն անցուդարձին վրայ, խիտ ծառերով շրջապատուած փոքրիկ գիւղ մըն է Լիւնը, ուր ոչ մէկ հայ բնակիչ կայ: Գիւղին ճիշդ մէջտեղէն կ'անցնի լայն պողոտայ մը Էքս-Մարսէյլ իրար կապող միակ միջոցը: Կ'անցնինք պողոտային միւս ափը: Արագ ու անընդհատ երթեւեկ մը ինքնաշարժներու: Պահ մը մենք մեզ Փարիզի մէթրօներուն մէջ կը կարծենք: Կ'որոշենք մինչեւ Միլ ոտքով քալել, մօտ երկու քիլոմէթր հեռաւորութեամբ: Կը դառնանք դէպի աջ, կ'անցնինք նեղ արահետէ մը, որուն երկու ափերուն վրայ փռուած են այգեր ու պարտէզներ, մշակուած եւ խնամուած: Քիչ անդին երկրագործ մը իր զոյգ մը ձիերուն հետ կը խլրտայ արտին մէջ, կը հերկէ, ու խոր ու լայն բացուած ակօսներուն մէջ սերմեր կը ցանէ՝ վաղուան պաշարը ապահովելու հեռատեսութեամբ: Մեր հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար կանգ կ'առնենք քիչ մը ու կը դիտենք գութանը, որ կը սուրայ հողին ընդերքէն: Յիշատակ մը կ'արթննայ մտքիս մէջ, թէ մենք ալ ժամանակին տուն տեղ ունէինք, այգի ու արտ, ձիեր, եզներ, մենք ալ երկրագործութիւն կ'ընէինք, արեւին ու հովին տակ մեր կեանքը չարչրկելով:

Կը դիտենք մեր չորս կողմը, սար ու ձոր, լեռ ու լանջ, ծառ ու ծաղիկ գարնան կանանչ զմրուխտ հագուստ են հագեր, արեւի ոսկի գոյներուն տակ կը պաղղան, աւելի տպաւորիչ ու հմայիչ պատկեր մը ձեւացնելով: Քիչ մը վերը, մարգագետին մը փռուած է առատ ու զմայլելի կանանչութիւնով մը, պարսկական գորգերու տպաւորութիւնը ձգելով: Ծառերու հովանին ինկած է յատակին վրայ ու հաճելի զովութիւն մը կ'ընէ: Ակամայ փափաք մը կը զգամ, դալարագեղ մարգին վրայ նստելու, թաւալելու գիւղի չար ու անառակ տղաներուն պէս, մոռնալով քաղքենի մաքրութիւնն ու վայելուչ հագուստներու յարդարանքը: Կ'ուզեմ դարձեալ գիւղացի ըլլալ, հին բարի ու միամիտ գիւղացին, դաշտի ու ճամբաներուն վրայ խաղացող լաճ: Օ՜հ, որքան լաւ է այս կեանքը, անհոգ ու անդիտակ՝ աշխարհի քաղաքական անցուդարձերէն: Հոս մարդիկ ազատ ու անկաշկանդ կ'ապրին լաւագոյն ու երջանիկ կեանք մը: Գաղջ ու հաճելի զեփիւռ մը կը շարժէ ծառերուն տերեւները: Բարձրասլաց ծառերու սաղարթներուն ընդմէջէն կը նշմարենք քանի մը ցանցառ տուներ՝ բլրակի մը կուրծքին վրայ բարձրացած: Ակամայ Միսաք Մեծարենցի բանաստեղծութիւնը յիշեցի: «Ահ, ըլլայի՜, ըլլայի, ստորոտը լերան, կամ ուղեւորի ժամանման սպասող հիւղն ըլլայի»:

Կը մօտենանք տուներուն յետսակողմը, բլրան եզին, ուր խորունկ ու լայն փոսի մը մէջ կ'աշխատին տասնեակ մը հայ ու օտար բանուորներ: Կը ծանօթանանք: Մեր ընկերներն են, չարքաշ ու աշխատունակ բանուորներ, որոնք արեւին ու յաճախ ցուրտ հովին տակ կը չարչարուին, կը տքնին ի խնդիր պատառ մը հացի: Բոլորն ալ ամուսնացած, տուն-տեղ եղած, 2—3 զաւակներու հայր են: Կը հարցնենք գործերու վիճակը, կը հետաքրքրուինք աշխատանքի պայմաններով ու կը ստանանք բաւական գոհացուցիչ պատասխաններ: Շաբաթը հինգ օր կը գործեն, վճարումները գոհացուցիչ են առ այժմ: Կ'աշխատին հողին գործարանը, բացօդեայ, կը փորեն կարծրացած հողը ու ինքնաշարժներով կը փոխադրեն Միլ քաղաքը, ուր կայ մասնաւոր գործարան մը, կղմինտր արտադրող գործարանն է այս: Հոս ալ հայ աշխատաւորներ ու բանուորներ կան, օտարականները լաւ են, գործատէրը ոմանց բնակարաններ տրամադրած է ամսական չնչին վճարումով (մէկ սենեակին ամիսը տասը Ֆր. կը վճարեն): Միլը ունի ընդարձակ դաշտավայրեր, ագարակներ ու պարտէզներ:

Միլի հայ գաղութը երկու թաղերու մէջ ամփոփուած է, — կան Պասթիյ եւ Պլանշէրի: Մինչեւ հիմա որ եւ է քաղաքական կամ հայրենակցական կազմակերպութիւն գոյութիւն ունեցած չեն: Վերջերս կազմուած է Միլի Թաղ. Խորհուրդ մը որ ճանչցուած է Մարսէյլի Առաջնորդարանէն: Թաղականութիւնը իր ձեռքին տակ անմիջապէս բացած է մանկապարտէզ մը ուր 10—12 հայ մանուկներ կը դաստիարակուին ուսուցիչ Պ. Ս. Քէնտոյեանի շունչին տակ: Եթէ Միլի հայ գաղութը ուժ ու թիկունք հանդիսանայ այս նորաստեղծ մանկապարտէզին, նիւթապէս ու բարոյապէս, շատ հաւանական է որ դպրոցը աւելի զօրանայ ու լայն տեղ բռնէ գաղութին մէջ: Խաղաղ գաղութ մըն է Միլը, կուսակցական հակամարտութիւններ գրեթէ չկան հոս: Գաղութին երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը կապուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Հոս ունինք 7—8 ընկերներ, որոնք կապուած են Հ. Յ. Դ. Էքսի «Քեռի» խումբին: Կ'ըսեն թէ երկու հատ ալ Հօկեան կայ: Մեր ընկերները անկեղծ ու հայրենասէր, աշխատունակ տղաքներ են, խոնարհ ու համեստ: Կը զարմանաս թէ ինչպէս իրենց հոգիին ու սրտին մէջ վառ ու կենդանի կը պահեն հայրենիքի ու ազատութեան գաղափարը:

Ժամը իրիկուան 6ն է: Աշխատանքը լրացած է: Մեր տղաքը հաւաքուած են վիթխարի ծառի մը տակ ու կը խօսին անուշ, անուշ: Ներս կը մտնենք տունէ մը, հին շատ հին ոճով շինուած տունէ մը ներս, միջնադարեան ձեւով եւ կամարաձեւ, որ պատկառանք կ'ազդէ: Ընկերական սեղանի շուրջ ենք: Բոլորին դէմքին վրայ ուրախութեան ու խանդավառութեան նշոյլներ կան: Հետաքրքրութիւն ու ցանկութիւններ ունին Դաշնակցութեան մասին: Կուսակցական ժողով ունին: Պլպլան կազի լոյսին տակ, խոր ու հմայիչ, հին ու անուշ յիշատակներու զարթօնքին տակ կը շարունակուի ժողովը: Հարցեր, առաջարկներ, որոնք օրակարգի մաս կը կազմեն: Կը խօսին, կը վիճին կարճ ու ամփոփ բառերով, իրենց յատուկ ոճով եւ ըմբռնումով: Անմիջապէս կը տարուիմ համոզուելու թէ ինչ խորունկ եւ անկեղծ հոգիի տէր տղաքներ են սոնք, որ հեռաւոր այս վայրին մէջ անգամ կը պահեն հայրենասիրութեան եւ ազատութեան սրբազան կայծը:

Ապրի՛ն մեր չարքաշ ու աշխատաւոր ընկերները: Իրիկուն է, ժամը 9: Մութը դարանակալ վագրի պէս ցոքեր է երկրին վրայ: Պահը գեղեցիկ է, բանաստեղծական ձիրք ունենալու է նկարագրելու համար այս խորհրդաւոր տպաւորութիւնները: Կը թողունք բնութեան այս գեղեցիկ եւ հոյակապ վայրերը ու կը շտապենք կայարան՝ Էքսի երեկոյեան հանրակառքին հասնելու:

Յաջորդով Էքս Ան Փրօվանսի մասին:

ԼԵՒՈՆ ԳԷՂՈՒՆԻ

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Թ. ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբի ապրիլ 29ի հաւաքոյթը նուիրուած էր հանգուցեալ գիտնական Թորոս Թորամանեանի յիշատակին: Հաւաքոյթը բացուեցաւ Յ. Զաւրեանի նախագահութեան տակ: Ա. Խոնդկարեան քանի մը ջերմ խօսքերով ոգեկոչեց Թորամանեանի եւ երեք օր առաջ մեռած Մ. Վարանդեանի յիշատակը, որ ներկաներու կողմէ յարգուեցաւ յոտնկայս: Ապա կատարուեցաւ Յ. Զաւրեանի ընդարձակ ուսումնասիրութիւնը Թ. Թորամանեանի կեանքի եւ գործի մասին: Այդ ուսումնասիրութիւնը պիտի հրատարակուի «Վէմ»ի մէջ, ուստի այստեղ չենք դներ անոր բովանդակութիւնը:

Երկրորդ խօսքը առաւ ճարտարապետ Ա. Թահտաճեան, որ գրաւոր ճառով մը ներկայացուց Թորամանեանի գիտական եզրակացութիւններու խտացումը: Պ. Թահտաճեանի ճառը պիտի հրատարակուի «Յառաջ»ի մէջ:

Վերջին խօսքը ըսաւ Ս. Վրացեան, որ անձնական յիշողութիւններով բընորոշեց Թորամանեանի մարդու եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

Նրանք որոշեցին գործել գաղտնի: Եթէ գործը գլուխ գար, ազատութեան հրաման ստացուէր, դժուար թէ Արամը հակառակէր, ջահէլ էր վերջապէս:

Օրերն անցնում էին Ծովիկ ապլայի համար երջանիկ ու ջերմ: Նա խնդրագիր էր ներկայացրել զինուորական իշխանութեան Արամի ազատութեան համար եւ անհամբեր սպասում էր պատասխանի: Կեանքն այնպէս լեցուն էր դարձել, այնպէս համով:

Արաքսը մի քանի անգամ եկել էր իրենց. Ծովիկ ապլան ուշի ուշով հետեւել էր նրանց շարժումներին, բայց չէր կարողացել մի բան նշմարել: Սկսել էր կասկածել, թէ տիկին Հայկանուշը սխալուած կարող է լինել. Արամի վերադարձի համար Արաքսի ուրախութիւնը լոկ մի բարեկամի ուրախութեան ուրախութիւնը եղած պէտք է լինէր:

Մի օր ուզեց փորձել տղային:

— Լսե՞լ ես, Արամ ջան, Արաքսին ուզող կայ. խորհրդարանի ինչ որ մէկ անդամը. ասում են լաւ տղայ է:

— Այ՞, շատ լաւ, թող տան ուրեմն:

—Բայց կարծեմ աղջիկը չի ուզում:

— Գուցէ աւելի մեծ մարդու է սպասում, թերեւս մի նախարարի:

— Չեմ կարծում. նա այդ տեսակ փառասէր աղջիկ չէ. նա մարդու դիրքն ու հարստութիւնը փնտռող չէ: Իսկապէս, եթէ դու ազատ լինէիր, ես այդ աղջիկը կ'ուզէի քեզ համար: Կարծում եմ, թէ հակառակ չէր լինի. լաւ աղջիկ է Արաքսը. հալալ կաթնակեր:

— Սխալւում ես, մայրիկ, հակառակ կը լինէր. ես աղջիկ չեմ ուզի, չեմ էլ ցանկանայ, որ մի աղջիկ ինձ առնէ: Սէրը սրտի գործ է. երբ երկու սրտեր իրար բաղձան, կը միանան առանց ուզելու եւ առնելու, կը միանան, եթէ նոյն իսկ ուրիշներ, թէկուզ ծնողներ չուզենան:

Ծովիկ ապլան աւելի քան յուսահատուեց. ո՛չ, Արամն անտարբեր է դէպի Արաքսը: Աւելորդ համարեց այլ եւս խօսել այդ մասին: Բայց իրօք Արամն անտարբեր չէր. նա յուզուել էր, բայց կարողացել էր զսպել զգացումները:

Արամն ամէն օր աշխատում էր հանդիպել Արաքսին, երբեմն ուղեկցում էր նրան մինչեւ տուն, երբեմն երեկոներն զբօսնում էին միասին: Ու ամէն անգամ բաժանուելիս՝ նա զգում էր, որ Արաքսի վերաբերմունքը սովորականէն շատ աւելի ջերմ էր իր հանդէպ. մի բան կար, որ լցնում, թեւաւորում էր իր հոգին: Այդպէս էր, բայց չէր ուզում հաւատալ, թէ այդ սէր է. իսկական սէր, որ ընդունակ լինի դիմանալու ամէն մի փորձութեան: Արաքսը հասուն աղջիկ էր, իսկ ինքը զինուոր, ամուսնանալու գաղափարէն շատ հեռու. մի՞թէ Արաքսը կը սպասէ իրեն: Չէր հաւատում: Իր սէրն Արաքսի հանդէպ բուռն էր, զօրաւոր, ընդունակ տեւելու, դիմադրելու ամէն հրապոյրի, ամէն արգելքի, իսկ Արա՞քսը, ի՞նչ գիտնար:

Ձմրան մի կիրակի օր: Ձիւն ու արեւ, ժպիտի ցոլքեր արեւէն ձիւնին, ձիւնէն արեւին: Տօնական մի տրամադրութիւն բնութեան մէջ, որի պատճառը կամ արեւն է, կամ կիրակին: Զանգերի ղօղանջ միջոցի մէջ ու կեանքի տենչ սրտերէն ներս: Զբօսնող մի բազմութիւն Արովեան պողոտայում: Զոյգեր թեւ թեւի, խմբակներ կատակող, մէկեր իրենց զոյգին, իրենց ընկերին ընդառաջող, վեր վար, վեր վար: Հայեացքէ հայեացք սիրոյ սկզբնաւորութիւններ, խօսքէ խօսք սիրոյ դաշինքներ, անտարբեր մի բարեւ՝ սպասումի, յոյսի փլուզում, մի պատահական հանդիպումէ՝ վէպերի սկզբնաւորութիւն, վեր վար, վեր վա՛ր, կիրակնօրեայ զբօսանքը Արովեան պողոտայում:

Արամն ու Արաքսը բազմութեան մէջ, ոչ, բազմութենէն դուրս, փողոցի հակառակ մայթի վրայ, ուր ժողովուրդը չի զբօսնում սովորաբար: Զբօսանքի համար մարդը բազմութիւն է որոնում, որքան շատ, այնքան լաւ, որքան սեղմ, այնքան հետաքրքիր: Այդ մեկուսացումը զինուորի հագուստն էր պարտադրել Արամին: Միւս կողմը սպաներ, գնդապետներ, զօրավարներ, կարող էր հանդիպել նոյն իսկ ինքը զինուորական նախարար՝ զօրավար Արարատեանը, ու անխուսափելի պիտի լինէր զինուորական բարեւը, նոյն իսկ պատուի կենալը, իսկ այդ այնքան էլ հաճելի չէ, երբ հետդ մի աղջիկ կայ: Հոգ չէ, այդպէս էլ լաւ է, այդպէս էլ մասն են տօնական զբօսանքի. այդպէս էլ շիկնում են պաղ հովի հպումէն, այդպէս էլ շոյւում են արեւի համբոյրէն:

Միասին են, քով քովի, ոչ թեւանցուկ, աշխատում են պահել մի միջոց, բայց թերեւս ձիւնն է յանցաւոր, որ սահեցնում, մօտեցնում է նրանց, քսում թեւերն իրար, ստիպում, որ ներողութիւն խնդրեն մէկը միւսէն, աւելի ընդլայնեն միջոցը, բայց անպիտան ձիւնը, գուցէ եւ ... միշտ պատճառ է դառնում, որ թեւերը հըպեն իրար:

Խօսում են շատ սովորական բաներ. Արաքսը պատմում է Ալլովայի երգահանդէսի մասին. Արամը ներկայ չի եղել, նորէն զինուորական հագուստն է զրկել նրան այդ գեղեցիկ հանդէսէն: Բայց նրա հոգը չէ, նա իր սրտում իր երգն ունի, աւելի գեղեցիկ, աւելի հոգեզմայլ, քան կարող են լինել բոլոր երգերը Ալլովաների:

Խօսում են պարզ բաներ, բայց ամէն մի բառ մի վարագոյր է կարծես մի այլ խօսքի, մի այլ ասելիքի: Պատահում են խօսքեր, որ ստիպում են նրանց դէմքին նայել, շիկնել, ու թողած տպաւորութիւնը քօղարկելու համար՝ ցոյց տալ մի ծանօթ, կամ թէկուզ մի անծանօթ:

Ու այդպէս նրանք քայլում են վեր վար, վեր վար, ու այնպէս հաճելի է պաղ օդը, այնպէս բարի է արեւը, հոգ չէ, թէ կօշիկների մէջ մրմռում են ոտքերը, թէ ձեռնոցների մէջ սառում են մատները, թէ դէմքի վրայ կապտել են քթերի ծայրն ու ականջները:

Այնպէս լա՛ւ է, այնպէս լաւ...

Ամէն մի նոր քայլ, ամէն մի նոր խօսք նրանց մօտեցնում է մի ցանկալի, մի գեղեցիկ բանի, որի ինչ լինելը խօսքով չի բացատրուի: Մի յարգալից բարեւ Արաքսին, մի կանչող հայեացք: Նա է, խորհրդարանի անդամ մը: Մի վեհերոտ պատասխան այդ բարեւին, թեթեւ շփոթութիւն, մի հպում Արամի թեւին — ներողութիւն...

ԷԼԷՆ ԲՒԻԶԱՆԴ

(11)

(Շար.)

գիտնականի նկարագիրը։ Վերին աստիճանի համեստ, լռակեաց, ամփոփուած ինքն իր մէջ՝ Թորամանեան իր բովանդակ էութեամբ նուիրուած էր իր գործին։ Յիշեց թէ ինչպէս Խաչիկ Վարդ. Թորամանեանի միջոցով կ՚ուզէր հաստատել, որ իսկական էջմիածինը Զուարթնոց եկեղեցին եղեր է, եւ թէ ինչպէս Թորամանեան իր ինքնուրոյն տեսութիւնը կազմեց Զուարթնոցի մասին։ Յիշեց եւ Թորամանեանի կատարած աշխատանքը Հայաստանի անկախութեան շրջանին։

Խորհրդային թերթերու մէջ գրուեցաւ եւ արտասահմանի մաս մը թերթեր կրկնեցին, թէ «Դաշնակներու օրով» Թորամանեանը անօթի ձգուած էր մէկ կողմ եւ միայն խորհրդային իշխանութիւնը կրցաւ գնահատել անոր արժէքը։ Իրականութիւնն այն է, որ Հայաստանի անկախութեան օրով Թորամանեանը հանրային կրթութեան եւ արուեստի նախարարութեան կողմէ իր իսկ փափաքով նշանակուած էր Հնութիւններու Պաշտպանութեան Կոմիտէի պաշտօնեայ՝ Անիի շրջանի բոլոր հնութիւններու ընդհանուր տեսուչ։ Պետական գոյքերու բաժնին կողմէ անոր տրամադրուեցան Անի լքեալ գիւղի հողերը, սերմնցու եւ լծկան, բաւարար նիւթական միջոց ու պարէն, եւ Թորամանեան անցաւ սիրած գործին գլուխը։ Աւելին. Թորամանեանի ծրագրով և Հնութ. Պաշտ. Կոմիտէի միջոցներով, 1920ի ամառը կազմակերպուեցաւ մեծ գիտական արշաւախումբ մը, որ հետազօտեց Շիրակի կարեւոր մէկ մասը։ Արշաւախումբը կը բաղկանար շուրջ 20 գիտնական ուժերէ, որոնց մէջ կային ինքը Թորամանեանը, Գարեգին եպ. Յովսէփեանը, նկարիչ Եղիշէ Թադէոսեանը, «Գեղարուեստ»ի խմբագիր Գարեգին Լեւոնեանը եւ ուրիշներ։ Արշաւախումբը աչքի նիւթ հաւաքեց, բայց վրայ հասաւ բոլշեւիկ-քէմալական յարձակումը Հայաստանի դէմ եւ այդ ձեռնարկն ալ, ուրիշ շատերու հետ, փճացաւ։

Այնուհետեւ, բոլշեւիկեան թերթեր գրեցին եւ արտասահմանի քանի մը թերթեր արտատպեցին, թէ թրքական արշաւանքի ժամանակ Թորամանեանը չէ կրցած փրկել իր մէկ կարեւոր աշխատութիւնը, որովհետեւ ինք դիմած է նախարար Կարճիկեանին՝ խնդրելով իր հետ տանիլ այդ աշխատութիւնը, բայց Կարճիկեան մերժած է։ Անարժան զրպարտութիւն մը Խ. Կարճիկեանի հասցէին, որ պէտք է մաքրել։

Թորամանեան երկու անգամ ենթարկուած է արտագաղթի դժբախտութեան. մէկ 1918 մարտ–ապրիլ, երկրորդ՝ 1920 սեպտ.–հոկտեմբերին։ Այդ երկու դէպքերէն մէկն ու մէկի միջոցին ան կորսնցուցած ըլլալու է իր աշխատութիւնը։ Արդ՝ 1918 մարտ–ապրիլին Կարճիկեանը ամբողջ ժամանակ Թիֆլիս էր, եւ Թորամանեան Հայաստանի մէջ. որ եւ է տեղ չէր կրնար հանդիպիլ անոր, հետեւաբար, եւ չէր կրնար խնդրել՝ փրկել իր աշխատութիւնը։ Երկրորդ դէպքի ժամանակ Կարճիկեանը այլ եւս չկար. ան սպաննուեցաւ 1918 թ. նոյեմբերին։ Ուրեմն, որ եւ է կերպով կարելի չէ Կարճիկեանի մաքուր անունին քսել այդպիսի արատ մը։

Հաւաքոյթը վերջացաւ ժամը 11 եւ կէսին։

⁂ Հ. Գր. Ակումբի յաջորդ հաւաքոյթին մէջ, մայիս 4ին, «Դիցաբանութիւնը հին Հայաստանի մէջ» նիւթի մասին դասախօսութիւն մը կարդաց Սէվրի Հայկական վարժարանի տեսուչ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան։ Յարգելի դասախօսը հայրենաշունչ ոգիով մը ներկայացուց հին Հայոց աստուածները, հաւատալիքները, կրօնական հայեացքներն ու բարոյական ըմբռնումները՝ ընդգծելով յատկապէս հայ կրօնի բարոյական բարձր յատկութիւնները, որով ան կը տարբերէր սեմական, յունական ու հռոմէական կրօններէն։ Դասախօսութենէն յետոյ Հ. Սահակ պատասխանեց իրեն ուղղուած հարցումներուն։ Հաւաքոյթը վերջացաւ թէք մթնոլորտի մը մէջ, հանդիսականներու ջերմ ծափերուն տակ։

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ.— Շաբաթ, մայիս 12 երեկոյեան ժամը 9ին, Գրական Ակումբը կ՚ունենայ յիշատակի երեկոյ մը, Վարանդեանի համար։ Կը խօսին Ա. Ջամալեան, Շ. Միսաքեան, Ա. Խոնդկարեան, Հրաչ Զարդարեան եւ ուրիշներ։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւններէ գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԸՆԿԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»» · · ««««

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՆԻՍ, 5 մայիս (Յառաջ).— Մեծ տեսաբան եւ վեթերան սիրելի ընկերոջ Վարանդեանի մահը սգալով, կը խոնարհինք իր շիրիմին առջեւ։

Դաշնակցականներ

ԹԻՐԱՆԱ, 6 մայիս (Յառաջ).— Ցարգանք, կսկիծ եւ սուգ Վարանդեանի մահուան առթիւ։

Պուռնազեան, Ալէքսանեան

ԿՐԸՆՈՊԼ, 5 մայիս (Յառաջ).— Խնդրեմ հրատարակել իմ ցաւակցութիւններս Ահարոնեան ընտանիքին եւ Օր. Վարանդեանի, մեծ եւ վեթերան Վարանդեանի մահուան առթիւ։

Սարգիս Ղուկասեան

ՌԸԹԷԼ, 6 մայիս (Յառաջ).— Պաշտելի հայ մամիկները նոր Քրիստափորներ ու Վարանդեաններ, նոր Անդրանիկներ ու Դումաններ պիտի նուիրեն մեր հերոսական ժողովուրդին։

Հպարտ անոնց գործով ու հաւատարիմ անոնց նուիրական ուխտին՝ մեր պանծալի վեթերանի՝ Միքայէլ Վարանդեանի թարմ շիրմի առջեւ պիտի գոչենք.— Գլխարկները վար. թող կարօտով չերթան հայ մօքի եւ բազուկի հսկաները, թող քնանան հանգիստ, անոնց սկսած սրբազան գործը պիտի շարունակենք։

Գարեգին Սարգիսբէկեան

ՊԷՅՐՈՒԹ, (Յառաջ).— Խորապէս յուզուած ենք։ Վարանդեան Քրիստափորի շունչն էր մեր մէջ։ Կ՚ուխտենք իր գերեզմանին առջեւ մինչեւ մեր արեան վերջին կաթիլը հաւատարիմ մնալ Դաշնակցութեան իտէալին։

Պէյրութի ընկերներ

ՊՈՌՏՕ, 4 մայիս (Յառաջ).— Մեր խումբը ներկայացուցիչ չունենալով ողբացեալ ընկեր Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան, կը խնդրենք հրատարակել հետեւեալ ուղերձը.—

Պաշտելի ընկեր Մ. Վարանդեան, յատկապէս հայ ժողովուրդը եւ մասնաւորապէս Դաշնակցութիւնը շատ բան կը սպասէր քեզմէ։ Երթաս բարով, գաղափարապաշտ ընկեր, գնա եւ բոլորիս կողմէ ողջագուրէ Հայոց աշխարհի տիտանները, որոնց համար այնքան պաշտամունք ունէիր, ողջագուրէ, Սերոբը, Գէորգը, Քեռին, Մուրատը, Համազասպը, Անդրանիկը, մեր մշակոյթի ռահվիրաները՝ Խաժակը, Ակնունին, Զօհրապը, Շահրիկեանը, Վարուժանը, Սիամանթօն, Արամը եւ բոլոր անոնք որ մեր նորագոյն պատմութեան փառքերը կերտեցին, Ռոստոմը, Քրիստափորը եւ Սիմոնը որ զարգացուցին հայ ժողովուրդին առնական կամքը, պատմէ բոլորին թէ խումբ մը պառաւ մարդիկ ազգ. խորհրդանշանը անպատուեցին թէ... Ըսէ թէ այս խաժամուժին դէմ Դաշնակցութիւնը մինակ է իր յեղափոխական կեցուածքով, բայց ... պատմութիւնը կը քալէ, կը քալենք նաեւ մենք։

Քու թարմ շիրիմիդ առջեւ կ՚ուխտենք հաւատարիմ մնալ այն վեհ գաղափարին զոր քառասուն տարի վառ պահեցիր, սերունդներ դաստիարակելով։ Հանգիստ քնացիր, անգին ընկեր, մինչեւ որ օր մը մեր ուսերուն վրայ տանինք աճիւնդ զետեղելու համար Հայկական Պանթէոնը, իբրեւ սերունդներու ուխտավայրը։

Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 մայիս.— Վարանդեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Խնամատար Մարմնին բաշխուած է.—

Զարսանճագի Երիտ. Միութենէն Համազգայինի համար 25 ֆր. եւ Խնամատար մարմնիս՝ 25 ֆր. Պ. Վրթանէս Ղազարեան, Համազգայինի 100։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վարանդեանի յուղարկաւորութեան նկարագրութեան մէջ անուշադրութեամբ մոռցած էի յիշել Սեվրէհիսարցիներու Հայր. Միութիւնը, որ չքեղ ծաղկեպսակով մը կը մասնակցէր թափօրին մինչեւ Ս. Փիէռ, երկու ներկայացուցիչներով։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ապրիլեան սգատօնը Սէն թ'Էթիէնի մէջ

●●●●●

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ (Յապաղած).— Գաղութիս մէջ չունենալով չափահաս որբերու Միութիւն, այս տարի եւս Ազգ. Միութիւնը յանձն առած էր կազմակերպել ապրիլեան սգատօնը։ Ապրիլ 29 կիրակի առաւօտեան պատարագէն վերջ եղաւ մասնաւոր հոգեհանգիստ, իսկ կէսօրէ վերջ հակառակ տիրող աննպաստ օդին, ժողովուրդը խուռներամ կը դիմէր Աստուածածնի մատուռը։ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը խնամքով հոգատարած էր տօնակատարութեան։ Սրգահին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Ծաղկեպսակներ բերած էին Ազգ. Միութիւնը, Հ. Յ. Դ. տեղւոյս «Անդոք» ենթակոմիտէն, Ս. Դ. Հ. կուսակցութեան մասնաճիւղը, Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը։ Օրուան նախագահ Պ. Գրիգոր Քէնտիրեան իր բացման խօսքով ի յարգանս մէկ միլիոն նահատակներու խնկելի յիշատակին յոտնկայս մէկ վայրկեան լռութեան հրաւիրեց ներկաները եւ հանդէսը բացուած յայտարարեց Շոփէնի մահերգով, զոր նուագեց ընկեր Գ. Մելքոնեան (Լիոնէն)։ Յաջող եւ յուզիչ արտասանութիւններ ըրին Ազգ. Միութեան ատենապետ ընկ. Տիգրան Զէքեան (Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը), փոքրիկներ Քէնտիրեան եւ Գասպար Արքահամեան (ողբացեալ Վարուժանի «Լաց Հայաստան»ն ու «Ողորմութիւն»ը)։ Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան (Լիոնէն) ընկ. Մելքոնեանի ջութակի ընկերակցութեամբ երգեց «Մայր Արաքսի» եւ «Ծիծեռնակ, ծիծառնակ»ը։ Յուզիչ էր նաեւ ընկ. Մելքոնեանի «Սուգի երգ» նուագը։

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ ուղերձ մը կարդաց Պ. Բարսեղ Ներսէսեան, ինչպէս նաեւ Պ. Յարութիւն Յովսէփեան (անձնական)։ Բարեգործականի ներկայացուցիչը հիւանդութեան պատճառով կը բացակայէր։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ընկ. Աւետիս Գ. Մելքոնեան, ընկ. Միք. Վարանդեանի մահուան մասին քանի մը խօսք ըսելէ յետոյ, կրակոտ ճառով մը շեշտեց.— Մենք հոս չենք եկած սգալու, որովհետեւ լալու, ողբալու եւ սգալու ժամանակը անցած է։ Լացը չէ որ մեզ պիտի փրկէ, մենք կ՚ապրինք զարթօնքի շրջան մը, զօրեպնդուինք վառ պահելու համար մեր հաւատքը եւ իրագործենք մէկ միլիոն զոհերու նուիրական կտակը։ Պէտք է ունենալ զօրաւոր կամք, տրամաբանող միտք եւ ի հարկին բիրտ բռունցք, կուրծք կուրծքի ճակատելու համար դարաւոր ոսոխին դէմ»։

Ազգ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ա. Կիւլպէնկեան, նոյնպէս Լիոնէն։ Բանախօսը մեծ յուզումով յիշեց վաստակաւոր մեծ Հայուն, ընկ. Մ. Վարանդեանի մահը որուն ի յարգանս մէկ վայրկեան երկիւղածութեամբ ոտքի հրաւիրեց ներկաները եւ ըսաւ.— «Բարբարոսական շրջաններէն ի վեր գոյութիւն ունի յարգանքի զգացումը դէպի մեռելը։ Այն ազգերը որոնք մեռելները չեն յարգեր, ազգ ըլլալէ կը դադրին։ Եւրոպայի ամէն մէկ քաղաքի կամ գիւղի մէջ դուք կը տեսնէք յիշատակարաններ, մահարձաններ եւ զանազան տեսակ շինութիւններ, կը տեսնենք նաեւ յուղարկաւորութիւններ որոնց հանդիպող իւրաքանչիւր անցորդ գլխարկը հանելով յարգանք կը մատուցանէ, նոյն իսկ եթէ այդ մահացողը իր ամէնէն ոխերիմ հակառակորդը ըլլայ։ Ուրեմն մահուան առջեւ բոլոր կիրքերը կը լռեն եւ պէտք է լռեն։ Տեսնելով ձեր գաղութին համերաշխ ոգին, չեմ կրնար չնախանձիլ. ապա ո՞յց, ահաւասիկ ձեր բեմը, ուր քով քովի դրուած են տարբեր հինգ կազմակերպութիւններու ծաղկեպսակները։ Դժբախտաբար գաղթահայ աշխարհի մէջ շատ քիչերն են որ ձեզի պէս կը խորհին։ Զունինք Եւրոպացիի պէս ազատ հայրենիք, հոն կանգնելու համար մահարձաններ եւ յիշատակարաններ, բայց ունինք մատաղ սերունդ մը, որուն հայեցի դաստիարակութեամբ մեծ մասամբ կատարած կ՚ըլլանք մեր պարտականութիւնները հանդէպ մեր նահատակներուն, որոնք հայրենիքի ազատութեան համար զոհուելով մեզ նուիրեցին այս պաշտելի եռագոյնը»։

Տէր Հօր պահպանիչէն յետոյ սգահանդէսը վերջացաւ Օր. Ծովինարի, ընկերներ Մելքոնեանի եւ Մ. Տէր Պետրոսեանի եռաձայն «Տէր ողորմեա»ով։

Հարգանցի

«Հայրենիք»ի ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

●●●●●

«Հայրենիք» հետեւեալ երկու գրական մրցանակները կը ծանուցանէ ապրիլ 22 թիւով.—

1. Հարաւ. Ամերիկա ապրող եւ 58 տարի իր ծննդավայր Վանէն հեռացած Պ. Խ. Պ. իր հոգու մէջ դեռ պահած է հայրենիքի վառ կրակը եւ քաղցր յիշատակները, որոնք աւելի եւ աւելի կը բոցավառուին ի տես հայ ժողովուրդի ներկայ դժուարին կացութեան։ Իբր անկեղծ հայրենասէր, նախանձախնդիր հայ գրականութեան եւ երգին — երաժշտութեան, որոշած է երեսուն հազար (30,000) ֆրանս. ֆրանք տրամադրել «Հայրենիք»ի խմբագրութեան իբրեւ մրցանակ ոտանաւորի մը, որ գրուած ըլլայ Մաքուր գրաբառով։

Այս 30,000 ֆրանքը պիտի բաժնուի երեք մասի, այնպէս որ երեք տարուայ ընթացքին ամէն տարի 10 հազար ֆր. պիտի յատկացուի մրցանակի, որմէ 5000 ֆրանքը՝ վերոյիշեալ լաւագոյն երգի խօսքերը գրողին եւ մնացած 5000 ֆրանքն ալ՝ այդ երգի եղանակը յօրինողին։

Առաջիկայ տարուան համար ուրեմն (այսինքն՝ այս օրուընէ սկսեալ մինչեւ 1935 ապրիլ 22ը) կը յատկացուի մեր հայրենակից Պ. Խ. Պ.ի մրցանակի գումարէն առաջին 10,000 ֆրանքը։

Ոտանաւորն ու եղանակը պէտք է ուղարկուին «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, որ իր որոշումը պիտի տայ մասնաւոր կերպով ընտրուած ժիւրիի մը միջոցով։

Ոտանաւորը, որ, ինչպէս շեշտուեցաւ վերեւ, պէտք է գրուած ըլլայ մաքուր գրաբառով, պէտք է ըլլայ յանգաւոր, հնչեղ, սահուն եւ լսողութիւնը շոյող լեզուով ու ոճով, ռազմական ու հայրենասիրական դիւթիչ բովանդակութեամբ։ Ըստ հնաբաւորութեան զգուշանալու է ղ եւ խ տառերը գործածելէ։

Եղանակը պէտք է ըլլայ համապատասխան երգի ոտանաւորի ոգիին՝ ուրախ, կայտառ, կրակոտ եւ Հայու հոգին թունդ հանող, հետեւաբար պէտք է ունենայ հայկական երանգաւորում, այնպէս որ եթէ Եւրոպացի կամ Ամերիկացի օտար մը ունկնդրէ այդ եղանակը՝ զգայ անոր հայկականին շունչն ու բնոյթը։

2. Տիթրոյիթ ապրող հայրենակից մը՝ Յովհաննէս Դերձակեան, «Հայրենիք»ի խմբագրութեան կը տրամադրէ 25 տոլար, որ պէտք է տրուի հայ նոր սերունդին, Ցեղակրօն Ուխտերուն նուիրուած լաւագոյն ազգային քայլերգի մը խօսքերը յօրինող հեղինակին։ Այս ոտանաւորը սակայն պէտք է գրուած ըլլայ մեր աշխարհաբարով եւ նոյնպէս պէտք է ըլլայ սահուն լեզուով ու ռազմական շունչով։

Այս ոտանաւորը եւս պէտք է ղրկուի «Հայրենիք»ի խմբագրութեան, որ այս մրցանակաբաշխութիւնն ալ պիտի կատարէ մասնաւոր ժիւրիի միջոցով։

Այս մրցանակի ժամանակամիջոցը եւս մէկ տարի է, այսօրուընէ սկսեալ։

ԶԵԿՈՅՑ

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

●●●●

Արտասահմանէն մեզի ուղղուած հարցումներուն ի պատասխան կը յայտարարենք.

Ա.— Հ. Գ. Ընկերակցութիւնը այս տարուան համար որոշած է գրական մրցանակ մը, 1000 ֆր. ներկայացուած լաւագոյն վէպին համար։

Բ.— Մրցման կրնան մասնակցիլ միայն ընկերակցութեան անդամները։

Գ.— Մեր կանոնագրին համաձայն Հ. Գ. Ընկ. կրնան անդամակցիլ նաեւ արտասահմանի հայ գրողները։ Անդամակցութեան տոմսը ստանալու համար մեր հասցէին ղրկել թեկնածութեան նամակին հետ երկու լուսանկար եւ անդամավճար 20 ֆր.։

Դ.— Մրցման նիւթն է վէպ մը, անտիպ կամ արդէն հրատարակուած։ Վերջին պարագային պէտք է լոյս տեսած ըլլայ 1 ապրիլ 1934էն վերջ 1934։

Ե.— Մասնակցողները պէտք է իրենց հեղինակութիւնը մեր հասցէին ղրկեն մինչեւ նոյ. վերջ 1934, ձեռագիր՝ մէկ օրինակ, մաքուր եւ ընթեռնելի։ Տպագրուած գործերէն Յական օրինակ։

Զ.— Մրցման արդիւնքը կը յայտարարուի դեկտ.ի վերջը։

Է.— «Ժիւրի»ի անդամներն են՝ Պ. Պ. Լ. Բաշալեան, Մ. Պարսամեան եւ երրորդ մը։

Վարչութիւն

Յ. Գ.— Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՆԵՐԵԼԻ ՈՃԻՐԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

oooo

«Առաջնորդ» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 ապրիլ).

— «Ձինադադարէն յետոյ Մազլըմեան կը վարէր Պանտըրմայի առաջնորդական պաշտօնը։ Այդ շրջանի իր գործունէութիւնը եղած է տեղծել ներքին պառակտում եւ հրահրել եղբայրասպանութիւն, որուն արձագանգը կը հասնէր մինչեւ Պոլիս — Պատրիարքարանը։ Ասկէ աւելին. կը զբաղէր նաեւ ինչ որ քաղաքական մութ եւ կասկածելի գործերով։

Յունական գրաւման ընթացքին՝ տեղւոյն զին. հրամանատարը՝ Թաուլարիս ի վերջոյ ստուգելով Մազլըմեանի բացի խառնակիչ մը ըլլալէն, նաեւ անոր քաղաքական մութ զբաղումին բնոյթը, 1922ի կիսուն պակծները ձեռք տուաւ եւ զայն ուղարկեց Պոլիս։ Իր ետեւէն Պոլսոյ հելլէն Բ. Կոմիսէրին միջոցով կը խնդրէր Հայոց Պատրիարքէն, որ չփորձէ յետ ուղարկել Մազլըմեանը, որովհետեւ ինք վնուած է որ եւ է գնով չթոյլատրել անոր մուտքը Պանտըրմա ... վասն ապահովութեան հելլէն բանակին։

Այն ատենի Պատրիարք Զաւէն Արք. Տէր Եղիաեան չի կրնար հերքել այս իրողութիւնը։

Ղեւոնդ Արքեպիսկ.ի Աթէնքէն հեռանալէն յետոյ, Պոլսոյ Պատր.ի պատահական վարչութեան կողմէ (օրինաւոր Պատրիարք եւ վարչութիւն հեռացած էին) Մազլըմեան դրկուեցաւ Աթէնք, իբրեւ առժամեայ առաջնորդ տեղապահ, որ զանազան օյինպազութիւններով մնաց հոն իբրեւ «Առաջնորդ» մինչեւ այժմ։

Աթէնք հաստատուելէ յետոյ սկսաւ իր դաւերն ու դաւադրութիւնները Հին Յունաստանի հայ գաղութին մէջ եւ փորձեց տարածել նաեւ նոր Յունաստան։ Ի վերջոյ անձամբ գնաց Սելանիկ, նոր Յունաստանի մէջ առեղծած դաւերուն պտուղը քաղելու համար։ Բայց նոր Յունաստանի քննիչ կառավարիչը, տեղեակ անոր կատարած դաւերուն, ազդարարեց որ անմիջապէս հեռանայ իր կառավարչական սահմաններէն, ինչպէս պիտի վռնտէր հանրային անդորրութեան համար վտանգաւոր նկատուող ո եւ է մէկը։ Սելանիկի հելլէն օրաթերթերն ալ, նախատական լեզուով մը պահանջեցին խառնակիչ դաւադիրին հեռացումը։ «Նէա Ալիթիա»ն գրեց.— «Տեղւոյս ողջմիտ Հայերը չեն կրնար լծուիլ Մոսկուայի կառքին»։

Մազլըմեան իր կրունկին վրայ ետ դարձաւ Աթէնք, բայց չմոռցաւ անկէ շարունակելու իր մութ գործերը։

Ձեկայի դեկավարներէն Աղաբեկով վարագոյրը վերցուց Մազլըմեանի մութ գործերու մէկ մասին վրայէն, անուանելով զայն Ձեկայի մէկ գործակալը։ Եթէ էնկիւրիի զբաղը սիյասիէն ալ Աղաբեկով մը դուրս գայ, ապահովաբար պիտի բանայ նաեւ Մազլըմեանի մութ գործերու մէկ ուրիշ մասին վրայի վարագոյրը։

Մազլըմեանի կատարած այս վերջին հրձիգութիւնը իր հօտին դէմ սահմանուած չէ ըլլալու վերջինը։ Ան պիտի շարունակէ դարձեալ զբաղիլ մութ գործերով, բոլորովին անվայել եւ աններելի հասարակ անհատի մը անգամ, ուր կը մնայ այլեւս «Առաջնորդ» տիտղոսը կրող եկեղեցականի մը։

Մազլըմեանի գարշելի գործերը եղած չեն բնաւ հարկադրանքի տակ, այլ կը բխին իր նկարագրէն ու խառնուածքէն։ Այս պարագան աւելի աններելի կը դարձնէ իր յանցանքները։ Կը թուի թէ այս է պատճառը որ «Նոր Օր» մարդկային ներելու կարողութենէն վեր համարելով՝ Աստուծոյ բողոքութիւնը կը հայցէ անոր մեղքերուն համար։

Այն հաստատ համոզումը ունինք թէ Աստուած ալ չպիտի ներէ այս սեւաւորին, եթէ ան չքաշուի Երուսաղէմի վանքը... ապաշխարելու»։

Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ մերձեցումը

—·—

ՖԻԼԻՊԷ, 4 ապրիլ (Յառաջ).— Եուկոսլավիոյ արտաքին նախարար Եէվթիչի Սոֆիա այցելութեան մեծ նշանակութիւն կը տրուի ոչ միայն Պուլկարիոյ քաղաքական շրջանակներուն, այլեւ պալքանեան ուրիշ պետութեանց պաշտօնական օրկաններու կողմէ։ Եէվթիչին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ առեւտրական համաձայնագիր մը կնքել Պուլկարիոյ հետ։ Պուլկարիա արդէն իսկ պատրաստ է քննուելիք բոլոր հարցերու մասին։ Նոյն ուղղութեամբ հաւաստիք տրուած է նաեւ վարչապետ Մուշանովի՝ Սոֆիայի սերպ. դեսպանին կողմէ։ Այս այցելութեան միջոցին առաւելապէս պիտի խօսուի նաեւ պալք. Ուխտի եւ Պուլկարիոյ քանելիք դիրքի մասին։ Ոմանք այնպէս կ՚ենթադրեն թէ Սոֆիայի մէջ պիտի որոշուի պալք. ուխտի նակատագիրը, այն իմաստով թէ՝ Եուկոսլ. վերջնապէս պիտի վաւերացնէ զայն, քանի որ ոչ ան եւ ոչ Ռումանիա դեռ պաշտօնապէս վաւերացուցած չեն, — մինչ Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ ժողովը անճապարանքով վաւերացուց։ Հիմա, Յունաստանի ներքին ընդդիմութենէն ասդին, ոմանք աւելի կը վարանին։ Ուրիշներ, ընդհակառակն, կը կարծեն թէ Սոֆիայի մէջ պիտի ամրանայ այդ ուխտը՝ քանի որ Պուլկարիա եւս պիտի միանայ անոր։ Այս միացումը սակայն, պիտի ըլլայ մասնաւոր ձեւով ու որոշ վերապահումներով։ Նախապէս պիտի կնքուի ոչ-յարձակման դաշինք մը Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ՝ հինգ տարուան պայմանաժամով։ Եուկոսլավիա ձեւական հաւաստիքներ պիտի տայ Պուլկարիոյ կարգ մը պահանջները բաւարարելու մասին։ Կը խօսուի, նաեւ, որ Պ. Պարթու թելադրած է Եուկոսլավիոյ այդ ուղղութեամբ եւ յանձնարարած է մասնաւորապէս պուլկար փոքրամասնութեանց իրաւունքները վերահաստատել։

⁂ Պուլկարական թերթ մը կը հրատարակէ զօրավար Փանկալոսի հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Շատ կը ցաւիմ որ մինչեւ այժմ ստիպուած էի չպատասխանել իմ հասցէիս եղած այն ամբաստանութեան թէ՝ Սերպիոյ հետ համաձայնութիւն մը կնքած էի ու անոր տուած առեւտրական ելք մը Սելանիկի մէջ։ Լայն հասարակութիւնը բնականաբար գիտէ միայն հրատարակուած համաձայնագրին պատճէնը։ Բայց երբ իմ պայմանագիրներուս մասին կը խօսին քաղաքագէտներ, պէտք է աչքի առջեւ ունենան թէ այդ վաւերագիրները կը կազմեն միայն մէկ մասը այն համաձայնութեան որու մասին անձամբ խօսած էի Ալեքսանդր Թագաւորին հետ եւ որուն պատճէնը նշանագրուած էր։ Ան պիտի ստորագրուէր նաեւ սերպ բանակին սպայակոյտին կողմէ՝ իմ անկումէն միայն քանի մը օր վերջ։

Այս զինակցութիւնը կատարելապէս զաղտնի կը մնար նոյն իսկ իմ նախարարներէս, որովհետեւ անիկա դէմ էր Ազգերու Դաշնակցութեան ծրագրի 12րդ յօդուածին։ Եթէ ես իշխանութենէն չիյնայի եւ եթէ իրականանար այդ զինակցութիւնը, Պալքաններու կացութիւնը թերեւս այսօր ուրիշ պիտի ըլլար, որովհետեւ, ես որ Լօզանի դաշնագրին դէմ էի, նախատեսած էի, զինակցութեան միջոցաւ, պատերազմ մը Թուրքիոյ հետ։ Եթէ իմ հաստատումներս կասկածի կ՚ենթարկուին, պիտի չվարանիմ իմ համաձայնութիւնս տալ նշանագրուած այդ պատճէնը հրատարակելու։ Ես զայն կը պահեմ իմ թղթածրարիս մէջ եւ մինչեւ այժմ չեմ հրատարակած փափկանկատութեամբ, քանի որ չահակից պետութիւն մը ներկայիս դաշնագրային յարաբերութիւններ ունի Յունաստանի հետ»։

վին արդիական նամականուն մը, 24 հեռախօսներով, — ամենամեծը Փարիզի մէջ:

Թուրք–պուլկար յարաբերութիւնները

Քանի մը օր առաջ հրատարակեցինք Սօֆիայի «Նօվօ Վրէմէ» թերթին էտիրնէէն գրկուած թղթակցութիւն մը, նոյն քաղաքի երեսփոխան Մէհմէտ Շէրիֆի հակապուլկար մէկ հրատարակութեան առթիւ:

Նոյն թերթին մէջ լոյս տեսած է երկրորդ թղթակցութիւն մը, որ կ'ըսէ.

— «Այսպիսի գիրք մը գրած է նաեւ Պոլսոյ երեսփոխան Եալիլ Եավէր Էֆէնտի, «Այսօրուան Պուլկարիոյ մէջ բնակող Թուրքերու դէմ թշնամութիւն» խորագրով: Այդ գրակին մէջ հեղինակը հաւաքած է այն ամէնը որ կրնան գրգռել Պուլկարիոյ եւ Պուլկարներու դէմ ատելութիւնը: Ան կը յիշէ գրութիւն մը «Լա Պիւլկարի»էն, որուն մէջ Շիփքայի վրայ կռուող Թուրք զինուորները (ռուս եւ Թուրք պատերազմին) «վայրենի»կը կոչուին:«Թուրքերը վիրաւորելը սովորութիւն մը դարձած է Պուլկարներուն համար»: Եավէր Էֆէնտին, արդարացնելու համար իր հայհոյանքները, կանգ կ'առնէ մեր ազգային քայլերգին վրայ, զոր տուած է՝ պուլկարերէն լեզուով՝ իր գրքին մէջ, եւ զայն կ'որակէ Թուրքերու դէմ թշնամանք: Կը մեղադրէ Պուլկարները թէ Մարիցայի հովիտը կը նկատեն պուլկարական, թէ՝ այդ քայլերգին մէջ կը խօսուի «վայրի թշնամական բանակ»ի մասին ինչ որ կը վերաբերի Թուրքերուն, եւ թէ հոն կայ «Ցարիկրատ է Նաշ» (Պոլիսը մերն է) խօսքը, որ, Ալ — տիւլ Համիտի պահանջով եղած է «Կէնէքրալա Նաշ»: Դպրոցներու, միթինկներու եւ ժողովուրդին մէջ սակայն կ'երգուի «Ցարիկրատ է Նաշ»: Եավէր էֆէնտիի գրգռիչ տրամաբանութիւնը աւելի անդին կ'երթայ: Ան կը յիշէ Զախարի Սթոյեանովի գրութիւնը՝ պուլկար ըմբոստութեան եւ ջարդերու մասին, որոնք գործն են եղած բանաստեղծ Պոթէվի նման սէրսէմ մարդոց»:

Այդ գրութեան մէջ Սթոյեանով բաած կ'ըլլայ թէ արիւնաներկ Մարիցան «կ'ողբէ»: Ասիկա, որ սկիզբն է մեր ազգային քայլերգին, դէմ է եղեր Թուրքերուն, իսկ ամբողջ քայլերգը ուղղուած բացառապէս Թուրքերուն դէմ: Ու կ'եզրակացնէ. — Ամէնէն եղերականը այն է որ այս քայլերգը կը նուագուի պաշտօնական ընդունելութեանց միջոցին, Թուրքիոյ հանրապետական նախագահին ներկայութեան: Եւ այսօրուան Թուրքիան բարեկամն է այդ կառավարութեան: Եթէ Պուլկարիան իր քայլերգէն չվերցնէ այդ մասերը, Թուրքեւ-պուլկար յարաբերութիւնները պիտի չշարունակուին: Անկարելի պիտի ըլլայ նաեւ պուլկար հպատակներու բնակութիւնը Թուրքիոյ մէջ, եւ որ եւ է Թուրք կառավարութիւն անտարբեր պիտի չմնայ պուլկարական այս գործունէութեանց հանդէպ»:

Մենք կրկին պիտի անդրադառնանք Եավէր էֆէնտիի գիրքին: Ան իր վերջաւորութեան կը գրէ. — «Պէտք է որ Պուլկարները գիտնան թէ իրենց այս առակը. «— ո՞վ պիտի հասուցանէ. — Թուրքը», պիտի փոխուի այսպէս եւ պիտի ըլլայ. «— ո՞վ պիտի վճարէ. « — Պուլկարը:

«Արեւմտեան Պալքանեան ազգերը պիտի գինակցին Պուլկարիոյ դէմ եւ այն ատեն թող ան մտածէ ...»:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր Քոլոմպի մէջ տեղի ունեցաւ Փրթի Փարիզիէնի կազմակերպած Ֆրանսայի բաժակի վերջին մրցումը, հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին որ շրջապատուած էր նախարարներէ: Ներկայ էին 45,000 հոգի: Մրցող խումբերն էին Միջերկրականեան երկու զօրաւոր խումբեր, Ֆութպոլ Գլիպ Սէթ եւ Օլէմփիք տը Մարսէյլ: Մրցումը սկսելէն երեք վայրկեան վերջ Օլ. Մարսէյլէն Զարմանի նշանակեց առաջին կէտը: Ասոր վրայ Սէթ սկսաւ յարձակողականի եւ 25րդ վայրկեանին Լուքաս (Հունգարացի) զօրաւոր շիւթով մը հաւասարեցուց խաղը: Այսպէսով առաջին խաղամասը անցաւ հաւասար արդիւնքով: Երկրորդ խաղամասը սկսելուն երկու կողմերը ամէն ջանք թափեցին, բայց Օլ. տը Մարսէյլի վերջապահին մէկ սխալին վրայ, մինչեւ Լուքասը նշանակեց երկրորդ կէտը: Մարսէյլ ամէն ջանք թափեց ու քէնւ Ալֆազար խաղը հաւասարեցուց, բայց օրուան դատաւորներուն կողմէ օֆ սայթ հաշուելով չեղեալ հռչակուեցաւ: Խաղը երթալով տաքցաւ: Երկու կողմերն ալ յոգնեցան: Խաղը լրացաւ Սէթի յաղթութեամբ 2ի դէմ 1 կէտով: Հանրապետութեան նախագահը Բաժակը յանձնեց Սէթի խմբապետ՝ Պէքի (Եուկոսլաւ):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը Հինգշաբթի Մայիս 10ին, Համբարձման Տօնի օր, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ Հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի նորոգ հանգուցեալ Բիւթանիոյ նախկին առաջնորդ Ստեփաննոս Արքեպսկ. Յովակիմեանի յիշատակին:

Այս առթիւ կը հրաւիրենք հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեան եւ յարգել արժանաւոր Հովիւին յիշատակը:

(կնիք)

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիի Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Եշ. Համբարձման տօնին առիթով հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի եւ պիտի քարոզէ այցելաբար Մարսէյլ գտնուող Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Ուխտի միաբաններէն Գեր. Տ. ՏԻՐԱՆ վրդ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ, որ նաեւ պիտի պատարագէ ու քարոզէ յառաջիկայ կիրակի, 13 մայիս:

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ: Դիմել Ն. Յարութիւնեանի 13, rue d'Orsel, Փարիզ (18), Մէթրօ Barbès.

ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՏՕՆԻ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ՝ ՑԻ. Կ. ԽԱՉԻՎ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ եւ «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Horticultureի շքեղ սրահին մէջ **84, Rue de Grenelle, Métro: Rue du Bac**

խմբական եւ solo երգեր: Հայկական սիրուած շուրջպարեր ՍԻՓԱՆԻ շքեղ տարազներով:

ԱՆՈՒՇԻ Համբարձման վիճակի տեսարանը ջանգիւլիւմի ճոխ քառեակներով, երգ ու պարերով, ընկերակցութեամբ Թառխտներ՝ ՌՈՒԲԷՆԻ եւ ԳԱՐԵԳԻՆԻ:

«ՎԱՐՁՈՒԱԾ ՍԵՆԵԱԿԸ» քրքջալից զաւեշտ մը

ԵՐԳԱԽԱՌՆ ՖԱՆԹԷԶԻՆԵՐ եւայլն:

Եւրոպական պարեր հռչակաւոր **Mario Melfi**ի ութ հոգինոց արժէնթիննեան նուագախումբով, մասնակցութեամբ յայտնի **bandonéoniste Ernesto Remondini**ի:

ճոխ եւ ընտիր պիւֆէ մատչելի գիներով: Մուտք՝ կիներու 7.50, այրերու՝ 10 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿԵՐ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 40, rue de Beleville. Մէթրօ՝ Պէլվիլ:

Կը հրաւիրուին ընկերները իրենց պարագաներով:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15 ամեակը եւ իր ծննդեան 60 ամեակը այս Կիրակի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 2 rue Alexandre Guilmant. Սալ Մառի Տէլմայի մէջ, Մէզոնի կայարանին դիմացը:

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

կ'արտասանեն ընկ. Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ և օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ,

կ'երգեն՝ օր. ՀՌ. ԿՆԵԱՋԵԱՆ եւ պ. Օ. ԻՒՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆ

ճոխ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին:

Հաղորդ. միջոց. — Առնել հանրակառք թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել փէրմ տ'Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ:

Ծախսերու համար կը գանձուի 3 ֆրանք:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), ՄԱՐՍԷՅԼ

19 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ. - Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական հեղինակներ, (հին իտալական եւ ֆրանսական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն:

Բ. ՄԱՍ. - Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Յարօ Ստեփանեան):
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Գ. Մ. Ալեմշահ):

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ. — 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

Կը գտնուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ատենապետին եւ անդամներու մօտ:

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ

եկէ՛ք **JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)**

Hôtel-Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12.43

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր:

Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ:

Սենեակ եւ ճաշերը (*pension complete*) օրական 30 ֆր.էն սկսեալ:

Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ:

Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք:

Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան:

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմարութիւններով եւ օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովներու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն. դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicètre. Metro: Porte d'Italie.*

Կ'ուզէ՞ք զուտ խաղողէ պատրաստուած Արեւելեան օղին խմել

ՓՆՏՌԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ "ՏԻԻՋ"

«ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔԸ»

Որ, ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ ու «քէյֆ» կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր

Ա. ՏԱԼԱՔԻԻԲԷԵԱՆ

Dêpot Central des Grandes Marques

8, rue Suffren (Place de la Boursc) Marseille

Tél. D. 70-89

Պատուաւոր գործակալներ կ'ուզուին գաւառներուն համար:

ԳՈՐԾԻՍ ԸՆԴԱՐՁԱԿՄԱՆ ՀԱՄԱՐ պէտք ունիմ 20000 ֆրանքի, մէկ տարիէն վերադարձնելու պայմանաւ: Ապահով երաշխաւորութիւն: Մանրամասնութեանց համար դիմել Mme. Charlotteի, 13, rue St Bernard. Paris (11):

Ց.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Մուրատ, Մչօ, Վռամեան եւ Արղութեան խումբերու բոլոր ընկերները այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը կը դասախօսէ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ. Մ.

Երկուքը միասին մտան Մէնսըսի գրասենեակը: Երբ ոստիկանները ի-րարու հանդիպին, բնականաբար կը խօսին գիրենք հետաքրքրող նիւթերու մասին. այդպէս ալ եղաւ. անոնք անդրադարձան կարգ մը գեղծարարական դէպքերու մասին որոնք տեղի ունեցած էին վերջերս երկրին զանազան կողմերը:

— Ձեր բարեկամը ուշացաւ, հարցուց ընդհանուր ոստիկանապետը:

— Անհաւասիկ եկաւ, ըսաւ Թ. Ք. որուն ականջին հասած էր իր սիրելի բարեկամին ոտնաձայնը: Սենեակէն դուրս ելաւ դիմաւորելու համար Լէքամբը: Սիրալիր սեղմեց անոր ձեռքը. չափէն աւելի ուրախ էր:

— Սիրելի բարեկամս, չես գիտեր թէ որքան երջանիկ եմ..

Լէքամբըն նախ պատասխան չտուաւ:

— Կը ցաւիմ որ քեզի տաղտուկ պատճառեցի այս հարցով, ըսաւ քիչ յետոյ:

— Պարապ խօսքեր մի ըներ. ներս եկուր. ոստիկանապետը այստեղ է...

Անոր թեւէն բռնելով ներս հրամցուց զայն:

Ձոն Լէքամբըն բաւական փոխուած էր. դէմքը քիչ մը ծերացած էր եւ աչքերուն շուրջը կնճիռներ կը տեսնուէին: Երեկոյեան հագուստ հագած էր եւ կը նմանէր տիպար Անգլիացի ճէնթլմէնի մը: Թ. Ք. անոր այտին վրայ տեսաւ հին վէրքի մը հետքը:

— Կը ներէք որ այս հագուստով կը ներկայանամ ձեզի, ըսաւ Լէքամբըն. այնքան ձանձրացած էի այս իրիկուն որ ժամանակս սպաննելու համար թատրոն գացի եւ սակայն ձանձրոյթս աւելի սաստկացաւ...

Թ. Ք. նշմարեց որ իր բարեկամը աւելի հանդարտ չէր, կը խօսէր հիմա եւ իւրաքանչիւր բառը կը կշռէր:

— Եկած եմ յանձնուելու...

— Գարան չես տեսած հարկաւ, հարցուց Թ. Ք.:

— Եւ տեսնելու ալ փափաք չունիմ, պատասխանեց Լէքամբըն:

— Պ. Լէքամբըն, սկսաւ ոստիկանապետը, չեմ կարծեր որ դժուարութիւն պիտի ունենաք ձեր փախուստին համար. բայց նախ ըսէք ինծի թէ օգնակա՞ն փախաք...

— Այո.

— Եւ ձեզի օգնող մը կար ի հարկէ:

— Այո: Եթէ չատիպէք, չպիտի ուզէի այդ մասին խօսիլ առայժմ, Սըր Ճորճ. փախուստիս մանրամասնութիւնները պարզելէ առաջ գեռ շատ մը բաներ պիտի պատահին:

— Շատ լաւ, ըսաւ ոստիկանապետը. յոյս ունիմ որ մեզի պիտի յայտնէք ձեր հետաքրքրական «հանգոյցներէն» մէկը:

— Հիմակուհիմա որ եւ է «հանգոյց» չունիմ, պատասխանեց Լէքամբըն բառերը կշռելով. միայն ունիմ յառաջիկայ շաբթու նիւ Եորք մեկնելու:

Լէքամբըն դեռ խօսքը չէր աւարտած երբ հեռաձայնին զանգակը հնչեց.

— Այօ, ըսաւ Մէնսըս տեղէն ցատկելով. Գարայի զանգակն է... մօտեցաւ գործիքին եւ «ալօ, ալօ» կրկնեց երկու անգամ:

Պատասխան չկար. գործիքին մէջէն կը լսուէր միայն խուլ աղմուկ մը:

— Բան մը պատահած ըլլալու է, ըսաւ Մէնսըս իր պաշտօնակիցներուն դառնալով:

— Անգամ մը եւս փորձէ, ըսաւ Թ. Ք.: Մէնսըս վերցուց գործիքը. նորէն պատասխան չկար:

— Ձեզի արգելք չըլլամ, ըսաւ Լէքամբըն վերարկուն վերցնելով. ի՞նչ պէտք է ընեմ հիմա, Սըր Ճորճ:

— Վաղ առաւօտ եկէք, Լէքամբըն, ըսաւ ոստիկանապետը ձեռքը երկնցնելով:

— Ո՞ւր կը մնաս, հարցուց Թ. Ք.

— Կրէյթ Մոյլըն պանդոկը. պայուսակներս այնտեղ դրկած եմ արդէն...

— Ես կուգամ քեզ կը տեսնեմ վաղ առտու. տարօրինակ է որ վերադարձիդ իրիկունը այս տեսակ բան մը կը պատահի:

— Եթէ որ եւ է բան պատահի Գարային, ըսաւ Լէքամբըն, եթէ ամէնէն ծանր փորձանքն իսկ պատահի իրեն, վստահ եղէք որ ես իր վրան լացող մը չպիտի ըլլամ...

Թ. Ք. կարեկցութեամբ նայեցաւ անոր.

— Կարծեմ շատ վնասակար եղած է քեզի, ըսաւ:

— Այո, շատ, գետնին տակն անցնի.. Ցետոյ ընդհանուր ոստիկանապետը իր երկու օգնականներուն հետ ինքնաշարժով ճամբայ ելաւ դէպի Քէտօկըն սքուէր՝ Գարայի բնակարանը: Ֆիշըր որ բակին մէջ կ'աշխատէր, անմիջապէս բացաւ դուռը: Զարմանքն աւելի զարմացաւ այդ անակնկալ այցելութենէն: Գարան իր սենեակն էր, բացատրեց ան Թ. Ք.ին:

— Ժամը տասնըմէկին իր սենեակը պիտի բարձրանամ. հրահանգ տուած է ինծի որ մինչեւ չկանչուիմ իր մօտը չերթամ...

Թ. Ք. երկու ոստիկանները առաջնորդեց Ցոյնին սենեակը: Դուռը զարկաւ. պատասխան չկար. նորէն զարկաւ. նորէն պատասխան չտուաւ. յետոյ ուժգին կից մը տուաւ դրան:

— Վարի յարկը հեռաձայն ունի՞ք, հարցուց ծառային.

— Այո պարոն, ըսաւ Ֆիշըր:

— Մէնսըս, Սկոթլընտ Եարտը հեռաձայնէ եւ մէկը բերել տուր որպէսզի փականքը կոտրենք. գործիքներս միասին բերած չեմ...

— Փականքը կոտրելը օգուտ չունի, դիտել տուաւ Ֆիշըր. Պ. Գարան ներսի կողմը երկրորդ փական մը եւս ունի...

— Այո, ատիկա մոռցեր էի. ուրեմն ուրիշ մըն ալ բերել տուր, Մէնսըս. ստիպուած ենք դուռը կոտրել...

— Հաշիւ կը գործածէ՞, հարցուց Մէնսըս:

— Չեմ կարծեր, ըսաւ ծառան:

Թ. Ք. աչքէ անցուց այդ յարկին վրայ գտնուող միւս սենեակները: Գարայի սենեակին կից կար գրադարանը, անոր քով երկրորդ սենեակ մը որ Միս Հոլընտի գրասենեակն էր իսկ նորբանցքին ամէնէն հեռաւոր ծայրը կը տեսնուէր ճաշասրահը:

Ճաշասրահին դիմացը կար վերելակ մը եւ անոր անմիջապէս մօտիկը մառանի նմանող սենեակ մը որուն մէջ դրուած էին կարգ մը պայուսակներ որոնց իւրաքանչիւրին վրայ օգնական ոստիկանապետը կարդաց «զգուշութեամբ վերցուցէք» ազդարարութիւնը՝ երեք տարբեր լեզուներով:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 10 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2492

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

»»»· ·«««

Յարօրինակչս լարուած են Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ յարաբերութիւնները, եւ թոյն կը հոսի մէկ դէպքէն միւսը:

Խօսքը, անշուշտ, երկու ժողովուրդներու կամ հանրային կարծիքի մասին է:

Կառավարութիւնները կը շարունակեն իրենց սովորական յարաբերութիւնները, որոնք միշտ «բարեկամական են»: Իսկ երկու երկիրներու պաշտօնական մամուլը կը ձգտի այն տպաւորութիւնը ձգել թէ բան մը չէ փոխուած:

Եւ սակայն, նոյն իսկ պաշտօնական մամուլը չկրցաւ պահել իր հաւասարակշռութիւնը. որովհետեւ, շատ բան փոխուած է եւ կը փոխուի ամէն օր: Մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ Սոֆիա մերժեց ստորագրել պալքանեան ուխտը:

Ազգերու պատմութեան մէջ, ոչ դիւանագիտական բարւոք յարաբերութիւններն են որ ճակատագիր կ'որոշեն, ոչ ալ պաշտօնական մամուլին թափծու հաւաստիքները, որոնք միեւնոյն կաղապարն ունին ամէն տեղ:

Արդ, իրականութիւն է որ ջուրերը արագօրէն պղտորեցան Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ միջեւ, վերջին ամիսներու ընթացքին:

Նախ՝ երկու կողմէն ալ սաստկօրէն յուզուեցաւ Թրակիացիներու խնդիրը, որ կը նշանակէ հատուցման պահանջ,— հող եւ արդարութիւն:

Թրակիոյ Կոմիտէն դղրդագին ցոյցեր կատարեց թրքական սահմանին վրայ, ժողովներ եւ թափօրներ սարքեց, անախորժ կացութեան մը մատնելով Սոֆիայի կառավարութիւնը, որ հարկադրուեցաւ միջոցներ ձեռք առնել եւ ետ կանչել Սլիվէնկրատի կառավարիչը: Մանաւանդ որ, ցուցարարները արձակ համարձակ աղաղակած էին,— «Այս հողերը մերն են»:

Թրակիոյ Կոմիտէն չդադրեցուց իր գործունէութիւնը եւ չէր կրնար դադրեցնել, թէեւ կառավարութիւնը պատ քաշած էր նոր ցոյցերու առջեւ:

Այսպէս, հակառակ դրուած արգելքին, զանազան ձեւերով եւ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ «Թրակիոյ Օր»ը, ուրիշ խօսքով՝ Էտիրնէի անկման տարեդարձը: Եւ այս ցոյցերուն մէջ տիրական դեր կատարեցին ոչ միայն պահեստի սպաները, այլ եւ կղերն ու ամբողջ ժողովուրդը:

Յետոյ արծարծուեցաւ Փօմաքներու խնդիրը՝ Թուրք մամուլին կողմէ: Եւ այս ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ եւ Պուլկարիոյ մէջ, ուր քէմալական թերթեր եւ խմբակցութիւններ հով կը ցանեն առատօրէն:

Էնկիւրի կը ջանայ գրգռել այս իսլամացած Պուլկարները եւ անտանելի ցուցնելով անոնց վիճակը, մաս – մաս փոխադրել Թրակիա, որ կը տառապի բնակչութեան սակաւութենէն:

Վերջերս խումբ մը փոմաք ընտանիքներ փորձեցին անցնիլ Թուրքիա, բայց բռնուեցան սահմանին վրայ, 11 հոգի կորսնցնելով:

Իսկ պալքանեան ուխտը բացաւ ամէնէն բարեմիտ Պուլկարին ալ միտքը: Այլ եւս պատռած է վարագոյրը, եւ պաշտօնական անձերէն մինչեւ փողոցէն անցնող մարդը գիտեն թէ այդ ուխտը ուղղուած է Պուլկարիոյ դէմ:

Այս գիտակցութիւնն էր որ վերջերս նոր պոռթկում մը կատարել տուաւ Պուլկարիոյ վարչապետին, Փարիզի, Լոնտոնի, Պերլինի եւ Հռոմի մէջ:

Նոյն մտահոգութենէն կը բխին Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ քաղաքական բանակցութիւնները, որոնց մասնաւոր կնիք մը կ'ընծայէ Պ. Եէֆթիչի այցելութիւնը:

Եւ հիմա մթնոլորտը աւելի կը թանձրանայ շարք մը թրքական հրատարակութիւններով:

Մայիս 4ին եւ 9ին հրատարակեցինք երկու թղթակցութիւններ, որոնք ամփոփ տեղեկութիւններ կու տան այդ հրատարակութեանց մասին:

Էտիրնէի երեսփոխան Մէհմէտ Շէրէֆ գիրք մը նուիրած է հրապարակ,— «Պուլկարիան եւ Պուլկարները», կոպտօրէն անարգելով հարեւան ժողովուրդը:

Ոչ մէկ վարանում կամ խղճահարութիւն այդ հրատարակութեան մէջ: — Պուլկարները «անկիրթ են, լիրբ եւ անպատկառ»:

— «Անոնք մշակոյթէ զուրկ են. եւ երբ քրիստոնեայ դարձան, բոլորովին կորսնցուցին իրենց բրքական ցեղային առաքինութիւնները… Նէօյեիի դաշնագիրը շատ արդարօրէն Պուլկարները զրկած է կարգ մը իրաւունքներէ եւ զինուորական ուժը: (էջ 58):

… Պուլկարները կրնան սպաննել, աւերել եւ հրդեհել, շամփուրներու վրայ շարել փոքր տղաք, սուրեր մխել կիներու արգանդը… Անոնք թրքական մշակոյթին վրայ մէկ աղիւս չեն աւելցուցած» … (էջ 55):

Ուրիշ Թուրք մը, Պոլսոյ երեսփոխան Եալըն Նաւէր, դարձեալ Կրքոյկով մը առեւտրութիւն կը սերմանէ նոյնքան գռեհկութեամբ եւ վայրագութեամբ:

Արհեստաւորաց էֆէնտին այնքան յառաջ կ'երթայ որ, Պուլկարիոյ ազգ. քայլերգն ալ խծրծելով, կը պահանջէ վերցնել ո- րոշ մասեր: Եւ կ'ազդարարէ·

— «Եթէ Պուլկարիան իր քայլերգէն չվերցնէ այդ մասերը, թուրքեւ — պուլկար յարաբերութիւնները չպիտի շտկուին»:

Էֆէնտին սպառնալիք մըն ալ ունի·

— «Պալքանեան ազգերը պիտի զինակցին Պուլկարիոյ դէմ եւ այն ատեն թող մտածէ»…

Այս երկու հրատարակութիւնները ձեզի չե՞ն յիշեցներ պալքանեան առաջին պատերազմի նախընթաց օրերը — 1911 — երբ Թուրքերը «Սինկի» (Սուրն) եւ «Սիլահ» (Զէնք) թերթերը կը հրատարակէին Սելանիկի մէջ, անլուր լուտանքներ տեղալով եւ «Սոֆիայի տղրու» երգելով…:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ՄԸ ԿԸ ՍԱՐՔՈՒԻ
Սարի հովիտը բռնի գրաւելու համար

— oo —

ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԻՆ ԴԻՄՈՒՄԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Պ. Նօքս, Սարի երկրամասին անգլիացի կառավարիչը, որ նշանակուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, լուրջ մտահոգութեան մատնուած է, Գերմանիոյ բռնած դիրքին առթիւ, եւ մանաւանդ Տոքթ. Կէօպէլսի վերջին ճառէն ի վեր: Կառավարիչը նամակ մը գրելով Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, անոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ կացութեան մասին: Այս դիմումին անմիջական շարժառիթը այն է որ, վիճելի շրջանին ոստիկանական պաշտօնեաները քաղաքական բանաձեւ մը քուէարկած են, քաջալերուելով Գերմանիոյ բռնած դիրքէն: Կառավարիչը երկիւղ կը յայտնէ թէ անկարելի չէ որ բռնի փորձ մը կատարուի, վիճելի շրջանին իշխանութիւնը փոխելու համար:

Ապրիլ 19ին, 60 ոստիկանական պաշտօնատարներ միաձայնութեամբ քուէարկեցին բանաձեւ մը, որ կը դատապարտէ գերման տարագիր ոստիկաններու զինուորագրութիւնը, քանի որ անոնք պիտի ծառայեն օտար իշխանութեան մը: (Կ'ակնարկէ Ֆրանսայի): Այս որոշումը առաջին անգամ հաղորդուեցաւ Պերլինի ռատիօ կայանէն եւ տարածուեցաւ ամէն կողմ: Կառավարիչը դիտել կու տայ թէ վերջերս աւելի որոշ եւ վրդովիչ հանգամանք ստացած են ներքին դաւադրութեան մը զրոյցները: Եւ կ'աւելցնէ.— Մինչեւ հիմա մեծ կարեւորութիւն չտուինք այդ զրոյցներուն, բայց այսուհետեւ չենք կրնար անտեսել զանոնք: «Ամէն օր աւելի յաճախադէպ կը դառնան այս կարգի զրոյցները, զանազան աղբիւրներէ, եւ կը ձգտին դառնալ ծրագիրներ, որոնք որքան ալ արտառոց թուին, ցնորական չեն այլ եւս, ներկայ պարագաներուն մէջ»: Կառավարիչը կը յայտնէ թէ կարգ մը փաստեր ունի գաղտնի գործունէութեան մասին եւ կը խնդրէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել:

ԵԵՄԷՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

»»»· ·«««

ԻՏԱԼԻԱ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՀԵՏԵՒԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ

Դահիրէէն կը հեռագրեն թէ Իմամ Եահեայի հետեւորդները մոլեռանդական կիրքէ մը բռնուելով, կարգ մը ձախողանքներ պատճառեցին Իպնը Սէուտի բանակին: Զրոյցի մը համաձայն, Հիճազի թագաւորին բանակը ոչ միայն ետ մղուած է Սաատհի մօտ, այլ եւ կորսնցուցած է 2000 մեռեալ, 9 զրահապատ ինքնաշարժ, 32 թնդանօթ եւ 360 ուղտ: Այս վերջին կորուստը կենսական հարուած մըն է, քանի որ ուղտերն են հաղորդակցութեան ամէնէն թանկագին միջոցը՝ անապատին մէջ: Դարձեալ միեւնոյն լուրին համաձայն, Իպնը Սէուտի մօտ քսան զրահապատ ինքնաշարժներ խորտակուած են կատղած Եէմէնցիներուն կողմէ, որոնք յաջողած են գերի բռնել 450 զինուորներ: Վախ կայ որ այս գերիները չարաչար սպաննուին արաբական վայրագութեան մասնագէտներու կողմէ: Միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Իմամ Եահեայի որդին Վէհապիներուն վրայ յարձակած է Հոտէյտայի հիւսիսակողմէն, իջնելով դէպի հարաւ:

Լոնտոնի թերթերը առ այժմ վերապահութեամբ կը հրատարակեն այս լուրերը, քանի որ կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին եւ անհնար է ստոյգ տեղեկութիւններ ստանալ օրը օրին:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Իպնը Սէուտ պայմաններ առաջարկած է Իմամ Եահեայի, հաշտութիւն կնքելու համար: Միւս կողմէ իր զինուորները կը շարունակեն յառաջանալ Հոտէյտայէն, լեռնէ լեռ սուրալով եւ ահագին աւար բռնելով:

⁂ Հռոմէն կը հեռագրեն «Թան»ի.— Այստեղ լուրջ ուշադրութեամբ կը հետեւին Արաբիոյ դէպքերուն: Այս պարագան զարմանալի չէ, երբ նկատի առնենք որ Իպնը Սէուտի վերջնական յաղթանակը ամբողջովին պիտի կերպարանափոխէ Կարմիր ծովու քաղաքական կացութիւնը: Ադէնի բրիտանական ստացուածքէն յետոյ, Էրիթրէի իտալական գաղթավայրը ռազմագիտօրէն ամէնէն մօտ շրջանն է: Ֆաշական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր Իտալիա քաղաքական մեծ գործունէութիւն կը ցուցնէ այս շրջանին մէջ, տարածելով իր ազդեցութիւնը եւ թափանցումը: Այս առաջադրութեամբ, Իտալիա կարեւոր համաձայնութիւններ կնքած է Կարմիր ծովու արաբական պետութեանց հետ: 1926 սեպտեմբերին բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքուեցաւ Եէմէնի մէջ: 1927ին Եէմէնէն պատուիրակութիւն մը Իտալիա եկաւ եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով: 1932ին բանակցութիւններ սկսան եւ յաջողութեամբ վերջացան Իպնը Սէուտի հետ, որուն տղան Հռոմ եկաւ եւ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ: Միեւնոյն ատեն Իտալիա ջանաց զարգացնել Էթրիթրէի առեւտրական յարաբերութիւնները արաբական երկու պետութեանց հետ, եւ յաջողեցաւ, մանաւանդ Եէմէնի մէջ որ դրացի է իր գաղթավայրին: Շատ մը իտալահպատակներ գացին հաստատուեցան Հոտէյտայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, մասնաւորապէս քարիւղի եւ սուրճի առեւտուրով զբաղելու համար: Ահա թէ ինչու Իտալիա մտահոգ է Իպնը Սէուտի յառաջխաղացութենէն, որ կը տարածուի Մէքքէէն մինչեւ Ադէնի շրջանը: Այս մտահոգութեամբ էր որ Իտալիա երեք պահականաւեր ղրկեց Հոտէյտա, պաշտպանելու համար իր հպատակներուն կեանքը եւ ստացուածքը: Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Իպնը Սէուտի զօրքը Հոտէյտա մտնելուն պէս աւարառութեան ձեռնարկեց: Աստր վրայ 40 իտալացի նաւաստիներ ցամաք ելան, ինչպէս եւ անգլիական ջոկատ մը:

Իտալական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Եէմէնի իմամին վիճակը այնքան ալ ծանր չէ: Իպնը Սէուտի զօրքը կացութեան տէր է դաշտերուն մէջ, բայց այժմ կռիւը կը շարունակուի լեռներուն մէջ, որոնք թանկագին դիրքեր են պաշտպանութեան համար: Թուրքերն ալ ամէն անգամ որ գործողութեան կը ձեռնարկէին, չէին ուզեր ամբողջովին գրաւել Եէմէնը, որովհետեւ ժողովուրդը հրոսակային կռիւներ կը մղէր անողորմաբար, ջլատելով բանակները:

Առ այժմ չէզոք դիրք բռնած են ինչպէս Անգլիան եւ Իտալիան, նոյնպէս Ֆրանսան, որ ուշադրութեամբ կը հետեւի այս դէպքերուն, իբրեւ շահակից պետութիւն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐԵՑԷՔ

Ֆրանսական կարգ մը թերթերու հետ, վերջերս Թան ալ գլուխ մը բացաւ, ֆերականական սխալները, անճոռնի բացատրութիւնները եւ օտարաբանութիւնները հաքթելու համար:

Երբ այնքան բարձր զարգացումով, ակադեմիաներով եւ անժխտելի հեղինակութիւններով պատուովագրուած լեզու մը անգամ ամենօրեայ ուշադրութեան եւ պաշտպանութեան կը կարօտի, ո՜ւր կը մնայ մեր տարագիր «մեծաւքանչ»ը…

Ամէն ազգի մէջ ալ, կենդանի լեզուի մշակման եւ զարգացման ամէնէն զօրաւոր ազդակը առօրեայ մամուլն է:

Բայց, միեւնոյն ատեն չարիք մըն է մամուլը, երբ կը գտնուի անհոգ, ապիկար կամ անխիղճ ձեռքերու մէջ:

Դժբախտաբար, այդ չարիքը օրէ օր կը շեշտուի մեր մէջ: Ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ արտասահմանի մէջ:

Բազմաթիւ թերթեր այլ եւս ջուրին տուած են հայերէնը: Թողունք յօդուածները ու խմբագրականները, նոյն իսկ պարզ լուրերու շարադրութիւնը կամ թարգմանութիւնը սիրտ կը խառնէ:

Տակէ տակ, բստ բախտի կը շարունին բառեր, բացատրութիւններ, ատնց ո՛ր եւ է ձիգի կամ ուշադրութեան:

Այն ատեն որ, երբ արտատրպումներ կատարել ուզես, հարկադրուած ես վերէն վար սրբագրել կամ նորէն խմբագրել:

Առ այժմ անուններ չեմ տար, բայց եթէ բան գործ ընեմ եւ ծաղկաքաղ մը կատարեմ, այդ ալ պիտի ընեմ:

Ունինք թերթ մը, որ ընտրութեան մը առթիւ ամբողջ մէկ ամիս չկրցաւ կամ չուզեց անդրադառնալ թէ՝ «պալոթաժ»ին կ'ըսենք «համեմատական», «փրոժէ»ին՝ ծրագիր:

Նոյն թերթը կը շարունակէ գրել՝ «Ալպանիաթներ», որ «Ալէվի»ներուն ֆրանսերէնն է, կամ «Մարոնիթ», որ ամէնուս գիտցած «Մարոնի»ն է:

Ուրիշ թերթ մը վերջերս կը գրէր — «երկաթուղայիններու գործադուլ»ը:

Անշուշտ ըսել կ'ուզէ «երկաթուղիի պաշտօնեաներ», որ թէեւ երկար, բայց հայերէն է, մինչեւ որ կարենանք ստեղծել բառ մը՝ «շըմինօ»ին համար:

Դեռ ի՜նչ գոհարներու կը հանդիպիմ, ամէն օր…

Ամէնէն կսկծալին այն է որ, այս վրիպումները ընդհանրապէս կը կատարուին ոչ թէ անգիտութեամբ, այլ անհոգութեամբ: «Այսպէս ալ կ'ըլլայ, այնպէս ալ»:

Ո՛չ, սիրելի պաշտօնակիցներ, ո՛չ:

ՎԱՀԷ

Իտալիա կ'աւելցնէ իր ծովային ուժը

Իտալիոյ պաշտօնաթերթը հրատարակեց ծովային եւտացոյցը, որ 480 միլիոն լիրէթի յաւելում մը կը ցուցնէ, 1935–40 տարեշրջաններուն համար: Ամէնէն խոշոր գումարը, 150 միլիոն, պիտի ծախսուի 1936–37ին: Այս առթիւ արքայական հրամանագիրը կը շեշտէ թէ «բացարձակ եւ ստիպողական» անհրաժեշտութիւն կը ներկայացնէր յաւելումը, սակայն չի բացատրեր թէ ինչպէս պիտի ծախսուին նոր վարկերը: Դատելով Թագաւորին վերջին ճառէն, հաւանական է որ սահմանուած գումարին մեծ մասը գործածուի նոր մարտանաւերու շինութեան:

Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ մերձեցումը

Պ. Եէֆթիչ, Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը, վերջացուց իր այցելութիւնը Սոֆիայի մէջ: Թէեւ պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ խօսակցութիւնները միայն տնտեսական հարցերու շուրջ կը դառնային, բայց իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ բանակցութիւններ կատարուած են ոչ – յարձակման դաշինքի մը մասին: Պուլկարիոյ արտաքին նախարարը սկզբունքով ընդունած է այդպիսի դաշինքի մը ծրագիրը, կարգ մը վերապահումներով: Հաւանական է որ դաշինքը կնքուի մօտերս, հաքթելով երկու երկիրներու մերձեցման նամբան:

Անգլիա եւ Զինաթափութեան բանակը

Անգլիոյ դահլիճին զինաթափութեան մասնախումբը նիստ գումարեց առջի օր, ճշդելու համար կառավարութեան ուղեգիծը, քանի որ խորհրդաժողովը պիտի գումարուի մայիս 29ին: Դեռ որոշ եզրակացութեան մը չեն յանգած: Դահլիճը ինքն ալ դեռ չէ ճշդած իր վերջնական դիրքը, բայց բոլորն ալ համաձայն են որ միջին ճամբայ մը գտնուի: Կամ այն է որ Անգլիա նոր ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ, եւ կամ պիտի չէզոքանայ, շարունակելով իր վերազինումը, մանաւանդ օդանաւային ճակատին վրայ:

Այս առթիւ, Լոնտոնի թերթերը ուշագրաւ լուր մը կը հաղորդեն: Հնդկաստանի իշխանները, որոնք արդէն կայսերական հեծելազօրքի եւ հետեւակազօրքի գունդեր կը պահեն, որոշած են 70 օդանաւային տորմիղ հաստատել, 500 օդանաւերով, Հնդկաստանի պաշտպանութեան համար: Կ'ըսուի թէ շատ մը հնդիկ իշխաններ գրգռուած են Ճափոնցիներու գործունէութենէն, եւ կ'ուզեն պատրաստ գտնուիլ:

⁂ Պ. Հէնտըրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, Փարիզ եկաւ: Այստեղ լուրջ խորհրդակցութիւններ կատարելէ յետոյ, պիտի անցնի Ժընեւ:

Ծրագիր Ալեքսանտրեթի ճահիճները չորցնելու համար

Սուրիոյ եւ մասնաւորապէս Ալէքսանտրէթի սանճագին համար տնտեսական շատ կարեւոր ծրագիր մը կը զբաղեցնէ մարզպանութիւնն ու սուրիական կառավարութիւնը:

Ալէքսանտրէթի սանճագին կարեւոր մէկ մասը, Գրրգ խանի եւ Անտիոքի միջեւ ընդարձակ տարածութիւն մը ջուրով ողողուած է, կազմելով Ամքղի լիճը: Բազմաթիւ ջուրի ակեր կը հոսին այդ լիճին մէջ, որ հաղորդակցութեան մէջ է նաեւ Օրոնդոս գետին հետ: Ժամանակին, այդ տարածութիւնը որ այսօր ջուրին տակ մնացած է եւ ընդարձակ ճահիճներ կազմած, կը ներկայացնէր բերրի դաշտեր: Դեռ կանգուն կը մնան աւերակները, որոնք ցոյց կու տան այդ պարագան:

Տարիներէ ի վեր այս լիճի չորացման ծրագիրը մէջտեղ դրուած է եւ ուսումնասիրութեան նիւթ դարձած: Սանճագի վարչական խորհուրդը պատրաստուած ծրագիրը ղրկած էր մարզպանութեան: Երկրագործական նախարարութիւնն ալ իր կարգին զանազան ծագիրներ մշակած ըլլալով այդ լճի չորացման շուրջ, սկսած է բանակցիլ մարզպանութեան հետ: Ըստ մասնագէտներու վերջին քննութեանց, շատ մեծ գումարներու չի կարօտիր այդ ծրագիրը:

Կը յուսացուի որ համաձայնութիւն մը գոյանայ Երկր. նախարարութեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՈՒԽՏՆ ՈՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ

Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին Էնկիւրի այցելութիւնը կարելի է ըսել հիմնովին փոխեց Պալքանեան ուխտին բնոյթը։ Աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել՝ փոխեց զայն ստորագրող պետութեանց փոխադարձ դիրքերն ու յարաբերութիւնները։

Այս փոփոխման միակ ու գլխաւոր պատճառը Վէնիզելոսի յարուցած աղմուկն ու ցոյց տուած ընդդիմութիւնն է, անշուշտ։

Մեզ համար այդ ուխտը հետաքրքրական է մէկ տեսակէտէ.— որովհետեւ Թուրքիա մասնակից է անոր։

Այդ շահագրգռութիւնը աւելի մեծցաւ այն օրէն ասդին, երբ պարզուեցաւ որ այդ ուխտը ունի նաեւ զինուորական — պատերազմական նախատեսութիւններ։ Նոյնիսկ, հետզհետէ պարզուեցան գաղտնի ու լրացուցիչ համաձայնագրի մը տրամադրութիւնները։

Հազիւ բանակցութիւնները վերջացեր էին ու կողմերը համաձայներ, Էնկիւրի պատճառներ ունեցաւ, սակայն, խռովուելու։

Ատոր առաջին ապացոյցը, ինչպէս ըսուեցաւ, Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին տուած հապճեպ այցելութիւնն է Էնկիւրի։

Պաշտօնական գեկոյց մը, որ հրատարակուեցաւ այդ առթիւ, կը հաստատէր թէ՝ «Թուրք պետական մարդոց եւ Եվթիչի միջեւ կատարուած խօսակցութեանց ընթացքին ուսումնասիրուած են ոչ միայն յոյն ընդդիմադիր հոսանքի դիրքը, այլեւ այն մեկնաբանական յայտարարութիւնը զոր ըրաւ, երեսփոխանական ժողովի եւ ծերակոյտի առջեւ, Յունաստանի կառավարութիւնը»։

Սխալ կ'ըլլար, ի հարկէ, տառացիօրէն կառչիլ նման գեկոյցներու, որոնք, առանց բացառութեան, ճշմարտութեան քիչ մաս մը կ'ունենան իրենց մէջ։

Հետեւելով, ուրեմն, լոկ դէպքերուն, հարկ կ'ըլլայ եզրակացնել, որ Էնկիւրի եւ Պելկրատ լուրջ պատճառներ ունեցան անմիջապէս ու մասնակի բանակցութեան։

Այդ աճապարանքին առաջին պատճառը այն է որ յիշեալ երկու մայրաքաղաքները խորապէս յուսախաբ ու թերահաւատ են, այլեւս, Աթէնքէն, նոյն թերահաւատութիւնը ունի նաեւ Պուքրէշը։ Այս պարագան ինքնին հասկնալի կ'ըլլայ, երբ աչքի առջեւ ունենանք Վէնիզելոսի պատճառաբանութիւններն ու անոր դէմ Ցալտարիսի երկար վարանումները։

Պալքանեան ուխտը կ'ընդգրկէր որոշ ժամանակաշրջան մը եւ նկատի կ'առնէր կարգ մը հաւանականութիւններ։ Եւ, կանխելու համար այս վերջինները, ուխտակից պետութիւններուն կ'ապահովէր փոխադարձ օժանդակութիւն մը։

Արդ, Յունաստանի նախկին վարչապետը հրապարակաւ ու անվարան յայտարարեց թէ Յունաստան ոչ ի վիճակի է ոչ ալ շահ ունի նման յանձնառութիւն մը ստորագրելուն մէջ։

Անշուշտ, ամէն երկրի մէջ կան ընդդիմադիրներ եւ կառավարութեան այս կամ այն որոշման դէմ ընդդիմութիւններ։ Եւ սակայն, Յունաստանի պարագան բոլորովին ուրիշ է։ Իսկ Վէնիզելոսի ընդդիմութիւնը բացառիկ արժէք կը ներկայացնէ։ Էնկիւրի եւ Պելկրատ շատ լաւ գիտեն թէ Վէնիզելոսեան հոսանքին ընդդիմութիւնը, որուն համակարծիք են նաեւ ուրիշներ, կրնար վաղը բոլորովին անզօր դարձնել ստորագրուած ուխտն ու յանձնառութիւնները։

Ասկէ զատ, Վէնիզելոսի եւ Մաքսիմոսի տեսակէտներու տարբերութիւնը երեւան կը հանէ այլ ծալքեր։ Յունաստանի կառավարական տարրերը կ'առաջնորդուին այն տեսակէտէն որ եթէ Յունաստան ձեռք քաշէ Պալքանեան ուխտէն, առիթ տուած պիտի ըլլայ որ իր կռնակին վրայ իրարու ձեռք երկարեն Պելկրատն ու Սօֆիան։ Այս տեսակէտին հիմնաւորման ծառայեցին այն մերձեցումները զորս ունեցան վերջերս պուլկար եւ սերպ զանազան շրջանակներ։ Ցալտարիս ու իր գործակիցները կը պատճառաբանեն թէ երկու սլաւ երկիրներու գործակցութիւնը կրնայ ձգտիլ Սելանիկը ապահովելու Եուկոսլաւիոյ, իսկ Գավալան՝ Պուլկարիոյ։ Ու կ'աւելցնեն թէ Յունաստան այժմ առաւելապէս կը մտահոգուի Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ մերձեցումէն։

Թուրքեւյոյն ուխտը, հետեւաբար, կ'ըսեն անոնք, առաջին պատնէշն է ատոր դէմ։ Պալքանեան ուխտը՝ երկրորդը։

Վէնիզելոս բացարձակապէս անկարելի կը նկատէ նման վտանգ մը։ Անիկա ոչ միայն անհնար կը գտնէ Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ այդքան սերտ կապ մը, քանի որ անոնք ունին Մակեդոնիոյ կնճիռը, այլ եւ կը խորհի թէ Եուկոսլաւիա երբեք պիտի չփորձէր նման արկածախնդրութիւն մը՝ որ պիտի ծառայէր թէ Պուլկարիան զօրացնելու եւ թէ իր դէմ նոր թշնամիներ հանելու (Յունաստան եւ Իտալիա) երբ ինք ներքնապէս բաւարար չափով ամուր չէ, տրուած ըլլալով որ Խրուաթներն ու Սլովէնները տեւապէս անհանդարտ են իր սահմաններուն մէջ։

Պէտք չէ անտեսել այն պարագան որ այս բոլոր մեկնութեանց եւ մտահոգութեանց ետին թաքնուած է ուժ մը — կամ ուժեր — որոնք իրենց թելադրութիւններով ու նպատակներով կը խթանեն կողմերը՝ զանոնք մղելով աջ կամ ձախ։

Տրուած պարագային, ուշադրութեան արժանի ամենակարեւոր ուժը Իտալիան է։ Վէնիզելոս, որ երբեք մտահոգուած չէ սլաւական գլուխներէ, լրջօրէն մտահոգ է, սակայն, Իտալիայէն։ Մտահոգ է, անշուշտ, միայն այն պարագային համար, երբ Յունաստան, որպէս մէկը Պալքանեան ուխտը ստորագրողներէն, ստիպուած պիտի ըլլայ զէնք շարժելու՝ Իտալիոյ եւ անոր գործակցող Պալքանեան պետութեան մը դէմ։ Ան, իր մէկ յօդուածին մէջ, կը թուէր, նոյնիսկ, թէ Յունաստան անկարող պիտի ըլլայ զօրաշարժ մը յաջողցնելու։ Ինչպէս նաեւ անզօր՝ ինքզինքը պաշտպանելու որպէս ծովային պետութիւն։

Ուրեմն, կրկին Հռոմն է, գլխաւորաբար, այս բոլոր իրարանցումներուն ու բանակցութեանց լծակը կամ զսպանակը։ Հռոմը, որ հաւասարապէս կը մտահոգէ Էնկիւրին ու Պելկրատը։ Տարակոյս չկայ, որ առաւելապէս երկիւղի մէջ է Թուրքիան։ Այդ երկիւղն էր որ զինքը մղեց իր կողքին ապահովելու Յունաստանը։ Ու երբ տեսաւ որ չափազանց ջուր կը վերցնէ այդ ապահովութիւնը, ստիպողաբար, Էնկիւրի հրաւիրեց Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը։

Նուազ ուշագրաւ չէ այն պարագան որ Եվթիչ, հազիւ մեկնած Էնկիւրիէն, այս օրերս կ'այցելէ Սոֆիա։ Կատարուած մեկնաբանութիւններէն մէկ բան որոշապէս կը պարզուի որ Էնկիւրի եւ Պելկրատ, յուսախաբ, այլեւս, Աթէնքէն, կ'ուզեն սիրաշահիլ Սոֆիան։ Այսինքն՝ գոնէ կանխել կամ մեկուսացնել այն Պալքանեան պետութիւնը որ, ոչ-պալքանեան պետութեան մը հետ իրենցմէ մէկուն կռուի բռնուած պարագային կրնայ յարձակիլ ուխտը ստորագրող պետութեան վրայ, ինչպէս կը նախատեսէ ուխտը։

Անշուշտ, առ այժմ կանխահաս է ըսելու համար թէ Պուլկարիա ինչ դիրք պիտի բռնէ։ Նուազ հաւանական չէ որ Էնկիւրի եւ Պելկրատ փորձեն սպառնալ, այս ձեւով, Աթէնքի, այս վերջինը պարտադրելու համար որ հաւատարիմ մնայ ուխտին։

Այսպէս կամ այնպէս, յստակ ու անժխտելի է, այլեւս, որ Թուրքիա մեծապէս մտահոգուած է իտալական յարձակումի մը հաւանականութենէն։ Կարծէք, օր օրի աւելի մօտ կը զգայ այդ յարձակումը։ Ու օր օրի աւելի իրար կ'անցնի։ Էնկիւրիէն օտար թերթի մը տրուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ, Ըսմէթ փաշա արդէն իսկ աւելի զգալի կերպով կը հակի Ռուսիոյ, ուզելով կռթնիլ ամբողջովին անոր, որովհետեւ «իտալական վտանգը ալ աւելի մօտ է. իսկ Անգլիան արդէն իսկ դէմ է իրեն»։

Այս հեռագրէն դեղչելով Անգլիոյ վերաբերեալ մասը, մեր առջեւ կը մնայ իտալական վտանգի մը իրողութիւնը, որուն կը վկայեն ոչ թէ ենթադրութիւնները, այլ բունիսկ դէպքերը։

Մ. Քէմալի քննութիւնները՝ փոքր Ասիոյ ծովեզերեայ մասերուն մէջ եւ Տարտանէլը ամրացնելու մասին Թուրքիոյ վերջերս կատարած փորձերը ամէնէն յատկանշականներն են այդ դէպքերէն։

Վ. Ի.

ՀՐԱՅՐԻ ՕՐԸ

Կիրակի, մայիս 6ին կէս օրէ վերջ, Սալ տը Ժէոկրաֆի մէջ, Մարսէյլի «Հրայր» խումբին նախաձեռնութեամբ կատարուեցաւ Տարօնի յեղափոխական առաջնորդ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկրի սիւներէնմէկուն՝ Հրայրիմահուան 30ամեակինհանդէսը։ Բեմին վրայ զետեղուած էր Հրայրի մեծադիր նկարը, եռագոյնով շրջանակուած։

Կը նախագահէր ընկեր Վահան Փափազեան (Կոմս), որ անձամբ տեսած է Հրայրը եւ որ երբ վերջինս կը ղեկավարէր Սասնոյ եւ Մշոյ դաշտի ազատագրական պայքարը, նոյն ժամանակաշրջանին կը գործէր Վասպուրականի մէջ։ Ընկեր Փափազեան հետեւեալ խօսքերով կատարեց բացումը.

— «Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, 30 տարի առաջ, Տարօնը յեղափոխական շարժման մէջ էր։ Հոն կը գտնուէր մեր մարտական ընտրանին։ Երկուքուկէս ամիս Սասունը պայքարեցաւ Թրքական 10,000 բանակին դէմ եւ հակառակորդի գերազանց ուժերու առջեւ տեղի տուաւ, երբ այլ եւս կռուելու շարունակելու միջոցները սպառեցան։ Պատմական այդ հերոսամարտի զոհն էր Հրայրը։ Երբ ան ինկաւ Անտոքի ստորոտը, ամէնէն մեծ հարուածն էր, որ կրեց ըմբոստ ժողովուրդը։ Որովհետեւ Հրայրը կը հանդիսանար շարժման ղեկավարն ու ոգին։ Այդ օրերուն ես Վան կը գտնուէի։ Ապստամբ ընկերները հաղորդելով մեզ Հրայրի մահը, յուսահատ ու կսկիծով կ'աւելցնէին, թէ այլ եւս ո՞վ պիտի ներշնչէ պայքարի ոգի ու յաղթանակի հաւատք...

Թէ ինչ արժէք կը ներկայացնէր Հրայրը եւ թէ ինչպիսի խոշոր կորուստ էր ան մեզի համար, ցոյց կուտան այն բազմաթիւ երգերը, որ հիւսեց ժողովուրդը Սասնոյ ապստամբութեան եւ Հրայրի շուրջ եւ որոնք 30 տարիներու ընթացքին կ'երգուին յետագայ սերունդներու կողմէ։ Հրայրի գործակիցներու մեծագոյն մասը ինկաւ պայքարի ճանապարհին եւ այսօր շատ քիչերը դեռ ողջ են։ Տասը օր առաջ, Մարսէյլի մէջ, մենք դժբախտութիւնն ունեցանք կորսնցնելու նաեւ այդ հերոսներու մեծագոյն երգիչը՝ ընկ. Վարանդեանը։ Պահ մը ոտքի ելլելով, յարգենք անոր յիշատակը (ներկաները երկիւղածութեամբ ու թախիծով ոտքի կ'ելլեն)։

Հրայրի հմայքին տակ կ'ապրէր ոչ միայն Սասնոյ եւ Մշոյ դաշտի հայութիւնը, այլեւ անորհեղինակութիւնը կը տարածուէր նաեւ Քիւրտերու եւ Թուրքերու վրայ։ Մանաւանդ Քիւրտերը կը պաշտէին զինքը։ Հրայրը, Տարօնի երկու ուրիշ մեծ յեղափոխականներու՝ Վարդան վարդապետի եւ Գեղամի հետ միասին կը կազմէին կուռ երրորդութիւն մը որ եւ իր ուսերուն վրայ կը տանէր այդ շրջանի ազատագրական պայքարի ամբողջ բեռը։ Մանաւանդ Հրայրը, որ թէեւ սկզբնական շրջանին որ եւ է կուսակցութեան չէր պատկաներ, բայց հիմը դրած էր ազատագրական պայքարի, յեղափոխական սաղմերը տարածած ամէնուրեք եւ առատ հող պատրաստած ապագայ կուսակցութիւններու համար։ Հրայրը շատ ուշ գիտցաւ, որ գոյութիւն ունին Հնչակեան եւ Դաշնակցական կուսակցութիւնները։ Սկիզբը յարեցաւ Հնչակեաններուն եւ երբ 1895ին Արամ Արամեանի հետ Կովկաս եւ Պալքանները անցաւ, աշխատեցաւ նոյն նպատակին ծառայող այդ երկու կուսակցութիւնները միացնել։ Սակայն, տեսնելով որ Հնչակեանները երկրի մէջ հող չունին, անցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ մինչեւ մահ գործեց անոր փառապանծ դրօշին տակ։

Հրայրը մարտիկ չէր, բայց մարտիկներու ղեկավարն ու հոգին էր։ Ան խաչակիր մըն էր, որ Յիսուսի նման առանց դժգոհանքի կրեց իր պաշտած ժողովուրդի ծանր խաչը դէպի Հայ Գողգոթան եւ երջանկութիւնը գտաւ վեհ գաղափարի ճանապարհին զոհաբերուելու մէջ։ Հրայրը ջերմ հաւատացող մըն էր հայ ժողովուրդի կորովին եւ յոյսեր չկապելով օտարներու օգնութեան, կը հաւատար թէ Տարօնը կրնայ փրկուիլ ապաւինելով իր սեփական ուժերուն։ Նոյն հաւատքով տոգորուած էր ժողովուրդը Հրայրի հանդէպ եւ իր բոլոր ցաւերով ու հոգերով միայն անոր կը դիմէր։ Հրայրը ժողովուրդի խորական առաջնորդ մըն էր եւ զերմնական այնպիսի կարողութիւն մը ունէր իր մէջ, որ երբ զարնուեցաւ, երկար ժամանակ ժողովուրդը չէր ուզեր հաւատալ թէ մեռած է։ Այդ համոզումն էր, որ դեռ երկու ամիս պահեց ապստամբներու դիմադրական կորովը։ Իսկ ճշմարիտ հերոսներն անոնք են որ ժողովուրդի համար անմահ են։ Հրայրն այդ անմահներէն է»։

Բացման խօսքէն յետոյ Օր. Մելինէ Օսմանճեանը իր գեղեցիկ ձայնով մեծ յաջողութեամբ արտասանեց Յովհ. Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը։ Ընկեր նախագահը յայտարարեց թէ ընկեր Վարանդեանի մահուան առթիւ, ի նշան սուգի, գեղարուեստական բաժինը ջնջուած է։ Ապա կարգով խօսեցան ընկերներ Սեդրակ Սասունի եւ Վրացեան։ Բարեխիղճ ուսումնասիրութեամբ պատրաստուած այդ ճառերը, որ յստակ գաղափարը տուին Հրայրի արժէքին, գործին ու կատարած դերի մասին, պիտի հրատարակուին առանձին։

«Հրայր» խումբին կողմէ ընկեր Օսմանճեանը կարդաց հետեւեալ ուղերձը.—

«Մարսէյլի «Հրայր» խումբը հպարտ է, որ կը կրէ հայ ազատագրական շարժման եւ յեղափոխական պայքարի ամէնէն մեծ ախոյեաններէն մէկուն՝ Հրայրի անունը։

Հ.Յ. Դաշնակցութեան մարտնչող ու անձնուէր փաղանգին մէջ, Հրայրն իր առանձնայատուկ տեղն ունի։ Ծնած ըլլալով ժողովուրդի ծոցէն, ան իր ամբողջ կեանքի ընթացքին չբաժնուեցաւ այդ ժողովուրդէն, անոր հետ մէկտեղ ճաշակելով վիշտն ու տառապանքը եւ իր, տակաւին երիտասարդ կեանքը, զոհաբերելով հայրենիքի ազատութեան մեծ գաղափարին։

Հրայրը արտայայտութիւնն էր հայ ժողովրդի բնազդին։ Անոր գործունէութիւնն ու պայքարը կը մարմնացնէ ամբողջ Դաշնակցութիւնը։ Ըլլալով միաժամանակ եւ ռազմիկ ու հրամանատար, եւ քարոզիչ ու գրող, ան նոյն վարպետութեամբ կը տիրապետէր զէնքին, խօսքին ու գրչին։

Հրայրը մեր այն գործիչներէն էր, որ սին պատրանքներով չէր տարուեր եւ ամբողջովին յոյսը դրած էր ժողովրդի սեփական ուժերուն վրայ։ Եթէ ժողովուրդը կռուելով չկրցաւ փշրել անարգ ու ստրկական շղթաները, ապա զուրկ էր փրկութեան եւ ոչ մէկ յոյս։

— Հայ ժողովո՛ւրդ, ազատութիւնդ փնտռէ միայն կռիւի մէջ, — ահա իր նշանաբանը, որով առաջնորդուեցաւ ինք եւ այդ ոգիով ալ դաստիարակեց ու կազմակերպեց ժողովուրդը։ Ան կ'ուզէր, որ ամէն Հայ Սերոբ-Աղբիւր դառնայ եւ զէնք ի ձեռին պաշտպանէ իր ինչքը, պատիւը եւ ազատութիւնը։ Եւ Հրայրին շնորհիւ էր որ Սասնոյ ապստամբութեան օրերուն հարիւրաւոր Սերոբներ ասպարէզ իջան։

Սակայն, կռուի անձնէն Հրայրը գինովցած չէր։ Լուրջ եւ հեռատես, ան կազմակերպական դանդաղ ու յամառ աշխատանքի կը լծուէր եւ ասպարէզ կ'իջնէր միայն այն ատեն, երբ գիտէր թէ ապարդիւն չպիտի անցնին եղած զոհերն ու զոհաբերութիւնները։

Հրայրի տեսակէտն այն էր թէ համբերութեան ու տոկունութեան ժամանակաշրջանին, պէտք է պայքարիլ խելքով ու աշխատանքով, իսկ կռուի պարագային պէտք է պատրաստ ըլլալ հերոսի նման։ Այդպէս էր ինքը եւ այդ ձեւով ալ կը տանէր իր ծանր պատասխանատու աշխատանքը։

Տարօն — Տուրուբերանի ժողովուրդը կ'աստուածացնէր Հրայրը եւ ան ալ իր կեանքին իմաստը կը գտնէր յանուն ժողովրդի ազատագրման տարած իր պայքարի ու գործունէութեան մէջ։ Հրայրը բառին լայն առումով խորական ժողովրդական առաջնորդ մըն էր։

Իբրեւ առաջնորդ ան պայքարեցաւ ու ինկաւ կռուի ճանապարհին։ Սակայն յարատեւ կռուի, տոկունութեան ու հաւատքի իր ձգած աւանդները տակաւին կենդանի են։ Նոյն աւանդներով կ'առաջնորդուի ներկայիս այն հզօր կուսակցութիւնը, որու գրկին մէջ հասակ նետեց ու անմահացաւ Հրայրը։

Հաւատարիմ այդ աւանդներուն, «Հրայր» խումբի անդամներս երջանիկ ենք, որ կը պատկանինք կուսակցութեան մը որ Հրայրներ է տուած հայկական պատմութեան»։

Հանդէսը փակելէ առաջ, նախագահին հրաւէրով, ընկ. Ջամալեանը յարգանքի քանի մը խօսք ըսաւ ընկ. Վարանդեանի յիշատակին։

Հրայրին նուիրուած հանդէսի կապակցութեամբ, ընկ. Ջամալեանը կանգ առաւ Վարանդեանի հերոսապաշտ գծին վրայ։ Գեղեցկօրէն լուսաբանեց, թէ ինչո՞ւ Վարանդեանը հայ յեղափոխութեան մեծագոյն հերոսագիրը դարձաւ։ Նախ, որ առանց հերոսական դրուագներու հայ ժողովրդի պատմութիւնը ամայի անապատ պիտի մնար։ Վեր հանելով հերոսները եւ անոնց դիւցազնական գործերը, ընկ. Վարանդեանը կ'ուզէր որ ներկայ սերունդը իր ներշնչումն ու ոգեւորութիւնը անոնցմէ առնէ եւ նոյն ուղիով ընթանայ։ Երկրորդ, Վարանդեանի հերոսապաշտութիւնը կը բխէր անոր անհուն ընկերասիրութենէն։ Եւ ընկ. Ջամալեանը քանի մը յուզիչ դէպքեր պատմելով, ցոյց տուաւ Վարանդեանի անկեղծ, գուրգուրալից ու հոգածու ընկերասիրութիւնը։ Ցետոյ մաղթեց, որ մեր երիտասարդութիւնն իր գործի ներշնչումը առնելով Հրայրէն, ոգեւորուի նաեւ Վարանդեանի գրիչով։

Ա.Ա.

Ա. ԱՂԱՋԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Օտար հատընտիր բազմութիւն մը, խանդավառ ու անհամբեր, եւ մէկ-երկու տասնեակ երաժշտասէր Հայեր — ինչպէս կը գուշակէի արդէն — ահա խառն գեղեցիկ սրահինպատկերը, անցեալ գիշեր։

Աղազարեան Ֆրանսայի հիացողներու հաւատարիմ ընտրանի մը ունի որ ամէն տարի ուխտաւորներու պէս երկիւղած ու լուռ, կուգայ հաղորդուիլ իր ջութակին լարերէն ծորող ներդաշնակութիւններէն։

Աղազարեան գիտէ մասնաւոր խնամքով ու ճաշակով պատրաստել իր յայտագիրները։

Զանազան խառնուածքներէ կազմուածհամանուագ մըն ենանոնք, պահելով միութիւն մը՝ ստոյգ ներդաշնակութեամբ։

Յայտագրին առաջին կտորը եղաւ Վիվալտիի «Քօնչէրթօ ան ռէ մինէօռ»ը, դաշնակի եւ երկու ջութակի համար։ Աղազարեան այդ առթիւ կը ներկայացնէր իր տաղանդաւոր եւ արդէն նշանակելի կարողութեան հասած աշակերտուհին՝ Օր. Ժէմէն Ժան։

Վիվալտիի զմայլելի գործին առաջին «ալլէկրօ»ն կը պարունակէ շատ նուրբ ներդաշնակութիւններ՝ կազմուած դժուարին հանգոյցներով — առանց խրթին ըլլալու — պահելով երիտասարդ եւ համակրելի երանգ մը՝ նոյն իսկ ուժեղ ու խստամբեր մասերուն մէջ։

Դաշնակին մասնակցութիւնը — կարեւոր մանաւանդ վերջին մասին մէջ, Օր. Իտա Փէռէնի շատ ուշագրաւ եւ մտացի խաղարկութեամբ — խորապէս տպաւորիչ էր։

Երկրորդ մասը — «Լարկօ»ն — զգուանքի մը հրապոյրով թաթաւուն սկզբնաւորութիւն մը ունի, մելամաղձոտ կիսաձայներու հեծկլտացող ելեւէջներով, խանդաղատող, յանկարծ՝ զառնացած հոգիի մը խորքէն թռած վշտի թեթեւ, վախկոտ բողոքի մը զալարումներով։

Վերջին «Ալլէկրօ»ն կենդանի, գարնանային շունչի մը ալիքները կը բերէ վերստին, կենսունակ, զուարթ նաղաշութիւններու մէջ՝ կարեւոր տեղ մը յատկացնելով առաջին ջութակին, ուր Աղազարեան իր տաղանդին բոլոր նրբութիւնները եւ ոյժը միանգամայն գիտցաւ արժեցնել։

Երկրորդ մասին մէջ կը գտնուէին «Ֆրանքօօ»ի «Սիսիլիէն» եւ «Ռիկօտօն»ը, Լ. Օպէռի «Մատրիկալ»ը, եւ Մօցարտի «Ռօնտօ»ն։

Առաջիններուն մէջ հնամենի երգի մը — թօշնած վարդի մը բոյրին պէս սրտառուչ — հրապոյրը կայ — արագ ու կենդանի միջանկեալով մը — զուտ թէքնիք դժուարութիւններով, ուր Աղազարեանի ճկուն, վարժ ու ճկուն, ջիղէժ մը սահանքով հոսեցուց ներդաշնակութիւններուն ալիքները։

«Մատրիկալ»ը խորապէս հոգեցունց կտոր մըն է, ուր ջութակը «սուրտին»ին տակ մարդկային հեծեծանքներ ունի, մոռցնել տալով մարդկային մատներու գոյութիւնը գործիքի մը լարերուն վրայ, ուր զգացումները կը հասնին վերջաւորութեան գերագոյն նրբութիւններու։

Մօցարտի «Ռօնտօ»ն հոյակապօրէն վերարտադրուեցաւ երիտասարդ արուեստագէտին կողմէ, մերթ դժուարին ու բարդ՝ երբեմն սահուն ու ջինջ ներդաշնակութիւններով, որոնք լայն միջոց տուին անոր արժեցնելու իր տաղանդին բոլոր մասնայատկութիւնները — գերզգայնիկ բնութիւն, աւիւն եւ ոգեւորութիւն — խաղալով իր թանկագին գործիքին հետ։

Երեկոյթին գլխաւոր մասն էր նորակազմ Աղազարեան քառեակը։

Շուպէրթի «Աղջկան մը մահը» ռէ մինէօռ, հոյակապօրէն վերարտադրուեցաւ երիտասարդ վարպետին եւ իր ընկերներուն կողմէն։

Սկզբնաւորութենէն իսկ մեծ հանճարի մը ուժեղ ու խորհրդապաշտ շունչը կը զգացուի այդ կտորին մէջ։ Հերոսական շունչ մը՝ որ կը թաւալի, կը տարածուի լայնօրէն, թաւ ջութակին տալով տպաւորիչ նախադասութիւններ եւ շեշտեր, մելամաղձոտ ու երազուն՝ ինչպէս վարպետին ընդհանուր գիծը։

«Անտանթէ»ն եղաւ տպաւորիչ երգեհոնի մը խորհուրդով եւ հոյակապ ներդաշնակութեամբ, խաղաղութեան մեղրածորան անուշութիւններով, քերովբէական սաղմոսներու բոյրով։ Ցանկարծ առաջին ջութակին զմայլելի ոստոստուն շեշտերը կը մխիթարէին պահ մը ընդհանուր համանուագի մը մէջ վերադառնալու համար նախկին ծիծղուն շեշտերուն։ Թաւ ջութակին վերապահուած է յետագային տխրամած ու հոգեցունց ողբ մը, որ միւս գործիքներու համանուագին մէջ պահ մը ամբողջացած, վերստին կը ծաւալի, մեղմօրէն, հեռուէն, նուաղող հոգիի մը պէս։

Յոյսի առկայծումի մը պէս հիմա առաջին ջութակն է, որ գարնանային թարմութեամբ երգ մը կ'ելեւէջէ մնացեալ գործիքներուն խմբերգին մէջ, հոյակապ ներշնչումով մը գրուած այդ կտորի վերջին։

«Սքէրցօ»ն եւ «Ֆինալէ»ն մանաւանդ յայտնագործեցին նորակազմ խումբին ներդաշնակ նուագածութիւնը, ճշգրիտ ու արագ նախադասութիւններու մէջ, կտրուկ եւ ուժեղ, խոյանքներու եւ ճախրանքներու տպաւորիչ, ճնշիչ համանուագներով, ուր փոթորկող, բողոքող հոգիի մը կանչերը կը լսուին։

Թաւջութակին ոլորուն, խորունկ նօթերը զոռացող փոթորիկի մը արհաւիրքը կը բերէ միւս գործիքներու մռունչներուն եւ ժայթքումներուն մէջ։

Աշխարհ մըն է համակ մեծ վարպետին այդ պակուցանող կտորը, որուն մօտենալու համար անհերքելի արժէքներու իրաւունքով զինուած ըլլալու էր։ Աղազարեանի քառեակը տասնեակ մը տարիներու փորձառութեան տպաւորութիւնը տուաւ։

Շօշափելի էր նաեւ Աղազարեանի հեղինակած «Օրօր»ը, որու մասին գրած եմ ժամանակին, եւ որ ո եւ է եւրոպացի հեղինակի պատիւ կը բերէ իր կազմաւորութեամբ եւ յղացումի ճոխութեամբ, գերզգայնիկ հոգիի մը ցաւագին շեշտերով, հայ հոգիին, հայ մօր օրօրին շեշտերը՝ եւրոպական ձեւաւորումին մէջէն։

Աղազարեան մասնաւորապէս կը զգայ եւ կը վերարտադրէ սպանիական երաժշտութիւնը, ու «Սարազատ»ի եւ «Տը Ֆայյա»ի «Ռոմանս Անտալուզ»ը եւ «Տանս էսփանեօլ»ը, — ինչպէս օտար քննադատներ յայտնած են — իրենց վերարտադրումին մէջ կը բաղդատուին հռչակաւոր Սարազատի կատարումին հետ։

Սպանիական ոսկի արեւը, տեղական գոյնը եւ հոգին չնաշխարհօրէն կը տարածուին Ֆայյայի գործին մէջ։ Վարպետին այդ զմայլելի եւ նոյնքան դժուարին գործը Աղազարեանէն աւելի հաւատարիմ եւ խորազգած թարգման դժուար թէ ունենայ։

Խանդավառ հասարակութիւնը ծափողջոյններու տարափի մը տակ ստիպեց մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը երեք կտորներ եւս նուագել, որոնցմէ յետոյ հիացողներու բազմութիւնը ողջագուրանքներու մէջ երկարօրէն շնորհաւորեց զայն։

Ներկաներուն մէջ ուշադրութեան առարկայ էր Աղազարեանի մեծ ուսուցիչ եւ ջութակահար Հայօն, որ համաշխարհային հռչակ վայելող «քառեակ»ի մը ղեկավարը եղած է ժամանակին։

Իր անվերապահ գնահատումը մեր հայրենակիցին նոր կազմած «քառեակ»ի մասին, եւ իր արդար հպարտութիւնը՝ իր աշակերտին յաջողութեան համար, անհերքելի փաստ է Աղազարեանի բացառիկ տաղանդին։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

oooo

ՓՈՄՐԸՆ, 3 մայիս.— Հայ Կ. Խաչին անունով մեր ամենախորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Պ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ, որ կորուստ մըն է ամբողջ ազգին համար: Խորապէս կ'ողբանք:

Ի դիմաց կեդր. Վարչութեան
Ս. Տէստէկիւլ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, 7 մայիս (Յառաջ).— Մեր անսահման վշտակցութիւնը կը յայտնենք բազմավաստակ ընկեր Մ. Վարանդեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ, եւ կը խոնարհինք անոր թարմ շիրիմին առջեւ:

Ենթակոմիտէս փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր.ը նուիրէ վերթերաններու ֆոնտին:

Հ.Յ.Դ. «Կորիւն» ենթակոմ.

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ ԱՆ ՍԷՆԹ ԱԼՊԱՆ, 5 մայիս (Յառաջ).—Հ.Յ.Դ. «Վրէժ» խումբը խոնարհելով մեծ Հայուն՝ ընկեր Մ. Վարանդեանի թարմ հողակոյտին առջեւ, կը միանայ ընդհանուր սուգին: Նոյնպէս մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք թաղումէն վայրկեան վերադարձած ժամանակ արկածի հանդիպած մեր սիրելի ընկերներուն եւ կը մաղթենք շուտափոյթ ապաքինում:

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 մայիս (Յառաջ).— Հ.Յ.Դ. «Ռոստոմ» ենթակոմիտէն մեծ ցաւով կ'ողբայ մեծ վեթերան ընկեր Մ. Վարանդեանի մահը: Կը խոնարհինք իր գերեզմանին վրայ եւ կ'ուխտենք չմոռնալ երբեք Դաշնակցական Վարանդեանը:

ՓԱՐԻԶ.— Տարօն — Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայ ազատագրական շարժման ախոյեան եւ Տարօնի մարտնչող ժողովրդի յեղափոխական պայքարի մեծ երգիչ Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

ooooo

Կը տեղեկանանք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի շրջանային վարչութիւնը վերակազմուած է գլխաւորութեամբ Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեանի եւ Պ. Առաքել Չաքրեանի որոնք պիտի ջանան այս մեծապէս ազգային ընկերակցութիւնը հասցնել իր արժանի դիրքին, աջակցութեամբ բոլոր դասի Հայերուն: Արդէն, ինչպէս գիտենք, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտական մարմինը եռանդով գործի լծուած է եւ սկսած վերահրատարակել «Հայ Սկաուտ»ը: Երբ այս նորակազմ վարչութիւնը գործի ձեռնարկելով կարենայ իրապէս օգտակար բան մը մէջտեղ հանել, ոչ մէկ տարակոյս թէ բոլոր հին թէ նոր Հ.Մ.Ը.Մ.ականները պիտի բոլորուին իր շուրջ եւ ամէն ոք իր պարտականութիւնը պիտի կատարէ սիրով:

Չմոռնանք թէ արտասահմանի միւս հայ գաղութներուն Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղերուն ակնարկը յառած է Փարիզ ուրկէ կը սպասեն յուսադրիչ երեւոյթներ եւ քաջալերութիւններ:

*** Անցեալ օր Հռոմի մէջ, ֆութպոլի աշխարհի ախոյեանութեան կազմակերպիչ յանձնաժողովը նիստ գումարելով 16 ազգերուն միջեւ առաջին զտում մը կատարեց եւ հետեւեալ ութը զատեց իբրեւ զօրաւորագոյնները.— Իտալիա, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Արժանթին, Պրազիլիա, Հոլանտա, Աւստրիա եւ Գերմանիա: Ասոնց վիճակահանումով տրուեցան մէկ մէկ հակառակորդներ մնացեալ ութը խումբերէն, որով յառաջիկայ մայիս 27ին տեղի ունենալիք մրցումներն են.—

Ա. Իտալիա ընդդէմ թիւ մէկ խմբակի յաղթականին (Մ. Ն. կամ Մեքսիկա որոնք իրարու դէմ բացառաբար կը մրցին Հռոմի մէջ մայիս 24ին) Հռոմի մէջ:

Բ. Չեխոսլովաքիա ընդդէմ Ռումանիոյ՝ Թրիեսթի մէջ:

Գ. Հունգարիա՝ Եգիպտոսի՝ Նափոլիի մէջ:

Դ. Արժանթին (որ թիւ երեք խմբակին յաղթականը նկատուած է Չիլիի քաշուելուն պատճառաւ) ընդդէմ Շուէտի՝ Պոլոնիոյ մէջ:

Ե. Պրազիլիա ընդդէմ Սպանիոյ՝ Ճենովայի մէջ:

Զ. Հոլանտա ընդդէմ Զուիցերիոյ՝ Միլանոյի մէջ:

Է. Աւստրիա ընդդէմ Ֆրանսայի՝ Թորինոյի մէջ:

Ը. Գերմանիա ընդդէմ Պելճիքայի՝ Ֆլորէնցայի մէջ:

Մայիս 31ին Ա. մրցման յաղթականը պիտի խաղայ Ե.ի յաղթականին դէմ, Բ.ի յաղթականը Զ.ի յաղթ.ին դէմ, Գ.ի յաղթ.ը Է.ի յաղթ.ին դէմ, Դ.ի յաղթ.ը Ը.ի յաղթականին դէմ:

Իրատենին պիտի վերլուծենք այս մրցումները: Այժմէն նկատեցէք թէ Ֆրանսացիները ինչ ահաւոր դերի մը դատապարտուած են, այն է ամէնէն զօրաւոր խումբին, Աւստրիոյ դէմ անհաւասար պայքար մը մղել, առանց գոնէ փոքր յոյսի մը:

*** Այսպէս ուրեմն Սէթ վերանորոգելով իր 1930ի յաղթութիւնը կիրակի օր շահեցաւ Ֆրանսայի Ֆութպոլի բաժակը. Մարսէյլ որ գրեթէ բոլորին համար մրցումին հաւանական յաղթականն էր, տեղի տուաւ իրմէ զօրաւորին առջեւ, գրեթէ հաւասար մրցումէ մը վերջ: Սէթ իր յաղթութիւնը մեծ մասով կը պարտի Եուկօսլաւ Պէքի, որ քանի մը ամիս առաջ Ֆրանսականհպատակութիւնը ընդունեց եւ Հունգարացի Լուքաչի, իր երկու լաւագոյն յառաջապահներուն որոնք կատարեալ փորձանք մը եղած էին Մարսիլիոյ պաշտպանողականին գլխուն:

Այս տարի 540 խումբեր արձանագրուած էին այս բաժակի մրցումներուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ Ֆրանսայի մէջ մօտ 540 ֆութպոլի գոց «սթատ»ներ կան — որովհետեւ բաժակի խաղերուն մասնակցելու համար անհրաժեշտ է հասոյթ ապահովող գոց դաշտեր ունենալ: Սէթ կարգով յաղթեց Փորտոյի Սպանացիներուն, Պեզիէի, Մօնփէլիէի, Ամիէնի, Լիլի եւ վերջապէս Մարսէյլի:

Կիրակի օր Քոլոմպի մարզարանը լեփ լեցուն էր. հասոյթը եղաւ 490,524 ֆրանք:

*** Թէնիսի ամառնային եղանակը պաշտօնապէս բացուեցաւ անցեալ շաբթու Անգլիոյ Պըրնմութ քաղաքին մրցումներով: Հոն Ֆրանսացիները իրենց այժմու երկու լաւագոյն ուժերը՝ Պուսին եւ Մէրլէնը ղրկած էին, որոնք սակայն պարտուեցան եւ վերջին մրցումը տեղի ունեցաւ Անգլիացի Փէրրի եւ Աւստրալիացի Քրաուֆորտի միջեւ. Անգլիացին է որ յաղթեց 8—6, 7—5, 6—1ով:

*** Այսօր, հինգշաբթի, բացի Հոլանտա — Ֆրանսա մրցումէն որ տեղի կ'ունենայ Ամսթերտամի մէջ, Մանչէսթըր Սիթիի Փարիզի մէջ կատարելիք ցուցադրութենէն՝ ընդդէմ Ռասինկի, որոնց մասին գրեցինք արդէն, կը կատարուի Պորտոյէն Փարիզ 590 քիլոմէթրնոց հեծելանուի մեծ մրցումը, որ այս տարի նոր եւ յանդուգն փորձի մը պիտի ենթարկուի. այսինքն, հեծելանուորդները առաւօտուն ժամը չորս եւ կէսին Պորտոյէն մեկնելով Փարիզ պիտի հասնին երեկոյեան ժամը վեցուկէսին ատենները: Ուրեմն ժամուան մօտ 42 քիլոմէթր արագութեամբ մը, ինչ որ դուրս է հեծելանուորդի մը կարողութենէն: Բայց առանցմէ իւրաքանչիւրը պիտի ընթանայ ինքնաշարժ հեծելանիւի մը (մոթոսիքլէթ) ետեւէն, օգտուելով իրեն ընծայուած պատսպարէն:

Ժ. Ե.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՈՒ ԽԱՄՐԱԾ Է ՎՈՍՓՈՐ

oooo

Շիրքէթի Խայրիէի տնօրէն Եուսուֆ Զիա պէյ յայտարարած է թէ Վոսփորի շրջանակի խամրումին գլխաւոր պատճառներն են ընդհ. պատերազմը եւ անոր հետեւանքները:

«Ապացոյցն ալ մէջտեղն է: 1913ին, մեր նաւերուն տարեկան փոխադրած ճամբորդներուն թիւը 19 միլիոն էր: 1914ին՝ 15,900,00ի 1915ին՝ 9,670,000ի իջաւ եւ ներկայիս՝ 9 միլիոն է, բայց ասոր 7 միլիոնը 900 հազարը կը կազմեն ոչ.սփորի տեւական բնակիչները:

Ցետոյ, ընդհ.պատերազմի ընթացքին ոչ — իսլամներուն արգիլուեցաւ Նէնիֆէօյէն անդին բնակիլ, եւ այդ բազմաթիւ անձերը որոնք մեծ շէնութիւն եւ բարօրութիւն կուտային Վոսփորին, ուրիշ կողմեր ուղղուեցան: Չորս տարի այսպէս տեւեց: Զինադադարին ալ, անոնց մէկ մասը փախաւ, միւսն ալ փոխանակութեան ենթարկուեցաւ»:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՏՐՄՓԻՆԿ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

»»»·«««

Տեսնելով որ իրենց հանքածուխը Թրքականին չափ լաւ չէ եւ Պոլսոյ մէջ քիչ կը ծախուի, Ռուսերը 23էն 18,50 շիլինի զեղչած են գինները: Թուրք արտադրողները կառավարութենէն խնդրած են միջոցներ ձեռք առնել այս տրմփինկին դէմ:

Ուշագրաւ է որ կարգ մը ազգ.հաստատութիւններ ալ ռուսական հանքածուխ կը գնեն, նկատելով որ աւելի աժան է Թրքականէն: Տնտեսական գործավարութիւնը սկսած է այս պարագան ալ քննել:

Միւս կողմէ, գործավարութիւնը կը զբաղի այն տարօրինակ երեւոյթով որ օտար եւ նոյն իսկ կարգ մը Թրքական նաւերը Պիրէօնի մէջ կը գնեն Թրքական հանքածուխ: Գործավարութեան դիմումին վրայ, Զօնկուլտաքի ընկերութիւնները հաւանած են Պոլսոյ ալ ածուխ տալ այն գինով, ինչ գինով որ կուտան հելլէնական նաւերուն: Ասկէ զատ, փոխադրութեան, բեռնաւորումի եւ պարպումի վարձքերն ալ պիտի զեղչուին: Կը յուսացուի որ ասոնց շնորհիւ Թրքական ածուխին թօնը 19,50 շիլինի պիտի կրնայ տրուիլ օտար նաւերուն, եւ հետեւաբար կարելի պիտի ըլլայ մրցիլ Պիրէօնի հետ, ուր հանքածուխը 19,20 շիլին է:

Արտածման յատուկ հանքածուխը 4—5 ոսկիի իջաւ, որովհետեւ ջնջուեցաւ հանքային տուրքը: Պիրէօն օգտուեցաւ ասկէ: 1933ի ընթացքին, Զօնկուլտաքէն Պիրէօն արտածուած է 160,000 թօն հանքածուխ ինչ որ ընդհ. արտածման հարիւրին 44ը կը կազմէ: Մինչեւ Պոլսոյ մէջ ածուխի սպառումը հետզհետէ կը պակսի, գիներու սղութեան պատճառաւ:

Աղքատախնամին ճիգերը

»»»·«««

Աղքատախնամ Ընկերութիւնը, ինչպէս անցեալին մէջ, ներկայիս ալ կը շարունակէ, հակառակ տնտեսական յարաճուն տագնապին, իր սփոփարար գործը գաղութիս թշուառ խաւերուն մէջ:

Իր դերը, ինչպէս դիւրահասկնալի է, օրէ օր կը ստանայ դժուարին հանգամանք մը: Տնտեսական կացութեան բերումով մինչ իր հասոյթները կը նուազին, օգնութեան խնդրանքները հետզհետէ կը բազմանան եւ կը դառնան սրտաճմլիկ: Բայց շնորհիւ մեր բարեէր հասարակութեան օժանդակութեան ազգային իրերօգնութեան գործը կարելի կը դառնայ որոշ սահմանի մը մէջ:

Աղքատախնամին օժանդակութիւնը կը վայելեն բացի անկար ու աննեցուկ չքաւորներէն, նաեւ այն բազմաթիւ ընտանիքները որոնք անգործութեան հետեւանքով այսօր ենթարկուած են ծայրայեղ թշուառութեան, մանաւանդ երբ զրկուած են պետական նպաստէն: Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել անոնք որ թէեւ անցեալին մէջ եղած են պարկեշտ եւ վստահելի անհատներ, այսօր ինչ ինչ պայմաններու տակ առարկայ են վարչական սեղմումներու, եւ զուրկ ոեւէ ապաստանէ եւ օժանդակութենէ, ենթարկուած են հոգեկան եւ նիւթական տագնապներու:

Աղքատախնամը ներկայ տարուան սկիզբէն ի վեր օժանդակած է 103 անկար ու աննեցուկներու, հիւանդներու եւ անգործ ընտանիքներու: Իր անմիջական օգնութիւնը տուած է նոյն թիւով զանազան հայրենակիցներու որոնք բացառիկ պարագաներու մէջ պէտք ունեցած են իր աջակցութեան: Ապաստան հայթայթած է բազմաթիւ անտուն չքաւորներու եւ ստանձնած է օրէնքին խստութեանց ենթարկուած տասնեակ մը հայրենակիցներու վարչական ծախքերը:

Իր նիւթական օգնութենէն դուրս, Աղքատախնամը միշտ ջանք կը թափէ, ամէն անգամ որ կարելի է, գործ հայթայթել անոնց որ ընդունակ են աշխատութեան: Ուրախ ենք ըսելու թէ իր ջանքերը երբեմն կը պսակուին յաջողութեամբ: Իր կատարած նպաստաբաշխումները տարուան առաջին չորս ամիսներուն մէջ հասած են 30,000 ֆր.ի: Աղքատախնամի նպաստները կը տրուին յետ ճշգրիտ ճամբու եւ մանրակրկիտ քննութեան: Բայց աւելորդ չէ անգամ մը եւս ծանրանալ վարչութեան վզին ինկած գործի դժուարութեանց վրայ: Որովհետեւ ամէնուրեք տարածուած թշուառութեան առջեւ իր նիւթական միջոցները հետզհետէ կը դառնան անբաւական:

Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐ ՈՉ ԼՈՒԻՑԷ ...

»»»·«««

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (27 ապրիլ).

— «Դուրեանի սպանութիւնը ոտքի հանեց ցեղին տականքը: Տականքն մինչեւ այսօր կը շարունակուին... միթինկներն ու «հոգեհանգիստ»ները: «Սուրբ»ին մահը ողբացի՞ն «միացեալ»ին ոչ միայն հայ, այլ եւ ռուս ու թուրք անդամները: «Նախատակեալ»ին դագաղին շուրջ ստեղծուեցաւ տիպար եղբայրութիւն մը, Մոսկուայի, Էնկիւրիի եւ Երեւանի գործակալներու գլխաւորութեամբ:

Մեր դէմ ձեռնարկուած այս անօրինակ արշաւին մեծ պատասխանեցինք լռութեամբ: Իբրեւ *բացառութիւն* իսկ կարելի չէ յիշատակել դէպք մը, երբ դաշնակցական մը — մինչեւ իսկ *մէկ հատիկ* — տեղ մը հրապարակ ելած եւ խանգարած ըլլար «միացեալ»ի ձեռնարկներէն ոեւէ մէկը, ըլլայ այդ միթինկ, «հոգեհանգիստ» եւ կամ բացորոշ հակադաշնակցական ցոյց:

«Միացեալ»ը պարպեց ինքզինքը, հանրութեան առջեւ մերկացաւ եղունգի ծայրէն մինչեւ մազին կատարը եւ ... լռեց:

Խօսելու հերթը մեզի հասաւ: Եւ ահա Նիւ Եորքի մէջ գումարուեցաւ մեր անդրանիկ հրապարակային ժողովը, որուն նմանը «Նիւ Եորքը տեսած չէր տակաւին՝ Նիւ Եորք ըլլալէն ի վեր», ինչպէս որ կը գրէր մեր թղթակիցը:

«Մեծ եղաւ սակայն զարմանքը մեր ամէն կարգի հակառակորդներուն,— կը գրէր «Հայրենիք» իր ապրիլ 7ի թիւով,— երբ անցեալ փետր. եւ մարտ ամիսներուն անձամբ ականատես եղան այն բազմամարդ ժողովներուն, որոնք գումարուեցան հոս — հոն, Նիւ Եորք, Ուստր, Եունիըն Սիթի, Ֆիլատէլֆիա, Փրովիտէնս, Լոս Անճէլըս, Սան Ֆրանչիսկօ, Ֆրէզնօյ, եւ այլուր, մեր կոմիտէներու նախաձեռնութեամբ, եւ որոնց ներկայ եղան անձնախորընթաց եւ խուռն բազմութիւններ՝ հազարաւորներէ բաղկացած»:

Ու սարսափած մեր խօսքէն՝ ոտքի ելլալու վառը, սրիկային վայել արարքներով մեզ լռութեան մատնելու համար:

«Ինչե՞ր չըրին սակայն մեր հակառակորդները այդ ժողովները խանգարելու համար,— կը գրէր «Հայրենիք» իր նոյն թիւին մէջ,— թռուցիկներ բաց թողուցին, հայ, հրեայ եւ սեւամորթ թափառաշրջիկներ գործի լծեցին, սարքեցին նոյն օրերուն ժողովներ, սպառնալիքներ բրին մեզ, բայց հակառակ այդ բոլորին՝ մեր սրահները լեցուեցան ժողովրդական խուռն, անձնախորընթաց բազմութիւններով»:

Խօսքի ազատութեան սիրահա՞րը ահա այսպէս յեղակարծօրէն խօսքի ազատութեան մոլեգին թշնամի դարձաւ, երբ հանրային բեմերէն մեր կենդանի խօսքը իրեն հասաւ:

Ինքզինք պարտուած զգալով այդ խօսքին առջեւ, զալարեցաւ եւ վատին յատուկ սրիկայութեամբ փողոց հանեց անզամ հայ կինը:

Եւ ահա Նիւ Եորքէն վերջ Պոսթընն ու Շիքակօն:

Խուժանի վատոգի առաջնորդներէն «Պայքար», իր ապրիլ 7ի խմբագրականին մէջ, «Դաշնակցութեան հրապարակային ժողովները» խորագրին տակ, կը գրէ.

«Այսօր, դաշնակցական այս հրապարակային ժողովներու մասին գրելով, միայն կը բաղձանք իրենց հանդէպ գործածել շատ արդար իրաւունք մը, որ մեզի կը պատկանի իբրեւ հանրային կարծիքի թարգման: Այս իրաւունքը բողոքել է այն ջանքին դէմ, զոր Դաշնակցութիւնը կ'ընէ Դուրեանի սպանութեամբ ամբաստանուածները դատարանի վճիռէն առաջ «անմեղ» յայտարարելու եւ ոճիրին պատասխանատուութիւնը ձգելու անոր հետ ոեւէ գործ ու կապակցութիւն չունեցող Չեկայի կամ ուրիշ երեւակայական հակառակորդներու վրայ»:

Ուրեմն արդար իրաւունք է դատարանի վճիռէն առաջ ամբաստանուածները մեղաւոր հռչակել...

Ուրեմն արդար իրաւո՞ւնք է այս նպատակով փողոցներու մէջ մեր վրայ յարձակիլ...

Իրաւունք է յրբացած խուժանը մեր ժողովներու վրայ նետել...

Արդար իրաւունքներէն արդարագոյնն է սակայն արժանաւորապէս ստանձել այս սրիկաները:

«Որ ոչ լուիցէ ունկամբ, լուիցէ թիկամբ»:

Իմաստութեան գրքի այս նշմարտութեան հաւատացէ՛ք:

Ու նաեւ գործադրեցէք»:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇՈՒՐՋՊԱՐ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ

Տիթրոյիթէն կը գրեն «Հայրենիք»ի.—

«Ազատամարտ» ակումբի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Տիթրոյիթի Հայլընդ Փարքի շրջանի ցեղակրոններու առաջին ձեռնարկը մեծ շուքով եւ բազմութեամբ:

Այս շրջանի 170 ցեղակրոնները հաւաքուեցան սրահին մէջ եւ պարեցին ամերիկեան եւ հայկական պարեր, զոյգ նուագախումբերու ընկերակցութեամբ:

Ժամը ութին սրահ մտաւ Հայլընդ Փարքի քաղաքապետ Մր. Մարքլընդ, բարձրաստիճան պաշտօնեայի մը ընկերակցութեամբ: Ժողովուրդը խանդավառօրէն դիմաւորեց քաղաքապետը, որ ընդունեց ուխտապետ Տ. Մուրատեանի հրաւէրը եւ բեմ բարձրանալով խօսեցաւ հայ ժողովուրդին:

Երբ հայկական գէօվանդ շուրջպարը սկսաւ, քաղաքապետ Մարքլընդ, քիչ մը ատեն դիտելէ յետոյ, փափաք յայտնեց մասնակցելու պարին եւ քանի մը բարեկամներով մտաւ պարողներու շարքը: Շուտով վարժուեցաւ պարին եւ նկատելի էր որ մեծ հաճոյքով եւ համաչափ քայլերով կը պարէր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»··«««

Կոկորդի քերուրտուք, ատամների սեղմում Արամի բերնում:

Ու յանկարծ ճնճղուկների ճուղիւնը խօսակցութեան նիւթ: Մի հայեացք դէպի վեր:

— Ամպերը շատ ճերմակ, շատ թեթեւ են այսօր:

— Ծղարշներն են կարծես պարող պրեւի:

— Այո, ձմրան այս կիրակին պարող բան ունի:

— Օ՛, ձմեռ Հայաստանի, Սարըղամիշում... Խօսակցութիւնը չի կապւում: Լռութիւն:

— Ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ...

Ձիւն է խօսում ոտքերի տակ:

«Մի՞թէ» ժպտում է արեւը:

«Ոչ, ոչ ոչ» ձայնում են թռչուններ:

«Գուցէ՛, գուցէ» հովն է խօսում Արամի ականջին:

Ճնշող է լռութիւնը: Յանկարծ սարսռալի մէջմտութիւն:

— Արամ, գիտէ՞ք, հայրիկս ուզում է ինձ ամուսնացնել:

— Լա՛ւ, դուք էլ ամուսնացէք:

— Բայց ... բայց ես չեմ սիրում ինձ ուզող տղամարդին:

— Սիրում էք մէկ ուրիշի՞ն, լաւ, եթէ նա էլ ձեզ է սիրում...

— Ահա այդ է որ լաւ չգիտեմ, թէեւ...

— Թէեւ կարծում էք, թէ փոխադարձ է ձեր սէրը: Մի սէր, եթէ հաւատ չի ներշնչում ձեզ... Ոչ, այդ չէր ուզում ասել Արամը, այդ չէ: Կանգնում են մի պահ դէմ դիմաց, հայեացք, հայեացքի:

Մի դաւաճան վայրկեան է այդ, մի հարցական, որ կտրուկ պատասխան է սպասում: Տրոփում են սրտերն ուժգին, ուժգին...

— Գիտէք ի՞նչ Արաքս, ինձմէն մի խորհուրդ ձեզ, եթէ գինուոր է ձեր սիրած տղամարդը՝ առայժմ մի յայտնէք նրան ձեր սէրը, թողէք որ խաղաղ սրտով նա կատարէ իր պարտականութիւնը հայրենիքի հանդէպ:

Արաքսը յետ քաշուեց. պաղեց ու գունատուեց, աչքերն արցունքով լցուեցին, նուաստացումի զգացումը ճնշեց նրան, լաւ էր, որ ոտքերը փախցրին նրան: Նա փախաւ:

Արամը չհետեւեց նրան, խոր շունչ քաշեց, նա յաղթել էր ինքնիրեն, կարողացել էր բանտել իր բուռն, պոռթկումի հասած զգացմունքը սրտում, լաւ էր արել, թէ վատ, չգիտէր, ինքը մեղաւոր չէր, այն զինուորն էր յաղթել տղամարդուն: Արաքսը գունատ, աչքերում արցունք:

Ուրախ է Արամի սիրտը, չգիտէ ինչո՞ւ, ուրախ է, ուրախ...

«Տրո՛փ, տրո՛փ, տրո՛փ»...

Մղում է սիրտը նրան յառաջ:

«Այո» փսփսում է հովն ականջին:

«Այո» ժպտում է արեւը բարի:

«Այո, այո, այո» ... Հաստատում են թռչունները չատախօս:

«Ճը՛ռ, ճը՛ռ, ճը՛ռ» ձիւնը սղոցում է ուրախութիւնը: Վարանում, Արաքսը գունատ, աչքերում արցունք: Եթէ... բայց իրեն հարկաւոր է մի սէր, մի իսկական սէր, որ դիմանայ բոլոր փորձութիւններին:

Ոչ, ոչ, փողոցն այլ եւս անկարող է պարփակել իր տրամադրութիւնը, պէտք է տուն երթալ, մեկուսանալ, պարուրուել իր երկնքով, տաքանալ իր արեւով:

Տո՛ւն, տո՛ւն, տո՛ւն ...

Փետրուար ամիսն է, բարեկենդանի հինգշաբթին, Վարդանանց տօնի օրը:

Ամպոտ է երկինքը, արեւը չդարչուած է, բայց օդում գարնան շունչ կայ: Ձիւնը կասկածում է իր ուժին. տակը դաւաճանութիւն կայ. գետինը զողցուած արեւի տաքութիւնով քանդում է ձիւնի հիմքը, փլում է ձիւնը հակառակ իր կամքին, խոռոչանում է, կորցնում գեղեցկութիւնն իր ողորկ դէմքի. այդ թխպոտ, այդ պայքարոտ օդում երգ կայ, զանգեր են ղօղանջում:

«Զանգ — զըրանգ, զանգ ...
Ծիմ, ծիմի ծիմ...
Զանգ, զրանգ, զանգ...
Զա՛նգ, զա՛նգ, զա՛նգ, զա՛նգ...

Ռազմի շունչ կայ այսօրուայ ղօղանջում, չէ՞ որ հաւատացեալները Վարդանանց տօնին են կանչում:

Պատարագ, քարոզ, Աւարայրի ոգեկոչում, հոգեհանգիստ, «Տէր կեցո»...

Վարդանանց:

Իսկ դուրսը, փողոցներում, մարդկային հոսանք դէպի վա՛ր, դէպի վեր, դէպի հրապարակը խորհրդարանի:

Ի՞նչ կայ. տներն էլ դրօշազարդ են: Ի՞նչ պետական տօն է զուգադիպում այդ օրուան, ոչ ոք գիտէ, դրօշազարդում Վարդանանցի՞ համար, դժուար թէ:

— Ի՞նչ կայ:

Զօրք, նուագ: Տօն կայ, տօն կայ..

Ղօղանջ ու նուագ քաշում են մարդկանց դէպի հրապարակ:

Ահա հրապարակը. համարեա թէ քառակուսի. Արովեան պողոտայէն իջնողի համար, աջում խորհրդարանը դրօշակով զարդարուն. քաղաքի մեծ հիւրանոցը, վաճառորդներ, ճակատում Հայկօպը, քաղաքային վարչատունը, ձախում՝ աշխատանքի նախարարութիւնը, խնամատարութեան գրասենեակը, թատրոնը, զինուորական հաւաքավայրը՝ (շտապ) կենակում քաղաքի զինուորական իշխանութեան շէնքը, պարէտութիւնը, ժամացոյցը ճակատին, դրօշակը ձողին: Ու մէջընդմէջ գեղեցիկ շէնքեր, սեփականութիւն ազատ քաղաքացիների: Հրապարակի կենտրոնում պարտէզ, ու պարտէզի կենտրոնում աւազան: Ու փողոցներ, փողոցներ, որ գետերի պէս թափւում, կլանում են հրապարակը, ու փողոցներ, որ սկիզբ են առնում հրապարակէն, տարածուելու համար Հայաստանի գիւղերն ու աւանները: Սիրուն է Երեւանի փոքրիկ հրապարակը: Իսկ պարտէզը, օ՛, չխօսեցնէք նրա ծառն ու նստարանը, նրանք աւանդապահն են սիրոյ պատմութիւնների, նրանք ...

Բայց այնքան է լեցուած հրապարակը, որ կորսուել են պարտէզն ու փողոցները, մարդ են դառել ծառ — դրօշակները: Զինուորական նուագն է կանչել նրանց այստեղ, բայց թէ ինչո՞ւ, չգիտեն շատերը:

Պարէտութեան շէնքի դիմաց զօրք, նախարարներ, պատգամաւորներ, ծերունազարդ նախագահը խորհրդարանի:

ԽԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(12)

(Շար.)

միջեւ, սկսելու համար ծրագրի գոնէ մէկ մասին գործադրութեան: Ամրգի լճին չորացումով, Ալէքսանտրէթի սանճագը տնտեսական մեծ յաջողութիւն մը ապահոված պիտի ըլլայ:

Ամբողջ քաղաք մը քանդուած

Թուամանիոյ Քամփուլուն քաղաքը, որ կը գտնուի քարիւղի շրջանէն 50 քիլոմեթր դէպի հիւսիս, քանդեցաւ տաղի օր: Առաջին առթիւ աւելի քան 100 տուներ մոխիր դարձան եւ քաղաքին բնակիչները խուճապահար փախան դէպի շրջակայ գիւղերը: Բոցերը այնքան բարձրացած էին որ կը տեսնուէին հարիւր քիլոմեթր հեռուէն: Պուքրէշէն հրշէջներ ղրկուեցան մասնաւոր կառախումբով մը: Հեռագրական հաղորդակցութիւնները խզուեցան, երբ բոցերը կը սպառնային նամակատան, որ բարեբախտաբար փրկուեցաւ: Խուճապը այնքան սաստկացած էր որ, հիւանդանոցին հիւանդներն ալ անկողիններէն ելան եւ հեռացան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ազգ. կեդրոնական վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան խնդրանքով այս կիրակի Հոգեհանգստեան պատարագ պիտի մատուցուի ի յիշատակ կեդրոնականի նախկին ուսուցիչ եւ Միութեան անդամ ողբացեալ ՅՈՎՍԷՓ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այսօր Հինգշաբթի Մայիս 10ին, Համբարձման Տօնի օր, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ Հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի նորոգ հանգուցեալ Բիւթանիոյ նախկին առաջնորդ Ստեփաննոս Արքեպսկ. Յովակիմեանի յիշատակին:

Այս առթիւ կը հրաւիրենք հայ ժողովուրդը ներկայ ըլլալ սոյն արարողութեան եւ յարգել արժանաւոր Հովիւին յիշատակը:

(Կնիք)

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիի հոգ. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այսօր Եշ. Համբարձման տօնին առիթով հանդիսաւոր Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի եւ պիտի քարոզէ այցելաբար Մարսէյլ գտնուող Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց Ուխտի միաբաններէն Գեր. Տ. ՏԻՐԱՆ վրդ. ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ, որ նաեւ պիտի պատարագէ ու քարոզէ յառաջիկայ կիրակի, 13 մայիս:

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր: Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին:

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին:

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյս Կնքահայրութեան համար եթէ փափաքողներ կան կրնան դիմել Վարչութեանս: 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)

(Կնիք)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զ. Ո. Միութեան վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Յակոբ Կօշկակարեանի՝ իր կնոջ մահուան առթիւ:

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15 ամեակը եւ իր ծննդեան 60 ամեակը այս կիրակի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 2 rue Alexandre Guilmant, Սալ Մառի Տէլմայի մէջ, Մէօտօնի կայարանին դիմացը:

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

կ'արտասանեն ընկ. Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ եւ օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ,

կ'երգեն՝ օր. ՀՌ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ եւ պ. Օ. ԻՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆ

ձոխ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին:

Հաղորդ. միջոց.— Առնել հանրակառք թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել Փէրմ տ'Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ:

Ծախսերու համար կը գանձուի 3 ֆրանք:

Թէյասեղան

Ֆր. կ. խաչի Լիոնի մասնաճիւղին իր մօտ ատենէն բանալիք ծրի դարմանատան (ադքատներուն) ֆոնտին համար:

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9 202, rue Boileau, պ. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆի ճաշարանին մէջ

երգ, պար, արտասանութիւն, *Pierro Jazz* եւ ռուսական պարեր փոքրիկն Ռուբէնիկ Գըրբքճեանի կողմէ:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը

կը դասախօսէ՝ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Նիւթ՝ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը հրաւիրուին անդամներն ու փափաքողները:

Ֆր. Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը

«Կարմիր Խաչի Օր»ը կը տօնէ Մայիս 20ին, ՔԸԼԵՋԻ սրահին մէջ:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Դպրոցասէր Տիկնանց մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու անդամուհիները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13, rue Pierre Curie. Bicetre. Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՄՈՒՌՈՒԻ գիւղի Ուսումնասիրաց Ընկերութեան Վալանսի մասնաճիւղի պարգեւաբաշխութիւնը որ տեղի պիտի ունենար Մայիս 6ին յետաձգուած է Մայիս 30ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պ. Հրանտ Սիրունաւագեան, որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ: Իմացնել Aznavorian Frerès, 5 rue de la Tour de Cassies. Bordeaux (Gironde):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Le Gérant: H. STEPHAN

„ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ. Մ.

Ուրիշ հետաքրքրաշարժ բան չկար այդ յարկին վրայ. Թ. Ք. մտածեց որ մնացեալ յարկերը կրնար խուզարկել աւելի ուշ:

Քառորդ ժամ վերջ հասաւ ոստիկանատան արհեստաւորը որ ոլորով մը կտրեց դրան կեդրոնական մասը: Թ. Ք. ձեռքը երկնցուց, Գարայի անձնական փականքը վեր քաշեց եւ դուռը բացաւ:

Սենեակին մէջ լոյս չկար:

— Դուք դուրսը կեցէք, ըսաւ:

Սեղմեց ելեկտրական լոյսը:

Գարան փռուած էր անկողնին վրայ, մարմինին կէսը անկողինէն դուրս. մեռած էր. սրտին վրայ երեւցող արիւնոտ վէրքը բաւական պերճախօս փաստ մըն էր պատահածին մասին:

Թ. Ք. տեսաւ դիակին զարհուրելի արտայայտութիւնը: Յետոյ սկսաւ մանրազնին քննութիւն կատարել սենեակին մէջ:

Սենեակին ճիշդ կեդրոնը, գորգին վրայ անիկա գտաւ իր փնտռած հետքը: Այդ հետքը կէս հալած եւ ծռած մոմ մըն էր:

ԳԼՈՒԽ 14

Մէնսըն էր որ անկողինին տակ գտաւ երկրորդ մոմ մը քիչ մը աւելի հաստիկ: Հեռաձայնին գործիքը վար ինկած էր եւ անոր քով կը տեսնուէին փղոսկրէ թղթահատ մը ինչպէս նաեւ երկու հատորներ — «Պալքանեան հարցը» եւ «Մերձաւոր Արեւելքը»:

Սեղանին վրայ սիկարէթի արծաթ տուփէն զատ ուրիշ առարկայ չկար: Թ. Ք. ձեռնոցները անցուց եւ սեղանին փայլուն մակերեսին վրայ մատի հետքեր փնտռեց. որ եւ է նշան չկար:

— Պատուհանը բա՛ց, ըսաւ Թ. Ք. սարսափելի տաք է այստեղ. ուշադրութիւն ըրէ, Մէնսըն ... պատուհանները լաւ փակուա՞ծ են...

— Այո՛, շատ լաւ փակուած են, պատասխանեց ոստիկանը եւ սկսաւ պատուհանը բանալ: Ապակին ամբողջութեամբ վեր բարձրացուցած չէր դեռ երբ զանգակի զօրաւոր ձայն մը լսուեցաւ գետնայարկէն:

— Այդ զանգը դրսի դրան դէմ պահակ կանչան մըն է, ըսաւ Թ. Ք.: Վար իջիր եւ կտրէ՛, հրամայեց Ֆիշըրին:

Ծառան որ յուզուած արտայայտութեամբ մը կը դիտէր ոստիկաններուն շարժումները, դուրս ելաւ: Թ. Ք. նշան ըրաւ իր օգնականներէն մէկուն որ անմիջապէս հետեւեցաւ Ֆիշըրին:

Այս վերջինը կտրեց զանգակին ձայնը եւ կրակին դիմացը կեցաւ՝ միշտ յուզուած դէմքով: Վառարանին քով կար գրասեղան մը որուն վրայ Ֆիշըր նշմարեց պահարան մը. շատ զարմացաւ տեսնելով որ անիկա ուղղուած էր իրեն: Վերցուց զայն, բացաւ ու մէջէն դուրս քաշեց քարթ մը: Քանի մը բառեր միայն գրուած էին անոր վրայ, բայց այդքանն իսկ բաւական եղաւ փոխելու համար անոր դէմքին արտայայտութիւնը. ձեռքերը սկսան դողդղալ: Պահարանն ու քարթը կրակին մէջ նետեց:

Այդ վայրկեանին Մէնսըն վեր կանչեց ծառային հետեւող ոստիկանը: Ֆիշըր առանձին էր հիմա. վարանեցաւ քանի մը բոպէ, յետոյ առանց գլխարկի եւ առանց վերարկուի դուրս ելաւ եւ նպատակի մը պէս արագ սկսաւ փախչիլ:

Քիչ ետքը եկաւ բժիշկը որ չի կրցաւ վստահօրէն ըսել թէ Գարան որ ժամուն մեռած էր:

— Եթէ, ինչպէս կ'ըսէք, հեռաձայնը ստացաք 10.25ին, ուրեմն այդ ժամուն պատահած է ոճիրը, ըսաւ ան. կէս ժամ առաջ կամ կէս ժամ վերջը, յայտնի չէ. կը թուի թէ ոճրագործը անոր կոկորդէն բռնած է ձախ ձեռքով — որովհետեւ կոկորդին վրայ հետքեր կան — եւ դաշոյնը գործածած է աջով:

Այդ պահուն էր որ ոստիկանները նշմարեցին Ֆիշըրի բացակայութիւնը, սակայն խոհարարուհին՝ տիկին Պիլի բացատրութիւնները փարատեցին իր մասին եղած կասկածները:

— Լուր տուէք բոլոր ոստիկանատուներուն եւ ձերբակալել տուէք զայն, ըսաւ Թ. Ք.: Այցելուին մեկնումէն մինչեւ մեր գալը անիկա խոհարարուհիին հետն էր. ատկէ զատ, ոչ ոք կրնար այս սենեակէն ներս մտնել... Գարայի գրպանները խուզարկեցի՞ք...

Մէնսըն ափսէի մը վրայ դրած էր ինչ որ գտած էին սպաննեալին գրպաններուն մէջ. բանալիներուն մէկ մասը ծանօթ էին տիկին Պիլին. բայց անիկա չի կրցաւ ճանչնալ մնացեալները: Պզտիկ բանալի մը Թ. Ք.ի ուշադրութիւնը գրաւեց մասնաւորապէս:

— Ես ալ չեմ գիտեր, պարոն, ըսաւ տանտիրուհին, բայց կրնայ ըլլալ որ գինիին մառանին բանալին է...

— Մառանի՞ն... ուրեմն...

Այդ երեկուան ոճիրը իր բոլոր խորհրդաւորութիւնով չէր կրցած Թ. Ք.ի մտքէն հեռացնել Պէլինտա Մէյբլի անունը:

Գաղտնի ոստիկանը խոհանոց իջաւ:

— Մառանէ աւելի բանտի կը նմանի, գիտել տուաւ ան:

— Ես ալ միեւնոյն բանը խորհած եմ, պարոն, ըսաւ տիկին Պիլ, եւ շատ անգամ վախցած եմ երբեմն:

Թ. Ք. բանալին անցուց խորհրդաւոր մառանին փականքին մէջ եւ բացաւ: Երկրորդ դուռ մը եւս կար. առանց դժուարութեան ան հրեց անոր փականքն ալ եւ դուռը տեղի տուաւ: Գաղտնի ոստիկանը չափազանց զարմացաւ, երբ տեսաւ որ մառանը փառաւոր կերպով լուսաւորուած էր. մարդ մարդասանք չկար այնտեղ:

— Այս գլուխ գործոց բան է ըէ տակը, ըսաւ Թ. Ք.:

Սեղանին վրայէն վերցուց երկար շեղբով մկրատ մը որուն դաստակին վրայ փաթթուած էր թաշկինակ մը: Արիւնի հետքեր կային թէ մկրատին եւ թէ թաշկինակին վրայ. Թ. Ք. քակեց այս վերջինը եւ անոր անկիւնը տեսաւ Պ. Մ. Պ. սկզբնատառերը:

Չորս կողմը նայեցաւ եւ մկրատը գրպանը նետելէ ետք վերադարձաւ խոհանոցը ուր տիկին Պիլ ու Մէնսըն իրեն կը սպասէին:

— Ուրիշ մառան մը եւս կայ, այնպէս չէ՞, հարցուց:

— Երբ Գարան այս բնակարանը ծախու առաւ, պատով մը գոցել տուաւ զայն, բացատրեց տանտիրուհին:

— Ուրեմն խուզարկելիք տեղ չմնաց այլ եւս, ըսաւ Թ. Ք.:

Դանդաղ քայլերով սանդուխէն բարձրացաւ եւ Գարայի աշխատանոցը գնաց. բոլորովին շուարած էր եւ կարողութիւնը: Անբացատրելի կը թուէր որ իրեն պէս ոստիկան մը պի- թուէր որ իրեն պէս ոստիկան մը պիտի փորձուէր ծածկել այդ երեկուան ոճիրին հեղինակը:

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՄԱՅԻՍ — VENDREDI 11 Mai 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2493 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԵԼՔԸ

»»»••«««

Ուրեմն, 1911ին ալ Թուրքերը միեւնոյն լեզուն կը գործածէին հարեւան Պուլկարներու դէմ, «Սինկիւ»ներով, «Սիլահ»ներով եւ ուրիշ քուրջի կտորներով։

Այդ շրջանին, անոնք չխնայեցին Պուլկարիոյ Թագաւորին ալ, եւ Թրքավարի որակումներով պսակեցին Թագուհին։

Բայց, Ֆէրտինանտի եւ Ռատոսլավովի Պուլկարիան մոռցաւ ամէն բան։

Ան մոռցաւ երէկուան պատմութիւնը, Թրքական սարսափները եւ Մեծ Պատերազմին ճակատ կազմեց Թուրքիոյ հետ, նոր եւ աւելի ահաւոր սարսափներ բերելով ոչ միայն մեր, այլ եւ ուրիշներու գլխուն։

Եթէ Սոֆիան գործած չըլլար այդ ճակատագրական մեղքը, դժուար թէ մենք ունենայինք ապրիլեան Արհաւիրքը, կամ Պուլկարիան իջնէր այսօրուան վիճակին։

Զարմանալի՞ է որ Թուրքիան անգամ այսօր կ'ողջունէ իր երէկուան զինակցին, Պուլկարիոյ ջախջախումը,— արդար գտնելով Նէօյիի դաշնագիրը...

Եւ բացառութի՞ւն են Թուրք երկու երեսփոխաններու երկու գրքոյկները, այնքան գռեհիկ եւ արիւնածարաւ արտայայտութիւններով։ (Երէկ ալ սպաներ էին որ կը խմբագրէին «Սինկիւ»ն ու «Սիլահ»ը)։

Պատմութիւնը չա՛տ է արձանագրած այսպիսի հակասութիւններ։ Թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց այս ելեւէջներն ալ մաս կը կազմեն պատմութեան խաղերուն։

Երէկ՝ մահացու թշնամիներ էին Պուլկարն ու Թուրքը, յետոյ դարձան զինակից, իսկ պատերազմի հաշուեյարդարէն վերջ, ահա նորէն դէմ դիմաց, փոխադարձաբար ակռայ կճրտելու համար։ Մանաւանդ որ, մէկը — Թուրքը — յաղթական է, իսկ միւսը չարաչար պարտուած եւ դառնութեան մրուրը քամած։

Աւելորդ է խորիլ դիւանագիտական մարզանքներու մէջ, անմիջապէս ծանրակշիռ հետեւութիւններ հանել լրագրական պայքարներէն եւ եզրակացնել թէ այս բոլորը պիտի յանգին նոր պատերազմի մը։

Վերլուծելով այս երեւոյթները, կ'ուզէինք ըսել թէ որ եւ է դիւանագիտութիւն դատապարտուած է ամլութեան, երբ չի համապատասխաներ ժողովուրդներու իրական շահերուն։

Զգացումը տեղ չունի դիւանագիտութեան մէջ։ Բայց, երբ մարդիկ ամէն ինչ կը կապեն սառուցեալ դիւանագիտութեան, արհամարհելով բուն ժողովուրդին բնազդը, պատմութիւնը վերջ ի վերջոյ իր գլանը կը գլորէ խաղրուսիկ խաղերուն վրայ։

Այդ կ'ապացուցանէ Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ յարաբերութեանց այսօրուան վիճակը։

Ի՞նչ արժէք ունին բարեկամական յարաբերութիւններն ու կնքուած դաշինքները, երբ երկու կողմերէն մէկը յղփացած է պարարտ յաղթանակով մը, իսկ միւսը արիւն կը փսխէ, տարիներէ ի վեր։

Եւ ո՞րն է այն ուժը, որ պիտի կրնայ մինչեւ վերջը խափանել իրաւազուրկին պոռթկումը։ Մանաւանդ աշխարհի ներկայ վիճակին մէջ։

Մեծ պատերազմին հաշուեյարդարէն ի վեր, առաջին անգամ է որ Պուլկարիան համարձակ դիրք մը կը բռնէ, մերժելով ստորագրել պալքանեան ուխտը։

Ամբողջ 15 տարի, ան համակերպեցաւ ամէնէն ծանր նուաստացումներուն եւ սեղմումներուն, յաղթականներու բռնադատման տակ։ Մինչեւ այսօր ալ, ան կը քամէ իր ժողովուրդին երակները, վճարելու համար պատերազմական հատուցումները, որոնք բաժնուած են 65 տարիներու վրայ։

Շատ բան փոխուեցաւ վերջին 15 տարիներու ընթացքին, եւ, ինչպէս միւս պարտեալները, Պուլկարիան ալ հետզհետէ գլուխ կը վերցնէ։

Անշուշտ ան չունի Գերմանիոյ կամ Հունգարիոյ ուժը, աւելի բարձր խօսելու համար։ Իր դրացիները շատ աւելի անողոք են քան մեծ յաղթականները։

Եւ սակայն, Սոֆիան բոլորովին մինակ չէ այսօր։ Ոչ ալ դաշնագիրները կը պահեն իրենց նախկին ուժը։

Ամէն օր ճեղքեր կը բացուին ոչ միայն յաղթականներու ճակտին վրայ, այլ եւ հանդիսաւորապէս կնքուած մագաղաթներու մէջ։

Այլ եւս ճարտասանական բացագանչութիւն մը չէ դաշնագիրներու վերաքննութեան պահանջը։ Մէկ տարիէն միւսը աւելի պահանջկոտ կը դառնան պարտեալներն ու դժգոհները։ Եւ որուն թաթը որ ամուր է, վերաքննութիւններ կը կատարէ առանց կարգի կամ հրամանի սպասելու (Գերմանիա)։

Նոյն իսկ դաշնակիցներուն մէջ կը գտնուի ուժ մը, որ իր քաղաքական ծրագրին անբաժան մաս հռչակած է դաշնագիրներու վերաքննութիւնը (Իտալիա)։

Այս պայմաններուն մէջ, ուշադրութեան արժանի են Թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց յարափոփոխ վիճակը, Թուրքերու ակներեւ մտահոգութիւնը եւ Պուլկարներու հանրային կարծիքին խմորումը։

Անտարակոյս այդ բոլորը պիտի յանգին ճակատագրական ելքի մը, որ կրնայ ուշանալ, բայց դժուար թէ խափանուի։

Դաշնագիրները յաւիտենական չեն, իսկ անիրաւեալ ժողովուրդներու դառնութիւնը հրաբուխ մըն է որ լեռներ կը սարսէ, ուշ-կանուխ։

Պուլկարները կը գտնուին այդ ճամբուն վրայ։

Այժմ, Պուլկարներուն հետ, կան ուրիշ բազմաթիւ ժողովուրդներ, որոնք արդարութիւն կը պահանջեն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐԵԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՆ ՍԻՊԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ.— *Խորհրդային կառավարութիւնը տեղական ինքնավարութիւն շնորհեց Սիպերիոյ Պիրոպիժան շրջանի հրէական գաղութին։ Շրջանը այսուհետեւ պիտի կոչուի «Ծայր. Արեւելքի հրէական ինքնավար շրջան»։ Տարածութիւնն է 7700 քառ. մղոն եւ կը գտնուի Ամուր գետին ձախ ափը, Խապարովսքի ճամբուն վրայ։ Այս տարածութիւնը Հրեաներուն տեղաւորման սահմանուեցաւ 1927ին եւ գիւղութիւններ ընծայուեցան, ուրկէ գաղթականներ գան Ուկրայնայէն, Ամերիկայէն եւ ուրիշ երկիրներէ։ Շրջանը վերջերս մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւած է, շնորհիւ գաղթականներու տեղաւորման եւ ճարտարագործական ծրագիրներուն։ Գաղթականներուն մեծ մասը Կարմիր բանակի նախկին զինուորներ կամ պահեստիներ են, որոնք մասնաւոր առանձնաշնորհներ կը ստանան, տեղաւորուելու համար։*

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՅ

Մէքքէէն կը հեռագրեն մայիս 9 թուականով.— Աւելի քան տասը հազար մոլեռանդ զինուորեալներ Մէքքէ հասան, Իպնը Սէուտի բանակին միանալու եւ Եէմէնի իմամին դէմ կռուելու համար։ Էմիր Ֆէյզալ, Հիճազի թագաւորին տղան, որ գրաւած էր Հոտէյտայի նաւահանգիստը, սկսած է յառաջանալ դէպի Եէմէն, գրաւելու համար Ճէպէլ Հարազը, որ ծովէն 9000 ոտք բարձրութիւն ունի եւ կ'իշխէ Սանայի ճամբուն։ (ԽՄԲ.— Ինչպէս կ'երեւայ կանխահաս էր Լոնտոնի այն հեռագիրը որ կը հաղորդէր Եէմէնի մայրաքաղաքին գրաւումը)։

Այն 300 անգլիացի, իտալացի եւ ամերիկացի փախստականները, որ Քարամանի կղզին ապաստանած էին Հոտէյտայի գրաւման ատեն, սկսած են վերադառնալ, նոր իշխանութիւնը ստանձնած ըլլալով ապահովութեան պատասխանատուութիւնը։

Երկաթուղի Կասպից ծովէն Պարսից ծոց

Պարսկական կառավարութիւնը սկսած է երկաթուղի մը շինել Կասպից ծովէն Պարսից ծոց, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ երկրին տնտեսական զարգացման։ Շինութիւնները սկսած են երկու ծայրերէն, եւ պիտի լրանան չորս տարիէն։

Սթավիսքիի մեղսակիցներէն նախարար մը եւս պիտի դատուի

■■■■■■■■■

ԶԱՐՄԱՆԱԶԱՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը առջի օր ինը ժամ հարցաքննութիւններ կատարեց։ Ամբաստանեալներէն մէկն էր արմատական երեսփոխան եւ նախկին նախարար Պ. Անտրէ Հէս։ Այս վկան անցեալ շաբթու անպարտ կը կարծուէր, երբ դատական նախարարին յանձնուեցաւ նախկին նախարար Պ. Ռընէ Ռընուի թղթածրարը։ Այս անգամ, 6ի դէմ 17 ձայնով եւ 11 ձեռնպահութեամբ, որոշուեցաւ դատական նախարարին յանձնել նաեւ Պ. Հէսի թղթածրարը։ Նախկին նախարարը անկողին ինկաւ, երբ իմացաւ այս վճիռը։

Նմանապէս դատական նախարարին քննութեան յանձնուեցաւ «Օ դ'էքութ» երգիծաթերթին հրատարակիչը, Պ. Փոլ Լէվի, որ հրատարակիչն է եղած նաեւ «Ռանփառ» եւ «Օժուռտիւի» օրաթերթերուն (այժմ դադրած)։ Հաստատուեցաւ որ Փոլ Լէվի դրամական աջակցութիւն ստացած է Սթավիսքիէն, Սէրժ Ալէքսանդր անունով, թէեւ իր շաբաթաթերթը ժամանակին պայքար մղած էր, յայտնելով թէ Սթավիսքի եւ Սէրժ Ալէքսանդր միեւնոյն անձերն են։ Վճիռը տրուեցաւ միաձայնութեամբ։

Հարցաքննուեցաւ նաեւ Տարիուս, «Պէք է Օնկլ» շաբաթաթերթին հրատարակիչը, որ յայտարարեց.

— 1931էն 1933, իրարու յաջորդող կառավարութիւնները նպաստներ կուտային ինծի, արտաքին, ներքին, գաղթային եւ ելմտական նախարարութեանց եւ վարչապետութեան գաղտնի վարկերէն։ Ամէն ամիս 25–30,000 ֆր. կը ստանայի։ Ցետոյ, ամէն հոսանքէ երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ նպաստ կուտային «Պէք է Օնկլ» շաբաթաթերթիս, հազարէն մինչեւ հինգ հազար ֆրանք։ (Այս առթիւ յիշեց ութ անձեր, որոնց մէկը նախկին նախարար Ժորժ Պօնէն է)։

Ինչպէս կ'երեւայ, երկու տարուան ընթացքին Տարիուս գաղտնի վարկերէն ստացած է մէկ միլիոն ֆրանք։ Քննիչները հարցուցին թէ այդ նպաստները տալով փոխարէն ի՞նչ կը սպասէին նախարարութիւնները։

Տարիուս.— *Հարցուցէք Երեւի. ժողովին ուրկէ բացատրութիւններ տայ գաղտնի վարկերու մասին։ Նախարար մը ըսաւ թէ գաղտնի վարկերը պէտք է գաղտնի մնան։*

Հ.— Բայց, դուք գիտնալու էիք թէ ի՛նչ ծառայութեան փոխարէն կը տրուէին այդ նպաստները։ Օրինակ, ի՞նչ բանի կը վերագրէք ելմտական նախարարութեան նպաստը։

Տարիուս.— *Նախարարութեան ծանուցումները կը դնէինք։*

Հ.— Իսկ արտաքին նախարարութիւնը ինչո՞ւ նպաստներ կուտար ձեզի։

Տարիուս.— *Պաշտպանելու համար Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը արտասահմանի մէջ։*

Նոյն օրը հարցաքննութեան կանչուած էր նաեւ Տիւպառի, «Լա Վոլոնթէ»ի տնօրէնը, որ գործօն դեր ունեցած է իբրեւ միջնորդ եւ որ բանտարկուեցաւ առաջին օրէն։ Ամբաստանեալը մերժեց որ եւ է պատասխան տալ, բողոքելով իր բանտարկութեան դէմ եւ սպասելով դատական հարցաքննութեան։

Նախկին նախարար Անտրէ Հէսի հարցաքննութեան ատեն, հաստատուեցաւ որ դեռ 1927 յուլիսէն կապ ունէր Սթավիսքիի հետ, երբ ան բանտը կը գտնուէր եւ թէ անձամբ բանտ գացած էր, մինչդեռ նախապէս կ'ըսէր թէ իր քարտուղարը ղրկած էր։

⁂ *Նախընթաց հարցաքննութեան ատեն, լսուեցաւ Պ. Կառա, Պայոնի երեսփոխան քաղաքապետը, (25 տարիէ ի վեր), որ երկար բացատրութիւններ տուաւ եւ ինքզինքը արդարացուց հետեւեալ յայտարարութեամբ.*

— «Այս ամբողջ գործին մէջ, ես անգիտակից գործիք մը եղած եմ։ Գործած եմ դիւրահաւանութեամբ եւ միամտութեամբ, աշխատանքի համեստ կեանք մը վարելով»։

Չէքերու մասնագէտը հաստատեց թէ ամբաստանեալը ո՛ր եւ է գումար չէ ստացած Սթավիսքիէն, թէեւ յարաբերութիւն ունեցած է անոր հետ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՒԱՆԱԿԻ ԳՈՐԾ» ՄԸ ԵՒՍ

Նիսի հակադաշնակցական երիտասարդը ապշութեան մատնուած էր, մայիս 1ի միջազգային թափօրին մէջ տեսնելով ՀԱՅԵՐԷՆ ցուցատախտակ մը, հետեւեալ վերտառութեամբ.— «Անկցի՛ Դաշնակը, կեցցէ՛ խորհրդային բոլշեւիկ կառավարութիւնը»։

Այս առթիւ կը շեշտէր թէ ցուցատախտակը բռնողները ալ՝ «15–16 տարեկան չորս հայ խեղճուկրակ, ոչինչ տղաքներ» էին։

Եւ այս բոլորը կ'անուանէր «աւանակի գործ»։ (*Յառաջ*, 8 մայիս)։

Երեւի նամակագիր երիտասարդը առաջին անգամ է որ կը տեսնէ այսպիսի գործեր։

Մենք ինչե՜ր, ինչե՜ր տեսանք ու կը տեսնենք տակաւին, 1920էն ի վեր։

Թռուցի՞կ, թե՞րթ, ճա՞ռ, թափօ՞ր,— ամբողջ ցուցահանդէս մը կարելի է կազմակերպել, միայն արտասահմանի մէջ եղածները հաւաքելով ու նկարագրելով։

Զարմանալի է որ Երեւանի ուշադրութենէն վրիպած է այսպիսի ցուցահանդէսի մը ծրագիրը։

Ես կ'առաջարկեմ լրջօրէն նկատի առնել այդ ծրագիրը եւ մանաւանդ իրագործել։

Այն ատեն, երեւան պիտի գայ որ, հայ կարմրուկները իսկապէս անգերազանցելի «աւանկարտ»ներն են համաշխարհային յեղափոխութեան, հոգ չէ թէ բոստ բուռակներով։

Սպասելով այդ օրուան, կը փութամ «ոչ դաշնակ, ոչ ճերմակ» երիտասարդներուբազմութեան հաղորդել այլապէս «յեղափոխական» ձեռնարկ մը։

Մայիս 1ի առթիւ, «Յունաստանի Կոմկուսի Հայկական Պիւրօ»ն հրապարակ հանած էր թռուցիկ մը, ուղղուած՝ «բոլոր հայ բանուորներու, բանուորուհիներու, աշխատաւորներու եւ մտաւորականներու»։

Չէի՞ք ուզեր ճաշակել քանի մը հատուածներ, եթէ ոչ զարգանալու, գոնէ զուարճանալու համար.

— «*Շարլաթան Ցաւտարիս — Վենիզէլոս իրենց արիւնոտ ձունչին ուղղուած բանուորական բռունցքէն սարսափահար, մոռնալով միջկուսակցական պայքարները, ձեռք ձեռքի տրուած կը պատրաստեն Մուսոլինիի, Հիթլէրի եւ Տօլֆիւսի արիւնոտ դիկտատուրան*»։

... «*Հայ աշխատաւորութիւնը այս երկրի պրոլետարիատին մէկ մասնիկն է։ Մայիս մէկի առթիւ բոլոր շահագործուողներու առջեւ անյետաձգելի հրամայական պահանջ կը ներկայանայ անմիջապէս հակաֆաշիստական կազմակերպութիւններու մէջ մտնել եւ կազմակերպուիլ*։

... *Դաշնակցութիւնը, որպէս միջազգային Ֆաշիզմին մէկ փոքրիկ օղակը գաղութներու մէջ բացէ ի բաց կը գործակցի բոլոր հակայեղափոխական, հակախորհրդային տարրերուն հետ, դաւադրական տէրրօրի կ'ենթարկէ այն բոլոր բանուորները եւ մտաւորականները, նոյն իսկ կղերականները, որոնք Խ. Հայաստանի հանդէպ համակրութիւն ցոյց կուտան*։

Հայ աշխատաւորները պայքարելով միջազգային Ֆաշիզմին դէմ պէտք չէ թերագնահատեն ազգային Ֆաշիզմին — Դաշնակցութեան դէմ մղուելիք պայքարը»։

Ի՞նչ կ'ըսէք, ա՞յս ալ «աւանակի գործ» է։

Բայց, ի՞նչ մեղք ունի Երուսաղէմի խոնարհ կենդանին, որ ոչ հայերէն գիտէ, ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութեան կամ Կոմինտէրնի ճամբան, իր տեսակէտները պարզելու եւ գոնէ իր հեղինակի իրաւունքները պաշտպանելու համար։

ՎԱՀԷ

ԿՌԻՒ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

»»»••«««

ՄԷԿ ՀՈԳԻ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԵԼՈՎ ԿԸ ՄԵՌՆԻ?

Դամասկոսէն կը գրեն արաբական «Էլ Ահրար» թերթին (30 ապրիլ).— *Հարկ չկայ «Ահրար»ի ընթերցողներուն բացատրել Հնչակ եւ Դաշնակ կուսակցութիւններու միջեւ գոյութիւն ունեցող թշնամութիւնը։ Պատճառը այդ թշնամութեան ծանօթ է ամէնուն եւ հինէն ի վեր իրենց մէջ անպակաս են դէպքեր։*

Ահա երէկ նորէն դէպք մը պատահեցաւ։ Հայ սկաուտներ Հայոց եկեղեցին կը մտնէին, դրօշակ մը պարզած, որուն վրայ գրուած էր. «Յարգա՛նք 1915ին Թուրքերու կողմէ ջարդուած Հայերու յիշատակին»։ Եկեղեցիի բակին առջ, սկաուտներու ճամբան կտրեցին Հնչակները եւ ուզեցին անոնցմէ դրօշակն ու սկաուտական գաւազանները։ Սկաուտները դիմադրեցին։ Աղմուկը եւ իրարանցումը սկսաւ շատնալ։ Եպիսկոպոսը դուրս ելաւ եւ ուզեց հանդարտեցնել սակայն անօգուտ։ Վէճը կռիւի փոխուեցաւ եւ սկաուտներէն երկու հոգի ստիպուեցան զէնք գործածել եւ կրակեցին յարձակողներու վրայ։ Յովհաննէս Գաղճեան փորէն եւ սրունքէն երկու գնդակներ ստացաւ։

Ոստիկաններ հասան եւ ձերբակալեցին կռուողներէն շատերը, իսկ վիրաւորը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։ Վերջին պահուն տեղեկացանք որ վիրաւորը մեռած է հիւանդանոցին մէջ։

Իսկ «Ազդակ»ի թղթակիցը հետեւեալ ձեւով կը պատմէ դէպքը (1 մայիս).

Կաթ. փոխանորդը Ապրիլ 20ին, կիրակի օր, հօս եւս կ'ուզէ ընդհանուր Նահատակաց յիշատակին մասնաւոր արարողութիւն կատարել եկեղեցւոյ մէջ։

Կաթ. փոխանորդի հաւանութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներ, Միացեալ վարժարանի գայլիկներուն հետ, նոյն օրը եկեղեցի կուգան իրենց պաշտօնական դրօշակով։ Առաջուց եկեղեցի կ'ըլլան արդէն «Տալւորիկ»ի սկաուտները եւ Ազգ. վարժարանի աշակերտները։ Այնպէս կարգադրուած կ'ըլլայ որ հոգեհանգստի արարողութիւնը, եպիսկոպոսի յաւուր պատշաճի քարոզէն վերջ, կատարուէր բակին մէջ։

Սկաուտները կը շարուին եկեղեցիի բակը եւ կը սպասեն արարողութեան։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն դրօշակին երեւումը, որուն փողը եռագոյն էր, իրարանցում կը ձգէ «Միացեալ»ի մարդոց մէջ։ Դուրսէն մանաւոր դրութիւններ կը ղրկուին ներսը եպիսկոպոսին, որպէսզի Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները իրենց դրօշակը վերցնեն։ Խմբապետը իրաւունքով չուզեր վերցնել։ Անմիջապէս «Տալւորիկ»ի սկաուտները կը քաշուին։ «Միացեալ»ի մարդիկը կը յարձակին դրօշակի վրայ, որպէսզի բռնի վերցնել տան։ Կռիւ մը կը սկսի։ Աթոռ աթոռի, գաւազան գաւազանի։ Յանկարծ յարձակողներէն մէկը կը վիրաւորուի։ Վերջին պահուն ոստիկաններուն լուր կը տրուի. ոստիկաններ կը հասնին։ Յարձակողները անյայտ կ'ըլլան։ Վիրաւորը հիւանդանոց կը փոխադրուի։ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները քիչ մըն ալ կենալով կը վերադառնան իրենց տեղը։

Անմիջապէս կը ձերբակալուին 8–10 հոգի, որպէս կռուի պատճառ տուողներ։ Նոյն օրը մինչեւ կէս գիշեր ձերբակալեալները կը մնան պահականոց։ Ձերբակալուածները կը ձգուին բացի երեք հոգիէն, որոնք կը ղրկուին ուղղա–

(Կուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԱՐԺԷՔԸ

Թորոս Թորամանեան իր կեանքին մեծագոյն մասը զոհաբերած է ի խնդիր եւ ի սպաս հայ ճարտարապետութեան, չուրջ քառասուն տարիներ… Անիկա խզճամիտ յարատեւութեամբ ջանացած է լուծել ու վերլուծել մաս մը այն գաղտնիքներէն, որոնք անել

Բագրատունիներու պարծանքն ու առաւելապէս Գագիկ Ա.ի մեծագործութիւնն է։

Առանձնապէս ազանչացման արժանի են Ախուրեանի վրայ ձգուած կամուրջներէն հինգը, համեմատ երեւակայութեան մի թռիչք է պարփակէն

Շիրակի սահմաններուն մէջ ալ կըղ-գիացած չմնաց, Սիւնեաց աշխարհէն ալ ամբողջին պննագարդուեցաւ այս ոճով գաղթիկ յիշատակարաններով։ Արարատեան դաշտի մէջ մինչեւ այսօր կանգուն են մեզ հասած Ցոփանեայ վանքի ժամատունը, Ջաւախքեան շրջանի վերածնութեան պարծանքն է…

ՀՐԱՅՐ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆԸ

Կիրակի օրուան յիշատակի հանդէսին առթիւ, ընկ. Ս. Վրացեան կանգ առաւ Հրայրի ժամանակաշրջանի պայմաններուն վրայ եւ վերլուծեց 19րդ դարու վերջերուն տիրող գաղափարները։

…

չեւ որ Հայերը գործ չընեն ու արիւն չթափեն, արտասահմանը չի գար եւ չազատեր հայ ժողովուրդը։ Ցոյները արտասահմանի վրայ դրած ըլլալուն հետեւանքով էր, որ ժողովուրդը լաւ կազմակերպելու, զինելու եւ յեղափոխական դաստիարակութիւն տալու կարեւոր աշխատանքները անտես կ'առնուէին ու հայութիւնը անկազմակերպ վիճակի կը ներկայացնէր։ Եւ երբ Տամատեանը Տարօն եկաւ, ցուցական ապստամբութեան համար Հրայրին արդէն հողը պատրաստած էր եւ կը մնար գործի անցնիլ։ Այդ մըտայնութեան արդիւնքն էր, որ 1894-ին Սասնոյ ապստամբութիւնը ցուցական բնոյթ կը կրէր։

Առաջին ապստամբութենէն վերջ, 1895ին Հրայրը երկրէն դուրս ելաւ եւ մօտ մէկուկէս տարի պտտեցաւ Պալքաններն ու Կովկաս։ Արտասահմանի մէջ Հրայրի առջեւ նոր աշխարհ բացուեցաւ։ Ան տեսաւ, թէ որքան միամիտ են եղած իրենք, երբ երկիր գտնուած ատեն կարծեր են թէ բաւական չափ շարժում մը առաջ բերելով եւ քիչ մըն ալ արիւն հոսեցնելով օտարները կուգան եւ զիրենք կը փրկեն։ Տեսաւ եւ հասկցաւ, որ մեծ պետութիւններն այս կամ այն ժողովրդի

…

ընթանար։

Ա. Ա.

ԾԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ

Գաղափար մը կազմելու համար Պուշ տիւ Ռօնի ափին վրայ ձգուած եւ ոճիր-արկածներով հարուստ այս կոկիկ քաղաքին մասին, կը թախանձեմ երկարօրէն։ Մօտ 32 հազար բընակչութեամբ չքեղաշուք շէնքերով քաղաք մըն է Էքսը։

Առանձին ճեմավայրեր ու տեսարաններ գրեթէ չկան հոս, որպէսզի

…

մենութեան ու ճանճրայթի պահերը գինելով անցընել։ Տեղացի թէ օտարական, ընդհանրապէս կոկիկ ու հըմայիչ արտաքին մը ունին, առողջ ու կայտառ, զուարթ եւ խանդավառ։ Օդը ընդհանրապէս լաւ է։ Տաք ու կիզիչ արեւուն ճառագայթները հոս ալ կը փայլփլան. կարծես կոնակիդ վրայ մեղուներ են իջեր ու կ'առղն-տեն մարմինդ, այնքան որ արեւը բարկ է։

Էքսի ամէնէն լայն ու գեղեցիկ ծառուղին Քուռ Միրապօն է, ուր համալսարաններու եւ ինքնաշարժերու առատութեան նկատմամբ բաւական … կր նշմարուի։ Բացի Հ.Յ. Դաշնակցութեան «Բեռի» խումբէն եւ Շէյխ Հաճիի հայրենակցական … կազմակերպութիւն չկայ հոս։ Ցառաջդիմասէր Մշակութային Միութիւնը եւ Թաղ. Խոր.ը չատոնց

…

մտային խանդավառման պատճառով արգելափակուեր են յիմարանոցին մէջ։

Կը թողունք Էքս Ան Փրովանսը իր բազմաթիւ հոգերով ու վէրքերով, ու կը վերադառնանք Կարտան։

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ այս տարի Փարիզի ուսանողները կը պատրաստուէին տօնել Համալսարաններու Ուսանողներու Միութեան յիսնամեակը, յանկարծ երեւան ելաւ որ Միութիւնը տագնապի մէջ է եւ իր կեդրոնատեղին փակուած …

…

50 տարի է, որ Միութեան կեդրոնատեղին փեթակի մը պէս կը գործէր, եւ ի՛նչ կռիւներու, պայքարներու բոյն դարձած։ 1930ին սկսաւ տատանիլ, նիւթական հողը սկսաւ ճըռճել, Միութեան նախագահները կամ մսխեցին գանձը, կամ քաղաքական կռիւներով ջլատեցին Միութիւնը։ Այսպէս ծագեցան դժգոհութիւններ, եւ համալսարաններու մասնագիտական բաժանումները ունեցան առանձին Միութիւններ, — Բժշկական, իրաւաբանական (եւայլն) ուսանողներու Միութիւն։ Միւս կողմէ, նոր նոր հաղորդակցութեանց միջոցներ ստեղծուելով, Ուսանողական Թաղը այլեւս պարպուեցաւ ուսանողներէն, որոնք կը նախընտրէին բնակիլ հեռաւոր թաղեր։ Պարագայ մը եւս, — հիմնուեցան ուսանողական արդիւ-

…

լով ոչ միայն ներկայ անրաւական, ու միայն քրիստոնէական շրջանին պատկան տուեալներուն վրայ, այլ նաեւ նորանոր պեղումներով երեւան գալիք կատպաշտական շրջանի վերաբերեալ բեկորներուն, որ կը մնան ներկայիս ուսումնասիրական աշխարհին համար խնդրական ու անծանօթ։

ԱՐԱՄ ԹԱՀՏԱՃԵԱՆ

ՏՈՒՐՔ ԿՈՅՐԵՐԷՆ

Պէյրութի քաղաքապետութիւնը վերջերս սկսած է նեղել այն կոյրերը, որոնք շնորհիւ իրենց ձեռքի արտադրութեանց ինքնապահ դարձած են։ Աս հասարակ այդ տարաբախտները

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

oooo

Պ. Չխենկելի, Վրաստանի նախկին հանրապետութեան Փարիզի ներկայացուցիչը, հետեւեալ ցաւակցական նամակը ուղղած է Հ. Հ. Պատուիրակութեան փոխ-նախագահ Պ. Խատիսեանի·—

Դժբախտաբար շատ ուշ իմացայ այն կորուստը զոր կրեց հայ ազգը յանձին Պ. Միքայէլ Վարանդեանի, ականաւոր գրագէտ եւ քաղաքական մարդ, որ արժանի եղած է իր հայրենիքին:

Մեր սրտին շատ մօտ զգալով ամէն ինչ որ կապ ունի եղբայր եւ դրացի հայ ժողովուրդին հետ, կը փութամ ձեր միջոցաւ անոր ուղղել, յանուն վրաստանի ազգային կառավարութեան եւ իմ կողմէ, մեր խորունկ վշտակցութիւնը եւ անկեղծ համակրանքը:

Սիրալիր յարգանքներով
Ա. ՉԽԵՆԿԵԼԻ

ՎԱԼԱՆՍ, 5 մայիս (Յառաջ)·— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընկերները, ծունկի կուգանք ընկեր Միքայէլ Վարանդեանի դագաղին առջեւ եւ կ'ուխտենք շարունակել հայ ժողովուրդի ազատագրման սուրբ գործը:

ՎԻԷՆ, 8 մայիս (Յառաջ)·— Անհուն կսկիծով կը խոնարհիմ մեծ Հային, Մ. Վարանդեանի թարմ շիրիմին առջեւ:

Դ. Ղարիպեան

×

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՀԱՄԱԿՐԱՆՔԸ

oooo

«Լա Վօլոնթէ Սօսիալիսթ» թերթին մէջ (5 մայիս), Տիկին Միքայէլեան, ֆրանսուհի մը, կը գրէ Հայ ծօռէսի մը մահը խորագրին տակ·—

«Վերջերս մեռաւ հայ ընկերվարական ամենէն նշանաւոր բանաստեղծներէն մին,— Միքայէլ Վարանդեան: Իր մահը խորապէս յուզեց ժողովրդական բոլոր խաւերը»:

Յետոյ կուտայ ընկ. Վարանդեանի կենսագրութիւնը քաղելով «Յառաջ»էն, ու կը վերջացնէ այսպէս·—

«Վարանդեան կը թողու յիշատակը մարդու մը, որ օժտուած էր գրեթէ գերբնական իմացականութեամբ մը, գրողի եւ բանաստեղծի իր անօրինակելի տաղանդով: Հայ ժողովուրդը դառնօրէն կը սգայ յիշատակը այս մեծ մարդուն, որուն թերեւս կարելի ըլլայ հաւասարիլ, բայց դայն գերազանցել՝ երբեք»:

Տիկին Միքայէլեան ընկերվարական դրօշ մըն է, որ կ'աշխատակցի Փրանսական զանազան թերթերու: Ան առիթն ունեցած էր ճանչնալու ընկ. Վարանդեանը, երբ վերջին անգամ Վալանս գնաց խօսելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան օրուան տօնին: Իր այս ջերմ տողերը կը վկայեն անկաշառ ընկերվարականի իր անկեղծութեան մասին: Այս պարագան կ'արձանագրենք անոր համար որ, Վարանդեանի երբեմնի բարեկամներն իսկ հիմա մոռցած են իրենց անկաշառութիւնը ···

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11Ը ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ ՄԷՋ

»»»·«««

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ)·— Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց հոս եւս տօնուեցաւ համազգային սգատօնը կիրակի վեց մայիս, մատուռին մէջ, նախաձեռնութեամբ Թաղ. Խորհուրդին եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. «Համազասպ» ենթակոմիտէի ընկերներուն: Ս. Դ. Հնչակեան մասնաճիւղը, որ անցեալ տարիները միշտ ալ մասնակցած էր սգահանդէսին, այս տարի չենք գիտեր ինչ պատճառներով խուսափեցաւ, թէեւ Թաղ. խորհուրդը հրաւէր ուղղած էր:

Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկէին հայ արիները: Կը նախագահէր հոգեւոր հովիւը, որ բացման խօսքէն առաջ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը մեր ինկելի նահատակներուն: Յետոյ յորդորեց որ խաղաղ եւ համերաշխ ըլլանք ազգովին: Գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին եւ երգեցին դպրոցի աշակերտները, ղեկավարութեամբ ուսուցիչ Պ. Ա. Ճէվիզեանի: Օրուան բանախօսն էր Պ. Եղիշէ Թորոսեան, որ պատմական փաստերով հաստատեց թէ Թուրքը կ'ուզէր մեզ բնաջնջել: «Որպէսզի այսուհետեւ չպատահին նոր Ապրիլ Տասնըմէկներ, պէտք է պատրաստ եւ աչալուրջ ըլլանք եւ թոյլ չտանք որ մեր արի և ազնիւ ժողովուրդը յուսահատութեան ճամբան բռնէ: Յուսահատելու պէտք չկայ, այսօր ունինք Հայաստան մը որ ինչքան ալ փոքր եւ անդոհացուցիչ ըլլայ, դարձեալ մերն է եւ պէտք է ջանանք ուժ տալ անոր: Արդ, որպէսզի կարենանք հարկ եղած չափով օգնել ազգապահպանման, պէտք է համերաշխ ըլլանք եւ թոյլ չտանք որ ազգային ծառին արմատը փտի»:

Հոգեւոր հովիւին փակման խօսքէն վերջ, ժողովուրդը մեկնեցաւ, հատուցման զգացումը սրտին մէջ:

Մ. Ասատուրեան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՀԱՄԵՍՏ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԳՈՐԾԵՐԸ

»»»·«««

Մայիս 6, կիրակի օր, Ֆլօրիայի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Անդրէսիի եւ իր շրջանի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը:

Այս Միութիւնը, որ կազմուեցաւ 1927ին, կատարած է հայրենասիրական ձեռնարկներ, օգտակար հանդիսանալով դժբախտ հայրենակիցներու: Օգնած է նաեւ Պոլիս եւ Պուլկարիա գտնուած երկու հայրենակից ընտանիքներու, իսկ քսան հայրենակիցներ փոխադրած է Հայաստան: Բոլոր անդամները համեստ բանուորներ են: Ժամանակին բացուեցաւ ժողովը եւ նախկինվարչութիւններկայացուց իր բարոյական եւ նիւթական հաշիւը: Յետոյ Պ. Յ. Քէֆէլեան տեղեկութիւններ տուաւ իր կատարած աշխատանքի մասին: Հայրենակից 19 երկիրներու մէջ ցրուած հայրենակիցներու մարդահամարը պատրաստած էր: Արդիւնքն է 450 ընտանիք կամ 2025 անձ, որոնք կը պատկանին Անդրէսիի եւ շրջանի 16 գիւղերու: Ընդհ. ժողովը փափաք յայտնեց որ տպագրուի սոյն մարդահամարի ցանկը, սակայն ծախքը նկատի առնելով, առ այժմ յետաձգուեցաւ:

Ցուցակագրուած հայրենակիցները գրեթէ բոլորն ալ ամուսնացած են: Աննշան թիւ մը կը կազմեն ամուրիները: Ժողովը քննելով Միութեան ուղեգիծը, գոհունակութեամբ հաստատեց որ բնաւ չէ շեղած ծրագիր կանոնագրէն եւ մնացած է բոլորովին չէզոք: Կը յուսանք թէ այսպէս ալ պիտի շարունակէ: Յետոյ միաձայնութեամբ որոշուեցաւ Միութեան ֆոնտ մը ստեղծել, ի նպաստ նոր աւանի մը շինութեան: Նոր վարչութիւնը յանձնուեցաւ երիտասարդներու: Յաջողութիւն կը մաղթենք:

Ներկայ մը

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

oooo

ԱԼՖՈՐՎԻԼ·— Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը Մայիս 5ին Հայ ակումբի մէջ տօնեց, Կարմիր Խաչի Օրը: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ սրահը լիքն էր ծայրէ ծայր:

Վարչութեան կողմէ տիկին Էլլէն Բիւզանդ զրաւոր զեկուցում մը կարդաց: Կարմիր Խաչը Ալֆօրվիլի մէջ մասնաճիւղ է հիմնած 1928ին: Հինգ տարի շարունակ գործեր է, օգնելով հիւանդներու եւ չքաւորներու: Անոր ամէնէն կարեւոր գործն է հայերէնի դասընթացքը զոր կը պահէ չորս տարիէ ի վեր անընդհատ: Հոն հայերէն եւ պատմութիւն կը սորվին 100էն աւելի մանուկներ, որոնք ներկայիս հասած են գովելի մակարդակի մը:

Մասնաճիւղն ունի 100է աւելի անդամուհիներ որոնք սիրայօժար կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը: Տիկինը կարդաց բոլոր նուիրատուներու անունները եւ յատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր այն օրիորդներուն եւ պարոններուն, որոնք այս կամ այն ձեւով աջակցած են կարմիր խաչին:

Զեկուցումը կը վերջանար հետեւեալ խօսքերով·— «Կ. Խաչը հայ կինոջ պատիւն է: Ինչպէս հայ կինը նախանձախնդիր է իր ընտանիքին եւ իր պատիւին համար, նոյնքան նախանձախնդիր պիտի ըլլայ Կ. Խաչի պատիւին համար»:

Արտասանեցին ու երգեցին դասընթացքի սան-սանուհիները, բոլորն ալ յաջողապէս, ուրախութիւն պատճառելով ծնողքներուն եւ հասարակութեան:

Յետոյ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, Տրջ. Վարչութեան անդամուհի տիկին Շահլամեան, որ գեղեցիկ ճառով մը հմայեց ունկնդիրները:

Ամէնէն վերջը բեմադրուեցաւ յարմար տրամ մը, «Հսկում», ուր կրկին հաստատուեցաւ թէ Կ. Խաչը գութն է, որ չի ճանչնար խտրութիւն, այլ իր ամոքիչ ձեռքը կը պարզէ նոյն իսկ իր հակառակորդին: Խաղին կը մասնակցէին տիկին Խոսրովուհի Ալթունեան Պ. Յ. Տատրեան եւ Յ. Գուլումճեան, որոնք լաւ սորված էին իրենց դերը:

Գովելի է Կ. Խաչի տիկիններու եռանդը: Կը լսենք որ Յունիս 3ին մասնաճիւղը ներկայացում մը պիտի տայ Մուրատեան Վարժարանի Պէչիկթաշլեան սրահին մէջ: Յուսով ենք որ Փարիզի եւ արուարձաններու հայրենակիցներն ալ պիտի փութան խրախուսել Ալֆօրվիլի մեր քոյրերը:

ՄԱՅՐ ՄԸ

Հ.Գ.Հ. ՍԱՆԵՐՈՒ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

■■■

Կիրակի կէս օրէ վերջ տեղի ունեցաւ Հ.Գ.Հ.ի նախկին սաներու Միութեան ցերեկոյթ-պարահանդէսը՝ Սալ տէ Էնժէնիէօր Սիվիլի մէջ, հոծ բազմութեամբ: Ժամը երկուքուկէսին սկսան եւրոպական պարերը, Սանտրոսեանի նուագախումբով: Մէջ ընդ մէջ վայելեցինք գեղարուեստական ճոխ ու խնամուած բաժին մը:

Պարահանդէսին ամբողջ տեւողութեան կը տիրէր ուրախ ու ոգեւորիչ մթնոլորտ մը: Հ. Գ. Հ.ի նախկին սաներու վարչութիւնը դեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր գարնանային հովհարային շուշանով (միւկէ) պատուել ներկաները, բաժնելով բոլորին պզտիկ փունջեր:

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին բաւական թիւով Ֆրանսացի բարեկամներ, որ եկած էին քաջալերելու սոյն ձեռնարկը, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին: Ներկաներուն մէջ կը մտնուէր նաեւ Փ. Սանասար, Գարակէօզեան Հօմի սիրուած ու կարող ուսուցիչը, որ եկած էր քաջալերելու իր նախկին աշակերտները ու ներկայացնել Հօմի տեսչութիւնը: Պարերը շարունակուեցան մինչեւ 7 ու կէս: Միութեան կողմէ Պ. Զ. Աւետիսեան շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն ու փակեց ցերեկոյթը:

Կ'ուզէի այս առիթով մեր երախտագիտութիւնը յայտնել մասնաւորապէս Պ. Միհրան Գարակէօզեանի, որ ոչ մէկ զոհողութիւն չի խնայեց բարոյապէս թէ նիւթապէս պատրաստելով կրթեալ, բարեկիրթ ու աշխատասէր հայ երիտասարդներ: Նոյնպէս մեր շնորհակալութիւնները կը յայտնենք Հ. Գարակէօզեանի Հօմի վարչութեան:

Լ.Ե.Բ.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

»»»·«««

ՖԻԼԻՊԷ, 3 մայիս (Յառաջ)·— Մխիթար աբբայի մահուան տարեդարձի առթիւ, ապրիլ 29ին, Ֆիլիպէի Մայր եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ ձայնաւոր պատարագ, որմէ յետոյ Մխիթարեան աշակերտները թափօր մը կատարեցին դէպի վարժարան:

Նոյն օրը կէսօրէն ետք Ֆրանսական Գոլէժի սրահին մէջ, հանդէս մը տրուեցաւ: Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը: Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ Սեմանեանի Մխիթարայ քայլերգով: Խմբերգը երգեց առաջնորդութեամբ Հ. Ռափայէլ Քօսեանի «Զօներգ Մխիթարայ» եւ պուլկարական ու հայկական ազգային քայլերգները: Արտասանութիւններ եղան հայերէն եւ պուլկարերէն: Նախակրթարանը ներկայացուց պատկեր մը՝ «Վիրաւոր ազատնի»ն:

Մանկապարտէզը իր կապուտիկ համազգեստով բեմ եկաւ եւ երգեց եւ մարզանք ըրաւ, խլելով բուռն ծափեր: Մարզանքին յաջորդեց Պէթհովէնի «Ռոմանց»ը, զոր ջութակի վրայ նուագեց Ստեփան Խանջեան (14 տարեկան), ընկերակցութեամբ դաշնակահար Հ. Էմմանուէլի (Ֆրանսացի):

Բանախօսեց վարժարանին տնօրէնը, գեր. Հ. Հ. Ոսկեան, վեր հանելով Մխիթարայ անձին մէջ հայրենասէրը:

Կարճ դադարէ մը ետք ուսումնարանի (պրոգիմնազիա) աշակերտները ներկայացուցին Հ. Ա. Տիրոյեանի «Խաղամոլը»:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ՉՈՐՍ ՕՐԱԹԵՐԹ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

»»»·«««

Աթէնքի մէջ լոյս տեսաւ նոր օրաթերթ մը, «Արամազդ»:

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս հրատարակութեան առթիւ (28 ապրիլ)·

— «Բարգաւաճ ու բազմատեսակ մամուլի գոյութիւնը, ազգերու մէջ նկատեր են յառաջդիմութեան ազդակ: Կամ յայտարար նշան: Սխա՜լ կարծիք: Եթէ կ'ուզէք բնդհակառակը չափել ազգի մը պառակտուած վիճակին լայնքը, երկայնքն ու խորութիւնը, համրեցէք անոր օրաթերթերը: Նկատի ունեցէք անոնց եւ քանակը, եւ որակը: Եւ այն ատեն դուք ալ կը համոզուիք, որ համրանքին շատութիւնն ու որակին անկումը փորձանք է այդ ազգին համար եւ ոչ թէ բարիք:

Յունաստանի երկու քաղաքներուն մէջ միայն լոյս կը տեսնեն ամէն օր երեսունի չափ օրաթերթեր: Իրողութիւն մը եւ երեւոյթ մը որ բոլոր համեմատութիւնները պահելով, գոյութիւն չունի երկրագունդիս վրայ, ո՛ր եւ է երկրի մէջ: Պատճառը այն է, որ պետական կարգուսարք ունեցող ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան պառակտուած չէ ներկայիս, որքան Հելլենը: Բացառաբար հելլէն մամուլին համար, որակի տեսակէտով խօսք չի կրնար ըլլալ, բազմազան պատճառներով, որոնց յիշատակութեան կարգը չէ այսօր: Հարցը այն է որ օրաթերթերու շատութիւնը ուղիղ կը համեմատի հելլէն ժողովուրդի պառակտուած վիճակի ծաւալին ու խորութեան հետ: Եւ այս գոյավիճակը ի հարկէ բարիք չէ Յունաստանի համար, այլ փորձանք եւ չարիք:

Այդպէս եւ մեզի՝ Յունահայերուս համար: Երբեք քառորդով անգրագէտ եւ մամուլի ու գրքի յարգը չգիտցող 30,000նոց գաղութ մը եղեր ենք եւ այսօր ունինք չորս օրաթերթեր: 30,000նոց գաղութ, որ 3000 վճարող ընթերցող իսկ չի կրնար տրամադրել այդ չորս օրաթերթերուն: Այս իրողութիւնը, որուն չենք հանդիպիր ուրիշ ոչ մէկ եւ նոյնիսկ աւելի հայաշատ եւ աւելի բարեկեցիկ գաղութի մէջ, դժբախտաբար յայտարար նշանն է ոչ թէ յունահայ գաղութի յառաջդիմութեան, այլ անոր պառակտուած եւ իրերամարտ վիճակին: Կ'երեւի, թերթերու այս յառաջդիմութիւնն ալ յատուկ է այս երկրի հողին ու ջուրին: Որովհետեւ, մինչ ուրիշ գաղութներ մերինէն նուազ պառակտուած չեն, այսուհանդերձ, չունին թերթերու այն համրանքն ու համեմատութիւնը, զորս մենք ունինք: Ֆրանսահայ գաղութը (80,000 հոգի) ունի երկու օրաթերթ և քանի մը երկօրեաներ կամ եռօրեաներ: Ամերիկահայ գաղութը (150,000 հոգի) ունի երկու օրաթերթ եւ 5—6 եռօրեայ կամ այլ պարբերաթերթեր: Պուլկարահայ գաղութը (30,000 հոգի)՝ մէկ օրաթերթ եւ քանի մը պարբերաթերթեր: Ռումանահայ գաղութը (20,000 հոգի), միայն մէկ եռօրեայ եւ մէկ շաբաթաթերթ: Եգիպտահայ գաղութը (20,000 հոգի), երկու օրաթերթ: Սուրիահայ գաղութը (150,000 հոգի) մէկ օրաթ. եւ քանի մը կիսաշաբաթաթերթեր: Պարսկահայ գաղութը (70 հազար հոգի) միայն երկու շաբաթաթերթ:

Հարաւ. Ամերիկայի գաղութը (15,000 հոգի)՝ միայն մէկ շաբաթաթերթ: Ամէնէն «բախտաւորը», ինչպէս կը նկատէք, երեք տասնեակ հազարնոց յունահայ գաղութն է իր չո՛րս օրաթերթերով ···

Չէ՞ին բաւեր գոյութիւն ունեցող երեքը, որ չորրորդ մըն ալ բուսցուցին քանի մը օր առաջ: Պակա՞ս մըն է որ պիտի լրացնէ այս նորը, իր հրատարակութեամբ եւ իր ուղղութեամբ: Չենք կարծեր: Աւելին՝ չենք հաւատար: Որովհետեւ ծանօթ է մեզի այն հիմնական առաջադրութիւնը, որուն պիտի հետեւի ան, այնքան ատեն որ շնչելու բախտը պիտի ունենայ: Աթէնքի նոր օրաթերթը *առողջ պահանջի մը ծնունդը չէ*: Անիկա արտադրութիւնն է ախտավարակ մտայնութեան մը, որուն հակադաշնակցական խորքը ճանչնալու համար մարգարէ ըլլալու կարիք չկայ: Այդ թերթի հրատարակիչներն են այն տարրերը, որոնք երեք ամիս առաջ «Մօնտիալ»ի գռեհիկ ցոյցը սարքեցին Աթէնքի մէջ: Թերթը հրատարակելու գաղափարն իսկ ծնաւ առաւ այդ ցոյցին հետ զուգընթաց: Քանի մը ունեւորներ կ'ենային հակադաշնակցական կիրքով: Դրամ ունէին գիր ու թուղթ գնելու համար: Եւ հետեւաբար, Դաշնակցութեան դէմ, Աթէնքի մէջ ալ լրագրական ճակատ մը կրնային ստեղծել»:

Օրուան գիրերը

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 ֆր.:

2. ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

ԾԻԾԱՂ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԵՌՑՆԵՆ

Կէս գիշեր է: Բժիշկի մը բնակարանին առջեւ: Մարդ մը, ջղային եւ անհամբեր, կը հնչեցնէ դրան զանգը: Տունը հիւանդ ունի: Բժիշկը կ'երեւի ու կը յայտնէ թէ շուտով կը հագուի եւ ճամբայ կ'ելլէ:

Արդարեւ քիչ յետոյ բժիշկը վար կ'իջնէ, փողոց կ'ելլէ, յանկարծ աճապարանքով ետ կը դառնայ: Քանի մը վայրկեան վերջ արտօրալով կ'երթայ հիւանդին տունը:

— Ուշացայ, տոքթէօր, կ'ըսէ հիւանդին կինը, յուզուած:

— Ատրճանակս մոռցեր էի, ետ դարձայ ճամբէն, առի եւ եկայ:

— Ի՞նչ, ուրեմն ամուսինս եթէ չկարենաք դեղով սպաննել, ատրճանակո՞վ պիտի սպաննէք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»··«««

Զօրքի առջեւը ընտրեալների մի շարք· զանազան տարիքի, զանազան կոչումի մարդիկ, նրանց մէջ կան պատերազմի հաշմեր, թեւազուրկ, ոտազուրկ, աչազուրկ, կան կռուողի երիտասարդներ, զինուորներ, կան Երեւանցի, Ղարաբաղցի, Լոռեցի, Վանեցի, Սասունցի, Թիֆլիզեցի, կան գիւղացի, քաղաքացի Հայաստանի ամէն վայրերէն, հայութեան ընտրովի մի փունջ է կարծես: Ահա մէկը՝ նկարիչ, քանդակագործ, ուսուցիչ, գինուորական, Արսէն Շահմազեան, ահա մի ուրիշը՝ կօկակար, ու եթէ քննես ամէնը՝ հայ ժողովուրդն է այն՝ իր բոլոր դասակարգերով: Արամն էլ կայ նրանց շարքում· ամէնէն երիտասարդը: Ո՞վքեր են, ի՞նչ հաւաքածոյ է այս, ինչո՞ւ են գրաւած պատւոյ տեղը:

Պարէտութեան պատւիրանում, պարէտը՝ գերասան — արուեստագէտ, զինուորական Աշօ Շահխաթունին:

Զարմանալի է Հայոց աշխարհը:

Ու կարծես ամէն մարդ իր տեղումն է, ու կարծես այլ կերպ լինել չէր կարող:

Պարէտի մօտ մի պատգամաւոր, յեղափոխական, հին հայդուկ՝ Գեւորգ Բալայեանը: Մուտքը զինուորական նախարարի, սպարապետը Հայոց:

— Պատուի՛ ա՛ռ ···

Հրացանները բարձր, գլխարկները վեր, սրտերը տրո՛փ, տրո՛փ, տրոփ: «Մեր հայրենիք, ազատ անկախ» ···

Պարէտը բարձրացնում է ձեռը, ամբոխը քարանում է: Լռութիւն:

Գ. Բալայեանը յառաջանալով բռնում է պատգամի բարձիքը· օրուայ խօսքը նրան է պատկանում:

— «Քաղաքացինե՛ր Հայաստանի մայրաքաղաքի, տիկիններ ու պարոններ ···

Վարդանանց մեծ տօնը դարերէն հնչող դոյամարտի շեփորն է, բայց նրա մասին թող պատմողը ներբողէ:

··· ··· ··· ··· ··· ··· ··· ··· ··

(Այնքան շատ է բազմութիւնը ու այնքան ընդարձակ է տարածութիւնը, որ շատեր չեն լսում բոլոր բառերը, բայց զգում են, հասկանում են, որովհետեւ այդ ձայնը ոչ թէ դրսէն, այլ իրենց սրտէն է հնչում):

··· ··· ··· ··· ····· ········

— Ես պիտի ողեկոչեմ նոր Աւարայրը, Սարդարապատը, որ կերտեց նոր ազատութիւն, ազատ Հայաստան: (Ծափեր):

Սարդարապատը ու նրա հերոսները ··· Յարգանք նահատակներին ու կեցցեն վերապրողները, որ ահա կանգնած են մեր առջեւ համեստ ու հեզ:

Սարդարապատի հերոսները ···

(Ծափեր են բարձրանում մատներ վրայ, երկարում են վզերը, սրում են հայեացքները, որ տեսնեն Սարդարապատի հերոսները):

— Ամէն մէկը նրանցից մի ողջակէզ, որ արիւն է թափել ազատութեան խորանում, մէկը ոտքն է տուել միւսը թեւը, մէկը աչքն է ծակել, միւսն ականջը, մէկը կուրծքն է պատռել, միւսը լանջը, ու սակայն նրանցից շատերը դեռ կեցած են իրենց պարտականութեան գլխում, ու այսպէս կամ այնպէս ծառայում են հայրենիքին:

Սարդարապատի աստուածատիպ հերոսներ, այսօր ահա հայ ժողովուրդը յանձին իր կառավարութեան՝ յարգանքի մի փոքրիկ տուրք է ուզում տալ ձեզ:

Նա հաստատել է քաջութեան գեղագոյն շքանշանը, «Վարդան զօրավարի» խաչը ու այսօր որպէս երախտագիտութեան խորհրդանշան, այդ երկաթէ խաչով ուզում է զարդարել ձեր հերոսական կուրծքը: Դուք արժանի էք դրան· մենք ենք, որ պիտի ջանանք արժանի լինել ձեր թափած արեան:

Կեցցե՛ն հայ մայրերը, որ ծնեցին ձեզ: Կեցցէ՛ք դուք, Սարդարապատի ձեզ: Կեցցէ՛ք դուք, Սարդարապատի անվեհեր կտրիճներ»:

Փառւոյ համազարկ, զնդակները դէպի երկինք են սլանում:

— Կեցցէ՛ ··· ուռռա՛, ուռռա՛, ու հնչում է նորէն «Մեր Հայրենիք»ը, ու թնդում է օդը անվերջ կեցցէներով: Լացն ու ծիծաղը խառնուած են իրար: Չէ՞ որ կան սգաւոր մայրեր, որ զաւակների շիրիմներն էլ չունին, որոնք նոյնպէս ընկած են ազատութեան պայքարներում:

Ու սպարապետն Հայոց իր ձեռքով «Վարդանանցի» երկաթ խաչն է կախում հերոսների կրծքերին: Համբուրում է նրանց ճակատը հայրական համբոյրով: Արցունք ունի իր բարի աչքերում· այդ էլ ադամանդեայ խաչերն են, որոնցմով զարդարում է իր հոգու խորանում յիշատակն ընկած հերոսների:

Վարչապետ ու նախարար հերթով սեղմում են ձեռքերը հերոսների:

Վերջացած է հանդէսը, զօրքը նուագի առաջնորդութեամբ ուղղւում է դէպի զօրանոց: Ժողովուրդը ճեղքում ճամբայ է տալիս նրան: Ու զօրքի ետեւէն մի ինքնակոչ սպարապետիկանչով՝ խմբւում են մանուկները շարք, շարք, զօրք են դառնում, ու իրենց սպարապետի ետեւէն քայլում են կայտառ.

— Մէ՛կ երկու, մէկ երկու ···
— Օ՛ն, յառա՛ջ ···
«Մեր Հայրենիք» ···
Մէ՛կ երկու, մէ՛կ երկու ···

Ապագայ զօրքն է քայլում:

Ժողովուրդը՝ ի տես այդ մանուկ զօրքի՝ ժպիտ ունի շրթունքին, բալասան սրտում, ու հաւատք հոգում:

Մէ՛կ երկու, մէկ երկու ···

«Ծագեց արեւ» ···

Ապագայ զօրքն է քայլում:

Արամը «Վարդան զօրավար»ի խաչով, շրջապատուած իր բարեկամներով ու ծանօթներով: Ճամբայ չեն տալիս նրան շարժուելու, հիացիկ աչքերով նայում են նրան, սեղմում են ձեռը, համբուրում են, շնորհաւորում, մաղթում են նրան երկար կեանք, երջանիկ օրեր:

— Կարմիր օրերով վայելես խաչդ, որդի, — մաղթում են ծերերը:

— Օրհնուի մօրդ արգանդը, որ — դայ, երանի իրեն:

Անվերջ են գովեստներն ու մաղթանքները, Արամը շփոթած է նորահարսի պէս, չգիտէ ի՞նչ պատասխանել, ճնշւում է նոյն իսկ անվերջ գովեստներէն, ուզում է շուտ ազատուել այդ շղթայէն, չեն ձգում, շրջանակն երթալով մեծանում է սեղմւում:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(13)

(Շար.)

կի բանտ: Կ՚ըսուի թէ՝ այս երեքին մէջ կ՚ըլլայ զէնք արձակողը, ըստ վի֊ րաւորի արտայայտութեան եւ տրուած ցուցմունքներուն:

Երէկ անձամբ կը ներկայանայ կառավարութեան սկաուտներուն խմբա֊ պետը՝ Պ. Մեսրոպ Սօլաքեան, որմէ հետեւ կը փնտռուէր աջի օրուընէ: Այ֊ սօր սկաուտներու խմբապետը եւ կիրակի օրուան բանտարկեալներէն երկուքը դարձեալ կը տարուին հիւանդանոց վիրաւորին քով: Վիրաւորը այսօր իր նա֊ խորդ յայտարարութիւնը կը փոխէ եւ կ՚ըսէ որ իրեն զարնողը սկաուտներուն խմբապետն է: Միւս բանտարկեալները ազատ կը թողուին եւ բանտ կը մնայ միայն սկաուտներու խմբապետը:

Գործակցական Միութեանց դրամատան փլուզումը

Տեղական մամուլը ընդարձակ մանրամասնութիւններ կը հրատարակէ Ֆր֊ րանսայի Գործակցական Միութեանց Դրամատան մասին, որ վերջերս փակեց իր դուռները: Դրամատունը հաստատուած էր 1922ին, իբրեւ անանուն ընկե֊ րութիւն, փոփոխելի դրամագլուխով մը (այժմ 3,240,000 միլիոն): Տասը֊ մէկ տարուան միջոցին հրապարակ հանած է 75 միլիոն Փրանքի պարտա֊ թուղթ: Այս տարուան սկիզբէն մտահոգութեան մատնեց իր յաճախորդները, որոնք մեծ մասով ընկերվարական եւ արհեստակցական Միութիւններ են: Ապրիլին երեւան եկաւ որ 110 միլիոն Փրանքի բաց ունի, իսկ անմիջապէս տը֊ րամադրելի գումարն է միայն 34 միլիոն: Ապրիլ 19ին, դրամ քաշողները խու֊ ճապի մատնուած էին, եւ յաջորդ օրը դրամատունը ստիպուեցաւ վերադարձ֊ նել հինգ միլիոն Փրանք, ապրիլ 21ին՝ 8 միլիոն եւս: Ապրիլ 23ին 7 միլիոն մնացած էր եւ դրամատունը որոշեց առժամապէս փակել դուռները, կառա֊ վարութեան յանձնելով հաշուեյարդարի գործը:

Առաջին առթիւ դրամները եւ պահանջողներուն մէջ կը գտնուի ընկեր֊ վարական կուսակցութիւնը, որ փետր. 15էն սկսեալ քաշած է 972,900 Փր. եօթը անգամէն: (Ապրիլ 13ին երկու անգամ գանձում կատարած է): Յետոյ կուգան Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը, Ուսուցիչներու Սէնտիքան եւն.: Միայն սէնտիքաները եւ ընկերվարական կազմակերպութիւնները իրա֊ րու ետեւէ քաշած են համագումար 9,205,000 Փրանք:

Արիւնոտ ցոյցեր արուարձանի մը մէջ

Չորեքշաբթի գիշեր «Հրեղէն խաչ»ի մասնաճիւղը երեկոյթ մը սարքած էր Լիվրի Կարկանի մէջ, երբ 400 համայնավարներ փորձեցին խանգարել: Այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան, թէեւ ոստիկանութիւնը խստօրէն կը հս֊ կէր: Ընդհարումներու ատեն իտալացի երիտասարդ համայնավար մը վիրա֊ ւորուելով մեռաւ:

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԾՈՎԸ ԻՆԿԱՒ ՎԵՑ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐՈՎ

Ֆրանսական սրընթաց օդանաւ մը որ չորեքշաբթի առտու ժամը 11.15ին Պուրժէի կայանէն ճամբայ ելած էր դէպի Լոնտոն, Մանշի ծովը ինկաւ կէս օրին: Ունէր երեք ճամբորդ, մեքենավար մը, անթելի հեռագրիչ մը եւ մա֊ տակարար մը, որոնց դիակները չեն գտնուած տակաւին: Ճամբորդներէն եր֊ կուքը Զուիցերիացի էին, մէկը՝ Ֆրանսացի:

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի ընդհ. ժո֊ ղովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկեր Պուճիկեանի բնակարանին մէջ: Կա֊ րեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայու֊ թիւնը պարտաւորիչ է:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30 Ակումբին մէջ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏՑԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿԵՐ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 40, rue de Beleville. Մեթրօ՝ Պելվիլ:

Կը հրաւիրուին ընկերներն իրենց պարագաներով:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 փրանք:

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Վիէնի Սէրքըլ կաթօլիկ սրահին մէջ

կը ներկայացուի՝ «ՍԱՍՈՒՆ» ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

կը մասնակցին տեղւոյս կարող ուժերը:

Տոմսերու գիներ՝ 4 եւ 3 փրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 ֆր.

Արտասահման՝ 17 ֆրանք:

դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):

կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏխումբը հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15ամեակը եւ իր ծննդեան 60ամեակը այս Կիրակի օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 2 rue Alexandre Guilmant, Սալ Մառի Տէլմայի մէջ, Մէօտօնի կայարանին դիմացը:

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱԲ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ցարգանքի խօսք ընկ. ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին:

կ՚արտասանեն ընկ. Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԾԱՏՈՒՐՕՖ եւ Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ,

կ՚երգեն՝ Օր. ՀՌ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ եւ Պ. Օ. ԻՒՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆ

ճոխ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին:

Հաղորդ. միջոց.— Առնել հանրակառք թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել Փէրմ տ՚Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ: Շոգեկառք Մոնփարնասէն եւ իջ֊ նել Մէօտօնի կայարանը:

Տախսերու համար կը գանձուի 3 փրանք:

Թէյասեղան

Ֆր. կ. խաչի Լիոնի մասնաճիւղին իր մօտ ատենէն բանալիք ծրի դար֊ մանատան (աղքատներուն) ֆոնտին համար:

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

202, rue Boileau, Պ. ՃԱՆԿԼՕԶԵԱՆի ճաշարանին մէջ

երգ, պար, արտասանութիւն, Pierro Jazz եւ ռուսական պարեր

փոքրիկն Ռուբէնիկ Գըրըքճեանի կողմէ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 26ԻՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ ԻՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ԱՆԿԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ Պ. **Georges Picot**ի

եւ Պատուոյ նախագահութեամբ Զօրավար **Edouard Brémond**ի

ՏԵՂԻ Կ՚ՈՒՆԵՆԱՅ 13 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 10Ը

ՍԱԼ ՀՕՇԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ **9 Ave. Hoche** (Մեթրօ Courcelle)

Արժանընեան անուանի օրքեսթր, ղեկավար **Manuel Pizarro**

Գեղարուեստական բաժին - անակնկալներ: Մուտք 15 Ֆր.

խճողումի տեղի չտալու համար կը խնդրուի կանխօրօք սեղաններ վարձել դիմել հեռախօսով Provence 95-61 եւ 34-61:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան ջսրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

13, Մայիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.15ին

Salle des Fêtes du «Journal». 100, Rue de Richelieu

կը ներկայացուի «ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՍԱՍՏԱՆԸ» եւ սկաուտական քրքջալից խաղեր, պարեր, երգեր եւ անակնկալներ:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), ՄԱՐՍԷՅԼ

19 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական հեղինակներ, (հին իտալական եւ պասերական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն:

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Յարօ Ստեփանեան):
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Գ. Մ. Ալեմշահ):

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.— 15, 10, 7 եւ 5 փրանք:

Կը ցանուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ատենապետին եւ անդամներու մօտ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆԶԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նո֊ րաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

---

13 ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ ԵՆ գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահներ՝ (ամէն յարմա֊ րութիւններով ու օժտուած ելեկտրական գոյնզգոյն լամբարներով) հարսանեկան հանդէսներու, ժողովնե֊ րու, ցերեկոյթներու, պարահանդէսներու եւլն. դիմել **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ **13 rue Pierre Curie**, K. Bicètre. Metro: Porte d'Italie

---

Կ՚ուզէ՞ք զուտ խաղողէ պատրաստուած Արեւելեան օղին խմել

ՓՆՏՌԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ "ՏԻԻՋ"

«ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔԸ»

Որ, ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ ու «քէյֆ» կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր

Ա. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

Dêpot Central des Grandes Marques

8, rue Suffren (Place de la Boursc) Marseille

Tél. D. 70-89

Պատուաւոր գործակալներ կ՚ուզուին գաւառներուն համար:

ԾԱԽՈՒԻ Է

ԾԱԽՈՒԻ է 3 փիէսնոց փոքր փավիյոն մը: Լաւ պատեհութիւն: Ման֊ րամասնութեանց համար դիմել՝ Պ. ԹԻՖԹԻՔՃԵԱՆի, 17, Rue du Pasteur, Clamart. (Seine):

ԳՈՐԾԻՍ ԸՆԴԱՐՁԱԿՄԱՆ ՀԱՄԱՐ պէտք ունիմ 20000 ֆրանքի, մէկ տա֊ րիէն վերադարձնելու պայմանաւ: Ապահով երաշխաւորութիւն: Մանրամաս֊ նութեանց համար դիմել Mme. Charlotteի, 13, rue St. Bernard. Paris (11):

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակու֊ թեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան ա֊ րարողութիւնը տեղի կ՚ունենայ յա֊ ռաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր: Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վառամշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մա֊ տուցանել եւ օծել եկեղեցին:

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին:

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հա֊ ւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյկնքահայրութեանհամար եթէփափաքողներ կանկրնան դիմել Վարչութեան: 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)

(կնիք)

Տ՚Իթալի, Մէթրօ՝ Պլանշի քովի սրճարանը:

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակից֊ ներէն ներկայ ըլլալ այս խիստ կա֊ րեւոր ժողովին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆր. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը, Շաբաթ երե֊ կուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւո֊ րական ժողովի պատգամաւորի ընտ֊ րութիւն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պ. Հրանտ Սի֊ րունաւագեան, որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ: Իմացնել Aznavorian Frères, 5 rue de la Tour de Cassies. Bordeaux (Gironde):

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աւետիս կամ Արուէն Աւետիսեան ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն Արտաշէս՝ մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած Սամսոնէն: 1922 թուականին Գաւառ գիւղի Ազգ. Որբանոցը Արուէն Վար֊ դապետեան անուն որբ մը տեսնող֊ ներ եղած են, որը՝ կը կարծենք թէ մեր փնտռած Աւետիս Վարդապե֊ տեանն է, յիշեալը անկէ ուրիշ որբե֊ րու հետ փոխադրուած է Գօրֆու: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Ardachés Vartabedian, Blv. Pache 113, Bucareste (Roumanie):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻի Դպրոցասէր Տիկնանց մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ան֊ դամներն ու անդամուհիները, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13, rue Pierre Curie. Bicetre: Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119, Ավընիւ

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ. Ժ. Մ.

Բայց, մտածեց, եթէ ոճրագործ֊ ծը Պէլինտա Մէրին է, ինչպէս Գարայի սենեակը գնաց ան եւ ինչու վերա֊ դարձաւ մառանը որ կղպուած էր...

Կանչել տուաւ Տիկին Պիլը եւ հար֊ ցաքննեց զայն: Տանտիրուհին որ եւ է աղմուկ չէր լսած եւ ամբողջ իրիկու֊ նը խոհանոցը նստած էր: Սակայն, աւելցուց ան, Ֆիշըրը իր քովէն քա֊ ռորդ ժամ մը հեռացած էր եւ ետ ե֊ կած էր տակաւին յուզուած վիճակի մէջ:

— Սպասէ՛ այստեղ, ըսաւ Թ. Ք. եւ դարձեալ մառանը իջաւ:

— Հաւանաբար գաղտնի ճամբայ մը կայ այստեղ, մտածեց եւ գործի սկսաւ: Քանի մը բոպէ աշխատելէ յե֊ տոյ գտաւ երկաթէ օղակը. վեր քա֊ շեց. գաղտնի դռնակը զոցուեցաւ. արագ քայլերով սանդուղներէն վար իջաւ: Լաւ մը խուզարկեց գետնա֊ յարկի սենեակները եւ ամէնէն վերջը մտաւ փոքրիկ սենեակ մը որ լուսա֊ ւորուած էր անկողինին քով դրուած ելեկտրական լամբարով: Յայտնի էր թէ մէկը պառկեր էր այդ անկողինին մէջ, բայց հիմա մարդ մարդասանք չկար այնտեղ: Օդասուն սենեակ մըն էր ան. գինի պահելու մասնաւոր բա֊ ժին մը կար ինչպէս նաեւ կերակուր եփելու յատուկ ելեկտրական օճախ մը. պահարանի մը մէջ կային զանա֊ զան տեսակի ուտելիքներ:

Թ. Ք. սեղանին վրայէն վերցուց լամբարը եւ սկսաւ խուզարկել միւս սենեակները: Տախտակամածին վրայ նշմարեց արեան հետքեր ու հետեւե֊ ցաւ անոնց: Կաթիլթող արիւնը երկիզ մը կազմած էր նկուղանէն մինչեւ բազնիքը. հրեց դուռը, ներս մտաւ եւ գետինը տեսաւ ատտկած շուն մը:

— Պէլինտա Մէրին Գարա՞ն սպան֊ նեց թէ շունը, մտածեց Թ. Ք. երբ խոհանոց կը բարձրանար. կասկած չկայ որ անիկա սպաննած է այդ եր֊ կու շուներէն մէկն ու մէկը. կարելի է նոյն իսկ երկուքն ալ սպաննած է..

ԳԼՈՒԽ 15

Թ. Ք. անքուն գիշեր մը անցուց եւ յաջորդ առտուն գնաց ընդհանուր ոս֊ տիկանապետին իր աշխատանքներուն արդիւնքը անոր տեղեկացնելու հա֊ մար: Երեկոյեան թերթերը արձանա֊ գրած էին սպանութեան լուրը, բայց մանրամասնութիւններ չկային դեռ:

— Ա՛ս այժմ, ըսաւ Թ. Ք., ոչ Կէյ֊ տըրքօլը գտած եմ ո՛չ ալ ծառան. Կէյտըրքօլ յօղուած մը ղրկեր է «Թայմզ»ին՝ իր այցաքարտն ալ միա֊ սին: Իր յաճախած ակումբն ալ գա֊ ցինք. ծառաները ոչ մէկ ճշգրիտ տե֊ ղեկութիւն չկրցան տալ իր շարժում֊ ներուն մասին. չափէն աւելի տարօ֊ րինակ մարդ մըն է. քիչ անգամ այն֊ տեղ կ՚երթայ եղեր. պաշտօնեանե֊ րէն մէկը ըսաւ նոյն իսկ որ անոր գալն ու երթալը երբեմն մարդ չի տեսներ: Իր բնակարանն ալ այցելե֊ ցինք, սակայն կ՚երեւայ որ Փաթա֊ կոնիա մեկնելէ առաջ տունէն հեռա֊ ցեր է. միայն մէկ հետք կայ ձեռքս հիմա. Կէյտըրքօլին նմանող մէկը երէկ գիշերուան ժամը 11ին երկա֊ թուղիով Փարիզ մեկներ է...

— Անշուշտ քարտուղարուհին տե֊ սաք, ըսաւ ոստիկանապետը:

— Ան ալ չկայ, պատասխանեց Թ. Ք. արդարեւ երէկ իրիկուան ժամը 5.30էն ի վեր անյայտացած է...

— Ուրեմն միակ Գարան է որ չէ կորսուեր, գիտել տուաւ սըր Ձօրճ հեգնանքով... կ՚ուզե՞ս որ ուրիշի մը յանձնեմ այս գործը, քու ուժերդ ա֊ պուրդ չէ կարծեմ... կ՚ուզե՞ս չա֊ րունակել...

— Այո՛, կ՚ուզեմ, պարոն, ըսաւ Թ. Ք.:

— Գարայի մասին նորութիւններ ունի՞ս...

— Իր մասին հաւաքած տեղեկու֊ թիւններս չափազանց անհիմաստ են. կը թուի թէ անիկա ամէն կերպով կ՚աշխատէր խոշոր դիրք մը ապահո֊ վել իրեն Ալպանիոյ մէջ: Այդ նպա֊ տակին համար կաշառած է Ալպանա֊ ցի եւ Թուրք պաշտօնեաներ եւ բազ֊ մաթիւ արբանեակներ ունի այդ երկ֊ րին մէջ: Պարթօլէմիուն կ՚ըսէ որ Գա֊ րան իրեն դիմեր է հասկնալու համար թէ անգլիական կառավարութիւնը ինչպէս պիտի դիմաւորէ «կատար֊ ուած իրողութիւն» մը Ալպանիոյ մէջ. աշխատեր է նոյն իսկ որ նախարարը ազդեցութիւն ի գործ դնէ դահլիճին վրայ որպէսզի անիկա ճանչնայ յե֊ ղափոխութենէ մը յառաջ գալիք հե֊ տեւանքները: Կասկած չկայ որ վեր֊ ջին տարուան ընթացքին Ալպանիոյ մէջ տեղի ունեցող քաղաքական սպա֊ նութիւնները դրդուած ու կազմա֊ կերպուած էին Գարայի կողմէ: Անոր տունը մեծ քանակութեամբ դրամ եւ փաստաթուղթեր գտանք. այս վեր֊ ջինները յանձնած ենք արտաքին նա֊ խարարութեան «թարգմանելու» համար:

— Եթէ քարտուղարուհին գտնէք հանելուկին կէսը լուծուած պիտի ըլ֊ լայ կարծեմ...

Թ. Ք. դուրս ելաւ գրասենեակէն. չափազանց ընկճուած էր. ճաշելու պիտի երթար բայց յիշեց որ ժամա֊ դրութիւն ունէր Ճօն Լէքմընին հետ: Թաքսին պանդոկին առջեւ հասաւ ճիշդ այն վայրկեանին երբ Լէքմըն դուրս կ՚ելլէր:

— Քալէ՛ միասին ճաշենք, ըսաւ Թ. Ք... լուրերը իմացար հարկաւ...

— Կարդացի որ Գարան սպաննուեր է, այդքան. տարօրինակ զուգադի֊ պութիւն է որ երէկ գիշեր երբ հե֊ ռաձայնը հնչեց ճիշդ այդ նիւթին մասին կը խօսէինք. երանի՛ թէ դուն այս փորձանքին մէջ մտած չըլլայիր..

— Ինչո՞ւ, ի՞նչ ըսել կ՚ուզես...

— Երանի թէ վերադարձիս ներկայ չըլլայիր. կ՚ուզեմ որ այս գործը վեր֊ ջանայ եւ իմ բարեկամներս մաս չու֊ նենան անոր մէջ...

— Շատ գիւրագգած ես, խնդալ Թ. Ք. ամէն բան պատմէ ինծի, սի֊ րելիս, ըսէ ինչ որ գիտես որպէսզի այս հանելուկը լուծեմ...

— Քեզի համար ամէն ինչ ընելու պատրաստ եմ, ըսաւ Լէքմըն. մանա֊ ւանդ որ այնքան բարի եղած ես կը֊ րէյսին. բայց այս հարցին մէջ քեզի օգտակար չեմ կրնար ըլլալ. Գարան կ՚ատէի երբ ողջ էր, կ՚ատեմ նաեւ հիմա երբ մեռած է. անկէ աւելի ատու֊ րին մարդ չկար. այդքան վատ, այդ֊ քան անգութ մարդ չեմ տեսած. եթէ ստատանան մարմին առնէր այս աշ֊ խարհին մէջ, պիտի առնար Բէմինկ֊ թըն Գարայի կերպարանքը: Ամէն պարագայի շատ ուժով ազատեցաւ. բայց եթէ Աստուած մը կայ, այդ մարդը յաւիտեան պիտի չարչարուի իր ոճիրներուն համար:

Թ. Ք. ապշած նայեցաւ անոր, Լէքմընի դէմքին վրայ երեւցող ա֊ տելութիւնը զարմացուց զինքը:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԽՐԹԵԽԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 12 ՄԱՅԻՍ
SAMEDI 12 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2494

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՒՐՈՊԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է...

Կարելի է վէպի մը պէս կարդալ Սթավիսքիի գայթակղութեանց Քննիչ Յանձնաժողովին ազդրուած տեղեկագրութիւնները: Կարդալ՝ ճանչնալու համար Եւրոպայի կամ ժամանակակից պետութեան մը ներքին կեանքին գոնէ մէկ երեսը:

Արդարեւ, այս ամբողջ գործը կը ներկայացնէ տեսակ մը «Պատկերազարդ Պատմութիւն Երեւելեաց»:

Այնտեղ չարժանկարի մը պէս կը թաւալին բազմաթիւ դէմքեր ու դէպքեր:

Մամուլէն մինչեւ խորհրդարանը եւ նախարարական ու վարչական գրասենեակները, ձեր աչքին առջեւ կը փռուին խրողութիւններ եւ յայտնութիւններ, որոնք եթէ օրը օրին մաղուելով հրապարակութեան տրուած չըլլային, վէպի մը տպաւորութիւնը պիտի գործէին....

Ահաւասիկ նախկին նախարար մը, Պ. Ռընէ Ռընու, որ 50 հազար ֆրանք ստացած է Սթավիսքիէն, իբրեւ փաստաբան, պաշտպանելու համար խաչագողին դէմ բացուած դատ մը (1926):

Քննիչ յանձնաժողովին մէջ կը հարցնեն իրեն.

— Չէ՞ք կարծեր թէ արդարութիւնը բան մը չի շահիր, երբ նախկին դատական նախարար մը իշխանութիւնը ձգելէն երեք չորս ամիս վերջը, կը ներկայանայ դատարաններուն առջեւ, ոչ միայն ամբաստանեալ մը պաշտպանելու, այլ եւ այդպիսի դիմումներ կատարելու համար:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Կը կարծեմ թէ ուրիշ նախկին դատական նախարարներ ալ իրենց արհեստը ի գործ կը դնեն եւ նոյն իսկ այս շարքին մէջ կան հանրապետութեան նախկին նախագահներ...

Ահա ուրիշ մը, Պ. Անտոէ Հէս, որ ժամանակաւ ազատած էր անցեալ շաբթու, բայց կրկին հարցաքննուելով, հակասութեան մէջ բռնուեցաւ եւ յանձնուեցաւ դատական իշխանութեան:

Նախկին նախարարը մէկ պատասխան ունի բոլոր նեղացուցիչ հարցումներուն,— Չեմ յիշեր:

Քննիչ յանձնաժողովը նոր փաստեր գտած ըլլալով, հաստատած էր թէ վկան 1927ին բանտ գացած եւ տեսած է Սթավիսքին:

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Ուրեմն դուք էք, եւ ոչ թէ ձեր քարտուղարը որ բանտ գացած էք:

ՊԱՏԱՍ.— Իմ յիշողութեամբ քարտուղարս է, բայց եթէ ես եմ գացած, բացարձակ իրաւունքս էր:

Ահա հրապարակագիր մը, Տարիուս, որ երգիծաթերթ մը ունէր եւ յետոյ օրաթերթ մը: Սովորական բանի մը պէս կը պատմէ թէ՝ 1931-1933 ամսական 25-30,000 ֆրանք կը ստանար հինգ նախարարութեանց գաղտնի վարկերէն: Ինչպէս եւ հազարէն մինչեւ հինգ հազար ֆրանքի պարգեւներ՝ երեսփոխաններէ եւ ծերակուտականներէ:

ՀԱՐՑՈՒՄ.— Քիչ առաջ յիշեցիք երեսփոխաններ որոնք հազարներ կուտային ձեզի: Ի՞նչ ծառայութիւններ կը սպասէին անոնք, իբրեւ փոխարժէք այս վճարումներուն:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.— Դժուար է խորանալ այս հարցին մէջ:

Հ.— Մարդիկ առանց պատճառի դրամ չեն տար: Դրամը կրնար ծառայել կա՛մ պայքար մը դադրեցնելու եւ կամ ուրիշ պայքար մը բանալու համար:

Պ.— Այն ինչ երեսփոխանը հազար ֆրանք տուած է իբրեւ բաժնեգին, առանց փոխարէնը բան մը պահանջելու:

Հ.— Դուք ձեր թերթը ձրի կը բաժնէիք երեսփոխաններուն: Այն ատեն ինչո՞ւ հազար ֆրանք վճարէին: Ծերակուտական մըն ալ հինգ հազար է տուած: Ի՞նչ բանի համար...

Նոյն հարց պատասխանին՝ հինգ նախարարութիւններէ ստացուած նպաստներու մասին:

Հ.— Դուք ամիսը իրր 30,000 ֆրանք նպաստ ստացած էք 1931էն ի վեր, զանազան նախարարութիւններէ: Փոխարէնը ի՞նչ ծառայութիւններ կը սպասէին:

Պ.— Երեսփ. ժողովին մէջ երբ հարցում եղաւ գաղտնի վարկերու մասին, նախարար մը ըսաւ թէ գաղտնի վարկերը պէտք է գաղտնի մնան:

Անշուշտ շատ աւելի պատկերալից յայտնութիւններ պիտի ընէ Պ. Տիւպառի, «Լա Վոլոնթէ» օրաթերթին տնօրէնը, որ առաջին գծին վրայ կ'երեւայ այս ամբողջ գործին մէջ, իբրեւ բարեխօս եւ մտերիմ բազմաթիւ նախարարներու:

Այս վկան մերժեց պատասխանել Քննիչ Յանձնաժողովին հարցումներուն, բողոքելով իր բանտարկութեան դէմ. բայց պիտի խօսի վերջ ի վերջոյ, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ:

Անցեալ օր, սրտառուչ խոստովանութիւն մըն ալ ըրաւ Պ. Կաւա, Պայոնի քաղաքապետը, որ միեւնոյն ատեն նոյն քաղաքին երեսփոխանն է, 25 տարիէ ի վեր.

— «Այս ամբողջ գործին մէջ, ես անգիտակից գործիք մը եղած եմ: Գործած եմ դիւրահաւանութեամբ եւ միամտութեամբ, աշխատանքի համեստ կեանք մը վարելով»:

Տակաւին կան երկու ականաւոր բժիշկներ, որ հիւանդութեան վկայական են տուած, կայ զօրավար մը, (այժմ սատիկանութեան), որ իր դիրքը եւ հեղինակութիւնը ի սպաս դրած է առեւտրական — սեղանաւորական գործերու համար: Եւ կայ նախարար մը, Պ. Տալիմիէ, որուն մէկ նամակը շրջաբերականի վերածեր էին:

Այս վկան խորապէս յուզուած, եւ համոզելու համար թէ որ եւ է չէք չէ ստացած Սթավիսքիէն, կը բացադանչէր առջի օր.

— 1933 յուլիս 31ին դրամատան մէջ ունէի 178,107 ֆրանք, որ այժմ իջած է 138,000 ֆրանքի: Եթէ վաղը մեռնիմ, կինս ապրելու միջոց չպիտի ունենայ: Այս ամառ կ'ուզէի Աթէնք եւ Պոլիս երթալ Պ. Էրիոյի հետ, բայց Ֆրանսա մնացի, համեստ բնակարանի մը մէջ եւ 65 յօղուած գրեցի արձակուրդի մէկ ամսուան միջոցին ...

Չա՞րժեր ուրիշ պերճիմաստ էջեր ալ ներկայացնել այս պատկերազարդ պատմութենէն:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Երէկ Քլէռմոն Ֆէռանի մէջ բացուեցաւ արմատական ընկերվարականներու արտակարգ ընդհ. ժողովը, որ մեծ նշանակութիւն ունի Ֆրանսայի ներքին կեանքին համար: Այս կուսակցութիւնը տիրական դեր կը կատարէ այսօր, ունենալով 158 երեսփոխաններ եւ 90 ծերակուտականներ, որոնց շատերուն անունները յիշուեցան Սթավիսքիի գործին եւ փետրուար 7ի դէպքերուն առթիւ: Հազարէ աւելի անդամներ հասած են համագումարին վայրը: Կը կարծուի թէ առնուազն 80 երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ պիտի մասնակցին ժողովին:

Համագումարը պիտի քննէ շատ մը փշոտ խնդիրներ: Հաւանական է որ խզուի ընկերվարականներուն հետ գործակցելու որոշումը: Մասնաւորապէս ծանր է կուսակցութեան մաքրագործման խնդիրը: Կայ նաեւ աջի եւ ձախի խնդիր: Շատեր դժգոհ են կուսակցութեան անգոյն քաղաքականութենէն եւ աւելի ընկերվարականներուն կողմը կը հակին: Բայց ընդհանուր կարծիքը այն է թէ մեծամասնութիւնը պիտի համախմբուի Էռիոյի շուրջը:

Նոր հոսանքը կ'ուզէ տնտեսական տագնապին դէմ պայքարիլ ընկերվարական մեթոտներով: Այսպէս, խմբակցութիւն մը կը պահանջէ ազգայնացնել վարկը, ղեկել տալով թէ արմատական ընկերվարականները դարձած են մեծ դրամատուներու ստրուկները: Աջ հոսանք մըն ալ ընդհակառակն կը պահանջէ աւելի մեծ առանձնաշնորհներ տալ գաւառական դրամատուներուն, սեղանաւորական դիւրութիւններ ընծայել գործարանատէրներուն, նոր ճամբաներ շինել գիւղերու եւ քաղաքներու միջեւ, հաստատուն վիճակի մը վերածել ցորենի եւ գինիի հրապարակները, կազմակերպել Ֆրանսական գաղթավայրերը եւայլն:

Մասնաւոր տեղեկագիր մը կազմուած է Սթավիսքիի գործին խառնուած երեսփոխաններու մասին: Պիտի պահանջուի խիստ մաքրագործում եւ 13 հոգինոց յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, մինչեւ նոյ. 13 դատելու համար այն անդամները որոնք յանցանքներ գործած են « պատիւի եւ պարկեշտութեան դէմ »:

ԵԷՄԷՆԻ ԻՄԱՄԸ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԷ 200,000 ԶՕՐՔՈՎ

Վերջին լուրերու համաձայն, Իմամ Եահեա 200,000 հոգինոց բանակով մը կը քալէ Նէճրանի վրայ, միանալու համար իր զաւկին որուն զօրքը ճակատ բռնած է Իպն Սէուտի բանակին դէմ: Կ'ըսուի թէ հայր եւ որդի պիտի ջանան իրենց ուժերը կեդրոնացնել Ռիատի մէջ (Հիճազ), որ Իպն Սէուտի նախկին մայրաքաղաքն է:

Իպն Սէուտի բանակն ալ իր կարգին կը քալէ Հարազի լեռներուն վրայ, որոնք կ'իշխեն Եէմէնի սահմանակից կէտերուն:

Փախստականներ կը պատմեն թէ Իտալացիները գինուոր հանած են Հոտէտայի մէջ: Ուրիշ գրոյցի մը համաձայն, կարգ մը Թուրք սպաներ որոշած են միանալ Իպն Սէուտի բանակին, յարձակելու համար Սանաայի վրայ: Այս միջոցին բուռն ճակատամարտ մը կը մղուի:

Ծովակալ Ժուպէռ, Միջերկրականի Ֆրանսական նաւատորմին հրամանատարը, Պէյրութէն ճամբայ ելաւ դէպի Կարմիր ծով, պտոյտ մը կատարելու համար:

Ռիւթէր կ'իմանայ թէ իմամ Եահեա նորէն հաշտութիւն առաջարկած է, բայց Իպն Սէուտ պատասխանած է.—«Իմ եղբայրս գիտէ հաշտութեան պայմանները: Իրեն կը մնայ միայն ընդունիլ զանոնք»: Պայմաններէն մէկն է իմամին հրաժարումը:

Հռչակաւոր Չեկային վարիչը մեռաւ

Մայիս 10ին Մոսկուայի մէջ մեռաւ Մէնժինսկի, Չեկային նախագահը: 60 տարեկան էր եւ երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր պնդերակութենէ: Հանգուցեալը յեղափոխական եղած է երիտասարդութեան օրերէն: 1885ին վտարուեցաւ կայսերական արքունիքէն եւ երերուն կեանք մը քաշքշեց մինչեւ 1913, երբ Լէնինի հանդիպեցաւ Զուիցերիոյ մէջ: Այդ օրէն կապուեցաւ անոր հետ, կատարելով Լուսաւական յեղափոխութեան ամէնէն արիւնոտ գործերը: Մէնժինսկի աշատ մնաց խորհրդային իշխանութեան ներքին փոթորիկներէն, գրաւելով նաեւ Ստալինի վստահութիւնը: Ինքն է իսկական դահիճը հազարաւոր զոհերու, եւ վախնալով վրէժխնդիր դնդակէ մը, շատ քիչ անգամ կ'երեւար եւ ծանօթ էր միայն սահմանափակ շրջանակի մը: Ջութակն էր լաւ ուսուցիչ մը:

Ամերիկա կը մերժէ մասնակի վճարումները

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն այսուհետեւ այն պետութիւնը որ կը գոհանայ առհաւչիւ գումար մը վճարելով պատերազմական պարտքերուն համար, պիտի համարուի պարտազանց: Այս պաշտօնագիրը հաղորդուեցաւ բոլոր պարտական պետութեանց դեսպաններուն, նկատելով որ մօտ է յունիս 15ի պայմանաժամը:

Այս որոշումը մեծ զարմանք պատճառեց մասնաւորապէս Անգլիոյ մէջ, որ մինչեւ հիմա առհաւչիւ գումարներ վճարելով, կ'ուզէր ճամբան հարթել վերջնական կարգադրութեան համար: (Ֆրանսա կը մերժէ որ եւ է վճարում երկու տարիէ ի վեր):

Կին լրտեսուհի մը մահուան դատապարտուեցաւ

Պերլինի մէջ մահուան դատապարտուեցաւ ազնուական կին մը, Տիկին Ֆոն Վէրկ, որուն ամուսինը ճարտարապետ է Սիմէնս տան մէջ: Այս կինը մոլորեցնողը եղած է աւստրիացի սպայ մը, Սոզնովսքի, որ դատապարտուեցաւ քանի տարի բանտարկութեան եւ որ գաղտնի գործակալն էր լեհական կառավարութեան: Իր գլխաւոր ջանքն էր եղած ձեռք անցընել Գերմանիոյ օդանաւային գաղտնիքները: Թերթերը կը գրեն թէ ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի նաեւ ռուս իշխանուհի մը, Պէրպէրեան?: Դատավարութիւնը գոնփակ էր եւ գերմանական մամուլը լռութիւն պահեց, համաձայն տրուած հրամանին:

Թէվֆիք Րիւշտի Պուքրէշ գնաց

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Պուքրէշ գնաց իր ընտանիքին եւ աշխատակիցներուն հետ: Յետոյ պիտի անցնի Ժընեւ, Վիէննայի ճամբով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԵՍ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՉԵՄ...»

Սոխի համ ունին րէքլամները, որ Ամերիկայէն կուգան:

Անխելք վեղարաւորի մը սպանութիւնը առիթ դարձաւ այս «րէքլամներուն», Գարամանցի պախալին, Եունիրն Սիթիի բաղնեպանին, որ յաճախորդ որսալու համար թերթերու մէջ յայտարարեն թէ «Դաշնակցական չեն»: Ամերիկայի «Երիտասարդ Հայաստան»ը (Հնչակեան), «Պայքար» (ռամկավար) եւ նման թերթերը լեցուն են այսպիսի յայտարարութիւն — ազդերով:

Այս րէքլամներուն համար այդ թերթե՞րն են որ կը վճարեն թէ րէքլամին տէրերը,— կարեւոր չէ: Մենք գիտենք, որ այդ պախալը կամ բաղնեպանը ուրիշ ազդ մը պիտի հրատարակէին ու պիտի յայտարարէին թէ Դաշնակցական են, եթէ իրենց յաճախորդները Դաշնակցական են: Վստահ ենք որ այդ պախալն ու բաղնեպանը պիտի յայտարարէին թէ... Թուրք են, եթէ Թուրք ըլլային իրենց յաճախորդները:

«Պիզնըս իզ պիզնըս» կամ Լէ գ'աֆէր սոն լէ գ'աֆէր— գործը գործ է պահանջում:

Վերջերս այսպիսի «րէքլամ մը կարդացի Երիտասարդ Հայաստանի մէջ:

Կ'ընդօրինակեմ.

«Եունիըն Սիթիի եւ շրջակայքի Հայերէն ոմանք կարծելով թէ ես Դաշնակցական եմ, սկսած են չյաճախել մեր թրքական բաղնիքը (քովը դրուած է հասցէն):

Այսու կուգամ հրապարակաւ յայտարարել թէ ես Դաշնակցական չեմ եւ ոմանց այդ կարծիքը սխալ է: Իմ զաւակներս այս երկրին մէջ ծնած են եւ հարազատ Հայեր են»:

Ստորագրուած՝ Տիկին Քէվէքճէնեան:

Տիկին բաղնեպանուհին եթէ գրէր, — « Մեր թրքական բաղնիքին մէջ թրքական ձեւով պորտ ալ կը խաղցնեն»,— վստահ եմ որ ոչ միայն շատ աւելի յաճախորդ կ'ունենար, այլեւ Երիտասարդ Հայաստանի եւ Պայքարի խմբագիրներն ալ կ'երթային:

Տիկին բաղնեպանուհին կը յանձնարարեմ, ուրեմն, սրբագրել իր րէքլամը: « Ես Դաշնակցական չեմ » գրելէն աւելի օգտակար է միւսը:

Տիկին բաղնեպանուհիէն կը խնդրեմ, այս առթիւ, որ իր րէքլամին մէջ գրէ նաեւ թէ ո՞ր հակադաշնակցականներէն է,— եպիսկոպոսին եռեւէն գացողներէ՞ն թէ մատղաշ տղոց քար նետողներէն:

Մնացածը զիս չի հետաքրքրեր: Նոյնիսկ աւելորդ կը գտնեմ իր յայտարարութիւնը թէ « Դաշնակցական չէ »: Անունը գրէր, բաւական էր,— Քէվէքճեան: Կէվէքճէները Դաշնակցական չեն ըլլար,— Երիտասարդ Հայաստանի, Պայքարի եւ ջոլիրին կը պատկանին անոնք:

ԱՐԱՋ

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԴԷՊՔԻ ՄԱՍԻՆ

»»»• •«««

Պէյրութի « Ազդակ »ը իր մայիս 4ի խմբագրականին մէջ լրացուցիչ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Դամասկոսի դէպքի մասին, որուն առաջին լուրը տուեր էինք երէկ: (Դէպքը պատահած է ապրիլեան ոգահանդէսին առթիւ).—

Ըստ նախապէս եղած կարգադրութեան եւ եպիսկոպոսի հաւանութեան կը հասնին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները, ըստ սովորականին, առաջնորդութեամբ իրենց սկաուտական դրօշին: Սակայն այդ նուիրական խորհրդանիշ դրօշին երեւումը բաւական կ'ըլլայ իրարանցման մատնելու խայտաբղէտ տարրերը, որոնք Կաթողիկոսական փոխանորդին կը դիմեն՝ վար առնել տալու համար սկաուտներու դրօշը: Խեղճ Եպիսկոպոսը իրեն տրուած հրահանգը հաւատարմաբար կատարելու համար, առանց մտածելու եւ չափելու, կ'արձակէ հրամանը: Հայ սկաուտները, բնականաբար, չեն ենթարկուիր տրուած ապօրէն եւ անխորհուրդ հրահանգին եւ կը յայտնեն որ իրենք ուխտած են հաւատարիմ մնալ իրենց դրօշին:

Այս միջոցին սակայն, քաջալերուած Եպիսկոպոսի յանդգնութենէն, կարգ մը ապազգայնացած տարրեր յարձակում կը գործեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիներուն վրայ, պատռելու դիտումով անոնց խորհրդանիշը: Արիները կը դիմադրեն եւ թոյլ չեն տար որ աղտոտ թաթեր մօտենան իրենց դրօշին: Կատղած խառնակիչներ այս անգամ ձեռք կը բարձրացնեն դեռատի արիներու վրայ եւ կ'ուզեն խարուածել զանոնք: Հայ սկաուտները կը ստիպուին գործածել իրենց փայտերը: Հրապարակի վրայ այդ միջոցին ոչ ոք կը մնայ, բացի արիներէ եւ խանգարիչներէ, որոնք արդէն լծուած կ'ըլլան կռուի: Բուռն կ'ըլլայ դիմադրութիւնը արիներու եւ գայլիկներու, որոնք կը յաջողին բարձր պահել իրենց միութեան եւ ազգին պատիւը:

Ի վերջոյ աներեւոյթ կ'ըլլան նաեւ յարձակողները, իւրաքանչիւրը փախչելով անծանօթ ուղղութեամբ: Իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արիները, կանոնաւոր շարքերով եւ իրենց դրօշի առաջնորդութեամբ կը վերադառնան իրենց ակումբը: Դժբախտաբար յարձակողներէն մէկը անծանօթի մը կողմէ արձակուած գնդակէ կը վիրաւորուի եւ կը փոխադրուի հիւանդանոց, իսկ շատերն ալ կը ստանան թեթեւ վէրքեր իրենց մարմնի զանազան մասերուն վրայ:

Ոստիկանութիւնը կը հասնի բաւական ուշ եւ եղած ցուցմունքներու վրայ կը ձերբակալէ քանի մը արիներ, որոնք նոյն օրն իսկ ազատ կ'արձակուին, երեւան հանուած ըլլալով որ յարձակում գործողները կարգ մը համայնավար եւ այլ խառնակիչ տարրեր են:

Ահա քանի մը խօսքով ամբողջ պատճառներն ու մանրամասնութիւնները Դամասկոսի եկեղեցիի բակին մէջ պատահած ամօթալի միջադէպին, որուն պատասխանատուն, Տոհմունի Եպիսկոպոսն է՝ կրկնակ պատճառներով:

"ԿԱՄ ՅԱՆԳԻՍՏ ԿԵՑԷՔ, ԿԱՄ ՀԵՌԱՑԷՔ,,

Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթը կը գրէ Անտիոքի վերջին դէպքերուն առթիւ, որոնք ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողներուն.—

Ապրիլ 27ի գոյցին Հիւսիսային Սուրիացիներուն մօտ ստեղծած յուզումէն նոր արձագանգներ կը հասնին մեզի: Նոր միջադէպեր եւս յառաջ եկած են այդ օրուան օրէն ի վեր: Այդ սահմանային նահանգին բնակչութեան անունով Ֆարիտ Խուրի մեզի կը ղրկէ բողոքագիր մը որմէ կ'առնենք այս հատուածը.—

«... Քանի մը օրէ ի վեր, քաղաքին մէջ զրոյց կը շրջէր թէ Թուրքերը իրենց մուտքը պիտի գործէին Անտիոք: Կազին լուսանկարը կախուեցաւ Թրքական թաղի բոլոր կրպակներուն մէջ: Վերջապէս հասկցուեցաւ որ Անթապի վալին կը հասնէր: Ամբողջ Թուրք բնակչութիւնը,— մէջն ըլլալով ծերեր, կիներ ու մանուկներ — դիմաւորեց զայն եւ աղաղակեց.— Կեցցէ Մուսթաֆա Քէմալ, կեցցէ Թուրք ժողովուրդը, փրկեցէք մեզ. Անկցին Արաբները»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ֆրանսական հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստի մասնագէտ Անրի Թիէրի վերի խորագրին տակ հատորի մը մէջ հաւաքած է իր անձնական տպաւորութիւնները, զորս ունեցած է դէպի Ռուսիա ճամբորդութեան ընթացքին եւ ձգտած է ցոյց տալ խորհրդային պետութեան կեանքի ամէնէն յատկանշական գիծերը: Պիտի տանք հետաքրքրական հատուածներ իր այդ գիրքէն.—

ՌՈՒՍԼԵՀԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ

Ռուս — լեհական սահմանագլուխին վրայ սպասումի ժամ մը եւս, որպէսզի քննեն մեր անցագիրներն ու պայուսակները եւ հոս ճամբայ կ'իյնանք: Ասիկա այլ եւս հանդիսաւոր մեկնում մըն է: Նախ լեհ զինուորներ կը դրաւեն շոգեկառքը՝ ոտքերը հրացաններուն, եւ սիրալիր կերպով կը նախազգուշացնեն թէ պիտի սպաննեն այն անձը որ վակոնին դրանը առջեւ պիտի գայ: Ահա, ի վերջոյ, սահմանը: Ասիկա սովորական սահմանագլուխ մը չէ՝ որ պարզապէս նշանակուած կ'ըլլայ հոս ու հոն ցցուած սահմանային նշաններով, ինչպէս է դժբախտ «պուրժուական» պետութեանց մօտ: Հոս սահմանագլուխը աւելի կարեւոր բան մըն է, ու արժանի այն դերին, որով կ'անջատէ դրամատիրական աշխարհը եւ սկիզբը կը դնէ աշխարհի վեցերորդ մասին:

Ահա եւ սովորական առաջին համազգեստները: Այն րոպէին երբ պէտք է անցնինք սահմանագլուխը, շոգեկառքը կանգ կ'առնէ, ձգելու համար լեհ զինուորները եւ կրկին ճամբայ կ'ելլենք: Կ'անցնինք յաղթական կամարի մը տակէն, ուր կը կարդանք.— «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէք»: Արդէն կը մտնենք խորհրդային հողը: Շոգեկառք կը մտնեն կարմիր զինուորներ եւ Կէփէուի պաշտօնեաներ: Վերջինները կը կրեն կանաչ գլխարկներ: Ի մեծ անակնկալ մեզի՝ ընդունելութիւնը մեր սպասածէն աւելի ուշադրութեամբ տեղի կ'ունենայ: Պաշտօնեաները արտակարգօրէն փափկանկատ են: Կը մտաբերենք Ֆրանսական մաքսատուներու պաշտօնէութեանց ընդունելութիւնը: Բաղդատութիւն մը՝ այս տեսակէտէն սովետական մաքսային պաշտօնեաներուն հետ, ի նպաստ վերջիններուն պիտի ըլլար: Ստիպուած ենք, սակայն, համբերութեամբ սպասելու ռուսական շոգեկառքին, որ մեզ պիտի տանի Մոսկուա, եւ որուն մէջ պիտի տեսնենք սովետական առաջին գիւղերը:

Նախ գիտենք կայարանը, որ լայն է եւ մաքուր: «Հոլ»ին մէջ ամէն կողմ զարդարուած է, անշուշտ, Լէնինի, Ստալինի եւ Քարլ Մարքսի նկարներով: Աւելի հետաքրքրական բան մը եւս.— Երկու մեծ որմնանկարները կը ներկայացնեն հողագործական եւ ճարտարարուեստական աշխատանքը: Անոնք «հոլ»ին ներքին պատը ամբողջովին կը ծածկեն: Գեղակերտ նկարներն են ռուսական որ եւ է Փիւվիս տը Շավանի մը:

Հոս առաջին անգամն ըլլալով պիտի տեսնենք ռուս ամբոխը: Մոսկուայէն եկող շոգեկառքը կը հասնի եւ անկէ դուրս կ'ելլեն յիսունի չափ ճամբորդներ: Կիներուն մեծ մասը բոպիկ են: Հագած են ցնցոտիներ եւ վայելչութեան ոչ մէկ նշան ունին: Չունին նոյն իսկ կոկիկութեան այն մասնիկը, զոր կը պահէ, ամենայետին թշուառութեան մէջ անգամ, Ֆրանսայի ամենահասարակ բանուորուհին: Այրերը, մեծ մասով, գլխաբաց են: Անոնց կօշիկները ողբալի վիճակ մը ունին: Եւ այս՝ Ռուսիա մեր մուտքին ընթացքին, ինչ որ ծանր տպաւորութիւն կը գործէ մեր վրայ:

Շոգեկառքը արդէն իսկ ճամբայ ելած ու մենք կը պատրաստուինք ռուսական առաջին գիւղերը անցընելու: Տեսարանը, որ կը պարզուի մեր աչքերուն առջեւ բաւական միօրինակ է եւ երկար ատեն չի գրաւեր մեր ուշադրութիւնը: Գիւղերը հետզհետէ աւելի հազուադէպօրէն ու մէկը միւսէն աւելի աղքատ կ'երեւին: Կայարանները խրճիթէ բաւական հեռացած են եւ սահմանային կայարանին բաղդատմամբ շատ անխնամ են: Ճամբորդները գէշ հագուած են, անոնց նման որոնց հանդիպեցանք Ռուսիա մեր մուտքի միջոցին: Տեսարանը, սակայն, որ եւ է գրաւչութիւն չունի: Պառկեցանք:

Մեզ կ'արթնցնեն հասնելէ մէկ ժամ առաջ: Արագօրէն կը հագուինք եւ մէյ մէկ գաւաթ թէյ կը խմենք, զոր մեզի կը բերէ պաշտօնեայ մը: Ամէն մէկ վակոն ունի մէյ մէկ ինքնաեռ, որ դրուած է մուտքին դրան առջեւ: Պատուհաններէն տեսարանը միշտ միեւնոյնն է: Կ'երեւի, սակայն, որ գիւղերը հոս աւելի նոր են: Կը տեսնենք նաեւ մէկ քանի պարտէզներ:

Մոսկուայի մէջ ենք: Հազիւ հասած, երիտասարդ կին մը, որ «Ինթուրիստ»ի գործակալուհի է, մեզի կը մաղթէ «բարի գալուստ» եւ մեզ կը տանի մեծ ինքնաշարժը, որ մեզ «Նասիոնալ» պանդոկը պիտի փոխադրէ: Անկարելի է իբրեւ շրջիկ շրջիլ Ռուսիոյ մէջ, եթէ դեռ սահմանէն իսկ քեզի ընկերացած չէ «Ինթուրիստ»ի մասնաւոր պաշտօնեան: Հոս պէտք է գիտնան թէ դուք, հակառակ «պուրժուա»ի ձեր անկասկածելի հանգամանքին, հանդուրժելի կրնա՞ք ըլլալ այն հողին վրայ, որ կը կառավարուի պրոլետարական դիկտատուրայով: Ու մասնաւորապէս պէտք է գիտնան թէ նպատակ չունիք սովետ Ռուսիան նետելու կրակի ու բոցի մէջ եւ կամ՝ Քրեմլինէն գաղտնի փաստաթուղթեր վերցնելու: Անգամ մը, սակայն, սահմանը անցնելէ վերջ, «Ինթուրիստ»ի գործակալը ձեզ կ'առնէ իր բարոյական եւ նիւթական պատասխանատուութեան տակ: Դուք այլ եւս կը դառնաք մարդկային կապոց մը…

Այն շրջիկները որոնք կը տարուին «Ինթուրիստ»ի կողմէ, կրնան լուսանկարել, բացի այն բաներէն զորս մեզի կը թուէ մեր առաջնորդուհին: Կարելի չէ լուսանկարել ոչ Քրեմլինը, ոչ զինուորական յիշատակարանները, ոչ զինուորները, ոչ ամբոխները եւ ոչ ալ Կէփէուի շէնքը:

Տարի մը առաջ, շրջիկ մը ձերբակալուած է, որովհետեւ յանդգնած էր այդ շէնքը նկարել, որ շէնքը հետաքրքրած էր լոկ ճարտարապետական տեսակէտով: Ամէն մէկ «քլիշէ», որ կրնայ աննպաստ կերպով ներկայացնել րէժիմը, բացարձակապէս արգիլուած է. ինչպէս,— մուրացիկներ, բոպիկ ոտքով գիւղացիներ եւ քաղաքացիներ, պոչեր՝ փուռերու եւ խանութներու առջեւ, ձերբակալութիւններ եւն.: Հարկ է, այսուհանդերձ, խոստովանիլ թէ շատ փնտռտուք չեն ըներ այն ճամբորդներուն վրայ, որոնք կը հեռանան Ռուսիայէն: Ու կրնան բաներ մը արտածել:

Շրջիկներու միջեւ քարոզչութիւն կատարողներու գլխաւոր օգնականուհիներն են կին — առաջնորդները: Անոնք մասնաւոր կերպով պատրաստուած են եւ ընտրուած այդ գործին համար: Անոնք այդ նպատակին համար կը հետեւին մասնաւոր դասընթացքներու, ուր իրենց կը սորվեցնեն ինչ որ պէտք է ըսեն եւ ինչ որ պէտք չէ ըսեն, եւ թէ ինչպէս պիտի պատասխանեն հարցումներուն: Միայն թէ անոնց պատրաստութիւնը կարծես կատարուած է շատ միամիտ մեթոտով: Անոնք որոնք գործակալուհիներուն սորվեցուցած են նախատեսուած հարցումներու տրուելիք պատասխանները, ակնյայտօրէն կարծած են թէ վերջինները գործ պիտի ունենան ռուս գիւղացիներու եւ թաթարներու հետ որոնք ամէն ինչ կը կլլեն հալած իւղի պէս:

Կ'անցնինք, օրինակ, մարդոց անծայր պոչի մը քովէն որոնք կը սպասեն, որ եւ է փուռի կամ խանութի առջեւ, բացատրութիւնը պատրաստ է,— «Պոչ կը կազմեն, ներքին փոխառութեան զոմարները արձանագրուելու համար»: Եթէ իմ սեփական ականջներովս լսած չըլլայի այս տարօրինակ պատասխանները, երբեք պիտի չհաւատայի այս միամտութեան:

Այս միջնորդուհիները, որոնք երիտասարդ ու ժպտուն են, հրաշալի ֆրանսերէն մը կը խօսին եւ շատ լաւ կը ճանչնան քաղաքը:

Սնունդը գէշ չէ: Թէ ճամբան եւ թէ պանդոկին մէջ բանի պակաս չունեցանք:

Հոս մարդիկ կը հագուին ոչ թէ վայելուչ ըլլալու, այլ՝ չմսելու համար: Հագուստի թշուառութիւնը յատկանշական գիծ մըն է Մոսկուայի կեանքին մէջ: Կիները ընդհանրապէս գէշ հագուած են,— բամպակէ շրջազգեստ մը, մեծ մասով՝ ճերմակ պլուզ մը եւ ոչ մէկ գլխարկ,— իրենց գլուխին վրայ թաշկինակի նման բան մը, ընդհանրապէս կարմիր,— ահա կնոջական հագուստը: Ոչ մէկ հաճոյք աչքերուն համար, ոչ մէկ վայելչութիւն: Մարդ կը տարուի խորհելու թէ սովետ քաղաքացիներուն քով կը պակսի հաւնելու ցանկութիւնը: Ամէն տեսակ վայելչութիւն անհետացած է: Այս աշխարհին մէջ, որ դերկարգապահականացած է, արդուզարդի տեսակէտէն կը տիրէ ահաւոր խառնակութիւն մը:

Ահա թաղում մը: Ճերմակ կառք մը որուն կը հետեւին քանի մը անձեր, արագ քայլերով: Հոս մեռելները արագ կ'ընթանան: Ճերմակ կառքը կը նշանակէ թէ մեռեալը համայնավար չէր: Ահա եւ լաւ բան մը,— փողոցներուն մէջ կը տեսնուին տաղաւարներ, ուր, տասը կոպէկի փոխան կուտան արժէքաւոր ուղեցոյցներ շոգեկառքերուն եւ թրամվէյներու համար: Անոնք մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանեն գիւղացիներուն, եւ կրնանք զանոնք օրինակ ծառայեցնել մեզի:

ՏԵՐԵՒ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՂԵՌՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Իւրաքանչիւր Հայ՝ հայկական եղեռնին շուրջ ինչ որ գիտէ,— Ապրիլեան յուշեր — պէտք է հանրութեան սեփականութիւն դարձնէ, որպէսզի հայկական Եղեռնապատումին կարմիր մատեանը — Հայութեան Սուրբ գիրքը կամ նորագոյն Կտակարանը — ըլլայ կատարեալ:

Հայութեան դահիճներէն մին էր նաեւ Ազիզ պէյ՝ Պոլսոյ ապահովութեան տնօրէնը՝ ընդհանուր պատերազմի ընթացքին: Հարազատ ձագուկը Թալէաթին: Կատարեալ չէթէյապետ: Թունարձակ ժպիտով, իժային հրացայտ լեզուով:

Գամբէժմունիի կուսակալ Բէչիր փաշան, Թալէաթին Պերլին ուղեւորութենէն օգտուելով, անոր փոխանորդէն՝ ելմտական նախարար Ճավիտ պէյէն, ողբացեալ եղբօրս՝ Սենեքերիմին Տէր Զօրէն Պոլիս վերադարձի հրամանը կրցած էր ձեռք ձգել: Եւ սակայն Ազիզ պէյ կ'ընդդիմանար եւ կ'արհամարհէր նախարարական հրամանը: Իր դասը լաւ սերտած էր Թալէաթէն: Ո եւ է միջոցի առջեւ տեղի չտալ, երբ խնդիրը կը դառնար Հայ մը աւելի պակսեցնելուն մէջ: Բէչիր փաշան կը բորբոքէր: Երբ ես, կը պոռար անիկա Ազիզին երեսին, նախորդ կուսակալի եւ երեսփոխանի հանգամանքովս անձնապէս կ'երաշխաւորեմ Սենեքերիմին պատուաւորութիւնը եւ երբ անոր ծննդավայրին՝ Տարտանէլի երեսփոխան, ելմտական նախարար եւ ներքին գործերու փոխնախարար Ճավիտ պէյ կ'արտօնէ Սենեքերիմին Պոլիս վերադարձը, ինծի համար անհասկնալի կը մնայ ձեր ընդդիմութիւնը»:

Հակառակ այս ամէնուն, սակայն Ազիզ կ'ընդդիմանար: Թուրք զարուցական ընկեր մը ինծի կը թելադրէ դիմել Պոլսոյ առեւտրական վարժարանի ուսուցիչներէն Սարգիս Նիհատի միջամտութեան: Եւ ականջիս կը փսփսայ հետեւեալը: «Ազիզ պէյ՝ Սարգիս Նիհատին կաթնեղբայրն է: Ազիզին մայրը ծննդաբերութեան ատեն մեռած ըլլալով, Սարգիսին մայրը զինքը գիւցուցած է Կարնոյ մէջ»: Կը դիմեմ բարեկամիս հայազգի Սարգիս Նիհատին: Սարգիս սիրով յանձն կ'առնէ միջնորդել տալ իր մօրը, որուն յաճախ կ'այցելէր Ազիզ:

— «Տուած կաթիս իրաւունքին անունով, կը խնդրեմ որ Սենեքերիմը ետ բերել տաս Տէր Զօրէն»:

Սաստ մը Ազիզէն.

— «Դուն այդ տեսակ խնդիրներու մի խառնուիր»:

Թշուառական եւ թաթարածին վայրենի: Ազնուացեր Հայուհի մը մաքուր ծոցէն ծծած անարատ կաթը անգամ ուրացող սրիկայ: Այսքան ստորնութիւն կարելի չէ գտնել նոյն իսկ ամենավայրենի անասուններու մօտ:

Հարա՛մ ըլլայ այդ կաթը քեզի, լեղի դառնայ եւ սերունդէ սերունդ թունաւորէ քու ոճրածին շառաւիղներդ:

Մի մոռնաք Հայեր թէ ձեր դահիճները ինչպիսի գազաններ էին: Իրենց կեանք տուող կաթը անգամ ուրացող:

Հայ մայրեր, կաթ մի՛ տաք Թուրք լակոտներուն:

Ալ բաւական է այսչափ քրիստոնէական մարդասիրութիւն:

Դէպի՛ հեթանոսութիւն:

X

Անապատը բորբոքած: Զուարթեւ խեղ արեւը՝ դեղի դեղին կրակած՝ հալած կապարի ալիքներ կը թափէ: Աւազը կ'այրի եւ վառօդի նման կը խանձէ ամէն շնչաւոր՝ բոյս եւ կենդանի: Իժերու ծնունդ՝ արիւնարբու Չէթէի իր պիղծ լեզուով կը թունաւորէ ամէն շնչաւոր էակ: Անապատի ամայութեան մէջ մահը կը թագաւորէ սանձարձակ: Մեռած է Հայուն ամենակարող Աստուածը: Մեռած են նաեւ Հայուն հեթանոս աստուածներն ու աստուածուհիները՝ մահաքանդ եւ վրիժառու: Թուրքին Ալլահը՝ զօրաւոր է աւելի քան երբեք: 50,000 հայորդիներ, այր եւ կին, ծեր եւ մանուկ, համախմբուած են Տէր Զօրի դժոխային մէկ կեդրոնին մէջ: Պաշարուած ձիաւոր Չէչէններու սեղմ շրջանակով մը: Արեւամուտ է: Լուսինը դալկահար դէմքով ջատուկի մը նման, ման կուգայ անսահմանի բոցավառ հորիզոնին վրայ: Կը հրամայուի հանել զգեստները: Պիտի կատարուի ողբերգութեանց մեծագոյնը, զոր երբեք տեսած ըլլայ աշխարհ: Կը սկսի համազարկը: Վայնասուն մը կը փրթի սրտակեղէք: Հոգիներէն փրթած հրեղէն ալիքներ պատառ պատառ կ'ընեն երկնակամարը:

— Զարհուրեցան զօրք երկնային, յորժամ տեսին զՀայն ի խաչին …

Մէկ Յիսուսի տեղ, 50,000 Յիսուսներ Խաչին վրայ, Գողգոթայի ճամբուն վրայ, ջարդի եւ չարչարանքի ենթակայ:

Այդ գիշեր, լացի գիշերն էր Հայուն:

«Սուրբ, սուրբ, սուրբ»ի «Տէր զօրութեանց» Աստուածը անէացած եւ չքացած էր:

Երկու Հայորդիներ՝ եղբայրս Սենեքերիմ եւ Էսիրինէցի Ստեփան՝ խելացար եւ մահասարսուռ դուրս կը նետուին մահաստանէն եւ կը փորձեն ճեղքել պաշարման գիծը: Այս մահերկեր երիտասարդները շատ լաւ գիտէին թէ կարելի չէր ազատիլ մահուան ձեռքէն: Մահը՝ անխուսափելի էր իրենց համար, ըլլայ խմբովին, ըլլայ անհատաբար: Մահուան հետ գիրկ գիրկ՝ զայն հեգնելու վերջին ճիգ մը կ'ընեն, սուսերամերկ ձիաւոր Չէչէն մը կը տնկուի իրենց առջեւ: Երիտասարդները կը մնան քարացած: Չէչէնը՝ դաժանադէմ: Ի՞նչ յանդգնութեամբ այս երկու կեավուրները ճեղքած էին պաշարման գիծը: Աչքեր՝ կը դառնուին աչքերու մէջ: Երկուստեք կուրծքերու տակ կը սկսի հեւք մը: Դաշոյն եւ զոհ՝ նոյնպէս բռնուած: Եւ արցունք մը մարգրիտի մը պէս վճիտ՝ կը գլտորի Չէչէնին աչքերէն: Եւ հեկեկալով.

— Դուն Սեպուհին եղբա՞յրն ես:

Ցեղին ոգին պոռթկացած էր Չէչէնացած Հայուն մօտ: Արենակցական կապը թունդ հանած էր հոգին:

— Գացէք, հեռացէ՛ք փութով, ձեր հետքը կորսնցուցէք մութին մէջ: Թաւալեցէք այս ինչ ուղղութեամբ եւ պիտի հասնիք գիւղ մը, ուր ես վաղը ձեզի պիտի գտնեմ ծառայութեան մէջ իմ չէյխիս մօտ:

Ո՞վ էր այս քաջորդին:

Սպայ Բէշիշեան, որ ճակատագրին մէկ հեգնանքով, Չէչէններու ծառայութեան մէջ էր մտած, իր աքսորի ընթացքին ի Տէր Զօր:

Գաղտագողի փրկած էր ուրիշ հայորդիներ ալ:

Եւ զինադադարին վաղն ի վաղ Պոլիս վերադարձած, թիթեռ Թռելով՝ նման հայկական արծիւին, Հայաստան չուած եւ Կուրի ճակատամարտին մէջ նահատակուած:

Թող հայ հոգիներու բոցովը բոցափառ՝ Արագածի մշտավառ կանթեղը — խորհրդանիշն Հայ Ազգին յաւիտենականութեան — լուսաւորէ անոր հոգին:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Հայաստանի բանուորագիւղացիական տեսչութեան գործավարութիւնը ջնջուեցաւ:

⁂ Վերջերս Երեւանի մէջ լոյս տեսան երաժշտագէտ Ս. Բարխուդարեանի «Սայաթ — Նովայի 7 երգերը»:

⁂ Այս տարի 4 գիւղատնտեսական թատրոններ պիտի հիմնուին Հայաստանի մէջ,— Ղամարլու, Դիլիջան, Ստեփանաւան, Մեղրի: Նման թատրոններ պիտի հիմնուին նաեւ Ղափանի, Ալլահվէրտիի, Վաղարշապատի մէջ:

⁂ Ապրիլի սկիզբը, առտուան ժամը 7,49ին, Երեւանի մէջ զգալի եղան երկրաշարժի տկար ցնցումներ:

⁂ Անդրկովկասեան ծանր աթլէթիզմի մրցումներուն մէջ Հայաստան շահած է 22 մրցանիշ, Վրաստան՝ 13, Ատրբէջան՝ 10:

ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

4 ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՅԱՐԳԱՆՔԸ

ԽՄԲ.— Այս չորս գրութիւնները ստացած ենք ժամանակին, բայց հարկ եղաւ յետաձգել: Կրկնութիւններէ խուսափելու համար, կը հրատարակենք միայն յատկանշական մասերը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարդիկ — ինչպէս կը գրէ Վարանդեան «Վերածնուող Հայրենիքը եւ մեր դերը» հոյակապ աշխատութեան մէջ — ուժեղ մտաւորական ու բարոյական առաջնորդները իրենց խոշոր բաժինն ունին անցքերու պատրաստութեան մէջ: Այս բնորոշումը աւելի քան կը համապատասխանէ իրեն, երբ նկատի առնենք որ, առաջաւոր մտաւորական — յեղափոխական գործիչներու շարքին ինքն ալ մէկն էր որ անխոնջ ձաղկեց մեր կրաւորական դիմադրութիւնը ու անկէ անմիջականօրէն յառաջ եկած ստրկամիտ մտայնութիւնը:

Եւ ինքն էր որ առաջին անգամ ուսոյց մեզ պաշտամունքը մեռելներուն, հայկական արիւրանց հերոսներուն:

Մ. Վարանդեանի եւ ընկերներու անմիջական ազդեցութեան տակ, հայկական ժողովներ թնդացուցին եւրոպական մայրաքաղաքներու սրահները, Ժօռէս, Փրէսանսէ եւ ուրիշներ հարցապնդումներ բացին խորհրդարանական շրջանակներու մէջ: Եւ այս բոլորը նպաստեցին, իր բառերով «վերականգնելու հայկ. արիւնափայլ դիւցազներգութեան պատիւը, յաչս օտարաց, յաչս հայ ժողովուրդին» թէ ինք ալ գիտէ կռուիլ, լեռներ մաղցել, զարնել ու զարնուիլ:

Ան շեշտեց թէ, այս հերոսական մաքառումներուն, խօլական նահատակութիւններուն մէջէն է որ, «գալիք սերունդները պիտի գտնեն մշանջենաւոր աղբիւր խռէական ներշնչումներու եւ անձնուրացութեան թափերու»: Եւ աւելին՝ թէ «մեր պատիւն է եւ մեր պարծանքը» այդ բոլորը:

Այսօր, երբ կը փորձեմ երկու խօսք ըսել Միքայէլ Վարանդեանի յիշատակին, որ տակաւին մեզ հետ էր երէկ, եւ չկայ այսօր, անպատմելի մտածումներ եւ յիշատակներ՝ թեւ կ'առնեն ուղեղիս մէջ: Եւ գրիչս առաջ չերթար աւելին ըսելու: Եւ կը փորձեմ ընդհատել հոս, միայն պատգամ մը առնելով իրմէ, իր «Վերածնուող Հայրենիքը եւ մեր դերը» գիրքէն, որուն մէջ փառաբանութիւնը կ'ընէ հայ հերոսներու յեղափոխական յատկանիշներուն, թէ հայ հերոսները հանդէպ կազմակերպութեան մէկ բառ միայն ունին. «Պատրաստ եմ, եղբայրս, ըսէք միայն — ե՞րբ, ո՞ւր եւ ի՞նչպէս»:

Եւ մենք ալ, երիտասարդներս որ օր ու արեւ չտեսանք, կ'ըսենք, կ'աղաղակենք բարձրաձայն:

— Ըսէ՛, պատգամէ, ո՛վ մեծ հոգի, քու անդրշիրիմեան օթեւանէդ, «պատրաստ ենք, միայն թէ ըսէ, ե՞րբ, ո՞ւր եւ ի՞նչպէս»:

Հ. ՏԷՐ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՄԱՀ ԻՄԱՑԵԱԼ…

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Արեւոտ օր մը բախտը ունեցայ տնկելու փոքր հասակս եւ դողդոջումով նայելու Վարանդեանի խորախորհուրդ աչքերուն, որոնց իմաստութեան քուրային մէջ սերունդներ էին դաստիարակուեր: Սլացիկ հասակին առջեւ պահ մը կարծեցի Սխական եւ Սխակաւան աշխարհին հետ հաղորդուիլ…

Երբեք այնքան զօրաւոր սարսուռ չեմ ունեցած որքան այն օրը, երբ առաջին անգամ բախտը ունեցայ սեղմելու ձեռքը այն մեծ Հայուն, որ այսօր ոչ եւս է…

Ցաւէտ ողբացեալ Միքայէլ Վարանդեան տիրած էր ամբողջ էութեանս:

Վարանդեաններու յիշատակը տիրական է մեր սրտերուն եւ հոգիներուն մէջ:

Սակայն ո՛վ ըսաւ թէ անիկա ոչ եւս է. երէկ ան մահկանացու էր մեր մէջ. այսօր անմահ է եւ կենդանի մեր մէջ: Անիկա այսօր անհուն գոյացութիւն մըն է մեզ բոլորիս համար: Անոնք որ պէտք ունին ներշնչուելու, հաղորդուելու անոր ներշնչած գաղափարներէն, պարտ են երթալ անոր թարմ հողակոյտին վրայ իրենց ուխտը կրկնելու, զօտեպնդուելու եւ կազդուրուելու համար: Ոգեկոչելով անոր յիշատակը, մենք պէտք է գիտնանք քալել այն ճամբէն որով շնչեց Վարանդեանը:

Մտնենք անոր «վեհ Պանթէոն»ը, լսելու համար անոր պատգամը որ քառասուն տարիներ չփորձեց հայկական բարձրաւանդակէն մինչեւ եւրոպայի բեմերը, պանծացնելու համար հայ յեղափոխութիւնը եւ հայադատագրական ուխտը որ դարերու ընդերքէն կուգայ:

Վարանդեանի շունչը եւ բարբառը կենդանի պիտի մնան որքան ատեն որ չէ ազատագրուած հայ ժողովուրդը եւ չէ վերատացած իր հայրենիքը: Անոր ցանած սերմերը պիտի հասունան եւ պտղաբերին, եւ անոր տնկած ծառին վրայ «Թռչունք երկնից» պիտի հանգչին: Ատոր համար է որ դարեր առաջ Եղիշէն կը գրէր.—

Մահ ոչ իմացեալ մահ է,
Մահ իմացեալ անմահութիւն է:

ՄԽՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

ԶՐՈՅՑ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ներէ մեզի, մանաւանդ ներէ Մարսէյլի Համազգայինի մասնաճիւղին, Կ. Խաչին, Ուս. Միութեան եւ բոլոր կուսակցական ընկերնուդ, ներէ որովհետեւ առանց նկատի առնելու քու հիւանդ վիճակդ, քեզ շատ յոգնեցուցինք, տանելով մեր վիճաբանական ժողովներուն, դասախօսութիւններուն եւ հրապարակային բանախօսութիւններուն:

Պատանի էի, երբ ճանչցայ քեզ ծննդավայրիս նախակրթարանի գրասեղաններուն վրայ, իմ տասնեակ մը դասընկերներով: Եւ սիրեցինք քեզ կարդալով «Հայ հերոսներդ»:

Մենք առանց գիտնալու քու քաղաքական դաւանանքը եւ նոյն իսկ հայկական կուսակցութիւններու իմաստը, երանի կուտայինք ամէն անոնց որ կ'ապրէին քեզի հետ կողք կողքի, որոնք քեզ տեսնելու եւ լսելու պատիւն ունեցած են: Մենք Արեւելքի խորը, մութ անկիւններուն մէջ ծնուածներս միշտ կ'ըսէինք ու կը կրկնէինք.

— Արդեօք ե՞րբ պիտի ազատուինք այս վայրագ Թուրքին լուծէն եւ ե՞րբ պիտի կրնանք ազատ շունչ քաշել, հայրենի հողին վրայ, հայ հերոսներու շունչին տակ:

Եւ ես եղայ բախտաւորներէն, տարիներ յետոյ ապրելով քեզի հետ:

Փիլիսոփայական էին խօսքերդ ու անկարելի էր չզգածուիլ: Շատ լաւ կը յիշեմ վերջին բառերդ, հօրս մահուան առթիւ.— «Ստեփան, այս է դաժան կեանքի վերջաւորութիւնը: Գիտեմ դառն է, եղբօրդ սրտաճմլիկ մահէն վերջ հօրդ կորուստը, բայց պէտք է տոկաս, Դաշնակցական ես դուն»:

Այո, պէտք է տոկանք եւ քու կորուստին:

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ԲՈՂՈՔ

ՍԷՆ — ՇԱՄՈՆ.— Ով սքանչելի հզօր բնութիւն, սա գարնան բուրումնաւէտ մշտածաղիկ տեսարաններովդ՝ դո՛ւն թագուհիներուն թագուհին ես, եւ ես պաշտամունքը ունիմ քու գուլարագեղ հարսնեցու պատկերներուդ:

Այս ինչ հրապուրիչ գեղեցկութիւն է: Առուակները, ծաղիկ եւ մանիշակ կը բուրեն, կ'երգեն թռչունները, կը գեղգեղեն սոխակները, անհասկնալի լեզուներով: Ես, յեղափոխական կրակ սրտով, կ'արբենամ, եւ կ'ուզեմ իյնալ ծաղկած ծառի մը շուքին տակ, ե՛ւ քնանալ գարնան հողին ու անտառներու ձայնին ի խնդիր:

Բայց, ով դուն բնութեան հզօր արքայ, ներէ որ այսուհետեւ լուսնին եւ արեւուն տակ. հեգնանք մը պիտի ունենամ, եւ պիտի անիծեմ վանդի՛ դուն չմեղքցար մեծ յեղափոխականին, որ տասնեակ տարիներ, մեր աշխարհի անտառներն ու ձորերը, դաշտերն ու լեռները դղրդացուց իր պայթելի գրիչով:

Դուն խլեցիր մտքի եւ գրչի կայծակներով ապառաջէն փիլիսոփան, որ իր «Վերածնուող հայրենիք»ով թափ տուաւ սերունդի մը իտէալներուն:

Լա՛ց, լաց, քաջ եւ հերոս տարագիր ժողովուրդ, զի հայ մտքի եւ գրչի աստղ մը խաւարեցաւ, օտարութեան մէջ դժխեմ:

Ո՛հ, թեթեւ, շա՛տ թեթեւ թող գայ, օտարութեան ափ մը սեւ հողը՝ սիրելի վարպետ:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

ooooo

ՎԱԼԱՆՍ.— Վերջերս Պուքրէշէն ընկեր մը «Յառաջ»ի էջերուն մէջ յաջորդաբար արծարծեց կեդրոնական Գրադարանի մը եւ Դաշնակցական ակումբներու հարցը:

Գնահատելով հանդերձ ընկերոջ առաջադրութիւնը, կըկարծեմ թէ Դաշնակցական մամուլն է որ լաւագոյն ազդակը կրնայ հանդիսանալ եւ պէտք է հանդիսանայ նորահաս սերունդը յեղափոխական քուրայէն անցընելու համար:

Որքան որ մեր մամուլի սիւնակները խճողուած են այժմէական հարցերով, անհրաժեշտ է որ առանց յապաղումի մեր հեղինակաւոր մարմինները, իրենց շրջանի մամուլին մէջ սիւնակ մը գրաւեն, իւրաքանչիւր օր Դաշնակցութեան պատմութիւնը ուսուցանելու համար յետպատերազմեան սերունդին:

Հատորներ են գրուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջ. հազար անգամ պատմութեան են անցած անոր հոյակապ գործունէութիւնը եւ հերոսները: Վերագնահատելու համար այս Մեծ կազմակերպութիւնը նիւթեր չէ որ կը պակսին: Բայց յաճախ հատորներու ընթերցումը բոլորին դիւրամատչելի չէ: Ահագին զոհողութիւններու կը կարօտի ակումբներու ընտեղծումը: Որպէսզի բոլոր երկիրներու ընկերները հաղորդուին Դաշնակցութեան գաղափարական շունչով, անհրաժեշտ է մասնաւորապէս «Յառաջ»ի միջոցաւ՝ օրը օրին տալ ընթերցողին Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան փիլիսոփայութիւնը՝ վերլուծելով այն գործերը որոնք պատմութեան յանձնուած են իրենց դրական եւ բացասական արժէքներով: Վերագնահատել եւ բաղդատել դէմքերու եւ դէպքերու առնչութիւնը, անոնց ազդեցութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործունէութեան վրայ:

Կարելի է սկսիլ Դաշնակցութեան Երրորդութենէն՝ խաւարէն լոյս հանելով անցեալի մեր ամէնէն համեստ գործիչները եւ հերոսները: Սիւնակի մը բովանդակութեան մէջ խտացնել պատկերները՝ Բաբգէնի, Սերոբի, Հրայրի, Եգիպտացիի, Անդրանիկի, Պանք Օթօմանի, Խանասորի, Վանի հերոսամարտի, Մայիս 28ի, եւ Փետրուար 18ի: Տալ նոյնպէս դիմաստուերը այն հերոսամարտերու մէջ ինկած յայտնի եւ անյայտ ընկերներու:

Անհրաժեշտ է նաեւ մասնաւորապէս «Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւին մէջ «Յեղափոխական ջահեր» վերնագրով յաջորդաբար ներկայացնել մեր մտաւորականութիւնը՝ Վարուժան, Սիամանթօ, Զարդարեան, Խաժակ, Շահրիկեան, Վարդգէս եւ անոնց փաղանգը:

Կարելի է կուսակցական այս սիւնակը թուագրել թերթօնի մը պէս, որպէսզի փափաքողները կարենան հաւաքածոյ մը շինել:

Եզրակացնելու համար, պիտի ուզէի դիտել տալ որ այս աշխատանքը մեր սերունդին համար փրկարար պահանջ մըն է եւ մեր երէց ընկերներուն համար հրամայական պարտականութիւն մը:

ԳԱՒԱՌԱՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գետը կը յորդի

»»»·«««

Ձիւնհալքին պատճառով, Զանգի եւ Քասախ գետերուն ջուրը սկսած է բարձրանալ: Հեղեղներու դէմ պայքարի յանձնախումբը հրահանգ տուած է ամրացնել գետերուն եզերքները: Տեղ տեղ թումբեր կանգնուած են արդէն: Քասախին եզերքը կատարուած աշխատանքները գոհացուցիչ են: Զանգի գետը եւս վախ չի ներշնչեր այլեւս: Դերեգ, Ապարան, Գառնի, Մաստարա, Աղստաֆինկա, Արփաչայ եւ կարգ մը ուրիշ գետակներու եզերքները ամրացուած են: Սակայն դեռ վախ կը ներշնչէ Երեւանի Գետառը:

Գետառը կը յորդի ընդհանրապէս յորդ անձրեւներէն յետոյ, մինչդեռ միւս գետերը կը յորդին ձիւնհալքին պատճառով միայն: Այնպէս որ յորդ անձրեւներու եղանակին՝ երեւան կուգայ Գետառի վտանգը: Գետառի յորդումը ներկայիս աւելի մեծ աւերներ կրնայ պատճառել, որովհետեւ իր ամբողջ երկարութեան վրայ ձեռնարկուած շինութիւնները կանգ առած են, այնպէս որ հեղեղը կրնայ քշել տանիլ շինութեանց յատուկ նիւթերը:

Անմխիթար վիճակի մէջ է նաեւ Նորքի կամուրջը, որ խարխլած է արդէն: Քանաքեռի երկաթուղիին շինութեան բոլոր նիւթերը կը փոխադրուին այս կամուրջին վրայով: Հեղեղն երբ սկսի, վախ կայ որ չդիմանայ կամուրջը եւ փլի: Այն ատեն կարելի է երեւակայել վնասը, որ կը պատճառէ շինարարական թափին:

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐ

»»»·«««

Այս օրերս կը կատարուի, Երեւանի մէջ, Մշակոյթի եւ Հանգստեան պարտէզին բացումը:

Հանգստեան պարտէզը մշտադալար ծառերով կանաչազարդելու համար, Պաթումէն գնուած է 10,000 րուբլի արժէքով հասարակածային բուսականութիւն: Պարտէզին մուտքը ընդարձակուած է, դրան գեղարուեստական յարմար ձեւաւորում տրուած:

Հոգ տարուած է մասնաւորապէս մշակութային սպասարկութեամբ օժտելու պարտէզը:

Ճարտարապետ Բայեւի նախագծով, պարտէզին մէջ պիտի հիմնուի թատրոն մը, 900 աթոռով: Այս թատրոնին շինութեան համար պիտի ծախսուի 250,000 րուբլի:

Պարտէզին մէջ պատրաստուած են մասնաւոր յարմարութիւններ ազգային ու եւրոպական պարերու համար: Պարտէզին տնօրէնութիւնը պայմանաւորուած է Մոսկուայի պատկան մարմիններուն հետ, որպէսզի ամառը Երեւան ղրկուին արժէքաւոր արուեստագէտներ: Այսպէս Մոսկուայի Մեծ թատրոնին տնօրէն Մելիք Փաշայեանի եւ Գոլովանովի հետ պայմանագրութիւն կնքուած է, ներկայացումներ տալու համար Երեւանի այս պարտէզին մէջ:

Հանգիստի եւ Մշակոյթի պարտէզին մուտքն է 10—30 կոպեկ:

*** Լէնինականն եւս պիտի ունենայ Հանգիստի եւ Մշակոյթի պարտէզ մը: «Զէրքէզին ձորը» պիտի վերածուի պարտէզի:

*** Իջեւան եւս սկսած է շինել Հանգստեան պարտէզ մը:

Արփաչայի արեւմտեան շրջանը

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշեց Մոսկուայէն խնդրել 300,000 րուբլի վարկ, ուսումնասիրելու համար Արփաչայի արեւմտեան եզերքներու դաշտերուն ոռոգման կարելիութիւնը, որ լայն հեռանկար մը կը բանայ շաքարի արդիւնաբերութեան զարգացման համար:

Արդարեւ, Արփաչայի արեւմտեան եզերքներու դաշտերը երբ ոռոգուին, ճակնդեղի մշակութեան յարմար արգասաբեր հողեր կը դառնան:

Ներկայիս Արփաչայի արեւմտեան եզերքներուն վրայ տարածուած դաշտերէն Արփաչայի ջուրով կ'ոռոգուին ընդամէնը 14,000 հեկտար: Մինչդեռ եթէ ոռոգումը տարածուի եւ ամբողջ հողերը օգտագործուին, մշակելի հողերուն տարածութիւնը կը հասնի 28 հազար հեկտարի: Դժբախտաբար Արփաչայի ջուրով կարելի չէ ոռոգել այդ ամբողջ տարածութիւնը, որ անջրդի է կամ սակաւաջուր: Ջրային տնտեսութիւնը կը խորհի այնպէս մը կարգադրել, որ ամառը, երբ ճակնդեղին համար աւելի ջուր կը պահանջուի (ճակնդեղը պէտք է ջրել 5 անգամ), մինչ միւս կողմէ Արփաչայի ջուրերը կը նուազին, Լենինականի դաշտերը առանց ջուրի չմնան:

Այս ծրագրին համաձայնութիւն փա—լիճը վերածել ջրամբարի, գարնան ջրառատ ամիսներուն՝ ջուր հաւաքել լիճին մէջ, իսկ ամառը Արփաչայի միջոցով ջուրը տարածել դաշտերուն վրայ:

Այս ծրագրէն համաձայնութիւն յայտնած է ջրային տնտեսութեան Մոսկուայի լիազօրը, Կիսիլեւ, որ վերջերս եկաւ եւ տեղւոյն վրայ քննեց խնդիրը: Արփաչայը ջրամբարի վերածուելու պարագային ոչ միայն կարելի կը դառնայ ոռոգել 28,000 հեկտար տարածութիւն ճակնդեղի մշակութեան համար, այլ եւ զօրացնել Լէնինականի ջրաելեկտրակայանը:

Քարիւղի հանք

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (21 Ապրիլ) կը կարդանք.—

Դիլիջանէն կը գրեն, որ ճամբարակի Ղոյթուր—բուլաղ գիւղին մօտ (դէպի արեւելք) «Ջերջերկուտ կէօլեր» կոչուած տեղը քարիւղի գոյութեան նշաններ կան:

Թերթը պատկան մարմիններուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այս մասին:

ՕՐ. ԱԼԻՍ ԵՐԱՄԵԱՆ
ԵՒ
ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ, 6 մայիս 934

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԶԱՐՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 մայիս.— Սիրելի հայրենակիցներ, մօտ է յուլիս 15ը, որ մեր շրջանային ժողովներու անփոփոխելի թուականը կը կազմէ: Ուրեմն երկու ամիս միայն մնացած է մեր վեցերորդ շրջանային ժողովին համար: Անշուշտ, այս առթիւ կեդր. վարչութիւնը հարկ եղած պատրաստութիւններն ու աշխատանքները լրացուցած կ'ըլլայ ի մօտոյ, հաղորդելու համար շրջաններու մեր մասնաճիւղերուն, որպէսզի անոնք եւս հնարաւորութիւն ունենան, իրենց նիւթական եւ բարոյական պարտականութեանց հետ, օրինական ձեւակերպութիւններն ու ընտրութեանց աշխատանքները լրացնել:

Մինչ այդ, որքան կրցած ենք իմանալ անուղղակի, կեդր. վարչութիւնը այժմէն իսկ կարեւոր պատրաստութիւններ կը տեսնէ, որպէսզի այս տարուան շրջանային ժողովը, ոչ միայն ըլլայ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ մեր բոլոր հայրենակիցներու կամքն ու կարծիքը ներկայացնող իրաւարար մարմինը, այլ եւ կ'աշխատի որ յուլիսի այդ ժողովը, որակով եւ քանակով արտակարգ հաւաքոյթ մը ըլլայ:

Այս տարուան օրակարգի նորութիւններն ու այլազանութիւնը, ժողովին պիտի տան բացառիկ եւ կարեւոր արժէք մը: Պիտի ճշդուին պատասխանատուութիւններ, այժմէական հարցերու շուրջ պիտի տրուին վճռական որոշումներ, պիտի կատարուի ծրագրի վերաքննութիւն, ինչպէս նաեւ պիտի բաշխուին խիստ պատասխանատու պարտականութիւններ:

Ուրեմն անհրաժեշտ է որ այժմէն իսկ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ Զարսանճագցիները, եւ յատկապէս կազմակերպուած շրջաններու մասնաճիւղերը լրջութեամբ զբաղին իրենց նիւթական եւ բարոյական հաշուեկշիռներով եւ ներկայացուցիչներու ընտրութեամբ:

Յատկապէս Հալէպի եւ Պէյրութի մասնաճիւղերը բաւական ժամանակ ունին դեռ, հոս որոշելու իրենց ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ ուղարկելու իրենց տեղեկագիրներն ու ցանկութիւնները որոնց մեծ արժէք պիտի տրուի:

Անհրաժեշտ է նաեւ, որ մասնաճիւղերը ժամանակէն առաջ, իրենց կարծիքները յայտնեն Լիոնի մասին. որուն համար կեդրոնի վարչութեան մասնաւոր կարգադրութիւններն անպարգիւն անցան: Շրջանները պէտք է գիտնան թէ Լիոնը իր այսօրուան վիճակով չպիտի կրնայ ժողովին մասնակցիլ. հետեւաբար կեդրոնը ժողովէն շատ առաջ պէտք է մեր մնացեալ 7—8 մասնաճիւղերու կարծիքն ունենայ, եթէ մինչ այդ Լիոնի մեր հայրենակիցները գեղեցիկ անակնկալով մը, իրենց գոյութիւնը չարդարացնեն:

Վեցերորդ պատգ. ժողովը համեբաշխութեան աշխատանքի եւ նորանոր յաջողութեանց շրջան մը պէտք է բանայ բոլոր Զարսանճագցիներուն համար:

ԷԼ—ԷՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴԻՏԱԿՈՎ՝

ՊԱՀԱԿԻՆ ԱՊՏԱԿԸ

— «Սուս ծօ, սուս եղիր, դաշնակցական է եկողը»:

Մարդը սակայն գազազած է, աչքերը արիւնով լեցուած են, փրփուրը բերնին, բռունցքները սեղմած, կըպօռայ, կը կանչէ, երբեմն ալ յարձակողի մը դիրք կ'առնէ, — «պրագըն պէ, պրագըն· ճիկէրըմ եանըյօր:

— Այխպ տըր, լսէ, մի պօռար.— ի զուր կը յորդորեն շրջապատողները:

Ու բազմութիւնը Ֆրանսացի, իտալացի եւ սպանիացի անցորդներու կը խռնուի: Ոստիկաններ ալ կամաց կամաց կը հասնին. ոստիկաններու երեւումը կը լռեցնէ մարդուկը: Քանի մը տասնեակ Հայերը կը շարժին եւ ապա քայլերը արագացնելով կը վերեգմանատան մը դրան առջեւ կը կե մը վայրկեան առաջ:

Մարսէյլի հայաշատ արուարձաններէն Սէնթ—Անթուանի շրջանի գերեզմանատան մը դրան առջեւ կը կենայ Հայերու խումբը, ուր փոքրիկ դագաղ մը դրուած է:

Մ՞ՙնչ է, թէ աղջիկ, կը հարցնեն ինծի պէս անտեղեակները: Քար լռութիւնը կը խանգարէ գերեզմանատան դռնապան—պահակը.

— Ձեզի կ'ըսեմ գացէք ձեր քահանան բերէք, առանց քահանայի թաղում չըլլար, հոս Ֆրանսա է, ձեզի ո՞ւր կը կարծէք»:

Յուղարկաւորները իրարու կը նային, երկու հոգի բաներ մը կը փսփըսան պահակին ականջին ի վար:

— «Չըլլա՛ր, չըլլա՛ր». կը գոռայ պահակը, «ձեզի կ'ըսեմ քահանայ բերէք, դուք Հայ չէ՞ք, ինչո՞ւ միւս բոլոր Հայերը քահանայ կը բերեն, դուք չէք բերեր»:

«Մեռելը գետինը մնաց» կը մրմըռթան ծերուկները: Կան՝ որ մօտիկ կը հայհոյեն:

Սակայն որոշումը որոշում է եւ մեր իմաստակները, պահակին բարոյական ապտակն ուտելէ վերջ ալ կը յամառին, կը փորձեն փափկացնել պահակին սիրտը, անուղղակի միջոցները կը սպառին:

Բայց ի զո՞ւր ...:

Յաջորդ օրը յուղարկաւորներէն մէկը յայտնեց թէ՝ առանց քահանայի թաղումը տեղի չունեցաւ:

Պահակը պնդեց ու մեռատէրերը փոքրիկ մեռելը մօտակայ վայր մը դրած սպասեցին, մինչեւ որ քահանայ մը բերեն:

Ա. ԽԱԶ

ՄԱՄՈՒԼ

Ներգաղթը

»»»·«««

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մայիս).

— «Ներգաղթի վերջին կարաւանը Բիրէէն մեկնեցաւ 1932ի գարնան, այսինքն ճիշդ երկու տարի առաջ: Հայաստանի կոմիսարներու խորհուրդի նախագահ Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ ներգաղթի լիազօր պատուիրակ Պ. Դ. Շահվէրտեան, ըլլայ մամուլի միջոցաւ, ըլլայ հանրային ամփոփումներէ եւ ըլլայ ընկերական շրջաններու մէջ, հանդիսաւորապէս յայտարարեցին թէ ներգաղթը պիտի շարունակուի առանց ընդհատումի, որովհետեւ առաջին հնգամեայ պլանը կարելիութիւն կը ստեղծէ գործ հայթայթելու հազարաւոր աշխատաւորներու: Մասնաւորապէս Պ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան Փարիզի մէջ յայտարարեց թէ Հայաստան պէտք ունի հարիւր հազար աշխատող բազուկներու եւ թէ ներգաղթը տեւաբար պիտի շարունակուի: Պ. Դ. Շահվէրտեան Յունաստանէն մեկնած պահուն, իր շուրջիններուն հաւաստած էր թէ Երեւան կ'երթայ կառավարութեան հետ տեսակցելու եւ նոր հրահանգներով վերադառնալու համար:

Այս հաւաստիքները եւ պաշտօնական յայտարարութիւնները օդը ցնդեցան ու մնացին անհետեւանք: Ահա երկու տարի անցաւ ու տակաւին որոշ չէ թէ երբ տեղի պիտի ունենայ ներգաղթը: Աչնան մասին տրուած հաւաստիքը գրեթէ տարբերութիւն չունի 1932ին տրուած հաւաստիքներէն եւ խոստումներէն:

Հայաստանի վարիչները ինչո՞ւ ապաւինած են խոստումներու քաղաքականութեան: Երբ գիտեն թէ տեւական ներգաղթ կարելի չէ — որովհետեւ ոչ դրամական փոնտ, ոչ բնակարան, ոչ ալ գործ կայ Հայաստանի մէջ — ինչո՞ւ շոգիի վրայ կը պահեն ժողովուրդին մէկ մասը, որ միամտաբար, խոստումներէն խաբուելով, կը մատնուի անտարբերութեան:

Հայաստանի վարիչները շատ լաւ գիտեն թէ գաղութահայութեան զետեղման խնդիրը ներգաղթով չի լուծուիր: Հայաստան որքան ալ տնտեսապէս զարգանայ, բարգաւաճի ու յառաջդիմէ, հազիւ կրնայ 40—50 հազար ժողովուրդ առնել դուրսէն, պայմանաւ որ բոլոր անջրդի տարածութիւնները ոռոգուին եւ շինուին քանի մը տասնեակ մեծ աւաններ:

Այս պարագային անգամ, Հայաստանի համար շատ դժուար պիտի ըլլայ ապրեցնել նոր բնակչութիւնը, եթէ նկատի ունենանք որ ներկայիս ալ Հայաստանի բնակիչներէն շատեր Վրաստան, Ազրբէջան եւ Հիւսիսային Կովկաս կ'երթան գործ գտնելու համար:

Հայաստանի վարիչները գիտեն այս բոլորը, գիտեն՝ մեր գիտցածէն շատ աւելին, բայց եւ այնպէս կառչած կը մնան ներգաղթի քաղաքականութեան երկու գլխաւոր պատճառով:

Ա. Ներգաղթին անունով կը ստանան բաւական կարեւոր գումարներ արտասահմանի հայութենէն: Ամերիկայի հայրենակցական միութիւնները միլիոնաւոր տոլարներ ղրկած են աւաններու շինութեան համար եւ տակաւին կը ղրկեն: Պէտք չէ անգիտանալ որ Հայաստանի համար 40—50 հազար սթերլինը խոշոր գումար մըն է, որուն սիրոյն է որ Հայաստանի Կոմկուսը եղբայրական — ու նաեւ աշխատաւորական — ձեռք երկարած է Ռամկավար կուսակցութեան, եւ անոր կամակատար Բարեգործականին, որ փշրանքներով յաջողած է կապ հաստատել Երեւանի հետ:

Ներգաղթի քաղաքականութեան երկրորդ պատճառը Դաշնակցութեան մղձաւանջն է: Համայնավար կուսակցութիւնը լաւ աչքով չի դիտեր Դաշնակցութեան ժողովրդականացումը գաղութներու մէջ: Դաշնակցութեան գոյութիւնը ահաւոր մղձաւանջ մը դարձած է Երեւանի համար: Ասկէ՝ հակադաշնակցական բոլոր տարրերու հետ,— մինչեւ անգամ կղերականութեան — Համայնավար կուսակցութեան սրտագեղ գործակցութիւնը եւ սիրաբանութիւնը»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»··«««

— Իրաւ որ արժանի չէի այս խաչին, թիւրիմացութիւն է...

Կմկմում է Արամը:

— Արժանի չէ՞ր, ի՞նչ ասաց:

Իր զինակից ընկերներէն մէկն էր, սկսում է պատմել այն ճակատամարտը, ուրԱրամն իր կեանքն ստոյգ մահուան ենթարկելով, հրաշք էր գործել: Թշնամու դէմ գրոհի ժամանակ վիրաւորուել էր իրենց հրամանատարը— պան. զօրքն ընկրկել էր. քիչ էր մնացել խուճապի մատնուէր: Յանկարծ, Արամը վերցրել էր սպայի սուրը եւ «օ՛ն, յառաջ» կանչելով՝ յառաջ էր խոյացել, զինուորները նրա օրինակով խրախուսուած՝ նոյնպէս գրոհի էին անցել այնքան յամառ, այնքան անվեհեր, որ թշնամու թեւը նահանջի էին մատնել, գրաւել էին մէկ կարեւոր դիրք:

Անհուն հրճուանքի մէջ չէին նկատել, թէ Արամը կանգուն չէր իրենց մէջ:

«Արամը, Արամը, ո՞ւր է Արամը», կանչել էին այս ու այն կողմէն: Արամը... նրան գտել էին դիրքի ամենակարեւոր կէտում արնաքամ ընկած: Վիրաւորուած էր կրծքէն. գնդակը եթէ մի քիչ էլ վարէն դիպած լինէր, պիտի ծակէր նրա սիրտը: Արամի անվեհեր, հայրենասէր սի՞րտը ոչ, ոչ, թշնամու գնդակն իսկ խնայել էր նրա սիրտը: Պարզ էր որ գրոհի ժամանակ էր վիրաւորուել, բայց չէր կեցել, չէր...

— Տիգրան ջան, չափազանցում ես, գնդակն անվնաս տեղի էր անցել, մեծ բան չէր, միջամտում է Արամն ամօթխած:

Տիգրանը չի լսում նրան. շարունակում է իր պատմութիւնը: Վերջացնում է. «Արամն արժանի է ոչ միայն քաջութեան խաչի, այլեւ ոսկէ սուրի»:

Ու Արամի բարեկամները, որ թեեւս շատ անգամներ էին լսել այդ պատմութիւնը, լսում էին նորէն յափշտակուած, նոր արժէք էին տալիս այդ եղելութեան, որովհետեւ նա փաստօրէն գնահատուած էր, արժէքաւորուած «Վարդան զօրավարի» խաչով: Ծովիկ ապլան լսում է այդ բոլորը, նրա սիրտն ուռճանում է հրճուանքէն, հոգին լցւում է հպարտութեամբ, մէջքն ուղղւում է, գլուխը բարձրանում, երիտասարդացել է նա. մոռացել է ցաւերը քաշած երկունքների, կեանք ունի իր գրկում, արեւ, արեւ... վերջապէս նա իր հերոս որդին առնում է թեւերի մէջ: Համբուրում է ճակատը.

— Ձեռքիդ մէկ բուռ հողին արժանի լինիմ, զաւակս:

— Շուքդ անպակաս լինի վրայէս, մայրիկ ջան:

Ու նա համբուրում է մօր ձեռքը խորին երախտագիտութեամբ:

Արամն ու Արաքսը դէմ դիմաց, սրտերի զարկի մէկ դադար, ու յետոյ տրո՛փ, տրո՛փ, տրո՛փ... շղթայ է պէտք իրար գիրկ նետուելու, շրթունք շրթունքի հպելու ցանկութիւնը զսպելու համար: Լուռ են. ձեռք ձեռքի, դողդողացող մատները մատնում են սրտերի գաղտնիքը:

Կինը աւելի թոյլ է զգացմունքները զսպելում, քիչ է մնում Արաքսը պոռթկայ «սիրո՛ւմ եմ, սիրո՛ւմ եմ քեզ». բայց Արամի սեղմուած շրթունքները նրան զգաստութեան են կանչում: «Եթէ զինուոր է սիրած տղադ» Արաքսը կլլում է շրթունքին հասած կանչը, փակում է սրտում, բայց բանտը պատուհան ունի: Աչքերը: Օ՜, մատնիչ աչքեր, բանտարկեալն ձեր յետեւում ապահով չէ: Պիտի մատնեն, պիտի ասեն, է, թող ասեն, թող ասեն, հոգ չէ, թէ Արամի շրթունքին կեցած է «եթէ զինուոր է սիրած տղադ»... Զինուորէն անջատ կայ մէկ ուրիշը, կայ ազատ մարդը, որ պիտի պատասխանէ իր կանչին: Այո, Արաքսը համոզուած է, բայց... բայց կայ արգելքը. «եթէ զինուոր է սիրած տղադ»: Օ՜, այնպէս ծա՛նր, այնպէս մաշո՛ղ է զսպուած սէրը:

Ասելիք չունէին կարծես. ի՞նչ պիտի ասէին. մի պարզ — շնորհաւորո՞ւմ եմ: Լաւ էր, մէկ ուրիշն է մօտենում Արամին. ու նրանք բաժանւում են:

Հօրեղբայրը, տոհմի մեծը, ցուպին կռթնած մի ալեհեր ծերունի, որ այդ օրը հպարտ է իր Արամով ու հարսով, հրաւիրում է նրանց եւ բարեկամներին իրենց տուն ճաշի: Ու նահապետական յարկի տակ, համեստ, բայց առատ սեղանի շուրջ բոլորում են սրտաբաց Հայեր, մի հերոս իրենց խմբում, հերոսական մի մի կայծ իրենց հոգու անյայտ ծալքերում ոգեկոչում են անցեալը, հին ու նոր հերոսները աւելի գեղեցկացրած, աւելի վսեմացրած ձեւերով: Ու ժամանակը սահում է — թի՛ք, թի՛ք — թա՛ք,— կապելով հերոսների կողքին եւ դաւաճաններ, եւ ուրացողներ, եւ վատեր եւ քաջեր:

Երեկոյ է: Արամն շտապում է:

« Հայուհիների միութիւնը » ընթրիքով պիտի պատուասիրէ Սարդարապատի խաչազարդ հերոսներին:

Խորհրդարանի շէնքի վարի յարկում մեծ եւ շքեղ ճաշասրահում պատրաստ են սեղանները: Միութեան անդամուհիները ջանք չեն խնայած սեղանները ճոխ եւ գեղեցիկ դարձնելու համար: Ամէն մի տանտիկին իր մասնաւոր խոհանոցի լաւագոյնն է ուղարկել թանկագին հիւրերի համար: Իրենց իսկ ձեռքով պատրաստուած զանազան ու բազմահամ ընտիր խմորեղէններ, անուշեղէններ, օշարակներ, չոր ու թարմ պտուղները մրցում են իրար հետ: Երեւան ու Ղամարլուն, Աշտարակն ու Օշականը, Էջմիածինն ու Փարպին իրենց ընտիր գինիներով բազմած են սեղաններին: Տանու քիշմիշի օղին, ադամանդեայ իր ցոլքով՝ հպարտօրէն ժպտում է «Արարատ» գործարանի յակինթ շամպանիային: Ու սեղանների շուրջ, մէջ ընդ մէջ, բարձրանում են հայ հարսների եւ աղջիկների հասակները շուշան, դէմքերը յամրիկ, լուսաւորուած աստղ—աչքերի փայլերով յատուկ:

Յուզումով քննում են սեղանները, որ բան չը մոռացուի:

Աշուղները գրաւել են իրենց տեղերը. նախասենեակում պատրաստ է աշակերտական նուագախումբը: Նուագը ծայր է առել:

Խոհանոցէն բուրում է շամփուրների վրայ դարձող խորովածի հոտն ախորժելի:

Տօն է նայում պատուհաններէն, տօն է մտնում դռներէն, տօն է յորդում սրտերէն:

— Տօ՜ն է, տօ՜ն է, տօ՜ն...

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(14)
(Շար.)

Այս խառնակչութիւնը քաջալերելու համար տեղական կառավարութիւնը կազմէին պատուիրակին չքեղ ընդունելութիւն մը վերապահելէ աւելի՝ յաւ բան չերեւակայեց— ինչ որ աւելի եւս պիտի մեծցնէր ցուցարարներու խանդավառութիւնը.

«... Վիրաւորուած իր ունեցած ամենասիրելի բանին մէջ, իր անդորրութիւնը, կորսնցնելու սպառնալիքին տակ, հիւս. Սուրիոյ բնակչութիւնը կը սպասէ մարզպանին զօրաւոր միջամտութիւնը պարտութեան մատնելու համար շարժում մը որուն լրջութիւնը ծածկելը յանցանք պիտի ըլլար: Ներքին բարեկարգութիւնը սպառնալիքի տակ է եւ կանոնաւոր աշխատանք գոյութիւն չի կրնար ունենալ այս պայմաններուն մէջ»:

ՄԵՆՔ ԲԱՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾ ՈՒՆԻՆՔ ՄԻԻՍ ԿՈՂՄԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ: ՊԷՏՔ Է ՅՍՏԱԿՕՐԷՆ ՀԱՍԿՑՆԵԼ ՏԱԼ ՀՈՍ ԲՆԱԿՈՂՆԵՐՈՒՆ ԹԷ ՄԵԶ ՊԷՏՔ Է ՀԱՆԳԻՍՏ ՁԳԵՆ — ԿԱՄ ՀԵՌԱՆԱՆ:

»»»··«««

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Հինգշաբթի օր տեղի ունեցան շարք մը կարեւոր մրցումներ թէ՛ Փարիզի եւ թէ՛ արտասահմանի մէջ: Ամստէրտամի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի ֆութպոլի ազգային խումբին ընդդէմ Հոլանտայի ազգային խումբին 5րդ մրցումը: (Առաջին չորս անգամը Հոլանտա յաղթած է): Ներկայ էին 45,000 հոգի: Ֆրանսայի խումբը պարտուեցաւ 4 — 5ով: Տոմսակներէ մուտք գոյացած էր մէկ միլիոն ֆրանք:

⁂ Պուտափէշտի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆութպոլի միջազգային մեծ մրցում մը Անգլիոյ եւ Հունգարիոյ ազգային խումբերուն միջեւ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Անպարտելի Անգլիոյ ազգային խումբը պարտուեցաւ 2—1ով:

Լիլի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի ֆութպոլի ազգային Բ. խումբին մրցումը ընդդէմ Հոլանտայի համապատասխան խումբին: Ֆրանսական խումբը պարտութեան մատնեց Հոլանտայի խումբը՝ 2 — 1ով: Ներկայ էին 22,000 հոգի:

Սթրազպուրկի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի եւ Աւստրիոյ *ամաթէօրներու* ֆութպոլի խումբին մրցումը: Ներկայ էին 13,000 հոգի: Ֆրանսա յաղթեց 3 — 2ով:

Սթատ Գոլոնպի մէջ տեղի ունեցան երկու կարեւոր ֆութպոլի մրցումներ, 27,000 հոգիի ներկայութեամբ: Սէրքլը Աթլէթիք տը Փարի յաղթեց Օլէմփիք տը Մարսէյլի 3 — 1վ: Իսկ Անգլիոյ Բաժակի յաղթականը Մանչէսթըր Սիթի, որ Համբարձման տօնին առթիւ Փարիզ հրաւիրուած էր բարեկամական մրցում մը կատարելու համար Ռասինկ Գլիւպ տը Փարիի դէմ, շատ լաւ խաղարկութենէ մը վերջ յաղթեց 3ի դէմ 1 նշանակէտով:

⁂ Հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ «Լ'Օթօ» թերթին կազմակերպած 40րդ Փօրտօ — Փարի հեծելանիւի մրցումը, որ սպասուածէն աւելի հետաքրքրական եղաւ: Փօրտօ — Փարի հեռաւորութիւնն է 540 քիլոմեթր: Այս մրցումն ալ շահեցաւ Ֆրանսացի Ժան Նօրէթ, սոյն հեռաւորութիւնը կտրելով 12 ժամ 29 վայրկեաննէն (ժամանական 45 քիլոմեթր 713): Ալսոյեանը իր ընկերներէն 29 վայրկեան առաջ մտած է Փարք տէ Փրէնս:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովը կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30 Ակումբին մէջ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Կէփին» խումբին ժողովը այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Դուրեան Գրադարանին մէջ:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ *ԵԳԻՊՏԱՑԻ* ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿԵՐ ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ

Վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 40, rue de Beleville. Մէթրօ՝ Պէլվիլ:
Կը հրաւիրուին ընկերներն իրենց պարագաներով:
Ծախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. *«ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ*
Հովանաւորութեամբ՝ *Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ*
Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին վիէնի Սէրքլը կաթոլիկ սրահին մէջ
կը ներկայացուի՝ «ՍԱՍՈՒՆ» ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ
կը մասնակցին տեղւոյս կարող ուժերը:
Տոմսերու գիներ՝ 4 եւ 3 ֆրանք:

Կարդացէ՛ք Ողբացեալ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի
ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ՝ 40 *ֆրանք.* — *ՀԱՅԿ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ*, 2 *հատ.* 30 *ֆր.* — *ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ*՝ 13 *ֆր.* — *ԲՈՂՈՔԸ ՆՈՐԱՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ*՝ 15 *ֆ.* — *ԿՐՕՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ*՝ 15 *ֆր.* — *ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ*՝ 5. — *ԱՒԳՈՒՍՏ ԲԵԲԷԼ*՝ 5 *ֆր.*:

Ապսպրանքները՝ կանխիկ. Թղթատարի համար աւելցնել *100*ին *10*:
Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).
Հեռաձայն՝ Danton 88-65:

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏխումբը հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏի մահուան 15ամեակը եւ իր ծննդեան 60ամեակը վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 2 rue Alexandre Guilmant, *Սալ Մառի Տէլմայի մէջ, Մէօտօն՝ կայարանին դիմացը:*

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱԲ. ԳԻԻԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

յարգանքի խօսք ընկ. *ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ*ի յիշատակին:

կ'արտասանեն ընկ. *Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԾԱՏՈՒՐՈՖ* եւ օր. *ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ,*

կ'երգեն՝ օր. *ՀՌ. ԿՆԵԱՋԵԱՆ* եւ պ. *Օ. ԻՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆ*

կը նուագէ՝ Թառիստ *ԺՕՐԺ*:

ջոխ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին:

Հաղորդ. միջոց.— *Առնել հանրակառք թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել Փէրմ տ'Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ: Շոգեկառք Մոնփարնասէն եւ իջնել Մէօտօնի կայարանը:*

Ծախսերու համար կը գանձուի 3 ֆրանք:

ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Գրական Ակումբ *այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին,* 5 rue Paul Berruel (*Նախկին* rue Cambronne, *131*) *Մէթրօ՝* Vaugirard: *Յարգանքի երեկոյ Ողբ. Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ յիշատակին: Պիտի խօսին՝ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ, Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ եւ ուրիշներ: Մուտքը ազատ է:*

Թ Է յ ա ս ե ղ ա ն

Ֆր. կ. խաչի Լիոնի մասնաճիւղին իր մօտ ատենէն բանալիք ծրի դարմանատան (աղքատներուն) ֆոնտին համար:
վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9
202, rue Boileau, պ. ՃԱՆԿԷՕԶԵԱՆի ճաշարանին մէջ
երգ, պար, արտասանութիւն, *Pierro Jazz* եւ ռուսական պարեր
փոքրիկն Ռուբէնիկ Գըրըքճեանի կողմէ:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ԱՆԿԷՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ Պ. **Georges Picot**ի
եւ Պատուոյ նախագահութեամբ Զօրավար **Edouard Brémond**ի
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԺԱՄԸ 3ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ 10Ը
ՍԱԼ ՕՇԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ 9 Ave. Hoche (Մէթրօ Courcelle)
Արժանթինեան անուանի օրքէսթր, ղեկավար **Manuel Pizarro**
Գեղարուեստական բաժին - անակնկալներ: *Մուտք* 15 *ֆր.*
Խնջոյքի տեղի չտալու համար կը խնդրուի կանխօրօք սեղաններ վարձել դիմել հեռախօսով *Provence 95-61* եւ *34-61*:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԴԵՐԱՍԱՆ *ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ*Ի
ԻՐ 25ԱՄԵԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «Ա Ի Ա Զ Ա Կ Ն Ե Ր»
Շիլլէրի հռչակաւոր ողբերգութիւնը 8 արար
20 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.30ԻՆ
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ 8, Rue Danton, Paris (6).
Métro: Odéon կամ St. Michel.
ՖՐԱՆՑԻ դերը կը կատարէ **ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ**

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն փարիզահայ բեմի յայտնի ուժերը:

Արուարձաններու Թատերասէր հասարակութեան դիւրութեանը համար, ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին, եւ կը վերջանայ ժամը 6.30ի ատենները:

Տոմսերու գիները.— 15, 10 *եւ* 7.50 *ֆրանք:*

Տոմսերու փոխարժէքը եւ այս առթիւ նուիրատուութիւնները ուղարկել՝ A. AJDERIAN, 6, rue Descartes, Paris (5):

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերը: Իսկ ներկայացման օրը Թատրոնին կիցէն, ժամը 1էն սկսեալ:

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած **Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ**
վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը *2.15*ին
Salle des Fêtes du «Journal». 100, Rue de Richelieu
կը ներկայացուի *«ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ»* եւ սկաուտական քրքջալիր խաղեր, պարեր, երգեր եւ անակնկալներ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Ֆր. Կ. Խաչի Թէյասեղանը վաղը, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ընկերուհի Նուարդ Խաչատուրեանի բնակարանը 2, rue J. J. Vial:

Նոյն օրը ժամը 2.30ին Սալ Ժան տ'Արքի սրահին մէջ շարժանկար դպրոցի աշակերտներու համար: Մեծերը կրնան ներկայ ըլլալ: Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Թագուհի Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Վարպետեան կը ծանուցանեն թէ ողբացեալ ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՐՊԵՏԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ Հոգեհանգիստ տեղի կ'ունենայ վաղը, կիրակի պատարագէն վերջ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը 21 Մայիս Երկուշաբթի օր: Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպիսկոպոս հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին:

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին:

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուելու Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյակնքահայրութեան համար ներէփափաքողներ կանկրնան դիմել Վարչութեանս: 4, rue des Trois Champtiers, Chaville (S. et O.)

(կնիք)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Դպրոցասէր Տիկնանց մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու անդամուհիները, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պ. Յովհաննէսեանի սրահին մէջ, 13, rue Pierre Curie. Bicetre: *Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Ժ. Մ.*

— Գարան քեզի ի՞նչ ըրած է, հարցուց ոստիկանը:

—Կը ցաւիմ, բայց չեմ կրնար ըսել, պատասխանեց Լէքամըն հանդարտութեամբ, օր մը կը պատմեմ, հիմա ոչ, միայն սաչափ ըսեմ որ Գարան իմ կեանս չարչարեց ու մեռցուց... Թ. Ք. այլեւս չի խօսեցաւ:

Ճաշի ատեն դարձաւ իր բարեկամին եւ հարցուց.

— Կէյըրբօլը կը ճանչնա՞ս...

— Կարծեմ այդ հարցումը ուրիշ անգամ մըն ալ ըրիր կամ թերեւս ուրիշ մըն էր. այո, կը ճանչնամ, տարօրինակ մարդ մըն է, արուեստական թեւ մը ունի...

— Շատ ճիշդ. ինչպէս կ'ուզէի իրեն հանդիպիլ...

— Ինչո՞ւ...

— Որովհետեւ անիկա Գարայի քովն էր անոր մահէն անմիջապէս առաջ...

— Ինչ, կասկածնե՞ր կան իր մասին...

— Բնաւ երբեք, քանի որ այս ոճիրը գործող մարդը երկու ձեռքն ալ գործածած է, երկուքին ալ պէտք ունէր. ո՛չ, ո՛չ. միայն կ'ուզէի այդ պարոնին հարցնել թէ ինչ նիւթերու մասին խօսեցան, յետոյ ո՞վ կար Գարայի սենեակը երբ ինքը ներս մտաւ:

— Հըմ.. ըսաւ Լէքամըն:

— Եթէ այդ երրորդ անձն ալ գտնեմ, տակաւին չպիտի կրնամ հասկնալ թէ ինչպէս սենեակէն դուրս ելան եւ ինչպէս կղպեցին ներսէ փականքը .. եթէ հին ժամանակները ըլլային գիրք մը կը գրէի այս «Հանգոյց»ին մասին. ի՞նչպէս փախած պիտի ըլլային քու հերոսներդ... Լէքամըն մտածեց քանի մը վայրկեան:

— Այո.

— Դրամարկղը խուզարկեցի՞ք...

— Մէջը ի՞նչ կար...

— Տետրակներ, գիրքեր եւայլն. ինչո՞ւ կը հարցնես:

— Եթէ դրամարկղը երկու դուռ ունենար՝ մէկը առջեւի կողմը իսկ միւսը ետեւը, կարելի՞ էր մէջէն անցնելով բակը իջնել:

— Այդ մասին ես ալ խորհած եմ, ըսաւ Թ. Ք.:

— Բնականաբար երբ մէկը պատմութիւն գրէ պէտք չունի իրական նութիւններով զբաղելու. այդ պարագային ուրեմն հեղինակը դրամարկղը պիտի ներկայացնէր իբրեւ փախուստի ճամբայ մը. այսինքն անիկա Գարային պիտի տար չուանէ սանդուղ մը որուն ծայրը կապուած է դրամարկղին. Գարա սանդուղը պիտի երկնցնէր բարեկամի մը, վար պիտի իջնէր եւ առաջուց պատրաստուած մեքենական խաղով մը սանդուղը ետեւէն պիտի հանէր եւ դրամարկղի ետեւի դուռը ինքնիրեն պիտի գոցուէր:

— Հրաշալի գաղափար է, ըսաւ Թ. Ք. սակայն այս անգամ այդպէս բան պատահած չէ կարծեմ. դրամարկղը ես աչքերովս տեսած եմ, զօրաւոր է չափէն աւելի, բայց գաղտնի դուռ չունի. ուրիշ բան մը խորհէ նայիմ... Լէքամըն խորհեցաւ.

— Երկրաչափութեանս այդ ատեն հնարքներու մասին կը մտածէի, բայց հիմա աւելի փորձառու եմ եւ չեմ կարծեր որ Գարայի բնակարկրկնակ պատեր ունէր... ուրիշ կարելիութիւն մը մտքես կ'անցնի, չի՞ կրնար ըլլալ որ սենեակին դրան ներսի փականքը դուրսը գտնուող մէկը՝ մագնիսական զօրութիւնով մը վեր քաշած ըլլայ...

— Այդ մասին ալ խորհեցայ եւ փորձեցի. անկարելի է...

— Բայց ես ի՞նչ պարտականութիւն ունիմ այս հանելուկը քեզի համար լուծելու, ըսաւ Լէքամըն խնդալով. եւ սակայն ուրիշ տեսութիւն մը ես, պայմանաւ որ քեզ չփոթութեան չի մատնեմ.

Ասուած գիտէ միայն որ Գարան սպաննելու համար ինծմէ աւելի զօրաւոր պատճառներ ունեցող չկայ...

Վառարանէն փախչիլ կարելի չէր ի հարկէ...

— Ոչ, փառաւոր կրակ մը կար անոր մէջ. սենեակը չափէն աւելի տաք էր...

— Անիկա Գարայի սովորութիւնն էր.. լաւ միտքս ինկաւ. փականքը մագնիսական զօրութիւնով բացուած ըլլալու թելադրութիւնս ալ սխալ էր, քանի որ երբ Ցոյնը այդ փականքը չինել տուաւ ես լաւ բարեկամ էի իրեն հետ եւ քիչ շատ գիտէի թէ ինչպէս կը գոցէր դուռը... բայց ըսէ նայիմ, դուն ի՞նչ տեսակէտ ունիս...

— Որոշ տեսակէտ մը չունիմ... կարծեմ Գարան անկողինին վրայ երկնցած կը կարդար այն երկու հատորներէն մէկը զորս գտանք անոր գլխակին քովը. յանկարծ յարձակումը կը կրէ. հեռաձայնը կ'առնէ օգնութիւն կանչելու համար եւ անմիջապէս կը սպաննուի...

— Հաւանական է, բայց շատ անորոշ, որ եւ է զէնք գտա՞ք...

— Ոչ.

— Մասնաւոր երեւոյթ մը նկատեցի՞ք սենեակին մէջ.

Թ. Ք. վարանեցաւ.

— Երկու հատ մոմ գտանք՝ մէկը անկողինին տակը, միւսը սենեակին մէջտեղը. այս վերջին պզտիկ մոմ մըն էր՝ Ծնունդի ծառերուն վրայ կախուած մոմերուն պէս, իսկ միւսը սովորական մոմ մը՝ մէջտեղէն կտրուած, հաւանաբար տեղւոյն վրայ կորուած էր որովհետեւ գորգին վրայ քանի մը փշրանքներ տեսանք, անոր մէկ կէսը կրակին մէջ նետուած ըլլալու էր, քանի որ վառարանին երկաթներուն վրայ ճարպի հետքեր նշմարեցինք...

— Ուրի՞շ...

— Պզտիկ մոմը ոլորուած մոմ մըն էր...

— Հը՛մ, Գարան մոմ չէր սիրեր...

— Ինչո՞ւ...

Լէքամըն արծաթ տուփէն սիկարէթ մը հանեց եւ ըսաւ.

— Իմ թափառումներուս ընթացքին շատ մը տարօրինակ վայրեր այցելած եմ, գացած եմ այնպիսի երկիրներ որոնք անծանօթ են քեզի եւ որոնց մասին հեղինակներն անգամ գաղափար չունին. տեսած եմ խելքէդ — մտքէդ անցած գիւղեր ու ապրած եմ այնպիսի ժողովուրդներու հետ որոնք ոչ կառավարութիւն. անոնց օրէնքները սերունդէ սերունդ կը փոխանցուին. գրաւոր արդար չունին անոնք, բայց խիստ են անոնց գործադրութեան մէջ. իրենց պատիժը անգութ է, եթէ ոչ անմարդկային. այնտեղ անհաւատարիմ կինը քարկոծեն մինչեւ որ մեռնի, իսկ գողին աչքերը կը հանեն...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՄԱՅԻՍ

DIMANCHE 13 Mai 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2495

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ԴԱԳԱՂԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

— Ահա կը մարին մէկ – մէկ: Ծառոնց ուժասպառ, ֆիզիքապէս ալ տեղի կուտան կամաց կամաց: Դիրքեր կը պարպուին, բացեր երեւան կուգան: Ի՞նչպէս պիտի լեցնենք:

— Հիները չեն ուզեր ինքնաբերաբար տեղի տալ եւ ասպարէզ բանալ, որպէսզի նոր ուժեր հասնին իրենց կողքին եւ գրաւեն պարպուած դիրքերը: Կարծես ճակատագրուած է որ սպասենք մինչեւ մէկուն – միւսին մահը...

— Բնական օրէնք է. ոչ ոք ինքնաբերաբար տեղի կուտայ, ոչ ոք թիզ մը հող կը պարպէ, առանց տիրական արժէքի մը՝ ուժի մը ճնշման: Այսպէս կ'ընթանայ ինչպէս ազգերու, նոյնպէս անհատներու կեանքը: Այսպէս է աշխարհի կարգը ինչպէս պատերազմի, նոյնպէս խաղաղութեան ատեն: Մինչեւ որ չզգացնես թէ կրնաս կատարել այսինչ գործը, մարդիկ դժուար տեղի կուտան կամ տեղ կը յատկացնեն:

— Մեր սերունդը ինչո՞վ պակաս է հիներէն: Անոնք ալ մեր տարիքը չունէի՞ն, երբ այնքան պատասխանատու դիրքեր գրաւեցին: Ինչո՞ւ կ'ուրանաք անոնց վրիպումները, կամ շատ կը տեսնէք մեր յաւակնութիւններն ու թերութիւնները:

— Միայն մտաւոր պաշարը չի բաւեր: Երբ կ'ըսենք արժէք՝ նկատի ունինք նաեւ բարոյական կորովը, նկարագիրն ու միւս առաքինութիւնները: Շատ բնորոշ է եւ բովանդակալից՝ հայերէն բառը, — արժանիք: Եւ յետոյ, ո՞վ ըսաւ թէ կ'ուրանանք հիներուն թերութիւնները: Ընդհակառակն, յաճախ նորերուն նորերն են որ գերագրական պանծացումներ կը կատարեն որոշ բարձունքի մը հասած անուններու, եղծելով հարազատ գիծերը: Թողո՛ւնք այդ: Ի՞նչ օգուտ մատնանշել թերութիւնները, երբ չես կրնար ճակաբաց ըսել կամ համոզել, — Ահա ես կամ այս գործին համար: Անշուշտ նորը պիտի ձգտի բան մը աւելցնել չհասած գետնին վրայ, իբրեւ մտաւոր արժէք եւ բարոյական հեղինակութիւն: Մանաւանդ պիտի ունենայ տիրական գիծ մը, ոչ միայն ճամբան հարթելու, այլ եւ հին միամտութեանց դուռները փակելու համար: Գիտէ՞ք ուրիշ ձեւ մը, փոխանցումը բնական օրէնքով կատարելու եւ վերանորոգում, թարմութիւն ստեղծելու համար:

— Այդ ընդհանուր խօսքերը բան չեն ապացուցաներ: Կարելի չէ՞ աւելի պարզ խօսիլ:

— Ինչո՞ւ չէ: Օրինակ, Ահարոնեան, Վարանդեան եւ ուրիշներ շատ մը գործերու կարգին վարած են արտաքին յարաբերութեանց ճակատը: Աղէ՞կ վարած են թէ գէշ, քննուած է եւ մնացեալն ալ պատմութեան կը վերաբերի: Քաղաքական – պետական ըլլայ թէ ընկերվարական, մենք այդ ճակատին ալ պէտք ունինք, ոտքը գետնէն չկտրելու պայմանով: Արդ, հիները կապ ունէին հիներու հետ, ըսենք՝ նախապատերազմեան հոգեբանութեամբ: Երկու կողմէն ալ, օտար թէ հայկական, կը հասնին, կը մարին մէկ – մէկ: Այսինչ երէց ընկերը կապ ունէր այնինչ օտարին հետ. մարդը մեռաւ: Օտար դէմք մը կը ճանչնար Ահարոնեանն ու Վարանդեանը: Մէկը անկողին ինկած է անդամալոյծ, միւսը ոչ եւս է: Անշուշտ յաջորդներ կան, բայց անոնք ալ յաւիտենական չեն: Յետոյ, կը բաւէ՞ եղածը պահել կամ գոհանալ եղածով, երբ սրընթաց կը թաւալին աշխարհն ու մարդիկը, ահագին անջրպետ մը բանալով մէկ օրէն միւսը... Այստեղ ալ ոչ միայն կապերը, այլ մանաւանդ անոնց բովանդակութիւնը նորոգելու խնդիր ունինք:

— Այդ բոլորը կարելի է կատարել կուսակցութեան միջոցաւ եւ տիրանալով անոր վարիչ դիրքերուն:

— Ղեկավարութիւն է նաեւ Կեդր. Կոմիտէն, ինչպէս մամուլը: Նոյն իսկ շարքերուն մէջ ըլլաք, ձեր արժանիքը կրնայ ճնշել եւ ուշադրութիւն գրաւել: Արհեստական միջոցներով ճամբայ չի բացուիր, ոչ ալ ամուլ յաւակնութիւններ սնուցանելով կամ դառնալով միեւնոյն կախարդական շրջանակին մէջ: Երէկ ալ այսպէս յառաջ նետուեցան, եւ եթէ շատ շատերը տակաւին կը դիմանան, հակառակ ժամանակներու փոփոխութեան, կը նշանակէ թէ կրնան արժեցնել: Չէ՞ք գիտեր, հիներ կան որ դեռ կ'ուսանին, իսկ նորերէն շատեր արդէն կանգ առած են, իրենք իրենց վկայական տուած ըլլալով ե՛ւ գիտութեան, ե՛ւ յեղափոխութեան ե՛ւ ուրիշ ամէն բանի մէջ: Կան ուրիշներ ալ որ լեցուն պաշար ունին, բայց զրկուած են կա՛մ բարոյական կորովէ, գործը սիրելու, իր կոչումին հաւատալու առաքինութենէն, եւ կամ կը նախընտրեն մնալ «բոլորտիքեան», «ամաթէօր» կամ «տիլէթանթ»:

— Մենք արիւն եւ կրակ տեսանք, ունեցանք անհնարին դառնութիւններ, եւ դժուար կը համակերպինք ընկալեալ սովորութեանց:

— Չենք վիճիր այդ մասին: Երկու խօսք միայն, — ոչ ոքի համար հաճելի է ընկալեալ սովորութիւնը: Ուրիշներն ալ ունեցած են դառնութիւններ կամ լուռ ցաւեր: Հարցը այն է որ, մեր ժողովուրդի ներկայ ողբերգութեան առջեւ, ոչ ոք իրաւունք ունի բարձրաձայն խօսելու իր անձնական տառապանքներու կամ նախասիրութեանց մասին: Քար պիտի դնենք մեր սրտին վրայ եւ պիտի դիմանանք, պիտի քամուինք, պիտի տապկուինք: Ուրիշ ելք չունինք: Պատերազմական վիճակի մը դատապարտուած ենք բոլորս ալ: Հիներուն թերութիւնները դարմանելու կամ թարմութիւն ստեղծելու համար, բաւական չէ ժխտական կամ վերապահ դիրքը: Հարկ է խրել, խորանալ եւ գործ արտադրել, գիծ պարտադրել: Հանրային կեանքի մէջ մէկ այս ճամբան ունինք, մէկ ալ բռնութիւնը կամ դիկտատուրան, որ ծիծաղելի է մեր պայմաններուն մէջ:

— Ձեր մատնանշած ճամբան կը սպառնայ կլորցնել մեզ:

— Նախապաշարում մը եւս: Այդ մասին կը խօսինք ուրիշ անգամ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿՐԱԿԻ ՊԻՏԻ ԲՌՆԷ ՕՏԱՐ ՕԴԱՆԱՒԵՐԸ

Եթէ մասնաւոր արտօնագիր չունենան

Գրած էինք թէ Թրքական կառավարութիւնը օրինագիծ մը կը պատրաստէ, սեղմումներ հաստատելով օտար օդանաւերու երթեւեկի մասին:

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ օրէնքը պատրաստ է արդէն եւ Մ. Ժողովը զայն պիտի վաւերացնէ յառաջիկայ շաբթու: Այս օրէնքին համաձայն, որ եւ է օտար օդանաւ չպիտի կրնայ թռչիլ Թրքական հողերու վրայ, առանց Թուրքիոյ պատերազմական նախարարութեան արտօնագրին: Այսուհետեւ որեւէ օդանաւ որ Թուրքիոյ վրայ կը թռչի առանց պաշտօնական արտօնագրի մը, կամ չի հետեւիր պաշտօնապէս գծուած ճամբուն, կրակի պիտի բռնուի: Եթէ օդանաւորդը վար առնուի եւ ողջ մնացած ըլլայ, պիտի դատուի իբրեւ լրտես:

Թուրքիոյ մէջ օդանաւեր ունեցող օտարականները պէտք է գործածեն թուրք օդանաւորդներ, պատերազմական նախարարութեան մէջ արձանագրուած ըլլալու պայմանով:

Այս խստութեանց պատճառը այն է որ, վերջերս կարգ մը օտար օդանաւեր թռած են զինուորական արգիլեալ շրջաններու վրայ: Հրամանագիրը կ'ըսէ թէ «Թուրքիա չի ճանչնար օդի ազատութիւն»:

Անխնայ պիտի ճզմուին դասակարգային թշնամիները

»»»··«««

ՈՉ ԹԷ ՄԵՂՄԱՑՈՒՄ, ԱՅԼ ՆՈՐԱՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոսկուայի թերթերը հրատարակեցին դատական գործավար Կրէլենկոյի մէկ ճառը, որ խօսուած է վերջերս, դատաւորներու, դատախազներու եւ ուրիշ դատական պաշտօնեաներու խորհրդաժողովին մէջ: Գործավարը ցաւ յայտնեց այն գրոյցներուն համար թէ ժամանակը եկած է աստիճան մը թուլացնելու խորհրդային պատժական դրութիւնը: «Բոլորովին սխալ է այդ: Դասակարգային պայքարը պէտք է շարունակուի եւ նոյնիսկ խստացուի: Թշնամի դասակարգերը ջախջախուած են, բայց անհատ թշնամիները կը մնան տակաւին: Մենք զանոնք բոլորը գնդակահարած չենք, ձերբակալած չենք, բոլորը ֆիզիքապէս ոչնչացուցած չենք: Շատ մը աշխատաւորներ դասակարգային թշնամիներու ազդեցութեան տակ կ'իյնան եւ կը խանգարեն ճարտարագործական ծրագիրները: Անոնք պէտք է զսպուին պատժական օրկաններու միջոցաւ, մենք պէտք է դաստիարակենք բռնադատումով: Պատժական օրկանները պէտք է իրենց ուշադրութիւնը ուղղեն հինգ գլխաւոր ճիւղերու վրայ, որոնց ամէնէն կարեւորն է պայքար սպառազինութեանց բարելաւման եւ արտադրութեան համար: Թերի արտադրութեան նուազագոյն պատիժը պէտք է ըլլայ 5 տարի բանտարկութիւն՝ գործարանի տնօրէններուն համար »:

Այն օրէն ի վեր որ ծանր հիւանդ էր Մէնժինսկի, Չեկային նախագահը (այժմ մեռած), գրոյցներ շրջեցան թէ պիտի ջնջուի Կէփէուն (Չեկա): Այս լուրերը անհիմն են, բայց կը հաստատուի թէ կարգ մը կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կատարուին կազմակերպութեան մէջ, դիւրացնելու համար անոր գործողութիւնները: Կէփէուն այժմ իրական վարիչն է ներքին եւ դատական գործավարութեանց, ինչպէս եւ ոստիկանութեան, սահմանապահ զօրքին, բանտերուն, պարտաւորիչ աշխատանքի ձեռնարկներուն, բանտային արհեստանոցներուն եւ խորհրդային զօրքի ամէնէն կարեւոր բաժիններուն:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Պ. ԷՌԻՕ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱԶԳ. ԴԱՀԼԻՃԸ

Արմատական – ընկերվարականներու արտակարգ ընդհ. ժողովի առաջին նիստէն իսկ փոթորիկ մը պայթեցաւ: Օրակարգին վրայ կար ազգ. դահլիճին գործակցելու խնդիրը: Շատեր հակառակ էին գործակցութեան: Պ. Էռիօ, որ անպաշտօն նախարար է Տումէրկի դահլիճին մէջ, յաջողեցաւ ջախջախել մասնակցութեան հակառակորդները: Իրականին մէջ, բուն օրակարգը կուսակցութեան մաքրագործման խնդիրն էր եւ բուռն ճառեր խօսուեցան այս առթիւ: Բանաձեւ մը կ'առաջարկէր օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին, որպէսզի Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին անդամները չմասնակցին որ եւ է անհատական ձեռնարկի որ դրամ կը ստանայ պետութենէն: Բանաձեւը կ'առաջարկէր նաեւ արգիլել որ կառավարական պաշտօնեայ մը երբ միեւնոյն ատեն փաստաբան է, որ եւ է դատ ստանձնէ պետութեան դէմ: (Այս բոլորը կը բխին Սթավիսքիի գայթակղութիւններէն):

Նիստին առաջին վայրկեանէն ուժգնօրէն ընդհարեցան Պ. Էռիօ, նախագահ եւ ձախակողմեան թեւը («Ժէօն Թիւրք», ինչպէս կը կոչեն): Այս հոսանքին ներկայացուցիչները անդադար կը պոռային: Պ. Էռիօ յանկարծ գոչեց. — «Կը լսեմ թէ կարգ մը պատգամաւորներ կը բողոքեն իմ հոս ներկայութեանս դէմ»: — Ոչ, կը բողոքենք ազգ. միութեան դէմ, պատասխանեցին ընդդիմադիրները:

Այն ատեն Պ. Էռիօ մանրամասնօրէն բացատրեց թէ ինչու մտաւ Տումէրկի դահլիճին մէջ, կուսակցութեան լիակատար հաւանութեամբ: Յայտնեց թէ պատրաստ է հրաժարելու կուսակցութեան նախագահութենէն, եթէ իր ընթացքը հաւանութեան չգտնէ:

Յետոյ յայտարարեց.

— Եւ պատուոյ խօսք տուած եմ, կուսակցութեան միաձայն հաւանութեամբ. ես կը յարգեմ տրուած խօսքը: Եթէ ամբողջ կուսակցութիւնը ինծմէ պահանջէ ետ առնել խօսքս, ես չպիտի առնեմ: Ես ազատ մարդ մըն եմ: Եւ կը վիրաւորուիմ, երբ կ'ըսեն թէ պաշտօն կը փնտռեմ կառավարութեան մէջ: Վաղը, երբ դուք ձեր տեսակէտները պարզէք, ինծի եւ միայն ինծի կը մնայ որոշել թէ կուսակցութեան նախագահ պիտի մնամ թէ ոչ»:

Այնուհետեւ երկարօրէն քննուեցաւ կուսակցութեան մաքրագործման խնդիրը: Մասնաւոր յանձնաժողովը անմիջապէս հաստատեց երեսփոխաններ Կառայի եւ Պոնսոի վտարումը: Ուրիշ երեսփոխան մը, Փրոսթ, հրաժարական տուած էր, բայց մերժեցին եւ որոշեցին դատել կուսակցական ատեանին առջեւ: Դատի տակ է նաեւ ուրիշ կարեւոր անդամ մը, Կասթօն Բոնէ: Դեռ շատեր կան ամբաստանութեան տակ, իբրեւ երեսփոխան, ծերակուտական կամ պետական պաշտօնատար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԱՊԻԿԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Շապիկներու դարաշրջանն է, — սեւ, կարմիր, ճերմակ, թուխ, կապոյտ:

Բոլորդ ալ գիտէք որ սեւը կը ներկայացնէ ֆաշականութիւնը, ինչպէս կարմիրը՝ խորհրդային յեղափոխութիւնը: Թուխն ալ խորհրդանշանն է հիթլէրականութեան:

Վերջերս Իրլանտայի մէջ հաստատուեցաւ կապոյտ շապիկը, իբրեւ խառնուրդ մը ֆաշականութեան եւ հիթլէրականութեան:

Մեծն Բրիտանիան, որ թունդ աւանդապաշտ է, ունի բազմաթիւ աւելորդապաշտութիւններ, միջնադարեան ծէսեր եւ անոնց համապատասխան հանդերձանք:

Իր վեհապետին թագադրութեան ծիսակատարութիւնը շատ կը յիշեցնէ մեր կաթողիկոսներուն օծումը:

Բայց, Մեծն Բրիտանիան կը խրտչի այսօրուան շապիկներէն:

Մայիս 9ին հարցապնդում մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, քմահաճ, շողշողուն հագուստներու եւ ուրիշ տարազներու մասին:

Փոխադրութեանց նախարարութիւնը արգիլած էր այս կարգի զգեստաւորումները, որոնք ընդհանրապէս իբրեւ « ռէքլամ » կը ծառայեն, եւ հետաքրքրութիւն շարժելով, տեղի կուտան բանուկ ճամբաներու խճողման:

Երեսփոխան մը հարցուց թէ՝ այս արգելքը կը վերաբերի՞ նաեւ քաղաքական համազգեստներու:

ՆԱԽԱՐԱՐԸ. — 1924ին եւ 1928ին օրէնքներ հաստատուեցան այս մասին: Նոր կանոնագիրն ալ անոնց լրացումն է եւ կը ձգտի խճողման առաջքը առնել եւ երթեւեկը դիւրացնել պողոտաներուն վրայ: Օրէնքին մեկնութիւնը մեզի չի վերաբերիր:

Հարցապնդող երեսփոխանը գոհ չմնաց եւ շարունակեց.

— Նկատելով որ սեւ շապիկներն ալ տեսակ մը քմածին պճնազարդ տարազներ են, եւ ամէն բանէ առաջ «ռէքլամ»ի կը ծառայեն եւ հետեւաբար ուշադրութիւն կը հրաւիրեն եւ բազմութիւն կը հաւաքեն, կը կարծեմ թէ կանոնագիրը անոնց ալ կը վերաբերի:

ՆԱԽԱՐԱՐԸ. — Պատուարժան բարեկամս ինչո՞ւ չի մտածեր թէ սեւ շապիկները կրնան ոչ թէ «ռէքլամ»ի մտքով ըլլալ, այլ պարզապէս հետեւանք՝ զանոնք փոխելու զանցառութեան: (*Քրքիջներ եւ ծափեր*):

Ներշնչուելով այս պատմութենէն, կը համարձակիմ հարցնել «Միացեալ ճակատ»ի սպայակոյտին թէ՝ ինչու, մասնաւորապէս դեկտ. 24էն ի վեր, Հայկոմկուսի կեդրոնը շուրջառ հագած անդաստան կը կատարէ, իսկ Ռամկավարները «եազմա»ն ձգած « կարմիր լալա են հագեր », իբրեւ վերջապահ փողոցային ցոյցերու:

Իբրեւ «ռէքլա՞մ» — որպէսզի բազմութիւն հաւաքեն — թէ սեւը ծածկելու համար...

ՎԱՀԷ

Թուրքերը չեն յարգեր Էնգիւրիի համաձայնագիրը

Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ կնքուած համաձայնագրին համաձայն, անցած յունուար 14ին վերջացած եւ կարգադրուած պէտք էր ըլլար կալուածներու խնդիրը: Սուրիոյ մարզպանութիւնը փետրուար ամսուն կը յայտարարէր թէ այդ պայմանաժամը երկարաձգուած է 6 ամիս եւս: Այսինքն մինչեւ 14 յուլիս:

Պէյրութի Թուրք հիւպատոսը նոր հրահանգ ստացած է իր կառավարութենէն՝ բանակցութեան մտնելու մարզպանութեան հետ, վերջնականապէս կարգադրելու համար կալուածներու խնդիրը: Տեղական թերթեր կ'ըսեն թէ Թուրք կառավարութիւնը որոշած է կարգ մը աննպաստ եւ Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու շահերուն անհամապատասխան առաջարկներ ներկայացնել: Ահա Թուրք կառավարութեան նոր առաջարկները. —

Ա) Մինչեւ հիմա այն Թրքահպատակները որոնց Սուրիա գտնուող կալուածները գրաւուած են, եւ կամ այն սուրիական հպատակները, որոնց Թուրքիա գտնուող կալուածները գրաւուած են, կատարուած իրողութիւնը պէտք է ընդունին եւ հաստատեն:

Բ) Կառավարութեան կողմէ գրաւուած եւ ծախուած կալուածներու Սուրիացի տէրերը, համաձայն արձանագրութեանց պիտի ստանան իրենց կալուածներուն փոխարժէքները, այսինքն Թուրք կառավարութիւնը ինչ գնով որ ծախած է, այդ գումարը միայն պիտի ստանան: Իսկ գրաւուած սակայն չծախուած կալուածներու փոխարժէքին շուրջ համաձայնութիւն գոյացնել կառավարութեան հետ:

Գ) Արեւելեան կուսակալութեանց մէջ գտնուող Յոյներ, նոյնիսկ Սուրիական հպատակ ըլլան, պիտի նկատուին Պոլսոյ պատրիարքութեան ենթակայ, հետեւաբար չպիտի կրնան տիրանալ Թուրքիա գտնուող իրենց կալուածներուն:

Չորս երեւելիներ եւս պիտի դատուին

Ընդհ. դատախազը դատական նախարարութեան դիմելով, խնդրեց երեսփոխանական առանձնաշնորհէն զրկել նախկին նախարար Ռընէ Ռընուն, ծերակուտական Փիւին, երեսփոխաններ Փրուսթը եւ Ֆալքօզը: Բոլորն ալ ամբաստանուած են իրենց դիրքը եւ ազդեցութիւնը չարաչար գործածած ըլլալու յանցանքով: Դատական նախարարը անմիջապէս խորհրդարանի դիւանին յանձնեց այս պահանջը:

Ամբաստանեալներէն ծերակուտական Փիւի արդէն իսկ հրաժարական տուած է: Դատախազը կ'ուսումնասիրէ նաեւ նախկին նախարար եւ երեսփոխան Պ. Անտռէ Հէսի պարագան, ինչպէս եւ ուրիշ կասկածելիներու խնդիրը:

Մայիս 20-21ի ցոյցերուն առթիւ

Համայնավարները նոր ցոյցեր կազմակերպած են մայիս 20 – 21ին (Հոգեգալուստ): Կառավարութիւնը այժմէն միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի չկրկնուին Սիթէ Ժան տ'Արքի եւ Ալֆորվիլի դէպքերը (մայիս 1), երբ պատնէշներ շինուեցան եւ կրակի տրուեցան, հանրակառքերու երթեւեկը խափանուեցաւ եւայլն:

Առանց խտրութեան պիտի վտարուին ցոյցերուն մասնակցող օտարականները:

250 ոճրագործներ բռնուեցան Նիւ Եորքի մէջ

Վերջերս երեք ոստիկաններ սպաննուած եւ չորս հոգի ալ վիրաւորուած ըլլալով, Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը մայիս 11ի գիշերը շարժման մէջ դրաւ երկու հազար գաղտնի եւ պաշտօնական ոստիկաններ, եւ ձերբակալեց 250 ոճրագործներ կամ կասկածելիներ: Այս դէպքը մեծ յուզում պատճառեց ամբողջ քաղաքին մէջ: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին նշանաւոր չարագործներ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

— oo —

Կարելի չէր առանց սրտի սեղմումի կարդալ Տիգրան Երկաթի օրագրութեան այն էջը, զոր Պ. Կիմիշկէրտան հրատարակութեան տուած էր վերջերս «1934» ֆրանս. շաբաթաթերթին մէջ:

Սրտի սեղմումը պատճառողը Պ. Կիմիշկէրտանը չէր անշուշտ, քանի որ իր տուած բացատրական տողերը բոլորովին անվնաս ու անգոյն էին, այլ ուղղակի այն մթնոլորտը որ կը բարձրանար օրագրութենէն: Տիգրան Երկաթ փորձած է բառ առ բառ արձանագրել Մօրիս Պառէսի հետ փոխանակուած խօսքերը՝ ճաշի մը ընթացքին: Եւ ի ներկայութեան հայրենասէրի մը որ կը դիմէ իր բարոյական աջակցութեան, Պառէս կ'ունենայ այնպիսի արտայայտութիւններ որոնք մեզի ըսել կուտան. — «Ըսել է մեր հայրերը այս տեսակ մարդոց վրա՞յ դրած էին իրենց յոյսը»: Այո՛, այս տեսակ: Ամբողջ խօսակցութեան ընթացքին Պառէս կը փափաքի որ իր գրքերուն «թիրաժ»ը բարձրանայ, կը փափաքի ցնկատառը ըլլալ հարաւային Ամերիկայի մէջ, երեւակայութեամբ կ'երթայ գիշերները լողանք առնել Թիֆլիզի բաղնիքները, անցորդ անխափաճաւի մը կը բարեւէ անոր բուէն տիրանալու յետին մտքով, եւ իր յոյսը կը դնէ «քու վրադ, Երկա՛թ, որպէսզի Հայաստանի մէջ փնտռես ու գտնես իշխանական պահ մը»: Առժամաբար միայն: Եւ յետոյ կուլայ:

Պառէսը չէ որ կը քննադատեմ: Առաւելապէս «բանաստեղծ» մըն էր ան, իդական, «երաժշտական», ռոմանթիք տեսակէն, այսինքն ոչ շատ թանկագին տեսակէն, ու բնական է որ այսպէս խօսի: Բայց եւ նոյնքան բնական է որ մենք ունենանք մեր սրտի սեղմումը, գիտնալով թէ մեր հայրենակիցը ինչքա՛ն արիւնոտ դատ մը պաշտպանելու համար մօտեցած էր գրագէտին, եւ ինչպիսի՛ յոյսերով: Հիմակուան ֆրանսական գրականութեան մէջ այլ եւս չկայ այս ռոմանթիզմը, բայց նոյն թեթեւութեամբ է որ ժամանակից գրագէտները կը մօտենան Հայոց: Անշուշտ հիմա ալ երեւակայութեամբ Թիֆլիզ կ'երթան, բայց իրենց «մեղքը» այդ չէ: Այլ որ թէ կը խօսին միմիայն Հայոց արտաքինին վրայ: Եւ գուրծէն: Մենք փողոցն ենք, իսկ իրենք կարծես նստած են գոց պատուհանի մը ետեւ: Հոս ակամայ գրչիս ծայրը կուգայ «պուռժուա» բառը: Լէօն Փոլ Ֆարկ սապէս կը սահմանէ այդ բառը,— «Պուռժուան ան է որ կը մարէ իր սենեակին ճրագը եւ կը լուսաւորուի փողոցի լապտերին լոյսով»: Մեզմով շատ քիչ կը զբաղին, բայց այդ քիչն ալ գրեթէ միշտ աննպաստ է: Խծբծանք է, շատ անգամ անճշդութիւն է:

Ահաւասիկ ընթերցանքներէս կազմած մէկ ցանկը:

Նուրբ Ժիրոտուն կ'ըսէ թէ (Je présente Bellita) Հայը գէշ կը հոտի: Մօնթէռլան գրեթէ նոյն գարշանքը ունի մեզ հանդէպ: Մարսէլ Այմէ երբ կ'ուզէ (Table - aux - crevés) մեծագոյն արհամարհանքը Հայուն հանդէպ»: բիչ բան չի գտներ եթէ ոչ «Թուրքին արհամարհանքը Հայուն հանդէպ»: Սէլին կը ներկայացնէ (Voyage au bout de la nuit) ամերիկահայ մը որ կը զբաղի լուերու վաճառականութեամբ, եւ վերջի՛ն ծայր երջանիկ կը զգայ ինքզինքը, երբ կը նշանակուի Ալասքայի կեդրոնին՝ ուր պիտի բանէ չան լուերու վաճառականութիւնը: Փիէռ Հէօմպուռ կ'ըսէ թէ (Escale) նաւաց մը Փիրէայէն իբրեւ յիշատակ կը բերէ միշտ հայ պոռնիկի մը հետ ունեցած հանդիպումը: Փիէռ Պընուա կը պնդէ որ (L'Oublié) մենք եղած ենք Թուրքերը ջարդող, բայց կը արտնջանք աւելի քան երբեք (1920): «Ճառեր կ'արտասանենք ազնուական Ֆրանսացիներուն, յետոյ անոնց սառնապատիկ աւելի սուղ քչելու համար ժամերը բռնելը»: Ժէռօմ եւ Ժան Թառօ իրենց ամբողջ սրամտութիւնը կը գործածեն ծաղրելու համար (Le chemin de Damas) Պէյրութի հայկական խեղճ կրպակներուն նշանատախտակները: Եւ ամբողջ Պէյրութի մէջ ուրիշ բան չկայ ծիծաղելի: Գիլ Կօլ կը նետուի (Une perle) Լաֆայէթի հայ գոհարավաճառներուն վրայ, իսկ Պիէռ Սամոռար այս մէջոցիս «էքսէլսիօր»ի մէջ հրատարակած իր ուսումնասիրութեամբ կը պնդէ թէ մենք աշխարհի լաւագոյն խարդախներն ենք (թղթախաղի մէջ): Այլ եւս չեմ ուզեր յիշել Ալպէռ Լօնտռը, որուն մեզ հանդէպ թքած պալարը (Marianne) առեւտրի մտառնշեց «Ցառաջ» եւ որ արդէն շատ ծանօթ է:

Եւ հիմա: Այս տեղեկութիւնները պարզութեամբ, չըսելու համար տափակութեամբ արձանագրելէ վերջ՝ արդար պիտի չըլլա՞ր որ ամբողջ կատաղութեամբս նետուէի այս գրագէտներու թանկագին փողկապին եւ բողոքէի: Պառայի նուրբ Ժիրոտուին թէ Հայը չէ որ կը հոտի, այլ Թշուառութիւնն է որ կը հոտի: Վկա՛յ ձեր Zoner: Հասկցնէի միւսին թէ մենք վերջի՛ն ծայր զոհ ենք լուերու վիճակագրութիւնը պատրաստելու համար, որովհետեւ զայն պիտի ներկայացնենք Ազգերու Դաշնակցութեան: Ազգերու Դաշնակցութիւնը չա՞տ կը սիրէ ՄԵՐ վիճակագրութիւնը: Կը գուրգուրա՛յ անոր վրայ:

Բայց մէկդի՛ հեգնանքը, մէկդի՛ յուրջ պատասխանը: Ոչ իսկ այնքանը պիտի ընէի գիտնալով թէ անոնք ասկէ աւելին գրած են ուրիշ որ եւ է ազգի վրայ եւ փոխադարձաբար: Ոչ իսկ այնքանը պիտի ըսէի, եթէ երբեք խոր պաշտամունք մը չունենայի այս գրագէտներէն ոմանց հանդէպ: Եթէ չգիտնայի թէ անոնք գրականութեան կը մօտենան իբրեւ նուիրական բանի մը եւ գիտեն խորացնել ինչ որ կեանքը կը նետ, կայացնէ դիտողին աչքերուն: Պիտի չըսէի մանաւանդ անոր համար որ ես ալ այն հայ երիտասարդներէն եմ, որ քննադատած են մեր խեղճութիւնները: Ֆրանսացի գրագէտն ա՛լ աւելի անշուշտ, չբաւականանալով խեղճ նշանատախտակով մը կամ թշուառ պոռնիկով մը: Բայց մինչդեռ մենք կը քննադատենք կրթնելով Հայուն առաքինութիւններուն, հաւատալով թէ ան պիտի կարենայ ուղղել ինքզինքը, Ֆրանսացին կը բաւականանայ մատնանշումով մը: Եւ այս պարագային այդ մատնանշումը նոյն ճիշդ իսկ է, մեզի կը թուի անընդունելի: Ընդունելի ըլլալու համար անհրաժեշտ չէ «հայասէր գրագէտ» ըլլալ. մենք կուշտ ենք այդ բանէն. բայց անհրաժեշտ է խորացնել: Այսինքն կանգ առնել Հայուն առջեւ ու չգոհանալով անցողակի լուսանկար մը, քննադատութեամբ մը: Կ'արժէ՞ կանգ առնել: Այն թերահաւատը որ ինքզինքը Ֆրանսացի գրագէտին տեղ դնելով ինձ այս հարցումը պիտի ուղղէ, անոր պիտի պատասխանեմ անշուշտ՝ այո՛: Այո, կ'արժէ մեր առջեւ կանգ առնել, ոչ թէ որովհետեւ մենք խեղճ ենք, մենք ջարդուած ենք եւ օգնութեան կարօտ (այս պատճառները բաւական չեն հետաքրքրելու համար գրագէտը), այլ որովհետեւ կարելի չէ այդքան հեռուէն գալ եւ միասին չբերել արժէք մը: Հայը կուգայ դարերու խորքէն, խորխորատէն եւ իբրեւ մարդ՝ անկարելի բան է որ այդքան տեղ կտրած ըլլայ առանց որ ժամանակը իր մէջ մեծցուցած ըլլայ մարգարիտ մը: Այսպէս է իբրեւ մարդ, բայց իբրեւ հաւաքականութի՞ւն: Չեմ ուզեր պատասխանել այս հարցումին, որովհետեւ գրականութեան նիւթը հաւաքականութիւնը չէ, այլ անհատը: Պիտի առարկուի թէ անհատը ժամանակի ընթացքին կրնայ աւրուիլ, կրնայ կորսնցնել իր գանձը: Ճիշդ է: Բայց հարց է այդ: Կորսնցուցա՞ծ ենք: Նախորդ սերունդի Ֆրանսացի գրագէտը մեզ պաշտպանեց հեռուէն, առհասարակ առանց անձնապէս ստուգելու հաւատաց մեր գանձին: Ինչպէս կ'ըսէ Մաքս Ժագոբի վրայ խօսելով, հաւատաց Գեթսեմանի մը նուիրականութեան եւ խաչակրութեան եյու: Այժմ նորերը խաչակրութեան չեն երթեր որքան ատեն որ իրենք անձնապէս փորձի չեն ենթարկած արժէք մը: Անշուշտ հոս չէ որ պիտի պարզեմ մեր արժէքը, արժանիքը: Այս յօդուածով ուզեցի ճշդել միայն ներկայ Ֆրանսացի գրագէտին դիրքը մեզի հանդէպ, խուսափողական, մակերեսային: Բացարձակ չգոյութիւն՝ նուիրումի:

Բայց կ'ուզեմ գրութիւնս աւարտել անով որով սկսայ՝ Մօրիս Պառէսով: Պիտի պատմեմ Պառէսի յիշած մէկ դրուագը, ան ալ ոչ թէ իբրեւ ջախջախիչ ապացոյց մեր գանձին, ոչ թէ իբրեւ հիմնական պատասխան դիտողութիւններու: Այլ մանաւանդ որովհետեւ պատմողը Ֆրանսացին է, պատմողը օտարն է: Ահա:

Պառէս երբ վերջին անգամ կ'այցելէ Սուրիա (Revue des Deux Mondes, Voyage au pays du Levant), կ'երթայ կրկին տեսնել իրեն սիրելի վայրեր: Այդ բացօթեայ եւ խմբական պտոյտի ընթացքին զինք կը հալածէ թշուառ լաճ մը, Հայու լաճ մը, մերինը: Շրջուն լուսանկարիչ է ան եւ Ֆրանսացիները (անշուշտ խղճալով) քանի մը անգամ կը լուսանկարուին: Եւ ահա ծառի մը բունին վրայ փորագրըուած կը տեսնեն աշխարհահռչակ Ֆրանսացիի մը ստորագրութիւնը: Պառէս անմիջապէս կը փափաքի այդ ստորագրութեան նկարը ունենալ եւ կ'երթան աճապարանօք կանչել մերինը: Տղան կը վերադառնայ մեծ ուրախութեամբ եւ կը սկսի . . . ո՛չ, ո՛չ, չուզեր լուսանկարել: Եւ հակառակ պնդումներու, հակառակ իր աչնածանքին, հակառակ իր կարօտութեան կը հեռանայ անմիջապէս: Ստորագրութիւնը կարդացած էր: Փիէռ Լօթի:

Չեմ գիտեր թէ Ժիրոտուի բաղձին պէս բոլոր Հայերը կը հոտի՞ն թէ ոչ: Ես իրեն պէս բոլորը չեմ հոտոտած: Բայց գիտեմ թէ Հայուն այս լաճը կը նախընտրէ հոտիլ:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

"ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ,,

oooo

Փարիզի պուլկար ընդհանուր հիւպատոսը, գնդապետ Լամուշ, մեծածաւալ հատոր մը հրատարակած է, վերջերս,— «Թուրքիոյ պատմութիւնը»:

Հատորը, որ տպագրուած է այս տարի, Փարիզի մէջ, կը բաղկանայ 426 էջերէ եւ կ'արժէ 30 ֆրանք:

Գնդապետ Լամուշ նիւթին անծանօթ անձ մը չէ: Ան տասնամեակ մը շարունակ գտնուած է Թուրքիոյ մէջ իբրեւ մարզիչ Թուրք ոստիկան զօրքին: Բնակութեան այդքան երկարատեւ շրջան մը կրնայ տալ անշուշտ, բաւական լայն ծանօթութիւն՝ երկրի մը անցեալին ու ներկային մասին: Ինչպէս կ'երեւայ հրատարակուած հատորէն, գնդապետը բաւական մեծ հետաքրքրութեամբ ուսումնասիրած է Թուրք պետութեան դարերու կեանքը, վերելքն ու անկումը, ինչպէս նաեւ վերջին տասնամեակին փոփոխութիւնները:

Գոնէ անձնապէս ինծի ծանօթ չէ թէ հեղինակը, Թուրքիա բնակութեան շրջանին, ինչ քաղաքականութիւն ունեցած է դէպի Թուրքը եւ «օսմանեան կայսրութեան բաղկացուցիչ տարրերը» — ինչպէս կ'ըսէին երբեմն:

Ստոյգ է, սակայն թէ որ եւ է խելքը գլուխը մարդ, որ կը ձգտի ճշմարտութեան լոյսին տակ առնել Թուրք ժողովուրդի եւ Թուրք պետութեան պատմութիւնը, պիտի գայ միշտ, Վ. Հիւկոյի եզրակացութեան— «Թուրքերը անցած են ասկէ» . . .

Թուրք ժողովուրդի կենցաղի, նկարագրի, անատակութեան, խաւար մտքի ու մոլեռանդ եւ արիւնարբու խառնուածքի մասին աւելի ճշգրիտ կարծիք պէտք է կազմած ըլլայ նմանապէս այն անձը, որ ոստիկան - զօրքերու կազմակերպման հոգն է ստանձնած: Գնդապետ Լամուշ ի հարկէ զանոնք ուզած է կրթել կամ կազմակերպել երկրին պահանջներուն եւ բնակչութեան համապատասխան ձեւով:

Եւ սակայն, Թուրքիա եկող - գացողներուն, բայց մանաւանդ հոն պաշտօնով մնացողներուն մեծ մասը միշտ ներկայացած են երկու դիմակով: Այսինքն, ներքնապէս խոր համոզում ունեցած են թէ Թուրքը այնպէս է ինչպէս կը ճանչնանք մենք՝ Հայերս: Այսուհանդերձ, երբ հարկ է եղած խօսիլ կամ գրել անոնց մասին, փառաբանած են զանոնք: Վասնզի, գաղտնութիւնը, հող, իր տեղը տրուած է սրտին կամ քսակին . . . : Ասոր ամէնէն ցայտուն օրինակն է Ֆրանսացի գրագէտ՝ Քլոտ Ֆարէր, զոր Թուրքերը ատեն մը ձեռքի վրայ պտըտցուցին, երբ ան տրամադիր եղաւ Փիէռ Լօթին փոխարինելու, բայց ատեն մը վերջ, չգիտես ինչ պատճառներէ դրդուած, «թրքասէր» Ֆարէր յարձակման ենթարկուեցաւ Թուրք մամուլին կողմէ, որովհետեւ սկսած էր աննպաստ արտայայտուիլ . . .

Մենք որ մեր մորթին վրայ զգացինք «Եւրոպացի»ին նկարագրի ողբերգութիւնը, շատ լաւ կրնանք ըմբռնել թէ ինչպէս կը գրեն ու կը խօսին անոնք:

Թուրքերը, խոստովանինք, մեզմէ շատ առաջ ու մեզմէ շատ լաւ ճանչցած են այդ նկարագիրը:

Եւ Թուրքիոյ պետական գոյութեան գլխաւոր պատճառը իրենց այդ ճշգրիտ ճանաչողութիւնն է:

Այսօր, «արդիականացած» ու յաղթական թէեւ, կը շարունակեն օգտագործել նոյն «եւրոպացի»ն:

Ուշադիր ընթերցում մը գնդապետ Լամուշի գիրքին, մեզ կը բերէ այդ եզրակացութեան:

Հեղինակը իր պատմութիւնը կը սկսի Թուրք ժողովուրդի եւ Թուրք պետութեան սկզբնական շրջաններէն:

Ուշագրաւ է այն պարագան, որ այդ «սկզբնական շրջան»ը կը տանի կըկսէ Քրիստոսէ յետոյ առաջին դարերուն, երբ Թուրքերը երեւան են եկեր պատմական բեմին վրայ: Օրաթերթի մը էջերուն մէջ կարելի չէ, անշուշտ, այդ հաստափոր գրքին սուտն ու իրաւը արտագրել եւ իրարմէ անջատել, զանոնք բաղդատելով նոյն իսկ Թրքական ուրիշ հեղինակութիւններու հետ: Գնդապետ Լամուշ կը մատնէ սակայն, որ իր գիրքը եւս կը հետապնդէ ոչ թէ զուտ պատմագրական, այլ քաղաքական նպատակ մը, որ բնաւ տարբերութիւն չունի Պոլսոյ մէջ գումարուած Պատմութեան Համաժողովի նպատակէն:

Անժխտելի իրողութիւն է որ երբ պատմութեան գիրքի մը մղիչ ազդակը քաղաքական կամ գաղափարական նպատակ մըն է, գործը կը դադրի, այլ եւս, իր արժէքը պահելէ: Թէեւ, ճիշդ է, կը ծառայէ զայն գրել տուողներուն դատին կամ տեսակէտին, ինչպէս եւ, յաճախ, հեղինակին . . .

Գնդապետ Լամուշ յետոյ կ'անցնի Թուրք պետութեան կազմաւորման շրջանին, օսմանեան պետութեան հիմնումը ապահովող դէպքերուն, Ենիչէրիի եւ Պոլսոյ գրաւումներուն: Անշուշտ, լայն տեղ կուտայ խալիֆայութեան գահին իւրացումին, բայց մանաւանդ Մեծն Սիւլէյմանի շրջանին:

Ուշագրաւ է նաեւ այն պարագան, որ հեղինակը 16րդ դարու սկզբնաւորութենէն կը սկսի օսմանեան եւ ֆրանսական յարաբերութեանց մասին խօսիլ, կ'անդրադառնայ առաջին «քափիթիւլասիոն»ին (1595): Իսկ աւելի վերջ, արդէն ծայր կուտայ յարաճուն անկման շրջանը — մէկ կողմէն Աւստրիոյ, եւ միւս կողմէ Ռուսիոյ ճնշումներուն ու նուաճումներուն տակ: Այդ թուականէն ասդին, բոլոր պատերազմներու ընթացքին Թուրքիան կորուստի կ'ենթարկուի: Ռուսիա հետզհետէ կը զօրանայ ու կը թափանցէ Սեւ ծովու եզերքը եւ պալքանեան թերակղզին կը մօտենայ: 1774ին կնքուած դաշնագրով, իրաւունքներ ձեռք կը ձգէ՝ քրիստոնեայ բնակչութեան շահերը պաշտպանելու մասին:

Հեղինակը միանգամայն կը գծէ Թուրքիոյ ներքին պատկերը: Կը նկարագրէ պետական կազմը՝ իր բոլոր տխուր կողմերով, կը բնորոշէ, օրինակ տալով Ենիչէրիները եւ այլ դէպքեր, կեդրոնական կառավարութեան անզօրութիւնը, եւ կ'անդրադառնայ քրիստոնեայ տարրերու խռովութիւններուն: Յունաստան անկախ է: Ռումանիա՝ ինքնավարական իրաւունքներու տէր:

Գնդապետ Լամուշ աննկատ թողած չէ նաեւ բարեկարգումներու փորձերը,— Թանզիմաթ, եւն., որոնք, սակայն, տեւական հետքեր չեն թողուր: Ահա Ղրիմի պատերազմը, Ռումանիան անկախ է: Պուլկարները գլուխ կը վերցնեն: Պոսնա Հէրսէք կը շարժի: Ռուս բանակը կ'անցնի Դանուբը, կուգայ մինչեւ Սան — Սթէֆանօ: Աւելի վերջ «ազատութեան» շրջանը, եւ Պալքանեան պատերազմը:

Գնդապետ Լամուշ հասած է ընդհ. պատերազմին: Հոս կուտայ այն պայմանները որոնց մէջ Թուրքիա մասնակցեցաւ այդ կռիւին: Կը հետեւի դէպքերուն ու կուգայ պատերազմի վերջաւորութեան: Զինադադար է: Որմէ վերջ՝ Քէմալը, ահաւասիկ եւ «յունական արկածախնդրութիւնը» Փոքր Ասիոյ մէջ:

Հեղինակը, պարզելէ վերջ միւս ուժերուն յաջողութիւնը, մանրամասնօրէն կը խօսի «քէմալականութեան» մասին: Կը նկարագրէ նոր պետութեան հիմքն ու արժէքը ու զայն կը վերագրէ Մուսթաֆա Քէմալի անձնական կամքին եւ ուժեղ բազուկին:

Աւելորդ է ըսել, որ հոս, այլ եւս, հեղինակը կը յիշեցնէ ամէն անոնք որ Թուրքիա կ'այցելեն ու «խանդավառուած» կը վերադառնան:

Ուշագրաւ է այն պարագան, որ Լամուշի «պատմութիւն»ը կ'արտայայտէ նաեւ քէմալական ուրիշ ձգտում մը,— սուլթանական շրջանները տալ անկման ու ապաշնորհ վիճակով, իսկ քէմալականը՝ նուաճումներով եւ արմատական բարենորոգումներով:

Առանց մանրամասնել ուզելու այս բոլորը, յիշեցնենք միայն որ հեղինա-

Եպերին

ooooo

Աղջնա՛կ . . .
Դուն երազիս անպարփակ
Ոսկեղէն սի՛րտն հեշտագին,
Թե՛լն արծաթեայ խոհերուս լո՛յս առէջին:
Աղջնա՛կ . . .
Կարմիր, նաշխուն եւ ճերմակ
Թեւող ամբի՛ծ բարութիւն,
Հեքին վրայ սա երազո՛ղ ջուրերուն:
Աղջնա՛կ . . .
Անցնող՝ նաւակ առ նաւակ
Դուն քաղցրութիւն եւ պերճանք,
Որ կը դողայ բընութեան մէջ գեղբերկրանք:
Հոգեա՛կ . . .
Բեհեզազարդ դուն լուսնակ,
Որ կը վայլես երկնքին
Աստղերը ջինջ, եւ արբշիռ լո՛յսը ամպին:
Հոգեա՛կ . . .
Իմ հոգւոյս մէջ անապակ
Կիթառահար դուն ոգի,
Որ կը յուզուիս նոյն իսկ առա՛նց քընարի:
Աղջնա՛կ . . .
Խոր աչերով կապտորակ
Դուն ծըլած վարդն ես անգին՝
Իմ կեանքիս մութ անդունդին բո՛ց շըթունքին:
Աղջնա՛կ . . .
Անխօս, բարի՛ աղջընակ,
Աղջնա՛կ, լոյսէ՛ պերճութիւն,
Մեխակի հետ դուն օրօրուո՛ղ հեզութիւն:
Աղջնա՛կ . . .
Անձայն, խոնա՛րհ դուն լուսնակ,
Ծամերուդ մէջ կը մըսի
Դէմքըդ լուսնակ, դողդ կիսաւա՛րտ համբոյրի:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԵՐԿՆՔԻ ԴԱՏԱՒՈՐԸ

(ՀԷՔԵԱԹ)

»»»· ·«««

Իսրայէլ, մահուան հրեշտակը, երբ կը թռչէր երկրի վրայ, կանգ առաւ իմաստուն դատաւոր Օսմանի մօտ:

Դատաւորը մեռաւ, իսկ անոր անմահ հոգին յայտնուեցաւ Մարգարէին առջեւ: Ասիկա տեղի ունեցաւ դրախտի մուտքին առջեւ:

Ծառերուն մէջէն, որոնք վարդերանգ ծաղիկներով զարդարուած էին, կը լսուէր աստուածային յաւերժահարսերուն զափերուն զարկը, որ ոչ երկրային վայելքներու կը կանչէր:

Իսկ հեռուն, աներեւակայելի ու անանցանելի անտառներուն մէջ, կ'արձագանգէին եղջիւրներու բախումը, ձիերու դոփիւնը եւ որսորդներու յանդուգն ձայները: Արաբական սպիտակ նժոյգներու վրայ հեծած երիտասարդներ կը սլանային արագոտն եղջիւրներու եւ կատաղի գիշատիչներու ետեւէն:

— Թոյլ տուր ինծ դրախտ մտնել, խնդրեց դատաւոր Օսմանը մարգարէէն:

— Լաւ, պատասխանեց մարգարէն, բայց նախ պէտք է ըսես թէ ի՞նչով արժանացած ես դրախտ մտնելու: Այսպէս է երկնքի օրէնքը:

— Օրէ՞նքը:

Դատաւորը խոնարհութիւն ըրաւ, ձեռքը ուղիղ տարաւ ճակատին, յետոյ՝ սրտին՝ իբրեւ նշան ամենախոր յարգանքի:

— Լաւ է որ երկրին վրայ օրէնքներ կան ու զանոնք կը գործադրէք: Ասիկա գովելի բան մըն է: Օրէնք պէտք է գոյութիւն ունենայ ամէն տեղ ու հարկ է զայն գործադրել: Այս խնդիրը լաւ կարգադրուած է երկրի վրայ: Լաւ, տեսնենք, ի՞նչ ծառայութիւն մատուցած ես երկրի վրայ, հարցուց կրկին մարգարէն:

— Իմ մէջ մեղք գոյութիւն չի կրնար ունենալ, պատասխանեց դատաւորը ինքնավստահօրէն. ես իմ ամբողջ կեանքիս ընթացքին մէկ բան միայն ըրած եմ՝ դատած եմ մեղքը: Ես դատաւոր էի աշխարհի վրայ: Դատեցի, ու դատեցի շատ խիստ:

— Անտարակոյս, դուն զանազանուած ես իւրայատուկ առաքինութիւններով, քանի որ դատած ես ուրիշները, վրայ բերաւ մարգարէն:

Դատաւորը սրտնեղեցաւ.

— Ինչ կը վերաբերի առաքինութեանց . . . չգիտեմ: Ես եւս այն էի ինչ որ էին բոլոր մարդիկը: Բայց ես դատեցի, որովհետեւ այդ բանին համար ամսաթոշակ կը ստանայի:

— Մեծ առաքինութիւն մը չէ ամսաթոշակ ստանալը, ժպտեցաւ մարգարէն: Ես չեմ ճանչնար ապականեալ մարդ մը որ հրաժարի ատկէ: Կը պարզուի հետեւեալը.— Դուն մարդիկը դատած ես, որովհետեւ անոնք զուրկ էին այն առաքինութիւններէն, որոնցմէ զուրկ է եւ երկինքը: Եւ ատոր համար ամսաթոշակ ստացած ես: Անոնք որոնք ամսաթոշակ կը ստանան, կը դատեն անոնք որոնք ամսաթոշակ չեն ստանար: Դատաւորը կրնայ դատել պարզ մահկանացուն, իսկ պարզ մահկանացուն չի կրնար դատել դատաւորը, եթէ նոյնիսկ այս վերջինը բացայայտօրէն յանցաւոր ըլլայ: Ասիկա կարծես կանխաւ մտածուած բան մըն է:

Դատաւորին ճակատը հետզհետէ աւելի կնճռոտեցաւ:

— Ես դատեցի օրէնքներուն համաձայն, չոր կերպով պատասխանեց ան. ես գիտէի բոլոր օրէնքները եւ ըստ այդ օրէնքներուն դատեցի:

— Իսկ անո՞նք, զորս դուն դատեցիր, անոնք եւս գիտէի՞ն այդ օրէնքները:

— Օ, ոչ,— հպարտօրէն վրայ բերաւ դատաւորը — ո՞ւրկէ պիտի կարենան գիտնալ: Ասիկա ամենուն տրուած չէ:

— Ուրեմն, դուն դատած ես անոնք որ ընթացք տուած չեն այն օրէնքներուն որոնցմէ տեղեակ իսկ չէին, գոչեց մարգարէն. իսկ դուն ի՞նչ ըրիր: Հոգ տարի՞ր որ բոլորը գիտնան այդ օրէնքները, որ լուսաւորուին տգէտները:

— Ես դատեցի, ընկճուած պատասխանեց դատաւորը:

— Երբ տեսար թէ դէմ կը շարժին օրէնքին, ջանք թափեցի՞ր ընելու համար այնպէս մը որ մարդիկ պէտք չունենան օրէնքները խախտելու:

— Ես թոշակ ստացայ դատելու համար:

Դատաւորը մռայլ ու կասկածոտ նայուածք մը նետեց մարգարէին վրայ:

Ու իր ճակատը պաղեց: Իսկ աչքերը ատելութիւն արտայայտեցին:

— Ո՛վ մարգարէ, պէտք է գիտել տամ քեզի թէ անտեղի բաներ կ'ըսես, կ'ըսես վտանգաւոր բաներ: Դուն կը տրամաբանես բոլորովին ազատ ու յանդուգն: Մարգարէ, ես քու դատողութեանդ կ'եզրակացնեմ թէ շիի մըն ես: Սիւննի աղանդէն մէկը պէտք չէ այսպէս տրամաբանէ: Քու բառերդ նախատեսուած են Սիւննիներու գիրքին մէջ:

Դատաւորը մտածեց եւ շարունակեց.

— Ու հիմ ունենալով Սիւննիի չորրորդ գիրքը, 123րդ էջ, վերէն չորրորդ կարգ, երկրորդ կէսէն ասդին, եւ առաջնորդուելով ծեր իմաստուններու, մեր մոլլաներուն պարզաբանութիւններէն, քեզ կ'ամբաստանեմ, մարգարէ՛ . . .

Այդ պահուն մարգարէն չկրցաւ զսպել ինքզինքը եւ խնդաց:

— Վերադարձիր, գնա երկիր, դատաւոր, ըսաւ ան, դուն մեզի համար չափազանց խիստ ես: Հոն, երկնքի մէջ, շատ աւելի լաւ է:

Ու գերիմաստուն դատաւորը երկիր վերադարձաւ:

— Բայց, ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ այդ, քանի որ ես մեռած եմ, գոչեց դատաւորը, ի՞նչպէս պիտի ձեւակերպուի:

— Կը խնդրեմ որ քու մահդ անիրական նկատես, ժպտեցաւ մարգարէն:

— Ա՛, այսպէս լա՛ւ է: Քանի որ այդպէս կը ձեւակերպուի, ես համաձայն եմ:

Ու դատաւորը վերադարձաւ երկիր:

Վ. Մ. ՏՈՐՈՇԵՒԻՉ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— «Ցառաջ»ի մէջ երեւցած թարգմանութիւններուս տակ երբեմն ստիպուած կ'ըլլամ չդնել հեղինակի անունը, պատճառը այն է որ ֆրանսերէն կամ պուլկարերէն պատմուածքները զորս ի ձեռին ունեցած եմ, չեն յիշած հեղինակները:

Ս. Տ.

կը արդարացուցած է գիրքին հրա-տարակութիւնը եւ ծառայած է իր կամ իրեն թելադրուած նպատակին:

Ու մէջտեղ դրած է հատոր մը եւս, որ լաւագոյնս կը նպաստաւորէ նոր Թուրքիոյ եւ «արդիականացած» Թուրք ժողովուրդի մասին նախընտ-րելի ու նախանձելի կարծիքի մը կազ-մութեան:

Նոր Թուրքիոյ վարիչները հետ-զհետէ աւելի զարկ կուտան քարոզ-չութեան գործին: Ներքին դասախօ-սութիւններով եւ հրատարակութիւն-ներով անընդհատ կը կռանեն՝ Թուրք անհատին մէջ ինքնավստահ ոգին, գոյն տանելով տեսակ մը ինքնա-պաշտութեան: Իսկ երկրէն դուրս անվերջ կը քարոզեն բոլորովին յե-ղաշրջեալ Թուրքիոյ եւ Թուրք պե-տութեան մասին գոյութիւն ունեցող գարաւոր կարծիքը:

Ու կը յաջողին:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«Ծաղկամօր տօնը»

»»· ·««

Հայ ժողովուրդը այս գեղեցիկ ա-նունը կուտայ Համբարձման տօնին: Փաստ մը եւս այս, որ նախաքրիստո-նէական տօն մըն էր ան: Հողագործ ժողովուրդ մըն էինք առենօք, եւ մեր տօներն ալ հիւսուած էին հողագոր-ծական կեանքի մը աւանդութիւննե-րուն գունագեղ ու բանաստեղծական տարրերով:

Կարելի չէ ամբողջութեամբ վերա-հիւսել այս երկրագործական տօնին մանրամասն պատկերը: Այսուհան-դերձ ծանօթ են գլխաւոր աւանդու-թիւնները, եւ այնպէս կը թուի թէ Համբարձման եւ Վարդավառի տօնե-րը շատ կը նմանէին իրարու: Արդա-րեւ Համբարձման եւ Վարդավառի տօնակատարութեանց մէջ աչքի կը զարնէ ջուրի եւ ծաղիկներու պաշտա-մունքը:

Ըստ այդ աւանդութեանց, Համ-բարձման գիշերուան մէջ երկրի բոլոր բոյսերը կ'արթննան եւ կը սկսին զը-րոյց ընել իրարու հետ, ծառը ծառին հետ կը խօսի, ծաղիկը կը ծռի եւ կը համբուրէ քոյր ծաղիկը, մինչ ջու-րերը կանգ կ'առնեն վայրկեան մը ու կը խաղաղին: Ճիշդ այն պահուն, երբ կանգ առնեն ջուրերը, հայ գիւղացին կը հաւատայ որ եթէ որեւէ առարկայ ձգեն ջուրին մէջ, ոսկի կը դառնայ առարկան: Այս հաւատքով, Հայաս-տանի կարգ մը գիւղերուն մէջ երի-տասարդները, երկսեռ խումբերով, Համբարձման գիշերը կ'երթան հո-սուն ջուրերու մօտ հսկում կատարե-լու, որպէսզի խորհրդաւոր ժամուն՝ ամանով ջուր վերցնեն յանկարծ հանդչող առուակներէն: Կ'ըսեն թէ երբ յաջողին ջուր առնել ճիշդ ժա-մուն, ոսկի կը դառնայ ջուրը ամա-նով միասին: Հայ գիւղացին կը հա-ւատայ, որ Համբարձման գիշերուան կիսուն՝ ջուրերը գերբնական եւ բու-ժական զօրութիւն մը կը ստանան, ուստի հիւանդ գիւղացիները ջուրը կը նետուին այդ գիշեր ու կը լուացուին, յուսալով որ կը բժշկուին: Նոյն գի-շերը տան մեծը ամանով մը ցորեն կամ գարի կը թափէ հոսուն ջուրին մէջ, որպէսզի առատութիւն ըլլայ:

Այս աւանդութիւնները կը ներկա-յացնեն տօնին «գեղարուեստական», աւելի ճիշդ՝ կախարդական կողմը միայն: Այդ արժէքը կը ներկայացնէ նաեւ «ծաղկավիճակը», որուն համար է, անշուշտ, որ օրը կը կոչուի «ծաղ-կամօր տօն»:

Համբարձման նախօրեակին, աղ-ջիկները դաշտերէն կը հաւաքեն զա-նազան ծաղիկներ, յետոյ եօթը աղ-բիւրներէ, լռելեայն եւ զգուշաւոր, ջուր կ'առնեն: Ջուրն ու ծաղիկները կը լեցնեն կուժի մը մէջ, միասին եօթը քար: Ու կը պահեն դաշտին մէջ, պարզ եւ աստղազարդ երկինքի տակ: Կուժին վրայ՝ յաւակաւ պատ-րաստուած պաճուճապատանք մը, որ կը կոչուի «վիճակ»: Ժողովուրդը այնպէս կը հաւատայ թէ կուժին ջու-րը, գիշերը, կը ստանայ գուշակու-թեան յատկութիւն: Առաւօտուն, աղ-ջիկները կը վերցնեն ծաղիկներով ու կանանչներով զարդարուած կուժը, «Ջան գիւլիւմ» հրաշալի երգաշարը երգելով՝ թափօրով կը մտնեն գիւղ: Այնտեղ կը սկսի «վիճակ»ի արարո-ղութիւն, — գուշակութիւններ տար-ւան բերքին յաջողութեան մասին:

Տօնին կախարդական բաժնին կը կապուի նաեւ աւանդութիւնը, որ, Շամախի մէջ, գիւղացիները կը մղէ, Համբարձման գիշերը, անքուն հսկել գետին եզերքը, որպէսզի տեսնեն «անմահութեան խնձորը», որ գետին ակունքէն գալով պիտի անցնի Շամա-խի մէջէն, — գիւղացիները կը հաւա-տան թէ ով որ տեսնէ «անմահութեան խնձորը» եւ ինչ որ խնդրէ այդ պա-հուն, կը կատարուի:

Բոլոր այս արարողութիւնները, հիւսուած բանաստեղծութեամբ եւ հայ հոգիին գունագեղ երեւակայու-թեամբ, իրենց էութեան մէջ կապ ունին երկրագործական տօնի մը հետ, — ջուրին պաշտամունքն է որ կը կա-տարուի այսպէս, ջուրին որ սնուցանող է ծաղիկներուն ու բերքին:

Փաստ մը եւս սա, որ Համբարձ-ման օրը ջուրին ու կանանչութեան հետ՝ հայ ժողովուրդը կը պանծա-ցնէ «եզ աղբարը»: Այն խոնարհ կեն-դանին, որ մեր գիւղացիին հետ կը հեւայ ու կը քրտնի դաշտերուն մէջ: Այսպէս, Վաղարշապատի մէջ, Համ-բարձման օրը, գիւղացիներու հսկայ թափօր մը, նուագարաններու ընկե-րակցութեամբ, կը պարացնէին կա-նանչութեամբ եւ ծաղիկներով զար-դարուած եզ մը, որ կը կոչուէր «Համ-բարձման եզ»: Հայ ժողովուրդը շատ կը սիրէր այն կենդանիները, որոնք կը բաժնեն իր աշխատանքը, — քա-հանան կ'օրհնէր եզը, նարօտ կը կա-պէին անոր եղջիւրներուն եւ կը զար-դարէին գոյնզգոյն լաթերով: Շնոր-հալի կ'արգիլէ այս սովորութիւնը.— «Եւ զայնս որ ի տօնս քահանայից եղեալ է ի ցուլսն՝ կարմիր արկա-նելով ծածկեն զանասունն եւ յեղ-ջիւրսն նարօտ բառ հնոյն օրինի, ա-մենեւին մի առնէք՝ զի աւելորդ է եւ անօգուտ եւ պատճառ գայթակղու-թեան»:

Այսպէս, ուրեմն, աշխատանքի տօն մըն էր Համբարձման օրը, — ծաղիկի, ջուրի, բերքի նուիրուած օր մը: Եւ ինչպէս բոլոր հին տօները, հեթանո-սական շապիկ մը նետուած էր վրան, սիրոյ եւ զուարճութեան պաշտա-մունքներ, — ա՛յդ կը մատնեն «Ջան գիւլիւմ» երգերը, իրենց բովանդա-կութեան մէջ, սիրոյ բոցավառ եւ ար-տայայտութեամբ մը: Ա՛յդ կը մատնէ նաեւ հետեւեալ խաղիկը, որ սիրոյ քաղցրութիւնը կը կապէ Համբարձ-ման տօնի գիշերուան.—

Համբարձման գիշեր, էն գիշեր,
Պառկիմ քո ծոց մէկ գիշեր,
Կրծեմ քո կարմիր թըշեր···:

խօսութեամբ մօր քո», «Տէր Ողոր-մեա··· Արի Աստուած» եւ «Քրիստոս պատարագեալ» երգերն աւելի՛ մօտ են իրենց նախնական բնագիրներուն քան թէ նախորդ հրատարակուածները: Իսկ «Հայր մեր»ի բաղդատմամբ՝ «Սուրբ Աստուած» կամ «Վեր համ-բառնամք զաչս ունելով» եւս հեռա-ցած են նախնական ձեւէն:

Կ. Ց. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ՀԱՅԱՍԷՐ ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ ՄԸ

oooo

Տեղացի Հայերը մէկէ աւելի ան-գամներ առիթն ունեցած են լսելու Գ. Ա. Գաստուէի (Amédée Gastoué) դա-սախօսութիւնները հայկական երա-ժշտութեան մասին:

Գ. Գաստուէ տարիներէ ի վեր նը-ւիրուած է հայ երաժշտութեան ու-սումնասիրութեան, հետեւելով ող-բացեալ Pierre Aubryի, որ վաղահաս մահուամբ բաժնուեցաւ մեզմէ:

Օրրի ոչ միայն Արեւելեան կենդա-նի Լեզուացվարժարանէնչըրջանաւարտ էր եւ հայ լեզուի ուսման համար ա-շակերտած էր ինձ, այլ եւ վկայուած էր Ecole des Chartresէ: Բարեբախտա-բար Գաստուէ ամուսիններ վայելած էին Օրրիի պէս հմուտ անձի մը բարե-կամութիւնը, որ ճամբայ բացաւ ի-րենց:

Այսպէս հաստատ հիմերու վրայ բարձրացուց Գաստուէ իր երաժշտա-գիտական ուսումը, որ զինք առաջ-նորդեց դէպի ուսուցչապետութեան ամպիոնը, եւ կոչուեցաւ նաեւ Ֆրան-սական Երաժշտագիտական Ընկերու-թեան (Société Française de Musicologie) նախագահութեան, զոր կը վարէ ցարդ:

Գ. Գաստուէ իրեն մասնագիտու-թիւն ըրած է եկեղեցական մանաւանդ արեւելեան երաժշտութեան պատմու-թիւնն ու քաղաքակրթութիւնը, որուն համար երկցս արժանացած է Ֆրան-սական Կաճառի վարձատրութեան, գնահատուելով իր բազմաթիւ երկա-սիրութիւնները:

Բարեկամ եւ հիացող մը Կոմիտաս վարդապետի, Գ. Գաստուէ մեծ յար-գանքով յիշատակած է զայն իր երա-ժշտական բանախօսութեանց մէջ: Իսկ վերջերս՝ Կոմիտաս վարդապետի պատրաստած «Պատարագի երգեցո-ղութեանց» եւ «Հայ ժողովրդական ե-րաժշտութեան» հրատարակութեանց առթիւ (Կոմիտաս վարդապետի Բա-րեկամներու Միութիւն) բարձր գը-նահատականով մը ներկայացուցած է զանոնք Ֆրանսական Երաժշտագիտա-կան Ընկերութեան մայիս 15ի ժողո-վին, ինչպէս գրած է նաեւ Revue de Musicologieի փետրուարի թիւին մէջ, երես 47:

Գ. Գաստուէի կարծիքով՝ Կոմի-տասի հրատարակութեան մէջ «Բարե-

Գ. Գաստուէ ծնած է Փարիզի մէջ, 1873ին:

Իր հրատարակուած երկերէն գլխա-ւորներն են.— Cours théorique et pratique de chant grégorien (1901—1904); Les origines du chant romain (1907); Catalogue des manuscrits de musique Byzantine (1907): L'Art grégorien (1910), եւն. եւն.:

Նոյեմբեր

ՔՐՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵՆԷՆ

Սիրոյ երգ մը ահա, զոր կ'երգեն Խարբերդի շրջանի կուրմանջ֊թիւրտե-րը: Առաջին տունը քիւրտերէն թարգ-մանուած, իբրեւ նմոյշ.—

Աղ պուէ նամա աղ կաչըգըմ,
Աղ զէղի հանօ զար տոր պըճըզըմ,
Քանի դու մերն է, մը պրաւինէ,
Քանի դու մերնինէ աղ չըրպըգըմ:

Աղջիկը.—
Ես հարսնուկ չեմ, ես աղջիկ եմ,
Դեղին ոսկիի շուրջի նախըշն եմ,
Եթէ դուն քաջ ես, զիս կը փախցնես,
Եթէ դուն քաջ չես, ես ի՞նչ ընեմ:

Տղան.—
Դուն կաքաւ մը չես, որ ես քեզ
Վանդակիս մէջ պահեմ,
Դուն խնձոր մը չես, որ գրպանիս մէջ
պտըտցնեմ,
Ես չեմ գիտեր քեզ ի՞նչ ընեմ:

Աղջիկը.—
Թող իմ հօրս տունը քու հօրդ տան
կից ըլլար,
Թող մէջտեղի պատը չըլլար,
Ուրիշին պայրամը տարին մէկ հեղ
ըլլար,
Խմս ու քուկդ ամէն օր ըլլար:

Տղան.—
Քու հասակդ է հարսի հասակ,
Քու աչքերդ են սեւ ճնճղուկի աչքեր,
Քու զիլիֆներդ են քիպարի զիլիֆ,
Միսս կերար դուն, միայն ոսկորներս
թողուցիր:

Ի ՊԱՏԻՒ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԹԱՒՐԻԶ, (Ցապաղած).— Թաւ-րիզի Մէմօրեալ եւ ազգային դպրոց-ներու աշակերտութիւնը կազմակեր-պել էր մի գրական — երաժշտական ցերեկոյթ, նուիրուած մեծանուն գը-րագէտ Ա. Ահարոնեանին:

Ցերեկոյթը տեղի ունեցաւ ապրիլ 13ին, Թաւրիզի հայ մշակութային միութեան տան սրահում, որ ճիշ-բար պատրաստել էր միութեան վար-չութիւնը՝ նկատի ունենալով ցերե-կոյթի գեղեցիկ նպատակը:

Հանդէս բաց արաւ աշակերտական միութեան կողմից՝ Արսէն Մամեան, որ երախտագիտութեան, յարգանքի եւ պաշտամունքի խօսք ուղղեց մեծ ուսուցչին՝ գրագէտ Ա. Ահարոնեա-նին, շեշտելով նոր սերնդի երախտա-գիտական ջերմ զգացմունքները հան-դէպ խօսքի եւ գրչի վարպետին, ազ-գային վշտի երգչին:

Օրուայ բանախօսն էր Պ. Անդրէ Տէր Օհաննեան, որ դպրոցական կազմա-կերպութիւնների կողմից հրաւիրուած էր խօսելու Ա. Ահարոնեանի մասին: Բանախօսը նախ գովեց նոր սերնդի երախտագիտական արտա-յայտութիւնը, շեշտելով, թէ քաղա-քակիրթ եւ ապագայ խոստացող սե-րունդն է, որ գիտէ գնահատել իր մեծ ուսուցիչներին: Ապա ջերմ ու արտա-գին խօսքերով ներկայացրեց Ա. Ահա-րոնեանին իբրեւ մեծատաղանդ գրա-գէտ, հեղինակ, յեղափոխական, իբրեւ ժողովրդի ընտրեալ տրիբուն եւ վեր-ջապէս իբրեւ ամենաժողովրդական դէմք, հայ իրականութեան մէջ: Իր ասածները հիմնաւորելու համար, բազմաթիւ փաստեր ու օրինակներ բերեց Ա. Ահարոնեանի կեանքից. յի-շեց, որ Ահարոնեանը ոչ միայն Հա-յերի, այլեւ շատ Եւրոպացիների կող-մից էլ է սիրուած:

«Բոլորիս հոգու մէջ մի կտոր կայ Ահարոնեանի հոգուց, հետեւաբար նա մեր սիրոյ եւ պաշտամունքի առար-կան պիտի մնայ ընդմիշտ, որպէս այդպիսին»:

Վերջում բանախօսը յայտարարեց, թէ Թ. Հ. Մշակոյթի Տան վարչու-թիւնն եւս ծրագրած է մի գրական-գեղարուեստական երեկոյթ, նու-իրուած Ա. Ահարոնեանին:

Մէջընդմէջ տեղի էին ունենում արտասանութիւններ, երգ եւ նուա-գում էր աշակերտական լարաւոր նը-ւագախումբը:

Աշակերտ — ուհիների կողմից ներ-կայացրին նաեւ երկու փօղիկ, «Ա-դամ եւ Եւա» եւ «Մկնիկ»ը:

Ցերեկոյթի զուտ արդիւնքն է 250 րիալ, որ պիտի փոխադրուի Ա. Ահա-րոնեանի խնամատար մարմնին:

Դիտող

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ԿԱՐՈՒԱԿԸ ԵՒ ՀԱՐՈՒՍՏԸ

(Տրամախօսութիւն)

»»» ·«««

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— (Սեղանին առջեւ նստած կ'աշխատի ու զուարթ զուարթ կ'երգէ միեւնոյն ատեն):

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— (Բեմին միւս կողմը լաւ կահաւորուած սենեակի մը մէջէ եւ արթննալով մահճակալէն կ'իջնէ աչքերը շփելով): Աստուած իմ, ինչ զարմանալի բան է այս, սա խեղճ կարուակը նորէն իր երգերով արթն-ցուց զիս: Ամէն օր, առաւօտէն մին-չեւ իրիկուն կ'երգէ ու կ'երգէ, կար-ծես բնաւ հոգ ու մտածում չունի: Իսկ ես հարուստ եմ իբրեւ թէ, ոչ գի-շերը քուն ունիմ ոչ ցորեկը հանգիստ, պարզապէս կը նախանձիմ իր վրայ, անտանելի է այս կեանքը:

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— Վայ մեր դրացի հարուստն ալ քունէն արթնցաւ ահա, պատուհանները բացուեցան: Էյ, թող ուտէ, ուտէ եւ զուարճանայ. իսկ մենք խեղճերս աշխատելէն գլուխ չառնենք··· հա կարէ հա, հա կարէ հա, հա սա ալ ըրէ, հա նա ալ ըրէ··· Խօ՛ֆ, կարծես թէ ալ սկսայ զզուիլ աշխատելէն ալ, ամէն բանէն ալ, քիչ մը ատեն ալ ես հարուստի պէս ապ-րէի եւ հարուստ դրացիս ալ ինծի պէս օրն ի բուն աշխատէր···:

(Ու մէկէն, անհոգ շեշտով մը նո-րէն կը սկսի զուարթ, զուարթ, զը-ուարթ երգել):

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— (Պատուհանին առ-ջեւէն բաւական ատեն մը կարուակը դիտելէն յետոյ). Վա՜յ չար սատանայ ինչ ալ անհոգ կ'երեւայ, արդեօք ին-ծի ալ կրնա՞յ սորվեցնել իրեն պէս զուարթ եւ անհոգ ապրելու միջոցը: Կեցէք, կանչեմ զինքը քովս եւ հաս-կնամ թէ ի՞նչէն է որ այնքան ուրախ է միշտ: Է՛յ, է՛յ, բարեկամ, բարե-կամ, դրացի, եկուր քիչ մը մօտս, ե-կուր հոս քանի մը վայրկեան, քեզի ըսելիք ունիմ:

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— (Ժողովուրդին նա-յելով). Երա՞զ կը տեսնեմ արդեօք, հարուստ դրացիս զիս իրեն մօտ կը հրաւիրէ: (Տարակուսելով կը նայի հարուստին):

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Քեզի եմ բարեկամ, քեզի եմ, եկուր քիչ մը հոս:

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— Հիմայ, հիմայ, կու-գամ կոր ահա: (Կ'երթայ հարուստին քով):

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Ըսէ նայիմ, կար-ուակ եղբայր, տարին ի՞նչ կը շահիս դուն:

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— Տարի՞ն···, ես ա-նանկ հաշիւներ չեմ բռներ, գիշեր, ցորեկ կ'աշխատիմ, ինչ որ շահիմ՝ ան կ'ուտեմ: Փառք Աստուծոյ, ամէն օրը կը բերէ իր շահը:

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Է՛հ, շատ լաւ, օրը ի՞նչ կը շահիս դուն:

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— Երբեմն շատ, եր-բեմն քիչ, ես ինչ գիտնամ, երբեմն ալ բնաւ եւ հետեւաբար ծոմ բռնելու կը պարտաւորուինք:

ՀԱՐՈՒՍՏԸ.— Ինծի մտիկ ըրէ, քեզի համար պահած եմ սա հարիւր ոսկին, որպէսզի պարապ եղած օրերդ ծոմ բռնելու չստիպուիս եւ զիս ալ օրհնես: Ա՛ռ տեսնեմ, այսքան ատեն դրացի ենք եղեր, մեծ բան մը չէ ը-րածս:

ԿԱՐՈՒԱԿԸ.— (Ժողովուրդին դառնալով). Ուրախութենէս խելքս պիտի թռցնեմ հիմայ, երազ չէ հէ՞ (աչքերը շփելով). ոչ երազ չէ, երազ չէ: (Դառնալով հարուստին). շատ՛ շնորհակալ եմ բարի դրացիս, չափա-զանց շնորհակալ եմ, ներէ որ երթամ, հեռանամ հիմա: Մնաս բարով, մնաս բարով: (Հասնելով իր տունը). Ո՞ւր պիտի դնեմ հիմա ես այս դրամը, հա, հա, գտայ, գտայ, սա ծակին մէջ կը պահեմ, վրան ալ քար մը, լմնցաւ գնաց: (Կը սկսի աշխատիլ: Ականջները ցցելով). հէ, հէ, ի՞նչ ձայն է ան, գո՞ղ կուգայ ինչ, արդ-եօք մէկը տեսա՞ւ դրամիս տեղը··· (Կը վերսկսի աշխատիլ) չէ բան չկայ, եղբայր, ականջիս ձայն է եկեր, բայց կեցէք, մէկ մը համրեմ, նայիմ, բան մը պակա՞ս է մէջէն: (Կը սկսի համ-րել). մէկ, երկու, երեք··· (Նորէն ականջները տնկելով). հէ՞, կատուն է ի՞նչ է, վայ անատակ կատու, ա՛ն ալ եկեր է դրամներս գողնալու, փիսա, փիսա, հանգիստ ձգէ զիս փի-սիկ, քսան, քսաներուն, յիսուն···, ճիշդ է, ճիշդ, բան չկայ: (Նորէն ծակը կը խոթէ դրամները ու քարը վրան կը դնէ, սկսելով աշխատիլ) հէ, հէ, (ականջները տնկելով). չէ այս անգամ ճիշդ է, ճիշդ, իրաւցնէ գող կայ, գող կայ, (Ոտքի կ'ելլէ եւ գաւազանը առնելով կը վազէ) կոր-սուեցէք, գողեր, աւազակներ, հոս ոչ ոսկի կայ, ոչ բան, գացէք, գացէք, ուրիշ տեղեր փնտռեցէք ձեր ուզածը, ես աղքատ աշխատաւոր մըն եմ, ես դրամ չունիմ: (Նորէն կը նայի գործի ու քիչ յետոյ կրկին ականջները տն-կելով). փիսա, փիսա, փիսի՞կն է արդեօք նորէն, հօշա, հօշա, թէ ոչ քուշուկն է···, Խօֆ, Խօֆ, արեւն քը-տինքը մտայ կարծես թէ, չեմ կրնար կոր աշխատիլ, հապա եթէ հիմա յա-ճախորդներս գան՝ ի՞նչ պատասխան պիտի տամ, ես ոչ մէկ ատեն սանկ օրս պարապ անցուցած չէի եւ գոր-ծերս ալ խոստացած օրս կը հասցնէի: Աս ինչ անտանելի եղաւ իմ կեանքս, արդեօք բոլոր հարուստները սա՞նկ կ'ապրին, ոչ աշխատելու ժամանակ ունիմ, ոչ ալ երգելու: (Ոտքի ելլե-լով): Չէ, չէ, պէտք չէ ինծի ոչ հա-րստութիւն, ոչ դրամ, տանիմ տիրո-ջը յանձնեմ, լմնցաւ գնաց: Էյ, բա-րեկամս, բարեկամս, ահա եկայ նո-րէն ես քեզի: Առ, բարի դրացիս, կը բաւէ այսքան ատեն վայելելս: Եա-ա, եա, եա ա՛ռ դրամդ եւ ինծի վե-րադարձուր իմ երգերս, իմ զուար-թութիւնս:

(Հետեւողութեամբ)

ԱՐԱՔՍԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»· ·«««

Տօնը Վարդանների, տօնը Մուշեղ-ների, Վահանների, Սեբուհների, Մու-րատների, Արամների··· Տօնը անա-նուն եւ անյիշատակ հազար նահա-տակների, տօնը Սարդարապատի վե-րապրող հերոսների:

Գալիս են հիւրերը խումբ խումբ, զոյգ, զոյգ, մէկ, մէկ···

Ամէն մէկ հերոսի մուտքը ողջուն-ւում է շնչօրհնատրի նուագով, ծա-փերով:

Ներկայ են հրաւիրեալները, գրա-ւած են աթոռները: Ռամիկ երկիր է Հայաստանը, դասակարգի խտրու-թիւն չկայ: Ներկայ են նախարար ու պատգամաւոր, զօրավար ու զինուոր, ուսուցչապետ եւ ուսանող, վաճառա-կան եւ արհեստաւոր, գործատէր եւ բանուոր, քաղաքացի և գիւղացի, ծե-րեր ու եկուոր:

Պատահական մարդիկ չեն դրանք, քմահաճոյքով հրաւիրուած, դրանք բոլորն էլ այս ու այն կերպ իրենց թանկագին աջակցութիւնն են բերած Սարդարապատի ազատարար յաղթա-նակին: Ահա եւ Շուշան մամիկը, մէջքը կոր, ցուպին կռթնած: Պատ-ւոյ աթոռ է ստանում այդ լաչակա-ւոր մամիկը: Նա էլ իր բաժինն ունի Սարդարապատի յաղթանակում: Այն օրհասի օրերին նա էլ պարապ չէ նըս-տել, իր շուրջն հաւաքած հարս ու աղջիկներ՝ դռնէ դուռ է ընկել, զէնք ու փամփուշտ, անունդ ու հագուստ է հաւաքել կռուողների համար, թի-կունքի կազմակերպութեան մէկ զամն է եղել:

Ու այդպէս, հաւաքուել, խմբուել են Սարդարապատ - հրաշապատումի կենդանի վկաները, իրենց մէջ ունե-նալով բուն հերոսները:

Նստած են նրանք. նախարարի կող-քին մի զինուոր, գիտնականի կողքին մի գիւղացի, բանուորի կողքին մի արդիւնաբերող, դիրքով տարբեր, սր-տով հաւասար: Հարազատ եղբայր մէկ հայրենիքի, մէկ ուրախութեամբ, մէկ մտահոգութեամբ շաղկապուած:

Ընտրուած է սեղանապետը, Շուշան մամիկը, իր օգնականները՝ երկրի մեծամեծները: Սկսած է քէֆը. կեր ու խում. բաժակաճառ, երգ, ու մէջ ընդ մէջ պար:

— Ծա՛փ, ծիծա՛ղ, տօն···

Շուշան մամիկը ոտքի, օղու բաժա-կը ձեռքին: «Զաւակներս, դառնում է նա սեղանակիցներին — ամէնքէն տա-րեցն եմ ձեր մէջ, մի մա՛յր, մի մա-միկ: Ոչ կարդալ գիտեմ, ոչ գրել: Բայց անուս չեմ. աշակերտած եմ կեանքի դպրոցին: Իմ առաջին ուսու-ցիչները եղած են իմ մամիկները եւ գրքերս նրանց հէքեաթները: Այդ հէքեաթներն ինձ ասել են միշտ, թէ Թագաւորի երեք զաւակներէն կրտսե-րը միշտ եղած է ամէնէն կորիճը, ա-մէնէն խելացին, ամէնէն անվեհեր եւ ամէնէն հայրենասէրը: Մեր երէկուայ հէքեաթի — Սարդարապատի վիշա-պաքաղներէն, որ խաչաձեւ ու դափ-նեպսակ բոլորած են այս սեղանի շուրջ, ամէնէն կրտսերն է Արամը. ուզում եմ որ խօսի Արամը»:

Ծափեր, ծափեր···

— Կեցցէ՛ Շուշան մամիկը, կեցցէ՛ հայ բոլոր մամիկները, ու թող յաւի-տեան ապրի նրանց հէքեաթ - դպրո-ցը: Խօսքը Արամինն է:

— Ուզում ենք, խօսի՛ր, ուզում ենք:

Կանգնում է Արամը, բռնում է կարմիր գինիով լեցուն գաւաթը, բայց չի համարձակւում բարձրացնել, տրո-փում է սիրտը. յուզումէն շառագու-նած է դէմքը: Չգիտէ ի՞նչ խօսքերով սկսի խօսքը. «Պարոններ, եւ տիկին-ներ, ո՛չ յարգելի սեղանա··· ոչ, ոչ»: Լռութիւն է. բոլորն սպասում են նրա խօսքին: Յանկարծ դադարում է սրտի զարկը, ինքը չէ, մի այլ մարդ գլուխ է բարձրացնում իր մէջ, նա գիտէ իր ասելիքը, խօսք չի որոնում:

— Սիրելի մայրեր, հայրեր, քոյ-րեր եւ եղբայրներ, հարազատ ան-դամները մեր մեծ ընտանիքի, Հայաս-տանի այս խաչը, որ հայ ժողովուրդն յանձին իր կառավարութեան նուիրեց ինձ, շատ ծանր է, ճնշում է կուրծքս:

Սարդարապատի գոյամարտը, որ ար-ժանացրեց ինձ այս խաչին, մի օրհաս էր մեզ պարտադրուած: Օրհասի պա-հին անասունն էլ է ըմբոստանում եւ պայքարում իր գոյութեան համար: Լինել չլինելու պայքար էր նա ու ա-մէն մարդ կռւում էր իր անձի, իր ժողովրդի կեանքի փրկութեան հա-մար: Մարդու ներսում կայ խանդա-վառութեան, ոգեւորութեան մի հնոց որ որ եւ է պատճառով բռնկելիս՝ մղում է նրան այնպիսի արարքների, որ մարդ ընդունակ չէ կատարելու նորմալ ժամանակ: Արտակարգ խան-դավառութենէ յառաջացած քաջու-թիւնը հերոսութիւն չէ: Նա կայծակի մի շանթ է, որ ընկնելով գետին, պատռում է ու այրում: Իսկական հերոսութիւնը ըստ իս՝ այն է, որ տե-ւական զգացում է մարդու հոգում, անմար մի քուրայ, արեւի անտես մի ճառագայթ, որ աննշմար կենսահիւթ է ներշնչում, կեանք է ծնում: Հիմա, որ ազատ հայրենիքի քաղաքացիներ ենք մենք, հիմա որ հեռու է մեզմէ օրհասի ժամը, հիմա է որ ամենէն աւելի պէտք ունինք հերոսների: Հե-րոս է նա, ով օրը օրին կատարէ հայ-րենիքէն իրեն պարտադրուած մանր, տաղտկալի աշխատանքը, հերոս է նա, որ օրը օրին, ամիսներ ու տա-րիներ շարունակ զէնքը ձեռին հայրե-նիքի սահմաններում, պատնէշի վրայ պատրաստ կենայ, ու չթողնէ, որ իր հայրենիքի, իր ժողովրդի համար կրկնուի մի նոր Սարդարապատ, որ պէտք չունենայ ծնելու ինձ պէս ա-ւափ նմանող հերոսների:

Մինչեւ օրս թեթեւ էի զգում ինձ, հիմա այս խաչը ճնշում է կուրծքս, պարտադրելով ինձ պարտականու-թեան խարոյկը միշտ վառ պահել իմ ներսում:

Այն խաչին արժանի պիտի համա-րեմ ինձ, այն խաչը թեթեւ պիտի գայ պատրաստ դառնալով հայրենիքիս պաշտպանութեան մարտկոցում, նրա ազատութիւնը փոխանցելով սերուն-դէ սերունդ, ստանամ եկող սերունդ-ներէն երջանիկ:

Մայրեր, առօրեայ հերոսը դաստ-նեցէք ձեր զաւակների մէջ, իսկ ինձ թոյլ տուէք աւանդապահը լինելու այս խաչի, մինչեւ որ յանձնուի նա իր արժանաւոր տիրոջը»:

Յուզուած էր. երկու մարգարտա-նման արցունքներ ցոլում էին նրա աչքերի արտեւանունքներում, գինու գա-ւաթը դողում էր մատների մէջ, էլ ասելիք չունէր:

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(15)

(Շր.)

Անգլիա պիտի վերազինուի

Գ. Հէնտըրսէն Փարիզի մէջ երկարօրէն խորհրդակցեցաւ արտաքին նախարարին հետ, զինաթափութեան խորհրդաժողովի մասին: Համաձայնութիւն գոյացաւ մայիս 29ին գումարելու խորհրդաժողովը: Ֆրանսայի տեսակէտը կը մնայ անփոփոխ.— ընդդիմանալ որ եւ է համաձայնութեան որ կը ձգտի կրճատել Ֆրանսայի ապահովութիւնները, միեւնոյն ատեն վերազինուելու իրաւունք տալով Գերմանիոյ:

Գ. Պոլտուին, Անգլիոյ փոխ — վարչապետը, առջի օր ճառ մը խօսելով պահպանողական կիներու ընկերակցութեան համագումարին մէջ, յայտարարեց.

— Եթէ պետութիւնները չյաջողին համաձայնութեան մը յանգիլ, մասնաւորապէս օդանաւային ապառազինութեանց կրճատման համար, Անգլիա չպիտի չարունակէ անտարբեր մնալ եւ պիտի ջանայ իր օդանաւային սպառազինութիւնը հաւասարեցնել ամէնէն զօրաւոր պետութեան մակարդակին: Կը խնդրեմ կատարելապէս վստահիլ կառավարութեան, ազգային պաշտպանութեան ճակատին վրայ: Մենք ալ Մեծն Բրիտանիոյ մայրերուն չափ կ'ուզենք որ մեր զաւակները չտեսնուին օր մը պատերազմի բռնուիլ, մենք անկարելին կը փորձենք, փրկելու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը, մեր երկրին ապահովութիւնը եւ պատիւը:

⁂ Հիթլէր մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկած էր Լոնտոն, զինաթափութեան մասին խորհրդակցելու համար: Թերթերը կը գրեն թէ պատուիրակը վերադարձած է ձեռնունայն: Այս առթիւ պատուիրակը յայտարարեց թէ Գերմանիոյ դիրքը երբեք չէ փոխուած եւ թէ անոր պահանջները նուազագոյն ծրագիրը կը ներկայացնեն:

ԻՆՉ ԷՐ ՍՊԱՆՆԱԾ ԿԻՆԸ ...

Անցեալ օր սարսափելի ոճիր մը գործուեցաւ Լոնտոնի մէջ: Ազգայնական երեսփոխան Ֆիլիփ Անտոյի ազգականը, Միչէլ, սարսափահար կը հաղորդէր թէ իր 19 տարեկան կինը սպաննուած է անծանօթներու կողմէ: Ոստիկանութիւնը քննութեան ձեռնարկեց եւ պահ մը կարծուեցաւ թէ նորէն քաղաքական ոճիր մըն է որ կը գործուի:

Այժմ լուսաբանուած է գաղտնիքը: Միչէլ երկու ժամ անընդհատ հարցաքննուելէ յետոյ, առջի օր խոստովանեցաւ թէ ինք սպաննեց կինը, իբրեւ հետեւանք բուռն վէճի մը: Պատճա՞ռը,— կինը պէտք եղածին չափ տաք չէր եւ միշտ կոխ կ'ունենային: Բայց պատմութիւնը բոլորովին պարզ չէ. որով — հետեւ Միչէլ 800,000 փրանքի ապահովագրած էր իր կնոջ կեանքը, եւ յատկապէս ճշդած էր թէ սպանութեան պարագային ալ պիտի ստանայ ապահովագրութիւնը: Երկրորդ ծանրացուցիչ պարագայ մըն ալ այն է որ վերջերս նորոգել տուած էր այն հրացանը որով սպաննեց կինը:

Ամուսնութիւնը կատարուած էր նամակագրութեամբ: Միչէլ բնակարան էր վարձած ամայի վայր մը, որպէսզի ենթադրել տայ թէ թափառաշրջիկ մը կատարած է սպանութիւնը: Զոհը վերջերս իր քրոջը կը գրէր թէ կը վախնայ որ սպաննուի: Ոճրագործին հայրը ընդհանուր դատախազ է Լոնտոնի մէջ: Երբ իմացաւ թէ սպանութեան մեղքը իր զաւակին վրայ կը ծանրանայ, 15 օրուան արձակուրդ խնդրեց: Միչէլ լռանոտ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Թագուհի Վարպետեան, Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Վարպետեան կը ծանուցանեն թէ ողբացեալ ԿԱՐԱՊԵՏ ՎԱՐՊԵՏԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ Հոգեհանգիստ տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի Պատարագէն վերջ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

Կը հրաւիրուին հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119, Ավընիւ տ'Իթալի, Մէթրօ՝ Պլանշի քովի սրճարանը:

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ ըլլալ այս խիստ կարեւոր ժողովին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սելանիկէն Նշան Աբրահամեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ բընիկ կեսարացի Գէորգ Աբրահամեանը, որ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր Լոնտոն կը բնակի: Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ամերիկեան Բօլէճի հասցէով, Խարիլաօս, Սելանիկ:

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր: Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին:

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին:

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյս կնքահայրութեան համար ենթէփափաքողներ կանխրնան դիմել Վարչութեան: 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)

(Կնիք)

Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի յիշատակին

Հ.Յ.Դ. Իսի լէ Մուլինոյի ՄՈՒՐԱՏ խումբը հովանաւորութեամբ ՋԱՒԱՐԵԱՆ Կոմիտէի կը տօնէ ՄՈՒՐԱՏԻ մահուան 15 ամեակը եւ իր ծննդեան 60 ամեակը այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 2 rue Alexandre Guilmant, Սալ Մառի Տէլմայի մէջ, Մէտոտնի կայարանին դիմացը:

Կը նախագահէ ընկ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ՝ ԱԲ. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Յարգանքի խօսք ընկ. ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յիշատակին:

կ'արտասանեն ընկ. Օ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԾԱՏՈՒՐՕՖ եւ Օր. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ,

կ'երգեն՝ Օր. ՀՌ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ եւ Պ. ԽՕ. ԻՒՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆ

կը նուագէ՝ Թառիստ ԺՕՐԺ.

Ճոխ եւ խնամուած գեղարուեստական բաժին:

Հաղորդ. միջոց.— Առնել հանրակառք թիւ 23 եւ 32 եւ իջնել Փէրմ տ'Իսի, ուր կը սպասեն առաջնորդներ: Շոգեկառք Մոնփարնասէն եւ իջնել Մէտոտնի կայարանը:

Տախսերու համար կը գանձուի 3 փրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ և ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԽՕՍԻՆԵԼ ՀԱՅԵՐԷՆ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՅԻՍ
MARDI 15 Mai 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2496

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԿԸ ԳՕՒՆԱՒՈՐՈՒԻ

— oo —

Կիրակի օր վերջացաւ Նախկին Ռազմիկներու Ազգ. Միու-թեան համագումարը, որ բացուած էր Մէցի մէջ:

Ֆրանսայի ներկայ վիճակին մէջ, այս համագումարն ալ կը կազմէ ուշագրաւ երեւոյթ մը, իբրեւ ժամանակի նշան:

Արդարեւ, օրակարգին հիմնական մասը կապ ունէր օրուան հարցերուն եւ պետութեան վերակազմութեան հետ:

Նախկին ռազմիկները հետզհետէ կը չեչտեն իրենց ազդեցու-թիւնը եւ կ'ուզեն տիրական դեր կատարել կառավարութեան մէջ:

Նկատելի է որ, վարչապետ Պ. Տումէրկ հարկ դատած էր հա-մագումարին ղրկել հանգստեան թոշակներու նախարարը: Պ. Ռի-վոլէ հանդիսաւորապէս կարդաց իր նամակը:

Այդ գրով, Պ. Տումէրկ ցաւ կը յայտնէր իր բացակայութեան համար, եւ կը շեշտէր թէ՝ կառավարութիւնը փոխանորդաբար ղրկելով Պ. Ռիվոլէն — թոշակներու նախարար եւ Միութեան քարտուղար — կ'ուզէ իր ջերմ համակրանքը յայտնել ժողովին եւ անոր կատարած աշխատանքներուն: Եւ իբրեւ պատգամ կը յիշե-ցնէր օրուան նշանախօսքը,— «Ֆրանսա ամէն բանէ առաջ»:

Մնաց որ, բուն համագումարին օրակարգը, խօսուած ճառերն ու քուէարկուած բանաձեւերը որ եւ է տարակոյս չեն ձգեր հետա-պնդուած ուղղութեան մասին:

Ժողովին վարիչ դէմքերէն մէկը, Սէնի երեսփոխան Ժան Կուա, շեշտակի դրաւ հարցերը, ուժգնօրէն ձաղկելով խորհրդա-րանական ամբոխավարութիւնը:

Իր բանաձեւը, որ ուղեգիծը պիտի կազմէ նախկին ռազմիկ-ներու միութեան, առանց վերապահութեան կը յայտարարէ թէ՝ խորհրդարանական դրութիւնը՝ իր ներկայ ձեւով՝ չկրցաւ տալ պատուաւոր եւ մաքուր հանրապետութիւն մը:

«Իշխանութեանց բաժանումը, որ արձանագրուած է սահմանադրութեան մէջ, իբրեւ անվիճելի հիմը ամէն ազատ վարչաձեւի, դարձած է մեռեալ տառ. պետութեան հեղինակութիւնը անհետացած է, քաշքշուելով հատուածներու եւ հակամարտութեանց միջեւ. այս կարգի մոլորութիւնները շարունակուելով, երկիրը պիտի առաջնորդեն քաղաքացիական պատերազմի եւ օտար արշա-ւանքի, իբրեւ հետեւանք տեւական գայթակղութեանց»:

Այս հիմնաւորումներէն վերջը, բանաձեւը կը դնէ վճռական պահանջներ, որպէսզի վերահաստատուի պետութեան հեղինա-կութիւնը, «փրկելով զայն սակաւապետութեանց յայտնի կամ գաղտնի թելադրութեններէն, գաղտնի ընկերութիւններէն եւ բոլոր անհատական շահերէն»:

Ի՞նչ են այդ պահանջները.—

1. Իրաւունք տալ հանրապետութեան նախագահին, լուծելու երեսփ. ժողովը, առանց նախապէս առնելու Ծերակոյտին հաւա-նութիւնը:

2. Զգալապէս կրճատել նախարարներու թիւը. Աւելի յաճախ նախարարներ ընտրել խորհրդարանէն դուրս:

3. Նոր կանոնագիր մը հաստատել պետական պաշտօնեանե-րուն համար, անոնց արհեստակցական միութիւնները (սէնտիքա) վերածելով պարզ ընկերակցութեանց, համաձայն 1901ի օրէնքին:

4. Օրէնսդիր իշխանութենէն ետ առնել որ եւ է նախաձեռնու-թիւն՝ ծախքերու մասին: Ապահովել գործադիր իշխանութեան ի-րական անկախութիւնը:

5. Գաղտնի ընկերութիւնները վերածել կանոնական ընկե-րակցութեանց, համաձայն 1901ի օրէնքին:

Ո՛ր եւ է բացատրութեան կը կարօտի՞ն այս պահանջները:

Այս բանաձեւն ալ չի՞ հաստատեր թէ՝ հետզհետէ կը գունա-ւորուի քաղաքական ղեկավարութիւնը դէպի աջ ուղղելու հոսան-քը, որուն առաջին ազդանշանը տրուեցաւ փետր. 6ի դէպքերով եւ որուն գլուխն անցած են նախկին ռազմիկները:

Համագումարին անդամներն ալ չեն ծածկեր այս պարագան:

Ժողովէն յետոյ տրուած հարցերոյթին մէջ, մէկէ աւելի ճա-ռախօսներ աշխարհաբար բացատրութիւններ տուին իրենց խմբա-կան ձգտումներու մասին: Առենախօս մը շեշտեց.

— «Փետր. 6էն ի վեր, երկիրը իր աչքերն ուղղած է նախկին ռազմիկնե-րուն եւ մասնաւորապէս անոնց Ազգային Միութեան վրայ: Արդարեւ, այդ օ-րէն ի վեր, մեր մեծ ընկերակցութիւնը երեւան եկաւ իբրեւ բարոյական եւ նիւթական ուժ մը որուն առջեւ հարկ է խոնարհիլ»:

Գունաւորման կամ գոյներու խառնման այլապէս պերճա-խօս պատկեր մը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի աջակողմեան հո-սանքներու զօրացումը, վերջին ամիսներու ընթացքին:

Շատ լուրջ եւ իրազեկ թերթի մը կողմէ կատարուած վիճա-կագրութեան համաձայն, արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի ան-դամներուն թիւը, որ 70,000 էր փետրուարեան դէպքերէն առաջ, մեծապէս աւելցած է այդ օրերէն ի վեր:

Դեռ աւելի կարեւոր պարագայ մը,— փետրուարեան դէպ-քերէն յետոյ այս կազմակերպութեան անդամները զէնք ճարելու, գնելու հրաման առած են:

Զգալապէս կը զօրանայ նաեւ Հայրենասէր Երիտասարդներու կազմակերպութիւնը, որ հիմնուեցաւ տասը տարի առաջ եւ ունի 240,000 անդամ, տարեկան 1,500,000 ֆրանք եկամտացոյցով:

Երրորդ կազմակերպութիւն մը, հռչակաւոր Քոթիի «Ֆրան-սական Համերաշխութիւնը» կը ցուցնէ 180,000 անդամ:

Չորրորդ կազմակերպութիւն մը, «Հրեղէն Խաչը», որ կազ-մուած էր 1929ին եւ ունէր 5000 անդամ, արագօրէն աճեցաւ վեր-ջերս, դարձեալ իբրեւ հետեւանք փետրուարեան դէպքերուն, ո-րոնց մէջ տիրական դեր կատարեց:

Իսկ Նախկին Ռազմիկներու Ազգ. Միութիւնը կը ներկայա-ցնէ մօտ մէկ միլիոն անդամ, գլխաւորապէս կեդրոնացած Փա-րիզի մէջ:

Այս՝ մէկ երեսն է տակաւին:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔ.Ի ԴԱՏԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ԱՇՆԱՆ

Մասնաւոր նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ աշնան յետաձգուած է դեկտ. 24ի սպանութեան դատավարութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար մայիս 14ին (երէկ):

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒԱԾ(?)

Պարսկաստանի հայ դպրոցներուն խնդիրը ծանր վիճակ առացած է վեր-ջերս: Կրթական նախարարութիւնը կ'ուզէ տառապէս գործադրել դպրոցներու պարսկացման ծրագիրը, որ յետաձգուած էր 1930էն ի վեր: Երկար բանակցու-թիւններէ յետոյ, կարելի եղած էր գտնել միջին ճամբայ մը, որուն համաձայն շաբաթը 93 ժամ հայերէն, 123 ժամ ալ պարսկերէն դասաւանդութիւններ պի-տի կատարուէին:

Վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, աւելի խիստ պայմաններ առա-ջարկուած ըլլալով, հայկական դպրոցները փակուած են: Առ այժմ վերապա-հութեամբ կը հրատարակենք Թէհրանէն ստացուած հետեւեալ նամակը (27 ապրիլ), սպասելով մեր թղթակցին տեղեկութեանց.—

Կրթական նախարարութիւնը պահանջած է բոլոր առարկաները աւանդել պարսկերէն: Ամէն տեղ կը պահանջեն դպրոցական ծրագրին լիովին գործա-դրութիւնը: ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՄԻԱՅՆ 12 ԴԱՍ ՊԱՀԵԼՈՎ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՒ ԿՐՕՆԻ, ՄԻՒՍ ԲՈԼՈՐ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ պիտի աւանդուին պարսկերէն: Առաջարկուած է նաեւ կիրակիի փոխարէն տօնել ուրբաթը: Նախապէս գոյացած համաձայ-նութիւնը (շաբաթական 93 ժամ հայերէն 123 պարսկերէն) պիտի գործա-դրուէր յառաջիկայ վեց տարիներու ընթացքին. բայց այժմ կը պահանջուի պետական ծրագիրը գործադրել ներկայ ուսումնական տարուան ընթացքին իսկ: Կ'իմանամ թէ փակուած են Ջուղայի, Թաւրիզի եւ միւս տեղերու դպ-րոցները, կրթական նախարարի ներկայացուցիչներուն պահանջով: Ջուղայի մէջ սկսած են ցուցակագրել նաեւ եկեղեցիներն ու եկեղեցական կալուածները:

Սելանիկի Թաղական Խորհուրդին

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՉԷ ԲԵԿԱՆՈՒԱԾ

ԽՄԲ.— Սելանիկի թաղ. խորհուրդը հարկ դատած է հետեւեալ պաշտօ-նական հերքումը հրատարակել: Այս առթիւ ըսենք թէ Փարիզի ռամկավար օրկանն ալ փութացած էր տպել նոյն սուտ, նոր ընտրութեանց թուականն ալ նշանակելով...

«Արեւելք» օրաթերթի կիրակիի 1190րդ թիւին մէջ հրատարակուած այն լուրը, որուն համաձայն իբր թէ կառավարութիւնը պաշտօնապէս բեկած է Թաղ. Խորհրդոյ ընտրութիւնները, կը յայտարարենք այսու, թէ ԲԱՑԱՐՁԱ-ԿԱՊԷՍ ԱՆՀԻՄՆ է:

Հետեւաբար, կը դատապարտենք յիշեալ թերթին՝ գաղութը պառակտե-լու բնոյթ ունեցող սոյն ընթացքը, աւելցնելով որ Թաղ. խորհուրդս, որպէս օրինաւոր կերպով ընտրուած Մարմին և հիմնուած՝ ժողովրդային կամքին վը-րայ, կայ ու կը մնայ իր պաշտօնին գլուխը:

Նոյնպէս, պարտք կը զգանք թելադրելու բոլոր ազգայնոց, հաւատք չըն-ծայել նմանօրինակ յերիւրածոյ լուրերու եւ խուսափիլ՝ անախորժ ընթացքի մէջ գտնուելէ, չվարկաբեկելու համար գաղութիս վարկը՝ յաչս կառավարու-թեան եւ օտարներու:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Ժողովը վտարեց հոյր անդամներ

ՉՈՐՍ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ԱԼ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՆ

Կիրակի օր վերջացաւ արմատական ընկերվարականներու արտակարգ ընդհ. ժողովը, բուն փոթորիկներու մէջ: Ժողովը գրեթէ միաձայնութեամբ վտարեց կուսակցութեան անդամներէն եօթը ականաւոր անձեր, որոնց անունը խառնուած է Սթավիսքիի գայթակղութեանց: Վտարեալներն են,— Պայոնի քաղաքապետ՝ Ժոզէֆ Կառա, Փարիզի երեսփոխան Պոնոռ, որ Սթավիսքիի փաստաբանն եղած է, երեսփոխան Պոնաֆուս, որ նմանապէս ծառայած է Սթավիսքիի շահերուն, երեսփոխան Լուի Փրուաթ, որ հրաժարական տուած էր, բայց մերժեցին, որպէսզի կարենան վտարել. երեսփոխան եւ նախկին նախարար Ռնոռէ Հէս, որ իրաւագէտ խորհրդական եղած է Սթավիսքիի, նախկին դատական նախարար Ռընէ Ռընու, որ նոյնպէս փաստաբան եղած է, նախկին նախարար Տալիմիէ, որ նամակ մը գրած էր Սթավիսքիի հրապարակ հանած պարտաթուղթերուն տեղաւորման համար:

Մաքրագործման յանձնախումբը պահանջած էր վտարել նաեւ երեսփո-խաններ Կասթօն Իւլէնը, Սէզը եւ Մալվին, բայց ժողովը բաւարար չգտաւ տրուած փաստերը: Պ. Մալվի կ'ամբաստանուէր իբրեւ բարեկամը Պ. Բիարի: Նախկին նախարարը խորապէս յուզուած, յայտարարեց թէ ինք չի կրնար վա-տութիւն գործել, ուրանալով Պ. Բիարի ծառայութիւնը՝ իր դատավարու-թեան առեն, Գերագոյն Ատեանին առջեւ: Պ. Էրիօ եւս պաշտպանեց Մալվին:

Կուսակցութեան անդամներէն ուրիշ չորս երեւելիներ, Լը Պրէօն, Սէնաք, Ֆարօն եւ Բիւտրնէ, որոնք ձախ թեւը կը ներկայացնեն, հրաժարական տուին, հակառակ ըլլալով ազգային դաշինքին մասնակցելու քաղաքականութեան: Ընդհ. ժողովը վաւերացուց այս քաղաքականութիւնը, Պ. Էռիոյի բացատրու-թիւններէն յետոյ: Պահ մը վախ կար թէ ուրիշներ ալ պիտի հրաժարին, պա-ռակտելով կուսակցութիւնը. բայց փարատած է այդ վտանգը, գոնէ առայժմ: Կ'ըսուի թէ անջատուածները նոր կուսակցութիւն մը պիտի կազմեն, հան-դուցեալ արմատական Քամիյ Փէլթանի անունով: Այս առաջադրութեամբ ալ ժողով մը կը կազմակերպեն:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, նախկին վարչապետ Պ. Տալատիէ եւս բա-ռական քրտնեցաւ, փետրուարեան դէպքերուն եւ Պ. Բիարի հետ ծագած մի-ջադէպին առթիւ:

ԹԷՎՖԻՔ ՐԻՒՇՏԻԻ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Պուքրէշէն անցաւ Պելկրատ, շարունա-կելու համար իր բանակցութիւնները պալքանեան գործերու մասին: Այսօր իսկ Պելկրատէն պիտի երթայ Վիէննա, յետոյ Ժընեւ, մասնակցելու համար զինաթափութեան ժողովին: Մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք պտտելով, Թէվֆիք Րիւշտի կ'ուզէ նոր հաւաստիքներ ստանալ Պալքանեան ուխտին ամբողջութեան մասին, քանի որ Պուլկարիա միշտ կը մերժէ ստորագրել զայն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՆԱՄԻԱԿԱՆ...

Նորէն «Երիտասարդ Հայաստան»ն է որ կը բանայ վարագոյրը, խնա-միական վէճի մը առթիւ:

Այս թերթը, «օրկան սոցիալ-դե-մոկրատ հնչակեան կուսակցու-թեան», կատաղի հակադաշնակցական է: Կը պատկանի Հնչակեաններու այն աղանդին որ կ'ըսէր «Տանիկ կ'ըլլամ, Դաշնակ չեմ ըլլար»:

Ուրեմն, լսեցէք: Հարցը Ղեւոնդ արք.ի սպանութեան առթիւ կազմը-ուած երկու յանձնախումբերու մասին է:

Կը յիշէք թէ, առաջ բոլորը միասին էին, եպիսկոպոսին դիակը շահագոր-ծելու համար, իսկ յետոյ բոլշեւիկ-ները — «Բանուոր»ի խմբակ — բաժ-նուեցան եւ առանձին յանձնախումբ մը կազմեցին:

«Ե.Հ.»ի Հնչակեանները, որ մաս կը կազմեն Ռամկավարներու հովա-նաւորած յանձնախումբին, չմարսե-ցին այս անջատումը, խաչագողական ծրագիրներ վերագրելով անոր:

Այդ ծրագիրներէն մէկն էր օրա-թերթի վերածել «Բանուոր»ը, որ հա-զիւ կը յաջողէր հոգալ իր շաբաթա-կան ծախքերը:

Բայց, ուրիշ մեղքեր ալ ունին բան-ւորականները:

«Ե. Հայաստան»ն է որ կը գրէ (14 ապրիլ: Հայերէնը մի՛ քրքրէք...):

«Դուրեան յանձնախումբ»ը չէզո-քացնելու եւ սկսուած շարժումն ալ ձախողութեան մատնելու գաղտնի-քին մէկ ծայրը թէեւ թաղուած է Նիւ Եորքի «Բանուոր»եան լիտրներու չահախնդրութեան ու պաշրպօղու-թեան մէջ, սակայն գաղտնիքին միւս ծայրն ալ թաղուած է Կոմ. Կուսակցութեանց ընդհանուր տաք-տիկային մէջ.— կազմել միացեալ ճակատներ, ջանալ տէր ու ղեկավար դառնալ բոլոր գործերուն, իսկ չյա-ջողելու պարագային քանդել ամէն ինչ ու նորէն մը սկսիլ: — Ահա այդ տակտիկային բովանդակ էութիւնը, որու երեսէն բացի միջազգային իմ-բերիալիզմն ու Փաշիզմը օգտուելէ զատ՝ աշխատաւոր դասակարգը խեր ու բարիք մը չի տեսաւ, ու այսօր ալ, անտարակոյս, հայ ժողովուրդը չէր կրնար բացառութիւն մը կազմել ու լաւ պտուղ մը քաղէր անկէ:

Հայ կոմունիստները եթէ կ'ուզեն իրենց կոչումին արժանի տէրերը դառնալ, լաւ, թող գործեն միայն այն միջավայրերուն մէջ, ուր լճացած ու չի կազմակերպուած մասսա կայ, թող մտնեն հոն ուր արիւնահեղ կռիւ կայ, թող երթան այնտեղ, ուր՝ կրակ ու բոց կը տեսնուի: Իսկ միմիայն ուրիշ կազմակերպութիւններու տիրապե-տելու եւ կամ անոնց գործերը խան-գարելու աշխատանք կատարելը, յե-ղափոխական գործ կամ տակտիկ չէ, այլ խելագարութիւն»:

Միեւնոյն թերթին միեւնոյն թիւէն կ'իմանանք ուրիշ գաղտնիք մը.—

«Հոկը միջոց է՝ Նիւ Եորքի մէջ ապրեցնելու քանի մը մարդիկ, առանց Հայաստանի վերաշինութեան գոյզն օգնութիւն մը տալու»:

«... Խ. Հայաստանի գրականու-թենէն գոյացած գումարներն անգամ խաչուած՝ վերջացած են Նիւ Եորքի մէջ»:

Դեռ աւելի «ազգասիրական» պատմութիւն մը:

ՎԱՀԷ

Զինադադար Եէմէնի մէջ

—•—

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, զինադադար մը կնքուած է Հիճազի եւ Եէմէնի վեհապետներուն միջեւ: Իմամ Եահեա առժամապէս ընդունած ըլլա-լով Իպն Սէուտի պայմանները, երկու վեհապետները հրամայեցին դադրե-ցնել զինուորական գործողութիւնները: Հիճազի թագաւորը կը պահանջէ որ Իմամ Եահեա հրաժարի եւ իր զաւակները որ եւ է ժառանգական իրաւունք չունենան Եէմէնի գահուն վրայ:

⁂ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իպն Սէուտի հետ, Թայիֆի ամառնային պալատին մէջ: Հիճազի թագաւորը յայտարարեց թէ ինք միշտ կուսակից եղած է խաղաղութեան եւ երբեք չուզեր նոր հողեր գրաւել: «Ստիպուեցայ կռիւի բռնուիլ, որովհետեւ Եէմէնցիները շարունակ մեր հողերուն վրայ կը յարձակէին: Գործողութեան ձեռնարկելէ առաջ, քա-նիցս ազդարարութիւններ ուղղեցի Իմամին, մասնաւորապէս խնդրելով որ իր զօրքը ետ քաշէ Ասիրէն եւ Նէճրանէն: Ան նկատի չառաւ այս դիտողութիւննե-րը եւ հարկադրեց զօրաշարժի դիմել, ինչ որ նիւթական մեծ զոհողութիւններ պատճառեց իմ ժողովուրդիս: Ես վստահ եմ թէ Իմամը ինք ալ պատերազմ չէր ուզեր, բայց տեղի տուած է արտաքին ազդեցութեանց»:

Նախկին Պատերազմիկներու ցոյցը

»»»••«««

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Կիրակի օր խոշոր ցոյց մը կատարեցին նախկին պատերազմիկները, ար-դարութիւն եւ մաքրագործում պահանջելով: Այս առթիւ բուռն ընդհարում-ներ տեղի ունեցան ազգայնականներու եւ համայնավարներու միջեւ: Մեռեալ չկայ, բայց 8 — 10 հոգի չարաչար խոշտանգուեցան, վէրքեր ստանալով դէմ-քերէն կամ գլուխներէն: Ցոյցին խառնուած էին ձախակողմեան ռազմիկներ, ընկերվարականներ եւ համայնավարներ, բողոքելու համար հրամանագիր-օրէնքներուն եւ իրենց թոշակներու կրճատման դէմ: Խռովութիւնները ծագե-ցան այն առեն երբ համայնավարները կարմիր դրօշ մը պարզեցին Կամպէթ-թայի յիշատակարանին վրայ, (Փլաս Քարուզէլ): Ազգայնականները բողոքե-ցին, համայնավարները պաշտպանեցին կարմիր դրօշը, եւ ծեծ ու փէտը ծայր տուաւ: Ոստիկանութիւնը պատնէշ կազմած էր երկու հոսանքներուն միջեւ: Թափօրը ճամբայ ելաւ դէպի Քոնքորտի հրապարակը, զանազան ընդհարում-ներով: Այստեղ ճառեր խօսուեցան եւ նախկին ռազմիկները պատուիրակու-թիւն մը ղրկեցին ներքին նախարարին, իրենց բողոքագիրը յանձնելու հա-մար: Ժամը 4ին, մեծ միթինկը վերջանալէ յետոյ, նորէն ընդհարումներ պա-տահեցան զանազան պողոտաներու վրայ, եւ շատեր վիրաւորուեցան գաւա-զաններով եւ կռուփի հարուածներով:

⁂ Միեւնոյն օրը տեղի ունեցաւ աւանդական թափօրը, ի պատիւ Ժան տ'Արքի. 35,000 Ազգայնականներ բուռն ցոյցեր կատարեցին Փիրամիտի հրապարակին վրայ, Ժան տ'Արքի արձանին առջեւ, փառաբանելով ազգային համերաշխութիւնը: Արարողութեանց կը մասնակցէր նաեւ կառավարութիւ-նը: Ներքին եւ պատերազմական նախարարները փառաւոր ծաղկեպսակներ դրին յիշատակարանին վրայ:

⁂ Վարչապետ Պ. Տումէրկ երէկ, երկուշաբթի, նոր ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ, խորհրդարանին վերաբացման առթիւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

(խօսուած՝ մահուան 30ամեակին առթիւ)

»»»· ·«««

Հրայր ծնած է 1864 կամ 1866 թուականներուն, Սասնոյ Խութ գաւառակի մօտ 60 տունոց Աճարոնք գիւղին մէջ: Աճարոնք այդ շրջանի կեդրոն գիւղը եւ ուսումնական կարեւոր վայր կը համարուէր: Ժամանակին Միացեալ Ընկերութիւնը հոն հիմնեց իր դպրոցներէն մէկը: Հրայրի իրական անունն է Արմենակ Ղազարեան: Իր հայրը քահանայ էր, Տէր Մամբրէ եւ այդ պատճառաւ Հրայրը կը կոչուէր նաեւ Արմենակ Մամբրէեան: Ունէր եղբայր մը, Համօ անունով: Ինքը ամուսնացած էր Մարիամ անուն կնոջ մը հետ, որմէ ունեցաւ երկու զաւակ: Տէր Մամբրէ եղած է ըմբոստ, յեղափոխական քահանայ մը, հալածանքի ենթակայ, եւ այդ պատճառաւ ալ ստիպուեցաւ ձգել Աճարոնքը եւ գնաց հաստատուեցաւ Մշոյ դաշտի կարեւոր գիւղերէն մէկուն, Գզըլաղաճի մէջ: Այս դէպքը կը զուգադիպէր Հրայրի պատանեկութեան: Այդ ժամանակ Մշոյ Ս. Կարապետ վանքի վանահայր էր Վարդան վարդապետ, նոյնպէս Աճարոնք գիւղացի եւ ազգական Հրայրի: Այդ վարդապետը, որ յետոյ եղաւ հայ յեղափոխութեան ամէնէն պատկառելի վարիչներէն մէկը, Արմենակը առաւ իր պաշտպանութեան տակ եւ տեղաւորեց վանքի դպրոցի մէջ ուր Հրայր ստացաւ կարելի ուսումը:

1890 թուականին Հրայր կազմուած եւ ուսումնական՝ նետուեցաւ Տարօնի աշխարհին մէջ ուր յեղափոխականը կը խմորուէր եւ Արաբոյի անունը կը խանդավառէր հոգիները: Իր ուշադրութիւնը շուտով դարձաւ դէպի Սասուն եւ իր առողջ բնազդը անմիջապէս ըմբռնեց այն բացառիկ դերը որ վիճակուած էր Սասունի՝ հայ ազատագրական պայքարին մէջ:

Սասուն 1890էն սկսեալ արդէն ըմբոստութեան մէջ էր եւ առաջին իսկ օրերուն Հրայր աչքի զարկաւ իր ղեկավարի յատկութիւններով:

1891ին Սասուն կը հասնի Տամատեան եւ անոր ինչպէս յետոյ Մուրատին առաջին եւ անմիջական գործակիցը կ'ըլլայ Հրայրը: Ըմբոստներուն օգնութիւն կազմակերպելու համար 1901ին Հրայր կ'անցնի Ախլաթ եւ անկէ Վան. 1903ին վերստին Ախլաթ, իսկ աշնան Սասուն է ղեկավարի դերին մէջ: 1903ի Սասնոյ ապստամբական աւելի լայն շարժումներուն աւելի անվիճելի եւ յարգուած ընդհանուր առաջնորդն է, ունենալով իրեն անմիջական գործակից եւ մարտական ղեկավար Շէնքի անմոռանալի Գէս Գրգօն:

1904ի գարնան երբ վտանգաւոր կը դառնայ Սասնոյ վիճակը, ընդհանուրի խորհուրդով Հրայր կը հեռանայ Սասունէն եւ կ'անցնի արտասահման, օգնութիւն խնդրելու համար օրհասական պայքարներու նախօրեակին գտնուող Սասունի: Կ'անցնի Թիֆլիս, կը շրջագայի Սեւ ծովու եզերքները, յետոյ Ռումանիա, Պուլկարիա, ամէն տեղ բացատրելով երկրի վիճակը, — նիւթական լայն աջակցութեան անյետաձգելի անհրաժեշտութիւնը եւ քարոզելով հայ գաղթականներուն՝ վերադարձ դէպի հայրենիք:

Չհասաւ սպասած օգնութիւնը եւ 1894ի օգոստոսին պարտուեցաւ Սասունը:

1895ին ծայր տուին Համիտեան ընդհանուր կոտորածները: Հրայրի հայրենապաշտ հոգին չէր կրնար հեռու մնալ վտանգուած հայրենիքէն եւ 1895ի օգոստոսին խումբի մը հետ կը մտնէ Բասենի մէջ, կը սկսի կազմակերպական եռանդագին աշխատանքի, կը մասնակցի Դէլիբաբայի կռուին, ապա մատնուելով կը ձերբակալուի եւ կը տարուի Կարինի բանտը: 1896ին ընդհանուր ներումով բանտէն կ'ազատի եւ կ'աքսորուի Մուշ, կը բռնադատուի բնակիլ Գըզըլ-Աղաճ ուր երեւութապէս կը զբաղի ծխախոտի մշակութեամբ, բայց իրականին մէջ իր միակ հոգն ու գործը կ'ըլլայ երկրի կազմակերպութիւնը: Գիշերային շրջագայութեամբ գիւղէ գիւղ կը յաջողի կազմակերպական աներեւոյթ ցանցով մը իրար կապել Դաւրանի գիւղերը եւ Սասունը: 1898ին մատնուելով կը ձերբակալուի Գըզըլ Աղաճի մէջ եւ կարճ ժամանակ մը, բանտարկուելով, ապա կ'արձակուի: Հազիւ բանտէն ազատուած, կը լծուի եռանդագին կազմակերպական աշխատանքի եւ անդադար կը շրջի ոչ միայն Սասուն եւ Մշոյ դաշտը, այլ եւ Ախլաթ շրջակայ բոլոր վայրերը միշտ նպատակ ունենալով աւելի ընդլայնել եւ կատարելագործել կազմակերպչական — յեղափոխական մեքենան: Միայն 1903ին, երբ յեղափոխական դէպքերու բերումով իր ձերբակալութիւնը անխուսափելի դարձաւ, ստիպուեցաւ լքել կէս — պաշտօնական — կազմակերպչական աշխատանքը եւ ապաստանիլ Սասուն:

1903էն սկսեալ Սասունը վերստին ապստամբական երկունքէ բռնուած էր, բայց այս անգամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կուռ եւ մարտական ղեկավարութեան տակ: Հոն հաւաքուած էին հայկական ազատամարտի կարկառուն հերոսները, Գէորգ Չաւուշ, Անդրանիկ, Սեպուհ, Մուրատ, Թորգոմ, Սմբատ, Չոլօն եւ դեռ նոյնքան քաջարի մարտիկներ, հոն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատասխանատու ներկայացուցիչը՝ Վահան եւ ամէնքէն վեր ամէնուն ղեկավար — խորհրդատուն՝ ինքը Հրայրը:

Սասուն վերստին դարձած էր հայ յեղափոխութեան լուսաշող փարոսը, մարմնացող հայութեան խոր հրդանչանը եւ յոյսի ու ոգեւորութեան անսպառ աղբիւրը: Թրքական բռնապետութիւնը որոշեց խեղդել ազատութեան այդ օրրանը, կարծելով այդ ձեւով խափանել ոչնչացնել ազատութեան տենչը վերածնող հայրենիքի մէջ: Սասուն զինուորական պաշարումի տակ առնուեցաւ, Թուրք բանակին միացան քիւրտ աշիրէթները եւ կազմակերպուած քիւրտ ջոկատներ, ճաճ — պէզարները: 1904ի գարնան արդէն անխուսափելի դարձաւ ցուեմարտը եւ բազմաթիւ մասնակի ընդհարումներէ յետոյ, ընդհանուր ապստամբական շարժումը սկսաւ Ապրիլ 11ին որ պէտք է շուտով եղերական վերջաւորութիւն ունենար Հրայրի համար: Ապրիլ 13ին տեսնելով Թուրքերու յառաջխաղացումը դէպի Շէնք, Հրայր կռուի կը բռնուի վտանգուած դիրքերը փրկելու համար եւ կուրծքէն զարնուելով կը մեռնի, ընդհանուր յուսահատութեան մատնելով մարտիկները եւ ամբողջ ժողովուրդը: Մարտիկները թշնամիին ձեռքէն կը փրկեն սրբազան մարմինը որ կ'ամփոփուի Կէլի, Սեբօրի գերեզմանի կողքին:

Այսպէս կանխահաս եւ հերոսական մահով վերջացաւ թանկագին կեանք մը որ դեռ իր կենդանութեան անխոնջ պաշտամունքի առարկայ էր ոչ միայն Սասնոյ, այլ ամբողջ հայրենի աշխարհին մէջ:

Ի՞նչ էր իմաստը այդ կեանքին:

Հրայրը, ինչպէս տեսանք, չունէր բարձրագոյն կրթութիւն եւ համալսարանական տիտղոսներ, անիկա չէր նաեւ մարտական առաջնորդ մը, հէքեաթային մաքառումներու հերոսը, ինչպէս Գէորգ Չաւուշն ու Անդրանիկը: Եւ սակայն եղաւ հայ յեղափոխութեան անվիճելի պարագլուխը, երկրի մէջ Հ.Յ.Դաշնակցութիւն ըստեղծողն ու նաեւ ամենամեծ ղեկավարը, որովհետեւ ունէր յատկութիւններուն ամէնէն թանկագինը, ողջմտութիւն եւ առողջ բնազդ՝ ըմբռնելու համար իրերն ու մարդիկը, կշռելու միջավայրի հակադրութիւններն ու գործող ուժերու փոխյարաբերութիւնները եւ ըստ այնմ առաջնորդելու, դանդաղ այլ յարաճուն ճիգով, երկրի ազատագրական պայքարը:

1894ի Սասնոյ առաջին ապստամբութեան պարտութիւնը, անոր յաջորդող աղմուկը, բողոքը եւ միջամտութիւններուն անհետեւանք մնալը երկրի ժողովուրդին համար, այլ եւ 1894 — 1895ի միջոցին իր թափառումները Թիֆլիս եւ Պալքանները, խորապէս յեղափոխեցին Հրայրը եւ երբ 1895ին անիկա վերադարձաւ երկիր եւ սկսաւ գործել Հ. Յ. Դ. դրօշին տակ. արդէն կազմաւորուած էր իր մէջ քաղաքական — յեղափոխական գործունէութեան եւ գործելակերպի իրապաշտ կուռ հաւատամք մը, որուն անհրաժեշտ է որ նոր սերունդը մօտէն ծանօթանայ:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

''ՂՕԶԱԽ,, ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐ

»»» · «««

Հազիւ վակոնից դուրս էի եկել եւ իրերս իջեցրել, երբ երկու անծանօթ երիտասարդներ մօտեցան, հեռացրին ինձ ջղայնացնող մշակներէն, մի կառք կանչեցին, իրերս մէջը տեղաւորեցին, խնդրեցին ինձ նստել, իրենք էլ աջ ու ձախս տեղ բռնեցին եւ մեկնեցինք դէպի քաղաքը:

— Ինչքան երախտապարտ եմ ձեզ, սաացի անծանօթ բարեկամներիս, եթէ դուք չը հանդիպէիք, ի՞նչ պիտի անէի ես այս քաղաքում, որտեղ ոչ մի ծանօթ չունիմ:

— Ի հարկէ, ասաց նրանցից մէկը հապա ո՞ր օրուայ համար Հայ ենք եղել, որ նեղութեան ժամանակ իրարու չհասնինք:

Ե, ախտագիտութիւնս յայտնելով մէկտեղ, ներքուստ բաւական անհանգիստ էի: — Ի՞նչն էր ստիպում սրանց ինձ լաւութիւն անելու: Նրանցից մէկը, որ Ավօ էր կոչւում, հաստափոր, ճարպոտ ու անտաշ մի բուրժուայի տպաւորութիւն էր թողնում, իսկ միւսը, իր դէմքի ոսկրոտ ու կոշտ տիպով, աչքերի կատաղի արտայայտութեամբ եւ մանաւանդ գռեհիկ ու անմշակ լեզուով, հեռու էր ինձ վստահութիւն ներշնչելուց: Սա էլ կոչւում էր Ախանէս:

— Ո՞րտեղից էք գալիս, հարցրեց Ավօն:

— Երեւանից, պատասխանեցի:

— Ի՞նչպէս է Հայաստանի ներկայ վիճակը, ժողովուրդը գո՞հ է:

— Ինչ ասեմ, ովքեր որ լաւ են ապրում, գոհ են, պակաս չեն նաեւ դժգոհներ, այսինքն նրանք, որ տուժում են այսօր:

— Իսկ դուք ի՞նչպէս, գո՞հ էիք, թէ չէ...

— Եթէ գոհ լինէի, չէի հեռանայ Հայաստանից:

— Երեւի Դաշնակ էք, որ չէք սիրում Հայաստանը:

Անմիջապէս կռահեցի, որ մարդորսների եմ հանդիպել, բայց թէ ո՞ր կուսակցութեան, դեռ մութ է:

— Մի՞թէ Դաշնակները թշնամի են Հայաստանի, յարեցի ես, որքան լսել եմ, նրանք շատ հայրենասէր են, ուրեմն եւ չեն կարող ատել իրենց հայրենիքը...

Երկու խօսակիցներս ինձ ընդհատեցին փոխնիփոխ ասելով.

— Ընդհակառակն, նրանք կործանեցի՛ն մեր երկիրը:

— Դաշնակները Թուրքի եւ Ռուսի ագէնտներ են:

— Նրանք գող են ու աւազակ:

Վերջապէս լուտանքների տեղատարափ Դաշնակցութեան հասցէին:

— Իսկ բոլշեւիկներն ի՞նչ տեսակ մարդիկ են, հարցրի ես:

— Նրանք Դաշնակներից լաւ են, որովհետեւ պահպանում են Հայաստանը:

— Ուրեմն դուք բոլշեւի՞կ էք:

— Ոչ, մենք բոլշեւիկ չենք, մենք ռամկավար ենք:

— Բայց ինչո՞ւ ռամկավար եւ ոչ բոլշեւիկ:

— Որովհետեւ բոլշեւիկները շատ սուր են գնում: Երբոր նրանք կամաց կամաց մեր ծրագրին կը գան, մենք մէկ կը լինենք:

— Իսկ ի՞նչ է ձեր ծրագիրը:

— Մեր ծրագիրը Դաշնակների դէմ է...

— Ի՞նչպէս թէ, Դաշնակնե՞րն են որ կը խլեն ազատութիւնը:

— Նրանք մեր ժողովուրդը մոլորեցնում են, նրանց ձեռքից պիտի ազատենք հայ ժողովուրդը:

— Ցետո՞յ:

— Նրանց պիտի հեռացնենք բոլոր պաշտօններից:

— Ցետո՛յ, յետո՛յ...

— Նրանց պիտի մաքրագործենք, դուրս հանենք բոլոր երկիրներից, եւ ով որ ճշմարիտ Հայ է, այդպէս պէտք է ընէ:

— Ենթադրենք թէ նրանց դուրս հանեցիք, յետոյ ի՞նչ պիտի անէք:

Ախանէսը մի քիչ տատամսեց, ապա դառնալով ընկերոջը,

— Տօ՛, ասա է, քէօռ ժողովուրդ, ի՞նչ պէտք է անենք:

Վերջապէս Ավօն պատասխանում է.

— Նրանցից յետոյ Հայաստանի զարգացման եւ յառաջդիմութեան մասին կը մտածենք:

— Մի՞թէ Հայաստանն արդէն չի զարգանում:

— Ցամենայն դէպս, յետոյ Տաճիկներից մեր իրաւունքները կ'ուզենք:

— Իսկ Դաշնակներն ի՞նչ են պահանջում:

Կոյր հայհոյանքի փոխասացութիւնը վերսկսեց.

— Դաշնակները խռովարար, մավզէրիստ եւ արբեցող են:

— Դաշնակներն անկրօն ու անաստուած են:

— Նրանք միայն իրենց գրպանի համար են մտածում:

— Նրանք թալանչի են, մարդասպան են:

Կառքից իջանք: Հարցնում եմ, թէ ո՞ւր ենք գնալու:

Ավօն ասում է, որ մեզ մօտ ազատ սենեակ կայ, եթէ կամենաք, կը տանք ձեզ, հիւրանոցից աւելի ձեռնտու կը լինի:

— Աստուա՛ծ իմ, մտածում եմ, վերջապէս չպիտի՞ ազատուեմ այս ինքնակոչ բարեկամներից: Բայց քաղաքին բոլորովին անծանօթ լինելուս՝ ընդունեցի գոնէ ժամանակաւորապէս: Երբոր տեղաւորուեցինք, Ախանէսն ասաց.

— Դէ՛ մի խնդիր գրի, որ մեր կազմակերպութեան մէջ մտնես:

— Ըհը՛, էս մէկն էր պակաս, մըտածեցի:

— Ընկեր, պատասխանեցի, մի քիչ ժամանակ տուէք, գոնէ շունչ առնեմ, շրջապատս ուսումնասիրեմ, մարդիկ ճանչնամ, յետոյ:

— Ի՞նչ կ'ասես, մեր պայմանն ըտրսկրնա չի, որ տեւ էլ օղլու խետ խապար տուիր, էլ մի բայամ չես անի: Գրի՛, մահ էօլիմ, մի խնդիր գրի, թող պրծնի, գնայ:

— Ասենք ինչո՞ւ էք այդքան շտապում, ես միշտ էլ այստեղ եմ: Չեմ փախչելու, միշտ էլ կարելի է գրել:

— Ոչինչ, մկայ գրի, իմ խաթրիս համար գրի:

Տեսնելով որ յօժարութիւն ցոյց չեմ տալիս, Ախանէսն ասաց.

— Ծօ, որ կասեմ գրի, ախըր մի բան գիտեմ, որ կ'ասեմ: Գրի, որ կ'ուզեմ ռամկավար կազմակերպուել. թէ թուղթ չունիս, ես տամ:

Այս ասելով, մեր «եռանդուն» պըրոպականտիստը գրպանից հանեց թղթեր, քրքրեց եւ մի գրութիւն ցուցնելով ասաց.

— Ահա, էստեղ մի պատրաստ խնդրագիր կայ, ստորագրի, թող վերջանայ, դէ՛, առ մատիտ, ստորագրի, որ կ'ասեմ ստորագրի՛, ստորագրի:

— Եղբայր, ձեր արածն անյարմար բան է. մանաւանդ որ, դուք էլ ինձ լաւ չէք ճանչնայ: Գուցէ ես կոմունիստ եմ. գուցէ Դաշնակցական եմ:

— Տօ՛, մենք ինսան ենք, մենք խոտ չենք կիրե. մենք գիտենք որ Հայաստանում դեղու խամար Դաշնակ չի մնացել: Իսկ եթէ կոմունիստ ես, վէր մեր աչից, վէր մեր գլխուն: Կարծես մեր մէջ կոմունիստներ չկա՞ն, կամ մենք նրանցից պակա՞ս կ'ատենք Դաշնակներին:

— Ինչո՞ւ ես էդպէս սարսախ-սարսախ դուս տալիս, Ախօ, յանդիմանեց Ավօն: Ի՞նչ կը զօռես, մարդն իրաւունք ունի, թող տուր, թող մի քանի օր մտածի, յետոյ կը կազմակերպուի:

— Հապա մեր էօրուայ չարչարանք դահմաթ հէչնա գնայ...

— Լաւ, էս մարդն էստեղի, խօ չփախա՞ւ: Նա տեսաւ, թէ մենք ինչքան անկեղծ յեղափոխականներ ենք, կարծես մեզանից աւելի՞ լաւ ընկերներ պիտի ճարի:

— Շատ աղէկ, որ ըսկունի, թող մնայ մի քանի օր սօրա, ասաց Ախնոն տխուր համակերպութեամբ:

Յաջորդ օրերին, հետզհետէ ծանօթացայ ռամկավար կազմակերպութեան, նրանց ակումբի անդամներին, որոնք ամէնքն էլ առհասարակ տգէտ, կամ հազիւ տարրական կրթութեամբ մարդիկ էին: Երկու հանգամանք սակայն, աչք ծակելու չափ, ընդգծւում էր նրանց մէջ: Առաջին՝ ամէնքն էլ միեւնոյն թունալից լեզուով հայհոյում էին Դաշնակցութեան, եւ այն տպաւորութիւնն էին թողնում, որ Դաշնակցութիւնից դուրս, ուրիշ թշնամի չունէին, եւ իրենց ծրագիրը կարծես լինէր, միայն ու միայն Դաշնակցութեան դէմ պայքարել: Երկրորդ՝ որ բոլորն էլ խօսում էին մի այնպիսի գռեհիկ բարբառով, որ լսւում էր Վանի գիւղացիների բերանից, սրանից քանի տարի առաջ: Այս մարդիկ, կարծես երէկ էին դուրս եկել Վանի գիւղերից:

Ինձ յատկացուած սենեակը, մի տախտակէ միջնորմով միայն բաժանուած էր նրանց Ակումբի անդամ Ավոյի սենեակից. իմ սենեակից ես յաճախ լսում էի ակումբի անդամների կրքոտ վէճերն ու կանչուըռտուքները: Այդ վիճաբանութեանց ընթացքին, երբեմն ականջիս հասնում էր ինչ որ ոսկի թասի պատմութիւն, եւ իմ մէջս մի հետաքրքրութիւն էր ծագել իմանալու թէ դա ինչ ոսկի թաս էր: Իմ ներկայութեան ամէնքն էլ զգուշանում էին նրա մասին խօսել, ես էլ ինձ թոյլ չէի տալիս հարցնել:

Մի օր սակայն, ինքնաբերաբար, ոսկի թասի պատմութիւնն իր ամբողջ մանրամասնութեամբ պարզուեց ինձ:

Այդ օրը շատ անտրամադիր էի: Նախ որ, ուզում էի մի գործի ձեռնարկել, բայց մի կերպ չէր յաջողւում. երկրորդ որ, առջի գիշեր հրաւիրուած էի ռամկավարների մի քէֆին, որտեղ մեր հերոսները, կանանց եւ օրիորդների ներկայութեան, իրենց թոյլ են տալիս ամենակոպիտ եւ անվայել արտայայտութիւններ անելու: Միայն այսքանն ասեմ, որ խմում էին չափից — սահմանից դուրս, մանաւանդ Ախնօ կոչեցեալը, որ այլ եւս խելքը կորցրած, մէկ հասակով պարզուել էր սենեակի մէջտեղն եւ անդադար պահանջում էր օղի՛, օղի: Ընկերները նրա ձայնը կտրելու համար փոխանակ ձեռքն ու ոտքը բռնելու եւ դուրս շպրտելու, մօտեցնում էին օղու սրուակը նրա բերնին, նա կլկլացնում էր ու աղտոտ ռունչը խոզի նման քսում բազմոցներին:

Ուրեմն այդ օրն, ասում եմ, անտրամադիր՝ փակուել էի սենեակս եւ անկողնիս վրայ պառկած, մի գիրք էի կարդում, մտքերս մոռացութեան տալու համար: Կարդալիս քունս տարել էր, երբ ընդոստ զարթնեցի պատկից սենեակի աղմուկ — աղաղակից:

Մտիկ տուի: Առասպելական ոսկի թասն էր վէճի առարկան:

— Սարսախ Սանօ, — բղաւում էր մէկ ձայնով Ախնոն, կարծում ես, թէ քեզ համա՞ր մահս աչք առի եւ ոսկի թասս էնտեղից փախցրի: Աչքդ եր բաց, ինձ Ախնո կ'ասեն, պնչիցդ տակ կը բերեմ:

Սկսել էի քիչ — քիչ հասկնալ սրանց լեզուն. էնտեղից, — Թուստանից ուզում էր ասել:

— Ինչի՞, քեզնից առուն կ'երթէր, ինձնից ջո՞ւր, թէ քո թասը ոսկի էր, խօ իմ բերած ոսկիներս ոսկի չեն, ասում էր Սանօն ճչալով:

— Տօ հայվան, մեր խապար ոսկին գնաց, թող քոն էլ երկու խարբիր դըռնայ, խօ ախչար չքանդըվաւ, ի՞նչ ի՞նչ կախպա կնկայ պէս ճուճուում ես:

Խանամիրն էր խօսողը: Այս անգամ Սանօն կանգնեց եւ մաղ թափի տալով ասաց.

— Մէկ կոպէկ էլ չեմ ճանչնայ, էնկատար սաի մի գնա, մի գնա, վերէդ չկառցայ: Մոսկվան արեր էիր փօսթա եօլի, ոսկու սէրն աչքերդ քոռացրեր էր, աւազակ:

— Աւազակն էլ դու ես, սրիկան էլ, խաչագողին մէկ:

— Ծօ, լիրբ, լեզուդ կառճ պախի, թէ չէ, էնպէս կը տամ չանիդ, որ ատամներիդ արանքին տաս փարչա դառնայ:

— Տօ, սարխոշ Ախնօ, քո լեզուն էլ գիւս եկաւ, ան բարոյական, որ ոչ ընկեր կը ճանչնաս, ոչ բարեկամ, ոչ սրբութիւն գիտես եւ ոչ էլ արուռ ունիս, անառա՛կ:

Սկսուեց այլ եւս մի խաժամուժ, որտեղ դժուար էր ինձ ձայները տարբերել, միայն խառն ի խուռն հայհոյալից խօսքեր էին ականջիս ծակում:

— Տօ՛, դիւ էն չի՛ր, որ Հայաստան թալանեցիր բիրիր:

— Հապա դիւ չի՛ր, որ հայրենակցիդ դաւաճանելով բանտ գցեցիր ու նրա խապար տոլարը կէրար:

— Տօ՛, դիւ գոնէ սուս արա, աւազակ, հալա չիս ամչնայ, բերանդ էլ կը բանաս, տօխսան վուսկու ստատ սանաթ չինողը դի՛ւ իր, ախչար ալամ գլխի, խաչագող, վուսկու խամար դիւ խոգիդ էլ կը ծախես, նամուսդ էլ:

— Տղէյնե՛ր, ծե պամ ասեմ, ոչ դիւ նրան ալօ տաս, ոչ նա քեզ պլօ, դիւք ըրմէնդ էլ, ես էլ խետ, դարձիր էք վուսկու դերի, էն օրից, որ էն քամբախ երկրից դիւս եկաք, նա պլխէր, նա պը սալամաթ դիւս գիք, էլ ամէն ձգտում, գաղափար ձեր մէջ մեռաւ, էլ ոչ ազգ, ոչ հայրենիք, ոչ սրբութիւն, ոչ ընկեր, ոչինչ ձեր աչքին չի գայ, սուտի, մէյմէկու մէջ խարե, ամէն պան կեղծ ի: Սուտից էլ անուններս դրիր ենք ռամկավար — ազատական, ուրիշի աչքին թէօզ կը փչենք, տօ՛, ի՞նչ ազատութիւն, ի՞նչ խապար, — ոսկի դիզել, քէֆ անել — էս ի մեր նպատակ, սրանից զատ, էստս — քանի տարուան մէջ մի լաւ բան արիր ի՞նք, հալա ճոչ — ճոչ կ'էլնենք, ուրիշներաց էլ չենք խանի...

Խօսողը Միրզախա՞ն էր կոչւում, թէ Խանամիր, լաւ չեմ յիշում: Քիչ էր մնում, որ իմ սենեակից ծափահարէի, բայց էլի ինձ զսպեցի:

— Ծօ՛, դիւ էլ շատ առակ — շառակ կը զրուցես, փէչերդ փռի, աղօթք անեմ, շատ ունձկուտր մ'էլնէ: Օրական եօթ տիր, երկու կապէկի խամար, օրթաղներուդ մէյմէկու եօթ պոտ կը խառնէք, կը դնէք, էսօր, ինկեր ի ամբիղ — ցամբիղ կը կարդայ գլխըներացս: Բա ինչ ես կարծում, քէօռ ջանաբաթ, ոսկին իմ խոգին էլի, իմ մարմինն էլի: Ինչ ազգ, ինչ կուսակցութիւն, դըմէն սուտ — փուճ բաներ են:

Պատկից սենեակի ձայներն աւելի սաստկացան.

— Ես էդ տեսակ հայվայի խօսքեր չեմ հասկընա, հալա խան տուր իմ երկու խարբիր ոսկին:

— Տուր իմ ոսկի թասը:

— Մօճիկ էլ չեմ տայ:

— Պիտի տաս:

— Չիմ տայ: Սրիկա՛յ: Գո՛ղ, աւազա՛կ: — Թալանչի, կը տամ գըլօխդ կը փշրեմ:

— Մէխատ քե չը շըրբէ՞ս:

— Ծօ քո եօթ խօր պապը...

Արդէն տուր ու ամփոփն սկսաւ: Ծեծն ու աղաղակը, հայհոյանքն ու վայնասունն իրար խառնուեցին...

Համբերութիւնս հատաւ: Դուրս եկայ: Նրանց սենեակի դուռը հրեցի յանկարծ: (Պաուզա): Ամէնքն իրենց խայտառակ վիճակումն արձանացած մնացին իմ անակնկալ յայտնութիւնից:

Բերանս բացի զորս դու պատուիրեցեր: Ցետոյ մի մշակ կանչեցի, իրերս հաւաքեցի ու դուրս եկայ:

Այն օրից մինչեւ այսօր, այդ ռամկավար հերոսներից որը որ ինձ տեսնի, գլուխը կը կախի ու ճամբան կը փոխի:

ԷՍ — ՄԷԿ

Կ. Խաչ - Սիփան երեկոյթը

••••

Երկուքն ալ հրապարակ իջած՝ միշտ ժողովուրդի հետ եւ ժողովուրդի մէջ:

Երգը՝ մեր վշտի ու բերկրանքի արտայայտիչը: Հայ կինը այդ երգին աւանդապահն ու ոգեւորիչը:

Երգը օրօրոցէն մինչեւ գերեզման մեր կեանքի անբաժան ուղեկիցը: Եւ որքան յուզող ու թախծոտ է հնչած հայ երգը մեր մամիկներու եւ քոյրերու դուրգուրանքի, սիրոյ եւ կըսկծանքի արտայայտութեան պահերուն: Այդ երգին ազդեցութեան տակ ո՞ր մէկուս աչքերէն է, որ վշտի եւ ուրախութեան արցունքներ չեն հոսած...

Այդ արցունքները սփոփելու կոչումն ունի Հայ Կ. Խաչը, ինչպէս «Սիփան»ն ալ ուրիշներու հետ՝ դառն իրականութիւնը պահ մը մոռցնելու եւ հայրենի աշխարհի ձայնը լսելի դարձնելու:

×

Համբարձման տօնին առթիւ Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի եւ «Սիփան» երգչախումբի կողմէ մայիս 9ին կազմակերպուած երեկոյթ — պարահանդէսը հայ կեանքի բուրմունքը բերաւ մեզի:

Այս անգամ, Կ. Խաչը հայ երգի միջոցաւ էր, որ կը հասնէր իր նըպատակին: Եւ հոծ բազմութիւն էր եկած սրահ:

Գոյնզգոյն հայկական տարազներ հագած երեսունէն աւելի երիտասարդներ եւ աղջիկներ բեմին վրայ շարուած, անհամբեր կը սպասէին ղեկավարին:

Սաքօն գերագոյն ճիգը գործադրած էր երգերուն հայկական ու ժողովրդական ոգին եւ շունչը պահպանելու համար: Եւ ժողովուրդը ջերմապէս գնահատեց:

Իսկ հայ գեղջկական շուրջպարե՞րը ... Որքան հարազատ եւ, իրօք որ՝ գեղջկական:

Ջան գիւլիմ Փարիզի բեմին վրայ:

Անողոք է մեր ճակատագիրը: Հայրենեաց ծաղկուէտ դաշտերուն մէջ «Ջան գիւլիմ» չունինք: Սակայն, մեր մխիթարանքն է, որ «Սիփան»ը մեր այդ աւանդութիւնը ջերմութեամբ կը պահպանէ:

Տեսարան մը մեր անմահ բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի «Անուշ»էն:

ժողովրդի մը ամբողջ հոգին է դրուած «Անուշ»ի երգերուն մէջ: Հայկական կենցաղն ու գեղջկական անկան կեանքն է, որ կը շնչէ ամէն մէկ բիծ սէրն է, տողէն ու ձայնի ելեւէջներէն: Հոգ չէ թէ դերակատարները քիչ մը բեմին անվարժ կ'երեւային ու իրենց շարժումներու մէջ կը շփոթէին: Կարեւորն այն է, որ Տիկ. Արմենուհին, Օր. Հռ. Կնեազեանը եւ Պ. Մէհթէրեանը իրենց ձայնի յուզիչ ու անկեղծ արտայայտութեամբ ալեկոծեցին սրտեր: Եթէ աւելցնենք Վիճակի տեսարանին մէջ եղած անհոգ ու չարաճճի ծիծաղը, կէս կատակ ու կէս լուրջ երգերը եւ Անուշի սիրտ մաշող վիշտը, պատկերը լրիւ տուած կ'ըլլանք:

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր, բայց զաւեշտը բոլորովին աւելորդ: Մանաւանդ որ ատոր պատճառով կէս գիշերին մեկնողները աւելի գեղեցիկ բաներ տեսնելու հաճոյքէն զրկուեցան: Զաւեշտին նիւթն ալ խեղճ էր: Բայց եւ այնպէս, դերակատարները խաղացին մեծ յաջողութեամբ:

Վերջին անակնկալն էր Տիկ. Լիայի եւ Պ. Գարեգինի լեռնական պարը: Սրահը բուռն ծափերով պահանջեց կրկնել:

Միայն լեռնական պարի կրկնութիւնը չէր, որ պահանջեց ժողովուրդը: Խմբական երգերէն երկուքը նոյնպէս կրկնուեցան: Երբ յայտագրին նայեցայ, տեսայ որ երկուքն ալ Սաքօ Ցակորեանի երաժշտութիւնն են:

«Խնուս գեղի մէջտեղը» երգէն վերջ, ծափերը կը շարունակուէին մոլեգին: Քովս նստողն իր ընկերոջը դիտողութիւն ըրաւ շատ ծափահարելուն համար: Միւսը պատասխանեց.

— Ինչպէս չծափահարեմ. սրտիս կը խօսի...

Որո՞ւ սրտին չի խօսիր հայկական երգը, եւ Կ. Խաչի գործը:

Ա. Ա.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

»»»·«««

ՓՐԱԿԱ, 8 մայիս (Յառաջ).— Խնդրում ենք թարգման հանդիսանալ մեր խոր ցաւակցութեան՝ մեր մեծ ուսուցչի եւ հայրենասէրի վաղաժամ, անփոխարինելի կորուստի առթիւ:

Ընկ. Վարանդեանի խօսքը եւ գիրը մեզ բերած են հայ ազատագրութեան պայքարողների շարքը:

Փրակայի Դաշնակցական ընկերներ Ն. Բադալեան, Սասունցի Մարտիրոս, Վ. Խաչակեան, Յ. Ղարիբեան, Ե. Քոչեան, Բ. Ուշմանեան, Ռ. Գուրգէնեան, Ե. Փափազեան, Ն. Բարսամեան, Ա. Բարսամեան:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 8 մայիս (Յառաջ).— Երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք մեծ Հայու՝ Պ. Միք. Վարանդեանի դեռ թարմ շիրմին առջեւ, մեր ցաւակցութեամբ մասնակից ըլլալով Ահարոնեան եւ Վարանդեան ընտանիքներուն: Ցարգանք իրեն եւ իր ծնած ազգին:

Վարչութիւն Ֆր. Կ. Խաչի

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 մայիս (Յառաջ).— Ընդունեցէք մեր անկեղծ եւ սրտագին ցաւակցութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ազգի մեր գործիչին եւ գրչի հերոսին Պ. Մ. Վարանդեանի ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Երկիւղածութեամբ եւ սգաւոր կը խոնարհինք իր շիրմին առջեւ, իր յիշատակը յաւէտ վառ պահելով մեր սրտերուն մէջ:

Վարչութիւն Բումտիկիքի Հայր. Միութեան

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 մայիս (Յառաջ).— Խորրերդի եւ յարակից գիւղերու Երիտասարդաց Միութիւնը իր ամենախոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայ գրչի մեծ վաստակաւոր հրապարակախօս ու ընկերաբան Միքայէլ Վարանդեանի մահուան առթիւ:

Վարչութիւն

ՍՈՒԷՏԻԱ, 11 մայիս (Յառաջ).— Խորապէս ազդուած ընկեր Վարանդեանի անփոխարինելի կորուստէն, կը յայտնեմ սրտագին ցաւակցութիւններս:

Գ. Շարայեան

ՍԷՆ ՍԱՆԹՈՒՌՆԷՆ, 10 մայիս (Յառաջ).— Խորապէս ցնցուած ընկ. Միք. Վարանդեանի անսպասելի մահէն, կը խնդրենք «Յառաջ»էն մեր անկեղծ ցաւակցութիւնները յայտնել Օր. Ռիթա Մ. Վարանդեանի, տիկին Նուարդ Ահարոնեանի եւ բոլոր պարագաներուն:

Լեւոն Օվիկեան եւ Եղբ.

ՓԱՐԻԶ, (Յառաջ).— Մեծ տեսաբան եւ վեթերան սիրելի ընկեր Վարանդեանի մահը սգալով, կը խոնարհինք իր շիրմին առջեւ:

Գ. Մէշոյեան, Մ. Յովսէփեան

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Յառաջ).— «Ընկեր Կարօ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Օր. Ռիթա Վարանդեանի եւ տիկ. Նուարդ Ահարոնեանի, իրենց հօր եւ եղբօր՝ ընկեր Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ:

Մուրատի եւ Ռափայէլի յիշատակին

oooo

Մայիս 6ին մեծ պատրաստութեամբ Մուրատեան վարժարանին մէջ տօնուեցաւ բարերար Ռափայէլի եւ Մուրատի յիշատակը: Պէշիկթաշլեան Թատերասրահը այս անգամ եւս լեցուած էր ընտիր բազմութեամբ մը: Բարերարներու նուիրուած քայլերգէն վերջ, խօսք առաւ Մուրատեան վարժարանի տեսուչ Հ. Ս. Վ. Տէր Մովսէսեան: Օրուան նշանակութիւնը բացատրելէ վերջ, բանախօսը պանծացուց բարերարներու անմահ գործը, ծանրանալով մասնաւորապէս Մխիթարի անձին եւ անոր հիմնած միաբանութեան շուրջ, որ գիտցաւ Մուրատի եւ Ռափայէլի գործը կենդանի պահել դարեր ամբողջ, հայ ազգին տալով նշանաւոր ազգային դէմքեր: Հ. Սահակ իր խօսքը շարունակելով ըսաւ թէ ամէն ժամանակ հայ ազգին մէջ եղած են կտակաբար բարերարներ, բայց ո՞ւր է անոնց գործին տեւականութիւնը, ո՞ւր է անոնց նպատակը անխաթար գործադրելու ճիգը, եւ ո՞ւր է այն պայծառ տեսութիւնը ազգապահպանման գործին, զոր ունեցած են Ռափայէլ եւ Մուրատ:

Հետզհետէ խօսք առին Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի նախկին աշակերտներէն Պ. Ա. Ինճիճեան որ մատնանշեց մասնաւորապէս ազգային երկրորդական վարժարաններու անհրաժեշտութիւնը, եւ Պ. Հ. Համամճեան որ «հայ ալրինք» նշանաբանին տակ, բացատրեց թէ ներկայիս որքան կարեւոր է Հայուն համար շղթայ կազմել եղբայրասիրութեան եւ հայրենասիրութեան գաղափարներուն շուրջ:

Մէջընդմէջ աշակերտներու կողմէ կարդացուեցան ուղերձներ եւ եղան արտասանութիւններ: Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին մասնաւոր փայլ տուին Օր. Հեղ. Աւանդամեան եւ Ե. Փափազեան իրենց մեներգներով:

Ներկաներէն շատերը իրենց գոհունակութեան հետ շնորհակալութիւն յայտնեցին Մուրատեան վարժարանի տեսչութեան որ այս անգամ եւս առիթը ստեղծած էր ներկաները պահ մը ապրեցնելու ազգային տաք մթնոլորտի մը մէջ:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՈՒՐ ԱՂՄԱՂԱՆԻ ԱՐՕՏԱՎԱՅՐԵՐՈՒՆ

»»»·«««

Խորհ. Հայաստանի մէջ ճարտարագէտ Գ. Շիրմազան, որուն ջրային տնտեսութեան վերաբերեալ մասնագիտական քննութիւնները յաճախ արտատպած ենք այստեղ, այս անգամ կ'ուսումնասիրէ Աղմաղան լեռնաշղթային արօտավայրերուն ոռոգման հարցը.—

Իր բնական դիրքով, կլիմայական պայմաններով, Աղմաղանի լեռնաշղթան ունի անասնապահութեան համար լաւագոյն ամառնային արօտավայրեր, որոնք սահմանակից են Կոտայքի, Ախտայի, Ն. Բայազիդի եւ այլ շրջաններու: Մինչեւ հեռաւոր շրջաններէ, Վաղարշապատէն անասնապահները կուգան կենդանիները բարձրացնելու դէպի Աղմաղանի սարահարթերը: Դժբախտաբար Աղմաղանի հարուստ արօտավայրերը լրիւ չեն օգտագործուիր, ջուրի, մանաւանդ խմելու ջուրի պակասութեան պատճառով:

Աղմաղանի լեռնաշղթային արեւմտեան մասը (Ն. Բայազիդի, Ադխաման գետի սահմաններուն մէջ), առատ աղբիւրներ եւ մշտահոս գետակներ կան, որոնք կը գոհացնեն անասնապահութեան պահանջները: Բայց մնացեալ մասերը, մանաւանդ արեւմտեան (Կոտայք) եւ հիւսիսային (Ն. Բայազիդ եւ Օրդաքլու) կողմերը սակաւաջուր են կամ բնաւ ջուր չունին:

Ջուր մատակարարելու տեսակէտով, մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնեն Քանքան, Ելիջա, Սուխոյ-Ֆոնտան, Նովօ-Նիկոլյեւկա, Բեպաքլու եւ այլ կարգ մը գիւղեր: Սիմինովկայի գիւղացիները, որոնք Սուխոյ-Ֆոնտանի շրջակայքը վարելահող ունին, 50-60 քիլոմէթր հեռաւորութենէ խմելու ջուր կը տանին իրենց հետ: 1500 մէթր բարձրութենէ վեր, Կարակալա գիւղին վերեւը հարուստ արօտավայրեր կան, որոնցմէ օգտուելու համար քոչուորները ստիպուած են ջուր տանիլ բնական եւ արհեստական կարգ մը լճակներէ,— Ղանլը-կէօլ, Զէյնալ-Բաթալ, եւն.: Սակայն այդ լճակները չեն կրնար գոհացնել անասնապահութեան պահանջները: Ղանլը-կէօլը կը գտնուի Ուչ-Թափալար, Աղդաղ, Ղզիլ-Զիարէդ սարերուն արանքը, ծովի մակերեւոյթէն 3000-3020 մէթր բարձր, իսկ մօտաւորապէս 1100 մէթր բարձր՝ Սեւանայ լիճէն:

Այս լճակը կը սնանի շրջակայ սարերու հալած ձիւնով եւ ունի մօտ 2 քառ. քիլոմէթր մակերես: Լճակին խորութիւնը կը տարբերի տեղէ տեղ, երբեմն կը հասնի մինչեւ 15 մէթր: Ջրին ծաւալը մօտ 12-15 միլիոն խորանարդ մէթր է: Ունի բնական ելք մը Ելիջայի կողմը (Կոտայքի շրջան), եւ այդ վտակով կը հոսի ջուրը մինչեւ յուլիսի կէսը: Յուլիսի վերջը, լճակին ջուրը աստիճանաբար կը նուազի, այնպէս որ քոչուորները կը ստիպուին իրենց վրանները զարնել լճակին եզերքները:

Ղանլը-կէօլը աշխարհագրական իր բարձր դիրքով կարեւորութիւն կը ներկայացնէ իբրեւ բնական, թէեւ փոքր ծաւալով ջրամբար: Սակայն լաւ ուսումնասիրուած չեն այս ջրամբարով ոռոգման կարելիութիւնները: Զափազանց դժուար է Ղանլը-կէօլէն օգտուիլ Ն. Բայազիդի կողմէն, որովհետեւ անհրաժեշտ է ջուրը տանիլ փապուղիով:

Քիչ թէ շատ արժէք կը ներկայացնէ նաեւ Զէյնալ-Բաթալ լճակը, որ կը գտնուի Ղանլը-կէօլէն 3 քիլոմէթր դէպի արեւմուտք: Զէյնալ-Բաթալ աւելի շատ ջուր կը ստանայ (մէկ վայրկեանի մէջ 4 լիթր) եւ կը հոսի մշտապէս:

Սակայն խմելու ջուր հայթայթելու համար Կոտայքի ջրազուրկ գիւղերուն, Ղանլը-կէօլն ու Զէյնալ-Բաթալը օգտագործելը դժուար է թէքնիք տեսակէտով:

Բաց առնելով ջուր տանիլ մինչեւ Ելիջա, Քանքան եւ այլ գիւղերը, սխալ կ'ըլլայ՝ եթէ նկատի ունենանք երկրաբանական պայմանները, ջուր ծծող հրաբխային շերտերը, աղտոտելու, վարակուելու կարելիութիւնները: Իսկ փակ առուներով ջուր տանիլը կը պահանջէ մեծ գումարներ, բանուորական ոյժ եւ ահագին խողովակներ:

Հարկ է փնտռել ուրիշ ճար մը: Օգտագործել փոքր լճակները սար բարձրացող անասուններուն համար: Միւս կողմէ Ղանլը-կէօլին ծաւալը աւելցնել՝ թումբ կանգնելով, որպէսզի կարելի ըլլայ ամբարել գարնանային ու ձիւնհալքի ջուրերը, այդ ջուրով ոռոգելու համար շրջանը ամառնային ամիսներուն:

Դարձեալ, պէտք է հետազօտել եւ գտնել ստորերկրեայ ջուրեր, այդ ջուրերով լուծելու համար կարգ մը գիւղերու ջուրի դարաւոր եւ ցաւոտ հարցը:

Այսպէս Քանքան ու Մուսաքենդ գիւղերուն միջեւ փորուած հորերը ցոյց տուին, որ Քանքան, Ղույլի եւ Կայակալա գիւղերուն շրջակայքը 5-20 մէթր խորութեան վրայ գոյութիւն ունին հրաբխային սեւ աւազային ջրաբեր շերտեր: Այս ջրաբեր շերտը Կարակալայի մէջ ունի հիւսիս-արեւելքէն դէպի հարաւ-արեւմուտք ուղղութիւն մը եւ ամէն մէկ մէթրին կուտայ 0,2 լիթր ջուր մէկ վայրկեանի մէջ: Ղույլիի մէջ հակառակ ուղղութեամբ: Ջրաբեր շերտերուն ընդհանուր տարածութիւնը դեռ ուսումնասիրուած չէ, այնպէս որ չենք կրնար ճշդել ջուրին քանակը: Սակայն կարեւորն այն է որ ջուրը գտնուած է եւ կարելի է օգտագործել այդ ջուրը:

Այն ջրազուրկ գիւղերը, զորս յիշեցինք վերը, ներկայիս ջուրը կ'ամբարեն փոքրիկ փոսերու մէջ, եւ այդ ձեւով կը հոգան ջուրի իրենց պահանջը, ինչ որ շատ գէշ կ'ազդէ այդ գիւղերու առողջութեան վրայ:

Ստորերկրեայ ջուր էր կարելի է գտնել նաեւ Ղըզ-Կալա ու Դալմա-խարաբա գիւղերուն եւ Ելիջայի խորհրդային գիւղատնտեսութեան համար:

Արօտավայրերը կրնան օգտուիլ ոչ միայն Ղանլը-կէօլէն եւ այլ փոքրիկ լճակներէ, այլեւ գտնելով ստորերկրեայ ջուրեր, օգտագործելով չինգիլներէն հոսող ջուրերը: Չինգիլներուն մէջ, որոնք լաւային քարակոյտեր են, յաճախ կը գոյանան սառնադաշտեր, որոնք ամառուան մէջ աստիճանաբար կը հալին՝ ծնունդ տալով ջուրի հոսանքի: Օրինակ, Ճաթղրան գիւղի վերեւը, Շիխլի-չինգիլի մօտ: Այստեղ յատակ կը լըսուի քարակոյտերու մէջէն հոսող ջուրի բաւական յորդ հոսանքի մը ձայնը: Ջուրը կը կորսուի քարերուն մէջ, մինչդեռ Ճաթղրանցիները, իրենց սքանչելի արօտավայրերուն մէջ, ծարաւ կը պապակին:

Տարիներ առաջ փորձած են օգտուիլ Շիխլի-չինգիլէն, գտեր են ջուրը, որ, սակայն, նորէն կորսուեր է քարերու մէջ: Անցեալ տարի ձիւնը կանուխ տեղաց (20 Սեպտեմբերին), այնպէս որ չկրցանք ուսումնասիրել: Անհրաժեշտ է այս տարի ուսումնասիրել եւ Աղմաղանի արօտավայրերուն ջուր հայթայթել անպայման:

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲՌՆԱԳՐԱՒՈՒՄՆԵՐ

oooo

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ կալուածական վէճին առթիւ (5 մայիս).

— «Մօտ երկու տարի անցաւ այն թուականէն ի վեր, երբ Էնկիւրիի մէջ, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները, երկու տարիէ աւելի տեւող բանակցութիւններէ վերջ յաջողեցան կնքել ծանօթ համաձայնագիրը, գլխաւորաբար կալուածներու խնդրին շուրջ:

Բանակցութեանց ձգձգումներուն եւ ձախողութեան գլխաւոր պատճառ ցոյց կը տրուէր հայապատկան կալուածներու շուրջ թուրք կառավարութեան յարուցած դժուարութիւնները: Ըստ այդ օրերուն տրուած տեղեկութեանց եւ տեղական ու թրքական թերթերու հրատարակութեանց, Սուրիացի եւ Լիբանանցի Հայերու իրաւունքներուն պաշտպանութեան համար ֆրանսական ներկայացուցիչներու պնդումներն էին պատճառը բանակցութեանց ձգձգման եւ ձախողութեան: Թուրքերը, խօսակցութեանց շարունակումը կարելի դարձնելու համար պայման դրած էին հայապատկան կալուածներու խնդրին մոռացումը:

Եւ իրապէս ալ կատարուեցաւ մեր դարաւոր թշնամիին իղձը: Իսպառ մոռցուեցաւ հայկական կալուածներու խնդիրը բանակցութեանց ընթացքին: Արդարութեան ամենաթունդ պաշտպան մեծ պետութեան մը հաւանութեամբը, Թուրքիան պաշտօնապէս կ'իւրացնէր հայապատկան կալուածները եւ արդարութեան ու մարդկութեան խղճմտանքին առջեւ կ'անմեղանային եւ կ'օրինականանային իրի գործ դրած բոլոր գրաւումներն ու բռնութիւնները:

Ի վերջոյ գոյացած էր համաձայնութիւնը այդ պայմանով: Պաշտօնական փոխանակումը վաւերացուած համաձայնագիրներու տեղի ունեցաւ երբ երկու երկիրները յօժարեցան վերադարձնել իրենց սահմաններուն մէջ գտնուող կալուածները: Նախկին սուրիական ու լիբանանեան հպատակները, համաձայն գոյացած հասկացողութեան, առանց արգելքի պիտի բանային Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ գտնուող իրենց կալուածներուն, եւ Թուրքերն ալ Սուրիոյ ու Լիբանանի մէջ իրենց ունեցածներուն:

Սակայն, համաձայնագիրներու փոխանակումէն հազիւ տարի մը վերջ կարելի եղաւ ճշդել յանձնումի գործողութեանց եւ այլ ձեւակերպութիւններու մանրամասնութիւնները եւ պատրաստուեցան կալուածատէրերու ցանկերը:

Պէյրութի եւ Էնկիւրիի մէջ հաստատուեցան մասնաւոր գրասենեակներ՝ հաշուեյարդարի ենթարկելու համար կալուածներու խնդիրը: Օրինական բոլոր պայմաններն ու ձեւակերպութիւնները լրացնելէ, ինչպէս նաեւ Էնկիւրիի հաւանութիւնը առնելէ վերջ բազմաթիւ սուրիացիներ ուղեւորեցան Թուրքիա՝ վերագրաւելու համար իրենց կալուածները: Եւ մինչ Թուրքեր եւ թրքահպատակներ առանց դժուարութեան եւ ձգձգումի տիրացան հովանաւոր երկիրներումէջ իրենց ունեցած կալուածներուն, սուրիացիներ ու լիբանանցիներ ամիսներ շարունակ դեգերեցան Իզմիրէն Էնկիւրի, Էնկիւրիէն Պոլիս, մեծածախս դիմումներու ենթարկուեցան, փոխանորդներ կարգեցին եւ իրենց գրպանները պարպելով ձեռնունայն վերադարձան: Բազմազան դժուարութիւններ ցոյց տուաւ թուրք կառավարութիւնը՝ յուսահատութեան մատնելու համար զանոնք, որոնք իրապէս, անէծք կարդալով Թուրքին ու իր արդիական կառավարութեան, ցաւեցան իրենց նիւթական հսկայ վատնումներուն:

Դարձեալ զիջող գտնուեցաւ ֆրանսական կառավարութիւնը եւ սկսաւ նոր բանակցութեան Թուրքիոյ հետ, որմէ աւելի մեծ յանդգնութիւն ստացած Թուրքը որոշեց նոր առաջարկներ ներկայացնել Պէյրութի իր հիւպատոսին միջոցաւ:

Քէմալական կառավարութիւնը չափազանց յանդուգն կերպով կ'առաջարկէ կատարուած իրողութիւն նկատել ցարդ եղած յանձնումները: Որովհետեւ, ինչպէս ըսինք, թրքահպատակներ արդէն առանց արգելքի եւ դժուարութեան տիրացած են Սուրիոյ մէջ գտնուող իրենց կալուածներուն: Իսկ այսուհետեւ, երկու կառավարութեանց կողմէ գրաւուած եւ ծախուած կալուածներուն տէրերը պիտի ստանան այն գումարը որ արձանագրուած է պաշտօնական արձանագրութեանց մէջ:

Եւ ինչո՞ւ այս բոլոր մեքենայութիւններն ու ճմահան տնօրինութիւնները:

Որպէսզի թուրք կառավարութիւնը իւրացնէ վերջ ամբողջ հայապատկան կալուածները, տիրանայ նաեւ Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու կալուածներուն:

Ահա թէ՝ ինչպէս կը յարգեն Թուրքերը իրենց խոստումն ու ստորագրութիւնը»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»··«««

Մի ծերունի զօրավար համբուրեց նրա ճակատը: Կեցցէները թնդացրին սրահը:

Ու Արամի խօսքը դարձաւ նշանաբան. «Դարբնեցէք նոր հերոսը, դարբնեցէք առօրեային դիմացող հերոսը»:

Քէֆը գալով տաքացաւ, վերցրին մէջ տեղի սեղանները. տեղ բացին ու սկսուեց հայկական շուրջպարը:

Աղջիկները.—

Դելիքօ, հո՛յ նա՛ր, դելիքօ, հո՛յ նա՛ր
Դելիքօ հոյ նա՛ր, դելիքօ ջա՛ն...
Ես ունեմ մէկ եա՛ր, դուն ունես մէկ եա՛ր,
դելիքօ՛, հոյ նա՛ր, դելիքօ՛ ջա՛ն...

Իմ սէրը խնձոր, քո սէրը խնձոր,
Դելիքօ՛, հոյ նա՛ր, դելիքօ՛ ջա՛ն...
Քո եարը զինւոր, իմ եարը զինւոր,
Դելիքօ, հո՛յ նա՛ր, դելիքօ ջա՛ն...

Սապօգը կարճ ա, զինւորի խարճ ա,
Դելիքօ, հո՛յ նա՛ր, դելիքօ ջա՛ն...
Շալ արխալուխը ծնկներին կարճ ա,
Դելիքօ հո՛յ նա՛ր, դելիքօ ջան...

Իմ սիրտը քուրայ, քո սիրտը քուրայ,
Դելիքօ, հո՛յ նա՛ր, դելիքօ ջա՛ն...
Եարիս արեւը քուրայի բոցն ա,
Դելիքօ, հո՛յ նա՛ր, դելիքօ ջա՛ն...

Ջան մարա՛լ, ջան մարա՛լ, ջան մարալ, ջա՛ն
Էգուց նորէն տուն կուգայ.
Ջան մարա՛լ, ջան մարա՛լ, ջան մարա՛լ, ջա՛ն
Կեանքիս արեւ, լոյս կուտայ:

Դելիքօ, հո՛յ նա՛ր, դելիքօ հո՛յ նա՛ր,
Դելիքօ, հո՛յ նա՛ր, դելիքօ ջա՛ն...

Դառնում են աղջիկներն աշխոյժ, յօրինում նոր երգեր սիրուն:

Տղամարդիկ կտրում են նրանց ձեռքերը, ուզում են մտնել պարի մէջ:

— Ո՛չ, չենք ուզում, սա աղջկայ պար է: Դուք էլ ձեր պարը պարեցէք:

— «Իմ եարը զինւոր, քո եարը զինւոր»: Երիտասարդ տղաները ենում են. նետւում են պարի մէջ: Նուագածուները փոխում են պարի եղանակը մէկը միւսի յետեւէն, «Հօ՛յ նար», «Աղջի դուդուլ», «Դէ թաք, թաք»: Ու յառաջանում է պարի ընթացքը, շիկնում են դէմքերը, քըրտնում են ճակատները, փքում են կրծքերը, ու փայլում, կայծկլտում են աչքերը: Աղջիկները յոգնել են, տեղի են տալիս:

Մնում են տղամարդիկ, փոխւում է պարի բնոյթը. ուս-ուսի պատնէշ են կազմում, սկսում են տեղում ճօճալ, երերալ, ծկում են ծնկները, ցատկում են յանկարծ, ու դառնում են գլխապտոյտ: Հին հայդուկներ, մազ ու մօրուք ճերմկցրած մարդիկ չեն դիմանում, խառնւում են պարին, քաղաքացի երիտասարդները կամաց կամաց տեղի են տալիս, թողնում են շարքը:

— Էս ձեր թեթեւաքայլ պարերը չեն, հա՞, ծիծաղում է մի ծերունի, էս Մուշն ա, էս Սասունն ա, գիտցո[illegible]ղը թող գայ:

— Քաշեցէ՛ք, Ռուբէն փաշան պարը քաշեցէք,— կանչում է մի ծանօթ հայդուկ:— Սասուն եւ Մուշ եղած տեղը ան շատ է պարել տղոց հետ:

Ու երիտասարդներ սիրտ առած՝ Ռուբէն «փաշան» քաշում են պարի:

Ու նա, չի մերժում իր եղբայրներին. ուսը տալիս է նրանց ուսին, թեւըն անցնում է նրանց մէջքին, ու դառնալով մէկ օղակն ընդհանուր շղթայի՝ դառնում է, դառնում: Ծափ, ծիծաղ...

Ուշ է. յոգնած են, պէտք է ցրուել, վաղը գործ ունին: Ելլում են հիւրերը. նուագածուները մուտքի մօտ հնչեցնում են Արտաւազդ արքայի երգը, որ հիմա նոր իմաստ ունի. «Խորտակուեցաւ չարը խաւար. ազատուեցաւ հայ աշխարհ: Ձեզ աւետիք, մեզ աւետիք համայն Հայոց աւետիք»:

Արամի արձակուրդը լրանալուն մի քանի օր է մնացել: Ծովիկ ապլան անհանգիստ է, դեռ չեկաւ իր տուած խնդրագրի պատասխանը: Նա այլ եւս չի կարողանում սպասել. տանջւում է: Գնում է իր բարեկամուհու մօտ:

— Հայկանուշ ջան, ախր պատասխան չեկաւ Արամիս թղթին:

Քիթ քթի խորհրդակցում են: Դիմել ուղղակի զինուորական նախարարին, խնդրել, աղաչել, բացատրել: Նեցուկ է, հապա ինչո՞ւ չպիտի ազատեն:

Նախարարութիւն, նախարար, մի վախ Ծովիկ ապլայի սրտում, կը լինի՞: Ինչո՞ւ չի լինի, կրակ էլ որ լինի, պիտի նետուի մէջը զաւակն ազատելու համար:

Մի անբացատրելի վախ հոգում մտնում է նա նախարարութեան շէնքն ներս:

Ի զուր էր իր վախը, առանց դժուարութեան ընդունում են նրան, թոյլ են տալիս, որ տեսնի նախարարին:

Պարզ մարդ է նախարարը, ընդունում է նրան, աթոռ է առաջարկում.

— Նստեցէք, մայրիկ:

«Մայրիկ»... արտասանւում է Ծովիկ ապլան, ազատ շունչ քաշում:

— Ի՞նչ էք ուզում, մայրիկ:

— Արամիս գործով եմ եկել. խնդիր եմ տուել Նեցուկ է, համ էլ տկար է, շա՜տ տկար: Ծեր եմ, էլ չեմ դիմանայ:

Հազիւ է զսպում լացը, որ սեղմում է կոկորդը:

— Արամիդ գործը. նեցուկ է, գիտեմ, օրէնքը ազատում է նրան: Այդ օրէնքը Արամը վաղուց գիտէ:

— Այո, բայց...

— Բայց ինքը չէ, որ ուզում է ազատագրուել. այլ...

— Ես, այո, ես, երկու զաւակ եմ տուել պատերազմին, գերեզմաններն էլ չունիմ, որ մխիթարուիմ. այս մէկն ուզում եմ ինձ պահել, որ իր թեւերի մէջ մեռնեմ:

Թաշկինակի ծայրով սրբում է արցունքները, որ չեն հնազանդւում իրեն, հոսում են:

— Մի լա՛ր, մայրիկ, Արամդ ազատ է, թող տանը մնայ: Հայաստանի կառավարութիւնը հայ ժողովրդի համար է. նրա տանն էլ, տալն էլ ձեր շահի, ձեր հանգստի համար է:

Գնացէք սպարապետութեան գրասենեակը, այնտեղ ձեզ կուտան ազատութեան հրամանագիրը:

Հեռախօսի մի հարուած, մի քանի խօսք ինչ որ տեղում նստած մի պաշտօնեայի:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(16)

(Շար.)

Ինքնաշարժի անուղի արկած մը

»»»··«««

ԿԱՌՔԸ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԽՐԵԼՈՎ, ՍՊԱՆՆԵՑ ՈՒԹ ՀՈԳԻ

Ահռելի արկած մը պատահեցաւ կիրակի օր, Ֆոնթէնէպլոյի մէջ, իբրեւ հետեւանք խելագար մրցումներու: Երբ Լորա (Բօշէն), ծայրայոյն արագութեամբ կը քշէր ինքնաշարժը երբ, կորսնցնելով ուղղութիւնը, սուրաց ճամբուն եզերքը խռնուած բազմութեան վրայ: Եօթը հոգի մեռան ջարդուփշուր, մէջն ըլլալով կառավարը: Երկաթի կտորները կտրեցին նետեցին սեննեկապանուհի աղջկան մը գլուխը: Մրցումը կազմակերպած էր Իլ տը Ֆրանսի Օթոմոպիլ Քլիւպը, Ֆոնթէնէպլոյի անտառին մէջ: Մրցումը վերջանալու վրայ էր, երբ կառավարը շուն մը նշմարեց ճամբուն վրայ եւ ուզեց չեղել ճամբէն, բայց գնաց ինկաւ բազմութեան վրայ: Վիրաւորուեցան նաեւ հինգ հոգի, որոնց մէկը մեռած է արդէն, իսկ միւսներուն վիճակը շատ ծանր է:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄԸ

Երէկ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին 79րդ նստաշրջանը: Օրակարգին վրայ կը գտնուին շատ մը փշոտ խնդիրներ, որոնց գլխաւորն է Սարի հողերին հանրաքուէի կազմակերպութիւնը: Վերջին պահուն Հունգարիան ալ բողոքագիր մը յանձնեց Եուկոսլավիոյ դէմ: Սահմանային վէճեր միշտ ալ կը պատահին այս երկու երկիրներուն միջեւ, բայց անակնկալ մը եղաւ Հունգարիոյ դիմումը: Գալով Սարի հարցին, դաշնագիրներու տրամադրութեամբ 1935ին հանրաքուէ պիտի կատարուի, վերջնապէս որոշելու համար այդ հողամասին ճակատագիրը: Մասնաւոր յանձնախումբը իր ծրագիրը պիտի ներկայացնէ այս հանրաքուէի մասին. բայց խնդիրը առով չի վերջանար, քանի որ դեռ անցեալ շաբթու Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը բուռն ճառով մը առանց վերապահութեան եւ կը պահանջէր այդ հողը, իսկ նախանցին կառավարիչը Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր դաւադրական գործունէութեան մասին:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Կիրակի օր տեղի ունեցան թէ Ֆրանսայի եւ թէ արտասահմանի մէջ շատ կարեւոր մրցումներ, որոնց կարգին սպանիացի՝ Փաուլինոյի եւ գերմանացի՝ Շմըլինկի կռփամարտի մեծ մրցումը, Պարչելոնայի մէջ: Ներկայ էին 45,000 հոգի: Մրցումը շատ հետաքրքրական էր, որովհետեւ յաղթականը պիտի մրցէր աշխարհի ախոյեան իտալացի Կարնէրայի հետ: Խաղին տեւողութեանը Շմըլինկ միշտ կը տիրապետէր, բայց Սպանիացին բողոքած ըլլալով, յետ խորհրդակցութեան դատաւորները հաւասար յայտարարեցին երկու մրցակիցները:

⁂ Հեծելանիւի մեծ մրցումը՝ Փարի – Րէն, 347 քիլոմէթր, տեղի ունեցաւ կիրակի օր: Առաջին եկաւ պելճիքացի Ալֆոնս Շէփէրս, վերջակէտը հասնելով տասը ժամ 45 վայրկեանէն (ժամական 32 քիլոմէթր 279):

⁂ Իտալիոյ հեծելանիւի Դաշնակցութիւնը կազմակերպած էր հեծելանիւի մեծ մրցում մը որ երեք շաբաթէ ի վեր կը շարունակուէր: Վերջին մրցումը կատարուեցաւ կիրակի օր, Միլանի մէջ: Հեռաւորութիւնն էր 100 քիլոմէթր, ամբողջ ժայռ ու լեռ: Առաջին եկաւ ժողովրդական հեծելանուորդ եւ Իտալիոյ ախոյեան Կուէռա, որ շատ դիւրութեամբ յաղթեց միւս իտալացի հեծելանուորդներուն: Այսօր կը սկսի նաեւ, «Իտալիոյ շրջանը», որուն կը մասնակցին բացի Իտալացիներէ, Պելճիքացիներ, Ֆրանսացիներ, Գերմանացիներ, Զուիցերիացիներ, Աւստրիացիներ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ ընդհանուր ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9.30ին, 51, rue Rivoli. մասնակցութեամբ մասնաճիւղերու բոլոր ներկայացուցիչներուն:

Օրակարգ.— 1. —Զեկոյց Պ. ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ: 2.— Յարեկան հաշուետուութիւն ֆրանսայի կեդր. վարչութեան:

Ծանօթ.— Հիւէր ստացող մասնաճիւղերէն եւ անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՅԻՍ 27ԻՆ, ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ԸՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 7, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveauի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie, **Métro: Miromesnil**

Մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆԻ, Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ եւ ԿԻԼԻԿԻԱ երգչախումբին:

45 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Առաջին անգամ ըլլալով պիտի նուագեն Գ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի նոր հեղինակութիւնները՝ Աւարայրի պատերազմը, Հայ ժողովրդական պարեր, Մեվլեվիներու պարերգ: *Թայլերգ՝ Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆի* ՍԵԴԱ Օբերայէն եւլն.:

ՏՈՄՍԵՐ՝ 5, 7, 10, 15, 20 *եւ* 25 *ֆրանք*:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 26ԻՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 27ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 26ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), ՄԱՐՍԷՅԼ

19 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական հեղինակներ, (հին իտալական եւ ռուսական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն:

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Յարօ Ստեփանեան):
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Գ. Մ. Ալէմշահ):

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.— 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

Կը ցնուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ասենապետին եւ անդամներու մօտ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՂԸ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ին

Salle Debussy (Maison Pleyel), 9 Rue Daru (Métro: Ternes)

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐՈՎ.

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ **ՄԱՐՈՒ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ**

(Առաջին մրցանակ Վիեննայի Պետ. Երաժշտանոցէն)

ԿՈՒՏԱՅ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ:

Յայտագրին մէջ՝ Շոբէնի, Պէթովէնի, Կալուբբի - Թալխըբիեթրայի, Տէպիւսիի, Ռախմանինովի եւ Բիք - Մանճիակալլիի հեղինակութիւնները:

Տոմսերու գին.— 10, 15 *եւ* 20 *ֆրանք*:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ – ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Կարդացէ՛ք Ողբացեալ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի

ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ՝ 40 ֆրանք.— ՀԱՅԿ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, 2 հատ. 30 ֆր. — ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ՝ 13 ֆր. — ԲՈՂՈՔԸ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ՝ 15 ֆ. — ԿՐՕՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ՝ 15 ֆր. — ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ՝ 5.— ԱՒԳՈՒՍՏ ԲԷԲԷԼ՝ 5 ֆր.:

Ապսպրանքները՝ կանխիկ. Թղթատարի համար աւելցնել 100ին 10:

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Հեռաձայն՝ Danton 88-65:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ ԴԵՐԱՍԱՆ **ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆԻ**

ԻՐ 25ԱՄԵԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱԻԱԶԱԿՆԵՐ»

Շիլլէրի հռչակաւոր ողբերգութիւնը 8 արար

20 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.30ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ **8, Rue Danton, Paris (6).**

Métro: Odéon կամ **St. Michel.**

ՖՐԱՆՑԻ դերը կը կատարէ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ

իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն փարիզահայ բեմի յայտնի ուժերը:

Արուարձաններու թատերասէր հասարակութեան դիւրութեանը համար, ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին, եւ կը վերջանայ ժամը 6.30ի ատենները:

Տոմսերու գիները.— 15, 10 *եւ* 7.50 *ֆրանք*:

Տոմսերու փոխարժէքը եւ այս առթիւ նուիրատուութիւնները ուղարկել՝ A. AJDERIAN, 6, rue Descartes, Paris (5):

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերը: իսկ ներկայացման օրը թատրոնին կիշէն, ժամը 1էն սկսեալ:

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր: Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վասմշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին:

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին:

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ եկեղեցւոյ ականքահայրութեան համար նուէր փափաքողներ կանխեան դիմել վարչութեան: 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սելանիկէն Նշան Աբրահամեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ ըլնիկ կեսարացի Գէորգ Աբրահամեանը, որ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր Լոնտոն կը բնակի: Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ամերիկեան Քօլէճի հասցէով, Խարիլաօս, Սելանիկ:

— Կը փնտռուի Պ. Հրանտ Սիրունեանցեան, որ մինչեւ 1930 կը բնակէր Փարիզ 18րդ թաղամասին մէջ: Իմացնել Aznavorian Frères, 5 rue de la Tour de Cassies. Bordeaux (Gironde):

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աւետիս կամ Արսէն Վարդապետեան ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն Արտաշէս՝ մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած Սամսոնէն: 1922 թուականին Գաւալայի Ազգ. Որբանոցը Արսէն Վարդապետեան անուն որբ մը տեսնողներ եղած են, որը՝ կը կարծենք թէ մեր փնտռած Աւետիս Վարդապետեանն է, յիշեալը անկէ ուրիշ որբերու հետ փոխադրուած է Գորֆու, իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Ardachés Vartabedian, Blv. Pache 118, Bucareste (Roumanie).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Մ.*

Տեսած եմ ինչպէս կը կտրեն սուտ վկային լեզուն... երբեմն Թուրքերը կամ Թուլամորթ կառավարութիւն մը քանի մը ոստիկան չը ղրկէ վարչութիւն մը հաստատելու համար. ընդհանրապէս ոստիկանները կամ բարբարոսներուն կողմը կ'անցնին եւ կամ յաւէտ կ'անյայտանան...

Այդ բարբարոս ցեղերուն կեանքին մէջ մոմը խոշոր դեր մը կը կատարէ:

Անոնց մոմը սովորական մոմ չէ, մասնաւոր ճարպով մը պատրաստուած է ան...

Երեք մոմեր դիր մատերուդ մէջ — տեղը. ձեռքդ երկու ափերուն մէջ ամփոփուր, յետոյ մոմերը վառէ. թող հեզհեզ հալին, այրին մատերուդ հետ... կրնա՞ս երեւակայել...

Եւ կամ գետինը ցցնուած վառօղի խաւին մէկ ծայրը մոմ մը դիր. մոմը թող վառի եւ բոցը հասնի ատշեղներու կոյտի մը որուն մէջտեղը կեցած ես բոպիկ ոտքերով... կամ ածխուած դլխուդ վրայ մոմ մը վառէ մինչեւ որ... ո՞ր մէկը նկարագրեմ... չեմ գիտեր թէ Գարան առողջ է որ մէկը կ'առնէր ամէնէն աւելի, բայց գիտեմ թէ քանի մը հատը անձամբ փորձած է...

— Ուրեմն այդ ատտիճան չար էր այդ մարդը, հարցուց Թ. Ք. Լէքմըն խնդալ.

— Գաղափար անգամ չունիս իր չարութեան մասին:

Ճաշը աւարտած էին երբ ծառան Թ. Ք.ի բերաւ նամակ մը զոր իր դրասենեակէն ուղարկած էին.

Սիրելի Պ. Մէրէտիթ,

Ի պատասխան ձեր հարցումին կրնամ ըսել որ աղջիկս Լոնտոն է. այս տարու իմացայ: Դրամատունէս ըսին որ անիկա այս առաւօտ իր անձնական հաշիւէն կարեւոր գումար մը քաշեր է. բայց ուր գացած է եւ ինչ պիտի ընէ այդ գումարով, չեմ գիտեր. պէտք կա՞յ ըսելու որ չափազանց մտահոգ եմ եւ ուրախ պիտի ըլլամ եթէ բացատրէք կացութիւնը»:

Նամակը ստորագրած էր Ուիլեըմ Պարթօլէմիու:

— Եթէ քիչ մը խելք ունենայի դրամատունը կ'երթայի այս առտու եւ կը հանդիպէի իրեն, ըսաւ Թ. Ք... հիմա գործէս ալ պիտի հանեն զիս...

— Կատա՞կ կ'ընես... հարցուց Լէքմըն.

— Թերեւս, բայց ոստիկանապետը շատ ալ գոհ չէ ինձմէ վերջերս... իրաւունք չունէի, ինչպէս այս գործին մէջ քիթս խօթելու, իմ Բաժնիս վերաբերող խնդիր չէր... սակայն ի՞նչ տեսակէտ ունիս մոմերուն մասին, չըսիր...

— Որ եւ է տեսակէտ չունիմ. մոմերը ցոյց կուտան որ կատարուածը ոպանական ոճիր մըն է... չեմ մոտեր ի հարկէ, բայց անոնց ներկայութիւնը կը բացատրէ ոճիրին բնոյթը:

Թ. Ք. այդքանով պիտի գոհանար առայժմ:

Իրաւ է որ ինք պարտականութիւն չունէր այս ոճիրով զբաղելու, սակայն իր պաշտօնին մաս կը կազմէր Լէյտի Պարթօլէմիուին վերադարձնելու քթախոտի տուփը զոր գտած էր Գարայի դրամարկղին մէջ. Յոյնին թուղթերուն մէջ կային կարգ մը նամակներ որոնք կը բացատրէին անոր կատարած դերը: Գարան սովորական խարերայ մը չըլլալով հանդերձ, ոչ միայն Լէյտիին տուփը վար դրած էր այլ նաեւ շատ մը ուրիշ առարկաներ որոնք երեւան հանուած էին. երեւութապէս իր նպատակն էր աղդեցութիւն ձեռք բերել այն շրջանակներէն որոնք օգտակար կրնային ըլլալ իր ծրագիրներուն գործադրութեան համար:

Դիտողնութիւնը կատարուեցաւ օգնական ոստիկանապետին ներկայութեան. որ եւ է ապացոյց չի գտնուեցաւ եւ դատաւորը յայտնեց որ «ոճիրը կատարուած է անծանօթի մը կամ անծանօթներու ձեռքով»:

Այդ շաբթուն Թ. Ք. շատ զբաղած էր եւ կ'աշխատէր նոր հետքեր եւ փաստեր ճարել: Նամակ մը ստացեր էր Լէքմընէն որուն մէջ հեղինակը կը յայտնէր թէ ամերիկեան ամսագրի մը աշխատակից նշանակուած ըլլալով Նիւ Եորք պիտի մեկնէր:

Թ. Ք. շարունակեց իր աշխատանքները եւ տեսակցութիւններ ունեցաւ ընդհանուր ոստիկանապետին եւ դատական նախարարին հետ:

— Այո, աղջիկս լաւ առի, ըսաւ նախարարը. իրաւ կ'ըսեմ շատ դժուարին կացութեան մատնեց զիս, չեմ գիտեր թէ ինչպէս բայց վստահ եղիր որ կացութիւնս լաւ չէ...

— Կրնա՞ք ինծի ցոյց տալ իր նամակը կամ հեռագիրը...

— Անկարելի է. խնդրած է որ գաղտնի պահեմ իր գրութիւնը... կրնօջս գրեցի եւ ըսի որ եռ գայ... վիճակս խիկապէս ծանր է...

— Կրնայի՞ք ըսել թէ ինչ հասցէով պատասխանեցիք իրեն...

— Ոչ մէկ հասցէի, այսինքն միայն հեռագիր մը ստացայ այս առտու եւ հասցէ չկար...

— Այդպէս ուրեմն...

Նոյն օր կէս օրէն վերջ Թ. Ք. իր քարտուղարին տուաւ հետեւեալ հրահանգը.

— Վաղ առտուան եւ իրիկուան թերթերուն «կը փնտռուի»ները հաւաքէ եւ ինծի բեր:

Երբ յաջորդ իրիկունը ժամը 9ին Թ. Ք. գրասենեակը հասաւ քարտուղարը պատրաստած էր ազդերը: Թ. Ք. աչքէ անցուց զանոնք եւ գտաւ իր փնտռածը.

«Պ. Մ. — Դժուար կացութեան մատնեցիր զիս — Անմտութիւն — ըստացայ մօրդ ուղղուած ծրարը զոր իր սննեակը տարի — չեմ հասկնար թէ ինչու կ'ուզես որ շարաթական արձակուրդի երթամ եւ ծառաները ճամբեմ — թէեւ ըսածիդ պէս ըրի — մանրամասն բացատրութիւն կ'ուզեմ — չափը անցաւ: Հայրիկդ»

— Հիմա գործի սկսինք, ըսաւ Թ. Ք. խանդավառութեամբ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13e)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :•: R .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 16 Mai 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2497

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱ՞ՆՆ ԱԼ...

— oo —

Բոլորը ափ ի բերան մնացին, կարդալով Թէհրանէն հաղորդուած լուրը՝ Հայկական դպրոցներու փակման մասին:

Որոշ վերապահութիւններ ունենալով հանդերձ, կարելի չէ ծածկել տրուած լուրերուն ծանրակշիռ հանգամանքը:

Ըսենք, անմիջապէս, թէ տագնապը նոր չէ. եւ երբեք՝ յատկապէս Հայ համայնքութեան դէմ ուղղուած:

Ինչպէս արեւելեան ուրիշ երկիրներ, Պարսկաստանն ալ բռնած է թունդ ազգայնական քաղաքականութեան մը ճամբան: Ան ալ կը ձգտի տէր տիրական դառնալ իր ճակատագրին եւ միաձոյլ ամբողջութեան մը վերածել ժողովուրդը:

Այս ճամբուն վրայ, ներշնչման աղբիւր մը դարձաւ մասնաւորապէս Մ. Քէմալի Թուրքիան:

Ինչո՞վ պակաս էր դարաւոր Իրանը, դառնալու համար խկապէս ազգային, անկախ եւ արդիական պետութիւն մը:

Եւ Ռիզա շահն ու իր խորհրդականները ձեռնարկեցին վերակազմութեան:

Մէջտեղ դրուեցան շարք մը ծրագիրներ, պետական, ընկերային եւ տնտեսական կեանքի վերանորոգման համար:

Վ. Իրանեան, մեր ողբացեալ Թղթակիցը, ի՛նչքան խանդավառութեամբ կը նկարագրէր այդ ծրագիրներն ու անոնց բարիքները, բարեկամ երկրի զարգացման եւ զօրացման համար:

Ամբողջ Իրանի մէջ, թերեւս չկար ազգ մը որ այնքան ուրախանար այդ բարենորոգումներուն համար, որքան Հայ ժողովուրդը, իբրեւ բարեկամ եւ դրկից, եւ յաճախ բախտակից:

Մանաւանդ որ, այդ վերանորոգման, արդիացման աշխատանքին մէջ, այս ժողովուրդին զաւակներն ալ ունեցած են գնահատելի դեր: Ոչ միայն պարսիկ առաջաւոր դասը, այլ եւ Իրանի բուն վարիչները մինչեւ այսօր երախտագիտութեամբ կը յիշեն Եփրեմի կատարած աշխատանքը:

Միւս կողմէ, Իրանի հայկական փոքրամասնութիւնը դարերէ ի վեր առաջին տեղը բռնած է ոչ միայն իր հաւատարմութեամբ եւ անձնուիրութեամբ, այլ եւ իբրեւ տնտեսական ազդակ:

Այսօր իսկ, երբ Իրանը ձեռնարկած է բազմաթիւ հանրօգուտ շինութեանց, գործարաններու, խճուղիներու եւ երկաթուղիներու կառուցման, աչքի կը զարնէ հայկական ձեռներէցութիւնը, հակառակ անսովոր տագնապին:

Արդ, Պարսկաստանի վերանորոգման ծրագիրներուն մաս կը կազմէ նաեւ հանրային կրթութեան ազգայնացումը:

Պարսկաստան ունի 1,469,900 քառ. քիլոմէթր տարածութիւն: Բնակչութիւնը՝ 8–10 միլիոն: Առաջին թիւը աւելի կը մօտենայ իրականութեան: Ինչ որ կը նշանակէ թէ՝ իւրաքանչիւր քառ. քիլոմէթրին կ'իյնայ վեց մարդ:

Այս բնակչութեան հինգ միլիոնը կը կազմեն բուն Պարսիկները, դաւանանքով եւ լեզուով: Ցետոյ կուգան մէկուկէս միլիոն Թուրք–Թաթարներ, որոնք խառնիճաղանճ թուրքերէն մը կը խօսին եւ որոնց ազդեցութիւնը ամէնէն աւելի զգալի է Ատրպատականի նահանգին մէջ: Կան 600,000 Քիւրտեր, 200,000 Արաբներ, 100,000 Թիւրքմէններ (թրքախօս), 50,000 արեւապաշտներ (պարսկախօս), 70–80,000 Հայեր, 40,000 Ասորիներ եւ Քաղդէացիներ, 30,000 Հրեաներ, եւ 393,000 ալ զանազան ազգէ:

Նոր Իրանը խտրութիւն չդնելով հանդերձ այս բազմազգի ժողովուրդներուն միջեւ, անբնական կը գտնէ այս կացութիւնը: Հետեւաբար որոշած է իր լեզուն եւ մշակոյթը պարտադրել բոլորին, ստեղծել միատարր զանգուած մը:

Այս չի նշանակեր թէ նորազարթ Իրանը կ'ուզէ ձուլել բոլոր ոչ–Պարսիկ ցեղերն ու ժողովուրդները: Կրթական ծրագրին նպատակն է՝ միօրինակութեան վերածել հանրային կրթութիւնը: Մանաւանդ որ, ոչ–Պարսիկներու ամէնէն հոծ զանգուածները, մասնաւորապէս Թուրք–Թաթարները (1,500,000) ունին տարբեր ձգտումներ, գտնուելով Թուրք–Թաթարական մշակոյթի անմիջական ազդեցութեան եւ ներշնչման տակ:

Ծրագիրը պարտաւորիչ էր նաեւ Հայ համայնքութեան համար: Դեռ 1930էն, պահանջուեցաւ անոր գործադրութիւնը: Ազգ. Մարմիններ, Առաջնորդարան կամ հոգաբարձութիւն իրար անցան, դիմումներ կատարուեցան մինչեւ արքունիք, եւ կարելի եղաւ յետաձգումներ ստանալ:

Միեւնոյն ատեն, ազգ. իշխանութիւնները ընդառաջ գացին նոր պահանջներուն, աւելցնելով պարսկերէն դասերը եւ անմիջապէս գործադրելով զանազան հրահանգներ:

Անցեալ տարի, կառավարութիւնը նորէն յիշեցուց կրթական ծրագրին ամբողջական գործադրութիւնը, յիշեցնելով որ միւս ժողովուրդները եւ օտարները համակերպած են:

Երկար բանակցութիւններէ յետոյ, այս տարուան սկիզբը գոյացաւ համաձայնութիւն մը, որ կը տրամադրէր.—

1. Հայկական դպրոցներու մէջ դասերու ընդհ. թիւը պիտի ըլլայ 36 ժամ: —2. Ա. եւ Բ. դասարաններու մէջ 18 ժամ պարսկերէն, 18 ժամ հայերէն,— 3. Գ. դասարանի մէջ 19 ժամ պարսկերէն, 17 ժ. հայերէն,— 4. Դ. – Զ. դասարաններու մէջ 23 ժամ պարսկերէն, 13 ժ. հայերէն:

Ուրիշ խօսքով, շաբաթական 93 դաս հայերէն, 123 դաս պարսկերէն:

Այս համաձայնութիւնը գործադրելի էր վեց տարուան համար:

Եւ ահա չարագուշակ լուրը,— կրթական նախարարութիւնը պահանջած է բոլոր առարկաները աւանդել պարսկերէն, շաբաթական միայն 12 ժ. պահելով հայերէնի եւ կրօնի դասին համար:

Այնքան դառն է այս անակնկալը, որ դեռ չենք ուզեր հաւատալ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՍՔԷՆՏԵՐՈՒՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՁԳՈՒԻԼ

»»»..«««

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Սուրիոյ մարզպանը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է, Այնթապի կուսակալին ծանօթ այցելութեան առթիւ.—

Այնթապի կուսակալին Աղեքսանտրէթ եւ Անտիոք ճամբորդութեան առիթով տարաձայնուած շշուկներուն վրայ, Նորին Վսեմութիւն մարզպան կոմս տը Մարթէլ կը յայտնէ թէ կուսակալին այցելութիւնը հետեւանք է 1929ին ընդունուած սահմանային պայմանագրի մը. ուրեմն իրականին մէջ այս այցելութիւնը անսովոր ոչինչ ունի:

Անսովոր ցոյցերը որ յառաջ եկան այս առթիւ եւ մեկնութիւնները զորս այդ ցոյցերը յառաջ բերին, կը թուին ըլլալ սուտ լուրերու արշաւ մը, որոնց քմածին բնոյթը պարզուեցաւ մարզպանութեան վերջերս հրատարակած մէկ զեկոյցով: Եթէ անցորդ Թուրք պաշտօնատարը այն տպաւորութիւնը թողուց թէ՝ հաճոյակատարութեամբ ընդունեց Անտիոքի Թուրքերուն կողմէ եղած ցոյցերը, Մարզպանութիւնը ապահով է թէ այդ զգացումը համապատասխան չէ Էնկիւրիի կառավարութեան քաղաքականութեան, որ ուշադիր է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ զարգացող բարեկամութեան մասին:

Մարզպանը այս առթիւ կը հաւաստէ թէ ոչ մէկ բանակցութիւն տեղի ունեցած չէ ու չի կրնար ունենալ Թուրք կառավարութեան հետ Ալէքսանտրէթի սանճագի սահմանային բարեփոխութիւններու մասին, որոնք գծուած են 3 մայիս 1930ին: Այդպիսի բանակցութիւններ պիտի հակառակ ըլլային ոչ միայն ֆրանսական քաղաքականութեան, այլեւ հովանաւորութեան:

Մարզպանը ազգաբնակչութիւնը կը զգուշացնէ ականջ չկախել գրգռիչ տարրերու զանազան յուզումնաբեր տարաձայնութիւններուն: Այս կարգի տարաձայնութեանց կը վերաբերին այն լուրերը, ըստ որոնց մարզպանը Ֆրանսայէն վերադարձին Էնկիւրի գացած կամ Հայտար Փաշայի մէջ տեսակցած է Թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչին հետ, բան մը որ հակառակ է ճշմարտութեան:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԵՐՐՈՐԴ ՅՈՐԴՈՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

»»»..«««

ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ՝ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, վարչապետ Պ. Տումէրկ երրորդ անգամ ըլլալով ճառ մը խօսեցաւ երկուշաբթի գիշեր, ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Ճառը խօսուեցաւ ժամը 8ին, ձայնարձակի առջեւ, անմիջապէս արձանագրուեցաւ ձայնագրի վրայ, նորէն տարածուեցաւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, ժամը 8.30ին: Իսկ գիշերը ուշ ատեն երրորդ անգամ հնչեց մասնաւոր կայանէ մը, Ֆրանսայի գաղթավայրերուն եւ օտար երկիրներու համար:

Վարչապետը նախ ծանրացաւ այն քաղաքական զինադուլին վրայ որ իշխանութեան գլուխ բերաւ զինքը եւ ցաւ յայտնեց թէ կուսակցութիւնները թէեւ փափկութեամբ կը վարուին իրարու հանդէպ, ցորչափ իր աչքը իրենց վրայ է, բայց նորէն իրար կ'ուտեն իր կռնակէն: Եւ յորդորեց որ ժողովուրդը զգաստութեան հրաւիրէ զանոնք:

Ցետոյ պարզեց երեք ամսուան ընթացքին կատարուած գործերը: Ըսաւ թէ Սթավիսքիի գործին առթիւ ամբաստանուած 28 անձերէն 19ը բանտարկուած են եւ թէ բարենորոգումներ կը կատարուին դատական դրութեան մէջ: Դառնալով նիւթական վերակազմութեան, յայտնեց թէ պիտի կրճատուին եկամուտի տուրքերը, պիտի խափանուին խարդախութիւնները եւ պիտի կանոնաւորուի տուրքերու գանձումը: Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, նաեւ, հողագործներու վիճակը բարելաւելու համար, քանի որ հրապարակի գործերը յաճախ չեն համապատասխաներ արտադրութեան ծախքերուն:

Արտաքին քաղաքականութեան մասին, Պ. Տումէրկ անգամ մը եւս շեշտեց թէ Ֆրանսա խաղաղութիւն կ'ուզէ եւ ատելութիւն չի սնուցաներ որ եւ է պետութեան դէմ: Բայց դիտել տուաւ.—«Այն գերեզմանները ուր թաղուած են յիսուն տարիէն պակաս ժամանակի մը մէջ մղուած երկու պատերազմներու զոհերը, բոլորն ալ կը գտնուին հիւսիսային եւ հիւսիսային արեւելեան սահմաններուն վրայ: Անոնք ցոյց կուտան թէ Ֆրանսա անհրաժեշտօրէն պէտք ունի ապահովութեան լուրջ եւ արդիւնաւոր երաշխաւորութեանց: Մենք գիտենք եւ ամէնքն ալ գիտեն թէ մինչ մենք կը կրճատենք մեր զինուորական ուժերը, ուրիշները բացէ ի բաց կամ գաղտնապէս կ'աւելցնեն իրենց զինուորներն ու սպառազինութիւնները, բռնաբարելով հաշտութեան դաշնագիրները:

ԶԱՌԻԹԱՓԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՆԴՈՒՆԴԸ ԻՋԵՐ ԷԻՆՔ...

Ուշագրաւ էր ճառին վերջաբանը.

— Մենք կը բարձրանանք զառիթափն ի վեր, թերեւս չափազանց դանդաղօրէն, բայց, շատ արագօրէն եւ մինչեւ զառիթափէն անդունդն իջնելէ յետոյ, բնական է որ չենք կրնար շատ արագ բարձրանալ: Ապահովաբար այսօր աւելի կարգ–կանոն կայ մեր տան մէջ, քան երբեմն: Կառավարութիւնը կը ջանայ— եւ մասամբ յաջողած է — իր բուն տեղը դնել ամէն բան: Կառավարութիւնը երեսփ. ժողովին պիտի ներկայացնէ հարկային բարենորոգման ծրագիր մը, ի միջի այլոց կրճատելով եկամուտի տուրքի կարգ մը սակերը որոնք իրապէս շատ ծանր են:

Պ. Տումէրկ վերջացուց սովորական յորդորներն ուղղելով եւ յիշեցնելով պետական պաշտօնեաներուն ինչպէս եւ նախկին զինուորներուն թէ պարտադրուած զոհողութիւնները վերջ պիտի գտնեն, երբ ելմտացոյցը հասոյթի աւելցութիւն ցուցնէ, ինչպէս եղաւ Անգլիոյ մէջ:

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿՆԵՐԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

«Էլ Ահրար»ի 5 մայիսի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Ցայտնի հայ համայնավար Զաւէն Տատուրեան տեսնելով որ այլեւս Սուրիոյ ու Լիբանանի մէջ իրեն գործունէութեան ասպարէզ չկայ, կարգ մը ընկերներու հետ Պաղեստին կ'անցնի: Սակայն հոն ալ չի յաջողիր: Իր առաջին շարժումին իսկ ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ Պաղեստինեան ոստիկանութեան եւ օձիքը ձեռք կուտայ: Անոր քով կը գտնեն 5000 համայնավարական թռուցիկներ, դրամեքենայ մը, 5 կարմիր դրօշակ եւ 15 համայնավար վարիչներու նկարներ: Տատուրեանի հետ միասին ձերբակալուած են նաեւ ուրիշ քանի մը հայ համայնավարներ, որոնք, Թէլ Ավիվ գացած էին, համայնավարական համագումարի մը մասնակցելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ ՀՕՃԱ, ՏԱՎՈՒԼ–ԶՈՒՌՆԱ, ԿԻԼԻՃ ԵՒ... ՆԵՐԳԱՂԹ

Վստահ եմ, խորագիրը հազիւ կարդացած, պիտի կատղին «Հայաստան սիրողները»: Ու պիտի բացագանչեն.

— Տակաւին չհամոզուեցա՞ք թէ Դաշնակները թշնամի են Խ. Հայաստանի: Տեսէք, ներգաղթն անգամ կը ծաղրեն...

Խնդրեմ, «բարկանայք, բայց մի՛ մեղանչէք»:

Վերը նշանակուած բառերը նոյնութեամբ արտատպեցի հանդէսի մը յայտարարութենէն, որ հրատարակուած է Փարիզի Ռամկավար օրկանին մէջ:

Յայտարարութիւնը կ'ըսէ.—

1. Յառաջիկայ յունիս 3ին «աննախընթաց» (իսկապէ՛ս) դաշտահանդէս մը սարքուած է Ներգաղթի Ֆոնտի Սէնթ Անթուանի յանձնախումբին կողմէ:

2. Դաշտահանդէսին մէջ, «մեծ պատրաստութեամբ» պիտի ներկայացուի «Նասրէտտին Հօճա»ն, որ կը նշանակէ «անվերջ ծիծաղ»:

3. Յայտագիրը կը պարունակէ նաեւ «տավուլ – զուռնա», «կիլիճ» եւայլն:

Լուրին վաւերականութեան համոզուելէ յետոյ, երեք հատ «կեցցէ՛» չէ՞ք արձակեր, յոտնկայս եւ բարձրաձայն:

Առաջին «կեցցէ»ն Նասրէտտին Հօճային համար, որ պիտի դիւրացնէ ներգաղթի հանգանակութիւնը: (Թէեւ չար բերաններ կ'ըսեն թէ մեր գիտցած հօճան չէ այս, այլ «Անճարակ վարժապետ»ը:

Երկրորդը «տավուլ զուռնա»յին համար, որ ամէնէն «զգայացունց» միջոցն է դրամ հաւաքելու:

Իսկ երրորդը՝ «կիլիճ»ին համար, որ կրնայ մղում տալ հանգանակութեան, մանաւանդ երբ իրարու յաջորդեն թրքավարի ձայնարկութիւններ.

— Հայտէ՛ ծօ, եումրու մը տահա, սօլ թարաֆին... Ա՛յ կիւզէլիմ կիւլէչ....

Պիտի ըսէք թէ ի՞նչ յանցանք ունի Ներգաղթի յանձնախումբը, երբ ժողովուրդը այսպիսի բաներ կը պահանջէ, զուարճանալու եւ ցնծալու համար:

Իրաւունք ունիք:

Սէնթ Անթուանէն առաջ կայ Փարիզը:

«Հին Աստուածներ», կամ «Զոր ոգի»ն ներկայացուցէք, հարիւր մարդ չի գար: Բայց «Նասրէտտին հօճա»ն կամ «Աշըգ պաշի Թօսուն աղան» պոչ կապել կուտան առնուազն հազար «թատերասէր»ներու: Մանաւանդ եթէ ներկայացուի թուրքերէն:

Եթէ Սօսիէթէ Սավանթի կամ Ռընէ Մօպէլի սրահները լեզու ունենային, ինչե՛ր պիտի պատմէին:

Սէնթ Անթուանը կրնայ ըսել,— Ես գիւղ եմ, Փարիզը քաղաք: Օրինակը դուք տուիք, ինչո՞ւ կը մեղադրէք:

Ուրեմն, անգամ մը եւս աղաղակեցէք, յոտնկայս եւ բարձրաձայն.

— Կեցցէ՛ն «Նասրէտտին հօճան», «Տավուլ – զուռնան» եւ «կիլիճ»ը, որ ձեռք ձեռքի տուած, պիտի լեցնեն ներգաղթի ֆոնտին սնտուկը, որպէս զի բնակարաններ շինուին Հայաստանի մէջ:

Ինչ որ ալ ըլլայ, այս «տավուլ – զուռնա»ն աւելի հարազատ է քան Հօկի «պօռու»ն եւ «կիլիճ»ը աւելի անվնաս քան «միացեալ ճակատ»ին երկսեր գօտեմարտը:

ՎԱՀԷ

Խորհրդարանին վերաբացումը

—..—

Պ. Տումէրկ իր ճառը խօսեցաւ, յատկապէս նկատի ունենալով որ յաջորդ օրը պիտի վերաբացուի խորհրդարանը:

Այդ բացումը տեղի ունեցաւ երէկ: Սեղանի վրայ դիզուած են բազմաթիւ հարցեր եւ 33 հարցապնդումներ՝ կառավարութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Անշուշտ փոթորկալից տեսարաններ պիտի պարզուին, այդ հարցապնդումներուն առթիւ: Բայց կառավարութիւնը վստահ է իր ուժին վրայ, առնուազն վեց ամսուան համար:

Դահլիճը որոշած է առ այժմ որ եւ է վիճաբանութիւն չընդունիլ իր ներքին քաղաքականութեան մասին, եւ միայն ձեւական վիճաբանութիւն մը լսել արտաքին քաղաքականութեան մասին, հաւանաբար մայիս 25ին, քանի որ 29ին պիտի գումարուի զինաթափութեան ժողովը: Այնպէս որ, խորհրդարանին ներկայ նստաշրջանը պատմական պիտի մնայ Գ. Հանրապետութեան համար: Պ. Տումէրկ ինքզինքը զօրաւոր կը զգայ երկու գլխաւոր պատճառներով: Առաջին՝ արմատական ընկերվարականներու համագումարը վստահութիւն յայտնեց Պ. Էռիոյի եւ ուրիշ արմատական նախարարներու, ուժ տալու համար կառավարութեան: Երկրորդ, երեսփոխաններէն շատերը կը վախնան նոր ընտրութիւններէ, եւ պիտի համակերպին Տումէրկի քաղաքականութեան, որպէսզի երբեք ժողովը չլուծուի:

Մուսոլինի նորէն կը յիշեցնէ Ասիան եւ Ափրիկէն

ԻԲՐԵՒ ԱՍՊԱՐԷԶ ԻՏԱԼԻՈՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

»»»..«««

Պ. Մուսոլինի ունկնդրութեան ընդունելով անգլիացի թղթակից մը, նորէն յիշեցուց թէ Իտալիոյ պատմական առաքելութեան ասպարէզները կը կազմեն Ասիան եւ Ափրիկէն: Ասոր համար ալ, Իտալիան անհրաժեշտ կը գտնէ զօրաւոր տորմիղ մը: «Իտալական նահանգներու գլխաւոր քաղաքներէն երեսունը ծովեզերք են: Հռոմն ալ ծովուն մօտ է»:

Խօսելով Ազգերու Դաշնակցութեան բարենորոգման մասին, Պ. Մուսոլինի ըսաւ թէ այդ գործին պէտք է ձեռնարկել զինաթափութեան խորհրդաժողովէն յետոյ, որովհետեւ եթէ ան ձախողի, այլեւս աւելորդ է որ եւ է բարենորոգում: Կը բաւէ արձանագրել Ազգերու Դաշնակցութեան մահը: Ինչ կը վերաբերի Իտալիոյ գաղթային տենչերուն, Ասիան եւ Ափրիկէն են Իտալիոյ պատմական նպատակակէտները.— «Թող ոչ ոք սխալ հասկնայ մեր գործին իմաստը: Մենք մտքէ չենք անցըներ որ եւ է հողային գրաւում: Մեր նպատակն է բնական ծաւալում մը, որուն շնորհիւ կարենանք գործակցութիւն մը հաստատել Ափրիկէի եւ Մայր. Արեւելքի հետ: Մենք կ'ուզենք օգտագործել այդ երկու երկրամասերուն, մասնաւորապէս Ափրիկէի անհաշուելի հարստութիւնները, զանոնք աւելի սերտօրէն կապելու համար քաղաքակիրթ աշխարհին հետ: Իտալիա ի վիճակի է կատարելու այդ գործը»:

Պատմական քաղաք մը ջուրերու տակ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն մայիս 14 թուականով.— Տիբերիա քաղաքը, որ կը գտնուի համանուն լճին վրայ, գրեթէ ամբողջութեամբ կործանեցաւ այսօր, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներու: Ամբողջ փողոցներ որ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԽՈՇՈՐ ԾՐԱԳՐԻ ՄԸ ԽԱԽՈՒՏ ՀԻՄԵՐԸ

Թուրքիոյ ճարտարարուեստական ծրագրին (Հնգամեակ) գործադրութիւնը դժուարացնող պարագաներէն մին ալ ճարտարարուեստական դաստիարակութեան կամ փորձառութեան պակասն է:

Հնգամեակին հետ, սեղանին վրայ կուգայ նաեւ այս խնդիրը: Այսինքն՝ երկրին մէջ ճարտարարուեստը յառաջացնելու համար անժխտելի պահանջ մը կը դառնայ հասցնել,

Ա. Արհեստագէտ պետեր,

Բ. Վարպետներ,

Գ. Բանուորներ:

Աւելորդ է ըսել թէ այս երեք տեսակէն ալ բաւարար չափով մարդ չկայ Թուրքիոյ մէջ: Կան, անշուշտ, կարգ մը երկրաչափներ, մեքենագէտներ, եւ «ուսթա»ներ: Ցետոյ՝ վերջին տարիներու ճարտարարուեստական համեստ կեանքը շատ բնականօրէն հասցուց զանազան տեսակի բանուորներ: Եւ սակայն, այժմու ճարտարարուեստի մէջ, արհեստագէտէն մինչեւ հասարակ բանուորը իր մասնագիտութիւնը ունի: Թուրքիոյ մէջ, դարեր շարունակ, մարդիկ վարժուեր են համեստ ու մութ անկիւն մը քաշուիլ, եւ, բնատուր ուշիմութեամբ, սա կամ նա ձեւի մեքենականութիւն մը կամ տարկայ մը պատրաստել: Հիմա, սակայն, երբ արհեստագիտութիւնը այնքան յառաջացած ու բարդացած է, ամէն մէկ բանուոր իր տեղն ունի:

Ծանօթ է որ Թուրքիա առաւելապէս զուրկ է արհեստագէտ վարիչներէ: Իրենց կամուրջներն անգամ եւրոպացի երկրաչափներու վերին հսկողութեամբ կը կառուցուին: Խօսելով երկաթի ճարտարարուեստի մասին, կը յիշեցնէի թէ Էնկիւրի ինք եւս կը խոստովանի արհեստագէտի (թէքնիսիէն) պակասը: Նոյնը բոլոր ճիւղերուն մէջ: Այս ուղղութեամբ բաւարար չափով վարիչ արհեստագէտներ պատրաստելու համար առիթ ունած է ոչ միայն երկար ատեն սպասել որպէսզի Եւրոպայի մէջ ուսանողութիւն մը հասնի, այլ եւ բաւական դրամ յատկացնել այդ գործին համար:

Նոյնքան կարեւոր խնդիր մըն է փոխադրութեան միջոցներու դիւրացումն ու աժանութիւնը: Ճարտարարուեստի արտադրած նիւթերը երկրին մէկ մասէն միւսը փոխադրել կարելի եղածին չափ աժան ու կարելի եղածին չափ դիւրին:

Թուրքիան, հակառակ իր շինած նոր երկաթուղիներուն, դեռ չունի բաւարար չափով գիծ՝ երկրին բոլոր կողմերը հասցնելու համար այս կամ այն քաղաքին մէջ շինուած ապրանքը: Ճիշդ է որ դուրսէն գալիք ապրանքը եւս նոյն դժուարութիւնն ունի իր առջեւ: Նկատի պէտք է ունենալ, սակայն, որ Էնկիւրի իր հնգամեայ ծրագրին տուած է առաւելապէս պետական հանգամանք, իսկ պետական ձեռնարկութեամբ յառաջ եկած ճարտարարուեստական ապրանքները պէտք է փոխադրուին պետական միջոցներով — երկաթուղագիծ՝ հոն ուր կայ: Իսկ դուրսէն բերուած ապրանք մը կրնայ աւելի արագ միջոց մը ապահովել: Թարմ է, յիշողութիւններու մէջ, ինքնաշարժերու մրցման մասին յարուցուած աղմուկը:

Ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքի ատեն, փոխադրութեան միջոցներու աժանացման խնդիրը դրուած էր սեղանի վրայ: Որոշուեցաւ նոյն իսկ զեղչել գիները, բայց, այդ որոշումը մնաց թուղթի վրայ: Տան հաշիւը շուկային չյարմարեցաւ:

Թուրքիոյ տնտեսական Բարձրագոյն Ժողովը այդ առթիւ հետեւեալ բանաձեւը քուէարկած էր քանի մը տարիներ առաջ.—

«Մեր ճարտարարուեստական գործունէութեան զարգացման համար՝ շատ մեծ է արագ փոխադրութեան կարեւորութիւնը: Այս պարագան քիչ շատ նկատի առնուած է այն ատեն, երբ ճարտարարուեստի քաջալերման օրէնքը կը պատրաստուէր: Բայց, օրէնքին այդ տրամադրութիւնը մինչեւ այսօր չգործադրուեցաւ: Տնտեսապէս չափազանց օգտակար բան պիտի ըլլայ, եթէ Հանրապետական կառավարութիւնը այս խնդրով զբաղի: Մանաւանդ երբ նոր գործարաններ երկրին ներսը պիտի հիմնուին, փոխադրութեանց միջոցներու աժանացումը չափազանց մեծ կարեւորութիւն ունի, եւն.»:

Արդ, Թուրքիան ի վիճակի պիտի ըլլա՞յ այդ «շատ կարեւոր» պահանջին ընթացք տալու: Կը տարակուսինք: Որովհետեւ ասիկա ուղղակի կապուած է իր պիւտճէին հետ: Իսկ մենք գիտենք թէ այդ պիւտճէն ինչքան նեղ է ու բեռնաւոր օր օրի աւելցող պատերազմական ծախքերով:

Բաղդատելով եւրոպական ճարտարարուեստին հետ, Թուրքիա ունի ուրիշ զրկանքներ: Այսպէս՝

Ա. Եւրոպական ճարտարարուեստի տուները աժան փարձով կ'աշխատին:

Բ. Ունենալով բարձր արհեստագէտներ, ի վիճակի են, անշուշտ, աւելի բարձր որակով ապրանք արտադրելու:

Գ. Իրենց հրապարակին վրայ իսկ կրնան իրենց ուզած ատեն հայթայթել հում նիւթ: Անոնք կրնան նաեւ հում նիւթի հսկայ պահեստ մը ունենալ:

Դ. Տեղական սպառումը ընդարձակ է: Ունին նաեւ դուրսի շուկայ: Որով համեմատաբար շատ կ'աշխատին եւ աժանի ապրանք կ'ըլլայ իրենց:

Թուրքիա անկարող է, առ այժմ, որակով հաւասարելու:

Անկարող է, նաեւ, դուրսի շուկայ ապահովելու: Իր միակ ձգտումն է տեղական պահանջը բաւարարել:

Գալով վարկի խնդրին, հոս կրկին պէտք է նկատի ունենալ անհատական ու պետական հանգամանքները: Թուրքիոյ մէջ՝ չգիտենք թէ՝ ինչպէս պիտի ճշդուին այդ երկու տեսակ ճարտարարուեստներուն յարաբերութիւնները: Թէ անձնական գործարաններ կան, — օրինակ, հիւսուածեղէնի կամ կերպասեղէնի, — եւ թէ պետական պիտի ըլլայ: Այս երկուքը մրցակից են իրարու: Երկուքն ալ ազգային են, անշուշտ, քանի որ երկուքն ալ տեղական են: Երբ դեռ հնգամեակը չկար, Էնկիւրի նախատեսած էր, իր քաջալերանքի օրէնքով, օգնել կամ վարկ հայթայթել անհատական ճարտարարուեստին: Հիմա ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ օգնութեան ձեւը: Պիտի «քաջալերե՞ն»:

Համաձայն տրուած տեղեկութիւններուն, Թուրքիա շօշափելի դրամագլուխ չունի հնգամեակին համար: Դուրսէն տրուած օժանդակութիւնը մեքենայ ու կազմած է: Կը մնայ, ուրեմն, ներքին եղանակով վարկը: Այսինքն՝ պետական դրամատուններու կողմէ վարկ պետական ճարտարարուեստական հաստատութեանց: Ասիկա շատ բնական է ու հասկնալի:

Հարց է, սակայն, թէ սեղանաւորական հաստատութիւնները ի վիճակի՞ են ընելու այդ բանը:

Վարկը որ եւ է տնտեսական ձեռնարկի, բայց մանաւանդ ճարտարարուեստի մէջ այնքան կենսական է, որքան հացն ու ջուրը մարդ անհատին համար:

Թուրքիոյ մէջ այդքան կենսական «սնունդ» մը ի՞նչ չափով կը տրուի, կամ կրնայ տրուիլ:

Քէմալի երկրին մէջ, հողագործներուն վարկ կուտայ երկրագործական դրամատունը: Տեղական եւ օտար առեւտրական դրամատունները՝ առեւտրականներուն: «Էմնիէթ Սանդը»ն, «Էմլաք վէ Էյթամ պանքասը»ն անոնց որոնք աւանդ թողլով որ եւ է գումար կ'ուզեն առնել: Բայց, Թուրքիոյ մէջ չկայ հաստատութիւն մը որ վարկ յատկացնէ առանձնապէս ճարտարարուեստին: Թուրքիոյ նորագոյն ճարտարարուեստը շօշափելի վարկ չգտաւ նաեւ «Սանայի վէ Մաադէն պանքասը»էն: Ան հազիւ 500,000 ոսկիի չափ անարժէք գումար մը յատկացուց այդ գործին՝ վերջին տարիներու ընթացքին: Եւ սակայն, հազիւ վարկ տալու սկսեր էր, երբ զայն վերածեցին ուրիշ ձեւի մը,— «Սանայի Քրէտի պանքասը»ի: Հակառակ իր այս անունին, ան հնարաւորութիւն չունի «քրէտի»ի պահանջը բաւարարելու: Այս իրողութիւնը հաստատեց Տնտեսական Բարձրագոյն Ժողովն ալ:

Այս պայմաններուն մէջ, Էնկիւրի ի՞նչպէս պիտի կարենայ ապահովել իր նոր բանալիք գործարաններուն գոյութիւնը: Ոսկիի հանքերը դեռ ենթադրութիւն են, պետական պիւտճէն՝ երերուն ու միշտ բացով, դուրսի մրցակցութիւնը անողոք ու յարաճուն, հում նիւթի, աշխատանքի, փոխադրութեան հազար դժուարութիւններ, անփորձութիւն եւ հետզհետէ աւելի աննպաստ հանգամանք ստացող տնտեսական վիճակ մը:

Թուրքիոյ հնգամեակը ոչ միայն համեմատօրէն նպաստաւոր պայմաններ ունէր, այլ եւ կը ձգտէր ուրիշ նպատակի մը:

160 միլիոն ժողովուրդ պատրաստուած էր նուիրուիլ այդ գործին: Երկիրը ունէր հարստութիւններ: Իսկ արտադրութիւնը հանրութեան մասնաւոր ըլլալու հարկադրանքը չունէր, հետեւապէս եւ մրցակցութեան մտահոգութենէն ազատ էր:

Ընդհակառակն, քաղաքական նպատակներէ թելադրուած, խորհրդային իշխանութիւնը արմատական կ'ընէր՝ քանի որ «արժէք»ի հաշիւ գոյութիւն չունէր իրեն համար: Այսուհանդերձ, Հնգամեակը կառուցումներ ապահովեց, բայց բարիք՝ ոչ:

Թուրքիան կը հետեւի, երեւութապէս, ռուսական հնգամեակին: Թէեւ, ոչ «պրոլետարական» ձգտումներ ունի, ոչ ալ արմատականի երազը:

Ան կ'երազէ ստեղծել ազգային ճարտարարուեստ մը՝ ազգային տնտեսութեան անկախութիւնը ապահովելու համար:

Իսկ ազգային անկախ տնտեսութիւն կ'ենթադրէ քաղաքական անկախութեան ապահովում:

Յաջորդական յօդուածներով ջանացի առարկայօրէն ցոյց տալ թէ Էնկիւրի ինչքան անհաշուելի դժուարութիւններ ունի իր առջեւ: Դժուարութիւններ որոնք ցանկութեամբ ու ծրագիրներով չեն լուծուիր եւ ոչ ալ տարիներու ճշդորոշեալ ժամանակաշրջանով մը, քանի որ տնտեսութիւնը իր անողոք ու անդրդուելի պայմաններն ունի:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀՐԱՅՐ-ԴԺՈԽՔԻ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

»»»· ·«««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ի՞նչ էր այդ հաւատամքը:

Հրայրի համար առաջնորդող սկզբունք դարձաւ թէ ցուցական գործելակերպով, սահմանափակ, յեղափոխական, անջատ ընդվզումներով, անգամ հերոսական ելոյթներով կարելի չէ առաջնորդել երկրի ազատագրական շարժումը: Նոյն իսկ վնասակար կը համարէր ցուցական գործունէութիւնը իբրեւ ուժերու վատնում, որ կը մղէր թշնամին արթնութեան եւ նախայարձակումի, ինչպէս եղաւ Սասնոյ 1904ի ապստամբութիւնը:

Անոր սեւեռուն նպատակն էր կազմակերպել եւ խորացնել յեղափոխութիւնը յանգելու համար ընդհանուր ապստամբութեան, որ դժբախտաբար երբեք չիրականացաւ:

1904ի ապստամբութիւնը պարտադրուեցաւ Սասունի, և Հրայր խորապէս ըմբռնելով կացութիւնը, արգելք եղաւ որ Մշոյ դաշտն ալ մասնակից դառնայ, հակառակ Անդրանիկի եւ Գէորգ Չաւուշի տեսակէտին, որովհետեւ կը պակսէր ընդհանուր պատրաստութիւն, մանաւանդ զինական պատրաստութիւն:

Իր այդ կէտ — նպատակի — ընդհանուր ապստամբութեան — պատրաստութեան համար, Հրայր պէտք ունէր երկրի թէ արտասահմանի բոլոր կենդանի ուժերու աջակցութեան: Ատոր համար, Հրայր եղաւ ջատագովը տարբեր կուսակցական ուժերու միաձոյլ արտայայտութեան եւ անողոք պայքարի ենթարկեց կուսակցական սին վէճերու վնասաբեր հակամարտութիւնը, որոնք կը ջլատէին մեր արդէն չափազանց տկար ուժերը: Կարդացէք հետեւեալ հատուածը իր հռչակաւոր յայտարարութեան, զոր 1895 մայիս 2ին ղրկեց «Հնչակ»ի եւ «Դրօշակ»ի եւ որ արտատպուեցաւ «Դրօշակ»ի 1895 յուլիսի համարին մէջ:

— «Ժողովուրդի անմիջական շահը կը պահանջէր եւ միշտ կը պահանջէ ընդհանուր ուժերու միացում»:

Ապա խօսքը ուղղելով թէ «Հնչակ»ին եւ թէ «Դրօշակ»ին, կ'աւելցնէր.

— «Ի՞նչ ունիք, ի՞նչ, մ՞ըն է այն գաղափարը որ ձեզ ի միմեանց կը ջոկէ, ի՞նչ կէտի վրայ է ձեր հասկացողութիւններու մէջ եղած տարբերութիւնը, որ դուք ձեր ողորմելի ուժերը միացնելու տեղ՝ կը ջլատէք, եւ ձեր պաշտպանութեան յանձնուած թշուառ ժողովուրդի տունը հիմնայատակ կը տապալէք. ամօ՛թ է, յանցանք է»:

Հրայրի «միութեան» այս աղաղակը կը բխէր այն խորունկ գիտակցութենէն թէ հայ հայրենիքի փրկութիւնը դուրսէն չի գար եւ թէ իր զաւակներուն արիւնով միայն կրնայ իրագործուիլ:

Արտաքին եւրոպական միջամտութիւնը յաճախ վնասական եղած է թրքական բռնակալութեան տակ հեծող ժողովուրդներու ազատագրական պայքարին մէջ: Այդ ազդակը կրնար, դէպքերու նպաստաւոր դասաւորումով, օգնել նաեւ մեր ազատագրական պայքարին յաջողութեան, բայց Հրայր կ'ըմբռնէր եւրոպական քաղաքականութեան շահամոլ ձգտումները եւ մեր ժողովուրդը յուսախաբութիւններու չենթարկելու համար, կը յորդորէր յոյս չդնել օտարին վրայ, այլ իր փրկութիւնը իրմէ սպասել: Դէպքերու լոյսին տակ, որքա՜ն մարգարէական են Հրայրի հետեւեալ տողերը «Դրօշակ»ի ղրկած իր մէկ թղթակցութեան մէջ.

— «Հայ ժողովուրդ, անգութ է Եւրոպան, աւելի արիւնածարաւ է քան մեր դարաւոր սոսխը, չհաւատալ անոր երբեք, նա արեան եւ անմեղ զոհերու մէջ կ'որոնէ իր շահերը, մեր յոյսը պիտի լինի մեր վրայ միայն»:

Հրայր ոչ միայն յոյս չէր դնէր օտար ուժերու վրայ, այլ եւ կը քարոզէր մեծ յոյսեր չկապել նոյն իսկ Պատրիարքարանի հետ եւ չսպասել որ անոր միջամտութիւններով կրնայ բարելաւուիլ երկրի վիճակը:

Հրայրի համար պարզուած էր շատ կանուխէն, հայ գաղութներու դերն ու օգնութեան ձեւը բարձրացող հայ ազատագրական պայքարի ընթացքին: Անիկա դուրսէն ղեկավարներու չէր սպասեր եւ ընդհակառակն այն համոզումն ունէր որ երկրի ուժերը, պայմաններուն ծանօթ, աւելի իմաստուն եւ իրապաշտ ձեւով կրնան առաջնորդել երկրի ժողովուրդը: Հայ գաղութներէն մարտական աջակցութեան ալ պէտք չէր տեսնէր: Երկիրը լեցուն էր կռուող ուժերով եւ իր ծոցէն կը հանէր իր մարտական ղեկավարները: Գաղութներուն գլխաւոր դերը պիտի կայանար նիւթապէս աջակցիլ երկրի ազատագրական պայքարին: Երկիրը աղքատ էր, զուրկ նիւթական լայն միջոցներէ, իսկ ընդհանուր ապստամբութեան պատրաստութեան համար անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն էր զինել երկիրը:

Հրայրը ունէր ուրիշ հիմնական մտահոգութիւն մը,— հայ-քիւրտ յարաբերութեան կնճռոտ հարցը:

Ան կ'ըմբռնէր Քիւրտերու բարեկամութեան բացառիկ կարեւորութիւնը: Կը հասկնար թէ մեր պայքարին յաջող ելքի համար կեանքի եւ մահուան խնդիր էր ապահովել եթէ ոչ աջակցութիւնը, գոնէ բարեացակամ չէզոքութիւնը քիւրտ ցեղին:

Այդ աշխատանքներուն մէջ իրեն անմիջական գործակից եղած է Գէորգ Չաւուշը եւ մանաւանդ այն անմահ եկեղեցականը՝ Վարդան վարդապետ, որ իր մէջ կը մարմնացնէր պատմական շրջանի մը ամբողջ իմաստութիւնը եւ որուն կեանքն ու գործը առանձին ուսումնասիրութեան արժանի է:

Ահաւասիկ համառօտակի այն հայեացքները, որոնցմով առաջնորդուեցաւ Հրայր, միայն իր եղերական մահը եկաւ վերջ դնելու: Երկրի մէջ յարաճուն, անդադրում յեղափոխական կազմակերպչական աշխատանք եւ գլխաւորաբար երկրի գործիչներու միջոցաւ, խուսափիլ ուժերու վատնումէն եւ ցուցական գործերէն, կապել, գործակցութեան մղել բոլոր յեղափոխական ուժերն ու հոսանքները մէկ նպատակի շուրջ, զինել երկիրը եւ օգտագործել պատմական ամէն պահանջ եւ հնարաւորութիւն, սիրաշահիլ կամ չէզոքացնել դրացի վնասակար տարրը՝ քիւրտ ցեղը եւ այս բոլորը մէկ հիմնական նպատակի համար,— երկրի, զանգուածային ըմբոստութիւնը ի խնդիր հայրենիքի ազատութեան:

Բաւական չէ՞ այս բոլորը զայն դարձնելու բացառիկ դէմքը հայկական ազատագրութեան:

Համեստ արտաքինով, թախծոտ, մտախոհ այդ յեղափոխականը եղաւ գործնապաշտ փիլիսոփան երկրի յեղափոխական շարժման, ուրուականի մը պէս թափառեցաւ գիւղէ գիւղ, շրջանէ շրջան, ունկնդիր՝ ժողովուրդի ձայնին, եւ ամէնէն հաւատարիմ արտայայտիչն եղաւ այդ ժողովուրդի կամքի եւ պատմութեան: Ոչ ոք անոր չափ կրցաւ ըմբռնել Հայրենի երկրի կարիքները, հնարաւորութիւնները եւ զանգուածի հոգեբանութիւնը, ոչ ոք անոր չափ ունեցաւ հմայք ու հեղինակութիւն այդ ժողովուրդի մէջ եւ սակայն ոչ ոք ալ անոր չափ եղաւ համեստ, յաճախ նախընտրելով մընալ ստուերի մէջ եւ փառքի – հռչակի կանչելով ուրիշ անուններ որոնք կ'առաջնորդուէին իր խորհուրդներով եւ ցուցմունքներով:

Ատոր համար է թերեւս որ Հրայրի անունը հազիւ ծանօթ է լայն զանգուածներուն եւ նոյն իսկ հայ մտաւորականներէ շատեր անտեղեակ են անոր կեանքին ու գործին: Եւ սակայն հայրենի աշխարհը պաշտեց զայն անխառն, անսահման սիրով եւ հաստատեց թէ ճշմարիտ մարգարէն նախ իր գաւառին մէջ պատիւի կ'արժանանայ:

Ջիրականացաւ սակայն Հրայրի փայփայած ծրագիրը: Հայ յեղափոխութիւնը չկրցաւ դժբախտաբար իրագործել զանգուածային ընդհանուր ըմբոստութիւնը:

1894, 1904, 1914, եղերական տասնամեակներ են հայ նորագոյն պատմութեան մէջ: Երկիրը երկու ըմբոստութիւններու շրջանը ապրած՝ հոգեպէս պատրաստ էր դիմագրաւելու թշնամիին, բայց երբ երրորդ անգամ ըլլալով ճակատագրական ժամը հնչեց, կը պակսէր նիւթական պատրաստութիւնը եւ այն վճռական կամքը որ հրաբուխի պէս պիտի ժայթքեցնէր խրճիթներէն այդ սքանչելի ռազմիկ ժողովուրդը: Պարտուեցանք նաեւ 1915ին եւ ատոր համար է որ այսօր հոս կը գտնուինք, տարագիր՝ երկրէ երկիր: Գիտեմ որ այդ ժողովուրդի խլեակներուն մասնակցութիւնը թանկագին եղաւ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտներուն մէջ, բայց որքա՜ն տարբեր կրնար ըլլալ հայ նորաստեղծ պետութեան ճակատագիրը Կարսի առջեւ, եթէ 1915ին փշրուած չըլլար հայ ռազմական հատուածի ողնաշարը որ կը ճանչնար Թուրքը, տասնեակ տարիներ մաքառած էր անոր դէմ, երբեք կռնակ չէր դարձուցած Թուրքի գնդակին եւ իր 200,000 զանգուածով պիտի ըլլար այն պողպատէ սիւնը որուն վրայ պիտի կռթնէր նորաբողբոջ պետականութեան շէնքը:

Բազմաթիւ են մեր պարտութեան պատճառները, այսօր այդ մասին չէ մեր խօսքը:

Միայն կ'ուզէի որ հոս գտնուէր հայ [illegible] մտաւորականներուն այն հատուածը որ կը փորձէ իմաստութիւն ծախել մեղադրելով հայ յեղափոխութիւնը թէ չըմբռնեց իրականութիւնը, չկրցաւ լեզու գտնել Քիւրտերու հետ, Եւրոպայի օգնութեան սին յոյսերով օրօրեց երկրի ժողովուրդը եւ բաւականացաւ միայն ցոյցեր սարքելով եւ հերոսական ժեստերու հրթիռներ արձակելով հայ երկնակամարին վրայ:

Ա՜հ, այդ մտաւորականները որ գիտեն միայն քննադատել, զրպարտել եւ անարգել Փարիզ նստած, հայ ժողովուրդը եւ իր պայմանները չուսումնասիրած:

Բաւական է քննել Հրայրի կեանքն ու գործը համոզուելու համար թէ Հ. Յ. Դ. երկրի ղեկավարները որքան ճիշդ կ'ըմբռնէին մեր միջավայրի պէտքերը, թերիները, հնարաւորութիւնները եւ զարգացման ուղիները:

Արտաքին ու ներքին բազմաթիւ խոչընդոտներու կողքին, անտարակոյս մեր պարտութեան մէջ ճակատագրական դեր կատարած է հայ հոգիին փաթթուած դարաւոր սարկուութեան ժանգը: Եթէ Հրայր կ'ուզէր ի մի ձուլել Հայաստան աշխարհը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ձգնեցաւ ամբողջ գաղթահայութիւնը Պոլսէն մինչեւ Թիֆլիս ու Մոսկուա, համակել երկրի ազատագրութեան տենչով եւ ստանալ անկէ առաւելագոյն օժանդակութիւնն ու զոհաբերութիւնը երկրի համար:

Հ. Յ. Դ. ժամանակ չունեցաւ վերջացնելու իր այդ տիտանեան աշխատանքը եւ երբ ժամը հնչեց, անպատրաստ գտաւ յեղափոխութիւնը մեզ:

Այսօր ալ նոյն ողբերգութիւնն է որ կը շարունակուի: Նոյն չար ոգին է որ ամենուրեք կը կազմալուծէ, կ'անարգէ, կ'եղծանէ, փոթորիկէն եւ հրդեհէն ազատած հայկական թանկագին աւանդները:

Այս տխուր օրերուն որքա՜ն սփոփիչ է եւ կրթիչ դիտել Հրայրը հայրենի արախչին գլուխը եւ մտախոհ երկրի վշտերով, յիշե՛լ անոր թանկագին կեանքի դրուագներն ու խոհերը եւ երկիւղած պաշտամունքով ծնրադրել անոր սրբազան յիշատակին առջեւ:

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՉ

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

ooooo

Հետզհետէ ծաւալող տնտեսական համաշխարհային տագնապը, քաղաքական ընդհանուր կացութեան անորոշութեան հետ համընթաց, ներկայիս իրական ու դրական սպառնալիք մըն է հայ կեանքի անդամալուծման:

«Սպասման շրջան»ը որ յաջորդեց հիասթափութեան տարիներու եւ պարտադրուեցաւ մեզի մինչեւ այսօր, շուտով ի յայտ բերաւ իր աւերիչ հանգամանքը: Այսօր գաղթաշխարհեան հայութիւնը ոչ մէկ կասկածէ դուրս է որ յամրաբար կը դիմէ դէպի ապազգայնացում, եւ եթէ հարկ ու անհրաժեշտ է այս մասին երբ եւ իցէ մտահոգուիլ ու շարժիլ, այն ալ այսօր իսկ է եւ ո՛չ վաղը:

Ժողովուրդներու պատմութեան դարաւոր փորձառութիւնը ցոյց տուած է որ նոյնիսկ ամէնէն զօրաւոր ազգերու գաղութները վերջ ի վերջոյ ձուլման ու փճացման դատապարտուած են: Ո՞ւր են այն Յոյները, որոնք դարեր առաջ Մարսիլիոյ, Սիրակուսայի եւ Տարենտոնի նման բազմաթիւ հոյակապ քաղաքներ հիմնած են Ելլադայի սահմաններէն դուրս:

Զ. Ո. Միութիւնը, որ ստեղծուած է հայկ. գաղութներու պահպանման համար, յաւակնութիւնը չունի անշուշտ պատմութեան այդ անողոք վճիռը յետաշրջելու: Բայց կը հաւատայ մէկ բանի, այն է թէ արտասահմանի Հայութեան ազգային դիմագծին կարճ կամ երկար ժամանակ պահպանումը մեր թափելիք ջանքերէն է որ կախում ունի: Մենք այսօր չունինք այն արտօնութիւններն ու առանձնաշնորհները, զորս վայելած են ժամանակին հայկ. գաղութներ զանազան երկիրներու, ինչպէս օրինակի համար Թրանսիլվանիոյ մէջ, եւ անոնց շնորհիւ երկար ատեն պահպանած իրենց ազգային — ինքնուրոյն դրոշմը: Սակայն այն իրողութիւնը թէ նոյն իսկ այդ առանձնաշնորհեալ գաղութները այսօր դադրած են գոյութիւն ունենալէ, մեզի կրկնակի գրգիռ պէտք է ըլլայ ներկայ դժուարին ժամանակներու մէջ մեր ճիգերը բազմապատկելու:

Հայ գաղութներու գոյութեանպահպանումը, մանաւանդ ներկայիս, անհրաժեշտ է կրկին տեսակէտներով: Նախ՝ լուծման համար Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական անդորրութեան ու քաղաքակրթական յառաջդիմութեան հետ սերտ կապ ունեցող հայկական հարցին, որ ամէն բանէ առաջ անարդարօրէն անտեսուած ու դարերով անիրաւուած հայ ժողովուրդին ազգային վերածնութեան ու ամբողջական վերականգնման ուղին պիտի բանայ, երկրորդ՝ ներկայիս հայկական հանրապետութեան մը սահմաններուն մէջ տեղի ունեցող շինարարութեան ու տնտեսական վերելքի անընդհատ թափին իբրեւ արտաքին թիկունք մը կանգնելու եւ միանգամայն ներգաղթի միջոցաւ թուապէս նպաստելու համար անոր աճման ու զօրացման: Որքան ատեն որ հայկական կեանքի այս կրկնակ եւ կրկնակի անհրաժեշտ պահանջները գոյութիւն ունենան, այնքան ատեն մենք պէտք է ջանանք գաղութներու հայութիւնը հայ պահելու: Ուստի, Զ. Ո. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը կոչ կ'ուղղէ Փարիզի եւ շրջաններու երկսեռ հայ երիտասարդութեան:

Նախկին որբեր եւ ոչ — որբ երիտասարդներ, դուք որ հայ ժողովուրդի ամէնէն թարմ եւ գործունեայ տարրը կը կազմէք ու մտահոգ էք անոր վաղուան ֆիզիքական գոյութեան եւ ազգային ու մշակութային վերածնութեան հարցով, բոլորուեցէք եռանդով ու զուրգուրանքով Հայկական արտասահմանի միակ կենսունակ կազմակերպութեան շուրջը, որ իր ուսերուն վրայ ունի բիւրաւոր հայ նահատակներու սրբազան աւանդին գիտակից բեռը:

Փութացէք բոլորդ, առանց խտրութեան սեռի, տարիքի, քաղաքական եւ ընկերային համոզումի կամ կրօնական դաւանանքի դէպի շարքերը այս արի կազմակերպութեան, որ առաջին օրէն իսկ հաստատուած անկուսակցական դաշտի վրայ, ինը տարիէ ի վեր իր ուղղութիւնը կը շարունակէ անայլայլ, գերագոյն ու միակ նպատակ ունենալով պայքարը ապազգայնացման դէմ:

Զ. Ո. Միութիւնը բացարձակօրէն

չէզոք կազմակերպութիւն մըն է, եւ այս մասին անոր շուրջ եղած տարաձայնութիւնները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ թիւրիմացութիւն կամ արդիւնք չարամտութեան: Վճռականօրէն կ'ըսենք մենք.— Նոր սերունդին ազգային ճակատագրով հետաքրքրուող ամէն հայ անհատ պէտք է միանգամ ընդ միշտ գիտնայ որ Զ. Ռ. Մ.ի ուղղութեան ու գործունէութեան մասին որ եւ է քննադատութիւն ապարդիւն է եւ անօգուտ, որքան ատեն որ այդ քննադատութիւնը ինքն իսկ դուրս կը մնայ մեզ համար օրինակութեանն ամբէն, իր ձեւով ու միջոցով: Զ.Ռ.Միու համար օրինականութեան ճամբէն, իր ձեւով ու միջոցով: Զ. Ռ. Միութեան դռները բաց են ամէն հայ երիտասարդի առջեւ, ինչ հոսանքի ալ պատկանի, եւ միայն ներքին «ազատ բեմ»ի միջոցով է որ կարելի է արժեցնել որ եւ է քննադատութիւն:

Ուրեմն գործի՛, Հայ երիտասարդ: Զ. Ռ. Միութիւնը քեզի ցոյց պիտի տայ այն՝ զոր դուն պատրաստ ես ընելու բազմաչարչար ազգիդ փրկութեան համար:

Այսօր մէկ միլիոն Հայեր Հայաստանի մէջ շինարար աշխատանքի լծուած են: Տնտեսական ու մշակութային մարզերու մէջ անոնց ձեռք բերած հերոսական նուաճումները պէտք է զուգահեռ արձագանգ գտնեն արտասահմանի հայութեան մէջ, ձեռք ձեռքի եւ միակամ կերտելու համար Հայ ազգին լուսաւոր ապագան ու վերակենդանացնելու անոր անցեալի փառքը:

Կեցցէ՛ Հայաստանի շինարար ժողովուրդը:

Կեցցէ՛ եւ արտասահմանի աւանդական հայրենազուրկ հայութիւնը եւ անոր հարազատ զաւակ ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ:

Զ. Ռ. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի քարտուղար՝ Յ. Անասեան, լիազօր վարիչ՝ Ա. Յովհաննէսեան:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

»»»·«««

ՊՈՒՏՕ, (Յատուկ).— Այս տարի ալ «Արարատ» Միութիւնը ստանձնեց Ապրիլեան սգահանդէսին տօնակատարութիւնը, որ տեղի ունեցաւ «Տաւրոս» ճաշարանին մէջ: Վարչութիւնը իր կարելին ըրած է Ազգ. սգատօնը արժանավայել կերպով տօնելու համար: Պատրաստուած սգաբեմին աջ եւ ձախ կողմը զետեղուած էին հայկ. եւ ֆրանս. եռագոյնները, առաջինը սեւ ժապաւէնով:

Բացումը կատարուեցաւ եկեղեցական մեղեդիով մը: Նախագահ ընկ. Ա. Քէնտիրեան ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց, յարգելու համար յիշատակը անոնց՝ որ գերեզման անգամ չունեցան: Յաջող եւ յուզիչ արտասանութիւններ ըրին ընկ. Մ. Մարկոսեան, Ա. Ահարոնեանի «Կախարդական տաճարը», Հ. Թաշճեան՝ Յ. Թումանեանի «Հոգեհանգիստ»ը: Օրուան պատշաճ երգեր երգեցին Յ. Զոլաքեան, Պ.Պ. Սեդրակ եւ Լեւոն: Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Տ. Սուքիասեան, որ իբրեւ ականատես 1915ի զարհուրելի սպանդին, մանաւորապէս երիտասարդութեան յորդորեց որ իրենց հայրերուն եւ սիրելիներուն յիշատակը վառ պահեն իրենց սրտերուն մէջ: Ու եզրակացուց,— Քանի այսպէս կը թափառինք աշխարհէ աշխարհ, պիտի տօնենք այս սգատօնը, մինչեւ որ մայր երկրին մէջ ունենանք անոր յուշարձանը, ցեղովին ուխտի երթալու համար:

Նախագահը փակումէն առաջ ողբացեալ ընկ. Մ. Վարանդեանի մասին քանի մը խօսք ընելէ յետոյ, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան լռութեամբ յոտնկայս յարգել մեծ Հայուն թարմ յիշատակը: Սգահանդէսը փակուեցաւ Պ. Սեդրակի յուզիչ «Տէր Ողորմեա»ով:

Կ. Տօնէրեան

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԸ ՍԷՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

0000

ՍԷՎՐԱՆ — ԼԻՎՐԻ.— Մայիս 6ին երեսուն հայրենակիցներ իրարու մօտ գալով կազմեցին Համազգայինի մասնաճիւղ մը Սէվրանի մէջ: Ներկայ էր Փարիզի կեդր. վարչութեան քարտուղար Պ. Հրանդ Բալուեան, որ բացատրեց Համազգայինի ծրագիր կանոնագիրը եւ Ֆրանսայի շրջանին մէջ ունեցած գործունէութիւնը:

Ժողովը ընտրեց առժամեայ վարչութիւն մը: Տեղին վրայ ստացուած անդամավճարներէն գոյացաւ 100 ֆր: Նորակազմ մասնաճիւղը այս առթիւ արագ ապաքինում մաղթեց Համազգայինի Ֆրանսայի կեդր. Վարչութեան նախագահ Պ. Ա. Ահարոնեանի:

Թղթակից

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ՄՈՒՐԱՏԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 15ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

0000

ՇԱՎԻԼ, (Յատուկ).— Հ. Յ. Դ. Իսի լէ Մուլինոյի «Մուրատ» խումբը կազմակերպած էր յիշատակի հանդէս մը, Սեբաստացի Մուրատի մահուան 15ամեակի առթիւ: Բայց ընկ. Վարանդեանի անակնկալ մահը պատճառ եղաւ որ յետաձգուի այդ հանդէսը, որպէսզի ճակատագրական զիպուածով մը, 15 օր յետոյ կատարուած այս հանդէսը ըլլայ յիշատակի տօնը թէ հայ ժողովրդի անձնուէր եւ խիզախ հերոսի եւ թէ միանգամայն նոյն հերոսին եւ բոլոր մեր հերոսներուն փառքը երգող աննկուն յեղափոխական գրողին: Ստուգիւ, նախընթաց կիրակի Հրայրի յիշատակին նուիրուած հանդէսը եւ այսօրուան Մուրատի յիշատակին տօնը եղաւ մեր ողբացեալ Վարանդեանի ոգեկոչումը, քանի որ բոլոր մեր այդ զէնքի եւ բազուկի հսկաները հոգեկան անքակտելի կապերով կապուած էին գրչի եւ խօսքի այս վարպետին:

Ընկեր Խատիսեան, թառի Ժորժի նուագած «Մեր Հայրենիք»ով բացուած յայտարարեց հանդէսը, ոգեկոչեց Մուրատի եւ հերոսներու յիշատակը եւ յետոյ անդրադարձաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովրդի նորագոյն սուգին՝ ընկեր Մ. Վարանդեանի մահուան: Յիշեց նմանապէս ընկ. Ահարոնեանի դժբախտ վիճակը եւ մաղթեց որ հայ ժողովրդի այս մեծ զաւակը վերստին գտնելով իր առողջութիւնը շարունակէ իր սրբազան գործը:

Մուրատի հայրենակիցներէն Պ. Բէկեան կարդաց գրաւոր ուղերձ մը:

Ընկ. Ա. Գիւլխանդանեան մանրամասնօրէն ներկայացուց Մուրատի կեանքը, ընդհ. պատերազմին անոր փախուստը դէպի Պաթում եւ մանաւանդ իբր ականատես վկայ պատմեց Բագուի կռիւները եւ Մուրատի ցաւալի մահը:

Պ. Իսկիտարլեան երգեց Օմար Խայեամէն քառեակներ: Ընկեր Ծատուրով արտասանեց ընկ. Կառվաբենցի «Մերոնք»ը եւ ուղերձ մը ուղղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Պ. Կարապետեան արտասանեց Թումանեանի «Հին օրհնութիւն»ը եւ Ահարոնեանի «Արհաւիրք»ը: Պ. Խ. Փաստրմաճեան երգեց «Ղարիպ աչքեր» եւ «Կռունկ»ը, իսկ փոքրիկն Ստեփան արտասանեց «Հայրենի հող»: Պ. Ժորժ իր թառով մէջընդմէջ կը նուագէր հայրենասիրական կտորներ: «Զէյթունցի»ներ քայլերգով փակուեցաւ հանդէսը եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ Մուրատի եւ բոլոր Մուրատներու յիշատակը տանելով միասին:

Գ. Վարդունի

Սուրիական մամուլը եւ թրքական ցոյցերը

Պոլսոյ «Սօն Փօսթա» թերթը կը գրէ «Սուրիոյ թերթերուն գրածները նոյնութեամբ իրենց կը վերադարձնենք» խորագրով.—

Անթաքիոյ մէջ Կազի Այնթապի կուսակալին եղած խանդավառ ցոյցերէն յետոյ, Սուրիոյ թերթերը միաբերան կը յարձակին Անթաքիոյ Թուրքերուն վրայ, իսկ վեց թերթեր ուղղակի կը հայհոյեն եւ միաբերան կը պոռան.

— Անթաքիա Սուրիոյ մէկ մասն է, արաբական է: Հոն կարելի չէ ցոյցեր ընել Թուրքիոյ ի նպաստ:

Ի մէջ այլոց կիսապաշտօնական «Լ'Օրիան» կը գրէ. «Շատ ուշագրաւ են Անթաքիոյ դէպքերը: Արաբական հողի վրայ Թուրքիոյ ի նպաստ ցոյց կ'ըլլա՞յ: Ֆրանսացի պաշտօնեաներու աչքին տակ, «Կեցցէ՛ Թուրքիա» պոռացած են: Անթաքիա արաբական է եւ հոս թրքութեան մասին պնդողները թող Էնկիւրի երթան»...

Էլ Շաապ թերթն ալ կը գրէ.— «Ցոյցեր կ'ըլլան եւ Ֆրանսացիները կը հանդուրժեն: Թրքական քարոզութիւնը այլ եւս իր վերջին սահմանին հասած է: Առաջքը առնելու է այս վիճակին, այս երկիրը ո՞ւր կ'երթայ: Պէտք է ճզմել օձին գլուխը. հակառակ պարագային կացութիւնը աւելի պիտի ծանրանայ եւ օր մը մեր ձեռքէն պիտի ելլէ արաբական այս գեղեցիկ հողը»:

Թերթերը,— գիտել կուտայ Սօն Փօսթա,— չեն բաւականանար այս բարբանջանքներով, այլ թրքութեան դէմ ալ անարգանքի գռեհիկ բառեր կը գործածեն:

Միւս կողմէ, ցուցարար Թուրքերը սկսած են հետապնդուիլ: Երեւելիներուն մեծ մասը հարցաքննութեան ենթարկուած է Ֆրանսացիներուն կողմէ:

Թուրքիոյ եւ Յունաստանի բարեկամութիւնը

»»»··«««

ԶՕՐԱՎԱՐ ԳՕՆՏԻԼԻՍԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զօրավար Գոնտիլիս, Յունաստանի պատերազմական նախարարը, Էնկիւրիէն վերադարձին հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Պոլսոյ մէջ, թուրք մամուլին.

— «Նախ թոյլ տուէք խանդավառ հիացումս յայտնել Մեծ Մարդուն՝ Կազի փաշային եւ անոր գործակիցներուն կատարած գործին համար: Ես տեսայ նոր քաղաք մը եւ հիացայ: Գիտէի թէ, իր վարիչներուն մղումով, Թուրքիա մեծ քայլերով դէպի յառաջդիմութիւն կը քալէ: Բայց ինչ որ տեսայ Էնկիւրիի մէջ, շատ անդին կ'անցնի երեւակայածէս: Իրականութիւնը շատ աւելի գեղեցիկ է երեւակայածէս:

Ես բացարձակապէս գոհ եմ Էնկիւրիի մէջ ունեցած տեսակցութիւններէս: Փոխադարձաբար զգացինք անհրաժեշտութիւնը աւելի զարգացնելու գոյութիւն ունեցող բարեկամութիւնը եւ շարունակելու մեր գործակցութիւնը որ կը բխի Պալքանեան ուխտէն: «Պալքանները Պալքաններուն» նշանախօսքը պէտք է ասկէ վերջ ըլլայ Պալքանեան երկիրներու միակ քաղաքականութիւնը: Պալքանեան ուխտին չորս անդամները, իրենց գլուխն ունենալով Թուրքիան եւ Յունաստանը, չեն ուզեր նոյնիսկ մէկէ բան մը առնել, բայց ասոր փոխարէն բնաւ տրամադիր չեն հողի չերտ մը անգամ զոհելու:

Շատ ցաւալի է որ Պուլկարիա մինչեւ հիմա անհրաժեշտ չզգաց մասնակցիլ Պալքանեան ուխտին: Բայց եւ այնպէս կը մաղթենք եւ կը յուսանք որ այդ ուխտը կատարեալ ըլլայ Պուլկարիոյ յարումով: Եւ այդ յարումը չպիտի ուշանայ, որովհետեւ այդ կը պահանջեն պուլկար ազգին շահերը:

Ընդհ. պատերազմը հաշուեյարդարի ենթարկեց բոլոր տարակարծութիւնները որ կը բաժնէին Պալքանեան ազգերը: Ներկայիս անոնց միութիւնը անհրաժեշտ է, կարենալ պահպանելու համար իրենց անկախութիւնը, ինչպէս նաեւ իրենց ազգերուն բարգաւաճումը:

Էնկիւրիի մէջ հրատարակեցինք զեկոյց մը զոր միասին պատրաստեցինք Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ: Մենք քննեցինք բոլոր խնդիրները, եւ զգալի եղաւ աւելի սերտ գործակցութիւն Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ: Մեր ընդհանուր սպայակոյտին պետը շփման մէջ մտաւ Թուրք սպայակոյտի պետ Ֆէվզի փաշայի հետ: Ուրեմն զին. հարցեր ուսումնասիրուեցան, բայց այս ուսումնասիրութիւնները ընդհ. հանգամանք մը ունեցան: Մենք զին. համաձայնութիւնը վերապահեցինք այն ատենուան երբ անոր պէտք տեսնուի»:

— Ի՞նչ կը խորհիք այն ընթացքի մասին զոր Վէնիզէլոս բռնած է Պալքանեան ուխտին հանդէպ:

— Պ. Վէնիզէլոս կրնայ իր կարծիքը ունենալ այս մասին, կը պատասխանէ զօրավարը: Մենք կը ներկայացնենք կառավարութիւնը եւ կը շարժինք համաձայն այն հրահանգին զոր մեզի տուած է հելլէն ազգը:

ՄԱՄՈՒԼ

Նո՞ր խեղճի եկաւ

0000

«Հայրենիք»ի Ապրիլ 25 թուակիր խմբագրականէն.—

— «Ղեւոնդ արքեպ. Դուրեանի անունը կրող «կեդր. յանձնախումբը» քանի մը օր առաջ հրատարակեց «կաբեւոր» զեկոյց մը, որ մէկէ աւելի տեսակէտներով արժանի է մասնաւոր ուշադրութեան:

Զեկոյցը կը սկսի այսպէս.

«Վերջին օրերու մէջ հրապարակային ժողովներու առիթով Պոսթըն եւ Շիքակօ պատահած արիւնալի ընդհարումները յոռի տպաւորութիւն թողած են թէ՛ հայկական եւ թէ՛ օտար շրջանակներու վրայ»:

Այնուհետեւ շեշտելէ յետոյ թէ որքան ալ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան վիշտը խոր ըլլայ, «փողոցային այդ կագ ու կռիւներով չէ որ պիտի որոշուի արդարութեան յաղթանակը», զեկոյցը կը շարունակէ.—

«Հրապարակային խառնութիւնք կը ծառայեն միայն ամերիկեան հասարակաց կարծիքը մոլորեցնելու, ինչ որ ոճիրը կազմակերպող խմբակին միակ նպատակն է: Անոնք, Առաջնորդ Սրբազանի սպանութեան պատասխանատուութենէն խուսափելու համար, կը ջանան զանազան խաբէութիւններով իրականութիւնը ծածկել»:

Ուստի զեկոյցը կ'եզրակացնէ.—

«Դուրեան յանձնախումբս ջերմապէս կը յանձնարարէ, որ մեր ազգայինները ըլլան զուսպ ու համբերատար եւ արհամարհեն դաւադիր խմբակին գրգռութիւնները»:

Հայ հասարակութիւնը անշուշտ չէ մոռցած, որ վերջին չորս ամիսներու ընթացքին Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի անունը կրող այս «կեդր. յանձնախումբն» էր իր տեղական «յանձնախումբ»երու հետ միասին, որ «բողոքի» ժողովներ գումարեց՝ ժողովուրդը Դաշնակցութեան դէմ հանելու. ան էր որ իր սանձարձակ գրագրութիւններով, հակադաշնակցական պոյքոթներով եւ փողոցային ցոյցերով սիսթեմաթիկ կերպով աշխատեցաւ հրապարակային խռովութիւններ առաջ բերել Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը, ամէն գնով Դաշնակցութեան մահացու հարուած տալու նպատակով:

Հայ հասարակութիւնը անշուշտ չէ մոռցած, որ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի անունը կրող «կեդր. յանձնախումբըն» էր իր մասնաճիւղերու հետ միասին որ Ն. Եորքի սպանութենէն անմիջապէս յետոյ ամէն նիգ թափեց քաղաքական դրամագլուխ դարձնելու այդ սպանութիւնը. ան էր որ ահաւոր զրպարտութիւններ տարածելով, կեղծ վկայութիւններով ու ցուցմունքներով եւ մոլորեցնող զրոյցներով աննախընթաց շփոթ առաջ բերաւ հասարակութեան մտքին մէջ. ան էր որ ոստիկանի, դատախազի եւ դատաւորի պաշտօն ստանձնեց ինքնագլուխ կերպով եւ փորձեց կանխել ամերիկեան դատարանի գործը՝ անամօթաբար Նիւ Եորքի սպանութիւնը Դաշնակցութեան վզին փաթթելով:

Հայ հասարակութիւնը անշուշտ չէ մոռցած, որ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի անունը կրող «կեդր. յանձնախումբըն» էր իր մասնաճիւղերու հետ միասին որ անվերջ փրովոքասիոններով, քէական զրպարտութիւններով ու անխիղճ վերագրումներով ու խարէութիւններով ստեղծեց մտքերու այնպիսի ահաւոր շփոթ մը եւ կրքի ու ատելութեան այնպիսի թունաւոր մթնոլորտ մը, որ ուրիշ բանի չէր կրնար ծառայել, բայց եթէ թանձր մշուշով մը ծածկելու իրականութիւնը, խեղդելու արդարութեան ձայնը, մոլորեցնելու ամերիկեան ու հայ հանրային կարծիքը եւ մեծապէս դժուարացնելու ոստիկանական ու դատական իշխանութեանց գործը:

Եւ ահա այսպէս չորս ամիս անդադար հանրային միտքը շփոթեցնելէ, հանրային խիղճը վրդովեցնելէ, հանրային կրքերը մինչեւ վերջին աստիճան, մինչեւ արիւնհեղութիւն գրգռելէ եւ արդարութեան օգնելու պատրուակով արդարութեան գործին մեծագոյն վնասներ հասցնելէ յետոյ, Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի անունը իւրացնող «կեդր. յանձնախումբը» յանկարծ սկսեր է սթափիլ եւ, տեսնելով մինչեւ այժմ իր իսկ հրահրած խռովութիւններու խիստ ծանր հետեւանքները, պէտք է տեսեր կոչ ընելու իր մարդոցը՝ «զուսպ եւ համբերատար» ըլլալու եւ «արհամարհելու դաւադիր խմբակին գրգռութիւնները»:

Սակայն, Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի «կեդր. յանձնախումբը», կ'երեւի թէ, չէ անդրադարձեր, որ գէթ վերջին չորս ամիսներու ընթացքին հանրային խաղաղութիւնը վրդովող ուրիշ ոեւէ դաւադիր խմբակ չէ եղած ու չը կայ Ամերիկայի մէջ, բացի Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութիւնը շահագործող Ռամկավար եւ բոլշեւիկ այլ եւ այլ «յանձնախումբերէ» կամ հակադաշնակցական «միացեալ ճակատներէ»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Օգտակար ձեռնարկ մը

00000

Տեղացի խումբ մը տիկիններ, մօտէն ծանօթ Անարատ Յղութեան Քոյրերու որբանոց — վարժարանին մատուցած ծառայութիւններուն, անոր վերջին տարիներու ընթացքին հարիւրաւոր որբուհիներ պատսպարած, սնուցած, կրթած ըլլալուն, յանձն առած է սատարել այդ օգտաշատ հաստատութեան: Այդ նպատակով կազմած է խնամակալութիւն մը բաղկացած հետեւեալ տիկիններէն.— Նախագահ՝ Տիկ. Նոյեմի Գափամաճեան, Ա. ատենապետ՝ Տիկ. Էտկառ Տիւզ, Բ. ատենապետ՝ Տիկ. Արմենակ Համբարձումեան, ատենադպիր՝ Տիկ. Պահրի, գանձապետ՝ Տիկ. Անայիս Ճիւհէրեան, անդամներ՝ Տիկ. Աւետիսեան (Անայիս), Տիկ. Գասպարեան, Տիկ. Կիւլպէնկեան Մարի, Տիկ. Յակոբեան, Տիկ. Սավալան խան:

Անշուշտ գաղութը սիրայօժար պիտի ընծայէ իր աջակցութիւնը նորակազմ խնամակալութեան, որպէսզի աւելի զարգանայ որբանոց — վարժարանը:

Տ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»··«««

— Գնացէ՛ք, մայրիկ, նեցուկների օրէնքը Արամը ձեզ է վերադարձնում:

— Աստուա՛ծ կեանք տայ ձեզ, որդի, Աստուած հաստատ պահէ հայ կառավարութիւնը:

Ու դուրս է գալիս Ծովիկ ապլան, մտնում է սպարապետութեան գրասենեակը:

Շատ չեն սպասցնում: Հայաստանի զինուորական կնիքով կնքած մի թուղթ են տալիս ձեռքը:

— Գնա՛, մայրիկ, էլ ազատ է Արամդ, թող քովդ մնայ ու տունը կառավարէ, տնտեսութիւնը զարգացնէ: Տայ Աստուած, որ պէտք չունենանք նեցուկների ծառայութեան, իսկ եթէ պէտք ունենանք, գիտենք, Արամդ միշտ պատրաստ է հայրենիքին ծառայելու:

Ծովիկ ապլան դողդղացող մատներով ծալում է կնքուած թուղթը, դնում ծոցը: Նրա ցամաքած կուրծքը լցւում է կարծես, իր երեք ծնունդներէն գոնէ մէկը դառնում է իրեն: Ուրախութեան արցունքն աչքերին նա շտապում է տուն: Ո՛չ, այդ ուրախ լուրը նախ պէտք է յայտնել Հայկանուշին. նա էլ իրեն չափ պիտի ուրախանայ, պէտք է որ ուրախանայ:

Հեւ ի հեւ բանալով դուռը՝ կանչում է.

— Հայկանո՜ւշ քո՛յր, եղա՛ւ, ստացայ ազատութեան հրամանագիրը: Էլ Արամս մերն է, մե՛րը:

— Աչքդ լոյս, Ծովիկ ապլայ, աչքդ լո՛յս:

Արաքը լսում է, հասկանում է եղելութիւնը. շիկնում է, փախչում է սենեակէն: Մի ծանր բեռ ընկնում է կուրծքէն: «Արամն այլ եւս զինուոր չէ, զինուոր չէ, իրենց սիրոյ մէջ էլ պատնէշ չկայ, էլ խոչընդոտ չկայ»:

Ա՛խ, ի՛նչ պայծառ է օրը, ի՛նչ սպիտակ է ձիւնը: Այս որքա՛ն լոյս կայ, այս որքա՛ն լոյս...

Ծովիկ ապլան շտապում է տուն. փողոցը կրկնակի երկարացել է կարծես, չի վերջանում, ծնկներն իրեն չեն հնազանդւում, արագ չեն շարժւում: Հազիւ է զսպում ուրախութեան կանչը կոկորդում: Ամէն մարդու, ամէն տան, ամէն պատուհանի ուզում է ասել. «Էլ Արամս զինուոր չէ, իմն է, իմը»:

Արամը տունն է, գիրք է կարդում, եւ ինչ որ բաներ է բացատրում Յակոբ ապօրը.

— Այս հանդը, քեռի, պէտք է ցանել...

— Արա՛մ...

Արամը դառնում է մօրը.

— Է՛, մայրիկ ջան, շատ ես ծուլացել, շարունակ զբօսնում ես, չապիկներս դեռ չես վերջացրել, էլ օր չմնաց. տուր մէկ ուրիշին, թող կարեն, վերջացնեն:

— Աչքի՛ս լոյս, Արամ ջա՛ն, էլ հարկաւոր չեն այդ կոշտ չապիկները, ժամանակ կ'ունենամ աւելի նուրբերը կարելու: Էլ զօրանոց չպիտի գնաս. էլ զինուոր չես, տղաս, ազատ ես, ազատ:

Ու մեկնում է Արամին կնքուած թուղթը:

Արամը կարդում է, հասկանում:

— Մա՛յր, այս ի՞նչ ես արել, առանց իմ գիտութեան:

— Չէ՞, այդ բաւական չէ՞ միթէ՞ իրաւունք տալու ինձ, որ երեք զաւակներէս գոնէ վերջինն ուզենամ ինձ պահել:

Արամ ջա՛ն, ապօրէն բան չեմ արել, օրէնքն է ազատում քեզ, քեզ պէս շատերն են ազատուած:

— Հապա, Արամ ջան, շատերն են ազատուած, նեցուկները, միջամտեց Յակոբ ափպէրը:

— Իրաւ, նոր հանդի մասին տուած բացատրութիւնէդ շատ բան չհասկցայ, լաւ է, որ քո ձեռքովդ ցանես, ես էլ տեսնեմ, սովորեմ: Էդ նոր ձեւի պատուաստն էլ... Վերջը կը խօսինք, քանի որ տանն ես մնալու... Երթամ ձին դուրս հանեմ:

Արամը լռում է: Երիտասարդ է վերջապէս, իսկ ազատութիւնը հրապուրիչ բան է, շատ հրապուրիչ: Մայրն էլ իրաւունք ունի զաւակն իր քովը պահելու, շատ է տառապել: Ծովիկ ապլան անհամբերութեամբ հանում է պահարանէն Արամի մոխրագոյն հագուստը:

— Հանիր զինուորի հագուստդ, որանք հագիր, դեռ նոր են:

Արամը նայում է հագուստին, որոնք խորթ են գալիս իրեն:

— Ո՛չ, մայրիկ, դեռ ոչ այսօր, աճապարելու պէտք չկայ:

— Զինուորի հագուստներդ կառավարութեան պիտի յանձնես, այնպէս չէ՞:

— Այո՛, պիտի յանձնուի, բա՛յց...

— Ինչպէս որ ուզում ես, Արամ ջան, թող վաղը լինի, ես էլ տաքսատ մի լաւ արդուկեմ: Մէկ օր, երկու օր, վերջապէս պիտի հանես զինուորի հագուստդ, էլ զինուոր չես, էլ տունը պիտի մնաս, քո՛վս, էլ մենակ չպիտի մնամ, էլ տունս լցուն պիտի լինի, լցուն քեզմո՛վ, քեզմով: Արամ ջա՛ն, բոյիդ մեռնեմ:

Ու Ծովիկ ապլան համբուրում է Արամը:

— Դէ լա՛ւ, մայրիկ, դէ լաւ:

Արամը եւս ուրախ է, եւ տխուր, չի հասկանում ինքնիրեն:

Յիշում է զօրանոցը, իր գունդը, վաշտը, իր սասնեակը, ընկերները... Մի՞թէ էլ չպիտի տեսնի նրանց, մի՞թէ էլ պահակ չպիտի կենայ Հայաստանի սահմաններու: Իսկ եթէ... Ցաւում է սիրտը, կարօտում է զինուորական կեանքին:

Ու յանկարծ Արաքսիի կերպարանքը ցցւում է նրա մտքում: Արաքսը գեղեցիկ, հրապուրիչ, բաղձալի ու նրա շուրջը հազար երիտասարդ, հազար կանչ:

Ինքը չէ մեղաւոր, իր կամքով չէ լքում բանակը, օրէնքն է ազատում իրեն. նեցուկների օրէնքը, քանիսներն են ազատուած արդէն, ու քանիսները պիտի ազատուեն դեռ:

Այդպէս է, սակայն ամաչում է կարծես տնէն դուրս գալ, մարդու երեւալ: Ամբողջ օրը մնում է տանը: Ծրագիր է մշակում իր տնտեսութեան համար: Պէտք է ծառեր պատուաստել, թթենիների թիւն աւելցնել, շերամի բնտիր հունտ առնել, շերամապահութեան զարկ տալ: Պէտք է... օ՛, այնքան բան պէտք է, ու այնքան բան կարելի է անել: Տունը մնալու միտքը քաղցրանում է, այդպէս էլ կարելի է օգտակար լինել հայրենիքին, իսկ եթէ հայրենիքը պէտք ունենայ իրեն, ինքը միշտ պատրաստ է նրա առաջին կանչին երթալու:

Հետեւեալ օրը նա նորէն չի հանում զինուորի հագուստը, այդպէս իջնում է քաղաք:

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(17)

(Շր.)

բուեցան, մարդկային ծանր կորուստներ պատճառելով: 1500 զինուորներ ստուարաթիւ ոստիկաններու հետ դիակներ կը փնտռեն աւերակներու մէջ: Մինչեւ հիմա քսան մեռեալ գտնուած է: Քաղաքին բնակիչները գրեթէ ամբողջովին Հրեաներ են:

ԹՐՈՑՔԻՆ Ո՞ՒՐ ՊԱՀՈՒԱԾ Է

Թերթերը կը գրեն թէ՝ Թրոցքի չարաթ մը Շամոնի բնակելէ յետոյ, անյայտ է ժըննեւ, բայց նորէն անհետացած է: Իրազեկներ կը պնդեն թէ նորէն Զուիցերիա կը գտնուի:

Շամոնի բնակած տանն, կեղծ անուններ տուած էր կնոջը հետ, ներկայանալով իբրեւ առեւտրական ներկայացուցիչ: Պանդոկատէրը որ եւ է կասկած չէր ունեցած, թէեւ Թրոցքի միայն գիշերները դուրս կ'ելլէր եւ շատ քիչ կը խօսէր: Ազգայնական թերթերը ամէն օր կը պահանջեն որ այլ եւս ներս չառնուի այս «եպերելի»ն:

ԱՆԳԼԻԱ ՉԸ՞ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ ՅՈՒՆԻՍ 15ԻՆ

Լոնտոնէն հասած լուրերու համաձայն, Անգլիա որոշած է յունիս 15ին ալ տը հաշիւ գումար մը վճարել պատերազմական պարտքերուն փոխարէն, եւ կամ բնաւ բան չվճարել, ինչպէս կ'ընէ Ֆրանսա, երկու տարիէ ի վեր: Ինչպէս կը յիշուի, ամերիկեան կառավարութիւնը ազդարարած էր թէ տը հաշիւ վճարող պետութիւններն ալ պարտազանց պիտի համարուին: Կը սպասուի նախագահ Րուզվէլթի վերջնական յայտարարութեան, անոր համեմատ դիրք ճշդելու համար:

Այս մասին հարցումներ ուղղուեցան Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, բայց արտաքին նախարարը խուսափողական պատասխաններ տուաւ: Անգլ. կառավարութիւնը աւելի քան երբեք կ'ուզէ վերսկսիլ բանակցութիւնները, վերջնապէս կարգադրելու համար պարտքերու խնդիրը:

«ԺՈՂՈՎՐԴԱՑԻՆ ԱՏԵԱՆ»ԻՆ ԱՌՋԵՒ

Պերլինէն կը գրեն թէ նորահաստատ Ժողովրդային Ատեանը մօտերս պիտի դատէ համայնավարները, որոնց գլուխը կը գտնուի Թալման, բուն վաբիչը: Այս ատեանին 5 անդամներէն 3ը մասնագէտներ են «խռովարարական գործունէութեանց դէմ մղուած պայքարի»: Իրեն տրուած իրաւասութիւնները մինչեւ հիմա կը պատկանէին Լայփցիկի Գերագոյն Ատեանին, որ վարեց խորհրդարանին հրկիզման առթիւ բացուած դատը: Ատեանը իրաւունք ունի մահավճիռներ արձակելու: Համայնավարներու դատը շատ մը օրինական դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, եւ ատոր համար ձգձգուած է մինչեւ այսօր: Ամբաստանեալներ կան որոնք բանտարկուած են աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր: Համայնավար կուսակցութիւնը օրինական էր մինչեւ Հիթլերի գալուստը, եւ դիւրին չէ ձեւակերպել հին յանցանքներու ամբաստանութիւնը: Շատ մը համայնավարներ դատուեցան եւ մահապատժի ենթարկուեցան մարդասպանութեան յանցանքով, բայց ինչպէս պիտի դատուին բունվաբիչները, որոնք մարդ չեն սպաննած: Երեւի նկատի պիտի առնեն բարոյական պատասխանատուութիւնը:

ԾԱՆՐ ԴԷՊՔ ՄԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Խորհրդային զինուորներ մայիս 13ին կրակի բռնեցին Մանչուրեան պետութեան պատկանող նաւ մը, Ամուր գետին մէջ, սպաննելով քանի մը հոգի որոնց մէկը ճափոնցի գնդապետ մըն է: Մանչուրիոյ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց խորհրդային հիւպատոսին: Տակաւին լուսաբանուած չէ այս անակնկալ ամբախոհութեան պատճառը:

Ամուր գետը, որ աշխարհի ուշագրութիւնը հրաւիրած է երկար ատենէ ի վեր, երբ հազար մղոն երկայնութեամբ կ'անցնի ռուսեւմանչուրիական սահմանէն, Սիպերիայէն դէպի Օխոցքի ծովը թափելէ առաջ: Սունկարի գետին հետ, կը կազմէ ջրուղի մը, Խարպինէն դէպի ծով: Անցեալ տարի կացութիւնը մեծապէս ծանրացաւ, երբ Մոսկուա զօրք եւ ռազմանիւթ կեդրոնացուց Ամուրի ձախ ափը:

Ց. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յովսէփ Դպիրեանի բնակարանը, 2 rue Carnot, Շավիլ:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» ենթաթաղամիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ՝ ընկեր Շ. Միսաքեան, այժմէական հարցերու շուրջ: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Շապին Գարահիսարի «ԱՐԻԻՆՈՏ ԴԱՇՏԻ» Արծիւ հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ:

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8·30էն մինչեւ առաւօտ

4 Rue St. Jacques, Salon Se. Jacquesի մէջ

Հանդէսի բաժինը կը սկսի 8·30ին, բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ յայտնի ջութակահար Պ. Ս. Ձէօրէկեանի ղեկավարութեամբ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Մուտք մեծերու համար՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 2 ֆրանք

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 26ԻՆ «ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼ»Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 27ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 26ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Ց. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ ընդհանուր ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9.30ին, 51, rue Rivoli. մասնակցութեամբ մասնաճիւղերու բոլոր ներկայացուցիչներուն:

Օրակարգ.— 1. —Զեկոյց Պ. ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԷ: 2.— Տարեկան հաշուետուութիւն ֆրանսայի կեդր. վարչութեան:

Ծանօթ.— Հիւաէր ստացող մասնաճիւղերէն եւ անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՅՍՕՐ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ին

Salle Debussy (Maison Pleyel), 9 Rue Daru (Métro: Ternes)

ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐՈՎ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ ՄԱՐԻ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ

(Առաջին մրցանակ վ. ենետիկի Պետ. երաժշտանոցէն)

ԿՈՒՏԱՅ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ:

Յայտագրին մէջ՝ Շոբէնի, Պէթովէնի, կալուբբի - Թալիսբիեթրայի, Տէպիւսիի, Ռահմանինովի եւ Բիք - մանճիակալլիի հեղինակութիւնները:

Տոմսերու գին.— 10, 15 եւ 20 ֆրանք:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած, «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ ՊԱՆԵԼՕԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին,

ֆրանս. նորակառոյց դպրոցին մէջ, Rue d'Arcueil. Bagneux

խմբական երգեր, Անուշի համբարձման վիճակի տեսարանը ջանկիւլիւսի քառեակներով, երգ ու պարերով:

Սիրայօժար մասնակցութեամբ փարիզահայ յայտնի արուեստագէտներու:

Մուտք 5 ֆրանք:

Կարդացէ՛ք Ողբացեալ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ՝ 40 ֆրանք.— ՀԱՅԿ. ՇԱՐԺՄԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, 2 հատ. 30 ֆր.— ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ՝ 13 ֆր.— ԲՈՂՈՔԸ ՆՈՐԱՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ՝ 15 ֆ.— ԿՐՕՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ՝ 15 ֆր.— ՀԱՄԱԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿ՝ 5.— ԱՒԳՈՒՍՏ ԲԵԲԷԼ՝ 5 ֆր.:

Ապսպրանքները՝ կանխիկ. թղթատարի համար աւելցնել 100ին 10:

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Հեռաձայն՝ Danton 88-65:

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր: Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին:

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին:

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյականքահայրութեանհամար ընծայաբերողներ կանխելով դիմել Վարչութեան: 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)

(կնիք)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), Մարսէյլ

19 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ին

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական հեղինակներ, (հին իտալական եւ ռուսերական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն:

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Յարօ Ստեփանեան):
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Դ. Մ. Ալեմշահ):

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.— 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

Կը ցնուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ասենապետին եւ անդամներու մօտ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական բնտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գինով: Դիմել՝ 13, Rue Pierre Curie. Kr. Bicêtre. Métro: Porte d'Itulie.

ԶԱՆԳԻՒՏ ԲՆԱՑԷՔ, ՄԼՈՒԿՆԵՐԷ ԵՒ ՄԻՋԱՏՆԵՐԷ ՁԵՐԾ

ԳՈՐԾԱԾԵՑԷՔ

Insectox

ՇԱՏ ՀԱՃԵԼԻ ՀՈՏ ՈՒՆԻ ԵՒ ԱՐԱԳ ԱԶԴԵՐ:

1 Լիդրը 26 ֆր.

1/2 Լիդրը 14 ֆր.

1/4 Լիդրը 8 ֆր.

Dépôt M. BASMADJIAN

56, Rue Corvisart, Paris (13)

Ազգ. հաստատութեանց, Միութեանց եւ պանդոկներու 100ին 30 զեղչ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՍԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

127, rue Etiennc Dolet· Alfortville

Քաշուած միս, կէս քիլոն	3 ֆր. 95
Պիփթէք, հատը	0.50
Հորթի միս, կէս քիլոն	3 ֆր. 95
Խաքալոփ, կէս քիլոն	8 ֆր. 95
Կովի միս ոսկորով, կէս ք.	2 ֆր. 95

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Սելանիկէն Նշան Աբրահամեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ բընիկ կեսարացի Գէորգ Աբրահամեանը, որ աւելի քան քսան տարիէ ի վեր Լոնտոն կը բնակի: Յիշեալին հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ամերիկեան Բօլէճի հասցէով, Խարիլաօս, Սելանիկ:

— Արտաշէս Վարդապետեան կը փնտռէ իր զաւակը՝ Աւետիս կամ Արսէն Վարդապետեան ծնած 1911ին Սամսոն, հօր անուն Արտաշէս՝ մօր անուն՝ Սաթենիկ, տեղահանուած Սամսոնէն: 1922 թուականին Գաալգիւղի Ազգ. Որբանոցը Արսէն Վարդապետեան անուն որբ մը տեսնողներ եղած են, որը՝ կը կարծենք թէ մեր փնտռած Աւետիս Վարդապետեանն է, յիշեալը անկէ ուրիշ որբերու հետ փոխադրուած է Գորֆու, իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին.— Ardachés Vartabedian, Blv. Pache 113, Bucareste (Roumanie).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԱՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ.Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ 16

Փետրուար 17ի գիշերը հանդարտ ու մշուշոտ գիշեր մըն էր: Լոնտոնի դասական մշուշը չկար, այլ թեթեւ մառախուղ մը որ ման կուգար մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ՝ անտեսանելի դարձնելով ամէնէն մօտիկ առարկաներն անգամ:

Սըր Ուիլըմ Պարթօլէմիուի բնակարանը կը գտնուէր Փորթմըն Փլէյսի մէջ, ուր կան շատ մը պատկառելի շէնքեր:

Այդ գիշերը ժամը տասնըմէկէն քիչ առաջ թաքսի մը եկաւ փողոցին անկիւնը եւ աղջիկ մը դուրս ցատկեց անոր մէջէն: Մշուշը բաւական թանձր էր այդ պահուն: Աղջիկը բանալի մը ըսաւ կառավարին եւ հաստատ քայլերով բարձրացաւ 173 թիւ տան սանդուղներէն: Առանց աղմուկի բացաւ դուռը եւ ներս մտաւ. մարդ մարդասանք չկար, արագ արագ վեր վազեց դէպի երկրորդ յարկը:

Անիկա օրիորդ Պէլինտա Մէրի Պարթօլէմիուն էր: Ուրախ էր որ պիտի յաջողէր գործադրել իր ծրագիրը, թէեւ մէկ մտահոգութիւն ունեցաւ, մօրը սենեակը կղպուա՞ծ էր արդեօք:

Մօտեցաւ սենեակին, փականքը դարձուց եւ դուռը առանց դժուարութեան բացուեցաւ: Սեղմեց ելեկտրական լոյսին կոճակը:

Սեղանին վրայ չրացուած նամակներու դէզ մը կար, մէկ կողմ հրեց զանոնք եւ սկսաւ փնտռել այն առարկան որուն համար եկած էր. աջին նայեցաւ, անդին նայեցաւ, դարակները խուզարկեց, բայց չգտաւ. յետոյ յանկարծ վառարանին վրայ տեսաւ փոքրիկ ծրար մը:

Մօտեցաւ, ծրարը վերցուց, բացաւ. ու երբ թուղթերուն տակ, բամպակի մէջ փաթթուած քթախոտի տուփը տեսաւ, գոհունակ հառաչ մը արձակեց.

— Փառք Աստուծոյ, ըսաւ բարձրաձայն:

— Եւ փառք ինծի, պատասխանեց անծանօթ ձայն մը:

Աղջիկը ետեւ դարձաւ.

— Պարոն... պարոն Մէրէտիթ...

Պատուհանին վարագոյրին ետեւէն դուրս ելաւ գաղտնի ոստիկանը.

— Ինծի ալ շնորհակալ եղէք, օրիորդ Պարթօլէմիու, ըսաւ Թ. Ք.:

— Անունս ի՞նչպէս գիտէք, հարցուց աղջիկը:

— Ես ամէն բան գիտեմ, ըսաւ Թ. Ք. ու խնդաց:

Աղջկան դէմքը լուրջ արտայայտութիւն մը առաւ:

— Ո՞վ ձեզ այստեղ ղրկեց, Գարա՞ն

— Այո, սպառնաց որ ոստիկանութեան պիտի յանձնէր զիս, ըսի իրեն որ ես ոստիկանութենէն վախցող մէկը չեմ, այլ կը վախնամ միայն իրմէ... Մայրիկիս տուփը առնելու համար այնտեղ գացած էի... ահաւասիկ... ըսաւ որ գողութիւն էր ըրածս եւ գեղանայրկի մասանը նետեց զիս... այդ զարհուրելի մասանը...

— Յետո՞յ...

— Յետոյ, ոչինչ... հիմա ի՞նչ է ձեր նպատակը...

— Քանի մը հարցումներ պիտի ընեմ եթէ թոյլ տաք. Գարայէն որ եւ է լուր առի՞ք....

— Աշխատեցայ որ իրեն չհանդիպիմ այլեւս...

— Լրագիրները տեսա՞ք...

— Ծանուցումներու սիւնակները կարդացի միայն ... հայրիկէս հեռագրով խնդրած էի որ պատասխանէ...

— Գիտեմ, ես ալ տեսայ եւ ատոր համար եկած եմ...

— Իմ մտքէս ալ անցաւ չխառնել, հայրիկս շատախօս է երբեմն. բաւած էի որ « այո » կամ « ոչ » ըսէ... ինչո՞ւ կը հարցնէք լրագիրներուն մասին, ի՞նչ, բա՞ն մը պատահած է մօրս...

— Որքան որ գիտեմ ձեր մայրիկը ողջ առողջ է եւ Լոնտոն պիտի ըլլայ շուտով...

— Ուրեմն ինչո՞ւ կը հարցնէք թէ լրագիրները տեսած եմ թէ ոչ, զիս հետաքրքրող լո՞ւր մը կայ անոնց մէջ:

— Գարայի մասին լուր մը կայ...

— Գարայի մասին ոչ լուր ունիմ, ոչ ալ լուր ունենալու փափաք. ինչո՞ւ կը հարցնէք...

— Որովհետեւ այն գիշերը երբ դուք Քէտօկըն Սքուէրէն հեռացաք, Գարան սպաննուեցաւ...

— Սպաննուեցա՞ւ...

— Այո, դաշոյնով...

Թ. Ք. գրպանէն հանեց բարակ թուղթի մէջ փաթթուած ծրար մը զոր անմիջապէս բացաւ: Երբ աղջիկը տեսաւ արիւնոտ թաշկինակը եւ մկրատը, սարսափեցաւ:

— Իմ մկրատս... ինչ, զիս պիտի ամբաստ...

— Ձեմ կարծեր որ ոճիրին հեղինակը դուք էք, եթէ այդ էր ձեր միտքը, բայց եթէ ուրիշ մէկը գտած ըլլար այս մկրատն ու այս թաշկինակը, ձեր բանը բուրդ էր, յարգելի օրիորդ...

— Ես սպաննեցի բան մը, բայց իմ սպաննածս շուն մըն էր... վրաս ցատկեց, ես ալ մկրատը անոր փորը խօթեցի, աղէկ ալ ըրի, շատ աղէկ ըրի...

— Իմ եզրակացութիւնս ալ այդպէս էր արդէն, շունը գտայ, բայց դուք ո՞ւր էիք...

— Ես ալ հոն էի, ի՞նչպէս չգտաք զիս...

— Ի՞նչպէս դուրս ելաք...

— Դո՞ւք ինչպէս դուրս ելաք...

— Դռնէն, ուրիշ ճամբայ չկար...

— Ես ալ այդ ճամբէն դուրս ելայ:

— Բայց դուռը կղպուած էր, այնպէս չէ՞...

Աղջիկը խնդաց.

— Օ՛հ, մոռցած էի. լսեցի ձեր բանալիին աղմուկը. պահուըտեցայ, կարծեցի թէ եկողը Գարան էր... յետոյ... յետոյ տեսայ որ դուռը բաց ձգած էիք, այնպէս որ... եւ մկրատս հոն մոռցայ...

Թ. Ք. զարմացաւ, տակաւին բաներ մը կային զորս աղջիկը գաղտնի կը պահէր իրմէ:

— Այնպէս որ դուրս ելայ, խոհանոց գացի, մարդ չկար, վեր բարձրացայ, դուռը բացի, փողոցին անկիւնը թաքսի մը տեսայ եւ.... այդքան...

— Այդքա՞ն...

— Այո. հիմա ի՞նչ պիտի ընէք զիս...

— Կարծեմ պէտք է ձերբակալեմ ձեզ... Խնդրեմ ըսէք մասանին անկիւնին մէջ պահեցա՞ք...

— Այո... ի՞նչ պիտի ընէք հիմա, ըսէք...

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՅԻՍ — JEUDI 17 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2498

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

— oo —

— « Ներգաղթի Ամերիկեան Յանձնախումբին հրատարակած հաշուեկշիռը ցոյց կուտայ որ 1932 մարտէն մինչեւ 1934 մարտ, երկու տարուան ընթացքին 6063 տոլար դրամ հանգանակուած է։ Այս գումարէն 2930 տոլար ղրկուած է Հայաստան, Ներգաղթի Արտ. Յանձ. նախագահ Ա. Երզնկեանի դրամատունը կը մնայ 310 տոլար »։

Այս տեղեկութիւնը կ'օրինակենք Ամերիկայի ռամկավար—ներու օրկանէն։ (Պայքար, 1 *մայիս* 1934, ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ)։

Շարունակելով ընթերցումը, կ'իմանանք թէ՝ Ներգաղթի Յանձնախումբն ալ կ'ընդունի որ « Հանգանակութիւնը անգոհացուցիչ արդիւնք »ի յանգած է։

Ռամկավար պաշտօնաթերթը դիտել կուտայ թէ յանձնախումբը կը խոստովանի որ « խոշոր ակնկալութիւններով » մեծ ծախքեր րրաւ, սակայն կը գգուշանայ ձախողանքին բուն պատճառն յայտնելէ »։

Յանձնախումբը ձախողման պատճառ կը ցուցնէ տնտեսական տագնապը եւ «ուրիշ հոսանքներու թշնամական վերաբերմունքը»։

Ճիշդ հոս է որ կը սկսի բուն բարեկենդանը։

Ռամկավար օրկանը ծիծաղելի կը գտնէ երկու պատրուակներն ալ, «անուղղամտութիւն» եւ «անվայել փորձ» կը կոչէ եղած մեղադրանքը, եւ հանդիսաւորապէս կը բանայ բերանը, տակէ տակ չարելու համար շարք մը գոհարներ։

Կարդացէք եւ դատեցէք։ (Կարգ մը նախադասութիւններ գլխագիր շարել տուինք, ի պէտս վարդացելոց)։

— «Ճշմարտութիւնը բոլորովին տարբեր է սակայն Յանձնախումբի ներկայացուցածէն։ ՋԱԽՈՂՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ ՀՕԿԻ ՎՐԱՅ, ՈՐՈՒՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕԳՆԵԼՈՒ ՊԱՏՐՈՒԱԿԻՆ ՏԱԿ, ԱՄԷՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ԿԸ ԾԱՌԱՅԵՑՆԵՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲՐՈԲԱԿԱՆՏԻ։ Այս մարդոցյանախ ըսինք՝ որկուսակցականբրոբականտը պէտք չէ որ գործ ունենայ ներգաղթի նման ազգային ձեռնարկի մը մէջ։ Պահանջեցինք որ կազմուած յանձնախումբը ներկայացնէ Խ. Հայաստանի բարեկամ ազգային մարմիններն ու կազմակերպութիւնները։ Եթէ իրապէս Խ. Հայաստանի օժանդակել բաղձացող բոլոր մարմիններուն համագործակցութեամբ կազմուած ըլլար՝ *գաղութին վստահութիւնը վայելող հանգանակիչ յանձնախումբ մը*, արդիւնքը «Ղազարոսի մեռել»ը պիտի չըլլար։ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԱՅԼԱՄԵՐԺՕՐԷՆ ԿԱԶՄՈՂ ՀԱՅ ՔՕՄԻՒՆԻՍՏՆԵՐԸ ԳԻՏՆԱԼՈՒ ԷԻՆ ՈՐ՝ ԱՅՍ ԳԱՂՈՒԹԸ ՀԻՄՆՈՎԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱՅՆՔ ՄԸՆ Է ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԴՐԱՄ ՊԻՏԻ ՉՏԱՅ։ ՆՈՅՆ ԻՍԿ Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՇԵՑԱՒ ԻՐԵՆՑ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱԿՑԵԼԷ, ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀՕԿԸ ԱՒԵԼԻ ՆԱԽԱՆՁԱԽՆԴԻՐ Է ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲՐՈԲԱԿԱՆՏ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՔԱՆ ԹԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՐԱՊԷՍ ՕԳՆԵԼՈՒ։

Եթէ մեր գաղութին անվստահութեան ապացոյցը կ'ուզէք տեսնել կազմուած ներգաղթի յանձնախումբին հանդէպ, յո՛կ նայեցէք ներկայացուած հաշուեկշիռին վրայ։

Նիւ Եորք քաղաքը ուր յանձնախումբը կը գտնուէր՝ ներգաղթի հանգանակութեան տուած է 239 տոլարի ողորմելի գումարը, Պոսթըն տուած է 463 տոլար։ Մեծագոյն գումարը ,610 տոլար՝ Ֆիլատելֆիոյ յանձնախումբէն է։

Այս կերպով հաւաքուած վեց հազար տոլարը եթէ ամբողջովին ալ յատկացուէր Հայաստանի մէջ բնակարանային շինութեան, հազիւ կրնային երկու տուն շինել, իսկ իրենց ղրկած երեք հազարէ պակաս դրամը՝ անտարակոյս Հայաստանի վարիչներն ալ համոզեց թէ Ամերիկայի մէջ դրական գործ չի կրնար տեսնել բոլշեւիկեան բրոբականտը ազգային նպատակներու եւ ձեռնարկներու յաջողութեան նախընտրող ու եւ է հատուածական մարմին ,ինչպէս էր համայնավարներէ կազմուած ներգաղթի յանձնախումբը»։

Ի՞նչ կ'ուզէիք որ աւելցնէինք այս պատկերազարդ պատմութեան վրայ, իբրեւ խորհրդածութիւն։

Այս ամբողջ պատմութիւնը քունէն արթնցած մարդու մը «Թափո՞ւմն է, թէ խօսքի տակ չմնալու փորձ մը։

Անշուշտ Հօկն ալ իր բերանը բացած է, «Բանուոր»ով կամ Թուցիկներով։ (Մենք չենք ստանար այդ լրագիրը)։ Եւ ճակատամարտը պիտի շարունակուի, հանգանակութեան ձախողման, աւելի քան երեք հազար տոլարի մսխումին եւ ուրիշ պարմանալան երեւոյթներու մասին։

Եւ այս բոլորը՝ իբրեւ արդիւնք Խ. Հայաստանը շատ «սիրելու» առաքինութեան։

Մինչեւ հիմա, միայն Դաշնակցութիւնն էր որ գրկուա՛ծ էր այդ պատիւէն,— Հայաստանը սիրելու շնորհէն։

Այժմ երեւան կուգայ որ, ռամկավարները այդ պատիւը կը վանեն նաեւ Հօկէն, ամբաստանելով զայն իբրեւ գործիք մը համայնավարական քարոզութեան։ (Մատնութիւն չէ՞ այս, Պ.Պ. ռամկավարներ...)։

Ուրեմն, ռամկավար, Հօկ եւ մնացեալ խանձարուրները այնքան կը սիրեն Հայաստանը որ, չորս ամսուան ընթացքին 8–10,000 տոլար կը հաւաքեն եկեղեցւոյ մը գմբէթը շահագործելու համար, բայց ամբողջ երկու տարի հազիւ վեց հազար տոլար կրնան ժողվել ներգաղթի համար, անոր ալ կէսէն աւելի տեղին վրայ ծախսելու պայմանով...

Ուրախ լեր, Կոմկուս... մէկ ցանկցիր, հիմա պիտի հնձես։

Ճիշդ է որ «վալութա»ն նոյնութեամբ չի հասնիր ձեռքդ։ Բայց ո՞չինչ։ Աւելի կարեւոր է «չերտաւորում»ը, որ յառաջ կ'երթայ «հարուածային կարգով», եւ գաղութներու պառակտումը, որ ձեր «պարծանքն» է։

Հապա ներգա՞ղթը։ Իսկ բնակարաններու շինութի՞ւնը։

Անհոգ եղիր. Ամերիկայի պակասը կը լրացնէ ներգաղթի Ֆրանսայի կեդր. Յանձնաժողովը, որ վերջին ամսուան ընթացքին յաջողած է հաւաքել պատկառելի գումար մը,— 90,545 ֆր. եւ 80 սանթիմ (12րդ ցանկ)։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԸ

ԻՄԱՄ ԵԱՀԵԱ ԿԸՆԴՈՒՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Եգիպտական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը ստացաւ Իպնը Սէուտի պատուիրակէն, որ կը հաստատէ զինադադարը։ Սանաայէն հասած հեռագիրներն եւս հաստատելով միեւնոյն լուրը, կ'ըսեն թէ Եէմէնի իմամը ընդունած է Իպնը Սէուտի երեք պայմանները,— 1. պարպել Ասիրի եւ Նէճրանի շրջանները. 2. վերադարձնել բոլոր պատանդները. 3. յանձնել Ասիրի Իտրիսի գերդաստանին երեք անդամները որոնք Եմէն ապաստանած էին։

Այս նախնական պայմաններէն յետոյ, բանակցութիւնները պիտի վերսկսին Հիճազի ամառնային մայրաքաղաքին՝ Թայիֆի մէջ, Իպնը Սէուտի եւ Իմամ Եահեայի պատուիրակին՝ Սէյիտ Ապտուլլահ էլ Վազիրի միջեւ։ Հիճազի թագաւորը ճաշի հրաւիրեց պատուիրակը, ինչպէս եւ Երուսաղէմի մուֆթին, բարեկամական մթնոլորտ մը ստեղծելով։

Խորհրդարանին նոր նստաշրջանը

»»»• •«««

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ
ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԼՈՒԾԵԼ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք, երեքշաբթի օր վերաբացուեցան երեսփ. ժողովն եւ ծերակոյտը։ Նիստը կարճ տեւեց երկու ժողովներուն մէջ ալ։ Մեծ բազմութիւն հաւաքուած էր երկու ժողովասրահներուն շրջակաները։ Երեսփ. ժողովի ձախակողմեան հատուածները հեգնական բացագանչութիւններ կ'արձակէին, դեռ ժողովը չսկսած։ Կարծես ըսել կ'ուզէին,— Ուրեմն խորհրդարանը գոյութիւն ունի՞ տակաւին... Նախագահը յայտնեց թէ չորս հարցապնդումներ յանձնուած են, անմիջական վիճարանութիւն պահանջելով։ Որոշուեցաւ դրագիլ ուրբաթ օր։

Վիճարանութեանց ընթացքին, ընկերվարականներն ու համայնավարները կը պոռային,— Լուծեցէ՛ք, լուծեցէ՛ք այս ժողովը։ Համայնավարներէն Ռընոժան աւելի առաջ երթալով, բացագանչեց.

— Ելէք գացէք, պարոն նախագահ, ի՞նչ գործ ունիք հոս...

Նիստին փակումէն առաջ, նախագահը յայտնեց թէ դատական նախարարութիւնը խնդրած է ջնջել երկու երեսփոխաններու ,Փրուաթի և Ֆալքոզի խորհրդարանական առանձնաշնորհը։

Ծերակոյտին նիստն ալ վերջացաւ նախնական գործողութիւններով։

⁂ Սահմանադրութեան բարեփոխման յանձնաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները, որոնք չափազանց դանդաղ կ'ընթանան։ Սկզբունքով ընդունուած է ի հարկին երեսփ. ժողովը լուծելու իրաւունք տալ հանրապետութեան նախագահին (առանց զայն կապելու ծերակոյտին հաւանութեան հետ)։ Բայց ատոր համար անհրաժեշտ է Ազգ. Ժողով գումարել Վերսայլի մէջ։

Սթավիցքիի յանձնաժողովին առջեւ

»»»• •«««

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՊՈՆՈՒԻ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սթավիցքիի գործին քննիչ յանձնաժողովը երեքշաբթի օր լսեց Փարիզի երեսփոխան Պոնոն, որ գլխաւոր ամբաստանեալներէն է եւ բանտարկուած առաջին օրէն։ Դեռ քանի մը օր առաջ ալ վտարուեցաւ արմատական կուսակցութենէն։

Այս վկան դիմում կատարած էր, օր առաջ լսուելու համար, բայց յանձնաժողովը միշտ կը ձգձգէր։ Աջակողմեան թերթերը դիտել կուտան թէ յանձնաժողովը դիտմամբ կը ձգձգէր, սպասելով արմատականներու համագումարին։

Վկան երկարօրէն պատմելով իր կեանքը, յայտարարեց թէ Սթավիցքին կը ճանչնար 1929էն, չորս տարիէ ի վեր, թէ անոր փաստաբանն եղած է բազմաթիւ գործերու մէջ, թէ ստացած դրամները իր աշխատանքի վարձատրութիւնն են, թէ Շոթանը, Տալատիէն, Քիափը եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ կը ճանչնային Սթավիցքին, եւ թէ ոչ ոք զգուշացուցած էր զինքը։ Այս առթիւ հերքեց իրեն վերագրուած շարք մը պատմութիւններ եւ յայտարարեց.

— Ես ոչ դղեակ ունիմ, ոչ ագարակ, ոչ հող, ոչ ալ դրամ եւ ընտանիքս թշուառութեան մատնուած է այսօր։ Իմ խիղճս հանգիստ է։ Բուն խօսք իր շրջապատը եւ յարաբերութիւնները նկատի առնելով, որ եւ է կասկած չէր կրնար ունենալ Սթավիցքիի մասին, մինչեւ որ գործը բացուեցաւ։

Յանձնաժողովը այս բոլոր յայտարարութիւնները համբերութեամբ լսելէ յետոյ, խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկեց վկան։

⁂ Քննիչ յանձնաժողովին տրուած երեք ամսուան պայմանաժամը կը լրանայ մայիս 23ին, եւ դեռ ծայրն ենք ծրարոց։ Հարցաքննութիւններէն յետոյ, երկար ժամանակի կը կարօտի տեղեկագիրներու պատրաստութիւնը։ Այս պատճառներով, հաւանական է որ պայմանաժամի երկարաձգում պահանջուի խորհրդարանէն։

⁂ Փարիզի փաստաբանական կաճառը վտարեց նախկին նախարար Ռ. Ռընուն եւ Կիյոու Ռիպօն, որոնք դատի քաշուած են արդէն։ Պ. Պոնոյի խնդիրն ալ յանձնուած է կաճառին քննութեան։

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ, միջանկեալ զբաղեցաւ Իրաքի Ասորիներու խնդրով։ Յետոյ անցնելով բուն օրակարգին, մասնախումբի մը քննութեան յանձնեց Սարի հանրաքուէի խնդիրը։ Այս ծանրակշիռ հարցին հետեւելու համար յատկապէս Ժընեւ գացած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարը։ Գերմանական ձակատն ալ պատուիրակութիւն մը ղրկած է, իր տեսակէտները պաշտպանելու համար։ Այս հոսանքին դէմ ընդդիմախօսելու համար Ժընեւ կը գտնուի ընկերվարական գործիչ մը, Մաքս Պրաուն, որուն գլուխը բերողին պարգեւ խոստացած են հիթլերականները։

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ իտալական պատուիրակին հետ, որ տարբեր տեսակէտներ ունի։ Ժողովին գումարման առթիւ, հրատարակութեան տրուեցաւ Սարի առժամեայ կառավարիչին տեղեկագիրը ,որ ուշադրութիւն կը հրաւիրէ Գերմանացիներու դաւադրական գործունէութեան մասին։ Ուրիշ թեր ու դէմ տեղեկագիրներ ալ կան սեղանի վրայ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱ՞Ն ԹԷ ՈՄԱՆՑ ԲԱՑԸ-ԳՈՑԱԿԱՆ

Իմացայ, որ անցեալ օր Պ. Արշակ Չօպանեան,— գրագէտ, քննադատ, երաժշտագէտ, թատերագէտ, նկարչագէտ, քաղաքագէտ, պատմագէտ, խմբագրապետ, բանախօս, քրոնիկագիր, եւ դեռ վրան եօթը հատ եւս այլն,— կովկասեան գրական ակումբի մը մէջ ֆրանսերէն դասախօսութիւն մըն է տուեր հայ աշուղական գրականութեան մասին։

Բարի՛, բարի՛, շատ բարի։

Եղբա՛յր, թող այսպէս երբեմն խելք բնէ եւ երթայ անգամ մըն ալ Կովկասցիներուն գլուխը արդուկէ։ Վասն հանգստութեան մերում։

Խօսք չունինք,— այդ տեսակ դասախօսութիւններու ալ մարդն է արդէն։ Գրաւ կը դնեմ, որ *հիւթէ* բրաւ Կովկասցիները, մանաւանդ Վրացիները, բոլոր Գաբրինդաշվիլիները, Նարոուշվիլիները, Տալակվաձէները, Լոմինաձէները, Լորտկէպանիձէները անպայման ցաւեցան որ ի՛նչպէս մինչեւ հիմա մոռցեր են աշուղ Ճիվանին ալ, Սայաթ-Նովային հետ, վրացի յայտարարել, սեփականացնել։

Յոյս ունինք որ եւայլնապատիւ պարոն Չօպանեան այսուհետեւ աւելի յանախ կ'երթայ դասախօսութիւն տալու օտարներուն, քիչ մը հանգիստ ձգելով մեզ եւ ազատելով իր սաղմոսապատում խժբ, ճլզ թուակիր յօդուածաշարքերէն։

Խելքս չի հասնիր մէկ բանի.—

Եւայլնապատիւ պարոն Չօպանեան դասախօսութիւններ կուտայ նաեւ Հայ Ուսանողներու Տան մէջ, կարծեմ անցեալ տարուընէ ի վեր։

Օր մը պիտի հրապարակաւ հարցնեմ թէ ինչի՞ ծառայեց այդ փառաշուք Հայ Ուսանողներու Տունը, *Սիթէ Ինիվէրսիթէ*րին մէջ։

Այժմ կը հարցնեմ միայն թէ ինչի՞ կը ծառայեն եւայլնապատիւ պարոն Չօպանեանի դասախօսութիւններըայդ յարկին տակ։ Այս հարցումը անոր համար, որ գիտեմ թէ վաստակաւոր դասախօսը կը խօսի, առանց յոգնելու, առանց բացակայելու, ձիւն տեղայ թէ կարկուտ, 25 աթոռի եւ երեք ուսանողի առջեւ, — այդ երեք ուսանողներէն մէկը Չօպանեանի երեսին կը նայի, բայց խելքը ուրիշ տեղ է, երկրորդը գրասեղանին վրայ բաներ մը կը գծէ, երրորդը վէպ կը կարդայ՝ ունկնդրելով վաստակաւոր դասախօսին։

Այս դասախօսութիւններուն համար եւայլնապատիւը ամսական կ'առնէ Բարեգործականէն, չէ՞։ Երբ դասախօս կայ, դասախօսութիւն մտիկ ընող չկայ, Բարեգործականի տուած ամսականը նպատակ ո՞ր գլուխէն է, որ կը յատկացուի, — գիտնա՛նք։

ԱՐԱԶ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ

Պուէնոս Այրէսի « Արմենիա » թերթէն ցաւով կ'իմանանք մահը ընկեր Յարութիւն Թահթաճեանի որ շիջած է ապրիլ 22ին, երկար հիւանդութենէ մը յետոյ։

Հանգուցեալը ծնած էր 1888ին, Այնթապի մէջ եւ զաւակն էր այդ շրջանի երեւելիներէն Հանէ (Օհան) Թահթաճեանի։ Նախնական կրթութենէն յետոյ, կը մտնէ Այնթապի Կեդր. Գոլէճը, ուրկէ շրջանաւարտ կ'ելլէ առաջին մրցանակով (1906)։ Տակաւին պատանի, ուսուցչութեան կը կոչուի Այնթապի բարձրագոյն վարժարանին մէջ, իրեն պաշտօնակից ունենալով Զաւէն Նալպանտեանը (Զարեւանդ) եւ ուրիշներ։ 1911ին կ'երթայ Մ. Նահանգները եւ կը մտնէ Հարվըրտի համալսարանը, հետեւելով մանկավարժութեան։ Բայց կը հիւանդանայ եւ բժիշկները կ'արգիլեն մտքի աշխատանքը։ Յետոյ կ'անցնի Հարաւ. Ամերիկա, մտնելով առեւտրական ասպարէզը։ Եղած է Պ. Այրէսի Հ. Յ. Դ. կազմին եւ «Արմենիա»ի հիմնադիրներէն եւ առաջին խմբագիրը ,միեւնոյն ատեն մասնակցելով հանրային կեանքի բոլոր ճիւղերուն։ (Յառաջիկային աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ պիտի տանք իր գործունէութեան մասին, որ կը պարունակէ շատ հրահանգիչ դրուագներ)։

Արդէն վատառողջ, փետրուար 10ին ուղեղային կաթուած ունեցած էր որ կրկնուեցաւ, խօսելու եւ քալելու կարողութենէն զրկելով տարաբախտ ընկերը։ Վերջերս բաւական ապաքինած էր եւ կը քալէր, բայց նորէն հիւանդանալ ինկաւ, ստանալով երրորդ կաթուած մը որ յանգեցաւ մահուան։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է մեծ շուքով։ Երեսուն ծաղկեպսակներ ղրկած էին ընկերները, ազգականները եւ զանազան միութիւններ։ Մեծ բազմութիւն մը հետեւած է մինչեւ գերեզմանատուն։ Ողբացեալ ընկերը ընդհանուր համակրանք կը վայելէր ամբողջ գաղութին մէջ, որուն ազգ. կազմակերպութեան համար ալ գնահատելի դեր է կատարած։

Հանգիստ իր դառնացած ոսկորներուն, որոնք հանգիստ չունեցան Այնթապի ինքնապաշտպանութեան կազմակերպութենէն մինչեւ օտարութեան հողերը։

Նոր աղէտ Երուսաղէմի մէջ

Երէկ հաղորդած էինք Տիբերիայի (Պաղեստին) մէջ պատահած աղէտը։ Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, քաղաքին մէկ մասը բոլորովին կործանած է ջուրի յորձանքէն, որ կրկնուեցաւ յաջորդ օրը։ Մինչեւ հիմա երեւան հանուած են 30 դիակներ, բայց կը վախցուի թէ դեռ բազմաթիւ դիակներ թաղուած կը մնան աւերակներուն տակ եւ փողոցներու տղմուտին մէջ։ Յետոյ շատեր քշուած են Տիբերիա լիճին մէջ, մանաւանդ մանուկներ։ Իբր 3000 հոգի անպատսպար կը մնան։

Երեքշաբթի օր, մինչ ժողովուրդին մէկ մասը դոհեր կը փնտռէր աւերակներուն մէջ, աջակցութեամբ անգլիացի զինուորներու, ջուրի աւելի ուժին յորձանք մը ամբողջ կէս ժամ աւերեց քաղաքը, նոր զոհեր քշելով դէպի լիճը։ Այս աղէտը պատահեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ արարողութիւններ կը կատարուէին զոհերուն համար, եւ մեռելներուն հետ ողջեր ալ քշուեցան լիճին մէջ։

Անգլիա կը մերժէ շաբաթական 40 ժամը

Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը հարցարան մը ղրկած է բոլոր պետութեանց, շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան վերածելու համար։ (Այս մասին ժողով մը պիտի գումարուի յունիսին)։ Անգլիական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ սկզբունքով հակառակ է շաբաթական 40 ժամին։

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ ԴԷՊԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. ի սկաուտական վերին մարմինը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ Հոգեգալստեան եռօրեայ տօնին առթիւ, որոշած է Թուլոնի-փրօփականտի խումբ մը ղրկել Մարսիլիոյ շրջանը, գլխաւորութեամբ՝ Հ. Մ. Ը. Մ. ի սկաուտներու ընդհանուր պետին, սկաուտական վերին-մարմնի եւ մասնակ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

»»»··«««

Քանի մը տարի առաջ, յանկարծ, անձնասպանութեան համաճարակ մը ծագեցաւ Պոլսոյ մէջ։ Մասնաւորաբար երիտասարդութիւնն էր, որ վարակուած էր այս «նորոյթ»ով։

Եւ թերթերը ահազանգ հնչեցուցին, մասնագէտներու կարծիքը հարցուցին, յանձնախումբեր կազմուեցան, ոստիկանութիւնը գործի լծուեցաւ։

Այս առթիւ թերթերուն արգիլուեցաւ խօսիլ անձնասպանութեան մասին ոստիկանութեան հրահանգ տրուեցաւ ճնշել ծնողքները, որպէսզի հսկեն իրենց զաւակներուն վրայ։

Այնուհետեւ լռութիւն տիրեց։

Անձնասպանութեան համաճարակը դադրա՞ծ է հիմա։ Ո՛վ գիտէ, թերեւս օգտակար եղան ձեռք առնուած միջոցները։

Անձնասպանութեանց այս համաճարակին մասին լոյս տեսան երկու գիրքեր, Türkiyede intiharlar,— N.Bonafous.

Türkiyede intiharlar meselesi,— Dr. Fahreddin Kerim.

Առաջին ուսումնասիրութիւնը չեմ տեսած, կարծեմ հրատարակուած է պարբերականի մը մէջ (Թուրք մարդաբանական ամսաթերթ), ծանօթ եմ միայն երկրորդին։ Փրոֆ. Պոնաֆու եւ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ այն երկու մասնագէտներն են, որ անձնասպանութեանց համաճարակին առթիւ գործի լծուեցան, դասախօսութիւններ կատարեցին, պայքար բացին երիտասարդներու մէջ ինքնակամ մահուան դէմ։

Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմի ուսումնասիրութիւնը եւս նիհար գործ մըն է, 24 էջնոց մեծ տետրակ մը։ Որուն 6 էջը միայն՝ Թուրքիոյ անձնասպանութեանց մասին, մնացեալը գիրքին քաղ մը եւրոպացի մասնագէտներու գործերէն։

Նիհար է նաեւ իր մատենագրութիւնը,— կը յիշէ Տիւրքէմի, Հալպվախսի, Ֆայէք Շէվքէթի գործերը, իբրեւ յատկապէս անձնասպանութեան հարցին քննութեան նուիրուած,— եւ յետոյ քանի մը դասական գիրքեր մտային եւ հոգեկան հիւանդութեանց ուսումնասիրութեան նուիրուած (Քրափլին, Եասփէրս, Պիրպաուն, Հօֆման, Թահսին, Մազհար Օսման, Վասֆի)։

Այս ամէնը ցոյց կուտայ, որ հեղինակը այնքան ալ բծախնդիր եւ խղճամիտ աշխատանք մը չէ ուզեր ներկայացնել մտաւորական հրապարակին։

Այս վերջին տարիներուն, Ֆրանսայի մէջ եւս անձնասպանութեան հարցին քննութիւնը մասնաւոր հետաքրքրութիւն մը արթնցուցած էր, ընկերաբաններ, հոգեբաններ եւ հոգեբոյժներ վիճաբանութեան բռնուեցան, իրենց գիրքերով պայքար բացին տեսակէտներու,— յիշենք փրոֆ. Աշիլ Տէլմասի գործը, որ ուղղուած է Հալպվախսի տեսակէտներուն դէմ, եւ փրոֆ. Շարլ Պլոնտէլի գիրքը, որ կը քալէ այդ երկուքին միջեւ, հարուածելով երկու կողմերն ալ։ Վերջապէս պարբերականներն ալ լծուեցան հարցին քննութեան, եւ կարեւոր ուսումնասիրութիւններ ստորագրեցին Տոքթ. Լոկր, Տոքթ. Թուլուզ։

Անձնասպանութեանց հարցին քննութեան առեն պէտք էր անպայման նկատի առնել Ալպէռ Պայէի Le suicide et la morale, Լուի Փրուալի Le crime et le suicide passionnels երկու ստուար գործերը, Փրուալի L'Education et le suicide des enfants, Լըկուայի Le suicide գործերը։ Վերջապէս թերի է որ եւ է աշխատութիւն, երբ թերի է իր bibliographieն։

Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմի գործը թերի է նաեւ իր պակասաւոր վիճակագրութեամբ։ Ճիշդ է թէ Թուրքիոյ մէջ վիճակագրութեան մասին գաղափար չունին դեռ շատ ու շատ պաշտօնատուներ։ Սակայն, եւրոպական ազգերու մէջ պատահած անձնասպանութեանց վիճակագրութիւններով, քանի մը հեղինակներու տեսակէտները ոլորելով բոլորելով՝ էջ լեցնել, յետոյ ընդամէնը հազիւ 6 էջով Թուրքիոյ անձնասպանութեանց հարցին քննութիւնը բերել ներկայացնել, պարզ աչք-կապուկ է անշուշտ։

Փոխանակ կատարուած աշխատանքով եւ ներկայացնենք զայն։

×

Հին է անձնասպանութեանց պատմութիւնը։ Կարգ մը հեղինակներ պատմութիւնը կը սկսին Շէյքսփիրի եւ յետոյ Կէօթէի գործերով։ Այլ մանաւանդ ռոմանթիզմին շրջանով։ Այդպէս եւ Տոքթ. Քէրիմ ։

Անձնասպանութեանց պատմութիւնն ընելու համար, պէտք է երթալ մինչեւ... անասունները,— այո՛, անոնք ալ անձնասպանի՛ կ'ըլլան, ո՛վ գիտէ, թերեւս ... սիրահարութեան պատճառով։ Կենդանիներու անձնասպանութեան մասին յատուկ գիրքեր կան, հետաքրքրուողը կրնայ գտնել ու կարդալ։

Անձնասպանութեանց պատմութիւնը կարելի է սկսիլ նոյնպէս դիցաբանութենէն,— աստուածներն իսկ, այդ երջանիկ անմահները, անձնասպան կ'ըլլային յաճախ։ Ինչպէս կը տեսնէք, անմահութիւնն ալ երջանկութիւն չի պարգեւեր։

Անձնասպանութիւնը ծանօթ էր, վերջապէս Եբրայեցիներուն։ Աստուածաշունչը կը յիշատակէ անձնասպանութեանց բազմաթիւ դէպքեր։ Ուրեմն սխալ է այն տեսակէտը թէ հրէականութիւնն է սկսած առաջին պայքարը անձնասպանութեան դէմ։ Յիշեմ միայն երկու դէպք,— կարդալ ԴԱՏ. Գլ. Թ. 54, ԹԱԳ. Գ. Գլ. ԺԶ. 18։ Քրիստոնէութիւնը եւս նեղողամտութեամբ, յաճախ հիացումով դիտած է անձնասպանութիւնները,— ի՞նչ են նահատակները, որ կը մեռնէին ... Աստուծոյ համար։

Կ'աճապարեմ, հասնելու համար մեր նիւթին,— անձնասպանութեան դէպքերը հին են մարդկութեան չափ։ Եղած են ժամանակներ, երբ անձնասպանութիւնը բարոյական առաքինութիւն էր,— չյիշելու համար եպիկուրեանները, արձանագրենք կամաւոր մահերը յանուն հայրենասիրութեան, թշնամիին ձեռքը չիյնալու համար (Մեծն Միհրդատ), պատիւը պաշտպանելու համար, անարգանք մը կամ արատ մը լուալու համար, եւն. եւն.։

Բարդ, չա՜տ բարդ հարց մըն է անձնասպանութեան ուսումնասիրութիւնը,— այնպէս որ շատ չքննադատենք Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմը։

Ինծի կը թուի թէ անձնասպանութիւնները վտանգ մը դարձան եւ ըսկսան մտահոգել, երբ տեղի կ'ունենային հաւաքական ձեւով։ Արդարեւ այս երեւոյթը ծանօթ է հին Կոլերուն, արդի Ռուսերուն, եւ վերջերս քիչ մը աւելի տարածուած՝ բազմաթիւ ժողովուրդներու։

Եւ հարցումը բանաձեւուեցաւ անմիջապէս։— Հիւանդութի՞ւն է անձնասպանութիւնը։

Անձնասպանութեան ծագմնական պատճառներն ու նկարագիրը բացատրելու համար յայտնուած են բազմաթիւ տեսակէտներ,— ոմանք ամբաստանած են ցեղերը, ուրիշներ կլիման, եւ այսպէս յաջորդաբար՝ ընկերային պայմանները, միջավայրը, եղանակները, ժառանգականութիւնը, ալքոլը, յեղափոխութիւնները, վէճերը, սեռային բնախօսութիւնը, հիւանդութիւնները, ջղային դրութիւնը...

Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ որոշ տեսակէտ մը չունի, քիչ մը շատ կը յեղյեղէ Տիւրքէմի տեսակէտները, մինչդեռ ինք, իբրեւ Պոլսոյ բժշկական համալսարանին մտային հիւանդութեանց դասախօս, պէտք էր իջնէր Թուրք հոգիէն ներս, քննէր հոգեխտաբանական աստառը, սիֆիլիզին աւերները, օտար քաղաքակրթութեանց արագ եւ բռնի պատուաստին ազդեցութիւնը։

Ո՛չ, փրոֆ. Ֆախրէտտին Քէրիմ կ'արձանագրէ, առանց զարմանք մը յայտնելու, թէ «1914էն առաջ, Թուրքիոյ մէջ, մասնաւորաբար իսլամ Թուրքերուն մէջ, շատ քիչ կը պատահէր անձնասպանութիւնը»։ Ի՞նչ պատճառ ունի,— չի յիշեր։ Ու կ'աւելցնէ թէ անձնասպանութիւնները Թուրքիոյ մէջ շատցան 1916էն սկսեալ, եւ 1918էն վերջ յաւելումը արագացաւ։ Այսպէս կը պնդէ փրոֆ. Ֆախրէտտին Քէրիմ, հիմնուելով իր վիճակագրութեան վրայ, որ քննութեան կը կարօտի։ Այդ վիճակագրութիւնը իրեն հայթայթած է Պոլսոյ ոստիկանական տեսչութիւնը,— մինչդեռ Տոքթ. Ֆ. Քէրիմ պէտք էր այդ վիճակագրութիւնը առնէր թաղապետական բժիշկներու արձանագրութիւններէն, որովհետեւ թաղապետական բժիշկներն են, որ թաղման արտօնութիւն կուտան՝ երբ մեռել մը կայ, հետեւաբար կ'արձանագրեն օրուան մահերն ու մահերու պատճառները, (թէեւ Թուրքիոյ մէջ մեռելները երբեմն կը թաղուին առանց արտօնագրի)։ Ոստիկանական տեսչութեան ունեցած վիճակագրութիւնը, ընդհակառակն, արձանագրութիւնն է այն մահերուն, որոնք ոճիր— արկածի նկարագիր ունին, կամ ոստիկանական քննութեանկարօտ դէպքեր են։

Ահա թէ ինչո՛ւ վերապահութիւն կը յայտնենք այն վիճակագրութեան մասին, զոր քննութեան կ'առնէ Տոքթ. Ֆ. Քէրիմ պէյ։ Ահաւասիկ այդ վիճակագրութիւնը.—

Անձնասպան եղած են Պոլսոյ մէջ,

	հոգի
1916ին	27
1917 »	34
1918 »	45
1919 »	90
1920 »	93
1921 »	122
1922 »	119
1923 »	148
1924 »	181
1925 »	125
1926 »	177
1927 »	—
1928 »	231
1929 »	172
1930'»	135

Այս վերջին երեք տարիներու ընթացքին, անձնասպանութեանց պատկերը ըստ ազգութեանց.—

Տարի	Իսլամ	Հայ	Յոյն
1928	177	13	19
1929	129	10	18
1930	105	6	13

Տարի	Հրեայ	Օտար	այլ
1928	6	16	116
1929	8	8	101
1930	8	3	86

Եւ այժմ նոյն պատկերը ըստ տարիքի.—

10—20	20—30	30—40	40—50	50էն վեր
71	89	28	17	26
55	58	23	20	16
49	44	16	8	1

Դարձեալ, նոյն տարիներու պատկերը ըստ պատճառի, (անշուշտ ոստիկանական տեսչութեան արձանագրութեամբ).—

	1928	1929	1930
Վիշտ	189	118	74
Աղքատութ.	42	17	20
Ջղային	21	—	3
Խենթութ.	9	1	—
Հոգեկան	9	5	6
Սիրահարութ.	6	4	8
Հիւանդութ.	18	10	16
Անծանօթ	12	17	8

Ինչպէս գրեցինք, այս վիճակագրութիւնը, թէեւ երբեք ամբողջական, կը ներկայացնէ միայն Պոլսոյ մէջ պատահած անձնասպանութեանց թուապատկերը։ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ կը կարծէ թէ Թուրքիոյ ներսերը անձնասպանութիւն շատ քիչ կը պատահի, որովհետեւ... թերթերու մէջ չարձագանգեր կամ վիճակագրութիւն չի պահուիր։ Այսուհանդերձ կ'ընդունի, որ այս վերջին տարիներուն անձնասպանութեան դէպքեր տեղի կ'ունենան նաեւ Էնկիւրիի, Իզմիրի, Էսկիշէհիրի եւ նման Թրքական մեծ քաղաքներու մէջ։

Յաջորդով կը խորանանք տրուած վիճակագրութեան քննութեան մէջ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

ԽՄԲ.— Կը հրատարակենք իբրեւ նիւթ հրապարակային քննութեան։

Վերջին ամիսներու ընթացքին, հայկական կեանքը գրեթէ դարձած է անճանչելի։

Ամէն տեղ քէն, ատելութիւն, ամբոխային կիրքերու հրահրում, բանսարկութիւն, փոխադարձ վարկաբեկում, ստախօսութիւն, եղբայրադաւ կռիւներ, անհատական եւ հաւաքական ազատութեանց բռնաբարում, հայ անունն ու պատիւը օտար հանրային կարծիքին եւ դատարաններու նշաւակ, անձնական եւ հանրային բարոյականի աննախընթաց անկում, հրապարակային մարտնչումներ, մատնութիւններ եւն.։

Մտովի կը պատկերացնեմ մեր դժբախտ պատմութիւնը։ Տարիներն ու դարերը շարժանկարի մը նման իրարու կը յաջորդեն, բայց չեմ գիտեր թէ ո՞ր ժամանակներուն հետ պէտք է բաղդատել հայ տարագիր բեկորներու մօտալ առօրեան։ Կանգ կ'առնեմ 17րդ դարին առաջին եւ երկրորդ քառորդին վրայ, կը վերյիշեմ մայր հայրենիքի մէջ կատարուած անցուդարձերն ու անոնց, վարդապետ, եպիսկոպոս եւ նոյնիսկ կաթողիկոս հեղինակները, որոնք իրենց ընչաքաղցութեամբ, փառասիրութեամբ եւ ագիտութեամբ ահռելի փորձանքներբերին այս ժողովուրդի գլխուն։

Սրտի ճմլումով է որ կը կարդամ թէ ի՞նչպէս Նիկոլ Թորոսովիչ մը, եպիսկոպոս ձեռնադրուած 150 դրուշ կաշառքով, այն ժամանակի Էջմիածնի կաթողիկոս Մելքիսեթէն, պատճառ դարձաւ որ Լեհաստանի հայութիւնը, ամէնէն բազմամարդն ու ձեռներէցը եւրոպական հայ գաղթականութեան մէջ, հեռանայ իր եկեղեցիէն, մոռնայ իր մայրենի լեզուն եւ այսօր բոլորովին կորսուած ըլլայ հայութեան համար։

Եւ ինչքան նմանութիւն երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։ Նոյն անձերը, նոյն վէճերը, նոյն յետադիմական, կղերապետական յաւակնութիւններն ու փառասիրութիւնները, եւ կարծէք նոյն խաւարամիտ ամբոխը՝ որ կ'ուզէ իր բախտը կապել ագէտ վեղարաւորին։ Պատմութիւնը մեզի համար ոչինչ ունի մխիթարական։

Բայց ձգենք վերյիշումը անցեալի այս տխուր դրուագներուն, եւ տեսնենք մեր այսօրուան իրականութիւնը՝ ինչպէս որ է։

Անցեալ տարուան վերջերը, ցաւալի սպանութիւն մը Ամերիկայի մէջ, երեւութապէս պատճառ դարձաւ որ հայ կեանքը փոթորկի, համայն գաղթահայութեան երեւութական խաղաղութիւնը վրդովուի եւ մեր ազգային մշակութային յառաջդիմութիւնը կասի։

Բառը ընդգծեցի, որովհետեւ կը կարծեմ թէ՝ համեմատական խաղաղութիւնը որ ունէինք միայն ու միայն երեւոյթով էր, իսկ խորքին մէջ՝ ներկայի վէճերն ու գայթակղութիւնները որ կը յուզեն եւ կը փոթորկեն ամբողջ գաղթահայութիւնը, գոյութիւն ունէին երկար ժամանակներէ ի վեր։

Նիւ Եորքի դէպքը պատրուակ դարձաւ որ այդ երեւութական խաղաղութիւնը խզուի, քանի որ մութին մէջ գործող աներեւոյթ ուժին համար՝ մեր խաղաղօրէն յառաջդիմութիւնն ու ստեղծագործող աշխատանքը ձեռնտու չէին։ Երբ այսպէս դրուի հարցը, ինքնին հասկնալի կը դառնայ թէ դէպքեր կամ պատրուակներ ստեղծելը այնքան ալ դժուարալուծելի խնդիր մը չէ։

Այսօր, երբ նստած հանդարտօրէն կը մտածեմ երէկուան եւ այսօրուան մասին, սոսկումով կը տեսնեմ թէ ինչպէս մեր ազգային կեանքը կ'ապականի, հայ հոգին իր դարաւոր առաքինութիւններէն կը պարպուի եւ օտարը կը մտնէ մեր հոգիներուն մէջ։

Եթէ աւելորդ չի թուիր, փոքրիկ վերաքաղ մը, եւ ինքնին ըմբռնելի կ'ըլլայ բաղդատութեան ահաւոր տարբերութիւնը։

Համաշխարհային սպանդէն, ուրիշներու կարգին, մենք ալ բերինք մեր զոհաբաժինը, աւելի քան մէկ միլիոն հոգի։ Մեզմէ աւելի մեծ եւ հզօր ազգեր, զանազան առիթներով, ուխտի կ'երթան Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին եւ իրենց յարգանքը կը մատուցանեն։ Տարրական պարկեշտութիւնն ու տրամաբանութիւնը կը պահանջեն որ մենք առաւել եւս, ապրիլեան սրգատօնով, փութանք յարգել մեր մեռելներու յիշատակը։

Մենք կ'ընենք պէտք եղածը։ Ժամանակ մը այո, բայց ներկայիս ոչ։ Այն ատեն վէճ չկար Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին համար։ Իսկ այսօր ոչ միայն վէճ կայ, այլ եւ կ'ուրացուի նոյն իսկ անոնց յիշատակը։

Երէկ Թուրքը արդարացնող չէր գտնուեր հայութեան մէջ, իր կազմակերպած սպանդին եւ պատճառած աւերածութեան համար։ Այսօր նոյն հայութեան մէջ, կան մարդիկ, եւ նոյն իսկ կազմակերպութիւններ, որ ոչ միայն կ'արդարացնեն մարդակերպ բորենին, այլ եւ եղբայրացած են անոր հետ։

Երէկ ազգովին կ'ուզէինք մենք մեր տէրը ըլլալ եւ անսասանելի ձգտումը ունէինք ազատութեան — ազատ մեր սեփական կալուածին մէջ — իսկ այսօր կ'ուզենք կամ կը նախընտրենք որ օտարը իշխէ մեր վրայ եւ ստրկամտութիւնը կը դաւանինք իբր գերագոյն իմաստութիւն ու անխարդախ առաքինութիւն։

Ազգային դատ մը կար անլոյծ, եւ թէ ոչ միացեալ ճիգերով, գոնէ, ըստ էութեան, բոլոր կամքերը կ'ընթանային միեւնոյն ուղղութեամբ։ Այսօր ոչ միայն ազգային դատ չունինք ու անոր գոյութիւնն անգամ կ'անտեսենք, այլ եւ պառակտուած ենք բառին ամենալայն իմաստով եւ մեր քաղաքական հրապարակը վերածուած է ձիարձակարանի, ուր առտուն կանուխ ելլողը իր ձին կը վազցնէ։

Երէկ նախանձախնդիր էինք ազգային արժէքներու մասին եւ ազգովին «Մեծ Տեսիլք»ին, պետականութեան, անկախութեան գաղափարին ետեւէն կը վազէինք եւ այդ գաղափարական արժէքներով կը խանդավառուէինք ու կը հպարտանայինք։ Այսօր կը թքնենք բոլոր արժէքներուն վրայ, ու «Մեծ Տեսիլք»ին, անկախութեան խորհրդանիշը — եռագոյն դրօշը — նուիրականացած միլիոններու դժոխային տառապանքով, արիւնով ու քրտինքով, կը նետենք ցեխերու մէջ, կ'առնենք ոտքի տակ, եւ... կը գործածենք չեմ գիտեր ի՛նչ հրէշային ու պիղծ նպատակներու...

Երէկ նախանձախնդիր էինք հայ ընտանեկան պատիւին, սրբութիւններուն, աւանդութեանց եւ կնոջական առաքինութեանց պահպանման։ Եւ այդ կը կազմէր մեր հպարտութիւնը ընկերային ապականած բարքերու մէջ, բայց, այսօր, հայ կինը, փողոց իջած է, ոտնակոխելու համար ընտանեկան պատիւն ու սրբութիւնները, յեղաշրջելու բարոյական ըմբռնումներն ու դարաւոր աւանդութիւնները, որոնք առաջնակարգ նշանակութիւն ունէին եւ պէտք է ունենան մեր ազգային-ընկերային կառուցուածքին մէջ։

Ի՛նչ զարշելի ցուցադրութիւն մըտաւոր, բարոյական եւ հոգեկան սնանկութեան։

Եւ ի՛նչ ահռելի տեսարան բարքերու ժամանակներու եւ հասկացողութիւններու անկման։

Ակամայ կը յիշեմ «Համլէթ»ի մենախօսութիւնը՝ «ժամանակն իր շաւղէն դուրս է սայթաքեր»... եւն.։

Թուրքը՝ ապահովաբար չէր կրնար երեւակայել թէ, օր մը, իր սերմանած գաղափարներու արդիւնքը պիտի քաղէր։

Առաւել եւս, չէր կրնար հաւատալ թէ պիտի գտնուէին հայ մարդիկ, հայ եկեղեցականներ, հայ թերթեր եւ նոյն իսկ կազմակերպութիւններ, որոնք սրտառուչ համերաշխութեամբ, մոռցած միլիոնաւոր նահատակներու արիւնը, անոնց վերջին կտակը Թուրքէն պարտապահանջ ըլլալու մասին, այսօր անուղղակի պիտի ձգտէին զինքը արդարացնել եւ դիւրացնել իր վերջնական նպատակներու իրականացումը։

Ի՞նչը, կամ ո՞վ է պատճառը կատարուած փոփոխութեան։

— Պատերա՞զմը։

Երկրագունդի մեծագոյն մասը պատերազմի սարսափները ապրեցաւ։ Տեսաւ քաղաքներու եւ գիւղերու մոխրանալը, իր մարմնին վրայ զգաց մահուան ցուրտ սարսուռը։ Սակայն ունէ՞ մէկը, վերագնահատութեան խոյանքին մէջ, չհամարձակեցաւ իրողութիւններն ու գաղափարները հիմն ի վեր շրջել։ Անոնց անցեալն ու ներկան կ'ընթանան համերաշխ ճանապարհով։

Քաղաքական կուսակցութիւննե՞րը։

Մասամբ՝ թերեւս, բայց ոչ ամբողջութեամբ։ Ուրեմն՝

— Օտարը մտեր է մեր հոգիներուն մէջ։

Օտար գաղափարները, օտար հոգեբանութիւնը, օտար շահերը հետզհետէ տիրական դիրք կը գրաւեն հայ կեանքին մէջ։

Հայ մարդու գանկին տակ, անոր հոգիին մէջ, սրտին խորախորհուրդ յատակը՝ փոթորիկ մը պայթած է։ Լուռ եւ մաշեցնող գօտեմարտ մը տեղի կ'ունենայ, անհաւասար ու տիտանական պայքար մը կը մղուի հայկականութեան եւ օտարականութեան միջեւ։

Օտարականութիւնը, նպաստաւորուած արտաքին պայմաններէն, պատերազմ յայտարարած է հայկականութեան դէմ՝ բոլոր մարզերուն մէջ։ Արմէնիզմը, ամէն տեղ հալածական, տեղատուութեան, ընկրկումի նշաններ ցոյց կուտայ։ Անոր ամրութիւնները լռութեան դատապարտուած են։ Հայ հոգին իր դարաւոր առաքինութիւններէն, առանձնայատկութիւններէն կարծես կը մերկանայ։

Այդ առանձնայատկութիւններէն առաջինը կը սկսի մեր ցեղի ծննդեան հետ— անկախութեան, ազատ ապրելու տենչանքը, անընկճելի կամքը որ մեր նախահօր՝ քաջազանդուր Հայկի օրերէն մինչեւ այսօր, կարմիր ժապաւէնի մը պէս կը ցայտէ մեր պատմութեան դարաւոր էջերէն, արհամարհելով բոլոր ժամանակներու բռնակալներուն սարկացնող, գերութեան շղթան յաւերժացնող խոստումները, եւ կը սորվեցնէ մեզ ապրիլ [illegible] մէջ, տանիլ կեանքի բոլոր զրկանքները, տոկալ բնութեան ահեղամռունչ տարերքի արհաւիրքներուն, սակայն մտքին ու հոգիին, աշխարհի բոլոր իմացականութիւններուն անսանձ թռիչք տուող ազատութիւնը՝ երբեք չզոհաբերել անձէջ ու վաղանցուկ խոստումներու համար։

Հայ ընտանիքի բարոյական պարկեշտութեան, պատուախնդրութեան ըմբռնումն է, առաքինութեան մարմնացումը որ Ուրարտացի Թագուհիէն մինչեւ Արա գեղեցիկ, մինչեւ Փառանձեմ, մինչեւ Ե. դարու «Տիկնայք փափկասունք»ը, գիտէր արհամարհել բոլոր տեսակի հրապոյրանքները, ըլլալ չափաւոր իրենց վշտին, ու տառապանքին մէջ, չարատաւորել հայ ընտանեկան պատիւն ու սրբութիւնները։

Հայրենապաշտ Խորենացին է որ գիտէ թէ՝ —թէեւ եմք ածու փոքր եւ թուով յոյժ տկար եմք., կամ Հայոց հայրենակարօտ Թագաւորը՝ Արշակն է որ խանդաղատանք, պաշտամունք ունի հայրենի ափ մը հողին հանդէպ, որ հպարտ է ու անընկճելի այդ հողին վրայ, իսկ յաղթուած ու ստրուկ հայրենի ափ մը հողէն դուրս։

Իր հարուածին վստահութիւնն ունեցող, հայ հերոս սպարապետին հպարտանքն է, որ, անգոսնելով բռնակալներու կողմէ իր կեանքին խնայելու պայմանները, համարձակօրէն ըսել կուտայ — եթէ հարուածը իմս էր, չազատիր։ Կամ Աւարայրի քաջքրախօսիկ Եղիշէի ոգին է որ ըսել կուտայ — Մահ ոչ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ՝ անմահութիւն է։

Սասունցի Դաւիթի բարձրաղաղակ կանչն է, որ չի սիրեր դաւադիր, նենգ ձեւերը, կը պոռայ ի լուր բոլորին, եւ թշնամիին եւ բարեկամին — ո՛վ քնած էք, արթուն կացէք, ով արթուն էք զէնք կապեցէք եւն.։

Մամիկոնեան սպարապետներու քաջութեան, խիզախութեան եւ առնականութեան ոգին է որ կ'ուզէ սեփականը պաշտպանել օտար, յափշտակիչ ախորժակներու դէմ։ Եւ կամ Դաւիթ-Բէկեան ցեղածին հնարամտութիւնն է, անվեհեր խոյանքը, որ սակաւաթիւ քաջերով, գիտէ թշնամի տասնեակ հազարաւոր խուժանը ջախջախել ու ամօթապարտ փախուստի մղել։

Հայկականութիւնը, որ ես իմ հասկացողութեամբ վերեւ գծեցի, պիտի կարենա՞յ յաղթող հանդիսանալ մղուած անհաւասար կռիւին մէջ — այդ չեմ գիտեր։ Սակայն, մէկ բան պարզ է ու վճիտ։ Օգտուելով ներկայ խաւարէն, մտքերը պատող շփոթէն, անստոյգ կեանքի մը պայմաններէն, մեր դիմադրական կորովը կը պակսի հետզհետէ, անտարբերութիւնը կը դառնայ ընդհանուր երեւոյթ եւ ազգային կազմալուծումը համատարած։

Ի՞նչ պէտք է ընել, ընդհանուր շփոթը փարատելու, հոգիներու վհատութիւնը անհետացնելու համար։

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՀԻՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

oooo

Անգլիացի Հէրիս, Խարբերդի հայկական վանքի մը մէջ գտած է խիստ թանկարժէք երկու ձեռագիրներ, մէկը գրուած է ասորերէն գիրերով 440 եւ 550 թուականներու միջեւ հարիւր մագաղաթէ թերթերու վրայ եւ կը պարունակէ Ս. Մարկոսի եւ Ս. Ղուկասի գրեթէ ամբողջական թուղթերը, ինչպէս նաեւ Ս. Յովհաննու թուղթերու երեք քառորդը։ Միւս ձեռագիրը գրուած է 501 եւ 700 թուականներու միջեւ, 145 թերթերու վրայ եւ կը պարունակէ գրեթէ բոլոր թուղթերը։ Երկու ձեռագիրներն ալ պահուած են լաւ վիճակի մէջ եւ կը ներկայացնեն Նոր Ուխտի այսպէս կոչուած բեշիտտօ գրութեան կրկնակը։ Հէրիսի գիւտը մեծ արժէք ունի Նոր Ուխտի քննական ուսումնասիրութեան համար։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Թէյասեղան

Ի ՊԱՏԻՒ ԸՆԿ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆԻ

Կիրակի երեկոյ տեղի ունեցաւ Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին կազմակերպած ընկերական թէյասեղանը՝ ի պատիւ ընկ. Հ. Օհանջանեանի: Ներկայ էին Փարիզի եւ արուարձաններու ընկերներն ու ընկերուհիները եւ համակիրներ:

Փարիզի կոմիտէի կողմէն ընկ. Ա. Մուրատեան բացումը կատարելով՝ նախ դրուատիքը ըրաւ Դաշնակցութեան «բարոյական սիւներէն» ընկ. Հ. Օհանջանեանի ու յետոյ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգել յիշատակը «միւս բարոյական սիւն»ի՝ ընկ. Միք. Վարանդեանի:

Կոմիտէի առաջարկով ու բոլոր ընկերներու հաւանութեամբ սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ա. Խատիսեան: Երգերու եւ արտասանութիւններու ընդմիջումով, յաջորդաբար խօսք առին ընկերներ Գ. Բալայեան, Հ. Օհանջանեան, Ս. Վրացեան, Ա. Գիւլխանդանեան, Շ. Միսաքեան, բժ. Տ. Դաւթեան, Վ. Փափազեան, Լ. Մեսրոպ, Օր. Ֆլորիա, Աշոտ Արծրունի:

Երգեցին Պ. Քէչէճեան (երկու կըտոր) եւ տիկ. Տէր Թովմասեան: Արտասանեցին՝ ընկ. Թորոսեան, Լեւոն Նայիրցիի մէկ բանաստեղծութիւնը եւ տիկին Վարպետեան:

Ստորեւ ընկ. Հ. Օհանջանեանի ճառին ամփոփումը:

— Արտակարգ պայմաններու մէջ կը գտնուին հայ ժողովուրդն ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Հայ ժողովուրդը ցրուած աշխարհի բոլոր անկիւնները՝ անկազմակերպ ու ձուլման ենթակայ: Իսկ Դաշնակցութեան դէմ սկսած է աննախընթաց պայքար մը: Պայքար մը, որ կը մղուի որոշ ծրագրով ու դաւադիր ձեռքերու կողմէ: Դաշնակցութիւնը 44 տարիներու ընթացքին տեսած է ուրիշ հակադաշնակցական պայքարներ եւս. սակայն երբեք յարձակողականը չէ եղած այսչափ ճարպիկօրէն կազմակերպուած: Եպիսկոպոսի մը սպանութիւնը, որուն մէջ Դաշնակցութիւնը չէր կրնար մաս ունենալ, որովհետեւ այդ սպանութենէն միայն վնաս կրնար գալ իրեն, այդ սպանութիւնը դարձաւ ազդանշան մը ընդամէնը երկու շաբթուան ընթացքին Սուրիոյ, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր ընդհ. յարձակողականի անցնելու Դաշնակցութեան դէմ: Մութ ու կասկածելի ձեռքերով կատարուած այդ սպանութիւնը եւ անկէ վերջ մէկ ազդանշանի վրայ սկսած հակադաշնակցական պայքարը շատ բան կ'ըսեն մեզի այսօր: Սակայն ի՞նչ եղաւ այդ հակադաշնակցական պայքարին արդիւնքը: Ճիշդ հակառակը այն բոլորին որ կը սպասէին մեր հակառակորդները: Փոխանակ քայքայելու Դաշնակցութիւնը, անոնք ալ աւելի ամրացուցին ու կոփեցին մեր շարքերը:

Դաշնակցական բոլոր շրջաններէն հասած տեղեկութիւնները ցոյց կու տան, որ մեր շարքերու աճումը ընդհանուր է ու համատարած: Որքան ուժեղ է Դաշնակցութիւնը քայքայելու ձգտումը, նոյնքան կ'ուժեղանայ շարքերը լեցնելու, նոր ու երիտասարդ տարրերով ամրացնելու հոսանքը:

Սակայն մեր կուսակցական կեանքէն դուրս, արտաքին աշխարհի մէջ է որ կացութիւնը իրթալով կը ծանրանայ: Պատերազմի վտանգը նորէն կախուած է ժողովուրդներու գլխին վերեւ: Պատերազմը ուժերու բախում է: Կը յաղթեն ու կը դիմանան այն ժողովուրդները, որոնք ուժեղ են: Հայ ժողովուրդը ներկայիս թոյլ է ու հետեւաբար, դատապարտուած դառնալու պատերազմէն առաջին առթիւ տուժողը:

Ունէինք կամ կը կարծէինք ունենալ բարեկամ ժողովուրդներ: Այսօր անոնք մեզի դէմ են կամ երես դարձուցած են: Այս պայմաններուն մէջ, ընկերներ, առանց վայրկեան մը յուսահատելու, միշտ պատնէշին վրայ, աշխատինք համախմբել Դաշնակցութեան շուրջ հայ ժողովուրդին բոլոր կենդանի ուժերը: Համախմբուինք Դաշնակցութեան մէջ ու Դաշնակցութեան շուրջ, որովհետեւ Դաշնակցութեան վերապահուած է պատմական դեր մը»:

Կէս գիշեր էր, երբ թէյասեղանը փակուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով ու «Մշակ բանուոր»ով:

Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՈՒՐ ԹԱԼԻՆԻ ՇՐՋԱՆԻՆ

Ս. Արեւշատեանի յօդուածէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Թալին Հայաստանի այն շրջաններէն մէկն է, որ ունենալով հանդերձ լաւ աղբիւրներ, կը տառապի անմաքուր ջուրի գործածութենէն: Այս տեսակէտով ամէնէն գէշ վիճակին մէջ կը գտնուին Ակկօ, Կեալօ, Զորբա, Սարունջի, Բոգուտլու, Փիրմաք, Վերին եւ Ներքին Թալին, Գէօզլու եւ այլ գիւղեր: Ներկայիս այս գիւղերը իրենց խմելու ջուրը կ'առնեն այն արհեստական կամ բնական փոսերէն, ուր անձրեւներէ եւ հեղեղներէ յետոյ կը հաւաքուի ու կը լճանայ ջուրը:

Անցեալ տարի զանազան մարմիններ տեղւոյն վրայ ուսումնասիրեցին Թալինի շրջանի այս գիւղերուն խմելու ջուր մատակարարելու հարցը: Այս ուսումնասիրութիւնները յանգեցան այն եզրակացութեան, որ ամբողջ շրջանին ջրամատակարարման հարցը կը լուծուի՝ եթէ կազմուի շրջանի ընդհանուր նախագիծը, քանի որ լաւորակ ջուրի կարօտ գիւղերու թիւը շատ է:

Մասնագէտներու կողմէ ներկայացուած նախագիծերը քննութեան առնուեցան եւ մանաւորապէս անյետաձգելի համարուեցան յիշեալ գիւղերուն խմելու ջուր հայթայթելու հարցը, հետեւեալ կարգով.—

Առաջին առթիւ խմելու ջուր հայթայթել Ակկօ, Կեալօ, Զորբա, Սարունջի գիւղերուն, ջուրը բերելով Ադիմանի աղբիւրներէն, որոնք ամէնէն հեռաւոր գիւղէն շատ շատ 25 քիլոմէթր տարածութեան մը վրայ կը գտնուին:

Յետոյ խմելու ջուր հայթայթել Բոգուտլու, Փիրմալաք, Վերին եւ Ներքին Թալին, Գէօզլու գիւղերուն, ջուրը բերելով Ղրմզլուի աղբիւրներէն:

Եւ սակայն այս երկու նախագիծերուն համար եւս կը պահանջուի աւելի քան մէկ միլիոն րուբլի գումար մը:

Անցեալ յունուարին, տեսնելով այս դժուարութիւնները, կառավարութիւնը որոշեց Թալինի շրջանի ջրամատակարարման հարցը լուծել երեք հերթով: Եւ առաջին առթիւ, Ղրմզլուի աղբիւրներէն ջուր տանիլ, 10 քիլոմէթր տարածութեան վրայ, Վերին եւ Ներքին Թալինի շրջակայ գիւղերուն: Կը յուսացուի, որ այս վերջին նախագիծը պատրաստ կ'ըլլայ մինչեւ օգոստոս, ձեռնարկելու համար գործի:

ՖԵՐՏՈՒՍԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ

Մշակոյթի - Պատմութեան հաստատութիւնը Ֆերտուսիի ծննդեան հազարամեակին առթիւ պատրաստեր է եւ շուտով տպագրութեան կը յանձնէ ժողովածու մը, որ կը բաղկանայ 10 պրակէ: Ժողովածուին յառաջաբանը գրած է Ա. Կարինեան: Յօդուածներ ունին Կ. Մ. Օհանջանեան, Մ. Աբեղեան, Գ. Լեւոնեան եւ ուրիշներ: Ժողովածուն նուիրուած է Ֆերտուսիի ստեղծագործութեանց վերլուծման, ինչպէս եւ Իրանի վիպական առասպելական առարկաներուն: Գ. Ասատուր թարգմանած է Ֆերտուսիի Ռուստամ - Զոհրաբ վէպը, որ լոյս պիտի տեսնէ առանձին գրքոյկով մը:

Ֆերտուսի ծնած է Իրանի Թուս քաղաքին մէջ 935 թուականին եւ մեռած 1020ին:

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Գրած էինք թէ Հայաստանի Մշակոյթի եւ Պատմութեան թանգարանին ազգագրական ճիւղին կողմէ կազմակերպուած է Զանգեզուրի եւ Մեղրիի պատմութեան նուիրուած տեւական ցուցահանդէս մը:

Այս ցուցահանդէսը կը գրաւէ ընդարձակ սրահ մը եւ կը պատկերացնէ Զանգեզուրն ու Մեղրին, անցեալն ու ներկան: Ցուցադրուած են հետզհետէ կորսուող կեանքի մը մնացորդները, յաջորդական պատկերացումով մը ներկայացնելով նոր օրերու կեանքը:

Նախ կը պատկերացուի երկրին հողագրութիւնը, հողամասերու բաշխումը, անասնապահութեան աշխատանքները, բնակչութեան դասաւորումը ըստ ազգութեանց, ժողովուրդին աճման համեմատութիւնները, եւն.:

«Մեռնող Զանգեզուր»ի բաժինը կը սկսի Սիսիանի, Գորիսի եւ Ղափանի շրջաններու տեսարաններու եւ մասնաւոր գիւղերու լուսանկարներով: Ցուցահանդէսին մէջ մասնաւոր տեղ ունի գորգագործութիւնը, ջուլհակութիւնը, եւն., իրենց նախնական գործիքներով: Արհեստներու, որսորդութեան, փոխադրական միջոցներու ցուցադրութեան կը յաջորդէ ընկերային շերտաւորման պատկերը (ազնուականութիւն, հոգեւորականութիւն, առեւտրականներ, գիւղացիներ), այս շերտաւորման մէջ՝ ռուսական տիրապետութեան հաստատումէն վերջ յառաջացած ազգային հակամարտութեանց պատկերը, ցարական քաղաքականութեան հետեւանքները, եւն.: Այս ամէնէն վերջ, իբրեւ հակադրութիւն, նոր կեանքը:

«Ընկերվարական Զանգեզուր»բաժնին մէջ քարտէսներ, քաղաքացիական կռիւի պատկերներ, եւն.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 մայիս (Յառաջ).— Քղիի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայ ազատագրական շարժման ախոյեան ու մտքի եւ գրչի մեծ վաստակաւոր Միք. Վարանդեանի մահուան առթիւ:

ՎԻՎԻԷ - ԱՎԷՅՐՕՆ, (Յառաջ).— Ընդունեցէք մեր ամէնէն անկեղծ ու սրտագին ցաւակցութիւնները Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ազգի մեծ գործիչին՝ Միք. Վարանդեանի դաժան մահուան առթիւ: Երկիւղածութեամբ եւ սգաւոր կը խոնարհինք իր շիրիմին առջեւ, իր յիշատակը եւ իտէալը վառ պահելով մեր սրտերուն մէջ:

Հ. Հայաստանի զինուորներէն Մխիթար Բարսեղեան (Խնուսցի), Գրիգոր Անդրէասեան, ընկ. Եդիազար Խաչատուրեան:

ԿՐԸՆՈՊԼ, 13 մայիս (Յառաջ).— Ազգ. Միութեան անունով մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք Պ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ, որ մեծ կորուստ մը եղաւ տառապեալ ազգիս: Իր բարեկամներէն եւ պարագաներէն կը խնդրենք որ այս տողերը համարեն մեր վշտալիր զգացումներուն հաւաստիքը:

Ի դիմաց վարչութ. Ա. Խալէնչեան

ՊԼԻՍԱ, 11 մայիս (Յառաջ).— Դեռ աչքիս առջեւէն չի հեռանար կենդանի պատկերը մեր սիրելի վեթերան ընկ. Միք. Վարանդեանի տիրապետող նայուածքին: Ու ես չըմած կը ճգնիմ հաշտուիլ դաժան իրականութեան հետ, հակառակ ամէն օրուան «Յառաջ»ի միջոցով արտայայտուած ցաւակցութիւններուն...

Սրտագին ցաւով կը փութամ իմ խոնարհ այլ անհուն վիշտս խառնել մեր հազարաւոր ընկերներու սուգին, իր թարմ ու կենդանի յիշատակին նուիրելով 50 Ֆր. Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վեթերաններու Ֆոնտին:

Անշէն Որբուկ

ԿՐԸՆՈՊԼ, (Յապաղած).— Մեր խոր ցաւակցութիւնը վաստակաւոր ընկեր Միք. Վարանդեանի մահուան առթիւ: Կրընոպլի եւ Լանսէյի բոլոր ընկերներս կը խոնարհինք թանկագին Դաշնակցականին եւ մեծ հայրենասէրին դագաղին առջեւ:

Հ.Յ.Դ. «Մուրատ» խումբ

Ընկ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին յանձնուած են հետեւեալ գումարները.—

Էքսի Հ. Յ. Դ. խումբի ընկերները եւ համակիրները 100

Ընկ. Արամ Քիթապճեան (Մարսէյլ) 50

Պիտայէն (Ալճերիա), Անչէն Որբուկ 50

Պանէօ - Քաշանի Արծիւ կոմիտէն (կրկին) 40 Ֆր.: Պանէօ Քաշանի համակիրներէն Յ. Խանչերեան, Ա. Եափուճեան 20ական, Խ. Ադլաղանեան 15, Կ. Հէքիմեան, Կոճիկեան, Մ. Համբարձումեան, Օ. Արբահամեան, 10ական, Ոմն, Քիւրքճեան, Մ. Անաստասեան, Յ. Ադլաղանեան, Կարինեան, Ա. Յարութիւնեան, Մ. Կարապետեան 5ական, Մըլքճեան 3 Ֆր. գումար՝ 133, ընդհ. գումար 173 Ֆր.

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ կնոջ անկումը

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 մայիս).

— «Վերջին քառասնամեակի ընթացքին մանաւանդ, շատ անգամներ, քաղաքական - կուսակցական կրքոտ պայքարներու կիզէտ դարձած է հայ կեանքը: Շատ անգամներ այդ պայքարները տարուած են չափազանցութեան եւ մինչեւ իսկ արիւնհեղութեան յանգած: Բայց ոչ մէկ ատեն, այդ պայքարներու ընթացքին ականատես եղած ենք այն գարշելի երեւոյթին, որ կը պարզուի այսօր մեր առջեւ, 4—5 ամիսներէ ի վեր եւ որ կը վերաբերի հայ կնոջ բերած գործօնմասնակցութեան այսօրուան պայքարներուն:

Այդ երեւոյթը կը տեսնենք առանձնապէս ամերիկահայ գաղութին մէջ: Հայ կինը, հոն, իր երբեմնի բարձրութենէն իջած է մինչեւ փողոցը: Մոռցած իր սեռը, անտեսելով իբրեւ մայր կամ քոյր իր կոչումը եւ երեսի վրայ ձգելով իր ընտանեկան պարտականութիւնները, իր զաւակներու դաստիարակութեան հոգն ու առտնին աշխատանքները, ամերիկահայ կինը, այսօր, փէշերը ժողված եւ թեւերը սօթտած, բիր ու քար առած է իր ձեռքը եւ «հերոսական» յարձակումներ կը կազմակերպէ, կը նետուի կըռիւի առաջին գծին վրայ, կուտայ ազդանշանը եւ կը փորձէ հարուածել մազ փետել կամ խածնել եւ կը սպառնայ, կը հայհոյէ, կը պոռչտայ՝ երեսին մեռոն չունեցող փողոցային սայթաքած կիներու նման...

Ի հարկէ զզուելի փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն այս կարգի կիները Ամերիկայի պարկեշտ Հայուհիներու այն հոծ բազմութեան մէջ, որոնց մօտ բոլորովին անեղծ ու անխաթար մնացած են հայ կնոջ աւանդօրէն մաքուր առաքինութիւնները, բարքերն ու նկարագիրը: Փոքրամասնութիւն ըլլալով հանդերձ, սակայն, երեւոյթը նողկալի ըլլալէ չի դադրիր, քանի որ անկումի փողոցային աստիճանին հասած այդ կիները Հայու անուն կը կրեն եւ իբրեւ այդ կը ներկայանան նաեւ օտարներու առջեւ:

Անհնարին բան է սառնօրէն եւ հայօրէն խորհիլ, թէ հայ անունը կրող կինը կրնայ այսքան ստորնանալ եւ տիղմէ տիղմ թաւալիլ: Անհնարին բան է երեւակայել, թէ անիկա, իր գազանացած վիճակին մէջ կրնայ գըլել անցնիլ մինչեւ անգամ Հօթէնթօթներու երկրին վայրենիները: Դժբախտաբար, այդ անհնարինը դարձած է այլ եւս հնարաւոր ու մենք կը տեսնենք պարկեշտ Հայուհիներու այլասերած սեռակիցները, որոնք զիրար կը գերազանցեն սրբապիղծ ու վայրենավայել արարքներու մէջ: Ինչե՞ր չենք իմանար անոնց մասին, ի՞նչ հրէշային արարքներ, ի՞նչ գռեհիկ խօսքեր, ի՞նչ անորակելի լըրբութիւններ...

Փուշ փուշ չըլլա՞ր ձեր մարմինը, երբ իմանաք, որ «հա՛յ» կին մը, իր անունով եւ մականունով հրապարակ կ'իջնէ, ծանօթ հասցէի մը դրկելու արիւնաթաթախ եռագոյն մը եւ իր պղծագոյն արարքը կը բացատրէ գրելով.— *«Այս լաթը կը գործածեմ իբր ճնջոց՝ անմաքուր արիւնս սրբելու համար»*...

Չի՞ սառիր արիւնը ձեր երակներուն մէջ, երբ իմանաք, որ զաւակներ՛ ունեցող ուրիշ *մեգերա* մը, ամուսնոյն հետ Դաշնակցական ընտանիքի մը հիւր երթալուն առթիւ ծրար մը կը ձգէ իր հիւրընկալին տունը, մեկնած պահուն անլուր շնութեամբ մը ըսելու համար, որ «փոքրիկ նուէր մըն են բերած իրենց» եւ երբ հրէշաւոր ամոլին մեկնումէն վերջ ծրարը կը բանան, մէջը կը գտնեն եռագոյն մը, կղկղանքո՛վ աղտոտուած...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի թէյասեղանը

Ս. ՇԱՄՈՆ, 13 մայիս (Յառաջ)— Ֆր. Հ. Խաչի մասնաճիւղը սարքած էր թէյասեղան մը, որով կը բանար իր այս տարուան գործունէութեան շրջանը: Նախ տեղի ունեցաւ ընդհանուր ժողով, որուն ընթացքին ընտրուեցաւ մասնաճիւղին ներկայացուցիչ պատգամաւորը, Զ. պատգ. ժողովին համար որ պիտի գումարուի մայիս 25ին, Փարիզի մէջ:

Անդամուհիները ժողովէն ոգեւորուած, եռանդագին լծուեցան գործի ձեռնարկելով ներկայացման մը:

Նիստէն յետոյ անդամուհիներ բոլորուեցան թէյի սեղանին շուրջ: Այս առթիւ անուշեղէններ պատրաստած էր Բերրոն մայրիկը: Թէյի գաւաթները իրար կը յաջորդէին անուշ խօսակցութիւններով եւ երգերով: Եւ այսպէս մինչեւ ժամը ութ, երբ ընկերուհիները «Յառաջ Նահատակ»ով հեռացան ընկերուհի Հ. Գուլոյմճեանի բնակարանէն:

Քաջութիւն քոյրեր, ցոյց տուէք թէ ձեր կոչմանը արժանի մայրեր եւ քոյրեր էք: Ձեր բոլոր ձեռնարկներուն յաջողութիւն կը մաղթենք:

Արամ - Ազատ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԼԻՈՆ, (Յապաղած).— Լիոնէն ձեր թերթին ղրկուած գրութիւն մը մեր Միութիւնը երկու մասի բաժնուած ցոյց կու տար:

Ճիշդօրէն չուզեցինք հերքել, յուսալով որ Պ. Թղթակիցը ինք իսկ պիտի սրբագրէր իր սխալը:

Կը յայտարարենք թէ մեր Միութիւնը միշտ կը պահէ իր միասնականութիւնը: Մեր մէջ ոչ մէկ անհամաձայնութիւն պատահած է եւ ոչ ոք հրաժարած է: Վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովին միաձայնութեամբ քուէարկուած որոշումները միայն գործադրած է, ուստի ոչ ոքի զոհ գացած ենք եւ ոչ ոքի ալ զոհ [illegible]պի երթանք: Առիթէն կ'օգտուինք յայտարարելու նաեւ որ Միութիւնս մշտական յարաբերութեան մէջ է Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան հետ եւ կը գործէ անոր հովանաւորութեան տակ: Սկսած ենք թղթակցիլ ուղղակի Նոր Խարբերդի վարչութեան հետ ալ: Նախաձեռնած ենք Լիոնի մէջ եւս կազմելու Համախարբերդցիական Միութիւն մը եւ պիտի աշխատինք Ֆրանսայի բոլոր հայաշատ քաղաքներուն մէջ մասնաճիւղեր ունենալ:

Ի դիմաց Խարբերդի Երիտ. Միութեան վարչութեան ատենապետ՝ Մ. Տ. Ահարոնեան, ատենադպիր՝ Խ. Թումանեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

Ինքնաբերաբար նրա քայլերն ուղղուած են Արաքսենց տան կողմը, այլեւս պէտք չկայ նրանից խուսափելու:

Արաքսն առանձին է, մայրը տունը չէ:

Արամն ինչ որ հարցնում է, ինչ որ գիրք է ուզում: Արաքսը ներս է հրաւիրում նրան: Գի՞րքը, այո, հիմա պիտի գտնի, մոռացել է, թէ ուր է դրել: Որոնում է:

Լռութիւն: Ժամացոյցը խօսում է անցնող, չդարձող ժամանակի մասին:

Գի՞րքը, այո, Արամն էլ մօտենում է գրքակալին. սկսում է քրքրել գըրքերը: Մոռացել է, թէ ի՞նչ գիրք էր ուզել, աննպատակ նայում է գրքերի անուններին:

— Ուրեմն էլ զինուոր չէ՞ք, Արամ, լսեցի, թէ ազատուած էք նեցուկի օրէնքով:

Կարծէք թէ մի շատ պարզ հարցում էր այդ, բայց... Արամն յիշում է իր խօսքը.

« Եթէ զինուոր է սիրած տղադ »:

Այո, այլեւս «զինուոր չէ սիրած տղան »:

Գիրքն ընկնում է ձեռքէն. ու չգիտէ ինչպէս Արամն իր թեւերի մէջն է, ու նրանց շրթունքները միացած են սիրոյ առաջին ջերմ ու անբիծ համբոյրով:

Խօսքերի պէտք չկայ: Նրանք հասկանում են իրար. վաղուց էին հասկացել: Այդ համբոյրը նրանց սիրոյ բացատրութիւնն է, ուխտը:

Ոչ մի խօսք: Արամը թողնում է նրան, ելնում է դռնէն դուրս:

Արաքսը չփում է քունքերը. այնպէս տաքացած են նրանք: Ընկնում է անկողնու վրայ, գլուխը թաղում է բարձերի մէջ: Պէտք է վերյիշել, թէ ինչպէ՞ս եղաւ, ե՞րբ եղաւ: Արա՞մը, Արա՞մը, իր Արամը:

Երջանիկ է, անսահման երջանիկ:

Արամը տուն է շտապում, նա էլ պէտք ունի առանձնացման, պէտք ունի ամփոփուելու: Վերապրելու: Եւ բացի այդ այնքան գործ ունի, այնքան գործ:

Ու յանկարծ նա հանդիպում է իր զինուոր ընկերներէն մէկին՝ Կարապետին, քաղաքացու հագուստով է նա:

— Այս ի՞նչ է, տղայ:

— Նեցուկ եմ, Արամ ջան, ազատուեցի.

Ու Կարապետի աչքերում երջանկութեան հուր կայ:

— Լսեցի, թէ դուն էլ ես ազատուած, այնպէս չէ՞:

— Զըզւում,— կմկմում է Արամը: Թողնում է ընկերոջը, արագացնում է քայլերը:

Ահա մէկ ուրիշը Նիկոլը: Նա էլ է հանել զինուորի հագուստը:

— Դու է՞լ, Նիկոլ:

— Այո, Արամ ջան, վերջապէս ազատուեցի, մարդու կարգ անցայ, իմ գործին, իմ տանը դարձայ:

Ու նրա աչքերում էլ երջանիկ հուր կայ:

— Սուրէնն ու Յոլակն էլ ազատուած են, մի ամբողջ բանակ ենք նեցուկներս, կիրակի օրը հաւաքւինք, մի լաւ քէֆ անենք: Էլ բարեւի կենալու վախը չունինք: Հագուստդ չես փոխել, հասկանում եմ, եթէ ես էլ խաչ ունենայի, պիտի գերադասէի զինուորի հագուստի վրայ կրել, այդպէս աւելի գեղեցիկ է:

— Տղայ, զօրավար է անցնում, պիտի բարեւե՞ս, թէ հէ՞րն էլ անիծած, զինուոր չես:

Արամը կարծես չէր լսում նրան: Ինքնաբերաբար բարեւի կեցաւ զօրավարի ճանապարհին: Ու երբ զօրավարն անցաւ, ինքն էլ առաւ քայլեց առանց ընկերոջը նայելու:

Նրան մի վայրկեան այնպէս թւաց, թէ հայ բանակի բոլոր զինուորները նեցուկներ են, ազատուել են, թողել են բանակը, հաւաքւել են քաղաքները: Ու զօրանոցները պարպւել են, մարտկոցները պահակ չունին, սահմանները բաց են:

Սահմանները բաց են: Ու նրան թըւաց, թէ հիմա, հիմա թշնամին պիտի խուժէ Հայաստան, ու այդ յարձակումն այնքան անակնկալ պիտի լինի, որ անկարելի պիտի դառնայ կերտել մի նոր Սարդարապատ, ոտքի տակ պիտի երթան բոլորը, բոլորը, մեծ ու փոքր, այր ու կին, նրանց հետ նաեւ Սարդարապատի հերոսները, ու թշնամու գարշապարների տակ պիտի տրորուին « Վարդան զօրավարի » քաջութեան նուիրական խաչերը:

Նա անգիտակցաբար ձեռքը դրել էր կրծքին, ամուր սեղմել էր խաչը: Ոչ, նա դեռ չէր ընկած գետին, դեռ չէր տրորուած, դեռ չէր անյարգւած:

Համարեա վազելով, հեւասպառ հասաւ տուն: Առանձնացաւ, պառկեց:

Ի՞նչ ունէր Արամը, մայրը չէր հասկանում:

Նա լաւ չքնեց գիշերը, մի քանի անգամ վառեց լոյսը, ելաւ անկողնէն. շրջեց սենեակում, ու ծխեց, ծխեց:

Հետեւեալ օրը նա նորէն չհանեց զինուորի հագուստը: Տխուր էր, մտայրաց, խօսելիս՝ չէր նայում խօսակցի աչքերին:

« Ի՞նչ ունի նա », զարմանում էր Ծովիկ ապլան, «գուցէ Արաքսը... բայց ոչ, ոչ, այդ չէ պատճառը, մի ուրիշ, մի աւելի լուրջ բան կայ, բայց ի՞նչ, ի՞նչ »:

Անցաւ նաեւ տառապանքի ու խորհուրդի մի երկրորդ օր: Արամը մի քանի անգամ իջաւ քաղաք ու վերադարձաւ, քիչ խօսեց ու ակնյայտնի խուսափեց մօր աչքերին նայել:

Մեծ էր Ծովիկ ապլայի տառապանքը, որովհետեւ չգիտէր որդու տանջանքի պատճառը:

Մի օր էլ Արամը տուն դարձաւ զուարթ, գլուխը բարձր, երգը շըրթունքին:

Ծովիկ ապլան ուրախացաւ:

— Մայր, պատրաստիր պայուսակներս, գաթայ թխիր, արա, ինչ որ անելու ես, պատրաստուիր մի խօսքով, որովհետեւ երկու օրէն պիտի մեկնիմ Սարըղամիշ, իմ զօրաբաժինը:

Կարծես ռումբ պայթեց սենեակը:

Ծխով ու խաւարով լցուեց տունը, Ծովիկ ապլայի աչքերը մթնեցին, գըլուխը դարձաւ:

— Ի՞նչ ասացի՞ր, ի՞նչ ասացիր:

— Այո, մայրիկ ջան, պիտի մեկնիմ զօրանոց, դեռ զինուոր պիտի լինեմ:

— Ինչո՞ւ ես ուզում տանջել ինձ, ինչո՞ւ ես ուզում որ մենակ մեռնիմ: Առանց քեզ պարապ է տունս, ցուրտ է կեանքս, խաւար է օրս: Խնայէ ծերութեանս, որդի, շատ եմ տառապած, ինձ մենակ մի ձգէ: Չէ՞ որ կառավարութիւնը, օրէնքն է ազատում քեզ:

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(18)

(Շր.)

ցութեամբ Փարիզի ենթաշրջանի խումբերու ներկայացուցիչներու: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Փարիզեան սեղանաւոր մը անձնասպան

Երեքշաբթի առտու իր բնակարանի բաղնիքին մէջ անձնասպան եղաւ փարիզեան սեղանաւոր մը, Ժան Շափիւս, 60 տարեկան:

Անձնասպանը նախկին ընդհ. քարտուղարն էր Կիւէ դրամատան: Ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ վստահութեան զեղծում գործող, մէկ ամիս բանտարկուեցաւ 1931ին եւ առժամապէս ազատ արձակուեցաւ: Այս օրերս նորէն պիտի բանտարկուէր:

Առտուն սպասուհին իր սենեակին դուռը զարկաւ, օրուան թերթերը յանձնելու համար: Ձայն չառնելով, ներս մտաւ եւ տեսաւ որ անկողինը պարապ է, իսկ բաղնիքէն հոնդիւններ կը լուին: Անմիջապէս բաղնիք վազեց եւ տեսաւ որ սեղանաւորը գլուխը ջուրէն դուրս եւ աչքերը գոց կը հոնդար: Երեք տուփ թմրեցուցիչ պարպած էր: Բժիշկը հասնելով հիւանդանոց փոխադրեց, բայց քիչ յետոյ մեռաւ:

Իր պաշտօնավարած դրամատունը սնանկացած էր 35 միլիոն բացով, եւ Ժան Շափիւս կ'ամբաստանուէր թէ չորս-հինգ միլիոն ֆրանք միջնորդչէք ստացած է, յաճախորդներու պատկանող արժեթուղթեր ծախելու համար:

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀՐԴԵՀ ՊԷՅՔՈԶԻ ՄԷՋ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ կիրակի օր հրդեհ ծագեցաւ Պէյքոզի մէջ, ոչնչացնելով խորհրդային քարիւղի ընկերութեան՝ Նէֆթսէնտիքայի մթերանոցը, ուր 5000 թիթեղ քարիւղ կը գտնուէր: Սթանտարտ Օյլի ապրանքները փրկուեցան:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

Քանի մը նախարարներու միջեւ ծանր վէճեր ծագած ըլլալով, Պ. Մուշանով դահլիճին հրաժարականը ներկայացուց թագաւորին:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջականներ

ՇԱՎԻԼԻ «Արզումեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յովսէփ Դպիրեանի բնակարանը, 2 rue Carnot, Շավիլ:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Վիշապ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ՝ ընկեր Շ. Միսաքեան, այժմէական հարցերու շուրջ: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կը խօսի ընկեր Ս. Թորոսեան:

ՀԱՅ ԴՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

տարեկան ճաշկերոյթին արձանագրուած անդամներուն եւ համակիրներուն կը յայտնէ, որ ճաշկերոյթը տեղի պիտի ունենայ այս շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին «Ֆլորիա» ճաշարանը, 61, rue Mr. le Prince: Անոնք որ չեն արձանագրուած նոյնպէս կրնան ներկայ ըլլալ եւ տեղւոյն վրայ արձանագրուիլ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԼՈՒԻԻ ՊԱՏԱՆԵԿՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ի նպաստ տեղւոյն Գրադարանին:

ՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախագահութեամբ՝ Տիկ. ԼԵՒՈՆ ՊԷՅ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆի

կիրակի 10 Յունիս, ժամը ճիշդ 15ին

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — ՍԵՒՐԸ

Տոմսերու գին՝ 10 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ ջութակահար Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահար ՕՐ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ, ինչպէս նաեւ երգչուհի ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ եւ երգիչ Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ:

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ճեօճէրեանի մօտ, 168, Bd. Haussmann. Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահը:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՅՈՒՆԻՍ 24ին, ԺԱՄԸ 2էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Պար, երաժշտութիւն, զանազան անակնկալներ:

Մուտք՝ 10 ֆրանք եւ 5 ֆրանք տղայոց:

Մանրամասնութիւնները մօտ ատենէն:

Կը խնդրուի ուրիշ կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի բացառիկ ընդհանուր ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9.30ին, 51, rue Rivoli. մասնակցութեամբ մասնաճիւղերու բոլոր ներկայացուցիչներուն:

Օրակարգ.— 1.—Զեկոյց Պ. ՀԱՄՕ Օհանջանեանէ: 2.— Տարեկան հաշուետուութիւն ֆրանսայի կեդր. վարչութեան:

Ծանօթ.— Հիւաէր ստացող մասնաճիւղերէն եւ անձնաւորութիւններէն կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած, «ՍԻՓԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ի նպաստ ՊԱՆԵԷՕԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին,

Ֆրանս. նորակառոյց դպրոցին մէջ, Rued'Arcueil. Bagneux

Խմբական երգեր, Անուշի Համբարձման ավիճակի տեսարանը ջանկիւլիւսի քառեակներով, երգ ու պարերով:

Սիրայօժար մասնակցութեամբ փարիզահայ յայտնի արուեստագէտներու:

Մուտք 5 ֆրանք:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆԻ

ԻՐ 25 ԱՄԵԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱԻԱԶԱԿՆԵՐ»

Շիլլէրի հռչակաւոր ողբերգութիւնը 8 արար

20 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.30ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ 8, Rue Danton, Paris (6).

Métro: Odéon կամ St. Michel.

ՖՐԱՆՑԻ դերը կը կատարէ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ

Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն փարիզահայ բեմի յայտնի ուժերը:

Արուարձաններու թատերասէր հասարակութեան դիւրութեանը համար, ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշտ 2.30ին, եւ կը վերջանայ ժամը 6.30ի ատենները:

Տոմսերու գիները.— 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք:

Տոմսերու փոխարժէքը եւ այս առթիւ շնորհաւորութիւնները ուղարկել՝ A. AJDERIAN, 6, rue Descartes, Paris (5):

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերը: Իսկ ներկայացման օրը Թատրոնին կիշէն, ժամը 1էն սկսեալ:

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր: Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին:

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին:

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյ կնքահայրութեան համար եթէ փափաքողներ կան կրնան դիմել Վարչութեան: 4, rue des Trois Champtiers. Chaville (S. et O.)

(կնիք)

ԶՈՄԻ ՊԱՐԳԵՒԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ռ. Միութեան վալանսի պարգեւախաղին արդիւնքը.—

164 ինքնահոս գրիչ մը, 279 կէս լիթր լիքէօր, 230 կանանց ձեռնոց մը, 166 շիշ մը օ-տը-քոլոնեը, 211 մէկ զոյգ գուլպայ, 288 մէկ զոյգ գուլպայ կանանց, 165 փողկապ մը, 310 նոյնպէս, 283 մէկ շիշ շամփանեը, 252 կանանց հովանոց մը, 162 սեղանի ծածկոց մը, 196 գիրք մը, 168 ժամացոյց մը, 338 շապիկ մը, 298 շապիկ մը, 301 չափի վրայ տաբատ մը:

Շահող թիւերուն տէրերը դիմել մասնաճիւղիս Վարչութեան, Եր. Տէր Ղուկասեանի հասցէով, 10, rue Balthazar Baro, Valence (Drôme):

× Զ. Ռ. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի Վարչութիւնը 25 ֆր. կը նուիրէ տեղւոյն Ազգ. վարժարանին, ընկեր Յ. Կօշկակարեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), ՄԱՐՍԷՅԼ

19 ՄԱՅԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական ճեղինակներ, (ճին իտալական եւ գաեռական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն:

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Յարօ Ստեփանեան):
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Գ. Մ. Ալեմշահ):

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.— 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

Կը գտնուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ասենապետին եւ անդամներու մօտ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շապին Գարահիսարի «ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԱՇՏԻ» Արծիւ Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ:

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

4 Rue St. Jacques, Salon Se. Jacquesի մէջ

Հանդէսի բաժինը կը սկսի 8.30ին, բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ յայտնի ջութակահար Պ. Ա. Չէօրէկճեանի ղեկավարութեամբ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Մուտք մեծերու համար՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 2 ֆրանք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ.Ժ. Մ.

Աղջիկը գտած էր իր ինքնավստահութիւնը. այլեւս չէր վախնար: Երբ Թ. Ք. ձեռքի շարժումով մը իր մազերը կը յարդարէր, օրիորդ Պէյլին տեսաւ որ իր դիմացը կեցած էր գեղադէմ երիտասարդ մը:

— Աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ զիս ձերբակալէք...

— Խե՞նթ ես, ի՞նչ ես, ըսաւ Թ.Ք.:

— Ի՞նչպէս...

— Խենթ ես, ի՞նչ ես, կրկնեց ոստիկանը:

— Կը գտնե՞ք որ անկրթութիւն է ձեր ըրածը...

— Իրա՞ւ...

— Անշուշտ. գիտեմ որ ինծի խենթի տեղ դրած էք եւ անունիս ալ չէք հաւնիր... ծիծաղաշարժ անուն մը ունիմ եղեր...

— Ո՞վ ըսաւ...

— Դուք ըսիք... կամ «ծիծաղաշարժ» չըսիք եւ ուրիշ ածական մը գործածեցիք:

— Կրնայ ըլլալ, թերեւս «զարմանալի անուն» ըսած ըլլամ, տարբերութիւնը մեծ է... ինչ որ է, կարծեմ Պէյլինտա Մէրի անունը շատ գեղեցիկ անուն մըն է...

— Ձեզ հաւատար... ես ալ գիտեմ որ զարմանալի անուն մըն է, բայց, ինչ ընեմ, հօրաքրոջս անունն է եղեր:

— Իմ անունս ալ տարօրինակ ծագում մը ունի. հօրս չանը անունը տուեր են ինծի...

— Թ. Ք. սկզբնատառերը ի՞նչ կը նշանակեն, հարցուց աղջիկը հետաքրքրութեամբ:

— Թոմըս Քասվիլէ, պատասխանեց ոստիկանը եւ աղջիկը խնդալով բազկաթոռին մէջ նստեցաւ:

— Ծիծաղելի անուն, այնպէս չէ՞, ըսաւ Թ. Ք.:

— Ներեցէք որ անկիրթ եմ... Թոմի Քասվիլէ, ներողութիւն, Թոմըս Քասվիլէ...

— Բարեկամներս զիս Թոմի կը կանչեն, դուն ալ կրնաս Թոմի ըսել, հոգ չէ...

— Դժբախտաբար ես ձեր բարեկամը չեմ, ըսաւ աղջիկը որ տակաւին կը խնդար, ես պարոն Մէրէտիթ պիտի կանչեմ ձեզ:

Ցետոյ ժամացոյցին նայեցաւ:

— Եթէ զիս չպիտի ձերբակալէք, պիտի երթամ.

— Ձերբակալելու նպատակ չունիմ, բայց մինչեւ տունդ միասին պիտի գամ...

— Երբե՞ք:

— Բայց սիրելիս...

— Ես ձեր սիրելին չեմ, ըսաւ Մէրի լրջութեամբ, կրնամ առանձին տուն երթալ...

Ձեռքը երկնցուց. աչքերուն մէջ փայլող ժպիտը անդիմադրելի էր:

— Ուրեմն մինչեւ թաքսին միասին կ'երթանք:

— Որպէսզի հասցէս իմանաք, այնպէս չէ՞... ինչ դժուար բան է ոստիկան ըլլալ...

Ոստիկանը մտահոգ արտայայտութիւն մը ունէր:

— Ինծի չէ՞ս վստահիր...

— Ոչ:

— Լաւ, մինչեւ թաքսի հետդ կու-գամ. կառավարին Չէրինկ Քրոսի հասցէն կուտաս, յետոյ ճամբան հասցէդ կը փոխես...

— Եւ դուք ինծի չէ՞ք հետեւիր...

— Պատւոյ խօսք, բայց մէկ պայմանով...

— Ես պայման չեմ ընդունիր...

— Խնդրեմ, ձգէ այդ հովերդ եւ մտիկ ըրէ. պայմանս հետեւեալն է. եթէ քեզի պէտք ունենամ՝ ժամադրութեան պիտի գաս, շատ կարեւոր է, Պէյլինտա Մէրի...

— Օրիորդ Պարթօլէմիւ...

— Շատ կարեւոր է, խօսք տուր որ երբ թերթի մը «փնտռուք»ի բաժնին մէջ ժամադրութիւն մը տամ քեզի, պիտի գաս անպատճառ...

Աղջիկը նախ վարանեցաւ. յետոյ,

— Շատ լաւ, կը խոստանամ, ըսաւ.

— Ապրիս, Պէյլինտա Մէրի, ըսաւ ոստիկանը եւ միասին թեւանցուկ վար իջան:

— Գիշեր բարի, ըսաւ Թ. Ք. անոր ձեռքը բռնելով:

— Ասիկա ձեր երրորդ «գիշեր բարի»ն է, զիտել տուաւ աղջիկը:

— Հոգ չէ, չմոռնաս...

— Կը խոստանամ...

— Եւ անշուշտ օր մը կը պատմես թէ ինչ պատահեցաւ մառանին մէջ...

— Արդէն պատմեցի...

— Ոչ ամէն ինչ, աղջիկս...

Ոստիկանը աղջիկը թաքսին առաջնորդեց:

— Վիքթորիա՞ թէ Մարպլ Արչ, հարցուց դռնակը գոցելով:

— Չէրինկ Քրոս, եղաւ պատասխանը:

Կառքը ճամբայ ելաւ. քիչ յետոյ կանգ առաւ. աղջիկը գլուխը պատուհանէն դուրս հանած էր. Թ. Ք. մօտեցաւ.

— Եթէ ձեզ պէտք ունենա՞մ...

— Թերթին մէջ ազդ մը տուր «սիրելի Թոմի» ըսելով, պատասխանեց ոստիկանը:

— Ոչ, «Թ. Ք.» պիտի ըսեմ, ըսաւ աղջիկը բարկութեամբ:

— Այն ատեն ես ալ ազդին կարեւորութիւն չեմ տար, աւելցուց զաղտնի ոստիկանը:

ԳԼՈՒԽ 17

Թոմըս Քասվիլէ Մէրէտիթ խորամանկ մարդ մըն էր: Նշանաւոր ոճրարան մը ըսած էր թէ անիկա նախազգացումի արտասովոր յատկութիւն մը ունէր: Անիկա հալած մոմին հանելուկը շատոնց լուծած պիտի ըլլար, եթէ ամենաչնչին գաղափար մը ունենար իր կարողութեան մասին:

Բէտօկըն Սքուէրի բնակարանը տարօրինակ կերպով կը գտնուէր ոստիկանութեան ձեռքը: Թ. Ք. բազմաթիւ անգամներ այցելեց այնտեղ ու նոր քննութիւններ կատարեց ննջարանին մէջ ուր սպաննուած էր Գարան:

Մէնսըս անոր ընկերացաւ երեք անգամ. իրենց քննութիւնները որ եւ է եզրակացութիւն չտուին. յուսահատ՝ գիմեցին Ճօն Լէքմընին որ իր Ամերիկա մեկնումը յետաձգած ըլլալով գիւղը կ'ապրէր այժմ:

— Ճօն, այս հանելուկը չպիտի կրնամ լուծել, ըսաւ Թ. Ք. մտածելով իր սովորական անփութութիւնը, փառք տիրոջը որ ինծմէ զատ ուրիշներ ալ կան որ շուարած մնացած են: Ֆրանսայէն ոստիկանապետ մը եկաւ. ուրիշ մը՝ Նիւ Եորքէն, բայց չկրցան լուծում մը գտնել, թէեւ շատ վարպետ մարդիկ էին: Կէյտըրքօլը անյայտացած է, հաւանաբար մեզի անծանօթ տեղ մը գացած է նորէն, իսկ Գարայի ծառային մասին ոչ ոք լուր ունի:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՆ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՄԱՅԻՍ
VENDREDI 18 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2499

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՏԱՏԱՆՋ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Երկու կոչեր՝ յանուն երիտասարդութեան, կրկին կը վերակենդանացնեն հարց մը, որու մասին այնքան գիր ու մելան սպառած է այս թերթը:

Առաջինը՝ Զ. Ռ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին յայտարարութիւնն է, ուղղուած՝ «Փարիզի շրջանի երկսեռ երիտասարդութեան»: (Յառաջ, 16 մայիս):

Երկրորդը՝ երիտասարդ աշխատակցի մը առաջարկը, «Երիտասարդական Համագումար»ի, որուն առաջին մասը հրատարակուեցաւ երէկ, իսկ երկրորդը կ'երեւայ այսօր:

Երկու կոչերուն մէջ ալ, անմիջապէս աչքի կը զարնէ տիրական գիծ մը,— Հասա՛ծ է ժամանակը՝ ապարէզ նետուելու, արժեցնելու երիտասարդութեան տենդերն ու տենչերը:

Եւ երկուքին մէջ ալ, որոշապէս կը գծուի ճամբայ մը, որ չատոնց մատնանշուած էր այս էջերէն:— Գործել՝ նկատի առնելով երկու առանձին ճակատներ, Հայաստան եւ Հայկական Արտասահման:

Ամփոփենք երկու բանաձեւերն ալ, որպէսզի թիւրիմացութիւններ չծագին եւ խնդիրը քննուի գիտակցօրէն:

Զ. Ռ. Միութեան կոչը կ'ըսէ.

— «Հայ գաղութներու գոյութեան պահպանումը, մանաւանդ ներկայիս, անհրաժեշտ է կրկին տեսակէտներով: Նախ՝ յուծման համար Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական անդորրութեան ու քաղաքակրթական յառաջդիմութեան հետ սերտ կապ ունեցող հայկական հարցին, որ ամէն բանէ առաջ անարդարօրէն անտեսուած ու դարերով անիրաւուած հայ ժողովուրդին ազգային վերածնութեան ու ամբողջական վերականգման ուղին պիտի բանայ, երկրորդ՝ ներկայիս հայկական հանրապետութեան մը սահմաններուն մէջ տեղի ունեցող շինարարութեան ու տնտեսական վերելքի աննախընթաց թափին իբրեւ արտաքին թիկունք մը կանգնելու եւ միանգամայն ներգաղթի միջոցաւ թրքական նպաստելու համար անոր աճման ու զօրացման: Որքան ատեն որ հայկական լեռնաշխարհին այս կրկնակ եւ կրկնակի անհրաժեշտ պահանջները գոյութիւն ունենան, այնքան ատեն մենք պէտք է ջանանք գաղութներու հայութիւնը հայ պահելու»:

Միւսը, «Երիտասարդական Համագումար»ին կոչը, կ'եզրակացնէ.

— «Այսօրուան գաղութներ ըլլալէ աւելի տարբեր բան մըն է, հոգեկան հայրենիք մը որ իր մեծութեամբ եւ նշանակութեամբ գրեթէ հաւասար է մայր հայրենիքին թէ իբրեւ քանակ եւ թէ իբրեւ որակ:

Այս վերջինը — մայր հայրենիքը — ինչ իրաւունքներ որ ունի, նոյն չափով եւ իրաւունքներ պէտք է ունենայ առաջինը, հոգեկան հայրենիքը, ուրիշ խօսքով, հայկական արտասահմանը: Որովհետեւ, եթէ ուշադրութեամբ քննենք, իրականին մէջ, երկուքին միջեւ քանակի եւ որակի մեծ տարբերութիւններ չկան:

Միակ տարբերութիւնը այն է որ մէկը կը գտնուի իր պապենական ժառանգութեան վրայ, իսկ միւսը կ'ապրի այդ ժառանգութենէն դուրս, տարտղնուած աշխարհի գրեթէ բոլոր ցամաքամասերուն մէջ:

Իրաւականօրէն, կարելի է ընդունիլ որ այս բազմութիւնը հայրենիքին մաս չի կազմեր, սակայն առարկայական տեսակէտով կարելի չէ ժխտել, որ այսօրուան բազմութիւնները կ'ապրին հայրենիքով»:

Աւելի հեռուն չերթալու համար, յիշենք թէ այս տարի յունուարին, շարք մը խմբագրականներով արծարծեր էինք այս հիմնական հարցերը, յատկապէս ասպարէզ կանչելով երիտասարդութիւնը:

Ի՞նչ էին մեր տեսակէտները.—

«Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան դատը վարել մենք մեզի (բոլոր հոսանքներով) եւ տիրաբար, առանց արտաքին միջամտութեան:

Այս կը պահանջէ ոչ միայն գաղութներու, այլ եւ Հայաստանի շահը:

Գաղութները ոչ անտէր ագարակներ են, ոչ ալ արքունի կալուածներ:

Անոնք պէտք է որ վայելեն ամէն հոգածութիւն, ծաղկին ու ամրապնդուին, որպէսզի ոչ միայն ներկայ Հայաստանը զօրանայ, այլ եւ մենք ունենանք համբանք եւ կռուան, «Մեծ Տեսիլք»ին համար»: (*Յառաջ*, 4 յունուար):

Յունուար 6ին, աւելի մանրելով այս հիմնական տեսակէտը, կը շեշտէինք.

— «Արտասահմանը պէտք է վերակազմուի, իր ամբողջ կերպարանքով կանգնի, առանց արտաքին միջամտութեան, մէկդի դնելով բոլոր սնամէջ եւ գրգռիչ բանաձեւերը:

Ո՛վ որ շիտակ եւ գործօն բարեկամ չէ արտասահմանի բազմութեանց, ով որ կ'ուզէ հաւատաքննութեան ենթարկել, գերութեան դատապարտել, նիտը ծուռ փարիսեցիներու վերածելու զանոնք, չի կրնար բարեկամ ըլլալ Հայաստանի:

Եւ ո՛վ որ, փոխանակ օգնելու գաղութներու ինքնապաշտպանութեան աշխատանքին, ընդհակառակն քարեր կը շարէ անոր առջեւ, նեղքեր կը բանայ գարշելի բանսարկութիւններով, իրաւունք չունի խառնուելու մեր գործերուն:

Ահա ժողովուրդը՝ իր պահանջներով, եւ ասպարէզը՝ իր պարտականութիւններով: Ասպարէզ կանչելով երիտասարդութիւնը»:

×

Հրատարակուած կոչերը եւ այդ առթիւ յայտնուած տեսութիւնները կ'ապացուցանեն յուրջ եւ յարաճուն մտահոգութիւն՝ երիտասարդութեան մէջ:

Որքան ալ ուշ մնացած ըլլայ, շահ պիտի համարենք այս գիտակցութիւնը: Հոգ չէ թէ որոշ մաս մը միայն տոգորուած ըլլայ նոյն պատրաստականութեամբ:

Կը մնայ վերլուծել թէ՝ ո՛րքան գործնական են առաջարկուած միջոցները:

Զ. Ռ. Միութիւնը կոչ մը կ'ուղղէ իր մէկ մասնաճիւղին անունով: Կոչ մը որ ոչ միայն քաղաքական եւ ազգային տեսակէտներ կը պարզէ, այլ եւ ուղղուած է ամբողջ երիտասարդութեան:

Առաջին հարցում,— Ինչո՞ւ այսքան պատասխանատու յայտարարութեան մը նախաձեռնութիւնը ձգուած է իր մէկ մասնաճիւղին, Փարիզ ըլլայ թէ Պուէնոս Այրէս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՄԷՆԻ ԻՄԱՄԻՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

« Թայմզ » խմբագրականի մը մէջ վերլուծելով Իպն Սէուտի եւ Իմամ Եահեայի միջեւ կնքուած զինադադարը, դիտել կուտայ թէ առաջարկուած երեք պայմաններու ընդունելութիւնը համազօր է Եմէնի վեհապետին կատարեալ պարտութեան: Եւ կը շարունակէ,— Ամէնէն ծանրը երրորդ պայմանն է, որ կը պահանջէ յանձնել Իտրիսի գերդաստանին անդամները: Ասոնք մինչեւ վերջերս տէր տիրական էին Ասիրի եւ Եմէն ապաստանեցան 1932ի ձախող ապստամբութենէն յետոյ: Անցեալ տարի Իմամը թոյլ տուաւ որ անոնց պետը, Հասան, արշաւէ Ասիրի վրայ եւ զէնք ու դրամ տրամադրեց, մինչ իր կառավարութիւնը հաշտութեան բանակցութիւններ կը կատարէր Իպն Սէուտի հետ: Կը թուի թէ ուղղամտութեան եւ չէզոքութեան այս բռնաբարումն էր որ ստիպեց Հիճազի թագաւորը՝ զէնքի դիմել: Ան արդէն պահանջած էր որ աքսորական Իտրիսիները հեռացուին սահմանամերձ շրջաններէն, ուր փորձութեան կ'ենթարկուէին: Այժմ կը պահանջէ որ անձնատուր ըլլան եւ Իմամը, որքան ալ դժկամած ըլլայ, հաւանած է յանձնել փախստականները: Այս պայմաններուն ընդունելութիւնը ապահովաբար կ'ապացուցանէ թէ Իմամը անյոյս կը համարի որ եւ է նոր դիմադրութիւն: Աւելորդ է ըսել թէ ան վերջնապէս պիտի հրաժարի Նէճրանէն եւ հարաւային Ասիրէն: Իպն Սէուտ բնականաբար ընդհ. ներում պիտի պահանջէ այն Եմէնցիներուն համար որոնք բոնի միացած են իր զօրքին, իբրեւ պատանդ, ինչպէս եւ հատուցում՝ պատերազմական ծախքերու համար, քանի որ Իմամը աչագին հարստութիւն դիզած է: Վերջին հեռագիրները կ'ըսեն թէ Հիճազի թագաւորը չպիտի գոհանայ Մոխիի եւ Լոհէյայի նաւահանգիստներով եւ պիտի պահանջէ ամբողջ Թէհամա, այսինքն հարաւային — արեւմտեան Արաբիոյ ծովեզերեայ տարածութիւնը: Այդ պարագային հաւանական է որ պարտեալը դիմէ յուսահատական դիմադրութեան մը: Հոտէյտայի եւ Մոխայի կցումով, Եմէնի Իմամը պիտի կորսնցնէ իր ուղղակի ելքը դէպի ծով, իր արտաքին վաճառականութիւնը պիտի ենթարկուի յաղթականի կամքին, իսկ քաղաքական տեսակէտով պիտի դառնայ հարկատու պետութիւն մը:

Սթավիսքիի Քննիչ Յանձնաժողովը
ՆՈՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ԿԸ ԽՆԴՐԷ

Ինչպէս գրած էինք, Սթավիսքիի գործին խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովը ընտրուած էր երեք ամսուան համար: Պայմանաժամը կը լրանայ մայիս 24ին: Յանձնաժողովին նախագահը կ'ուզէ որ վեց շաբաթ, մինչեւ յուլիս 8 երկարաձգուի պայմանաժամը, որպէսզի կարելի ըլլայ լրացնել իր գործը: Ուրիշ անդամներ այս պայմանաժամն ալ անբաւական համարելով, կը պահանջեն երկարաձգել մինչեւ հոկտեմբեր, կամ նոյեմբեր 15, կամ դեկտեմբեր 1:

Երէկ իսկ այս խնդիրը յանձնուեցաւ երեսփ. ժողովին:

⁂ Յանձնաժողովը առջի օր կրկին զբաղեցաւ Փարիզի երեսփոխան եւ քանտարկեալ Պոնոռի հարցաքննութեամբ: Ամբողջ երեք ժամ հարցումներ տեղացին ամբաստանեալի գլխուն: Թերթերը դիտել կուտան թէ ամբաստանեալը աւելի սրտապաց էր առաջին օրը, իսկ այս անգամ դարձած էր վերապահ եւ խուսափողական պատասխաններ կուտար, « չեմ գիտեր », « չեմ յիշեր » ըսելով: Պահ մը շատ նեղը դրուելով, պատմեց թէ արմատական — ընկերվարական կուսակցութեան վարչութիւնը հազիւ 2500 ֆրանք տրամադրած էր ընտրական ծախքերու համար: Բայց հաստատուեցաւ որ ինք 2 տարուան ընթացքին 550,000 ֆրանք ստացած էր Սթավիսքիէն, իբրեւ փաստաբան: (Իր յայտարարութեամբ տարեկան միջին հաշուով 225,000 — 250,000 ֆրանք կը ստանար):

Բուռն ընդհարումներ կարմիրներու եւ ազգայնականներու միջեւ

Երեքշաբթի օր բուռն խռովութիւններ ծագեցան Մոնթարժիի մէջ: Հայրենասէր երիտասարդներու մէկ ժողովէն վերջը, ընդհարումներ տեղի ունեցան կարմիրներուն հետ: Ոստիկանութեան ուժը չբաւեց եւ կարմիրները ամբողջ հինգ ժամ տէր դարձան փողոցին: Քարեր եւ փայտեր կը տեղային երկու կողմէն: Ատրճանակ ալ պարպուեցաւ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց հինգ հոգի, իբրեւ ղեկավարներ:

Այս դէպքին առթիւ ալ, ձախակողմեան թերթերը կը պահանջեն լուծել ֆաշական կազմակերպութիւնները, պնդելով թէ անոնք պատրաստուած են, խռովութիւններ յարուցանելու համար:

Պ. Էռիօ վտարուեցաւ Մ. Ի. Դաշնակցութենէ

Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան Լիոնի մասնաճիւղը վտարեց նախկին վարչապետ Էռիոն, 4ի դէմ 9 ձայնով: Այս որոշումը հետեւանք է վերջին ընդհ. ժողովին, որուն մէջ քողոքած էին հրամանագիր — օրէնքներուն եւ կառավարութեան դէմ, որուն մաս կը կազմէ Պ. Էռիօ:

Աջակողմեան թերթերը ձախաւերութիւն եւ վատութիւն կը համարեն այս վտարումը, իսկ ձախակողմեան թերթերը կը շնորհաւորեն, դիտել տալով թէ Պ. Էռիօ « շատոնց ուրացած է իր հանրապետական գաղափարները, պահելու համար իր նախարարական աթոռը»:

Ազգային Վիճակահանութեան նոր շրջանը

Ազգ. վիճակահանութեան կազմակերպիչ մարմինը նիստ գումարեց առջի օր, քննելով առաջին շրջանի հաշիւները: Այս առթիւ կը հաստատուի թէ նոր շրջանի առաջին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի մայիս 26ին:

Փաթէօրեան հաստատութեան վերակազմութիւնը

Տօքթ. Ռուի եւ Տօքթ. Քալմէթի մահէն յետոյ, յանձնաժողով մը նշանակուած էր, Փաթէօրեան հաստատութեան վերակազմութեան համար: Յանձնաժողովը լրացուցած ըլլալով իր աշխատանքները, հաստատութեան տնօրէն նշանակուեցաւ Փրոֆ. Մառթէն:

ԹԱՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը կը գրէ (9 մայիս).—

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ պուլկար պատասխան իշխանութիւնները յատուկ կարգադրութեամբ մը արտօնած են Պուլկարիոյ օտարահպատակ Հայերը, մասնակցելու թաղականական ընտրութիւններուն, որոնք տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ մայիս 27ին, կիրակի, պուլկարահայ բոլոր համայնքներուն մէջ անխտիր, համեմատական սիստեմով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ Կ'ԱՊՐԻՆ...

Սթավիսքիի հռչակաւոր ցուցահանդէսին մէջ, տիրական տեղ մը կը գրաւէ լրագրական գայթակղութեանց բաժինը:

Ի՜նչ բարքեր, ի՜նչ բարքեր...

Տարիուս, զաւեշտաթերթի մը հրատարակիչը չէ՞ր որ պատմեց, խորհրդարանական քննիչ յանձնաժողովին առջեւ, թէ 1931 — 1933 ամսական 25 — 30,000 ֆրանք ստացած է հինգ նախարարութեանց գաղտնի վարկերէն: Համագումար՝ մօտ մէկ միլիոն:

Նոյն մարդը միեւնոյն ատեն հազար, երկու հազար, հինգ հազար ֆրանքի գումարներ ստացած է ծերակուտականներէ եւ երեսփոխաններէ, «բարեկամաբար»:

— Իբրեւ ի՞նչ կը վճարէին այդ գումարները:

— Իբրեւ բաժնեգին...

— Արտաքին նախարարութիւնը ինչո՞ւ դրամ կուտար ձեզի:

— Պաշտպանելու համար Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը արտասահմանի մէջ:

— Իսկ ելմտական նախարարութի՞ւնը:

— Անոր ծանուցումները կը հրատարակէինք:

— Ծերակուտական մը հինգ հազար ֆրանքի չէք մը յանձնած է ձեզի: Ի՞նչ բանի փոխարժէքն է այս:

— Փրոփականտ ըրի Մարոքի համար:

Եւ խորհիլ որ այս երգիծաթերթը, « Պէք է Օնկլ » (Կտուց եւ Եղունգ) 7000 օրինակ կը տպուէր, երբեմն ալ՝ 25,000...

Ֆրանսական մամուլի բարքերու մասին չափազանց պերճախօս վկայութիւն մըն ալ Տալատիէն կուտայ: վկայութիւն մը, որ յուզման մատնած է քաղքենի մամուլը:

Նախկին վարչապետը վկայութեան կանչուած էր ապրիլ 18ին եւ 27ին: Երբ հարցը « Լա Վոլոնթէ »ի շուրջը կը դառնար, Պ. Տալատիէ դիտել տուաւ.

— Միայն « Լա Վոլոնթէ »ն չէ որ նպաստ կը ստանայ գործի մարդերէ. այդպէս կ'ապրի թերթերու չորս հինգերորդը:

Երբ քննիչներէն մէկը դիտողութիւն ըրաւ, նախկին վարչապետը կրկնեց.

— Չէք կրնար պնդել թէ իրենց ընթերցողներով եւ բաժանորդներով ապրող ֆրանսական թերթերուն թիւը կ'անցնի մատնանշուած համեմատութիւնը: Ես կը պնդեմ.— մամուլի ներկայ վիճակին մէջ, չափազանց քիչ են այն թերթերը որ, ինչպէս օտար մեծ թերթերը, կ'ապրին միայն եւ միայն իրենց աշխատանքով, այսինքն ընթերցողներով, բաժանորդագրութեամբ, զուտ առեւտրական ծանուցումներով: Եթէ հարկ ըլլար քննութիւն մը կատարել այն եղանակի մասին որով կ'ապրին բոլոր թերթերը, շատ հետաքրքրական պիտի ըլլար:

Ինչպէս ըսի, խոր յուզում պատճառած է նախորդ վարչապետին այս յայտարարութիւնը, եւ բողոքներ կը տեղան մէկ ամսուէ ի վեր:

Պ. Տալատիէ հրատարակութեան տուաւ իր յայտարարութեանց բնագիրը, առարկելով թէ խեղաթիւրուած են իր խօսքերը:

Իմ աղբիւրս ալ այդ բնագիրն է, որ բան չի փոխեր եղած մեղադրանքէն:

Այժմ քաղքենի թերթերը անուն եւ ապացոյց կը պահանջեն:

Թող անոնք շարունակեն վէճը:

Այսքանն իսկ դաս մը չի՞ պարունակեր մեր գոյնզգոյն « սիվիլիզէ »ներուն եւ « ուսումնական »ներուն համար, որոնց բերնէն շողիքները կը վազեն, երբ կը խօսին եւրոպակա՛ն մամուլի մասին.

— Եղբա՛յր, ի՜նչ հայերէն թերթ, երբ ունինք « Մաթէն »ը, « Ժուռնալ »ը, « Փառի — Սուար »ը, « Էքսբան »ը, « Թայմզ »ը...

Չէ՞ որ հայերէն թերթը կը գրուի եւ կը շարուի արիւն քամելով, իսկ եւրոպականը՝ չէք չէքի վրայ բարդելով եւ գաղտնի վարկեր քաշելով...

ՎԱՀԷ

Հանքային ծանր աղէտ մը Պելճիքայ մէջ

Չորեքշաբթի օր ծանր աղէտ մը պատահեցաւ ֆրանսական սահմանին վրայ, Մոնսի հանքերուն մէջ (Պելժիա): Արկածեալ հանքին 48 բանուորներէն միայն մէկը անվնաս մնաց. հինգը վիրաւորուեցան, իսկ միւսները մեռան: Երբ ազատարարները հասան, շատ մը դիակներ բոնկեր էին, յառաջ եկած հրդեհէն: Մեծ մասը մեռած էր, կազ շնչելով 1500 մետրի խորութեան մէջ: Առաջին առթիւ կարելի եղաւ հանել միայն 8 դիակներ: Ողջ մնացած հանքագործ մը կը պատմէ.

— « Բա՛ն չէի տեսներ: Որոտումի պէս ձայն մը լսեցի, կարծես փոթորիկ մը պայթեցաւ գլխուս եւ գետին փռուեցայ: Բացարձակ մութ էր: Ծուխը եւ փոշին կը լեցուէին քթիս, բերնիս, կոկորդիս, թոքերուս մէջ: Երբ զիս դուրս հանեցին, ոտքերս բոպիկ էին: Պայթիւնը բզքտած էր կօշիկներս:

Այն հանքը ուր պատահեցաւ աղէտը, կը կոչուի Լամպրէշի եւ երրորդ դասուն կը պատկանի. ուրիշ խօսքով՝ ամէնէն վտանգաւորներէն մէկն է: Հինգ տարի առաջ կը խորհէին փակել զայն, երբ նմանօրինակ արկած մը պատահեցաւ, բայց յետաձգեցին, նկատելով որ 400 հանքագործներ աշխատանքէ պիտի զրկուէին:

Պելժիոյ երիտասարդ թագաւորը աղէտին վայրը գնաց, արկածեալ ընտանիքները մխիթարելու համար:

Զինաթափութեան Ժողովը կը թաղուի?

Ժընեւէն կը գրեն թէ հետզհետէ անխուսափելի կը դառնայ զինաթափութեան խորհրդաժողովին յետաձգումը: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը հերքեց այս լուրը, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ ուրիշ ելք չկայ, քանի որ ոչ մէկ երկիր վերջնական տեսակէտ ունի միջազգային պայմանագրի մը մասին: Միւս կողմէ, ոչ մէկ երկիր կ'ուզէ ստանձնել ձախողման պատասխանատուութիւնը: Ֆրանսա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ: Ճափոն շատոնց հաղորդած է թէ չի կրնար ստորագրել զինաթափութեան դաշնագիր մը: Խ. Միութիւնը չուզեր որ եւ է համաձայնութիւն կնքել առանց Ճափոնի մասնակցութեան, իսկ Լեհաստան կը մերժէ մասնակցիլ առանց Ռուսիոյ...

Երուսաղէմի աղէտին հետեւանքները

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն մայիս 16 թուականով.— *Տիբերիայի աղէտին հետեւանքով, 3000 բնակիչներ քաշուած են շրջակայ լեռները: Վախ կայ որ համաճարակ ծագի, հարիւրաւոր սատկած կենդանիներու դիակներէն: Երկրորդ օրուան աղէտը աւելի ծանր էր: Անձրեւը կը տեղար ուժգին ջրվէժի մը պէս, սրբելով տուներն ու մառանները եւ բազմաթիւ երախաներ եւ անասուններ քշելով դէպի Գալիլիայի ծովը: Չկայ բան մը որ անվնաս մնացած ըլլայ Տիբերիայի մէջ: Մառերը արմատախիլ եղած եւ շէնքերը քանդուած կամ խարխլած են: Աստուածաշնչական քաղաքը ընդարձակ տղմուտի մը վերածուած է: Օգնութեան մարմիններ կազմուած են, ուտելիք, հագուստ եւ պատսպարան ճարելու համար:*

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան խմբագրականին մէջ, վարէն վեր Գ. տող, «վերջին ամսուան»— պիտի ըլլայ վերջին վեց ամսուան»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԱՐԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

Ֆրանսայի փետրուարեան դէպքերու աղմուկին մէջ խեղդուեցան նաեւ Աւստրիոյ ընկերվարականներու եւ պետական - ֆաշական « Հէյմվէրէն » միացեալ ուժերու անհաւասար պայքարին արձագանգները :

Ընկերվարականները պարտուեցան թէեւ, բայց այն անձնազոհութիւնը եւ քաջութիւնը զոր ցոյց տուին, փառքի պսակ մը կը հիւսէ թէ իրենց եւ թէ միջազգային ընկերվարութեան գլխուն :

Եռօրեայ արիւնալի կռիւներուն պատճառները բազմաթիւ են, բայց միտքս քաղաքական վերլուծումներ ընել չէ, այլ քանի մը բառով ըսել թէ անոնք տարիներու խուլ պայքարի մը արդիւնքն էին : Մէկ կողմը՝ յառաջոռուն ընկերվարութիւնը, իսկ միւս կողմը՝ քաղքենի - կրօնական տարրերը :

Մեծ պատերազմէն վերջ, երբ յաղթականները կտոր - բրդուճ ըրին Աւստրիա - Հունգարիա կայսրութիւնը, իրենց սեփական շահերուն համար վեհանձնաբար ! անկախութիւն շնորհելով Չեխերուն եւ Լեհերուն, կարեւոր հողամասեր ալ միացնելով Ռումանիոյ եւ Սերպիոյ, Հունգարիան եւ Աւստրիան վերածուեցան մէկ մէկ փոքր պետութիւններու, քաղաքականապէս եւ տնտեսապէս ճնշուած եւ ուրիշէն աջակցութեան կարօտ :

Այդ թուականէն սկսեալ, Աւստրիոյ մայրաքաղաքին Վիէննայի թաղապետութիւնը անցաւ ընկերվարականներու ձեռքը եւ մինչեւ վերջն ալ այդպէս մնաց : Անոնք անմիջապէս աշխատանքի լծուեցան, իրենց քաղաքի աշխատաւորութեան կեանքի մակարդակը բարձրացնելու համար : Շինեցին մեծ թիւով բանուորական շէնքեր, արդիական՝ հանգստաւէտ պայմաններով օժտուած, շինեցին հիւանդանոցներ, առողջապահիկ հաստատութիւններ, վերջին դրութեամբ դպրոցներ, լողարաններ : Մանկավարժական նոր մեթոտներու վրայ փոխեցին ուսուցումը, պաշտօնի կոչելով յայտնի գիտնականներ, վերջապէս ի նպաստ աշխատաւորութեան հաստատեցին շարք մը օրէնքներ :

Ընկերվարականներու իրագործած այս նորութիւնները հաճոյք չէին պատճառեր անշուշտ, դրամատէր - կղերական տարրերուն, որոնք անմիջական եւ ցայտուն աշխատանքներէն զատ, իրենց շահերուն համար հեռաւոր վտանգ մը եւս կը տեսնէին : Ընկերվարականները կրնային օր մը սահմանադրական մեծամասնութիւն շահիլ եւ բոլորովին ընկերվարականացնել Աւստրիան, հեռանկար մը որ կը սարսափեցնէր զիրենք : Բայց բան մը չէին կրնար ընել արգելք ըլլալու համար, որովհետեւ ընկերվարականները ամենամեծ ուժը կը ներկայացնէին, թէ քուէարկողներու թիւով եւ թէ իրենց շարքերով :

Իրերու այս վիճակին մէջ, կարմիր Վիէննան ոչ միայն աչքի փուշ էր իր հակառակորդներուն, այլեւ իր դանազան գոյնի դրացիներուն եւ հեռաւոր մեծ պետութիւններու որոնք անհանգիստ կը զգային իրենք զիրենք : Եւրոպայի սրտին վրայ բարձրացած ընկերվարական միջնաբերդը օր մը կառավարութիւն դառնալով, կրնար փարոսի մը պէս լուսաւորել եւ խանդավառել միւս երկիրներու աշխատաւոր զանգուածները :

Եկող - գացող վարչապետները օգտուելով ընկերվարականներու բացարձակ մեծամասնութիւն չունենալու պարագայէն, աշխատեցան մնացած բոլոր կուսակցութիւնները միացնել, հարուածելու համար ընկերվարականները : Այդ պարտականութիւնը յանձն առաւ « քրիստոնեայ » Տոլֆիւսը, որուն գործի գլուխ եկած օրէն սկսան միւսներու գժբախտութիւնները :

Իրեն օրով է որ ուժ առին թթու ազգայնական կազմակերպութիւնները, գլխաւորութեամբ Հէյմվէրէններու (Հայրենիքի պաշտպաններ) որոնց պետն է իշխան Շթարէմպէրկը : Վըտանգը աւելի սպառնական դարձաւ, երբ փոխ - վարչապետութեան պաշտօնը յանձնուեցաւ հազարապետ Ֆէյին, որ Հէյմվէրէններու մարդն է :

Տոլֆիւս եւ իր ընկերները խորհրդարանէն բացարձակ լիազօրութիւն ստանալէ վերջ, սկսան հետապնդել իրենց հակառակորդները :

Միւս կազմակերպութիւններու նման, ընկերվարականներն ալ ունէին իրենց մարտական խումբերը, «Շուցպունտ» : Անոնց նպատակն էր պաշտպանել հանրապետական կարգ ու սարքը եւ ի հարկին զէնքով պաշտպանել աշխատաւորներու տարիներու պայքարով ձեռք բերած առաւելութիւնները :

Տոլֆիւս եւ Ֆէյ ուզեցին զինաթափ ընել այս ուժերը : Շուցպունտի ղեկավարները ընդդիմացան նախապէս, բայց արիւնհեղութեան պատճառ չդառնալու համար ի վերջոյ ընդունեցին, պայման դնելով որ նոյնը ըլլայ նաեւ միւս կազմակերպութիւններուն համար, համբերեցին զանազան ձեւի հալածանքներու, — մամուլի կաշկանդում, խաղաղ ցոյցի արգելք, զինամթերքի գրաւում, անիրաւ ձերբակալութիւն, եւայլն : Սակայն միւսներուն նպատակը ուրիշ էր, — ջախջախել ընկերվարականները :

Ցարմար առիթը եկած նկատեցին, երբ Ֆրանսայի մէջ եւս ազգայնական կառավարութիւնը գործի գլուխ եկաւ : Հալածանքը սկսաւ ձերբակալութիւններով եւ պետի վերջանար սահմանադրութեան դաշնահարումով, երբ ընկերվարականները զգալով անխուսափելին, որոշեցին զէնքով պաշտպանել իրենց իրաւունքները :

Այս որոշումը՝ քաղաքացիական կռիւներու ազդանշանն էր :

Փետրուար 11ի երեքշաբթի առտուն Վերին Աւստրիոյ գլխաւոր քաղաքներէն Լինձի մէջ ոստիկանները կը ներկայանան ընկերվարականներու կեդրոնը, խուզարկութեան եւ ձերբակալութեան համար : Ներսինները կըրակ կը բանան, կառավարութիւնը կը հրամայէ խստօրէն զսպել եւ թնդանօթ կը բերեն, կ'ըլլան մեռեալներ եւ վիրաւորներ :

Լուրը Վիէննա կը հասնի ժամը 11ին եւ ընկերվարականները ընդհանուր գործադուլ կը յայտարարեն, որուն կը պատասխանէ կառավարութիւնը, «պատերազմական վիճակ» յայտարարելով :

Այլ եւս կատաղի կռիւներ կը սկսին Վիէննայի եւ ամբողջ երկրին մէջ, մանաւանդ բանուորաշատ վայրերու մէջ :

Ժամանակին կարդացինք մանրամասնութիւնները : Ցոյց տալու համար կռիւներու սաստկութիւնը, յիշենք թէ թնդանօթներ, հրասայլեր եւ գնդացիրներ գործածուեցան առանց խնայելու մանուկներուն եւ կիներուն : Եղան զիրքեր որ քանի մը անգամ ձեռքէ ձեռք անցան, ինչպէս Մարքսհօֆ բանուորական շէնքերու թաղը, ուր տասը հազար բանուորներ պատսպարուած էին : Կռուողները թնդանօթային կրակին պատասխանեցին գնդացիրով եւ ռումբով :

Ամէնէն վերջ սակայն, յաղթանակը մնաց կառավարական զօրքին, որ թըւական առաւելութենէն զատ, լաւ զինուած էր եւ ունէր օժանդակ ուժեր :

Մեռեալներու եւ վիրաւորեալներու ճշգրիտ թիւը չյայտնուեցաւ կառավարութեան կողմէ, բայց օտար ընկերվարական թերթերը մանաւոր աղբիւրներէ առնելով պնդեցին, թէ միայն Վիէննայի մէջ մօտաւորապէս հազար ութ հարիւր հոգի մեռած են, նոյնքան ալ վիրաւորուած : Մեռածներուն կէսը բանակին կը պատկանէր ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ մեծ վճռականութեամբ կռուած են աշխատաւորները :

Ձերբակալուեցան գրեթէ բոլոր յայտնի դէմքերը եւ մանաւոր պատերազմական ատեաններու միջոցաւ գատուեցան պարագլուխները : Դատապարտեալները տրուած վճիռէն քանի մը ժամ վերջը կախաղան հանուեցան :

Երեք չորս օր փախստական մնալէ վերջ, մատնութեան մը վրայ ձերբակալուեցաւ նաեւ դաւանի վարիչներէն գլխաւորը՝ երեսփոխան Քոլոման Վալիշը, որուն գլուխը բերողին կառավարութիւնը հինգ հազար շիլին (14,000 Ֆր.) պարգեւ խոստացած էր : Այն հանգարտ եւ պաղարիւն կեցուածքը, զոր ցոյց տուաւ Վալիշ դատարանին առջեւ, ապդեւ նոյն իսկ դատաւորներուն վրայ :

Ի պատիւ իրենց, կարելի է ըսել, որ բոլոր մահապարտները մահը դիմաւորեցին իբրեւ արի զինուորեալներ հեղինական ժպիտ մը իրենց շրթունքին, նման մեր հազարաւոր յեղափոխականներուն : Զարհուրանաց յուզիչ էր այն լուսանկարը որ Վալիշի վերջին վայրկեանները կը ցուցնէր : Ցաղթական ընկերվարականը կատակողիրը ձեռքը բռնած՝ վայրկեան մը կ'ինք — նամփոփուի ճիշդ պարանի օղակին տակ, թերեւս իր փոթորկալի կեանքը անգամ մըն ալ ապրելու համար :

Կառավարութեան յաղթանակին հետ գոհունակութեան շունչ մը քաշեցին նաեւ միւս երկիրներու քաղքենի — դրամատիրական տարրերը, որոնց ամենալկտի ներկայացուցիչ — ներէն մէկը՝ «Մաթէն»ը կը գրէր. — «Զինուորները մեծ տհաճութեամբ չէ որ կը ռմբակոծէին այդ «չքեղ» բնակարանները, շինուած քաղաքի կեդրոնի (հարուստ թաղերու) բնակիչներու կանոնաւոր իրաւագրկումով» :

«Ճքեղ բնակարանները» քիչ մը աւելի լուսաւոր եւ օդասուն բանուորական շէնքերն էին, շինուած ընկերվարական քաղաքապետութեան կողմէ :

Ռմբակոծութիւնները արդարացնելու համար, կ'ըսէին թէ այդ շէնքերը շինուած են ռազմական նպատակներով եւ իրական ամրոցներ են, սուտ մը որ երկար չապրեցաւ, որովհետեւ խումբ մը ճարտարապետներ, փետր. 28ին հրապարակաւ յայտարարեցին, թէ անհիմն է այդ ամբաստանութիւնը :

Քաղքենի դրամատէրներու սպասաւորները գոհացուցին իրենց տէրերը, քանդելով աշխատաւորական միջնաբերդը, եւ պատուանշաններ շնորհելով յաղթականներուն...

Այսպէս, Աւստրիոյ աշխատաւորները արիաբար, իրենց կիներով եւ զաւակներով ճակատեցան գերազանց ուժերու դէմ, մինչ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ընկերվարականները մէկ անգամէն տեղի տուին, հակառակ իրենց միլիոնաւոր անդամներուն եւ հարիւրաւոր երեսփոխաններուն : Մէկ ամիս չանցած, անոնք սպաննեցին Վալիշը մատնող երկաթուղիի պաշտօնեան : Վրիժառու ձեռքը դեռ չը փռեց նաեւ ընկերվարական Շթանէքի դահիճ Ֆէյը եւ դաւաճան հրամանատար Քէօռպէլը : Իսկ ապրիլ 20ին դժոխային մեքենայ մը պայթեցաւ թատրոնի մը մէջ, ուղղուած փոխ — վարչապետ Ֆէյի դէմ, որ ազատեցաւ վերջին պահուն փոխանորդ մը ղրկելով :

«Անհատական մահափորձերու շարքը փակուած չէ դեռ» կ'ըսեն Աւստրիոյ ընկերվարականները :

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

»»» • «««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եթէ, դէպքերու բերումով, հեռացած ենք մեր պատմական հայրենիքէն եւ զրկուած մարդավայել կեանքի մը առաւելութիւններէն, պէ՞տք է որ հրաժարինք նաեւ մեր նուիրական իրաւունքներէն եւ քաղաքական արեւոտ դատ մը, որուն համար սերունդները դարերով տքնած են, վերջացած համարենք :

Այդպէս մտածել պիտի նշանակէր, իբր ազդ, ինքնասպանութիւն գործել, եւ խոպան վերածել երկրի երեսէն :

Իսկ ներկայ դարաշրջանը առաւել չափով կ'ընթանայ փոքր ազգերու ինքնորոշման եւ վերածնութեան դաւափարով :

Աչքի առջեւ բերէք յետպատերազմեան տիեզերքի քարտէսը — մեծ ու հզօր կայսրութիւններ փլած եւ անոնց աւերակներուն վրայ բարձրացած նոր ազգային պետութիւններ :

Պատմութիւնը չի կրնար ուրիշ ճակատագիր վերապահած ըլլալ հայութեան : Միայն, բաւական է որ հաւատքին սուրբ եւ յախուռն ընդգացումը աւելորդ պերճանք մը չթուի հայ արդի երիտասարդութեան համար :

Իբր քանակ, ներկայիս կը հաշուենք մօտաւորապէս եօթը հարիւր հազարի նկատառելի բազմութիւն մը, որ մեզ նման ժողովուրդի մը համար, թէ քաղաքական եւ թէ տնտեսական պատճառներով, առաջնակարգ նշանակութիւն ունի եւ արդար է որ ունենայ :

Պատմութեան անակնկալ մէկ պատահարովը, այս պատկառելի բազմութիւնը կ'ապրի օտարութեան մէջ, իր հայրենիքէն հեռու :

Նախապէս կային հայկական փոքրաթիւ գաղթականութիւններ, որոնք հետեւանք էին առաւելապէս տնտեսական պատճառներու :

Տնտեսական կարիքն էր որ կը հարկադրէր հայ գիւղացին ու շինականը, լքել իր բնտանիքը եւ հարազատները երկրի մէջ եւ երթալ օտար երկիր բախտ որոնելու : Այս կէս կամաւոր պանդխտութիւնը կը տեւէր այնքան ժամանակ, ինչքան որ անհրաժեշտ էր կառավարական տուրքերը վճարելու կամ զոյգ մը եզ եւ կալթուու կով մը գնել կարենալու համար :

Ձենք ժխտեր որ այս պարագան իսկ անդարմանելի վնասներ պատճառած է մեր ցեղին, բարոյական հասկացողութեանց խաթարման եւ ընտանեկան դժբախտութեանց տեսակէտէն :

Բայց մեկնումը անդարձ չէր եւ մեկնողը իբր հայ կորստեան դատապարտուած չէր, որովհետեւ մեր բարքերը երբեւիցէ այնքան այլանդակուած չէին, եւ ենթական գիտէր որ իր կնոջ, զաւակներուն, կամ անօգնական հօր մը եւ մօր մը աչքերը իր վերադարձին կը սպասեն : Գիտէր, որ պայմանական գերեզմաններ ու շիրիմներ կան եւ պէտք է որ վերադառնայ :

Այսօրուանը գաղութներ ըլլալէ աւելի տարբեր բան մըն է, ноգեկան հայրենիք մը որ իր մեծութեամբ եւ նշանակութեամբ գրեթէ հաւասար է մայր հայրենիքին թէ իբրեւ քանակ եւ թէ իբրեւ որակ :

Այս վերջինը — մայր հայրենիքը — ինչ իրաւունքներ որ ունի, նոյն չափով եւ իրաւունքներ պէտք է ունենայ առաջինը հայ հայրենիքը, կամ ուրիշ խօսքով, հայկական արտասահմանը :

Որովհետեւ, եթէ ուշադրութեամբ քննենք, իրականին մէջ, երկուքին միջեւ քանակի եւ որակի մեծ տարբերութիւններ չկան :

Միակ տարբերութիւնը այն է որ մէկը կը գտնուի իր պապենական ժառանգութեան վրայ, իսկ միւսը կ'ապրի այդ ժառանգութենէն դուրս, տարտղնուած աշխարհի գրեթէ բոլոր ցամաքամասերուն մէջ :

Իրաւականօրէն, կարելի է ընդունիլ որ այս բազմութիւնը հայրենիքինման չի կազմեր, սակայն առարկայական տեսակէտով կարելի չէ ժխտել, որ այսօրուան բազմութիւնները կ'ապրին հայրենիքով :

Ո եւ է կառավարութեան, լրջմիտ եւ խոհական մարդու համար թանկագին է այս հաւաքականութիւնը հայրենիքին համար :

Եթէ մինչեւ այսօր հայկական արտասահմանը չկրցաւ կազմակերպուիլ, պատճառները այլազան են, այսինքն ներքին ըլլալէ աւելի արտաքին են : Ներքին պատճառները ինչքան ալ մեծ ըլլան, կը կարծեմ թէ անյաղթելի չեն, բաւական է որ քիչ մը կամք եւ սրտցաւութիւն երեւան բերուի :

Այս կամքն ու սրտցաւութիւնը կը պակսին մեր ներքին ճակատին, որովհետեւ հայկական արտասահմանը թշնամիներ ունի :

Ինչքան ալ դաժան ըլլայ, պէտք է յայտնել այս ճշմարտութիւնը եւ խոստովանիլ որ իրականութիւն է :

Այդ թշնամիներէն մէկն է խորհրդային իշխանութիւնը, որ թէեւ ի ցոյց մարդկան կը յայտարարէ թէ ինք «ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ», բայց գաղտնօրէն իր ամենագի գործակալներու միջոցաւ եւ դրամի ուժով, կը պառակտէ Հայկ. Արտասահմանի ազգային կեանքը :

Մնացեալները, — ռամկավար, հնչակեան, Բարեգործական, Հօկ, տէր— տէր, վարդապետ, եպիսկոպոս, տիրացու, պատրիարք եւ կաթողիկոս — բոլորն ալ սոսնց առանցքին շուրջ կը դառնան :

Բոլորին համար ալ, բարեպաշտական առաքինութիւն կը համարուի ազգ. կեանքը տանիլ դէպի ապասերում եւ անբարոյացում :

Անոնց համար չկայ որ եւ է գաղափար եւ սրբութիւն, այլ կայ — դրամ :

Չկայ ազգ եւ հայրենիք, այլ կայ — դրամ :

Չկայ հայկական դատ եւ Ապրիլեան սգատօն, այլ կայ — դրամ :

Եթէ այդ ամենազօր մետաղին ունիս, կը դառնաս — մեծ եւ պատուական Հայ :

Եթէ, առատօրէն կը բաշխես, ինչպէս ոսկոր փողոցի շուներուն, բոլոր եռեւէդ կը վազեն եւ քու կամքդ ու քու փառքդ կ'երգեն :

Եթէ կ'ուզես մէկու մը գովասանքին արժանանալ եւ մէկ անգամէն աշխարհի բոլոր առաքինութիւնները վրադ առնել — դրամ տուր :

Եթէ կ'ուզես «անկախ» թերթ մը ի նպաստ քեզի օգտագործել — դրամ տուր :

Վստահաբար պիտի գտնես մարդիկ պզտիկ գումարով մը իրենց սիրտը ծախող եւ խմբագիրներ հինգ ֆրանքի համար սիւնակներ գրող :

Ճշմարտութիւնն ու պարկեշտութիւնը ամէն տեղ հալածական, իսկ ստախօսութիւնն ու կեղծիքը ամէն տեղ ի պատուի են :

Ուրիշ խօսքով, դար ապականութեան եւ դարշանքի :

Դար քաղաքական տգիտութեան եւ մտաւորական փերեզակութեան :

Ահա թէ ինչո՞ւ, ներգաղթի նման կենսական խնդիրն անգամ, խորհրդային իշխանութիւնը չահագործ — ծեց Հայկ. արտասահմանի մէջ :

Կը յիշէք անշուշտ, որ խորհ. իշխանութիւնը որոշած էր տարեկան որոշ թիւով տարագիրներ տանիլ հայրենիք :

Այն օրէն ի վեր, բաւական ժամանակ անցած է, բայց որոշուածին հազիւ մէկ պզտիկ մասը կարելի եղաւ իրագործել :

Այդ քանի մը հազար հոգիի փոխադրութիւնը կրցա՞ւ որ եւ է փոփոխութիւն կատարել արտասահմանի գաղութներու թիւին վրայ :

Մօտաւոր հաշուով, եթէ հայկ. արտասահմանի բնական աճումը հաշուենք տարեկան 30—35 հազար, եւ Խ. իշխանութիւնն ալ կարենայ նոյնքան թիւով գաղթականներ ընդունիլ, կրկին անգամ գաղութներու թիւը պիտի մնայ անփոփոխ :

Դատելով ներգաղթի մասին Խ. իշխանութեան վերաբերումէն, միամիտ պէտք է ըլլանք հաւատալու թէ պիտի կարենայ ամէն տարի կանոնաւորապէս 30—35 հազար հոգի փոխադրել Հայաստան : Այդ բանը կրնայ ըլլալ աւելիով նոյն իսկ, եթէ մեր հայրենիքի քաղաքական պայմանները յառաջդիմական փոխուին :

Մինչ այդ, հայկ. արտասահմանը պէտք է ինքը մտածէ իր փրկութեան մասին : Ինքը կազմակերպէ իր առօրեայ կեանքն ու կազմակերպութիւններ որոնք պէտք են իր փոթորկի բռնուած նաւը նաւահանգիստ ուղղելու համար : Ինքը պէտք է իր տէրը ըլլայ, եթէ կ'ընդունի որ Ազգային Դատ մը կայ անլոյծ եւ իրաւունքներ որոնք յախտենական են :

Ատոր համար, նախ, անհրաժեշտ է որ արդի հայ երիտասարդութիւնը ներկայացնող հայրենասէր բոլոր հաստատութիւնը, ըլլան անոնք մշակութային, ազգային, քաղաքական թէ մարզական, քով քովի գան, խորհրդակցին, եւ հայ երիտասարդական համագումարի մը մէջ, միացեալ ուժերով, միջոցներ մտածեն Հայկ. արտասահմանի խաղաղութիւնը խռովող, հայ կեանքի յառաջդիմ ընթացքը կասեցնող եւ մեզ վերջնական կորստեան տանող միացեալ ճակատի ամենազգի խայտառակութեանց դէմ :

Հայ երիտասարդութեան այժմու բաղկացուցիչ տարրերը, Զ.Ո. Միութիւն, Ապրիլեան սերունդ, Հայորդիք, Ցասաջդիմասէր եւ Ուս. Միութիւններ, Հ.Մ.Ը.Մ. եւ մարզական այլ Միութիւններ, երիտասարդաց, պատանեկան, աշակերտական Միութիւններ եւ «ցեղակրօն» ուխտեր, եւ հայ երիտասարդ գրողներ, անշուշտ կը զգան եւ կ'ըմբռնեն թէ ներկայ պայքարները կը ծառայեն օտար կազմակերպութիւններու օգտին՝ դարձած են այլ եւս մանաւոր կազմակերպութեան մը դէմ ուղղուած ըլլալէ, այլ ստացած են հայ ոգիին, հայ ազգայնութեան, հայ անկախութեան, հայ յառաջդիմական եւ աշխարհական գաղափարներու դէմ մղուող պայքարի հանգամանք :

Արժէքներ ունինք, որոնք պատմութեան խաւարակուռ շրջաններէն հասած են մինչեւ մեր ժամանակները, սերունդէ սերունդ, երբ թանկագին ժառանգութիւն, մեր նախորդներէն փոխանցուելով իրենց յետնորդներուն :

Մեր սերունդը պիտի կրնա՞յ ապացուցանել թէ ինքը արժանաւոր եւ օրինական ժառանգորդն է իր պապերուն եւ Հայոց պատմութեան դարաւոր հոլովոյթին :

ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՑԵԱՆ

ՆՈՐԷՆ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Սոֆիայի Լա Պուլկարի թերթը կը հրատարակէ Ալպէստռին Հայտարարութեամբ յօդուած մը, ուր հետեւալը կ'ըսուի Եռեկերի վերջին տեսակցութեանց մասին. —

Զօր. Գոնտիլիս հաւաստած է թէ Ցունաստան պիտի յարգէ իր յանձնառութիւնները : Գալով զինուորական խորհրդակցութեանց, գլխաւորաբար երկու խնդիր քննուած է. — Ա. Զնջել տալ Թրակիոյ ապազինման դրութիւնը : Բ. Պատերազմի մը պարագային գոցել Նեղուցները : Երկու խնդիրներու մասին ալ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է : Բայց եւ այնպէս, երկու հարցերն ալ կը պահանջեն Լօզանի դաշնագրին բարեփոխումը, ինչ որ պիտի պահանջուի : Թ. Րիւշտի պէյ Ժընեւի մէջ պիտի յարուցանէ այս խնդիրը :

Շարժումը հաւաքած է Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇԱՐՔԵՐԸ

»»» • «««

Շաբաթ 19, կիրակի 20, երկուշաբթի 21 մայիս, Հ.Մ.Ը.Մ.ի հիմնադիր եւ սկաուտներու ազգային պետ եղբայր Գրիգոր Ցակոբեան, ընկերակցութեամբ սկաուտական վերին մարմնի եւ «Հայ Սկաուտ» թերթի ներկայացուցիչներու, Ֆրանսայի Հէլլենական պետ եղբայր Ժիրայր Մինթանճեանի ու տասնեակ մը սկաուտ առաջնորդներու, կը պատուէր Մարսէյլի մասնաճիւղն ու սկաուտական խումբերը :

Հազիւ տեղեկացած այս բացառիկ այցելութեան որոշումին, Մարսէյլի մասնաճիւղը փութաց հեռագրով յայտնելու իր հրճուանքն ու պատրաստակամութիւնը, զոր կը նկատենք լաւագոյն գրաւականը մեր սիրելի պետին եւ իր հետեւորդներուն ընծայուելիք արժանաւոր ընդունելութեան, եւ անոնց առաքելութեան նպատակներուն լիովին իրագործման :

Հ.Մ.Ը.Մ.ը կը թուած ազգային ամէնէն զօրաւոր աւանդութիւններուն, իր գրկին մէջ առած է ցեղին կենսունակ աւիշը, կը հանդիսանայ մէկ թարգմանն ու վահանը մեր ժողովուրդի գոյութեան յաւէտ պայքարին, ու արձագանգը իր գոռումին՝ Արարատին պէս, յաւիտենական ու վսեմ էութեան :

Մեր սրտերը կ'ընկերանան իրենց ողջունելու նաեւ Մարսէյլի մասնաճիւղի տասնամեակը, ողջունելու մանաւանդ մեր այդ ժրաջան ու ինքնաբուխ հայրենակիցները, որոնք ճիշդ տասը տարի առաջ իրենց գիտակցութեան բոլոր թափովը քաջալերեցին քանի մը երիտասարդներ, երբ անոնք կը ձեռնարկէին տարածելու հոն ալ Հ.Մ.Ը.Մ.ի բարիքը : Անոնք շատ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ ու շատ շնչին անդամավճարներու խընայողութեամբ, ոտքի կը կանգնեցնէին 40 հոգինոց Մարսիլիահայ Ս. սկաուտական խումբը :

Ու մենք կարծեմ յիշեցուցինք տասնամեակը :

Արդարեւ, շնորհիւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի գտած ժողովրդականութեան, մեզ բոլորիս կը թուի թէ ան ոչ թէ հիմնուած է 10—15 տարի առաջ, այլ շատ աւելի հին է : Ահա թէ ինչու բոլոր մեր տասնամեակներու եւ տասնըհինգամեակներու տօները չեն օգտագործեր, աւելի տարածելու իր համբաւ ու ոգեկոչելու իր դերը :

Անշուշտ զաղութը խանդավառաքով պիտի ողջունէ այս այցելութիւնը : Վստահ ենք մանաւանդ, որ Մարսիլիոյ մասնաճիւղը իր ամբողջութեամբ ու նոր թափով պիտի նուիրուի ապահովելու յաջողութիւնը այն գործին որուն համար իր ամէն մէկ անդամը երդում կատարած է :

Ողջերթ ու նոր հաւատքով լի վերադարձ կը մաղթենք մեր եղբայրներուն, որոնց պետը, հակառակ իր ընտանեկան վշտին, վայրկեան մը իսկ չվարանեցաւ յարատեւութեան օրինակը տալու :

ՎԱՉԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Մխիթարեանները եւ առափնը

»»» • «««

Փիլիպէի Մխիթարեան վարժարանի փոխ — տեսուչ Հ. Սրապիոն Եղբայրեան հետեւեալ կերպով կը ճշդէ Մխիթարեանց դիրքը հանդէպ ազգային ներկայ վէճերուն. —

Մեզմէ դժգոհները խորունկ ցաւ կը զգան, որ եւրոպոյնը չենք համարեր «լաթի կտոր» մը, իրենց պէս : Պատմութեան մէջ չլսուած տարօրինութիւն պիտի ըլլար՝ խորհրդանշան մը «աղտոտ քուրջ» անուանել ոչ ուրիշներ միայն, այլ սեփական իսկ, ազգին պատկանածը : (Հոս ալ քաղաքական տեսակէտը հեռու կը մնայ մեր տեսութենէն) :

Ի՞նչ կը խորհրդանշէ եռագոյնը Ան նախ յուշարար մըն է այսօր պատմական այն թարմ եղելութեան, մեր տառապած ազգին ճգնաժամային մաքառումներուն եւ յաղթանակին, երբ յայտարարը՝ ամբողջ խանդավառութեան շունչովը ծածանեցաւ իրողապէս թէ Հայաստանի մէջ եւ թէ հեռաւոր քաղաքակիրթ պետութիւններու զրօշի կողքին : Իբր ազգը, ըսէք, ամօթ պիտի համարէր իրեն՝ իր հոգին ու մարմինը մար մնացնող, իր պատմութիւնը պանծացնող այդպիսի նշան մը... Եւ մանաւանդ ո՞ր ոճրապարտ սեւահոգին պիտի մտաբերէր ծաղրահարել այն

ՊՈԼՍՈՅ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ 102 ԱՄԵԱԿԸ

oooo

Մայիս 11ին մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցի 102րդ տարեդարձը, նախագահութեամբ պատրիարքին:

Աւանդական սեղանին վրայ կարդացուեցաւ տարեկան տեղեկագիրը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Հոգաբարձութիւնը համոզուած ըլլալով որ ամէն բարեկարգութիւն եւ ամէն լուրջ մտակարարութիւն հաւասարակշռուած պիւտճէով կարելի կ'ըլլայ իրականացնել, նպատակակէտ ըրաւ պիւտճէն հաւասարակշռելու գործը:

Այս առթիւ նկատի առաւ նախորդ տարի գործադրուած պիւտճէն, որ 99,000 ոսկիի կը հասնէր, եւ սակայն տնտեսական տագնապին եւ այլ պատճառներու հետեւանքով շուրջ 7000 ոսկիի բացով մը իրականացած էր:

Սակայն Հոգաբարձութիւնս, ամէն պատասխանատուութեան առջեւ աւելի զգուշաւոր գտնուելու համար, չգոհացաւ հիմ բռնելով անցեալ տարուան իրականացած հասոյթները, եւ 10,000 ոսկիի հասոյթի պակաս նախատեսութեամբ պատրաստեց նոր պիւտճէն, եւ ըստ այնմ կատարեց հետեւեալ խնայողութիւնները.—

Աւելորդ նկատուած պաշտօնները ջնջեց, պաշտօնէութեան ամսականներուն վրայէն զեղչեր կատարեց, կարգ մը պաշտօնեաներու տարեկան նուէր տալու դրութիւնը ջնջեց, դիտուած ըլլալով որ կարգ մը հիւանդներու համար տարին աւելի քան 1000 ոսկի սառի դրամ կը տրուի, դիմում կատարելով քաղաքապետութեան մօտ, յաջողեցաւ տարեկան սպառած սառին մեծ մասը ձրիաբար ապահովել: Շատ մօտէն հսկելով ուտեստեղէններու գնման գործին, կարելի խնայողութիւնները ըրաւ, եւ կը յուսայ ընել միշտ, լաւագոյն տեսակները նպաստաւոր գիներով առնելու պայմանով:

Ահա այս կարգի խնայողութիւններով պատրաստուած մեր նոր պիւտճէն, որ 62,000 ոսկիի կը հասնի, կը յուսայինք իրականացնել հաւասարակշռուած կերպով, բայց ցաւ ի սիրտ կը տեսնենք թէ մէկ կողմէ տիրող տնտեսական տագնապը, միւս կողմէ Հիւանդանոցի շուրջ յարուցուած վէճերը ինչպէս նաեւ ժողովրդեան մէկ հատուածին ցաւալի անտարբերութիւնը պատճառ կ'ըլլան հասոյթներուն զգալի կերպով նուազելուն:

Նուազող հասոյթներու կարգին կ'ուզենք յիշել փոխան ծաղկեպսակի դրութիւնը, որ անցեալին մէջ շատ կարեւոր հասոյթ մը կ'ապահովէր Հիւանդանոցին, բայց ներկայիս կը դիտուի որ ժողովուրդը աւելի իրական ծաղկեպսակներով կը մասնակցի յուղարկաւորութիւններուն՝ փոխանակ նուիրատուութեան:

⁂ Տեղեկագրին կցուած են հաշիւները, որոնցմէ կը հասկցուի որ Ազգին Տունը տարին 81,277 ոսկի ծախսած է միջին հաշուով օրական 542 անձ դարմանելու եւ պատսպարելու համար (ամէն ծախք մէջը), որով 1 անձի համար կ'ունենայ ամսական 12ուկէս ոսկի. նախորդ տարուան 14ուկէս ոսկիի դէմ:

Տեղեկագիրը կը պատկերացնէ յետոյ օժանդակ մարմիններու գործունէութիւնը 1932ի եւ 1933ի բաղդատական ցանկով, 1932ին բոլոր օժանդակներէն գոյացած է 8,600 ոսկի, իսկ 1933ին 8000 ոսկի:

Թաղ. Խորհուրդներու, Օժանդականներու եւ Աղքատախնամներու կողմէ ղրկուած են 747 հիւանդ:

հատները» (հայ անունը ինչպէս տամ) որոնք իրենց սեփական ձեռքով... կ'ազատեն զայն:

Երկրորդ, դրօշն ինքեան նուիրական խորհրդանշան մըն է հայրենասիրութեան եւ ազգային (նաեւ անհատական) պատուոյ: Եւ բացորոշապէս ստոյգ իրողութիւն է, որ պատմական անցքերէն ետքը, հայ ժողովուրդը ուրիշ դրօշակ ձեռք չբերաւ— իր հայրենասիրութիւնն ու ազգային պատիւը արիւնովն հաւաստող դրօշ մը, բայց միայն եռագոյնը: Եւ ան իր այս նկարագիրը կը պահէ միշտ, թէեւ պետական ձեռքեր սատ եւ այժմ չյօժարին զայն վեր բռնել ազգին սրտերը հաւաքելու անոր շուրջ, թէեւ մենք զայն գործածենք հանդիսաւորապէս կամ ոչ:

Ոչ ոք սակայն իրաւունք ունի ասկէ եզրակացնել, թէ մենք Հայաստանի ներկայ պետական տուեալ կազմը կ'անտեսենք՝ Մխիթարեաններս: Մեր միակ մտահոգութիւնն է մշակութային պահանջները, հոգեկան արժէքները, իսկ ասոնք բնականաբար չեն նոյնանար որ եւ իցէ վարչական ձեւի հետ, քանի որ գաղափարով կը գանազանուին: Ազգի կամ հայրենիքի սէրը այդպիսի հոգեկան բարիք մը, քրիստոնէական բարիք մըն է, եւ ինչ որ զայն կը խորհրդանշէ՝ չի կրնար մեր աչքին պիղծ թուիլ:

Վարչական ձեւեր հայրենիքներու մէջ կուգան ու կ'երթան, բայց հայրենիքն ու ազգը եւ իրենց հոգեկան արժէքները, կեանքի անյեղլի նպատակները, զարգացումի անհրաժեշտ ձգտումներն ու միջոցները՝ մշտապէս զտումի եւ ստեղծումի յառաջացութեան մէջ կը մնան:

Մենք ահա այս գետինը յաւիտեանս չենք լքեր, եւ եթէ երբեք առանձին մնանք այդ գետնի վրայ կը նշանակէ թէ հայութեան վերջին ներկայացուցիչները մենք պիտի մնանք պատմութեան մէջ... մենք, Մխիթարեաններս ու կաթողիկէ Հայերս:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

«Ազատ Արուեստագէտ»ներու Միութիւնը իր երրորդ մեծ ցուցահանդէսը կուտայ Փլէյէլի սրահը 252 Ռիւ Ֆոպուր Սէնթ Օնորէ, բացումը տեղի կ'ունենայ 26 մայիս շաբաթ օրը ժամը 4ին եւ կը տեւէ մինչեւ յունիս 24. ցուցադրող արուեստագէտներու թիւը պիտի ըլլայ մօտաւորապէս քառասուն:

Օրուան գիրքեր

1. ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ, ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ: (Հէքեաթ եւ բանաստեղծութիւն): Գրեց՝ Շաւարշ Նարդունի: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 1. Գին՝ 15 Ֆր.:

2. ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ, (հիւծախտաւորի մը կեանքէն): Գրեց՝ Փայլակ Միքայէլեան: Մատենաշար «Յառաջ» թիւ 2: Գին 10 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 մայիս (Յառաջ).— Խոր կսկիծով կ'ողբանք մահը մեծ հայրենասէր եւ տեսաբան Մ. Վարանդեանի որ ամբողջ իր կեանքը ի սպաս դրաւ հայ ժողովուրդին օգտակարութեան: Նոյնպէս մեր ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Օր. Ռիթա Վարանդեանի եւ պարագաներուն եւ շուտափոյթ ապաքինում կը մաղթենք հայ վշտի երգիչ եւ մեծ բանաստեղծ Ա. Ահարոնեանի:

Բալուի Հայր. Միութեան վարչութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայրենակից մը, նախկին լեգէոնական, Կարապետ Քանարեան (Ակնցի), փոխան ծաղկեպսակի, 10 Ֆր. կը նուիրէ Վեթերաններու Ֆոնտին:

Ելեկտրագէտ Պ. Կաթողեան, ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան առթիւ, ինքնաբերաբար եւ իր ծախքով, Պոմօնի եկեղեցին լուսազարդած էր 150 ելեկտրական լամբով:

Հայրենակից մը, Պ. Պաղտասար Քէչեան, քանի մը գիշերներ լուսցուց հսկելով ընկ. Միք. Վարանդեանի սնարին վրայ:

Ընկ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան նկարագրութեան մէջ, կը գրէի թէ «Հայ արիները կը մասնակցէին թափօրին եւն.»:

Ստուգեցի թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներն էին որ կ'առաջնորդէին թափօրը, իրենց ամբողջ կազմով, գլխաւորութեամբ Պ. Ճինկէօզեանի, որուն ետեւէն կուգային հայ արիները:

Այս առթիւ յիշեցնեմ թէ, կատարեալ թիւրիմացութեան մը զոհ գացած եմ, չյիշելով Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներուն անունը:

Թղթակից

ՄԱՐՍԷՅԼ, 13 մայիս (Յառաջ).— Խոր կսկիծով կ'ողբանք մեծ հայրենասէր եւ ազգային վաստակաւոր գործիչ Մ. Վարանդեանի դառնաղէտ մահը եւ երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք գրիչի անյաղթ վեթերանին եւ մեծ յեղափոխականին թարմ շիրմին առջեւ: Միեւնոյն ատեն արագ ապաքինում կը մաղթենք մեծ բանաստեղծ Ա. Ահարոնեանի:

Բալուի խոշմաթ գիւղի Կարօտելոց Միութեան վարչութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Յ.Դ. Պատ. Միութիւնը ընկ. Մ. Վարանդեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրէ Վեթերաններու Ֆոնտին:

Նոյն Պատ. Միութիւնը Ապրիլ 11-24ի մէկ միլիոնի սգահանդէսին առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ փոխան ծաղկեպսակի Համազգայինի Պէյրութի ճեմարանին:

⁂ Առնուվիլ-Սարսէլ — Կուէնվիլի Վարդան ենթակոմիտէն կը նուիրէ ընկ. Վարանդեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, հետեւեալ գումարները 1.—Հ.Յ.Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին 110 Ֆր., Առնուվիլի մանկապարտէզին 100 Ֆր.:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ, 14 մայիս (Յառաջ).— Նախորդ նամակով գրած էի թէ Պ. Փէլէի կօշիկի գործերը թուլցան, մարտ մէկէն սկսեալ եւ յոյս կը յայտնէի թէ շուտով կը բարելաւուի:

Դժբախտաբար մինչեւ այսօր կը շարունակուի տագնապը: Գործաւորներու մեծ մասը պակաս կ'աշխատի, կայ միայն փոքր մաս մը որ լրիւ կ'աշխատի: Աշխատաւորները գոհ են այսքանով ալ: Շատերը կը վախնան որ աւելի կը թուլնայ: Ինչպէս ժամանակին ալ գրած եմ, Պ. Փէլէն հայ գործաւորներու հանդէպ շատ բարեացակամ է: Հակառակ գործերու թուլութեան, ոչ մէկ գործաւոր արձակած է:

Անցեալ անգամ գրած էի որ եթէ օրինաւոր գործազուրկ ըլլաս, Վիէնի քաղաքապետարանը այրերու համար ութ Ֆր. նպաստ կը վճարէ օրական: Մէկ երկու ամիս է որ այդ նպաստի բաշխումը վերցուած են եւ գործազուրկները քաղաքապետութեան կարգադրութեամբ կ'աշխատին քաղաքի վերանորոգման գործերուն մէջ որոշ օրականով:

Հակառակ գործերու թուլութեան, ժողովուրդին տրամադրութիւնը շատ լաւ է: Համբարձման տօնին առթիւ Կ. Խաչի անդամուհիները իրենց իրենց մէջ կոկիկ գումար մը հաւաքելով, գնած էին զանազան ուտելիքներ եւ խմելիքներ: Աւելի քան 30 տիկիններ եւ օրիորդներ հաւաքուած էին Կ. Խաչի անդամուհի Թ. Գուլումճեանի բնակարանին յարակից մարգագետնին վրայ, ծառերու տակ: Ժամը մէկէն մինչեւ վեց պարեցին մեր աւանդական պարերը,— թեւ-խաղ, շուրջպար, երգեցին զանազան երգեր եւ ներկայացուցին աւանդական Վիճակի հարսը:

⁂ Անցած կիրակի, մայիս 13ին, Հ. Յ. Դ. Վիէնի «Մուրատ» խումբի կողմէ ներկայացուեցաւ «Սասուն» դիւցազներգութիւնը, Սէրքըլ Կաթոլիկի շքեղ սրահին մէջ: Ժողովուրդը լեցուած էր ծայրէ ի ծայր: Շատեր իրենց տոմսակներուն համաձայն տեղ չգտնելով սկսան դժգոհիլ: Վիէնի մէջ քիչ անգամ տեսնուած էր այսպիսի բազմութիւն: Խաղը անցաւ շատ յաջող, թէեւ դերակատարներէն շատեր նոր բեմ կ'ելլէին: Շատեր այս յաջողութիւնը խաղին յեղափոխական հանգամանքին կը վերագրեն, որովհետեւ ընկերներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն կար փորձի ժամանակ: Հոս խաղին միայն վերջի արարը կ'ամփոփեմ.— Սասունը ինկած է, արծիւներու բոյնը քանդուած է, ամբողջ ժողովուրդը ջարդուած է, հերոս Արուշի կինը՝ Փերիշան իր վեց ամսուան Լեւոնիկը գիրկը ապաստանած է ապառաժի մը տակ: Ոչ մէկ յոյս, օրերով անօթի, մայրական կաթը ցամքած, կ'ապրին վայրի բոյսերով: Սասունի Պրահիմ աշիրէթապետը յանկարծ մօտենալով Փերիշանին, կ'առաջարկէ հետեւիլ իրեն եւ դառնալ իր կինը, եթէ ոչ կը սպառնայ տեղն ու տեղը կտոր կտոր ընել, զաւակը եւ մայրը: Փերիշան կ'արհամարհէ եւ իր վեց ամսուան Լեւոնիկը կ'երկարէ դահիճին որ սպաննէ եւ կ'ըսէ.

— «Սասունցի կինը իր պատիւը չի յանձներ իր արիւններկ դահիճին, ան ուխտած է իր պատուով մեռնիլ»: Երբ դահիճը իր սուրը կը մերկացնէ ու կը մօտենայ Փերիշանին, վրայ կը հասնի հերոս Արուշը եւ գնդակի մէկ հարուածով գետին կը փռէ հրէշը, դանակի հարուած մըն ալ տալով կուրծքին: Փերիշան տեսնելով շանը դիակը, ոտքէն բռնելով անդունդէն վար կը գլորէ եւ կը փաթթուի իր հերոս ամուսնոյն: Հազիւ թէ քանի մը տեղեկութիւններ իրարու կուտան ու կ'առնեն, յանկարծ գնդակ մը կը դպի Արուշի ճակատին: Արուշ քանի մը կցկտուր բառերէ վերջ կ'աւանդէ հոգին: Փերիշան կ'երդնու իր ամուսնոյն դիակին վրայ որ ինք ալ հերոսաբար պիտի մեռնի: Ճիշդ այդ միջոցին վրայ կը հասնի Պրահիմի եղբայրը, Ռէշիտ: Իր եղբօր պէս ինք ալ կը չարչարէ Փերիշանը որ կը մերժէ ճիւաղին առաջարկը: Ռէշիտ իր սուրը կը մերկացնէ եւ վեց ամսուան Լեւոնիկը իր հօրը դիակին վրայ կտոր կտոր կ'ընէ: Փերիշան ի տես ասոր ուժաթափ կ'իյնայ իր ամուսնոյն եւ Լեւոնիկի դիակներուն վրայ: Դահիճը կը սկսի չարչարել. Փերիշանը քիչ մը ուշքի գալով կը խոստանայ հետեւիլ իրեն: Դահիճը հիանալով Փերիշանի գեղեցկութեան վրայ, սուրը կ'երկարէ որ Փերիշանը համբուրէ եւ ուխտէ հաւատարիմ մնալ: Փերիշանը յանկարծ սուրը կը խլէ եւ կը մխէ դահիճին սիրտը, յետոյ ինքզինքն ալ սպաննելով կ'իյնայ Լեւոնիկին եւ ամուսնոյն դիակներուն վրայ:

Ներկաները համակուեցան խոր յուզումով, ոգեկոչելով իրենց հոգւոյն մէջ Լեւոնիկներուն եւ Փերիշաններուն վրէժը:

Պ. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

Հայաստանի «թարխանները»

ooooo

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (11 մայիս).

— «Այսպէս ուրեմն:

Մենք՝ այսինքն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հակահայաստանեան է, դաւադիր ու ոճիրներ գործող իր կուսակցական շահերուն համար եւ ռամկավարները, հնչակեանները ու համայնավարները հայաստանեան, հայրենիքին ծառայող, անոր յառաջդիմութեան եւ վերաշինութեան սատարող, տիպար, օրինակելի եւ պարկեշտ հայրենասէրներ:

Եւ իբրեւ տրամաբանական եզրակացութիւն այս մտայնութեան, այն արդար, համազգային եւ առողջ պայքարը Դաշնակցութիւն կոչուող հրէշային կուսակցութեան դէմ, որ հայութեան եւ Հայաստանի գերեզմանափորը եղած է իր խելագար, անհեռատես եւ փտանգաւոր քաղաքականութեամբ:

Ոչ պակաս, ոչ աւելի, Դաշնակցութիւնը կը դաւէ Հայաստանի դէմ, կ'աշխատի տապալել խորհրդային կարգերը, իր իշխանութիւնը վերահաստատելու համար, իսկ Դաշնակցականները, մեծով պզտիկով, ոճրագործներ, ստահակներ, փողոցային արարածներ են, հալածանքի, նողկանքի եւ հարուածի արժանի:

Այո՛, մենք Հայ չենք, որովհետեւ «տէօնմէ»ներուն պէս չենք մտածեր («տէօնմէ» կը կոչուին ոչ միայն դաւանափոխները, այլ եւ անոնք՝ որոնք մինչեւ երէկ Հայաստանով եւ հայութեամբ բնաւ չէին հետաքրքրուիր ու մետասաներորդ ժամուն, հրաշքով «Հայաստանցի» դարձած են, հոգեպէս ու մտաւորապէս մնալով նոյնը):

Իրաւունք չունինք այս ժողովուրդին մէջ մեր ձայնն ու խօսքը ունենալու, որովհետեւ գլուխ չենք ծռեր Երեւանի առջեւ եւ հալած իւղի պէս չենք կլլեր բոլշեւիկեան շաղաթանութիւնները:

Իրաւունք չունինք հայութեան անունով խօսելու եւ գործելու, որովհետեւ չենք խոնարհիր եպիսկոպոսներու առջեւ, չենք համբուրեր անոնց փէշերը, չենք ծծնիր, չենք ստորնանար անոնց առջեւ:

Այսպէս ուրեմն, ոչ աւելի, ոչ պակաս, Դաշնակցութիւնը հակահայաստանեան, հայութեան թշնամի, ոճրագործներու կազմակերպութիւն մըն է, որուն գլուխը «անխնայ ջախջախելու» համար ներելի է դիմել թուրքերուն եւ օտարազգի ամէն իշխանութիւններուն:

Այսպէս կը գրեն, կը խօսին եւ կը մտածեն հայութեան այն տարրերը, որոնք Հայաստանով բնաւ չզբաղեցան, կաթիլ մը արիւն չթափեցին ու մանաւանդ չհաւատացին անկախ ու ազատ Հայաստանի մը գոյութեան:

Այսպէս կը գրեն, կը խօսին ու կը մտածեն ռամկավարները, աղա-էֆէնտիները, սարաֆները ու մանիֆաթուրաճիները, կոկոզավիզ ջոջերը, որոնք իրենց քիթէն անդին չեն նայած բնաւ, որոնք Հայաստան, հայրենիք եւ հայ ժողովուրդ բառերը բերան առած չեն չպզտիկնալու համար, որոնք «խըմպըլ» բառով որակած են անձնուէր եւ հայրենասէր այն յեղափոխականները, որոնք սուլթանական բռնապետութեան դէմ բռունցք բարձրացուցած, Հայաստանի սարերուն վրայ կը կռուէին, հայ կնոջ պատիւը, հայ գիւղացիին ինչքը, հայ հողին կուսութիւնը պաշտպանելու համար:

Ներկայիս, ասոնք են «Հայաստանեան» կոչուածները, իսկական Հայերը, ժողովուրդին վրայ զուրգուրացողները, իսկ մենք դաւաճաններ եւ ոճրագործներ, ոչ աւելի, ոչ պակաս:

Ի՞նչ կարեւորութիւն ունին 44 տարուան տաժանելի գոյապայքարները յանուն հայութեան ազատագրութեան:

Ի՞նչ արժէք ունին հազարաւոր հերոսները, որոնք Դաշնակցութեան ծոցին մէջ մարզուելէ յետոյ, առիւծներու պէս սարերը նետուեցան ազգին պատիւը բարձր պահելու համար:

Ասոնք անցեալին կը պատկանին ու պատմութեան սեփականութիւն դարձած են, որով շօշափելի եւ տեսանելի չեն այսօր»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»..«««

— Այո՛, մայրիկ, օրէնքն ազատում է ինձ, բայց այստեղ, իմ ներսում կայ աւելի արդար մի օրէնսդիր, որ պահանջում է ինձնից մնալ զինուոր, լինել պահակ մարտակոցում, կենալ պատրաստ սահմանի վրայ, մինչեւ հասնին իմ ետեւէն հայրենիքի ազատութեան գաղափարով տոգորուած նոր զինուորները: Մա՛յր, ով արիւն չէ թափել հայրենիքի ազատութեան համար, ով քրտինք չէ թափել ազատութեան շաղախն ամրացնելու համար, նա վստահելի պահակ չէ հայրենիքի սահմանների համար: Մա՛յր, բանակը լքած զինուորի, քաղաքացի դարձած հայ տղամարդու աչքերում, զինուորութենէ ազատած լինելու համար, երջանկութեան հուր տեսայ, եւ այդ սոսկում պատճառեց ինձ:

Եթէ զինուորական ծառայութենէ ազատ լինելը երջանկութիւն համարէ հայ տղամարդը՝ մայր, վտանգը շատ մօտ պիտի համարէք ձեզ: Այնքան մօտ, որ մի նոր Սարդարապատ ունենալ անկարելի պիտի լինի:

Իմ պատռուած կուրծքը, մա՛յր, իմ թափած արիւնը, ազգէս ու հայրենիքէս ստացած քաջութեան այս խաչը պահանջում են ինձնից, որ քանի երիտասարդ եմ նեցուկը լինեմ իմ մեծ տան՝ իմ հայրենիքի:

Հայրենիքի նեցուկը բանակում պիտի լինի, զէնքը ձեռին, պատնէշի վրայ:

Անօթի չես, մայր, ապրուստ ունես. եթէ անկար լինես՝ պետութիւնը քեզ կը պահէ: Իսկ եթէ իմ բացակայութեամբ պարապ է տունդ, ցուրտ կեանքդ, տխուր հոգիդ, օ՛, մայր, բաց տանդ դռներն ու պատուհանները, եթէ քիչ են նրանք՝ քանդիր տանդ պատերը, տունդ ընդհանրացուր հայրենիքիդ հետ, այն ժամանակ մենակ չես լինի, պաղ չես զգայ, տխուր ու պարապ չի լինի հոգիդ: Այն ժամանակ դու կը լինես հայրենիքիդ մէջ, հայրենիքիդ հետ ու ինձ հետ, մայր, ինձ հետ ամէն տեղ:

Վերջին խօսքս է, չփորձէք համոզել ինձ:

Ներիր ինձ, մայր իմ, ու տուած կաթդ հալալ արա ինձ: Ես ուզում եմ հայրենիքիս նեցուկը լինել:

Լալիս էր Մովիկ ապլան. իսկ Ցակոր ախպէրը կրակոտ աչքերով նայում էր Արամին ու խմում էր նրա ամէն մի խօսքը:

— Եթէ մենք այդպէս խորհած լինէինք, եթէ այսուհետեւ գոնէ բոլորս այդպէս խորհէինք...

— Է՛, քեռի, ե՞րբ են բոլոր մարդիկ միակերպ մտածել: Մենք, այդպէս մտածողներս գոնէ հաստատ մեր դիրքերում մնանք:

Ցակոր ախպէրը տարածեց թեւերը եւ գրկելով Արամին համբուրեց ճակատը:

Արամը թեթեւցած սրտով դուրս եկաւ տնէն: Այդպէս լաւ էր, պէտք էր մօրը մենակ թողնել իր վշտի եւ խոկումների հետ, պէտք չէր երկարացնել այդ տեսարանը, պէտք չէր հընարաւորութիւն տալ մօրը նոր աղաչանքների եւ նոր հարկադրանքների: Մայրը պէտք է զգար, որ Արամի վճիռն անվերադարձ էր:

Անվերադարձ վճիռ շարունակելու զինուորական ծառայութիւնը: Արաքսը, պէտք էր նրան եւս յայտնել այդ վճիռը: Օ՛, այդ աւելի դժուար էր, քան մօրը յայտնելը:

Արաքսը, իր տարիների երազը, յոյսի ու տառապանքի օրերը, մի երկու օր առաջ միայն վայելած շողշողուն արշալոյսը, իրականանալն իր երազի, սէր սիրոյ փոխարէն, համբո՛յր... Ու հիմա՞, հիմա՛...

Անվերադարձ է վճիռը:

Ով կարողացել է տառապեցնել մի նահատակ մօր սիրտը՝ նա չպիտի ընկրկի ցաւցնել նաեւ մի այլ սիրտ, թէկուզ սիրով լեցուն: Եթէ մի ծնող մայր, մի սնող մայր պարտադրուեց իր սրտում կրել իր զաւակէն հասած մի նետ, թող կրէ այդ նետը նաեւ մի կնոջ սիրտ:

Սիրտ, սի՛րտ, սէր, համբոյրով միացած, նոյնացած, իր սրտի մէջ է որ պիտի խրէ նետը, իր սիրտն է, որ պիտի պատռէ, պիտի պատռէ՛, արիւնէ՛, քամէ՛... ա՛, ա՛...

Բայց վճիռն անվերադարձ է:

Մարտկոցները պարապ, սահմանները բաց, «Վարդան զօրավար»ի խաչերը թշնամու գարշապարների տակ:

Ո՛չ, ո՛չ, իր սիրտը թշնամու գարշապարի տակ ինքն իր ձեռքով չի նետէ:

Ինքը չի քայլում, փողոցն է փախչում ոտքերի տակէն, ինքը կ'ուզենար, որ անվերջ լինէր այդ ճանապարհը, որ չհասցնէր իրեն վճռական վայրկեանին, ուր...

Ձէ՞ որ այն օրէն ի վեր չէ հանդիպած Արաքսին: Դեռ շրթունքների վրայ զգում է նրա համբոյրի քաղցրութիւնը, դեռ մատները պահել են իրենց մէջ, նրա մազերի փափկութեան զգայնութիւնը, դեռ իր շուրթն է նրա բուրմունքը, դեռ կուրծքն ըզգում է նրա կուրծքի զգլխիչ ճնշումը, ու դեռ զգում է իր սրտում նրա սրտի զարկերը: Ու կրկին պիտի հանդիպի նրան, պիտի հանդիպի, ու...

Փողոցները փախել են իր ոտքերի տակէն ու դաւաճանօրէն բերել, կանգնեցրել են իրեն Արաքսենց տան առջեւ: Այս ժամերին միշտ տանն է նա, ու թերեւս սպասում է իրեն: Սպասում է, ո՞ւմ, զինուո՞ր Արամին, թէ նեցուկին, որ ազատ է զինուորութենէ:

Երկու հոգի մէկ անձի մէջ՝ զինուոր ու նեցուկ ներս են մտնում սիրոյ դռնէն:

— Արա՛մ... գիտէի որ պիտի գաս, գիտէի որ կը գաս:

Փայլում են Արաքսի աչքերը երջանկութենէն, կուրծքն ալեկոծ է, շրթունքները պատրաստ համբոյրի:

Քիչ է մնում Արամը պարտուի, ընկնի սիրոյ ցանցը թեւաթափ: Մարմինը... մարմինը հոգուն միշտ դաւաճան է, եռում է արիւնը, մսերը պրկում, ճնշում են պահանջում: Արամը սեղմում է մատներն այնպէս ուժգին, որ եղունգները ցաւեցնում են ափերը: Ցաւը դառնում է, դառնում է, դառնո՛ւմ...

Հայոց աշխարհ, բանակ, դրօշակ, սահման, մարտկոց, սպարապետ, զինուոր, զինուոր «Վարդան զօրավար»ի խաչ: Նեցո՛ւկ, նեցո՛ւկ, նեցուկ:

Զկան զինուորները, մենակ է Վարդան սպարապետը ու... անշուք փայտէ խաչ, խաչ, խա՛չ Հայաստանի լեռներում ու ձորերում, գիւղերում ու քաղաքներում փայտէ խաչ նահատակ զինուորների վրայ: Դառնում են խաչերը, դառնում են, դառնո՛ւմ...

— Արա՛մ...

(19)

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9½ին, ընկ. Յովսէփ Դպիրեանի բնակարանը, 2 rue Carnot, Շավիլ։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈԼԱ-ԲՈԼՈՆԻԻ «Վիշապ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ՝ ընկեր Շ. Միսաքեան, այժմէական հարցերու շուրջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Ս. Թորոսեան։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, 49, Րիւ Նասիոնալի Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն սախպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ընկ. Նիկողոս Կըկըզեանի բնակարանին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Մարգար՝ Գէորգ Չաւուշի մասին։ Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 10ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն Թուականը։

ՀԱՅ ԴՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

իրտարեկանհացկերոյթին արձանագրուած անդամներուն եւ համակիրներուն կը յայտնէ, որ հացկերոյթը տեղի պիտի ունենայ վաղը շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին «Ֆլորիա» ճաշարանը, 61, rue Mr. le Prince։ Անոնք որ չեն արձանագրուած նոյնպէս կրնան ներկայ ըլլալ եւ տեղւոյն վրայ արձանագրուիլ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԼՈՒԻԻ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ինպաստ տեղւոյն Գրադարանին։

«ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ» ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ֆր. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ մասնաճիւղը կը տօնէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ» այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Salon COLISÉEի (Bld. Dugommier) սրահին մէջ։

Գեղարուեստական բաժնին եր մասնակցին տիկ. ՍՎԱՃԵԱՆ, Beaumontի եւ La Visteի «Ազատ» վարժարաններու աշակերտները։

կը նուագէ ՉԷՕՐԷԿՃԻԵԱՆԻ խումբը Մուտք՝ 3 ֆրանք։

կը խնդրուի երախաներ չբերել։

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

1ն ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ Salle GAVEAUի ՄԷՋ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ Չորրորդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ՝ Ապրիլեան եղեռնը, Յ. ՋԱՒՐԵԱՆ՝ Սայեաթ Նովա, Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ՝ Միսաք Մեծարենց, Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Քուչակեան տաղաչարքերու հնագոյն տպագրութիւններ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ՝ Հայկական բարեկարգումները (վերջ), ՊՐՈՖ. Ջ. ԱԻԱԼՈՎ՝ Բաքուի խորհրդաժողովը, Մուրատի յուշատետրը (վերջ), Մեր հարեւաններու մօտ, ԱՆՑԵԱԼԷ, ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ, ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ, ԴՐԱԽՕՍԱԿԱՆ, Արմէն Սեւան, Ն. Բաղալեան եւայլն։ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ՝ Վ. Եպ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը։ ՆԿԱՐՆԵՐ՝ Ռոստոմ, Զարդարեան, Ակնունի, Գ. Բարսեղեան, Մ. Վարանդեան եւ խէչօ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սիւրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

Բաժանորդագրուել կարելի է՝

L. Kevonian, 17 Rue Damesme, Paris, 13e

Բաժանորդագրութիւնը՝ կանխիկ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ԻՆ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ՍԱԼ ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔԸ

Այս կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, 14, rue François Garcin

Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ճաշարանին մէջ,

ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ,

կը խօսի՝ Պ. ԿԻՐԷՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի տրուին Համազգայինի մասին, կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիրները իրենց ընտանիքներով։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շապին Գարահիսարի «ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԱՇՏԻ» Արծիւ հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ։

Վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

4 Rue St. Jacques, Salon Se. Jacquesի մէջ

Հանդէսի բաժինը կը սկսի 8.30ին, բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ յայտնի ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէկճեանի ղեկավարութեամբ։

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը։

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ հայկական պարեր։

Մուտք մեծերու համար՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 2 ֆրանք

ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ՝ տեղւոյն ԴՊՐՈՑ-ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

SALLE GALEMANNEի սրահին մէջ (Առնուվիլի կայարանին դիմաց)

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՎՏԱՐԱՆԴԻ

Կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի։ մեներգ, հայկական տարազներով խմբական պարեր, կովկասեան պարեր, Թառ եւ արտասանութիւն։

Կը ներկայացուի՝ «ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ» (զաւեշտ)

Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրանք։ Անգործներու 3 ֆրանք։

Այրի Տիկին Հայկանուշ Էֆիզեան եւ զաւակունք, Օրք. Ֆիլօռ եւ Վարդուհի Էֆիզեան (Ռումանիա), Այրի Տիկին Իսկուհի Պագրբեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Վահան Պօղոսեան եւ զաւակունք (Կ. Պոլիս), Յակոբ եւ Կարապետ Էֆիզեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Շաքէ Քիւրքճեան (Ռումանիա), Պերճ եւ Վերոնիքա Էֆիզեան (Ամերիկա), մօրաքոյրը, հօրաքոյրները եւ զաւակները (Ամերիկա), Տիկին Արսինէ Պագրեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Գարգուհի Պագրեան եւ զաւակունք (Կ. Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Պօշնաքեան եւ զաւակունք (Կ. Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Թաշճեան եւ զաւակունք շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, քեռայրին, եղբօրորդւոյն, մօրեղբօր, հօրեղբօրորդւոյն, քեռորդւոյն եւ մօրեղբօրորդւոյն՝

ՆՇԱՆ ԷՖԻԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 1934 ապրիլ 29ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ մայիս 2ին և հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Փիէրի գերեզմանատունը։

ՕՄՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր։ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպսկ. հաճեբանալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին։

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին։

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյակնքահայրութեանհամար եթէփափաքողներ կան կրնան դիմել Վարչութեան՝ 4, rue des Trois Champtiers, Chaville (S. et O.)

(կնիք)

ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՍԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

127, rue Etienne Dolet, Alfortville

Քաշուած միս, կէս քիլօն	3 ֆր. 95
Պիֆթէք, հատը	0.50
Հորթի միս, կէս քիլօն	3 ֆր. 95
Էսքալօփ, կէս քիլօն	8 ֆր. 95
Կովի միս ոսկորով, կէս ք.	2 ֆր. 95

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), Մարսէյլ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական ենդինակներ, (ենց իտալական եւ գաշերական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն։

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Յարօ Ստեփանեան)։
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Գ. Մ. Ալեմշահ)։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.— 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք։

Կը ցտնուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ատենապետին եւ անդամներու մօտ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆԻ

ԻՐ 25ԱՄԵԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ»

Շիլլէրի հռչակաւոր ողբերգութիւնը 8 արար

20 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇՏ 2.30ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ 8, Rue Danton, Paris (6).

Métro: Odéon կամ St. Michel.

ՖՐԱՆՑԻ դերը կը կատարէ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ

իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն փարիզահայ բեմի յայտնի ուժերը։

Արուարձաններու յթատերասէր հասարակութեան դիւրութեանը համար, ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին, եւ կը վերջանայ ժամը 6.30ի առեններ։

Տոմսերու գիները.— 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք։

Տոմսերու փոխարժէքը եւ այս առթիւ սաւերատուութիւնները ուղարկել՝ A. AJDERIAN, 6, rue Descartes, Paris (5)։

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերը։ Իսկ ներկայացման օրը Թատրոնին կիցէն, ժամը 1էն սկսեալ։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՉԵՐԵԱՆԻ
ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար։ Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գինով։ Դիմել՝ 13, Rue Pierre Curie. Kr. Bicêtre. Métro: Porte d'Italie.

Կ'ՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ
ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ

ԵԿԷ՛Ք JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)

Hôtel-Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12-43

ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր։

Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ։

Սենեակ եւ ճաշերը (pension complete) օրական 30 ֆր.էն սկսեալ։

Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ։

Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք։

Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան։

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԶԱՐ ՓԱՊՈՒՃԵԱՆ (ՍԱՓՐԻՉ)

29bis Rue Etienne Dolet, Alfortville

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ. Ժ. Մ.

— Գոնէ ծառան չուտ մը գտնելու էիք, ըսաւ Լէքմըն։

— Ձեզ հաւկնար թէ Կէյտըրքօլը ինչո՞ւ անյայտացաւ։ Համաձայն Ֆիշըրի պատմութեան, անոր վերջին բառերը Գարայի հետ, եղած են չէքին մասին։ Լաւ, ոչ մէկ չէք ներկայացուած կամ գանձուած չէ. երեւի Կէյտըրքօլը գանձումին ալ չէ սպասած, Գարային տոմարներուն մէջ այդ չէքին մասին որ եւ է ակնարկ չկայ, հաշիւներուն մէջ յիշատակուած է միայն 600 ոսկիի գումար մը զոր, ինչպէս գիտէինք, անոր վճարած էր իբրեւ մասնավճար, եւ կարծես այդքանը չէր բաւեր, ահաւասիկ ուրիշ փորձանք մըն ալ, առ նայէ...

Ոստիկանը գրպանէն հանեց ամեբիկեան լրագրի մը կտրօնը զոր դրաւ սեղանին վրայ. ճաշարանն էին. Լէքմըն վերցուց թուղթին կտորը եւ կարդաց.

«Նոր տեղեկութիւններ հասած են Հակարջային Ասեւտրական ընկերութեան պատկանող «Արժանթին» շոգենաւին մասին որ վերջերս ընկղմեցաւ։ Կը կարծուի թէ նաւը, որ հարաւային Ամերիկայի նաւահանգիստները հանդիպած էր, պատուակը կորսնցուցած ըլլալով հոսանքէն տարուեր է։ Այս տեսակէտը հիմա հիմնաւոր կը թուի։ Հաւանաբար շոգենաւը սառնակոյտի մը զարնուած է դեկտեմբեր 23ին եւ ընկղմեր է։ «Կիպրոս» շոգենաւը օգնութեան հասնելով կրցած է ազատել միայն քանի մը հոգի. ահաւասիկ ճամբորդներուն ցանկը»։

Ճօն Լէքմըն աչքէ անցուց ցանկը եւ անմիջապէս տեսաւ Ճօրճ Կէյտըրքօլի անունը զոր Թ. Ք. կարմիր մելանով ստորագծած էր։

— Այդ պարագային անիկա լոնտոն եկած չէր կրնար ըլլալ...

— Կրնայ ուրիշ նաւ մը առած ըլլալ, ըսաւ Թ. Ք. հետեւաբար հեռագրեցի նաւային ընկերութեան, բայց օգուտ չունեցաւ։ Կէյտըրքօլ շատ տարօրինակ մարդ մըն էր եւ սարսափի տակ կ'ապրէր չարունակ. ատոր համար կը վարձէր ընդհանրապէս բոլոր տրամադրելի շոգենաւերուն համար։ Ընկերութիւնը կ'ըսէ թէ անիկա տեղ վարձած էր, բայց չեն գիտեր թէ «Արժանթին» շոգենաւին մէ՞ջն էր խիկապէս...

— Կէյտըրքօլի մասին մէկ բան կրնամ ըսել, գիտել տուաւ Լէքմըն մտածելով. ճանճ մը անգամ չէր կրնար մեռցնել, իր սկզբունքները այնքան զարգացուցած էր այդ ուղղութեամբ որ մէկ անգամ չէր ուտեր, բուսակեր մըն էր....

Յաջորդ օրը Թ. Ք. ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնատունը կանչուեցաւ։ Առաջուց պատրաստուած էր հանդիպելու համար խիստ յանդիմանութեան մը։ Նախարարը, սակայն, արտասովոր բարեացակամութեամբ ընդունեց զինքը։

— Ձեզ կանչել տուի այդ Ցոյնին գործին համար, Պ. Մէրէտիթ, ըսաւ նախարարը։ Այստեղ պահած եմ իր անձնական թուղթերը որոնց մեծ մասը « Թարգմանել » տուած եմ, քանի որ, ինչպէս գիտէք, անիկա ծածկագիր թղթակցութիւններ ունէր...

Թ. Ք. շատ ալ հետաքրքրուած չէր այդ գրութիւններով եւ զանոնք յանձնած էր պատկանեալ իշխանութեանց։

— Անշուշտ, Պ. Մէրէտիթ, կրնաք շարունակել ձեր քննութիւնները, բայց պէտք է ընդունիք որ ձեր ամբաստանեալը — եթէ գտնէք զայն — աքանչելի դատ մը պիտի ունենայ երդուեալներու ներկայացնելիք...

— Այդ մասին ապահով եմ, պարոն.

— Իմ իրաւագիտական ասպարէզիս մէջ այս տեսակ վարկաբեկիչ կենսագրութիւն չեմ տեսած, ըսաւ նախարարը, Գարայի կեանքը չափէն աւելի աղտոտ կեանք մը եղած է...

Այդ մարդը խելացար մըն էր, մոլի եւ չար մարդ մը, որ տարօրինակ տենչանք մը ունէր անգութ ըլլալու. իր յուշատետրին մէջ բաւականաչափ փաստեր գտանք զինքը ամբաստանելու համար երեք տարբեր ոճիրներով, որոնց մէկը կատարուած է այս երկրին մէջ։

Թ. Ք. շատ զամացած էր նախարարին խօսքերէն։

— Կը յիշէ՞ք, Պ. Մէրէտիթ, որ այդ Ցոյնը Փօրօփուլօս անունով կառավար մը ունէր...

— Այո, Վասալարօյի սպանութեան յաջորդ օրը Յունաստան մեկնեցաւ։

— Ոչ, անիկա սպաննուեցաւ նոյն գիշերն իսկ, ըսաւ նախարարը։ Ձեզ կարծեր որ դժուարութիւն պիտի ունենաք գտնելու ինչ որ մնացած է անոր դիակէն այն տանը մէջ զոր Գարա իր անձնական գործերուն համար վարձած էր Փորթսմըթ փողոցին մէջ։ Կրնաք ենթադրել անշուշտ որ անիկա ուրիշներ ալ սպաննած է Ալպանիոյ մէջ, ամբողջ գիւղեր աւերակ դարձուցած է իր հաճոյքին համար։ Անիկա Ներոն մըն էր առանց ունենալու անոր բարեացակամ տկարութիւնները։ Սպաննուելու մղձաւանջը կը հալածէր զինքը եւ կը վախնար նոյնիսկ իր ծառաներէն։ Կը թուի թէ Փօրօփուլօս յարաբերութեան մէջ էր կարգ մը եւրոպական պետական շրջանակներու հետ։ Այս բոլորը ձեզի կ'ըսեմ, բայց չեմ ուզեր որ ընդհատէք ձեր քննութիւնները եւ նուազեցնէք ձեր ջանքերը՝ ոճրագործը երեւան հանելու համար։ Ընդհակառակն, կ'ուզեմ որ հասկնաք թէ այդ մարդը ինչո՞ւ կ'ուզէր սպաննել...

Թ. Ք. ամբողջ ժամ մը զբաղեցաւ « Թարգմանուած » փաստաթուղթերով եւ պաշտօնատունը ձգեց բաւական ընկճուած։ Այո, Գարան խելագար մըն էր, բայց իրեն ուղղութիւնը հանճարեղ սատանայ մը չէ՞ր։

Թ. Ք. Ուայթհոլ կարողնի իր յարկաբաժինը գնաց երեկոյեան հագուստները հագնելու համար։ Կէս մը հագուած էր, երբ թերթը բերին։ Աւելի անցուց առաջին էջը, յետոյ ուշադրութեամբ կարդաց « անձնական » սիւնակը։ Թէեւ կարեւոր լուր մը չէր սպասեր, բայց յանկարծ ուշադրութիւնը գրաւեց հետեւեալ ազդը՝

«Թոմի Ք.— շատ ստիպողական,

«Մարպլ Արչ, ժամը 8ին»։

Թ. Ք. լմնցուց իր արդուզարդը եւ հինգ վայրկեան վերջ հասաւ ժամադրավայրը։

Աղջիկը իրեն կը սպասէր. հետեւեցաւ եւ Պէյզուօթըր փողոցին մէջ մօտեցաւ անոր։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 19 ՄԱՅԻՍ — SAMEDI 19 Mai 1934

10-ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2500

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈԳԻՆ ԵՒ ՊԱՏԵԱՆԸ

— oo —

Երէկ հարցուցինք, Զ. Ո. Միութեան կոչին առթիւ.

— Ինչո՞ւ այսքան պատասխանատու յայտարարութեան մը նախաձեռնութիւնը ձգուած է Փարիզի մասնաճիւղին:

Այս հարցումը անոր համար որ, կոչը քաղաքական եւ ընդհանրական դաւանանք մը կը պարզէ, եւ ուղղուած է ամբողջ երիտասարդութեան:

Այդ ձեւին մէջ — միայն մասնաճիւղի մը կողմէ հրապարակ գրուելով — կոչը շատ բան կը կորսնցնէ իր ուժէն: Եւ նուազն անգի կուտայ թիւրիմացութեանց:

Կոչը պարզելով կարգ մը հիմնական եւ այժմէական տեսակէտներ, կը հրաւիրէ համախմբուիլ Զ. Ո. Միութեան դրօշին տակ:

— «Փութացէք բոլորդ, առանց խտրութեան սեռի, տարիքի, քաղաքական եւ ընկերային համոզումի կամ կրօնական դաւանանքի դէպի շարքերը այս սրբ կազմակերպութեան, որ առաջին օրէն իսկ հաստատուած անկուսակցական գետնի վրայ, ինը տարիէ ի վեր իր ուղղութիւնը կը շարունակէ անյայլայլ, գերագոյն եւ միակ նպատակ ունենալով պայքարը ապազգայնացման դէմ»:

Ուրեմն, միայն Զ.Ո.Միութեան ուժ տալու, անոր ուղեկցելու հրաւէր մը չէ որ կ'ըլլայ, այլ անդամագրուելու:

Նախընթաց պարբերութեան մէջ ալ, բացորոշ կ'ըսուի.

— «Նախկին որբեր եւ ոչ-որբ երիտասարդներ, դուք որ ժողովուրդին ամէնէն թարմ եւ գործունեայ տարրը կը կազմէք ու մտահոգ էք անոր վաղուան ֆիզիքական գոյութեան եւ ազգային ու մշակութային վերածնութեան հարցով, բոլորուեցէք եռանդով ու գուրգուրանքով հայկական արտասահմանի միակ կենսունակ կազմակերպութեան շուրջը, որ իր ուսերուն վրայ ունի բիւրաւոր հայ նահատակներու սրբազան աւանդին գիտակից բեռը»:

Այսպէս մեր երկրորդ հարցումը,— Ի՞նչպէս կարելի է իրականացնել այս համախմբումը այն յատուկ անունին տակ որ կը կոչուի Զափահաս Որբերու Միութիւն:

Չենք ուզեր դուռ բանալ ակադեմական վիճաբանութեան մը, կրկին արծարծելով անունի խնդիրը:

Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը եւ «Երկունք»ը տարօրինակօրէն կառչած են այդ անունին — «Զափահաս Որբ»:

Անոնք նոր իմաստ մը կը տեսնեն «որբ»ին մէջ կամ կ'ուզեն սովորականէն տարբեր բովանդակութիւն մը դնել անոր մէջ:

Դժբախտաբար, եւ հակառակ մեր բոլոր բարեկամեցողութեան եւ մտքի խաղերուն, «որբ»ը դատապարտուած է մնալու որբ: Տժգոյն եւ սահմանափակ՝ իբրեւ բառ կամ յատկանշանութիւն: Իսկ «չափահաս»ը ինքն իր մէջ մաշելով կամ ուռելով, պիտի պայթի մեքենաբար: Տասը տարի անցած է արդէն...

Մինչդեռ, Միութեան ծրագիրը ունի լայն բովանդակութիւն: Իր կատարած գործերն ու ծրագրուած առաջադրութիւններն ալ չեն պարփակուիր «որբ»ի եւ «չափահաս»ի նեղ պատեանին մէջ:

Վերջին ապացոյց՝ ահա Փարիզի մասնաճիւղին կոչը, որ բացէ ի բաց կ'ըսէ.

— Մենք ասպարէզ իջած ենք իբրեւ վերանորոգման ազդակ եւ միջիչ ուժ: Համախմբուեցէք մեր դրօշին տակ, որպէսզի դառնալով հզօր կազմակերպութիւն մը, կատարենք մեր պարտականութիւնը:

Ուրիշ խօսքով, Զ. Ո. Միութիւնը կը ձգտի դառնալ կորիզ մը՝ երիտասարդական կազմակերպութեան:

Իր կոչումն ալ այդ կը թելադրէ:

Որքան ալ խրտչին «Ամենայն Հայոց» յաւակնութիւններէ, կեանքը տիրաբար այդ ճամբան կը քշէ «չափահաս»ները: Ապացոյց, նորէն, Փարիզի մասնաճիւղին կոչը:

Ուրեմն, ինքնին կը ծագի անուանափոխութեան խնդիրը:

Միութիւնը ունի որոշ գոյն ու գիծ, բացառիկ խառնուածք եւ բովանդակութիւն:

Բնականօրէն իր անունն ալ պէտք է դառնայ արտայայտիչը այդ բոլորին, որպէսզի ոչ ոք խրտչի կամ նախապաշարուի: Որպէսզի բոլորը, «նախկին որբեր եւ ոչ-որբ երիտասարդներ», առանց սեռի, տարիքի եւ դաւանանքի խտրութեան, հասնին դէպի շարքերը:

Ցարդ այսպէս ծանրացանք այս կէտին վրայ, որովհետեւ մենք առաջինն ենք որ ամուր հաւատք ունինք այս խիստ աշխոյժ կազմակերպութեան զարգացման եւ գործունէութեան մասին:

Անունի խնդիրը «ձեւ բանի» չէ մեզի համար, ոչ ալ քմայք:

Երիտասարդութեան ներկայ ցիրուցան, չուառուն եւ յաճախ հակամարտ վիճակին մէջ, անունները ալ որոշ դեր կը կատարեն, կանխակալ կարծիքներ գոյացնելով:

Կան բազմաթիւ երիտասարդներ, որոնց միտքն ու սիրտը ներդաշնակ է Զ. Ո. Միութեան ձգտումներուն հետ. բայց նախապաշարուած են:

Կան գաղութներ ուր Զ. Ո. Միութիւնը չունի կազմակերպութիւն, բայց ունի անսահման ասպարէզ՝ տարածելու իր գաղափարներն ու թեւերը:

Եւ կայ ուրիշ կազմակերպութիւն մը, Հ.Մ.Ը.Մ.ը, որ ընդնագօրէն, մանաւանդ իր արմատներու կազմակերպութեամբ, իր ճամբուն վրայ կը դիմաւորէ Զ.Ո.Մ.ը:

Այս խորհուրդները եւ դեռ ուրիշ պարագաներ, այլ մանաւանդ «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած երկու կոչերը անհրաժեշտ կը դարձնեն լուրջ վերագնահատում մը՝ Զ.Ո.Միութեան ծոցին մէջ.

Այս նախնական աշխատանքին, այսինքն երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութեան մը ձեւակերպումին հետ է կապուած համագումարի բարդ խնդիրը:

Ըսելիքներ ունինք նաեւ այդ մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՒՅԵԼԼԷՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ ՉԷ՞

»»»..«««

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ՎԱԽԸ

Աթէնքէն կը գրեն Սոֆիայի ամենալաւատեղեակ թերթին՝ Զօրայի.

— Զօր. Գոնտիլիս, Էնկիւրիի տուած իր այցելութեանը առթիւ իր մօտ հրաւիրեց օտար մամուլի ներկայացուցիչները եւ Էնկիւրի իր առաքելութեան մասին երկար յայտարարութիւն մը ըրաւ: Խօսելով Եուկոսլաւիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մասին, ըսաւ.— «Իմ վրայ մեծ տպաւորութիւն գործեց այն պարագան որ Եուկոսլաւիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները սրտագին եւ բարեկամական են: Ասիկա անակնկալի բերաւ զիս: Ալեքսանդր Թագաւորին Պոլիս այցելութիւնը մեծ դեր խաղացած է այս տեսակէտէն: Այն հանդիպումի ընթացքին, զոր ունեցած է Քէմալ փաշայի հետ, Պալքանեան ապագայ քաղաքականութեան հիմերն են դրուած: Քէմալ փաշայի հետ ունեցած տեսակցութեանս միջոցին անձամբ համոզուեցայ թէ Թուրքիա կը ձգտի որ պալքանեան պետութեանց ապագայ քաղաքականութիւնը ըլլայ՝ Պալքանը Պալքանեան ազգերու»:

«Ինչ կը վերաբերի Թուրքեւհելլէն յարաբերութեանց, անոնք եւս կը շարունակեն բարեկամական ու սրտագին ըլլալ: Ժընեւի մէջ պիտի գումարուի Յունաստանի, Թուրքիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ արտաքին նախարարներու ժողով մը, նպատակ ունենալով վերաքննել Պալքաններու կացութիւնը՝ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարի Սոֆիա կատարած այցելութենէն վերջ:

Բոլոր թրքական շրջանակները խստօրէն կը դատապարտեն Վէնիզելոսի յարձակումը Պալքանեան ուխտին վրայ ինչպէս նաեւ անոր իտալասէր քաղաքականութիւնը»: Այսօրուան աթենական թերթերը կ'ըսեն թէ զօրավար Գոնտիլիսի Էնկիւրի տուած այցելութիւնը կապ ունէր զինուորական համաձայնութեան մը պատրաստութեան հետ, որ պէտք էր կնքուէր Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ հելլէնեւթուրք ուխտին համաձայն զոր նախորդ տարի ստորագրեր էին Էնկիւրիի մէջ: Վէնիզելոսեան թերթերը ուշադրութեան կը յանձնեն սա պարագան թէ՝ Թուրքիա ուզած է ընդլայնել այդ ուխտին զինուորական փոխադարձ յանձնառութիւնները: Անոնք իրենց այդ տեսակէտը կը հիմնաւորեն «Վագըթ»ի այն լուրին վրայ թէ՝ «Թուրքիա Յունաստանէն պահանջած է իրեն ապահովութիւն տալ իր միջերկրականեան սահմաններու պաշտպանութեան մասին եւս, այն պարագային երբ Իտալիա յարձակում գործէ: Այս պատճառաւ, Վէնիզելոսեան մամուլը կրկին սկսած է յարձակիլ Աթէնքի կառավարութեան վրայ:

Կառավարական թերթերը, սակայն, կ'ընդդիմախօսեն Վէնիզելոսեան թերթերուն, ըսելով թէ՝ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ զինուորական համաձայնութիւնը ստորագրուած չէ: Անոնք, իրենց այդ տեսակէտը կը հիմնաւորեն Թէվֆիք Ռիւշտիի այն յայտարարութեամբ թէ «Յունաստան պարտաւոր չէ օգնելու Թուրքիոյ, եթէ այս վերջինը Իտալիոյ կողմէ յարձակման ենթարկուի: Թուրքիա չորս օրուան միջոցին կրնայ զէնքի տակ առնել 300,000 հոգի, իսկ 20 օրուան մէջ՝ մէկ միլիոն?»:

Վէնիզելոսեան թերթերը, սակայն, կը պնդեն թէ զինուորական համաձայնութեան ստորագրումը յետաձգուած է դիւանագիտական եւ զինուորական պատճառներով: Այժմ ճիգ կը թափուի Պուլկարիան կապելու համար Պալքանեան ուխտին: Տեղեակ ըլլալով այն գէշ տպաւորութեան զոր ունեցաւ Սոֆիան հելլէնեւթուրք ուխտի ստորագրութենէն, Թուրքիա եւ Յունաստան որոշած են աւելի ներգործիչ մթնոլորտ ստեղծել Սոֆիայի մէջ, մանաւանդ երբ տեղեակ են Պուլկարիոյ ցանկութիւններուն՝ Եգէականի վրայ տնտեսական ելքի մը մասին:

ԹՈՒՐՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 13ին վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, խորհրդային իշխանութեան տրամադրած վարկերուն առթիւ: Իզմիրի երեսփոխան Խալիլ պէյ խօսք առնելով ըսաւ.

— Թուրք եւ ռուս ազգերը հին ատեն կատարեալ թշնամութեան մէջ էին, մինչ այսօր մեծ բարեկամութեամբ մը կապուած են, ի շահ երկու ազգերու: Այս պայմանագիրն ալ գեղեցիկ մէկ գործն է այդ քաղաքականութեան: Միայն կէտ մը կը մտատանջէ զիս: Սովետներու վերջին համագումարին մէջ կարդացուած տեղեկագիրը հրատարակուած է օտար թերթերու մէջ: Հոն կ'ըսուի. «Որակի տեսակէտով մեր գործարաններուն արտադրած ապրանքները ինկած են: Եւ որովհետեւ այս գործարանները շատ կորուստ կուտան, ապրանք եղած գիները բարձր են»: Այս կէտը ուշադրութեանը կը յանձնեմ Տնտես. գործավարութեան:

Տնտես. գործավար Ճէլալ պէյ ըսաւ.— Երբ սկըսանք ընդունած ենք մեր կատարելիք ամէն գործին օգտակար եւ շահաբեր ըլլալը: Ո եւ է գործ միմիայն մեր երկրին մէջ յառաջ գայ ըսելով չենք ուզեր չինել: Մեր կուսակցութեան ալ ծրագիրը այս է: Սովետներու հետ մեր կնքած համաձայնութիւնը 8 միլիոն ոսկիի վարկ մը կը բանայ մեզի: Ըստ պայմանագրութեան, մենք անպայման ապրանք առնելու մտադիր չենք: Եթէ մեր հաշւոյն գայ, կ'առնենք: Բնական է թէ չենք ալ կրնար խորհիլ որ մեր բարեկամները մեզի համար անօգուտ ապրանք պիտի տան: Բայց ասոր հակառակ առած մը ունինք.— Տօսթլուք քանթարլա, ալըշվէրիշ մըսքալլա:

Աղէտաւորներն ալ թաղուեցան

Երէկ պատմած էինք Մոնսի (Պելժիա) Լանպիւշի հանքին մէջ պատահած աղէտը, որուն զոհ գացին 42 հոգի:

Նոր արկած մը եւս պատահեցաւ հինգշաբթի օր: Բազմ աշխատաւորներ իջած էին արկածեալները փրկելու համար: Նորէն կրկուն պայթեցաւ, եւ աշխատաւորներէն 14ը մեռան, իսկ վեցը չարաչար այրեցան: Զոհերէն երեքը ճարտարագէտներ են: Հանքին խորութիւնն է 821 մեթր: Այս նոր դէպքը աննկարագրելի յուզում պատճառեց ամբողջ երկրին մէջ: Արկածեալ վայրը սուգի մատնուած է: Կիներ եւ մանուկներ կ'ողբան իրենց ամուսիններուն եւ հայրերուն զարհուրելի մահը:

Պելժիոյ երեսփ. ժողովը արտակարգ նիստ գումարելով, ցաւակցութիւն յայտնեց եւ վարկ մը քուէարկեց, աղէտեալներուն օգնութեան համար: Թագաւորը 30.000 ֆրանք տուաւ իր սնտուկէն: 20.000 ֆրանք ալ մայր թագուհին յատկացուց: Կառավարութիւնը որոշեց ջուրով ողողել չարաչուք հանքը, որպէսզի նոր արկածներ չպատահին: Այս գործողութեամբ ընդմիշտ կը թաղուին 32 դիակներ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՇՏՕՆԱՏՈ՞ՒՆ ԹԷ ԴԱՄԲԱՐԱՆ

ooooo

Ազգերու Դաշնակցութիւնը փառաւոր պալատ մը շինել կուտայ Ժընեւի մօտ, Արիանայի պարտէզին մէջ:

Պալատը իր տարածութեամբ պիտի հաւասարի Վերսայլի, բայց պիտի գերազանցէ զայն՝ շքեղութեամբ:

Շինութեան համար սահմանուած էր 25,577,150 զուիցերիական ֆրանք, որուն 15,400,000ը ծախսուած է արդէն:

Ի՞նչ բանի պիտի ծառայէ այս պալատը. իբրեւ պաշտօնատո՞ւն թէ իբրեւ... դամբարան:

Այս հարցումը անոր համար որ, Ազգերու Դաշնակցութեան ամէնէն խանդավառ պաշտպաններն իսկ սկսեր են յուսահատիլ:

Ամէն մարդ իր ակնոցով կը նայի այս հաստատութեան վրայ, եւ ամէն անգամ որ յուսախաբութեան մատնուի, դամբանական կը կարդայ:

Երէկ ալ տեղական թերթ մը — անշուշտ քաղքենի — դիտել կուտար.

— «Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չյաջողի Սարի հողամասին հանրաքուէն սարքել կանոնաւորութեամբ եւ արդարութեամբ, վերջնապէս պիտի հաստատուի թէ բանի չի ծառայեր ան, բացի ափիոնի առեւտուրը կանոնաւորելէ եւ Լիպերիայի սեւամորթներով զբաղելէ: Շատ քիչ է այս, 14 տարուան գոյութենէ յետոյ. եւ ասոր համար չէր որ աշխարհ եկաւ»:

Թող սնապարծութիւն չհամարուի ըսել թէ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան նախատագիրը կնքեց Հ. Հանրապետութիւնը.

Չէ՞ որ առաջին յուսախաբութիւնը ան կրեց, դեռ 1920ին, երբ միջազգային այդ պատկառելի ուժը ոչ իսկ պատուիրակ մը կրցաւ ղրկել, հայեւթուրք պատերազմը դադրեցնելու համար:

«Արիսպագոս»ը վատօրէն ուրացաւ ու լքեց իր իսկ ճանչցած եւ հովանաւորած պետութիւնը:

Այնուհետեւ, լման 14 տարի, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ո՞ր միջազգային վէճը կրցաւ կարգադրել, առանց ատելութեան նոր հետքեր ձգելու:

Կրցա՞ւ կեցնել Իտալիան, երբ գրաւեց Քորֆուն եւ ծունկի բերաւ Յունաստանը — երկուքն ալ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Կրցա՞ւ պաշտպանել Քիւրտերը կամ Ասորիները:

Կրցա՞ւ պատասխանատուութեան կանչել Ճափոնը, երբ կ'ըմբոստանար եւ կը հրաժարէր, Մանչուրիան անջատելու եւ նոր պետութիւն մը կազմելու համար:

Վերջապէս, կրցա՞ւ կարգի հրաւիրել Գերմանիան, երբ կը հրաժարէր ե՛ւ Ազգաժողովէն ե՛ւ զինաթափութեան խորհրդաժողովէն:

Դեռ ի՞նչ հարցեր կան իր սեղանին վրայ, մէկը միւսէն ծանրակշիռ եւ պայթուցիկ:

Այդ բոլորին դիմաց Ազգերու Դաշնակցութիւնը ունի միայն մէկ առաքինութիւն,— ճառ եւ ծրագիր: Ուրիշ խօսքով՝ դամբանական:

Ուրեմն, ինչո՞ւ դամբարանի չվերածել նոր պալատը:

Վ.Ա.Հ.

Ֆրանսայի Արեւելեան բանակին հրամանատարը

ԱՆՏԻՈՔԻ ԵՒ ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ՄԷՋ

Այնթապի կուսակալին վերջին այցելութեանը առթիւ կատարուած թրքական ցոյցերը շատ գէշ տպաւորութիւն գործած ըլլալով, Ֆրանսայի արեւելեան բանակին հրամանատարը Անտիոք եւ Իսքէնտէրուն այցելեց անցեալ շաբթու:

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ ամբողջ ժողովուրդը ճամբուն երկու կողմը «կեցցէ Ֆրանսա», «կեցցէ հովանաւորութիւնը» պոռացած է այն միջոցին՝ երբ հասած է զօրավարին ինքնաշարժը, որուն առջեւէն Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ այլ մարզական միութիւններու մարզիկները հեծելանիւներով անցած են: Մանաւանդ մեր ժողովուրդը արտակարգ ուրախութեամբ դիմաւորած է զօրավարը եւ ցոյց տուած իր սրտագին յարգանքն ու համակրանքը Ֆրանսայի եւ անոր արժանաւոր զաւակներուն հանդէպ:

Հսկայ բազմութիւն մը հաւաքուած է կառավարական պալատին առջեւ այն միջոցին երբ Զօրավարը հասած է հոն: «Էլ Լիվա» թերթի խմբագրապետ Պ. Էտուար Նուն յանկարծ իր խօսքը ուղղելով Զօրավարին պոռացած է.

— «Զօրավար, Անտիոքի վերջին ցոյցերը Սանճագի բնակիչներուն յուզում պատճառեցին: Շատ երախտապարտ պիտի ըլլամ եթէ այդ առթիւ եղած սուտ ու գիտումնաւոր տարաձայնութիւնները հերքուին»:

Զօրավարը պատասխանելով յայտնած է.—

«Մարդպանէն վերջ, ես ալ կը վստահեցնեմ ձեզ եւ կը թելադրեմ որ կասկած չունենաք Ֆրանսայի քաղաքականութեան հանդէպ: Շարունակեցէք խաղաղութեամբ եւ հանդարտութեամբ ձեր աշխատանքները հովանաւոր պետութեան դրօշին ներքեւ»:

Երկրաշարժ Տրամի նահանգին մէջ

Լիոնէն կը հեռագրեն թէ վերջին օրերս երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ զգացուած են Տրամի նահանգին մէջ: Մասնաւորապէս ազդուած են Վալրէի, Նիոնի եւ Փիէրլաթի շրջանները: Շատ մը յիշատակարաններ եւ բնակարաններ ճեղքուած են: Բազմաթիւ բնակիչներ խուճապի մատնուած՝ դաշտերը թափած են եւ վրաններու տակ կը պառկին:

Աճեցէ՛ք եւ բազմացարո՛ւք

Հիթլէրական կառավարութիւնը ուժեղ պայքար մը բացած է, մահերը նուազեցնելու եւ ծնունդները աւելցնելու համար: Թէեւ Հիթլէր ինք ամուրի է, բայց ամէն տեղ կը հնչեցնէ կարգուելու եւ զաւակ արտադրելու պահանջը: 15 ամիս առաջ, կառավարութիւնը պարգեւներ հաստատած էր ամուսնութեան համար: Այս օրերս հրատարակուած տեղեկագիրներ կը հաստատեն թէ ծնունդները զգալապէս աւելցած են շատ մը քաղաքներու մէջ:

Ծնունդները քաջալերելու համար, շքանշան մըն ալ հաստատուեցաւ որ պիտի տրուի բազմանդամ հայրերու եւ մայրերու: Շքանշանը կը ներկայացնէ Գերմանիոյ ոսկեզօծ արծիւը որ իր թեւերուն տակ առած է հինգ արծաթ արծուիկներ, բաժնուած՝ կապոյտ դաշտով մը: Բոլորին վրայ կ'երեւան կեռ խաչ եւ կաղնետերեւներ:

Մ. Նահանգներու ճամբան Քուպա՞ն է

Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը երեւան հանեց մեծ խարդախութիւն մը, որուն զոհերը լեհ գաղթականներ են: Ընկերութիւն մը բան գործ ըրած էր գաղթականներ տանիլ Քուպա, ըսելով թէ մէկ տարի մնալէ յետոյ, կրնան հպատակ դառնալ եւ Մ. Նահանգները մտնել: Իւրաքանչիւր գաղթական 1200 տոլար կը վճարէր, Լեհաստանէն մինչեւ Հավանա, ինչ որ բուն արժէքին տասնապատիկն է: Կ'ըսուի թէ 5000 գաղթականներ Քուպա փոխադրուած են այս կերպով:

''ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ,, ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Վերջերս մասնաւոր թափով մը նորէն հրապարակ նետուած է «Կովկասեան Համադաշնակցութեան» գաղափարը, որ բազմիցս արծարծուած ու ծեծուած է, ապա խորհրդաւոր ու տիրական ձեռքով մը նորէն մոխիրի տակ թաղուած մնալու համար...

Եռուգեռ, փութկոտութիւն եւ շահագրգռութիւն կը նկատուի մանաւանդ Հայերու մասնակցութեան անհրաժեշտութեան շուրջ։ Կովկասեան մեր դրացիներու տարագիր «ղեկավարները» կամ «կուսակցութիւնները» առանձին ճիգ կը թափեն, բանաւոր թէ գրաւոր ճամբով հասկցնելու Հայերուն, թէ իրենց բռնած ընթացքը սխալ ու կործանարար է։ Կ'ուզեն հաւատացնել թէ իրենք խիստ մտահոգ են այդ մասին...

Այս տեսակէտէն խիստ բնորոշ է կովկասեան (լեռնային, ադրբէջանեան եւ վրացական) «անկախ միտումով օրկան» «Կավկազ» (ռուսերէն) ամսաթերթի ապրիլի համարը, որուն կարեւոր յօդուածները նոյն հարցին շուրջը կը դառնան, ստորագրուած՝ ոչ անյայտ քաղաքական գործիչներէ։

Ի՞նչ մտահոգութիւն է այս, որուն մէջ ինկած են մեր հարեւաններու ղեկավարները եւ ինչո՞ւ։ Գոյութիւն ունի՞ն արդեօք նոր եւ շօշափելի շարժառիթներ։ Ստեղծուա՞ծ է իրօք նպաստաւոր մթնոլորտ մը, բարեյաջող լուծման մը հասնելու գոնէ այս անգամ։ Դրական միտքով փոխուա՞ծ է արդեօք այդ ղեկավարներու մտայնութիւնը, մասնաւորապէս հայկական պայմաններու եւ պահանջներու մասին։

Այս հարցերը կը ծագին ակամայ, երբ վերարծարծուած կը տեսնենք հին ու բազմաչարչար կովկասեան հարցը, Հայերու առնչութեամբ։

«Կավկազ»ի խմբագրական յօդուածը կը պատկանի Հիւս. Կովկասի նախկին կառավարութեան արտաքին գործերու վարիչ Պ. Հայդար Պամատին եւ կը կրէ «Կովկասեան Կոնֆէտէրասիոնը եւ Հայերը» վերնագիրը։

Յօդուածը կը սկսի հետեւեալ նախադասութեամբ.

— «Ներկայիս մեր առջեւ եղած ամէնէն սուր եւ բարդ խնդիրներէն մէկը անկասկած հայկական հարցն է։ Ան կը պահանջէ կովկասեան հայրենասէրներու ամէնէն լարուած ուշադրութիւնը։ Զափազանցութիւն պէտք չէ համարել եթէ ըսենք թէ Կովկասեան Համադաշնակցութեան իրականացումը եւ զօրացումը մեծ չափով կախում ունի կովկասեան կենսական շահերուն համապատասխանող եւ առաւելագոյն արդարութեամբ՝ այդ հարցի լուծումէն»։

Եւ Պ.Հ. Պամատ մեղադրելով թէ կովկասեան տարագիր ղեկավարութեան «որոշ շրջանակները» հայկական խնդրի հանդէպ լուռ կը մնան, ինչ որ, իր կարծիքով «վտանգաւոր մոլորութիւն» պէտք է համարել, կը շարունակէ.

— «Որքան ալ այդ հարցին լուծման ուղին մեծ դժուարութիւններ ունենայ, Կովկասցիները, եւ առաջին հերթին Հայերը, մեծապէս շահագրգռուած են, որպէսզի բազմակողմանի եւ պարկեշտօրէն լուսաբանուին գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները ու բաց եւ անաչառ քննութեան դրուի խնդիրը։ Այս միջոցով միայն հնարաւոր է ազատիլ բոլշեւիկեան լուծէն եւ անցեալի ներքին երկպառակութիւններու կրկնութենէն»։

Նկատի ունենալով, ուրեմն, նախատեսուած դժուարութիւնները, Պ. Հայտար Պամատ կը ջանայ «առարկայօրէն» քննել հարցը եւ ցոյց տալ միջոցներ բաղձալի ընդհանուր համաձայնութեան։ Ի՞նչ են այդ միջոցները։

«Բացի առարկայական անկարելիութիւններէ, որոնք թոյլ չեն տար հայկական խնդրի մասին գտնել կէտեր, որ բոլոր կողմերուն հաւասարապէս գոհացում տան — այս հարցը դժբախտաբար կը բարդանայ նաեւ հոգեբանական զանազան պայմաններու բերումով. ինչ որ մեծապէս կը դժուարացնէ անոր հանդարտ եւ անաչառ քննութիւնը»։

Ապա թուելով մեծ պատերազմին մասնաւորապէս Կովկասեան ազգերու եւ յատկապէս Հայերու կրած սոսկալի հարուածները, իբր շարժառիթ կը նկատէ՝ «Հայ ժողովուրդի քաղաքական ղեկավարներու բռնած դիրքը ընդհ. պատերազմին եւ հայ անկանոն ուժերու մասնակցութիւնը ռուսական եւ դաշնակիցներու բանակներուն հետ, որ պատճառ դարձան մասամբ բնաջնջելու եւ մասամբ աշխարհի չորս կողմ ցրուելու Թրքական աքսելեան նախագծերու Հայերը։ Այսպիսով ոչնչացաւ Թուրքիոյ հայ բուրժուազիայի անցեալին մէջ ունեցած մեծ նշանակութիւնը... Հայերու այդ քաղաքականութեան տրամաբանական հետեւանքը եղաւ յարաբերութեանց լարումը Հայաստանի դրացի Կովկասեան ազգերու՝ Վրաստանի եւ Ադրբէջանի հետ։ Իրենց բովանդակ յոյսերը կապելով Դաշնակիցներու յաղթանակին եւ ուրեմն մեծ եւ փոքր Հայաստանի հողամասերու մէջ Թուրքիոյ տիրապետութեան ոչնչացման, հայ ղեկավար շրջանակները, Դաշնակիցներու յաղթանակի վայրկեաններուն, ի հարկէ տրամադիր չէին մեծ նշանակութիւն տալու Կովկասեան նորակազմ պետութիւններուն եւ մանաւանդ իրենց ճակատագիրը անոնց կապելու...։ Յաղթական պետութիւններու շրջագծին մէջ համարելով իրենք զիրենք եւ անվերապահ հաւատք ընծայելով պատերազմի օրերուն անոնց շռայլած խոստումներուն՝ Հայերը իրենց քաղաքական եւ տնտեսական վերածնութեան կեդրոնը կ'որոնէին շատ աւելի դէպի հարաւ... Այսպէս կոնակ դարձուցած Կովկասին եւ ձգտելով ըստ կարելւոյն ընդլայնել Կովկասեան իրենց սահմանները, Հայերը կ'ենթադրէին թէ իրենց յետագայ ուղին վճռապէս բաժնուած է այլեւս Կովկասեան ազգերէ»։

Պ. Պամատ այնուամենայնիւ կը հետեւի պատմութեան ընթացքին, թուելով Հայերու կրած հարուածները, հիասթափումները, Սեւրը, Լօզանը, Քէմալի հրապարակ գալը եւ զօրանալը, ինչպէս նաեւ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը եւ դաշինքը, որ մանաւանդ «օդը ցնդեցուց հայ որոշ շրջանակներու երեւակայական յոյսերը զորս կը սնուցանէին անոնք, Սովետներու Կովկասի տէր դառնալուն զուգընթաց»։

Այսպիսի դաս եւ փորձառութիւն ի հարկէ չէր կրնար զգաստացուցիչ ազդեցութիւն չունենալ հայ ղեկավար տարրերու վրայ։ Անոնք հասկցան արժէքը հեռաւոր պետութիւններու խոստումներուն եւ կենսական նշանակութիւնը՝ անմիջական դրացի ազգերու հետ բարեկամական յարաբերութիւններու անհրաժեշտութեան։ Դրացի ազգերու ղեկավարները պէտք է որ հաշուի առնեն Հայերու մտքի ներկայ յեղաշրջումը եւ, յանուն իրենց իսկ շահերուն, պարտաւոր են ամէն աջակցութիւն ընծայել Հայերու այս առողջ քաղաքական տրամադրութիւններու զարգացման։

Ելլելով այս մեկնակէտէն, Պ.Հ. Պամատ լիայոյս է, թէ «միջազգային բոլոր գործօններու եւ խորհրդային ներկայիշխանութեանտարրերու տիրապետութեան բանաւոր ուսումնասիրութիւնը, հայ զգայուն հանրային միտքին պիտի թելադրէ վերջնապէս իր դէմքը դարձնել դէպի Կովկաս, իր ուղղամիտ մասնակցութիւնը բերելու Կովկասեան Համադաշնակցութեան ստեղծման»։ Սակայն Պ.Հ. Պամատ խորապէս կ'ըմբռնէ դժուարութիւնները այդպիսիքայլի մը, նկատի ունենալով Հայերու բացառիկ քաղաքական վիճակը։ Այդ իսկ պատճառով, ան Հայերու մասնակցութիւնը համադաշնակցութեան կը պայմանաւորէ հետեւեալ երկու կէտերով.— «Առաջին՝ Հայերը պէտք է համոզուին թէ ապագայ համադաշնակցութեան ամբողջ հողային տարածութեան մէջ, անոնք խորթ զաւակներ չեն, այլ Կովկասեան ընտանիքի հաւասար իրաւունքներու տէր անդամ մը։ Երկրորդ՝ որ հոգեբանական եւ ըստ երեւոյթին առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի հայ ներկայ սերունդին համար — Հայերուն պէտք է ներշնչել այն զգացումը, թէ կովկասեան համադաշնակցութիւնը վստահելի կերպով պաշտպանուած է արտաքին ամէն տեսակի վտանգներէ, կամ աւելի ճիշդ — իրերը իրենց անունով կոչելով ըսենք — թէ ան չի գտնուիր թրքական սպառնալիքին տակ»։

Ապա Պ.Հ. Պամատ կը վերլուծէ վերը յիշուած երկու պայմանները։

Այս մասին յաջորդով։

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԿԱՐՕՏԵՐԳ
ԱՒԵՐԱԿ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՍ

oooo

Բնութիւնը իր շառաչուն ապտակը դրաւ թմրած եղանակին, եւ իր աղմկարար յեղափոխութենէն վերջ ծնաւ գարունը, հաճելի եղանակը։ Ամէն կողմ կանաչութիւն կ'իշխէ տիրականօրէն, անմահական բոյր մը կը դրուէ միջոցը, կեանք ու խնդութիւն այս եղանակի խառնարանին մէջ իրար կ'ողջագուրեն։ Սակայն ինծի համար ոչինչ են այս ամէնը, վասնզի հարազատ չեն, մեր արեւը չէ, մեր ծաղիկները չեն որ կը բուրեն, եւ ոչ ալ մեր ծառերը, որ կը կանչորան հեռուն հովիտին մէջ...

Ուխտաւոր մըն եմ եւ բնութեան ալ սիրահար։ Հոգիս կ'ուզէ դաշտ երթալ, հեռանալ պահ մը քաղաքին աղմուկէն, տեսնել գարունը։ Մայիսեան գարնանաբոյր ծաղիկներով լի դաշտերու մէջ թումբի մը վրայ թառած՝ հայրենի կարօտերգ մը ունիմ երգելու...

Երկինքը արեւի ճառագայթներուն հետ վար կը նայի աշխարհի մարդոց, ու ես պանդուխտ օտարական մը հայրենիքիս տեսլապատկերը աչքիս առջեւ, վրդոված հոգիովս կը ցանկամ կարօտս երգել։

Քիչ մը անդին երկու երիտասարդներ քալելով իրարու մօտեցան, մին մանչ եւ միւսը մանկամարդ աղջիկ մը ծաղկաջուրով լոգցած։ Դեռ մատղաշ կանանչութիւն մը կ'երեւայ անոնց դէմքին վրայ, գողութիւն ընելու համար իրար տեսնել ուզած էին, ինչի՞ գողութիւն, համբոյրի գողութիւն... Երջանի՛կ արարածներ, ու այսկենսաւէտ գողութենէն վերջ իրարմէ կը բաժնուին...

Գաղջուկ հով մը ծառերու տերեւները կը շարժէ, ցորենի արտերուն հետ ալիք կը խաղայ։ Ան ալ խաղալ կ'ուզէ...

Ու ես պանդուխտ՝ մայիսեան այս ծաղկածով հովտին մէկ անկիւնը պղպղած, աւերակ հայրենիքիս կարօտը հոգւոյս մէջ անթեղած կը մրմնջեմ.

— Հայրենիք իմ աւերակ, այս գեղածիծաղ պահուն միայն քու տեսլապատկերդ ունիմ աչքիս առջեւ, որբացած ու անտէր գիւղակն իմ մահամերձ, թող սա ծաղկանոցին մէջ թեւածող հոգիս, որ յոգնած է խորախորհուրդ յուշերով, քեզի գրէ կարօտի նամակ մը, իր պանդխտութեան ցաւերը ամոքելու համար։

Պաշտելի ծննդավայր, սրբազան հայրենիք, ողջոյն քեզ, դարերու հովէն ու բովէն անցնող ցեղիս խաղաղութեան կայանն անմահ, դու երկիր հովուերգական, այսօր ողբակոծ հառաչանքներու տարափին տակ սրտամորմոք՝ սակայն միշտ խանդակաթ մօր մը պէս յաւիտենականութեան գոգին մէջ անմահացող բազմահալած ժողովուրդն Հայոց կը փնտռես քու աւերակներուդ մէջ։

Սոսկումը արհաւրալի պատկեր մը գծած է քու դաշտանկարիդ մէջ, զուլումի հրաշունչ ձայնը կը խեղդէ խղճերդ, օձեր ու վիշապներ դաժան նայուածքով իրենց ատամներուն թոյնը կը սրսկեն քու անտառ ու բերրի դաշտերուդ մէջ։

Նզովք կայ քու սրբազան աւերակներուդ մէջ, վրդովուած է միեւնոյն լռութիւնն իսկ, չկան խաղաղութեան աւետաւորներդ...

Ո՜հ, լաւ գիտեմ, վիշտդ թարմ է, խարոյկի վրայ նստած կը չարչարուիս, եւ այդ անշէջ ամբարտաւանը կը ճարճատէ քու շուրջդ իր լափլիզող բոցերով։ Ու այսպէս հազար ու մէկ ծակէ ու ծածկէ քու դարերու խաղաղութենէդ փոթորկայոյզ վիճակ մը ստացած է։ Սակայն դուն Հայոց աշխարհ, պաշտելի դրախտ, երկիր սիրասուն, լուսնակի ժպիտն ու արծաթոտ, աստղերդ մարգարտակուռ, երկինքդ կապոյտ ու ծծիր, հողդ կանանչաբոյր ու արգասաբեր, կանգուն կը մնաս դարերու յաղթանակներով, ողջո՜յն քեզ, նահատակ ժողովուրդի հայրենիք, հայրենիք մարգարտաշուրթ։

Բնութեան գեղածիծաղ երկնակամարին տակ թռչող այս հոգեթով, փառայեղ տեսարանները հայրենիքիս, պանդուխտ կեանքիս մարմաջը յագեցնելու համար, ու ահա հոգիիս խորքէն ձայն մը նորէն խեղդեց զիս։

Դժբախտ Հայրենիք, որո՞ւ համար ես արդեօք, քու հազարաւոր թաքուն փառքերովդ այդ աւերակ աշխարհի մէկ մասին վրայ կանգնած...

Այո, դուն մինակ չես հող, խաւարին մէջէն հոգեպայծառ նահատակներ իրենց անթաղ շիրիմներէն քեզ կը դիտեն։ Անոնք հոն ալ հանգիստ չեն, փոթորիկ կայ անոնց մէջ։ Այն բիւրաւոր սուրբերը ապրեցան քու ազատութիւնդ կերտելու, խորհրդանշելու ցեղին դիւցազնական ոգին, եւ սակայն դարերու ոսոխը բռնեց այդ ադամանդէ կեանքերը վերջացուց իր դարձուբելի եաթաղանով, անէ՛ծք վասին...

Ու դուն այսօր, նուիրական Հայրենիք, քու մինակութեանդ մէջ, այս գարնանաբոյր, քրքմագեղ արշալոյսին կարմրութեան տակ, արտասուահոս աչքերով հոգիէս ներս կը խուժես, մեր բազմատանջ մեռելներու մեղանուշ, խորհուրդ խորին ձայնը ինծի բերելու, պանդուխտի սիրտս ու զգացումներս պրկելու, որպէսզի աւելի ուժգին եւ աւելի յաղթապանծ եղանակով հնչեցնեմ բարձրագագաթ խռովքի ու նզովքի շարականս, Վահագնեան աստուածատուր զօրութեամբ...

Դիտեմ, միս մինակ, ճգնաւորի պէս մենաստանիդ անհրապոյր տեսարանին մէջ երազներու յղի աշխարհին յանձնած ես դուն քեզ, օտարութեան մէջ տուայտող բիւրաւոր բեկորներդ՝ քու սուրբ հողիդ նշխարները, կը մտաբերես, անոնց կսկիծը վիրաւոր հոգւոյդ եւ թախիծը՝ մկրտուած սրտիդ մէջ ամբարած։

Սակայն, պաշտելի ուխտավայր, նահատակներու սրբատուն հայրենիք իմ, հաւատաւոր զաւակներդ պիտի վառեն դիւցազներգութեանդ փարոսը, լուսաւոր աստղեր խաղաղութեան պարը բռնած պիտի ցնծերգեն երկնակամարդ զարդարելով...Յաւիտենական անդունդին մէջ չարչարուած հերոսները նոր առաքելութեամբ քու դափնեայ պսակդ պիտի հիւսեն իրենց արիւնոտ ձեռքերով... Եւ այս յուզիչ տեսարանին առջեւ ցեղիս վերելքի թմբուկը պիտի հնչէ բարձրագոռ, իսկ դու մենաստանիդ ցուրտ քէն սեւ խառն բաշերդ ցնցելով, Կարմիր Վարդանի շողշողուն սուրին պէս բաղուկներդ բացած՝ հոգեհատորներդ պիտի համբուրես փափկասուն մօր մը խանդաղատանքով։

Ողջո՛յն քեզ, երկիր պանծալի։

... Աւերակ հայրենիքիս ուրուագիծը լսեց կարօտերգս, ու անհետացաւ աչքէս։ Ու ես ուխտաւոր մըն էի թումբին վրայ թառած, երբ արեւը իր սուր ճառագայթներով սկսաւ ինծի հետ խաղալ...

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԱՐԻ ԵՒ ԱՆՁՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ

»»» «««

ԽՄԲ.— Առջի օր հաղորդած էինք ընկեր Յարութիւն Թահթաճեանի մահը՝ Պուէնոս Այրէսի մէջ։ Իր աշակերտներէն Ա. Միքէլեան հետեւեալ հրահանգիչ դրուագները կը հրատարակէ «Արմենիա»ի մէջ, որուն հիմնադիրն էր ողբացեալ ընկերը.—

1904ին Այնթապի Ամերիկեան Կեդրոնական Գոլէճի մէջ ինքն էր որ չահեցաւ պարապին շուրջը վազելու եւ չուանէն ցատկելու մրցանիշը։ 1906ին երբ Գոլէճը լմնցուց, իբրեւ ուսուցիչ հրաւիրուեցաւ Ադենեան Կրթարանը, ուր առանձնած էր՝ մարդակազմութեան, անգլիերէնի, աշխարհագրութեան եւ մարմնամարզանքի դասերը։

Առաջին տարին, իր ժրաջան աշխատութեամբ եւ ջանքերով, ուսանողները ունեցան անգլիերէն խմբագրական քերականութեան տետրակներ, որ մեծ պակաս մը կը լրացնէր։

Երբ արդէն ուսուցիչ եղած Յարութիւնը դպրոցէն ներս մտնէր, բոլոր ուսանողները կը վախնային իրմէ, որովհետեւ իր մէջ ունէր զինուորական կարգապահութիւն։ Իրմէ զատ ո եւ է ուսուցիչ մը այն ահ ու դողը չէր ձգած մեզ վրայ, ինչպէս Պ. Յ. Թահթաճեանը։ Ծեծելու համար դասադան չէր գործածեր, բայց երբ ձեռքը առնէր երկու կտոր կ'ընէր յանցաւոր աշակերտին վրայ։ Ես ալ, յանցանքս չյիշեմ, իբրեւ Թրքախօս, միշտ կ'արժանանայի իր պատիժներուն, ինծի թրքախօսութիւնը արգիլելու համար գտած էր առանձին միջոց մը։ Կտոր մը երկաթի վրայ խորագրած էր.— «Թրքախօս», ու այս մետաղը կը շրջէր բոլոր թրքախօս աշակերտներուն քով, զանոնք զգուշացնելու համար, որ թուրքերէն չխօսին, եւ որու ձեռքէն որ անցած էր այդ մետաղը՝ կը ծեծուէին, իսկ վերջինը՝ կրկնակի։

Օր մը, առանց եան անձամբ ինծի յանձնեց մետաղը։ Իսկ ես ալ, բոլոր օրը պահեցի քովս եւ որ եւ է մէկուն չտուի, որ այն օրը բոլոր թրքախօս տղաքը ազատ ըլլան խօսելու։ Որով այդ օրը բոլորի կողմէ ես պիտի պատժուէի։

Երբ պատիժի ժամը հասաւ, անունս տալով զիս կանչեց ու ըսաւ.—

— Ո՞ւր է «Թրքախօս»ը, որո՞ւ յանձնեցիր։

Ես ալ շատ զաւազան ճաշակելու համար՝ պատասխանեցի.—

— Վարժապետ, հաւատացէք որ գրպանս մոռցած եմ, տակաւին քովս է։

Բայց նոյն ժամանակ ուրիշ աշակերտ մը ձայն առնելով՝ մատնեց զիս, յայտնելով, որ «Միքէլեանը գիտմամբ ոչ ոքի չէ յանձնած»։

Պ. Յ. Թահթաճեանը նախ քանի մը հարուած իջեցուց «մատնիչ»ի ազդրին եւ ապա՝ ինծի վրաս։

Տեսնելով որ առանց արցունքի կ'ընդունիմ զաւազանի հարուածները՝ հիացաւ եւ քաղցր խօսքով ըսաւ.—

— 15 օր պիտի զրկուիս կէսօրուան պտոյտէն եւ 10 էջ գիր պիտի գրես։

Որմէ յետոյ խելքս գլուխս եկաւ եւ դարձայ հայախօս։

1907ին ան եղաւ մեծ վարպետ եւ վեհ քարոզիչ յեղափոխութեան գաղափարին՝ դպրոցի մեծատարիքներուն։ Յարութիւնը կանոնաւոր կերպով մեզի կը հայթայթէր յեղափոխական գրականութիւն — Րաֆֆի, Վիկթոր Հիւկօ, Ահարոնեան եւայլն։

Այսպէսով պատրաստուեցանք, բոլոր ընտանիքին անգամ ըլլալու ատենները, կարող երիտասարդներ եւ իբրեւ կուսակցական զինուոր՝ մտանք իր խումբին մէջ։ Տարի մը շարունակելով իր խստապահանջ հրամաններուն ներքեւ, սովորեցայ փոխել խումբս։

1909ին, Ատանայի ջարդի ժամանակ, Այնթապի ինքնապաշտպանութեան պատրաստութեան դերակատարն եղաւ, ինչպէս եւ պատրաստեց մարտունակ երիտասարդութիւն մը, խումբ առ խումբ, որոնք պատրաստ էին ազդանշանի մը, քալելու դէպի իրենց վերջնական ազատագրութիւնը։ Ինքն էր դարձեալ որ կրթարանի լսարանին մէջ կրկնակի օրերը տեղական լուրերու բաժինը առանձնած էր։

Յարութիւնը զինուոր ըլլալէ զատ նաեւ լաւ դաշնակահար էր։ Ան գիտէր խրախուսել ժողովուրդը յեղափոխական երգերով եւ նուագով։

Օր մը, Այնթապի Ամերիկեան Կեդրոնական Գոլէճի վերատեսուչ սար — Քամփին Ֆէքըլթին եւ անոր շուրջինները արգիլեցին Վարդանանց ազգային տօնը, բայց մեր ընկեր Թահթաճեանը իբրեւ թունդ յեղափոխական եւ ազգային սրբութեանց պաշտպանման զինուոր, տօնը կազմակերպելէն զատ՝ 40ի չափ հայ եւ բողոքական երիտասարդներ մտցուց Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, որ դաս մը եղաւ հակազգային Ֆէքըլթիին եւ իր համախոհներուն։

ՊՈՒԼԿԱՐ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԸ
Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

»»»·«««

Պուլկար ընկերվարական պաշտօնաթերթ «Նարօդ» իր մայիս 7ի թիւին առաջին էջին վրայ դրած էր ընկ. Մ. Վարանդեանի լուսանկարը։ Իսկ երկրորդ էջին մէջ, պուլկար ընկերվարական վեթերան եւ յայտնի քաղաքական գործիչ Եանքօ Սաքըզով, որ աւելի քան երեսուն տարիներէ ի վեր ծանօթ է մեր տարաբախտ ընկերոջ, տալէ վերջ հակիրճ կենսագրական նօթեր, իր կողմէ կ'աւելցնէ հետեւեալ տողերը.—

«Միքայէլ Վարանդեան անդամ եղած է Բ. Միջազգայինի Գործադիր մարմնին, ուր առաջին անգամ ծանօթացայ իրեն։ Անիկա միջազգայնականին մէջ կը ներկայացնէր հայ ընկերվարութիւնը, որ իր հետեւորդներն ունէր Ռուսիոյ, Թուրքիոյ մէջ եւ այլուր։ Իբր անոր հաւատարիմ արտայայտիչը, անիկա կը պատկանէր այն մեծ յեղափոխական հոսանքին, որ կրնար յամբարել զանազան ազգայնական եւ ընկերվարական միջավայրերու, ուր որ ընկերվարական Հայերը պէտքը զգացին գործելու։

Ընկ. Վարանդեանի հաճելի, պարզ եւ հեզահամբոյր բնաւորութիւնը կը հարկադրէր զինքը ըլլալ միշտ միացնող դերին մէջ, զոր ինքը յօժարակամ բռնած էր հայ ընկերվարականներու մէջ, միեւնոյն ժամանակ միացնող դերը յաճախ ի յայտ կը բերէր նաեւ միջազգային ընկերվարական վէճերու մէջ ալ։

Պատեհութիւնը ունեցած եմ քանիցս իրեն հետ տեսնուելու մեր երկրին մէջ ալ, ուր անիկա եկած էր զանազան առիթներով ամրապնդելու կապերը հայ գաղթականներու որոնց մօտ կը վայելէր անսահման յարգանք եւ ունէր իր հայրենակիցներու եւ ընկերներու վրայ մեծ ազդեցութիւն։

Համեմատաբար աւելի երիտասարդ, Վարանդեան, սակայն, իրայատուկ վճռականութիւն մը ունէր թէ իբր գործնական մարդ եւ թէ իբր մտածող խորհող մը։ Ամէն տեղ եւ ամէն հարցի մէջ դիրք կը բռնէր ըստ մեր մարքսեան ընդհանուր հասկացողութեանց, զորս այնքան լաւ եւ բացուցած եւ մարսած էր։

Պատկանելով անձամբ քանի մը պետութեանց մէջ ցրուած եւ ընկճուած ազգի մը, անիկա մեծ պաշտպանն էր ճնշուած ազգերու եւ ազգային փոքրամասնութեանց։ Յանձին ընկեր Մ. Վարանդեանի մենք միշտ կը գտնէինք համոզուած եւ յամառ պաշտպան մը Պուլկարիոյ դրացի պետութեանց մէջ ապրող պուլկար փոքրամասնութեանց։ Մենք միշտ վստահ էինք անոր համարձակ, անվերապահ եւ անդրդուելի պաշտպանութեանը, զոր ցոյց կուտար պուլկար եւ ուրիշ ազգերու փոքրամասնութեանց մասին։

Միքայէլ Վարանդեանի յիշատակը պիտի մնայ ընդմիշտ վառ մեր գիտակցութեան մէջ։ Մենք ամենայն անկեղծութեամբ կը բաժնենք ցաւը իր եւ մեր հայ ընկերներուն, այն թանկագին կորուստին համար, զոր կրեց հայ ընկերվարական շարժումը անոր անակնկալ մահով։

ՀԱՅ ՄԸ
ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

ooooo

«Արթիսթ տը Փրովանս»ը, հաւատարիմ իր սովորութեան, այս տարի ալ, Մարսէյլի դպրոցին վեհաշուք սրահներուն մէջ սարքեց իր գեղարուեստական ցուցահանդէսը։

Նկարչութիւնն է տիրապետողը հոն։ Արձանագործութի՞ւնը... փոքրիկ քանի մը նմոյշներ ունի միայն։ Անցեալ տարի, թէ նկարները եւ թէ արձան — արձանիկները աւելի ճոխ էին։

Ուշադիր նայուածք մը կը բաւէ, դիտելու համար թէ հին դասական արուեստը — գիծերու եւ լոյսի արուեստը որուն առաջին եւ անհրաժեշտ պայմանը պայծառութիւնն է, իսկ երկրորդը գիծերու ճշդութիւնը — նահանջելու վրայ է։ Իսկ նոր արուեստը յամրաքայլ կը բարձրանայ Օփերայի սեմէն մինչեւ ամենավերի յարկը։

Մօտէն ահա անհրապոյր է նկար մը, երանգապնակ մը կարծես ուր նկարիչը գոյները իրար խառնած է աննպատակ եւ անփոյթ։ Բայց հեռացէք, երբ դիտողին հեռաւորութիւնը կ'աւելնայ նկարէն, գոյները կը թուին զատուիլ, նոր գիծեր կ'երեւին, ձեւեր կ'որոշուին եւ այդ գոյներու քաոսին մէջէն ահա սքանչելի յստակութիւն մը եւ ներդաշնակութիւն մը կը ցայտեն։

Եթէ դասական արուեստը մեծ «Թէքնիք»ի կը կարօտի, նոր արուեստը մեծ երեւակայութեան եւ ուժեղ անհատականութեան վրայ հիմնուած է։

Նոր արուեստը աւելի կարելիութիւն կուտայ նկարիչի մը զգալու չափը եւ անհատականութիւնը արտայայտելու քան թէ դասականը (դասականները կրնան ծծածել բնածին վրայ)։

Պիտի չխօսիմ հոս «Սէյմօ»ի, «Սալօ»ի եւ նման ծանօթ անուններու մասին, որոնք ոչ միայն իրենց արձանի գնահատանքը կը ստանան ամէն ցուցադրութեան, այլեւ արդէն «վարպետ» անունը կրելու կը մօտենան։ Պիտի խօսիմ ամբողջ Սալոնին մէջ միակ Հայ անունի մասին, Պօղոս Տօտաքեանը, որ կ'երեւայ Մարսէյլի նկարչական ամէն ցուցահանդէսներու մէջ։

Տօտաքեանի նկարը կը ներկայացնէ «կղզիներու մայր» կոչուած կղզին եւ իր շրջակայ կղզեակները։ Ուշագրաւ է Պ. Տօտաքեանի ճաշակը տեղի ընտրութեան մէջ։ Ան բարձր տեղ մըն է մագլցած, ուրկէ լայն անկիւնով մը կրցած է կղզիներուն ամբողջութիւնը ամփոփել։ Մօտի շէնքերուն մեծութիւնը սքանչելապէս կ'արտայայտէ համեմատութիւնը կղզիներուն հեռաւորութեան եւ նկարչին գտնուած տեղին բարձրութեան։ Գորշագոյն է մայր կղզին, իսկ սեւի մօտ կղզեակները։ Իրերը իրենց բնական գոյները կորսնցնելու եւ մթագնելու վրայ են, մինչ հորիզոնը վարդագոյն է, դալուկը, բայց քիչ մը ճոխ լոյսով ողողուած։ Արեւմուտքի չքեղ տեսիլ։

Նկարը հանդարտութիւն կը ներշնչէ։

Տօտաքեանի նկարչութիւնը թէեւ բոլորովին դասական չէ, գոնէ լայնօրէն անոր ազդեցութիւնը կը կրէ։ Արդեօք ատոր համա՞ր է որ իր նկարին մէջէն բանաստեղծը պոռթկար։

Որ մէկ դպրոցին ալ պատկանած ըլլայ ան, Տօտաքեան կը մնայ մեծ ճաշակով եւ արուեստով օժտուած նկարիչ մը։

Շատ ցաւալի է որ երիտասարդ նկարիչը ամբողջ իր ժամանակը կը յատկացնէ օրուան հացը ապահովելու։ Ի գին մեծ դժուարութիւններու, ան կը շարունակէ մշակել բնածին ձիրքը որ, ոչ միայն իրեն հոգեկան գոհացում տալու կը նպաստէ, այլ մանաւանդ հայ անունը նկարչական կարեւոր սալոններու մէջ պանծացնելու կը ծառայէ։

Քաջալերանք և շնորհաւորութիւններ մեր շատ երիտասարդ նկարիչ Տօտաքեանին։

Ե. ՆԵՐՍԷՀ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Շաբաթական տեսութիւն

oooo

Չորեքշաբթի օր Աթէնքի մէջ սկսան մեծ հանդիսութիւններ — որոնք պիտի տեւեն մինչեւ յառաջիկայ Եշ. օր — տօնելու համար արդիական Ողիմպիական խաղերուն հիմնարկութեան 40րդ տարեդարձը։

Ինչպէս ծանօթ է՝ ֆրանսացի Պառոն Փիէռ տը Քուպէրթէն է որ նախաձեռնարկ եղաւ պատմական ժամանակներու Ողիմպիական խաղերուն վրայ չափուած Միջազգային Մրցումներու հաստատման, 1894ին, երկու տարի վերջ՝ 1896ին արդէն Աթէնքի մէջ տեղի կ'ունենար Միջ. Ողիմպիականներուն առաջինը։

Այս շաբթուան զուգադիպող 40րդ տարեդարձին առթիւ Հելլէնները պատրաստած են փայլուն հանդիսութիւններ, որոնց կարգին՝ ուխտագնացութիւն մը դէպի Ողիմպոս եւ Մարաթօն, ի պատիւ Միջ. Ողիմպիական Յանձնաժողովի անդամներուն։

⁂ Այսպէս ուրեմն, Ֆրանսա անցեալ հինգշաբթի օր հակառակ ամէն ակնկալութեանց յաղթեց Հոլանտային, 5—4ով։ Ոչ մէկ բան նախատեսել կուտար այս արդիւնքը, քանի որ այս տարի Ֆրանսա բացի Պելճիքայի եւ Լիւքսէմպուրկի վրայ իր տարած յաղթանակներէն, ոչ մէկ փայլուն արդիւնք ձեռք էր ձգած, մինչ Հոլանտա միայն մէկ նշանակէտի տարբերութեամբ պարտուելէ վերջ հուժկու Աւստրիացիներէն, ջախջախիչ պարտութեան մը մատնած էր Պելճիքան եւ Հոլանտան, այն աստիճան որ Հոլանտայի մէջ հիմա երգ մը հանած են, — «Հռոմ պիտի երթանք» — որ ամէնուն բերանն է, եւ ըսել կ'ուզէ թէ աշխարհի ախոյեանութեան մրցումներուն մէջ գոնէ ֆինալ պիտի հասնին։

Իրաւ ալ, ցարդ Հոլանտա Եւրոպայի զօրաւորագոյն ազգերէն մէկը նկատուած էր, քանի որ 1924ին եւ 1928ին երկու անգամ շատ փոքր տարբերութեամբ մը (0—1 եւ 0—2) պարտուած էր Ուրուկուայէ որ յետոյ այդ տարիներուն եղաւ աշխարհի ախոյեանը։ Մինչեւ հիմա, իրենց Ֆրանսայէ կրած պարտութենէն յետոյ, ամէն ոք հարց կուտայ թէ ասոնք պիտի կրնա՞ն նոյն իսկ յաղթել Զուիցերիացիներուն, որոնք մայիս 27ին իրենց հակառակորդները պիտի ըլլան։ Միւս կողմէ՝ Ֆրանսացիները քիչ մը նուազ երկիւղով դէմ դիմաց պիտի գան Աւստրիացիներուն հետ նոյն օրը Թորինոյի մէջ։ Ֆրանսացիները շատ ղարմանալի են. կամ շատ քիչ խաղ մը կ'ըլլեն, կամ այնքան խիզախ, յանդուգն ու արագ խաղարկութիւն մը կ'ունենան որ հակառակորդը կը շուարի։ Այլապէս իրենց ունեցած կարողութիւնները դէթ առայժմ աւելի բարձր արհեստագիտութեան մը արդիւնքը չեն։

⁂ Եթէ իրենց արհեստագիտութիւնը քիչ մը աւելի հաստատ հիմերու վրայ դրուած ըլլար, Մարսիլիոյ Փութպոլիստները պէտք չէր որ կորսնցնէին անցեալ հինգշաբթի օրուան իրենց Գ. Ա. տը Փարի խումբին դէմ կատարած մրցումը։ Ինչպէս ըսած էինք Մարսիլիա Ֆրանսայի ախոյեան ըլլալու համար պէտք ունէր երկու կէտի եւ պիտի խաղար երեք մրցում։ Արդ, ան արդէն կորսնցուց երկուքը՝ մէկը՝ Գ.Ա. տը Փարիի եւ միւսը կիրակի օր Լիլի դէմ։ Իրեն վերջին յոյս մը կը մնայ, — յաղթել այս կիրակի Մարսիլիոյ մէջ՝ Էքսէլսիորի — այսպէս Սէթ որ իրմէ մէկ կէտ աւելի ունի, պիտի չահի նաեւ ախոյեանութիւնն ալ, Բաժակը շահելէ վերջ։ Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել թէ Ֆէտէրասիոնը Մարսիլիոյ խաղցողներէն երկուքը՝ Տի Լօրթօ եւ Զէյմանին կախակայեց բաժակին վերջին մրցման օրը դատաւորին դէմ լեզուագարութիւն ըրած ըլլալնուն համար։

⁂ Ճիշդ ազգային բաժանման մէջ տիրող անստուգութեան պէս, Բ. դասակարգին հիւսիսային խմբակին առաջինն ալ միայն կիրակի իրենց յայտնի եղաւ. Ռուան եւ Փարիզի Ռէտ Սթառ խումբերը հաւասար էին 35ական կէտերով. բայց Ռէտ Սթառ է որ շահեցաւ տիտղոսը, որովհետեւ իր ըրած եւ կորսնցուցած նշանակէտերուն համեմատութիւնը — որուն Անգլիացիները «կօլ — ավըրէճ» կ'ըսեն, աւելի զօրաւոր էր։ Ռէտ Սթառ ուրեմն յառաջիկայ եղանակին կը մտնէ Ա. դասակարգին մէջ Ալէսի ընկերակցութեամբ, Նիս եւ Գ. Ա. տը Փարի կ'իջնեն Բ. դասակարգ։ Իսկ Ռուանի, Միւլհուզի, Սթրազպուրկի եւ Սէնթ Էթիէնի միջեւ մրցաշարք մը պիտի որոշէ այն երկու խումբերը որոնցմով յառաջիկայ եղանակին Ա. դասակարգին խումբերուն թիւը 16ի պիտի բարձրանայ փոխանակ այս տարուան 14ին։

⁂ Ֆրանսա 1927էն մինչեւ անցեալ տարի չէր մասնակցեր «Տէյվիս Քըփ»ի մրցումներուն որոնցմէ յաղթական ելած ազգ. խումբն էր որ կը ջանար իրմէ խլել բաժակը։ Այս տարի այդ դերը վիճակուած է Անգլիոյ՝ որ անցեալ տարի շահեցաւ զայն, մինչ Ֆրանսա այս շաբթուընէ իսկ սկսեալ պիտի մրցի մինչեւ որ պարտուի կամ հասնի վերջին մրցումը։

⁂ Հազիւ շաբաթ մը մեզ կը բաժնէ աշխարհի ախոյեանութեան մրցաշարքին սկզբնաւորութեան թուականէն։ Իտալիա երթալիք 16 ազգային խումբերը այս միջոցիս հանդիստ կ'ընեն կամ վերջին պատրաստութիւնները կը լրացնեն։ Մեքսիկացիները եւ Մ. Նահանգներու Ամերիկացիները որոնք Հռոմի մէջ պիտի մրցին մայիս 24ին, արդէն իսկ Իտալիա կը գտնուին, նոյնպէս Աւստրիացիները որոնք կը մարզուին Իտալացիներու հետ դրացնաբար։ Ֆրանսացիները կեդրոնացած են Քոմփիէնեի մէջ անգլիացի մարզիչ Քէթմընի ղեկավարութեան տակ։ Գերմանները անգլիական Տէրպի Քընթրիի խումբը հրաւիրած են իրենց ազգային կազմը մարզելու համար. Սպանացիները՝ անգլիական Սըռնտէրլէնտը։ Շուէտացիները, որոնք իրենց համար անսովոր եղանակի մը պիտի հանդիպին Իտալիոյ մէջ, վարանոտ են, Արժանթինցիները եւ Պրազիլիացիները այս օրերս կը հասնին Իտալիա ուր բոլոր խումբերը կեդրոնացած պիտի ըլլան յառաջիկայ երեքշաբթի օրէն սկսեալ։

« Յառաջ »ի յառաջիկայ թիւերէն մէկուն մէջ պիտի տանք աւելի մանրամասնութիւններ։

Ժ. Ե.

ԽՄԲ.— Ուրախ ենք մեր մարզասէր ընթերցողներուն յայտնելու թէ Փութպոլի Համաշխարհային Բաժակին կազմակերպիչ յանձնախումբը «Յառաջ»ին ալ մամուլի հրաւիրագիր ղրկած է, եւ օրը օրին տեղեկութիւններ կը հաղորդէ։

Նոր տեղեկութիւններ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԴԷՊՔԻ ՄԱՍԻՆ

«Նոր Օր»ի թղթակիցը կը գրէ Պէյրութէն (4 մայիս).—

Ապրիլ 29ի կիրակի օրը ընդհանուր Նահատակաց յիշատակին մասնաւոր արարողութիւն մը կատարուեցաւ Դամասկոսի եկեղեցիին մէջ։

Տեղւոյն Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները եւ գայլիկները (քանի չափ) իրենց սկաուտական դրօշակով եւ կաթ. փոխանորդին հրաւէրով, եկեղեցի կուգան եւ բակը շարուելով կը սպասեն որ եպիսկոպոսը իր քարոզը վերջացնէ եւ բակը տեղի ունենալիք հոգեհանգստի արարողութեան մասնակցին։

Երկու հին կամաւորներ սկաուտներուն դրօշակը տեսնելով կը կատղին եւ ներսը եպիսկոպոսին գրութիւն մը կը ղրկեն, պահանջելով որ սկաուտներուն դրօշակը ծալլել տայ։

Սրբազանը քահանայի մը միջոցով Թուրք գործակալներուն փափաքին գոհացում տալ կ'ուզէ։ Քահանան սակայն տեսնելով որ եռագոյն պարզուած չէ, այլ եղածը պարզ սկաուտական սովորական դրօշակ մըն է, եռագոյնի նմանութեամբ եւ միւս կողմէ հեռատեսութեամբ կը գուշակէ որ անախորժ դէպքի մը պատճառ կրնայ ըլլալ, իր մեծաւորին հրահանգը չի գործադրեր։

Ասոր վրայ բողոքող քաջերը նահատակաց յիշատակը սեւցնելու համար կը յարձակին խոհեմ քահանային վրայ եւ կը սկսին մօրուքէն քաշել։ Տեղի կ'ունենայ իրարանցում եւ կռիւ։ Աթոռները օդին մէջ կ'երթեւեկեն, գաւազաններ շարժման մէջ կը դրուին։ Ազգային մըն ալ օդին մէջ հրազէն կը պարպէ քաջերը սարսափեցնելու համար։ Կ'երեւի փամփուշտներէն մին կը հանդիպի ներկաներէն մէկուն, որ կը վիրաւորուի։ Դանակով երկու հոգի եւս կը վիրաւորուին թեթեւ։ Բոլոր այս անցուդարձերուն ի տես ժողովուրդը անմաս կը մնայ եւ շուտով եկեղեցիին բակը կը պարպուի։ Հոն կը մնան միայն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները, իրենց դրօշակը բարձր, կոտրած գաւազաններով, որոնց մեծագոյն մասը իրենց ձեռքին մէջ պահեր էին։ Փոքրիկ, բայց նահատակներուն իրապէս արժանի հայ գայլիկները շարք կազմելով իրենց նուիրական սկաուտական դրօշակին առջեւէն եւ կանոնաւոր քայլերով կը վերադառնան իրենց պաշտօնատեղին։ Հակառակ տեղական թերթերու արձագանգին, մահ չէ պատահած։ Տարակոյս չկայ որ կաթ. փոխանորդ Եփրեմ եպիսկոպոս այս տխուր դէպքին մէջ յանցանքի բաժին մը ունի, ժամանակին ոստիկաններ բերել չտալուն համար։

ՀԱՅԵՐԸ ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ ՄԷՋ

Տիարպէքիրէն վերջերս Պոլիս դարձած էր տեղւոյն հոգեւոր հովիւը, Սիոն քահանայ։ Անցեալ օր, մեկնելէ առաջ Տիարպէքիր, հետեւեալ տեղեկութիւնները տուաւ.—

Տիարպէքիրի մէջ 160 տուն Հայ կայ, 10ը տեղացի, մնացեալը եկուոր։ Ընդհանրապէս չէնքի աշխատաւոր են — քարակոփ, գործաւոր, եւն.։ Կան նաեւ երկաթագործներ, մէկ հոգի ալ մետաքսի գործով կը զբաղի։ Ոսկերիչ մը կար, բայց վերջերս մեռաւ։ Հայերը ընդհանուր կերպով ինքնաբաւ են։

Երկու եկեղեցիներէն Ս. Սարգիսը խարխուլ վիճակի մը մէջ կը գտնուի եւ իբրեւ մթերանոց կը ծառայէ Առաջնորդարանին։

Նախորդ հովիւ Աշոտ քհյ. համաձայնած էր Քաղդէացիներու հետ եւ անոնց եկեղեցիին մէջ կը կատարէր պաշտամունքը։ Ներկայիս բողոքականներու հետ նոյն եկեղեցիին մէջ կը կատարուին արարողութիւնները։ Աշոտ քհյ. սուր վէճեր կ'ունենայ Թաղականութեան հետ եւ օր մըն ալ պատարագի ժամանակ վար կ'առնուի խորանէն։ Գլխաւորաբար այս պատճառով է որ հեռացաւ։ Նիւթական լաւ վիճակ ունէր եւ երեք ինքնաշարժ կարասիով եւ գորգերով մեկնեցաւ։

Աշոտ քհյ.ի մեկնումէն յետոյ, Քաղդէացիներու վարդապետը ինն ամիս կատարած է Հայերու հոգեւոր հովուութիւնը, եւ այս պատճառով դժգոհ մնացած է Սիոն քհյ.ի ժամանումէն։ Ասոր հետեւանքով, վարդապետը միշտ կ'աշխատի խոչընդոտ յարուցանել եւ պառակտում սերմանել Հայերու միջեւ։

Սիոն քհյ. յաջողած է օգտուիլ կառավարութեան բարեացակամութենէն եւ մատակարարել չէնքերը իբրեւ միւթէվէլի։ Ամէն կիրակի կը պատարագէ շարժական սեղանին վրայ։ Պատրաստած է դպիրներ, որոնք կը կատարեն երգեցողութիւնները։ Բարեպաշտ է ժողովուրդը։ Ծաղկազարդէն մինչեւ Զատիկի մեռելոցի օրը, 30 ոսկի պնակի հասոյթ գոյացած է։ Կազմուած է երեք անդամէ բաղկացած Թաղ. Խորհուրդ մը, որ ստանձնած է եկեղեցիին եւ կալուածներուն մատակարարութիւնները, եւ կարօտներուն նպաստ կը բաշխէ։ Թէեւ փորձ մը եղած է որ աղջիկներ ալ մասնակցին պատարագի երգեցողութեանց բայց չէ յաջողած, շատ կանխահաս նկատուելով։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 16 մայիս.— Խորապէս ազդուած ողբացեալ Միք. Վարանդեանի յուղարկաւորութենէն վերադարձին մեզի պատահած արկածին համար ղրկուած ցաւակցական նամակներէն, հեռագիրներէն, «Յառաջ»ի միջոցաւ մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք մեր մօտաւոր եւ հեռաւոր ընկերներուն եւ բարեկամներուն։

Լեւոն Տէր Սարգիսեան
Յակոբ Տէր Սարգիսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱ՛Հ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

«Յուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 մայիս).

— «Մեր տրամադրութեան տակ է խմորատիպ թռուցիկ մը, որ մայիս 1ին, երեքշաբթի գիշեր, ցրուած է Պէյրութի մէջ (անշուշտ նոյնը նաեւ Սուրիոյ այլ քաղաքներու մէջ)։

Ահա հատուած մը այդ թռուցիկէն, ուր գիրերը միայն հայկական են, մինչ լեզուն, ոճը, ոգին ու զառանցանքները համակ թուրք ու ռուս կը հոտին։

Ճիգ ընենք նոյնութեամբ այդ գոհարը խմորատիպէն հոս փոխադրելու.

«Դաշնակցական թալանչիութեանց տիրապետութիւնը, հայ ժողովուրդի համար անսահման յուսահատութեան, սովի եւ թշուառութեան խորհրդանիշը եղող երագոյն (ճիշդ այդպէս ալ գրուած է··· եՐագոյն) բուռւած ֆուրջի կտոր եկեղեցիի մէջ, հակառակ առաջնորդի կամքի, բռնութեամբ կախելու պրովաքասիոն սարքելէ վերջ, եկեղեցիի մէջ դարանակալ սպասող դաշնակ ոճրագործներու գնդակով մահամերձ աստիճանի վիրաւորուած է համեստ աշխատաւոր, ընտանիքի հայր Յովհաննէս Գաճեանը, նոյնպէս վիրաւորուած են ուրիշ բազմաթիւ երիտասարդներ»։

Քիչ մը վարը նոյն խմորատիպին մէջ կը կարդանք.

«Այս կռիւը կրնա վերջանալ միայն կամ Դաշնակցութեան եւ կամ հայ աշխատաւորութեան մահով։ Չէ', հայ աշխատաւորութիւնը չպիտի մեռնի, պէտք է (Եր՝ բնագրինն է) մեռնի ոճրագործ Դաշնակցութիւնը։ Ոտքի՛ դաշնակ ոճրին դէմ (նոյնպէս բնագրինը), ոտքի՛ դաշնակ ոճրագործ շեֆերուն դէմ։ Փօյքօթի ենթարկեցէք դաշնակցականին բոլոր ձեռնարկները, Ազգային հաստատութիւններէն, հայրենակցական միութիւններէն դուրս Դաշնակները։ Փակեցէք դաշնակցական ոճրատունը՝ Ճեմարանը»։

Խմորատիպին տակ կայ հետեւեալ ստորագրութիւնը, — «Դաշնակ տեռորի դէմ պայքարող առժամեայ կեդրոնական կոմիտէ»։

Այս խմորատիպը իր լեզուով ու ոգիով ձեզի չի՞ յիշեցներ, — «Ա. Նիկոլ»ը, Մարսիլիոյ «Ազգարժունկոմը» (կարդալ··· Ազգային արժանապատուութի՛ւն ունեցողներու կոմիտէ), Նիւ Եորքի «Դուրյանձփրնտ»ը, Եգիպտոսի «Սրտաբեկ» եւն. եւն.։ Վարձկան եւ անվարձ սրիկաներու այն շղթակոյտը, որ խմբուած է այսօր «միացեալ» կոչուած ցեղադաւ յարկին տակ։

Օր մը առաջ, Ապրիլ 30ին, նոյն Պէյրութի մէջ, խմորատիպ այլ թռուցիկ մը լոյս կը տեսնէ — նոյն գիրերով, նոյն ոգիով եւ նոյն ձեռքով գրուած — այս անգամ սակայն Մայիս 1ի առիթով։

Թռուցիկի վերջաւորութեան յորդորելով հայ ժողովուրդը պայքարի ելլել «արար դասակարգային եղբայրներու կողքին», խմորատիպը կ'եզրափակէր.

— Յանուն··· «Սուրիոյ ազգային ազատագրման, Սուրիոյ բանուոր — գիւղացիական կառավարութեան հաստատման, Խ. Միութեան եւ անոր մէկ հաւասար անդամը եղող Խ. Հայաստանի իմպերիալիստական պատերազմի դէմ պաշտպանելու համար։

«Մտէ՛ք կոմկուսի մէջ։

«Կազմակերպեցէք պայքարի կոմիտէներ։

«Զօրացուցէք սենտիքայական շարժումը»։

Այս անգամ արդէն խմորատիպին տակ կայ հետեւեալ ստորագրութիւնը, — «Սուրիոյ Կոմկուսի Պէյրութի Կոմիտէ»։

Այս «Կոմկուս»ն է ահա, որ իր ետեւէն «միացեալ»ի միւս սրիկաները քաշելով, հայ եկեղեցիի շրջափակը պատերազմի դաշտերու կը վերածէ, յանո՛ւն «բանուոր — գիւղացիական կառավարութեանց հաստատման», յանո՛ւն Դաշնակցութեան ֆիզիքական բնաջնջման»···։

ՓԱՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹԸ

Այս շաբթու, մայիս 17էն (Եշ.) մինչեւ 21 մայիս, Սալ Վակրամի մէջ տեղի կ'ունենայ Փարի Միջազգ. շաբաթը, կազմակերպուած փէտերասիոն էնթէրնասիոնալ եւ Սէնտիքա Նասիոնալ տը լա տանսի կողմէ Լոնտոնի «Տէնսինկ Թայմզ» թերթին նուիրատուութեամբ եւ մասնակցութեամբ 45 ազգերու ներկայացուցիչներու։

Երեք տեսակի մրցումներ կը կազմեն այդ «շաբաթուան» յայտագիրը. Ա. արդիական պարերու աշխարհի ախոյեանութեան մրցումները (բաժնուած չորս դասակարգերու՝ փրոֆէսիոնէլ, ամաթէօր, միքսթ եւ փրոֆէսէօր).

Բ. Բեմական պարերու մրցումներ։

Գ. Կիներու պարային վայելչութեան մրցումներ։

Ֆրանսայի Գեղարուեստից Նախարարութեան հովանաւորութիւնը վայելող այս միջազգային մրցումներուն ժիւրին բաղկացած է Փարիզի հանրածանօթ երկսեռ արուեստագէտներէն։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Այս երեկոյ, Մարսիլիոյ ամէնէն գեղեցիկ սրահներէն մէկուն մէջ, տեղի կ'ունենայ Հայկանուշ Թորոսեանի երգահանդէսը։ Ինչպէս Դ. էջին վրայ մանրամասնութիւններուն մէջ պիտի տեսնուի, յայտագիրը կազմուած է մասնաւոր խնամքով եւ օտար կամ հայ երաժիշտներու գունագեղ ցուցադրութիւն մըն է որ կատարուած է։

Աւելցուցէք տաղանդն ու շնորհքը երիտասարդ երգչուհիին, ապահով յայտարարելու համար թէ երաժշտական իրական խնջոյք մը պիտի վայելեն Մարսէյլցիները։

Սիրուած ու ժողովրդական երգչուհին գնահատելու համար, այս երեկոյ Մարսիլիոյ գեղարուեստասէր գաղութը դէպի Սալոն Մասիլիա։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՆԵՑՈՒԿԸ

»»»··«««

Արամն սթափւում է։

— Արաքս ··· Թող դժուար չգայ քեզ, բայց ես եկել եմ յայտնելու, թէ վճռել եմ շարունակել զինուորական ծառայութիւնս։

Ներիր ինձ, Արաքս, ու այն համբոյրը համարիր եղբայրական մի սուրբ համբոյր շրթունքներիդ դրոշմած։ Դու ազատ ես տնօրինել կեանքդ ինչպէս որ ուզես։

Այդ վերջին բառերը պատռում են նրա սիրտը, օ՛, նա այնպէ՛ս, այնպէս սիրում է Արաքսին։

Մի պահ լռութիւն։

— Այն համբո՞յրն, Արամ, ես գիտեմ նրա արժէքը, ու արժանի պիտի լինեմ նրան։ Գնա՛, ուր կանչում է քեզ քո ներքին ձայնը։ Գնա՛, ուր մղում է քեզ պարտականութեանդ զգացումը։ Ես քո հարսն եմ, ու պիտի սպասեմ քեզ։

— Արա՛քս···

— Կ'ուզենայի աւելին լինել, լինել քո կինը եւ սպասել քեզ քո տանը։

— Արաքս, դու չգիտես ինչ ասել է զինուորութիւն. մանաւանդ թշնամիներով շրջապատուած մի երկրի զինուորութիւն։ Կռիւ կայ, ու կռուի մէջ մահ։

— Այն ժամանակ ես կը լինէի քո այրին, հպարտութեամբ կը կրէի քո սուգը, եւ երջանիկ կը լինէի, եթէ քեզնէն ունենայի մի զաւակ ու մեծացնէի քո օրինակով, իբրեւ մի նոր նեցուկ հայրենիքիս պաշտպանութեան։

— Արա՛քս···

— Արամ···

Եւ մի երկրորդ համբոյր պսակեց նրանց սիրոյ ուխտը։

×

Ապարդիւն անցան նաեւ հօրեղբայրների ու մօրեղբայրների խորհուրդներն ու աղաչանքները։ Մի քանի օր յետոյ Արամը՝ իբրեւ կամաւոր զինուոր մեկնեց իր զօրամասը՝ Սարըղամիշ։ Մի քանի օր մօտիկ բարեկամներ եկան գացին Ծովիկ ապլայի մօտ, նրան մխիթարելու, համոզելու համար, որ հաշտուի եղելութեան հետ, շատ չտխրի, իր գործին նայէ, տունը պահպանէ։

Թող ողջ լինի Արամը, թող զինուոր լինի։ Վերջապէս կամաւոր է նա երբ ուզէ, տուն կը դառնայ, ջահել է, երկար չի տեւի, մի օր էլ կը ձանձրանայ, կը գայ։

Ինչ պիտի անէր Ծովիկ ապլան, ուզէր — չուզէր պիտի հաշտուէր, պիտի տոկար, պիտի սպասէր։ Տունը կար իր առօրեայ հոգերով ու գործերով։ Գարունն էր սկսւում։

Արաքսն այլ եւս աւելի յաճախ էր գալիս նրա մօտ, օգնում էր նրան, խօսում էին Արամի մասին, փոխադարձաբար մխիթարում։

Բայց այդ բոլորը քիչ էր լցնելու համար Արամի թողած բացը։ Տունը դատարկ էր կարծես, մանաւանդ երեկոները շատ դժուար էին անցնում Ծովիկ ապլայի համար։ Սենեակի պարապը, միջոցի խշշոցը չարչարում էր նրա ականջը, սիրտը։ Մենակ էր, տխուր, տխո՛ւր։ Մարտ ամիսն էր արդէն, կովի ծնելու օրերը, Յակոբ ախպէրը գոմէն ու այգիէն չէր հեռանում, գործ շատ ունէր։ Պէտք էր կտրատել ծառերի աւելորդ ճիւղերը, գիզել հիւանդ ծառերը, պէտք էր շտկել, կարգի բերել այգու վարերը, պէտք էր շտկել, կարգի բերել այգու առուները, պէտք էր ··· Օ՛, այնքան շատ գործ կար անելու, անասունները, այգին, այնքան գործ ունէր նա որ ժամանակ չունէր Ծովիկ ապլայի առանձնութեան ընկերանալու։ Ու Ծովիկ ապլան մենակ էր, մենա՛կ իր վշտերի, իր կորած զաւակների, իր ահաւոր ցաւերի հետ։

Մարտի մի խենթ գիշեր էր։ Անձրեւախառն ձիւնատարափ կար, քամին ոռնում էր ու սարսեցնում մըրսեցնում մարդու մարմինը։

— Վը՛ոռ, վը՛ոռ, վը՛ոռ···

Դռներն ու պատուհանները տեղահան պիտի լինեն կարծես, ծառերը կը ճկին, արմատահան պիտի լինեն. ցասում կայ օդում։

Յակոբ ախպէրն էլ տանը չէ. ապրանք է տարել գիւղ խոտի հետ փոխանակելու։ Գոնէ երբ նա տանն է լինում, թէկուզ հեռու, գոմում կամ այգում, Ծովիկ ապլան նորէն բոլորովին մենակ չի զգում իրեն։

Իսկ այս գիշեր։

— Վը՛ոռ, վը՛ոռ, վը՛ոռ···

Մենակ նստած է Ծովիկ ապլան, քունը չի տանում, վառարանում շարունակ փայտ է աւելցնում, նրա ուրախ չրթչրթոցով տան լռութիւնը փարատելու համար։

Կրակն ընկեր է մարդու, մխիթարութիւն։ Բոց, բոսոր, կարմիր, վարդագոյն, բոց··· Բայց այդ էլ չկայ, քամին յետ է տալիս ծուխը, լցնում է սենեակը։ Ու պաղ սենեակը, մութ սուսերները, ոռնացող քամին, պատուհանները ծեծող տեղատարափը տանջում, չարչրկում են նրան։

— Աստուա՛ծ, սեւը գլխին երեք զաւակ մեծացնել ու այսօր մէկն էլ չունենալ մօտը։ Գոնէ մի հարս ունենար տանը, մի թոռնիկ օրօրոցում, ծնկների վրայ, օրօր երգէր նրան, հէքեաթ պատմէր նրան, յոյսը կապէր նրա յոյսին, ինքը պատուանդան, նրան սիւն բարձրացնէր իր տան օճաքին։

Ինչո՞ւ, Աստուած, ինչո՞ւ։

Ժամանակը կանգնել է կարծես, չի անցնում, մի ծանր բեռ կայ Ծովիկ ապլայի կուրծքին։

— Թի՛ք, թա՛ք, թի՛ք թա՛ք, թի՛ք թա՛ք···

Դառնում է ժամացոյցն անվերջ, բայց ժամանակը չի շարժւում, կեցած է նոյն տեղում, պարա՛պ, պարա՛պ մի տեղում։

Գոնէ կարողանար քնել, քնել ու երազ տեսնել, լինել երեքի հետ, երեքի հետ, որոնց համար անցաւ իր կեանքը բոլոր։ Լինել երեքի հետ թէկուզ երազում։ Ա՛հ···

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ։

Հասկալն է հաչում կատաղօրէն, շղթան է պոկում։ Արդեօք մէկը դուռը զարկե՞ց։ Ո՞վ պիտի լինի այս ուշ գիշերին։ Հովն է շարժել դարպասը, ու շունը մարդ է կարծել, մինչ չունի, կը համոզուի, որ մարդ չկայ, կը հանդարտանայ։

Բայց շունը չի հանդարտանում. աւելի կատաղօրէն է հաչում. գետինն է ճանկռում, մնգռտում է։ Մի բան կայ անշուշտ։

Ծովիկ ապլան վեր է կենում, շալն առնում է ուսերին, դուրս է գալիս, պէտք է նայել մի անգամ գոմի կողմը, այնքան անօթիներ կան հիմա, մի հաւ թռցնելու համար ոչինչի առջեւ չեն կանգնի։

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(20)

(Շր.)

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.ին, ընկ. Յովսէփ Դպիրեանի բնակարանը, 2 rue Carnot, Շավիլ։

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կը խօսի ընկեր Ս. Թորոսեան:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ քաղաքի իր բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, 49, Րիւ Նասիոնալի Գրադարանին մէջ։ Կարեւէր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կարին» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ընկ. Նիկողոս Կըկըզեանի բնակարանին մէջ։ Կը խօսի՝ ընկ. Մարգար՝ Գէորգ Չաւուշի մասին։ Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «Վրէժ» խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Չեկողը պատգամաւորի։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԼՈՒԻԻ ՊԱՏԱՆԵԿՈՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին ինչպաստ տեղւոյն Գրադարանին։

ՀԱՅ ԴՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

իրտարեկանհացկերոյթինարձանագրուած անդամներուն եւ համակիրներուն կը յայտնէ, որ հացկերոյթը տեղի պիտի ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին «Ֆլորիա» ճաշարանը, 61, rue Mr. le Prince: Անոնք որ չեն արձանագրուած նոյնպէս կրնան ներկայ ըլլալ եւ տեղւոյն վրայ արձանագրուիլ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔԸ

վաղը կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, 14, rue François Garcin

Պ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ ճաշարանին մէջ։

ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ։

կի խօսի՝ Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի տրուին Համազգայինի մասին։ կը հրաւիրուին բոլոր անդամները եւ համակիրները իրենց ընտանիքներով։

«ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ» ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Ֆր. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ մասնաճիւղը կը տօնէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ» վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Salon COLISÉEի (Bld. Dugommier) սրահին մէջ։

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկ. ՍՎԱՃԵԱՆ, *Beaumont* եւ *La Vistel*ի «Ազատ» վարժարաններու աշակերտները:

կը նուագէ ՉԷՕՐԷԿՃԵԱՆի խումբը: Մուտք՝ 3 ֆրանք։

կը խնդրուի երախաներ չբերել:

Ընտանեկան խնջոյք

Ֆր. կ. խաչի Տէսինի մասնաճիւղին կողմէ, վաղը, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Տան ներքնասրահին մէջ։ Գեղեցիկ անակնկալներ։ փոքրիկն Ռուբէնիկ կը պարէ ռուսական պարեր։ Մուտքը ազատ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅԵՐ, եթէ կ'ուզէք վայելել գեղեցիկ առն մը, Մայիս 20ին ժամը 2.30ին, ԲՈԼՈՐԴ ներկայ եղէք Stade BAN FCUINի մարզադաշտը, հոն են բոլոր սկաուտները եւ սկաուտուհիները, վերջին մարզանքը (փարիզէն)։

Հաղորդեց. միջոց.— Թրամուէյ 88 Թիւ. Պուրսէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Շապին Գարահիսարի «ԱՐԻՒՆՈՏ ԴԱՇՏԻ» *Արծիւ Հայր.* *Միութեան* Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ:

Այսօր շաբաթ իրիկունն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

4 Rue St. Jacques, Salon Se. Jacquesի մէջ

Հանդէսի բաժինը կը սկսի 8.30ին, բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ նուագ յայտնի ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէկճեանի ղեկավարութեամբ:

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը:

Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ հայկական պարեր:

Մուտք մեծերու համար՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 2 ֆրանք

ՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախագահութեամբ՝ Տիկ. ԼԵՒՈՆ ՊԷՅ ԴԱՓԱՄԱՃԵԱՆի

կիրակի 10 Յունիս, ժամը ճիշդ 15ին

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — ՍԵՒՐԸ

Տոմսերու գին՝ 10 ֆրանք.

ԾԱՆՕԹ.— *Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ* *ջութակահար* Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, *ընկերակցութեամբ դաշնակահար* ՕՐ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ, *ինչպէս նաեւ երգչուհի* ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ *եւ երգիչ* Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ:

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ճեօնէրեանի *մօտ,* 168, Bd. Haussmann. Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: *Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահը։*

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ։ Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ։ Նպաստաւոր գիներով։ Դիմել՝* **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՊԱՏԻՒ ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆԻ

ԻՐ 25ԱՄԵԱՅ ԲԵՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «Ա Ի Ա Ջ Ա Կ Ն Ե Ր»

Շիլլէրի հռչակաւոր ողբերգութիւնը 8 արար

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.30ԻՆ

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ 8, Rue Danton, Paris (6).

Métro: Odéon կամ St. Michel.

ՖՐԱՆՑի դերը կը կատարէ ԱՐՄԷՆ ԱԺՏԷՐԵԱՆ

իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն փարիզահայ բեմի յայտնի ուժերը:

Արուարձաններու թատերասէր հասարակութեան դիւրութեան համար, ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 2.30ին, եւ կը վերջանայ ժամը 6.30ի ատեններ:

Տոմսերու գիները.— 15, 10 *եւ* 7.50 *ֆրանք։*

Տոմսերու փոխարժէքը եւ այս առթիւ սուիրատուութիւնները ուղարկել՝ A. AJDERIAN, 6, rue Descartes, Paris (5):

Տոմսերը կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերը: Իսկ ներկայացման օրը թատրոնին կիշէն, ժամը 1էն սկսեալ:

ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ՝ տեղւոյն ԴՊՐՈՑ-ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

Այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին

*SALLE GALEMANNE*ի սրահին մէջ (Առնուվիլի կայարանին դիմաց)

Կը նախագահէ՝ Պ. Ա. ՎՏԱՐԱՆԴԻ

Կը խօսի՝ Պ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ կը մասնակցի ՍԻՓԱՆ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. *ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ*ի: մեներգ, հայկական տարազներով խմբական պարեր, կովկասեան պարեր, թառ եւ արտասանութիւն:

Կը ներկայացուի «ԴԴՈՒՄԻ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆԸ» (զաւեշտ)

Մուտք՝ 7.50 *եւ* 5 *ֆրանք։ Աշակերտներու* 3 *ֆրանք։*

Banque-Change

GROSSETTI & BURFIN

48, Rue République, Marseille. Tél.: c. 74-51 — c. 47-22

ՏՆՕՐԷՆ Ե. ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

գործառնութիւն՝ օտար դրամներու, արժեթուղթերու եւ կտրօններու: կը գնենք եւ կուտանք չէքեր բոլոր երկիրներու համար

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

կը վաճառենք տոմսակներ՝ ամբողջ եւ մէկ 10րդ 10 ֆրանքի:

ԾԱԽՈՒ Է

Մարսէյլէն 15 վայրկեան օթօպիւսով, ծախու է ագարակ մը 10,000 *մեթր տարածութեամբ։*

3 *հատ հաստատուն եւ քարաշէն տուներ՝* 30 *սենեակներով։*

1 *Նպարավաճառի խանութ լաւ եկամուտով։*

Ելեկտրականութիւն, 2 *մեծ աւազան,* 3 *հաւնոց,* 3 *խոզնոց, մշակելի հող եւ պտղատու ծառեր։ Օդասուն տեղ եւ մաքուր ջուր։ Միայն պարտէզին եւ տուներուն եկամուտն է զուտ* 26,000 *ֆրանք։ Յարմար գին եւ դիւրամատչելի պայմաններ։ Դիմել անձամբ կամ գրաւոր՝* A. AKINIAN, 1, Rue Molière 1. (Place d'Opéra), Marseille.

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ. օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր։ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ եպսկ. հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին։

Սկզբ. ժամերգութեան ժամը 9ին։

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ Եկեղեցւոյկնքահայրութեանհամար եթէփափաքողներ կանկրնան դիմել Վարչութեանս՝ 4, rue des Trois Champtiers, Chaville (S. et O.)

(կնիք)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Զ. Ռ. Մ. ընկերներէն Ղազարոս Մարկոսեան, որ ինքնաշարժի ծանր արկած մը ունեցած էր Թուլուզի մէջ, շնորհակալութիւն կը յայտնէ Զ. Ռ. Մ.ի Կեդր. Վարչութեան, Մարսէյլի մասնաճիւղին, Թուլուզի եւ այլ քաղաքներու ընկերներուն, որ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին պատահած դժբախտութեան առթիւ։

Ընկերոջ Կեդրոն ղրկած նամակէն կը հասկցուի, որ թեւը կտրուած չէ, ինչպէս գրուած էր նախապէս, ճարտար գործողութեան մը շնորհիւ՝ ժամանակ մը անգործածելի մնալէ վերջ դարձեալ իր նախկին ուժը վերագտած է։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՍԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

127, rue Etienne Dolet. Alfortville

Քաշուած միս, կէս քիլօն	2 ֆր. 25
Պիֆթէք, հատը	0.50
Հորթի միս, կէս քիլօն	3 ֆր. 95
Էսքալոփ, կէս քիլօն	8 ֆր. 95
Կովի միս ոսկորով, կէս ք.	2 ֆր. 95

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՍԱԼՈՆ ՄԱՍԻԼԻԱ,

1, rue Roux de Brignoles, (ex-rue de l'Arsenal), ՄԱՐՍԷՅԼ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Ա. ՄԱՍ.- Եւրոպական երաժշտութիւն

1. Դասական հեղինակներ, (հին իտալական եւ բասէլական եղանակներ)
2. Արդի ֆրանսական երաժշտութիւն:

Բ. ՄԱՍ.- Հայ երաժշտութիւն

1. Կոմիտաս վարդապետ
2. Հայաստանի երաժշտագէտներ. (Ա. Սպենդիարեան, Ռոմանոս Մելիքեան, Ցարօ Ստեփանեան):
3. Արտասահմանի երաժշտագէտներ. (Վարդան Սարգսեան, Արա Պարթեւեան, Գ. Մ. Ալեմշահ):

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ.— 15, 10, 7 եւ 5 ֆրանք:

Կը գտնուին Հայ Երաժշտական Միութեան Ատենապետին եւ անդամներու մօտ:

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏԲԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Մ.*

— Կարծեմ մէկը ինծի կը հետեւի, ըսաւ Պէլինտա Մէրի, թաքսի մը առնենք:

Թ. Ք. թաքսի մը կանչեց. «Ֆինզպըրի Փարք» ըսաւ կառավարին ու ճամբայ ելան:

—Փորձանքի մէջ եմ, ըսաւ աղջիկը, քեզմէ զատ ոչ ոք օգտակար չպիտի կրնար ըլլալ...

— Նիւթակա՞ն փորձանք...

— Ոչ, ոչ, նամակ մը ունիմ... պէտք է քեզի ցոյց տամ:

Պայուսակէն հանեց նամակը: Թ. Ք. լուցկիի մը լոյսով կարդաց. անգլերէն մէկու մը գիրն էր, հետեւեալ պարունակութեամբ.—

« Սիրելի օրիորդ,

Գիտեմ թէ զուն ով ես, ոստիկանութիւնը քեզ կը փնտռէ, չպիտի մատնեմ, սիրելի օրիորդ, նեղ վիճակ ունիմ. 20 ոսկին ինծի բաւական է. եթէ տաս այլեւս քեզի չեմ դիմեր. սիրելի օրիորդ, դրամը սենեակիդ պատուհանին մէջ դիր. գիտեմ որ առջին յարկը կը պառկիս. ես կուգամ կ'առնեմ. իսկ եթէ ոչ... »: Քոյդ ԲԱՐԵԿԱՄ ՄԸ:

— Ե՞րբ ստացար այս նամակը, հարցուց ոստիկանը:

— Այս առաւօտ. աղջը թերթին ղրկեցի հեռագրով, գիտէի թէ պիտի գայիր...

— Իրա՞ւ...

Այդ վստահութիւնը՝ աղջկան կողմէ սփոփիչ եւ ուրախացնող բան մը ունէր իր մէջ Թ. Ք.ի համար:

— Կրնամ քեզ ազատել այդ փորձանքէն, ըսաւ ոստիկանը. հասցէդ տուր ինծի ու երբ այդ յարգելի պարոնը գայ...

— Անկարելի է, պատասխանեց աղջիկը անմիջապէս. մի կարծեր որ ապերախտ եմ կամ յիմար, խնդրեմ...

— Այդ տեսակ բան մը մտքէս անցած անգամ չէ, վստահեցուց Թ. Ք.:

— Բայց իրաւ կ'ըսեմ, չեմ կրնար հասցէս տալ. որոշ պատճառ մը ունիմ մերժելու, իմ մասիս չէ որ կը խորհիմ, ուրիշի մը կեանքը խնդրոյ առարկայ է...

Աղջիկը յանկարծ զգաց որ պէտք եղածէն աւելի խօսած էր:

— Թերեւս այդ չէր խորհածս միտքը, բայց մէկը կայ զոր կը սիրեմ...

— Օ՛հ... մէկը զոր կը սիրե՞ս...

— Այո...

— Իրա՞ւ...

— Բայց ոչ քու մտքէդ անցածին պէս... ես երբեք չպիտի ամուսնանամ...

— Ո՞վ ըսաւ արդէն որ պիտի ամուսնանայիր...

— Դուն ըսիր...

— Ինչ որ է, ինչպէս կրնամ օգտակար ըլլալ քեզի հիմա, հարցուց Թ. Ք.:

— Ինծի խելք մը սորվեցուր. դրամը պատուհանին մէջ դնե՞մ...

— Ոչ, ըսաւ ոստիկանը տիրական հով մը առնելով. նախ եւ առաջ օժանդակած պիտի ըլլաս ղեկծարարական արարքի մը եւ յետոյ զլխուդ փորձանք բացած պիտի ըլլաս ապագային. եթէ մարդը 20 ոսկին այդքան դիւրաւ ստանայ, վաղը 40 եւս պիտի ուզէ... բայց ի՞նչ պատճառ կայ որ տուն չես վերադառնար. քու դէմդ ոչ ամբաստանութիւն կայ, ոչ ալ որ եւ է կասկած...

— Որովհետեւ բան մը ունիմ մտքիս մէջ եւ պէտք է զայն իրականացնեմ, պատասխանեց աղջիկը վճռական շեշտով մը:

— Բայց անշուշտ ինծի կրնաս վստահիլ հասցէդ, կրկնեց Թ. Ք.:

— Հիմա կ'ելլեմ կ'երթամ...

— Բայց ի՞նչ ձեւով պիտի օգնեմ քեզի...

Աստուծոյ սիրոյն ըսէ...

— Երդում մի ըներ. ինծի օգնած ըլլալու համար նախ բարի եղիր եւ յետոյ հասկցիր վիճակս...

— Ի՞նչ կ'ուզես որ արդեօ՞ք թափեմ, ըսաւ Թ. Ք. հեզնանքով:

— Փորձէ քիչ մը աւելի ճէնթլմէն ըլլալ...

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ ոստիկանը վշտացած:

— Կարծեմ քիթդ բերանդ կախեցիր ու գլուխ կը հեղնես...

— Երբեք, այդքան ստոր չեմ, ո՞վ ըսաւ...

— Որովհետեւ ես լեզուս զուրս հանեցի, պատասխանեց աղջիկը եւ կոկորդալիր խնդաց թաքսիին մթութեան մէջ:

×

Նոյն գիշերը ժամը 12ին Լոնտոնի արուարձաններէն մէկուն մէջ վերարկուով մարդ մը գաղտագողի պարտէզ մը մտաւ: Պատերուն տակէն սողոսկելով մօտեցաւ պատուհանին. կը յուսար յաջողիլ, բայց մեծ հաւատք չունէր:

Երբ պահարանը մատերուն մէջ առաւ շնորհիւ իր փորձառութեան, հասկցաւ թէ անոր մէջ կար միայն նամակ մը:

Պարտէզէն զուրս ելաւ ու եկաւ իր բարեկամին քով որ լապտերի մը լոյսովը իրեն կը սպասէր:

— Եղա՞ւ, հարցուց իր ընկերը:

— Տակաւին չեմ գիտեր, պատասխանեց մարդը պահարանը բանալով:

— Դրամ չունի բայց պիտի ճարէ եղեր, վաղը կէսօրէն յետոյ իրեն պիտի հանդիպիմ Բիճընթ փողոցին անկիւնը, ըսաւ նամակը կարդալէ վերջ:

— Ժամը քանի՞ին...

— Վեցին. դրամը ստացողը ձեռքը պէտք է ունենայ «Ուէսթմինսթըր Կազէթ»ը:

— Ծուղակ է, եզրակացուց ընկերը:

— Ծուղակ չի կրնար ըլլալ, աղջիկը հովցուց միւսը. կը վախնայ...

— Ինչ որ է ճամբայ ելլենք հաւ զարնելը չինելու համար ու հիմա 20 ոսկին ալ փառք պիտի տանք...

— Բախտի գործ է, ըսաւ մարդը փիլիսոփայօրէն. տակաւին ժամանակ ունինք... աւելի խոշոր բան մը կը նանք զարնել զեռ, Հէրի... մէկ երկու հարիւր մը կը կորզենք... այդքան մը ունի...

Յաջորդ իրիկուան ժամը վեցին գոց վերարկուով մարդ մը, գլխարկը աչքերուն վրայ քաշած, անփոյթ կեցած էր. Բիճընթ փողոցի մայթին եզերքը. ձեռքը ունէր «Ուէսթմինսթըր Կազէթ»ը: Շփոթութեան մէջ ըլլալ իմաց տալու համար կեցած էր այն պիտի կէտի մը վրայ ուր լապտերին լոյսը լայնօրէն կը տարածուէր թերթին վրայ, իսկ ստուերի մէջ կը ձգէր անոր դիմագիծը:

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 20 Mai 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2501

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԼՈ՛ՒՐ, ԼՈ՛ՒՐ…"

»»»··«««

Եղանակ մըն է այս, որ անընդհատ կը հնչէ լրագրութեան ասպարէզին, բայց մանաւանդ հայկական մամուլի հաստատումէն ի վեր:

— Լո՛ւր տուէք, շատ շատ, աղուոր աղուոր… Մանաւանդ քաղաքական լուրեր:

Այո՛, մանաւանդ քաղաքական լուրեր:

Որովհետեւ, իւրաքանչիւր հայ ընթերցողի մէջ քաղաքագէտ մը նստած է: Երկրորդ անձ մը, որ մէկդի հրելով բուն մարդը, կը տեղաւորուի անոր գլխուն վրայ, եւ կը վճռէ.

— Կարդացի՞ր, «Թայմզ»ին խմբագրականը շատ բան կը հասկցնէ… Հապա Ծանկայի ամերիկեան հիւպատոսին յայտարարութի՞նը… Այս Վենիզելոսին խաղերն ալ շատ խորհրդաւոր են.. «Ինկիլիզ»ը նորէն իր պատեանին մէջ քաշուած է. ուրեմն, բաներ մը կը դառնան…

Կատակը մէկդի, ախտաւոր հաճախարակ մը փարակած է «ընթերցող հասարակութիւնը», մանաւանդ 1895էն ի վեր:

Նախ ունէինք հայկական հարցը, որ սուր կը պահէր աչքերն ու ականջները: «Թան»ը գրեր է… «Թայմզ»ը կը հաստատէ… «Ինկիլիզ»ը… «Նեմցէն», «Բուրդ գլուխը», «Արջ»ը…

Յետոյ կար համիտեան բռնակալութիւնը, որ տող–տող մաղել կուտար մամուլին սիւնակները, մանաւանդ ազգային (հայկական) եւ ներքին (պետական) կեանքի անցուդարձը եւ կը ստիպէր արտաքին լուր թարգմանել սիւնակներով, թխել ու թխել մէկ էջէն միւսը:

Եւ մամուլը դարձած էր ջղաձիգ մրցահանդէս մը խանիճաղանճ լուրեր քշելու:

Այդ օրերուն, մարդիկ շատ աղօտ գաղափար ունէին ինչպէս «աշխրքի բան»երուն, նոյնպէս Թիւթէրի, Հավասի, «Թան»ի, «Թայմզ»ի կամ «Նոյէ Ֆրայէ Փրէսէ»ի էութեան եւ կոչման մասին:

Միւս կողմէ, ունէինք խմբագիրներ եւ թարգմանիչներ, որոնք հոգեպէս կ'ապրէին լրագրութեան այդ տօրեայ անկողով:

Հանգուցեալ Բիւզանդ Քէչեանը դպրոց մը հաստատած է այդ ուղղութեամբ: Մինչեւ այսօր ալ, անոր հետքերուն վրայ կը քալէ պոլսահայ լրագրութիւնը, — հեւ ի հեւ եւ առանց խտրութեան, հաւատարմօրէն կը թարգմանէ ինչ որ կը հրամցնեն Եւրոպայի հեռագրական գործակալութիւններն ու ծանօթ լրագիրները:

Բնական կոչում, սրբազան պաշտօն է դարձած այս գործը, բուն միջավայրը եւ ժողովուրդին պահանջները մոռցնելու աստիճան:

Մարդիկ չեն հետաքրքրուիր ոչ լուրին վաւերականութեամբ, ոչ ալ արժէքով: Կը բաւէ որ «հասցնեն», ուրիշէն առաջ հաղորդեն «զգայացունց» հէքեաթներ:

Այս միեւնոյն գիծն է որ հաւատարմօրէն թարգմանել կուտայ նաեւ հասարակ ոճիր – արկածներ, «Մաթէն»ի, «Ժուռնալ»ի կամ «Փըթի Փարիզիէն»ի մէջ փռուած զարմանազան պատմութիւններ, երկու ժամէն մոռցուելիք դէպքեր:

Նոյն համաճարակը նաեւ արտասահմանի մէջ, Եւրոպան տեսնելէ, շնչելէ, շօշափելէ 10–12 տարի յետոյ:

— Լո՛ւր, լո՛ւր, կարելի եղածին չափ շատ լուր. մանաւանդ քաղաքական…

Արեւելքն է որ, իր վառ երեւակայութեամբ, չեղած տեղը լուր կ'երազէ, կամ լուրերը կը պահանջէ իր ճաշակին համաձայն, — շռնդալից, դղրդացին, «զգայացո՛ւնց»:

Արդարեւ, միայն մեր ժողովուրդը չէ որ վարակուած է այս ախտով:

Նոյն պատկերը, արեւելեան բոլոր երկիրներուն մէջ: Պալքանեան թերթերը — յունական, պուլկարական, սերպիական եւ ռումանական — ամբողջ բացմութիւններ վարակած են «սանսասիոնէլ» տեղեկութեանց ճաշակով: (Հարիւրին 75ը սուտ կամ ույլանդակուած ըլլալու պայմանով):

Մատնանշելով այս իրողութիւնները, բնաւ չենք ուզեր թէ հակառակ ենք առողջ եւ գիտակից հետաքրքրութեան մը:

Ընդհակառակն. ի՞նչպէս կարելի է կտրուիլ տօրեայ կեանքէն: Մանաւանդ մեր ներկայ վիճակին մէջ, աններելի է «պէխապէր» մնալ, տունը մնացած աղջկան կամ ջաղացքէն եկած շինականին պէս:

Պէտք է հետեւիլ օրը օրին: Պէտք է իմանալ կարեւոր դէպքերը եւ մանաւանդ ըմբռնել անոնց ոգին:

Եւ ամենօրեայ մամուլը պարտաւոր է լրջօրէն գոհացնել այս տարրական պահանջը:

Բայց, — մաղելով, ընտրելով, կարելի եղածին չափ զանազանելով սուտն ու իրաւը, ծուռն ու շիտակը, արժանահաւատն ու ցնորականը:

Ուրիշ խօսքով, լուրեր հաղորդած ատեն ալ, մամուլը պիտի պահէ իր հաւասարակշռութիւնը, պատասխանատուութեան զգացումն ու ճաշակը, որպէսզի գիտակցօրէն կամ անուղղակի կեր հայթայթած չըլլայ ամբոխային ախորժակներու:

Փա՛ռք Մուհամմէտին եւ Լէնինին, այսօր կը գտնուինք աշխարհի պողոտաներուն վրայ, եւ վախ չունինք լուր «փախցնելու»:

Բազմաթիւ լեզուներ կը կարդանք ու կը լսենք ամէն օր, եւ միջոց չի պակսիր բոլոր կարեւոր եւ պիտանի լուրերը քաղելու:

Միայն թէ, մի՛ պահանջէք որ լուրեր ստեղծենք սիրտ պաղշկելու, կամ նախապատերազմեան, սրճարանային, առտնին «քաղաքագիտութիւնը» զարգացնելու համար:

Այդ մէկն ալ պէտք է պատմութեան յանձնենք, քանի որ քիչ մըն ալ անոր շնորհիւ մինչեւ հոս հասանք… Շ.

Վ ԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ԱՒԵԼՑՆԷ ԻՐ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— oo —

49,000,000 ՈՍԿԻԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԾԱԽՔ ՄԸ

Պոլսէն կը հեռագրեն մայիս 16 թուականով. —

Կառավարութիւնը որոշեց 49 միլիոն թրքական ոսկիի (7,500,000 անգլ. ոսկի) արտակարգ ծախք մը յատկացնել սպառազինութեանց: Այս գումարը պիտի ծախսուի եօթը տարուան ընթացքին եւ պիտի ճարուի աւելցնելով գլխաւորաբար ծխախոտի, ալիւրի, զբօսարաններու եւ ալքոլի տուրքերը:

Պարսից Շահը Թուրքիա կ'երթայ

Թէհրանէն կը հեռագրեն. — *Խորհրդարանի մայիս 14ի նիստին մէջ, վարչապետը յայտարարեց թէ՝ պատասխանելով Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին կողմէ եղած հրաւէրին, Շահը Թէհրանէն ճամբայ պիտի ելլէ յունիս 9ին, Էնկիւրի երթալու համար: Ճամբորդութիւնը պիտի տեւէ 18 օր:*

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՅԱՅՏՆԵՑ ՏՈՒՄԵՐԿԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

»»»··«««

ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՊՆԴՈՒՄՈՎ

Երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Տումէրկի դահլիճը երկու անգամ վստահութեան քուէ ստացաւ, պահանջելով յետաձգել ներքին քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցապնդումները:

Ընկերվարականները հարցապնդում մը պատրաստած էին հրամանագիր - օէնքներու մասին: Ճառախօսն էր՝ Պ. Ֆրոսար, որ դիտել տուաւ թէ՝ կառավարութիւնը յետաձգում պահանջելով, պարզապէս կը մերժէ որ եւ է վիճաբանութիւն, հետեւաբար կ'արհամարհէ խորհրդարանը: «Հարցը այս է այժմ. — ժողովը կը հրաժարի՞ հակակշռի եւ քննութեան իրաւունքէն, որովհետեւ, երկու ամիսէ ի վեր, կառավարութիւնը կը գործէ եւ անոր նախագահը կը խօսի այս ժողովէն դուրս: Երեսփ. ժողովը պիտի շարունակէ՞ համակերպիլ այս բանի լռութեան, երբ գիտենք թէ ինչ բողոքներ յարուցին, երկրին մէկ ծայրէն միւսը, հրամանագիր - օրէնքները. բողոքներ որոնք այնքան արդար էին որ կառավարութիւնը ինքն ալ ստիպուեցաւ սրբագրել կարգ մը կողմ սխալներ»:

Ատենախօսը յետոյ քննադատեց կառավարութեան կատարած գործերը, յեղափոխական կոչելով զանոնք: Ուրիշներ ալ կարգով խօսք առին. բայց վարչապետը յայտարարեց թէ չի կրնար որ եւ է հարցապնդում ընդունիլ, բացի արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերէն. իսկ այդ մասին պատրաստ է լսելու մայիս 25ին: Ասոր վրայ, 205ի դէմ 360 ձայնով մերժուեցաւ ընկերվարականներուն առաջարկը: Երկրորդ փորձ մը կատարեցին համայնավարները, եւ վարչապետը միեւնոյն յայտարարութիւնն ըրաւ, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Այս անգամ աւելի շատ էին կառավարութեան շահած քուէները, — 195ի դէմ 380:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, նախկին վարչապետ Պ. Շօթան դիտել տըւաւ թէ լաւ չէ աւելի երկար ատեն յետաձգել վիճաբանութիւնները՝ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին: Երկրորդ ուշագրաւ պարագայ մը, — արմատական ընկերվարականները երկուքի բաժնուեցան քուէարկութեանց ատեն: Առաջին քուէարկութեան ատեն 20, երկրորդին 22 արմատական երեսփոխաններ կառավարութեան դէմ քուէարկեցին. իսկ քսան հոգի ձեռնպահ մնացին, մէջն ըլլալով նախորդ վարչապետ Պ. Տալատիէ:

Ի ԽՆԴԻՐ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ ՊԻՏԻ ԿԱՊՈՒԻ՞ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Մայիս 29ի ժողովին առթիւ, նոր փորձեր կը կատարուին, փրկելու համար զինաթափութեան գործը:

Ուրբաթ օր Ժընեւ հասաւ Պ. Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը: Այս առթիւ, զարմանազան զրոյցներ շրջեցան: Իբրեւ թէ Պ. Լիթվինով նոր ծրագիր մը կազմած է, զինաթափութեան խորհրդաժողովը փրկելու համար. թէ Խ. Միութիւնը կ'ուզէ մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ եւայլն: Պ. Լիթվինով ինքն ալ չհաստատեց այս լուրերը: Իր ամէնէն կարեւոր գործը եղաւ տեսակցութիւն մը Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, եւ յետոյ գնաց Սավուա, իր արձակուրդը անցընելու:

Ֆրանսական թերթերը կը գրեն թէ՝ երկու նախարարներուն խօսակցութիւնը կապ ունէր ոչ միայն ֆրանքօ-ռուս յարաբերութեանց, այլեւ զինաթափութեան եւ ուրիշ քաղաքական հարցերու հետ: Լիթվինով այն տպաւորութիւնը ձգած է թէ Խ. Միութիւնը կրնայ ի հարկին մտնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Զրոյցի մը համաձայն, Լիթվինով պիտի տեսակցի Թրոգքիի հետ, որ Զուիցերիա կը կը գտնուի այս միջոցին:

⁂ Անգլիոյ երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, արտաքին նախարարը յուսալից յայտարարութիւններ ըրաւ զինաթափութեան մասին: Նախ տեղեկութիւններ տուաւ Ճափոնի հետ կատարուած բանակցութեանց մասին: Յետոյ խօսելով Ազգերու Դաշնակցութեան վերանորոգման մասին, ըսաւ թէ աւելորդ է զբաղիլ այդ հարցով, այնչափ Գերմանիա, Ռուսիա եւ Մ. Նահանգները դուրս կը մնան: Յետոյ դառնալով զինաթափութեան հարցին, ըսաւ թէ Անգլիա ճամբան ցոյց տուած է միւսներուն. հետեւաբար նոր ըսելիք մը չունի: Շեշտեց թէ զինաթափութեան ձախողումը ճշմարիտ աղէտ մը պիտի ըլլայ եւ թէ անգլիական կառավարութիւնը ամէն միջոց պիտի փորձէ, զայն կանխելու համար: Աշխատաւորական երեսփոխան մը առաջարկած էր տնտեսական պատիժներ ձեռք առնել այն պետութեանց դէմ որոնք պատերազմ կը հրատարակեն: Նախարարը պատասխանեց. — Կառավարութիւնը չէ անտեսած այդ միջոցները. բայց մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնէ այս ծրագիրը: Տնտեսական պատիժն ալ վերջի վերջոյ կրնայ պատերազմի յանգիլ: Յետոյ, այդ միջոցը չի կրնար ազդու դառնալ առանց Մ. Նահանգներու գործակցութեան:

Հարցապնդումներու ընթացքին, պահպանողական երեսփոխան մը դիտել տուաւ.

— Ո՛ր եւ է արգելք չկայ որ երկու-երեք տարիէն Գերմանիա յայտարարէ Եւրոպայի. — Եթէ չստանամ այս կամ այն բանը, պատրաստ եմ նոր պատերազմի մը: Այս վտանգը կարելի է խափանել միայն Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ եւ միւս ազգերու միացեալ ճակատով:

Խօսք առաւ նաեւ Պ. Պոլտուին, փոխ-վարչապետը, անգամ մը եւս կրկնելով թէ Անգլիա պիտի զօրացնէ իր օդանաւային ուժերը, եթէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը եզրակացութեան մը չյանգի սպառազինութեանց կրճատման մասին: «Մենք արդէն միջոցներ ձեռք առած ենք եւ եթէ մեր վախերը իրականանան, պատրաստ ենք օր առաջ գործադրելու մեր ծրագիրը, յանուն ազգային ապահովութեան»:

⁂ Նախագահ Րուզվէլթ պատգամագիր մը ուղղելով խորհրդարանին, անհրաժեշտ կը գտնէ որ զինաթափութեան խորհրդաժողովը միջոցներ ձեռք առնէ, 1925ի պայմանագրին տրամադրութիւններէն աւելի խիստ հսկողութեան մը ենթարկելու համար զէնքի շինութիւնը եւ առեւտուրը: Այս առթիւ կ'ըսէ. — Շատ մը երկիրներու ժողովուրդները տուրքի կ'ենթարկուին, աղքատանալու եւ անօթի մնալու աստիճան, որպէսզի իրենց կառավարութիւնները կարենան խելագար զինարշաւի մը դիմել, ինչ որ եթէ թոյլատրուի, նոր պատերազմի մը պիտի յանգի:

Առիւծ մը Փարիզի փողոցներուն մէջ

Ուրբաթ առտու կանուխ, էգ առիւծ մը, 18 ամսու, վանդակէն փախչելով փողոց իջաւ, — անշուշտ «քավալիէ» մը փնտռելու համար: Իր բախտէն դիմացն ելաւ երիտասարդ զինուոր մը: Օրիորդ առիւծը խոյանալով զինուորին վրայ, գետին փռեց զայն իր թաթերով եւ վէրք մը բացաւ գլխուն վրայ: Զինուորին օգնութեան կանչերը արթնցուցին առիւծին տիրուհին, որ անկողնէն ցատկեց, փողոց իջաւ գիշերանոցով եւ բռնեց իր չորքոտանի սիրակիցը: Երբ զսպելու փորձ կը կատարէր, ինքն ալ վիրաւորուեցաւ քիթէն: Բարեբախտաբար շղթայ մը հասցուցին եւ առիւծին վիզէն անցընելով, կաշկանդեցին:

"ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ԴԻԱԿՆ ԻՍԿ ԶԷՆՔ ՈՒԶԵՐ"

Աթէնքի «Լայիքօս Ագօն» շաբաթաթերթը, որ Յունաստանի մամուլին մէջ ամէնէն կատաղի հակավենիզելոսեան թերթն է, կը պահանջէ սպաննել Կրետացին: Մայիս 13ի թիւով հրատարակած է հինգ սիւնակի վրայ պատկեր մը, որ Պ. Վենիզելոսը կը ներկայացնէ սիւնի մը կապուած, իսկ անոր դէմը իբրեւ գնդակահարիչ ջոկատ կեցած են զինուոր մը, քաղաքացի մը, էվզօն մը, գիւղացի մը եւ… քահանայ մը, որոնց գլխուն պսակ կը դնէ Յունաստանը… պատկերը խորագրուած է հետեւեալ նախադասութիւնով. — «Մեր ցեղին երազը — Աստուած տայ որ իրականանայ»…

Այս դեռ ոչինչ: Պատկերը շրջապատուած է ամբողջ էջ մը բռնած յօդուածով մը, որ կը կրէ — «կազմեցէք գնդակահարիչ ջոկատը»… *խորագիրը: Այս յօդուածին մէջ կ'ըսուի ի միջի այլոց.*

— «Ենթադրեցէք որ Վենիզելոս դատարանի մը կողմէ դատուելով մահուան կը դատապարտուի: Անկէ յետոյ, կոչով մը կը խնդրուի, որպէսզի գնդակահարիչ ջոկատին մասնակցիլ ուզողները ներկայանան: Զենք կարծեր որ մարդկօրէն կարելի է նկարագրել այն ինչ որ պիտի պատահի: Համախմբումը գաղթի մը կերպարանքը պիտի առնէ: Քաղաքներ պիտի պարպուին, գիւղեր պիտի ամայանան, տունը մնացող ծերերն ու պառաւներն անգամ պիտի գան,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ» ՅԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ

Օրուան տօնին առթիւ տպարանը փակ ըլլալով, «Յառաջ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի օր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՏԱԽՕՍ ԳԱՄԸՇԼԸՆ եւ ՀԱՅԱԽՕՍ ՓԱՐԻԶԸ

Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ, թրքական սահմանին վրայ կը գտնուի գիւղաքաղաք մը, Գամըշլը, որուն անունը « ազգայնացաւ », երբ Թուրքերը սկսան քշել Անատոլուի բեկորները.

Մեծ մասով քրտախօս են այստեղ ապաստանած գաղթականները, բայց լաւ Հայեր: Զարքաշ եւ բարի գիւղացիներ:

Ապրիլ 29ին, այս բարի ժողովուրդը հանդիսաւորապէս կը տօնէ ապրիլեան սգահանդէսը:

— *« Գամըշլըի եկեղեցին դեռ չէր տեսած այսքան մեծ բազմութիւն, կը գրէ « Ազդակ »ի թղթակիցը: Առանց բացառութեան բոլոր ժողովուրդը ներկայ էր: Հանդէսը բացուեցաւ « Մեր Հայրենիք »ով. ապա խօսք առաւ Աշոտ քահանան, նիւթ ունենալով. « Ինչո՞ւ Հայը ջարդուեցաւ »: Բանախօսը յուզումէն կը դողդղար. նոյնիսկ արտասուքը ծածկելու համար վայրկեան մը ընդհատեց իր խօսքը: Ժողովուրդը մեծամասնաբար յուզուած եւ լալագին կ'ունկնդրէր »:*

Թղթակիցը յետոյ կը յիշէ եղած արտասանութիւններն ու երգերը եւ դպրոցի տնօրէնին ճառը եւ կը վերջացնէ.

— *« Փակման խօսքը դարձեալ Աշոտ քահանան ըրաւ եւ հրաւիրեց ժողովուրդը որ ի սէր նահատակաց միշտ ըլլայ համերաշխ եւ սիրով: Քրտախօս հայութեան փափաքին վրայ, քանի մը խօսք ալ քիւրտերէնով բացատրեց օրուան նշանակութիւնը »:*

Այս պատմութիւնը մեքենաբար աչքիս առջեւ կը բերէ մեծ քաղաքները, — Փարիզէն մինչեւ Աթէնք եւ աւելի հեռուները:

Ցիշողութեան ճիգ մը փորձեցէք, եւ վստահ եմ որ ձեր սիրտն ալ պիտի խոցոտուի, բաղդատելով երկու պատկերները:

Օրինակ, Փարիզը պատշաճօրէն տօնեց ապրիլեան սգահանդէսը, շնորհիւ Զ. Ո. Միութեան:

Բայց՝ « հասարակ ժողովուրդ »ն էր այս: Տիտղոսէ, դիրքէ, հանգամանքէ զրկուած բազմութիւնը:

Միւսը, գլխագիր «ազգ»ը, գոհացաւ վրայ - ձգոց, միջանկեալ հոգեհանգիստով մը, որ խառնուած էր երկու անհատական հոգեհանգիստներու, հազիւ 150 հաւատացեալներով:

Ուրիշ տեղեր ալ, մարդիկ բաւական սեպեցին հոգեհանգիստն ու հոգեւոր հովիւներու քարոզը, պարզապէս օրէնքը տեղը բերելու համար:

Եւ գրեթէ ամէն տեղ, ապրիլեան տարեդարձը կամ տօնուեցաւ անջատ-անջատ (Ամերիկա), կամ պանդուխտի մը յուղարկաւորութեան պէս, եւ կամ տրուեցաւ մոռացութեան:

Հիմա ձեր մտքին մէջ կազմեցէք պատկեր մը, աջ կողմը դնելով Գամըշլըի քրտախօս ժողովուրդը, իսկ ձախ կողմը՝ բոլոր մեծ քաղաքներու հայախօս ազգը:

Եւ եթէ գիծեր քաշելու վարժութիւն ունիք, այդ պատկերը վերածեցէք իրական նկարի մը, ամփոփեցէք շրջանակի մը մէջ եւ կախեցէք պատէն, մինչեւ 1935 Ապրիլ Տասներմէկ:

Կախեցէք իբրեւ յուշարար, քանի որ տօնացոյց ալ չունիք այժմ. այսինքն տօնացոյցէն ալ ջնջուած է հայաջինջ սարսափներու տարեդարձը:

Եւ գրեցէք այդ պատկերին տակ.

— Ցամի շնորհաց 1934 թուականին հեռաւոր գաղթակայանի մը քրտախօս ժողովուրդը առանց բացառութեան տօնելով մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակը, լալագին կ'ունկնդրէր աբարողութեանց. իսկ մեծ քաղաքներու հայախօս ազգը ուսերը կը թօթվէր կամ կը վիճէր, տօնելու - չտօնելու մասին… ՎԱՀԷ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

—··—

Հայ բեմը բացարձակ ամուլ է այս շրջանիս, ամուլ է բառին թատերական իմաստով։ Երբեմն նոր թատերգութիւններ կ'երեւան, սակայն յուսահատութիւն պատճառող միջակութիւններ են անոնք։

Հայ վէպը վերապարթնումի գմայլելի ցոյցեր տուաւ, գաղթահայ գրականութիւնը պարծենալու շատ մը առիթներ ստեղծեց, իսկ բեմը կը մնայ տակաւին մղձաւանջներով հեռու, տարտամ ու անորոշ մթութեան մէջ։ Պատճառները բազմատեսակ են, եւ եթէ այս ուղղութեամբ վերլուծումներ կատարենք, հարկ պիտի ըլլայ երկար յօդուածաշարքեր տալ։

Կը փորձեմ սակայն տպաւորութիւն մը պատկերացնել հոս, որովհետեւ վերջերս քանի մը նոր թատերգութիւններ կարդացի, եւ քանի մը հատ ալ բեմ հանուեցան։ Բայց, ի՞նչ մեղքս պահեմ, մէկ բան ամէնէն շատ վրաս ազդեց։ Անոնց մէջ եթէ կը պակսին արուեստագէտը եւ աչքի կը զարնէ «թէքնիք»ի չափազանց աղքատութիւնը (մանաւանդ օտարներու հետ բաղդատելով), առաւելապէս հոն կը պակսի բանաստեղծը։

Թատերական գործ մը կենդանացնելու համար անհրաժեշտ է բանաստեղծի խառնուածք։ Նոյնիսկ կառուցուածքը, նոյնիսկ խօսակցութիւնը, պատկերները եւ շարժումները պէտք է ենթարկուին բանաստեղծի թռիչքներուն, եւ անոր զգացական յորդառատ երանգներուն։ Այսինքն մարմին եւ հոգի տալ ստեղծուած տիպարներուն, զանոնք մարդկօրէն վերապրեցնելու համար բեմին վրայ։

Թատերգութեան մը նիւթը այնքան կարեւոր չէ, որքան անոր մօտենալու ձեւը։ Արուեստը տիրական կը դառնայ եւ յաճախ կը մերկացնէ տիպարները զանոնք աւելի բնական ընծայելու համար, եթէ հեղինակը ունի բանաստեղծի ջիղ եւ իր ներաշխարհը վերապրեցնելու բնատուր տաղանդ։

Օր մը, Փարիզի մէջ, ներկայ եղայ լուրջ վիճաբանութեան մը՝ թատրոնի մասին։

Հարցը այսպէս դրուած էր.— Ի՞նչ առաւելութիւններ ունին այն թատերգութիւնները որ երկար կ'ապրին։ Ֆրանսացի յայտնի թատերագիր մը այսպէս պատճառաբանեց.— 3 ազդակներ կարեւոր են որ գործ մը մնայուն ըլլայ, նախ՝ նիւթը եւ իր պարունակած ճշմարտութիւնները, երկրորդ՝ խօսակցութիւնը որ ըլլայ բնական, ճշգրիտ եւ սրամիտ, եւ երրորդ՝ բարոյական ներշնչումը կամ գաղափարական տեսութիւնը։

Անշուշտ երկար–բարակ վերլուծումներ ճոխացուցին այս երեք պարագաներուն կարեւորութիւնը։ Հակառակորդը, նմանապէս Ֆրանսացի ծանօթ քննադատ մը, գոչեց.— Նոյն իսկ այդ երեք պայմանները կրնան պատճառ ըլլալ որ թատերախաղ մը երկար չապրի։ Որովհետեւ նիւթը՝ իր բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ ճշմարտութիւններով յարաբերական է։ Շատ հետաքրքրական եւ այժմէական նիւթ մը կրնայ անիմաստ եւ անհեթեթ դառնալ տարիներու ընթացքին, եթէ հեղինակը իր արուեստագէտի կնիքը եւ անձնական տաղանդը չէ դրած անոր մէջ։

Երկրորդ՝ տրամախօսութիւնը։ Եթէ գրողը իր հերոսներուն ապրումները կուտայ լուսանկարիչի ճշգրտութեամբ, անոնց խօսակցութիւնը կը նմանի փոխուիլ նմանապէս տարիներու ընթացքին, քանի որ ընկերային ամէն խաւէ տիպարներ կ'առնուին եւ այդ տիպարները նոյն իսկ երբեմն կ'անհետանան յեղափոխութիւններու եւ քաղաքական յեղաշրջութեանց ժամանակ, եւ խօսակցութեանց թօնը փոփոխումներու կ'ենթարկուի շատ յաճախ։ Խօսակցութիւն մը մնայուն կ'ըլլայ եթէ իր ճշդութեան մէջ մթնոլորտ կը ստեղծէ, տիպարներուն ներքին մարդը կը պատկերացնէ եւ իսկական տրամաթիք նիւթը կը զարգացնէ, ներկաները գործող անձերուն կապելով։ Տրամախօսութիւնը երեւակայութեան լաւագոյն ազդակն է, եւ թատերական արուեստին ջիղը, եթէ նիւթը՝ անոր կմախքը նկատենք եւ բարոյական կամ գաղափարի ըմբռնումները անոր միսը, իսկ բուն հոգին՝ ինք արուեստագէտը...։

Գալով երրորդին՝ բարոյական կամ գաղափարային, եւ կամ ընկերափիլիսոփայական չերտաւորումը, թատերական գործի մը մէջ, յարածուփ եւ յարաշարժ՝ տարիներու ընթացքին նաւամատոյցէ նաւամատոյց ճամբորդող նաւերու կը նմանին. յաճախ ճամբորդ կը փոխեն...։

Թատերական կառուցուածքը կը պահանջէ, ուրեմն շատ մը բաներէ առաջ բանաստեղծի ոգի, որ տարիներու հպումէն աւելի կը փայլի, աւելի կ'ազնուանայ։ Իպսէնի գործերուն մէջ հիւսիսի մշուշը մեզի միշտ սարսուռ կը պատճառէ ամէն բանէ առաջ։ Չէխովի տխրութիւնը հոգեխօս հրմայք մը ունի։ Ասրբինկպէրկի խենթ արհաւիրքը դառնութեան բանաստեղծութիւնը կը կաթեցնէ մեր երակներէն ներս։ Սիփրըրի յորդառատ սիրոյ քնքուշ պատրանքները մեր սիրտը կը համակեն։ Պէքի ազուաններու ողբը կը յուզէ մեզ։ Փորթօ Ռիշի, Պաթայի կանացի քմածին հեշտանքները կը թարմացնեն մեզ։ Եւ այս ամէնուն մէջ կը զգանք եւ կ'ապրինք բանաստեղծի սաւառնաթեւ և թրթռուն նազանքները որ կեանք եւ կենդանութիւն կուտան թատերական գործերու եւ կը դարձնեն զանոնք տարբեր էակներ, համաձայն ունկնդիրին կամ կարդացողին խառնուածքին։ Թատերգութեան մը նիւթը երկրորդական չէ անշուշտ։ Սակայն այս կէտը մեզ այնքան կը հետաքրքրէ որքան պիտի հետաքրքրէր որ եւ է գեղեցիկ շէնք մը որուն վայրը լաւ ընտրուած չէ։ Ոչ ծովուն ալիքները կուգան օրօրել հոն բնակող էակները, ոչ կլիման հրաշալի է, ոչ ծառ ու ծաղիկ, լեռ ու անտառ եւ ոչ ալ ընկերային կեանք եւ ապրումներ, եւ այդ վատառողջ կլիմային տակ, մեր սիրած էակները կը խամրին ու կը դառնան կմախքներ..։ Եւ յետոյ, թատրոնի մը նիւթը բանաստեղծին քմայքովը կը սրբանայ, կը բիւրեղանայ ու կը դառնայ կենդանութիւն, բնականութիւն։ Կը վերածուի դպրոցի ուր ամբոխը դաս կ'առնէ, կը հետեւի անոր։ Կը դառնայ տաճար ուր՝ ընտրեալներ կը հաղորդուին, կը նոյնանան։ Կը դառնայ սրբութիւն եւ մանաւանդ կը դառնայ արուեստ։ Շէյքսփիրի թատրոնը բանաստեղծութիւններով օծուած է։ Երազի եւ իրականութեան հաղորդութիւնը անոր տաճարին խորանին առջեւ սրբագործուած է։

Եթէ գրողը յաջողած է որ եւ է կերպով արուեստ ընել, բանաստեղծի երանգ թրթռացնել եւ իր տիպարներուն բնական ոգի ներշնչել, ամէնէն անհեթեթ նիւթն ալ կրնայ տանելի ըլլալ, մինչեւ որ ժամանակը գայ իր արդար վճիռը տալ։ Ուրեմն բանաստեղծը, խառնուած փորձ արուեստագէտի մը, կրնայ յաջողիլ արժէքաւոր գործեր բեմ հանել, որովհետեւ բանաստեղծները քիչ անգամ կը սխալին իրենց ընազդներուն մէջ։ Անոնք յաճախ կը մարգարէանան, որով իրենց ընտրած նիւթը քիչ անգամ անբնական կ'ըլլայ, հակամարդկային կ'ըլլայ, անտանելի կ'ըլլայ...։ Փիլիսոփայութիւնը, քաղաքականութիւնը, ընկերային բարոյագիտութիւնը կամ գիտական որ եւ է նիւթ առանց բանաստեղծութեան կը քամուի կը մնայ բեմին վրայ։ Թատերագիրը կեանքին ձգած է որ իր ճակատագրական սրբազան դերը կատարէ թէ բեմին վրայ եւ թէ ունկնդիրին հոգիէն ներս։

Դրական թատրոնը կը ստեղծուի բեմին վրայ, ուժեղ հոգիներու շնորհիւ որ գաղտնի երազանքներ ունին՝ արտաքին կեանքին հետ պայքարի ընթացքին։

Թատերական գործի մէջ, հերոսներուն ներքին ապրումները որքան խոր ըլլան եւ այդ՝ բանաստեղծը կրնայ հաղորդակից յուզականութեամբ կենդանացնել, այնքան բնական կը դառնան անոնց տիպարները։

Թատերական «թէքնիք»ը լաւագոյն միջոցն է, իսկ բանաստեղծին զգացական աշխարհը՝ կերտող - արուեստի ոգին, միակ նպատակը մնայուն գործեր ստեղծելու համար։

Մեր շատ մը նոր թատերագիրները զուրկ են այդ բնածին շնորհքէն, անոնց գրած թատերական գործերը կը նմանին գեղեցիկ պուպրիկներու որ չեն շարժիր։ Անոնց նիւթը հին ըլլայ թէ նորագոյն, հայկական ըլլայ թէ միջազգային, զրկուած է բանաստեղծէն։

Առանց բանաստեղծին, արուեստը կը դադրի մեզ ներշնչելէ, իսկ թատերգութիւնը իր հմայիչ նիւթով կը դառնայ «մասալ»...։

Թատերագիր մը որ կ'ուզէ կենդանի եւ հմայիչ դարձնել իր գործը, պէտք է իր կամքէն անկախ, արուեստին սիրոյն, տարուի խելայեղօրէն իր ստեղծած տիպարներով, կէս ճամբուն վրայ կանգ առնէ, մէկ կողմ դնէ ինքզինքին պարտադրած գաղափարները եւ դիտէ, բնազդի մը կոթնած, իր հերոսներուն մարդկային յոյզերը եւ մեզ նկարէ անոնց դիմագիծը տպաւորիչ պատկերաւորումով եւ խորաթափանց վերլուծումով եւ մեզի յանձնէ զանոնք ինչպէս որ ինք կը տեսնէ։ Թատերգութիւնը որ չի բաւեր զգայական թրթռացումներով կամ կիրքերու սանձարձակ ալեկոծումով, այդ թատերգութիւնը չապրիր, մեզ ապրեցնելու համար։ Նոյնիսկ եթէ հոն չըլլան սէր եւ գարուն, կին եւ երիտասարդութիւն, այլ կեանքի ու մահուան խորփոթորիկներ, անպայման բանաստեղծի հոգին է որ կը սաւառնի բոլորին ալ վրայ, զանոնք հոգեխօս եւ սրտազեղ դարձնելու համար։

Բանաստեղծի մը հայլիին մէջ քանի մը պարզ գաղափարներ կրնան հազարեւոր լուսարձակ խուրձերու հըռաշագեղ վառքը ընծայել մեզի, անոր խանդավառ երեւակայութեան հրդեհին մէջ ամբողջ փոթորկոտ աշխարհ մը դառնալ։

Քանի մը ջուրի կաթիլներու տեսիլքը իր մտքի շատրուանին տակ՝ կրնան ժամերով ալեկոծ ծովու մը փրփուրներուն երանաւէտ պատրանքը ապրեցնել եւ այնքան խորապէս ու այնքան լայնօրէն որ զգանք անմիջապէս իրական կեանքին պատրանքը...։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԽՄԲ.— Ապրիլ 9ին լրացաւ դժբախտ երիտասարդի մը, բանաստեղծ Մատթէոս Զարիֆեանի մահուան տասնամեակը։

Այս առթիւ, յիշատակի տօն մը սարքուած էր Մայիս 6ին, Պէյրութի մէջ, նախաձեռնութեամբ խումբ մը երիտասարդ գրողներու եւ մեծամասնաբար երիտասարդ ունկնդիրներով։ Կը նախագահէր բանաստեղծ մը՝ Վարդան Գէորգեան։ Զարիֆեան – բանաստեղծի մասին ուսումնասիրութիւն մը կարդաց ուրիշ բանաստեղծ մը, Վահէ Վահեան, իսկ երրորդ բանաստեղծ մը, Ա. Անէմեան, ներկայացուց կենսագրական գիծերը։ Մնացեալը՝ երգ, երաժշտութիւն եւ արտասանութիւն։ (Այս բոլորը թղթակցութիւն մը չէի՞ն արժեր...)։

«Արեւ - Անձրեւ»ի հեղինակին ուսումնասիրութիւնն է որ կուտանք ստորեւ։

Այս առթիւ քանի մը կենսագրական գիծեր,— այն յոյսով թէ Փարիզի երիտասարդներն ալ չեն մոռնար իրենց պարտքը, թէեւ ուշ մնացած ըլլան...

Մատթէոս Զարիֆեան ծնած է 1894ին, Պոլիս։ Բացառիկ ընդունակութիւններ կը ցուցնէր գիտութեանց։1912 - 13ին շահած է առաջին մրցանակներ Հայկական Ողիմպիականներուն մէջ։ 1913ին կ'աւարտէ Պէրպէրեան վարժարանը, 1913 - 14ին կ'երթայ Ատանա, իբրեւ անգլիերէնի ուսուցիչ։ 1918ին գացած է Անատոլու, իբրեւ կամաւոր թարգման անգլիացի սպայի մը, որբեր հաւաքելու համար։ Ունի երկու հատորներ, «Տրտմութեան եւ խաղաղութեան երգեր» (1921) եւ «Կեանքի եւ մահուան երգեր» (1922)։

Իրիկուններ կան, գարնան գեղեցիկ ու խորո՜ւնկ իրիկուններ, ուր վերջալոյսը գոյն կը փոխէ անդադար։ Կը դիտես հիացի՛կ, կախարդուած կարծես ուժէ մը, որուն համար անուն չես գտներ, չե՛ս ուզեր գտնել։ Ու նայուածքիդ կ'ընկերանան զգայարանքներդ ամբողջ։ Կ'ըլլաս կայան մը սրբազան հաղորդակցութեան, ու կը հասնին քեզի պատգամներ անծանօթ հեռուներէ։

Կը մեղմանայ քիչ քիչ երանգաւորումը վերջալոյսին։ Խաղաղ ջուրերու կապոյտ երիզին վրայ հատնող գոյներու տրտմութիւնը կ'իջնէ։ Դիմացի հորիզոնին՝ ամպերը կը վերածուին հրակայծ ու փլչող մոխրալոյսներու։ Լայնատարած անդորրութիւն մը՝ հոգիիդ երկիւղ եւ աչքերուդ արցունք բերող լռութեամբ։ Մեծ զատարկութիւն մը անհունօրէն կը յօրանջէ, եւ հոգիդ կը դողայ անկումներու սարսափէն։

Պզտիկ հովեր կ'անցնին յետոյ, եւ պզտիկ լոյսեր կը բացուին մշուշապատ խորութիւններու մէջ։ Բան մը կը նահանջէ։ Կ'իյնայ շուրջդ մութ պայծառութիւն մը։Աստղերը կ'ըլլան արցունքի շիթեր, ցուրտ ու վճիտ կայլակումով։

×

Ահաւասիկ Զարիֆեանը, վերջալոյս մը՝ ինքն ալ։ Իր կեանքը՝ գարունի արեւմուտ մը վաղահաս, անհունութեան քղանցքներէն առկախ, փլուզումներու սարսափովը դողահար։ Եւ իր գործը՝ ճիշդ նման բոնկող հորիզոնին, յարափոփոխ անոր պէս, այլ միշտանոյն, առոյգ երբեմն, բայց արտում ու լալագին յաճախ, որուն դէմ նաճիներ կը թօթուեն իրենց երազը անհուն։ Նահանջող լոյսերու աճապարանք, անփոյթ եւ ինքնավստահ շըքեղանքը երգեցիկ գոյներու։

Ո՞վ պիտի սիրտ ընէր դատի կանչել մեկնող լոյսերը, իրենց պզտիկ թերացումներուն, մոլորած անկիւններուն ու չրացած ծաղիկներուն համար։ Եւ մենք կը ներենք Զարիֆեանին՝ այն բոլորին համար որ կը պակսին իր գործին, ու կը համբուրենք իր տասնամեայ յիշատակը վասն այն գեղեցկութեանց որ ներկայ են հոն։

Իր գործերը կը նմանին քիչ մը հմայքի մը, որուն պէտք չէ հպիլ, խնայելու համար անոր՝ ճակատագիրը անոյշ յիշատակով տխուր մոխրակոյտի մը։ Չեն հանդուրժեր անոնք բիրտ հպումը կռչտացած մատներուն։ Հարկ է մօտենալ անոնց երիտասարդի սիրող ու վեհանձն հոգիով, որ գիտէ ներել իր սիրածին շատ բան, եւ մանաւանդ գիտէ պարպել իր խանդավառութիւնը անկշիռ ու անհաշիւ։ Հարկ է հաստատել տակաւին, թէ կան մեղքեր որոնք որոշ ժամանակներու մէջ, եւ որոշ անձերու վրայ, կը փոխուին առաքինութեան, որովհետեւ այնքան շնորհալի, այնքան քնքուշ ու բնական կ'ընծայուին անոնք։ Այդ կարգէն են արուեստի զանցառումները Զարիֆեանի։ Բայց կանխելու համար չարիքը անճիշդ հետեւութիւններու, պէտք է յայտարարել իսկոյն, յստակ ու ճակատաբաց, թէ իր արուեստը, այլապէս ջերմ ու բարախուն, յանդուգն երբեմն ու շատ անգամ ինքնակերտ, մնալու համար կեանքին մէջ ու կեանքին հետ, չապրիր միայն մեր ներողամտութեան փշրանքներուն։ Այդ կը պարպուի իր կարգին։

Հիմա կարեւոր է հաստատել, թէ այս էջերը երբեք նպատակ չեն ունեցած երթալ մանրազննական խորացումներու, կամ ենթարկել բանաստեղծին գործը՝ հանդգնակներու փորձաքարին։ Ո՛չ։ Իր կեանքը, չքեղ ու սրտառուչ քերթուած մը ինքնին, միաձուլուած իր գործին հետ, կը հրաւիրէ մեզ սիրոյ եւ յարգանքի այս ցոյցին։ Եւ մենք, տխուր հրճուանքով մը, սակայն առանց պայմանադրութեան, երիտասարդի հաւատաւոր խանդավառութեամբ, կը կանգնինք իր գործերուն բացած հորիզոնին դէմ, վերանալու պահ մը՝ թանձր ու ջլատող առօրեայէն, յանուն տիեզերական ու անկործանելի բարբառին, յանուն յաւիտենական կախարդութեան՝ բանաստեղծութեան։

Եթէ բանաստեղծ է ան որ կը տանի երեւակայութիւնդ անծանօթ ու արկածալից թափառումներու, կը բանայ զգայարանքներուդ՝ հանդէս մը գոյնի, ձեւի եւ արձագանգող, սաւառնած ձայներու, եւ բառերու անփոխարինելի կախարդանքովը կուտայ երջանիկ դող մը ջիղերուդ, այնտեղ, առանց վարանումի ու նաեւ առանց յաւելուածական ու անհարկի որակումներու, հարկ է յայտարարել թէ հարազատ բանաստեղծ մըն է Զարիֆեան։

Եւ տիրապետող տարրը իր գործերուն՝ կ'ընդունի իր աւիշը անհատական յոյզերէ։ Եղերաշունչ քնարերգումըն է ինք, այն իմաստով նախ՝ թէ իր որոնումները ունին առաւելապէս անհատ կեանքն ու անոր փլատակն իբրեւ շրջագիծ։ Եւ յետոյ՝ իբրեւ արտայայտութեան միջոց ունի նախընտրութիւն մը պզտիկ երգերու, կարճ ու երաժշտական բառերու երջանիկ գիտով։ Սակայն, այս ամփոփումը ինքն իր մէջ, ճիգը՝ պեղելու իր հոգին եւ յանձնելու իր ջիղերուն դալարումները բառերու սէնֆոնիին, թող երբեք առաջ չբերուի իբրեւ ժխտական գիծ, իբրեւ պակաս՝ հորիզոնի լայնութեան։ Որովհետեւ տիեզերքի մը չափ խորունկ ու լայն է մարդկային հոգին։ Անհատ հոգին խտացումն է անկարելի ընդարձակութեան մը։ Արուեստագէտին պարտքն է երբեք չարհամարհել զայն, ընդհակառակն՝ մեկնելով իր անձէն, հասնիլ տիեզերական ճշմարտութիւններու։ Ճիշդ է թէ Զարիֆեանին պակսեցան մեծ յուզումներու դռնացող փոթորիկը, պակսեցաւ նաեւ իր գործերուն՝ ողբերգական թափանցումը մարդկային հոգիի օրէնքներուն։ Թերեւս ժամանակը ժլատ գտնուեցաւ իրեն, կամ թերեւս բարդութիւններէ խուսափող իր համեստ ու վճիտ հոգին էր որ նախընտրեց մնալ քնարական պարզութեան մէջ։ Աւելի առաջինը հաւանական։ Ապացոյց՝ իր հիւանդ ու յոգնած հոգիին տարաժամ ճիգը «դէպի խորունկը» սուզուելու։ Չմոռնանք նաեւ իր ճակատագիրը, որ ներելի ետասիրութեամբ մը ստիպեց զինքը յառած պահել իր աչքերը միայն իր ներքին ջրվիժումին։

Հոս տեղն է քմահան ու անճիշդ յայտարարելու այն կարծիքը թէ Զարիֆեանի երգերուն միամիտ ու քնքուշ պարզութիւնը արդիւնք է հոգեկան ու մտաւոր մշակումի պակասին։ Քմահան՝ որովհետեւ ընթերցումը խառնուածք չի կերտեր. կը մշակէ, կը խորացնէ, կը յստակեցնէ, եթէ կ'ուզէք։ Անճիշդ՝ որովհետեւ Զարիֆեան մէկն էր որ ցոյց տուաւ բազմակողմանի ընդունակութիւններ։ Ցայտնի է իր շատ ծանօթ շնորհը բնագիտութեան. բայց քիչեր գիտեն թէ ուսանողութեան եւ իմաստասիրութեան համար օժտուած մըն էր ինք։Տիրացած էր եւրոպական երկու մեծ լեզուներուն, անգլիերէնի եւ ֆրանսերէնի, եւ հաղուագիւտ իւրացումով մը կը սուզուէր արեւմուտքի մտածողութեան ծովին մէջ։ Աւելի խելացութիւն պիտի ըլլար աճապարանքն ու ամփոփումը վերագրել ճակատագրի դժբախտ նախասահմանումին, իսկ պարզութիւնը՝ իր ժա–

ՄԻՔԱՅԵԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

»»»··«««

Երկար դրացնութիւն մը Վարանդեանի գործին հետ՝ ձեզ կը ձգէ տարօրինակ տպաւորութեան մէջ։ Կան րոպէներ ուր կը խորհիք թէ ընկերաբանն է, ինք, եւ սակայն ընկերաբան չէ ան, զուտ գիտական իմաստով. կը խորհիք թէ իմաստասէր է, եւ սակայն իմաստասէր չէ՝ այնպէս ինչպէս մենք կ'ըմբռնենք փիլիսոփայութիւնը, կը խորհիք թէ տնտեսագէտ է, հրապարակագիր է, գրագէտ է, եւ սակայն ոչ մէկն է, ոչ միւսը ամբողջապէս, կամ մասնագիտական առումով։

Մենք ունինք մտաւորականի երանգ մը որ կը պատկանի ոչ այս, ոչ այն կալուածին բացարձակօրէն, որ կը թափառի այդ բոլոր կալուածներու սահմաններուն բոլորտիքը, եւ երբեմն ալ,— ինչո՞ւ չէ,— սաւառնելով անոնցմէ մէկուն կամ միւսին վրայ։ Քակելու համար այս մտաւորական մեքենային քիչ մը հագուագիւտ տեսակը, գտնելու համար կեդրոնական պտուտակները որ այս ամբողջ կառուցումին կը հրամայեն, հարկ է, տեւականապէս աչքի առջեւէ չհեռացնել երկու տուեալներ, որոնք,— կը խորհիմ,— յարմարագոյն մեկնակէտերը կրնան ըլլալ այդ վերլուծումին. Ա. զգացական մղումները, Բ. մտային պահանջներու համակեցութիւնը միեւնոյն անհատի մէջ։

Անշուշտ, այս մեկնակէտը ոչինչ ունի ինքնայատուկ եւ առաջին անգամ չէ որ կը գործածուի, այսուհանդերձ ան չի դադրիր ըլլալէ վերին աստիճանի ընդհանրական, իրական, եւ գործօն։

Զգացումի եւ մտքի կեանքերուն համաժամ գոյութիւնը միեւնոյն անհատին մէջ, զանազան խառնուրդներով, ամէնէն հասարակ երեւոյթն է քիչ մը բոլորին քով, որ սակայն կը ստանայ կարեւոր նշանակութիւն երբ խնդիրը խառնուածք ունեցող անհատականութեան մը մասին է։

Արդարեւ, Վարանդեանին մօտ գոյութիւն ունին զգացական ջերմ հոսանքներ, ուժգին ու լայն համակրութիւններու պահանջներ, որոնք դեռ իր երիտասարդ տարիներէն կ'անցնին անհատական բոլորակի պատերուն վրայէն երթալ գտնելու համար հեռուն գտնուող մարդկային արարածներ որոնց կեանքը տխուր է ու ճակատագիրը՝ չարչարանք։ Իր ներքին տենդը կ'երթայ խորապէս ըմբռնել իր ցեղակիցներուն ոչ միայն տառապանքը, այլ եւ գոյութիւնը քաղաքակրթական անհուն կարելիութիւններու, գոյութիւնը ժառանգական ու անշէջ երազի մը։ Մեր բաղձանքներուն վառ կիրքը կը մղէ զինքը իջնել կրկէս, կուրծք տալ ընդդիմութեան ժայռերուն, ընդգրկել վերջնականապէս արու պայքարի կեցուածքը պարզել յեղափոխութեան եղերական այլ անվեհեր դրօշակը, բաւարարութիւն տալու համար զգայական կեանքի իր գերագոյն կիրքերուն, որոնք հրամայականօրէն, անմիջականօրէն կ'ուզեն տեսնել կեանքին մէջ իսկ, մսի ու ոսկորի վրայ իսկ իրականացումը իր ծրագիրներուն։ Ոչինչ կրնար աւելի լաւ համապատասխանել ներքին այդ զսպանակներու իրականացմանը, որքան գործիչի անձնաւորութիւնը, լայն ու խոր իմաստով։ Գործիչը որ խաւարի ու յետախաղաց ուժերուն դէմ, պապակը ունի կազմակերպելու և ծառայեցնելու աւելի մեծ ու գիտակից ուժերու բռունցքը։ Գործիչը որ ծարաւը ունի բանալու, պոռալու սուրբ խօսքը, համոզելու անգէտները, պարսաւելու եւ խարանելու մութ ուժերը՝ մատնիչը, կղերը, բարբարոսը, կեղեքիչը, ջարդարարը, եւն.։

Եւ սակայն մենք գիտենք որ Վարանդեան չէ եղած այդպիսի գործիչ։ Մեր ձգտումներուն, հաւատքին, վառ կիրքերուն հոսանքները չեն կրցած ստեղծել իրենց կիրառութեան յարմարագոյն անձնաւորութիւնը։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ այդ զգացական մարդուն ճիշդ քովիկը, թերեւս վրան ու տակը, թերեւս ամբողջովին անոր խառնուած՝ կայ եւ աշխատասենեակի մարդը, գրադարանի մարդը, թուղթի ու փաստաթուղթի մարդը։Մտային անտեղիտալի կեանք ունեցող անհատը, որ ունի լայն հետաքրքրութեան պահանջներ, որ կ'ուզէ գիտնալ անպայման թէ ինչ եւ ի՛նչ մտածեր են ուրիշներ իրմէ առաջ, դարեր առաջ, այս կամ այն ընկերային կամ իմաստասիրական հարցի մասին, որ կ'ուզէ հետեւիլ թէ իրեն ժամանակակից մեծագոյն ընկերաբաններն ու իմաստասէրները ինչ կը խորհին եւ ինչ կ'առաջարկեն իբրեւ դարման ճնշուած ու ահազնածաւալ մարդկութեան տառապանքին։ Չէ՞ որ իր ցեղն ալ մէկ կաթիլն է այդ մարդկութեան։ Ան ունի բաւականին սուր իմացականութիւն, առանց իմաստակութեան, ըմբռնելու համար միջազգային այդ մտաւոր հոսանքները եւ բաւականին լայն չափով մըն ալ իւրացնելու զանոնք։Ան ունի, մէկ խօսքով, նոյնքան անտեղիտալի պահանջը, անընդհատ օրօրուելու նաեւ միջազգային մտային հոսանքներու ալեծփումներուն վրայ։

Ահա այս երկու մայր հոսանքներն են որ մեկնած ըլլալով կազմաբանական, բնախօսական, ներքին հոգեբանական ու ժառանգական ակունքներէ՝ կուգան կը միանան իրարու երիտասարդական շրջանի իր առաջին տարիներուն մէջ եւ կը ստեղծեն, անոնց ցնցող նոպաներու կամ պայքարներու, մտաւորականի այս մասնայատուկ երանգը։

Ահա այս պատճառով,ան, ե՛ւ աւելի է, եւ նուազ՝ քան բուն գործիչ մը, աւելի քան հրապարակագիր մը եւ նուազ՝ քան ընկերաբան մը, աւելի է քան վիւլկարիզաթէօռ մը եւ նուազ՝ քան իմաստասէր մը, աւելի քան չոր ու ցամաք տեսաբան մը եւ նուազ՝ քան զուտ գրագէտ մը, աւելի է քան արձակագիր մը եւ նուազ՝ քան քնարական բանաստեղծ մը, շատ աւելի քան ֆօմփիլաթէօռ մը եւ շատ նուազ՝ քան իմաստասէր մը։

Ան իմաստասէր մը չէ ինչպէս հին կամ այժմու այդ կարգի տիպարները, որոնց առաջնակարգ մտահոգութիւնն է կառուցանել շէնք մը որ ամբողջ ոտքի կանգնի, ուր բոլոր դրութիւնները իրար ագուցուին եւ ուր յաւիտենական ինչուները իրենց լուծումները գտնեն։ Ան չաշխատիր՝ աշխատելու համար, չի փնտռեր՝ փնտռելու համար։ Ան չունի գիտնականին խառնուածքը որ միայն ճշմարտութիւն կը փնտռէ, որուն տասնեակ տարիներու ճիգն ու աշխատանքը կը յանգին ճշմարտութեան փշուրի մը։ Այդ փոքրիկ ճշմարտութիւնը չի գոհացներ իր խառնուածքը։ Ան պատմութիւնը չուսումնասիրեր պատմութեան համր. փաստերը, թուական–

ռանգած վճիտ ու անխաթար արիւնին։

Իր գործերը, իբրեւ անջատ քերթուածներ, կը յայտնաբերեն արուեստի բնազդով օժտուած հոգի մը, բայց իբրեւ ամբողջութիւն կը մատնեն դժախտ կնիքը նախազգացումի մը սարսափին։ Եւ մարդ չի կրնար զսպել յուզումի այրող ալիք մը իր մխերուն մէջ, մտածելով թէ եղեռնական կանխահաս վախճանի մը ելլող աւրուակալը իր յաճախանքին հակ կը պահէր այդ կապոյտ երազով երիտասարդ հոգին, ու կը հեգնէր անոր տենչը հպարտ թռիչքներու։ Հոգի մըն էր ինք՝ գեղումի ներքուղնութեամբ, գոյներու եւ ձայներու զգայականութեամբ, «կապոյտ ու զգայականութեամբ», «կապոյտ ու զգայախմբերու» տենչերով եւ կախարդանքով «վարդագոյն» իրիկուններու, հոգի մը անո՛ւշ, որ տուաւ իր երգերը իբրեւ յորդում մը, բնականօրէն ու անճիգ, բայց յաւերժական լութեան ծամածուռ սպառնալիքէն զղահար։ Անկէ՝ իր մօտ մեղադրուած միօրինակութիւնը նիւթի, եւ անփութութիւնն արուեստի։ Այդ բոլորը փոխարինող՝ կայ սակայն ջերմութիւն մը իր տողերուն մէջ, որ իր սկիզբը կ՚առնէ ներքին վաւերական կրակէ մը։ Կայ նաեւ ներդաշնակ ու մեղմաղձիկ շեշտը իր ձայնին։ Հեղեղում ու միսիդ մէջ իջնելու, արեւնիդ հետ քալելու ընդունակ ձայն մը։ Ի՛նչ փոյթ թէ քիչ մը միայար ըլլար ան։ Մենք սիրեցինք արտասուագին, թաւալուն ու փշրուող գնացքն իր երգերուն, որոնցմով Օշականին վըկայութեամբ, «կարելի է մահուան դէմ խրոխտալ»։

ՎԱՉԷ ՎԱՉԵԱՆ

(1)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թուրք ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

»»»·«««

Թուրք աշուղները մասնաւոր ձեւեր ունին իրենց ստեղծագործութիւններր ցուցադրելու։

Մուամմա կը կոչուի այն գրական խաղը, Հայերէն՝ Հանելուկ, զոր Թուրք աշուղները այսպէս կը կատարեն.—

Աշուղ մը կը լքէ իր գաւառը եւ կ՚երթայ ուրիշ քաղաք մը։ Կը մտնէ սրճարանէ մը ներս, եւ կը յայտարարէ թէ աշուղ է, հանելուկներ ունի, կ՚ուզէ կախել։ Թուղթի մը վըրայ կը գրէ իր հանելուկները, ուրիշ թուղթի մը վրայ ալ՝ լուծումը։ Սրճարանին տէրը հանելուկը կը կախէ պատէն, լուծումը եւս կը դնէ դարակին մէջ ի պահ։

«Հանելուկ կախել» կը նշանակէ առարկայ կարդալ քաղաքին աշուղներուն, որոնք պատէն վար կ՚առնեն իրենց սազը եւ կ՚երթան սրճարան։ Ահագին բազմութիւն կը հաւաքուի։

Պանդուխտ աշուղը կը նստի մէջտեղը, սազը կը յարդարէ եւ կ՚երգէ կազէլ մը, յետոյ ոտանաւորով մը կը հարցնէ թէ լուծող կա՞յ իր հանելուկը։ Վար կ՚առնեն հանելուկը պատէն եւ աշուղները կը սկսին նուագելով արտասանել իրենց գտած լուծումը։ Սրճարանատէրը դարակէն կը հանէ պանդուխտ աշուղին պատասխանը, եթէ ճիշդ լուծեց տեղւոյն աշուղը, պանդուխտ եւ տեղացի աշուղները բաժին կ՚ըլլան բազմութենէն հաւաքուած սաչին, մանրուք դրամ։ Եթէ չկրցան լուծել, պանդուխտը երգելով ու նուագելով կը լուծէ իր հանելուկը։

Մեծ հպարտութիւն կը զգան տեղացիները, եթէ իրենց աշուղը կըրցաւ լուծել հանելուկը։

Այս հանելուկները գլխաւորապէս երկու տեսակի կը բաժնուին.—

1.— Լուկազ, տեսակ մը հանելուկ, ընդհանրապէս ոտանաւոր, որուն մէջ գրուած է բառ մը իբրեւ բանալի։ Այս ձեւը կ՚անուանենք հարց-հանելուկ։

Օրինակ մը.—

Ի՞նչն է,— արծաթադէմ պատանի, Գլխուն լոյսէ թագ ունի։

Այստեղ լոյս բառը բանալին է, որով կը լուծուի հանելուկը,— մոմ։ Լուկազի ձեւն ունին կարգ մը հանելուկներ, որոնք բառախաղեր են պարզապէս եւ կարելի չէ թարգմանել։

2.— Պիլմէճէ, առանք բուն հանելուկներն են, ժողովուրդին կողմէ յօրինուած։ Թարգմանենք քանի մը հատ.—

Դրան ետեւ մածուն է թափեր, կը սրբեմ կը սրբեմ՝ չի մաքրուիր,— արեւ։

Երեք յարկէն խանութ մը ունիմ, վարի յարկը փայտ կը ծախեն, միջին յարկը՝ ալիւր, վերի յարկը՝ թափիչ,— փշատ (խյտէ, պտուղ մը)։

Մէկ բաժակ մածուն ունիմ, կէսը ճերմակ, կէսը սեւ,— աչք։

Հաւակը շատ պզտրտիկ՝ հագեր է թափիշէ վարտիք,— ամրուկ (փարփիճան)։

Հատ մըն ալ Թուրքերէն լեզուով.—

Չէրբէ զէրբէ տալ օլուր,
Եշիլ իփէն ալ օլուր,
Վարմա՛, կիւզէլ, խանըմ,
Օն փարմաղըն պալ օլուր,
Թութար իսէն՝ խավաշ թուր,
Իփի էլին ֆան օլուր։

Լուծումը.— Թութ։

Ամիս մը Կոմիտաս վարդապետին

ooooo

Երեք տունով անտիպ ոտանաւոր մը Կոմիտաս վարդապետէն, որ, իր կեանքի վերջերուն մէջ, այսպիսի բազմաթիւ ոտանաւորներ է գրած ծանօթներու յուշատետրերուն եւ ալպոմներուն մէջ.—

Շուշան սիրտ

»»»·«««

Շուշան սիրտըդ մաքառեց տարի-
տարի՝
Կեանքիդ արեւ-օրերում,
Սուսան-սէրըդ թափառեց արի-արի՝
Լանջիդ լուսին-ձորերում։
Շըքթունքներըդ մանուշակ՝ դալար-
դալար
Սիրոյ գարուն գովանի,
Գանգուր հերըդ անուշակ՝ գալար-
գալար
Համբոյրներուն հովանի։
Սէրըդ՝ սէր էր ծագեցաւ՝
Պատոյտ-պատոյտ դափնիների ճիւ-
ղերով,
Սիրտըդ՝ սիրտ էր յագեցաւ՝
Կապոյտ կապոյտ բալասանի իւղե-
ղերով։

ՏԷՐ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆԻ ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆԸ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

▪▪▪

Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է Մուսա լերան ֆառաւուն օրերը վէպը, զոր գրեց վերջերս Ֆրանց Վէրֆէլ։ Այս վէպէն նոր հատուած մը եւս տալու համար, կը թարգմանենք դամբանականը Տէր Հայկազունի (վէպին հերոսներէն).—

Արիւնկզակ մահը մեզմէ խլեց այս սիրելի եղբայրները։ Եւ սակայն պարտաւոր ենք ի սրտէ շնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ, Հօր, որդւոյն եւ Սուրբ Հոգւոյն որ արժանի բրաւ զանոնք մեռնելու կռուի դաշտին վրայ, վեհապանծ ազատութեան համար, եւ հողին մէջ հող հանգստանալու իրենց ազգակիցներուն մօտ։ Այո՛, մենք հոս կը վայելենք ազատ եւ սեփական մահուան մը շնորհը։ Եւ այս մեր ապրած շնորհին մէջ իսկ պարտաւոր ենք միշտ խորհիլ այն բիւրաւորներուն վրայ, որոնց զլացուած է այս շնորհը, որոնք ամօթալի ստրկութեան մէջ կը մեռնին, որոնք անթաղ, բաց փոսերու եւ հեռաւոր անապատներու մէջ կը փտին կամ ճարակ կ՚ըլլան անանգղներուն եւ բորենիներուն։ Երբ կը բարձրանանք մենք հոս սա՛ աջակողմի սարին վրայ եւ կը նայինք դէպի արեւելք, մեր աչքերուն առջեւ կ՚ունենանք մեր ժողովուրդին դիակներուն անծայր դաշտը, ուր չկայ ոչ մէկ թիզ օրհնուած հող, ոչ շիրիմ, ոչ քահանայ, ոչ օրհնութիւն, այլ վերջին դատաստանին յոյսը միայն... Ուստի թոյլ տուէք որ մենք հոս այս ժամուն երբ այդ երջանիկները հողին մէջ կը թաղենք, գիտակից ըլլանք ազգովին մեր բուն թշուառութեան, որ հոս չէ, այլ անկէց դուրս, հեռաւոր տարագրութեան անգէն ու անպաշտպան բազմութիւններուն մէջ։

Այս կարճ դամբանականը խորունկ հառաչանք մը փրցուց բանակեալին հաւաքուած ժողովուրդին կուրծքէն։ Եւ Տէր Հայկազուն Եզօնուլուքի ազգային գերեզմանէն վերը Մուսա լեռը փոխադրած հողը ցանեց մէկն մի նահատակի գլուխին վրայ։ Եւ ամէն ոք սրտատրոփ կը զիտէր թէ ինչպէս վարդապետին կեանքը կը դողար, խրոխտ նայողութեամբ գործածելու համար հայրենի հողը...»։

«Անի»

ՌՈՒՄԱՆԵՐԷՆ ՊԱՐԲԵՐԱԳԻՐՔ

Մօտ օրէն լոյս կը տեսնէ Ա. Թիւր «Ani» ռումաներէն պարբերականին՝ իբրեւ հանդէս հայ ուսմանց, պատուակալ տնօրէնութեամբ փրոֆ. Ն. Եոռկայի, խմբագրութեամբ Յ. Ճ. Սիրունիի, աշխատակցութեամբ հայ, ռումէն եւ օտար մասնագէտներու։

Պարբերականը պիտի ունենայ հետեւեալ բաժինները.—

Ա. Նիւթեր Հայոց պատմութենէն.
Բ. Հայ Արուեստի շուրջ.
Գ. Նշմարներ հայ գրականութեան մասին.
Դ. Հայոց հին քաղաքակրթութիւնը.
Ե. Հայաստանի բարքերն ու սովորութիւնները.
Զ. Հայկական Փօլքլօրը.
Է. Էջեր հայ գրականութենէն.
Ը. Հայ Արուեստի նմոյշներ.
Թ. Հայերը սատար օտար ազգերու.
Ժ. Ռումանահայ հին գաղութի կեանքէն.
ԺԱ. Հայ աղբիւրներ ռումէն պատմութեան մասին.
ԺԲ. Ժամանակակից հայ մշակութային կեանք։

Ուսումնասիրութիւնները պիտի տըպուին մեծ մասամբ ռումաներէն, երբեմն Ֆրանսերէն լեզուով։

Ահա թանկագին աշխատանք մը եւս, ինչպէս Փարիզի Revue des Etudes Arméniennesը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Թրքահայերու շինած աւանները

oooo

1.— ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐ

Այս աւանը հիմնուեցաւ 1925ին, 13 Արաբկիրցի գաղթական ընտանիքներ էին (72 հոգի) առաջին բնակիչները։ Այսօր այդ աննշան աւանը դարձած է Երեւանի արդիւնաբերական արուարձաններէն մէկը։

Արաբկիրի Հայր. Միութեան օժանդակութեամբ, առաջին տարին շինուած էին 3 բնակելի շէնքեր (12 սենեակ) եւ 5 նկուղ։ Այսօր արդէն գոյութիւն ունին միայարկ եւ երկյարկանի 185 շէնքեր (մօտ 500 սենեակ)։ Բնակիչներուն թիւը կը հասնի 1200ի։ 1927ին 18 ջուլհակներ հիմը դրին առաջին ջուլհականոցին, որ ունէր 10 հոր (տէզկեահ)։ Այսօր կիսովին մեքենականացուած է ջուլհականոցը, դարձած խոշոր գործարան մը, որ ունի 110 հոր եւ 500 բանուոր։ Ունի նաեւ հիւսող 45 մեքենաներ։

Նոր Արաբկիրի արհեստանոցը ունի նաեւ վերմակի, հիւսուածեղէնի բաժիններ, ինչպէս նաեւ դերձակատուն, կօշկակարատուն։ Բաւական է յիշատակել, որ Նոր Արաբկիր 1927ին տարեկան կ՚արտադրէր 7—8000 րուբլի արժէքով ապրանք, իսկ ներկայիս՝ մօտ 2 միլիոն։

Նոր Արաբկիրի աշխատաւոր բնակչութիւնը կազմակերպած է պարենաւորման սեփական միջոցներ,— 225 տունէն 160ը ունին սեփական հողամասեր իրենց բնակարանին շուրջ, իսկ 225 տուները գրեթէ բոլորը ունին կով, ոչխար կամ այծ։

Բնակչութեան մշակութային ու կենցաղային սպասարկութիւնը եւս օրէ օր կը զարգանայ։ Քաղաքային խորհուրդը հիմնած է եօթնամեայ դպրոց մը, որ ունի 130 — 140 աշակերտ։ Նոր Արաբկիր ունի նաեւ մանկապարտէզ մը 60 երախաներով, մանկատուն մը 70 փոքրիկներով։

Աւանը կը ստանայ ելեկտրական լոյս։ Բնակարաններէն միայն մէկ մասն է, որ ելեկտրական լոյս չունի, անհրաժեշտ առարկաներու պակասին պատճառով։ Ունի ակումբ մը, 200 հոգինոց սրահ։ 70 տուներ ունին անթել։ Ջրմուղը զետեղուած է շատ կանուխ։ Երեւանի քաղաքային խորհուրդը ձեռնարկած է նոր բաղնիքի մը շինութեան։ Կը յուսացուի որ աւարտի օգոստոս 15ին։ Բաղնիքը պիտի կրնայ սպասարկել օրական 200 հոգիի։

Դժբախտաբար թերութիւններ կան առօրեայ աշխատանքի կազմակերպութեան մէջ։ Այսպէս ոռոգման առուն պատրաստ չէ դեռ, այդ առուին կապուած է տնամերձ հողամասերու, ջուլհակատան հողամասերուն մշակումը։

Յետոյ Նոր Արաբկիրը Երեւանի միացնող ճամբան գրեթէ անանցանելի ճամբայ մըն է։

Եւ վերջապէս Նոր Արաբկիր կարօտ է բանուոր ձեռքերու։ Արտասահմանէն նոր աշխատաւորներ բերելու հարցը մեծ չափով կապուած է բնակարանային շինարարութեան հետ։ Այդ պահանջը լրացնելու համար, սկսուած է հինէն ի վեր կիսաւարտ մնացած 5 շէնքերու շինութիւնը։ Սակայն շինութեանց նիւթերը կը պակսին, այս պատճառով կը կաղայ աշխատանքը։

2.— ՆՈՐ ՄԱԼԱԹԻԱ

Այս աւանը հիմնուած է 1927ին, Աշտարակի խճուղիին երկայնքին, Երեւանէն եօթնուկէս քիլոմեթր հեռու։ Այս աւանին շուրջ հիմնուած են եւ հետզհետէ կ՚աճին Նոր Սեբաստիան, Նոր Թոմարզան, Նոր Տիգրանակերտը, Նոր Կեսարիան։

Այս բոլոր աւաններուն մէջ ամէնէն աւելի աճած են Նոր Սեբաստիան եւ Նոր Մալաթիան։

Նոր Մալաթիան ունի 53 տուն (222 հոգի)։ Բնակիչները կը զբաղին արհեստներով, (ջուլհակ, կօշկակար, եւայլն)։ Բոլորն ալ ունին լուսաւոր եւ կոկիկ, քարաշէն եւ մասնաւոր յատակագիծով շինուած տուներ, ամէն մէկ տան մէջ անթել եւ ելեկտրական լոյս, ինչպէս նաեւ արդիական յարմարութիւններ (խոհանոց, պատշգամ, նկուղ), եւ ամէն տան շուրջ պարտէզ-բանջարանոց։ Բնակարանները մաքուր են եւ չոկուած։

Նոր Մալաթիան, որ կը համարուի Երեւանի երրորդ թաղամասը, հեռախօսով կապուած է մայրաքաղաքի կեդրոնին։

Բնակչութիւնը ունի 27 հեկտար պարտէզ, որ կ՚ապահովէ իրենց մրգեղէնը, բանջարեղէնը, վառելափայտը, ինչպէս նաեւ անասուններուն կերը։ Ամէն տուն ունի մէկական կով, կամ քանի մը այծ ու ոչխար։ Ունին նաեւ փոխադրական միջոցներ,— բեռնակառք, ինքնաշարժ-փոխադրակառք, ձի, էշ, եւն.։

Նոր Մալաթիա ունի նաեւ արդիւնաբերական հաւաքական տնտեսութիւն, զոր կը կազմեն հիւսուածեղէնի գործատունը, 27 հեկտար տարածութեամբ այգիները եւ բանջարամշակութեան յատկացուած հողամասը։

Մայիսէն սկսեալ կ՚աշխատի նորաբաց մանուկը, որ կը պատրաստէ արհեստական մետաքսէ շինուած գուլպաներ եւ հագուստներ։ Մանուկին կից՝ կօշկակարատուն մը։ Հաւաքական արդիւնաբերութիւնը ծաւալելու միտումով, 100,000 րուբլի վարկ բացուած է ձեռնարկին։ Ծրագրուած է նոյնպէս բջիջներ տնկել շերամապահութեան, բնական մետաքսի արդիւնաբերութեան համար։

Աւանը ունի իր օրինակելի ճաշարանը, ընդարձակ դպրոցը, մանկապարտէզը։ Շուտով կը բացուի նաեւ մանկատուն մը։

Նոր Մալաթիոյ շինութեան մեծապէս օժանդակած է Մալաթիոյ Հայր. Միութիւնը (Կրթասիրաց Միութիւն), որ բնակարաններու եւ այլ շինութիւններու համար ծախսած է 107,000 րուբլի։ Նոր Մալաթիոյ կը պակսի միայն ջուրը։ Ոռոգման եւ ընդհանուր գործածութեան անհրաժեշտ ջուրին համար կը շինուի լիճ մը։ Ծրագրուած է Նոր Մալաթիոյ մէջ ձեռնարկել ոչխարաբուծութեան։

3.— ՆՈՐ ԲԻԻԹԱՆԻԱ

Նոր Բիւթանիան հիմնուած է 1929ին, «Երեւան» կայարանին մօտ։ Այս թաղամասը սկիզբի տարին ունէր 100 ընտանիք, ներկայիս՝ 560 ընտանիք (2200 հոգի)։ Բոլոր այս ընտանիքները ունին իրենց բնակարանները, որոնք (400 բնակելի շէնք) կառուցուած են անհատական նախաձեռնութեամբ եւ Երեւանի քաղաքային խորհուրդի օժանդակութեամբ։ Իւրաքանչիւր տան կից կայ փոքրիկ պարտէզ-բանջարանոց մը։ Ամէն ընտանիք ունի կով մը կամ քանի մը ոչխար։

Այս թաղամասն եւս ունի ելեկտրական լոյս եւ ջրմուղ։

Նոր Բիւթանիոյ դպրոցը աչքի կը զարնէ իր լուսաւոր սենեակներով, ընդարձակ պատշգամով։ Ունի 600 աշակերտ։

Նոր Բիւթանիոյ բնակիչները միւս աւաններուն նման տեղական արդիւնաբերութիւն չունին։ Այլ կ՚աշխատին Երեւանի գործարաններուն մէջ, մեծ մասամբ ձէթ-օճառի եւ բամպակամշակութեան գործարաններուն մէջ։

Նոր Բիւթանիոյ Հայր. Միութիւնը այս աւանին շինութեան մէջ մեծ դեր մը չունի։

4.— ՆՈՐ ԽԱՐԲԵՐԴ

Նոր Խարբերդ հիմնուած է 1929ին, Ղամարլուի Թագագիւղին մօտ։ Աւանին շինութիւնը կատարուած է Ամերիկայի Հ. Մախաբերդցիական Վերաշինաց Միութեան կողմէ։

Արդէն իսկ Նոր Խարբերդի հողամասերուն մէջէն կը հոսի արօտավայրերու ջրանցքը, ոռոգելով մշակութիւնները։ Նոր Խարբերդ ունի 27 ընտանիք (115 հոգի)։

Այժմ շինուած են վեց բնակելի տուներ, 5ը ունի 8 սենեակ, 1ը՝ 12 սենեակ, իրենց բոլոր յարմարութիւններով։

Նոր Խարբերդ ունի դպրոց մը 3 դասարանով, մանկատուն մը՝ 25 երախաներով։ Ձեռնարկուած է տասնամեայ վարժարանի մը շինութեան։ Հիմերը փորուած են արդէն։ Դպրոցին շինութեան համար պիտի ծախսուի 400,000 րուբլի։

Գիւղին մէջ նոր բացուած է գործագործական արհեստանոց մը, որ ունի վեց հոր եւ աշխատանք կը հայթայթէ Նոր Խարբերդի կիներուն։

Նոր Խարբերդի ապագան այգեմշակութեան եւ պտղամշակութեան մէջ է կարծես։

Հայաստանի խորհրդային տնտեսութեանց վարչութիւնը 1932էն ըսկսեալ 600,000 րուբլի վարկ տուած է Նոր Խարբերդի։ Այս տարի՝ 754,000 րուբլի։ Այս վարկէն 250,000 րուբլին պիտի յատկացուի Նոր Խարբերդի համայնական բնակարանային շինութեանց։

Նոր Խարբերդ տնկած է 50 հեկտար պտղատու ծառ (դեղձի, ծիրանի)։ Պիտի տնկուի նաեւ 50 հեկտար այգի։ Գիւղին ընդհանուր պահանջին համար ցանուած է 20 հեկտար ցորեն, 30 հեկտար գարի եւ 20 հեկտար բանջարեղէն (կաղամբ, պամիտ, եւն.)։ Այս տարի տնտեսութիւնը կ՚ունենայ 200 հեկտար։ Եւ գարկ տալու համար այգեմշակութեան ու պտղամշակութեան, գիւղին պիտի յատկացուի աւելի քան 1200 հեկտար հողամաս։

ները, վաւերաթուղթերը չեն հետաքրքրեր զինք իրենց առարկայական գոյութեամբ։ Անոնք ամբողջը պէտք է որ միանան եւ դան ծառայեն իր զգացական կեանքէն եկած հրամանին, դառնան փաստ՝ իր հաւատքին ու բաղձանքներուն իրականացման ծառայելու համար։ Անոր համար պատմութիւնը այնքան աւելի տեսանելի ու հասկնալի է որքան որ կը համապատասխանէ իր ձգտումներուն։ Իրմէ առաջ, ուրիշներու համար, շատ աւելի մեծերու՝ պատմութիւնը նոյն տեսակ դեր կատարած է։ Վիրգիլիոսին համար, ամբողջ հռոմէական պատմութիւնը, սկսած Ենէասէն մինչեւ Կատոն, ուրիշ բանի համար չէ եղած եթէ ոչ գալու եւ յանգելու Օգոստոսի գահակալութեան։ Նուազ հեռու ժամանակներու մէջ, Պոսիւէին համար, ամբողջ մարդկութեան պատմութիւնը, իր ծովածաւալ հմտութեան մէջէն, ուրիշ բանի համար չէ եղած եթէ ոչ գալու եւ ապացուցանելու Աստուծոյ գոյութիւնը։ Վարանդեանին համար, ժամանակակից ու նորագոյն ամբողջ պատմութիւնը ուրիշ բանի համար չէ եղած, եթէ ոչ գալու եւ աւետելու հայ ժողովուրդին անկախութիւնը։ Ան,— իր սիրած բառը գործածելու համար,— պատմափիլիսոփայական հետազօտումներու համար չէր որ ճամբայ կ՚ելլէր։ Ամէն բանէ առաջ ան պէտք էր որ ապրէր պատմութիւնը։ Եւ պատմութիւնը այնքան աւելի կենդանի ու հասկնալի կը դառնար իրեն որքան կը սիրէր զայն ինք։ Ու մենք այնքան աւելի կը սիրենք մէկը որքան որ կուտանք անոր մեր երեւակայութեան յատկութիւնները։ Ու ան, պատմութիւնը, հայկական թուականները, դէմքերը, ժողովուրդը, ու այդ ժողովուրդին դատը սիրեց մեծ հրայրքով ու իր հրավառ երեւակայութեան բաշխած ստորոգելիներով։

Երբ աւարտած էք «Բողոքը Նորագոյն Պատմութեան մէջ», միակ դեր խիղող տպաւորութիւնը,— ինչ տպաւորութիւն, ստուգութիւնը, հաւատքը,— հետեւեալն է, շատ չանցած հայ ժողովուրդը պիտի վերագտնէ իր ազատութիւնը։ Եւ սակայն, հոն, թուականներով, վաւերագրերով, պատմական բոլոր տուեալներով ծանօթացաք իտալական, սերպիական, յունական, պուլկարական, ռումանական, եւայլն, ժողովուրդներու ազատագրութեան պատմութեանը։ Բայց այդ հոգ չէ։ Ընթերցողին իրեն հետ տարած գերիշխող տպաւորութիւնը՝ միւսն է։ Ահա արդիւնքը որ կը ստացուի Վարանդեանի մօտ, մեր մտանաւանդ երկու տուեալներու խառնուրդէն՝ զգացողին եւ մտածողին։

Անոր համար, հայկական վերածընութեան նախապատմութիւնն ու մանաւանդ պատմութիւնը ուրիշ բան չեն եթէ ոչ մսով ու ոսկորով կենդանի տեսիլք։ Անոր համար, այդ պատմութիւնը, ջարդուած հայ կիներ են, ցմրուր կեղեքուած շինականներ, որդէտ ու վախկոտ կղերականներ, վառոդի յետադիմականներ, սպրկացած հոգիներ, առեւանգուած աղջիկներ, խեղդուած մանուկներ, ու ըմբոստ կտրիճներ, վրիժառու հայդուկներ, արծուաշունչ առաքեալներ ու մտաւորականներ, մարտիրոս բանտարկեալներ ու աքսորականներ որոնք կը յառնեն իրենց գերեզմաններէն, իրենց ձեռքերը իրենց եղերական թէ բոցավառ ակնարկներուն հետ կ՚ուղղեն, գիրենք լաւագոյնս հասկցող մտածողին եւ կ՚ըսեն.— «Տես մեր տառապանքը, մեր մարտիրոսացումը, մեր դատին արդարութիւնը, մեր հրաշալի ապագային կարելիութիւնը, մեր չքնաղ երազներուն ոչնչացումը, մեր վատութիւնը, մեր դաւաճանութիւնը եւ երգէ մեզ, խարազանէ ու խարանէ մեզ...»։ Ու Վարանդեանին գրիչը իր ներքին կիրքերու հնոցէն ժայթքած, իր ամբողջ հմտութիւնն ու պաշարը ծառայեցնելով, պատմութիւնը կը վերածէ տեսիլքի մը։ Դիւցազներգութեան մը։

Եւ լաւ է որ այդպէս եղաւ։ Ան կը սիրէր իր ցեղը, եւ դարձաւ իր ժամանակին ու այդ ցեղին գերագոյն պահանջներուն արտայայտութիւնը։ Այն ինչ որ կայ իր հատորներուն մէջ իբրեւ զուտ ընկերաբանական, զուտ իմաստասիրական, ոչ մէկ չափով լոյս չի տար որ ան կրնար նոյնիսկ չափազանց համեստ տեղ մը գրաւել միջազգային զուտ տեսական գրականութեան մէջ։ Իր ոգիութեանը, իր ձեռքերուն մէջ փշրուեցան արդէն այնքան վերջնական շեշտով իր որդեգրած ընդհանուր տեսութիւնները, «դեմոկրասին» ու իր ճագուկները։ Բայց իր ներքին կրակին մէջէն անցուցած մեր վերածնութեան պատմութիւնը, այդ կրակին իսկ պատճառով, աւելի երկար պիտի դիմադրէ ժամանակին աւերին։

Ան եղած էր ներբողելու, պարսաւելու, համոզելու, խարազանելու, քարոզելու, փաղերգելու համար։ Այդ լաւագոյն մտաւորականը, մարդոց ամէնէն միամիտն ու վեհերոտը, գիտէր իր գրիչին տալ խոյանք ու յանդգնութիւն ու իր շատ մը էջերէն կրակ կը ժայթքէ ու արիւն կը կաթէ, լաւագոյն որակով։

Եւ եթէ իր գրիչը խարանելու ու սատուածացնելու տենդը ունէր մի՛այն, իր սիրած ժողովուրդին պատմութիւնն ալ ընդառաջ եկաւ այդ պահանջին, բերելով միայն անվերջ շարք մը վերելքներու ու անկումներու, հերոսական խոյանքներու ու դաւաճանութիւններու։

Ու այսօր, իր շիրմին դեռ խոնաւ հողակոյտին առջեւ, վարակուած աւելի ներողամիտ ու վեհանձն մղումներէ քան թէ զուտ առարկայական ու խիստ քննութիւններէ, մեզի կը թուի որ ան նմանապէս կը պատկանէր, իր երանգին մէջ, իր մասնայատուկ տեսակովը, այն ընտրեալներու խումբին որոնց կեանքին գերագոյն իրականութիւնը ուրիշ բան չեղաւ՝ եթէ ոչ իրենց ցեղին յամառող երազին ժամանումը։ Երբ այսօր՝ ալ փրթաւ իր կեանքին ժապաւէնը, մենք պայծառօրէն կը տեսնենք այն անվաւան ժէսթը որով դեռ երիտասարդ,— երբ այնքան գիւրին էր իրեն յառաջանալ ու հեշտին ուղիներէ,— մենք պայծառօրէն կը տեսնենք այն անվաւան ժէսթը որով ան իր կեանքին օղակը տարաւ ու անցուց վերջնականապէս իր ժողովուրդի ճակատագրին՝ եղերական այլ երկաթեայ շղթային։

Հիմա՝ ինքն ալ փակեց աչքերը ընդմիշտ, ու գնաց հոն ուր իրմէ առաջ իր բացառիկ գորովանքին տիրացած խոնարհ ժողովուրդը հունձք առ հունձք գացած էր, ուր իրմէ առաջ իր պաշտամունքին տիրացած մեր վերածնութեան լուսապսակ ռահվիրաները՝ սկսած Խրիմեաններէն, Նալբանդեաններէն, Քամառ Քաթիպաներէն Ռաֆֆիներէն՝ գացած էին, ուր իրմէ առաջ իր անսովոր խանդավառութիւնը բորբոքած անհամար մարտիկները գացած էին։

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

գնդակահարման ներկայ ըլլալու, մասնակցելու համար․․․

«Այսուհետեւ խօսքերու պէտք չկայ։ Դիկտատուրա հռչակեցէք եւ մահապատիժը վճռելէն վերջ, մինչեւ անգամ անոր դիակին հելլենական հողին մէջ թաղուիլը արգիլեցէք»․․․

Տիկին Սթավիցքի գիտէ՞ր իր «գլխաւոր»ին գաղտնիքները

Հարցաքննիչ դատաւորը առջի օր դէմ դիմաց հանեց Տիկին Սթավիցքին եւ հեռախօսի պաշտօնեայ մը, Օր․ Ֆորմիս։ Տիկինը միշտ կը յայտարարէ թէ ինք տեղեկութիւն չունէր իր «գլխաւոր»ին առեւտրական գործերէն։ Արդ, Օր․ Ֆորմիս պատմեց թէ դեկտեմբեր 20ին հեռախօսը հնչեց Պիարիցի մէկ արձարանէն, Օթէլ Քլարիճ (Փարիզ), ուր կը բնակէր Սթավիցքի։ Խօսակցութիւնը Տիկին Սթավիցքիի հետ էր, իսկ խօսողը՝ Թիսիէ, Պայոնի վարկի դրամատան տնօրէնը, որուն ձայնը կը ճանչնար ինք։ «Ականջ դրի, որովհետեւ թերթի մը մէջ կարդացի թէ քննութիւն կը կատարուի Պայոնի դրամատան անկանոնութեանց եւ Թիսիէի մասին։ Այս կերպով կրցայ լսել խօսակցութեան մէկ մասը։ Պիարիցէն խօսողը կ՚ըսէր․— «Անհետացուցինք փաստաթուղթերուն կարեւոր եղածին չափ մեծ մասը»։ Տիկին Սթավիցքի գրեթէ ոչինչ ըսաւ․ միայն «ահ, ա՞հ» գոչեց․ նեղսիրտ երեւոյթ մը ունէր եւ ծանօթ կ՚երեւար անցուդարձին։ «Ուրեմն ա՛լ ընելիք չունինք», ըսաւ։ Խօսակիցը պատասխանեց․— «Այո, վերջացաւ»։ Այս խօսքերը դրոշմուած են յիշողութեանս մէջ»։

Տիկին Սթավիցքի ուրացաւ այս դէպքը, յետոյ յարեց․— Թերեւս պատասխանած եմ ամուսնիս եղած հարցումի մը։ Օր․ Ֆորմիս պնդեց, աւելցնելով թէ դեկտ․ 23ին էր որ Սթավիցքի անհետացաւ, իսկ ինք անմիջապէս հարցաքննութեան կանչուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ։

⁂ Ութ տարուան ընթացքին 23րդ անգամն ըլլալով, առջի օր յետաձգուեցաւ Սթավիցքիի դէմ բացուած առաջին դատը, որուն ենթականերէն մէկը միայն ողջ է․․․

Տօրիօ կը մեղադրուի Մոսկուայի կեդրոնէն

Գ․ Միջազգայինի կեդրոնը (Կոմինթէրն, Մոսկուա), իր վճիռն արձակեց երիտասարդ համայնավարի մը, Տօրիօյի դէմ, որ պայքար բացած է Ֆրանսայի կեդր․ կոմիտէին դէմ։ Յայտարարութիւնը կ՚ըսէ թէ ապրիլ 23ին Կոմինթէրնը առաջարկած էր Տօրիօյի՝ դադրեցնել ներքին պայքարը եւ խնդիրը յանձնել կեդրոնի քննութեան։ Տօրիօ համակերպած չըլլալով, Կոմինթէրնը զայն կը ձաղկէ իբրեւ անջատական, կը նախեցնէ ամբաստանեալի աթոռի վրայ՝ ինչպէս «հակայեղափոխական Թրոցքին», կը դրկէ Կոմինթէրնին պաշտպանութենէն եւ «կ՚արտօնէ» Ֆրանսայի կեդր․ կոմիտէն ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները, պահպանելու համար կուսակցութեան միասնականութիւնը։

Կեդր․ Կոմիտէն անմիջապէս նիստ գումարելով, պահանջեց որ Տօրիօ համակերպի կուսակցութեան քաղաքականութեան, դադրեցնէ իր պայքարը, կուսակցութեան հակակշռին ենթարկէ իր թերթը (էմանսիփասիոն) եւն․։

Այս բոլորը կ՚ապացուցանեն թէ վտարումը անխուսափելի է։

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Չորեքշաբթի օր Փրակայի մէջ 40,000 հանդիսատեսներու ներկայութեան Չեխ ազգային խումբը պարտութեան մատնած է Անգլիոյ ֆութպոլի ներկայացուցչականը 2 — 1ով։ Այս երկրորդ պարտութիւնն է որ Անգլիացիք կը կրեն կեդր․ Եւրոպայի մէջ։

ՕԾՈՒՄ ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Շավիլի նորակառոյց մատրան օծման եւ անուանակոչութեան սրբազան արարողութիւնը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ Հոգեգալստեան Բ․ օրը, 21 Մայիս Երկուշաբթի օր։ Փարիզի հոգեւոր հովիւ Վասմշապուհ եպսկ․ հանդերձեալ է Ս․ Պատարագ մատուցանել եւ օծել եկեղեցին։

Սկզբ․ ժամերգութեան ժամը 9ին։

Կը հրաւիրենք եկեղեցասէր հաւատացեալները ներկայ գտնուիլ Օծման Սուրբ արարողութեան եւ այս առթիւ կը յայտարարենք թէ եկեղեցւոյ կնքահայրութեան համար եթէ փափաքողներ կան կրնան դիմել վարչութեան 4, rue des Trois Champtiers, Chaville (S. et O.)

(կնիք)

ԱԶՆԻՒ ՔԻՒՓՃԵԱՆ

եւ

ԱՐԱՄ ՏՕՆԷԼԵԱՆ

Ամուսնացած

Պուա Քոլոմպ 12 *մայիս*, 1934

ՆՈՅԵՄԻ ՏՕՆԷԼԵԱՆ

եւ

ԱՐՄԵՆԱԿ ՎԱՐԱԳԱՃԵԱՆ

Ամուսնացած

Պուա Քոլոմպ 12 *մայիս*, 1934

ԿԱՐԵՒՈՐ

Ծանօթ օրիորդ մը կը ստանձնէ ֆրանսերէնի, անգլիերէնի, գերմաներէնի եւ հայերէնի դասեր տալ տուներու մէջ։ Դիմել Ե․ Յարութիւնեանի 13, rue d'Orsel, *Փարիզ (18), Մեթրօ* Barbès.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e **Imprimerie A. DER (AGOPIAN)**

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. .. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 23 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2502

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵԴՐՈՆԱՁԻԳ ԹԱԹ ՄԸ ԵՒՍ

»»»··«««

Շատերու համար անակնկալ մը եղաւ պուլկարական յեղաշրջումը, որ կը կոչուի «անարիւն յեղափոխութիւն»։

Իրականին մէջ, շատոնց կը պատրաստուէր այս հարուածը։

Անոր առաջին հունտերը ցանուած էին դեռ 1923ին, երբ արեան մէջ խեղդուեցաւ Սթամպուլիսքիի կառավարութիւնը։ Այսօրուան դահլիճին անդամներէն կան դէմքեր որ մասնակցած են այդ շարժման։

Այն ատեն ալ, զինուորական ժողով մըն էր որ գլուխ հանեց պետական յեղաշրջումը, Մակեդոնացիներու գործօն աջակցութեամբ։

Արիւն չհոսեցաւ այս անգամ, բայց այն ատեն արեան բաղնիքներ սարքուեցան, մանաւանդ հիւսիսային եւ հարաւային շրջաններուն մէջ։ Եւ Սթամպուլիսքի, այդ գիւղացի ինքնատիպ ու խիզախ վարչապետը, կտոր կտոր եղաւ գիւղի մը մէջ։ Իր նախարարներէն եւ գործակիցներէն շատեր ալ սպաննուեցան, իսկ միւսները փախան արտասահման։

Այն ատեն ալ, ամէնէն առաջ ներքին տագնապն էր որ պայթեցուց օրուան իշխանութիւնը։ Տագնապ՝ ոչ միայն քաղաքական - տնտեսական, այլ եւ ընկերային։

Ջախջախուած՝ մեծ պատերազմէն վերջը, Պուլկարիան դարձած էր կրկէս մը ներքին եւ արտաքին մարզանքներու, այլ մանաւանդ ճնշումներու։

Նախ՝ Դաշնակիցներն էին որ կը քամէին երկրին երակները, տարապէս գործադրելով հաշտութեան դաշնագիրները։

Հատուցումներու յանձնաժողով մը տիրաբար նստած՝ մայրաքաղաքին մէջ, ոստիկանի դեր կը կատարէր, ամէն գործի խառնուելով եւ հանդխաւորապէս հարստահարելով։ Կը պատմէին թէ այդ յանձնաժողովին մեքենագիր օրիորդը աւելի բարձր թոշակ կը ստանար, քան պուլկար նախարարը։ Ամէն պարագայի մէջ, այդ յանձնաժողովը իր ազնուապետական պաշտօնէութեամբ, օթօներով եւ սպասարկութեամբ աւելի սուղի կը նստէր քան դահլիճը։

Յետոյ կար համայնավարական վտանգը։ Պատերազմի պարտութիւնը եւ համատարած թշուառութիւնը յառաջ բերած էին խորունկ դառնութիւն, ինչ որ ներշնչման եւ գործունէութեան աղբիւր մը դարձաւ Մոսկուայի համար։

Բուն ընկերվարականները — «լայն» — տկարացած էին, մինչ «նեղ»երը անարգել կը տարածուէին, վարակելով ամբողջ բազմութիւններ։ Հարկ եղաւ օրէնքէ դուրս հռչակել զանոնք (1923), անխնայ հետապնդել եւ հարուածել, բայց անոնք շարունակեցին գործել եւ կը գործեն մինչեւ այսօր, իբրեւ «բանուորական» կազմակերպութիւն, իրենց կառոյցն երկարելով մինչեւ պետական պաշտօնատուններն ու զօրանոցները։

Մէկ խօսքով, երկիրը անընդհատ կը կազմալուծուէր եւ ուժէ կ՚իյնար, ինքն իր մէջ տապկուելով, առանց որ եւ է յուսատու հեռանկար ունենալու ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ։

Եկող - գացող կառավարութիւնները ի զուր կը փորձէին թուլցնել դաշնագիրներու կապանքները եւ հատուցումներու բեռը։ Վերջին տարիները, փորձեցին օգտագործել Թագաւորն ալ, այցելութիւններ կատարել տալով մայրաքաղաքէ մայրաքաղաք։ Միեւնոյն ատեն, դրացիները կը շարունակէին զօրանալ ոչ միայն ներքնապէս, այլեւ ձեռք ձեռքի տալով։

Պուլկարիան ալ ունեցաւ իր «բարեկամութեան» դաշնագիրները, դրացիներուն հետ։ Սակայն, ի՞նչ կ՚արժէին այդ մագաղաթները, երբ ոչ մէկը տրամադիր էր որ եւ է հողային զիջում կատարելու։

Եւ Պուլկարիան ալ ունեցաւ «բարեկամներ» կամ հովանաւորներ, որոնց ամէնէն ճարպիկը, Փաշական Իտալիան, հարսնցու մը նուիրեց Պորիս Թագաւորին, շատ մը հաւատաւորքներու հետ։

Այս բոլորը եթէ քիչ մը թեթեւցուցին պարտուած եւ ուժասպառ երկրին, չկրցան գոհացնել անոր հիմնական պահանջները։ Մանաւանդ երբ ստորագրուեցաւ պալքանեան ուխտը, որ անգամ մը եւս կը վաւերացնէր դաշնագիրներու անողոք վճիռները։

Միւս կողմէ, ինչպէս պալքանեան բոլոր երկիրները, Պուլկարիան ալ ունի իր ներքին՝ կուսակցական հակամարտութիւնները, որոնք տարիներէ ի վեր կը կրծեն, կը ջլատեն պետական մեքենան, խեչափառի քաշքշուքի մը վերածելով զայն։

Ուրեմն, պատերազմին փլուզումը, հոգեբանական տագնապը, տնտեսական եւ քաղաքական անհուն վերիվայրումները, դրացիներու սպառնալից դիրքը եւ վտանգուած երկիւղը յառաջ բերին խմորումներ, որոնք ահա կը յանգին յանդուգն ելքի մը,— զինուորական դիկտատուրա։

Անհրաժեշտ չէ սպասել լուր մանրամասնութեանց, ըմբռնելու համար Պուլկարիոյ նոր իշխանութեան դիմագիծը։

Չափազանց ակներեւ են անոր առաջին գործերը,— լուծում՝ խորհրդարանի, անտեսում՝ սահմանադրութեան, դահլիճ մը՝ կոթնած բանակին վրայ։ Ուրիշ խօսքով, պիրկ եւ կեդրոնաձիգ իշխանութիւն մը, որ իր ներշնչումը կը ստանայ Մուսոլինիէն եւ Հիթլերէն, յարմարցուած՝ տեղական պայմաններուն։

Պուլկարական դիկտատուրան նորագոյն ապացոյցն է խորհրդարանական կարգերու անկարողութեան։

Այդ յեղաշրջումն ալ, այնքան ուժգին եւ անողորմ, կ՚ապացուցանէ թէ ազգերու «սրբազան եսասիրութիւնը» այլ եւս խտիր չի դներ միջոցներու մէջ, արեւուն տակ տեղ գրաւելու, դատ կամ նոր իրաւունքներ շահելու համար։

Ծ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԼՈՒԾՈՒԵՑԱՒ

»»»··«««

ԳԱՒԱՌԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

Շաբաթ առտու, 19 մայիս, նոր կառավարութիւն մը հաստատուեցաւ Պուլկարիոյ մէջ, պետական հարուածով մը որ յանկարծակիի բերաւ ամբողջ երկիրը։ Վարչապետն է Գնդ. Քիմոն Կէորկիէվ։ Ամբողջ դահլիճը կը բաղկանայ եօթը նախարարներէ, որոնց երեքը զինուորականներ են,— զնդապետ մը, պահեստի բանակէն զօրավար մը եւ ուրիշ զօրավար մը՝ գործօն բանակէն։ Երեք նախարարներէն Կէորկիէվ, Փեթար Թոտորով (ելմտական) եւ Փրոֆ. Եանաքի Մոլով մասնակցած էին 1923ի յեղաշրջման, երբ Սթամպուլիսքի տապալեցաւ եւ անոր յաջորդեց Փրոֆ. Ցանկով։

Նոր դիկտատուրան հաստատուելէ առաջ, պահեստի բանակէն 80 զօրավարներ գաղտնի ժողով գումարած էին ուրբաթ իրիկուն։ Ժողովը ութ հոգինոց պատուիրակութիւն մը ղրկեց Թագաւորին, բացատրելու համար ելմտական, տնտեսական եւ քաղաքական կացութեան ծանրութիւնը, որ հետեւանք է կուսակցութեանց անկարողութեան։ Անոր յանձնարարութեան վրայ էր որ կազմուեցաւ նոր կառավարութիւնը, որուն առաջին գործը պիտի ըլլայ ամուր իշխանութիւն մը հաստատել Պուլկարիոյ մէջ եւ հաւասարակշռել ելմտացոյցը։

Կառավարութեան առաջին գործը եղաւ լուծել խորհրդարանը եւ ջնջել գաւառապետութիւնները։ Նոր խորհրդարանը պիտի ունենայ 100 անդամ, փոխանակ 275ի, որոնց 75ը պիտի նշանակուին արքունիքին կողմէ, իսկ 25ը պիտի ընտրուին արհեստապետութեանց կողմէ։ Կառավարութիւնն ալ պիտի կազմուի արքայական հրովարտակով, առանց նկատի առնելու քաղաքական կուսակցութիւնները։

Նոր իշխանութիւնը կը բխի «Զվէնօ» (Օղակ) կազմակերպութենէն, որ հաստատուած էր 1926ին, Լեափչեւի կառավարութեան օրով։ Այս խմբակցութեան անդամներուն մէջ կան մտաւորականներ, գրագէտներ եւ հրապարակագիրներ, որոնք միշտ կուսակից եղած են զօրաւոր կառավարութեան մը, ազատ՝ կուսակցական կաշկանդումներէ։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, այս խմբակցութիւնը ջերմ կուսակից է Եուկոսլավիոյ հետ մերձեցման, հետեւաբար անհրաժեշտ կը գտնէ ոչնչացնել մակեդոնական կազմակերպութիւնը, որ ամենամեծ խոչընդոտն է այդ մերձեցման։ Կազմակերպութիւնը յաջողեցաւ աստիճանաբար սիրաշահիլ զինուորական դաշնակցութիւնը, որուն անդամներուն մէջ կան երիտասարդ, ինչպէս եւ հանգստեան կոչուած սպաներ։ 1929ին Միութիւնը յայտարարութիւն մը կը հրատարակէր, որ մեծ յուզում պատճառեց։ Իսկ 1933ին իր անդամներէն Քարաքուլաքով, Սոֆիայի ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, իր կեանքը վտանգի դնելով գնաց պահանջեց Թագաւորէն վերջ դնել Մակեդոնացիներու եղբայրասպանութեանց որոնք ամենօրեայ դէպքեր դարձեր էին։ Այս դիմումին վրայ էր որ պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Սոֆիայի մէջ եւ խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան Մակեդոնացիներուն դէմ որոնք խակապէս դադրեցուցին փոխադարձ սպանութիւնները։

Կ՚ըսուի թէ կառավարութիւնը զինուորական գրաւման պիտի ենթարկէ Փէթրիչի շրջանը, որ Մակեդոնացիներուն միջնաբերդն է եւ անմատչելի մնացած է մինչեւ այսօր։ Զրոյցի մը համաձայն, ձերբակալուած են բազմաթիւ Մակեդոնացիներ, մէջն ըլլալով բուն վարիչը՝ Իվան Միխայլով, եւ բռնուած են ռազմանիւթի մթերանոցները եւ կազմակերպութեան գանձը։

⁂ Նոր կառավարութիւնը իր առաջին ժողովը գումարեց ոստիկանութեան տեսչութեան մէջ, անմիջապէս պաշարման վիճակ հրատարակելով։ Զինուորներ պաշարման տակ առին Սոֆիայի կեդրոնական թաղամասը, պալատը եւ պետական շէնքերը։ Գրաքննութիւն հաստատուեցաւ, հեռագիրը, հեռախօսը եւ թերթերը դադարման դատապարտուեցան եւ ամէն մարդ իր տան մէջ փակուեցաւ։ Մէկ խօսքով, բոլոր հաղորդակցութիւնները խզուեցան։ Այս վիճակը տեւեց 11 ժամ։ Նախորդ վարչապետ Պ. Մուշանով, որ դահլիճը վերակազմած էր, ուզեց հեռաձայնով խօսիլ պատերազմական նախարարութեան հետ, բայց պատասխանեցին թէ անհատական խօսակցութիւնը արգիլուած է։ Երբ գիտել տուաւ թէ ինք անհատ մը չէ, այլ վարչապետը, պատասխանեցին թէ նոր կառավարութիւն մը կազմուած է եւ ինք որեւէ պաշտօն չունի։ Յաջորդ օրը ընդունուեցաւ նոր դահլիճին կողմէ, ընկերակցութեամբ Թագաւորին թիկնապահին։

Կ՚ըսուի թէ դաւադրութիւնը սարքուած էր վեց ամիս առաջ։

⁂ Նախարարներու թիւը կրճատելէ եւ խորհրդարանը լուծելէ անմիջապէս վերջը, նոր կառավարութիւնը ջնջեց 16 նահանգապետութիւնները եւ զանոնք վերածեց եօթը վարչական շրջանակներու, որոնց իշխանութիւնը պիտի յանձնուի յատկապէս ընտրուած շրջանապետներու։ Քաղաքապետները եւ քաղաքապետական խորհուրդներու անդամներն ալ կառավարութիւնը ինք պիտի նշանակէ։

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, նոր կառավարութեան առաջին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները խորհրդային իշխանութեան հետ, միեւնոյն ատեն մղում տալով Եուկոսլավիոյ հետ մերձեցման։

⁂ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ մանաւանդ Իտալիոյ մէջ մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս յեղաշրջման։ Իտալական մամուլը անշուշտ գոհ է որ Փաշական վարչաձեւ կը հաստատուի Պուլկարիոյ մէջ, բայց միւս կողմէ մտահոգութիւն կը յայտնէ Եուկոսլավիոյ հետ զինակցութիւն մը կնքելու ծրագիրներուն առթիւ։

⁂ Գնդ. Կէորկիէվ, նոր դիկտատորը, 52 տարեկան է։ Թերթերը կը գրեն թէ իր իշխանութիւնը հաստատելէ առաջ, մէկուկէս ժամ տեսնուեցաւ Թագաւորին հետ եւ թելադրեց համակերպիլ կամ հրաժարիլ։ Գնդապետը վեթերան մըն է թէ զինուորական եւ թէ քաղաքական գործերու մէջ եւ ուղղակի ներշնչուած՝ Հիթլերի գաղափարներով։ Աւարտած է Սոֆիայի զինուորական վարժարանը։ Նշանաւոր հանդիսացաւ Մեծ պատերազմին մէջ, վէրք մըն ալ ստանալով։ Պատերազմէն յետոյ հրաժարեցաւ բանակէն, գեր-գնդապետի աստիճանով։ 1925ին երկաթուղիներու նախարար էր Լեափչեւի դահլիճին մէջ, բայց հրաժարեցաւ, զանազան վէճերու հետեւանքով։ Իշխանութիւնը ամբողջովին իր ափին մէջ առած ըլլալով, Պորիս Թագաւորին դերը շատ կը նմանի Իտալիոյ Թագաւորին վիճակուած դերին։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ
ԵՒ
ԱՆԿՈՒՄԷ ԱՆԿՈՒՄ

Նորէն հայ կիներու մասին է խօսքը։

Կը յիշէք անշուշտ.— Ամերիկան ունեցաւ իր «կանայք զինուորեալք»ը, որոնք հրապարակ իջած են մասնաւոր ուխտով մը.

— «Մենք, եկեղեցասէր տիկիններս, որ Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ կամաւոր եւ ուխտեալ եւ հաւատարիմ զինուորներ ենք, հարկ է որ կատարենք մեր ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ պարտականութիւնը այսուհետեւ եւ միշտ։

«... Նախ գտնենք ոճրագործները եւ զանոնք դատապարտենք ՏԵՂՆ ՈՒ ՏԵՂԸ» (Պայքար, 20 մարտ)։

Այս յայտարարութենէն առաջ, փետրուարին, «գրագիտուհի» Տիկին Զարուհի Գալէմքեարեան կ՚ազդարարէր Նիւ Եորքի մէջ, ճառի մը ընթացքին.

— «Ես գիտեմ որ երբ դատավարութիւնը վերջանայ, ձենէ շատեր պիտի մոռնան իրենց ատելութիւնը եւ ձեռք մեկնեն անոնց որոնք այսօր կ՚անիծէք։ Եթէ այդպէս վարուիք, անիծեալ ըլլաք։ Այս ատելութիւնը պարտաւոր ենք փոխանցել մեր զաւակներուն, սերունդէ սերունդ»։

Միեւնոյն ժողովին մէջ, «եկեղեցասէր կիներու վեհ նպատակները իրականացնելու եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տապալելու համար», երգչուհի Զապէլ Արամ Փանոսեան հինգ տոլար կը նուիրէր։

Հակադաշնակցական օրկան մը, «Նոր Արշալոյս» (Պուքրէշ), ապրիլ 22ին առաջին էջին վրայ կը հրատարակէր «Պոլսեցի օրիորդի մը» նամակը, որ կ՚աւետէր թէ պոյքոթ հրատարակած են Դաշնակցական խմբագրութիւններու դէմ, եւ այժմ իրենց նպարեղէնը կը գնեն «Գարամանցի տանկախօս Յոյնէ մը»։

Այդ ոչինչ։ «Օրիորդ»ը կը գրէր սեւով ներմակի վրայ.

— «Ամէնքս անհամբեր կը սպասենք դատավարութեան։ Ներկայ պիտի ըլլամ եւ մանրամասն պիտի գրեմ քեզի։ Իսկ երբ ոճրագործները ելեկտրական աթոռին վրայ դրուին, հեռագիր պիտի զարնեմ»։

Եւ ահա վերջինը, նորէն եպիսկոպոսի մը սեւ աչքերուն կամ հաստ փորին համար։

Աղբիւրը՝ կատաղի հակադաշնակցական թերթ մըն է, «Լիբանան», որուն առաջին՝ խմբագիրն էր հռչակաւոր Սամուէլ Թումանեան, իսկ յաջորդը եղաւ Միհրան Աղազարեան։

Նկարագրելով Դամասկոսի դէպքը — ապրիլեան սգահանդէս — ուր եռագոյնը «պատառ պատառ» եղած էր, «Լիբանան» կը պատմէ բառ առ բառ.

— «Խեղճ Եփրեմ Սրբազանը, վախնալով թէ Ամերիկայի Արի Առաջնորդին բախտին պիտի արժանանայ, սոսկումէն շուարած էր։ Մի քանի հայուհիներ պատնէշ կազմած՝ Սրբազանը կը պաշտպանեն։ Անոր սիրտ կուտան եւ իր զգեստաւորուած վիճակով կը տանին սեղանին եւ հոն կ՚ամփոփեն»։ (10 մայիս 1934)։

Այս ալ ոչինչ։

— «Դէպքէն 3 օր վերջ՝ Դշ. օրը հայ կիները Տիկ. Աղազարեանի նախագահութեամբ՝ խաղաղ ցոյց մը ըրին։ Նախ ներկայացան Սէրայ, ապա վարչապետ Ն. Վ. Շէյխ Թաճէտտինի ընդունարանը, որուն բացակայութեան պատճառաւ վերստին դառնալով Սէրայ՝ ներքին գործոց նախարարութեան տուին իրենց գրաւոր պահանջը, որուն մէջ գլխաւորաբար կը շեշտուէր.

Ա. Իրական քայքայումը եւ ցրումը դաշնակ ամէն տեսակ կազմակերպութեան։

Բ. Անոնց պատասխանատու շէֆերու վտարումը՝ երկրի խաղաղութեան եւ հայ ժողովուրդի ապահովութեան համար։

Գ. Եռագոյնի պարզուելուն վերջ տալ կառավար. հրամանով։

Դ. Ոճրագործներուն խստիւ պատժուիլը անկաշառ արդարադատութեան միջոցաւ»։

... Ո՞ւր իջար, հայ կին, ո՞ւր իջար։

Ես հազար անգամ պիտի նախընտրէի որ ատրճանակը ուղղէիր ենթադրեալ մարդասպանի մը գլխուն, փոխանակ «պատնէշ կազմած» դիրք բռնելու եպիսկոպոսի մը կոնակը կամ փորուքին տակ։

Եւ պիտի ուզէի որ ազգ. խորհրդանշանը ձեռքովդ վար առնելով անմահանայի՞ր, փոխանակ Սարայ երթալու եւ պահանջելու որ զայն արգիլեն կառավարութեան հրամանով։

Ո՞ւր կանգ պիտի առնես այսպէս, փողոցէ փողոց ման գալով եւ անկումէ անկում գլորելով...

ՎԱՀԷ

ՍԱՐԻ ԽՆԴԻՐԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը մինչեւ մայիս 30 յետաձգեց Սարի հարցին քննութիւնը։ Այդ օրը արտակարգ նիստ պիտի գումարէ, համաձայնութեան ելք մը փնտռելու համար։ Յետաձգման պատճառ կը ցուցնեն «տեղեկագրին անկատարութիւնը»։ Իրականին մէջ, խոհեմութիւն համարուեցաւ ժամանակ շահիլ, մթնոլորտը մեղմացնելու համար։ Գերմանական պատուիրակը Պերլինէն ստացած հրահանգին համաձայն, մերժեց հանրաքուէի թուականը կապել ուրիշ որ եւ է յանձնառութեան հետ։

⁂ Համագերման Դաշնակցութեան տարեդարձին առթիւ, վիթխարի ցոյց մը տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ մէջ։ Այս առթիւ բուռն ճառեր խօսուեցան։ Ճառախօսներէն մէկն էր փոխ-վարչապետ Ֆոն Փափէն, որ գիտել տուաւ թէ Սարի գրաւումը պարզապէս ածուխի եւ հետեւաբար նիւթական գռեհիկ շահերու խնդիր է։ «Այդ տնտեսական գործը ապահովելու համար է որ 800,000 Գերմանացիներ օտար իշխանութեան տակ դրուած են 15 տարիէ ի վեր»։ Ֆոն Փափէն ուժգնօրէն յարձակեցաւ Սարի առժամեայ կառավարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ, եւ եզրակացնելով, շեշտեց թէ Գերմանիոյ քաղաքականութիւնը ճամբայ կը փնտռէ միջազգային գործակցութեան համար։

Ընկերվարականներու Համագումարը

ՈՒՂՂԱՓԱՌՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՁԱԽ, ԱՆՋԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ԴԷՊԻ ԱՋ

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը իր տարեկան (31րդ) ընդհ. ժողովը գումարեց Թուլուզի մէջ, իսկ անջատուած թեւը, որ կը կոչուի «Ֆրանսայի ընկերվարականներ», երկրորդ համագումարը՝ Փարիզի մէջ։ Առաջինը տեւեց չորս օր, իսկ երկրորդը՝ երկու օր։ Երկու ժողովներն ալ մեծ արժէք ունէին, նկատի առնելով օրուան կացութիւնը։ Յետաձգելով վիճաբանութեանց եւ տրուած որոշումներու վերլուծումը, այսօր կը հաղորդենք միայն քանի մը յատկանշական տեղեկութիւններ։

Պաշտօնական ընկերվարականներու ժողովին մէջ ծեծուեցաւ արմատականներու հետ գործակցութեան խնդիրը, բայց կարելի չեղաւ որոշ եզրակացութեան մը յանգիլ։ Ամէն պարագայի մէջ, այլեւս գոյութիւն չունի ձախակողմեան խմբակցութիւնը (Քարթէլ)։

Համագումարէն վերջը տեղի ունեցաւ հացկերոյթ մը, որուն կը մասնակցէին երկու հազար հոգի։ Վերջին նիստին մէջ խօսուած ճառերն ալ կ՚ապա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

»»»··«««

ՀԱՄԱՐԱԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ.— ԱՐԱԲԻԱ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ.— ՀԻՒՍԷՅԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ.— ՎԱՀԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ.— ՀԻՃԱԶ ԵՒ ԵՄԷՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ.— ԴԷՊԻ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻ՞ՒՆ...

Աւելի քան քսան տարի առաջ, Պոլիս, օսմանեան վարժապետանոցը, ուր կը գտնուէի, խայտաբղէտ մանրանկարն էր ամբողջ Թուրքիոյ. բանագրօսիկ ընկերական մթնոլորտի մը մէջ քով քովի կ՚ապրէին Թուրքը եւ Արաբը, Չէրքէզը եւ Հայը: Բումելին ներկայացուած էր Ալպանացիներով: Տասնեակ մը Հայերէ զատ, միւս քրիստոնեայ տարրերը կը բացակայէին բոլորովին, որովհետեւ 1911—12ի այն օրերուն թերեւս միայն Հայն էր որ կը ջանար տակաւին հաւատք ունենալ Օսմ. Կայսրութեան ապագայի մասին:

Երեւութական համերաշխութեան դիմակին տակ ի՛նչ կիրքեր ծածկուած չէին: Իւրաքանչիւր տարր զուսպ հոնոց մըն էր իրերամերժ մտածումներու, երազներու: Եթէ կարելի ըլլար անկեղծօրէն արտայայտուի՛լ... Ցիչատակներուս խորքէն երբեմն կ՚արթննան բառեր ու ժեստեր, անյիշմար անցած այն օրերուն, որ այսօր կը ծանրանան յետագայ դէպքերու ամբողջ կշիռով:

Սուրիացի արար ազայ մըն էր որ օր մը պոռաց թուրք ընկերոջ մը երեսին.

— «Ձեր թուրանականութիւնը, ձեր համաթրքութիւնը ցնորք մըն է, բայց սպասեցէք տեսնելու թէ ինչպէս ձեր աչքը չորս բանալ պիտի տայ համաարաբականութիւնը»:

1912ին եթէ «պլըֆ» մը կը թուէր այդ խօսքը, այսօր չի՞ ներկայացներ ինքնաբուխ ճիչ մը ցեղա - հոգեկան խմորումներու:

Եթէ մեծ պատերազմը կեանքի կոչեց արար աշխարհը, բայց Սուլթան Համիտի օրերէն իսկ ցեղային ոգին արթնցած էր արար զանգուածին մէջ: Իրապէս թուրք տիրապետութիւնը ամենեւին չէր յաջողած որ եւ է կերպով կառչիլ, արմատանալ արար հողին վրայ: Բռնի ուժի եւ կրօնքի հմայքին տակ այդ հոգին կծկուած էր ինքն իր մէջ, ապրելով ներզօր, թաքուն կեանք մը:

Անտարակոյս, այդ վիթխարի, այդ բարդ ուժը պիտի պոռթկար երր եւ իցէ:

Առաջին կայծը կը տրուի Անգլիոյ կողմէ, որ կը յուսար համարաբական շարժումով մը հակազդել Սուլթան Համիտի համիսլամական ծրագիրներուն: Քսաներորդ դարու առաջին այդ տարիներուն, Գերմանիա, իր խաղաղ թափանցումի քաղաքականութեամբ սկսած էր իր ազդեցութեան տակ առնել Թուրքիան. կարգախօսն էր Drang nach Osten,— «Մխուիլ դէպի Արեւելք»: Գերմանիա յաջողած էր կորզել Հայտար Փաշա - Պաղտատ գծին մենաշնորհը եւ կը քաջալերէր կարմիր Սուլթանին համիսլամական արկածախնդրութիւնը: Իր կենսական շահերուն մէջ վտանգուած Անգլիան ջանաց արարական շարժումով խաչաձեւել գերմանական ծրագիրները, Եգիպտոսը կեդրոն դարձաւ սուրիական, արարական ազգային կազմակերպութիւններուն:

Մեծ պատերազմը այդ շարժումին պիտի տար իր ամբողջ թափը: 1915ին Անգլիա յղացաւ արար համադաշնակցային պետութիւն մը հիմնելու գաղափարը, որ անմիջապէս գործնական գետնի վրայ պիտի դրուէր:

Այս ուղղութեամբ Անգլիա, 1915ին բանակցութեան կը մտնէր Գահիրէի մէջ, Մէքքէի Շէրիֆ Հիւսէյին Պին Ալիի հետ, խոստանալով անոր արաբական թերակղզիի ամբողջ թագաւորութիւնը:

Հիւսէյին պին Ալի կը պատկանէր Հաշիմեան մեծ ցեղին որ սրբազան վայրերուն, Մէքքէի ու Մէտինէի պահպանութեան առանձնաշնորհը կը վայելէր դարերէ ի վեր: Նախապէս Եգիպտոսի Ֆաթիմեաններուն հարկատու ,անցած էր այնուհետեւ թուրք գերիշխանութեան տակ, որ անուանական կը մնար յաճախ, այսուհանդերձ երկար ատեն թուրք սուլթաններ կը նշանակէին Մէքքէի շէրիֆը Հաշիմեաններու ցեղէն, որ 150ի մօտ մեծ ընտանիքներ կը հաշուէր:

Ըստ 1915ի համաձայնութեան, Անգլիա կ՚ընդունէր Հիւսէյինի մականին տակ ստեղծել արար միահեծան կայսրութիւն մը, մէջն ըլլալով Իրաքը, Սուրիան, Պաղեստինը, Հիճազը եւ Եմէնը, պայմանաւ որ Հիւսէյին մասնակցէր պատերազմին Անգլիոյ կողքին եւ ապագային տնտեսական լայն իրաւասութիւններ տար Անգլիոյ նորակազմ պետութեան մէջ:

1916 մայիս 30ին հռչակուեցաւ եւ ճանչցուեցաւ Հիճազի թագաւորութիւնը իրրեւ կորիզ, ու Հիւսէյինի բանակը, արդէնք՝ անգլիական ձեռնտուութեան, սկսաւ մասնակցիլ պատերազմական գործողութեանց, ուր իր դերը անուրանալի եղաւ Պաղեստինի եւ Սուրիոյ յաջողութեանց ընթացքին:

1918 հոկտեմբերին, Հիւսէյինի զաւակը, էմիր Ֆայսալ կը հաստատուէր Դամասկոս, անգլիացի տեղակալ Լօրէնսի աջակցութեամբ ու 1920 մարտ 8ին սուրիական համաժողով մը զայն կը հռչակէր թագաւոր:

Հոս կ՚արժէ յիշել թէ Ֆրանսա չճանչցաւ անգլեւարաբական համաձայնութիւնը, համարաբական դաշնակցային պետութիւն մը հիմնելու մասին, հետեւաբար էմիր Ֆէյսալի ընտրութիւնը չեղեալ նկատեց ու զէնքը վռնտեց Սուրիայէն դուրս: Անգլիա չքաշուեցաւ սակայն էմիր Ֆէյսալին տալու Իրաքի թագաւորութիւնը:

Անակնկալ դէպքեր եկան այնուհետեւ վերիվայր շրջելու անգլեւարաբական համաձայնութիւնը:

Արդարեւ 1924ին արաբական թերակղզիին վրայ կը յայտնուէր նոր ազդակ մը, վահապականութիւնը, զոր նկատի չէր առած Անգլիա: Այդ ուժը կը զօրանար յանկարծ ու կը տապալէր Հիւսէյինի Հիճազեան թագաւորութիւնը: Նկատելով որ այս օրուան Եմէնի կռիւները մէկ փուլն են վահապական այդ զարթօնքին, կ՚արժէ անդրադառնալ այդ շարժումի ծագման եւ պատմութեան:

Վահապականութիւնը Արաբիոյ մէջ երեւան եկան ԺԸ. դարու վերջերը: 1746ին, Եմէնի մէջ, շէյխ մը, Մուհամմէտ պինի Ապտ-իւլ-Վահապ, յառաջ բերաւ կրօնական աղանդ մը, որուն նպատակն էր իսլամական կրօնքը վերադարձնել իր սկզբնական մաքրութեան. վահապականութիւնը եղաւ այն իսլամութեան հանդէպ, ինչ որ բողոքականութիւնը՝ կաթոլիկութեան հանդէպ: Մուհամմէտ պինի Ապտ - իւլ - Վահապ նոյնքան խստամբեր էր որքան Կալվին: Ան կը յանդիմանէր հաւատացեալները իրենց մեղկութեան ու թոյլ բարքերուն համար, կը հրաւիրէր վերադառնալ Գուրանի պարզ սկզբունքներուն ու առաջին հաւատացեալներու խիստ ու մաքուր կենցաղին. կը մերժէր ամէն տեսակ խմիչք, ջուրէն զատ, կը դատապարտէր մետաքսը եւ նուրբ զգեստները, ծխախոտը, ամէն տեսակ հաճոյքներ ու վայելքներ:

Վահապականութիւնը կը տարբերի իսլամական հաւատալիքներէն նաեւ հիմնական կէտով մը, ան իսլամ կրօնքի հիմնադիր, Մուհամմէտի կը կը մերժէ ամէն պաշտամունք, միակ Աստուած եւ ուրիշ ոչինչ.—

«Թուրքերը մեր մարգարէն վերածեր են տեսակ մը Աստուածի, ու անոր գերեզմանին վրայ կ՚աղօթեն կռապաշտներու նման: Անխնայ ըլլան անոնք որ Արաբիէն կուտան հաւասար մէկը. Թող սուրը կարէ անոնց գլուխը...»:

Բարենորոգիչին այս բառերը կը մատնեն իրենց ոգին. ոչ մէկ լայնամտութիւն. վահապականութիւնը շատ շուտով վարակեց ներքին Արաբիան, բազմաթիւ ցեղեր յարեցան նոր վարդապետութեան, որ կրօնքը կը թրծէր ուղղափառ ու աւանդապաշտ մոլեռանդութեամբ:

Կեդրոնական Արաբիոյ ցեղապետներէն Էմիր Իպն Սէուտ որդեգրեց նոր աղանդը. հարիւր հազարի մօտ սպառազէն պէտէվիներու գլուխը անցած, անիկա սկսաւ իր առաքելութեան: ԺԹ. դարու սկիզբը Վահապիներու արշաւանքը բնաջնջեց թուրք պահակազօրքը, գրաւեց նուիրական քաղաքները, Մէքքէն եւ Մէտինէն ու աւարեց այն վիթխարի գանձերը, զորս տասը դարու ընթացքին մահմետական ուխտաւորներ դիզած էին այդ վայրերուն մէջ: Մարգարէին գերեզմանն անգամ պղծուած ու աւարի տրուած էր. ուխտագնացութիւնը անհնարին էր. կարաւանները անխնայ կ՚ենթարկուէին պէտէվիներու յարձակման:

Վահապականութիւնը կացութեան տէրն էր եւ կը սպառնար վերի վայր շրջել Մերձաւոր Արեւելքի հաւասարակշռութիւնը:

Սուլթան Մահմուտ ի վիճակի չէր խաբանելու կամ խեղդելու արարական ըմբոստութիւնը. իրեն կը պակսէին զինուորական եւ ելեւմտական միջոցներ: ԺԹ. դարու առաջին քառորդին միակ կազմակերպուած շրջանը, Օսմ. պետութեան մէջ Եգիպտոսն էր, շնորհիւ Մէհմէտ Ալիի իմաստուն ու յանդուգն վարչութեան:

«Յառաջ»ի մէջ վերջերս լոյս տեսած յօդուածաշարքով մը խօսած էի Մէհմէտ Ալիի մասին. 1810ին տակաւին իր յարաբերութիւնները բարւոք էին Բ. Դրան հետ. հետեւաբար Սուլթան Մահմուտ իրեն պաշտօն յանձնեց Վահապիները զսպել, ու սուրբ քաղաքները փրկելու դժուարին պարտականութիւնը:

Եգիպտոսի փաշան սիրով ընդունեց այդ առաջարկը. առիթ մըն էր ատիկա Արեւելքի մէջ ամրապնդելու իր դիրքը եւ հմայքը:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՁԱՌԱՆՑԱՆՔ ԵՒ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Օրուան թոհուբոհին մէջ, չկրցանք ժամանակին անդրադառնալ այն թըռուցիկին, որով «համաշխարհային յեղափոխութեան կառքին լծուած քոսոտ քուռակները» կոչ կ՚ուղղէին «Հայ աշխատաւորութեան», որպէսզի Մայիս Մէկի առթիւ «տեղացի բանուորութեան հետ կողք կողքի կանգնելով» փողոց իջնէին, «միացեալ ճակատով պայքարելու համար իմպերիալիստական կարգերու, գերման ծաւալող ֆաշիզմին, եւ Ֆրանսայի մէջ կեանքի պայմաններուն դէմ բազմապատկուած հարուածներուն դէմ»: Եւ ապա, այս բոլորէն վերջ, «պաշտպանելու համար իրենց ընդհանուր պահանջնե՛րը»:

Եւ որպէսզի իրենց այս թռուցիկ յեղուածքութիւնները, յաչս միամիտ հայ աշխատաւորութեան, ակնկալուած պտուղները տային եւ իրենք ալ մնային ապահով ու անխռով, պատսպարուած էին ուռուցիկ եւ կասկածելի անունի մը տակ՝ Կարմիր Սէնտիքան:

Ո՛հ, առանց առանց մասնակցութեան, «համաշխարհային յեղափոխութիւնը» կամ յեղափոխական զանազան խմորումներ ու երեւոյթներ մազաչափ իսկ չպիտի կրնային առաջ երթալ: Փա՛ռք Լէնինի եւ փառք մանաւանդ հայ բոլշեւիկին: Ամէն տեղ են անոնք: Ամէն բանի մէջ:

Համայնավար բռնապետը Հայոց աշխարհին մէջ, թշուառացած հայ գիւղացիէն դրամ կը հանդանակէ,— Աւստրիոյ, Չինաստանի կամ Հնդկաստանի համար: Իսկ ուրիշներ ալ Լիոնէն սպառնագիր — բողոքագիր կը գրկեն ... Հիթլէրին:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ այս խեղկատակներուն կը յիշեցնենք թէ, մեղք է այս ժողովուրդին, մեղք է այս երիտասարդութեան: Մի՛ գըրգռէք, մի խառնէք: Որոմ մի ցանէք: Որ եւ է երկրի ներքին գործերուն միջամտելու ըլլալով զանազան ձեւերու տակ, ձեր անխելք պատգամներով տհաս մաքերու մէջ չփոթ ստեղծելով, մարդիկ իրարու դէմ մի գինէք: Որպէսզի առատ մըն ալ, ենթակաները իրենք զիրենք սահմանագլխի վրայ չգտնեն...

Եւ մանաւանդ լաւ ըմբռնեցէք թէ, դուք ամէն բան չէք: Եւ աւելին՝ ձեր իշխանութիւնը լորձնաշուրթն փառաբանող սամկավարներու հետ բռնէք. «Հայ համայնավարները երբեք իրաւունք չունին խառնուելու արտասահմանի Հայոց ներքին ազգային գործերուն»:

Սակայն կարճ կապենք: Կ՚ուզէ՞ք այս պատկերազարդ խեղկատակութենէն հատընտիր գոհարներ ճաչակել:

Ուրեմն կարդացէք, եթէ սիրտ եւ տրամադրութիւն ունիք:

— «Հայ բանուորնե՛ր, բոլորդ, բոլորդ փողոց Մայիս Մէկին: Տեղացի բանուորութեան հետ միացեալ ճակատ կազմելով, կողք կողքի պայքարելու համար մեր ընդհ. պահանջներուն համար»:

Ցետո՞յ...

«Մամուլի աջակցութիւն, ֆաշական կազմակերպութեանց ջնջում, եւ ... Դաշնակ չէֆերու արտաքսում:

«Խորհրդային Հանրապետութեան, եւ Խ. Հայաստանի պաշտպանութիւն իմպերիալիստական պատերազմի դէմ:

«Հայ բանուորնե՛ր, ձգեցէք աշխատանքը գործարաններու, խանութներու, գիւղի, եւ դաշտային ու գրասենեակի, եւ բոլորդ միացեալ ուժերով դէպի փողոց, տեղացի բանւորութեան հետ կողք կողքի կանգնելով (ընդգծումները իրենցն են):

Այս բոլորէն վերջ, լակոնական չեչտով արտասանած երկու խօսք, տեղական օրաթերթի մը գրական բաժնի խմբագրին կողմէ, կ՚ալեկոծէ հոգիս:

Փետր. 6ին, հիւրընկալ այս երկիրը, մէկ ծայրէն միւսը ահաւոր երկունքի մը բռնուած էր, երբ արիւնը կը հոսէր սալայատակներուն վրայ, հոս Մարսէյլի մէջ, քանի մը հայ կարմրուկներ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին, կազապարուած եւ ձուլածոյ բացագանչութիւններով: Եւ ուրիշ մը ամբոխը կ՚առաջնորդէր, քաղաքի կեդրոնական մէկ մասէն, Պուլվար Տիւկոմէրէն մինչեւ Սէն Շարլի կայարանը:

Ժամանակին տեղական մամուլը, առանց բացառութեան, ե՛ւ պահպանողականը, ե՛ւ ձախը, յատկապէս արձանագրեցին սեւով ճերմակի վրայ թէ... Հայերն ալ գործի վրայ են:

Եւ պատասխանատու այս խմբագիրը խօսքը մասնաւորելով այս կէտին վրայ ըսաւ բառացի.

— Սիրելի եւ երիտասարդ պաշտօնակից, գրէ՛, յորդորէ հայրենակիցներդ, իմացուր անոնց թէ այստեղը իրենց սեփական տունը չէ: Հիւր են, եւ պէտք է, որ յարգեն հիւրընկալութեան բոլոր պայմանները: Հոս, այս երկրի մէջ, Հայերը լաւ կ՚ընեն, եթէ զբաղին միայն ու միայն իրենց ներքին գործերով:

Հասկցողին չա՛տ ու շատ բարեւ...

X

Իրականութիւն է վերջապէս, որ մեր տարագիր եւ անկայուն կեանքի սա վերջացող տասը տարիներու ընթացքին, եթէ ոչ կորսնցուցինք, գէթ անճանաչելի դառնալու աստիճան խաթարեցինք շատ մը առաքինութիւններ:

Այս եզրակացութեան յանգեցայ քանի մը ամիս առաջ, մարտ 11ին, երբ հասարակ պարուհի մը Սանիէ Հանըմ, Սալոն Քօլիզէի մէջ «ներկայացում» մը սարքեց...

Թըրքուհին յաջողեցաւ թէ բարոյապէս եւ մանաւանդ նիւթապէս:

Ո՛ղջ մնան մեր հայ «վաթանտաշ»-ները, մանաւանդ մեր գաղութի ջոջ աղաները: Հոն էին բոլորը, բոլորը:

Այս մարդիկը սանթիմ իսկ չեն տար հայկական որ եւ է ներկայացման, որ եւ է բարենպատակ գործի, սակայն հոն էին, ,, չէ՞ որ զէյպէկ կար, հարէմի պարերը, չիֆթէ - թէլլին եւ մանաւանդ պորտախաղ... Գինը՝ 15 ֆրանքէն մինչեւ 60 ֆրանք կ՚արժէր:

Եւ Թրքուհին, որուն ընկերակիցները բեմին վրայ, նուագածուները, եւ կարգադիր յանձնախումբը Հայերէ կը բաղկանային, կլորիկ գումար մը կորզեց:

Թրքուհիին այս յաջողութիւնը, եւ րեւի գրգռեց մեր աժան - կարապետ «դերասան»ները: Անցեալ շաբաթները հրապարակ հանուած էր խոշոր թռուցիկ մը, լատինատառ թուրքերէնով, եւ ֆրանսերէն.— թէ կազմակերպութեամբ Պոլսոյ մեծ եւ նշանաւոր պարուհի - արուեստագիտուհի Սէնիա Հանըմի, եւ մասնակցութեամբ դերասան Փէքմէզեանի եւ արեւելեան նուագածուներու (անուններն ալ յիշած էին), պիտի խաղան «Քայէթ կիւլտիւրիւճի պիր քօմէտի,—իւչ քիշիէ պիր եաթաք»: Եւ կը փայլէին ուշացած «արուեստագէտներու» նըկարները յայտարարութեան վրայ: Կ՚ուզէք իմանալ.— Սիրանուշ Հանըմի կողմէ՝ «քանթօլար», «ալէկրօ վէ չիֆթէ թէլլի», «սէրխօշ վէ զէյպէք, վէ... սէրխօշում աման, ֆալսօ եափմամ»:

Ուրիշ մը... Փէքմէզեան էֆէնտիի եւ Սիրանուշ Հանըմի կողմէ «Օսմանլը», եւ Քէմալ պէյի կողմէ, որ Պոլսէն նոր հասած է, «Եէնի չարքիլէր»...

Ներկայացումը տեղի ունեցաւ մայիս 5ին Սալօն Շափի մէջ, ապահովելով խղճոտ եկամուտ մը:

Աւելորդ է ըսել, թէ սրահը այս անգամ ալ լեցուն էր Հայերով... Իսկ անդին իրական տաղանդներ, վաստակաբեկ դերասաններ առօսակ մը ծախելու համար հայկական գործատեղիները կը դեգերին, տեսակ մը մուրացկանութեան հետ հաւասարեցնելով իրենց արուեստը...

Ո՞վ է յանցաւորը սակայն: Թրքուհին պորտ խաղցուց, դրամ կորզեց ու գնաց, վերադարձին ուրիշներ եւս սարքելու մտադրութեամբ: Իր գործն է այս: Ի՞նչպէս արդարացնել միւսները, դերասան - ուհիները, որոնք ուղղակի կը քաջալերէին թրքական ապականութեանց զարգացումը:

Ինքնագիտակցութիւն քիչ մը, Հայրենակիցներ, եւ արժանապատուութեան տարրական զգացում, հանդէպ այս թրքաբարոյ ցուցադրութեանց:

Պարզ խօսքով՝ պոյքօթ:

ՀՐԱՉԵԱՑ

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

oooo

ԿԱԼԱՅ, 14 մայիս (Յառաջ).— Կ՚ողբանք անփոխարինելի կորուստը ազգային հաւատքի աննկուն ախոյեանին եւ Դաշնակցութեան մեծ տեսաբանին՝ ընկեր Միքայէլ Վարանդեանի եւ կրկին անգամ կ՚ուխտենք հաւատարիմ մնալ այդ հաւատքին:

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրենք Վեթերաններու Ֆոնտին:

Հ. Յ. Դ. ընկերներ

ՊՈՌՏՕ.— Հ. Յ. Դ. Պոռտոյի Մուրատ խումբը փոխան ծաղկեպսակի 120 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Վեթերաններու Ֆոնտին:

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

Զարիֆեան եկաւ մեր գրականութեան՝ մեծ սուգի ու պզտիկ խանդավառութիւններու օրերուն: Իր մուտքը յայտնութեան մը յանկարծականութիւնն ունեցաւ: Ինքնավստահ գիտակցութեամբ մը, խնայեց մեր քըննադատութեան զանգաղ վերելք մը վաւերացնելու տաժանելի հարկադրանքը: Իր աշակերտի խարխափումները չճանչցան ջարդարար հրապարակ խմբագիրներու: Անոնց հանդիսատես եղան միայն չորս պատերը իր սենեակին, իր սեղանը բեհնաւոր եւ իր դէմ մռմռացող «մաշած թօլաթոյ մը բազիկ»:

Իր գործերն են քերթուածներու երկու գիրք— «Տրտմութեան եւ խաղաղութեան երգեր» (1921), եւ «Կեանքի ու մահուան երգեր» (1922): Ասոնցմէ զատ զանազան թերթերու մէջ ցրուած եւ տակաւին մաս մըն ալ անտիպ մնացած քերթուածներ ու արձակ էջեր, որոնց մեծ մասը դուրս կը մնան մեր ծանօթութեան սահմանէն: Մեր տպաւորութիւնները կը հիմնուին ուրեմն առաւելապէս իր հատորներուն վրայ:

Զարիֆեան կը ներկայանայ մեր համակրութեան իր քնքուշ ու տարփոտ զգայնութեամբը, մտածումի ու արտայայտութեան չափաւոր բայց անմիջական ու յանկուցիչ յուզականութեամբը: Տրտում է իր նայուածքը իրերուն վրայ: Ինչ որ իրնայ իր երեւակայութեանն ու տեսողութեան սահմանին մէջ, կը պարուրուի թախծագին շրջագիծով մը: Մելամաղձոտ է ինք, բայց ոչ զանացած, տրտում է, բայց ոչ յուսահատ: Իրր խառնուածք՝ ունի խանդավառութիւններու ընդունակ հոգի մը: Գեղեցիկ է իր ճիգը թօթափելու կապերն առօրեային, ու սաւառնելու վե՛ր, մինչեւ «ոսկի դուռներն անհունին»: Կը բաւէ անոյշ ժպիտ մը, սիրուած գիրք մը, քերթուած մը վերջալոյսի, վառելու համար հոգիին մէջ ջահերը երջանկութեան: Այն ատեն պիտի չողան իր մութ ու խորունկ աչքերը, պայծառութիւն մը պիտի իջնէ իր աժգոյն ու հպարտ, հովանաւոր դէմքին վրայ, եւ իր շրթունքները պիտի կրկնեն՝

Ես այսօր, ես այսօր
Արեգա՛կ մ՚եմ բոսոր...

Իր տրտմութիւնը, ուրեմն, կ՚ապրի իր մէջ ոչ իրրեւ բնախօսական վիճակ, այլ իրրեւ դժբախտ պարտադրանքը կեանքին: Ինք՝ երիտասարդ ու հաւատաւոր, բարեկազմ ու անտագեղ, որ ճանչցած էր գեղեցկութիւնը փառքին՝ ոլիմպիական հանդէսներու մէջ տարուած յաղթանակներու որոտագին ծափերէն եւ իր վրայ կաթող հիացումի նայուածքներէն, ինք որ, դարձեալ, ճանչցած էր տառապեցնող քաղցրութիւնը սիրոյ, եւ կը զգար իր մէջ բռնկումներ յանուն յաւերժական գեղեցկութեան, ունէր տեսիլքը մեծ ու շքեղ երազներու: Այլ կեանքը անողոք ու արիւնալի, կուգար յանկարծ փշրել այդ բոլորը: Իր մտաւոր խմացականութիւնը կը ցնցուէր ուժգին՝ ամբողջ ցեղի մը անօրինակ ողբերգութենէն: Եւ եթէ իր ջիղերուն արմենական աւիւնը կրցաւ դիմադրել պահ մը ճակատագրի հարուածներուն, իր հոգին սակայն, զգայուն ու արիւնող, բանաստեղծի իր հոգին, ընկճուեցաւ անկէ: Եւ հեծեծագին թախիծ մը միշտ թաց պահեց անոր աչքերը կեանքին դէմ: Լացնող եւ սրտագին բան մը ունին իր սա տաղերը, որ կը բերեն մեր խանդաղատանքին՝ տակաւին իր հին երազին փարիլ յամառող հոգի մը տրտմօրէն գեղգեղէր.

Եւ հոգիիդ մշուշներէն կ՚երեւին
Ծիածաններն երազուած մեծ Արեւին:

Եւ հիմա փորձը՝ իջնելու այդ հոգիին մէջ, կուտայ զառն վայելքը որ մարդ կ՚ունենայ, իր իսկ պատկերով, մեծավայելուչ պալատներու գահակործան ու արտասուող քարերէն: Կը շրջիս այդ աւերակները, շրթունքիդ մէկ անկիւնը սեղմած հատնող գլանիկ մը սիրելի... Օ՜ այդ գլանիկը, իր ծուխին յամեցող կապոյտով: Եթէ կխափուլ պատերն ու անոնց վիրաւոր քանդակները կը խորհրդանշեն կեանքն ու գործը Զարիֆեանի, այդ ծփանուտ ծուխը կապոյտ՝ կ՚ըլլայ հոգին, յիշատա՛կն անոր, որ կ՚ընկերանայ թափառումներուդ:

Քիչի նման, պահելով համեմատութիւնները, կարելի է ըսել նաեւ Զարիֆեանի մասին, թէ երբեակ կըրակ մը կ՚այրէր հոգին: Կրակը՝ սիրոյ, կրակը՝ արուեստին, եւ կրակը՝ ներքին քայքայումին: Եւ իր գործերուն պարունակը կ՚ընդգրկէ այդ երեքը՝ Սէր, Բնութիւն եւ Մահ:

ՍԷՐ.— Թերեւս գայթակղին ոմանք անունններու աստուածներէն: Հարկ է անմիջապէս ըսել, թէ Զարիֆեան, իր խառնուածքին արտակարգ ու տարերային բերումովն իսկ, շատ բարձր էր սա մերօրեայ քիչ մը զզուելիօրէն գործնական ըմբռնումներէն: Ձեղուն ու անհանդիստ հոգի մը՝ որ պէտք ունէր յորդելու, տարածուելու: Անոր համար սէրը չնշանակեց միայն միսերու փխրուն ու խենդեցնող խայտանք մը: Անխորաչափելի էութիւն մըն էր ան, գրեթէ աննիւթ, վերջալոյսին մէջ ծածանող գոյներուն պէս:

Ծաղի՛կ մըն էր, նուա՛գ մըն էր,
Երկինք մըն էր կարծես մթին՝
Ուրկէ շիթ - շիթ քաղցրութիւններ
վար կը կաթին...

Զարիֆեան սիրեց աղջիկները իրենց «գիշեր նայուածքին», «նուաղող մազերուն, երազի պէս ձիւնէ ծոծրակին», «մարգարիտ հոգի»ին ու «մութ - մութ» աչքերուն արցունքին համար: Եւ դարձեալ՝ սիրեց աղջիկները, որովհետեւ պէտք ունէր մահի մը, ուրկէ կեանքը կը ծնի:

Բա՛ց հոգիիս թեւերդ մարմար.
Եթէ մեռնի՛մ իսկ յուզումէս՝
Այդ մահն ապրի՛լ է ինծի համար...

Եւ ան տառապեցաւ այդ սէրէն՝ իր բոլոր ջիղերովը: Իր արիւնին մէջ ապրող օրերու արձագանգը տարածինք «աշունով լի» եւ «աւերակ» ճամբաներու գոց աչքերով թափառումին: Օրերը որ անցած են, օրերը որ կը դիտեն մեզ այլ եւս ժամանակի մը չուչէն, արցունքով լի բաժակներ են, որ կը պարպուին մեր հոգիին մէջ, քալեցնելու համար հոն՝ ցաւը տըրտո՛ւմ նուագներու:

Փախչող հոգին այդ աղջկան
Կը պահէ զիս լամբիս յառած...

Սիրեց՝ որովհետեւ սիրտ մը ունէր: Սէրը այդ բանին համար չինուած: Սէրը իրեն համար հաց էր ու գինի, սէրը նաեւ պտուղն էր իր հոգիին զոր ինք բաշխեց բարութեամբ, եղաւ ներող, եղաւ վեհանձն, բայց նաեւ հպարտ ու վճռական՝ արուի անդրդուելի ջիղերով: Սիրեց՝ ինչպէս ծաղիկները կը բուրեն ,դեղձաննին դեղձ կուտայ,և ինչպէս աստղերը լոյս կ՚արտասուեն կապոյտ հեռուներէն:

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

(2)

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Օր. Մ. Փոստուրեանի նուագահանդէսը

»»»·«««

Մեր արուեստագէտները՝ ստուգիւ, այս տարի բացառիկ գործունէութեան մը մէջ, իրենց կրթիչ դերը լիովին կատարելու վրայ են:

Արդէն գնահատուած երեկոյթներ՝ Թօրոսեան, Ազգարեան, «Սիփան», եւ նորեր՝ որ կուգան, Ալէմշահ, Փարթեւեան, Զատիկեան եւն.:

Ո՛չ ոք պիտի կրնայ մեղադրել մեր արուեստագէտները, հայ երաժշտական ճաշակի կրթութեան հանդէպ անպարտաճանաչ գտնուելուն մէջ: Անոնք եւ այդ մտերիմները եւ գործին մօտիկ մարդիկ միայն գիտեն անտանելի գրկանքներով, եւ տաժանելի յոգնութիւններու գնով է որ մեզի կը ներկայացնեն գեղարուեստական աշխատանքներ — հաճելի ժամերու միջոցին — որոնց արժէքը՝ խղճմտօրէն հայ գաղութին գնահատած ըլլալը տեսնելու մխիթարութիւնն անգամ գրեթէ միշտ կը պակսի իրենց:

Գեղարուեստական իրապէս բացառիկ արտայայտութիւն մը նաեւ՝ իրբեւ այցելու եկած՝ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Օր. Մառի Փոստուրեանի անցեալ շաբթուան նուագահանդէսը, ուր դարձեալ զգալի եղաւ մեր գաղութին, նոյնիսկ մտաւորական կոչուածներուն արուեստի հանդէպ ունեցած ողբալի անտարբերութիւնը:

Անշուշտ այդ գերազանցօրէն նշանակելի երեկոն պատրաստուած էր համեստով, անկատար, բայց այդ պարագան չի կրնար արդարացնել շարք մը բացակայութիւններ:

Օր. Մ. Փոստուրեանի համբաւը Իտալիայէն եկած է մեզի արդէն տարիներ առաջ: Մեծ արուեստագիտուհին երկրորդ անգամն է որ Recital-ով կը ներկայանայ Փարիզի գաղութին:

Իր ապշեցուցիչ խաղը պարտադրեց մտածել՝ որ իր արտակարգ կարողութեան մասին օտար մամուլին մէջ յայտնուած գնահատական կարծիքները — շռայլուած կարող մասնագէտներէ — նոյնիսկ համեստ եւ անբաւական են եղած:

Փարիզի մէջ յաճախ առիթը ունինք լսելու ամենաշքեղ մեծ վարպետները: Թող ազգայնամոլութիւն չհամարուի՝ եթէ հաստատենք, որ Օր. Փոստուրեան անկասկած արժանի է անոնց շարքին տեղ գրաւելու:

Lisztի «Bénédiction de Dieu dans la solitude»ը արդէն պիտի բաւէր, որպէս զի ամենադժուարահաճ երաժշտասէրները — եւ սրահին մէջ կային այդ դասակարգի օտարներ — անվարան հռչակէին ղեռատի արուեստագիտուհին իբրեւ բացառիկ ստաղձանի հասած վարպետ:

Վերոյիշեալ կտորը՝ որ իր կազմաւորութեան մէջ գոթական մայր-եկեղեցիի մը խորհուրդը, անոր սլացիկ շնորհը եւ աստուածապաշտական շունչը ունի՝ վերարտադրման համար կը պահանջէ խորունկ ու սրուած զգայնութեան մը հետ մտքի եւ զատողութեան մանրայատկութիւններ, թարգմանելու համար մեծ վարպետին հոյակապ յղացումը, արտադրուած անոր չարչարուած հոգիէն:

Հայ արուեստագիտուհիին մատներուն տակ դաշնակը փոթորկայոյզ հոգիներու տիեզերք մը պարզեց, քնքշութիւններու յուսահատական ոգորումներու մէջէն աստուածային ներկայութեան ճառագայթարձակումը թաւալելով, լայն ու հոգեպարար երգեհոնական ներդաշնակութիւններու մէջ:

Հոյակապ վերելք մը դէպի գերերկրային գագաթները — մանաւանդ վերջին մասին մէջ, ուր արուեստագիտուհին «վիրթիւօզ»ի անհերքելի յատկանիշերը պարտադրուեցան բոլորին:

Շոփէնի «Nocturne»ը եւ «étude»ները, փայլեցուցին ու գիշերային տեսիլքի մը պէս՝ կապոյտ խորհուրդով մը թրթռուն, փաստեցին որ օրիորդը իր ուժեղ — գրեթէ առնական — խաղը գիտէ մեղմել եւ անոր հագցնել անշօշափելի ու երազային փայփայանք մը: Իր վերարտադրութիւնը եղաւ խորունկ զգայնութեամբ: «Etude en fa majeur»ը մանաւանդ եղաւ հոյակապ այդ տեսակէտներէն:

Պէթհովէնի «32 variation»ին մէջ հայ արուեստագիտուհին հաստատեց նոյնպէս իր ըմբռնումին հասունութիւնը, եւ մեծ վարպետին բարդ հոգիին թափանցելու կարողութիւնը:

Զայները կ'ապրէին ուրոյն նկարագիրներով, ճշգրիտ առողջութեամբ մը, ջինջ ու պայծառ, հիւսելով այն աստուածային երաժշտութիւնը՝ որ Պէթհովէնինն է, փոթորիկը ու շնորհը միախառնուած:

Mangiagalliի «La danse d'Olaf»ը առիթ տուաւ արուեստագիտուհիին՝ ապացուցանելու «թէքնիք»ի դժուարութիւններուն հաճելի խաղով մը յաղթահարելու կարողութիւնը, անվերջ ծափերու տակ, որոնք ստիպեցին զինք՝ յայտագրէն դուրս նուագել երեք կտորներ, Cazelloի «Bolero»ն, Gaianusի «Fox en do»ն, եւ Liadowի «Tabatière à musique»ը, որ փոքրիկ գոհար մըն է:

Օրիորդին նուիրուեցաւ ծաղկեփունջ մը, գնահատանքի ծափերու մէջ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջուր կը տեղայ

oooo

«Խորհրդային Հայաստան» (30 ապրիլ) կը հրատարակէ հետեւեալ հեռագիրը Ղափանէն.—

Ապրիլ 23էն ի վեր գիշեր ցերեկ անընդհատ ձիւն ու անձրեւ կը տեղայ: Գիւղերուն մէջ ցանքը դադրած է ամբողջովին: Բազմաթիւ տուներ ու գոմեր քանդուեցան: Անասուններու կորուստներ ալ կան: Տեղական իշխանութիւնը 1000 փութ խոտ ճարեց ու փոխադրեց գիւղերը: Տեղական իշխանութեան կողմէ տասը հոգի մեկնեցան գիւղերը: Զափազանց դժուարացած է հանքային փոխադրութիւնը: Անընդհատ տեղացող անձրեւներու պատճառով վնասուած է հանքավայրերուն եւ ձուլարանին միջեւ եղած նեղլիծ երկաթուղին, այնպէս որ գործարանն ալ լրիւ չաշխատիր: 60 բանուորներ ղրկուեցան, նորոգելու համար վնասուած գիծը: Վնասուած է նաեւ Ղափան-Միջեւան երկաթուղին: Հաղորդակցութիւնը կանգ առած է: Երեւանի հետ հեռագրական կապը կտրուած է: Այս հեռագիրը կը տրուի աստիճանով:

Լինչի դիւանը

ooooo

Պետական Մշակոյթի եւ Պատմութեան Թանգարանի գրական բաժինը վերջերս նուէր ստացաւ, Լոնտոնէն, Պետրոս Տօնապետեանի կողմէ, «Արմինիա» 2 հատոր մեծ աշխատութեան հեղինակին՝ Լինչի դիւանը:

Դիւանը ամփոփուած է 26 տուփի մէջ եւ կը պարունակէ բազմաթիւ սեւագրութիւններ, նամակներ, գիտողութիւններ, չօգտագործուած նիւթեր:

Այս դիւանէն զատ, Տօնապետեան նուիրած է նաեւ մեծ քանակութեամբ անգլիերէն գիրքեր — անգլիացի հեղինակներու ամբողջական գործեր, անգլիական թատրոնի պատմութիւնը, կենսաբանական գիրքեր, պատկերազարդ եւ չքեղ:

Գիրքերը յանձնուած են Միասնիկեան հանրային մատենադարանին: Պետրոս Տօնապետեան յառաջիկայ տարիներու ընթացքին պիտի ամբողջացնէ իր գրադարանը նորանոր գիրքերով: Տօնապետեան նուէր ղրկած է նաեւ իր քանի մը հեղինակութիւնները, որոնք բաշխուեցան Հայաստանի զանազան շրջաններու գրադարաններուն միջեւ:

Նոր մարզարան

oooo

Հայաստանի մէջ բուռն հետաքրքրութիւն է ստեղծուած մարզական շարժման մասին: Արդէն մարզական կազմակերպութեան բազմաթիւ անդամներ կարեւոր մրցանիշեր են շահած, այնպէս որ այսօր Հայաստան ամբողջ Անդրկովկասի մէջ առաջին կը համարուի մարզական ճակատին վրայ:

Մարմնակրթութեան այս աճուն շարժման պատճառով, անհրաժեշտ համարուեցաւ հիմնել Երեւանի մէջ նոր մարզարան մը: Երեւանի քաղաքային խորհուրդին հրահանգ տրուած է 11 հեկտար հողամաս յատկացնել այդ նպատակով: Պատկան մարմիններուն եւս հրահանգ տրուած է մարզարանի շինութեան անհրաժեշտ ամէն նիւթ օր առաջ հայթայթել:

ԵՂԱՆԱԿ ԳԻՒՂԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ

Արեւոտ եղանակը մօտեցած ըլլալով, այժմէն իսկ կարգադրութիւններ կ'ըլլան դէպի գիւղ, դէպի բնութեան ծոցը ղրկելու պատանի սերունդը: Այսպէս, Հայաստանի 28 շրջաններու արիները արդէն իսկ արձանագրուած են թէ ո՞ր կողմը պիտի անցընեն ամառնային իրենց արձակուրդը:

Դէպի ճամբար մեկնումները պիտի կատարուին հերթով,— որոշուած են ճամբարային կէտերու վարիչները:

Ընդամէնը այս ամառ ճամբար կը մեկնին 6000 արիներ: Առաջին խումբը կը մեկնի յունիս 20ին: Երեւանի եւ Լէնինականի պատանեկան Միութիւնները երկուական ճամբար պիտի ունենան: Ճամբարներու տնտեսական եւ մատակարարման գործը յանձնուած է կրթական գործավարութեան: Կառավարութիւնը 275,000 ռուբլի յատկացուցած է ճամբարներու կազմակերպման, իսկ Միութիւնները՝ 200,000 ռուբլի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մէջ, «Բանուորական Երեւան» եւ «Հարուածային բանուոր» թերթերուն տեղ, որ կը դադրին, լոյս կը տեսնէ «Երեւանի բանուորը» օրաթերթը, խմբագիր՝ Տ. Խորունի:

*** Իջեւանի շրջանը, Սեւ Քարի հաւաքական գիւղատնտեսութեան վարչութիւնը հիմնեց ելեկտրական աղօրիք մը, որ կը սպասարկէ ինչպէս Սեւ Քարի, նոյնպէս մօտակայ գիւղերուն:

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

■■■

ՎԻԷՆՆԱ.— Անգործութեան դէմ պայքարելու ճիգեր կը փորձէ Աւստրիոյ վարչապետը: Գիւղացիի զաւակ ըլլալով ինքն ալ, կարծես խոնարհներուն, խեղճերուն, բոլոր ընչազուրկներուն բարեկամ ըլլալը ապացուցանել կ'ուզէ: Բայց ի՞նչ կրնայ կատարուիլ լոկ բարեկամեցողութեամբ: Դրա՛մ պէտք է եւ դրամը անհետացած է այս երկրէն ալ:

Սաստիկ արեւուն տակ գործաւորները կը տքնին ու արիւն կը քրտնին: Կը մօտենամ անոնց, եւ կը ստուգեմ որ ճամբաներու նորոգութեամբ կը զբաղին: Պետութիւնը ինքն է զանոնք աշխատցնողը, որպէսզի պակսի 300 հազար անգործներու հսկայ թիւը: Տարապարհակ աշխատութիւն՝ որ գութս կը շարժէ:

— Ի՞նչ վարձք կը ստանաք:

— Օրական 50 կրօշէն (1 եւ կէս ֆրանս. ֆրանք) եւ կերակուր մը:

Մէկը՝ որուն հոգին բերանը եկած է, կը գոչէ.— Մարդ եթէ մուրալու երթայ, աւելի մեծ գումար մը ձեռք պիտի բերէ, քան այն 50 կրօշէնը՝ որ արդիւնքն է մեր այս չան վաստակին:

Եկուր տես որ մուրացկաններն ալ շատցած են, իսկ մուրացիկին դրամ տալու կարողութիւն ունեցողներու թիւն ալ կը պակսի ու կը պակսի, եւ այս կացութիւնը տարօրինակ երեւոյթ մը յառաջ բերած է հոս: Մուրացկանները արշալոյսին գործի կը ձեռնարկեն որպէսզի ամբողջ օրը մուրալով քանի մը ֆրանք ձեռք բերեն: Այլապէս «բանկերնին բուրդ է»: Բարեբախտաբար ամառ է, օրերը երկար են: Մարդ կրնայ ամբողջ օրը, մինչեւ գիշերուան ժամը ութ, մէկ դուռէն միւսը ափ առնել:

Հապա եթէ այս տագնապը ատեն մըն ալ շարունակուի...: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Աւստրիոյ, Եւրոպայի, ամբողջ, այո՛, ամբողջ աշխարհի վախճանը...:

Զ. Ս.

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԱՄՐԱՑՆԷ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ

Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ Թուրք կառավարութիւնը հաղորդած է մեծ պետութեանց, որ մտադիր է Ժընեւի մէջ պաշտօնապէս արտօնութիւն պահանջելու՝ ամրացնելու համար Տարտանէլի նեղուցները:

Ստոյգ է, որ Թուրքերը, շփացած իրենց վերջին տասնամեակի յաջողութիւններէն, կ'ուզեն Լօզանի դաշնագիրն ալ պատռել, ինչպէս պատռեցին Սեւրի դաշնագիրը:

Ախորժակը ուտելով կը բացուի, քանի... պարապ է սեղանին շուրջ:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԶԳՕԳՈՒՏ» ԳՈՐԾԵՐ

»»»·«««

«Հայրենիք» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (8 մայիս).

— «Տարիներէ ի վեր Ռամկավար Պայքար թերթը տխուր համբաւ մը հանած է իբրեւ թերթ մը, որ երբեք միջոցներու մէջ խտրութիւն չի դներ՝ աւելի յաջողութեամբ կատարելու համար իր քայքայիչ, պառակտիչ դերը ամերիկահայ գաղութի կեանքին մէջ:

Տարիներ շարունակ Պայքարի գլխաւոր նպատակները եղած են՝

ա) վիժեցնել հայ ազգային բոլոր ուժերու եւ հոսանքներու համերաշխութեան ամէն փորձ ու ձեռնարկ.

բ) Անհաշտ ու ազգավնաս պայքար մղել հայ ազգային իտէալներուն հաւատարիմ մնացած միակ կազմակերպութեան՝ Դաշնակցութեան դէմ, անվերջ լեցնելով իր էջերը ամենազզուելի յերիւրանքներով Դաշնակցութեան մասին, անդադար թունաւորելով իր ընթերցողներու միտքը ամենագռեհիկ խեղաթիւրումներով ու ամենազրգռիչ գրպարտութիւններով:

գ) խորհ. թերթի մը մոլեգնութեամբ փառաբանել խորհրդային կառավարութիւնը ու անոր տխուր գործերը եւ ամէն կեղծ ու պատիր միջոցներով դիւրացնել անոր գործակալներու դաւադրական, պառակտիչ աշխատանքները մեր գաղութներու մէջ:

դ) Սիսթեմաթիք, բայց քօղարկուած բոլշեւիկեան պրոպականտ ընել հայ ժողովուրդի պահպանողական տարրերուն մէջ եւ օգնել բոլշեւիկներուն քանդելու մեր ազգային կազմակերպութիւնները՝ եկեղեցիները, Հայրենակցականները եւայլն:

ե) Զանազան ձեւերով անարգել հայ ազգային սրբութիւնները, ծաղրել մեր նորագոյն պատմութեան եւ գրականութեան մեծագոյն դէմքերը, խեղաթիւրել, գլխիվայր շրջել մեր մօտիկ անցեալի ամէնէն բախտորոշ դէպքերը, մոլորեցնել հայ ժողովուրդի միտքը ուռուցիկ, կեղծ պատմութիւններով խորհրդային «բարիք»ներու եւ «նուաճումներու» մասին:

Պայքար անկասկած բարոյական ծանր պատասխանատուութիւն ունի թէ հայկական Եռագոյնի հրապարակային անարգանքին, թէ՛ հայ եկեղեցին երկու մասի բաժնուելուն, թէ՛ Ղեւոնդ եպիսկոպոսի սպանութեան եւ թէ՛ անոր յաջորդող պառակտիչ պոյքոթներու, փողոցային ցոյցերու, Դաշնակցական ժողովները խանգարելու փորձերու, մեր գաղութը երկու թշնամի բանակներու բաժնելու եւ անոնց գոյութիւնն ու պայքարը տեւական դարձնելու ճիգերուն մէջ:

Հակառակ անոր որ ան իր ետեւ ունէր եւ ունի մեր գաղութի չնչին փոքրամասնութիւնը միայն, անամօթութիւնն ունեցաւ այնպէս մը ցոյց տալու, որ իբր թէ ամբողջ հայ ազգը կամ ժողովուրդը զայրացած եւ ոտքի ելած է Դաշնակցութեան դէմ:

Այդ նպատակով Ռամկավար թերթի գործադրած խարդախ միջոցներու մասին գաղափար մը կրնայ տալ հետեւեալ խիստ յատկանշական միջոցը.—

Կիրքերը շարունակ գերագրգիռ վիճակի մէջ պահելու կոչուած գրութիւններու պակաս զգալով՝ Պայքար առանց ամչնալու, քանի մը անգամ կը կրկնէ արդէն հրատարակուած միեւնոյն «ցաւակցական հեռագիրները» Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան առթիւ: Եւ այդ կ'ընէ անկասկած այն տղայական հաւատքով թէ այդ խարդախ միջոցով պիտի կարողանայ այն տպաւորութիւնը ձգել հանրութեան վրայ, թէ մինչեւ այսօր ալ «ամբողջ հայութիւնը վիշտ ու զայրոյթ կ'արտայայտէ» Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան առթիւ»:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻՆ 56ԱՄԵԱԿԸ

»»»·«««

Մայիսի վերածնունդի առթին փթթած եւ այսօր արդէն պատկառազդու տարիքի մը հասած այդ ազգօգուտ հաստատութիւնը, Դպրոցասէր, անցեալ օր մտերմական շրջանակի մը մէջ, ուսուցիչներուն եւ խնամակալութեան շուրջը հաւաքելով իր սաներուհիները, տօնեց իր գործունէութեան 56ամեակը:

Ճաշի ընթացքին խօսեցան դպրոցին տնօրէն Պ. Վ. Իշխանեան, ուսուցիչներէն Պ. Ահարոն, ինչպէս նաեւ Պ. Քարեան, որոնք գեղեցիկ փոխաբերութիւններով սաներուհիներուն ներկայացուցին զիրենք բարոյապէս թէ ֆիզիքապէս սնուցանող հաստատութեան արժէքը եւ ուղղութիւնը:

Սաներուհիներուն կողմէն եղան խմբական երգեր եւ արտասանութիւններ:

*** Բժ. Հ. Օհանջանեան, «Համազգային»ի կեդր. Վարչ. նախագահ, անցեալ օր հիւրասիրուեցաւ Դպրոցասէրի յարկին տակ, մանրամասնօրէն այցելելով բոլոր դասարանները, եւ ներկայ ըլլալով դասաւանդութիւններուն:

Ուշադիր եւ համակիր, յարգելի ընկերը մեծապէս գնահատեց հաստատութեան մէջ տիրող կարգուսարքը: Իր շնորհակալութիւնը եւ Դպրոցասէրին աջակցելու պատրաստակամութիւնը յայտնելէ յետոյ յարգելի հիւրը մեկնեցաւ թողնելով յուսադրիչ տպաւորութիւններ:

Ա.

ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

եւ

ԸՆԿԵՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎԱՆԼԸԵԱՆ

Նշանուած

20 մայիս, 1934 Ավինեօն

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երիտասարդ արուեստագէտ-լուսանկարիչ Ֆէպիւս այս տարի ստացաւ հետեւեալ պատուանշանները, իբրեւ գնահատութիւն իր արուեստին:

Մարոքի սուլթանը իրեն պարգեւեց Ouissam alaouite chérifienը (համապատասխան Chevalier de la Légion d'honneurի):

Եթովպիոյ Թագաւորը տուաւ L'Etoile de l'Ethiopie պատուանշանը: Ֆրանսական կառավարութիւնը տուաւ diplôme de médaille d'honneur եւ mérite artistique national, իբրեւ գնահատութիւն արուեստագէտի շնորհին, զոր Ֆէպիւս կ'աւելցնէ իր նկարներուն:

Տ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»··«««

Շունը նրան տեսնելով՝ հանգստանում է. բայց երբ Ծովիկ ապլան գոմի կողմն է թեքւում, նա նորէն է հաչում, կարծես ուզելով այլ ուղղութիւն ցոյց տալ:

Ծովիկ ապլան կանգնում է. կարծես փողոցէն մի ձայն է լսւում. կատու է մլաւում գուցէ: Ձիւնն էլ չի դադարում. տեղում է, տեղում, ձմեռուայ պէս ամէն կողմ սպիտակ է, ցուրտ է:

Ծովիկ ապլան լարում է լսողութիւնը, կատո՞ւ, մլաւո՞ց, ո՛չ, ո՛չ, անքոյ է, հեծկլտոց. մէկը լալիս է, լալի՜ս:

Մի պահ քարանում է Ծովիկ ապլան. այս պահին մա՞րդ, լա՞ց:

— Ի՞նչ կայ, Տէր Աստուած, ո՞վ է:

Ձիւները ճեղքելով նա վազում է դրան կողմը, դողում են ոտքերը, հազիւ է յաջողում բանալ դուռը: Այո, մէկը լալիս է, տնքում, հեծկլտում: Մութ է, լոյս չի նշմարւում:

— Ո՞վ է, ո՞վ է լալիս, ո՞ւր ես, ձայն տուր:

Պատասխանը լինում է մի սանձակոտր հեկեկոց. «Մա... մա... րէ՛, մա...մա...րէ՛ ջան»: Ձայնը գալիս է այգու պատի պատսպարուած մէկ անկիւնէն:

Ծովիկ ապլան դողդոջուն քայլերով յառաջանում է այն կողմը:

Տէ՛ր Աստուած, մի երեխայ է կծկուած անկիւնում, ձիւնը կիսով ծածկել է նրան:

Ծովիկ ապլան ուժ է առնում, քաշում, հանում է մանուկին ու գրկած տուն է տանում:

Թրջուած է մանուկը, մրսած է, շրթունքները կապտած են, չի կարողանում խօսել, դողում է, դողում:

Մի փոքր տղայ է նա. հագին որբանոցի կապոյտ զգեստ, գլուխը բաց է, ոտքի մէկը բոպիկ, միւսը չուստ:

Ծովիկ ապլան իր բեռը դնում է վառարանի մօտ: Անմիջապէս հանում է մանուկի թաց հագուստները, փաթթում է սաւանով ու վերմակով, պառկեցնում է: Մի քիչ տաք գինի է խմցնում, ու քիչ վերջ կաթ:

Տղան կամաց կամաց գտնում է ինքն իրեն, փորձում է ազատուել սաւանի կապանքներէն, նստում է: Նայում է շուրջը, խօսել է ուզում, բայց չի համարձակւում:

— Անունդ ի՞նչ է, փոքրիկս:

— Գէորգ Զավուշ:

Մի ժպիտ է լուսաւորում Ծովիկ ապլայի դէմքը, իր գտած երեխան, իր գիշերային հիւրը հասարակ մէկը չէ, այլ «Գէորգ Զավուշ»:

— Քանի՞ տարեկան ես:

— Որբանոցը կ'ըսէին թէ 9ը տարեկան եմ:

— Ինչո՞ւ թողեցիր որբանոցը:

Գէորգ Զավուշը լռում է, գլուխը կախում, մտածում է:

— Մի՞թէ այնտեղ լաւ չէ, ձեզ չե՞ն կերակրում:

Մանուկի դէմքն այլափոխւում է:

— Որբանոցը նեղ է, դռները փակ:

— Ո՞րտեղացի ես, գիտե՞ս:

— Մեր գիւղն աղէկ էր, հոն լեռ կար, ծմակ. կ'երթայինք պտուղ քաղելու, գետը կը լողնայինք: Աղէկ էր մեր գիւղը, մեր տունը, ոչխար ունէինք, կով, էշ. կը հեծնէի էշը, [illegible] էր:

Ու երեխայի աչքերը փայլում են, իր լայնացած բիբերի խորքում նա տեսնում է անշուշտ հայրենի գիւղը, իրենց տունը, լեռ ու ծմակ, փոսկ ու դաշտ, լսում է գուցէ ոչխարի մայինը, կովերի բառաչը...

Էլ աւելորդ էր հարց ու փորձը:

Ծովիկ ապլան հասկացաւ, որ իր առջեւ կեցած է մի իսկական «Գէորգ Զավուշ», որ անկարող է կենալ որբանոցի փակ դռների ետեւը:

Զգում էր դուրս, դէպի ազատութիւն, դէպի բնութիւն:

Ու յանկարծ Ծովիկ ապլան ցանկացաւ տալ այդ մանուկին տենչացուած ազատութիւնը: Եւ ինչո՞ւ ոչ, մի կտոր հաց կար նրան տալու, թող մնայ եւ ուտէ, թող բոյ քաշէ ազատութեան մէջ:

Ու յանկարծ լայնանում է Ծովիկ ապլայի կուրծքը, ո՞ր արեւի ճառագայթներն են ջերմացնում նրա սիրտը:

Ելաւ նա, ջուր տաքացրեց, տաշտը դրեց վառարանի մօտ, լոգցրեց մանուկին: Արամի շապիկներէն մէկի թեւերը կտրելով՝ հագցրեց նրան: Անկողին պատրաստեց, պառկեցրեց, մի հաւկիթ էլ խմցրեց, ու թողեց որ քնի, հանգստանայ:

Ինքը լուաց մանուկի վրայէն հանած հագուստները, փռեց վառարանի մօտ որ չորնայ: Արամի զուլպաներէն մի զոյգ կտրեց, կարեց փոքրիկի համար, որ առաւօտը մի բան ունենայ հագնելու, մինչեւ գնուին, պատրաստուին նորերը: Ի՞նչպէս է անցել ժամանակը, Ծովիկ ապլան չգիտէ: Ոչ մենակ է զգացել իրեն, ոչ լռութիւնն է զնգացել ականջներում, ոչ տխրութիւնն է տանջել սիրտը:

Աքաղաղն է կանչում, լոյսը բացուել է:

Գէորգ Զավուշը մաքուր անկողնում մշշում է անուշ, ժպտում է, երեւի իրենց գիւղումն է նա, անասունների հետ դաշտերում, լեռներում, ազատ, անկաշկանդ:

Առաւօտեան մեծ էր Գէորգ Զավուշի ուրախութիւնը, երբ Ծովիկ ապլան ձեռքէն բռնած մտաւ գոմ:

— Կով, ձի, ոչխար, այծ, հաւ... ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ... կանչեց նա հրճուանքով ու փաթթուեց ոչխարի վիզը:

— Խառ տա՞մ, մարէ՛, խառ տա՞մ ոչխարին:

«Մարէ՛»:

Այնպէս անուշ հնչեց Ծովիկ ապլայի ականջին այդ օրն մանուկի «մարէ» կանչը: Չէ՞ որ սա էլ մի մօր, մի հօր ծնունդ է, որոնք ո՞վ գիտէ ի՞նչ ճամբաներում, ի՞նչ տառապանքներով մեռել են, բախտին ձգելով իրենց զաւակը:

Չէ՞ որ...

Ու յանկարծ յիշեց Արամի խօսքերը. «Եթէ մենակ ես ու տխուր, մա՛յր, բաց տանդ դուռն ու պատուհանը, եթէ քիչ է, քանդէ տանդ պատերը, տունդ նոյնացուր հայրենիքիդ հետ, ապրիր նրա յոյզերով ու յոյսերով, էլ մենակ չես լինի»: Եւ ահա այս որբ մանուկը, մէկ պատառ հայրենիքի լցրել է իր տան պարապը, փարատել է իր տխրութիւնը:

«Մարէ՛»... Այո, իր թոռն է այս մանուկը, իր արիւնը, իր շունչն ունի մէջը: Պէտք է պահել, մեծացնել, իբրեւ սիւն բարձրացնել ընդհանուր տան, հայրենիքի համար:

Ցանկութիւնը կամք դարձաւ նրա մէջ:

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(21)

(Տր.)

ցուցանէն թէ կուսակցութիւնը լուրջ տագնապի մը մատնուած է եւ չէ կրցած որոշ բանաձեւ գտնել շարք մը հարցերու լուծման համար։ Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է թէ կուսակցութիւնը պէտք չէ գոհանայ պաշտպանողականով, այլ յարձակողականի ձեռնարկէ ֆաշական հոսանքներուն դէմ։ Այս առաջադրութեամբ, հաւանական է որ աւելի ձախ երթան, միացեալ ճակատ փորձելով համայնավարներուն հետ։

Անջատականներու համագումարին մէջ կարդացուած տեղեկագրէն կ՚երեւայ թէ կուսակցութիւնը ունի 23,000 անդամ։ Վիճաբանութեանց առեն շատ պիկի կամ համազգեստի խնդիր մըն ալ ծագեցաւ։ Ուրնոտէլ բոլորովին հակառակ էր որ եւ է տարազի։ Ինչպէս յայտնի է, այս հոսանքը նախարար մը ունի Տումէրկի դահլիճին մէջ։ (Պ. Մառքէ, աշխատանքի նախարար)։ Քանի մը պատգամաւորներ պահանջեցին որ նախարարը հրաժարի։ Պ. Մառքէ երկար ճառ մը խօսելով, պաշտպանեց դահլիճին մասնակցելու անհրաժեշտութիւնը։ Բացատրեց թէ իրենք հակառակ են ոչ միայն Լէոն Պլումի, այլեւ Մարքսի։ Ժողովը հաւանութիւն յայտնեց Պ. Մառքէի մասնակցութեան։

Ուշագրաւ է որ երկու հոսանքներն ալ, թէ պաշտօնականը եւ թէ անջատականը, իրենց յոյսը դրած են Աշխատանքի Դաշնակցութեան վրայ։ «Նոր»երը կ՚ուզեն սիրաշահիլ նաեւ նախկին ռազմիկները։

Մ. Քեմալի կտակը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն մայիս 22 թուականով.— Մ. Քէմալ հրատարակեց իր կտակը, որ կը պարունակէ շատ մը նշանակալից կէտեր։ Կոչին կը յանձնարարէ իր հայրենակիցներուն՝ երբեք չյարիլ միապետութեան կամ համայնավարութեան, եւ չդիմել օտար փոխառութեանց։ Յետոյ կը պատուիրէ միշտ կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ պահել բանակն ու նաւատորմը, երբեք զինուորական մը չընտրել իբրեւ հանրապետութեան նախագահ եւ քաղաքականութիւնը վեր դասել զինուորականէն։ Իբրեւ քաղաքական ծրագիր, կ՚առաջարկէ «ստեղծել պալքանեան դաշնակցութիւն մը, մէջն առնելով նոյն իսկ Կիպր. Ասիոյ ժողովուրդները եւ յարգել կրօնը»։

Իբրեւ վերջին խօսք, կը յանձնարարէ ոչնչացնել ի պատիւ իրեն շինուած յիշատակարանները Թուրքիոյ մէջ։

Կաշառքի դաս մը Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիի մէջ ձերբակալուեցաւ հանրածանօթ իրաւագէտ մը, Է. Սալէմ, որ կ՚ամբաստանուի թէ փորձեր է կաշառել Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնատար մը։ Պ. Սալէմ Փարիզ կը բնակի եւ պարբերաբար Էնկիւրի կ՚երթայ, իբրեւ փաստաբանը մենաշնորհի ընկերութեանց։ Այս անգամ կը հետապնդէր Պոլսոյ հեռախօսի ընկերութեան գործերը։ Այս ընկերութիւնը նախապէս անգլիական էր, բայց իր բաժնեթուղթերուն մեծ մասը ծախեց ամերիկեան խումբի մը։ Ընկերութիւնը կ՚ըսէ թէ իր դրամագլուխը ոսկեդրամ ըլլալով, հաշիւը պէտք է տեսնել այդ հիման վրայ, մինչ կառավարութիւնը թղթադրամ կ՚առաջարկէ։ Կ՚ըսուի թէ Պ. Սալէմ այս խնդիրը կարգադրելու համար կաշառք առաջարկած է ելմտական գործավարութեան մէկ պաշտօնատարին։ Փաստաբանը կ՚ուրանայ։ Պ. Սալէմ 70 տարեկան է եւ իտալական հպատակ։ Սելանիկ եղած ատեն մեծ դեր կատարած ըլլալով 1908ի յեղափոխութեան մէջ, Իթթիհատականներուն աչքը մտած էր։

Ռումբ Օթէլ Պառոնի դէմ (Հալէպ)

Շաբաթ գիշեր ռումբ մը նետուեցաւ Հալէպի ծանօթ օթէլ Պառոնի դէմ։ Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահը հոն պիտի անցրնէր գիշերը, ինչ որ կը նշանակէ թէ դաւադրութիւնը քաղաքական է։

Հրդեհ Շիքակոյի սպանդանոցներուն մէջ

Շաբաթ օր ահռելի հրդեհ մը ծագեցաւ Շիքակոյի սպանդանոցներու թաղին մէջ, հինգ ժամուան մէջ մոխիրի վերածելով ահագին տարածութիւն մը։ Պահ մը հրդեհը այնքան սպառնալից դարձած էր որ հրշէջները որոշեցին ուժանակով պայթեցնել շատ մը շէնքեր։ Վերջապէս կարելի եղաւ մարել կրակը։ Վերջին լուրերու համաձայն, երեք հոգի մեռած, 1500 հոգի վիրաւորուած են, իսկ 2000 հոգի անպատսպար կը մնան։ Ոչնչացած են նաեւ 1000 արջառ եւ 500 ձի։ Նիւթական վնասն է 25 միլիոն տոլար։ Այրած շէնքերուն մէջ կը գտնուէին պահածոյ մսի գործարան մը, միջազգային ամփիթատրոն մը, դրամատուն մը, խմբագրատուն մը, պանդոկ մը, ակումբ մը, ընդարձակ շուկայ մը եւն.։

»»»· ·«««

ԼԱՖԱՅԷԹԻ մահուան հարիւրամեակին առթիւ, փառաւոր ցոյցեր կատարուեցան Մ. Նահանգներու մէջ։ Խորհրդարանն ալ մասնակցեցաւ այդ ցոյցերուն, եւ նախագահ Րուզվէլթ ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով հերոսին մատուցած թանկագին ծառայութիւնները Մ. Նահանգներու ազատութեան համար։ Ֆրանսական կառավարութիւնը շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեց։ Այս առթիւ հանդէսներ կատարուեցան նաեւ Փարիզի մէջ։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ նախագահը Տիժոն երթալով, արժանացաւ ջերմ ցոյցերու։ (Այս այն քաղաքն է ուր սպաննուեցաւ դատաւոր Փռէնս)։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական «Համազգային» Ընկերութեան (Քաղաք) մասնախումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Café Noaileի մասնաւոր սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Ա.— Զեկոյց։ Բ.— Վարչութեան ընտրութիւն։ Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Համազգային»ի բարեկամ եւ համակիր անձերը։

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette, Cafe de la Gareի ներքնասրահը։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 26ԻՆ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
„PETIT JOURNAL"Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (21, Rue Cadet)

Կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը դեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ։ *Ballet plastique* Տիկին ԻՍԱՋԷՆԿՕԻ, Օր. ԱՎՆԱԹԱՄԵԱՆ (*երգ*), Թառիստ՝ ԺՕՐԺ, Պ. Ուզունեան (*արտասանութիւն*)։ Արտասանութիւն։ Ուղերձներ՝ Զ. Ո. Մ.ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ կողմէ

Պարեր: **Tombola**: **Buffet** Մուտք՝ **5** ֆանք:

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ԵՐԲՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՓՈՆ Տ՚ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Այրի Տիկին Մանուշակ Ադամեան եւ զաւակները՝ Թովմաս եւ Տիգրանուհի, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Շմաւոնեան եւ զաւակունք, Պ. Մանուկ Ադամեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Զուլակեան, Պ. Նշան Զուլակեան, Պ. Նշան Շմաւոնեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Շմաւոնեան, Տէր եւ Տիկին Ղազար Պետրոսեան, Տիկին Ոսկի Պետրոսեան, Տիկին Բերդուշ Ազոյեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Ազոյեան, Տէր եւ Տիկին Արսէն Աւետիսեան, Պ. Պ. Գրիգոր եւ Տիգրան Աւետիսեան, Պ. Մովսէս Կարապետեան եւ ազգականները խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, փեսին, եղբօրդւոյն եւ զարմիկին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԴԱՄԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ մայիս 21ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ վաղը, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, իր բնակարանին մէջ, 29 *ռիւ Վօլթէռ*, Փարիզ (13րդ) մէթրօ փորթ տ՚Իթալի։

Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Թիէի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել։

ՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ **Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ, ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախագահութեամբ՝ *Տիկ. ԼԵՒՈՆ ՊԷՑ ԴԱՓՍԱՄԱՃԵԱՆ*ի

կիրակի *10* յունիս, ժամը ճիշդ *15*ին

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — ՍԵՒՐԸ

Տոմսերու գին՝ 10 *ֆրանք*։

ՍԱՆՕԹ.— *Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ ջութակահար* Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, *ընկերակցութեամբ դաշնակահար* Օր. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ, *ինչպէս նաեւ երգչուհի* Օր. ՊԻԼՊԻԼԵԱՆ *եւ երգիչ* Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ։

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ճեօնէրեանի *մօտ*, 168, Bd. Haussmann. Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: *Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահը։*

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

ԶԳՕՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

345, Ave. d'Argenteuil, Bois Colombes

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Ժ. Մ.*

Ժամը վեցէն քանի մը վայրկեան յետոյ, ան աչքին պոչովը նշմարեց աղջիկը. մօտեցաւ անոր, բայց զարմանքով տեսաւ որ անիկա առանց ուշադրութիւն դարձնելու իր ճամբան կը շարունակէր։ Փորձեց անոր ետեւէն քալել, սակայն զօրաւոր ձեռք մը բռնեց անոր թեւէն։

— Պարոն Ֆիշըրն էք կարծեմ, ըսաւ հաճելի ձայն մը։

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզէք, պատասխանեց մարդը ազատելու ճիգ մը ընելով։

— Թերեւս կեցիր, ապա թէ ոչ..., Ռատիկան Մէնըրս էր խօսողը։

Ֆիշըր մտածեց քանի մը րոպէ։

— Ոստիկան է, ըսաւ ինքնիրեն ու հետեւեցաւ անոր։

Երբ գինը Թ. Ք.ի գրասենեակը առաջնորդեցին, այս վերջինը բարեացակամ ժպիտով մը անոր դարձաւ եւ ըսաւ.

— Ինչպէ՞ս է Պ. Ֆիշըրին որպիսութիւնը, կարծեմ ձեր անունը տակաւին Ֆիշըր է եւ ոչ թէ Հէրի Կիլքոթ կամ Ճօրճ Փօրթըր...

Ֆիշըր խնդաց։

— Կատակաբան էք, պարոն... կարծեմ այդ աղջիկը օձիքս ձեռք տուաւ։

— Դուն քու օձիքդ ձեռք տուիր, խեղճ Ֆիշըր, ըսաւ Թ. Ք. թուղթի կտոր մը երկնցնելով անոր առջեւ. կրնաս ի հարկէ ձեռագիրդ կեղծել եւ այնպէս մը ձեւացնել թէ անգլերէն լեզուին անծանօթ ես — անիկա պատուաբեր բան մը չէ քու կարողութիւններդ ունեցող մէկու մը համար— եւ սակայն ուրիշ անգամ երբ այդ տեսակ նամակ գրես, ուշադրութիւն ըրէ եւ ձեռքերդ լաւ մը լուայ...

— Ձեռքերս լուա՞մ...

— Այո, կը տեսնես բթամատիդ հետքը կայ այս թուղթին վրայ, Սկոթլընտ Եարտը մատի հետքերով շատ կը հետաքրքրուի...

— Հասկցայ. ի՞նչ ամբաստանութիւն ունիք ինծի դէմ հիմա, հարցուց Ֆիշըր։

— Նոր ամբաստանութիւն չունիմ. միայն թէ դուն մասնաւոր արտօնութեամբ, արձակուած բանտարկեալ մըն էիր եւ ոստիկանութեան չես հաղորդած քու շարժումներդ։

— Աստր պատիժը տասներկու ամիս է. ուրի՞շ...

— Քեզի դէմ վրէժ չունիմ, թէեւ գիտեմ որ Օրիորդ Պարթօլէմիւն վախցուցիր... Այո, այս, սկիզբէն ի վեր գիտէի թէ անիկա Պարթօլէմիւին աղջիկն էր. մասնաւոր գործով մը այնտեղ էր եւ այդ գործը ոչ քեզ կը հետաքրքրէ ոչ ալ զիս... այս նոր շանթաժիդ համար չպիտի ամբաստանեմ քեզ, բայց ի վարձատրութիւն իմ ներողամտութեանս, կը յուսամ որ ինծի պիտի պատմես ինչ որ գիտես Գարայի սպանութեան մասին։ Ի հարկէ չես ուզեր որ այդ ոճիրով ամբաստանեմ քեզ...

— Ոչ, պարոն. բայց եթէ ամբաստանէք, կրնամ ապացուցանել որ անմեղ եմ, ամբողջ իրիկունը խոհանոցն էի..

— Սակայն քառորդ ժամ մը այնտեղ չէիր...

— Ճիշդ է, բարեկամ մը տեսնելու գացի...

— Այն բարեկամը որ քեզի հետ էր այսօրուան գործի՞ն մէջ...

— Այո, պարոն, անիկա այս գործին մէջն ալ կար, բայց եւ այնպէս բան մը չեղաւ... տակաւին. կը խոստովանիմ որ Մեծ Գործի մը եւեէ էինքերկուքս ըսելու պէտք չկայ եթէ գիտես փորձանք պիտի բացուի. եթէ խօսք կուտաք որ բան մը չպիտի պատահի, այն ժամանակ ամէն ինչ կը պատմեմ։

— Այդ Մեծ Գործ ըսածդ որո՞ւ դէմ պիտի սարքէիք...

— Գարայի դէմ, պարոն...

— Պատմէ նայիմ...

Ֆիշըրի պատմութիւնը շատ համառօտ էր ու սովորական։ Ֆիշըր հանդիպեր էր մարդու մը որ բարեկամն էր Թուրքի մը։ Իմացեր էին որ Գարան կարեւոր գումարներ կը պահէր իր տունը եւ որոշեր էին կողոպտել զայն, այդքան։ Բայց ծրագիրը չէր յաջողեր։

Երբ Ֆիշըր սկսաւ նկարագրել ոճիրին գիշերուան դէպքերը, Թ. Ք. ականջները չորս բացած մտիկ ըրաւ։

— Ծերունին եկածին պէս վեր առաջնորդեցի, ըսաւ Ֆիշըր. յետոյ լսեցի որ վար կուգար. սանդուղներէն բարձրացայ դիմաւորելու համար. տեսայ որ դուռին մէջէն տակաւին Գարայի հետ կը խօսէր...

— Գարայի ձայնը լսեցի՞ր...

— Կարծեմ լսեցի... ծերունին շատ գոհ կ՚երեւար...

— Ինչո՞ւ « ծերունի » կ՚ըսես. ծեր չէր...

— Ոչ բոլորովին, բայց ծեր մարդոց պէս դիմագծեր էր. այնպէս որ մտքիս մէջ տպաւորուած էր թէ ծերունի մըն էր. ճիշդը ըսելու համար 45նոց մէկը կ՚երեւար, թերեւս յիսուն...

— Ուշադրութիւն գրաւող բան մը կա՞ր վրան...

— Ոչ մէկ բան, պարոն, բացի իր թեւէն որ արուեստական էր որչափ որ կրցայ հասկնալ...

— Ա՞ջ թեւը թէ ձախը...

— Ձախը..

— Վստա՞հ ես...

— Կրնամ երդում ընել, պարոն.

— Շատ լաւ, շարունակէ...

— Վար իջաւ ու մեկնեցաւ. ալ մէկ մըն ալ չտեսայ զինքը. երբ դուք եկաք ու երեւան հանեցիք ոճիրը, ինքզինքս կորսնցուցի, քանի որ ես ալ ծրագիր մը մշակած էի. վախցայ որ ձեր ոստիկանները պիտի ձերբակալեն զիս. վար եկայ եւ յանկարծ սեղանին վրայ տեսայ նամակ մը որ ինծի ուղղուած էր...

— Շարունակէ...

— Զգացի թէ այդ նամակը իրեն պէս հոն դրուած էր. բայց քանի որ ես խոհանոցն էի ամբողջ իրիկունը եւ միայն քառորդ ժամ հեռացայ բարեկամիս յայտնելու համար թէ մեր ծրագիրը այդ գիշերը պիտի գործադրուէր, կ՚երեւայ անիկա սեղանին վերայ էր արդէն երբ դուք եկաք... քանի մը բառեր միայն կային այդ նամակին մէջ, բայց կարդացի չկարդացի սկսայ դողալ...

— Ի՞նչ գրուած էր...

— Երբեք չպիտի մոռնամ, պարոն. այդ բառերը ուղեղիս մէջ տպաւորուած են... Նամակը կը սկսէր Ա. Գ. 274 թիւով...

— Ի՞նչ թիւ է ատիկա...

— Բանտին մէջ ինծի տրուած թիւն էր...

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Զ. Ո. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղին վարչութիւնը փոխան ծաղկեպսակի 25 ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյս Ազգ. վարժարանին, ընկեր. Յ. ԿՕՏԱԿԱԿԱՐԵԱՆի կնոջ մահուան առթիւ (վրիպակով մը անցեալ օր մոռցուեր էր գրել կնոջ եւ ոչ թէ ընկերոջ)։ Կնիք

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՅԻՍ — JEUDI 24 Mai 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2503

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍՏԻՊԷ...

»»»· ·«««

Ուրեմն, Թուրքիան ալ որոշեց զինուիլ: Այդպէ՞ս կը հարկադրէ միջազգային կացութիւնը:

Ըսէք փաշան է ազդարարողը.

— «Միջազգային կացութիւնը ինչպէս որ ազդած է շատ մը երկիրներու պաշտպանութեան ծախքերուն վրայ, մեզի ալ կը հրամայէ աչալուրջ գտնուիլ»:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ որ եւ է վարանում չունեցաւ քէմալականութիւնը: Ըսելն ու ընելը մէկ եղաւ:

Ճառ մը՝ Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ: Քանի մը հարցումներ եւ բացատրութիւններ,— եւ արդէն պատրաստ է օրէնքը: «Գապո՛ւլ, էֆէնտիմ, գապո՛ւլ»:

Հեռագիրը կը հաղորդէր, մայիս 16ին, թէ 49 միլիոն ոսկիի յաւելուածական վարկ մը բացուած է, եօթը տարուան համար:

Հեռագիրը կը հաղորդէ, այսօր իսկ, թէ Թուրքիա տասը(?) յածանաւ ապսպրած է Ճափոնի, եւ շատ մը սուզանաւեր ու օդանաւեր ալ պիտի ապսպրէ, այս տարուան ընթացքին:

Հեռագիրը կ'ըսէ, նաեւ, թէ արդիական թնդանօթներով ու օդանաւերով պիտի զօրացուին Էտիրնէն եւ ուրիշ սահմանամերձ շրջաններ, ինչպէս եւ պիտի զօրացուին Տարտանէլի ամրութիւնները:

Ու վերջապէս, մղում պիտի տրուի երկաթուղիներու շինութեան, ոչ միայն հաղորդակցութիւնները արագացնելու, այլ եւ Զոնկուլտաքի հանքածուխին փոխադրութիւնը դիւրացնելու համար:

Այսքանը՝ «արտօնուած» տեղեկութիւններն են: Ո՞վ կրնայ իմանալ միւս գաղտնիքները...

Քանդէտներ պիտի հարցնեն,— ի՞նչպէս պիտի ճարուի այս անհաշիւ ծախքերուն գումարը:

Թուրքիան ե՞րբ անճրկած է, երբ հարցը կապ ունի բանակին եւ նաւատորմին հետ:

Առաջ՝ օտարէն փոխ դրամ կ'առնէր զանազան պատրուակներով, եւ կը յառաջացնէր զինուորական պաշտպանութեան:

Այսօր քիչ մը կը խրտչի այդ փորձութենէն, անխախտ պահելու համար իր անկախութիւնը.

Մնաց որ, օտար դրամագլուխն ալ իր կարգին կը խրտչի այսօրուան Թուրքիայէն, եւ լուրջ երաշխիքներ կը պահանջէ:

Եւ սակայն, ո՞ղջ մնայ ոչխար ժողովուրդը: Մանաւանդ Անատոլուի գիւղացին:

Զինուորական վարկերուն զուգընթաց, պատրաստ է նաեւ նոր տուրքերու ծրագիրը:

Միեւնոյն ատեն, կազմ եւ պատրաստ է թրքական մամուլը, կառավարութեան իմաստութիւնը ատրփողելու եւ միտքերը, սիրտերը հերկելու համար:

Ահաւասիկ «Ճիւմհիւրիյէթ»ը, որ կը շեշտէ առաջին ան-թիւ.

— «Ծրագրուած նոր հասոյթները չպիտի ազդեն երկրի ընդհանուր կեանքին վրայ: Բայց թուրք ազգը պատրաստ է ընդունելու, եթէ նոր հասոյթները նոր պարտադրութիւն մը անգամ կազմեն: Որովհետեւ երբ խնդիրը ազգ. պաշտպանութեան կը վերաբերի, Թուրքը բնաւ չի քաշուիր վերջին դահեկանն անգամ տալէ, ինչպէս ցոյց տուաւ անկախութեան պայքարի շրջանին:

Ըսէք փաշայի բառերին պէս, միջազգային կացութիւնը կը ստիպէ ազգերը աւելցնել իրենց սպառազինումը: Ամերիկայի ծովային նախարարութիւնը 1 միլիառ 323 միլիոն տոլարի վարկ մը ուզած է, եւ այս դրամով անմիջապէս պիտի սկսի 20 մարտանաւ շինել: Ֆրանսական կառավարութիւնը սահմաններու ամրացման համար կրկին 1 միլիառ 115 միլիոն ֆր. ուզած է, իսկ օդային բանակին բարեկարգութեան համար՝ 980 միլիոն:

Քանի որ միջազգային կացութիւնը կը մղէ ազգերը աւելցնելու իրենց սպառազինումը եւ նոյն պարտաւորութեան տակ կը դնէ նաեւ մեզ, բնականաբար պիտի աւելցնենք մեր պաշտպանութեան պիտոյքն: Թուրք ազգը, որ երդուընցած է իր անկախութենէն նշանախեց մը եւ հողէն թիզ մը չզոհել, իր պաշտպանութեան պիտոյքն աւելցնելով շատ բնական բան մը կ'ընէ այնպիսի ատեն մը, երբ ազգերը մեծ կարեւորութիւն կուտան սպառազինութեան:

Թուրքիոյ համար զինուիլ՝ պարզապէս կը նշանակէ ինքզինք պաշտպանել: Մենք ոչ Ասիոյ, ոչ Ափրիկէի աչք ունինք, եւ նպատակ ալ չունինք ուրէ մէկուն վրայ յարձակելու: Բայց եթէ յարձակումի ենթարկուինք, բնաւ հաւանական չէ որ անտարբեր մնանք: Խնդիրը կուգայ կը յանգի ծանօթ խօսքին. — Եթէ խաղաղութիւն կ'ուզես՝ պատերազմի պատրաստուէ:

Ազգերը զգացած են թէ հարկ է զօրաւոր ըլլալ, յարձակման չենթարկուելու համար: Հետեւաբար գոհունակութեամբ պիտի ընդունուի այն պարագան որ կը զօրացուին մեր ցամաքային, ծովային եւ օդային բանակները»:

Միւս թերթերն ալ ետ չեն մնար այս ճամբուն վրայ: Իսկ թերթերուն հետ զուգընթաց կը քալէ արդի թուրք մտաւորականութիւնը, հայրենասիրական եւ ռազմական ոգին արծարծելու համար:

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ Թուրքիոյ մտահոգութիւնները սաստկացան Մուսոլինիի ծանօթ ճառէն յետոյ, որ Ասիան եւ Ափրիկէն կը ցուցնէր, իբրեւ ապարէզ Իտալիոյ ծաւալման. (18 մարտ):

Էնկիւրի փութաց բացատրութիւն պահանջել այս յայտարարութեան առթիւ, եւ Մուսոլինի հանգստացուցիչ հաւաստիքներ տուաւ, որոնք հաղորդուեցան Ազգ. Մեծ Ժողովին (5 ապրիլ):

Ապրիլ 7ին Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը արդէն կ'որոշէր աւելցնել զինուորական պաշտպանութեան միջոցները:

Այդ առթիւ արտաքին գործավարը կը ծանուցանէր թէ կառավարութիւնը շուտով պիտի հաղորդէ իր ծրագրին մանրամասնութիւնները:

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ այս յայտարարութենէն ի վեր, տրամաբանական հետեւանքն է տիրող մտահոգութեան: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիա տասը մարտանաւ կ'ապսպրէ Ճափոնի

ՊԻՏԻ ԶՕՐԱՑՈՒԻՆ ԷՏԻՐՆԷՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՎԱՅՐԵՐ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն մայիս 22 թուականով.— Կառավարութիւնը տասը թեթեւ յածանաւեր ապսպրեց Ճափոնի: Ասոր փոխարէն, Ճափոն արտօնութիւն ստացած է հիւսուածեղէններ արտադրելու Թուրքիոյ մէջ: Այս արտադրութիւնները Եւրոպա պիտի արտածուին թրքական վաճառանիշերով: Միեւնոյն ատեն Ճափոն Թուրքիա պիտի արտածէ կէս - բանուած հիւսուածեղէններ, որոնք լրացուելէ յետոյ նմանապէս Եւրոպա պիտի արտածուին, *թրքական վաճառանիշով:*

Պատերազմական նախարարութիւնը կը խորհի շատ մը սուզանաւեր եւ օդանաւեր ալ ապսպրել այս տարուան ընթացքին: Միեւնոյն ատեն պիտի զօրացնէ Էտիրնէի պահակազօրքը ինչպէս եւ Պուլկարիոյ ուրիշ սահմանամերձ շրջանները, արդիական թնդանօթներ եւ օդանաւեր յատկացնելով: Նախարարութիւնը ծրագիր մը կազմած է նաեւ Տարտանէլի ամրութեանց զօրացման համար:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»»· ·«««

Նախարարներու թոշակները կը զեղչուին 50 0/0

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՌՈՒՍՃՈՒՔԻ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ նոր կառավարութիւնը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարեց վարչական կարգ ու սարքին մէջ, հեռացնելով բոլոր ընդդիմադիրները: Վարչական բազմաթիւ պաշտօններ յանձնուեցան սպաներու: Նախարարներու թոշակները կրճատուեցան հարիւրին յիսուն համեմատութեամբ: Պետական պաշտօնեաներուն արգիլուած է իրենց որոշ թոշակէն ուրիշ վճարում ստանալ: Քննութիւն պիտի կատարուի քանի մը պաշտօնատարներու հարստութեան գաղտնիքը լուսաբանելու համար: Նախկին նախարար Գուրովի խմբակցութիւնը որոշեց դադրեցնել ամէն գործունէութիւն: Հաւանական է որ ինքնարեբաբար լուծուի: Նախկին վարչապետ Ցանկովի կուսակցութիւնը որ 200,000 անդամ ունի, որոշեց գործակցիլ ն[illegible] կառավարութեան, երկու աթոռ ստանալով: Առաջին՝ կրթական նախարա[illegible]իւնը, երկրորդ՝ արտաքին գործերու նախարարութիւնը: Եթէ Փարիզի [illegible] Գ. Գաթ[illegible] չընդունի վերջին պաշտօնը, [illegible]

Ոստիկանական տեսչութիւնը հրամայեց որ երեք օրէն իրենց տեղերը ստանձնեն այն [illegible]ները որոնք Սոֆիա չեն [illegible]

⁂ *Կ'ըսուի թէ Գ. Կէօրկով, [illegible]ային նախարարը, որ Աթէնք այցելած էր վերջերս, պիտի հանդիպի նաեւ Սոֆիա, շնորհաւորելու համար նոր դահլիճը:*

⁂ *Կառավարութիւնը նոր տնօրէններ նշանակեց Ազգային, երկրագործական եւ ուրիշ պետական դրամատուններու, ինչպէս եւ ազգ. թատրոնին:*

⁂ *Ֆիլիպէի եւ Խասքովայի ծխախոտի գործարաններուն գործադուլը վերջացաւ նոր կառավարութեան միջամտութեամբ: Նոր պայմանագրի մը համաձայն աւելցած է բանուորներու աշխատավարձը:*

⁂ *Ռուսճուքէն կը հեռագրեն թէ երկու թնդանօթակիրներ խարիսխ նետած են քաղաքին ռազմական կէտերուն վրայ: Բազմաթիւ օտարականներ հեռացած են Ռուսճուքէն: Բոլոր թերթերը դադարման դատապարտուած են, ցնոր տնօրինութիւն: Իրենց տուներուն մէջ ձերբակալուեցան զօր. Պենեւ՝ քաղաքին հրամանատարը, նաւահանգիստի հրամանատարը, ոստիկանութեան տեսուչը եւ նահանգապետը, որոնք ընդդիմացած էին նոր իշխանութեան:*

⁂ *Սոֆիայի մէկ փողոցին մէջ քանի համայնավարներ համախմբուելով, մէկը փորձեց ճառ խօսիլ: Ոստիկանութիւնը ցրուեց խումբը: Այս առթիւ մէկ հոգի վիրաւորուեցաւ:*

Իտալիա կը լքէ՞ Ալպանիան

Ատենէ մը ի վեր լարուած են Իտալիոյ եւ Ալպանիոյ յարաբերութիւնները, գլրոցական եւ դրամական խնդիրներու պատճառով: Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ կացութիւնը աւելի ծանրացած ըլլալով, պիտի լուծուի Ալպանիոյ իտալական զինուորական պատուիրակութիւնը: Պատուիրակութեան պետը, Զօր. Փարիանի, որ իրականին մէջ Ալպանիոյ պատերազմական նախարարն էր, արդէն Հռոմ գացած է, իր սպայակոյտին հետ:

Նախագահ Րուզվէլթ կ'առաջարկէ արծաթ գնել

Նախագահ Րուզվէլթ խորհրդարանին ներկայացուց նոր պատգամագիր մը, որով լիազօրութիւն կը պահանջէ արծաթ գնելու, մինչեւ որ հրապարակ հանուած թղթադրամի մետաղեայ պահեստին համեմատութիւնը հասնի հարիւրին 75 ոսկիի եւ հարիւրին 25 արծաթի: Հաշիւ եղած է թէ այս կարգադրութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ 2,100,000,000 տոլարի նոր թղթադրամ հանել:

Սպիտակ Ռուսերը յարձակմա՞ն կը պատրաստուին

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ատաման Վոնսիաթսքի, Մ. Նահանգներու փաշական Ռուսերուն վարիչը, Մանչուրիա հասած է, օգնելու համար սպիտակ Ռուսերուն եւ « ազգ. աշխատաւորական կուսակցութեան » կազմակերպութեան: Իր յայտարարութեան համաձայն, յիսուն միլիոն տոլար ունի այս գործին համար: Ռուս փաշական շարժումը իր յոյսը դրած է օտար բանակի մը արշաւանքին վրայ: Եթէ այդպիսի բան մը պատահի, բազմաթիւ փաշական գործիչները պիտի անցնին Ռուսաստան, ապստամբեցնելու համար ժողովուրդը: Այս առաջադրութեամբ, լաւ աշխատավարձ, աշխատանքի ժամերու կրճատում, ստացուածքներու վերահաստատում եւ ազրուստի ամանութիւն պիտի խոստանան ժողովուրդին: Գ. Վոնսիաթսքիի կարծիքով, այս ծրագրին գործադրութիւնը շատ մօտ է, նկատի առնելով Խ. Միութեան արեւմտեան եւ արեւելեան սահմաններուն վրայ տիրող կացութիւնը...

⁂ *Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը փութայ պնդութեամբ զօրք եւ ռազմանիւթ կը ղրկէ չինական սահմանագլուխը եւ թէ Իրքուցքէն մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոս ամբողջ երկաթուղին զինուորական հսկողութեան տակ է: Քաղաքացիները չեն կրնար ճամբորդել առանց մասնաւոր արտօնութեան: Նոր գիծեր կը շինուին, հաղորդակցութիւնները դիւրացնելու համար:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԲԱՐԵԻ ՄԸՆ ԱԼ

Բարեգործականը ուրիշ ուսուցիչ մըն ալ ունի,— Գ. Լեւոն Բաշալեան: Այս վաստակաւորն ալ ժամանակէ մը ի վեր, Գ. Զօպանեանի հետ, դասախօսութիւններ մը կուտայ Սիթէ Իւնիվէրսիթէի հայ ուսանողներուն, ամսականօքն Տեառն Բարեգործականի:

Անշուշտ պէտք է շատ հաճելի ըլլան այնդասախօսութիւնները, զորս Գ. Լեւոն Բաշալեան կը պատրաստէ դէպի ժրնեւ ճեպընթացի իր խցիկին մէջ: Հետաքրքրական է գիտնալ սակայն թէ այս վաստակաւորը ամսուան մէջ, (չար ոգին կը հարցնէ տարուան մէջ) քանի՞ դաս կուտայ, *ի՞նչ դաս կուտայ*: Այլ մանաւանդ ո՞ւր դաս կուտայ երբեմն, — ճեպընթացով փրանսական դաշտերէն անցած ատեն՝ խոզերու երամակի՞ն, նազարներու բուծարանի՞ն: Պա՛րզ,— Բարեգործականի գործերուն իրազեկ մըն ալ չկա՞յ, որ մեզի յայտնէ թէ մինչեւ այժմ *ի՞նչ նիւթի մասին դասախօսութիւններ է կատարած Գ. Բաշալեանը*:

Գ. Բաշալեան, իր *մոն շէր*ով, գիտենք թէ Պոլիսէն մինչեւ Բագու, մինչեւ Լոնտոն եւ Փարիզ կրցած է բարեկամ ըլլալ Հրէից եւ հեթանոսաց: Արդարեւ երբ Արփիարեան վառեց իր *ապան*, երբ Զօպանեան կապեց իր *կապան*, Գ. Բաշալեան բարւոք համարեց «մոն շէր»ով մը գործին մէջէն դուրս ելլել անխնափան:

Եւ հիմա եւս, ընթանալով խուրթերու եւ տատասկներու մէջէն, գինցած [illegible] Բարեգործա[illegible]

[illegible] յաջորդած է դասախօս [illegible] դասախօ՞ս կը պակսէր, եւ երբ եւ ի՛նչ Գ. Բաշալեան դասախօսութեան թեկնածու տեսնուա՞ծ է տեղ մը:

Չըլլա՛յ թէ Պօղոս Նուպար փաշա մեռնելէ առաջ կտակ բրած ըլլայ թէ Գ. Բաշալեանը պէտք է դասախօս նշանակէք, եթէ ոչ ... գերեզմանին կափարիչը կը վերցնեմ...:

×

Կարդացի Փարիզի *Աղպալայ*ին մէջ (ոմանք *Ալպաղայ* կը գրեն) թէ Պօղոս Նուպար փաշայի կամօք միայն Զօպանեան դասախօս է նշանակուեր:

Հասկցա՛նք,— Մալէզեան տնօրէն նշանակուեր է փաշային կամօքը, Զօպանեան դասախօս է նշանակուեր փաշային կամօքը: Ամէն բան փաշային կամօքը, կամ՝ ըստ կտակաց: Չըսէ՞ք,— խնամիներու տուն է Բարեգործականը:

Բայց ո՛չ: Յայտնի լիցի Գ. Զօպանեանի, որ ինձի ծանօթ է թէ ի՛նչ «կըտակներով» Ակոռիի կարասին շուրջ ժողովք է կազմուեր: Բարեգործականը, երբ դեռ «դասախօս» չունէր, նպաստից ծանօթ գլուխին մէջ երկու հոգիի (նոյն մարդիկը) ամսական կ'արձանագրէր: Այն ատեն *փոխկանխիթ* կը կոչուէին այդ նպաստընկալները: Երբ *փոխկանխիթ*ի պաշտօնը ջնջուեցաւ, ամսականը չջնջուեցաւ, այլ նոր պաշտօն մը ստեղծուեցաւ,— դասախօ՛ս,— եւ ամսականը հոսեցաւ առաջուան նման:

Վասնզի մահկանացու են պաշտօնները, բայց ոչ նպաստընկալները:

Կեցցէ՛ ուրեմն Բարեգործականը:

Կեցցե՛ն Բարեգործականի նպաստընկալները:

Կեցցե՛ն *Աղպալան* եւ իր հրազէնները, որոնք կը խոստովանին թէ [illegible] պակսեր է Գ. Զօ[illegible] դասախօսութեան [illegible]քին:

ՇԻՂ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Զ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Ֆր. Կ. Խաչին Զ. պատգ. ժողովը կը բացուի վաղը, ուրբաթ, առտուան ժամը 10ին *Ֆլօրիա ճաշարանին վերնայարկը*, 61 Rue Monsieur le Prince:

Ժողովը բաց է Կ. Խաչի բոլոր անդամներուն համար: Կիրակի կէսօրէ վերջ ժողովին փակման առթիւ թէյասեղան մը կը տրուի նոյն տեղը: Կը հրաւիրուին անդամները, բարեկամ անդամները եւ համակիրները: *Շրջ. վարչութիւն*

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԸ ՍՈՒԷՏԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

— oo —

« ՍԱՆՃԱՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԿՑՈՒԻԼ

Զօր. Հիւթցինճէր, Ֆրանսայի Արեւելեան բանակի հրամանատարը, մայիս 6ին իր տիկնոջ եւ զինուորական շատ մը հետեւորդներու հետ (4 ինքնաշարժ) այցելեց Խըտըր Պէկ: Ճէպէլ Մուսայի բոլոր գիւղերու բնակչութիւնը գրեթէ անխտիր, այր, կին, ծեր, երիտասարդ, դիմաւորեցին զօրավարն ու իր հետեւորդները « տաուլ »ով եւ « զուռնայ »ով, երգերով եւ կեցցէներով: Խըտըրպէկի մէջ իր անցքի ամբողջ երկայնքին սփռուած էին ծաղիկներ ու կանաչութիւն: Ժողովուրդը փունջ փունջ ծաղիկներ ու դափնետերեւներ կը տեղացնէր իր հիւրերուն վրայ ու խանդավառութեամբ կը դիմաւորէր եւ կ'ընդունէր զանոնք:

Զօրավարն ու տիկինը մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուին եւ հաճոյքով հետեւեցան մեր ժողովուրդի գիւղական պարերուն, որոնք այս այցելութեան առթիւ Ճէպէլ Մուսացիներու կողմէ կազմակերպուեցան:

Ճէպէլ Մուսայի ժողովուրդին կողմէ բարեգալուստի խօսքեր ըրին ուսուցիչ Գ. Թապաքեան, Տոքթ. Գեղարդ եւ Հաննա Գազանճեան:

Դժբախտաբար բացակայ էր Գ. Մ. Տէր Գալուստեանը, մեկնած ըլլալով Հօմս, զինուորական իր պարտադիր մարզանքը կատարելու:

Զօրավարն ու իր հետեւորդները հիւրասիրուեցան պտուղներով:

Փոքրիկ մը արտասանեց Ֆրանսերէն ոտանաւոր մը: Զօրավարն ու իր կինը համբուրեցին փոքրիկը եւ գրկեցին սիրալիր:

Զօրավարը խօսք առնելով, շնորհակալութիւն յայտնեց Ճէպէլ Մուսայի ցոյց տուած խանդավառ ընդունելութեան համար: Յետոյ հաւաստելով որ Սանճաքը Թուրքերուն ձգելու խնդիրը բոլորովին անհիմն է, յորդորեց մեր ժողովուրդը հանդարտ ու ապահով նուիրուիլ իրենց գործին ու աշխատանքին, վստահ ըլլալով որ ֆրանսական դրօշը միշտ իր հովանին պիտի պահէ Ճէպէլ Մուսացիներուն վրայ:

«Իսքէնտէրուն եւ Անտիոք թրքական են»

Խօսելով Անտիոքի Թուրքերու ծանօթ ցոյցերու մասին, սուրիական թերթ մը կը գրէր վերջերս.

— «Իսքէնտէրուն արաբական է, եւ քանի մէկ հատիկ Արաբի սիրտ մը բաբախէ Սուրիոյ մէջ, անկարելի է որ թրքացուի այդ շրջանը: Այո, թերեւս Սուրիացիները հիմա անկարող են մարելու թրքական քարոզութիւնը եւ արժանի պատիժը տալու այդ դաւաճանութիւնը գործողներուն: Բայց հեռու չէ այն օրը երբ պիտի կարենան պատժել...»:

Ապէտին Տավէր պէյ, *Ճիւմհուրիէթ*ի մէջ պատասխանելով այս յարձակման, կ'ըսէ թէ Իսքէնտէրուն եւ Անթաքիա (Անտիոք) թրքական են եւ դեռ այդպէս պիտի մնան, քանի հոն կը բաբախէ մէկ հատիկ Թուրքի սիրտ մը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

''ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ,,

Ուրեմն կովկասեան համադաշնակցութեան մէջ մտնելու համար, ըստ Գ. Հ. Պամատի, Հայերը երկու արդար նախապայման պէտք է ունենան — կովկասեան համադաշնակցութեան ընտանիքին համազօր եւ հաւասար անդամի տեղ գրաւել եւ Թուրքիոյ ենթադրեալ սպառնալիքին դէմ ապահովութիւն ստանալ:

Առաջին պայմանի իրագործումը կովկասեան միւս ազգերէն կախում ունի բոլորովին եւ ուրեմն անոնք կրնան բացարձակապէս ապահովել Հայերը: «Սակայն զգալապէս բարդ է արտաքին ապահովութեան հարցը: Այս մասին դժբախտաբար ոչ մէկ որոշ ապահովութիւն կովկասեան ժողովուրդները այսօր կրնան տալ Հայերուն, ինչպէս եւ Հայերը միւս ժողովուրդներուն հետ, չեն կրնար արգիլել Ռուսաստանէն կամ հիւսիսային նորակազմ պետութեան մը կողմէ նուաճողական ձգտումները լեռնականներուն նկատմամբ, մինչդեռ Հիւս. Լեռնականները Հայերէն ոչ նուազ պէտք ունին այդ ապահովութեան»:

Գ. Հ. Պամատը կը գտնէ, որ այդպիսի հաւաքական ապահովութիւնը իրենցմէ սպասելու չէ, այլ պէտք է ստանալ միայն այն պետութիւններէն, որոնց կողմէ կ'ակնկալուին սպառնալիքներ կամ այն պետութիւններէն, որոնք շահագրգռուած են կովկասեան համադաշնակցութեան գոյութեամբ եւ միջազգային համաձայնութիւն ունին անոր հետ: Սակայն այդպիսի հարցերը ապագային կը վերաբերին: Այսօր կովկասեան ազգերը նախապատրաստական աշխատանքներ միայն կրնան կատարել այդ ուղղութեամբ: Այսինքն հիմէն իսկ պէտք է ոչնչացնել անհամաձայնութեան արմատները մեր հարաւային դրացիներուն հետ (խօսքը կովկասեան երեք ազգերու եւ Թուրքիոյ կը վերաբերի) եւ համոզում գոյացնել անոնց մէջ, թէ կովկասեան ազգերու միութիւնը զօրաւոր պատնէշ մըն է ռուսական նուաճողական քաղաքականութեան դէմ: «Միամտութիւն է կարծել — կը շարունակէ յօդուածագիրը — թէ Թուրքեւխորհրդային ներկայ «բարեկամութիւնը» այնքան շլացուցած է Թուրքերը որ անոնք մոռցած [illegible] ...ութիւնները: Թուրքերը ներկայ ...մաձայն կը համարեն դաշարի շրջան [illegible] ...անել, բայց երկար չի կրնար տեւել այդ: Անմիջապէս որ պայմանները ներեն — ըլլայ կարմիր թէ ճերմակ Ռուսերը — կրկնակի կորովով Ռուսաստանը պիտի հետապնդէ իր «պատմական առաքելութիւնը» տարածուելու դէպի Փոքր Ասիա... Մեծ վերիվայրումներու ժամը կը մօտենայ: Թուրքիան չի կրնար չխորհիլ իր արեւելեան սահմաններու պաշտպանութեան համար եւ վայրկեանի օգտագործման մասին, երբ խորհրդային իշխանութիւնը անխուսափելիօրէն խորտակուի»:

Այդպիսի պարագաներու տակ կովկասեան միացեալ պետութիւններէ կազմուած միջնորմը լիովին պիտի համապատասխանէ Թուրքիոյ շահերուն. հարցը միայն անոր մէջ է, թէ վերջինս պիտի հաւատա՞յ համադաշնակցութեան իրականացման եւ կենսունակութեան: Պէտք է խոստովանիլ որ Հայերու մասնակցութիւնը այդ միութեան մէջ լուրջ քար գայթակղութիւն մըն է Թուրքիոյ յիշեալ կասկածներու տեսակէտէն»:

Գ. Հ. Պամատը Թուրքերու այդպիսի թերահաւատութիւնը Հայերու դերի մասին՝ անհիմն չի նկատեր: Մեծ պատերազմին ռուսական արշաւանքին տակ Հայերու դերը չափազանց մեծ է: Թուրքերը չեն մոռնար 19րդ դարու երկրորդ կիսուն, Հայերու ունեցած դերը ռուսական դէպի արեւելք ուղղուած նուաճողական շարժումներու մէջ: Ի հարկէ Հայերու այդ դերը մասնաւոր համակրանքի արդիւնք չէ. ռուս-հայկական այդ կենակցութիւնը հիմնուած է հաշուի վրայ. Հայերը կը հաւատային թէ իրենց ազգային խնդրին իրագործումը Ռուսերու միջոցաւ միայն կրնայ կատարուիլ: Հայերը չարաչար սխալեցան. անոնք պէտք է օրինակ առնեն Ցոյներէն, որոնց ճակատագիրը, վերջին շրջաններուն, շատ պարագաներու մէջ, նման է:

«Հայերը պիտի կանգնի՞ն այս ճամբուն վրայ — կը հարցնէ Գ. Հ. Պամատ — պիտի գտնուի՞ն կարող ղեկավարներ, որոնք անայլայլ նային դաժան իրականութեան եւ ըսեն իրենց ժողովուրդին դառն ճշմարտութիւնը: Եթէ վճռական ժամուն, Հայաստանը գտնէ իր Վենիզէլոսը, ըմբռնէ վրէժի զգացման ապարդիւն ըլլալը եւ իր պետական կազմաւորման համար անառարկելի կերպով իր եւլակէտ ընդունի հողային ներկայ գոյավիճակը, այն ատեն մեր առաջարկած համադաշնակցութիւնը կը ձեւակերպուի նպատակայարմար ձեւով եւ ի վիճակի կ'ըլլայ հարթելու հայ-թրքական յարաբերութիւնները եւ բանալու լայնօրէն բարեկամութեան եւ վստահութեան դռները՝ դիւրացնելով ապագային երկու կողմերը շահագրգռող հարցերու լուծումը»:

Ուրիշ միջոց չի գտներ Գ. Հ. Պամատ, որ հնարաւորութիւն տար հաշտեցնել եւ միացնել կովկասեան ազգերը միակ նպատակի մը շուրջ:

Ապա, «Կավկազ»ի յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ.

— Հայերու կովկասեան դրացիները վերջնապէս եւ հաստատուն կերպով կանգնած ըլլալով կովկասեան անկա[illegible] ...ն եւ է հողային վէճ Թուրքիոյ հետ, ...յնդհանրապէս, անոնք, բնականօրէն [illegible] ցնել եւ խորացնել բարեկամական կապերը Թուրքիոյ հետ: Հայերը պէտք է ըմբռնեն թէ Կովկասցիները, որոնք աննկուն կամքը ունին անջատուելու Ռուսաստանէն եւ ստեղծելու իրենց սեփական պետութիւնը, ուրիշ ճամբայ չեն կրնար ունենալ: Կովկասի աշխարհագրական, դարաւոր պատմութեան, ազգագրական եւ հոգեբանական պայմաններու տրամաբանական թելադրանքն է այս: Հայերը պէտք է որ լրջօրէն խորհին նաեւ այն մասին, թէ իրենց ձեռնպահութիւնը Կովկասի ազատագրման մեր ջանքերուն առեն եւ չէզոքութիւնը կովկասեան տարագրութեան գործօն քաղաքականութեան մէջ, պիտի նշանակէ թէ Հայերը նորէն Ռուսերուն կապուած են եւ կը բաժնուին իրենց դրացիներէն սրբացնելով քաղաք. ուրիշ ձգտումներ: Ժամանակ է որ Հայերը վերջ տան իրենց տատանումներուն եւ երկդիմի քաղաքականութեան»:

×

Գ. Հայտար Պամատի այս խիստ նշանակալից խմբագրականէն յետոյ, միեւնոյն համարին մէջ, մենք կը գտնենք նաեւ վրացի ազգային-ժողովրդական Կէտիայի եւ լեհացի Էլէկխոտիի յօդուածները, որոնք հեռուէն թէ մօտէն կը շօշափեն այս խնդիրները:

Գ. Կէտիա ոգեւորուած է կովկասեան ազգերու ազգային գիտակցութեան զարթօնքով, եւ կը շեշտէ թէ անոնք իրենց հայրենիքի համախմբման եւ անկախութեան կը ձգտին: Իր կարծիքով, կովկասեան համադաշնային կեդրոնական գաղափարին շուրջ համախմբուած են Վրաստանը, Ազրպէյճանը, Լեռնականները եւ Հայերը: Սակայն տարադիր ղեկավարութեան մասին կարելի չէ ըսել այդ: «Այս տեսակէտէն բացառիկ դիրք են գրաւած տարադիր հայ ղեկավարութեան որոշ շրջանակները: Անոնք անտարբեր ու չէզոք դիրք են բռնած համակովկասեան ազգային շարժումներուն հանդէպ... Անոնց այդ դիրքին զարնուելով կը փշրուի կովկասեան համերաշխութիւնը, այսինքն կովկասեան ժողովուրդներու ազգային ներդաշնակութիւնը, որ կենսական է ինչպէս Հայերու, նոյնպէս եւ կովկասեան միւս ազգութիւններու համար»: Գ. Կէտիա կը հրաւիրէ Հայերը միանալ կովկասեան միւս ազգութիւններուն՝ իրենց անկախութեան պայքարին մէջ:

Իսկ երրորդ յօդուածագիրը, Գ. Էլէկխոտին հարցը ուղղակի կը դնէ Հայերուն.

— «Որո՞ւ հետ կ'ուզէք ըլլալ, Կովկասի հե՞տ թէ անոր դէմ»:

Ներկայ ժամանակի համար բնորոշ այս արտայայտութիւնները, անոնց բուռն ձգտումը եւ փութկոտութիւնը կովկասեան հարցին մէջ Հայերու մասնակցութեան մասին, խիստ նշանակալից են եւ կ'արժէ որ անդրադառնանք առանձին:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

»»»· ·«««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մէհմէտ Ալի նախքան պատերազմի սկիզբը, անհրաժեշտ նկատեց Եգիպտոսը մաքրագործել Մամլուքներէն, որոնք իբրեւ տեսակ մը Ենիչէրիներ կ'անտեսէին իր հեղինակութիւնը. իր զաւկին Թուսուն փաշայի դէպի Արաբիա մեկնումին առթիւ խնճոյք մը սարքեց Գահիրէ, իր պալատին մէջ ուր հրաւիրեց բոլոր մամլուք ղեկավարները, որոնք հազիւ պալատին շրջափակը մտած, յանկարծ պաշարուեցան ու անխնայ հրացանաձգութեամբ խողխողուեցան տեղն ու տեղը. այն օրը Եգիպտոսի զանազան կէտերուն վրայ, այդ նենգ խաղին զոհ գացին գրեթէ բոլոր մամլուքները. այլ եւս անհետացած էր մեծագոյն խոչընդոտը. անոնց դիակներուն վրայ կանգնեցաւ Մէհմէտ Ալիի յաղթական իշխանութիւնը (1811):

Եգիպտոսի միահեծան տէր, 18[illegible] Մէհմէտ Ալի Վահապիներուն [illegible] ղրկեց իր բանակը՝ իր զաւկին Թո[illegible] ...տէ, փախուստական յաջողութիւններ [illegible] ...ակը գրաւեց Ճիտտէն, Մէտինէն ու Մէքքէն. բայց Վահապիները շարունակեցին պայքարը դէպի ներքնամասը. 1815ին մեռաւ իրենց պետը, Իպն Սէուտ, որուն որդին սկսաւ հաշտութեան բանակցութիւններ կատարել: Բայց Մէհմէտ Ալի պահանջած էր էմիրին անձնատուութիւնը ու գերութիւնը. կռիւը սկսաւ: Մէհմէտ Ալիի երկրորդ զաւակը, նշանաւոր Իպրահիմ փաշան, սկզբնական ձախողանքներէ վերջ, յաջողեցաւ վերջ ի վերջոյ գրաւել Վահապիներուն մայրաքաղաքը Տէրիյէն (1818) ու գերել անոնց էմիրը ու ղրկել զայն Պոլիս դատուելու: Հոն դահիճի եաթաղանին տակ ինկաւ ըմբոստ էմիրին գլուխը:

Եգիպտական այս յաղթանակը եթէ կրցաւ թրքական տիրապետութիւնը վերահաստատել Հիճազի մէջ, բայց վահապականութիւնը գլեռնուած չէր: Անիկա ապաստանեցաւ արաբական թերակղզիին խորերը, դէպի անապատ, ուր իր գոյութիւնը քարշ տուաւ ամբողջ ԺԹ. դարուն ընթացքին. իրենց ապստամբ խումբերը յաճախ կը յառաջանային մինչեւ Մէքքէի դռները: Ոչ միայն ուխտաւորներու կարաւանները, այլ եւ թրքական պահակախումբը կը գտնուէր անոնց մշտական սպառնալիքին տակ:

Ընդհանուր պատերազմին սկիզբը մօտաւորապէս հետեւեալն էր կացութիւնը արաբական թերակղզիին վրայ.—

Պաղեստինէն դէպի հարաւ կը տարածուէր Հիճազի վիլայէթը, ուր շնորհիւ Համիտի կառուցած երկաթուղիին՝ Թուրք տիրապետութիւնը կրցած էր կառչիլ նուիրական քաղաքներուն. Հիճազէն հարաւ, Եմէնի վիլայէթը մնայուն խռովութեան բոյն մըն էր, որովհետեւ իմամ Եահեան, կոթնած երջանիկ Արաբիոյ լեռներուն, կը մերժէր ճանչնալ սուլթանին գե[illegible] ...ները գերեզման եղած էին Անատոլուի Թուրք գիւղացիներուն:

Եմէնէն վար հարաւ արեւմուտք, Հնդկական ծովու երկայնքին կը գտնուէր Հատրամաութի էմիրութիւնը, իսկ Պարսից ծոցին մօտ Քովէյթի էմիրութիւնը, որոնք կը գտնուէին անգլիական ազդեցութեան տակ (յիշենք Արաբիոյ հարաւ. արեւմտեան ծայրանաւահանգիստ Ատէնը, Կարմիր ծովու բանալին, զոր Անգլիա վաղուց գրաւած ու ամրացուցած էր):

Այս ծովեզերեայ նահանգներէն դէպի ներս կը գտնուէր արաբական ներքնաշխարհը, Նէճտը, ուր ապաստանած էր վահապականութիւնը, իբրեւ վիթխարի բայց անկազմակերպ ուժ մը:

Պէտք է ըսել որ Անգլիոյ գրգռումով միայն վահապականութիւնն արթնցաւ իր քունէն: 1902ին իրենց ցեղապետը՝ Ապտիւլ Ազիզ Իպն Սէուտ անգլիացի լորտ Քըրզընի թելադրանքով ու նիւթական օժանդակութեամբ սկսաւ համախմբել ու կազմակերպել Վահապիներու ցիրուցան ցեղախումբերը: Անգլիա կը յուսար Իպն Սէուտը օգտագործել դէպի Միջագետք իջնող գերման սպառնալիքին դէմ:

Իպն Սէուտի ձեռնարկը դէպքերու բերումով ծաւալեցաւ հեղեղի նման. անիկա զինուորական եղբայրակցութեան մը շուրջ համախմբեց Թափառիկ ու մոլեռանդ Պէտէվինները, լուրջ մնջիկ, գրեթէ աչքէ հեռու, Արաբիոյ ներսը կը զօրանար Իպն Սէուտի ազդեցութիւնը. նախ տապալեց Ճամմարներու իշխանութիւնը Նէճտի վրայ ու ինքզինքը հռչակեց Նէճտի Թագաւոր:

1924ին Հիճազի սահմաններուն վրայ յայտնուեցաւ Իպն Սէուտ: Ցանկարծակիի եկան ոչ միայն Հիճազի Թագաւոր Հիւսէյն, այլ նոյն իսկ Անգլիա:

Վահապիներու պետը Իպն Սէուտ ինքզինք այնքան զօրաւոր կը զգար, որ 1924ին յարձակեցաւ թէ Հիւսէյնի վրայ (Հիճազի ճակատ) եւ թէ այս վերջինի զաւակներուն Ապտուլլահի (Անդրյորդանանի ճակատ), եւ Ֆէյսալի վրայ (Իրաքի ճակատ): Անգլիական սաւառնակներ եւ հրացանաձիգ ինքնաշարժները միայն կրցան արգիլել Իպն Սէուտի յառաջխաղացութիւնը Իրաքի եւ Անդրյորդանանի կողմէն, բայց Հիճազի Թագաւորը պարտուեցաւ բոլորովին, ստիպուեցաւ հրաժարիլ գահէն եւ Մէքքէի ու Մէտինէի բանալիները յանձնեց Իպն Սէուտի:

Անգամ մը եւս վահապականութիւնը յանձին Իպն Սէուտի կը տիրապետէր իր կորսնցուցած դիրքերուն եւ կը ներկայանար իբրեւ Արաբիոյ ճակատագրին միակ վարիչը:

Անգլիա, որ միշտ գիտէ հաշտուիլ կատարուած իրողութիւններու հետ ու իր քաղաքականութիւնը պատշաճեցնել իրական ուժերու հետ, ուրիշ միջոց չգտաւ եթէ ոչ Հատտայի դաշնագրով (1925 նոյ.) համաձայնութեան գալ Իպն Սէուտի հետ, Հիւսէյնը հիւրընկալուեցաւ Կիպրոս, Վահապիներուն պետը ճանչցուեցաւ իբրեւ Թագաւոր Նէճտի եւ Հիճազի:

Բայց ախորժակը ուտելով կը բացուի: Իպն Սէուտի յարաճուն յաջողութիւնները հրահրած էին իր փառասիրութիւնը: Ան հաւանաբար կը [illegible] իրականացնել համարաբական միութիւնը ողջ թերակղզիին վրայ: Իրեն կը մնար գրաւել տակաւին Եմէնի նահանգը, թերակղզիին հարաւարեւմտեան ծայրագաւառը որ ամէնէն արդիւնաբեր ու հարուստ հողամասն է ու այդ պատճառաւ իսկ կը կոչուի Երջանիկ Արաբիա:

Եմէնը դարերէ ի վեր, նոյն իսկ թրքական պետութեան օրերուն, կը կառավարուէր Զէյտեան աղանդին պատկանող իմամներու կողմէն, որոնց վերջին շառաւիղն էր իմամ Եահեա: Ծանօթ է այն յամառ դիմադրութիւնը զոր Եահեա կազմակերպեց Թուրք կառավարութեան դէմ: Իրապէս Թուրք բանակը, բացի ծովեզերքի նեղ շերտէ մը, չկրցաւ երբեք գրաւել Եմէնի լեռնոտ ներքնամասերը, մանաւանդ մայրաքաղաքը Սանաա:

Պատերազմէն ի վեր Եմէն գրեթէ անկախ է եւ գտնուելով Էրիթրէի դիմաց, կը վայելէ որոշ չափով Իտալիոյ բարոյական եւ տնտեսական թեւարկութիւնը: Բայց Իպն Սէուտի վերելքէն ի վեր բախում մը անխուսափելի էր: Ոչ միայն քաղաքական փառասիրութիւնները, այլ կրօնական տարակարծութիւնները կը բաժնեն զիրենք. ինչպէս կ'ըսէ Թուրք առածը, «երկու խոյի գլուխ նոյն կաթսայի մէջ չեն կրնար եռալ»:

Երկու պետերը բաժնող խուլ հակառակութիւնը պոռթկաց վերջապէս հողային վէճի մը պատճառաւ: Եմէնը Հիճազէն կը բաժնուի Ասիր կոչուած հողամասով, որուն տիրացումը միշտ վիճելի մնացեր է երկու երկիրներուն միջեւ:

Կ'երեւի Իպն Սէուտ փորձած է ի բաւախոհութեան մը գալ իմամ Եահեայի հետ, այս կէտին շուրջ, բայց այս վերջինը երկդիմի ընթացքով մը ձգձգած է բանակցութիւնները, մինչեւ որ Վահապիներու սուլթանը բարկացած է զէնքի ուժով կարգադրել խնդիրը: «Որ ոչ լուիցէ ունկամբ, լուիցէ թիկամբ»:

Բախումի առաջին օրերուն Իպն Սէուտ շանթահարիչ յաջողութիւններ ունեցաւ: Անակնկալ վայրէջքով գրաւեց Եմէնի գլխաւոր նաւահանգիստը Հոտէյտա եւ կը պատրաստուէր գրաւելու Սանաան, երբ զինադադար կնքուեցաւ:

Աւելցնենք որ Իպն Սէուտի բանակը օժտուած է աւելի կատարելագործուած զէնքերով ու փոխադրական արագ միջոցներով: Իր զինուորներուն քաջութիւնը եւ ժուժկալութիւնը անմրցելի են: Մէկուկէս քիլօ չոր արմաւ, նոյնքան ալ ալիւր տասացի կը բաւեն պէտէվի զինուորի մը ամսական սնունդին: Անոնք տոգորուած են իսլամական առաջին դարու զինուորներուն խանդավառ հաւատքով: Պատերազմի դաշտի վրայ մահը փառք մը կը նկատեն ու նաեւ երաշխիք դրախտ փոխադրուելու:

Ոչ ոք կրնայ կանխատեսել դէպքերու ընթացքը. բայց անոնց կարեւորութիւնը անկարելի է ուրանալ: Յաղթանակը մնայ մէկին կամ միւսին, չպիտի դադրի ունենալ հեռաւոր անդրադարձումներ:

Իպն Սէուտ կը վերագրուի քաղաքական ծրագիրը,— գլուխ հանել համարաբական միութիւնը: Իր յաջողութիւնները ի հարկէ մեծապէս կ'աւելցնեն իր հմայքը Արեւելքի մէջ: Բայց չմոռնալ թէ իր յուսակնութիւնը կը բախի Անգլիոյ, Իտալիոյ ու մասամբ Ֆրանսայի շահերուն [illegible] թեան: Կեդրոնաձիգ Արաբիա մը սահմանուած է քաղաքական ուժ մը ի գործ դնել շրջակայ իսլամ երկիրներուն, Սուրիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի վրայ:

Թերեւս խալիֆայութեան խնդիրը անգամ մը եւս դրուի սեղանին վրայ:

Այս առթիւ, որքան պերճախօս է քաղաքական ծաղրանկար մը, զոր տեսայ անգլիական թերթի մը մէջ: Հոն կը նշմարենք անկիւն մը եւրոպական խաժամուժ համաժողով մը, ուր պզտիկ դիւանագէտներ բիւզանդական հարցերու շուրջ ջուր կը ծեծեն, մինչ հորիզոնի կողմէն կը բարձրանան մրրկայլ ամպեր ու հրդեհներ, արաբական, հնդկական, չինական, ճափոնական վտանգը···

— Ուշադրութիւն, պարոններ, Արեւելքն է որ կ'արթննայ···

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

Մեծ էր իր սէրը եւ անխտրական, այնքան որ կրցաւ ունենալ «քրիստոնեայ» շիթ մը արցունք՝ Թուրք տղու մը յիշատակին համար անգամ:

Նոյն այդ բարի ու սիրող հոգին էր որ տարածուեցաւ կեանքի բոլոր երեւոյթներուն վրայ, եւ բուրվառեց հոն տրտմութիւնը ճակատագրական վախճանին:

Վարդենիները թախծէ կը մեռնին···

Ու մարդ չի կրնար զսպել ներքին արցունք մը՝ բերելով իր հոգւոյն աչքերուն դէմ այդ խոնարհօրէն հպարտ տղան իր ինքնաժխտումի, հրաժարումի պահերուն: Ան կը զգայ օրըստօրէ մարիլը իր աչքերու բոցին, կը զգայ դառնօրէն վաղահաս ծերութիւնն իր հոգիին, ու բառերը կը հեծեն երբ կ'ըսէ «Պզտիկ պղտոր աղջկան»՝

« Ու ես քեզի, տես, կը բերեմ
Հոգի մը ծեր···
Աստղերուն տար — ես կը ներեմ —
Համբոյրդ ու սէր···»:

Եւ կամ՝

« Կ'երդնում, ո՛վ Սէր,
Թէ չե՛մ ուզեր
Աստղերդ խռով
Բռնել դեղի՛ն այս մատներով··· »

Երբեք չգիտցան անոնք, եղերականօրէն գեղեցիկ այդ աղջիկները, թէ ա՛ստղ մըն էր նաեւ ինք, որ պիտի շուտով երթար կախելու իր պզտիկ ու տրտում ջահը զմբէթին ի վար տիեզերքի տաճարին:

Այդ բոլորին համար՝ « խունկ ու արցունք » բանաստեղծին հոգիէն···:

ԲՆՈՒԹԻՒՆ.— Այս բառով ըսել կ'ուզուի շրջապատը՝ յատկապէս իբրեւ բնանկար, ժամանակը՝ իր որոշ պահերու անդրադարձներով, ու նաեւ ամբողջութիւնը արտաքին ազդակներու՝ որոնք բաժին կ'ունենան խառնուածքի եւ տրամադրութիւններու կազմութեան մէջ: Անկէ դուրս կը մնայ միայն մարդը որ՝ տարուած թերեւս մեր ունայնամտութիւնը չյաղթող եսասիրութենէ մը, կ'ուզենք ճանչնալ իբրեւ առանձին միաւորութիւն:

Զարիֆեան բախտաւոր եղած է իր երեւակայութեան ու երազանքին իբրեւ օրօրան ունենալով բնութեան ամէնէն օժտուած մէկ անկիւնը՝ Սկիւտար, իր վերջալոյսներուն անփոխարինելի գեղեցկութեամբը, եւ շաճիներուն մայլ ու վսեմ վայելչութեամբը: Անկէ՝ առատութիւնը իր նրբերանգներուն ու միգամած դրուչութիւնը պատկերներուն:

Բայց Զարիֆեան կեանքի երգիչն է: Ինչ որ ալ ըլլայ իր երեւակայութիւնը բռնող երեւոյթը, ժայռ, ծով, ծառ թէ ծաղիկ, կեանքը կը դնէ հոն իր բաբախուն ներկայութիւնը: Իրերը կը ստանան սրտառուչ կենդանութիւն մը՝ երազելու, երգելու, արտասուելու կամ ժպտելու ընդունակութիւնով: Հեշտաւէտ ու զգայախառն՝ կը ստացուի բնութեան ծոցը իր բոլոր զգայարանքներուն հաւասար լարումով: Իր գիտակցութեանը մէջ կ'իյնայ նոյն ատեն ձայնի, գոյներու, բոյրերու եւ յուզական հպումներու հեշտանքը:

Ունի բնութեան մէջ նախասիրած պահեր ու պատկերներ: Մասնաւոր ակնածութիւն մը մանաւանդ՝ «լուռ, վարդագոյն իրիկուն »ներու, «տարտամ բալէ »ներու, ուր «աստղեր կան ու չկան »: Մայրամուտ է, « ծիրանեգոյն » հուրերով.—

« Վարդ կը ծորի կարծես թէ
Երկինքէն ի վար այս լռին,
Մինչ խիղճը մութ աշխարհին
Սա կոչնակով կ'աղօթէ »:

Գիշեր է, հեշտալից ու խորունկ ձայներով կիսամութ գիշեր, « մութ շառաւով » լուրթ ծովի մը ափին՝

« Ի՛նչ աղուոր է, գիշեր ատեն, իսպա՛ռ ծով,
Սաղմոսերգու այս ջուրերուդ երգը ցած
Որ կ'օրօրէ զիս, անաստուածս, աստուածո՜վ··· »

Իր հոգիին ամէնէն անոյշ երազները կը յայտնուին այդ պահերուն, « իրիկունները աշնան»:

« Երբ կը զգաս թէ յանկարծ խուցըդ կը մտնէ
Հոգի մ'աղուոր — ու ամէն բան կը մըթնէ··· »

Կը պատմեն երազները այդ աղջկան քու հոգիիդ «կործանումներն հնօրեայ », « յետոյ երկա՛ր, երկա՛ր ատեն կը լռես », մինչեւ որ զան անոր շրթունքները անհետացնել «Գիշերն ու Մորմոքումը » ճակտէդ: Այն ատեն կ'ըլլայ անոր ձայնը հիւանդ ու մթին՝ անծանօթ սրինգի մը նուագին պէս, եւ՝

« Ալ քեզ այնպէ՛ս կը թուի թէ, յամրօրէն,
Կը սահիս վար մութ ջուրերու վրայէն··· »

Կը խուսափի լոյսի առատ հեղեղումէն: Կը սիրէ իրերը տեսնել կիսամութ շղարշով մը պարուրուած: Խառնուածքի տիրապետող գիծ մը իր մօտ, որ կ'երկարի կեանքին ու նաեւ արուեստին մէջ, հաւասարապէս, թերեւս իբրեւ հակազդեցութիւն՝ արտայայտութեան ծայրայեղ պարզութեանը որ իրն է: Իր պատկերներն ու յուզումները կուգան մեղմ միշտ մը շուշուած, խորհուրդի կիսաթափանց եւ այլապէս հրապուրիչ նրբերանգով մը: Իր լեռները միշտ կապոյտ են, ծփանուտ շղթի մը կախարդանքէն գինով ու երազուն: Կը սիրէ լռութիւնը « հոգի գոյն », ու գիշերին մէջ հսկող լապտերները « կիսափուլ »:

Ունի սակայն վերացումի եւ խանդավառութեան պահեր, ուր երեւակայութիւնը կը պրկուի վասն յանդուգն թռիչքներու, եւ այն ատեն իր պատկերները կ'ըլլան լայն ու լուսաւոր, « յստակ ինչպէս կոյսի մը հոգին », եւ իր անձը կը տարածուի մահկանացու սահմաններէն անդին, « կը զգայ անհունն իսկ շատ նեղ », որովհետեւ « հոգիս այսօր խնկիթեցեր է հովուն պէս ··· »: Երկնատարած արկածաէր ոգին կը պղպջակի, եւ կը վառի իր մէջ տենչը սաւառնումներու:

Ի՜նչ գեղեցիկ կատար է այս,
Այնպէ՛ս սուզուած կապոյտին մէջ···
Ինծ կը թուի, իրիկուն մը,
Ես այս լեռնէն՝
Կարող կ'ըլլամ հոգիիս աստղը համբուրել:

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

(3)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՕՐԱՑՈՒՄԸ

«ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՉԱԼՈՒՐՋ ԳՏՆՈՒԻԼ»

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Թուրքիա որոշած է աւելցնել իր զինուորական վարկերը: Պոլսոյ թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Ազգ. Մեծ Ժողովին Խալքի խմբակցութիւնը նիստ գումարեց մայիս 16-ին: Վարչապետ Ըսմէթ փաշա խօսեցաւ ազգ. պաշտպանութեան պիտաձէին զօրացնելու անհրաժեշտութեան մասին: Պարզելէ յետոյ թէ Թուրքիոյ միակ կամքն է անկեղծօրէն եւ լրջօրէն շարունակել խաղաղութեան քաղաքականութիւնը, վարչապետը բացատրեց թէ միջազգային կացութիւնը, ինչպէս որ ազդած է շատ մը երկիրներու պաշտպանութեան պիտաձէներուն վրայ, կը հրամայէ աչալուրջ գտնուիլ:

Խմբակը ամբողջութեամբ հաւանութիւն յայտնեց Ըսմէթ փաշայի յայտարարութեանց եւ ընդհանուր շահագրգռութեամբ ընդունեց ազգ. պաշտպանութեան պիտաձէին զօրացումը:

Հասոյթի համար գտնուած աղբիւրները կը վերաբերին այնպիսի նիւթերու, որոնցմէ չպիտի ազդուի երկրին ընդհանուր կեանքը: Ազգային պաշտպանութեան զօրացման հետ միաժամանակ պիտի ապահովուին ճարտարարուեստի ծրագրին իրականացումը եւ անհրաժեշտ երկաթուղիներուն լրացումը:

ԷՆԿԻՒՐԻ, 16.— Գործավարներու խորհուրդի բացառիկ նիստին նպատակն էր՝ պաշտպանութեան միջոցները զօրացնել այն ձեւով ինչ որ կը պահանջէին երկրին բարձրագոյն շահերը: Ժողովը որոշած է իրականացնել մեծ ծրագիր մը, եւ ասոր համար ալ աւելցնել պետութեան հասոյթները:

Կառավարութեան կողմէ գտնուած հասոյթի միջոցները չեն վերաբերիր պաշտօնական եւ մասնաւոր հաստատութեանց ամսականաւոր ծառայողներուն: Միայն որոշուած է կարգ մը ճարտարարուեստներէ սպառման տուրք գանձել:

Որոշուած է ալիւրի իւրաքանչիւր պարկէն մէկուկէս ոսկի տուրք գանձել: Այս տուրքը տարեկան [illegible]ութ միլիոն ոսկի պիտի ապահովէ:

Ինչպէս ըսուած է Խալքի խմբակի զեկոյցին մէջ, ազգային պաշտպանութեան պիտաձէին զօրացումը, ճարտարարուեստական ծրագրին իրականացումը եւ անհրաժեշտ երկաթուղիներուն լրացումը, բոլորը միաժամանակ պիտի ապահովուին:

*** Ազգային պաշտպանութեան յատկացուելիք տուրքերը պիտի գանձուին սիկարէ, ոգելից ըմպելիներէ, սուրճէն եւ թէյէն: Շատ հաւանական է որ սուրճին եւ թէյին իւրաքանչիւր քիլոյէն 10—15 ղրշ. առնուի: Ոգելից ըմպելիներէն եւ սիկարէն ալ քիլօ գլուխ որոշ գումար մը պիտի գանձուի:

Ճարտարարուեստի ճիւղերէն առնուելիք տուրքին հիմերն ալ կը պատրաստուին: Տնտեսական գործավարութիւնը պիտի ճշդէ տուրքի ենթակայ ճիւղերը: Այս տուրքին համեմատութիւնները ծանրութեան համաձայն պիտի ըլլան, բայց տեսակէ տեսակ պիտի տարբերին:

Արտասահման մեկնողները, իրենց առնելիք տըվիզներուն հարիւրին 2—3ը իբրեւ տուրք պիտի վճարեն: Ասոնցմէ զատ, շարժուն արժէքներէ ալ տուրք պիտի առնուի: Պետական խորհուրդին առջեւ դատ բացողները նոյնպէս որոշ գումար մը պիտի տան:

Միւս կողմէ, կառավարութիւնը պիտի բարեփոխէ կեդրոնական դրամատան կանոնագիրը, չէզոքի (ամօրթիզըմանի) համար այդ հաստատութեան իր վճարած տարեկան 2 միլիոն ոսկիի մասին: Դրամատունը իրաւունք պիտի ունենայ այդ դրամով գնելու պետական տոկոսաւոր արժեթուղթեր, եւ գանձելիք տոկոսները պիտի յատկացնէ չէզոքի գործողութեան:

*** Համօգուտ գործավարութիւնը ճշդած է այն երկաթուղիները որոնց շինութիւնը պիտի ապահովուի ազգ. պաշտպանութեան զօրացման հետ միաժամանակ: Պատրաստուած ծրագրին համաձայն, կառավարութիւնը պիտի սկսի շինել Աֆիոն - Անթալիա գիծը, ինչպէս նաեւ կարճ ատենէն լրացնել Աֆիոն - Դըրպագըյու երկաթուղին, այն ատեն պիտի ձեռնարկուի մինչեւ Դարպագըյու երկարող 110 քիլօմէթր գիծին կառուցման:

Կառավարութիւնը անմիջապէս պիտի սկսի շինել նաեւ 15 քիլօմէթրնոց գիծ մը, Փիլիօսէն մինչեւ Զօղան Ազը: Այս գիծին վրայ երկու մեծ թունել կը գտնուի: Երկաթուղին այս ձեւով պիտի հասնի հանքածուխի շրջանին:

Յանձնառուի տրուելու վրայ է նաեւ Տիարպէքիր - Արղնի գիծին այն մասը որ մնացած է շուէտական խմբակէն:

*** Կը խորհուի այս տարի 20 միլիոն ոսկիի բացառիկ հասոյթ ապահովել եւ յատկացնել ազգ. պաշտպանութեան գործին: Հաւանական է որ նոր հասոյթներու մասին պատրաստուած օրինագիծերը շաբաթ օր յանձնուին Ազգ. Ժողովին: Նկատի առնուած տուրքերը, ամենայն հաւանականութեամբ հետեւեալներն են.—

1. Նախապէս կը խորհուէր ալիւրի իւրաքանչիւր պարկէն մէկ ոսկի գանձել: Հիմա, այս ոսկը մէկուկէս ոսկիի պիտի բարձրացուի: Այս ձեւով կը յուսացուի 7ուկէս միլիոն ոսկի ապահովել:

2. Շաքարին իւրաքանչիւր քիլոյէն մէկ կամ երկու ղրշ. պիտի առնուի:

3. Ծխախոտին եւ սիկարին վրայ, տասը փարայէն մինչեւ մէկ ղրշ.ի գրօշմաթուղթ մը պիտի փակցուի: 4. Ոգելից ըմպելիներու իւրաքանչիւր քիլոյին համար 5—10 ղրշ.նոց գրօշմաթուղթ մը պիտի փակցուի: 5. Դուրսէն ներածուած սուրճէն, թէյէն, քաքաոյէն եւ նման նիւթերէ սպառման տուրք գանձել, մաքսատունէն անցած միջոցին: 6. Մետաքսեղէններէն բացառութիւն ըլլալով, երկրին մէջ պատրաստուած բրդեղէններէն եւ բամպակեղէններէն սպառման տուրք գանձել: 7. Երկրին մէջ պատրաստուած կաշիէն, քաուչուկէն եւ նման նիւթերէն ալ սպառման տուրք մը առնել: 8. Որոշ տուրք մը գանձել անոնցմէ որոնք ենթակայ չեն շահատուրքի օրէնքին: Տուրքը պիտի առնուի համաձայն անոնց շահին եւ շարժուն ինչքերուն: 9. Ընկերութեանց բաժնեթուղթերէն եւ ուրիշ շահերէ մաս մը տուրք պիտի առնուի:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հոգեգալուստի

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Կիրակի օր Մարսէյլի մէջ Ռուպէի Էքսէլսիոր խումբը 4—2 ով յաղթած ըլլալով Օլէմփիք տը Մարսէյլի, Ֆրանսայի ֆութպոլի Ա. դասակարգին ախոյենութիւնը կը տանի Սէթ՝ որ ինչպէս գիտենք երկու շաբաթ առաջ ալ շահած էր «Քուփ տը Ֆրանս»ը. ասիկա մեծ յաջողութիւն մըն է Սէթի համար: Մինչ Մարսէյլ երեք մրցումի մէջ չկրցաւ գոնէ երկու կէտ շահիլ եւ պահել առաջնութիւնը զոր կը դըրաւէր ամիսէ մը ի վեր: Ֆիվ երկրորդ եղաւ, իսկ Մարսէյլ՝ երրորդ:

*** Ֆութպոլի անպաշտօն մրցաշարքեր տեղի կ'ունենային Ամսթերտամի եւ Նիսի մէջ: Հոլանտայի մայրաքաղաքին մէջ Փարիզի խումբերուն խաղացողներէն կազմուած ծանօթ խումբ մը հաւասար մնաց Ամսթերտամի խումբին հետ: Անվերս յաղթեց Լոնտոնի անունով մրցող խառն խումբի մը: Երկրորդ օրը՝ Լոնտոն յաղթեց Ամսթերտամի, եւ Անվերս ալ պարտութեան մատնելով Փարիզը շահեցաւ մրցաշարքին առաջնութիւնը:

Իսկ Նիսի մէջ իտալական Միկանօն յաղթեց Անգլիոյ բաժակին յաղթական Մանչէսթըր Սիթիի որ երկու շաբաթ է Եւրոպան կը շրջի:

*** Տէյվիս Քըփի թէնիսի ազգային խումբերու մրցումներուն մէջ Ֆրանսա յաղթեց Աւստրիոյ 5—0ով, եւ Զուիցերիա ալ Հնդկաստանի նոյնպէս 5—0ով:

*** Փարիզ - Սէնթ Էթիէն հեծելանիւի մրցման առաջին հանգրուանը՝ Փարիզ - Նըվէր շահեցաւ Ֆրանսացի հեծելանիւի ախոյեան Լափէպի, երկրորդ հանգրուանը՝ Նըվէր - Սէնթ Էթիէն շահեցաւ Պրինօ, իսկ ընդհ. դասաւորման մէջ առաջին եղաւ Լափէպի:

*** Հեծելանիւով Իտալիոյ շրջանը սկսաւ շաբաթ օր եւ պիտի տեւէ մինչեւ յունիս 10: Մեկնում եւ վերադարձ Միլանոյէ, առաջին հանգրուանը՝ Միլանօ - Թօրինօ շահեցաւ Քամուսօ, երկրորդը՝ Թօրինօ - Ճենովա շահեցաւ Կուէռա: երկրորդ հանգրուանը շատ դժուարին էր, ճամբան լեռնային ըլլալով: Այս դժուարին հանգրուանն ալ շահեցաւ նոյնպէս Կուէռա:

Այս շրջանին կը մասնակցին բացի Իտալիոյ բոլոր ծանօթ հեծելանուորդներէն, Ֆրանսացիներ, Գերմանացիներ, Զուիցերիացիներ, Սպանիացիներ եւն.:

*** Սէն Ժէրմէնի «Պօլ տ'Օր»ը ինքնաշարժ հեծելանիւներու եւ կառքերու վերապահուած մրցում մըն է: Երկու դասակարգերը անջատաբար պարտաւոր են 4180 մէթր երկար մասնաւոր ճամբուն վրայ դառնալ 24 ժամ անընդհատ. ոչ գործիքը եւ ոչ ալ վարիչը պէտք չէ փոխուին մրցումին ընթացքին:

Ինքնաշարժ հեծելանիւներու ընդհ. դասաւորման մէջ առաջին եղաւ Ռեւլինկ, որ ժամական 84 քիլ. 645 մէթր արագութեամբ 2031 քիլ. կտրեց 24 ժամուան մէջ:

Կառքերու ընդհ. դասաւորման մէջ առաջնութիւնը շահեցան Շըվալիէ եւ Մայար Պրին, ժամական 75 քիլ. 588 մէթր արագութեամբ:

*** Թէնիսի անպաշտօն մրցումի մը ընթացքին Փարիզի մէջ Ֆրանսացի Պուսիւ յաղթեց անգլիացի Փէրրի, երեք շարքի վրայ:

Ժ. Ե.

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 մայիս (Յապաղած).— Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան 1934ի Գ. ընդհ. ժողովը անդրադառնալով որ ազգային վեթերան գործիչ ողբացեալ Մ. Վարանդեանի յուղարկաւորութեան հանդէսին պաշտօնապէս մասնակցելու հրաւէր չէ եղած Միութեանս, եւ առ այդ վարչութիւնը չէ կրցած հարկ եղած ձեւով յարգանքի հրապարակային արտայայտութիւն ընել, ցաւ ի սիրտ արձանագրելով կարգադիր յանձնախումբին ըրած այս զանցառութիւնը, որոշեց փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. նուիրել Բ. Հ. Հ. Մ. Ուս. Ֆոնտին:

Պատկան մարմինէն կը խնդրուի ստանալ գումարը Միութեանս վարչութենէն, համապատասխան ընկալագրով:

Դիւանն ընդհ. ժողովի

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 մայիս (Յառաջ).— Կուզանք խոր կսկիծով ցաւակցութիւն յայտնել յայտնի մտաւորական ընկեր - տեսաբան Պ. Միք. Վարանդեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ: Խոնարհելով իր թարմ շիրիմին առջեւ հանգիստ կը մաղթենք իր աճիւնին, եւ ցաւակցութիւն կը յայտնենք իր պարագաներուն:

Բալուի քաղաքի վերաշինաց միութեան ատենապետ Մ. Շըվոտեան, ատենադպիր Մեսրոպ Կռայեան

[illegible]ԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

Հօրիզոնի մէջ կը կարդանք, որ մայիս 13ին Սելանիկի մէջ, կուսակցական ընդհ. ժողովի մը ընթացքին կը ներկայանան 8 երիտասարդներ, որոնք կ'ուզէին մտնել Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ:

Ընկ. Կ. Գէորգեան ճառ մը խօսեցաւ նորագիր ընկերներուն, բացատրեց իրենց դիմումին կարեւորութիւնը եւ ողջունեց իրենց մուտքը կուսակցութենէն ներս: Յետոյ ութ ընկերները կատարեցին իրենց երդումը, ուխտելով հաւատարիմ մնալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան:

Յառաջիկայ ընդհ. ժողովին պիտի ներկայանան տասնեակ մը երիտասարդներ ալ, որոնք դիմում կատարած են մտնելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

»»» «««

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 մայիս).

— «Դաշնակցությունը 1909ից ի վեր, երբ Բարեգործականը նոր կը կազմուէր տակաւին, ոչ բարեկամ, ոչ ալ թշնամի եղած է: Իր հայեցողութեան համաձայն, գնահատած ու քննադատած է անոր գործունէությունը, բայց երբեք թշնամանք ունեցած չէ: Բարեգործականը յատկապէս հալածուածի տեղ կը դնէ ինքզինքը, որպէս զի ազատ ու համարձակ, նիւթական ու բարոյական բոլոր միջոցներով իր բաժինն ու մասնակցությունը բերէ Դաշնակցությունը քայքայելու ճիգերուն:

Եւ այսօր, Բարեգործականը այդ աշխատանքը կը տանի բացէ ի բաց: Հարիւր հազարներ կը տրամադրէ հակադաշնակցական պայքարին: Ամէն տարի կարեւոր գումարներ կը նուիրէ հակադաշնակցական թերթերուն: Հակադաշնակցական գործիչներու խումբ մը կը պահէ, լիառատ վարձատրութիւնով: Կը մասնակցի չարանուն բլօքի բոլոր գարշելի արարքներուն, իր հասակը ցոյց կուտայ ամէն հակադաշնակցական հաւաքոյթի մէջ:

Կը զրպարտէ, կը բամբասէ, կը չարախօսէ Դաշնակցութիւնը հայ եւ օտար. շրջանակներու մէջ եւ ծառայի համակերպութեամբ կը կատարէ Դաշնակցութեան քայքայման նպաստող բոլոր հրամանները, որ Երեւան կու տայ, պաշտօնապէս թէ անպաշտօն:

Այս խտաչակրութեան ի տես, Դաշնակցութեան ի՞նչ կը մնայ ընել: Մալէզեաններուն ո՞տքը համբուրել, թէ ոչ Աղաթօն պէյի քիթը սրբել:

Բարեգործականը, իր ընթացքով, բոլոր ճամբաները գոցած էր, բաց ձգելով միայն ճամբայ մը եւ ատիկա պայքարի եւ ինքնապաշտպանութեան ճամբան էր, որուն ստիպուեցաւ հետեւիլ Դաշնակցութիւնը:

Պայքարը մենք չէ որ բացած ենք Բարեգործականի դէմ, այլ վերջինը մեզի դէմ: Ձեռնոցը նետած է Բարեգործականը եւ մենք վերցուցած ենք զայն, այն համոզումով թէ պայքարին դէմ պայքարով, բռունցքին դէմ բռունցքով ճակատիլը աւելի նպաստաւոր է կողմերուն համար, մինչեւ մէկուն պարտութիւնը:

Կ'ուզէ՞ք քանի մը ապացոյցներ Բարեգործականի հակադաշնակցական ուղղութեան մասին: Թուենք շատերէն մի քանիները միայն:

Բարեգործականի պաշտօնէութիւնը կը բաղկանայ բացառաբար հակադաշնակցականներէ: Բարեգործականի կրթական հաստատութիւններու մէջ պաշտօնավարող ուսուցիչները զտուած են: Բարեգործականը նոյնն ընել կը ձգտի նպաստընկալ վարժարաններու դաշնակցական ուսուցիչներու մասին: Բարեգործականը ամէն օժանդակութիւն կը դադրեցնէ այն ազգ. մարմիններուն, որոնք դաշնակցականներէ կազմուած կամ Դաշնակցութեան համակիր են:

Կրնայինք տակաւին երկարել շարքը, ցոյց տալու համար թէ ինչե՞ր ըրած է, կ'ընէ եւ ծրագրած է ընել Բարեգործականը Դաշնակցութիւնը հարուածելու համար:

Եւ այս բոլորին փոխարէն ի՞նչ ըրած ենք մենք: Բաւականացած ենք քննադատելով, երբեմն խիստ, կծու, բայց երբեք թշնամանքի չտանելով մեր քննադատութիւնը:

Կը կարծենք թէ այսքան իրաւունք շատ չէ Դաշնակցութեան որ ի վիճակի էր ծառայուն եւ ժողովրդային պայքարի ճակատ յարդարել Բարեգործականի դէմ, ջլատելու համար անոր ուժերը: Ասիկա չըրաւ պարզ այն պատճառով որ կը յուսար օր մը փոխուած տեսնել Բարեգործականը, թէ մտայնութեամբ եւ թէ կազմակերպչական մեքենայով:

Մենք տակաւին կը յուսանք, որ քանի մը անձեր յաւիտենապէս չեն կրնար իրենց կառքին լծել Բարեգործականը, որ իրեն վիճակած դերը լաւապէս կատարելու համար, պէտք է դառնայ ժողովուրդի, մեծ զանգուածին, որ բոլոր մեծ ու ապրող շարժումներուն սնուցիչն է:

Այնքան ժամանակ որ Բարեգործականը գործիք պիտի ըլլայ կուսակցութեան մը կամ շահաւէտ խմբակցութեան մը, իր ժողովրդականութենէն ու համակրութենէն շատ բան պիտի կորսնցնէ, տարուէ տարի հասոյթներու նուազում արձանագրելով: Բաղդատեցէք վերջին 4 տարիներու հաշուեկշիռները եւ պիտի տեսնէք թէ անդամավճարներու հասոյթը ի՞նչ չափով նուազած է»:

ՈՐԲԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

«Յառաջ»ի այս սիւնակներուն վրայ ամէն ատեն կը տեսնենք աշխարհի չորս ծայրերը ցրուած մեր ժողովուրդի մանրիկ աստղերու յաջողութիւնները, ու պահ մը կը հպարտանանք մէկդի ձգելով քաղաքական ամէն հոգ: Զ. Ո. Միութեան անդամներէն Հայկազ Սինանեան անցեալ տարի աւարտելով Մելքոնեան կրթ. հաստատութիւնը անցաւ Փարիզ շատ դժուար պայմաններու մէջ, բայց շնորհիւ իր աշխատասիրութեան՝ յաջողեցաւ պաշտօն մը գտնել Փարամաուն սինէմայի ընկերութեան մէջ:

Այսօր Ամերիկա կը մեկնի, Հօլիվուտ, քանի մը ժապաւէններ դարձնելու համար, եթէ ոչ իբրեւ vedette, այլ գէթ փոքրիկ արուեստագէտ մը:

Տնօրէնը իր մէջ ամէնէն յատկանշականը կը նկատէ աչքերը: Հայու վառվռուն աչքերը եւ մանաւանդ որբի աչքերը…

Օննիկ Պիւլպիւլեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԺԹ. ԴԱՐՈՒ ՀԱՅ ՄԵԾԱՏՈՒՆԸ, Յարութիւն ամիրա Պէզճեան: (Մահուան հարիւրամեակին առթիւ): Գրեց՝ Լեւոն Ճէրահեան: Հրատ. «Հորիզոն» գրատ. Մարսէյլ: Գին 5 ֆր.: Հասցէ 10 Rue de la Fare, Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Ն Ե Ց Ո Ւ Կ Ը

»»»..«««

Երկրորդ օրը, երբ տուն եկաւ Յակոբ ախպէրը, Ծովիկ ալլան իր հետ առնելով Գէորգ Զավուշը՝ իջաւ քաղաք:

Գնաց որբանոցների ընդհանուր գրասենեակը, ու որբուկը վերցրեց իբր որդեգիր: Իրն էր Գէորգ Զավուշը:

Տարաւ սափրիչին, տարաւ կօշկակարին, տուեց ոտքի չափը, գլխարկ առաւ, դրեց գլուխը: Մութ էր արդէն, երբ տուն հասան:

Հասկալն ուրախ դիմաւորեց նըրանց, հոտոտաց մանուկին, լիզեց ձեռքերը: Մանուկը շոյեց նրան, բարեկամացան: Սենեակում լոյս կար, ո՞վ կար ներսը:

Յակոբ ախպէրն էր, վառարանի մօտ, փալասներով ծածկուած ինչ որ բան կար:

— Գէորգ, նայէ տես ի՞նչ կայ հօս, ասաց Յակոբ ախպէրը ժպտուն:

Գէորգը մօտեցաւ փալասների կողքին, կռացաւ, ու …

— Հո՞րթ, մարէ', հօրթ, ի՞նչ սիրուն է, կարմիր, ճերմակ խալով:

Ու չոքեց յատակին, հօրթի քովը:

— Էգ է, ասաց Յակոբ ախպէրը:

— Աստուած պահէ, պատասխանեց Ծովիկ ալլան:

— Ի՞նչ պիտի դնես հօրթիդ անունը, Գէորգ, հարցրեց Ծովիկ ալլան:

Գէորգ Զավուշ զարմացած մէկ նրան նայեց, մէկ Յակոբ ախպօրը, մէկ հօրթին: Ծովիկ ալլան հասկցաւ նրան:

— Այստեղ պիտի մնաս, Գէորգ ջան, էլ չպիտի երթաս որբանոց: Դու իմ թոռն ես, հասա՞ր, իմ աղջկայ զաւակը, կորցրել էի քեզ, ու գտայ, Աստուած ուղարկեց քեզ նորէն ինձ: Էլ քոնն են ձին, ոչխարը, կովը, հօրթը, բոլո՛րը, բոլո՛րը…

Ծովիկ ալլան լալիս էր:

— Ալ չպիտի՞ երթամ որբանոց, հո՞ս պիտի մնամ, ի՞մս է հօրթուկը:

Ու Գէորգ Զավուշն յանկարծ ընկաւ Ծովիկ ալլայի գիրկը, իր փոքր ձեռքերով գրկեց նրա պարանոցը, գլուխը սեղմեց կուրծքին.

— Մարէ՛, ի՛մ մարէ, իմ լաւ մարէ…

Մանուկը լալիս էր ուրախութեան արցունքներով ու Ծովիկ ալլան համբուրում էր նրա թաց աչքերը, շոյում էր մազերը:

— Քոնն են բոլորը, կովը, ձին, ոչխարը, տունը, այգին, քոնն եմ ես, իմն ես դու, դու ունես նաեւ մի քեռի, մի թառլան քեռի, զինուոր է նա. զինուոր է, հրացանն ուսին հիմա կեցած է նա…

— Զինուո՞ր, ես ալ որ մեծնամ, զինուոր պիտի ըլլամ. քեռիս ինծի հրացան կ'առնի, մարէ':

— Կ'առնի, բալէս, նա հրացանը քեզ համար է պահում, նա ասաց,— «Մինչեւ հասնին մեր եաւէն նորերը»…

Մանուկը վար սողաց պառաւի գիրկէն ու մօտեցաւ հօրթին:

— Սիրուն է հօրթուկս, մարէ, ճակատին ճերմակ խալ ունի:

— Ի՞նչ պիտի դնես անունը, Գէորգ:

— Մեր կովի անունը, մարէ, Սըմբուլ:

Գէորգ Զավուշի կնքահայրութեամբ նորածին հօրթուկը կնքուեց՝ Սմբուլ:

Մենակ չէր Ծովիկ ալլան, լիքն էր տունը, լիքն էր սիրտը:

X

Առաւօտ է: Նորահաս գարնան շքեղ արեւը ոսկեզօծել է Սարըղամիշի անտառների կատարները: Ձիւները հալուել են ընկել ու ջրերը ծործոր խոխոջում են գաղտուկ: Ձիւնէ ազատուած սարալանջերին բացուել են ձիւնծաղիկները: Արագիլներ կը'առ, կը'առ կանչելով հովիտներն են իջնում:

Մարխ է բուրում:

Անուշ է Սարըղամիշի գարնան առաւօտը:

Անտառապատ հովիտներում հայ բանակի զինուորները մարզանք են կատարում: Արամը ենթասպայի աստիճանի է հասել: Նրա թեկնածութիւնը վաղուց էր դրուած հրամանատարի կողմանէ, բայց Արամը համեստօրէն միշտ ետ էր մղած այն: Հիմա, որ բանակ էր վերադարձած իբր կամաւոր զինուոր, չէր մերժած, սպայութիւնն աւելի ամուր կապ էր բանակի հետ:

Հիմա սպայի սեղմ ու գեղեցիկ համազգեստով, քաջութեան խաչը կրծքին, գլխարկի վրայ զինանշանը հայկական, հրացանը ձեռքին իր յիսնեակի հետ մարզանք է կատարում:

Սուինամարտի փորձեր են անում:

— Մէ'կ երկու, ա'ջ ձախ… տղերք ջան, եռանդով…

Կանչում է նա խրոխտ եւ օդում սուինը շարժելով՝ յարձակողական, պաշտպանողական փորձեր է կատարում: Զինուորները հետեւում են նրա օրինակին:

Յոգնած են, քրտինք է հոսում ճակատներէն: Արամն էլ է յոգնած: Մի պահ դադար է տալիս զինուորներին: Վար են դնում հրացանները: Նստում են կոճղերի, քարերի վրայ:

Արամն առանձնանում է: Առաւօտը զօրանոցէն դուրս գալիս մի նամակ է ստացել. հասցէն գրուած Արաքսի ձեռքով. նրա շունչը, նրա բոյրը, նրա կարօտն էր բերել: Արամը չէր բացել նամակը, դրել էր ծոցը՝ աւելի ազատ ժամանակ կարդալու համար, բայց այլ եւս չէր կարողանում համբերել: Մարզանքի պաշտօնական ժամը լրացած էր. էլ նա ազատ էր իր ժամանակը իր ուզածի պէս գործածելու:

Հանում է նամակը, քնքոյշ մի համբոյր է դրոշմում նամակը գրողի քնքուշ մատներին, պատռում է ծրարը:

«Սիրելի զաւակս, Արամ ջան»…

Արաքսն է գրել՝ մօր փոխարէն, երկու դէմք, երկու ձայն նամակում, երկուսն էլ սիրելի, երկուսն էլ պաշտելի: Նորէն է կարդում սկզբէն:

«Սիրելի զաւակս, Արամ ջան,

Քո խորհուրդը պարապ չանցաւ ինձ համար: Բացի տանս դռներն ու պատուհանները, քանդեցի պատերը, տանս նոյնացրի հայրենիքիս հետ, նրա վիշտն ու յոյսը թափանցեց հոգիս ու…

Մնա' զինուոր, որքան կամենաս, ծառայիր հայրենիքիդ, որքան նա պէտք ունենայ քեզ, որովհետեւ ես էլ մենակ չեմ, էլ տխուր չեմ, էլ տունըս պարապ ու պաղ չէ: Հիմա մօտս ունիմ մի որբ երախայ, Գէորգ Զավուշ է անուանում ինքն իրեն: Ինը տարեկան է, սիրուն է, ինչպէս սիրուն է ամէն մի հայ երախայ:

Էլ տխուր չեմ, Արամ ջան, ձեռքերս չեն դողում, չեն դողում, որովհետեւ նրանց պէտքն զգացող կայ: Պիտի ապրեմ, պիտի աշխատեմ, որ կարողանամ պահել, մեծացնել Գէորգը, հասցնեմ մի նոր նեցուկ հայրենիքիս պաշտպանութեան, որին կարողանամ վստահօրէն փոխանցել հրացանդ»:

Շարունակութիւնը չկարդաց, նամակը համբուրեց դրեց ծոցը, ու վերցրեց հրացանը:

— Տղերք ջան, պատրաստ: Դրօշով պիտի բարձրանանք այս լերան կատարը եւ դրօշը պիտի պարզենք նրա գագաթին: Դժուար է, գիտեմ, բայց պիտի հասնենք: Օ'ն, յառաջ…

Զինուորները յանկարծակի եկած՝ քաշեցին հրացանները ու սուինամարտի պատրաստ՝ սկսեցին կատաղի գրոհել վե'ր, վե'ր, դէպի լերան գագաթը:

Դժուար էր վերելքը, փխրուն ձիւնը սահեցնում էր նրանց: Գետինը փլւում էր ոտքերի տակ ու վար քաշւում. ձիւների տակ թաղուած կոճղերը դաւադրում էին, գետին տապալում, բայց ոտքի մնացածները մագլցում էին, մագլցում:

Կանչում, տանում էր նրանց առաջնորդի հաւատքով լեցուն, խրախուսիչ ձայնը, որ հնչում էր միշտ բարձրէ՛ն, միշտ բարձրէն: Եւ ահա դրօշակը ծածանում է լերան գագաթին, նրա մօտ կեցած է Արամը, հայրենիքի նեցուկը:

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(22)

(Վերջ)

«Գալով սուրիական թերթին սպառնալիքին, խնդա՞լ թէ մեղքնալ: Իրաւունք չունի՞նք ըսելու այս թերթին.— փոխանակ Անթաքիոյ Թուրքերը պատժելու ելլելու, աւելի աղէկ պիտի ընէք, եթէ աշխատիք ազատիլ ֆրանս. հոգատարութենէն»:

Ցօղուածագիրը յետոյ կ'ըսէ թէ Անթաքիան եւ Իսքէնտէրունը Թուրքիոյ Ալզաս - Լօրէնն են, իսկ Ֆրանսա կը գտնուի 1571ի Գերմանիոյ դիրքին մէջ:

Հայ կառմունկեռու խեղազառութեան պատճառով

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ ՔԱՐԻ ԿԸ ԲՌՆՈՒԻՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՋԱՅՐՈՅԹԸ

Մայիս 13ին, Պէյրութի Անդրանիկ - Սալամ Փութպոլի մրցումէն անմիջապէս վերջ, խաղադաշտէն դուրս շատ ցաւալի դէպք մը պատահեցաւ: Ըստ նախապէս եղած կարգադրութեան, համայնավարներ կ'ուզեն ցոյց մը կատարել եւ կը սկսին հայհոյալից յուսանքներ թափել: Միսաք Թէլալեան անուն յայտնի համայնավար մը կ'ուզէ ճառ խօսիլ՝ գրգռելու համար ժողովուրդը:

Քանի մը ոստիկաններ կ'ուզեն արգիլել, եւ կ'ենթարկուին յարձակումի: Թէլալեան կը փախչի, ոստիկաններն ալ ետեւէն: Ի վերջոյ Նոր Հաճընի մէջ կը ձերբակալեն զայն եւ կը շղթայեն: Սակայն, ամէն կողմէ կը սկսին քար ու աւազ տեղացնել ոստիկաններու վրայ եւ հազիւ կարելի կ'ըլլայ կալանաւորը ինքնաշարժի մը մէջ դնելով դրկել պահականոց:

Ասոր վրայ կատաղութիւնը կը սաստկանայ: Հանրակառքի գծին վրայ, համայնավար խումբը կը շարունակէ յարձակումը ոստիկաններու վրայ: Մօտ մէկ ժամ սաստիկ քարկոծման կ'ենթարկուին ոստիկանները եւ ոստիկանապետ մը կը վիրաւորուի: Ոստիկանութիւնը, ի վերջոյ կը յաջողի խռովարարները ցրուել եւ կը ձերբակալէ 10 հոգի:

Մինչեւ կէս գիշեր Նահրի եւ Անդր - Նահրի բոլոր հայկական թաղերը պահուեցան խիստ հսկողութեան տակ: («Ազդակ»):

Այս առթիւ Սաութ էլ Ահրար կը գրէ.—

«Հայ հոսանքներու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնը ամէն բախումով կրակ կ'արտադրէ: Վերջերս այնքան սաստկացած է այդ հակառակութիւնը որ, ոստիկանապետ Պ. Պուսթանի պատրաստած է տեղեկագիր մը որուն մէջ ցոյց կուտայ Հայերու մտայնութիւնը եւ կը յայտնէ իր եզրակացութիւնները: Պ. Պուսթանի կ'եզրակացնէ որ եթէ միջոցներ չխորհուի, աւելի արիւնոտ դէպքեր կրնան պատահիլ:

Կիրակի առտու գրգռիչ թռուցիկներ կը ցրուեն հայերէն լեզուով Դաշնակներու դէմ: Այդ թռուցիկին ստորագրութեան տեղ երկաթ ձեռքի մը պատկերը գրուած էր:

Ոստիկանութիւնը կարեւորութիւն տուաւ այդ թռուցիկին եւ գաղտնի ուժեր դրկեց հայկական թաղերու մէջ: Արդէն այդ թռուցիկը բողոքի հրաւէր մը կ'ուղղէր եւ ցոյց մը կազմակերպելու համար կ'որոշէր Նոր Հաճըն թաղի եկեղեցին:

Կիրակի կէս օրէ վերջ Անդրանիկ եւ Սալամ Փութպոլի մրցում ունեցան, ուր ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Հանրապետութեան Նախագահը: Մրցումէն վերջ պոլշեւիկները ձեռնարկեցին ցոյցի մը, շատեր թռուցիկներ ցրուեցին, ճառեր արտասանել ուզեցին, իշխանութեանց դէմ խօսեցան: Ոստիկաններ ուզեցին արգիլել, սակայն անոնք յարձակեցան ոստիկաններու վրայ: Ասկէ կը հասկցուի որ պոլշեւիկները նախապէս որոշած եւ կարգադրած էին այդ ցոյցը: Միսաք Թէլալեան անուն համայնավարը երբ կ'ուզէր ճառ խօսիլ, ոստիկանները փորձեցին արգիլել, սակայն ան աւելի կը հայհոյէ եւ կը փախչի: Ոստիկանները կը վազեն ետեւէն եւ Նոր Հաճընի մէջ կը ձերբակալեն: Սակայն, անկէ վերջ, անոր ընկերները կը յարձակին ոստիկաններու վրայ եւ կ'ուզեն ազատել զայն: Չեն յաջողիր եւ շղթայակապ ոստիկանատուն կը փոխադրուի:

Վերջը 50 ոստիկաններ կուգան օգնութեան: Սակայն անոնք ալ յարձակման կ'ենթարկուին, ծեր, կին, աղայ բոլորը կը սկսին քար տեղացնել, անոնց վրայ: Քանի մը ոստիկաններ կը վիրաւորուին, հագուստները կը պատռուին: Ի վերջոյ նոր ուժեր ալ կը հասնին եւ կը ձերբակալեն 10 հոգի համայնավարներէն, եւ կը յանձնեն խառն դատարան:

Մենք սոսկումով կը տեսնենք որ հայ պոլշեւիկները օր ցերեկով եւ բացայայտ կերպով յարձակում կը գործեն կառավարական ուժերու վրայ: Այլեւս ժամանակը հասած է այս անզօրութիւնը խանգարողներուն ձեռքերը համբուծելու»:

Իսկ «Էլ Նիհար» կը գրէ.—

Ժողովուրդը երբ Փութպոլի մրցադաշտէն դուրս կ'ելլէր, Միսաք Թէլալեան անուն պոլշեւիկ մը խաղադաշտին վրայ ելած ճառ մը կը խօսէր Դաշնակներու դէմ, անուանելով զանոնք ոճրագործներ եւ փաշիստներ: Վերջը ժողովուրդին թռուցիկներ ցրուեցան միեւնոյն իմաստով եւ բոլորին վրայ ալ ձեռքի մը պատկերը:

Սեւրի Սոռէլի ատէուսինը կին մը մեռցուց

Կոմս Կիյեոմ տը Սէկիւս, հռչակաւոր արուեստագէտ Սէսիլ Սորէլի ամուսինը, բանտարկուեցաւ Փոնթուազի մէջ, օթօն սրընթաց քշած եւ կին մը սպաննած ըլլալով: Երեքշաբթի առտու ժամը 5.30ին էր որ բանուորներ ոստիկանութեան իմացուցին արկածը: Զոհը հողագործ կին մըն էր, 33 տարեկան: Օթօն անհետացած էր, բայց ոստիկան - զինուորներ յաջողեցան գտնել զայն կառատան մը առջեւ, լոյսերը մարած: Երկու հոգի կ'աշխատէին փոխել փակերը: Կառքը կը պատկանէր ծանօթ օդանաւորդ Ասոլանի: Կոմսը բանտարկուեցաւ կարճ հարցաքննութենէ մը յետոյ: Արկածին առեն կառքը կը սուրար 90 քիլոմեթր արագութեամբ:

Ճափո՞ն թէ Նիփոն

Անցեալ մարտին, Ճափոնի կրթական նախարարութեան լեզուագիտական ուսումնասիրութեանց խորհուրդը որոշեց այսուհետեւ երկիրը կոչել ոչ թէ Ճափոն կամ Նիհոն, այլ «Նիփոն»: Այն առեն թերթերը յոյս կը յայտնէին թէ արտաքին նախարարութիւնը պիտի համակերպի այս որոշման: Կրթական նախարարութիւնը յանձնարարած է գործածել նոր բառը, եւ կը կարծուի թէ արտաքին նախարարութիւնն ալ միեւնոյն յանձնարարութիւնը պիտի ընէ արտասահմանի համար:

Ծնունդները կը պակսին Ֆրանսայի մէջ

Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն, 1933ին ամուսնութիւնները աւելցած են Ֆրանսայի մէջ, ամուսնալուծումներն ալ պակսած, սակայն ծնունդները շատ ինկած են, բաղդատելով 1932ին հետ: Այսպէս, 90 նահանգներու մէջ կատարուած վիճակագրութիւններ կը հաստատեն թէ մինչ 1932ին ծնունդներու թիւը 61,364 աւելի էր մահերու թիւէն, իսկ 1933ին այդ համեմատութիւնը իջած է 21,598ի:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ աառաաճանններ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Վռամեան խումբի վիճաբանական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette, Cafe de la Gareի ներքնասրահը:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 26ԻՆ ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

„PETIT JOURNAL"Ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (21, Rue Cadet)

Կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի: Ballet plastique Տիկին ԽՈՍԱՋԷՆԿՕԻ, Օր. ԱՎՆԱԹԱՄԵԱՆ (երգ), Թառիստ՝ ԺՈՐԺ, Պ. Ուզունեան (արտասանութիւն): Ուղերձներ՝ Զ. Ո. Մ.ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ կողմէ

Պարեր: Tombola: Buffet Մուտք՝ 5 ֆանք:

×

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԼԸ ՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

26 ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական «Համազգային» Ընկերութեան (Քաղաք) մասնախումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Café Noaileի մասնաւոր սրահին մէջ: Օրակարգ.— Ա.— Զեկոյց: Բ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Համազգային»ի բարեկամ եւ համակիր անձերը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ «Սէօլէօզ»ի Հայրենակց. Միութեան Վարչութիւնը կրկին անգամ ըլլալով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ Պ. Մ. Ադամեանի սրճարանը:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՀԱԼԱԾ ՄԱՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգմ. Մ.

— Նամակին մէջ ի՞նչ գրուած էր:

— «Շուտ դուրս գնա»... չեմ գիտեր թէ գրողը ով էր, բայց յայտնի էր որ հետքս գտած էին... այլեւս չէի կրնար սպասել... ահաւասիկ ամբողջ պատմութիւնս... Միս Հոլըն - տին, այսինքն օրիորդ Պարթօլէմիւ - ին գիտութեամբ հանդիպեցայ եւ անոր հետեւեցայ մինչեւ իրենց Փորթմըն Սքուէրի տունը... ատիկա այն գիշերն էր երբ դուք Գարայի բնակարանն էիք...

— Ուրիշ բան չես գիտեր, ուրեմն հարցուց Թ. Ք. որ բարկութենէն կաս կարմիր եղած էր:

— Ոչ պարոն, ըսաւ Ֆիշըր:

×

— Քեզի բան մը պիտի հարցնեմ, ըսաւ աղջիկը երբ յաջորդ առտուն Թ. Ք.ի հետ նստած էր Կրին փարքին մէջ:

— Եթէ հացիկդ գտնելու համար կատարելիք քննութիւններուս մասին պիտի հարցնես, խնդրեմ մի յոգնիր:

Պէլինտա Մէրին չատգեղեցկացեր էր այդ առտուն: Պայծառ օդը գոյն տըւած էր անոր դէմքին ու նոր կենսունակութիւն մը իր շարժումներուն:

— Հայրիկդ Լոնտոն վերադարձեր է եւ քեզ տեսնել կ'ուզէ, ըսաւ Թ. Վ.:

—Կը յուսամ թէ իմ մասիս չխօսեցար իրեն...

— Ի հարկէ խօսեցայ, պատասխանեց Թ. Ք. կատակելով, նոյնիսկ լրագրողներ կանչեցի եւ մանրամասնօրէն պատմեցի փախուստիդ պարագաները...

Աղջիկը անոր նայեցաւ ժպտուն աչքերով:

— Քրիստոնեայ մարտիրոսի մը պէս անմեղ ես չէ՞ ակը, խեղճ մարդ... խեղճ ես սակայն ամէն ինչ ունիս երջանիկ ըլլալու համար...

— Իրա՞ւ...

— Իրաւ. լաւ դիրք, լաւ համբաւ, ամէն մարդ քու մասիդ կը խօսի, կին ունիս, ընտանիք ունիս...

— Ցե՞տոյ, ուրիշ ի՞նչ ունիմ...

—Ամուսնացած չէ՞ս... քեզ միշտ ամուսնացած կը կարծէի, իրաւ կ'ըսեմ... միշտ երեւակայած եմ որ տունը կը նստիս ու երախաներուն հէքեաթ կը պատմես...

— Եկուր նստինք...

Ու քով քովի նստան:

— Ըսածներուդ մէկ մասը ճիշդ է, ըսաւ Թ. Ք., միշտ կատակելով, բայց երախայ չկայ...

— Իրաւ ամուսնացա՞ծ ես, հարցուց աղջիկը լրջութեամբ.

— Չէ՞ր գիտեր...

— Չիս չի հետաքրքրեր ի հարկէ, կը յուսամ որ երջանիկ ես...

— Կատարելապէս երջանիկ... շաբաթ օր մը կէօրէն յետոյ եկուր եւ նայէ թէ ինչպէս գետնախնձոր կը մըշակեմ պարտէզիս մէջ...

— Երթա՞նք, ըսաւ աղջիկը:

Թ. Ք. զգաց որ արցունք կար անոր աչքերուն խորը եւ իր քաշքշուքը վըտացուցած էր զայն:

— Բարկացա՞ր...

— Երբեք...

— Ըսածներուս մի հաւատար, ամուսնացած չեմ:

— Չեմ հետաքրքրուիր, ըսաւ աղջիկը ուսերը թօթվելով, բարի եղած ես ինծի հանդէպ եւ ապերախտ չեմ կրնար ըլլալ... անշուշտ հոգս անգամ չէ որ ամուսնացած ես թէ ոչ...

— Գիտեմ, գիտեմ, ի հարկէ դուն ալ ամուսնացած չես...

— Ամուսնացա՞ծ...

Վայրկեան մը վերջ Թ. Ք. թեւերուն մէջ առած էր աղջիկը ու կը համբուրէր զայն:

×

— Պէլինտա Մէրի, ըսաւ Թ. Ք. երբ կը մեկնէին, պէտք է գիտէն վար իջնես ու բնակիս Փորթմըն Սքուէր. գիտեմ որ տակաւին չես կրնար գալ, գիտեմ որ մէկը կայ այնտեղ եւ գիտեմ նաեւ թէ ով է ան...

— Ո՞վ...

— Կարծեմ մայրիկդ է...

— Ի՞նչ կ'ըսես, Թոմի, կը կարծե՞ս որ մայրիկս կրնամ գիւղը պահել եւ մարդ չիմանայ: Ինք կ'ըսէ ամէնուն:

— Զար աղջիկ, պարտականութիւններդ մոռցեր ես...

— Եթէ խնդիրը պարտականութեան գայ, ըսաւ աղջիկը երբ փարքէն դուրս կ'ելլէին, դուն քուկդ կատարէ եւ սա կառքերը կեցուր որպէսզի անդին անցնինք...

— Կառքերը կեցնե՞մ...

— Անշուշտ, ոստիկան չե՞ս...

— Ոչ այս քաղաքային հագուստներով, պատասխանեց Թ. Ք. ճամբուն միւս կողմը առաջնորդելով զայն:

Բոլորովին նոր մարդ մըն էր ան հիմա երբ հասաւ իր գրասենեակը: Նոր մարդ մը որուն՝ կեանքին ամէնէն թանկագին սփոփանութիւնը հպարտութեամբ ու երջանկութեամբ բարախուն սիրտ մը շնորհած էր հիմա:

ԳԼՈՒԽ 18

Թ. Ք. նստած էր գրասեղանին առջեւ, կզակը ձեռքերուն մէջ եւ մտադրաց: Թէեւ ծանրակշիռ խնդիր մը կար մտքին մէջ, յանկարծ ոտքի բարձրացաւ երբ Մէնըրս արտակարգ հանդիսաւորութեամբ ու խորհրդաւոր ձեւերով ներս հրամցուց աղջիկը:

Այս վերջինը շատ ուրախ էր այդ օրը: Աչքերուն մէջ անսովոր փայլ մը կար:

— Հրաշալի բան մը ունիմ ըսելիք, բայց չպիտի ըսեմ, ըսաւ:

— Աղուոր սկսար, պատասխանեց Թ. Ք. ձեռքը վար իջեցնելով:

— Իրաւ կ'ըսեմ, հրաշալի բան մըն է, կարծածէդ աւելի հրաշալի...

— Հետաքրքրուած ենք, ըսաւ Թ. Ք. կեղծաւորութեամբ:

— Ոչ, ոչ կատակի մի ելլէք, հիմա չեմ կրնար ըսել, բայց բան մըն է որ ձեր...

—Ինչ, մեր խնդրը պիտի թողնե՞նք:

— Պիտի ապշիք, ըսաւ աղջիկը հանդիսաւոր կերպով:

— Դիւրաւ ապշող մարդ չեմ, զգուշացուր, ըսաւ Թ. Ք. եւ խնդաց, մարդ քեզի ճանչնալով ապշելու կարողութիւնն ալ կը կորսնցնէ...

— Այդ խօսքը կամ շատ բարի իմաստ մը ունի կամ շատ չար...

— Ենթադրէ որ բարի իմաստ ունի, խնդաց ոստիկանը. պատմէ նայինք ինչ որ գիտես...

Աղջիկը գլուխը թօթվեց:

— Չեմ կրնար ըսել...

— Բայց, Աստուծոյ սիրուն, ինչո՞ւ սկսար...

— Որպէսզի հասկնաք թէ բան մը գիտեմ...

— Ամէն բան գիտես, Պէլինտա Մէրի, սքանչելի աղջիկ ես...

Թ. Ք. բազկաթոռին եզերքը նստաւ ու թեւը նետեց աղջկան ուսին վրայ:

— Չիս ճաշի տանելո՞ւ եկար, հարցուց անոր:

— Ի՞նչ բանի մասին կը մտածէիր երբ ներս մտայ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՄԱՅԻՍ — VENDREDI 25 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2504

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶԻՆԱԴՈՒԼԸ ՅԱՆԳԵՑԱՒ ԶԻՆԱՐՇԱՒԻ

»»»• •«««

Միայն Թուրքիան չէ որ կը սպառազինուի :

Թուրք մամուլը միշտ կը յիշեցնէ միւս պետութեանց զինարշաւը, արդարացնելու համար իրենց երկրին ալ սպառազինութեանց զօրացումը :

Քառասունհինգ միլիոն ոսկիի նոր փոխը հազիւ մէջտեղ դրուած, այդ մամուլը պատմեց թէ Մ· Նահանգներու ծովային նախարարութիւնը 1 միլիառ 323 միլիոն տոլարի վարկ մը պահանջած է, քանի մարտանաւերու շինութեան համար : Յիշեց, նաեւ, Ֆրանսան, որ 980 միլիոն տրամադրած է օդանաւային ուժերու զօրացման համար :

Սխալ չեն այս տեղեկութիւնները, եւ Թուրքը գիտէ իր ուզածին պէս օգտագործել զանոնք :

Արդարեւ, մռայլ է միջազգային կացութիւնը : Տարիներու ակադեմական վիճաբանութիւններէն եւ բանի զինադուլէն յետոյ, զինարշաւի համաճարակն է որ գլուխ կը ցցէ նորէն :

Կացութեան բուն պատկերը պիտի պարզուի մայիս 29էն յետոյ, երբ գումարուի զինաթափութեան խորհրդաժողովը :

Ամէնէն պաղարիւնը, Մեծն Բրիտանիա, քանի անգամ է որ ազդարարութիւններ կ'ուղղէ իր այս կամ այն նախարարին բերնով :

Նախորդ վարչապետ Պօլտուին — այժմ փոխանորդը Մաքտօնըլտի — պահպանողական կիներու ընկերակցութեան ժողովէն յետոյ, երեսփ· ժողովին մէջ ալ բացորոշապէս յայտարարեց, թէ անմիջապէս պիտի գործադրեն օդանաւային վերակազմութեան ծրագիրը, եթէ գործնական ելք մը չյանգի զինաթափութեան ժողովը :

Մեծն Բրիտանիան ինքզինք « զոհուած » կը նկատէ այս ճակատին վրայ, եւ իբրեւ թէ համբերութեան փորձ մըն է որ կը կատարէ, « վտանգելով » իր ազգային ապահովութիւնը :

Եւ միայն օդանաւային ուժերու զօրացումը չէ որ կը զբաղեցընէ Անգլիան : Լոնտոն ծրագիր կը մշակէ նաեւ ծովային սպառազինութեանց յաւելման մասին, ինչ որ կրկնապէս ուշագրաւ է :

Տարիներ եւ տարիներ, Մեծն Բրիտանիոյ համար աւանդութիւն դարձած է իր ծովային ուժը հիմնել երկու առաջնակարգ պետութեանց միացեալ ուժին վրայ :

Այդ աւանդութիւնը խախտեցաւ Մեծ Պատերազմէն վերջը, երբ օդանաւը երկրորդ գծի վրայ նետեց մարտանաւը :

Իսկապէս, վտանգուած է ծովերու տիրապետութիւնը, քանի սաւառնթեւ կը սուրայ օդանաւը, մեծաքանակ ռումբ եւ ուրիշ պայթուցիկ նիւթեր կրելու եւ նետելու կարողութեամբ :

Լոնտոնէն աւելի մտահոգ է Փարիզը :

Հիթլէրական իշխանութեան միամեայ գործունէութիւնը փարատեց շատ մը պատրանքներ, եւ Փարիզ աւելի քան երբեք ամուր կանգնած է պատերազմական դաշնագիրներու եւ ապահովութեան երաշխիքներու հիման վրայ : Այսինքն, չուզեր հրացան մը կամ օդանաւ մը աւելի պակսեցնել, առանց միջազգային երաշխաւորութեան :

Ֆրանսական մամուլը ամէն օր դղրդագին յայտնութիւններ կը հրատարակէ Գերմանիոյ վերազինման մասին : Միւս կողմէ, պաշտօնական շրջանակները շատ աւելի յոռետես են այսօր, քանի որ Անգլիա եւ Իտալիա համակերպած են Գերմանիոյ վերազինման, եւ պատրաստ արտօնելու 250 — 300,000 հոգինոց բանակի մը կազմակերպումը :

Եւ գաղտնիք չէ որ անդադար կը բանին Ֆրանսայի գործարաններն ու զինարանները, սպառազինութեան նիւթեր եւ մանաւանդ օդանաւեր շինելու համար :

Ֆրանսա շատ մը առաւելութիւններ կը վայելէ օդանաւերու շինութեան համար :

Դեռ առջի օր Զօր· Տէնէն, օդանաւային նախարարը, իր առաջին պաշտօնական ճառը խօսելով, կը յայտարարէր թէ Ֆրանսա 32 գործարաններ ունի օդանաւային կազմածներու շինութեան համար, իսկ Մ· Նահանգները՝ միայն 7 հատ : (Ու կը յանձնարարէր համախմբել բոլոր կառուցանողները) :

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի օրինակները յիշեցինք իբրեւ յատկանշական երեւոյթ : Ապացուցանելու համար թէ անոնք անգամ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ անոր պոչին կապուած զինաթափութեան խորհրդաժողովը փառաբանելով հանդերձ, ճամբայ կը հարթեն նոր զինարշաւի մը համար :

Այդ երկուքէն դուրս, միւսները շատ չեն խօսիր, այլ կը գործեն :

Այսպէս, Իտալիան որ մետաքսէ թելով մը կապուած է Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, լուռ ու մունջ կը պատրաստէ, պակասները կը լրացնէ եւ եղածները կը զօրացնէ : Խ· Միութիւնը, որ անդամ չէ Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց կը մասնակցի զինաթափութեան խորհրդաժողովին, մարդու բան չի հարցներ՝ իր սպառազինութիւնները, մանաւանդ օդանաւային ուժը կատարելագործելու համար : Մ· Նահանգները նմանապէս, ազատ ըլլալով ամէն կապանքէ : Իսկ Ճափոնը շատոնց առած քալած է, եւ անհամբեր կը սպասէ նաւային դաշնագրի պայմանաժամին լրացման (1935), նոր զարկ տալու համար իր սպառազինութեանց :

Ուրեմն, շղթայաշար խորհրդաժողովներու արհեստական խաղաղութիւնը ուրիշ բանի չծառայեց եթէ ոչ իրար վարակելու եւ ճամբայ հարթելու, նոր եւ աւելի ահաւոր զինարշաւի մը համար :

Մանաւանդ որ, ժամանակներն ալ փոխուած են եւ «ազգային միութեան» դահլիճներ կամ զինուորական դիկտատուրաներ կը ծնին մէկ օրէն միւսը, մեծ թէ փոքր երկիրներու մէջ... Շ·

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

»»»• •«««

« Թայմզ » խմբագրականի մը մէջ կը գրէ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբը, որ կ'ուսումնասիրէր Իրաքի Ասորիներուն տեղափոխութեան խնդիրը, ներկայացուցած է իր տեղեկագիրը՝ Պրազիլիա ղրկուած պատուիրակութեան աշխատանքներու մասին : Տեղաւորման վայրը կը գտնուի Պրազիլիոյ ծայրագոյն հարաւային նահանգներէն Փարանայի մէջ, որ առատ ջուր եւ բարեխառն կլիմայ ունի : Ուրիշ գաղթականներ ալ հաստատուած են հոն եւ հողագործութեամբ կը զբաղին : Կը յուսացուի թէ Պրազիլիոյ կառավարութիւնը պիտի արտօնէ 2 — 3000 ասորի ընտանիքներու տեղաւորումը՝ այդ լեռնադաշտին մէջ : Պրազիլիոյ մամուլը եւ պաշտօնական շրջանակները որոշ ընդդիմութիւն կը ցուցնեն այս ծրագրին դէմ, ազդուելով ոչ միայն ներքին պայքարներէ, այլեւ Սուրիացի — արաբ գաղթականներու չկամութենէն : Այս վերջինները իբրեւ խռովարարներ կը ներկայացնեն Ասորիները, պղտորելով Պրազիլիոյ ժողովուրդին միտքը : Բայց անգլիացի զօր· Պրաուն, որ Պրազիլիա ղրկուած պատուիրակութեան նախագահն է, հանգստացուցիչ յուսադրութիւններ տուած է :

Ուրեմն, Իրաքի Ասորիները մեծ մասով պիտի փոխադրուին Փարանայի շրջանը, եթէ Պրազիլիա վերջնապէս հաղորդէ իր պատասխանը : Ի՞նչպէս պիտի ճարեն փոխադրութեան եւ տեղաւորման ծախքերը, մինչեւ որ գաղթականները ինքնապահ դառնան : Անցեալ յունուարին, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը կոչ մը ուղղեց պետութեանց եւ մասնաւոր ընկերութեանց, որպէսզի օգնեն, (ինչպէս եղաւ մեզի համար, Նանսէնի ծրագրին առթիւ...) :

« Թայմզ » մասնաւորապէս խօսելով Անգլիոյ մասին, գիտել կուտայ թէ « Ն· Վեհափառութեան նախարարները » պարտաւոր են «գործօն եւ գործնական » ձեւի մը վերածել իրենց համակրանքը, քանի որ « իրարու յաջորդող կառավարութիւնները բարոյական պատասխանատուութիւն մը ստանձնած են, զինելով, հոգալով եւ մարզելով Ասորիները եւ այսպէս Իրաքցիներու աչքէն հանելով զանոնք » :

30000 փախստականներ Պարսկաստան կ'ապաստանին

Թէհրանէն « Թայմզ »ի կը գրեն թէ վերջին 18 ամիսներու ընթացքին բազմաթիւ փախստականներ Մէշէտ կը հասնին Թուրքեստանէն, տիրող սովին հետեւանքով : Կարգ մը պարագաներու մէջ ամբողջ ցեղերու վերջին մնացորդներն են որ կուգան : Անոնց բոլոր ոչխարներն ու արջառները փճացած են : Մօտաւորապէս 30,000 հոգի մտած են Պարսկաստան, եւ կառավարութիւնը դէպի երկրին ներսերը կը քշէ զանոնք : Բոլորն ալ մեծ տառապանքներ կրած են ճամբան, եւ շատերը կօշիկ չունին եւ գրեթէ մերկ են : Մէշէտի ամերիկեան միսիոնարութիւնը իր կարելին կ'ընէ ամէնէն կարօտներուն հագուստ ճարելու համար, բայց պարէնաւորումը անբաւական է : Պարսկաստան եկած են նաեւ 800 Պուխարացի Հրեաներ, պզտիկ խումբերով : Անոնք քիչ—շատ միջոցներ ունին եւ դիմած են անգլիական դեսպանին, Պաղեստին երթալու համար : Պաղեստինի կառավարութիւնը հազիւ 30 հոգի կ'ընդունի, մնացեալը պիտի հաստատուի Պարսկաստանի մէջ :

Բողոքի գործադուլ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ չորեքշաբթի օր գործադուլ հռչակուեցաւ ամբողջ Պաղեստինի մէջ, բողոքելու համար Հրեաներու ներգաղթին սահմանափակման դէմ : Բոլոր սրճարանները, խանութները եւ գործարանները փակուեցան կէս օրէն մինչեւ ժամը 6 :

Գաղտնի փաստաթուղթեր գողցուեցան Սարի մէջ

Սարի ֆրանսական հանքային վարչութեան գրասենեակէն բազմաթիւ գաղտնի փաստաթուղթեր գողցուեցան չորեքշաբթի օր : Միեւնոյն ատեն անհետացած են գիշերապահը եւ երկու գիշերային բանուորներ : Կը կարծուի թէ երեքը միասին Գերմանիա տարած են թանկագին աւարը : Փաստաթուղթերը կը վերաբերին ֆրանսական գործավարութեան մեթոտներուն եւ թանկագին զէնք մը պիտի կազմեն Գերմանիոյ համար, երբ քննութեան ենթարկուի Սարի հանրաքուէի խնդիրը :

Ֆրանսայի ընկերվարականներու բանաձեւը

Բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը համաձայնեցաւ Լէոն Պլումի երկար բանաձեւին վրայ, որ կը միացնէ բոլոր տեսակէտները : Բանաձեւը իբրեւ պայքարի հզօրագոյն միջոց կը յանձնարարէ ընդհանուր գործադուլը եւ զօրաշարժի մէջ կը նկատէ կուսակցութիւնը, նկատի առնելով յետաշրջական ուժերու գործունէութիւնը : Բանաձեւը կը մերժէ միացեալ ճակատ կազմել համայնավարութեան հետ, բայց օգտակար կը գտնէ գործակցիլ որոշ պարագաներու մէջ, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ : Մասնաւոր յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, կազմակերպելու համար կուսակցութեան ինքնապաշտպանութիւնը, մարտական եւ երիտասարդական ուժերը : Միեւնոյն ատեն ընդհ· ներում կը շնորհուի կարգ մը յանցաւորներու, որպէսզի վերադառնան, կուսակցութեան կարգապահութիւնը յարգելու պայմանով : (Յառաջիկային մանրամասնօրէն պիտի ներկայացնենք աշխատանքները եւ բանաձեւը) :

Քսանըչորս տարեկան աղջիկ մը սուրաց Անգլիայէն Աւստրալիա

Օր· Ճօն Պէթըն, նոր Զելանտացի աղջիկ մը, 24 տարեկան, Անգլիայէն Աւստրալիա թռաւ 15 օր, 23 ժամ եւ 25 վայրկեանէն : Այսպէս չորս ու կէս օր աւելի կանուխ հասած կ'ըլլայ իր նախորդէն, Տիկին Մոլիսընէն, որ չորս տարի առաջ թռիչք մը կատարած էր նոյն գծով :

530 թռուցիկ հայ կարմիրի մը քով

Պէյրութի ոստիկանական տեղեկագիրը կը ծանուցանէ թէ Թորոս Յակոբ Յակոբեան անուն Հայ մը, երբ Հալէպ երթալու համար կայարան կը գտնուէր, խուզարկուելով պայուսակին մէջէն գտնուած են 632 համայնավարական թռուցիկներ : Թորոս ձերբակալուած է :

Թռուցիկները ժողովուրդը կը հրաւիրեն ըմբոստութեան հոգատար պետութեան եւ աշխարհակալութեան դէմ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՂՔԱՏ»ԻՆ 3000 ՏՈԼԱՐԸ

Ղեւոնդ արք·ի սպանութեան առթիւ, անոր գլխուն շարուած փառաբանական տաղերուն եւ ածականներուն մէջ, կը շեշտուէր, նաեւ, թէ « Արի »ն անշահախնդիր էր եւ անարծաթ :

Ու կը պատմէին թէ հազիւ քանի մը տոլար գտնուած է գրպանը :

Ինչպէս ուրիշ հէքեաթներ, այս ալ շատ կարճ տեւեց :

« Փոքրն Ամէրիքըն »էն կ'իմանամ թէ՝ հանգուցեալը 3000 տոլարի հարստութիւն մը ձգած է :

— « Այս պարագան երեւան եկաւ այն ատեն, երբ հանգուցեալին ազգականներէն Խոսրով Համամճեան պահանջեց գործադրել կտակը եւ դատաւոր իրաւունք տուաւ » :

Ի՛նչ գումար է այս երեք հազար տոլարը,— պիտի ըսէք :

Անշուշտ մեծ բան չէ, բաղդատելով Տիրայր Ծ· վարդապետի 8 — 10,000 եւ Լազարեան վարդապետի 7000 տոլարին հետ :

Կրնա՞ք պնդել թէ Լոնտոնի կամ Մանչէսթըրի մէկ դրամատունէն ալ չէքի տետրակ մը չպիտի գտնուի :

Խնդիրը այն է որ, մեր բարձրաստիճան կղերը գիտէ փառաւոր ապրիլ, գիտէ դիզել, եւ միեւնոյն ատեն լալ :

Այս տեսակէտէն անմրցելի պիտի մնայ — ողջերէն — Պոլսոյ երբեմնի պատր· տեղապահը, Գէորգ արք· Ասլանեան, որուն գաղտնիքը ոչ իսկ Ակնցի «սարաֆ» մը կրցած է հասկնալ :

Դառնալով Ղեւոնդ արք·ի, Պոլսոյ մէջ մարդ չկար որ չգիտնար անոր փարթամ կեանքը :

Իզմիրցիներն ալ շատ մը պատկեռազարդ պատմութիւններ գիտեն այդ մասին :

Աթէնքի մէջ կ'ապրէր իբրեւ իշխանաւոր :

Երբ գնաց Մանչէսթըր, գտաւ մեծահարուստ վանատական մը, Մարքօպէյ, որ «ազգասիրաբար » կը հոգար իր «Պարզ քարոզներ»ուն ծախքը, եւ միշտ պատրաստ էր վարկ բանալու :

Եւ սակայն, հանգուցեալ եպիսկոպոսը միշտ կը սիրէր տրտնջալ :

Այն ատենէն որ, երբ Ամերիկա պիտի երթար, իբրեւ առաջնորդ, գանգատեցաւ թէ վրայ - գլուխ չունի, ոչ իսկ ներմակեղէն :

Ազնուական տիկիններ խորապէս ազդուած, հանգանակութեան ձեռնարկեցին եւ քանի մը հարիւր հաւաքեցին :

«Արի առաջնորդ»ը հագուած, սրնգուրուած գնաց Ամերիկա : Գնաց տեղաւորուեցաւ փարթամ հիւրանոց մը, Օթէլ Սէվիլ, յետոյ Մարթինիք, եւ « ապրեցաւ աղքատ, մեռաւ աղքատ» :

Իսկ երեք հազար տոլա՞րը...

Այսպէ՛ս է եղած մեր պատմութիւնը, դարերէ ի վեր :

Ինչո՞ւ բացառութիւն պիտի կազմէին Ղեւոնդները, որոնք շատ լաւ ուսումնասիրած են այդ պատմութիւնը :

Ուրիշ Ղեւոնդ մը չէ՞ր որ տարիներով կողոպտեց Երուսաղէմի վանքը, ուտելով - խմելով եւ հարստանալով « հանդերձ ընտանեօք »...

ՎԱՐԴԳԷՍ

Յունաստան ալ կ'արգիլէ Համայնավարութիւնը

Աթէնքէն կը գրեն թէ ներքին եւ ղատական նախարարութիւնները կը մշակեն օրինագիծ մը, որուն հիման վրայ համայնավարութիւնը օրէնքէ դուրս կը հռչակուի Յունաստանի մէջ :

Այս օրինագծին համաձայն, գոյութիւն ունեցող համայնավար կուսակցութիւնը կը լուծուի, ինչպէս կը լուծուին նաեւ համայնավար միւս կազմակերպութիւնները, ինչ կերպարանքով որ ալ ներկայանան անոնք : Դարձեալ, այս օրինագծով, վճռապէս պիտի արգիլուի համայնավար փրօփականտը եւ համայնավար գաղափարներու տարածումը, որ եւ է ձեւի տակ :

Այս նպատակը իրագործելու համար, պիտի արգիլուի համայնավար պաշտօնաթերթ « Ռիզօսփասթիս »ի ինչպէս նաեւ համայնավար կամ համայնավարամէտ ուրիշ որ եւ է թերթի, պարբերաթերթի կամ գրքի հրատարակութիւնը :

Օրինագիծը մօտ օրէն պատրաստ կ'ըլլայ եւ անմիջապէս պիտի յանձնուի Երեսփ· ժողովին վաւերացուելու համար :

Նոյն տեղեկութեանց համաձայն, այս օրինագիծը կը մշակուի ընդդիմադիր կուսակցութեանց հետ համախորհուրդ :

ԿԱՇԱՌՔԻ ՆՈՐ ԽՆԴԻՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Էնկիւրիի մէջ բանտարկուած է ծանօթ փաստաբան Սալէմ, կաշառք առաջարկած ըլլալով ելմտական նախարարութեան բարձր պաշտօնատարներէն մէկուն : Փաստաբանին հետ բանտարկուած է նաեւ Լէօն Ֆարաճ, որ Պոլսոյ մէջ ծանօթ է իբրեւ յանձնակատար : Թուրք թերթերու պատմածին համաձայն, երկու ամբաստանեալները 10,000 ոսկի կաշառք առաջարկած են պաշտօնատարին, որպէսզի Հեռաձայնի ընկերութեան մասին տեղեկագիր կազմած ատեն, պաշտպանէ ոսկեդրամով հաշուելու տեսակէտը : Ընկերութեան գրաւոր յանձնառութիւն պահանջած ըլլալով, Ֆարաճի նամակ յանձնած է : Յետոյ ժամադրութիւն մը նշանակած են գրասենեակին մէջ, ոստիկանները պահուած ըլլալով, ամէն բան իմացեր եւ յանցանքի մէջ ձերբակալեր են փաստաբանն եւ իր գործակիցը :

« Միլլիէթ » հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ամբաստանեալ փաստաբանի մասին·— Մէթր Սալէմ Սահմանադրութեան շրջանին է որ հրապարակ ելաւ եւ Սահմանադրութիւնը յաջորդող յեղափոխականներու կարգը դասուէր : Զայն հրապարակ հանողը եղաւ կախաղան հանուած Ճավիտը : Կարեւոր դեր մը կատարեց այն ատեն կնքուած փոխառութեանց մէջ, եւ պայմաններով դուրս հանեց այդ փոխառութիւնները որոնք այսօր կը ծանրանան ազգին վրայ :

Դարձեալ Սահմանադրութեան տարիներուն, Մէթր Սալէմ բազմաթիւ օ[illegible]եղանաւորներու ծանօթացուց յեղափոխութեան վարիչները, եւ անկէ վեր ազդակ մը եղաւ որ առաջին դերը ստանձնէ այսօր աշխատող գրեթէ օտար ընկերութեանց մէջ :

Էմմանուէլ Սալէմ, որ նախապէս Պոլսոյ մէջ ծանօթ էր « Սալէմ էֆէնտի » անունով, քիչ ատենէն կարեւոր դիրք մը գրաւեց եւ « Մէթր Սալէմ » դարձաւ. Այսօր, հոս թէ արտասահմանի մէջ, ճանչցուած է իբրեւ միջազգային [illegible] ելմտագէտ մը : Տարի մը առաջ, Թէրքօզի դիման առթիւ, ընկերութեան անունով բանակցութիւն կատարեց : Դեռ երկու շաբաթ առաջ ալ կը բանակցէր Հանրօգուտ գործավարութեան հետ, իբրեւ ներկայացուցիչը հան[illegible] ընկերութեան : Աթէնիայի նաւարանի ընկերութեան վարիչն էր, եւ [illegible] - Գարա Այտըն ընկերութեան վարչական խորհուրդին անդամ :

Նոր մանրամասնութեանց համաձայն, կաշառք առաջարկելու խնդիրը ծագած է հետեւեալ պարագաներու տակ·— Կազմուած ատեն, Պոլսոյ Հեռաձայնի ընկերութիւնը 495,000 ոսկիի ցուցուցած էր իր դրամագլուխը, բայց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս անգամ մեզի ցոյց պիտի տան Մոսկուան՝ աւելի մանրամասն: Կանուխկեկ մը կը պատրաստուինք ու կը սպասենք: Ահա եւ մեր հմայիչ առաջնորդուհին.

— Բարեւ, պարոններ, տոյդ կերպով կ'երդէ ան, այսօր ձեզ պիտի տանիմ «փրոֆիլաքթորիում», եւ յետոյ՝ Քրէմլին:

Կ'երթանք այդ հռչակաւոր փրոֆիլաքթորիումը, ուր կը հաւաքուին բոլոր հրջիկները որ այդ միջոցին Մոսկուա կը գտնուին:

Կը տեսնենք հետաքրքրական ղարմանատուներ՝ սայթաքած աղջիկներու յատուկ, որոնք համոզումով կամ երբեմն բռնութեամբ իրենց տխուր արհեստէն կ'անջատուին ու կը բերուին հոս: Առողջ պոռնիկները ընդհանրապէս կը նշանակուին վարչական գործերու կամ ճարտարարուեստի մէջ, միւսները կը դարմանուին եւ յետոյ զանոնք եւս կը նշանակեն գործի: Կը վերակրթեն զանոնք: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այս է որ՝ կը գտնուինք դէշ մատակարարուած փրանսական հիւանդանոցի մը մէջ: Հոս գտնուողները անտարբեր երեւոյթ մը ունին դէպի այս անընդհատ այցելութիւնները:

Բայց, երթանք աւելի անդին, դէպի հնազանդ մարդիկը, որոնք կը փափաքին մօտէն ընել պաշտօնական բացատրութիւնները: Զանոնք կը գտնենք «Լէնինեան անկիւն»ին քով, որ շինուած է իբրեւ պաշտամունք հանգուցեալ դիկտատորին, եւ որ ամբողջ սովետական Ռուսիոյ մէջ կը փոխարինէ սուրբերու երբեմնի անկիւնները: Կ'այցելենք նաեւ գրադարանը, քարոզչութեան այդ սիրելի վայրը, ուր ցուցադրուած են հսկայ նկարներ՝ պատուորներու եւ ոստիկաններու յատուկ, որոնք կը խորհրդանշեն հին ըէժիմը: Հոն կը տեսնենք նաեւ հին ըէժիմի պոռնիկներու հռչակաւոր տեղին նկարները, ինչպէս նաեւ այդ մասին բազմաթիւ փաստաթուղթեր: Ամէն մէկ տպաւորիչ նկար օգտագործուած է որպէս միջոց քարոզչութեան: Այսպէս, օրինակ, հոն կայ նկարը երկու սեւամորթերու որոնք կախուած են Ամերիկայի մէջ՝ ճերմակ աղջիկ մը բռնաբարած ըլլալուն համար: Այդ նկարը ներկայացուած է որպէս պատժուած սեւամորթ բանուորներ որոնք կախուած են պուրժուազիայի կողմէ, այն պատճառաւ որ... գործադուլ հռչակած են:

Մոսկովեան փողոցէն վերջ, հսկայ մայրաքաղաքին մէջ դիտելու արժանի ամենահետաքրքրական բանը անշուշտ Քրէմլինն է,—պալատներու գանգուած մը, զոր չկրցաւ խախտել Նափոլէոն:

Ուղեցոյց մարդը, զոր տուած են սովետները, պնդօրէն խորհուրդ կուտայ միայն արտաքին շրջագայութիւնը ընել Քրէմլինի: Որպէս դիտակից շրջիկներ՝ մենք եւս հնազանդօրէն կը հետեւինք այդ խորհուրդին:

Քրէմլ այցելութեան թոյլ կը տրուի հինգ օրը անգամ մը՝ նպատակ ունենալով կարելիութիւն տալ բոլոր շրջիկներուն, որոնք ընդհանրապէս հինգ օր կը մնան Մոսկուա՝ զայն տեսնելու համար: Մեզ ներս կը մտցնեն կարգով՝ երկու առ երկու՝ 6 կէփէականներով եւ 6 գաղտնի ոստիկաններով: Մենք 20 հոգի ենք: Ասիկա իրապէս խնդալիք բան է: Ներսը Քրէմլի մէջ կը գտնուին պալատներ, եկեղեցիներ եւ զօրանոցներ: Կան եւ հոյակապ ու ասֆալթէ փողոցներ: Ոճիրները կանխելու համար, ոչ ոքի կ'արտօնուի, այցելութեան ժամերէ դուրս, հոն մտնել: Արտաքին պատը պաշտպանուած է, միշտ, կրակելու պատրաստ զինուորներով: Կը տեսնուին զինուորներ, որոնք պատրաստ են կրակելու եւ երդիքներուն: Քրէմլի պալատներէն մէկուն մէջ կ'աշխատի Ստալինը: Այդ անունին արտասանութեան ներշնչման վախը այնքան մեծ է որ երբ դիկտատորին համար սովորական ծանօթութիւններ կ'ուզենք, մեր առաջնորդուհին կը ցնցուի եւ, շփոթած, անհասկնալի բաներ կը մրմռայ: Կէփէու բառը սարսափի նոյն ազդեցութիւնը կ'ընէ:

Որպէսզի աւելի լաւ հսկողութիւն ըլլայ մեր վրայ, իբրեւ օժանդակ մեր առաջնորդուհիին՝ մեր ետեւէն կուգայ ամէն մէկ սրահի հսկիչ կին կամ աղջիկը:

Անոր քով հագուած չէկիստ մը, չորրորդ անձ մը, «հրջիկ» մը, որ, իբրեւ թէ շատ կը հետաքրքրուի այն հաւաքածոներով որոնք մեզ կը հետաքրքրեն: Այդ մարդուն վրայ մանրամասնութիւն մը կը զարմացնէ մեզ. — անոր վերարկուին տակէն 15 սմ. դուրս է ելած սուր մը: Անշուշտ, այդքան շատ հսկիչներու հսկողութեան տակ, թանգարանը կը թողունք ողջ եւ առողջ:

Կը մօտենանք «սովետական սուրբ սրբոց»ին, Լէնինի դամբարանին, որ ընդհանուր պաշտամունքի առարկայ է, ինչպէս ամէն մէկ կրօնի հիմնադիրը: Այն բանուորները որոնք ինկած են յեղափոխութեան միջոցին, թաղուած են Քրէմլի մօտ: Հարկ էր, սակայն, որ հանգուցեալ Լէնինը բաժնէր անոնց վայրը: Բայց այն մեծ ծառայութիւններուն պատճառով, զորս ան ըրաւ ի նպաստ յեղափոխութեան, անոր համար շինած են դամբարան մը՝ կարմիր ու սեւ մարմարէ, արդիական ոճով, միանգամայն պարզ ու լայնատիկ: Այցելութիւնները տեղի կ'ունենան ժամը 5 — 7ին: Երբ ժամը 5ին հոն կը հասնինք, կը սպասեն հարիւրաւոր Ռուսեր՝ իրենց սովորական համբերութեամբ: Անշուշտ, մենք ուղիղ կ'անցնինք — առանձնաշնորհը «ինտուրիստ»ի: Այս նոր Մէքքէն սարքաւորումը շատ տպաւորիչ է: Ռուսերը եփած են այդ արուեստին մէջ: Ամէն մէկ անկիւն կը տեսնենք զինուորներ, որոնք արձաններու նման պատրաստ կեցած են: Անոնց թաթարի տեսքը գերեզմանային գաղտնիքին հետ ընդհանուր գիծ մը ունի: Ներս կը մտնենք: Ուղղանկիւն սնտուկի մը մէջ, որ ամբողջովին ապակիէ է, կը հանգչի Լէնինը՝ գլուխը կրթնցուցած Փարիզի «կոմմունա»յին դրօշէն փրցուած կտորի մը: Թարմացումի կատարելագործեալ մէթոտի մը շնորհիւ, մարմինը արտակարգօրէն լաւ պահուած է: Կարծես կը շնչէ: Կ'անցնինք երկու առ երկու. այս է կարգը: Մենք, տեղեակ չըլլալով, կ'անցնինք իրարու ետեւէ՝ որպէսզի աւելի լաւ տեսնենք: Բայց, զինուոր մը մեզի կը յիշեցնէ կարգը ու մենք կը հնազանդինք:

Այժմ մտնենք եւ հակակրօնական թանգարանը: Առաջին սրահը կը պարունակէ հեռադիտակային հոյակապ նկարներ: «Ահա թէ ինչ կը նշանակեն այս բոլորը,— կ'ըսէ մեր առաջնորդուհին — շնորհիւ հեռադիտակին, մարդիկ յաջողած են ուսումնասիրել աստղերը եւ ցոյց տալ նիւթական անկարելիութիւնը՝ աշխարհը վեց օրուան մէջ ստեղծելու, ինչպէս կը շեշտուի Աստուածաշունչին մէջ»: Ինչպէս կ'երեւի, այս թանգարանը սարքաւորողները Աստուածաշունչը մեկնած են տառական իմաստով՝ փոխան խորհրդապաշտական բացատրութեանց: Կը տեսնենք սրիկայ քահանաներու զանազան նկարներ: Ծանօթ գործակալ — դրդիչ Կափոն քահանան, որ 1905ին խումբ մը բանուորներ տարաւ դէպի Ձմեռնային պալատը, ուր անոնք սպաննուեցան արագահարուածով: Ցետոյ՝ հանրածանօթ Րասփութինը, որուն արկածախնդրութիւնները դեռ եւս թարմ են մարդոց յիշողութեանը մէջ:

Մեր այցելութեան վերջաւորութեան կը տեսնենք Քերենսկիի լուսանկարը, որ յանցաւոր կը նկատուի այն պատճառաւ որ Ռուսիոյ մէջ վերահաստատած է մահուան պատիժը: Վերջինին անկումէն անմիջապէս յետոյ, մահուան պատիժը վերցած է: Այսուհանդերձ, մենք հարց կուտանք մեր առաջնորդուհիին թէ ինչպէս կարելի է որ, առանց մահուան պատիժի, Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ հրացանազարկ ըլլան այդքան մարդիկ յեղափոխութենէն ասդին: Ու ան մեզի կը պատասխանէ սառն կերպով.— «Բայց ատիկա երբեք մահուան պատիժ չէ, այլ՝ հանրային գերագոյն պաշտպանութիւն»:

Այն օրը երբ մենք հասանք, օտեսյին ռուս նկարիչներուն մէկ ցուցահանդէսը: Մենք հրաւիրուած էինք իբրեւ թանկագին հիւրեր: Մեզ կը նկատեն, իրապէս, առաջին կարգի հրջիկներ: Իսկ Մոսկուայի մէջ, այդ միջոցին, միայն չորս հատ են այդպիսիները: Միահնչիւն ձայնով մը, մեր առաջնորդուհին մեքենականօրէն մեզի կը յանկերգէ իր դասը.— «Սովետներու կառավարութիւնը պէտք է հետզհետէ աւելի գոհացնէ բանուորութեան եւ գիւղական բնակչութեան հոգեկան պահանջները»:

Մեզմէ զատ հոս կայ հասարակութիւն մը՝ զանազան մօդեռնիզմներէ, որոնք ոտքի եւ իրարու սեղմուած կը մնան: Երբ կ'արտասանուի մագնիսական «ինտուրիստ» բառը, մեզի ճամբայ կուտան եւ մենք առաջ կ'անցնինք: Մեզ կը տեղաւորեն շատ հանգիստ կերպով: Անշուշտ, ամէն բանէ առաջ ճառեր: Ցաջորդաբար կ'ունկնդրենք ընկեր Պուպնովը, լուսաւորութեան ազգային գործավարը, Մոսկուայի Սովետներու նախագահը Մոլոտովը եւ պաշտօնական նկարիչ Պրոտաքին: Ամէն մէկ ճառէ յետոյ մասնաւոր փողեր հանդիսաւորապէս կը հնչեցնեն միջազգայնականը: Բոլոր ներկաները զայն կ'ունկնդրեն ոտքի: Գոհունակութեամբ կը տեսնենք երկու կիներ դիւանագիտական մարմնէն, որոնք Փարիզեան ձեւով հագուած են եւ, որպէս այդպիսիներ, միակն են այստեղ մեր տեսած կիներուն մէջ: Այն ինչ որ Փարիզի մէջ բնականոն է, հոս կը թուի բացառիկ:

Վերջին ճառէն յետոյ, կը կտրեն կարմիր ժապաւէնը եւ այցելութիւնը կը սկսի: Կը տեսնենք գեղեցիկ նկարներ, մէկ քանի տեսարաններ եւ շատ մը պարագաներ — յեղափոխութեան յատուկ — պատնէշներով եւ ահարկու պաշտպանողներով եւ ի վերջոյ Մարսիլիոյ նախկին նաւահանգիստէն պատկեր մը՝ որ հովանաւորուած է կարմիր դրօշով եւ ուր կ'երեւի խանդավառ ամբոխ մը եւ նաւազներու մեծ խումբ մը որ կը ծափահարէ յեղափոխութիւնը: Ահա, իրապէս, բան մը, որ պիտի զարմացնէր մեր բարի նաւազները: «Բայց, կ'ըսեմ մեր առաջնորդուհիին, ես երբեք լսած չեմ նման բան մը, նկարիչը ո՞ւրկէ առած է այս նկարին գաղափարը»: Իսկ ան, ինչպէս ամէն հարցումի առթիւ, խուլ կը ձեւանայ:

Ա. ԹԻԷՌԻ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1920ի գարունն էր:

Իրիկուն մը, երբ եղբայրներէս մէկը սենեակ մտաւ եւ մեղմ ձայնով ըսաւ.

— Մօրաքոյրս շատ խնդրեց որ բարեհաճիս իրեն այցելել անգամ մը:

— Ո՞ւր կը բնակի ձեր մօրաքոյրը:

— Քաղաքէն դուրս չէ, եւ ոչ ալ շատ հեռու: Եթէ կ'ուզես կ'առաջնորդեմ: Վաղուան համար փափաք յայտնեց, եւ ըստ այնմ պիտի սպասէ ձեզի կէսօրին:

— Ի՞նչ կայ կարեւոր, բան մը չըսա՞ւ ձեզի:

— Ոչ, միայն գիտեմ որ ընծլիք մը ունի.

«Ընծլիքնե՜ր» ...որ այնքան կը շատնային ու հետաքրքրական կը դառնային այդ օրերուն, ամէն կողմ: Ամէն մայր ու մօրաքոյր, քոյր ու հօրաքոյր ընծլիք ունէր, ու կ'ուզէր, լեցնել ազգ. հաստատութեան մը մէջ:

Միւս օրը, որոշեալ ժամուն հետեւեցայ բախտակից եղբօրս, ու բարեւեցի մօրաքոյրը:

Մօրաքոյրը, որ հազիւ 40 տարեկան աշխոյժ տիկին մըն էր, զիս տեսնելուն պէս ժպիտով լեցուեցան աչքերը, մեր որպիսութեան մասին քանի մը հարցումներ ըրաւ, եւ շարունակեց.

— Մեր ներքնայարկը, խուցի մը մէջ պահուած սնտուկ մը կայ, փոքր սնտուկ մը: Ու քեզ կանչեցի, որպէսզի տեսնես պարունակութիւնը ու զայն ապահովիս փոխադրելով առաջնորդարան, որբանոց կամ ուրիշ տեղ մը, ուր որ յարմար տեսնես:

— Ի՞նչ է պարունակութիւնը:

— Մի՛ աճապարեր:

Փութով թեթեւ ճաշ մը ըրինք, ու սուրճէն վերջ, ես եւ ինք առանձնացանք ներքնայարկ, ուր մոմ մը վառեց, եւ անոր լոյսով նեղ անկիւն մը առաջնորդեց:

Անկիւնը, հինցած տախտակի կտորներու եւ չուլերու կոյտէն դուրս քաշեց սնտուկ մը, որ իրապէս մեծ չէր, բայց լեցուն ու ծանր էր:

— Այս սնտուկը կը պարունակէ ամուսնոյս քրոջ որդւոյն գիրքերը: Անձեռնմխելի մնացած է, շնորհիւ Հարիւրապետ Xին, որ այս տունը բնակեցաւ —եւ կործանումէ պաշտպանեց ի սէր Արշալոյսին(1):

Սնտուկը կղպանք չունէր: Կափարիչը երկու չարժիչներով գոցուած էր, որոնք ետ առաւ դիւրութեամբ եւ աջ կողմը, մետաղէ փոքրիկ բլթակ մը սեղմելով բացաւ: Բոլորն ալ կիսատ մնացած այլեւայլ ձեռագիրներու տետրակներ, նկարներու լեցուն ալպոմ մը, եւ ապա տասը - տասնհինգ գրքեր, որոնց մէջ, մէկը ապահովուած էր գեղազարդ փաթթոցի մը մէջ:

— Չեմ գիտեր ես, տղաս, Արշալոյսը կ'ըսէ թէ սնտուկին տէրը այս գիրքը յաճախ կը կարդայ եւ սեղանէն անբաժան կը պահէ: Ես ալ գիտեմ որ միշտ այս գրքի մասին կը խօսէր, ո՜խ... իմ ամուսնոյս եւ մանաւանդ զաւկիս, Սեդրակին: Կ'ըսէր թէ՝ «նոր սերունդը պէտք է կարդայ, միշտ կարդայ այս գիրքը, որպէսզի լաւ գիտնայ թէ ինչ ենք հիմա մենք ու ինչ պէտք է ընենք»: Անոր անվերադարձ մեկնումէն վերջ, Արշալոյսը զայն փաթթած է այս գեղեցիկ կտորին մէջ:

— Այս ալ իմ տրամադրութեան կը յանձնէ՞ք:

— Այո՛, տղաս, բոլորն ալ տար ուր որ կ'ուզես: Տար որբանոց, տուր որբերուն որ կարդան եթէ չեն հասկնար, կարդայ դուն եւ բացատրէ անոնց: Հոս բանի մը չեն ծառայեր ու կը լճանան: Հարիւրապետ Xը ուրիշ սնտուկ մը լեցուն գրքեր այրած է: Ասոնք ալ ուզած է այրել, բայց Արշալոյսը ճարպիկ եղած է արգիլելու:

Ու աւելցուց խոր հառաչանքով.

— Ախ... ասոնց տէրը, կորիճը, կ'երեւի թէ գիտէր որ մեր գլխուն այս զուլումը պիտի գայ, եւ ատոր համար դադար չունէր, կ'ուզէր որ միշտ ըսէր, պատմէր, սորվեցնէր: Կ'ուզէր որ ամէն ժամ սերտէր իր գիրքերը եւ անոնց ուղնուծուծը հասկցնէր բոլորին:

Եւ անհամբերութիւն մը կը սասականայ, հապճեպով կը քակեմ փաթթոցը ու կը կարդամ կողքին ճակատը.

Միքայէլ Վարանդեան

Խորագիրը՝

Վերածնուող Հայրենիքը եւ մեր դերը

(Դաշնակցութեան քսանամեակին առիթով)

Արժէքաւոր, շատ արժէքաւոր գիրք մըն է անշուշտ, մրմռացի ինքնիրենս եւ առանց էջ մը բանալու, զայն հետս տարի քանի մը գիրքերու հետ, եւ մնացեալն ալ, ուրիշ յարմար օր մը փոխադրելու որոշումով դարձայ որբանոց:

Եւ այնուհետեւ—, Ազգ. Առաջնորդարանի չարչարուած, իրապէս որբանոց դարձած ու որբերուն պաշտպանութեան յատկացուած պարկերուն մէջ, Վարանդեանի այս գիրքը քանի՞ անգամներ թերթատեցի եւ, թերթատեցին որբերը ճանչնալու հեղինակը, սերտելու հայրենիքը:

Չեմ գիտեր:

Բայց գիտեմ որ Վարանդեանի, այն խորապէս հմուտ Հայուն, մեծապէս իմաստուն հայրենասէրին եւ տեսաբանօրէն առաջնակարգ յեղափոխականին մահուան բօթը իմ ճակատըս կը քերէ:

Անոր յիշատակին առջեւ, անցած օրերու, անծանօթ երիտասարդին արի ու գեղեցիկ արտայայտութիւնը կ'երեւակայեմ: Զրկումներու եւ տրտմութեանց քաջարար դիմագրող որբ եղբայրներուս հիանալի ոգեւորութիւններուն կ'անդրադառնամ, ու բաղձանք մը կը յարուցանեմ եւ հոգիս իր բոլոր ուժովը կը տենչայ կանչել. «Կ'ուզեմ, կ'ուզեմ որ այսօր աւելի զօրաւոր եւ աւելի ուժգին թափով սիրենք հեղել, կրկնել Վարանդեանը, սիրենք սերտել ինչպէս վերածնուող հայրենիքը եւ ճանչնալ մեր դերը»:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

(1) Արշալոյսը, վերոյիշեալ կնոջ ամուսնոյն ազգական երիտասարդ աղջիկ մըն էր, որ 1923ին յաջողեցաւ ազատիլ ու անցաւ Ամերիկա: Կ. Խ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԸ

»»»• •«««

ՖԻԼԻՊԷ, 19 մայիս.— Երէկ, երկար թղթակցութեամբ մը, պարզեր էի դահլիճի տագնապին էութիւնը: Ու ըսեր էի թէ ներկայ խորհրդարանը արմատական լուծում մը չի կրնար տալ անոր:

Այս առաւօտ, ամբողջ երկիրը ինքզինքը գտաւ կատարուած իրողութեան մը առջեւ: Նոյն իրողութեան առջեւ գտնուեցան նաեւ Պ. Մուշանով ու իր երբեմնի նախարարները, որոնք կը կարծէին այսօր փոխադարձ համաձայնութեամբ լուծել տագնապը: Ցարը, սակայն, որ վերջերս աւելի նկատելի միջամտութիւն մը կ'ընէ երկրին գործերուն, բանակի վարիչներուն հետ, ամէն մէկը դրած էր իր տեղը՝ Պուլկարիոյ տալով զօրաւոր կառավարութիւն մը: Եւ ատիկա շատ արագ եւ կարուկ:

Առտուան ժամը մէկին, մայրաքաղաքն ու ամբողջ երկիրը տիրապետութեանը տակ կը գտնուէր բանակին: Ճիշդ այն ձեւով ինչպէս եղած էր 9 յունիս 1923ին՝ Սթամպուլիյսքիի տապալումով: Առտուան ժամը երեքին մայրաքաղաքի խմբագրութեանց կը հաղորդուի իրենց թերթերը լոյս ընծայել այնպէս ինչպէս շարուած են անոնք, առանց որ եւ է լուր տալու կատարուածի մասին: Նոյն պահուն, հրաժարեալ բոլոր նախարարները տնային բանտարկութեան ենթարկուած էին: Իսկ գաւառային բոլոր քաղաքային եւ ոստիկանութեան պետերուն յանձնարարուած էր «առաւօտ դուրս չելլել»: Պ. Մուշանով, տեղեկանալով որ իր տունը պաշարուած է հեռախօսը կ'առնէ փնտռելու համար պատերազմական նախարարը.

— Կանչեցէք պատերազմական նախարարը:

— Անհատական խօսակցութիւնը արգիլուած է:

— Բայց ես վարչապետն եմ:

— Դուք այլ եւս վարչապետ չէք:

Եւ հեռախօսը կը փակեն:

Սարսափի ժամեր կ'ապրի հողագործական պետը՝ Կիւչէվ: Կը կարծէ թէ Ցանքովն է որ պետական հարուած կ'ընէ (Սթամպուլիյսքին տապալողը):

Ուշագրաւ է այն պարագան որ նոր դահլիճին անդամներէն ոմանք եւս

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

Բայց չտրուեցաւ իր ուժաքամ սրունքներուն բարձրանալ մինչեւ «կատար»ը երազուած: Այն ատեն, հիւանդ մարդու հոգեբանութեամբ, բերաւ անմատչելին՝ իր հոգիին.—

Հոգիիս կը թափին
Կարծես թէ
Մրմունջները երկինքին
Արծաթէ:

Բնութիւնը Զարիֆեանի մօտ, ինչպէս ամէն հարազատ խառնուածքով բանաստեղծի, կը դադրի ըլլալէ անարեւ ու անհաղորդ երեւոյթ մը, այլապէս գեղեցիկ ու գրաւիչ, ու կը յայտնուի ներքին խռովքներուն ու խորհուրդով: Շնչաւորուած, մարդկայնացած բնութիւն մը՝ որ մօտ ու մտերիմ կը զգայ իր հոգիին, ու կը սիրէ զայն իբրեւ մխիթարանք մը, բարեկամ կամ սիրական:

ՄԱՀ.— Հոս անհրաժեշտ կը դառնայ բաղդատութեան կամրջ գիծ մը նետել Զարիֆեանի եւ զինք կանխող մեր միւս երկու «եղերաբախտ» սերունդներուն, Դուրեանի եւ Մեծարենցի միջեւ: Այս հարկադրանքը՝ ոչ այնչափ իրենց ճակատագրին ողբերգական նոյնութենէն, որքան իրենց հոգեկան բուրվառէն յորդող բուրումին ժահերդակ տրամութենէն: Դուրեան, գերագոյն ժայթքումով մը, կ'ուզէ անողոք նախասահմանումին դէմ իր ընդվզումը հայցող աստուածացումի: Մեծարենց ուզեց դիտակից ու բանաստեղծ մօտեցումի մը մէջ խեղդել ուրուականը մահուան վհուկին՝ որ սակայն կը հետեւէր իր քայլերուն ու կը հսկէր յաւէտ իր սնարին, գաղափարուն, վարսերուն գիշերը տարածելով անոր անուրջներուն պայծառութեանը դէմ: Զարիֆեան փորձեց իր «չքեղ արհամարհանք»ին խորխտանքովն ու «հեղնանք»ին փիլիսոփայ ժպիտը կանգնել ընդդէմ «սեւ ճամբորդ»ին, որ կուգար «իր արծաթէ մանգաղով»: Ուզեց իր հոգիին չքեղութիւնը հակադրել ճակատագրի ոխերիմ հարուածներուն, բարձրացընելով ըմբոստ եւ արու իր ձայնը՝

Ճառագայթ կայ հոն՝ իջած անհունէն...
Զուհերն հարուածիդ լոկ ոսկորներս են:

Բայց մնաց ընդմիշտ մահուան յաղթանքին ճնշումին տակ, ճնշում՝ որ յաղթահարեց ի վերջոյ անոր [illegible] ջիղերուն դիմադրութիւնը: Եւ այն ատեն զահակործան իր հոգին ըղձաց, թէ ի զուր էր ճիգը «հիւանդ բազով» իր ճրագը վառելու: Որովհետեւ՝

Հոգւոյս մէջ անէծք՝
Մեծ հողակոյտեր
Կարծես կը փորեն:

Իր անկարելի հանդարտութիւնովը՝ յառաջացող փոթորիկին դէմ՝ կը նմանի քիչ մը այն տղուն որ կը մնայ գիշերին մէջ առանձին, որ վախնալու համար իրմէ զարհուրանքը արշալուող ստուերներուն, կը փորձէ սուլել զուարթ երգ մը համարձակ: Բայց իր ձայնին դաւաճան թրթռումը կը մատնէ հոգին: Ու երբ կ'ըսէ՝

Տակաւ քանի ցուրտ կ'ըլլայ ահաւոր,
Հոգիիս մէջ պայծառութիւն մը կ'իջնէ,

Դուն կը լսես ձայն մը ուրիշ որ կ'երկարաձգուի հովին մէջ.—

Այս գիշեր հով կայ...
Ծո՛յր, հաւատա՛ որ
Հոգւոյս մեծաւոր
Այս գիշեր մահ կայ:

Եւ հակառակ իր հպարտ հոգիին պատգամած օրէնքին՝

Ոչ իսկ հառաչ մը հանել
Ճամբուն վրայ այս անել

իր բառերը կը հեծեն, խորունկ ու սարսռազին՝

Գիշեր չեղած՝ ի՜նչպէս նայիլ անքունին...

Ի՜նչպէս նայիլ, ի՜նչպէս նայիլ ... Երբ մանաւանդ երիտասարդ ես ու առնական, ու նայուածքիդ դէմ բացուող ծիածաններու տենչը ունիս, տենչը՝ կոյսերու ու գեղեցիկ իրիկուններու, երբ «հովը, մազերը թափած, կուգայ երգել դրացի ու դիւթական անտառին մէջ»:

Մահուան ծամածուռ ու դաժան տեսիլքը սակայն երբեք չկրցաւ բարձրացնել Զարիֆեանը հանճարեղ ու անմահ ըմբոստացումներու, ինչպէս պատահեցաւ Դուրեանին, եւ ոչ ալ յաջող ըրաւ իր մօտ տաւիղը չքեղ համակերպութեան եւ կամ կամ սէր մոռացումին, որ ունեցանք իր հոգեհայր Մեծարենցէն: Իր մահուան երգերը կը յատկանշուին իրենց հազատ ու կոյս թախիծովը, ու բառերուն արտասուող մեղեդիովը: Իր երգերուն է յատկութիւնը՝ ուղեղէդ առաջ սիրտդ երթալու եւ անկէ տարածուելու միսերուդ, տրտում դողի մը մէջ պահելու համար զանոնք: Ատկէ՝ անմիջականութիւնն իր յուզումին, որ կը յափշտակէ համակրանքդ:

Զարիֆեանի մահուան երգերը կը ստեղծեն խունկի բոյրով ու շարականի յամեցող արձագանգով թաթաւուն մթնոլորտ մը, որ կը մշուշէ աչքերդ արցունքով, եւ հոգիիդ կուտայ խորունկ տրտմութիւն մը աղօթքի:

×

Մենք տուինք ընդհանուր շրջագիծը իր գործերուն, ուր մահուան մռայլ ու սլացիկ նոճիներուն քովն ի վեր, իրենց պզտիկ բաժակները կը բանան տակաւին ծաղիկները կարօտի ու տենչանքի: Հոն է դարձեալ որ կը բանկի երբեմն մօրենին հեթանոս ապրումներու:

Բռնազբօսիկ ճիգ մը պիտի ըլլար իր մէջ փնտռել ողբերգութիւնը մեր ցեղին մեծ նահատակութեան: Նախ՝ ցնցումին ահաւոր մեծութիւնն ու միրձաւորութիւնը կը դահէին ջիղերը ամուլ ընդարմացումի մը մէջ ու կ'ընծայէին զանոնք անընդունակ՝ արուեստի բարձրութեան տանելու սարսափները մղձաւանջին: Յետոյ՝ իր հոգիին տառապանքը, որ կը քըրքջար «ալ դուն իմս ես, հպարտ տըղայ», կ'ընէր իր նայուածքը այլամերժ, ու կը սեւեռէր զայն իր ներքին քայքայումին: Չի բաւեր իր մէկ կտորին վրայ (Ծառը) ենթադրութիւններ ընել, ատկէ մեկնելով համոզուելու համար իր մէջ երգիչը մեր տառապանքին: Զգայուն ու ղջայուն տղայ՝ ի արկէ չէր կրնար անտարբեր մնալ աշխարհի ամէնէն ահարկու եղեռնին դէմ: Բայց այդ եղեռնը, իր փշրուած գանկերովն ու մխացող աւերովը, չունեցանք Զարիֆեանի, եւ նոյն իսկ որոշ չափով մը, տակաւին ոչ մէկ բանաստեղծի գործին մէջ, պատճառներով՝ որոնք աւելի մանրամասնել անտեղի պիտի ըլլար հոս: Այդ ողբերգութիւնը անպայման ունեցաւ իր անդրադարձը անոր քերթուածներուն մթնոլորտին ու խորքին կազմութեան մէջ, քալեցնելով միշտ տողերուն յատակէն կարմիր գիծ մը թախիծի:

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

(4)

անակնկալի են եկած: Ծանօթ է որ պատերազմական նախարարը նոր էր նշանակուած: Այս վերջինը չի համաձայնիր նոր դահլիճին մէջ մտնել: Բոյկոպէս կը փոխարինուի ուրիշով մը: Զախարիէվ, երկաթուղիներու եւ հանր. շինութեանց նախարարը, որ լուծեալ երեսփ. ժողովի փոխ-նախագահն էր, կը կարծէ թէ ձերբակալուած է՝ երբ զինուոր. հրամանատարութիւնը կը տանին զինքը՝ կէս գիշերը անց: Հողագործական էր, կիւչեվէն բաժնուեցաւ: Կիւչեվ խոստացաւ աթոռ մըն ալ իրեն ապահովել: Սթամպուլիյսքիի անկումին փախած էր Եուկոսլավիա ու վերադարձաւ ներումով: Իր նշանակումը դարձանք պատճառեց ամբողջ երկրին, մանաւանդ երկաթուղիներուն գլուխը, որովհետեւ ամբողջ այդ տարրը միշտ դէմ էր եղած երկրին այդ ցանցը հողագործականներուն յանձնելու: Իր նշանակումը կրնայ ըլլալ հետեւեալ պատճառներով,— Պ. Զախարիէվ պահելով հանդերձ իր կուսակցական կապը, ներքնապէս ու գաղտնօրէն համած կրնայ ըլլալ «Զվէնօ» քաղաքական խմբակցութեան, որ այժմ իշխանութեան գլուխն է: Ինք եւ Կիւկոյալ եւ պուլկար ընկերակցութեան քարտուղարն է: Իրմով կ'ուզեն, թերեւս, հողագործական զանգուածը կապել դահլիճին:

Նոր դահլիճը, ինչպէս ըսի, կազմուած է «Զվէնօ» (Օղակ) խմբակէն: Գրեթէ զինուորականներու դահլիճ մըն է: Վարչապետ Պ. Գ. Կէօրկիէվ Լիափչեվի դահլիճին մէջ երկաթուղիներու նախարար էր: Հազուագիւտ այս դէմքն է որ հրաժարեցաւ ատենին՝ սկզբունքի վէճ ունենալով: Ճանչցուած է իբրեւ կորովի ու պատուախնդիր անձնաւորութիւն: Ինքն էր, դարձեալ, 1923ի պետական հարուածի գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկը:

Դահլիճը ունի արմատական բարեկարգութեանց ծրագիր մը: Լուծուած է խորհրդարանը: Առ այժմ չեն խորհիր նոր ընտրութիւններ կատարել: Ապագայ խորհրդարանը պիտի ունենայ միայն 100 երեսփոխան: Նախարարներու թիւն ալ իջած է 9ի: Պետական բոլոր ինքնաշարժները ջնջըւած են: Առաջին ծանուցագիր յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ ցարը բանակին հետ կատարեց այս փոփոխութիւնը՝ երկրին ծանր վիճակը թեթեւցնելու համար, համաձայն մեծ պետութեանց տրամադրութեանց եւ դրացիներուն հետ սերտ յարաբերութիւն մշակելու առաջադրութեամբ: Արդէն իսկ, «մաքրագործուած» է «Մինա» հանքածուխի վայրը, որ հողագործականներու բոյն մը դարձած էր: Ցատկանշական է որ նոր դահլիճը «կառավարութեան հրահանգները ի զօրու կը նկատէ Պուլկարիոյ բոլոր մասերուն մէջ», կ'երեւի ակնարկելով այն սահմանամերձ շրջանին, ուր տիրող կազմակերպութիւնը հաճոյքով չի դիտուիր Պելկրատի կողմէ:

Վարչապետը խօսեցաւ իր առաջին ճառը, այսօր, ազգային անթենով:

Ժողովուրդը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, թեթեւութիւն մը զգաց, երբ 11ին փողոց ելլելու արտօնութիւնը առաւ ու տեղեկացաւ իրողութեան: Որովհետեւ, ամէն ողջամիտ մարդ այլեւս ձանձրացած էր այնտողակալ սակարկութիւններէն որոնք կը տարուէին աթոռներու շուրջ, 3 տարիէ ի վեր, մինչ երկիրը օր օրի ծանրացող տագնապին տակ կը ճնշըւէր: Աւելորդ է ըսել թէ նոր դահլիճը գլխաւոր պաշտօնէութիւնը պիտի փոխէ: Իր ծրագրին մաս կը կազմէ նաեւ պաշտօնէութեան դիրքը ապահովել եւ զայն ենթակայ չընել կուսակցական քմահաճոյքներու, քաղաքապետներն ու գիւղապետները նշանակել, վերջ տալով ընտրութեան ձեւին, վերջ տալ նաեւ դպրոցական հոգաբարձութեանց ընտրութեան, որպէս զի նոր սերունդի դաստիարակութեան կարեւոր հարցը հիմնական ու հետեւողական ձեւով տարուի, լուծել բոլոր հակապետական կազմակերպութիւնները եւն.:

Ներկայ դահլիճը անվերապահօրէն Ֆրանսական քաղաքականութեան կողմնակից է: Այնպէս որ սերպեւ-պուլկար մերձեցումը այլ եւս իրականութիւն պէտք է նկատել:

Հետեւապէս եւ Թէվֆիք Րիւշտի, կրնայ այլեւս ... կռնակի վրայ քնանալ:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի երկու օրը Մարսէյլի մէջ

»»·««

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ).— Կիրակի, 20 մայիս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի տեղական մասնաճիւղը սարքած էր մարզահանդէս մը, Ժան Պուէնի մեծ կրկէսին մէջ, ի պատիւ Փարիզի սկաուտական վերին մարմնի պատուիրակութեան որուն մէջ կը գտնուէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր եւ սկաուտական ազգային պետ Պ. Գրիգոր Յակոբեան եւ իր ատենձանաւոր վարիչները եւ խմբապետները, Պ. Պ. Ժիրայր Մինթանճեան, Միհրան Քիւրքճեան, Օննիկ Դարբինեան եւ ուրիշներ: Մարսէյլի սկաուտական վարիչները եւս Պ. Փափազեան եւ Ճինկէօզեան կը մասնակցէին այս հանդիսութեանց իրենց սկաուտներով, որոնք եկած էին Մարսէյլի արուարձաններէն, Սէն Լուէն, Պոմոնէն եւ Ս. Մարկրիթէն, մաքուր եւ օրինակելի տարազներով:

Տեղի ունեցան գնդակախաղի մրցում մը եւ մարզական ուրիշ քանի մը խաղեր: Իսկ սկաուտները կատարեցին տողանցք մը, իրենց դրօշակին առաջնորդութեամբ, իրենց ընդհ. պետին առջեւ:

Յետոյ տեղի ունեցան սկաուտական խաղեր եւ մարզանքներ, պարկարշաւ, արգելարշաւ, «ձիարշաւ», պարանաձգութիւն եւն. եւն.:

Խաղերէն վերջ, ընդհ. պետը բոլոր սկաուտները աչքէ անցուց եւ խմբապետներուն պէտք եղած բոլոր հրահանգները տուաւ: Ժամը եօթին ցրուեցան ժողովուրդը եւ մարզիկները:

⁂ Երեկոյին, հայկական ճաշարանի մը մէջ, թէյասեղան սարքուած էր ի պատիւ օրուան հիւրերուն, Մարսէյլի Հ.Մ.Ը.Մ.ի տեղական վարչութեան կողմէ: Ներկայ էին վաթսունի մօտ անդամներ եւ համակիրներ: Թէյասեղանը բացաւ ընդհ. քարտուղար Պ. Կարօ Ուչաքլեան որ, Միութեան նպատակը եւ ոգին բացատրեց խառցած բառերով: Յետոյ խօսք առաւ ընդհ. պետ Պ. Գրիգոր Յակոբեան շեշտելով.

— «Հ.Մ.Ը.Մ.ը, մարմնամարզական Միութիւն չէ, այլ մարմնակրթական: Ան չի պատկանիր որ եւ է կուսակցութեան:Անոր դուռները բաց են բոլոր հատուածներուն առջեւ: Մեր ծրագիրը յստակ է եւ որոշ,— տալ ձեռներէց, կորովի, համերաշխ, առողջ եւ հայրենասէր սերունդ մը ոգին: Մեր դռնէն ներս ազատ են բոլոր յարանուանութիւնները եւ կուսակցութիւնները: Եւ դաստիարակային խտրութիւն չենք դներ: Մենք պիտի աշխատինք բոլոր հայ պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը դաստիարակել մեր ոգիով եւ զայն տալ հայրենիքին»:

Այս առթիւ կարդաց զինադադարի շրջանին, առաջին երդման արարողութեան միջոցին, օրուան պատրիարք Զաւէն արք.ի գեղեցիկ քարոզը, եւ նկարագրեց այն թափօրը որ կազմուած էր յուլիս 14ի առթիւ,ջերմ գոհունակութեան արժանանալով:

Բանախօսութիւնը վերջացաւ երկարատեւ ծափերով:

⁂ Հոգեգալուստի երկրորդ օրը, երկուշաբթի, կրկին դաշտային հաւաքոյթներ տեղի ունեցան Սէն Լուի եւ Պոմոնի մէջ, ուր եւս ժողովուրդը ոգեւորութեամբ հետեւեցաւ մեր սկաուտներու այս գեղեցիկ շարժումին:

Պոմոնի վարչութիւնը, այս առթիւ դաշտային ճաշ մը սարքած էր ի պատիւ հիւրերուն: Բոլոր սկաուտները իրենց դրօշակին ներքեւ, բարեւի կեցած էին: Լուսանկարի գործիքները կը բանէին ամէն ուղղութեամբ:Եւ Պ. Յակոբեան հոս եւս, յուզուած, բացատրեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի նպատակը եւ ուղղութիւնը: Եւ շեշտեց թէ «մենք Հ.Մ.Ը.Մ.ի մարզիկներէն կը պահանջենք ոչ միայն ֆիզիքական կրթութիւն, այլ եւ բարոյական եւ հայրենասիրական ոգի»:

Սէն Լուի մէջ եւս շատ գեղեցիկ ընդունելութիւն մը եղաւ այս առթիւ: Բոլոր սկաուտները պաշտօնապէս ընդունեցին իրենց պետերը, հոն եւս տեղի ունեցան բանախօսութիւններ եւն. եւն.:Արեւները դիմաւորեցին կայարանէն մինչեւ հաւաքատեղի, հայկական եռագոյնով եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշակով:

Երեկոյեան հիւրերը մեկնեցան ողջերթի գացող խուռն բազմութեան ծափերու եւ երգերու մէջ: Կը մաղթենք որ այս շարժումը առաջինը եւ վերջինը չըլլայ, եւ Հ. Մ. Ը.Մ.ի ոգին տարածուի ու ամրանայ բոլոր գաղութներուն մէջ:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ջիւնը կը շարունակուի

Գրած էինք թէ ապրիլի վերջերը առատ ձիւն տեղաց Ղափանի շրջանին մէջ, մեծ վնաս պատճառելով գիւղատնտեսութեան:

«Խորհ. Հայաստան» (10 մայիս) կը հրատարակէ նոր հեռագիրներ Հայաստանի զանազան շրջաններէն,հաստատելով որ ձիւնը կը շարունակուի:

ԳՈՐԻՍ.— Շարունակական անձրեւներէ յետոյ մայիս 8ին առատ ձիւն տեղաց, դաշտերը ծածկուած են ձիւնի հաստ խաւով մը: Կերի պակասութեան պատճառով՝ Խայլեի գիւղին մէջ, մէկ գիշերուան ընթացքին, անօթութենէ սատկեցան 21 անասուն: Կազմուեցաւ շրջանային արտակարգ յանձնախումբ մը, առաջքն առնելու համար կենդանիներու այս կոտորածին: Երկարատեւ անձրեւներու հետեւանքով, գրեթէ բոլոր գիւղերուն մէջ վնասուեցան բազմաթիւ բնակարաններ, գոմեր եւ դպրոցական շէնքեր: Պաշարաջուր գիւղին դպրոցը փլաւ, այնպէս որ երեք օր աշակերտութիւնը արձակուրդ ստացաւ:Այժմ դասերը տեղի կ'ունենան վրաններու տակ: Կորնիձորի, Բայանդուրի, Շինուհայրի եւ Խայլեի դպրոցներուն տանիքը կը կաթի, այնպէս որ դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան շատ անկանոն:

ՄԵՂՐԻ.— Մայիս ութի գիշերը ձիւն եկաւ: Աննպաստ այս եղանակը շատ դէշ կ'ազդէ ցանքին, պտուղներու բերքին, շերամի աճման վրայ: Սաստիկ անձրեւներուն հետեւանքով՝ աւերուած են աւելի քան 200 տուներ եւ գոմեր: Մայիս ութի նոյն գիշերը զգալի եղան նաեւ երկրաշարժի թեթեւ ցնցումներ: Վնաս չպատճառեց:

ՍԵՄԻՈՆՈՎԿԱ.— Երեք օր տեղացող անձրեւը փոխուեցաւ ձիւնի, այս պատճառով գարնանացանը դադրեցաւ: Անասունները արօտավայր չեն կրնար երթալ:

ՆՈՐ ԲԱՅԱԶԻՏ.— Մայիս եօթին եւ ութին ձիւն տեղաց: Ցանքը դադրեցաւ:

ՇԱՄՇԱԴԻՆ.— Մխախոտի տունկերը (սածիլ) տեղ տեղ կարկտահար եղան: Մայիս ութին շրջանիս լեռնային գիւղերուն մէջ ձիւն տեղաց: Դաշտային աշխատանքները դադրած են:

ՄԱՐՏՈՒՆԻ.— Շրջանիս մէջ կը շարունակուի ձիւնը: Դաշտերը ծածկուած են ձիւնով:Ցանքը կանգ առած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԵՊԱԳՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Լոյս տեսաւ Փրոֆ. Ա. Խաչատրեանի մէկ նոր գործը, Հայաստանի սեպագրական շրջանի պատմութիւնը, 560 էջ, փառակազմ եւ ընտիր թուղթի վրայ: Յառաջաբանը գրած է Ց. Զօրեան:

Այս գործով, Փրոֆ. Խաչատրեան կ'աշխատի հաստատել, որ Արմենիա-Հայաստանի գրաւոր պատմութիւնը կը սկսի ոչ թէ խալդ - ուրարտական շրջանէն, այլ դարեր առաջ: Լուսաբանելու համար իր այս տեսակէտը, հեղինակը կ'օգտագործէ Թէլ - Ամառնայի, Պողազ - քէօյի դիւանները եւ Ասորեստանի հնագոյն արձանագրութիւնները:

Այս գործը կը բաղկանայ 2 մասէ, — առաջին մասին մէջ հեղինակը քննութեան կ'առնէ յիշեալ արձանագրութիւններուն մէջ յիշատակուած կարգ մը աշխարհագրական անուններ, ճշդելով անոնց տեղերը, իսկ երկրորդ մասին մէջ կուտայ Խարրի - Միտանիներու քաղաքական պատմութիւնը:

Փրոֆ. Ա. Խաչատրեանի այս աշխատութիւնը մեծ արժէք կը ներկայացնէ այն պատճառով, որ այս բնագաւառին մէջ կը մնայ առաջին փորձը:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ

Արուեստներու Անդրկովկասեան եւ Հայաստանեան ողիմպիականներու նախօրեակին, Երեւանի մէջ կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, որ պիտի զբաղի ողիմպիականներու նախապատրաստական աշխատանքով: Այս յանձնախումբին մէջ կը մտնեն.— Ն. Ստեփանեան (կրթ. գործավար), Ռ. Դաշտոյեան, Ա. Երզնկեան, Գ. Հանէսօղլեան, Դ. Սիմոնեան, Ա. Սարգսեան, Մ. Գրիգորեան:

Կազմուած է նոյնպէս գեղարուեստական գործերու յանձնախումբ մը, — Մ. Արուտչեան, Դ. Սիմոնեան, Ա. Գուլլակեան, Վ. Հացագործեան, Գ. Քացախեան, Ս. Բողեմսկի, Մ. Գրիգորեան, Մ. Մազմանեան:

Գաւառ ղրկուած են նաեւ կարգ մը արուեստագէտներ, պատրաստելու համար գաւառական ուժերը:

Երիտասարդ արուեստագէտներու Հայաստանեան ողիմպիականը որոշուած էր կատարել մայիս 15—22,— գաւառէն պիտի մասնակցէին 50 հոգի, Երեւանէն՝ պետական առաջին թատրոնը, ռուսական թատրոնը,պատանեկան թատրոնը, պետական Երաժշտանոցը, պարի դպրոցը, նկարչական դպրոցը եւ երիտասարդ արուեստագէտներ:

ԿԱՐԻՊԱԼՏԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ֆրանս. բանակի իտալական կամաւորներու Միութիւնը Ֆրանսայի համար մեռնող Արկոնի Կարիպալտեաններու եւ իտալացի կամաւորներու յիշատակին արձան մը կանգնած է Փէր - Լաշէզի գերեզմանատան մէջ՝ որուն բացումը տեղի պիտի ունենայ կիրակի 27 մայիս առաւօտեան ժամը 10.30ին:

Այս արարողութենէն յետոյ, ժամը 12.30ին ծաղկեպսակ մը պիտի դրուի Կարիպալտիի յիշատակարանին վրայ, Փլաս Քամպրոն: Իսկ ժամը 1ին մեծ հացկերոյթ մը՝ էքօլ Միլիթէրի մէջ:

Այս առթիւ մեծ հանդիսութիւններ տեղի պիտի ունենան շաբաթ օրէն մինչեւ երկուշաբթի: Բազմաթիւ իտալացի զինուորականներ պիտի հասնին Ֆրանսա: Հանդիսութեանց իրենց հովանաւորութիւնը տուած են Իտալիոյ թագաւորը, վարչապետը, Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը եւ բազմաթիւ պետական անձնաւորութիւններ:

Ֆրնս. բանակի Հայ կամաւորներու Միութիւնը եւս հրաւիրուած ըլլալով մասնակցիլ սոյն հանդիսութեանց, պատուիրակներ ընտրուած են Պ.Պ. Մանուկեան, Մոմճեան եւ Ճերմակեան:

Հայկական Միութիւնը իրաւունք ունի մինչեւ 20 հոգիով մասնակցելու հանդիսութեանց:

ՄԱՄՈՒԼ

Հակա-Հայաստանեան

ooooo

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 մայիս).

— «Հայաստանեան — հակա - Հայաստանեան,— մեր «հակառակորդ»ները այսպէս կը դասակարգեն կուսակցութիւնները հայ կեանքի մէջ:

Հակահայաստանեան կուսակցութիւնը Դաշնակցութիւնն է, որ իր արիւնով ողողեց բովանդակ Հայաստանը:

Հայաստանեան կուսակցութիւնները մեր «հակառակորդ»ներն են, որոնց արեան համը դեռ չառաւ հայ հողը:

Չափազանց ուշագրաւ է այս դասակարգումը: Բառն իսկ անծանօթ է մարդկային լեզուին: Անոր անծանօթ էր նաեւ մեր լեզուն: Հազարամեակներ ունինք մեր ետին,սակայն ոչ մէկ տեղ, մեր անցած ճամբաներու բովանդակ տարածքին, այդ հրէշային բառը— հակահայաստանեան (ու նկատեցէք՝ երկուքն ալ ···գլխագիր) — մենք չունինք: Կուսակցութիւններ, հոսանքներ ու խմորումներ ստեղծուած են սովորաբար գաղափարներու, կարգերու եւ իշխանութեանց շուրջ, թեր կամ դէմ, սակայն հայրենիքի դէմ— երբեք: Ու երբեք, ամենէն մոլեգին պայքարներու շրջանին իսկ, մարդկային մտածումը հասած չէ այն կէտին, թէ հայրենի ժողովուրդի ծոցին մէջ գործող կուսակցութիւն մը — մեծ կամ փոքր, անցեալով հարուստ թէ չքաւոր, գաղափարներով յետադէմ թէ յառաջադէմ —կարող է հայրենիքի դէմ գործել եւ իբրեւ հակահայրենիքեան յորջորջուիլ:

Բառը առաջին անգամ ըլլալով գործածութեան դրին մեր «հակառակորդ»ները:

Շուրջ 45 տարուան անցեալ ունինք մեր ետին:Այս 45 տարիներու ընթացքին հազիւ երկու տարի վայելած ենք ազատութիւնը հայ հողի: Միւս չորս տասնամեակներուն պայքարած ենք հայրենի հողերու վրայ բռնացած օտար իշխանութեանց դէմ: Ու հակառակ այն փաստին որ այդ տասնամեակներուն քաշած ենք ամէնէն դառնալից ու հալածական կեանքը, իսպառ հեռու թէ՛ իշխանութենէն եւ թէ անոր «բարիք»ներէն, մեզ ոչ ոք ու երբե՛ք հակահայաստանեան անուանած չէ: Իբրեւ արդարացում այս գիտին, ուրեմն կարելի չէ՛ ըսել թէ անցեալին՝ դէմ եղած չենք Հայաստանի, որովհետեւ իշխա՛ծ ենք անոր վրայ, մինչ այսօր դէմ ենք անոր, որովհետեւ այլ եւս չենք իշխեր: Գիտը թուքով փակցուած է իշխանութեան, այլ մեկնութիւն պէտք է որոնել անոր համար: Եւ ամէնէն առաջ, այդ մեկնութիւնը պէտք է որոնել իրեն՝ գիտարարի՛ն մէջ: Որովհետեւ գիտը, երբ մանաւանդ բարոյական անկշռելի արժէքներու շուրջ կը դառնայ, ամէնէն առաջ կը պատկերէ ներաշխարհը անոր, որ այդ գիտը կը յղանայ:

Նոր չէ այն պայքարը, որ կը մղուի Դաշնակցութեան եւ իր «հակառակորդ»ներու միջեւ: Նոր է իր ձեւերով, բայց ոչ իր էութեամբ: Այն օրերուն իսկ, երբ Դաշնակցութիւնը երկրի լեղին կը քամէր, անոր իւրաքանչիւր թիզ հողը իր արիւնով ներկելով, դարձեալ ամէնէն կատաղի կռիւը կը մղուէր իր դէմ: Բայց այն ժամանակ— վաղո՜ւց էր այդ — կար հանրային բարոյական, որ սանձ կը դնէր ցեղի այլասերած տարրերու երախին:

Դերերը նաեւ այն օրերուն բաժնըւած էին այսօրուան նման,— Դաշնակցութիւնը շաղախուած էր հողին եւ ժողովուրդին, իսկ իր «հակառակորդ»ները ուծացած էին թէ՛ մէկէն եւ թէ միւսէն: Բաժնուած էին այս արժէքներէն ոչ միայն հոգիով, այլ եւ մարմնով: Զոհը, հայ ժողովուրդը, խարան կ'ուտէր դահիճնատիպ իշխանաւորէն, մինչ այս տարրը եղկելիօրէն դահիճը կը փառաբանէր, մերթ յանուն «Աստուծոյ» ու մերթ յանուն «Կեսար»ի:

Կէտ առ կէտ կը կատարուէր այն, ինչ որ տեղի կ'ունենայ այսօր:

Բայց այդ մթին օրերուն իսկ այս տարրը յանդգնութիւնը չունեցաւ իր հոգիի բովանդակ ծալքերը բանալու եւ հանել իր էութեան այս ամէնէն բնորոշ մասնիկը փոխելու, իր սրբութիւն սրբոցը — Հակա - Հայաստանեանը»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾԵՐՈՒԿ ՍԹԱՆՉԵՒԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Ա.

Լոյսը ճեղքելէ առաջ, առջի առտուն երբ արթնցաւ, Սթանչեւ չէր գիտեր, ի՞նչ կար ներսը որ, ամփոփուած, ինք իր մէջ բանտարկեալի կը նմանէր, այն ճռչունին պէս որ, ժայռի մը խորը,կ'ամփոփէ իր թեւերը,ու գլուխը խոթելով փետուրներուն տակ կը մնայ լուռ հովերուն դիմաց, վերը տարածուող արեւին դէմ...

Հիւանդանոցին մէջ դեռ ամէն որ կը քնանար, գիշերապահներուն ոտքին դանդաղ ու թեթեւ ձայնը կը լըսուէր միայն. քանի մը հիւանդներու խռլտուքը առեն առեն լռութեան սարսուռ կուտար, ու սրահը կրկին կը խորունկնար ինք իր մէջ:

Ծերուկ Սթանչեւ, առանց գլուխը բարձէն վերցնելու, չորս դին նայեցաւ... Բարձունքէ մը վար սահող մարդու մը տպաւորութիւնը ունէր: Խելքը դարձած, տեսակ մը գինով, իր բոլոր ցաւերը սրտին պլորուած էին [illegible] օձերու նման, ու աչքերուն բոլոր լոյսովը սրտին խորը իջած, կը նայէր, շրթունքները կ'երերցնէր, յետոյ շուարած անըմբռնելի բանի մը առջեւ, ամբողջ մարմինը կը ցնցուէր· հանդարտելու պէս, կրկին աչքերը ձեղունին, կը մնար միեւնոյն մտածումին մէջ:

Պատերազմի մեռելները ու վիրաւորեալները աչքին առջեւ, դիմացն էին ... աչքերուն խորը անոնց պատկերը մնացած,—իր սիրտը կը նոյնանար անոնց հետ: Անոնց հետ էր ինք ամէն վայրկեան. անոնք իրենց փոսացած խորունկ աչքերով իրեն կը նայէին, ու թեւերն ու ոտքերը բռնուած կը լռէր արիւն քրտինքի մէջ...

Սթանչեւ մէկն էր այն մարդերէն, որոնք հրաշքով ետ դարձած կուգէն, կ'ապրին շուքի պէս, մեռելի պէս:

Միւս վիրաւորները կը քնանային դեռ:

Իր ետին շատ բան ձգած էր ինք. դժոխքի մը պատերը՝ կառուցուած մարդկային ոսկորներով, անոնց արիւնով շաղախուած, ծեփուած՝ հալած միսերով: Դժոխք մը վերջացած՝ խելքէ մաքէ դուրս, խենթենալիք բան... Պատերազմը իր ետին մնացած, արիւնի այդ ճահիճը, ուր հազարաւոր սիրտեր կը կայծկլտային կայծոռիկներու նման,պզտիկ լոյսեր, որոնք կը լուսաւորէին նոր սկսող կռիւը,— ուրիշ տեսակ կռիւ, ներսի յեղափոխութիւնը: Եւ աչքերը իրենք իրենց վրայ դարձուցած, [illegible], կը ծամծմէր, բառերը կը խըմորուէին բերնին մէջ, լեզուին տակ, չէր կրնար խօսիլ, բան մը ըսել: Միայն թէ իրեն նայող աչքերը դժոխքի պատմութիւններուն խորունկութիւնը ունէին ու կը լռէր:

Լուսնալու վրայ էր:

Դիմացի անկողնին հիւանդը միայն, ջղայնոտ մէկը կարծես, տասն անգամէն աւելի դարձաւ ինք իր վըրայ, հառաչեց ու ճարը հատնելու վրայ, կը հայհոյէր, մէկը անարգածի պէս, կը թքնէր տախտակամածին վրայ, յետոյ երբ ընելիք ընելիք բան չէր գտներ, բռունցքի հարուածներ կուտար պարապին, երբեմն երկու ձեռքերը տնկած, կը կորսուէր մտածմունքի մը մէջ:

Ծերուկ Սթանչեւ նայեցաւ անոր ու փսփսաց.

— Ուրիշ մըն ալ... ինծի պէս ...

Լ.յահին մէջ չընկոցը սկսաւ չատնալ տարածուիլ:

Ծառու էր:

Վիրաւորներէն շատերը արթնցած, կը խօսակցէին, քանի մը հատը մանաւանդ, խորը, անկիւնի անկողնին հիւանդին նայելով, կէս մը զուարթ, առեն առեն բառ մը, մէկ տողնոց խօսակցութիւն մը կ'ընէին անոր հետ, երբ ան հայհոյած առեն, աչքերը կը լարէր, երբեմն ալ բերանը գոց, ձայնը կոկորդին խորը կը գողցնէր:

Այս տեսարանը Սթանչեւի գլուխը դարձուց:

Ի՞նչ ունէր այդ հիւանդը...

Որովհետեւ անոր լուտանքները բառերու տեսակ մը կոյտ կը դառնային երթալով: Ամբողջ սրահը առեն մը սահմռկած, հիւանդները իրարու նայած առեններն, անոնց աչքերը իրարու մէջ կը փայլակէին:

Սթանչեւ նայեցաւ այդ հիւանդին: Ան կը տատանէր խորապէս, վիրաւոր ձուկի մը նման կը ճչար, քիչ մը հանդարտելուն, շնչած առեն կը հեւար, թրթռացող փոթորիկ մը կը գտնէր, ձայնի տարօրինակ աղաղակներ,շունչին պլորուած դուրս կուգային:

— Վէրքը՛ աղէկնալիք բան չէ, ըսաւ ցած ձայնով, հիւանդներէն մին, իր մօտ պառկող հիւանդին:

— Շատ չերթար, կը մեռնի պատասխանեց միւսը:

Սթանչեւ աչքերը գոցեց: Կարծես մէկը ակռաներով կուրծքը խածած, մարուք եկած վրան, նոր տաքութիւն մը քրանդուց մարմինը:Ի՞նչ կ'ըլլար, միայն թէ ծանրութիւն մը կը զգար, կարծես անկողնին վրայ ուրիշներ ալ պառկած, կը նեղէին զինքը, կը ճնշուէր, տեղէն շարժելու կարողութիւն մնացած չէր վրան:

Երբ աչքերը բացաւ, հիւանդապահուհի մը կեցած քովը, բաներ մը փսփսաց: Սթանչեւ կրկին գոցեց աչքերը: Գլուխը ծռեց նեղանալու պէս: Երբ հիւանդապահուհին շարունակեց խօսիլ, Սթանչեւ նայեցաւ անոր կոյրի մը նման...

Քիչ մը անդին երկու վիրաւորներ կը խնդային Թուլցած գրեթէ, ու կատակելու համար, կը կրկնէին խորը պառկող հիւանդին բառերը, երբ ան անկարելի շարժում մը ըրաւ, կոյած կարծես անկողնին, իր անզօր ճիգին տակ, ճարճատիւնի պէս ձայն մը լսուեցաւ: Ա՛լ աւելի եկած ինք իրմէն:

— Բոշանե՛ր, պոռաց, գնչունե՛ր, գնչուներ աղաղակեց, շունի լականեր, բոզի ծնունդներ ... անէ՛ծք, անէծք...

Ամէն պոռալուն ձայնը կը թանձրանար, շեշտերը կ'ուժովնային, աչքերը դուրս ինկնալու չափ բացուած, կը խոշորնային:

Ո՞վ էին այդ գնչուները:

Օր մը օրանց անոնց անունը չարաւ: Անոնք կորսնցուցած էին իրենց մարդկային իմաստը, անոնք ուրիշ անուն չունէին իրեն համար, անոնք բան մը ունէին իրենց մէջ, իրենց վրայ որ աճարկու էր, մարդ մարդասանքէ դուրս բան էր, հաճոյանքով միայն կրնար բացատրել ու պատմել, հաճոյանքով միայն կրնար նայիլ ու թքնել անոնց երեսն ի վեր: Ուրիշ ամէն բան, ուրիշ ամէն բան անկարելի էր, չէր վայլեր անոնց...

ԱՐՍԷՆ ԱՄՈՒՐ

(1)

չահարկութեան գրուած գումարը երբեք 328.000էն աւելի չէ եղած, որովհետեւ ծախու չէ հանած 154.000 ոսկիինի բաժնեթուղթերը: Ասոր փոխարէն, 154.000 ոսկիինի փոխատուութիւն մը կնքած է, պարտաթուղթեր հրապարակ հանելով եւ ասոր համար տարեկան 10.000 ոսկիին տոկոս վճարելով:

Հետաձայնի ընկերութիւնը,— կ'ըսէ «Միլլիէթ»,— այս ձեւով ոսկիի հիման վրայ կը գործէր, երբ աշխարհի մէջ ամէն կողմ լքուած է այդ հիմը: Բայց մինչ տոկոսը ոսկեդրամի հաշուով կը վճարէր, բաժանորդներուն հետ գործառնութիւնները կը կատարէր թղթադրամի հիման վրայ: Պատճառը այն է որ այս ձեւով թղթադրամը ոսկիի վերածելու գործ մը կը ծագէր ինքնին, եւ ընկերութիւնը կ'օգտուէր «չանժ»ի տարբերութենէն: Ահա թէ ինչո՞ւ Մէթր Սալէմ կ'աշխատէր որ ընկերութեան դրամագլուխը նորէն հնչուն ոսկիի կամ գոնէ ստերլինի հիման վրայ ճշդուի:

Պէյրութի դէպքին մեղադրեալները

Երէկ հաղորդած էինք Պէյրութի հայ կարմրուկներուն մէկ նոր «քաջագործութիւնը»: (Բարի բռնած էին ոստիկանները): Վերջին լուրերու համաձայն, իբրեւ հեղինակ ձերբակալուած են Սիսակ Թէլալեան, Տիգրան Ալթունեան, Ժան Թիւթիւնճեան, Մալխասեան, Ադամ Եաղեան, Գէորգ Իրէկեան, Պօղոս Էքմէքճեան, Պետրոս Մինաս Բիւչիւքեան:

Բոլորն ալ յանձնուած են դատարան:

Արաբական թերթերը կը գրեն թէ խիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, բարեկարգութիւնը ապահովելու համար: Լիբանանի Քաղաք. ժողովը բացառիկ նիստ գումարելով, որոշեց ցաւակցութիւն յայտնել կառավարութեան եւ պահանջել որ խստիւ պատժուին յանցաւորները: Առաջնորդ Կարոեան եպիսկ. այս որոշումը հաղորդած է կառավարութեան եւ մարզպանութեան:

ՀԵԾԵԼԱՆՈՒՈՐԴՆԵՐՈՒ ՄՐՑՈՒՄԸ

Վերջին լուրերու համաձայն Իտալիոյ շրջանը բոլոր հեծելանուորդները շատ դժուարին կացութեան մը մատնուած են, որովհետեւ Իտալիոյ ախոյեան Կուէռա մեծ գերակշռութիւն մը ցոյց կուտայ իր հակառակորդներուն վրայ: Շրջանը սկսելէն ի վեր կտրուած է չորս հանգրուան, որուն երեք հանգրուանը շահած է Կուէռա: Չորեքշաբթի օրուան հանգրուանը, որ 45 քիլոմեթր էր եւ լեռնոտ, նորէն շահեցաւ Կուէռա, 45 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 1 ժամ 5 վայրկեանէն (ժամական 41 քիլոմէթր 120), ինչ որ հազուադէպ է: Դասաւորման գլուխն ալ ինքը անցած է: Հինգշաբթի դադար բրին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ելմտական գործավարութեան խորհրդական նշանակուեցաւ Ֆրանսացի մը, Մոսկուայի դեսպան Պ. Ալֆանի որդին, որ արդէն ճամբայ ելած է դէպի Էնգիւրի: Իր պաշտօնն է վերակազմութեան ծրագիր մը պատրաստել:

ՈՒԹ ԱՄԻՍ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ պարոնի Մաք Նամարա, որ սուտ վկայութիւն տուած էր դատաւոր Փոէնսի սպանութեան առթիւ:

ՀԻՃԱԶԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ մեղմացուցած ըլլալով իր պայմանները, հաշտութեան դաշնագիր մը կնքուեցաւ Եմէնի էմիրին հետ, քսան տարուան համար: Պատերազմական տուգանք չպիտի վճարուի:

Յ. Հ. Դ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Lafayette, Cafe de la Gareի ներքնասրահը:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը այս Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պար Թապայի սրահին մէջ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ընկերները դասախօսական ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

«ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի դասախօսական ժողովը, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքավայրին մէջ: Կը դասախօսէ ընկ. ԱԶԳԻՆ:

«ԻՇԽԱՆ» Ենթակոմիտէի եւ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի դասախօսութիւնը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ: Պիտի դասախօսէ ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ:

ԼԷՔՍԻ «Քեռի» խումբի դասախօսութիւնը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքավայրին մէջ: Դասախօս ընկ. ԱՐՄԱՂԱՆ:

ՍԷՆ ԼՈՒԻԻ «Ակնունի» Ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին: Կը դասախօսէ ընկ. ՍՏ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ:

ԾԱԽՈՒ Է

ԾԱԽՈՒ է Շավիլի մէջ, կեդրոն վայր, 1 թիւ հանրակառքի գիծէն 3 վայրկեան հեռու, 322 քառ. մեթր տարածութեամբ հող մը, քառակուսի մեթրը 110 ֆրանքէն: Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն եւ կոյուղի: Մանրամասնութեանց համար դիմել միայն Ուրբաթ օրեր՝ Mr. VERREAUXի, 51, Rue Condercet, Clamart, (Seine):

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

„PETIT JOURNAL"ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (21, Rue Cadet)

Կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին *ՍԻՓԱՆ* երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի: *Ballet plastique* տիկին ԻՍԱՉԷՆԿՕի, Օր. ԱՎՆԱԹԱՄԵԱՆ (*երգ*), թառիստ՝ ԺՕՐԺ, Պ. Ուզունեան (*արտասանութիւն*): Ուղերձներ՝ Զ. Ռ. Մ.ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՑԿԱՌՈՒՏՆԵՐՈՒ կողմէ

Պարեր: **Tombola: Buffet** — Մուտք՝ 5 ֆանք:

×

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱԲՐԱՀԱՄ ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ՍԱԼ ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱԲՐԱՀԱՄ ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ ՄԷՋ

27 *ՄԱՅԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ*

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԼԸ ՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

26 *ՄԱՅԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ*

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական «Համազգային» Ընկերութեան (Քաղաք) մասնախումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամուհիները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Café Noaillesի մասնաւոր սրահին մէջ: Օրակարգ.— Ա.— Զեկոյց: Բ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Համազգային»ի բարեկամ եւ համակիր անձերը:

Արեւնուշներու հանդէսը Մարսէյլի մէջ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ *2.30ին*, Սալօն Սէն Ժաքի մէջ, Մարսէյլ կը մասնակցին Լէ գ'Օլիվի, Լա-վիսթի, Պուլվար Օտտօի եւ Մարսէյլի Արեւնուշները, Թեւիկները եւ Գայլուկները: Շարժանկարով պիտի ցուցադրուի հանգուցեալ *Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ*ի յուղարկաւորութիւնը:

Հայ Արեւնուշները կը պարեն հայկական եւ սպանիական պարեր, իսկ Հայ Արիները կը պարեն հունգարական պարեր: Արեւնուշներու կողմէ բանակումի տեսարան, Օղակի պար, Համբարձման վիճակ, Ծիծեռնակի պար, խաղեր, մարզանքներ, խմբերգներ եւ մեներգներ:

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Սեւրի Մուրատեան վարժարանին մէջ

26, Rue Troyon, Sèvres,

Métro Pont de Sèvres

Կը խօսի՝ Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ

Նիւթ՝ Մարսիլիոյ եւ շրջակայից հին հայ գաղութներու պատմութիւնը:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ կը հրաւիրուի «ՍԻՓԱՆ»ի Վարչութեան ներկայացուցիչը կամ Պ. Ս. Յակոբեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ Հոգեհանգիստ ի յիշատակ *Սանասարեան* եւ *Եղեան* բարերարներու: կը հրաւիրուին Սանասարեանցիները եւ բարերարներուն յիշատակը յարգողները:

ԵԹԷ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԵՆԷ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՔ

ԽՄԵՑԷՔ «ԵՐԵՒԱՆ» ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

ՍՏՈՐԵՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՊԻՏԱԿՈՎ

ՄԵՐԺԵՑԷՔ ԿԵՂԾԵՐԸ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր

Société PEUREUX

12, Boulevard des Vignes, 12 — MARSEILLE — Tél. Colbert 58—10

ԼԻՈՆԻ եւ ՇՐՋԱԿԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

D.N.BAHADOURIAN 32 rue Sévigné Lyon (Rhône)

ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—

M. H. Khatchadourian et Danielian — 24, rue Assalit, Nice (A. M.)

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՎԱՂԸ ՇԱԲԱԹ ՕՐ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ

Պ. ԱՊՏԱԼԵԱՆԻ *հացավաճառի խանութը*

115, Route d'Orléans, Cachan (Seine).

Արդիական փուռ: Մեծ խնամքով կը պատրաստուին զանազան տեսակի հացեր: Անթերի մաքրութիւն:

---

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ *Յուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝* **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի *13 rue Pierre Curie.* K. *Bicêtre. Metro: Porte d'Italie.*

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԽԱՆՋԵՐԵԱՆԻ

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ

97 Route d'Orléans. Cachan

Անգլիական եւ ֆրանսական ընտիր կերպասներ, վերջին նորաձեւութիւն, խնամուած կար: Գիներու վրայ կարեւոր զեղչ:

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ ԳՈՐԾԻ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆԻ

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang), առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւլն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով:

Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ:

Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր:

Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:

Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ:

Առժամեայ հասցէ՝

179, Rue de Vaugirard - Paris (15)

ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ:

Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ «Սէօլէօզ»ի Հայրենակց. Միութեան Վարչութիւնը կրկին անգամ ըլլալով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները, այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ Պ. Մ. Աղամեանի սրճարանը:

„ՅԱՌԱՋ"Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — *Թարգմ. Մ.*

— Կարեւոր բան մը չկար. կը յիշես որ քեզի ձօն Լէքամընին մասին խօսած էի ...

Աղջիկը հաստատական նշան մը ըրաւ. Թ. Ք. անոր աչքերուն մէջ նշմարեց ցոլացած անհամբերութիւն մը:

— Հիւանդ չես, այնպէս չէ՞, հարցուց Թ. Ք.:

— Խենթ բաներ կ'ըսես, պատմէ նայիմ Լէքամընի մասին:

— Ամերիկա պիտի երթայ, ըսաւ Թ. Ք. բայց մեկնելէ առաջ պզտիկ դասախօսութիւն մը պիտի տայ...

— Դասախօսութիւն...

— Զարմանալի կը թուի, բայց այդ է իր միտքը...

— Ինչո՞ւ.

Թ. Ք. յուսահատ շարժում մը ըրաւ.

— Գաղտնիք մ'ըն է որ մութ է ինծի համար ...

Ոստիկանը չրթունքներ պրկեց, մտածկոտ՝ նայեցաւ աղջկան ու յետոյ շարունակեց.

— Երբեմն խուլ պայքար մը տեղի կ'ունենայ մարդուս ներսը իր լաւագոյն եսին ու պաշտօնական անձնաւորութեան միջեւ. մէկ կողմէ շատ կ'ուզեմ լսել Լէքամընի դասախօսութիւնը, միւս կողմէ կը խուսափիմ այդ տանջանքէն:

— Բայց, ճաշէն առաջ կը խօսինք այդ մասին, ըսաւ աղջիկը եւ դուրս տարաւ զայն:

ԻԼՈՒԽ 19

Լոնտոնի կոյուղիներուն մէջ աշխատող բանուոր մը պատահաբար եղաւ որ Տուրացցոյի փոխ-հիւպատոսարանին դերակատարը քաղաքին չուկաններուն մէջ՝ փնտռելու համար Հիւսէյին էֆէնտի անունով մէկը:

Անոր քննութիւնները արդիւնք չըտուին նախ, որովհետեւ մէկէ աւելի Հիւսէյին էֆէնտիներ կային Տուրացցոյի մէջ: Սախրուած օգնութեան կանչեց ամերիկեան հիւպատոսը:

— Խելքս չի հասնիր թէ ինչու համար արտաքին նախարարութիւնը կը հետաքրքրուի Հիւսէյին էֆէնտիով, ըսաւ իր պաշտօնակցին:

— Նախարարութիւն բարձր բանով մը հետաքրքրուելու է, պատասխանեց սրամիտ Ամերիկացին. ես ալ երբեմն տարօրինակ հարցումներ կը ստանամ Ուօշինկթընէն...

— Հարցը պէտք տեսայ, ըսաւ անգլիական հիւպատոսը... բաներ մը կ'անցնին կը դառնան որոնց խելքս չի հասնիր չիտակը...

×

Թ. Ք. նոյն գիշերը մինչեւ ուշ ատեն լուրի սպասեց: Ժամը 12ին, երբ այլեւս համբերութիւնը հատած էր, արտաքին նախարարութենէն իրեն բերին հետեւեալ հեռագիրը.—

«Թիւ 847. ստացանք ձեր երէկուան 63952 թուակիրը: Հիւսէյին էֆէնտին, այս քաղաքին ծանօթ վաճառականներէն մէկը Իտալիա մեկնած էր՝ վանքը գնելու համար իր Մարի Թէրէզա Ֆլորենս Հիւսէյին անունով աղջիկը որ քրիստոնեայ մըն է. Փարիզ է այժմ — դիմեցէք Բալի Թէօքրիթիւ եւ ընկերութեան, հասցէ Րիւ տը լ'Օփէրա»:

Կէս ժամ վերջ Թ. Ք. հեռաձայնով հրահանգներ տուաւ Փարիզի անգլիական ոստիկանութեան գործակալին: Յաջորդ առտուն հեռաձայն ստացաւ Փարիզէն: Հաղորդուած տեղեկութիւնները գոհացուցիչ էին: Յայտնի էր թէ այս խորհրդաւոր գաղտնիքին ծալքերը հետզհետէ պիտի բացուէին եւ Հիւսէյին էֆէնտին պիտի ճարէր հաւանաբար ամէնէն կարեւոր հետքերէն մէկը:

Նոյն գիշերը ժամը ութին Թ. Ք.ի գրասենեակէն ներս մտաւ Փարիզի անգլիական ոստիկանութեան ներկայացուցիչը՝ պայուսակ մը թեւին տակ: Այս վերջինը դուռին մէջ կեցած էր տակաւին՝ միասին ներս հրաւիրելու համար անծանօթ մէկը որ իրեն հետ եկած էր:

— Թող ներս գայ, ըսաւ Թ. Ք.:

Այցելուն փէտաւոր, պնդակազմ ու ճերմակ մօրուքով մարդ մըն էր՝ յիսունը հինգէն վաթսուն տարեկանի մօտ:

— Ֆրանսերէն կը խօսիք հարկաւ, ըսաւ Թ. Ք.:

Մարդը հաստատական պատասխան տուաւ:

— Իմ ներկայացուցիչս բացատրած է ձեզի որ կարգ մը տեղեկութիւններ կ'ուզենք լսելու համար այս երկրին մէջ գործուած ոճիր մը. պէտք եղած ապահովութիւնները տուած ենք ձեզի եւ կրնաք վստահ ըլլալ որ ձեր ընելիք յայտնութիւններուն հետեւանքը վնասակար չպիտի ըլլայ ձեզի...

— Ապահով եմ այդ մասին, ըսաւ Թուրքը. Ամերիկացիներն ու Անգլիացիները իմ լաւագոյն բարեկամներս եղած են միշտ. յաճախ Լոնտոն եկած եմ եւ ուրախ պիտի ըլլամ եթէ ձեզի օգտակար ըլլամ այս գործին մէջ...

Թ. Ք. մօտեցաւ գրադարանին եւ դարակէն դուրս հանեց բարակ թուղթի մէջ փաթթուած տարրկայ մը: Սեղանին վրայ դրաւ զայն: Թուրքը անվրդով կը դիտէր ոստիկանին շարժումները:

Այս վերջինը քակեց ծրարը, արծաթ դատակով, բայց ժանգոտած դանակ մըն էր:

— Ձերն է կարծեմ, ըսաւ Թ. Ք. դանակը Թուրքին երկնցնելով:

Թուրքը ձեռքին մէջ առաւ դանակը. յաւ մը աչքէ անցուց չեղը եւ ոստիկանին վերադարձնելով, ըսաւ.

— Այո՛, իմս է...

Թ. Ք. խնդաց:

— Դաստակին վրայ «Հիւսէյին էֆէնտի, Տուրացցօ» փորագրուած է:

Թուրքը հաստատական նշան մը ըրաւ:

— Այս դէնքով ոճիր մը գործուած է այս քաղաքին մէջ, ըսաւ Թ. Ք. բառերը կշռելով:

Թուրքը զարմանքի կամ յուզումի որ եւ է նշան չյայտնեց:

— Աստուծոյ կամքը, ինչ ըսեմ, ոճիրներ կը պատահին նոյն իսկ Լոնտոնի մէջ...

— Այս դանակը ձերն է, այնպէս

— Բայց իմ ձեռքս Տուրացցօ էր, էֆէնտի... ուրեմն Սեւ Ցոյնը մեռած է...

— Սեւ Ցո՞յնը, հարցուց ոստիկանը:

— Գարան ըսել ուզեցի, շատ չար մարդ էր...

Թ. Ք. ուսքի բարձրացաւ եւ աչքերը կէս գոց՝ նայեցաւ մարդուն:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17. Rue Damesme. PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 26 ՄԱՅԻՍ SAMEDI 26 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2505

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐՇԱԿԱՒԱՆ

»»»··«««

Խոստովանինք թէ մենք մեր ձեռքով կը ստեղծենք շատ մը փորձանքներ, թիւրիմացութեան մատնելով տեղական իշխանութիւնները:

Ահա Պէյրութի խայտառակութիւնը, իբրեւ նորագոյն փաստ:

Քիչ անդին պիտի կարդաք մանրամասնութիւնները: Եւ նոր գոյժը,— Հայկական բոլոր հանդէսները արգիլուած:

Այս արգելքէն առաջ, դէպքին անմիջական տպաւորութեան տակ խորապէս յուզուած էր հանրային կարծիքը: Լիբանանի Քաղաք· ժողովը փութաց իր ցաւակցութիւնը յայտնել, միեւնոյն ատեն պահանջելով խստօրէն պատժել յանցաւորները:

Իսկ տեղական թերթը, «Ազդակ» պարտք սեպեց «Բաց Նամակ» մը ուղղել երկրին իշխանութեանց եւ մամուլին, բացատրելու համար թէ արդար չէ ամբողջ հայ ժողովուրդի վզին փաթթել քանի մը «թափառաշրջիկ ստահակներու» մեղքը:

Այս առթիւ, «Ազդակ» հետեւեալ կերպով կը պատմէ մայիս 13ի դէպքը·

— «Համայնավար թափթփուկներ, կիրակի օր, օգտուելով փութպոլի մրցումին հետեւանքով Նէհր թաղին մէջ, Պէյտայի շէնքին շրջափակը հաւաքուած բազմութեան ներկայութենէն, ուզեցին վերականգնել Մայիս 1ի առթիւ իրենց կորած վարկը: Եւ ըստ իրենց սովորութեան սկսան թռուցիկներ ցրուել եւ խանգարիչական փորձեր ընել: Անոնց յդրնուկ շէփիկներէն մէկը անյաջող փորձ մը բրաւ ճառելու՝ հարուածելու համար «իմփէրիալիզմ»ը եւ հայհոյելու իրենց դուռերը անյաջողութեան մատնող հոսանքներու եւ իշխանութեանց հասցէին:

Սակայն, օրուան մրցումներուն առթիւ դաշտին վրայ ներկայ գտնուող օրինապահ եւ կարգապահ ոստիկանական ուժեր կը միջամտեն եւ կ'արգիլեն ստահակներուն՝ խանգարել ժողովուրդի անդորրութիւնն ու երկրի խաղաղութիւնը: Եւ ահաւասիկ ծայր կուտայ սանձարձակութիւնը· պատերու ետեւ թագնուած թափառաշրջիկները կը սկսին քարեր տեղացնել ոստիկանական ուժերու վրայ, զանազան տմարդի վլվլուկներ կ'արձակեն եւ ապաւինած հաւաքուող բազմութեան շուքին կը յուսան ազատել իրենց օձիքը: Թաղի ամբողջ հայութիւնը, ինչպէս նաեւ հաւաքուած հսկայ բազմութիւնը մեր հայրենակիցներուն անմասն կը մնան ստահակներու խմբակին կողմէ մղուած այդ անմարդկային արարքէն, որոնք հաւաքուած էին զանազան թաղերէ ու շրջաններէն:

Ի վերջոյ, ոստիկանական ուժեր արժանի պատիժը կուտան անոնց, մէկ մասը ձերբակալելով, իսկ մէկ մասն ալ ծանր հարուածներու ներքեւ ցրուելով»: (17 մայիս):

Ըսէ՞ինք թէ, ո՛ր եւ է իշխանութեան համար անօգուտ են այս չքմեղանքները:

Մարդիկ թացին հետ չորն ալ կը վառեն, երբ խնդիրը կը վերաբերի հանրային ապահովութեան:

Մնաց որ, առաջին դէպքը չէ այս, Սուրիոյ կամ Լիբանանի մէջ:

Հայ կարմրուկը ճակատի առաջին գծին վրայ կը գտնուի միշտ, համայնավարական գործունէութեան ասպարէզին մէջ: Եւ ամէն տեղ:

Հետեւեցէք մամուլին եւ պիտի տեսնէք որ միշտ «ներկայ» են, Պալքաններէն մինչեւ Հարաւ· Ամերիկա:

Արդարեւ, տարօրինապէս «աշխուժացեր են» մեր կարմիր աքլորները:

Նախապէս յունահայ գաղութն էր որ կը վայելէ՛ր անոնց շնորհները: Մանաւանդ ներգաղթի օրերուն:

Այժմ ծանրութեան կեդրոնը փոխադրուած է Սուրիա եւ Ամերիկա:

Վերջին գաղութին մէջ – Ամերիկա – մարդիկ թեւ առին դեկտ· 24ի դէպքէն, եւ խայտառակութիւն չմնաց որ չկատարեն:

Ձեռք ձեռքի տուած՝ ռամկավարներու, հնչակեաններու, պատուելիներու եւ օտարներու հետ, անոնք «միացեալ ճակատ» կազմեցին, իբրեւ թէ ողբալու համար Ղեւոնդ արք·ի մահը:

Բայց, շուտով նետեցին իրենց դիմակը, խուճապի մատնելով իրենց ուղեկիցները, մանաւանդ ռամկավարները:

Պարապ տեղը չէ որ «Բանուոր», իրենց օրկանը, այժմ կրակ եւ ծծումբ կը տեղայ «ռամկավար – ազատական յետադիմականութեան» դէմ, «դաշնակցական գործակալութիւն» կոչելով անոնց կազմած «Դուրեան յանձնախումբը»···

Ինչո՞ւ համար այսպէս — որովհետեւ ռամկավարները, վատօրէն դասալիք եղած են, մինչդեռ բանուորականները կը պահանջեն «աւելի ծաւալուն ցոյցեր եւ աւելի մարտական վճռականութիւն»:

«Քէլլէգէօզութեան» թոյնը վարակած նաեւ Հարաւ· Ամերիկան:

Տեղական թերթի մը մէջ կը կարդանք·

— «Միացեալ ճակատ»ը այստեղ եւս ուզեց հրապարակային բողոքի ժողով կազմակերպել, բայց ոստիկանութիւնը 30 հոգին (ամբողջ ժողովականները) *ձեռնաշղթաներով բանտ նետեց*: Այսպիսի հարուած երբեք ստացած չէին: Ընտրութիւններու պատճառով ժողովները եւ համախմբումները արգիլուած ըլլալով, այս ստահակները, իրենց թերթին մէջ եղած նախօրօք յայտարարութեան համաձայն, կ'երթան ժողովի եւ կ'իյնան ծուղակը»:

Բանտարկեալները կը պատմեն թէ լաւ ծեծ մը կերած են բոլորն ալ եւ, *հօկի ակումբին մէջ ձեռք ձգուած հակապետական թռուցիկները կլլել տուած են բոլորին՝ լաւագոյն ափոյի մը տակ»:*

Չէ՞ք արտասուեր, իմանալով այս պատմութիւնը:

Անշուշտ երիտասարդներ են այս խելագարներն ալ, ինչպէս Պէյրութի դէպքին հերոսները:

Եւ մենք խորապէս կը ցաւինք, որովհետեւ երիտասարդներ են, ըլլան հաւատացեալ թէ «թափառաշրջիկ»:

Բայց, ի՞նչ կ'ուզեն շահիլ արշակաւանի մը վերածելով գաղութները···:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԷՊՔԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՈԼՈՐ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ

Այրի՜ն Կոմկուսն ու իր բթամիտ արբանեակները, որոնք մասնաւորապէս կատղած են Սուրիոյ մէջ:

Ինչպէս գրած էինք, մայիս 13ի կիրակին, մարզական հանդէսէ մը յետոյ, Պէյրութի հայ կարմրուկները քարի տեղատարափի մը կը բռնեն ոստիկանները, ազատելու համար իրենց մէկ ընկերը, Ս. Թէլլալեան:

Այս դէպքին հետեւանքով ձերբակալուեցան 9 համայնավարներ, բոլորն ալ Հայ: Դէպքը մեծ վրդովում պատճառած ըլլալով, Լիբանանի Քաղաք· ժողովը անմիջապէս ցաւակցութիւն յայտնեց, իսկ արաբական մամուլը կը պահանջէր խստօրէն հետապնդել յանցաւորները:

Այժմ աւելի ծանր լուր մը կը հաղորդէ Պէյրութի վերջին թղթաբերը (18—19 մայիս):

Ապահովութեան Տեսչութիւնը մասնաւոր պաշտօնեայ մը ղրկելով Ազգ· Առաջնորդարան, հաղորդած է թէ ՄԻՆՉԵՒ ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ է: Ոստիկանութեան խստիւ հրահանգ տրուած է աւելի անողորմ վարուելու ամէն կարգի խռովարարներու հանդէպ:

Աւելորդ է յիշել թէ՝ այս արգելքով ոչ միայն բոլորովին խանգարուած կ'ըլլայ ազգային կրթական պիւտճէն, այլեւ դիւրացած կ'ըլլայ ազգային կազմալուծումը, ինչ որ «պարծանք»ն է հայ կարմրուկներուն:

Այս արգելքին առթիւ, որ երկրորդ հարուածն է կուսակցութեանց լուծումէն ի վեր, Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, «Ինչո՞ւ այս պատիժը» խորագրով·

— «Անցած կիրակիի դէպքն ալ, որ ինչպէս բոլորը գիտեն լոկ համայնավարական դաւ մըն էր, անպատիժ չթողուց մեր ժողովուրդը: Ապահովութեան տնօրէնութեան հրամանով արգիլուեցան հայկական բոլոր հաւաքոյթները: Ի նպաստ էշրէֆիէի ազգային վարժարանին տեղի ունենալիք պարահանդէսն ու Ս. Նշան վարժարանի մարզահանդէսը տեղի պիտի չունենան: Եւ մտածեցէք, ի՜նչ մեծ պատիժ մը Պէյրութահայութեան եւ մասնաւորաբար մեր կրթական մշակներուն, որոնք ամիսներէ ի վեր թոշակ չեն ստացած եւ նիւթական ողբալի կացութեան մը մէջ կը գտնուին:

Ցենք մեղադրեր Ապահովութեան տնօրէնութիւնը, որ նախանձախնդիր երկրի խաղաղութեան եւ անդորրութեան, ձեռք կ'առնէ խիստ միջոցներ եւ կը խորհի որ այդ կերպով սանձահարած կ'ըլլայ հայ համայնավարներու սանձարձակութիւնները: Սակայն կը մոռնայ թէ այդ կերպով պատժուած կ'ըլլայ այս գաղութի ամբողջ հայութիւնը եւ ընդհակառակն կը վարձատրուի համայնավարը՝ որ դիտումնաւոր կերպով կը կազմակերպէ այդ շարժումները: Հայ ազգային - մշակութային ձեռնարկներու արգիլումը՝ յաղթանակն է համայնավարութեան, որովհետեւ գաղութներու մէջ հայ համայնավարներու միակ ձգտումն ու փափաքն է խափանումը ազգային բնոյթ ունեցող մեր բոլոր հաստատութիւններու»:

**«Լա Սիւի» կը գրէ·— Մարզպան կոմս տը Մարթէլ ունկնդրութեան ընդունեց Անտիոքի հայ երեսփոխան Պ· Մովսէս Տէր Գալուստեանը եւ երկարօրէն տեսակցեցաւ անոր հետ, հայ համայնքը շահագրգռող հարցերու շուրջ:

Տեղական բոլոր թերթերը կ'արձանագրեն այս տեսակցութիւնը, որ կապ ունի օրուան խնդիրներուն հետ:

Այս ալ ուրիշ պատմութիւն

»»»··«««

« Սառւթ Էլ Ահրար » կը գրէ (18 մայիս)·—

Բոլշեւիկները կը շարունակեն իրենց դաւերն ու դաւադրութիւնները հովանաւորեալ երկիրներու մէջ: Ամէն խնդրի մէջ անոնք կ'ուզեն դեր մը ունենալ: Վերջին օրերս անոնց գործունէութիւնը աւելի սաստկացած է: Մանաւանդ Պաղեստինի մէջ անցած ամիս իրենց ունեցած համագումարէն վերջ:

Տեղեկացանք որ Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ համայնավարները կը ջանան գործադուլի հրաւիրել աշխատաւորները եւ գրգռել գործատէրերու դէմ: Ապահովութեան պաշտօնեաները սակայն ժամանակին տեղեակ ըլլալով համայնավարական այդ դաւերուն, աչալուրջ հսկողութեան սկսան եւ կասկածներ ունեցան ծանօթ բոլշեւիկ Թորոս Ցակոբեանին վրայ: Եւ երբ ան Հալէպ երթալու համար պատրաստուած էր, խուզարկութիւններ կը կատարեն եւ պայուսակին մէջ կը գտնեն 632 համայնավարական թռուցիկներ, բոլորն ալ ստորագրուած Սուրիոյ Համայնավար Կուսակցութեան Կեդրոն· Մարմնին կողմէ:

Ցետ քննութեան հասկցուած է որ այդ թռուցիկները տպագրուած են Պաղեստինի մէջ եւ ինքնաշարժներով փոխադրուած Պէյրութ, ղրկուելու համար Հալէպ եւ Դամասկոս:

Ոստիկանութիւնը գրաւած է ուրիշ թռուցիկներ ալ, որոնք ցոյց կուտան որ համայնավարները ծանր խառնակութեանց ծրագիրներ կը մշակեն հովանաւորեալ երկիրներու մէջ:

Խ. Միութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Վերջերս շատ կը խօսուի Խ· Միութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան յարաբերութեանց մասին: Կ'ըսուի թէ Ժընեւի մէջ բանակցութիւններ կը կատարուին, որպէսզի Խ· Միութիւնը անդամագրուի Ազգերու Դաշնակցութեան: Այս առթիւ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի Պ· Լիթվինովի եւ Պ· Պարթուի տեսակցութեանց: Անգլիոյ պահպանողական մամուլը հաճութեամբ չի դիտեր այս հաւանականութիւնը: Մոսկուա լուրջ մտահոգութիւններ ունենալով Ծայրագոյն Արեւելքէն, կ'ուզէ նոր յենարաններ ճարել: Ֆրանսան ալ նկատի ունենալով գերմանական վտանգը, կը փորձէ աւելի մօտենալ Խ· Միութեան: Անգլիական թերթերը դիտել կուտան թէ Մոսկուա նոր խաղեր կը խաղայ, խանգարելու համար անգլեւ-ճափոնական յարաբերութիւնները:

Սթալինցիի յանձնաժողովը

պիտի գործէ մինչեւ հոկտ. 31

Սթավիցքիի խորհրդարանական յանձնաժողովին նախատեսեալ պայմանաժամը լրացաւ մայիս 23ին: Յանձնաժողովի դիմումին վրայ, երեսփ· ժողովը պայմանաժամը երկարաձգեց մինչեւ հոկտեմբեր 31· ինչ որ կը նշանակէ թէ նախատեսուածէն շատ աւելի ծանր է նոր փանաման:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԹԱՓՈ՞ԻՄ ԹԷ···

▪▪▪

Ամիսներով թոյն ու թարախ հոսեցնելէ, կրակին վրայ իւղ թափելէ, փողոցային ամէնէն խայտառակ ցոյցերը հովանաւորելէ յետոյ, հոշակաւոր « միացեալ »ը սկսեր է զգաստութեան հրաւէր ուղղել:

Անշուշտ անոր համար որ, այդ բոլորը յանգեցան արիւնահեղութեան, դատի եւ բանտարկութեան:

Ռամկավարներու հովանաւորած «Դուրեան յանձնախումբը» կարեւոր զեկոյց մը հրատարակեց ապրիլ 16ին:

Ի՞նչ ըսելու համար·

— « *Տարաբախտ Դուրեան Սրբազանի սպանութեան վիշտը որքան ալ խոր խոցած ըլլայ բովանդակ հայութեան սիրտը, փողոցային կագ ու կռիւներով չէ որ պիտի որոշուի արդարութեան յաղթանակը* »:

« ··· *Վերջին օրերուն մէջ, հրապարակային ժողովներու առթիւ, Պոսթըն եւ Շիքակօ պատահած արիւնալի ընդհարումները յոռի տպաւորութիւն թողած են թէ՛ հայկական եւ թէ՛ օտար շրջանակներու վրայ* »:

Մի՛ հարցնէք թէ այս պարոններուն խելքի պտուկը ո՛ւր թառած էր, ամիսներ առաջ, երբ «շէրիաթ խաթէ-բուք » պոռալով քաղաքէ քաղաք, բեմէ բեմ կը ցատկէին եւ կը գրգռէին խուժանը:

Զգաստութեան ձայն մըն ալ կը հնչէ Աթէնքէն: Եւ միեւնոյն աղբիւրէն:

« Անկախ » թերթ մը, «Արամազդ», դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, դատապարտելէ յետոյ դեկտ· 24ի դէպքը·

— « *Բայց անգամ մը որ խնդիրը ամերիկեան դատարաններուն յանձնուած է, երբ ոճրագործները եւ անոնց մեղսակիցները արդարութեան ձեռքը ինկած են եւ պիտի կրեն օրէնքի սահմանած պատիժը, ի՞նչ հարկ այս խնդրոյն վրայ այսքան ծանրանալ եւ կիրքերը գրգռել*:

« ··· *Այլեւս ժամանակ է, եթէ կ'ուզենք այս ժողովուրդը ուղիղ ճամբու մէջ դնել, դադրեցնելու ամէն տեսակ պայքար, մանաւանդ այն աղտոտ պայքարի եղանակը, որ ի մասնաւորի կը մղուի կարգ մը անպատասխանատու թերթերու կողմէ* »:

Այս «անկախ»ին խմբագիրներն ալ երեւի մոռցած են իրենց իսկ մեղսակցութեամբ սարքուած ժողովը՝ Մոնտիալ թատրոնին մէջ, այդ առթիւ հրատարակուած գարշելի թռուցիկը, խօսուած ճառերը, բանաձեւը, նախագահ Բուզվէլթի եւ յունական կառավարութեան ուղղուած հեռագիրները եւ մնացեալը,— բոլորն ալ՝ «աղտոտ պայքար»ի եղանակներ:

Ինչպէս կ'երեւայ, Ամերիկայէն մինչեւ Յունաստան կամ Եգիպտոս, «միացեալ»ի ասպետները իրենք իսկ սարսափի մատնուած են իրենց վառած կրակէն:

Անոնք յիմարաբար կազմեցին ջրակոյտ մը, ուր ամէնէն առաջ իրենք պիտի խեղդուին:

Ապացոյց՝ Պէյրութի նոր դէպքը:

Ապացոյց՝ Ամերիկայի հայ կարմրուկներուն կատաղի խաչակրութիւնը՝ իրենց դաշնակիցներուն դէմ:

ՎԱՀԷ

15,000 բանուորներու գործադուլը Հալէպի մէջ

Անցեալ շաբթու Հալէպի մէջ 15,000 *ստուայնակներ գործադուլ հռչակեցին, բողոքելով օրավարձերու կրճատման դէմ: Գործատէրերը կ'առարկեն թէ իրենց արտադրութիւնները ամբողջութեամբ կը մնան ամբարուած, արտածումի մեծ դժուարութիւններէն եւ ստիպուած են խնայողութիւններ ընել:*

Կուսակալը Առեւտրական Սենեակի Նախագահին դիմեց, որպէսզի համոզէ բանուորները, բայց անոնք պնդեցին իրենց պահանջներուն վրայ:

Պէյրութի նաւահանգիստին ընդարձակումը

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ մարզպանը սկսաւ իր տնտեսական ծրագրի գործադրութեան, որուն առաջին շարքին վրայ կը գտնուի Պէյրութի նաւահանգիստին ընդարձակումը:

Ընդարձակման աշխատանքները սկսած են պաշտօնապէս: Մարզպանը մամուլին յանձնած է հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը·—

Վերջնապէս որոշուած է Պէյրութի նաւահանգիստին ընդարձակումը եւ արդէն ձեռնարկուած աշխատանքի: Այս մասին պէտք եղած համաձայնութիւնը գոյացած է մարզպանութեան եւ նաւահանգիստի ընկերութեան միջեւ հետեւեալ գործերու շուրջ·— Ներկայ նաւահանգիստը 500 *մեթր աւելի ներս դէպի ծով պիտի երկարի եւ այդ կերպով* 170 *հազար քառ· մեթր տարածութիւն հողով պիտի լեցուի եւ ցամաքի պիտի վերածուի: Մէկ միլիոն խորանարդ ջուրի տեղ լեցուած կ'ըլլայ այս հաշւով: Այս նոր ցամաքամասին վրայ պիտի կառուցուին ճամբաներ, շէնքեր, որոնք պէտք պիտի ըլլան ընկերութեան համար: Այս աշխատանքները պիտի յանձնուին բազմաթիւ յանձնառուներու եւ չորս տարի շարունակ տեղացի բանուորներուն աշխատանք պիտի հայթայթուի:* 47 *միլիոն Ֆրանք ընդհանուր ծախք նախատեսուած է այս ծրագրի յաջողութեան համար: Այս գումարին* 35 *միլիոնը պիտի տրուի Մաքսատան հասոյթներէն, իսկ մնացածը պիտի հոգայ Նաւահանգիստի Ընկերութիւնը:*

Ռումանիոյ մէ՞ջ ալ դիկտատուրա

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ՝ Պուլկարիոյ վերջին դէպքերուն հետեւանքով, Կարոլ թագաւորը կը խորհի զուտ զինուորական դահլիճ մը կազմել: Թագաւորը մայիս 24ին երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Զօր· Ավէրէսքուի հետ, ինչ որ մեծ հետաքրքրութիւն շարժած է: Ռումանական բանակը շատ է ազդուած օրուան դէպքերէն եւ շարունակ խլրտումներ կը ցուցնէ: Այս պայմաններուն մէջ, հաւանական է որ դահլիճը հրաժարի եւ նոր կառավարութեան մը կազմուի Զօր· Ավէրէսքուի նախագահութեամբ:

Իտալիոյ մասնակցութիւնը մեծ պատերազմին

Մայիս 24ին մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Իտալիոյ մասնակցութեան տարեդարձը՝ մեծ պատերազմին: Երկրին բոլոր կողմերէն Հռոմ հասած 10,000 *հեռաւոր զինուորներ, որոնք մասնակցած են ամէնէն կատաղի ճակատամարտներուն, թափոր կազմեցին արքայական պալատի հրապարակին վրայ, ի պատիւ թագաւորին: Այդ միջոցին Պ· Մուսոլինի զինուորական համազգեստ հագած եւ ձի նստած՝ յաղթական անցք մը կը կատարէր մեծ պողոտաներուն վրայ, ուղեկցութեամբ բոլոր երիտասարդական կազմակերպութեանց, բանակի, նաւատորմի եւ օդային ուժերու ներկայացուցիչներուն:*

Տասը հազար հեռաւոր զինուորները յետոյ համախմբուեցան Վենետիկի հրապարակին վրայ, 30,000 *ֆաշական երիտասարդներու հետ եւ Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ պատշգամէն, փառաբանելով նախկին ռազմիկներու մարտական քաջութիւնը: Այս առթիւ դրօշ մը յանձնեց զինուորներու ընկերակցութեան, նախապէս երկու անգամ համբուրելով զայն:*

Մեծ խռովութիւններ գործադուլի մը առթիւ

Հինգշաբթի օր ամբողջ տասը ժամ 1800 *բանուորներ պաշարուեցան Թոլէտոյի (Մ· Նահանգներ) մէկ գործարանին մէջ, գործադուլ հռչակած բան-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ՝

''ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ,,

(Պ. Հ. ՊԱՄԱՏԻ ՅՕԴՈՒԱԾԻ ԱՌԹԻՒ)

»»»··«««

Երկու յօդուածներով ներկայացուցի Պ. Պամատի տեսակէտները, կովկասեան համադաշնակցութեան մասին:

Պ. Հ. Պամատ անհրաժեշտ կը գտնէ որ Հայերը արտայայտուին իր արծարծած խնդիրներու մասին եւ հարցը քննութեան դրուի «պարկեշտօրէն եւ առարկայականօրէն», լոյս սփռելու համար կովկասեան ազգերու փոխյարաբերութիւններու եւ քաղաքական հնարաւորութիւններու վրայ: Բոլորովին համաձայն գտնուելով եւ խիստ օգտակար համարելով այս խիստ կենսական խնդրին հրապարակային քննութիւնը, կ'ուզէի անհատաբար անմասն չմնալ անոր մէջ:

Դժբախտաբար Պ. Հ. Պամատ, ըսկիզբէն իսկ, հիմնական հարցի մը կը մօտենայ ոչ առարկայօրէն: Ան, հիմնուելով հաւանաբար Թուրքերու տարածած անբարեխիղճ «պատմութեան» վրայ, հայ ղեկավարութեան սխալ քաղաքական հակումներուն եւ մանաւանդ հայ կամաւորական գունդերու մասնակցութեան կը վերագրէ կոտորածները եւ անոր տրամաբանական հետեւանքով Վրաստանի եւ Ազրբէյջանի հետ յարաբերութիւններու լարումը, որովհետեւ «Հայերը իրենց ամբողջ յոյսը դրած էին եւրոպական պետութիւններու վրայ եւ կռնակ դարձուցած էին կովկասեան ժողովուրդներուն»:

Մինչդեռ հայ քաղաքական ղեկավարութիւնը ամէն ճիգ գործ դրած է Թուրքերը հեռու պահելու պատերազմի մասնակցութենէն, իսկ երբ իր ջանքերը ապարդիւն անցան, պատերազմի սկիզբէն Թրքահայութիւնը եղաւ ոչ միայն չէզոք քաղաքացի, այլ եւ զօրծօն դեր առանձնեց, բառ ամենայնի աջակցելով կառավարութեան: Թուրքերը չէին կրնար ցոյց տալ Թրքահայաստանի մէջ վայր մը, ուր Հայերը որ եւ է դաւադիր շարժում առաջ բերած ըլլային: Դեռ Ռուսահայ կամաւորական գունդերու կազմութենէն շատ առաջ, դեռ պատերազմը չյայտարարուած իսկ Թէշքիլաթը Մախսուսէի ղեկավարութիւնը դաւադրութեամբ փորձեց ոչնչացնել Էրզրում հաւաքուած հայ մտաւորականութեան խումբ մը եւ հրահանգ տրուած էր նոյնը ընելու բոլոր վայրերուն մէջ: Եւ մի՞թէ մէկ մի լինէ աւելի Թրքահայ զանգուածը հաւաքաբար ու դաժանօրէն կրնա՞ր պատասխանատու բռնուիլ Կովկասի կամաւորական գունդերուն համար որոնց թիւը քանի մը հազարը չէր անցներ: Այդ պարագային եթէ Ռուսերը նոյնքան բարբարոս ըլլային, կրնային զանգուածօրէն պատժել նաեւ կովկասեան ժողովուրդները, որ տուին Թրքական բանակին թէ կամաւորական գունդեր եւ թէ անգին ու բազմատեսակ ծառայութիւններ մատուցին անոր՝ Կովկասը Թուրքերուն յանձնելու համար: Ի՞նչպէս կ'ուզէք ուրեմն, որ Հայերը այդ ահաւոր հարուածը կրելէ վերջ, չփնտռէին յենարաններ իրենց ֆիզիքական գոյութեան՝ Թուրքերուն թշնամի ուժերուն մէջ, ինչպէս բնական պիտի համարէք նաեւ Ազրբէյջանցիներու եւ Վրացիներու քայլը, երբ անոնք փնտռեցին որոշ ատեն, Դաշնակիցներու պաշտպանութիւնը: Թուրքերու եւ մեր փոխադարձ թշնամութիւնը բռնակալի եւ ճնշուածի փոխյարաբերութեան արդիւնքն է. ինչպէս ձեր եւ Ռուսերուն յարաբերութիւնները տարիներէ ի վեր:

Դուք եւ ձեզ նման շատերը, յամառօրէն կը կարծեն ու կը կրկնեն թէ Հայերը անուղղելի ռուսամոլներ են: Ոչ մէկ ճշմարտութիւն կայ ատոր մէջ: Հայերը, Կովկասի մէջ — հին թէ նոր Ռուսերու օրով — գրեթէ միակն են որ իրենց ազգային իրաւունքներու ոտնակոխման պարագաներուն, հակահարուած տուած եւ ազգովին պայքար մղած են Ռուսերու դէմ. օրինակները անծանօթ չպիտի ըլլան ձեզի: Սակայն երբ 1895էն ըսկսեալ Թուրքերը տասը տարին անգամ մը, կոտորածներ կը սարքէին հայկական նահանգներուն մէջ, տարական եւ բարբարոս լուծին տակ կ'ոչնչացնէին հայ ժողովուրդի հոգեկան ու տնտեսական կարողութիւնը, բնականօրէն ան պիտի փնտռէր պաշտպանութիւն մանաւանդ մերձաւոր զօրութեան մը մէջ, որ գոնէ զանգուածօրէն չէր ոչնչացներ զինքը: Տարրական ինքնապաշտպանութեան այս իրաւունքը պէտք է որ տրուի մեզի:

Ասով հանդերձ, Պ. Հ. Պամատ կը սխալի կարծելով թէ հայ քաղաքական ղեկավարութիւնն իսկ վրէժի զգացումներով կ'առաջնորդուի ներկայիս ալ: Հայ քաղաքական շրջանակները, հակառակ հայ ժողովրդական տարրերու արդար եւ խոր դայրոյթին ու վրէժին, յաչս ժողովուրդի իրենց բարոյական վարկաբեկման եւ նոյն իսկ իրենց ֆիզիքական վտանգի գնով, չվախցան մերձեցման, իրարհասկացողութեան փորձեր կատարելու Թուրք պետական պետական ու քաղաքական ղեկավարութեան հետ: Բէուֆը, Իզզէթ փաշան գիտեն այդ. իսկ Հայաստանի կառավարութիւնը, որ ձեռք մեկնեց «եւրոպականացած» Թուրքիոյ, ի՞նչ ստացաւ — խոստմնադրժում, կոտորած եւ քաղաքական սուր խաղեր Հայերու եւ Վրացիներու հետ, ի վերջոյ մեծամասնականներու հետ ճմլելու համար Հայաստանը:

Ամէն մէկ պայքարի մէջ, պայքարողը կը ձգտի ճակատը կրճատել եւ մէկ ճակատ ունենալ: Տարրական օրէնք է այս, ու մենք եւս կ'ըմբռնենք անոր օգտակարութիւնը: Մենք բարեկամ չենք Թուրքիոյ եւ ոչ ալ ան մեզի: Դուք մեզ կ'ուզէք զօրծօն պայքարի մէջ դնել նաեւ Ռուսիոյ հետ: Ո՞վ ուրեմն մեզի բարեկամ համարենք, բարեկամ սակայն, որուն հետ փոխադարձ շահերով կապուած ըլլայինք եւ միշտ պատրաստ բառ ամենայնի զօրծօն աջակցութեամբ՝ պաշտպանելու մէկ-մէկու անկախութիւնը եւ գոյութիւնը արտաքին ուժերուն դէմ: Պիտի պատասխանէք — կովկասեան դրացի ժողովուրդները: Կը յորդորէք մեզ խրատուիլ անցեալի դասերէն, չխաբուիլ պետութիւններու խոստումներէն եւ փոխանակ կռնակի, մեր երեսը դարձնել դէպի Կովկաս:

Այս խնդրին մօտենալու ատեն հարց կը ծագի — ո՞ւր են այդ ժողովուրդները: Բնաշխարհին մէջ ի հարկէ եւ հոն անոնք կ'ապրին համադաշնակցութեամբ: Տարբեր հարց է անշուշտ անոր կերպարանքն ու պայմանները, որմէ գոհ չենք եւ դուք եւ մենք, սակայն համադաշնակցութիւն մըն է, որ այսպէս կամ այնպէս նորահաս կովկասեան սերունդները կը վարժեցնէ այդ գաղափարին: Սահմաններու վերացումը, կովկասեան ժողովուրդներու քաղաքական, մշակութային եւ տնտեսական մերձեցումը եւ գործակցութիւնը մեծ արժէքներ են որ կը մղեն զինք փոխադարձ ինքնապաշտպանութեան: Վաղը երբ մեծամասնականները չքանան, իրական եւ դեմոկրատիկ կովկասեան համադաշնակցութեան գաղափարի իրականացումը մեծ չափով կը դիւրանայ:

Վերջին խօսք մը եւս:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

''ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ,,
ԿԱՄ
ՏՕՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ «ՍՈՒՐԲ» ԳՈՐԾԵՐԸ

Մարսէյլի գաղութը, կարծես ուրիշ հոգ չունէր, ահա ուրիշ փորձանք մը եւս աւելցաւ: Եւ ինչպիսի փորձանք..

— Պիտի հաւատա՞ք, եթէ ըսեմ թէ Մարսէյլի վերջին անցուդարձներուն մէջ որ քաոսի մը յանգեցան, իր սեւ մասնակցութիւնը ունի նաեւ Տօքթ. Պարոնիկեան:

Ո՞ւրկէ հոս ինկաւ այս բախտախնդիրը, եւ ինչպէ՞ս կրցաւ իր ոտքերուն տակ հող գտնել:

Անցեալ տարի երբ այս մարդուկը ճարահատ հեռացաւ Գերմանիայէն, եւ ապաստանեցաւ Մարսէյլ, իր առաջին գործն եղաւ բանել Առաջնորդարանի ճամբան, օրուան եպիսկոպոսէն հայցելու համար քիչ մը «բարեացակամ տրամադրութիւն» եւ «եղբայրական աջակցութիւն»:

Թերեւս առաջինը ես եղայ, յիշեցնելու Պալաքեան եպիսկ.ին թէ, այս Տօքթ. Պարոնիկեանը կրնար կատարեալ փորձանք մը դառնալ, եւ անխորժ դէպքերու տեղի տալ:

«Առաքեալ»ը, շնորհիւ իր մեղրածոր լեզուին, կրցաւ ժամանակի մը համար տարհամոզել եպիսկոպոսը, մէջտեղ դնելով Խրիմեան ճեմարանի մը ծրագիրը, որուն շրջանաւարտները իրենց «մաքրակենցաղ» նկարագիրով պիտի նուիրուէին «հայ առաքելական Ս. եկեղեցւոյ յառաջդիմութեան եւ լուսաւորութեան»:

Այս առթիւ, յաւելեալ եւ ճոխացեալ մանրամասնութիւններով կը պատմէ իր «ցուցակ ծառայութեանց»ը. — թէ ինչպէս Գերմանիոյ Տրէզտէն քաղաքին մէջ տասը հինգ տարի առաջ կազմեր է Գերմանեւհայ միութիւնը, որուն նախագահն է ինք, եւ պիտի աշխատի Հայաստանեայց եկեղեցին ազատել օտար եկեղեցիներու միջամտութենէն, եւ բարձրացնել իր բնական կոչումին:

Թէ՝ իրենց անմիջական նպատակն է պահպանել ամբողջականութիւնը Հայ. Առաքելական եկեղեցւոյ, խափանելով միսիոնարական եւ յարանուանական միջամտութիւններն եւ բաժանումները:

Թէ՝ Գերման եւ Հայ լուսաւորչական առաքելութիւնը, Գերմանիոյ մէջ կը համրէ մօտ 30,000 հազար անդամներ, նոյնքան եւ աւելի համակիրներ, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունին պարբերաթերթ մը, գերմանեբէն «Նոր Հայաստան»ը, 10—15 հազար օրինակի սպառումով մը:

Թէ՝ բանալով Խրիմեան ճեմարանը, առաջին տարիներուն պիտի ունենար 10 — 12 ուսանողներ, յետագայ տարիներուն 80 — 90ի բարձրացնելու համար: Թէ՝ ճեմարանը պիտի յանձնուի պատրաստուած եւ բանիբուն եկեղեցականի մը, եւ թէ ապագայ ճեմարանի պիւտճէն իր յարակից բոլոր ծախքերով կազմ ու պատրաստ է դրամատան մը մէջ:

Եւ տակաւին ինչեր, ինչեր...

«Յառաջ»ի ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ այնինչ որ կլլեցուց հոս, Մարսէյլի մէջ, եւ կամ կլլեցնել կարծեց, փորձած էր շատ տարիներ առաջ:

Ո՞ր մէկը յիշել... գարշելի Մադլըմեա՞նը, որուն գործը պիտի ըլլար պաշտպանել Պարոնիկեանը էջմիածնի մէջ, քանի մը... ոսկիի փոխարէն: Չէ՞ որ, Մադլըմեանը «պատուոյ անդամ» էր հայեւգերման միութեան, եւ «բարեկամն» ու «անշահախնդիր խորհրդատուն»:

Հապա Թորգոմ արք. Գուշակեա՞նը, որ այն ժամանակ առաջնորդ էր Եգիպտոսի եւ քիչ վերջն ալ եղաւ Կաթ. պատրիարք: Եւ այս եկեղեցականը — այժմ պատրիարք Երուսաղէմի — կը գրէր խաչագողին ուղղուած նամակով մը.—

«Եթէ Երուսաղէմի պատրիարք չընտրուիմ, այն ատեն ինքզինքս պիտի դնեմ ձեր տրամադրութեան տակ: Եւ իբրեւ խնամակալ, ուրախութեամբ կ'ընդունիմ պատուոյ նախագահութիւնը, երբ բանաք ճեմարանը: Եւ աւելին.— «Ես անմիջապէս մանրամասնօրէն կը տեղեկագրեմ պաշտօնապէս էջմիածին, ձեր գործի եւ ծրագրի մասին, ստանալու համար կաթողիկոսին հաւանութիւնն ու հովանաւորութիւնը»:

Այս բարձրաստիճան սքեմաւորներուն կարգէն են նաեւ Բաբկէն եպիսկ. (այժմ աթոռակից կաթողիկոս Տանն Կիլիկիոյ), Աղեքսանդրիոյ առաջն. փոխանորդ Մամբրէ եպիս. եւ Ցաւսիկ եպիսկ.: Հապա թերթե՞րը, — Ռամկավար «Արեւ»ը, Պոլսոյ «Նոր Լոյս»ը, «Հայ խօսնակ»ը, Երուսաղէմի «Սիոն»ը...

Եթէ մէկ մասը մոլորեցաւ բարեմտօրէն, միւսը չլացաւ անարդ մամոնայէն, որ կը տրուէր այս կամ այն պատրուակով.— Ահա Մադլըմեան գարշելին, 50,000 տրամիով: Բաբկէն եպիսկոպոս 50 ոսկիին: (Տես Պարոնիկեանի տեղեկագիրը, որուն մէջ զետեղուած են լուսանկարները վերոյիշեալ եկեղեցականներուն եւ բոլոր նամակները փոխանակուած Պարոնիկեանի եւ իրենց միջեւ):

Այսպէս, Պալաքեան եպիսկոպոս, որ հետեւած էր մամուլի մէջ երեւցած բացասական գրութիւններուն, ուզեց իր կարգին փորձել այս մարդը: Այս առթիւ կ'ըսէր.— «Հնդկաստանի մէջ, տեղացիները թունաւոր պօաներուն ակռաները քաշելով, եւ իրենց ձեռքերուն մէջ ալ «տաֆ» մը, իրենց ուզած ձեւով կը զբօսնուին այդ սողուններուն հետ»:

Եւ փորձեց «զբօսնուլ», բայց մնաց կէս ճամբան:

Տօքթ. Պարոնիկեան, որպէսզի համակրանք շահի ժողովուրդի մէջ, կը սկսի աջ ու ձախ պատմել, թէ եպիսկոպոսին գործակցութեամբ, պիտի բանայ Խրիմեան ճեմարանը, ֆրանսական միջնակարգ դպրոցներու աստիճանով: Եւ վայր մըն ալ կը գտնէն քաղաքէն 9 քիլոմեթր հեռու, Chateau Combert արուարձանին մէջ, պատրաստ եւ «ամէն յարմարութիւններով օժտուած» շէնքով մը:

«Առաքեալ»ը նախ քան այդ դպրոցին բացումը, չորս պայման կը դնէ եպիսկոպոսին.—

1. Թողուլ զինք, որ արուարձաններու մատուռներու մէջ, եւ քահանաներուն ալ առանձին, «կրօնական-փիլիսոփայական» դասախօսութիւններ տայ:

2. Աշխատիլ իր ինքնութեան թուղթերը կանոնաւորել, եւ արտօնութիւն առնել պատկան իշխանութիւններէն, հաստատուելու համար Ֆրանսայի մէջ:

3. Գերմանիայէն իր գերմանուհի կինը փոխադրել Մարսէյլ:

4. Ֆրանսացի բժիշկի մը թեւարկութեան տակ, բանալ դարմանատուն մը, որովհետեւ ինք իբրեւ բժիշկ, իրաւունք չունի կիրարկելու իր արհեստը:

Չեմ գիտեր թէ որքան յաջողեցան երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ պայմանները: Սա միայն ստոյգ է, որ կ'աշխատէին բան մը ընելու համար:

Այս չորս պայմաններուն մէջ, ամենակարեւորը, էականը առաջին կէտն էր: Այսինքն թողուլ զինք, որպէսզի եկեղեցիներու մէջէն «սուրբ կեանքի ճամբաները ցուցնէ, պարզաբանելով Աւետարանի խօսքերը»: Այս էր կարեւորը: Որովհետեւ այս ընթացքով էր որ տեղ պիտի բռնէր ժողովուրդին մէջ, իր ապագայ [illegible] գոհացում գտնելու համար: Վերջին երեք պայմանները լոկ ձեւական կերպարանք ունէին, առաջինը հետապնդելու նպատակով գրուած:

Եւ խոստովանինք որ, իր առաջին պայմանին մէջ, Պարոնիկեան լաւ յաջողեցաւ: Սերմեր ցանեց, աղտո՜տ եւ եղերելի սերմեր: Միջին դարը քսաներորդ դարուն մէջ զետեղեց, եւ մէջտեղ բերաւ կաթոլիկ - բողոքական - լուսաւորչականի խնդիր: Շրջանակ մը ստեղծեց պառաւ կիներու, տունը մնացած աղջիկներու, եւ ծերացած ուղեկորոյս երիտասարդներու: Նոյն այս տարրերով կազմելով «Հայ առաքելական Ս. եկեղեցւոյ հաւատացեալներու Միութիւնը», երեք բաժանումներով— Ա. Օրիորդաց Միութիւն, Բ. Երիտասարդաց Միութիւն, Գ. Չափահասներու Միութիւն:

Յաջողած էր ուշացած ու դաւադիր «առաքեալ»ը: Ողջ մնան հոգիով ու մտքով աղքատները: Կուտան մէկով, երկուքով, «Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի»:

Վերջապէս արթնցան եպիսկոպոս եւ ժողովուրդ: Սակայն շա՜տ ուշ էր:

Երբ «գործերը» այսպէս ձեւ ու մարմին կ'առնէին, վրայ հասաւ Պալաքեանի հրաժարականը առաջնորդական պաշտօնէ: Պարոնիկեան մնաց մի մինակ, եւ հիմա սանձարձակ կը գործէ ցեխերու եւ աղբակոյտերու մէջ: Բոնապարտիկ ժպիտ մը շրթներուն...

Որպէսզի համոզուիք թէ ի՛նչպիսի թունաւոր ներարկումներ եւ [illegible] կ'ընէ, յաջորդով պիտի խօսիմ մանրամասնօրէն, օգտագործելով իր վերջին ապուշապատում գիրքը «Ծառայ մը... բայց թագաւոր եղաւ», եւ «Հայ առաքելական սուրբ եկեղեցւոյ հաւատացեալներու Միութեան ուխտագիրը»:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

»»»··«««

Ֆութպոլի խաղին աշխարհի լաւագոյն ազգային խումբը որոշելու սահմանուած մեծ մրցաշարքը, որ կը սկսի վաղը, կիրակի, մայիս 27, կը հետաքրքրէ՞ հայերէն օրաթերթի մը ընթերցողները:

Այո՛, պէտք է որ հետաքրքրէ: Քաղաքակրթութեան կամ գիտութեան մարզերուն մէջ եղած բոլոր յառաջդիմութեանց պէս, սփոռի նոր նուաճումներն ալ պէտք է ցոյց տանք մեր հասարակութեան, չեշտենք անոնց կարեւորութիւնն ու մեծութիւնը, մինչեւ որ մեր ժողովուրդը, փոքրէն մինչեւ մեծը ըմբռնէ մարմնակրթութեան անհրաժեշտութիւնը եւ փարի անոր:

176 մարզիկներ այս կիրակի օր, բաժնուած 11 խումբերու, ֆութպոլ պիտի խաղան Իտալիոյ ութ քաղաքներուն մէջ, կէս միլիոնի մօտ հանդիսատեսներու ներկայութեամբ եւ միլիոնաւոր ժողովուրդ, աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, ակնդէտ պիտի սպասէ այդ մրցումներու արդիւնքին: Բարոյականի ուղղափառները այս բանին չպիտի հանդուրժեն, ի՛նչ փոյթ. ըսէք այդպիսիներուն որ եթէ ֆութպոլի միջազգային մրցումի մը յիսուն հազար հանդիսատես ներկայ կ'ըլլայ, եւ հարիւր հազարաւոր ֆրանք հասոյթ կը գոյանայ, այդ հասոյթը իրենց մէջ չեն բաժներ քանի մը կազմակերպիչներ, ոչ ալ խաղացողները — որոնց ամէնէն նշանաւորը ամսական հինգ հազար անգամ չի շահիր: Այդ հսկայ հասոյթին մեծ մասը կը ծառայէ պահպանելու երկրին հարիւրաւոր խումբերը, պաշտպանելու անոնց շահերը, դիւրացնելու անոնց գործը եւ մարզելու նորահասները եւ բացը գոցելու այն մասնաճիւղերուն որոնք հասոյթ չունին: Իսկ միջազգային մրցումները անհրաժեշտ են յառաջդիմելու համար, ատոնց որոնց ամէն երկիր ստիպուած պիտի ըլլայ «տեղ քայլ» ընելու:

Ըսած ենք արդէն թէ մեր ամենամեծ պարտականութիւնը հայկական մարզական շարժումը քաջալերել է. ատոր հակառակ բան մը չենք ըներ լայն տեղ տալով օտար մարզական դէպքերուն, որոնք ընդհանուր հանգամանք ունին:

×

Այժմ անցնինք բուն իսկ մրցահանդէսին մանրամասնութեանց:

Ասկից առաջ «Յառաջ»ի մէջ բա-

ՄԱՏԹԷՈՍ ԶԱՐԻՖԵԱՆ - ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԻԾԵՐ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ.— Զարիֆեանի արուեստը կը կրէ հեռաւոր հետքը շարք մը ազդեցութիւններու: Այլ ոչ ոքի կը մնայ ստրկօրէն պարտական: Կ'առնէ անոնցմէ միայն նախնական տարրեր, յօրինելու իր հոգիին երգը: Խնձորենին, ինչպէս եւ ծիրանին, կ'ընդունին իրենց սնունդը նոյն աղբիւրներէն — հող, օդ ու արեւ —, բայց կ'ունենանք անոնցմէ բոլորովին տարբեր պտուղներ: Տարբեր՝ ձեւով, գոյնով ու համով — պիտի ըսենք՝ ինքնատիպ: Զարիֆեանի հոգիին եւ իմացականութեան սնունդ կուտան Թօլսթոյ, Տոսթոյեվսքի, Էտկար Փօ, Իպսէն, Ուայլտ, Մէթէրլինկ, Վէրլէն եւ ուրիշներ, մինչեւ Փօլ Ժէրալտի՝ օտարներէն. Զրաքեան, Մեծարենց, Տէրեան եւ Թէքէեան՝ մերիններէն: Կ'իւրացնէ տուրքն անոնց արուեստին, ինչպէս ծառը՝ բարիքը արեւին, բայց կ'արտադրէ անկախօրէն, կուտայ իր պտուղը: Հոս, ոչ մէկ անհարկի համեմատութիւն սակայն՝ տրուած անուններուն եւ իր միջեւ: Յիշեցինք՝ այս կերպով դիւրացնել կարծելով ըմբռնումը իր գործին, որ կը յատկանշուի ծայրայեղ պարզութեամբը ձեւին եւ միամտութեամբը խորքին:

Ոչ մէկ խրթնութիւն իր լեզուին մէջ որ ունի առաւելութիւնը ըլլալու գեղանդօրէն երաժշտական նոյն ատեն: Գաղտնիքը պէտք է փնտռել պզտիկ ու հնչուն բառերու գիւտին մէջ որ Զարիֆեանինն է: Իր երգերուն կառուցուածքը ի յայտ կը բերէ երաժշտական վստահ ըմբռնում մը, որ տողերուն կուտայ մեղմ ելեւէջը ալիքներու: Իրեն կը պարտինք գործածութիւնը՝ շնորհալիօրէն կրկնուած բառերով շինուած ածականներուն.— տժգոյն, կապոյտ աչուրներ, մութ-մութ նայուածք, ձիւն-ձիւն թեւեր, կամ՝ տրտում-տրտում, շիթ-շիթ, համ-համ, քիչ-քիչ, գոյն-գոյն: Իր արուեստին յայտնի գիծերէն մէկն է նաեւ դիւրութիւնը որով կը յաջողի տալ պահն ու իրերը, բառերու ընտրութիւնով ստացուած նմանաձայնութեամբ:

Հոգիս պզտիկ աղբիւր մըն է արծաթէ,
Գիշերին մէջ գլգլացող ու լացող...

Ասոնք՝ առաւելութիւնները իր լեզուին, որ ունի նաեւ իր մեղքերը:

Անճիգ ու բնական ըլլալու նախանձախնդրութիւնը երբեմն կը տանի լեզուն վտանգաւոր մօտիկութեան մը խօսուած բարբառին: Եւ անկախ իր արուեստին միամիտ ու անմիջական հանգամանքէն, որ ներելի կը դարձնէ զանցառումը բանաճիգ պրկումներու, մարդ կը փորձուի մտածել թէ քերթողին ճաշակն է որ կը խախտի: Ունի նաեւ վիճելի յանդգնութիւններ քերականական, արդիւնք՝ շատ անգամ, չափի ու յանգի պահանջներուն, որոնք աւելի պզտիկ կ'ընծայուին իր նախասիրած կարճ տողերով պզտիկ հատուածներուն մէջ: Իր տաղաչափութիւնը, որ կարելի չէ սխալ կոչել, ինչպէս մեր բանաստեղծներէն շատերունը, կը բերէ սակայն արժանաւոր նորութիւններ, տալով մեր լեզուին դիւրաթեք ու երգեցիկ ճկունութիւն մը:

×

Քիչ բան տեսած ենք իր արձակէն, հազիւ քանի մը նամակ եւ օրագրի քանի մը էջ: Բայց գեղեցիկ են անոնք, ու թրթռուն՝ հատներու մօտ կրակի մը մարմրուն ջերմութեամբը: Վէպը որ «Հոգիներ» պիտի կոչէր, ու պիտի ըլլար պատմութիւնը իր բոսոր-կապոյտ հոգիին, չունեցա՜նք... Չունեցանք, աւա՜ղ, Թատերախաղը նաեւ, որ կը խոստանար, եթէ գարունը բերէր հոգիին քիչ մը արեւ, ու քիչ մը խայտանք՝ իր արիւնին: Եկաւ գարունը... «շիթ մը արցունք ու փունջ մը լեյակ» միայն բերելու իր սիրելի հողակոյտին:

×

Եւ հիմա որ արեւի ու անձրեւի տասը գարուններ են անցած իր հողակոյտին վրայէն, եւ իր յիշատակը կը ժպտի մեզի միգամած ու տրտում լոյսի մը մէջէն, հիմա՝ թերեւս ժամանակն ըլլար չափելու լայնքն ու խորքը ակօսին որ ձգեց ան հայ գրական անդաստանին մէջ: Կը թողունք այդ սրբազան պարտականութիւնը՝ բարեխղճութեանը անդաստանի վարիչին:

Ու կ'ըսենք, ճակատաբաց ու անվարան, թէ անունը որ իր յայտնութեան բովէն իսկ պարտադրեց ինքզինքը մեր համակրանքին, ոչինչ տուած է իր հմայքէն՝ տարիներու խելագար ու աւերիչ արշաւին: Զարիֆեան, հաստափոր հատորներու ապերախտ էջերէն աւելի կ'ապրի ու պիտի ապրի հայ գիրին կախարդանքէն հմայուած երիտասարդներու խանդավառութեանը մէջ: Ճչելու համար իր տեղը, ի զուր պիտի ըլլար պրպտումը պսակաւոր անուններու ցանկին: Պէտք է իջնել հոգիներուն մէջ անոնց որ սէր ունին բառերու տրտում ու խորունկ երաժշտութեան, եւ պաշտամունքը՝ կրակէ բաժակներով անօրինակ այն ծաղիկին, բանաստեղծութեան:

Կը կրկնենք, հոն է Մատթէոսը, հոգիին մէջ այն տղուն, որ կը կանգնի մեկնող լոյսերու թափօրին առջեւ, աչքերը անփութօրէն յառած հեռաւոր կապոյտներու, ու երբ զանգակները արձագանգեն մօտակայ ձորերու խորութիւններէն, կը կրկնէ ինքն իր մէջ «Կոչնա՜կն է, մեռել կայ»...:

Զարիֆեան երիտասարդներուն բանաստեղծն է, անոնց որոնց նայուածքը վճիտ է տակաւին, արիւնը՝ տաք ու խենդ, ու հոգին՝ մաքո՛ւր, «կապոյտ յածումներ»ու բաղձանքովը դողահար: Թող ժամանակին մեծագոռ ու խժալուր ձայնը սպառնայ լռեցնել դաշնաթաւալ երգը ընծայուած հոգիներուն, թող կապարէ ասորեան իր անիւներուն ծանրութիւնը դնէ թռիչքներու տենդովը թափահարող թեւերուն, թող ստրկօրէն նիւթապաշտ հոսանքի մը քամին իր մահացու շունչը բերէ հոգիներու պարտէզին մէջ աճող կախարդական ծաղիկին՝ որ բանաստեղծութիւնն է: Թող այդ բոլորը ըլլայ այդպէս: Բայց խոնարհ անկիւն մը, թերեւս ժամանակէն ու մարդերէն իսկ մոռցուած, միշտ պիտի գտնուին քանի մը տղաք, հիւանդագին խանդավառութեամբ, եթէ կ'ուզէք, ու ժամանակավրէպ հոգիով քանի մը տղաք, որ իրենց մեծագոյն մխիթարանքը պիտի գտնեն պահ մը ուրանալուն մէջ [illegible] ու լպրծուն թանձրութիւնը շրջապատող մթնոլորտին, ու ցաւագին հրճուանքով մը պիտի գան հակել իրենց ճակատը յիշատակին առջեւ բանաստեղծ տղու մը, յանուն անշիջելի կրակին որ աստուածները դրին մահկանացու այս ձեւին մէջ:

Եւ պարզ ու համեստ է մեր այս տուրքը համակրանքի, որովհետեւ՝ Կ'ըսեն թէ մահը չախորժիր շատ ցոյցէ...

Յարգանքի խոնարհում մը միայն՝ իր վշտակաբեկ հօրն ու անուշիկ մայրիկին, եւ շունչ մը Շոփէն ու փունջ մը լեյակ՝ իր սիրելի յիշատակին:

ՎԱՀԷ ՎԱՀԵԱՆ

(Վերջ)

ցարկեցինք թէ ինչպէս 32 ազգային խումբեր արձանագրուած էին այս տարուան աշխարհի ֆութպոլի առաջնութեան մրցումներուն, թէ ինչու նութեան մրցումներուն, թէ ինչու Բրիտանացիները ձեռնպահ մնացած էին եւ թէ վերջապէս ինչու միայն 16 խումբեր զատուած էին Իտալիոյ մէջ տեղի ունենալիք վերջին շրջանի մրցումներուն մասնակցելու համար։ Ըսէնք նախ թէ այս մրցաշարքը տեղի կ'ունենայ «Թուրնուա»ներու մէջ ի զօրու եղած օրէնքին համաձայն — այսինքն պարտեալ խումբ մը կը քաշուի վերջնականապէս։ Այնպէս որ այս կիրակի գիշեր արդէն միայն ութ խումբեր պիտի մնան յաջորդ շրջանին համար։ Հինգշաբթի գիշեր, 31 մայիսին՝ պիտի մնան չորս խումբեր, 3 յունիսին՝ երկու խումբեր միայն՝ որոնք պիտի մրցին վերջին մրցումի մը մէջ՝ 10 յունիսին։

Ահա քանի մը ծանօթութիւններ վաղուան ութ կարեւոր մրցումներուն մասին։ Իւրաքանչիւր խումբին քով փակագծի մէջ կը նշանակենք անուններն անոնց որոնք պարտուեցան ի սկզբէ, նախապատրաստած մրցումներու ընթացքին։

ՄՐՑՈՒՄ Թիւ 8.— Տեղի կ'ունենայ Հռոմի մէջ Իտալիոյ (Յունաստան) եւ հինգշաբթի օր տեղի ունեցած Մ. Նահանգներ — Մեքսիկա (Հայիթի - Քուպա) մրցումին յաղթականին միջեւ. Հոս տրամաբանական է նախատեսել Իտալիոյ յաղթանակը։

Թիւ 4.—Տեղի կ'ունենայ Թրիէսթէի մէջ եւ դէմ առ դէմ կը հանէ Չեխոսլովաքիան (Լեհաստան) եւ Ռումանիան (Եուկոսլավիա)։ Ռումանացիները ֆութպոլի մէջ մեծ յառաջդիմութիւն ըրած են, սակայն չենք կարծեր որ ի վիճակի ըլլան յաղթելու Չեխերուն, որոնք դեռ անցեալ օր պարտութեան մատնեցին Անգլիան։

Թիւ 6.— Հունգարիա (Պուլկարիա) եւ Եգիպտոս (Պաղեստին) պիտի մրցին Նափոլիի մէջ։ Անշուշտ Հունգարները պիտի յիշեն թէ ինչպէս 1924ին Փարիզի Ողիմպիականին մէջ Եգիպտացիները յաղթեցին իրենց, հակառակ ամէն ակնկալութեանց։ Հաւանօրէն Հունգարիան յաղթական ելլէ այս փոխվրէժի մրցումէն։ Չմոռնանք որ երկու չաբաթ առաջ Հունգարիա Փէշթայի մէջ յաղթեց Անգլիոյ։

Թիւ 1.— Տեղի կ'ունենայ Ֆիէրէնցէի մէջ Գերմանիոյ (Լիւքսէմպուրկ) եւ Պելճիքայի (Իրլանտայի հետ հաւասար) միջեւ. Գերմանիա այս ֆութպոլի մեծ մրցաշարքին համար ամենալուրջ պատրաստութիւններ տեսնող խումբերէն մէկն է. բայց Պելճիքացիք կրնան անակնկալ մը պատճառել յաղթելով Գերմանիոյ, որ սակայն գերազանց է իր հակառակորդին։

Թիւ 2.—Ճենովայի մէջ Արժանթին (Չիլի) կը մրցի Շուէտիոյ (Էսթոնիա, Լիթուանիա) դէմ։ Կ'ըսեն թէ Արժանթինցիները իրենց զօրաւորագոյն խումբը չեն ղրկած ղրկել Եւրոպա, հետեւաբար շուէտական յաղթանակ մը նախատեսել տրամաբանական է։

Թիւ 3.— Միլանոյի մէջ Հոլանտա (Իրլանտա եւ Պելճիքա) պիտի մրցի Զուիցերիոյ դէմ (Ռումանիա)։ Ըսենք թէ ինչպէս Հոլանտա իր Ֆրանսայէ կրած պարտութենէն առաջ Եւրոպայի լաւագոյն խումբերէն մին կը նկատուէր. այժմ Զուիցերիական յաղթութիւն մը անակնկալ մը չպիտի ըլլայ։

Թիւ 5.— Թորինոյի մէջ Աւստրիա (Պուլկարիա) պիտի մրցի Ֆրանսայի (Լիւքսէմպուրկ) դէմ. աւելորդ է գովքը հիւսել աւստրիական ֆութպոլին. բաւ է ըսել թէ ան Իտալիոյ հետ այս մրցաշարքին հաւանական յաղթականներէն մէկն է. բայց Ֆրանսա ապացուցած է թէ կրնայ ամենայն - բաւոր տրամաբանութեան դէմ բաներ ընել։ Ամենամեծ անակնկալ մը պիտի ըլլայ այսուհանդերձ Աւստրիոյ պարտութիւնը։ Ֆրանսա տեղի պիտի տայ կը կարծենք ֆութպոլի մեծ վարպետներուն առջեւ։

Թիւ 7.— Անաւասիկ այս մեծ մրցաշարքին մեծ հարցականը, Պրազիլիա (Փէրու) որ Ճենովայի մէջ կը մրցի Սպանիոյ (Փորթուկալ) դէմ, կը պատկանի՞ իր դրացի հարաւամերիկեան փայլուն ֆութպոլիստներուն փաղանգին, կ'արժէ՞ Ուրուկուայ կամ Արժանթինը. եթէ այո, Պրազիլիան պիտի յաղթէ Սպանիոյ։

Կիրակի երեկոյ պիտի տեսնենք թէ այս նախատեսութիւնները ինչ ատաիճան պիտի իրականանան. եւ պիտի չզարմանանք եթէ մեծ անակնկալներ պատահին, օրինակի համար մեծ ազգային խումբերէն մէկը — Աւստրիա, Իտալիա, Հունգարիա կամ Չեխոսլովաքիա — պարտուի իր հակառակորդին ուժը արհամարհածըլլալունպատճառաւ։

Այս մեծ մրցաշարքին արթնցուցած հետաքրքրութիւնը բացատրել աւելորդ է։ Խնդրոյ առարկայ տասնըվեց ազգերուն պատկանող հազարաւոր հետաքրքիրներ կը մեկնին Իտալիա, ներկայ ըլլալու մրցումներուն, իսկ 45 ազգերէ 250 լրագրողներու բանակ մը օրական միլիոնաւոր բառերով հեռագիրներ պիտի ղրկեն աշխարհի ամէն կողմերը։

Ժ. Ե.

ԽՄԲ.— Ցառաջ միջոցներ ձեռք առած է յիշուած մրցումներէն զանէ երկուքին ունենալու իր մասնաւոր թղթակիցները։ Իսկ մեր մարզական աշխատակիցը անձամբ պիտի երթայ ներկայ ըլլալու տըմի - ֆինալ եւ ֆինալ մրցումներուն, եւ իր տպաւորութիւնները գրէ Ցառաջի։

ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցառաջ).— Ուրֆայի Հայր. Միութիւնը, խորին կսկիծով եւ ակնածանքով խոնարհելով մեծ մտաւորական եւ անփոխարինելի ազգային գործիչ Միք. Վարանդեանի դագաղին առջեւ, փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրէ Համազգայինի։

Ի դիմաց վարչութեան՝ Խորէն Ոսկերիչեան, Գէորգ Եօթնեղբայրեան, Յակոբ Հացագործեան, Յարութիւն Ալանեան։

×

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՕ, 20 մայիս (Ցառաջ).— Մեր քաղաքի եւ Առլի «Բարեկէն Սիւնի» խումբին ընկերական ժողովը տեղի ունեցաւ ընկ. Կ. Գէորգեանի բնակարանին մէջ։ Ներկայ էր նաեւ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը, որ նախագահեց ժողովին։ Բուն օրակարգին անցնելէ առաջ ընկեր ներկայացուցիչը յիշելով Մ. Վարանդեանի կսկծալի մահը, տեղեկութիւններ հաղորդեց անոր վերջին օրերու եւ յուղարկաւորութեան մասին։ Ցոնկյա յարգուեցաւ ոտքի ելլալ ընկերոջ յիշատակը։

Ցետոյ ժողովը զբաղեցաւ օրակարգով, որ տեւեց մինչեւ ժամը վեց։ Ընկերները բաժնուեցան գոհ տրամադրութեամբ։

Ն. Ծատուրեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ooooo

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, (Ցառաջ).— «Արարատ» Միութեան դպրոցի օգտին կազմակերպած հանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ, մայիս 19ին։ «Արարատ»ի այս տարուան նորընտիր վարչութիւնը գովելի եռանդ կը ցուցնէ դպրոցին նիւթականը ապահովելու համար։ Պէտք է գիտնալ, որ գիւղի դպրոցմանկապարտէզը կը պահուի սեփական միջոցներով եւ դուրսէն ոչ մէկ օգնութիւն կը ստանայ։ Ժողովուրդը քաջ ըմբռնելով հայ դպրոցի անհրաժեշտութիւնը, հոծ բազմութեամբ եկած էր խրախուսելու «Արարատ»ի ձեռնարկը։ Նախագահ Պ. Վտարանդի քանի մը խօսքով պարզեց հայ լեզուին եւ դպրոցին դերը եւ ապա բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, Պ. Հրաչ Զարդարեանը։

Գեղեցիկ ու կուռ բանախօսութեամբ մը, Պ. Զարդարեան խօսեցաւ նոյն խնդիրներու շուրջ եւ շեշտեց հայ լեզուի, ազգային աւանդութիւններու պահպանման եւ հայեցի դաստիարակութեան արժէքը, իբրեւ պահպանման գլխաւոր ազդակներ։ Յարգելի բանախօսը յիշեց նաեւ Հայաստանը, ուր հայ մշակոյթը զարգացնելու ճիգեր կը թափեն։ Ապա գնահատելով Առնուվիլի հայ հասարակութեան եռանդը եւ անձնուիրութիւնը, բաղձանք յայտնեց, որ գաղութներն ալ իրենց կարելին փորձեն, ազգային մշակոյթի յառաջդիմութեան զարկ տալու համար։

Գեղարուեստական բաժնին իր մասնակցութիւնն էր բերած «Սիփան» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Ցակոբեանի։ Հայ ժողովրդական երգերը եւ հայկական տարազներով կատարուած շուրջպարերը մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերին, արժանանալով բուռն ծափերու։ Առհասարակ «Սիփան»ի մասնակցութիւնը մեծ փայլ կուտար հանդէսին։ Առանձին երգեց երգչախումբին անդամուհիներէն Օր. Հա. Կնեազեան։ Պ. Գաբրիէլ Թառի վրայ մեծ յաջողութեամբ նուագեց արեւելեան եղանակներ։

Գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին Օր. Մ. Օսմանեան եւ Պ. Օն. Կարապետեան։ Լեռնական պարեր պարեցին Տիկ. Լիա եւ Պ. Գ. Յովհաննէսեան, կրկնելով ժողովուրդի փափաքին վրայ։ Տիկ. Լիա առանձին պարեց նաեւ կովկասեան պարեր։

Ամէնէն վերջը սիրողներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Դդումի վաճառական»ը զաւեշտը, մեծ հաճոյք պատճառելով ներկաներուն։ Խաղին կը մասնակցէին Պ. Պ. Ց. Խաչատրեան, Ց. Թոսթալեան, Գ. Ղազարեան եւ Կ. Պալէնցեան։

Կէս գիշերին նախագահը շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին, հանդէսը փակուած յայտարարեց։

Կ'իմանամ թէ զուտ շահ մնացած է 450 ֆր.։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԱՄԵՍԹ ԹԱՂԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ կիրակի Մարսէյլի Լա Վիսթ թաղը արտակարգ եռուզեռի մը մէջ էր։

Փողոցները լեցուն էին ճերմակ հագուստներ հագած, երկսեռ մանուկներով եւ ծնողներով։

Եւ բոլորը կ'աճապարէին ժամ առաջ տեղ գրաւելու Փաթրօնաժի սրահը, զոր սիրայօժար տրամադրած էր թաղին կաթոլիկ վարդապետը, հայկական «Ազատ» մանկապարտէզին համար։

Սրահը լեցուն էր հայ եւ օտար հիւրերով։ Կարգապահութեան կը հսկէին Մարսէյլի հայ արիները։

«Ազատ» մանկապարտէզի քառասունի չափ մանուկները կը ներկայանային ճերմակ, մաքուր եւ խնամուած հագուստներով։

Լավիսթը Մարսէյլի փոքր արուարձաններէն է։ Նոր թաղ մը նորաշէն տուներով, նոր, եկուոր հայ բնակիչներով եւ նոր դպրոցով մը։

Եւ այդ թաղը, իրաւամբ կը հպարտանար այդ օրը, իր փոքրիկ կրթական բոյնովը։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյլէզ»ով եւ «Մեր Հայրենիք»ով։

Հակառակ իրենց նոր դպրոցականի հանգամանքին ու պզտիկ տարիքին, աշակերտները կարգապահ էին։

Ներդաշնակ ու խնամով պատրաստուած խմբերգները զարմանք պատճառեցին բոլոր հանդիսականներուն։

Արտասանութիւնները յաջող էին հնչիւնները յստակ, հատիկ հատիկ, եւ ախորժելի առոգանութեամբ։

Երգերէ եւ արտասանութիւններէ վերջ, սկսան մանկական խաղեր, «Պապն ու չոզգամ», «Ճըտիկ ճուտիկը», «Քաջ որսորդ» եւն.։ Երգախառն այս խաղերը տեղի ունեցան ճկուն շարժուձեւերով։ Նորութիւն էին ծիծեռնակի եւ ծաղիկներու պարերը։ Լաւ մարզուած էին մանուկները նաեւ ծնծղայի մարզանքին մէջ։

Հանդէսի առաջին բաժնին վերջաւորութեան բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Ազգին Մարտիրոսեան, որ կրթական խնդիրներու շուրջ խօսելէ վերջ, գրուատեց Լավիսթ թաղեցիներու համերաշխութիւնն ու զոհաբերութիւնը։

Ամէնէն վերջ բեմադրուեցաւ «Գող սիրտը գող» մանկական կատակերգութիւնը։ Ապա ներկայացուեցաւ գեղջկական սիրուն տեսարան մը։

Եւ հանդէսը վերջացաւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, եւ օտար հիւրերն ալ շնորհաւորեցին մանկապարտիզպանուհի օրիորդ Մանուշը։

Ներկայ մը

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

« ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ » ՄԸ ԱՌԹԻՒ

oooo

ԼԻՈՆ.— «Ցառաջ»ի 17 մայիսի համարին մէջ կարդացի Համախարբերդցիական Երիտ. Միութեան ուշացած «Լուսաբանութիւն»ը որ կը յայտարարէ թէ իրենց «միութիւնը միշտ կը պահէ իր միաանկախութիւնը», թէ «վարչութեան ընդհ. անդամական ժողովին միաձայնութեամբ քուէարկուած որոշումները միայն գործադրած է» եւն.։

Դժբախտաբար, փաստերը ճիշդ հակառակը կ'ապացուցանեն։ Ինչ, կ'ուզէիք որ ձեր ժողովներուն մէջ ափեղցփեղ պոռչտուքնե՞րն ալ գրէի, պատմէ՞ի իրարու վրայ աթոռ քաշելնիրը կամ կնիքը գողնալը...

Ինչո՞ւ «Լուսաբանութիւն մը» ստորագրող պարոնները չեն խոստովանիր թէ իրենց անխորհուրդ քայլերուն համար վարկաբեկուեցան բոլորին կողմէ, ու այսօր ստիպուած են իրենց այնքան պաշտելի «Երիտ. Միութիւն»ը վերածել «Համախարբերդցիական միութեան», տեղի տալով նիրսը թէ դուրսը գտնուած դժգոհ «անհամաձայն» տարրերու։

Ամերիկայի կեդր. վարչութի՞նը թելադրեց Միութեան կնիքը գողնալ, եւ վարկաբեկուած «միացեալ»ին մասնակցիլ...։ Դեռ շատ ըսելիքներ կան, շատ պատկերազարդ պատմութիւններ, բայց կը բաւէ։

Արթուն - Պահակ

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԵՆ ԵՐԹԱՐ

»»» «««

«Հայրենիք» վերջերս առաջարկած էր որ փոխանակ արտասահմանի մէջ չանդ քարոզ կարդալու, Հայաստան երթան «Հայաստանասէրները», ամակալար թէ բոլշեւիկ։

Այս բանաւոր առաջարկն ալ կատղեցուցած է մեր հակառակորդները։ Իսկ «Հայրենիք» կը շեշտէ, նոր խմբագրականով մը (11 մայիս).

— «Բանուոր» լսել անգամ չուզեր Հայաստան երթալու մասին։ «Մենք — կ'ըսեն անոր խմբագիրները — ոչ միայն պիտի մնանք գաղութներու մէջ, այլեւ ամէն օր պիտի հարուածենք ձեզ (այսինքն՝ Դաշնակցութիւնը), մինչեւ ձեր վերջնական ջախջախումը»։

Ուրեմն, դէպի Հայաստան ներգաղթը զիրենք բնաւ չի հետաքրքրեր։ Ուրեմն, Հայաստանի մէջ հաստատուելն ու հոն շինարարական աշխատանքի նուիրուիլը իրենց համար ո եւ է արժէք չունի։ Ուրեմն, Հայաստան երթալու մասին իրենցզանազան «ելոյթները» պարզ խաբեբայութիւններ են՝ բարոյական եւ քաղաքական դրամագլուխ շահելու համար միամիտներէն։ Ուրեմն, համայնավար գրգռութիւններ եւ խռովութիւններ յարուցանելը արտասահմանի մէջ իրենց համար անհամեմատ աւելի կարեւոր գործ մըն է, քան մայր երկիրն երթալն ու խաղաղ շինարարութեան լծուիլը։

Ոչ եւ է տարակոյս չկայ, որ եթէ Դաշնակցական մտաւորականները բանի ուժով Հայաստանէն հեռու չպահուէին, անոնք 24 ժամ անգամ չպիտի ուզէին մնալ արտասահմանին մէջ եւ ոչ միայն իրենք պիտի փութային երթալ, այլեւ իրենց ետեւէն պիտի ջանային Հայաստան տանիլ Դաշնակցութեան համակիր ամբողջ զանգուածը։

Սակայն, ի՞նչ արդարացուցիչ պատճառ ունին Ռամկավար եւ համայնավար մտաւորականները արտասահմանի մէջ մնալու համար, երբ իրենց առջեւ լայնօրէն բաց են Հայաստանի դռները։ Ի՞նչ պէտք ունին արտասահմանի մէջ վատնելու իրենց ուժերը, երբ կրնան Հայաստանի մէջ ըլլալ եւ Հայաստանին տալ իրենց կեանքն ու աշխատանքը։

Իրաւունք չունի՞նք արդեօք ըսելու, որ եթէ Հայաստանի պայմանները ըլլային այնքան լաւ, որքան իրենց թերթերու մէջ կը նկարագրեն ամէն օր, արտասահմանի մէջ չպիտի մնային այսքան յամառ կերպով։ Միթէ՞ պարզ չէ, որ անոնք ոչ միայն Հայաստանը չեն սիրեր, այլեւ Հայաստանի վիճակի մասին շարունակ կը ստեն։ Միթէ՞ պարզ չէ որ Հայաստանը իրենց համար սոսկ միջոց մըն է հայ զանգուածի միամտութիւնը շահագործելու, անկէ դրամական միջոցներ կորզելու՝ բոլշեւիկեան պրոպագանդ ընելու համար եւ հայ ազգային կազմակերպութիւնները արտասահմանի մէջ եւս քանդելու համար, ինչպէս որ քանդած են արդէն ամբողջ Ռուսիոյ եւ մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ։

Տարակոյս չկայ, որ եթէ ռամկավար եւ համայնավար մտաւորականները անկեղծօրէն Հայաստան ներգաղթին կողմնակից ըլլային, ո եւ է մէկէն առաջ իրենք պէտք է Հայաստան փութային եւ ուրիշներուն ալ ճամբան բանային դէպի Հայաստան։ Այլապէս ինչո՞ւ պիտի սպասէին, որ Դաշնակցական «հակահայաստանեան խմբակը» շարունակ իրենց յիշեցնէր իրենց հայրենասիրական գերագոյն պարտականութիւնը։

Հայ զանգուածը մեր գաղութներու մէջ պէտք չէ ազատ ձգէ ռամկավար եւ համայնավար գործիչներու եւ խմբագիրներու օձիքը, մինչեւ որ անոնք կամ Հայաստան երթան եւ կամ միանգամ ընդ միշտ դադրին Հայաստանի անունը շահագործելէ եւ ուժան հայրենասիրութիւն խաղալէ։

Երկուքէն մէկը։ Թո՛ղ ընտրեն»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ՄԸ

L'Eclaireur de Niceի մէջ, ֆրանսացի յօդուածագիր մը գովեստով կը խօսի Մարսիլիոյ ծանօթ ջութակահար Պ. Ս. Ջէօրէքճեանի մասին, որ վերջերս նկարիչ Մախոխեանի հովանաւորութեամբ, նուագահանդէս մը տուած էր Նիսի մէջ։

Յօդուածագիրը կը ցաւի, որ հայ գաղութը կը բացակայէր։

Պ. Ջէօրէքճեան, կը գրէ ան, որ մըն է, բայց Ֆրանսացի մը՝ իր երաժշտական դաստիարակութեամբ։ Աւարտած է Մարսիլիոյ Երաժշտանոցը։

Երիտասարդ ջութակահարը մեծ յաջողութեամբ նուագեց եւրոպական կտորներ,— իր յայտագրին մէջ կար բաւոր բաժին մը տուած էր նաեւ հայ երաժշտութեան։ Այսպէս նուագեց Ոդը Հայաստանի, հեղինակութիւն նըկարիչ Մախոխեանի, ինչպէս նաեւ քանի մը կտորներ Մելիքեանէ, Ղազարեանէ, Ջաքարեանէ եւ Կոմիտաս վարդապետէ։ Դաշնակով կ'ընկերանար Օր. Արնօ։

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾԵՐՈՒԿ ՍԹԱՆՁԵԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

»»»..«««

Ա.

Ո՞վ էին այդ մարդիկը...

Ու ամէն օր նոր հայհոյանք մը ունէր, հայհոյանքով միայն ըրնար սրտին մէջ իջնել, խօսիլ անոնց հետ ու հանդարտիլ։

Հոս ձայները տարբեր էին, ամէն արձագանգ սրտէ փրթած հառաչանք մը, իր պատմութիւնը ունէր, հոս ձայները, խորունկ վշտի մը շարունակութիւնը, սրահը աղջ մեռելներով լեցուն գերեզմանի կը փոխէին։

Սթանչեւ երբ մօտեցաւ այդ անկինի հիւանդին, լալու աստիճան յուզուած, սիրտը լեցուն, կեցաւ անկողնին քով, ու խօսելէ աւելի, հանդարտութիւնով նայեցաւ անոր, որովհետեւ ամէն մարդէ աւելի ինք կը հասկնար անոր սրտին կրակը... իր կեանքին պատմութեան շարունակութիւնն էր ան։

×

Տխուր բան էր կորսնցնել զուարթութիւնը, սիրտը տեղէն փրցնելու պէս բան մը, ու Սթանչեւ, իր հիւանդանոցի օրերը մէկը միւսին հետ բաղդատելով, անոնք իրարմէ տարբեր, ի՜նչ օրեր կ'ըլլէր ու կը կրկնէր, նմանը չտեսնուած օրեր ... այդ օրերը իրենց մէջ հեզնանքով լեցուն բան մը ունէին, ու քանի վէրքերը կը գոցուէին, իր մէջ անդունդ մը կը բացուէր, կը մեծնար, կը խորունկնար, իր սրտին ձայնը այս խորունկութենէն կը բարձրանար, անոր արձագանգը ունէր, իր մտածումները այս խորունկութեան աղջամուղջը ունէին, անոր ձեւէն բան մը, անոր չափ խորունկութիւն ... ու հիւանդանոցը իրեն թատրոնի մը պէս կ'երեւէր, ուր ամէն օր երազ մը կը ծնէր եւ ուրիշներ կը մեռնէին...

Այս տարօրինակ փոփոխութիւնը աւելի խորունկ ըլլալու էր, որովհետեւ իր լռութիւնը ճառագայթող փոթորիկէ մը աւելի վայրենի, իր ամբողջ անցեալին տէրը ըրած զինքը, կը նայէր անոր՝ ներսէն եկող մղումի մը ճնշումին տակ։

Բ.

Ամիս մը անցած էր։

Արեւը հանդարտութիւնով իջած, քաղաքը տարուան գեղեցիկ օրերէն մէկուն տեսքը ունէր։ Հիւանդանոցին եռին, Մարիցան, մէկ ծայրէն միւսը, ճառագայթներով բանուած կիտուածանկարի մը պէս կ'երեւար, քիչ մը հեռուն, դաշտը, բիւրեղացած հրդեհ մը, երանգապնակ մըն էր կարծես։

Ֆիլիպէն, իր գիւղերով կարծես մէկ ձեռք, կ'աշխատէր հոն, հարսնիքի պէս բան մը այդ աշխատութիւնը, օրուան տօնը, անոր աղօթքը... Կէնօ Սթանչեւի աչքերուն լոյսի պատարագն էր այս տեսարանը, հոդ էր Պուլկարիան, ինք իր տէրը...

Սովորականէն աւելի բան մը կար այդ օրը հիւանդանոցին մէջ, ձայներու նորութիւն, ուրախութեան խառնուած սարսուռ մը, սրտերէն բարձրացող երգի մը եղանակը...

Բակին մէջ մանաւանդ, արեւը չեչտակի իջած, աւելի պայծառ, ձայներու արձագանգը կը շատնար։

Տարուան տօներէն մէկն էր կարծես այդ օրը։ Հիւանդներէն շատերը բակ իջած, ոմանք բուրդէ շալեր փաթթած իրենց վիզերուն, ուրիշներ ալ, աւելի ուժովները, կուրծքերը բաց՝ դիմացը աշխատող մշակին պէս երթուղարձի իրարանցում մը ունէին։

Արեւին պատմութեան օրն էր այդ օրը։ Պատշգամբներուն մէջ, բակին մէկ անկիւնը քանի մը հիւանդներ երկնցած, արեւով կը լողնային։ Ատեն ատեն երգի մը մրմունջն էր որ կը լսուէր ու կը մարէր։

Բայց արեւը, հիւանդանոցի պատուհաններէն ներս, տարբեր բան մըն էր, տեսակ մը հրաշք այդ օրը։ Եւ ծերուկ Սթանչեւ կեցած իր անկողնին եւեւ բացուող պատուհանին առջեւ, ձեռքերը ետին կապած, կը նայէր արեւին, կը նայէր դիմացը երեւնն, ու խնդալ ուզած ատեն, դէմքին վրայ բան մը կը փոխուէր, լոյս մը կը մարէր, շրթունքները թեթեւ մը պրկուած, ակռաները կը տեսնուէին ճնշուած ուժով իրարու վրայ, կճրտալու աստիճան։ Բան մը ըսել կ'ուզէր ու վկրնալովպոռալ ուզածին պէս, ակռաները աւելի կը սեղմուէին, կուրծքը կ'ուռէր, կը մեծնար սովորականէն աւելի։ Գլուխը օրօրած ատեն, տխրութեամբ կրնայիր հետեւիլ անոր յուզումին։

Ծերուկը կ'ըսէին անոր, բայց մըն էր, ու իր իմաստէն աւելի բան մը ունէր իր մէջ։ Ժամանակէն կանուխ ծերացած, ծերէ մը աւելի ծեր կ'երեւէր։ Տարիքը հազիւ քառասուն, մազն ու պեխերը ճերմակ, դէմքին խորշոմները թմթմկած, աչքերուն կրակը միայն կը պահէր տարիներուն ստատկութիւնը։

Պատերազմէն ի վեր մարմին ըսուելիք բան մնացած չէր վրան։ Նիհարցած, փոխուած կերպարանք մը ունէր։ Ան ի՛նչ էր կանուխուան գեղեցկութիւնը, ան ի՛նչ գեղեցկութիւն, գոյնի ան ի՛նչ արեւ դէմքին վրայ, աչքերուն մէջ. հիմակ անոնց շուքը մնացած, չորցած էր կմախքի պէս, կմախք մը կատարեալ, գերեզմանէն փախած մեռել մը ... կեանքը իրեն համար գերեզմանի փոխուած, ամէն վայրկեան սրտի փոթորիկ կը զգար, արիւնը կը քամուէր կարծես, ոսկորներուն փակած մսերը քուրջի նըման ծուիկ ծուիկ, վրան նայելն անգամ չէր գար։

Դիմացը, քիչ մը հեռուն, բարակ ու թեթեւ վերարկու մը ձգած կռնակին ի վար, հիւանդ մը կը նայէր ուրիշ խումբի մը հիւանդներուն։ Ատեն ատեն եկող գացողներուն դարձուցած պահուն աչքերը, ժպիտի պէս բան մը կ'երեւէր ու կ'անցնէր երեսին վրայ, այն ատեն այտերը կ'ուռէին ջղային շարժումներով, աչքերուն կոպերը կ'ելլէին կ'իջնէին աւելի արագ, ու պռկունքները սեղմած պահն, գլուխը կը ցնցուէր, կը դողար հովերուն դիմադրող տունկի մը նման։

Ծերուկ Սթանչեւ նայեցաւ անոր։

Երկուքն ալ միեւնոյն լռութիւնը ունէին։

Սթանչեւի աչքերը պաղած մնացին անոր վրայ, ու չկրնալով մնալ կարծես միեւնոյն տեղը, ատեն ատեն ոտքերը կը վերցնէր, կը տեղափոխէր, ուսերը վեր բարձրացնելով, կարծես բան մը կը սեղմէր կուրծքին, ինք իր վրայ կը ճնշէր ջղայնօրէն։ Պահիկ մը ետք իր հանդարտութիւնը ստանալուն

— Խե՛ղճ Կրիկոր, փսփսաց ու կրկնեց, խե՛ղճ Կրիկոր, խե՛ղճ Կրիկոր...

ԱՐՇԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

ւորներու կողմէ որոնք զայրացած էին տեսնելով որ անոնք չենմիանար իրենց։

Ցոյցը խաղաղ հանգամանք ունէր, բայց ցուցարար կին մը վիրաւորուած ըլլալով, պաշարողները գրոհ տուին քարերով, աղիւսներով եւ երկաթէ կը-տորներով։ Ոստիկանները անզօր էին։ Ցուցարարները յաջողեցան խուժել գործարանին պողպատեայ դուռը, մինչ ուրիշներ կրակ կը տեղային յարակից շէնքերու տանիքներէն։ Ոստիկանութիւնը արտասովոր ուժեր ինչեց եւ գնդացիր գործածեց։ Հովի հոսանք մը դէպի ներս մղեց կազը եւ պաշարեալ-ներէն շատեր կիսովին չնչահեղձ եղան։ Գիշերը լուր տարածուեցաւ թէ ցու-ցարարները ուժանակով օդը պիտի հանեն գործարանը։ Կառավարութիւնը ստիպուեցաւ բազմաթիւ զինուորներ ղրկել։ Բարեբախտաբար տեղատարափ անձրեւ մը ցրուեց ցուցարարները։ Հարիւրաւոր մարդիկ վիրաւորուած են։

Երեք միլիառ փրանք Ֆրանսայի Ազգային պաշտպանութեան համար

Կառավարութիւնը 3180 միլիոն փրանքի վարկ մը պահանջեց, ազգային պաշտպանութեան ստիպողական պէտքերուն համար։ Այս գումարէն 1175 մի-լիոն փրանք պիտի յատկացուի արեւելեան սահմանի ամրութեանց զօրացման։

Ց. Հ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Վռամեան Են-թակոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 6ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ջաւարեան» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երե-կոյ ժամը 8.30ին, Պար Թապայի սրահին մէջ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ընկերները դասախօսական ժողովի կը հրա-ւիրուին այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքավայրին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. Գ. ՀԻՐՍԵԱՆ։

«ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ» խումբի դասախօսական ժողովը, այսօր Շաբաթ երե-կոյ ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքավայրին մէջ։ Կը դասախօսէ ընկ. ԱԶԳԻՆ։

«ԻՇԽԱՆ» Ենթակոմիտէի եւ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» խումբի դասախօսու-թիւնը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին Պատանեկան Միութեան Գրա-դարանին մէջ։ Պիտի դասախօսէ ընկ. Գ. ՀԻՐՍԵԱՆ։

ԷՔՍԻ «Քեռի» խումբի դասախօսութիւնը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին սովորական հաւաքավայրին մէջ։ Դասախօս ընկ. ԱՐՄԱՂԱՆ։

ՍԷՆ ԼՈՒԻԻ «Ակնունի» Ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 7.30ին։ Կը դասախօսէ ընկ. ՍՏ. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԲԻԻԹԱՆԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ ԱՌԱՋ. ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՐՔ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆի կազմակերպուած՝ ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԲԻԻԹԱՆԻՍՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

150, Route d'Orléans, Bagneux

Կը խօսի՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Արեւնուշներու հանդէսը Մարսէյլի մէջ

Վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ 2.30ին, Սալօն Սէն Ժաքի մէջ, Մարսէյլ կը մասնակցին Լէ գ'Օլիվ, Լա-Վիսթի, Պուլվար Օտտոյի եւ Մարսէյլի Արե-նուշները, Քէլիկները եւ գայլուկները, շարժանկարով պիտի ցուցադրուի հանգուցեալ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի յուղարկաւորութիւնը։

Հայ Արենուշները կը պարեն հայկական եւ սպանիական պարեր, իսկ Հայ Արիները կը պարեն հունգարական պարեր։ Արենուշներու կողմէ բա-նակումի տեսարան, Օղակի պար, Համբարձման վիճակ, Տիծեռնակի պար, խաղեր, մարզանքներ, խմբերգներ եւ մեներգներ։

ՀԱՆԴԷՍ-ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ կէս օրէ վերջ 3 — 10, Hôtel Impérialի մէջ

Place Georges Clémanceau. St. Cloud.

կազմակերպիչ յանձնախումբը կը հրաւիրէ հայ բարեկամները ներկայ գտնուիլ։ Մուտքը ազատ է։

Հաղ. միջոց. — Առնել հանրակառք թիւ 2, 18, 25, եւ 75։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Հ. ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

«PETIT JOURNAL»ի ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (21, Rue Cadet)

Կը նախագահէ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ՍԻՓԱՆ երգչախումբը ղեկա-վարութեամբ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆի։ Ballet plastique Տիկին ԻՍԱՉԷՆԿՕի, Օր. ԱՎՆԱԹԱՄԵԱՆ (երգ), Թառիստ՝ ԺՕՐԺ, Պ. Ուզունեան (արտասանութիւն)։ Ուղերձներ՝ Զ. Ռ. Մ.ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ կողմէ

Ողջոյնի խօսք վրացիներու կողմէ։

Պարեր։ Tombola։ Buffet Մուտք՝ 5 ֆրանք։

×

ՍԷՆ ԹԸԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱԲՐԱՀԱՄ ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ ՍԱԼ ԺԱՆ Տ'ԱՐՔԻ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ ԸՆԿԵՐ ԱԲՐԱՀԱՄ ԳԻՒԼԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԸՅԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԼԸ ՎԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի՝ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ՊՐԷԳԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Լիոնի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբե-րուն կողմէ, եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 215, Rue Duguesclin

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ծով. Տէր Պետրոսեան, Օր. Մ. Օբէն (դաշնակ), ընկեր Ա. Մելքոնեան (ջութակ), Պ. Զ. Մուրքֆեան (կիթառ), Պ. Պ. Զանտեան եւ Կ. Գօլօմաննեան (երգ), ընկեր Լ. Ալէմեան, Պ. Միսաք - Միրզէ, Մարտիկ Պետանեան (արտասանութիւն)։

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք։

Ծանօթ.— Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք։

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական «Համազգային» Ընկերութեան (Քաղաք) մասնախումբը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամ-անդամու-հիները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Café Noaillesի մասնաւոր սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Ա.— Զեկոյց։ Բ.— Վարչութեան ընտրութիւն։ Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Համազգային»ի բարե-կամ եւ համակիր անձերը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ «Սէօլէօզ»ի Հայրենակց. Միութեան Վարչութիւնը կրկին անգամ ըլլալով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցնե-րը, վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին, Իսի լէ Մուլինոյի մէջ Պ. Մ. Ազամեանի սրճարանը։

ՀԱՆԴԷՍ

Ի նպաստ Ա. Յ. ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՈՐԲԱՆՈՑ-ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃԲԱԺԻՆ, ԽՕՍՈՒՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նախագահութեամբ՝ Տիկ. ԼԵՒՈՆ ՊԷՅ ԴԱՓԱՄԱՃԵԱՆի

կիրակի 10 յունիս, ժամը ճիշդ 15ին

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ — ՍԵՒՐԸ

Տոմսերու գին՝ 10 փրանք։

ԾԱՆՕԹ.— Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն, ծանօթ ջութակահար Պ. Ժ. ՍԻՆԱՆԵԱՆ, ընկերակցութեամբ դաշնակահար Օր. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆի, ինչպէս նաեւ երգչուհի Օր. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ եւ երգիչ Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ։

Տոմսակները կը գտնուին Տիկ. Մ. Ճեօճէրեանի մօտ, 168, Bd. Haussmann. Paris (8). Tél. Carnot: 47-66: Իսկ հանդէսին օրը վերոյիշեալ թատերասրահը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը կիրակի Փարիզի Հայոց եկե-ղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ Հոգե-հանգիստ ի յիշատակ Սանասարեան եւ Եղեան բարերարներու։ Կը հրա-ւիրուին Սանասարեանցիները եւ բա-րերարներուն յիշատակը յարգող-ները։

×

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Վե-րին Մարմինը կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու հայ հասարա-կութիւնն ու բոլոր Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները իրենց յարգանքի բա-ժինը բերել Հոգեհանգստեան արա-րողութեան, որ տեղի կ'ունենայ վաղը, Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նա-հատակներուն եւ վախճանած ան-դամներուն։

ԾԱՆՕԹ.— Եկեղեցական արարո-ղութենէն յետոյ ծաղկեպսակ պիտի դրուի Հայ Անծանօթ Զինուորի յու-շարձանին վրայ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Վերին Մարմին (կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ Թարգ.՝ Մ.

— Ի՞նչպէս համոզուեցաք թէ Գարան էր սպանիչողը...

Թուրքը ուսերը թօթուեց։

— Ուրիշ ո՞վ կրնար ըլլալ, թերթե-րը լեցուն են անոր պատմութիւննե-րով։

Թ. Ք. դարձեալ նայեցաւ՝ յուսահատ եւ քիչ մըն ալ բարկացած։

— Ճիշդ է, բայց չէի կարծեր թէ դուք թերթ կը կարդայիք, էֆէնտի...

— Չեմ կարդար, պարոն, պատաս-խանեց Թուրքը պաղարիւնով. Գարա-յին մեռած ըլլալն ալ կռահեցի դանա-կը տեսնելէս ետքը. բայց ի՞նչպէս ձեր ձեռքը անցաւ...

— Կոյուղիի մը մէջ գտանք, բսաւ Թ. Ք.։ Երեւի ոճրագործը նետեր է այնտեղ, ուրեմն քանի որ թերթ չէք կարդար, գիտնալու էք նաեւ թէ ո՞վ էր սպանուողը։

— Իրաւ է որ ես քրիստոնեայ եմ, բայց իմաստուն խօսքեր կան իմ հօրս կրօնքին մէջ, կը յիշեմ. օրինակ, է-

ֆէնտի. «չարերը պէտք է մեռնին ար-դարներու կողքին. անոնք պիտի բնա-ջնջուին արժանաւորներու զէնքերով»։ Ես արժանաւոր մարդ եմ, էֆէնտի, որովհետեւ կեանքիս մէջ անպարկեշտ բան մը ըրած չեմ. գործ ունեցած եմ Յոյներու, Իտալացիներու, Ֆրանսա-ցիներու, Անգլիացիներու, նոյնիսկ Հրեաներու հետ. երբեք մաքէս չեմ անցուցած զանոնք կողոպտել կամ վնաս հասցնել անոնց։ Եթէ մարդ մեռցուցած եմ, Աստուած միայն գի-տէ թէ անոնց մահը փափաքած ըլլա-լուս համար չէ որ սպաննած եմ, այլ անոր համար որ անոնք վտանգաւոր եղած են ինծի։ Այդ դանակին հար-ցուցէք եւ պիտի պատասխանէ. մին-չեւ որ ան չխօսի, ես համր պիտի մը-նամ. ըսուած է թէ «զինուորը իր սուրին ծառան է» եւ «իմաստուն ծառան իր տիրոջը գործերուն մասին լուռ կը մնայ»։

Թ. Ք. խնդաց։

— Յոյս ունէի թէ օգտակար պիտի ըլլայիք ինծի, թէ յոյս ունէի եւ թէ կը վախնայի. եթէ չէք ուզեր խօսիլ, ի հարկէ չեմ կրնար ստիպել որ խօ-սիք. երախտապարտ եմ որ Լոնտոն ե-կաք, թէեւ ձեր այցելութիւնը ար-դիւնքի մը չյանգեցաւ։

— Էֆէնտի, բաներ կան կեանքի մէջ զորս պէտք չէ քրքրել եւ վայրկեան-ներ կան երբ արդարութիւնը պէտք է կոյր ձեւանայ, այդպիսի վայրկեանի մը մէջ ենք հիմա...

Այստեղ վերջացաւ տեսակցութիւնը որուն վրայ մեծ յոյսեր դրած էր ոս-տիկանը։ Մելամաղձոտ արտայայտու-թեամբ գնաց Փորթմըն Փլէյս, ուր ժամադրութիւն ունէր Պէլինտա Մէ-րիին հետ։

— Լէքսմընը ի՞նչ նիւթի մասին պի-տի խօսի, հարցուց աղջիկը. ո՞ւր տե-ղի պիտի ունենայ դասախօսութիւնը։

— Ինծի համար շատ հետաքրքրա-կան դասախօսութիւն մը պիտի ըլլայ, պատասխանեց ոստիկանը. նիւթն է «Հալած մոմին հետքը»։ Ոճիրներուն մէջ Լէքսմընէն աւելի պայծառ միտք ունեցող չկայ։ Պատմութիւններ հնա-րելու մեծ տաղանդ մը ունի, բայց ե-թէ իր կարողութիւնները տրամադրէ

ոստիկանութեան օգտին, վստահ եմ որ եղական արդիւնք ձեռք պիտի բե-րէ. որոշած է դասախօսութիւն մը տալ եւ բազմաթիւ հրաւէրներ ուղար-կած է։ Ներկայ պիտի ըլլան բոլոր երկիրներու գաղտնի ոստիկանապետ-ները որովհետեւ, ինչպէս գիտես այս ոճիրը մեծ հետաքրքրութիւն առեղ-ծած է ոստիկանական շրջանակներուն մէջ։ Լէքսմըն ոչ միայն դասախօսու-թիւն պիտի տայ, այլ եւ պիտի յայտ-նէ թէ ոճիրը ինչպէս գործուած է եւ ով է ոճրագործը։

Աղջիկը մտածեց քանի մը վայր-կեան։

— Ո՞ւր տեղի պիտի ունենայ դասա-խօսութիւնը...

— Չեմ գիտեր, կարեւորութիւն չունի.

— Շատ կարեւորութիւն ունի, պն-դեց աղջիկը, մանաւանդ կ'ուզեմ որ ինծի յարմար տեղ մը տայ իր դասա-խօսութիւնը. կրնա՞ս համոզել որ տունս գայ...

— Փորթմըն Փլէ՞յս...

— Ոչ, ուրիշ տուն մը ունիմ Պլէք հիթի մէջ։

— Բայց ինչո՞ւ...

— Խնդրեմ մի հարցներ, Թոմի, բայց ըրէ ինչ որ կ'ըսեմ...

— Այսօր կը գրեմ Լէքսմընին, խոս-տացաւ Թ. Ք.։

Լէքսմըն հեռաձայնով պատասխա-նեց.

— Կը նախընտրեմ Լոնտոնէն դուրս վայր մը. եւ քանի որ օրիորդ Պար-թօլէմիուն կը հետաքրքրուի այս հար-ցով, կրնա՞մ հրաւիրել զինքը. թող չխրտչի...

Ու օրիորդ Պէլինտա Մէրիի անունը աւելցուցին հրաւիրեալներու ցանկին վրայ։

Բազմաթիւ ոստիկանապետներ Լոն-տոն կուգային այդ միջոցին լսելու համար Լէքսմընի դասախօսութիւնը՝ Գարայի պատմութեան եւ անոր խոր-հրդաւոր մահուան պարագաներուն մասին։

ՃՕՆ ԼԷՔՍՄԸՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս ամէնուդ ծանօթ է, պատ-մութիւններ գրող մէկն եմ. խորհր-դաւոր ոճիրներ կը յղանամ եւ կը գտ-նեմ անոնց լուծումը։

Ընդհանուր ոստիկանապետը յայտ-նած է ձեզի որ իմ հեղինակութիւննե-րուս մէջ գրգռագին բաներ ստեղծելու նպատակ չեմ ունեցած եւ ընդհակա-ռակն աշխատած եմ անոտոյց բայց կարելի վիճակներ գտնել եւ իմ առա-ջադրած խնդիրներուս լուծումը հա-կնալի է ոչ միայն հասարակ ընթեր-ցողին այլ նաեւ մասնագէտ ոստիկան-ներուն։

Իրաւ է որ սկզբնական գործերուս վրայ լրջութեամբ չեմ նայիր, քանի որ ամբողջ ճիգս եղած է հետաքրքրա-շարժ վիճակներ եւ դէպքեր հնարել, սակայն հիմա, յետադարձ ակնարկով մը կը տեսնեմ որ այդ օրերուն անպա-ժէք նկատած գործերուս մէջն իսկ տե-սակ մը ուսումնասիրութիւն ըրած եմ։

Ներեցէք այս անհամեստութեանս, բայց ստիպուած եմ տալ այս կարե-ւոր բացատրութիւնը եւ դուք իրբեւ փորձառու ոստիկաններ պիտի կրնաք հասկնալ որ երեւակայական ոճրա-գործներու գիմագիծը տալով մէկը ի վիճակի է նաեւ բացատրելու այս ոճիրը գործող անձին մտայնութիւնը եւ կամ թերեւս անիկա կրնայ վերս-տեղծել Րէմինկթըն Գարան սպաննո-ղին հոգեկան վիճակը։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՄԱՅԻՍ
DIMANCHE 27 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2506

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁՐՈՅՑ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

»»»··«««

— Տակաւին քանի՞ տարի երգ ու երազ պիտի մնաս մեզի համար: Այսքան տառապանք, այսքան արիւն...

— Ես յաճախ երեւցած եմ ձեզի մարմնացեալ, շօշափելի կերպարանքով, բայց դուք չէք ճանչցած, կամ պահելու եւ զարգացնելու իմաստութիւնը չէք ունեցած:

— Այդ ե՞րբ է եղած, հին — հին դարուց յիշատակներ...

— Ոչ. կը խօսիմ նոր ժամանակներու մասին: Ինչո՞ւ կը մոռնաք վերջին հարիւր տարուան պատմութիւնը: Աւելի նորերը:

— Անիրաւ էք: Ի՞նչ կարելի էր ընել որ չըրինք: Ճիշդ հարիւր տարի եւ աւելի առաջ, քեզ դիմաւորելու փորձ կատարեցինք կաթողիկոսներով եւ զօրավարներով, մելիքներով, խաներով, տանուտէրներով եւ իշխաններով, բայց խաբուեցանք: Խաբեցի՜ն...

— Միշտ այդպէս էք եղած: Կ'ապաստանիք խոշոր անուններու շուքին տակ: Ձեր ոտքը գետնէն կը կտրի, երբ արքաներ ու իշխաններ, դեսպաններ եւ քաղաքագէտներ բարեւ կուտան ձեզի— «Թագաւորին ձին ինծի նայեցաւ»— եւ երբ անողոք իրականութիւնը կը ցցուի ձեր աչքերուն առջեւ,— հառաչանքներ, անէծքներ, փոխադարձ մեղադրանքներ եւ Թմրութիւն...

— Ինչո՞ւ այդքան խստօրէն կը դատէք ժողովուրդ մը որ վեց հարիւր տարուան գերութիւն է քաշած, չարաչար տուժելով ե՛ւ ֆիզիքապէս ե՛ւ բարոյապէս: Ծովը ինկողը օձին կը փաթթուի: Աւելի՞ բարձր արժանիքներ ունէին այն ժողովուրդները որ տիրացան քեզի, չարաչար տքնելով, բայց առանց մեզի չափ զոհ մատուցանելու:

— Տարբերութիւնը այն է որ, անոնք աւելի գործնամիտ եղան: Միայն սանձարձակ խանդավառութիւնն ու անհաշիւ խոյանքը բաւական չեն, զիս յափշտակելու համար:

— Ինչո՞ւ չէք խոստովանիր որ անոնք բազմաթիւ առաւելութիններ կը վայելէին, շնորհիւ իրենց աշխարհագրական դիրքին. այո՛, մանաւանդ աշխարհագրական դիրքին: Այնքան դիւրին կ'ազատէի՞ն Յոյնը, Սերպը, Պուլկարը, կամ Ռումանացին, եթէ դրկից չըլլային Եւրոպայի, ցամաքով եւ ծովերով: Յետոյ, քաղաքական շահերն ու շահախնդրութիւններն ալ կ'օգնէին անոնց. նոյն բանե՞րն են պալքանեան Թերակղզին եւ հայկական բարձրաւանդակը՝ իր բարբարոս դրացիներով եւ անագորոյն սահմաններով:

— Այդ բոլորը ճիշդ են, բայց դուք ունիք հիմնական թերութիւն մը, որ ձեր տունը կը քանդէ մինչեւ այսօր: Չէք սորվեր ձեր իսկ պատմութիւնը: Միեւնոյն սխալները կը կրկնուին միեւնոյն ձեւերով: Սերունդներ կուգան եւ կ'անցնին, բայց դուք ձեր գիտցածէն չէք շեղիր: Ոչ կը սորվիք, ոչ ալ կը մոռնաք: Հարցում մը,— կրնա՞ք պնդել թէ աւելի գործնական եւ սրատես էք դարձած 1878էն, 1895–96էն, 1914–15էն կամ 1920–21էն ի վեր:

— Շատ բան փոխուած է այսօր: Ամէն պարագայի մէջ, հին միամտութիւնները չունինք: Երբեք այսքան զարգացած չէր վերադնահատման ոգին: Միշտ կը քրքրենք երէկուան պատմութիւնը, մանաւանդ հիմա որ նետուած ենք աշխարհի պողոտաներուն վրայ, եւ մօտէն կը ճանչնանք Եւրոպան:

— Նորէն ձեր միամտութիւնը, չըսեմ ինքնախաբէութիւնն է որ կը խօսի, եւ ոչ թէ սթափումը: Աղէկ ըսիք. հիմա որ նետուած էք աշխարհի պողոտաներուն վրայ, իսկապէս կը ճանչնա՞ք Եւրոպան եւ լաւ սերտա՞ծ էք երէկուան պատմութիւնը: Եթէ այո՛, այն ատեն ի՞նչպէս կը բացատրէք այսօրուան խայտառակութիւնը: Արշակաւանէ մը կամ Բաբելոնէ մը ի՞նչ տարբերութիւն ունին ձեր գաղութները, ամէն մէկը առանձին եւ բոլորը միասին: Թո՛յլ տուէք որ ըսեմ թէ ազատութիւնն անգամ չի վայլեր ձեզի... Տասը տարի ալ անցնի, քար քարի վրայ չպիտի մնայ, պիտի փչխանաք ոչ թէ ջարդուելով, այլ անթիւ կտորակներու բաժնուելով:

— Ինչո՞ւ առօրեայ պատահարներով եւ մանրամասնութիւններով կը զբաղիք: Մեր տեղը ո՞ր ժողովուրդը պիտի կրնար պահել իր հաւասարակշռութիւնը, այսքան փոթորիկներէ, փլուզումներէ եւ փորձութիւններէ յետոյ:

— Միշտ չքմեղանքներ կը փնտռէք, մոռնալով որ ձեր կացութիւնը չի նմանիր որ եւ է ժողովուրդի կացութեան: Պահ մը խորհեցէք թէ ո՛ւր էիք, ո՛ւր իջաք: Ինչ որ ներելի է ուրիշ ո՛ր եւ է ժողովուրդի, քրէական յանցանք է ձեզի համար: Վերջին մնացորդն էք դարաւոր ժողովուրդի մը, կէսը՝ հայրենի հողի վրայ, միւս կէսը ցիրուցան: Կը հաւատամ թէ չափազանց շատ կը սիրէք ազատութիւնը եւ անկախութիւնը, մանաւանդ հայրենի հողը: Եւ ատոր համար է որ այնքան շատ են ձեր ազատութեան, կարօտի, պայքարի եւ աշխատանքի երգերը: Արդ, իրականին մէջ ի՞նչ կ'ընէք, խօսքը գործի վերածելու համար: Նոյն իսկ տօներու մասին վէճ ունիք: Մայիս 28ը անգամ դարձեր է կուսակցական...

— Դժբախտաբար այդպէս է: Բայց առողջ տեսակէտներ եւ անոնց հիման վրայ գործող ազդակներ ալ չեն պակսիր: Պարագաները չափազանց աննպաստ են, որ եւ է լայն եւ լուրջ գործունէութեան համար:

— Այսօր աննպաստ են, վաղը կրնան դառնալ նպաստաւոր: Խնդիրը այն է որ կարենաք ազգային ուխտ մը կնքել եւ միացեալ ճակատ կազմել գոնէ ի պատիւ ինծի: Ես այդպիսի բանի մը շուքն անգամ չեմ տեսներ...

— Ճակատագրական պահուն այդ ալ կ'ըլլայ:

— Ճակատագրական պահը շանթի պէս կուգայ ու կ'անցնի եւ կ'օգտուին անոնք միայն որ խիղ ունին իրենց լապտերին մէջ կամ պատրաստ ձի: Ձեր այսօրուան կացութիւնը շատ կը յիշեցնէ ճըպուռին եւ մրջիւնին առակը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՃԱԿԱՏ ԿԸ ԿԱԶՄԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

»»»··«««

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՕՍՔԵՐԸ

ՆԱԽԱՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ Է ՈՐ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Ուրբաթ օր, երեսփ. ժողովը զբաղեցաւ արտաքին քաղաքականութեան մասին եղած հարցապնդումներով: Այս առթիւ շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ Պ. Պառթու:

Առաջին հարցապնդողն էր ձախակողմեան երեսփոխան Շառէյն, որ մտահոգութիւն յայտնեց պատերազմի չչուկներու մասին: Ուզեց գիտնալ թէ ճի՞շդ է որ դաշինքը երկու մասի բաժնուած է եւ գլուխ ծռած է ընդհ. սպայակոյտին, ազդիլ 17ի ծանուցագիրը կազմած ատեն: (Այս ծանուցագիրը ուղղուած էր Անգլիոյ եւ կը յայտնէր թէ Ֆրանսա չի կրնար նոր զիջումներ ընել զինաթափութեան հարցին մէջ): Երեսփոխանը առաջարկեց վերադառնալ Պոխանի քաղաքականութեան, որպէսզի կարելի ըլլա՛յ կանխել պատերազմը:

Ուրիշ երեսփոխան մը, Շափտէյլէն (աջակողմեան), ընդհակառակն մտահոգութիւն յայտնեց Գերմանիոյ պատրաստութեանց մասին: Ըսաւ թէ Գերմանիա տարեկան 11 միլիառ ֆրանք կը ծախսէ իր սպառազինութեանց համար, ինչ որ կը հաւասարի Ֆրանսայի ծախքին: Արդ, Ֆրանսա մայր երկրէն զատ գաղթավայրերու պաշտպանութեան հոգն ալ ունի: Շեշտեց թէ Գերմանիոյ մէջ, 16 տարեկանէն սկսեալ նոր սերունդը կը վարժեցնեն պատերազմի գաղափարին, թէ Գերմանիա կրնայ չորս միլիոն զինուոր հանել անմիջապէս, եւ քանի չորս ժամէն շարժման մէջ դնել մէկ միլիոն զինուոր, «աւելի քան Ֆրանսան»:

Արտաքին նախարարը պատասխանելով, շեշտեց թէ Ֆրանսա բացէ ի բաց հակառակ է Գերմանիոյ վերազինման, եւ կը ձգտի ամրապնդել իր զինակցութիւնները Փոքր Համաձայնութեան եւ Լեհաստանի հետ: Իր ջանքը պիտի ըլլայ բարեկամ ազգերը միացնելով ամուր ճակատ մը կազմել Գերմանիոյ դէմ: Այս առաջադրութեամբ, Ֆրանսա պիտի աշխատի որ Խ. Միութիւնը մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, որովհետեւ այդ անդամակցութիւնը մեծ օգուտ պիտի ունենայ աշխարհի խաղաղութեան համար: Միեւնոյն ատեն, Ֆրանսա պիտի աշխատի հարթել Իտալիոյ հետ եղած վէճերը, մէջն ըլլալով ծովային ուժի խնդիրը: Այս նպատակով Ժընեւ պիտի երթան ծովային նախարարը, մարաջախտ Փէթէն եւ Զօրավար Տէնէն: Երրորդ ջանք մը պիտի ըլլայ Պալքանեան պետութիւնները եւ Թուրքիան ալ միացեալ ճակատին կապել, ընդդիմանալու համար Գերմանիոյ տենչերուն: Եւ վերջապէս, Ֆրանսա պիտի ջանայ պահպանել իր բարւոք յարաբերութիւնները Անգլիոյ հետ, յուսալով երաշխաւորութիւններ ստանալ սպառազինութեանց կրճատման կամ սահմանափակման մասին: Գալով զինաթափութեան խորհրդաժողովին, Ֆրանսա կը նախընտրէ որ ամբողջ խնդիրը վերադարձուի Ազգերու Դաշնակցութեան: «Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին սկզբունքներուն: Մենք չենք կրնար ըմբռնել խաղաղութիւն մը՝ արտաքոյ Ազգերու Դաշնակցութեան»:

Պ. Պառթու խօսեցաւ նաեւ Սարի հարցի մասին: Շեշտեց թէ Ֆրանսա թոյլ չպիտի տայ որ վրէժխնդրական արարքներու ենթարկուին այդ երկրամասին բնակիչները: «Գերմանիոյ չոր խոստումը բաւական չէ: Հանրաքուէի թուականը պիտի որոշուի երբ Ֆրանսա որոշապէս գիտնայ թէ ինչպէս պիտի կազմակերպուի այդ հանրաքուէն»: Պատասխանելով դաշինքին դէմ եղած մեղադրանքներուն, արտաքին նախարարը դիտել տուաւ թէ իր քաղաքականութիւնը շարունակութիւնն է նախորդ դաշինքներուն քաղաքականութեան, եւ եզրակացուց.

— «Երբ հարցը արտաքին քաղաքականութեան մասին է, ես չեմ կրնար ըմբռնել աջ կամ ձախ քաղաքականութիւն: Մեր քաղաքականութիւնը կղզիացման քաղաքականութիւն չէ, այլ զինակցութեանց քաղաքականութիւն: Կառավարութիւնը պատերազմ չուզեր: Մենք ամէն բան պիտի ընենք պատերազմէն խուսափելու համար. եւ պիտի խուսափինք»:

Նոր խլրտումներ Ռումանիոյ մէջ

80 ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ գրած էինք թէ նոր խլրտումներ կը նշմարուին Ռումանիոյ մէջ, եւ հաւանական է որ հոն ալ զինուորական դիկտատուրա հաստատուի, նման հարեւան Պուլկարիոյ:

Վերջին լուրերը աւելի ծանր կը ցուցնեն կացութիւնը: Մայիս 25 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ 80 զօրավարներ (ճիշդ Պուլկարիոյ պէս) յուշագիր մը ուղղեցին Կարոլ թագաւորին: Այս յայտարարութեամբ, զօրավարները կ'ըսեն թէ գոհ չեն բանակին ներկայ վիճակէն եւ կը խնդրեն որ ան այսուհետեւ աւելի լայն մասնակցութիւն ունենայ երկրին գործերուն մէջ:

Վարչապետ Թաթարէսքու առջի օր ընդունուեցաւ թագաւորին կողմէ, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին: Կ'ըսուի թէ համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով, վարչապետը յետաձգած է իր ճամբորդութիւնը: Իրազեկ շրջանակներու մէջ անխուսափելի կը համարուի նախարարական տագնապը: Այդ պարագային, եւ եթէ ազատական կուսակցութիւնը քաշուի ասպարէզէն, կարելի չպիտի ըլլայ տագնապը լուծել սահմանադրական միջոցներով: Զօր. Աւէրէսքու, որ ապագայ վարչապետը կը համարուի, առ այժմ չուզեր գործօն մասնակցութիւն ունենալ, կինը ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով:

Սոսկալի ողողումներ Պարսկաստանի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Քում գետը (հիւսիսային շրջան) յորդելով, աւելի քան հազար տուներ քշուեցան հեղեղներէն, համանուն քաղաքին մէջ: Շրջակայ բոլոր գիւղերն ու խրճիթները կործանեցան: Բարեբախտաբար մարդկային զոհ չկայ, բնակիչները լեռներն ապաստանած ըլլալով: Վախ կայ որ յորդումը սաստկանայ եւ ջուրերուն տակ թաղէ ամբողջ քաղաքը:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾԱԼԻ ՄԱՀԸ

Գէորգ Բէքրնաթաեան, Անգարացի 18 տարեկան երիտասարդը մայիս 21ին Վիլնէօվ Սէն ժորժի մէջ հեծելանիւով գացած պահուն զոյգ ձի լծուած կառքի մը տակ մնալով գանկէն վիրաւորուած եւ խիկոյն հիւանդանոց փոխադրուած էր: Հակառակ եղած գործողութեան խեղճ երիտասարդը մեռած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՍ ՀԱՅ, ԴՈՒՆ ՀԱՅ...

■■■

Պզտիկ յուշ մը, օրուան տօնին առթիւ:

1919 օգոստոս: Դէպի Հայաստան: Կառախումբը կանգ կ'առնէ Ղարաքիլիսէի կայարանը:

Երբ կառախումբ կ'ըսեմ, պէտք է հասկնաք ոչ միայն իրարու կապուած վակոններ, այլեւ խցիկներէն մինչեւ «տանիք»ները իրարու վրայ դիզուած բազմութիւն,— գաղթակա՛ններ:

Պատերազմի աւարէն, հազիւ 4 — 5 շոգեշարժ մեքենայ բաժին ինկած էր Հայաստանի: Մնացեալ հարիւրաւորները ժառանգեր էին Վրացիները:

Այնպէս որ, գաղթականները հարկադրուած էին կարգի սպասել Սանահինի ձորին մէջ, կիներով եւ երախաներով:

Ուրեմն, կառախումբը սովորական դադարը կատարեց Ղարաքիլիսէի կայարանին մէջ, մօտ կէս ժամ:

Օգտուելով դադարէն, բազմաթիւ ճամբորդներ դուրս էին ելած, իսկ շատեր վակոններու սանդուղներուն վրայ նստած, կ'ուտէին կամ կը ծխէին:

Պզտիկ աղմուկ մը:

— Ներս մտիր, եղբայր, կառախումբը ճամբայ պիտի ելլէ:

— Դուն Հայ, ես Հայ, ի՞նչ կը խառնուիս ինծի. այստեղ Հայաստան է:

— Կառախումբը ճամբայ պիտի ելլէ, վար կ'իյնաս. Հայաստանն ալ օրէնք ունի:

— Գնա բանդ, ես ինքզինքս կառավարել գիտեմ:

Վերջին խօսքը հազիւ արտասանած, կառախումբը շարժեցաւ եւ մարդը գլորեցաւ երկաթներուն մէջ, արիւնլուայ:

Բարեբախտաբար վէրքը ծանր չէր: Անմիջապէս օգնութեան հասաւ այն ընկերն ալ, որուն հետ կը վիճէր — պահակ զինուոր մը:

Պատահակա՛ն երեւո՞յթ է այս: Անգիտութի՞ւն:

Այն ատեն, ինչո՞վ կը բացատրէք արտասահմանի այսօրուան վիճակը,— անըմբռնելի, անխորհուրդ յաբիւրինթոսը:

Միեւնոյն հոգեբանութիւնը չէ՞ք տեսներ ամէն օր, եւ ամէն տեղ:

Ձեր ամէն քայլին չէ՞ք լսեր սրտառո՛ւչ բացագանչութիւնը.

— Դուն Հայ, ես Հայ, ի՞նչ կը խառնուիս...

Ատեն մը երեք ազգ. իշխանութիւն ունէինք Լիոնի մէջ:

Այսօր երկու առաջնորդարան, երկու երեսփ. ժողով, երկու առաջնորդ ունինք Մ. Նահանգներուն մէջ: Մէկ խօսքով, երկուքի բաժնուած է «ազգ»ը, եկեղեցիներով, դպրոցներով, ազգ. մարմիններով եւ հաստատութիւններով:

Իսկ երբ աւելի խորանանք, պիտի տեսնենք որ երկուքի տեղ 12 իշխանութիւն ճակատ կազմած են դէմ դիմաց:

Պիտի ըսէք թէ այսօր վախ չկայ որ ... շոգեկառքի արկած պատահի:

Հապա ժողովներու եւ փողոցներու մէջ պատահած ընդհարումնե՞րը, որ կը զարգանան օրէ օր, զարմանք պատճառելով ոչ թէ Հայաստանի պահակ զինուորին, այլ օտար երկիրներու ոստիկանութեան...

— Դուն ո՞վ կ'ըլլաս որ կը հրամայես ինծի...

Այո՛, այո՛, բոլորս ալ դառնանք հրամանատար, մինչեւ որ մեր բանակներն անգամ օտար պահակներու յանձնուին:

Չէ՞ որ շատ շատերուն համար, օտար «շավուշ»ի մը սաստը աւելի ազդու է, քան որ եւ է տրամաբանութիւն կամ օրէնք:

Վ.Ա.Հ.

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք, ուրբաթ օր բացուեցաւ Ֆր. Կ. Խաչի Զ. պատմգ. ժողովը, մասնակցութեամբ 29 պատգամաւորներու: Բացի Ամերիկայի կեդրոնէն, միւս բոլոր շրջանները ներկայացուցիչներ ղրկած էին իրենց վայրերէն, ինչ որ գնահատելի երեւոյթ մըն է:

Ժողովը կը վերջանայ այսօր, կիրակի, թէյասեղանով մը: Շուտով կը հաղորդենք ժողովին կատարած աշխատանքները:

Ռամէք փաշայի յայտարարութիւնները թրքական թղթադրամներու մասին

ԽՄԲ.— Թուրքիոյ սպառազինութեանց յաւելման առթիւ, գրուեցաւ թէ կառավարութիւնը պիտի օգտուի նաեւ աւանդ գումարներէն: Այս լուրը մեծ յուզում պատճառած ըլլալով, ելմտական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց: Երեւի այդ ալ չէ կրցած հանդարտեցնել հանրային կարծիքը, եւ ահա Ռամէք փաշան ասպարէզ կ'իջնէ: Ստորեւ իր յայտարարութիւնները, որոնք առածգական են.—

— «Կառավարութիւնը տարիներէ ի վեր ուշադրութեամբ եւ հետեւողականութեամբ կը շարժի, ազգային դրամին արժէքը պաշտպանելու եւ աւանդ գումարներու ապահովութիւնը պահպանելու համար: Եւ հակառակ կարգ մը երկիրներու պէս պէս ցնցումներուն, յաջողեցաւ այս գործին մէջ:

Կառավարութեան համար աւելի քան երբեք առողջ եւ ամուր սկզբունք մըն է՝ հայրենակիցներու աւանդ գումարները վճռական ապահովութեան մէջ պահել եւ ազգային դրամին արժէքը անպատճառ պաշտպանել: Հանրային կարծիքը պէտք է ամբողջովին վստահ ըլլայ ասոր:

Նոյնութեամբ հանրային կարծիքին կը ներկայացնեմ օրինագիծը զոր որոշած ենք Ազգ. Ժողովին ներկայացնել աւանդ գումարներու օրէնքի մասին:

Օրինագիծը սա է.—

«Ելմտական գործավարութեան հաւանութիւնը առնելու պայմանով, դրամատուները ազատ են տոկոսաբեր շարժուն արժէքներու վերածելու առաւելն հարիւրին 50ը այն պահեստի գումարին զոր ստիպուած են պահել իրենց արկղներուն մէջ, իբրեւ երաշխաւորութիւն իրենց ստացած աւանդներուն: Այս գործառնութիւնը զոր դրամատուները, եթէ ուզեն, պիտի ընեն իրենց շահուն համար, որ եւ է կերպով չի սահմանափակեր աւանդատուներուն իրաւունքը՝ ի հարկին դրամով ետ առնելու իրենց աւանդը»:

Այս է օրինագիծը: Արդէն, այս օրինագիծը մեր մտքը բերին տեղական եւ օտար 7 — 8 մեծ դրամատուններ, ժամանակին մեզի առաջարկելով ամբողջովին բաժնեթուղթի եւ պարտաթուղթի վերածել երաշխաւորութեան պահեստի գումարը, որպէսզի թէ դրամատուները շահ մը ապահովեն եւ թէ շրջաբերութեան մէջ գտնուող դրամը չպակսի:

Փոխանակ ամբողջութիւնը բաժնեթուղթի եւ պարտաթուղթի վերածելու, օրինագիծը այս վերածումը կը սահմանափակէ առաւելն հարիւրին 50ի, եւ պայման կը դնէ առնել Ելմտական գործավարութեան ընդունած շարժուն արժէքները, ինչ որ աւանդներու ապահովութեան համար նպաստաւոր բան մըն է:

Գալով ազգային դրամի արժէքին, կառավարութիւնը որոշած է աչալրջութեամբ շարունակել իր քաղաքականութիւնը, որ է աչքի առջեւ ունենալ երկրին ներածումը եւ արտածումը եւ առեւտրական հաւասարակշռութիւնը:

Իմ այս յայտարարութիւնս այնքան բաց է որ ո եւ է մեկնութեան չի կարօտիր»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

1919 Թուի մայիսին էր, երբ մեր գնացքը, քերելով գեղածիծաղ Լոռուայ բարձունքները, իջնում էր Հայաստանի սիրտը, դէպի Շիրակ եւ Արարատ:

Ճանապարհի ամբողջ ընթացքում ամէն ինչ ոչնչացուած էր: Համատարած ամայութիւնը եւ աւերակ գիւղերի եւ տների խղճուկ կմախքները թախիծով եւ սոսկումով լցնում էին ամէնքի հոգին: Դեռ նոր էր Տաճիկը քաշել իր թնդանոթները Երեւանի պատերի տակից դէպի Սարդարապատ, չմոռանալով վերջին անգամ լրացնել իր աւերի բարբարոս գործը, մի անգամ եւս ապացուցանելու համար որ, «Տաճիկն է անցել այստեղից»:

Զանազան վայրերից ճողոպրած մի քանի հարիւր հազարի հասնող հայ ժողովուրդը, որ կծկուած էր Երեւանում ու նրա շրջակայքում, եւ ենթակայ սարսափի ու սովի, Տաճիկների քաշուելուց յետոյ, չնայելով կիսակենդան վիճակին, չուում էր դէպի հայրենի ամայացած գիւղերը, վերակենդանացնելու եւ նորից կրակ վառելու իր աւերած օճախում:

Քաղցի եւ կարիքի մէջ աքնում էր Երեւանը՝ Հայաստանի մայրաքաղաքը: Հացի եւ ապրուստի յոյսով սովամահների սոսկալի փոհմակներ, գլխաւորապէս երեխաներից, թափւում էին ամէն օր Ծաղկաձորի, Բայազիդի, Բաշգեառնիի եւ այլ շրջաններից, եւ օրն ի բուն աղիողորմ կերպով հա՛ց, հա՛ց էին աղերսում... Երբ արեգակը թեքւում էր հորիզոնի այն կողմը եւ ցերեկուայ քաղաքային առօրեական ժխորը խաղաղւում էր, լացի եւ հառաչանքի սուր ձայներն էին, որ բարձրանում էին ամբողջ քաղաքի բոլոր փողոցի անկիւններից, դռների եւ պատուհանների առաջից...

Այդ անտուն եւ անօգնական երեխաների աղաղակն էր, որոնք սովամահ էին լինում անօթութիւնից: Կարծես ամբողջ Երեւանը փոխարկուել էր մի հսկայական սգատան, ուր բոլորը ողբում, հառաչում, աղերսում կամ մահուան վերջին ճիչն էին արձակում...

Նորակազմ որբահաւաք մարմինը մի քանի օրուայ մէջ միայն Երեւանի փողոցներից հաւաքեց 3000ից աւելի անտէր, քաղցած եւ հիւծուած որբեր, որոնցից շատերը, դժբախտաբար, յաւիտեանս կորան մեզ համար:

Չնայելով այդ ծանր կացութեան, մօտենում էր Մայիսի 28ը եւ Հայաստանը պատրաստւում էր տօնել իր անկախութեան առաջին տարեդարձը:

Մի տարի առաջ ծանր եւ ճգնաժամային րոպէին էր ինչ յայտարարուել էր Հայաստանի անկախութիւնը: Ճիշդ է, Հայաստանում ապրող հայ ժողովուրդը երկար ամիսներ կրել էր Տաճիկների բարբարոսութեան բոլոր տանջանքները, ճիշդ է այժմ Հայաստանի մեծ մասը աւերակների մի կոյտ էր ներկայացնում, սովը եւ եւ մահը դեռ եւս թագաւորում էին այնտեղ, բայց հայութիւնը լաւ գիտակցում էր որ շուտով սովը պիտի անցնի, որ հայութեան կամքի ուժով փլատակների եւ աւերուած տների ու գիւղերի տակից նոր տներ եւ աւաններ են բարձրանալու եւ որ ինքը հայութիւնը այժմ տէր եւ իշխան է իր երկրի, իր հայրենիքի: Այս բոլորը նոր եռանդ եւ ոգի էին տալիս դիմաւորելու առաջին անկախութեան տարեդարձը:

Հայաստանի մայրաքաղաքը այդ օրը ցնծութեան մէջ էր:

Բազմահազար ամբոխը հիւծուած դէմքերով, կիսամաշ հագուստներով, սակայն ժպտուն աչքերով լցուել էր մայրաքաղաքի մեծ հրապարակին, տեսնելու եւ զգալու այդ աննախընթաց օրը, որի համար տառապել եւ զոհուել էին հազարներ, հարիւր հազարներ եւ այժմ ինքն էր որ առաջին անգամ պիտի մասնակցէր այդ տօնին, հայրենիքի ազատութեան նուիրական այդ ժամին...

Ազատութեան տօնն էր այսօր:

Հազարաւոր մարդիկ լծուած մեծ շքերթին, անցնում էին չարիչար ցնծութեան եւ բերկրանքի բացագանչութիւններով: Անցաւ զօրքը,— հայկական բանակը, աշակերտութիւնը, քաղաքացիների զանազան արհեստաւորական խմբակցութիւններ, սակայն բոլորի ուշադրութիւնը բեւեռուած էր դէպի մի խոշոր բաց հանրակառք, որի կեդրոնում պատուանդանի վրայ խրոխտ կանգնած էր Ոգի - Հայաստանին, ձախ կողմը նետած սուսեր եւ զգեստները եւ զարդերով իրեն կաշկանդող շղթաները, աջ ձեռքի մէջ բարձր բռնած մեր սիրելի եռագոյնը: Ոգի Հայաստանին շրջապատուած էր Արարատի, Շիրակի, Վասպուրականի, Սիւնիքի, Սասունի, Կարինի եւ միւս գաւառների կտրիճներով եւ ամէն մէկը դրանցից կրում էր իր շրջանի խայտաբղէտ հագուստները եւ ազգային դրօշակը: Սա խորհրդանիշն էր միացեալ անկախ Հայաստանի: Այդ օրն էր, որ կառավարութիւնը յայտարարեց իր կարեւոր հրամանագիրը, որ այլ եւս չկան ոչ ռուսական եւ ոչ տաճկական Հայաստաններ, այլ կայ մի Հայաստան — անկախ եւ ազատ:

Ահա այդ հրամանագրէն մի քանի քաղուածներ.—

«Հայաստանի ամբողջութիւնը վերականգնելու եւ ժողովրդի լիակատար ազատութիւնն ու բարգաւաճումն ապահովելու համար Հայաստանի կառավարութիւնը, համաձայն բովանդակ հայ ժողովրդի միահեծան կամքի ու ցանկութեան, յայտարարում է, որ այսօրուանից Հայաստանի բաժան - բաժան մասերը մշտնջենապէս միացած են իբր անկախ պետական միութիւն: Այժմ Անդրկովկասում եւ Օսմանեան կայսրութեան սահմաններում գտնուած պապենական հայկական երկիրների միացման եւ անկախութեան այս ակտը կատարելով, Հայաստանի կառավարութիւնը յայտարարում է որ, միացեալ Հայաստանի պետական ձեւն է ռամկավար Հանրապետութիւն եւ որ ինքը հանդիսանում է միացեալ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը»:

«Այսպիսով, ներկայումս Հայաստանի ժողովուրդն է իր ամբողջացած հայրենիքի գերագոյն տէրն ու տնօրէնը, եւ Հայաստանի պարլամենտն ու կառավարութիւնը հանդիսանում են միացեալ Հայաստանի ազատ ժողովուրդը շաղկապող բարձրագոյն օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւնը»:

Այդ օրն էր որ Խորհրդարանի հանդիսաւոր նիստում արեւմտահայ 12 պատգամաւորներ, համաձայն 1919 թուի փետրուարին կայացած Արեւմտահայ Համագումարի լիազօրութիւնների, յայտարարեցին ի լուր ամէնքի որ Հայաստանը մէկ է, որ նա միացեալ է եւ անկախ:

Անցաւ մի տարի, կարծես թէ հրաշք կատարուեց Հայոց աշխարհում: Ամայի դաշտերը ծածկուեցին կանաչով, արտերը ծփում էին ոսկեգոյն հասկերով, փլատակների տակից բարձրանալ սկսան նոր գիւղեր եւ շէնքեր: Առասպելական փիւնիկի պէս զարթել եւ վերակենդանացել էր Հայաստանը:

Ռուսաստանի մոռացուած վայրերից, Տաճկաստանի խորքերից, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի հեռաւոր անկիւններից համախմբւում էր իր ազատ հայրենիքի մէջ տարագիր ու ցիր ու ցան հայ ժողովուրդը:

Լացի ու արտասուքի փոխարէն խինդն ու ծիծաղը սկսաւ երեւալ Հայաստանցու երեսին: Հայաստանը ձեւակերպւում էր արդէն, երազանքները փոխարինուել էին շօշափելի իրականութեամբ եւ անկախութեան բարիքները զգացւում եւ տեսնում էին բոլորը:

Մայիս 28ը դարձել էր հայ ժողովրդի մեծագոյն եւ սրբազան տօնը: Հազարաւոր, տասնեակ հազարաւոր առոյգ եւ զուարթ հայ ժողովրդի հսկայական շքերթը անցնում էր Երեւանի հրապարակով: Անցան աշխատաւորները, ուսանողները, աշակերտները, սկաուտները, բազմաթիւ ընկերութիւնների ներկայացուցիչները, սակայն բոլորի ուշադրութիւնը գրաւել էր գիւղական զարդարուն սայլը, ուր աշխատաւորը սայլի վրայ չխկացած երկաթն էր ծեծում, գութանն ու իր հունձն էր անում եւ գեղջուկ կին-մաճկալը հողն էր հերկում, հնձուորը Հայրենի օճախի մէջ անձնատուր էր եղել իր տնային աշխատանքներին. սա աշխատանքի նշանաբանն էր, որ իրականութիւն էր դարձել ազատ եւ անկախ Հայաստանում, այդ մի տարուայ ընթացքում...

15 տարի է անցել այդ առաջին նուիրական օրից եւ որքան անցնում է այնքան աւելի է խորանում եւ ամրանում հայ ժողովրդի հոգու մէջ այդ օրը: Որքան կամենում են թող վանդալ բոլշեւիկները ոտնատակ տան ամէն ինչ, որքան կամենում են թող աշխատեն հանել հայ ժողովրդի սրտից Մայիսի 28ը, սակայն երբեք նրանց այդ չի յաջողուի: Այդ տօնը պիտի մնայ Հայութեան հոգու մէջ եւ որքան անցնի այնքան աւելի պիտի ուռճանայ եւ հզօրանայ Հայութեան հոգուն մէջ: Կ'անցնին բոլշեւիկները, հետեւքն անգամ չի մնայ բազմաթիւ այդպիսի խմբակցութիւնների, որոնք կը գան եւ բռնի կերպով կը պարտադրեն իրենց կամքը եւ իշխանութիւնը հայութեան, բայց Մայիսի 28ը կը մնայ եւ կ'ապրի հայ ժողովրդի հետ, որովհետեւ այդ օրը ստեղծուել է հայ ժողովրդի հարիւրաւոր տարիների ծանր երկունքով, անհամար զոհերով եւ սրբազան ու յորդառատ արիւնով:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՄԵՐՆ Է

Վեց ամիս է ահա, Նիւ Եորքի դժբախտ սպանութիւնից ի վեր, կարծես մէկ կեդրոնից տրուած հրահանգով, հակադաշնակցական խաժամուժը, պար բռնած Ղեւոնդ եպիսկոպոսի դիակի շուրջ, կատաղի յարձակումներ է գործում Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ՝ «ի խաչ հան զդա», «Մա՛հ Դաշնակցութեան» աղաղակներով: Եւ այսօր այլեւս հազիւ գտնուի անաչառ մէկը, որ չտեսնէ թէ Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած այս հարուածն էլ վրիպեց: Դաշնակցութեան գերեզմանափորները արդէն իրար միս են ուտում, իսկ Դաշնակցութիւնը, խորտակուած կաղնիի պէս, կայ ու կը մընայ կանգուն եւ նոյնիսկ աւելի ամրացած: Մեր հակառակորդների «միացեալ ճակատը» դարձաւ միացեալ խայտառակութիւն:

Ինչո՞ւ այդպէս:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն, ի հարկէ, այն կուսակցութիւնը չէ, որ կարելի լինի ապտակով ու դաւով, միացեալ կամ ջլատուած ճակատներով կործանել, բայց մեր հակառակորդների այս անգամուան այնքան անփառունակ պարտութեան մէջ խոշոր բաժին ունի եւ նրանց հիմնական սխալը.— Նրանք Դաշնակցութիւնը նոյնացրին Հայաստանի Հանրապետութեան հետ եւ կռուի դրօշ պարզեցին Հայաստանի անկախութեան եւ եռագոյնի դէմ: Նրանց անսահման միամտութիւնն ու կարճատեսութիւնը կարծել տուեց, որ Հայաստանի անկախութեան գաղափարն ու եռագոյնը վարկաբեկելով, մահացու հարուած հասցրած կը լինեն Դաշնակցութեան, կամ Դաշնակցութիւնը խորտակելով հայ ժողովրդի հոգուց արմատախիլ կ'անեն ազատութեան եւ անկախութեան տենչը:

Բաւ է ... ի հարկէ, նրանք իրաւացի էին. ո՞ւմ յայտնի չէ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անխզելի կապերով կապուած է Հայաստանի անկախութեան գաղափարի հետ, որ հայ պետականութիւնը խորհրդանշող եռագոյնը նուիրական է ամէն մի Դաշնակցականի համար, բայց նրանք եթէ անխելք, կամ կրքից կուրացած չլինէին, պէտք է հասկանային, որ Հայաստանի անկախութիւնը եւ այդ անկախութիւնը խորհրդանշող դրօշը կարելի չէ կուսակցական պայքարի զէնք դարձնել, կ'մոռնէին, որ այդ զէնքը կը դառնայ ամէնից առաջ այն անմաքուր ձեռքի դէմ, որ նրանով կուսակցական հաշիւներ է ուզում մաքրել:

Հայաստանի անկախութեան գաղափարն ու եռագոյն դրօշը Դաշնակցականի ձեռքին կենսունակութեան եւ ոյժի աղբիւր են, որովհետեւ Դաշնակցականը այդ աղբիւրից խմելիս՝ միայն հայ ժողովրդի ու Հայաստանի փրկագործութիւնն աչքի առաջ ունի եւ երբեք կուսակցական նպատակների չի ծառայեցնում: Դաշնակցականի համար անկախութիւնը հայ ժողովրդի ճակատագրի տնօրինութեան լաւագոյն ձեւն է եւ դրօշը՝ խորհրդանշան այդ լաւագոյն տնօրինութեան:

Մեր հակառակորդների համար Հայաստանի անկախութիւնը եւ եռագոյն դրօշը սոսկ պայքարի զէնք են, պայքար յանուն կուսակցական գերակայութեան: Տարուան մէջ 365 օր կայ, Մայիս 28էն դուրս թո՛ղ 364 օրերից որ եւ է մէկը տօնուի, ասել է մի թշուառական: Եռագոյնը «քուրջի կտոր» է, լրացրել է առաջինի միտքը մի ուրիշ թշուառական: Ահա՛ մեր հակառակորդների գնահատութիւնը Հայաստանի անկախութեան եւ Հայաստանի դրօշի:

Այսօր հարցը դրուած է սրոյ ու յատակ.—

Անկախութեան գաղափարը եւ եռագոյնը նուիրական են Դաշնակցութեան համար: Հայաստանի անկախութիւնը եւ եռագոյնը աւելի են, անհրաժեշտ հակադաշնակցական ամբոխի համար: Ո՞ր կողմն է հայ ժողովուրդը իր հոծ զանգուածով, ի՞նչ է մտածում նա:

Դաշնակցութեան հակառակորդները հաշուի չառին հայ ժողովրդի կամքը եւ խառնակութեան(?): Վերջին պայքարը մի անգամ եւս հաստատեց, որ անկախութեան եւ դրօշակի հարցում տարբերութիւն չկայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովրդի միջեւ: Ո՛չ, Մայիս 28ը անպատուութեան օր չէ հայ ժողովրդի համար: Ո՛չ, եռագոյնը «քուրջի կտոր» չէ, այլ նուիրական մի խորհուրդ: Միայն ազգային պատիւը կորցրած լէյլանբէնները կարող են ծաղրել այդ խորհուրդը: Հայ ժողովուրդը լէյլանբէնների հետ չէ. նրանց դէմ է: Հայ ժողովուրդը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ չէ, նրա հետ է:

Մենք չենք յանդգնում, որ երբեւէ կողմնակալութեամբ ոյժ, մենակ ենք մընացել Հայաստանի ազատութեան եւ անկախութեան պայքարում: Մենք համոզուած ենք, որ մեր միջնակութեան մէջ հայ ժողովուրդը իր հոծ մեծամասնութեամբ մեզ հետ է: Վերջին պայքարը այդ ապացուցեց: Եւ յաղթութիւնը նրանն է ում հետ է ժողովուրդը: Ժողովուրդը Դաշնակցութեան հետ է. կասկած կարո՞ղ է լինել, որ վերջնական յաղթանակը կը լինի Դաշնակցութեան:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Տասնըվեց տարի է անցեր այն օրէն ի վեր, երբ հայ ժողովուրդը, հինգ դարերու ստրկութենէն վերջ, իր պատմական հողերու մէկ մասին վրայ անկախութիւն յայտարարեց: Իր աճիւններէն յարութիւն առնող փիւնիկին պէս, դարերու խոր մթութեան մէջ թաղուած «Հայաստան» փառապանծ անունը յանկարծ վերածնուեցաւ եւ հրաշէկ տառերով արձանագրուեցաւ Արարատեան դաշտին վերեւ:

1918 մայիս 28ը իր նմանը չունի Հայոց Պատմութեան մէջ: Այդ թըւականը աւելի քան պատմական է հայ ժողովուրդին համար: Անիկա նուիրական է ու պաշտելի, որովհետեւ Մայիս 28ով միայն սրբեցինք մեր ճակտին քսուած արատը: Անոր շնորհիւ փրկեցինք մեր պատիւը: Զարդուողի, հարստահարուողի, ոչխարի պէս մորթուողի եւ քրիստոնեայ աշխարհէն գութ ու ողորմութիւն խնդրողի ստրուկ ցեղի անունը՝ զոր Եւրոպա տուած էր մեզի՝ Մայիս 28ով միայն սրբագրեցինք եւ ցոյց տուինք բոլորին, թշնամիին ու բարեկամին, թէ մենք ալ գիտենք կռուիլ, զարնել ու զարնուիլ, զէնք գործածել, բանակ կազմել, ռազմաճակատ երթալ եւ մեր զարաւոր ու զօրաւոր թշնամիին պարտադրել անկախ ու ազատ ապրելու մեր կամքը:

Ինչ որ կատարուեցաւ Արարատի դաշտը 1918ի մայիսին, վեր է ամէն գնահատանքէ: Հայ ժողովուրդը այդ օրերուն ցոյց տուաւ իր կենսունակութեան ամէնէն զօրաւոր փաստը:

Մահու եւ կենաց օրեր էին հայութեան համար: Հայ ժողովուրդը կա՛մ պիտի տոկար ու տեւէր գերմարդկային դիմադրութեամբ մը եւ կամ իսպառ ջնջուէր աշխարհի երեսէն:

Մէկ կողմէն Թրքահայաստանը բնաջնջուած էր, Թրքահայութիւնը արմատախիլ եղած՝ եղեռնական օրէնքով: Միւս կողմէն դժոխային պայմաններ կը տիրէին Կովկասի մէջ, ուր ապրող երեք գլխաւոր ժողովուրդները ժամանակաւոր գործակցութեան մը վերջ՝ այլեւս իրարու լեզու չէին հասկնար: Վրացին ու Թաթարը իրենց թաքուն եւ յայտնապէս ծրագիրներով բոլորովին լքած եւ իր բախտին ձգած էին Հայը: Հայաստան որբերով ու գաղթականներով լեցուած՝ օրհասական կռիւ կը մղէր՝ սովի ու թշնամութեան դէմ:

Ահա այս պայմաններուն մէջ, թշնամին առիթէն օգտուած՝ գերագոյն ուժերով կը յառաջանար, վերջին հարուածը տալու հայութեան վերապրող մասին եւ հայ անունը ընդմիշտ սրբելու պատմութեան էջերէն:

Եթէ այսօր կ'ապրինք մենք եւ ունինք մանրանկար հայրենիք մը, ատիկա կը պարտինք այն անուանի եւ անանուն հերոսներուն, որոնք Մայիս 20—26ի բախտորոշ օրերուն, իրենց ամէնէն նուիրական բանը՝ կեանքը տուին դիւցազնօրէն, իրենց կուրծքը անվեհեր բացին թշնամիի գնդակներուն առջեւ, ու յաղթեցին: Թշնամին առաջին անգամ ըլլալով գլուխ ծռեց հայ զինուորին առջեւ Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատներուն վրայ, նահանջեց, ընդունեց իր պարտութիւնը եւ շաբաթ մը վերջ, 1918 յունիս 4ին՝ Բաթումի դաշնագրով՝ աշխարհի բոլոր պետութեանց մէջ առաջինն ըլլալով ճանչցաւ անկախ Հայաստանի գոյութիւնը:

Հայ ժողովուրդի դարաւոր երազը իրականացաւ: Հայաստանը վերստին ծնաւ եւ սկսաւ զարգանալ աստիճանաբար:

Մայիս 28ի փառահեղ փաստը հերքելու եւ դրժելու անկարող են յետագային պատահած բոլոր դէպքերը: Այդ թուականը անջնջելիօրէն դրոշմուած է ժամանակակից պատմութեան էջերուն, ինչպէս նաեւ բոլոր հայրենասէր եւ ազատատենչ Հայերու սրտերուն մէջ: Այլասերած են բոլոր անոնք որ կ'ուրանան այդ փաստը:

Քէմալական Թուրքն անգամ, որ մահացու կռիւ կը մղէր Իթթիհատին դէմ՝ կախաղան բարձրացնելով անոր հայ վրիժառու գնդակէն ճողոպրած վարիչները, ամէն տարի իբրեւ Ազգային Տօն յարգանքով եւ հանդիսաւորութեամբ կը տօնէ յուլիս 10—23ը, Օսմ. Սահմանադրութեան Տարեդարձը (1908):

Այսօր անկախ չէ Հայաստան: Այսօր հայ ժողովուրդին բոլոր բեկորները հաւաքուած չեն Հայաստանի մէջ: Հայութեան կէսը հայրենազուրկ կը մնայ՝ ցրուած չորս հովերուն, շնորհիւ նենգ բարեկամներու դաւաճանութեան եւ դրժումներուն:

Բայց տարագիր Հայը երբեք չէ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

(ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Պատուհասներէ վերջ կը չըմին մարդիկ. անհատները նոյնքան, որքան ժողովուրդները: Մինչ նախապէս ամէն ոք փարած էր գործին, ու ոչ ոք կը կասկածէր ղեկավարներու խոհականութեան եւ ուղղամտութեան մասին, փորձանքէն յետոյ պիղատոսները իրենց խիղճն ու ձեռքերը կը լուան ու կը սկսին ամէն քայլի մէջ՝ սխալ մը, իւրաքանչիւր առաջնորդի մէջ՝ յանցաւոր մը փնտռել ու գտնել:

Կէսօրէն վերջ արթնցող այս խրատեւնները կը մոռնան անշուշտ թէ չափազանց դիւրին է դիտել ու դատել պատմական դէպքերը՝ կոնակէն, քան թէ նախատեսել զանոնք ճակատէն, դեռ չպատահած:

Մետասաներորդ ժամու այս իմաստունները կը մոռնան տակաւին թէ կեանքը յաճախ բախտախաղ մըն է, թէ ծրագիրներ յղանալ կամ գործելը չահագիտութիւն մըն է ապագայի մասին. անհրաժեշտ է անշուշտ, լաւագոյն խաղաթղթերը ունենալէ վերջ միայն փորձել իր բախտը. բայց կեանքի մէջ հաղուադէպ է ատիկա: Եւ որովհետեւ կարելի չէ խուսափիլ ապրելէ, կը մնայ միայն խիզախել, նետուիլ ու փորձել: Կը յաջողին անոնք որոնք Տանթոնի հետ կը կրկնեն.— «Յանդգնութի՛ւն... միշտ... եւ ա՛լ աւելի»: Ապագան փակ դուռն է զոր գտնելու է բանալ:

Բայց այդ յախուռն ու միակ պատուաւոր ճամբուն վրայ երբեմն անակնկալը կը փշրէ մարդոց ծրագիրները, ճիգերը: Արկած, պատահար: Գործողնե՞րն են արդեօք միակ պատասխանատուն: Այո եւ ոչ: Որովհետեւ, ափսոս, ամէն տեղ առհասարակ, բայց մանաւանդ հայ իրականութեան մէջ կամքէ անկախ, խելքէ անկախ պատճառներ ու պարագաներ աւելի հզօր եղած են ու վճռական քան մարդկային հաշիւները:

1914ի գարնան կը կարծէինք գտնըւիլ համեմատական յաջողութեան մը առջեւ: Երկու օտար քննիչներու (մարզպան) ներկայութիւնը արեւելեան նահանգներու մէջ խայծ մը առած էր մեր յոյսերուն: Թափուած աշխատանքը չէր կորսուեր ուրեմն: Ազգովին համաձայն էինք: 1914ի գարնան գտնուեցա՞ւ մեր մէջ մէկը որ նախատեսէր 1915ի գարնան Արհաւիրքը եւ զգուշացնէր մեզ... Այսուհանդերձ եղեռնական այդ արկածէն յետոյ, շատեր սկսան զայն վերագրել լոկ մեր անզգուշութեան, ղեկավար տարրերու անհեռատեսութեան:

1918ի աշունէն մինչեւ 1919 եւ 1920, մինչեւ գրեթէ Կարսի պատուհասը, ազգովին համաձայն էինք մեր ղեկավար օրգաններուն քաղաքական ուղղութեան: Համաձայնականներու հետ յաղթանակած էր մեր դատը: Խելացի ու շրջահայեաց եղած էինք, արդարեւ, մեր ճակատագիրը կապելով Համաձայնութեան բախտին: Այդ օրերուն համայնավար Ռուսիան դեռ ճգնաժամէն դուրս եկած չէր, իսկ քէմալական Թուրքիան իր երկունքը կ'ապրէր: Անոնց ապագային վրայ կը ծանրանար կասկածը եւ անստուգութիւնը... Գտնուեցա՞ւ այդ օրերուն մէկը որ կարենար նախատեսել ուժերու վերիվայրումը ու զգուշացնել մեզ: Ու ազգակործան դաւաճանութիւն չէ՞ր պիտի նկատուէր, եթէ ազդարարէր(?) այդ օրերուն Երեւան ամենադժոյն(?) թեքում ցոյց տար դէպի խորհրդային Ռուսիա, կամ քէմալական Թուրքիա... Ափսո՜ս, իրերու բերումով իսկ Երեւան հարկադրուած էր պատշաճիլ Փարիզի զոյգ պատուիրակութեանց ուղեգծին. չեղիլ անկէ՝ կը նշանակէր մատնել հայ դատը...

Բայց այդ ճամբուն վրայ պատահեցաւ Կարսի պատուհասը, այդ եղերական արկածը: Անշուշտ, դիւրին է այդ դէպքին առթիւ դատապարտել օրուան ղեկավարները, բայց բառ եւ անխուսափելի էր Կարսի փորձանքը: Մինչ մեր իրաւունքները դրած էինք հեռաւոր յաղթական սուրբերու ափին մէջ, մեր ոտքին տակ, մեր շուրջ աճեր, զօրացեր էին գաղտնօրէն — ու մեր պաշտպաններու իսկ թոյլատուութեամբ — նոր ուժեր: Ամէն ինչ նախատեսած կը թուէինք, sauf l'imprévu. ու ինչպէս վաթսունապէս ի վեր այնքան յաճախ, Կարսի առջեւ ալ պատմական այդ մեծ աղէտը, անսպասելին, աննախատեսելին իր չարաշուք դերը կատարեց:

Ինչո՞ւ չընդունիլ թէ Կարսի առջեւ կը սնանկանար — թերեւս առժամապէս — մեր համաձայնական քաղաքականութիւնը. հոն կը պարտուէր նոյնքան Փարիզի պատուիրակութիւնը, որքան Երեւանը... եւ ինչո՞ւ չընդունիլ թէ մեր շատ մը պատուհասներու կարգին, 1920ի աշնան ողբերգութիւնն ալ մասամբ արդիւնք է Համաձայնութեան նենգ ու չնական ապիկարութեան:

Այսօր սակայն, առանց դէպքերու բարդ ծալքերը քրքրելու, մեր խիկարները պարզամտօրէն վերլուծե՛ր են արդէն դէպքերը. վճիռը արձակուած է արդէն: Անոնք, դեռ երէկ համակարծիք, այսօր միայն սխալներ ու պատասխանատուներ կը նշմարեն:

Սխալնե՞ր... բայց չեն սխալիր անոնք որ չեն գործեր:

Սխալնե՞ր... բայց միթէ՞ քաղաքական սխալ մը չէ՞ր թուեր մեզ այսօր յունական արշաւանքը Փոքր Ասիոյ վրայ: Բայց այն օրերուն... Կարելի՞ էր կասկածիլ այս ձեռնարկի մասին, երբ անգլիական դիւանագիտութիւնն անգամ կը հովանաւորէր զայն... Ինչո՞ւ այնքան խոհական ու ծանրագլուխ վարիչներ չկրցան նախատեսել ու կանխել յունական ձախողանքը... Եւ ի՞նչ կը ներկայացնէ Կարսի անկումը յունական ճակատի քայքայումին քով:

Հապա Տարտանէլի արշաւա՞նքը՝ ծրագրուած համաձայնական այնքան վարժ ու շրջահայեաց ղեկավարներու կողմէ... յանգելու համար ամենախայտառակ ձախողանքին... Վիթխարի սխալ մը չէ՞ր թուեր մեզ այն, ինչ որ անհրաժեշտ ու խելացի քայլ մըն էր անշուշտ: Այսօր այդ ապարդիւն ձեռնարկին քննադատները չեն խորհիր դատափետել պարզապէս նախաձեռնողները, այլ կը ջանան վերլուծել այն աննախատեսելի, թերագնահատուած արգելքները որ վիժեցուցին զայն:

Ի՞նչ հարկ սակայն երկարաձգել օրինակները: Պատմութիւնը կը հիւսուի երբեմն այդ անխուսափելի «սըխալ»ներով: Մեծ պատերազմի օրերուն, դէպքերը չհերքեցի՞ն — այնքան յաճախ — դիւանագէտներու, ռազմավարներու հաշիւներն ու ծրագիրները: Պուլկարիա դաւաճանեց ինքն իրեն: Գերմանիա խրեցաւ իր արկածախնդրութեան անելին մէջ:

Մեր ծանր փորձառութիւններէն վերջ, մեզ կը մնայ չյուսահատիլ ամուլ ու ժխտական վճռերով. չկասկածիլ մեր ազգային արժէքներու ու իրա-

կորսնցուցած իր հաւատքը՝ օր մը վերադառնալու իր ազատ եւ անկախ հայրենիքը: Օտար աստղերու տակ հալածական՝ իր գերագոյն տեսլականն է այդ:

Ամէն տարի Մայիս 28ին տօնելով Անկախութեան Տարեդարձը, հայ ժողովուրդը անգամ մը եւս կը չեշտէ իր անսասան հաւատքը՝ վերականգնելու իր կորսուած ազատութիւնն ու անկախութիւնը:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

oooo

1918 Մայիս 28ին, խիզախ ու անհնարին երկունքէ վերջ, հայ պետականութեան հիմքը դրուեցաւ:

Պատմութիւնը ծանօթ է ամէնքին:

Որքան տարիները կ'անցնին, դէմքերն ու դէպքերը կը ստանան իրենց բնական դիմագիծը:

Մայիս 28:

Վսեմ հանդրուան մըն է, ուր մեր անկախութեան եւ ազատութեան նաւը ժայռէ ժայռ, փոթորիկէ փոթորիկ բախելէ յետոյ, խարիսխ նետեց մեր հայրենի հողերու մէկ մասին վրայ:

Դարերու մրմուռ ու ծարաւ կար մեր հոգիներուն մէջ: Կորած ու անյած էինք արեան ու զոհողութեան փոթորկաձայն ճամբայ մը, պարպած էինք անխնայ մեր երակները եւ, ահա կանգնած Մայիս 28ի շողարձակ խորհուրդին առջեւ:

Փոքր էր մեր երկիրը: Խունկ ու մոմ կը հոտէր: Դիակառքերը կ'անցնէին շարունակ, որբերն ու գաղթականները դեղնած եւ ուռած՝ դաշտերուն մէջ խոտ կ'արածէին... Սով էր: Գերեզմանատուն ու հիւանդանոց էր մեր երկիրը: Շարք-շարք «Եղբայրական գերեզմաններ», անշուք կերպով դրուեցան մէկ-մէկ խաչափայտերու տակ...

Սակայն, օրերը հրաշք երկնեցին: Անկախութեան արեգակը շուտով ջերմացուց մեր ժողովուրդի յոգնաբեկ ոսկորները: Վէրքերը շուտով սպիացան եւ Մայիս 28ի կենսատու շունչը տիրականօրէն թագաւորեց Հայոց կանանչ դաշտերուն վրայ:

Զերծազատուած էր հայ մարդը ստրկութեան դարաւոր շղթաներէն:

Այն, ինչ որ երէկ ոսոխի կրունկը՝ պարգեւ, մտրակը՝ արդարութեան վճիռ էր համարած,— փշրուեցաւ:

Այն, ինչ որ երէկ կենցաղաձեւ ու գոյութեան տեւական լաստ կը նկատուէր,— չքացաւ:

Խոնարհ ու գլխահակ հայ մարդը տէր կեցաւ իր իրաւունքներուն եւ դարձաւ քաղաքացի, անկախ հոգիով, անկախ հայրենիքով եւ անկախ պետութեամբ:

×

Սակայն, դաւադիր խրամներէ կը դիտէին մեզ:

Ոսոխը՝ ամէն գոյնի եւ ձեւի, օղակ կը կազմէր մեր շուրջը:

Խաւարեցաւ մեր անկախութեան արեւը: Եւ մեր տքնաջան ժողովուրդը, տարագրութեան ու թրքական սպանդէն յետոյ, տեսաւ նաեւ եղերական մահը իր հայրենի երկրի անկախութեան, ի՛ր իսկ բազուկներուն վրայ...

Եւ այսօր, տարագիր բազմութիւնները աչքերն անյայտին, ոտքերն անդունդին, կրկին ուխտի կ'երթան այն խորանին առջեւ, որուն սիւներն եղան մեր անհամար զոհերը, կանթեղը՝ իր հոգին ու կամքը:

Տարագիր հայ մարդու հոգին, աւելի քան երբեք, անկախութեան ու ազատութեան հրաբուխ մըն է դարձած:

Աստանդական կեանքի բերումով, ով տեսած է Սիկիլիոյ հրաշունչ լեռնաշղթան, որ գիշեր ցերեկ, անդադար ծուխ ու կայծ կը թքնէ, աւետելով տարերային անզուսպ ուժերու երկունքը, թող բաղդատէ մեր տարագիր հոգիին հետ, որ տասնըվեց տարիէ ի վեր բոցավառ ծուխ ու կրակ կը ժայթքէ եւ հայրենիք կ'աղաղակէ:

Օր մը, ծուխի ու մրմուռի թանձր ամպերը, պիտի կուտակուին սպառնացայտ եւ մեր հոգիի տարերային ուժերը պիտի պոռթկան եւ դարձեալ տան մեզի մեր Մայիս 28ը:

Տարագրութեան մէջ, հայ ժողովուրդը անխաթար պահեց թանկագին առաքինութիւն մը, իր քաղաքականութեան ու պայքարի վերջին խօսքը դարձուց Մայիս 28ի պատմական իմաստը:

Տակաւին երէկ, եթէ կը խարխափէինք, այսօր կը գիտակցինք այլ եւս: Եթէ երէկ չէինք գնահատեր, այսօր գերագանցապէս կը գնահատենք: Ինչ որ երէկ երազ ու մշուշ էր, այսօր պայծառ գիտակցութիւն, ուղեգիծ ու հաւատամք է դարձած:

Երբ հայ հողը կը թրթռար մեր ոտքերուն տակ անկախութեան ծիրանին հագած, չէինք նուիրագործեր, այսօր երբ մերկացած է, ան կ'ապրի մեր մէջ իբրեւ քաղաքական անբիծ հաւատք:

Առանց հայրենիքի՝ անկախութիւնը կ'ապրի մեր մէջ իբրեւ հոգեկան տեւական սնունդ: Ուրիշ խօսքով՝ մտովին պատրաստ, աշխարհագրօրէն անպատրաստ:

Արդեօք ո՞ր ազգն ու ժողովուրդը չունի իր ազատութեան տօնը: Ամերիկա՞ն, Յունաստա՞նը, Պուլկարիա՞ն, Սերպիա՞ն, Լեհաստա՞նը կամ Չեխոսլովաքիան... Հին թէ նոր, բոլոր քաղաքակիրթ ազգերն ու ժողովուրդները իրենց արեան գինով ձեռք բերած ազատութեան տօնը կը տօնեն: Սակայն այդ բոլորին մէջ, մեր տօնը կը ստանայ բացառիկ հանգամանք մը, որովհետեւ մենք տարագիր պայմաններու մէջ կը տօնենք անկախութեան տօնը, անոնք իրենց սեփական երկրին ու պետական կազմակերպութեան հմայքին մէջ:

Մայիս 28ը ազգային պետական իշխանութեան, հայկական կառավարութեան խորհրդանշան մը չէ միայն: Անոր բովանդակութեան մէջ խտացած են հայ ժողովուրդի բոլոր բաղձանքներն ու հնարաւորութիւնները: Հայրենիք, ազգութիւն, իշխանութիւն, ազգային արժանապատուութիւն, դրօշակ, ազատութիւն եւ անկախութիւն...

Ճիշդ է, որ հայ տարագիր բազմութիւնը այսօր կը գտնուի ինքնամոռացութեան, դասալիք բարոզչութեան ու երկպառակութեան առջեւ: Ճիշդ է, որ այդ տարտամ ու անգոյն «զանգուածը», օտար շղթան կը գերադասէ հարազատ հայրենի ազատութենէն, ճիշդ է որ անոր վաճառուած հոգին չըմբռներ ծանրութիւնը այն անուրին, որուն ժխտումն է Մայիս 28ը, սակայն դարերու ստրկութիւնը մոգական ուժով չպիտի անհետանար մեր ցեղին մէջէն եւ պիտի ձգէր անկասկած իր տիղմը, կեղտն ու թարախը, մերթ ընդ մերթ աղմուկ ու փոթորիկ հանելու համար: Իսկական Հայը, անաղարտ ու անբիծ ազգասէրը, գիտէ ազգադաւին արժէքը, գիտէ որ հայ հողը անոր կեղտոտ արիւնն անգամ չի կրնար հիւրընկալել...

Անոնք գիշատիչ՝ անկախութեան, կախարիչ՝ ազատութեան, անօպայ նստած են երկրէն ներս թէ դուրս, տարփողելու օտարը եւ ջլատելու հայ կենսունակ ուժերը:

Հայ ժողովուրդի հասունցած գիտակցութիւնը, դիւրաւ չի ծախեր իր հայրերու վաստակը, եւ ամէն տարի աւելի խանդավառ, աւելի խուռներամ կը տօնէ Մայիս 28ը, արժանի ըլլալու համար անոնց:

Անկախութեան սերունդը, որ իր աչքերով տեսաւ եւ իր բազուկներով կերտեց զայն, երկիւղածութեամբ պիտի գայ խոնարհելու այդ հաւատքին առջեւ եւ պիտի փոխանցէ յետագայ սերունդներուն ըսելով՝

— Արժանացիր Մայիս 28ին:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ԱՉՔՈՎ

oooo

Հեռու ռազմադաշտէն եւ մանուկներ այդ օրերուն, յետոյ մեր ձեռքի տակ ունենալով միայն հակառակորդ հոսանքներու գրուածքները, պզտուր մը մէկ կողմ դրած, առարկայօրէն քննելով դէպքերը, մենք կազմեցինք մեր կարծիքը եւ եկանք այն եզրակացութեան թէ դարերու մեր ստրկութեան պէտք է վերագրել այն իրողութիւնը որ չկրցանք դժբախտաբար «ազգովին» համաձայնութեան գալ, այս Թուականի արժէքի մասին:

«Ազգովին» ըսինք, որովհետեւ եթէ ուրիշ ժողովուրդներու մէջ կան թըւականներ — ինչպէս Ֆրանսական յուլիս 14ը, ռուսական յեղափոխութիւնը եւն. — որ «ուրախութիւն» կամ «տխրութիւն» են, համաձայն այն առաւելութիւններուն որ բերած են մէկին՝ ի վնաս միւսին, մեր մէջ բոլորովին տարբեր է պարագան: Մայիս 28ը, ոչ միայն դասակարգային, ընկերային կամ տնտեսական վնաս մը բերաւ այս ժողովուրդի նոյնիսկ ամենափոքր հատուածին, այլ ընդհակառակն, միւս կէսին գոյութիւնը ապահովելով, դուռը բացաւ նոր յոյսերու, որոնք երազ կը թուէին առտեն մը:

Հարիւրաւոր տարիներ ստրկութեան շղթան մեր վզին, ցեխի եւ ջարդերու մէջ ապրեցանք, եւ մէկուկէս միլիոն զոհելէ վերջ, երբ գերմարդկային ճիգով մը այդ շղթան փշրեցինք, փոխանակ այդ յաղթանակին շուրջ խմբուելու, սկսանք իրար գզելու:

Օ՜հ, գանելիք բան անհամներու եւ խմբակցութիւններու քինախնդրութիւնը:

Ինչե՞ր չըսուեցան այդ իսկապէս փառաւոր թուականի շուրջ, զայն նըսեմացնելու համար, օգտագործելով անխուսափելի թշուառութիւնը, գործուած սխալները:

Միտք չունիմ հատորներով պատասխաններէն վերաքաղ մը կատարելու, բայց նախատական երկու կէտերու մասին կ'ուզէի կարծիքս յայտնել:

Եղան մարդիկ, որ «Թրքական շընորհ» մը անուանեցին արիւնով գրնուած անկախութիւնը:

Ազգերու պատմութիւնը քիչ թէ շատ մենք եւս կարդացած ենք, բայց չենք հանդիպած մէկ հատիկ օրինակի, որ պետութիւն մը անկախութիւն շնորհէ իր հակառակորդին եւ համոզուած ենք որ, եթէ Թուրքերը կարենային անցնիլ սուիններուն եւ կուրծքերուն վրայէն անոնց՝ որ ցցուած էին Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ-Ապարանի մէջ, շատ հաճոյքով պիտի հրաժարէին այդ «շնորհ»էն:

Ըսին նաեւ.— Եթէ զինադադարը վրայ չհասնէր, թշնամին Կովկասի տիրանալէ վերջ, պիտի իյնար կղզիացած եւ վիրաւոր մեր հայրենիքին վրայ, հաշիւը մաքրելու համար:

Կրնայ ըլլալ. բայց այն իրականութիւնը, որ մենք կռուեցանք եւ ազատեցանք, ցոյց կուտայ թէ ի՛նչքան ողբերգական կրնայ ըլլալ զանգուածային յուսահատութիւնը: Պէտք չէ մոռնալ որ բացադանչութիւններով, «եթէ»ներով ազգերու պատմութիւն չի գրուիր:

Մայիս 28ը, այդ օրուընէ սկսեալ, մեզի համար կայ եւ կը մնայ իբրեւ մեր պատմութեան վերջին հազարամեակին — եթէ ոչ աւելիին —ամենայուսաւոր էջերէն մէկը:

Ճակատագրական պահու մը, ըլլալու կամ չըլլալու անելին մէջ թմրած հայութիւնը, հերոսական ճիգով մը, կիներէն մինչեւ ծերերը, ինքզինքը դրաւ անձնազոհ ղեկավարներու տրամադրութեան տակ եւ յուսահատներու յատուկ վճռականութեամբ իր վիրաւոր ձեռքերով բռնեց ուղղակի շեղբէն այն տապարին՝ զոր ցեղին թշնամին բարձրացուցած էր դիւային քրքիջով մը, մնացորդին վրայ իջեցնելու համար: Անգամ մըն ալ ծանրապէս վիրաւորուեցանք, քանի մը օրուան մէջ, կռուի դաշտերուն վրայ ձգելով վեց-եօթը հազար կտրիճներ, բայց թշնամիին խնդուքը փուռը մնաց եւ հաշուի նստաւ մեզի հետ:

Մայիսեան այդ օրերուն, հայկական բանակը եղաւ այն ժայռը, որ կեցուց մեր միւս կէսին վրայէն անցնելու պատրաստուող թրքական հարթիչ գլանը: Առանց այդ ժայռին, մեր դատը երկու հարիւր տարի ետ քըշուած պիտի ըլլար:

Երիտասարդներս, մասնաւորաբար՝ երիտասարդ Դաշնակցականներս համոզուած ենք, որ ապագային անաչառ պատմագէտը իրաւունք պիտի տայ մեզի:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

Բայց ափսոս որ երազ էր

»»» · «««

Այս տարի եւս Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան տարեդարձը ամենուրեք պէտք է տօնուի, բացի մեր բուն հայրենիքից:

Բայց մի վայրկեանով վերջին տասնըչորս տարիների անցուդարձը սեւ շղարշով ծածկենք եւ 1918, 19 եւ 20 թուականներին իրար յաջորդող բարեյաջող քաղաքական դէպքերը երեւակայութեամբ եւ տրամաբանօրէն հասցնենք մինչեւ ներկայ թուականը, որպէսզի կարողանանք պատկերացնել Հայաստանի անկախութեան 16րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը մեր բուն իսկ հայրենիքում:

Այս բանի համար, մենք պէտք է նոյնպէս սեւ շղարշով ծածկենք Ազգերի Դաշնակցութեան շուրջը կատարուած բոլոր խեղկատակութիւնները ու փոխադարձ դաւերը, որոնց շնորհիւ այսօր այդ հաստատութիւնը դարձրել են մի անփառունակ հիմնարկութիւն:

1920 Թուականին էր որ Հայաստանի հանրապետութիւնը մեծ պետութիւնների կողմից ճանաչուեց իրաւապէս եւ իրապէս: Յետոյ յաջորդեց Սեւրի դաշնագիրը, որով Ռուսահայաստանին միացւում էին նաեւ Թրքահայաստանից չորս նահանգներ, նախագահ Ուիլսընի իրաւարարութեամբ:

Ենթադրենք թէ շնորհիւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան, Հայաստանի եւ իր դրացի պետութիւնների միջեւ եղած բոլոր վիճելի հարցերը նոյնպէս փոխադարձ զիջողութեամբ հարթուել են: Այսպիսով ուրեմն Հայաստանի հանրապետութիւնը անդամ լինելով Ազգերու Դաշնակցութեան եւ սրա շնորհիւ իր դրացիների հետ հարթած լինելով բոլոր տարակարծութիւնները, եւ շնորհիւ Ազգերի Դաշնակցութեան հըզօր պաշտպանութեան միանգամայն զերծ լինելով արտաքին որ եւ է վըտանգից, Հայաստանի կառավարութիւնն ու ժողովուրդը ապահով պայմանների մէջ լրջօրէն լծւում են ներգաղթի եւ շինարարական աշխատանքի: Հետզհետէ աշխարհի չորս կողմերից Հայաստան են վերադառնում նոր թէ հին գաղթականները, իրենց հետ բերելով խոշոր դրամագլուխներ, մեքենաներ, գործիքներ, զանազան կարեւոր իրեր եւ տեղաւորւում են Հայաստանի զանազան գաւառներում: Յաջողւում է քանի միլիոն տոլարի ներքին փոխառութիւնը, եւ բացի այս Ազգերի Դաշնակցութեան միջոցով Հայաստանի կառավարութիւնը ստանում է պատերազմական հատուցումների իր բաժինը:

Հայ ժողովուրդը դարերի սարսափական կապանքներից ազատուած, արտաքին վտանգներից զերծ, հատուածական անջրպետը վերացած, իր բուն երկրի մէջ, իր հարազատ իշխանութեան եւ հանրային զանազան կազմակերպութիւնների աջակցութեամբ, իր ամբողջ թափով գործի լծուելով, 10—15 տարին բաւական էր որ Հայաստանի գաւառները արդէն շէնացած լինէին, ժողովուրդը իրեն համար որոշ տնտեսութեան եւ կեանքի բաւարար պայմաններ ստեղծած լինէր, միեւնոյն ժամանակ զարկ տար իր կրթական եւ մշակութային աշխատանքներին: Հայաստանի հանրապետական կառավարութիւնն էլ իր հերթին կռթնած մեր մեղուաջան ժողովուրդի շինարար բազուկի վրայ, մինչեւ հիմա բաւականին արդիւնաւէտ աշխատանք կատարած կը լինէր մեր երկրի քաղաքները, աւաններն ու գիւղերը բարեկարգելու, հաղորդակցութեան միջոցները բարելաւելու, ելմտական եւ տնտեսական միջոցները զարգացնելու, արտաքին աշխարհի հետ շփման բնականոն պայմաններ ստեղծելու:

Այլեւս վերացած կը լինէին արտաքին վտանգի, գաղթի, կոտորածի, սովի եւ համաճարակների ահաւոր չարիքները: Եւ ընդհակառակն, ապահով եւ պաշտպանուած վիճակը մեր ժողովրդի մէջ կը ցրէր մռայլ ամպերը, ոգեւորութիւն կը ներշնչէր, ստրկական մտայնութեանը կը յաջորդէր ազատ, ինքնիշխան ապրելու մըտայնութիւնը, լալկանութիւնից կ'անցնէր կենսուրախութեան. իր անթեղուած ընդունակութիւնները ի յայտ բերելով, քաղաքակրթութեան մարզի մէջ իր զգալի բաժինը կը յատկացնէր: Եւ այսօր Հայաստանի հանրապետութեան անկախութեան 16րդ տարեդարձը հայ ժողովուրդը կը տօնէր իր անկախ, ազատ եւ միացեալ հայրենիքի մէջ, իր ուզած ձեւով, խինդ ու պարով, ծափ ու ծիծաղով, կազմակերպելով յաւուր պատշաճի հանդէսներ եւ հաւաքոյթներ:

ԲԵՆՕ

Մայիսի վարդեր

oooo

Մարդկային ցաւագար ջարդ եւ աւեր տեղի ունեցաւ:

Մարդկային խելագար հալածանք եւ սարսափ տեղի ունեցաւ, եւ այս, հայ աշխարհի արեւահամ ծոցին մէջ, ուր արեան գետեր հոսեցան, եւ այդ հոսանքէն եթերի հզօրն իսկ փախաւ, փախաւ, իր բոլոր լուսինով եւ աստղերով:

Այս բոլորը այն աշխարհին մէջ, ուր հինաւուրց դարաւոր ցեղ մը, ազնիւ ու ազուոր, հսկայ քաղաքակրթութիւն, տաղանդներ եւ հանճարներ տուած էր:

Բայց կարմիր արեան այդ գետին մէջէն, ցեղին դիւցազնական բազուկը, արշալոյսի մը հպարտութեամբ Արարատի վեհ ճակատէն սկսաւ շողշողալ, եւ մեր աշխարհի նկուն ու արգաւոր հոգիները արթնցնել ու ծունկի բերել ի խնդիր նոր արշալոյսին:

Ո՛հ, այդ արշալոյսը, Հայոց աշխարհի, կոյսի մը համբոյրին պէս Արարատի մշտահպարտ ճակատը համբուրեց:

Մայիսի բուրումնաւէտ բոլոր վարդերը, ապրիլի կարմիր արեան ցօղերով կը ցոլային, ձերմակ վարդերուն շահպրակներուն վրայ...

Արշալոյսին առաջին տաքուկ ճառագայթները, ձերմակ վարդերուն վրայ ինկան, ահա սկսան բացուիլ, ու արեան կարմիր ցօղերը մարգարիտի մը նման փայլիլ...

Այսպէս արշալոյս եւ մայիսի վարդեր, գիշերուան քաղցր քունէն հազիւ արթնցած իրար գրկեցին, իրար պլլուեցան, պագտուեցան, իրարու շրթները անյագօրէն ծծեցին, ինչպէս մեղուն գարնան ծաղիկները, ինչպէս նորածինը իր մօր ծիծերը, կարծես դարերու ծարաւը ունենային:

Ո՛հ, առաջին համբոյրը առաւօտեան արշալոյսին, եւ ժպիտը մայիսի վարդերուն, ինչքան քաղցր է, ինչքա՜ն աստուածային:

Մայիսի վարդերը բացուեցան, այնտեղ՝ ուր ապրիլի արեան հոտ կու գար, հոն կարմիր վարդեր եղան...: Հայոց երկրի մայիսեան գոյնզգոյն վարդերը, Հայոց երկրի, մայիսեան ցնծութեան հրճուանքը, մօտիկ ըրէք:

Հայոց ցեղը, հին եւ նոր ասպետներով, Տիգրան, Վարդան, Դաւիթ, Նազար բէկ, բոլորը մէկ, յաղթանակէ յաղթանակ, ազատութեան նորածինը պինդ գրկած դէպի Արարատ բարձրացան, նորածինը ազատութեան մեր ցեղին, մայիսի անուշահոտ վարդերով լոգցուցին, այնպէս մը լոգցուցին, որ ապրիլի բոլոր սգաւորները, իրենց սուգերը մոռնան ... Եւ այդ հրաշածին մանուկը հոտուրտան:

Անկախութեան մանուկը ծնած էր, հայ ժողովուրդը ցնծութեան մէջ աստղերուն հետ կ'արտասուէր, եւ մայիսի վարդերը փունջ փունջ քաղած դէպի Արարատ կ'երկնցնէր:

Իսկ վերէն, կապոյտ երկինքէն, խորունկ եւ անսահման, աստղախառն ծաղիկներ կ'իյնային, որ միակ պարգեւն էր մեր ազատ աշխարհին:

Երգէ՛ ցեղս մայիսի երգը ազատութեան,
Ցնծա՛ ցեղս, մայիսի յաղթանակիդ ի խնդիր
Հոտուրտա՛ ցեղս, մայիսի վարդերը բոլոր:

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

ունքի մասին:

Համակիր կամ ոչ, անկեղծ ըլլանք ընդունելու թէ ներկայիս ասպարէզին վրայ, բոլոր դասալիքներու դիմաց, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը մնայ մին, որ իր ուսերուն վրայ առած է անցեալի ամբողջ պատասխանատուութիւնը ու կը ճգնի վերջին պահապանը ըլլալ ազգային ուրացուած արժէքներուն: Հիասթափումի, անստուգութեան րոպէներուն դէթ գաղափարի մը կարենալ կառչիլը քաղաքացիական արիութիւն է, որուն ապացոյցները շատ քիչ են մեր մօտ:

×

Գաղափարներու այս գետնին վրայ, անկարելի է չողկոչել ողբացեալ Վարանդեանի «Հայկական Շարժման Նախապատմութիւն» հատորը, զոր կը թղթատեմ այս օրերս: Մեր պատմական վերջին քառասնամեակը վերլուծելէ առաջ, անհրաժեշտ է ճանչնալ երկունքի այն երկար նախաշրջանը, որու վերլուծման նուիրուած է Վարանդեանի գիրքը:

Թէեւ լոյս տեսած 1912ին, բայց աւելի քան երբեք այժմէական է անիկա, որովհետեւ հոն պիտի գտնենք անհրաժեշտ լուսաբանութիւնը մեզ շփոթեցնող կասկածներուն, թիւրիմացութիւններուն:

Ապրիլ 24ի, մայիս 28ի տօնակատարութիւններուն առթիւ, հարկ է ընդգծել կարգ մը խորհրդածութիւններ, զորս այդ գրքին ընթերցումը կը թելադրէ կարդացողին:

Շատեր կը յամառին տակաւին «Հայկական խնդիր»ը նկատել արուեստական հարց մը, յղացուած՝ հայ պոլիտիկոսներու, յեղափոխականներու կողմէ: Անոնք կը պնդեն տակաւին թէ թրքահայ ջարդերը եւ տեղահանութիւնը հետեւանքն են եղած յեղափոխական տարրերու գրգռիչ գործունէութեան: Ինչո՞ւ թուրք ժողովուրդին հետ չկարենայինք պահել մեր երբեմնի խաղաղ յարաբերութիւնները...

«Հայկական Շարժման Նախապատմութիւն»ը այդ կէտի մասին մեզ կ'առաջնորդէ բոլորովին տարբեր եզրակացութիւններու:

«Հայկական խնդիր»ը անբաժան մէկ փուլն էր այն խոր ու հիմնական հարցին որ ծանօթ է «Արեւելքի կնճիռ» անունով: Յատկապէս հայկական խնդիր մը գոյութիւն չունէր, կար աւելի ճիշդ մեծ հարցական մը, «Հիւանդ մարդու», «հիւանդ Թուրքիոյ» հարցը, որ հարիւր տարիէ ի վեր կը զբաղեցնէր միջազգային միտքը:

Արուեստականօրէն չէ որ ստեղծուեցաւ «Հայկական խնդիրը», այլ Օսմանեան պետութեան վարչական անանկութիւնը ինքնին ստեղծեց ինչպէս Պալքանեան ցեղերու, նմանապէս հայ հողամասերու խնդիր:

Հետեւաբար, ուզենք կամ ոչ, այսպէս թէ այնպէս, պիտի ծնէր պարագաներու բերումով իսկ, մեր ժողովուրդի ցաւատանջ հարցը: Հպատակ տարրերու ընդվզումը չէր որ կը քայքայէր Օսմ. պետութիւնը, այլ իր քայքայումն էր որ սեղանի վրայ կը դնէր ազգութեանց հարցը:

Այս չարաշուք օղակին վրայ թընճկուեցան օտար պետութիւններու շահախնդրութիւնը եւ մրցակցութիւնը, ու այսպէս ծնաւ անելը:

Այդ թնճուկին անլուծելի հանգոյցը մնաց, ափսո՜ս, հայկական խնդիրը: Լաւագոյն պիտի ըլլար թերեւս, որ անիկա մնար ռուսեւթրքական կռուախնձոր մը, փոխանակ առնելու միջազգային հանգամանք: Որքան շատցան մեր բարեկամներն ու պաշտպանները, նոյնքան աւելի անտիրական մնացինք:

Կրնա՞ր սակայն հայ ժողովուրդը չէզոք կամ կրաւորական հանդիսատես ըլլալ իր ճակատագրին: Անշուշտ ոչ: Հոս ալ կը սխալին անոնք որ կ'ենդրեն թէ յեղափոխական շարժումը կարելի էր զանց առնել. ուրիշ խօսքով լուծել տալ մեր հարցը առանց մեր մասնակցութեան, առանց մեր ճիգերուն:

Յեղափոխութիւնը,— տեղին ըլլար թէ անտեղի — արդէն մեր ճակատագրին մաս կը կազմէր: Ազգային երազը արդէն յեղափոխութենէն շատ առաջ հայ ժողովուրդի աւանդութիւնը, անոր կեանքի թաքուն dynamisme-ը կը կազմէր:

Այո, ակօսը բացուած էր շատ կանուխ, դեռ Իսրայէլ Օրիի օրերէն: Մէկուկէս դարէ ի վեր արդէն հայ հոգին կը խմորուէր. ազատ ու անկախ ապրելու վաղնջական երազը վարակած էր ոչ միայն մեր առաջնորդները, այլեւ զանգուածը: Կովկասի կողմէն ռուսական շեփորը արձագանգներ կ'արթնցնէր հայ աշխարհի սրտին մէջ:

Հարիւր տարի տեւող բոլոր յուսատու երեւոյթներէն վերջ, մինչ իր շուրջ երիտասարդ ազգեր կը վերածնէին, կարելի՞ էր հայ ժողովուրդին չարթննալ, չխանդավառուիլ, չցնցուիլ: Ամբողջ ԺԹ. դարը լեցնող մեր ազգային շարժումներէն վերջ անխուսափելի չէ՞ր հայ յեղափոխական շարժումը... Թերահաւատները կը մոռնան անշուշտ Ներսէս Աշտարակեցին եւ իր կամաւորական գունդը, կը մոռնան ռուսահայ եւ թրքահայ զարթօնքը ԺԹ. դարու կէսէն ի վեր, կը մոռնան Զէյթունը, Սահմանադրութիւնը, 1878ի շրջանը, ռուսահայ զօրավարներու տեսիլքը հայ հորիզոնի վրայ, Խրիմեան Հայրիկը եւայլն: Ոչ, անկարելի է գետը վերադարձնել դէպի իր ակունքը: Հայ կեանքը մտած էր հունի մէջ, որ պիտի խորանար աստիճանաբար: Յեղափոխութիւնը կու գար իր ժամուն, իրերու տրամաբանութեամբ, հայ կեանքի անտեղիտալի վճռականութեամբ:

Ու կը տօնենք Մայիս 28ը, որովհետեւ կը հաւատանք թէ անիկա պատահական դիպուած մը չէր մեր պատմութեան մէջ: Հայ կեանքի թաքուն թափը պիտի յանգէր բնականաբար, ուշ կամ կանուխ, այդ ելքին:

Տօնել զայն, կը նշանակէ, երեւ- չորս մեռած սերունդի հետ բաժնել մեր բոլոր պատասխանատուութիւնը ու միանգամայն բաժնել հարիւր տարուան ճիգերուն պատիւը:

Վատ չենք դրժելու, հեգնելու համար հարիւր տարուան հայ կեանքի գործը: Կը ստանձնենք մեր պատմութիւնը. եղանք ինչ որ կրնայինք ըլլալ. ենք ինչ որ ենք:

Հետեւաբար կը հաւատանք թէ Մայիս 28ը եթէ կոյր դիպուած մը չեղաւ անցեալի տեսակէտով, կոյր դիպուած մը չպիտի մնայ ապագայի տեսակէտով ալ:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Սպառնալիք Ֆրանսայի գերման ուսանողներուն

Անցեալ շաբթու ֆրանսացի ուսանողներ նախատուած ըլլալով Սարի շրջանին մէջ 1500 Նացիներու կողմէ, Փարիզի համալսարաններու հայրենասիրական խմբակցութիւնները սպառնագիր մը ուղղեցին: Ուսանողները որոշած են վրէժխնդրական միջոցներու դիմել Ֆրանսայի գերման ուսանողներուն դէմ, եթէ կառավարութիւնը գոհացում չտանայ: Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ Գերմանացիները իրենց արարքներով կը կրկնեն 1905ի, 1911ի եւ 1913ի գրգռիչ դէպքերը:

Գերման լրտես մը ձերբակալուեցաւ

Թիոնվիլի մէջ ձերբակալուեցաւ գերման լրտես մը, որ կը ծառայէր այդ շրջանի ամրութեանց մէջ: Մարդը հսկողութեան տակ էր առենէ մը ի վեր, եւ ոճիրը ձեռք առաւ ուրբաթ օր: Թերթերը կ'ըսեն թէ լրտեսը խոստովանած է որ կանոնաւոր կապ ունէր լրտեսական կազմակերպութեան մը հետ: Իր սենեակին մէջ գտնուեցան բազմաթիւ վտանգաւոր թուղթեր: Ուրիշ մեղսակիցներ ալ կը փնտռուին:

»»»· ·«««

ԹԷՎՖԻՔ ՐՈՒՇՏԻ պէտք Փարիզ հասաւ առջի օր եւ կայարանին մէջ դիմաւորուեցաւ կառավարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ:

ՄԱՐԴ ՄԸ ԵՒ 60 ՇՈՒՆԵՐ ողջ ողջ վառեցան Թէրնի շրջանին մէջ, կառատան մը հրդեհին հետեւանքով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ բոլոր քաղաքապետութիւնները լուծուեցան արքայական հրամանագրով:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ առաւօտ
ՊՐԷՎԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)
Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ
Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԲՐԻԹԱՆԻՈՅ ՆԱԽԿԻՆ ԱՌԱՋ. ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՐՔ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆԻ
կազմակերպուած՝ ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԲՐԻԹԱՆԻՍՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
Այսօր կիրակի կէս. օրէ վերջ ժամը 2.30ին
150, Route d'Orléans, Bagneux
Կը խօսի՝ Պ. ԼԵՒՈՆ ՋՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այսօր կիրակի Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ի յիշատակ Սանասարեան եւ Եղիան բարերարներու, կը հրաւիրուին Սանասարեանցիները եւ բարերարներուն յիշատակը յարգողները:

×

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական Վերին Մարմինը կը հրաւիրէ Փարիզի եւ արուարձաններու հայ հասարակութիւնն ու բոլոր Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները իրենց յարգանքի բաժինը բերել հոգեհանգստեան արարողութեան, որ տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, ի յիշատակ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նահատակներուն եւ վախճանած անդամներուն:

ԾԱՆՕԹ.— եկեղեցական արարողութենէն յետոյ ծաղկեպսակ պիտի դրուի Հայ Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին վրայ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական
Վերին Մարմին
(կնիք)

Տէր եւ Տիկին ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկրորդ զաւկին՝ ԺՈՐԺԵԹի:

Բան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մանուշակ Ադամեան եւ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Շմաւոնեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԴԱՄԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

× Մասնաւոր շնորհակալութիւն Շօֆէօրներու Միութեան անդամներուն որոնք իրենց կառքերով մասնակցեցան՝ յուղարկաւորութեան:

ԵՐԱԽԱՅ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Շատ վստահելի ընտանիք մը որ կը բնակի Փարիզի արուարձաններէն Plessis Robinsonի բարձունքին վրայ, անտառին մօտիկ, կը ստանձնէ իր քով խնամել փոքր երախաներ 3 տարեկանէն սկսեալ, Մայրական խնամք, կրթութիւն եւ մաքուր օդ, ջեռնոտ սպասներ, Մանրամասնութեանց համար նամակաւ ժամադրուիլ Օր. Խանճեանի հետ 26, rue Lucretelle, Paris (15).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՆՕՏԳԱՏԻ Բարենպատակ Հայրենակցական Միութեան Մարսէյլի Մայր Դիւանը բացառիկ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 3ին rue Thubaneau 41 թիւ սրճարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն, փոփոխութիւններ Ծրագիր-Կանոնագրի մէջ եւ ընթացիկ հարցեր: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

Փարիզաբնակ խումբ մը հայրենակիցներու նախաձեռնութեամբ՝ մօտերս լոյս կը տեսնէ ազգային ծանօթ գործիչ Պ. ԱՐԱՄ ԹԻՒՐԱՊԵԱՆի կենսագրութիւնը իւր լուսանկարով գինն է 5 ֆրանք: Այս գրքոյկին վաճառումէն գոյացած գումարը պիտի յատկացուի իր դարմանումին համար: Անոնք որ կը փափաքին օգտակար ըլլալ գոնէ քանի մը օրինակ ծախելով, կրնան դիմել ուղղակի իրեն, հեռաձայնելով հացուլով — M. Aram Turabian, 38, rue de Bellefond, Hôtel de Bellefond Paris (9).

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին
33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)
Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle
Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է

88 Avc. de la Reine Boulogne s/Seine.

ՈՍԿԻԵԱՆ - ՉԱՓԱՐԵԱՆի

Հայկականեւ եւ բոլսական ճաշարանը, ընդարձակ եւ օդաւէտ սրահ, անթերի մաքրութիւն: Միակ ժամադրավայրը ՇԱՎԻԼԻ եւ ՊԻՅԵԱՆ-ՔՈՒՐՈՒ Հայերուն: Խնջոյքներու եւ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի ընդարձակ սրահ՝ դիւրամատչելի գինով:

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՅՈՒՆԻՍ 2, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ
Salle Gaveauի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
45-47, Rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil

Մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆի, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆի, Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆի եւ ԿԻԼԻԿԻԱ նուագախումբին:

45 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Առաջին անգամ ըլլալով պիտի նուագեն Պ. Գ. ԱԼԷՄՇԱՀի նոր հեղինակութիւնները՝ Աւարայրի պատերազմը, Հայ ժողովրդական պարեր, Մեվլեվիներու պարերգ: Քայլերգ՝ Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆի ՍԵԴԱ Օբերայի նուագախումբէն:
ՏՈՄՍԵՐ՝ 5, 7, 10, 15, 20 եւ 25 ֆրանք:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ՅՈՒՆԻՍ 24ին, ԺԱՄԸ 2էն ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ
Պար, երաժշտութիւն, զանազան անակնկալներ:
Մուտք՝ 10 ֆրանք եւ 5 ֆրանք տղայոց:
Մանրամասնութիւնները մօտ ատենէն:
Կը խնդրուի ուրիշ կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ սոյն թուականը:

---

13 ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Ցուլիս ամսուան համար գեղեցիկ եւ օդասուն յարկաբաժիններ: Ջուր, կազ, ելեկտր. եւ կեդր. ջեռուցիչ: Նպաստաւոր գիներով: Դիմել՝ **13**

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ 13 rue Pierre Curie, K. Bicêtre. Metro: Porte d'Italie

---

Ֆրանսայի մէջ շատոնց փնտռուած Արեւելքի իսկական օղիին մենաշնորհը ստացած ըլլալով, հրապարակ բերած ենք՝

ԵՐԵՒԱՆ ԱՆԱՐԱՏ ՕՂԻՆ

փնտռեցէ՛ք զայն կարմիր պիտակով: Անգամ մը ճաշակելէ յետոյ ա՛լ չպիտի հրաժարիք անկէ:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ՝
Société "PEUREUX"
48 Bld. des Vignes, MARSEILLE Téléphone: COLBERT 58-10
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ
D.N.BAHADOURIAN 32 **rue Sévigné. Lyon** Rhône)
ՆԻՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ.—
M. M. H. Khatchadourian et Danielian 24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՄԱՅՐԱՆՈՑ
Villa ANNETTE
6, rue de d'Atlas, 6

(Buttes Chaumontի պարտէզէն 25 մէթր հեռու)
Tél. NORD: 46-65

Վիրաբուժական գործողութեանց եւ ծննդաբերութեանց ընդարձակ սրահներ՝ արդիական ամէն յարմարութիւններով, լուսաւոր օդասուն, գեղեցիկ սենեակներ:

Կ'ընդունինք Assurance Socialeի հիւանդներ:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳԻՆԵՐ

Մէթրօ՝ Belleville et Simon Bolivar, Հանրակառք՝ թիւ 5, 26: Օթօպիւս՝ N. BF. BN.

Tricots TERZIAN

Tél.: Central 93-75 3, rue Poissonnière. Paris (2)

Nouvelle Série d'Été: Tricots d'enfant et maillot de bains d'anfant à partir de 4 frs. Gillet et pullover femme, etc. etc.

Լաւ տեսակի ապրանք, խիստ աժան գիներ եւ ուղղամիտ աշխատելակերպ. ահա՛ այս յատկութիւնները որ կազմեցին **Tricots TERZIAN** Տան համբաւը: Արագ առաքումներ Ֆրանսայի ամէն կողմը:

ԴՈՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ ՅՈՒԼԻՍ 23ին:
Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

16 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ **Salle GAVEAU**ի ՄԷՋ
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ
Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ, Ֆրանսա՝ 16 Ֆր.
Արտասահման՝ 17 ֆրանք:
Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19):
կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ Է
Յ. ԱՊՏԱԼԵԱՆԻ ճաշարանի խանութը
115, Route d'Orléans, Cachan (Seine).

Արդիական փուռ: Մեծ խնամքով կը պատրաստուին զանազան տեսակի հացեր: Անթերի մաքրութիւն:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
L. LECORCHÉ Chir. Den.

Ex. Interne des Hôpitaux de Paris
Chef de Clinique à l'Ecole Dentaire Française

Assistant ԱՇՈՏ Տ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ chir. dent. D. E.D.F.
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

Ակռայ կը քաշենք առանց սրսկումի, միայն մէկ վայրկեան քուն՝ **SOMYL**ով:
Քաւչուկ եւ ոսկի. ատամնաշար՝ շատ թեթեւ, քրոմէ մետաղով, կը վերափոխենք հին ատամնաշարեր: Երախաներու ատամներու շտկում:
Կ'ընդունի 9-12 եւ 2-7 Հեռախօս Inv. 27-95
28 Avenue d'Orléans
Métro Denfert Rocherau ou Mouton Duvernet

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՎԱՅԵԼԵԼ ՊՈԼՍՈՅ ՎՈՍՓՈՐԸ
ԵՒ ՕԳՏՈՒԻԼ ԾՈՎԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԷՆ
Եկէ՛ք **JUAN-les-PINS (Côte d'Azur)**

Hôtel-Restaurant de FRANCE

Ave. Alexandre III. Tél. 12.43
ԼԵՒՈՆ ՀԱՄԲԻԿԵԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ծովին եւ փլաժին վրայ պարտէզներու մէջտեղը, մաքուր օդ. վերջին նորաձեւութեամբ նոր շինուած ամէն սենեակի մէջ տաք եւ պաղ ջուր:
Արեւելեան եւ Արեւմտեան ընտիր եւ ճոխ ճաշ:
Սենեակ եւ ճաշերը (pension complete) օրական 30 ֆր.էն սկսեալ:
Բազմանդամ ընտանիքներու մասնաւոր զեղչ:
Օգտուեցէք առիթէն. առողջութիւննիդ ապահովեցէք:
Մանրամասնութեանց համար գրել Տնօրէնութեան:

ԶԱՆԳԻՍՏ ՔՆԱՑԷՔ, ՄԼՈՒԿՆԵՐԷ ԵՒ ՄԻՋԱՏՆԵՐԷ ԶԵՐԾ

ԳՈՐԾԱԾԵՑԷՔ
Insectox

ՇԱՏ ՀԱՃԵԼԻ ՀՈՏ ՈՒՆԻ ԵՒ ԱՐԱՏ ՉԶԳԵՐ:

1 Լիդրը 26 Ֆր.
1/2 Լիդրը 14 Ֆր.
1/4 Լիդրը 8 Ֆր.

Dépôt M. BASMADJIAN
56, Rue Corvisart, Paris (13)
Ազգ. հաստատութեանց, Միութեանց եւ պանդոկներու 100ին 30 զեղչ:

Հայերու ժողովրդական ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton: 52-73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԳՈՐԾԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ
ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆի

Դրամ կը ճարէ խանութի գրաւի վրայ (Nantissement), տան գրաւի վրայ (Hypothèque de 1er et 2me rang) առեւտրական մուրհակներ զեղչել տալով եւլն., խիստ նպաստաւոր պայմաններով:
Կը ստանձնէ ամէն կարգի դատական գործեր, առեւտրական, քաղաքային, պատժական եւ մանաւանդ արկածի վերաբերեալ:
Կը կատարէ պաշտօնական թուղթերու թարգմանութիւն եւ վաւերացում, կը խմբագրէ ամէն կարգի նամակ եւ խնդրագիր:
Առաջին խորհրդակցութիւնը ձրի է:
Կ'ընդունի առաւօտները ժամը 10էն 12, Հինգշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն 7 եւ ժամադրութեամբ:
Առժամեայ հասցէ՝
179, Rue de Vaugirard - Paris (15)
Ձախ թեւի վրայ առաջին սանդուխ, երկրորդ յարկ, ձախ:
Métro եւ Nord - Sud - Pasteur

Etude de Me BERNARD WAHL
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
94, Rue St. Lazare (Սէն Լազար կայարանին մօտ) Tél. Pigalle 67-69

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17—19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme. PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՅԻՍ — MARDI 29 Mai 1934

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2507 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

»»»» • • ««««

Խօսինք նաեւ այս հարցի մասին, քանի որ արծանագրուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ:

Ըսենք, անմիջապէս, թէ վարդավառ յոյսեր չունինք այս մասին: Գոնէ այն ձեւով որ առաջարկուած էր աշխատակցի մը կողմէ:

Երիտասարդ յօդուածագիրը, պարզելով հայկական արտասահմանի անկերպարան եւ ընդվզեցուցիչ կացութիւնը, այսպէս կը բանաձեւէր Երիտասարդական Համագումարի առաջարկը:

— «Հայկական արտասահմանը պէտք է ինք մտածէ իր փրկութեան մասին... Ինք պէտք է տէրը ըլլայ, եթէ կ'ընդունի որ Ազգային Դատ մը կայ անլոյծ եւ իրաւունքներ որոնք յաւիտենական են:

Ատոր համար, նախ, անհրաժեշտ է որ արդի հայ երիտասարդութիւնը ներկայացնող հայրենասէր բոլոր հաստատութիւնները, ըլլան անոնք մշակութային, ազգային, քաղաքական թէ մարզական, քով քովի գան, խորհրդակցին, հայ երիտասարդական համագումարի մը մէջ, միացեալ ուժերով, միջոցներ մտածեն հայկ. արտասահմանի խաղաղութիւնը խռովող, հայ եկաւորի յառաջադէմ ընթացքը կասեցնող եւ մեզ վերջնական կորստեան տանող «միացեալ ճակատ»ի ամենազգի խայտառակութեանց դէմ»: (*Յառաջ*, 18 մայիս):

Հրաւէրը կ'ընդգրկէ երիտասարդութեան բաղկացուցիչ տարրեր,— Զ. Ռ. Մ., Ապրիլեան սերունդ, Հայորդիք, Յառաջդիմական եւ Ուս. Միութիւններ, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ մարզական այլ միութիւններ, երիտասարդաց, պատանեկան, աշակերտական միութիւններ, «ցեղակրօն» ուխտեր, հայ երիտասարդ գրողներ եւն.:

Հարցը, այս վիճակին մէջ, չափազանց բարդ է: Ու կը վախնանք որ մնայ թուղթի վրայ, իբրեւ գեղեցիկ, բայց անիրագործելի բաղձանք մը:

Նախ, անհրաժեշտ չէ որ առաջադրուած համագումարը դրաժի առօրեայ վէճերով:

«Միացեալ ճակատ»ի խայտառակութիւններ միշտ ալ պիտի ունենանք: Անոնք պիտի գան ու անցնին փրփուրի պէս, դժբախտաբար երբեմն ալ ծեծ ու փէտի, նոյն իսկ արիւնի յանգելով:

Եթէ այնքան այլանդակ եւ վրդովիչ երեւոյթներ պատահեցան վերջին վեց ամիսներու ընթացքին, գլխաւոր մէկ պատճառն ալ այն է որ, ոչ միայն կուսակցական կիրքը կատաղութեան շրջանի մը հասած է, այլ եւ չունինք հանրային կարծիք: Եւ մանաւանդ, չունինք երիտասարդական լայն եւ կուռ կազմակերպութիւն մը, իբրեւ նոր ազդակ:

Մեզի համար, հիմնական խնդիրը այս է.— Ստեղծել երիտասարդական ցանց մը, որ հետզհետէ տարածէ իր թեւերը՝ մեր հանրային կեանքին վրայ, լրացնէ անոր պակասները, հակազդէ չարիքներուն, քիչ մը թարմութիւն եւ նոր մեթոտներ մտցնելով:

Այսօր ունինք երիտասարդական բազմաթիւ եւ բազմազան կազմակերպութիւններ: Նոյն իսկ միեւնոյն տեղին մէջ քանի մը հատ՝ միեւնոյն նպատակներով:

Այդ կազմակերպութեանց գլխաւոր թերութիւնը այն է որ, ոչ միայն բաժան - բաժան կը գործեն, այլ եւ իրենք զիրենք անջատուած կը սեպեն բուն հայկական կեանքէն:

Գեղեցիկ տենչ է գոչել — «Մենք, երիտասարդներս»:

Բայց, որպէսզի նշանախօսքը գործնական արժէք ունենայ, երիտասարդական որ եւ է միութիւն պարտք պիտի սեպէ ոչ միայն բաղձանքներ յայտնել, այլ եւ պատասխանատուութիւններ ստանձնել:

Օրինակ, ունինք Ուս. Միութիւններ, որոնք որոշ դեր կրնային կատարել մեր հանրային կեանքին մէջ — ազգային կամ քաղաքական:

Արդ, եթէ անոնք մաս կը կազմեն քաղաքական հոսանքի մը, կը կատարեն այդպիսի դեր, համաձայն իրենց դաւանանքին: Իսկ միւսները աւելի արհեստակցական հոգեր ունին, եւ մեր հանրային կեանքին վրայ կը նային իբրեւ «ամբոխ»ներ:

Մինչդեռ, մեր այսօրուան պահանջները ուրիշ բան կը թելադրեն:

Կազմակերպուած պետութիւններու մէջ անգամ, Երիտասարդական Միութիւնները սերտօրէն շաղկապուած են օրուան կեանքին հետ: Այսինքն, ոչ միայն տենչեր ունին, այլ եւ կը ջանան արժեցնել զանոնք:

Մեր կարծիքով, համագումարէն առաջ հարկ է կազմել ամուր եւ առողջ կորիզ մը՝ երիտասարդական «Ալիանս»ի:

Ժամանակին դրած ենք այս հարցը,— «Ալիանս Ամէնիէն»: Քանի որ կարելի չէ զայն կազմել բոլոր տարրերով, փորձենք իրականացնել իբրեւ երիտասարդական կազմակերպութիւն:

Այսպէս, երեք հիմնական կորիզներ,— Հ.Մ.Ը.Մ., Զ.Ռ.Մ. (Ապրիլեան – Վահագնեան սերունդ) եւ Ուս. Միութիւններ կը միանան, ստեղծելու համար «Ալիանս»ը:

Միացումը պիտի ըլլայ դաշնակցային կապերով: Իւրաքանչիւր միութիւն կը պահէ իր ծրագիր – կանոնագիրն ու ինքնավարութիւնը: Բայց, երեքը մէկ պիտի մշակեն հաւաքական ծրագիր մը, իբրեւ նշանախօսք ունենալով Հայկական Արտասահմանի ինքնապաշտպանութիւնը:

Այս բառը— ինքնապաշտպանութիւն — կ'ընդգրկէ ե՛ւ հանրային – քաղաքական մտահոգութիւններ, ե՛ւ ֆիզիքական ճիգ, ե՛ւ մշակոյթ: Մէկ խօսքով, այն բոլոր հոգերը որ կը խռովեն երիտասարդութեան հոգին, միեւնոյն ատեն սրելով անոր գործելու տենչը:

Այսպիսի կորիզի մը կազմութենէն յետոյ, ինքնին կը դիւրանայ համագումարի խնդիրը:

Մանաւանդ որ, երբ կազմուի այդ կորիզը— եւ Զ.Ռ.Մ.ը փոխէ իր անունը — ուրիշ բազմաթիւ երիտասարդներ ալ որ «անկախ» կ'ապրին, այսինքն կ'ապրին միայն իրենք իրենց համար, պիտի փորձուին մաս կազմել ցանցին:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՃԱՌԵԼ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿՆՈՋ ԾՆՆԴԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՆՄԱՆԻ»

»»»» • • ««««

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Պ. Մուսոլինի շաբաթ օր երկար ճառ մը խօսեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Բանախօսութեան առաջին մասը արդարացումն էր իր ներքին քաղաքականութեան, որ կը ձգտի ամբողջացնել ապրուստը: Մուսոլինի ինք անձամբ դասած հաշ գնած է, ապացուցանելու համար յառաջ եկած ամբողջութիւնը: Խօսելով պետական պաշտօնեաներու թոշակներու կրճատման մասին, Պ. Մուսոլինի բառ. թէ կառավարութիւնը հարկադրուած էր խնայողութիւններ կատարելու: Բաղդատելով 1914ի հետ, ներկայ թոշակները թոյլ կուտան պատուաւոր կեանք մը վարելու: Յետոյ չեշտեց պետական եկամտացոյցը հաւասարակշռելու անհրաժեշտութիւնը եւ դիտել տուաւ թէ առեւտրական կշիռը աննպաստ է տակաւին: 1922ին արտածումներու արժէքն էր 22 միլիառ լիրէթ, իսկ 1933ին՝ միայն 7 միլիառ: 1934ի առաջին ամիսները որ եւ է բարւոքում չեն ցուցներ: Այս նուազման պատճառներն են բաժնեցուցակի դրութիւնը, համաշխարհային սահմանափակումները, դրամի արժեզրկումը եւն: «Մենք յատակը հասած ենք բաւական ատենէ ի վեր: Կը հետեւի թէ աւելի վար չպիտի իջնենք: Երկու բան կրնայ պատահիլ: Կա՛մ յատակը պիտի մնանք երկար ատեն, եւ կամ, կամաց կամաց պիտի վերսկսինք բարձրանալ: Բայց, իմ կարծիքով, պէտք է մտքէ հանել այն գաղափարը թէ կրնան վերադառնալ բարգաւաճութեան տարիները: Թերեւս կ'երթանք դէպի մարդկութեան շրջան մը որ իջած է ամէնէն վար մակարդակին: Պէտք չէ խուճապի մատնուիլ ատոր համար: Այդ մարդկութիւնը կրնայ ըլլալ հզօր մարդկութիւն մը, ընդունակ՝ արտակարգ խանդավառութեան եւ հերոսութեան»:

Մուսոլինի շեշտեց թէ տնտեսական կացութեան բարւոքումը կախում ունի քաղաքական պայմաններէն: Եւ անցնելով բուն քաղաքական հարցերուն, յայտարարեց.

— «Շփման կէտեր կան որոնք երթալով կը բորբոքին. ամէնէն առաջ՝ զինաթափութեան հարցը. որովհետեւ, նոյնիսկ լաւագոյն պարագային, ազգերը սպառազինուած պիտի մնան: Այսօր հարցը կրնայ սպառած նկատուիլ. բայց ան պիտի ձգէ տաժանելի եւ բորբոքիչ հետքեր: Յետոյ կայ Սարի եւ Դանուբի խնդիրը, Արեւելքի խնդիրը: Հին Եւրոպան պէտք է վճռէ.— կամ ընդհ. եւրոպական քաղաքականութիւն մը կը վարէ երկրամասերու միջեւ, եւ կամ ղեկը ձեռքէն կը փախցնէ: Ես բաներ գիտեմ որ դուք չգիտէք եւ զորս սորված եմ վերջին 12 տարիներու ընթացքին. բաներ որ անմիջական են եւ իրական, ապացուցանելու համար թէ Եւրոպան կա՛մ պիտի երիտասարդացնէ իր կարգ ու սարքն ու մարդիկը, եւ կամ այլեւս չպիտի կրնայ զուգընթաց երթալ Ամերիկայի եւ մանաւանդ Ճափոնի ուժերուն հետ:

Պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն: Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ պատերազմը երեւոյթ մըն է որ կը հետեւի մարդկութեան զարգացման: Թերեւս եղերական ճակատագիրն է որ կը ճնշէ մարդուն վրայ: Պատերազմը մարդուն համար այն է ինչ որ ծննդաբերութիւնը կնոջ համար: Պրուտոն ըսած է.— «պատերազմը աստուածային ծագում ունի»: Հերակլիտ պատերազմ կը տեսնէ բոլոր բաներուն սկիզբը: Իտալական համալսարանին մէջ, ես յատկօրէն պարզած եմ իմ մտածումներս փիլիսոփայական եւ վարդապետական տեսակէտով: Ես չեմ հաւատար յաւիտենական խաղաղութեան: Եւ աւելին. ես կը կարծեմ թէ յաւիտենական խաղաղութիւնը կը նուաստացնէ եւ կը ժխտէ մարդուն հիմնական առաքինութիւնները. մարդը արիւնալի ճիգին մէջ է որ լիովին կը բացուի արեւու լոյսին տակ: Բայց այս՝ մեր վարդապետական դիրքն է: Քաղաքական կեանքը, մեր շահերը, ներքին վերաշինութեան աշխատանքը մեզմէ կը պահանջեն խաղաղութեան երկար շրջան մը: Բայց, եթէ հակառակը պատահի, իտալացի ժողովուրդը պիտի դիմագրաւէ դէպքերը կատարեալ հանդարտութեամբ, գիտակից կարգապահութեամբ եւ ամուր կամքով»:

ՆՈՐ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

Իտալական կառավարութիւնը երկու հրամանագիրներ հրատարակեց, պաշտպանելու համար դրամին արժէքը: Առաջինը կը տրամադրէ ամենախիստ հսկողութիւն հաստատել օտար արժեթուղթեր ունեցողներուն վրայ: Երկրորդ հրամանագրին տրամադրութեամբ, արգիլուած է որ եւ է գործողութիւն կատարել օտար թուղթերու եւ դրամներու վրայ, եթէ չի համապատասխաներ ճարտարագործութեան եւ վաճառականութեան իրական մէկ պահանջին: Այն դրամատուները, ընկերութիւնները, եւն. որ օտար դրամներու հաշիւներ ունին. երկրին մէջ եւ երկրէն դուրս, պարտաւոր են տեղեկութիւններ հաղորդել: Արտասահման գացող Իտալացիները առաւելագոյն 5000 լիրէթ կրնան տանիլ իրենց հետ:

Պատերազմը կը վերսկսի՞ Եմէնի մէջ

Նորէն հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն Եմէնի կացութեան մասին: Անցեալ օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ հաշտութեան բանակցութիւնները յաջող ճամբու մէջ են: Այժմ երեւան կուգայ որ բանակցութիւնները խզուած են եւ Հիճազի թագաւորը հրամայած է վերսկսիլ զինուորական գործողութիւնները, յառաջ խաղալով դէպի Եմէնի մայրաքաղաքը, Սանաա: Իմամ Եահեայի որդին, որ միեւնոյն ատեն գահաժառանգ է, սպառնացած է գահընկէց հռչակել իր հայրը, եթէ հաշտութիւն կնքէ նուաստացուցիչ պայմաններով:

Անգլիական մարտանաւ մը խարիսխ նետեց Հոտէյտայի առջեւ, լուր հասած ըլլալով թէ Եւրոպացիները կողոպուտներու եւ ուրիշ նեղութեանց կ'ենթարկուին: Խիստ գրաքննութիւն հաստատուած է:

Յանդուգն թռիչք մը Փարիզէն Քալիֆորնիա

Ֆրանսացի երկու ծանօթ օդանաւորդները, Քոտոս եւ Ռոսի, կիրակի առտու ժամը 5.10ին ճամբայ ելան Պուռժէէն, «Ժոզէֆ - լը - Պոլ» օդանաւով, Ատլանտեանը կտրելու եւ Սան Տիէկօ իջնելու համար (Քալիֆորնիա): Հեռաւորութեան փորձ մըն է որ կը կատարեն: Առաջին 888 մղոնը կտրեցին 7 ժամ 20 վայրկեանէն, ինչ որ կը նշանակէ ժամական աւելի քան 100 մղոն: Մ. Նահանգներու օդանաւային բոլոր կայանները մեծ պատրաստութիւններ տեսած են, ընդունելու համար երկու օդանաւորդները: Օդը նպաստաւոր ըլլալով, բոլորը լաւատես են վերջնական յաջողութեան մասին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐԻՍՏՈՍ Ի՞ՆՉ ԷՐ...

▪▪▪

Ալազան արդի Հայաստանի ծանօթ գրագէտներէն մէկն է:

Վերջերս մեր Զապէլին ու խումբ մը գրողներու հետ այցելութեան կ'երթայ բրքահայ զաղթականներուն, Երեւանի քթին տակ:

Նուպարաշէնի մէջ Ալազան կը ծանօթանայ 75 տարեկան թրքահայ ծերունիի մը հետ, — վերջերս արտասահմանէն Հայաստան անցած:

Այս ծերունին կը կոչուի «բոլշեւիկ», թէեւ իր բուն անունն է Յովհաննէս Չիլինկիրեան: Բոլշեւիկը թրքախօս է, եւ, ինչպէս կ'երեւի, բաւական զարգացած՝ աստուածաբանական հարցերու մէջ: Ալազան եւս հասկցեր է, որ ծերունին կը կարծէ թէ բոլշեւիկութիւնը կը կայանայ Աստուծոյ չհաւատալուն, Քրիստոսի հայհոյելուն մէջ: Տակաւին Պուլկարիա գտնուած ժամանակ, կը յայտարարէ եղեր թէ Աստուած մԱստուած չկայ:

Ալազան, սակայն, կարծես ուրախացեր է տեսնելով այսքան... յառաջդիմութիւն 75ամեայ ծերունիի մը մօտ:

Ծերունին, որուն լուսանկարն ալ դրեր են *Խորհ. Հայաստան*ի մէջ, այդ տարիքը առնելէ յետոյ, անշուշտ պիտի ըսէր այդպիսի *խօշ* բաներ, հաճելի ըլլալու համար բոլշեւիկներուն, Հայաստանի երիտասարդ գրողներուն, կառավարութեան անդամներուն, Երեւանի կոմունիստ *փիլիսոփա*ներուն: Այդ տարիքին մէջ, ծերունին ստրկութեամբ մը, անշուշտ Յովհաննէս Չիլինկիրեան բոլշեւիկ պիտի կոչէր ինքզինք, բոլշեւիկի պէս պիտի խօսէր քրիստոնէական հարցերու մասին, հասկցած չհասկցած: Վերջապէս պիտի հայհոյէր Աստուծոյ եւ Քրիստոսի, բոլշեւիկ երեւնալու եւ բոլշեւիկներուն համակրանքը շահելու, թերեւս ալ բոլշեւիկները խնդացնելու համար:

Դժուար է անշուշտ ծերունիին բաց խօսելու եւ արտայայտուելու այդ ձեւին մէջ նշդել թէ որքա՛ն տեղ կը բռնէ հեգնանքը: Այսինքն, չենք գիտեր թէ ծերունի «բոլշեւիկը» որքա՛ն խնդաց Ալազանի խնդալուն վրայ:

Ապահովաբար միտքէն սա խօսքն ալ բաւ.— Ծօ՛, խըմպըլ են սա փիլիսի բոլշեւիկները, Աստուծոյ որ հայհոյեմ՝ քէփէրնին կուգայ, կ'ուրախանան:

Եւ ծերունի «բոլշեւիկը», Յովհաննէս Չիլինկիրեան, ինչպէս կը հաղորդէ Ալազան (տեսնել *Խորհ. Հայաստան*, 30 ապրիլ), ոչ միայն ըսեր է թէ չի հաւատար Աստուծոյ, այլ եւ աւելցուցեր է թէ «Քրիստոս *գամփռ* էր, որովհետեւ Սամարացի աղջկան առաջարկեր է, աղբիւրի ջուրի փոխարէն, կեանքի ջուր ...»:

Չեմ գիտեր թէ *Խորհ. Հայաստան*ի մէջ այսպիսի պատմութիւններ գրելով որքա՛ն կը յառաջդիմէ սոցիալիզմը, չեմ գիտեր թէ որքա՛ն կ'ուրախանան Երեւանցիք՝ լսելով այսպիսի գռեհիկ խօսքեր Յիսուսի մը մասին, որուն համար ժամանակակից գիտական ու քննական պատմութիւնը ըսած է իր վերջին խօսքը եւ այդ անունը իջեցուցած իր բուն արժէքին,— սակայն ինչ որ գիտեմ, սա է թէ Ալազան ինք եւս երբ 75 տարեկան դառնայ, կրնայ շատ «խօշ» բաներ ըսել ե՛ւ Յիսուսին, եւ Լենինին: Այդ միեւնոյնն է մեզի համար:

ԱՐԱՁ

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ

Փէր Լաշէզի գերեզմանատան մէջ

»»»» • • ««««

70.000 ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԵՆ 1871Ի ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Ընկերվարականները եւ համայնավարները այս տարի զատ - զատ թափորներ կազմած էին, տօնելու համար յիշատակը 1871ի դէպքին, երբ Փարիզի Կոմունային անդամները իրենց վերջին դիմադրութիւնը փորձեցին եւ ջարդուեցան Վերսայլի կառավարութեան բանակին կողմէ: Քաղքենի թերթ մը դիտել կուտայ թէ ամենամեծ ցոյցն էր այս, 1880էն ի վեր, «Դաշնակիցներու պատին առջեւ» («Միւռ տէ Ֆէտէրէ»): Ընկերվարական պաշտօնաթերթը 70,000 կը հաշուէ մասնակցողներուն թիւը, իսկ համայնավար օրկանը՝ 100,000: Ընկերվարական պաշտօնաթերթը կը խոստովանի թէ համայնավարները աւելի բազմաթիւ էին,— 40,000, մինչ ընկերվարականներուն եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան անդամներուն թիւը 25,000 էր: Այս տարբերութեան պատճառը այն է որ, կարմիրները պատրաստութիւն կը տեսնէին երեք շաբաթէ ի վեր, իսկ ընկերվարականները վերջին պահուն ձգած էին ամէն բան:

Դէպի Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը քալող թափօրը կը բաղկանար 25,000 հոգիէ: Առնուազն նոյնքան բազմութիւն խռնուած էր ճամբաներուն վրայ: Երկու հոսանքներուն երիտասարդները հագած էին իրենց յատուկ տարազներ: Մասնաւորապէս աչքի կը զարնէին ընկերվարականներու «Կարմիր Բազէ»ները՝ իրենց տարազով եւ անիշխանականները՝ իրենց սեւ դրօշներով: Բազմաթիւ նշանատախտակներու վրայ արձանագրուած էին յեղափոխական նշանաբաններ,— «Այլեւս չենք ուզեր հրամանագիր - օրէնքներ, անկցի՛ պատերազմը,— Լա Ռօք Ֆրանսայի Հիթլերն է, անկցի Ֆաշականութիւնը» եւն.: (Լա Ռօք հրամանատարն է Հրեղէն Խաչի կազմակերպութեան, որ կը բաղկանայ նախկին զամբիկներէ եւ ունի ֆաշական – հիթլերական ձգտումներ: Այս կազմակերպութիւնը կ'աճի օրէ օր): Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր պողոտաներուն վրայ եւ մանաւանդ գերեզմանատան մէջ: Սովորական ոստիկանութեան կ'ընկերանային հանրապետական պահակները՝ ձիաւոր: Անկիւնները գետեղուած էին խոշոր ինքնաշարժներ, անթել գործիքներով: Հակառակ բոլոր նախատեսութեանց, որ եւ է դէպք չպատահեցաւ: Թշնամական ցոյցերու ենթարկուեցաւ համայնավար երեսփոխան Տորիօ, որ ըմբոստացած է Կեդր. Կոմիտէին դէմ եւ որ շրջապատուած էր իր բարեկամներով եւ Սէն Տընիի քաղաքապետութեան ուժերով: Գերեզմանատունէն դուրս ելած ատեն ալ, Տորիօ նախատինքներու եւ յարձակման ենթարկուեցաւ: «Ուրացող» կը պոռային հակառակորդները, մինչ համակիրները «միացեալ ճակատ» կ'աղաղակէին:

Աւելորդ է յիշել խօսուած ճառերը, որոնք հրաշունչ մարտակոչեր էին՝ օրուան իշխանութեան դէմ:

13 չքիկներ վառեցան ինքնաշարժին մէջ

Պոստոյէն կը հեռագրեն թէ 13 սպանիացի չքիկներ ողջ ողջ վառեցան կիրակի օր, իրենց նստած ինքնաշարժը ելեկտրական ձողի մը զարնուած եւ կրակ առած ըլլալով: Վարիչը եւ 18 ճամբորդներէն հինգը դուրս նետուեցան, իսկ միւսները վառեցան կառքին բեկորներուն հետ: Անկարելի էր որ եւ է օգնութիւն հասցնել: Բոցերը տարածուեցան անտառին մէջ, փճացնելով բազմաթիւ ծառեր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝

"ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ,,
(Պ. Հ. ՊԱՄԱՏԻ ՑՕԴՈՒԱԾԻ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սակայն այժմէն պէտք է պատրաստուիլ միանգամայն. նախ ղեկավարութիւնը պէտք է որ փոխադարձ անկեղծ, գործնական եւ մանաւանդ անխախտելի գործակցութեան հիմերը դտնէ, հարթելով բոլոր տարակարծութիւնները կատարեալ չէզոքութեամբ: Դժբախտաբար տարինեբու տարագրութիւնը եւ երկրէն ու ժողովուրդէն կտրուած կեանքը կաղմալուծած է զանոնք. զօրեղ ու միաձոյլ քաղաքական համախմբումներ չեմ տեսներ, որ անկաշկանդ այս կամ այն արտաքին ուժերէն՝ նուիրուած ըլլային նախապատրաստական գործօն եւ անկեղծ այսօրուան աշխատանքին, դիւրացնելու համար վաղուան գործը: Կը կասկածիմ որ անոնք կրնան տէր դառնալ վաղուան իրականութեան կամ վայելեն պէտք եղած հեղինակութիւնը, արժեցնեն իրենց այսօրուան խօսքը կամ յարգեն այսօրուան յանձնառութիւնները...: Եթէ կը սխալիմ, այն ատեն կովկասեան մեր դրացիները պէտք է որ որոշակի պատասխանեն հետեւեալ երկու հարցերուս.—

1.— Կովկասեան ժողովուրդներու ղեկավարութիւնը կ՚ընդունի՞ որ Հայերը հիմնական եւ արդար հողային պահանջներ ունին Թուրքերէն:

Այս հարցին կովկասեան ժողովրդ. ղեկավարութիւնը քանիցս վաւերական եղանակով դրական պատասխան տուած է թէեւ մեզի, սակայն չէ ուշացած յետս կոչում ընելու (գոնէ երկու անգամ գիտեմ): Ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ վստահինք անոնց խօսքի եւ դաշինքի յարատեւութեանը: Սխալ չհասկցուինք սակայն: Այս հարցը իբր հիմնական եւ կենսական պահանջ դնելով, անշուշտ գիտենք թէ այսօր ի վիճակի չենք իրականացնելու մեզի հետ քաշքշելով մեր դրացիները: Բայց կ՚ուզենք որ մեր ապագայ դաշնակիցները այդ իրաւունքը ճանչնան եւ ի հարկին պատրաստ ըլլան պաշտպանելու զայն:

2.— Կովկասեան ժողովուրդները պատրա՞ստ են իրական միջոցներով պաշտպանելու դաշնակից ազգերու ֆիզիքական գոյութիւնը եւ անոնց երկրին անկախութիւնը արտաքին որ եւ է վտանգի դէմ:

Դուք պատասխանած էք թէ չէք կրնար ապահովութեան երաշխիքներ տալ, ինչպէս եւ Հայերը չեն կրնար երաշխիքներ տալ Հիւս. Կովկասի լեռնականներու ապահովութեան մասին:

Բայց իմ հարցս կը վերաբերի ոչ միայն Հայերու պաշտպանութեան երաշխիքին, այլ կովկասեան համադաշնակցութեան մէջ մտնող ազգերու փոխադարձ ապահովութեան երաշխիքներուն: Եթէ օրինակ, Հայերը ընդունին մտնել կովկասեան համադաշնակցութեան մէջ, դրացի եւ բարեկամ ազգերու կողմէ ճանչցուած մեր հողային իրաւունքներու կամ Հայերու ֆիզիքական եւ հողային պաշտպանութեան անհրաժեշտութեան պարագային Հիւս. Կովկասցի, Ազրբէյջանցի եւ Վրացի ժողովուրդները միանգամայն պիտի կանգնի՞ն հայ ժողովուրդի կողքին: Եթէ այո՛, չեմ կասկածիր, որ այդ պարագային հայ ժողովուրդն ալ պիտի փարամիքալելու անոնց հետ միասին և ձեռք - ձեռքի: Այս է իրական երաշխիքը: Կայ նաեւ երկրորդ զօրաւոր երաշխիքը ապահովութեան, զոր դուք կը մոռանաք — արտաքին այն ուժերէն (ներկայ պարագային Ռուսերէն եւ Թուրքերէն) որոնցմէ կը սպասուի վտանգը, ստանալ ապահովութեան երաշխիքները: Եթէ երկու սպառնացող ուժերէն ներկայիս կարելի չէ ապահովութիւններ ստանալ, անհրաժեշտ է այն ատեն գոնէ մէկ կողմէն բացարձակապէս ապահովուիլ այսօր:

Հայ ժողովուրդը կը ճանչնայ իր ուժերը: Ան գիտէ որ անյաղթելի խոչընդոտներու առջեւ է կանգնած, Թրքահայաստանի վրայ ունեցած իր իրաւունքը ձեռք բերելու համար. բայց հայ ժողովրդի գրեթէ երկու երրորդը իր հայրենիքէն դուրս կ՚ապրի. դուք ամէնքդ ալ այդ չարիքէն զերծ էք. չենք կրնար թողուլ, որ ազգային այդ խոշոր զանգուածը անհետի. ո՞ւր տեղաւորենք այդ հայրենազուրկ հատուածը:

Հայ խորհրդային իշխանութիւնը քանի տարիներէ ի վեր հազիւ 20—25 հազար ժողովուրդ կրցած է տանիլ, այն ալ իբրար վրայ կուտակելու եւ երկրագործ այդ տարրը բռնագրաւիկ

կերպով արդիւնաբերական աշխատանքներուն լծելու գինով: Երկար տարիներ հայրենիքէն դուրս թողուլ մեր ժողովրդի մեծամասնութիւնը, համազօր է մեր քաղաքական արժէքի ոչնչացման: Եթէ իրօք, կ՚ուզէք որ Հայերը «կովկասեան ազգերու ընտանիքի համարժէք անդամը» ըլլան, պէտք է որ անոնք իրենք դրացիներու չափ ներուժ քաղաքական ազդակ դառնան: Այս նպատակի իրագործման մէջ կ՚ուզէ՞ք եւ կրնա՞ք օգնել մեզի, Թուրքերու բարեացակամութիւնը փորձելու համար...

Կ՚ուզեմ անկեղծ ըլլալ ըսելու թէ թերահաւատ ենք կովկասեան մեր դրացիներու անկեղծութեան եւ մանաւանդ անոնց գործակցութեան չիտակութեան մասին: Ոչ հեռաւոր անցեալէն շատ դառն դասեր առինք ոչ միայն Թուրքերէն եւ պետութիւններէն, այլ եւ կովկասեան մեր դրացիներէն, որոնք «ի հաշիւ Թրքահայաստանի հողերու» ներկայ Հայաստանէն անդամահատեցին մէկ կողմէ Արտահան - Ախալքալաքը, Լոռին, միւս կողմէ Ղարաբաղը եւ Նախիջեւանը: Եթէ համագործակցութիւն կ՚առաջարկէք, կ՚ուզենք որ ան հիմնուի փոխադարձ երաշխիքներու եւ ապահովութեան վրայ: Մենք այլ եւս չենք կրնար ուրիշներու հաշուին կրակէն շագանակներ հանել:

Դուք կը հաւատաք թէ՝ Թուրքերը չեն կրնար կերակրուիլ այժմեան ռուսեւթուրք բարեկամութեան կարկանդակներով եւ չեն կասկածիր որ այդ բարեկամութիւնը անցողական է, իսկ այդ վայրկեանին համար անոնք կ՚ուզեն ունենալ միջնորդ մը, Ռուսաստանի եւ իրենց մէջ, կովկասեան պետութիւններով:

Միեւնոյն ատեն սակայն կը տարակուսիք Հայերու վերաբերմամբ Թուրքերու ունեցած վստահութեան մասին: Անհիմն չէ ձեր տարակուսանքը, նկատի ունենալով այն մտայնութիւնը որմէ ներշնչուած են նոյն իսկ կովկասեան մեր դրացիները, թէ գործիք ենք Ռուսերու ձեռքը եւ աւելին կը սպասենք զէն ի ձեռին Թրքահայաստանը գրաւելու: Ի՞նչպէս պէտք է հաւատ ներշնչել նախ ձեզի, ապա Թուրքերուն: Ինչպէս ըսի, Հայերը չեն պնդեր փնտռել զինուած պայքարներ Թուրքերու հետ եւ կը նախընտրեն իրենց իրաւունքները ձեռք բերել փոխադարձ համաձայնութեամբ: Բայց Թուրքերուն հաճելի եւ ձեռնտու է չհաւատալ մեզի եւ նախընտրել կովկասեան ժողովուրդներու միջնորդը, (այլ խօսքով Թուրքերէ հովանաւորեալ երկրամաս) ընտեղծել առանց Հայերուն եւ առանց Հայաստանի: Կրնա՞ք հակառակին ապահովութիւններ տալ մեզի — ոչ ի հարկէ:

Թէեւ կը ջանաք «ներշնչել Հայերուն այն զգացումը թէ կովկասեան համադաշնակցութիւնը վստահելի կերպով պաշտպանուած է արտաքին ամէն տեսակի վտանգներէ», միւս կողմէ կը խոստովանիք թէ՝ կովկասեան ժողովուրդները «ոչ մէկ որոշ երաշխիք կրնան տալ Հայերուն՝ արտաքին վտանգներու հանդէպ»: Այս մասին ցանկալի է որ աւելի պարզէք ձեր միտքը:

Ի՞նչ հիմեր կ՚առաջարկէք Թուրքերու հետ հասկացողութեան գալու համար — հողային հարց չյարուցանել. պահել ներկայ դրութիւնը, որով հնարաւոր կը դառնայ կովկասեան համադաշնակցութեան կազմութիւնը եւ անոր միջոցով ապագային լայնօրէն կը բացուին բարեկամութեան եւ վստահութեան դուռները Թուրքեւհայկական իրարհասկացողութեան համար:

Բայց, ինչպէս ըսի, այդ բոլոր բարի ցանկութիւնները պայմանաւորուած են վերը դրուած երկու հարցերով: Եթէ ձեր պատասխանը դրական է եւ հաւաստիքները իրական, այն ատեն Հայերը չեն, կը կարծեմ, որ կը նախընտրեն մեկուսանալ: Այս մասին Հայերը միշտ առաջին արձագանգողները եղած են, բայց դժբախտաբար մեր հարեւաններէն անտեսուած է:

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԽՄԲ.— Իր կարգին պիտի անդրադառնանք այս փշոտ հարցին:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐՈՒԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

— oo —

Մայիս 17ին տեղի ունեցաւ «Համազգային» կրթական Միութեան տարեկան ընդհ. նիստը, մասնակցութեամբ արուարձաններու բոլոր մասնաճիւղերուն: Ներկայ էին 34 ներկայացուցիչներ: Կը մասնակցէին Կեդր. Վարչութեան նախագահ՝ բժ. Համօ Օհանջանեան: Ներկայ էր նոյնպէս ընկեր Շ. Միսաքեան:

Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան փոխ - նախագահ Պ. Ռ. Բերբերեան բանալով նիստը հրաւիրեց քարտուղարութիւնը որպէսզի ներկայացնէ «Համազգային»ի Ա. տարուան ընդհ. գործունէութիւնը:

Ահա տեղեկագիրը ամբողջութեամբ.

— «Մեզի հետ, այսօր Ֆրանսայի մէջ գոյութիւն ունեցող «Համազգային»ի մասնաճիւղերը կը բոլորեն իրենց գործունէութեան առաջին տարեշրջանը: Անցեալ տարի մայիս 9ին Միութիւնիթէի մէջ գումարուած ընդհ. ժողովի մը մէջ էր որ կազմուեցաւ ներկայ կեդր. մարմինը: Իսկ մայիս 9ի յիշեալ ժողովէն առաջ այս սրահին մէջ 8—10 հայրենակիցներ իրարու մօտ գալով կը խորհրդակցէին հիմը դնելու «Համազգային»ի մը մասնաճիւղին: Ընդհ. տրամադրութիւնը այնքան ալ ոգեւորիչ չէր: Մանաւանդ նախապէս նոյն նպատակով տեղի ունեցած էին մեծադղորդ հաւաքոյթներ, մասնակցութեամբ անուանի գործիչներու: Այդ հանդիպումները ոչ մէկ արդիւնք չէին տուած ու ահա մեր ձեռնարկը:

Ընդհատելով այս խորհրդածութիւնը անմիջապէս յայտարարենք թէ մէկ տարուան գործունէութենէ մը վերջ այսօր «Համազգային»ը կը ներկայանայ Ֆրանսայի կենդանի, ուռճացած կազմակերպութիւններէն մին: Մեր առաջին նիստին երբ իւրաքանչիւրս կը ներկայանայինք իբրեւ մէկ մէկ անհատ՝ այսօր հոս կը ներկայանանք ամէն մէկս իբրեւ ներկայացուցիչ մէկ մէկ փարթամ մասնաճիւղերու: Ուրեմն մէկ տարուան գործունէութենէ մը վերջ այսօր Ֆրանսայի մէջ կան 13 մասնաճիւղեր, իսկ 28 անհատ ներկայացուցիչներու արձանագրած անդամներուն թիւը կը տատանի 15էն 60 անդամի միջեւ: Ներկայիս Ֆրասայի «Համազգային»ի անդամներուն թիւն է մօտաւորապէս 1500 հոգի:

Ի՞նչ է գաղտնիքը որ երկրորդ կազմակերպման փորձը կուտայ այսքան շոխ արդիւնք: Հեռու մնալով յաւակնոտ կեցուածքներէ, ըսենք թէ մեզի նպաստող միակ առաւելութիւնը վայրկեանին նպաստաւոր վիճակն էր: Վերջին 15 տարուան գաղթաշխարհի հայ կեանքին մէջ չունեցանք ներկայ տարուան չափ խառնակ, դաւաղրական, ազգային արժէքները հիմքէն քանդելու փորձող ապազգային շարժումներ ու աւելիս թէ՛ արտաքին եւ թէ ներքին ճակատներու վրայ: Դարձեալ գաղթաշխարհի կեանքին մէջ առաջին անգամ է որ կ՚ունենանք այսքան ուժերու խտացում: Ամէն մութ տեսակէտ ճակատաբաց մէջտեղ կուգայ, ու սեւը կ՚երթայ սեւին, ճերմակը՝ ճերմակին հետ:

Ի՞նչ է «Համազգային»ի առաջադրութեանց հիմնական մեկնակէտը, — իր մշակութային քաղաքականութիւնը: Մէկ բառով պատասխանելու համար կ՚ըսենք. «Համազգային»ը այն բարոյական պատնէշն է որ կանգնած հայ կեանքի առջեւ կը դիմադրէ բոլոր քանդիչ առաջացումներուն. ան նիւթական փարոս մը որուն լոյսին տակ Հայը կը մնայ Հայ: Ուրեմն տեսակ մը թափառական հողեղէն Հայաստան: Ուր ափ մը հայութիւն՝ հոդ ալ «Համազգային»ի չինիչ ներկայութիւնը: Այս է պատճառը որ ծաւալեցաւ միութեան համբաւը, ընդհանրացաւ իր գործը, տարածուեցաւ հմայքը:

Անցեալ տարուան մայիսի վերջը երբ «Յառաջ»ի մէջ յայտարարուեցաւ մեր Փարիզի մասնաճիւղին կազմութիւնը, յաջորդաբար ամէն կողմէ սկսան նորակազմ «Համազգային»ի մասնաճիւղեր մեզի դիմել եւ ուղեգիծ պահանջել: Մենք Փարիզի մէջ կազմակերպուեցանք Գաւիրէլի կեդրոնին համեստ նիւթական օժանդակութիւն մը հասցնելու համար, բայց անմիջապէս տեսանք որ պիտի չկրնանք սահմանափակուիլ նիւթական օժանդակութեան սահմաններուն մէջ, պէտք էր նախ «Համազգային»ի նպատակները տարածել կեանքի մէջ, կազմակերպել ամբողջ Ֆրանսան, մշակել

կեդրոնական ծրագիր մը, շարժման մէջ դնել մեր բոլոր կազմակերպութիւնները: Հետեւաբար դուրս գալով նեղ ուղեգիծէն, բացինք մեր թեւերուն տարածութիւնը, կեդրոնացանք նախ միայն կազմակերպական աշխատանքներու վրայ: Ուրեմն Ֆրանսայի կեդր. մարմնոյս այս առաջին տարուան գործունէութիւնը բարոյական է, կազմակերպական՝ քան նիւթական:

Մեր սիրելի նախագահին՝ Պ. Ա. Ահարոնեանի Մարսէյլ մեկնման նպատակն ալ ոչ թէ ճեմարանին քանի մը հարիւր ֆրանքի օժանդակութիւն հասցնելու հարցն էր, այլ Մարսէյլը կազմակերպելու կենսական աշխատանքը: Անշուշտ թէ մեզի, եւ մասնաւորապէս հայ կեանքին համար աղետաբեր եղաւ Պ. Ահարոնեանի Մարսէյլ իջնելը, բայց ներեցէք մեր համարձակութեանը, եթէ ըսենք թէ, մեր զգացած դառնութեան մէջէն ներքին գոհունակութեան զգացում մըն ալ կը սողոսկի, երբ կը մտածենք թէ Ահարոնեան ինկաւ իր պարտականութեան պատնէշին վրայ: Մեկնումէն քանի մը օր առաջ, վարչական նիստի մը մէջ, իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ կ՚ողեկոչէր Մուշեղ Մամիկոնեանի դրուագը, թէ մեծ պետական մարդուն միակ բաղձանքն էր իյնալ ճակատամարտի դաշտը՝ քան թէ հանգիստ անկողնին մէջ: Ահարոնեան ալ գնաց Մամիկոնեանի ճամբէն, «Համազգային»ը տարածելու աշխատանքին մէջ: Ուրախ ենք որ այցը տուաւ իր պտուղը, ու այսօր Մարսէյլը կազմակերպուած կը հանդիսանայ «Համազգային»ի կարեւորագոյն օժանդակ մասնաճիւղերէն մին: Եթէ չպատահէր ծանօթ դէպքերու շարանը, անշուշտ թէ յաջորդաբար կազմակերպելու պիտի ձեռնարկէինք բոլոր հայաշատ կեդրոնները:

Ներկայիս ամբողջ Ֆրանսայի «Համազգային»ի անդամներուն թիւն է Մարսէյլ՝ 350 — 400 հոգի, Փարիզ իր արուարձաններով 550 — 600, իսկ գաւառներու մէջ 400 — 450 անդամ:

Ֆրանսայի կեդր. մարմնոյս կապուած «Համազգային»ի մասնաճիւղերն են.— Լիոն, Վալանս, Ռըթէլ, Վիէն, Սէն Մօրիս: Իսկ Փարիզի շրջակայքէն 16 մասնաճիւղ - ներկայացուցիչ ինչպէս Շավիլ (160 անդամ) Ալֆորվիլ (115 անդամ), Սեւրան (40) եւայլն:

Այս տարուան «Համազգային»ի օժանդակութիւնն է եղած — Մարսէյլ՝ 5000 ֆրանք Պէյրութի ճեմարանին: Փարիզի մասնաճիւղ՝ 1500 ֆրանք նոյն նպատակին: Իսկ Լիոնի մասնաճիւղը բացած է ընթերցասրահ մը: Շավիլը կ՚օժանդակէ տեղւոյն մանկապարտէզին:

Կեդր. մարմինս անկախ Ֆրանսայի կազմակերպչ. աշխատանքներէն, սկըսաւ, որոշ ծրագրի մը համաձայն կազմակերպել նոյնպէս Պէյրութի ճեմարանին մատենադարանը:

Մեր կենդանի աշխատանքներէն մէկն ալ եղաւ «Համազգային»ի նպատակներուն տարածումը՝ բանախօսութիւններով, մամուլին մէջ յօդուածներով ու թռուցիկներով»:

×

Զեկոյցէն վերջ տեղի ունեցաւ մտքերու ընդհ. փոխանակութիւն: Մասնաճիւղերը դոհկեդրոնին աշխատանքներէն, ընդհ. ատեամբ առաջարկեցին կատարել ուժերու աւելի կեդրոնացում եւ չեշտուած օժանդակութիւն՝ Պէյրութի ճեմարանին: Նոյնպէս պահանջուեցաւ որպէսզի կեդր. մարմինը մշակէ ընդհ. մշակութային ծրագիր մը:

Յետոյ բժիշկ Համօ Օհանջանեան խօսք առնելով տուաւ հետեւեալ տեղեկութիւնները «Համազգային»ի ընդհ. գործունէութեանը մասին.—

«Նախ ըսեմ թէ մեծապէս գոհացուցիչ են Ֆրանսայի մէջ մէկ տարուան ընթացքին կատարուած կազմակերպական աշխատանքները: Ամէն երկրի մէջ «Համազգային»ի մասնաճիւղեր կը կազմուին եւ չուտով կ՚ուռճանան, սա կ՚ապացուցանէ թէ «Համազգային»ը գտած է իր ուղին: Մեր միութեան հիմնական նպատակն է գաղութներու մէջ առաջ բերել ընդհ. կրթական ծրագիր մը: Մենք մեր գործունէութիւնը սկսանք Պէյրութի ճեմարանով: Աստիճան մը հեշտ է մանկապարտէզ հաստատելը, բայց ամէնէն առաջ մեզի պէտք են երկրորդական վարժարաններ: Գաղութներու մէջ ուսուցիչ չունինք, Պէյրութի ճեմարանը այդ է որ պիտի լրացնէ: Արդէն վեց տարի է որ հաստատուած է մեր ճեմարանը: Գալ տարի կուտանք մեր առաջին շրջանաւարտները: Ա. տարին ունէինք 22 աշակերտ: Յաջորդաբար թիւը բարձրացաւ: Բ. տարին ունեցանք 50 աշակերտ, Գ. տարին՝ 80 եւայլն: Իսկ այս տարի ունինք 92 աշակերտ:

Մեզի նիւթապէս նպաստող մեծագոյն հաստատութիւնն է Ամերիկայի Կարմիր Խաչը որ տարեկան կուտար 3000 տոլար: Ներկայ տնտես. պայմաններու բերումով՝ այժմ կ՚օժանդակէ 2000 տոլարով:

Ճեմարանին մեր տարեկան ծախքն է 180,000 ֆրանք: Այս գումարին կէսը կը գոյանայ աշակերտներու տարեվճարներովը, իսկ մնացեալը կեդրոնն է որ կը հոգայ:

Ճեմարանի կից մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած ենք նոյնպէս հայերէն դասագիրքերու հրատարակութեան վրայ: Ցարդ հրատարակեցինք «Մայրենի Աշխարհ» ներու շարքը, շուտով հրատարակութեան կուտանք նոյնպէս գիտութեան, թուաբանութեան եւ այլ դասագիրքեր»:

Ցարգելի բանախօսը յետոյ կատարեց ընդհ. թելադրութիւններ մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներու: Շեշտեց պահանջը ուժերու կեդրոնացման, իբրեւ օգնութեան: Փոխանակ ամէն գիւղի մէջ մէկ մէկ խրճիթ մանկապարտէզներու, կեդր. վայրի մը մէջ մէկ մանկապարտէզ՝ բայց իր բարոյական բարձրութեան վրայ:

Ներկաները բաժնուեցան կազդուրիչ տպաւորութեամբ:

ՀԱՅԿԱՇԷՆ

ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

»»» · «««

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— Մայիս 19ին Օր. Հայկանուշ Թորոսեան երգահանդէս մը տուաւ քաղաքին լաւագոյն սրահներէն «Մասիլիա»յի մէջ:

Հակառակ ծանրաբեռնուած եղանակին — նոյն օրը բազմաթիւ հանդէսներ իրար կը խաչաձեւէին, — թատրոն, մարզական հաւաքոյթ, պարահանդէս, Թուրք պարուհիի մը երեկոյթը, եւայլն,— ընտրեալ բազմութիւն մը եկած էր լսելու հայ երգչուհին: Ֆրանսացիներ ալ կը նշմարուէին հոն, որովհետեւ երգահանդէսի յայտարարութիւնները երեւցան նաեւ տեղական ֆրանսական մամուլին մէջ:

Յայտագիրը կը բաղկանար* երկու մասերէ, եւրոպական երաժշտութիւն եւ հայկական երաժշտութիւն:

Առաջինը հաւաքածոյ մըն էր երեք փունջերու: Հին իտալական եղանակներ, որոնցմէ երաժշտական պարերգ մը, Tarantella Napolitana, խանդավառ ծափերու տարափին տակ կրկնուեցաւ:

Երկրորդը՝ ֆրանսական արդի երաժշտութենէն զոյգ մը նմոյշներ, H. Tomasiի Քօրսիքական մեղեդիները, որոնց վերջինը, Zilimbrina, չարաճճի, կայտառ ու արագընթաց կշռոյթով կտոր մը, կրկնուեցաւ:

Ու վերջապէս փունջ մը թատերական դասական կտորներու, որոնց վերջինը Ռոսինիի Air de Rosineը, Barbier de Sévilleէն, «սոփրանօ քօլօրաթուրա»յի յատուկ կտոր մը, զոր ճկուն ու կենսունակ արուեստով մը երգեց Օր. Հայկանուշ Թորոսեան:

Հակառակ երկարատեւ ու խանդավառ ծափերու, որոնք կրկնութիւնը կը պահանջէին այս կտորին, վերջացած էր առաջին մասը:

Յայտագրին երկրորդ բաժինը յատկացուած էր հայ երաժշտութեան, լուրջ եւ գիտակից դասաւորումով մը, Ա.— Արտասահմանի երգահաններ, Բ.— Հայաստանի երգահաններ, Գ.— Կոմիտաս Վարդապետ:

Երգչուհին առիթը տուաւ մեզի գնահատելու Գ. Մ. Ալէմշահի «Իմ եարը», եւ Ա. Պարթեւեանի «Ո՛ւ... Պըճինկոն» որոնք նորութիւններ էին մեզի համար: Ու յետոյ Վարդան Սարգսեանի «Վիճակի երգերը ա) «Ծաղիկ ունիմ նարնջի», բ) «Այ, ջան տղայ», գ) «Համբարձում եայլա», որոնք սրահին խանդավառութիւնը հասցուցին ծայրագոյն աստիճանին: Կը թնդար սրահը ծափերու տարափին տակ, որոնց երգչուհին պատասխանեց նախ «Հօյ, նարօ» Վարդան Սարգսեանի, ու դարձեալ «Համբարձում եայլայ»ով:

Լսեցինք Հայաստանի երգահաններու լաւագոյն գործերէն Ռ. Մելիքեանի «Մի լար, կ՚անցնի», Սպենդիարեանի «Հայրիկ, հայրիկ»ը եւ Ցարօ Ստեփանեանի «Հնձուորի երգ»ը: Այս կտորը բացօթեայ երգի մը լայն ու տարածուն ալիքներով ողողեց սրահը, մերթ արեւելեան ողբադին ու խորհրդաւոր շեշտերով, եւ մերթ Հնձուորներու արտը եւ կշռուր կանչերով: Ցայտնութիւն մը եղաւ այս երգը եւ անոր հեղինակը զոր առաջին անգամ կը լսէինք: Օր. Թորոսեան հասարակութեան կրկնումի խնդրանքին պատասխանեց երգելով նոյն հեղինակէն աշխատանքի երկրորդ երգ մը, «Բաղհան անող գեղջկուհւոյն երգը», երաժշտական գոհար մը:

Ու վերջապէս հայ ժողովրդական երգի վարպետը՝ Կոմիտաս վարդապետ, »Կալին երգը» սրինգի ընկերակցութեամբ, «Կանչէ, կռունկ»ը, «Հով Արէք»ը եւ «Առաւօտուն բարի լուս»ը: Կրկնուեցան «Կալին երգը» եւ «Առաւօտուն բարի լուս»ը ու լսեցինք երգչուհիին աննման «Քէլ, Քէլէ»ն:

Ի՞նչպէս սահմանել Հայկանուշ Թորոսեանի արուեստը որ գիտէ յուզել, խանդավառել, կենդանի հաղորդակցութեան մը մէջ պահել երգչուհին եւ ունկնդիրը: Զինջ, դիւրահոս եւ ճկուն ձայն մը որ կ՚արտաբերուի ու կը տարածուի առանց ճիգի, տոկուն գործիք մը, որ չի գիտեր յոգնիլ,— 30 երգ յայտագրին կտորներով եւ կրկնութիւններով — եւ կեանքով բաբխուն արուեստ մը, որ գիտէ թափանցել իւրաքանչիւր երգի ներքին կեանքին եւ արտայայտել զայն, իրեն յատուկ ոճով:

Ահա թէ ինչու նոյն խանդավառ մթնոլորտին մէջ հաղորդուեցան նաեւ ֆրանսական մամուլի ներկայացուցիչները որոնք եկած էին լսելու մեր երգչուհին:

«Marseille - Matin» թերթի երաժշտական աշխատակիցը, որ Երաժշտանոցի ջութակի ուսուցիչն է միանգամայն, հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ այս յաջող երգահանդէսը, նոյն թերթի 20 մայիսի թիւին մէջ:

— «Խուռն հասարակութեան մը ներկայութեամբ, բաղկացած մեծամասամբ իր հայրենակիցներէն, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան երգահանդէս մը կուտար երէկ երեկոյ: Այս արժէքաւոր երգչուհին առաջին մրցանակով պսակուոր մըն է Փարիզի պետական երաժշտանոցէն: Անոր ձայնը ունի դոյն ու փայլ: Երգչուհին զայն կ՚առաջնորդէ ճարտարութեամբ եւ փորձառու թէքնիքով, ինչ որ անոր ապահովեց մեծ յաջողութիւն մը հրապուրիչ յայտագրի մը մէջ:

Հին իտալականներու քանի մը նմոյշներ եւ Մոցարտի ու Ռոսինիի երկու եղանակներ կը շրջանակէին Քորսիքեան երեք մեղեդիները մեր հայրենակից H. Tomasiի որ այնքան գեղեցկօրէն օժտուած ընտիր երգահան մըն է:

Բայց հասարակութիւնը մասնաւորաբար ճաշակեց հայկական երաժշտութեան յատկացուած մասը:

Օր. Հ. Թորոսեանի ճկուն արուեստը եւ տաք արտաբերումը իրեն ապահովեցին, ինչպէս նաեւ իրեն ընկերացող կատարեալ դաշնակահարուհի Օր. Ս. Արնոյի, խանդավառութեան ճշմարիտ պոռթկում մը»:

Ց. ԽՈՐԷՆ

ԵՂԲԱՅՐ ՄԸ ԿԸ ՍԻՐԱՀԱՐԻ ԻՐ ՀԱՐԱԶԱՏ ՔՐՈՋ

Պէյրութի «Էլ Ահրար» թերթը կը գրէ.—

Համաշխարհային պատերազմի վերջաւորութենէն ի վեր 16 երկար տարիներ անցան, սակայն ցարդ չէ՛ ցանք մոռնալ անոր տխուր յիշատակները: Ասկէ առաջ բազմաթիւ յուզիչ դրուագներու եւ դէպքերու արձագանգը եղած ենք: Ահա նոր մը եւս, որ մարդուն սարսուռ կը պատճառէ:

Երուանդ Սարգիս Պալըգեան, բազմանդամ ընտանիքի մը հայր, 1915ին կ՚աքսորուի Տէր Զօր, ուր կը կորսնցնէ իր կինն ու երեք աղջիկները, եւ մէկ հատիկ տղան՝ Կարապետը հետը առնելով կը փախչի Չէչէններուն մէջ: Հրաշքով մը կ՚ազատի իրական բնաջնջումէ եւ զինադադարին կը վերադառնայ իր հայրենիքը՝ տղուն Կարապետի հետ: Կինն ու աղջիկները անհետ կորսուած էին: Կիլիկիոյ պարպումով, Երուանդ Սուրիա կուգայ եւ կը հաստատուի Պէյրութ, Զօգագ Պըլաթ թաղին մէջ:

Կարապետ երիտասարդ կ՚ըլլայ եւ կ՚ուզէ ամուսնանալ: Սիրուհի անուն 22 տարեկան աղջկան մը կը սիրահարի եւ կը յայտնէ իր հօրը: Հայրը համաձայն կը դտնուի եւ իր տղուն հարսնութեան կ՚ուզէ Սիրուհին: Յետ քննութեան եւ փնտռտուքներու, յայտնի կ՚ըլլայ սակայն, որ Սիրուհին ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ Երուանդի կորսուեալ աղջիկը, որ 1915ին երկու տարեկան էր եւ չի յիշեր ոչ իր ծնողքին անունը եւ ոչ ալ ծննդավայրը:

Ասկէ վերջ, հայր, եղբայր եւ քոյր կը սկսին ողջագուրուիլ իրարու հետ արցունքներու տարափին տակ:

ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

oooo

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբի վերջին հաւաքոյթը, մայիս 12ին, նուիրուած էր Մ. Վարանդեանի յիշատակին: Սրահը լեցուն էր:

Յիշատակի երեկոն քանի մը խօսքով բացաւ Ս. Վրացեան եւ յոտնկայս հանդուցեալի յիշատակը յարգել տալէ յետոյ, օրուան զեկուցաբեր Ա. Ջամալեանի բացակայութեան պատճառով, հակիրճ կերպով ներկայացուց Միքայէլ Վարանդեանի կեանքն ու գործը: Ապա իրարու ետեւէ խօսեցան հետեւեալները.

Ն. ՄԻՍԱՔԵԱՆ.— Ամփոփ գիծերով ներկայացուց Մ. Վարանդեանը իբրեւ 1. Հրապարակագիր - մտաւորական, 2. Տեսաբան, 3. Քաղաքական գործիչ: Մտաւորական - հրապարակագիրը խորապէս ազդուած էր 60ական եւ 80ական թուականներու վերածնութեան շարժումներէն —ազգ. սահմանադրութիւն, Խրիմեան, Սրուանձտեանց, Րաֆֆի, Ծերենց — եւ օտար ազգերու ազատագրութեան հոսանքներէն, դառնալով եւրոպական միտք հայկական խառնուածքով: Վարանդեան ունի բացառութիւն մը Րաֆֆիի մասին — «փոթորկաձայն մարգարէն»: Իսկ ինքն եղաւ փոթորկաձայն երգիչը ազատագրութեան շարժումներուն: Իր լեզուն ալ զարգացաւ նոյն ներդաշնակութեամբ եւ թարմութեան ճիգով, մանաւանդ երբ ուզեց գրել արեւմտահայերէն: Ընկերվարական - տեսաբան Վարանդեանին գլխաւոր արժանիքը պիտի կազմէ այն որ գիտակցօրէն եւ տիրաբար ծառացաւ ռուսական վարակիչ ախտին՝ «տասակերութեան» դէմ, ինչպէս կը կոչէր ինք: Քաղաքական գործիչը պիտի մնայ Վարանդեանի ամէնէն տկար կողմը, թէ խառնուածքի եւ թէ պարագաներու բերումով:

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ.— Մշակուած ճառով մը փորձեց ներկայացնել Մ. Վարանդեանի տեղը հայ իրականութեան մէջ: Ցոյց տալով մեր հանրային կեանքի զարգացման ուղին, «Արծրունուն յաջորդեց ազգային դէմոկրատիան»— Խոնդկարեանը յայտնեց այն կարծիքը, թէ հայ ազատագրական շարժումը չկարողացաւ մշակել իր գաղափարախօսութիւնը, ինչպէս, օրինակ, Ռուսերը, որոնք ստեղծեցին իրենց ազգային ընկերվարութիւնը: Սկզբնապէս հայ յեղափոխութիւնը կ'երգուէր եւ միայն 1905 թ. զգացուեցաւ սեփական գաղափարաբանութեան մշակելու պահանջը: Վարանդեանի գլխաւոր արժանիքը եղաւ այն, որ ջանաց մշակել որոշ գաղափարաբանութիւն մը: Բոլոր համեմատութիւնները պահելով՝ Վարանդեանը հայոց մէջ եղաւ նոյնը, ինչ որ Չերնովը Ռուսերու մէջ:

ՀՐ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆԻ ճառը արդէն հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ (26 մայիս):

Բ. Հ. ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ.— Մ. Վարանդեանի արժէքը կը գտնեմ գլխաւորապէս երկու բանի մէջ: Նախ՝ ան հիմնաւորեց հայ յեղափոխութիւնը: Երկրորդ՝ հայ դատին տուաւ համամարդկային բնոյթ: Ճիշդ է, որ մինչեւ Վարանդեան հայ յեղափոխութիւնը աւելի կ'երգուէր, քան տեսական մտածումի առարկայ էր. Վարանդեան տուաւ անոր հիմնաւորուած բնոյթ: Վարանդեանի կատարած դերը հայկական հարցի ժողովրդականացման եւ պաշտպանութեան գործին մէջ շատ մեծ է եւ հանրածանօթ:

Լ. ՄԵՍՐՈՊ.— Քանի մը անձնական յիշողութիւններ պատմեց եւ վեր հանեց Վարանդեանի մարդկային նկարագիրը. Վարանդեանը պարկեշտ, լայնախոհ, ամէնուն յարգանք ներշնչող մարդ էր: Ան մինչեւ մահ մնաց հաւատացող եւրոպական պրոպագանդի:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ.— Նոյնպէս անձնական տպաւորութիւններ պատմեց: Յիշեց Ղ. Աղայեանի հիացումը Վարանդեանի մասին: Վարանդեանը մեծ էր իբրեւ ոճաբան: Վերջերս միայն սկսելով գրել արեւմտահայերէն, որուն չէր տիրապետեր, իր ոճին գեղեցկութիւնը պակսեցաւ:

ԲԺ. Ս. ՍԱՄՈՒՆԻ.— Յիշեց իր մէկ տպաւորութիւնը Պոլսոյ Կեդր. վարժարանէն, 1909ին, երբ «մոտա» էր ընկերվարութիւնը, որ Ռուսաստանէն կուգար: Աշակերտութիւնը անհամբերութեամբ կը սպասէր Վարանդեանի յօդուածներուն, որ գեղեցիկ ու պարզաբանուած կը ներկայացնէին ընկերվարութիւնը: Հարց է սակայն, թէ ընկերվարութիւնը որքա՞ն օգտակար եղաւ հայկական դատին: Ան կլանեց երիտասարդութեան ամբողջ ուշադրութիւնը, հեռացուց հայ կեանքէն եւ ուղղեց դուրս եւ երբ եկաւ մեծ տագնապը, մենք պատրաստ չգտնուեցանք: Մ. Վարանդեան մեծ բաժին ունի այս ամէնուն մէջ:

Հանդէսը անցաւ տաք, մտերմական մթնոլորտի մը մէջ:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հնութիւններու պաշտպանման համար

oooo

Խորհ. Հայաստան (14 մայիս) կը գրէ թէ, հակառակ կառավարութեան խիստ հրահանգներուն, Հայաստանի պատմա - հնագիտական յուշարձանները կամ հին աւերակներու մնացորդները կը քանդուին:

Այսպէս Աշտարակի շրջանին մէջ Եղվարդի հաւաքական գիւղատնտեսութեան վարչութիւնը, անցեալ տարի, հացի փուռի եւ խոտի մթերանոցի վերածած էր Եղվարդի աւերակ մայր եկեղեցին: Շնորհիւ կառավարութեան միջամտութեան, պարպուեցաւ ու մաքրուեցաւ թանկարժէք աւերակը:

Սակայն այս տարի նոյն վարչութիւնը քանդեր է մայր եկեղեցիին արեւելեան ամբողջ պատը, իսկ միւս պատերէն քաշեր հաներ է արժէքաւոր քարերը՝ օգտագործելու համար շինութեանց մէջ: Աւելցնել պէտք, հաներ է պարիսպին դուռը եւ ոչնչացուցեր արձանագրութիւնը:

Կառավարութիւնը դատական պատասխանատուութեան կանչեց այս վանդալականութեան հեղինակները:

Նոր փաստ.— Վաղարշապատի շրջանին մէջ, Թուրք Ջէյվա գիւղին մօտ կը գտնուի «Ղարա - Թափա» բլուրը, որ պատմա - հնագիտական բացառիկ արժէք կը ներկայացնէ: Մարդկային պատմութեան սկզբնական շրջաններէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը զարմանալի կերպով պահուած կը մնային մշակոյթի զարգացման աստիճանաւոր ինքնատիպ մնացորդներ: Կառավարութիւնը արգիլեց բարձրանալ այդ բլուրին վրայ, յայտարարելով «փակ շրջան»: Սակայն վերջերս հաստատուեցաւ, որ Թուրք Ջէյվայի հաւաքական գիւղատնտեսութեան վարչութեան նախագահը մեծապէս քանդեր է բլուրին զանազան մասերը:

Երրորդ փաստ.— Այժմ Երեւանի մէջ: Մայիս 9ին տեսնուեցաւ որ բաղադրական ձգախէժի գործարանի շինարարութեան շրջանին մէջ ուրարտական «Կեավուր - Ղալա» կոչուած բերդը վերածեր են քարհանքի:

Բնաբուժական եղանակ

ooooo

Յունիս 1ին կը բացուի Արզնիի եւ Դիլիջանի բուժավայրերուն եղանակը:

Արզնիի բուժակայանը պիտի գործէ մինչեւ նոյեմբեր 1: Իսկ Դիլիջանի բուժակայանը՝ ամբողջ տարին:

Ըստ նախագծի, Արզնիի մէջ այս եղանակին դարմանումի պիտի գրկուին 1000 հիւանդ, Դիլիջանի մէջ՝ 1800 հիւանդ: Անցած տարուան հետ համեմատելով, դարմանումի գրկուելիք հիւանդներուն թիւր աւելցած է 50 առ հարիւր:

Այս նախագիծը ամբողջապէս կը գործադրուի, սակայն, այն պարագային՝ երբ ժամանակին աւարտին բուժավայրերու կարգ մը շինութիւնները,— այսպէս Արզնիի մէջ կը շինուի 45 հոգինոց բուժատուն մը (սանաթորիում), Դիլիջանի մէջ՝ 100 հոգինոց:

Ներկայիս այս երկու շէնքերուն շինութիւնը գրեթէ աւարտած է, սակայն շէնքերուն օգտագործումը թերեւս պիտի ըլլայ յետաձգել, որովհետեւ շինութեանց ղեկավար մարմինը տակաւին չէ ստացած պատշաճներուն համար անհրաժեշտ ապակին, չէ ստացած նաեւ անհրաժեշտ գամը, վերջապէս սրահներու մահճակալները: Այնպէս որ եթէ նոյն իսկ շէնքերուն շինութիւնը բոլորովին աւարտի, անկարելի պիտի ըլլայ օգտագործել, քանի որ հիւանդները պառկելու մահիճ պիտի չունենան:

Այս տարի մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի բուժավայրերու կանաչազարդման: Արզնիի մէջ, բացի զանազան տեսակ տնկուած ծառերէն, մշակուած է նաեւ ընդարձակ տնկարան մը: Դիլիջանի մէջ մեծ քանակութեամբ ստճիներ տնկուած են, ոչ միայն բուժատան շուրջը, այլ եւ քաղաքին փողոցներուն մէջ:

Հայաստանի բնաբուժական եւ կլիմայաբուժական հարցերուն քննութեան վերաբերեալ գիտական աշխատանքները կեդրոնացնելու համար, Երեւանի բնաբուժական հաստատութիւնը չուսում կը վերակազմուի եւ կը դառնայ միպաղ հաստատութիւն մը:

Արզնիի մէջ, արտահանպատական արժէք ներկայացնող Մեծ Արզնի բուժավայրին յատակագիծը մշակելու համար, ներկայիս կը նկարուի հարթագիծը: Այս տարի պիտի աւարտին Դիլիջանի շրջանի Բլդան - Ջայի հանքային աղբիւրներուն ուսումնասիրութիւնը եւ Դավալուի աղբիւրներուն քննութիւնը: Դավալուի հանքային չորս աղբիւրներուն վրայ կը շինուին լոգարաններ, մասնաւորաբար կրպղիսի ծանօթ գործարանին բանւորներուն համար:

Տակաւին ձմեռ

ooooo

Այս տարի երկար տեւեց ձմեռնային եղանակը Հայաստանի մէջ:

Բերդէն, Շամշադինի շրջանէն, 11 մայիս թուականով կը հեռագրեն «Խ. Հայաստան»ի թէ նախ սաստիկ կարկուտ տեղաց, վնասելով ծխախոտի տունկերուն, իսկ յետոյ, մասնաւորապէս շրջանին լեռնային գիւղերուն մէջ, սկսաւ ձիւն տեղալ: Անձնապաստ եղանակը կը շարունակուի: Ցանքը դադրած է:

«Խ. Հայաստան» (12 մայիս) կը գրէ թէ Ղափանի մէջ, ուր եկաւ առաջին ձիւնը (30 ապրիլ), մայիս 3ին նորէն ձիւն տեղաց: Գիւղերուն մեծ մասին մէջ ցանքը դադրած է: Լեռնային գիւղերը ծածկուած են ձիւնով: Կերի պակասութեան պատճառով՝ անասունները փոխադրուեցան դաշտային մասերուն մէջ: Հարթավայրերուն մէջ յորդառատ անձրեւները հեղեղ առեր են ցանքերուն մէջ:

«Խորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ երկրին եղանակագրութիւնը,— մայիս 10ին Հայաստանի գրեթէ բոլոր շրջաններուն մէջ օդը ամպամած էր եւ չոր: Սեմենովկայի մէջ մառախուղ կը տիրէր: Մեղրիի եւ Ջաջուռի մէջ սաստիկ քամի կար: Բարեխառնութիւնը Ղամարլուի եւ Մեղրիի մէջ +21 աստիճան, Նոր Բայազիտի մէջ —3 աստիճան:

Մայիս 11ին Երեւանի մէջ օդին բարեխառնութիւնն էր միջին +14, Լենինականի մէջ՝ +6:

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄԸ

oooo

«Խորհ. Հայաստան»ի յօդուածագիրներէն մէկը մեծ գովեստով կը խօսի Յակոբ Կոջոյեանի մասին, որ մօտ օրէն Մոսկուայի մէջ կուտայ իր գործերուն ցուցահանդէսը, իբրեւ բերքը իր 40 տարիներու աշխատութեան:

Կոջոյեան նկարիչ է, փորագրիչ, եւ ունի իր դպրոցը: Բազմաթիւ են այն երիտասարդ արուեստագէտները, որոնք կը համարուին Կոջոյեանի աշակերտները:

Կոջոյեանի ամէնէն յատկանշական կողմն այն է, որ, ինչպէս կ'ըսէ յօդուածագիրը, ոչ միայն կը տիրապետէ ժամանակակից նկարչութեան եւ փորագրութեան գաղտնիքներուն, այլեւ մասնագէտ է հին հայկ. մանրանկարչութեան: Ցենլով երիտասարդ նկարիչներու եւ փորագրիչներու վրայ իր ազդեցութեան, կարելի է ըսել թէ Կոջոյեան շուտով կը ստեղծէ արուեստի դպրոց մը, ինքնատիպ եւ խորունկ:

Այս օժտուած արուեստագէտը կրցաւ եւ փայլիլ վրայ իր աշխատութիւններէն զատ, կը զբաղի նաեւ գրական գործերով, այնքան բազմերես է իր տաղանդը,— Այսպէս կը թարգմանէ Կորքիի ոտանաւորներն ու աւանդութիւնները, մենագրութիւններ կը պատրաստէ Հայաստանի բուժավայրերուն մասին, կամ նկարագրութիւններ Սեւան - Զանգի ջրէջքային հանգոյցին մասին:

Նուպարաշէն

Երեւանի շուրջ թրքահայ գաղթականներու հիմնած աւաններէն զատ, — Նոր Արաբկիր, Նոր Մալաթիա, Նոր Խարբերդ, Նոր Սեբաստիա, Նոր Արմաշ,— հիմնուած է նաեւ մեծ աւան մը Նուպար փաշայի օժանդակութեամբ,— Նուպարաշէն:

Նուպարաշէն հիմնուած է բարձրաւանդակի մը վրայ,— հեռուէն երեւին կը միացնէ Նոր Զէյթունը, [illegible], Նոր Հաճընը, Նոր Ակնը, Նոր Թիֆլիսը:

Նուպարաշէնի մէջ ներկայիս կ'ապրին 550 բնակիչներ, սակայն երբ աւարտին նախագծուած շինութիւնները, բնակչութեան թիւը պիտի հասնի 10,000ի:

Աւանն ունի գործի արհեստանոց մը, որ կ'արտադրէ թանկարժէք գորգեր: Ունի կօշիկի արհեստանոց, դարբնոց, հիւսնոց, փուռ, ճաշարան, տիպար գեղարան, ակումբ:

Աւանն ունի դպրոց, ուր կը յաճախեն 70 աշակերտներ, մանկապարտէզ, ուր կը յաճախեն 54 մանուկներ: Աւանը ունի նաեւ թատերախումբ մը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՐԱԽԱԼԻ ՆԱԽԱՆՇԱՆՆԵՐ

oooo

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 մայիս).

— «Գաղթաշխարհի առաջին որմ. նացանը եղաւ Ներգաղթի պատուիրակ Գ. Շահվերտեանի ասկէ տարիներ առաջ, իր գործունէութեան վայրը ընտրելով Ռումանիոյ գաղթականները եւ Պուլկարիոյ թըրքահայ կըզգին ընդհանրապէս: Ներգաղթողներու ծանր վիճակը շահագործելով, կատաղի պայքար մը բացաւ Հայոց քաղաքական եւ կրօնական ամէն սրբութեանց դէմ:

Ապա՝ պայքարը թուրք - բոլշեւիկ գործակալներու միջոցով ծաւալեցաւ խլամ երկիրներ — Իրաք, Սուրիա եւ Եգիպտոս, անկէ վարակիչ կերպով անցաւ եւրոպական երկիրներ եւ գլխաւորապէս Հիւս. Ամերիկա, ուր սպանուեցաւ սայթաքողորդարմաստիճան կղեր մը, որ իր հօտը եւ հայ առաքելական եկեղեցին երկուքի բաժնեց իր անխորհուրդ քայլերով:

Թուրքն ու բոլշեւիկը միշտ մութին մէջ մնալով բայց եւ միշտ պայքարի նախաձեռնողները ու ղեկավարները ըլլալով՝ առաջ քշեցին հայութեան անհեռատես եւ փոքրաքիւ մէկ մասը՝ ազատատենչ հայութեան մեծ մասին դէմ, յանձին Դաշնակցութեան:

Մեր հանրային եւ ազգային կեանքին մէջ դեր եւ նպատակ չունեցող խառնիճաղանճ մը ստեղծուեցաւ «Միացեալ ճակատ» անունին տակ, բայց չորս ամբողջ տարի պայքարէն յետոյ, կատարեալ անմիաբանութեամբ, այդ «միացեալներ»ն ու «ճակատ»ները պառակտուեցան ու ոչնչացան: Իսկ Դաշնակցութիւնը կը մնայ ազատատենչ հայութեան հետ միակտուր, միակուռ եւ ամբողջ:

Այժմ գաղութներ խաղաղութեան յուսատու նշաններ ցոյց կուտան: «Միացեալ» առաջնորդներէն Ռամկավար կուսակցութեան Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը ստիպուեցաւ «Պաշտօնական յայտարարութիւն մը» հրատարակել, որ մեղայագիր մըն է նոյն այդ կուսակցութեան:

Յայտարարութիւնը («Պայքար», մարտ 9) կ'ըսէ.—

«Նկատի առնելով որ՝ համայնավար Հայերը ազգային կուսակցութիւն մը չեն եւ պէտք չէ որ մասնակցին մեր ազգային ներքին հարցերուն, նկատի առնելով մանաւանդ որ, անոնք իրենց ուղղութիւնն ու գործունէութեան հրահանգները կը ստանան [illegible] Փարիզէն, որուն մէկ հատուածն է եւ որ ֆօմինիստ կազմակերպութիւն մըն է... հետեւաբար, ազգային ծրագրէ ու նպատակէ զուրկ համայնավարներ իրաւունք չունին Դուրեան Սրբազանի դատը ծառայեցնել համայնավարական բրոպականդի, անոր ընծայելով հատուածական կամ կուսակցական երանգ»:

Նոր միայն խեղճ կուզան Ռամկավարները, երբ այս մասին տասը տարի ջաղնած կը գրէ հայութեան ողջմիտ մամուլը, ծախսազգուշացնելով եւ զգաստութեան հրաւիրելով Ռամկավարներու եւ Հնչակեաններու ողջմիտ տարրը:

Մխիթարական է:

Բայց երաշխիք կա՞յ կարծելու, որ անձնապաստ, անձնդրուճ, երերուն այս խմբակցութիւններն ու կուսակցութիւնները կրկէ մղուած նորէն չըպիտի սայթաքին, այլ ձեռք գործնիք դառնալով թուրք - բոլշեւիկ նենգամտութեան:

Ու այժմ զգուշ կայ, այդքան բնական է»:

ՏԻՐՕՒՆԻ

»»»·«««

Վաստակաւոր երիտասարդ մը եւս թաղեցինք մայիս 24ին, Փարիզի մէջ,— Յովհաննէս Աղամեան:

Ծնած էր Տիգրանակերտի Տպնէ քրտախօս գիւղը 1904ին: Դեռ ծնողքին կարօտը չառած, կը հասնի աշխարհասասան պատերազմը, հայաջինջ սարսափներով: Յովհաննէս ալ հազարաւոր տարաբախտ Հայերու հետ կը բռնէ սպանդի ճամբան եւ ողջ կը մնայ դիպուածով մը: Քիչ յետոյ որբախնամ մարմինը կ'առնէ զայն եւ կը զետեղէ Ճիպէյլի որբանոցը: 1920—21ին Յովհաննէս այլ եւս չափահաս կը ձգէ որբանոցը: 1923ին կը հասնի Ֆրանսա եւ կը հաստատուի Փարիզ, իր մօրեղբօր մօտ: Իր ուշիմութեան շնորհիւ կը շուտով կը սորվի ֆրանսերէն եւ կը դառնայ ինքնաշարժի վարիչ:

Հետզհետէ յառաջանալով, երկյարկանի տուն մը կը գնէ, կ'ամուսնանայ եւ կ'ունենայ երկու զաւակ: Սակայն մանուկներով անողոք հիւանդութեան մը, կը չէջի վաղաժամ:

Ողբացեալ երիտասարդը բոլորին սիրուած էր իր պարկեշտ բնաւորութեամբ: Փոքր ա'Իթալի հայրենակիցներն ու օտարները բազմաթեամբ ներկայ եղան յուղարկաւորութեան: Ինքնաշարժ հայ վարիչներու Միութիւնը կը մասնակցէր 16 ինքնաշարժներով:

Հանգիստ տառապած ոսկորներուն, սիրելի Յովհաննէս:

Տ. Մինասեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾԵՐՈՒԿ ՍԹԱՆՋԵՒԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Բ.

Իր տղայութեան ընկերներէն էր Կրիկորին, մէկտեղ մեծցած միեւնոյն դպրոցին ու փողոցին մէջ, երկուքն ալ իրենց քանի մը արտավար հողին տէրը, մինչեւ պատերազմին սկիզբները մնացին միեւնոյն մարդիկը՝ պարզ ու իրենց գործին տէր:

Խե՛ղճ Կրիկորի...

Ծերուկ Սթանչեւ հազիւ վերջացուցած այս երկու բառերը, սարսափած, մնաց արձանի մը պաղութեամբ... օ՜հ, այդ ժպիտը նոր բան մըն էր Կրիկորի դէմքին վրայ, սարսափի մը ճառագայթումը, գերեզմանի մը շուքը, գերեզմանի մը լռութեան ուրուականացումը, ուրուականի մը ծաղրանկարը...: Նոր բան մըն էր այդ ժպիտը, սարսափէ մը աւելի դողացընող, սարսափի չափ ուժեղ, սարսափի պէս սարսափելի... այդ դէմքին վրայ բան մը կար աւելի, տխրութեան չափ խորունկ: Այդ դէմքը իրեն կը յիշեցնէր շատ բան, արիւնի դեղեցման մը, պատերազմը... ու մէկէն ցնցուած, զայրոյթէն կարմիր, բացագանչեց.

— Կրիկո՛րի, Կրի՛կորի, խե՛ղճ Կրիկորի:

Այլեւս ձայնի մը եղանակաւորումն էր անարուեստ, կակկլուք ձայն մը, բիւրեղի պէս փառր փառ, տեսակ մը հառաչանք:

Պատերազմը Սթանչեւի սրտին մէջ թողած էր անբացատրելի բան մը, աւերակի լռութիւն մը: Բոլոր ձայները իր ներսէն անցած առեն, հառաչանքի մը աղաղակը ձգած, խառնուած իր արիւնին, իր մսին, իր ոսկորներուն, տարբեր մարդ մը ըրած էին զինքը, տեսակ մը հիւանդ... ու խենթենալը բան չէր երբ կը մտածէր որ այս տարիքին, երբ ծերուկ մը, կը դադրէր իրեն համար կեանքը, ու կեանքէն հեռացածի տպաւորութիւնը կ'ունենար:

Տարի մը առաջ, ինք կ'ուժովնար ու սիրտը կը բացուէր երբ իրիկուան դէմ գործը լմնցուցած, երկինքին կը նայէր, չորս կողմը լեռներէն անդին երբ մաքուր ու կապոյտ էր ան, ապահով վաղուան համար, վերջին անգամ մարը մտնող արեւին դառնալով, աչքերը հոն կը մնային, ու սրտին լայնութիւնը գտնող գինովի մը պէս, կը վերադառնար տուն:

Ու երջանիկ էր:

Երջանիկ ու կայտառ, որովհետեւ կեանքի սէրը բնական էր իր մէջ, բնութիւնն ալ իր բոլոր բարիքներով զինքը առաջնորդած էր դէպի կեանք. խաղաղ, գեղեցիկ ու առատաբուխ կեանքին, ու կեանքին բոլոր երազներուն ինքնածին, կեանքը իրեն համար կեանքին երթալու ամէնէն ուղիղ ու գեղեցիկ ճամբան էր:

Սթանչեւ, պատերազմէն ի վեր կորսնցուցած իր տաղը, ալ վիշտ չկար որ սրտին դպած չըլլար, անոնք այնքան ուժով կը զարնէին որ, սիրտը սիրտ ըլլալէ դադրելու պէս բան մը զգաց նախ, անոր կապանքները քակուած կարծես, ձայն մը որ երգի մը անուշութիւնը ունէր, թուլցաւ, մարեցաւ, լռութեան անհունապէս խորունկ իջուածքը կը զգար իր մէջ. խօսելու տեղ չէր հասկնար, ինչո՞ւ կը նայէր, կ'աղերսէր գրեթէ աչքերով: Այս լռութիւնը աւելի ուժով իմէն, այս լռութիւնը մահուան պէս բան մը, արիւնի ամպ մը իջեցուցած սրտին, կը լսէր խենթի պէս:

Ի՛նչ օրեր, ի՛նչ օրեր... ինք հիմակ ծերուկ մը, նոր ծերուկ մը, երիտասարդ ծերուկ մը, անցեալ տարուան կեանքը չէր մնացած, պատերազմէն վերադարձէն ի վեր ափ մը ոսկոր դարձած, մարդ ըսուելու բան մնացած չէր վրան:

— Կրիկո՛րի, խե՛ղճ Կրիկորի...

Աս իր լռութեան ամէնէն խորունկ արձագանգը, տեսակ մը պոռթկում...

×

Կէսօրը մօտ էր: Արեւը աւելի տաք, կը խառնուէր ձայներուն: Հիւանդներէն շատերը բակին մէջ, փողոցի մեծ դռնէն ներս մտնող անծանօթներուն կը նայէին, կը հետեւէին անոնց իրենց աչքերուն խորքէն: Երբ մէկը խօսէր հեռուէ հեռու ծանօթի մը հետ, միւսներն ալ կը մօտենային անոր իրենց քայլուածքին դանդաղութիւնը քիչ մը չէշտելով: Տեսնելու բան էր իրենց դէմքերուն ծամածռութիւնը, երբ խօսակցութիւնը արտերնուն չափ կը տաքնար:

Կէսօ Սթանչեւ իր լռութեան մէջ մնացած, մէկիկ մէկիկ հետեւեցաւ անոնց դէմքերուն, որովհետեւ արտօրէն իրենց ամէնէն խորունկ, ամէնէն տարօրինակ ու կատարեալ փոփոխութիւններուն մէջ կը մտնէին անոնք, ինքնաբերաբար օրօրեց գլուխը, յետոյ աչքերուն կոպերը քիչ մը իջեցուցած, գլուխը եւս ծռելով, ծանր շունչ մը առաւ:

Այս մարդիկը իրեն պէս պատերազմի վիրաւորներ, գրեթէ առողջացած, ի՞նչ կար որ մէկ մէկ ծաղրանկարներու կը նմանէին: Անոնք ամէնքն ալ պատերազմին շինած ծաղրանկարները... ինքն ալ անոնց մէջ, թերեւս ծաղրանկարներու ամէնէն ստոյգին... բան մը կար որ անոնց դէմքերուն զարհուրելի խորունկութիւն մը կուտար: Անոնց աչքերուն բիբերը հեռաւոր սարսափի մը մնացորդները կը պահէին դեռ:

Սթանչեւ երկու քայլ ընկրկեցաւ:

Հիմակ աս անցնող կռիւները չէն տեսնուեր, որովհետեւ սրտերուն խորը, աւելի խորունկ, անդունդ մը եղած, սրտերու խորունկութեան կը հաւասարէին: Սրտի կռիւն է սկսած, ովկէանին տակ մղուող կռիւներուն պէս սարսափելի, անդունդի կռիւ...

Այդ կռիւները, կամաց կամաց սրտին մէջ տեղ չինած, կը տիրէին սրտին, կը տիրէին անոր օրէնքներուն, ու ծերուկ Սթանչեւ չփոթած, տեսակ մը դատապարտութեան տակ, կը լսէր, եւ ուր որ նայէր, կը տեսնէր իր ներսի շարժումները, չորս դին, մարդոց վրայ, ու խօսելու տեղ չէր գիտեր ինչո՞ւ կը լռէր:

Միայն թէ սա դիմացի մարդիկը ամէնքն ալ Կրիկորիի կը նմանէին, ու ծերուկ Սթանչեւ ձեռքը ճակատին դրած,

— Խե՛ղճ... հազիւ այս բառը արտասանեց,

— Սթանչեւ, ըսաւ ձայն մը, ու կին մը կամաց թափ տուաւ ուսին:

Սթանչեւ գլուխը դարձնելով, տեսաւ իր կինը ուրիշ երկու հոգիի ընկերացած, որոնցմէ մէկը իր ծերուկ հօրեղբայրը, կը նայէին...

Սթանչեւ նստաւ անկողնին վրայ, ու համբուրելու տեղ իր կինը, կը նայէր անոր, այնպիսի հանդարտութեամբ մը, ուր լռութենէն աւելի բան մը կար: Ցետոյ առանձին առանձին նայեցաւ անոնց:

ԱՐՇԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

Կարիպալտեաններու թափօրը եւ Հայերու մասնակցութիւնը

Կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10ին, տեղի ունեցաւ Կարիպալտեաններու արձանին բացումը, Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ: Կը մասնակցէին նաեւ Ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորները, Սպայից Միութեան անդամները եւ ուրիշներ՝ հայկական եռագոյնով: Արարողութեանց ներկայ էին Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուցիչը, ծովային եւ թռչակներու նախարարները, միւս նախարարութեանց պատուիրակները եւ ուրիշ բազմաթիւ երեւելիներ: Յիշատակարանին վրայ արձանագրուած է.— «Արգոնի կարիպալտեաններուն եւ Ֆրանսայի համար մեռած Իտալացիներու յիշատակին» և բանաստեղծ Էտմօն Ռոսթանի մէկ խօսքը: Յիշատակարանը շինած է Իտալացի արձանագործ մը:

Առտուն ժամը 9.35ին, երբ առաջին հրաւիրեալները կը հասնէին, մարդ մը պայթուցիկէն ռումբ մը հանելով նետեց յիշատակարանին կողմը: Ռումբը պայթեցաւ, բայց նպատակին չհասաւ: Միայն երկու փոստապեղներ վիրաւորուեցան թեթեւապէս: Դաւադիրը, որ քիչ յետոյ ձերբակալուեցաւ, Իտալացի մըն է, Ֆրասքոյա, որ սակայն կ'ուրանայ:

Պաշտօնական ճառերէն յետոյ երկու հազար հոգինոց սեղան մը տրուեցաւ զինուորական վարժարանին մէջ, իտալական կերակուրներով: Այստեղ ալ հրաւիրուած էին Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամաւորները, Սպայից Միութիւնը եւ մամուլը: Ներկայ էին Պ. Պ. Շահխաթունի, Ռ. Թադէոսեան, Մ. Մանուկեան, Ս. Ճերմակեան, Զօպանեան, «Յառաջ»ի կողմէ՝ Հրանտ Սամուէլ եւն.:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Կիրակի օր Իտալիոյ ութ քաղաքներուն մէջ կատարուած Ֆութպոլի համաշխարհային բաժակին առաջին շրջանին մրցումները հետեւեալ արդիւնքները տուին.—

ՄՐՑՈՒՄ ԹԻՒ 1.— Ֆիրէնցէի մէջ. Գերմանիա յաղթական Պելճիքայի 5—2ով:

ԹԻՒ 2.— Պոլոնիայի մէջ՝ Շուէտ յաղթական Արժանթինի 3—2ով:

ԹԻՒ 3.— Միլանոյի մէջ՝ Զուիցերիա յաղթական Հոլանտայի 3—2ով:

ԹԻՒ 4.— Թրիէսթէի մէջ՝ Չեխօսլովաքիա յաղթական Ռումանիոյ 2—1ով:

ԹԻՒ 5.— Թորինոյի մէջ՝ Աւստրիա յաղթական Ֆրանսայի 3—2ով:

ԹԻՒ 6.— Նափոլիի մէջ՝ Հունգարիա յաղթական Եգիպտոսի 4—2ով:

ԹԻՒ 7.— Ճենովայի մէջ՝ Սպանիա յաղթական Պրազիլիոյ 3—1ով:

ԹԻՒ 8.— Հռոմի մէջ՝ Իտալիա յաղթական Մ. Նահանգաց (որոնք եւ. օր յաղթած էին Մեքսիկայի նոյնպէս Հռոմի մէջ) 7—1ով:

Այս հինգշաբթի թիւ 1 մրցումին յաղթականը պիտի խաղայ թիւ 2ի յաղթականին դէմ, թիւ 3ինը՝ թիւ 4ին յաղթականին դէմ, եւն.: Այդ մասին մեր մարզական աշխատակիցը պիտի խօսի առանձին:

Վերեւ յիշուած ութ մրցումներէն ամէնէն հետաքրքրականը եղած է Աւստրիա — Ֆրանսան, ուր օրինական ժամանակամիջոցին վերջաւորութեան երկու խումբերը հաւասար էին 1—1ով և պէտք եղաւ կէս ժամ եւս խաղալ, անպատճառ յաղթական մը որոշելու համար, ինչպէս կը պահանջէ բաժակի օրէնքը:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ *Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ*
եւ մասնակցութեամբ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն *մինչեւ առաւօտ*
ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)
Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ
Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ
Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Սգահանդէս Միք. Վարանդեանի

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salle GÉOGRAPHIEի մէջ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 10ԻՆ, ԿԻՐԱԿԻ, ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ
կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9
Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ
նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ:
Կը ներկայացուի «ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ» (զաւեշտ)
դիւրամատչելի պիւֆէ: Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.
Հաղորդ. միջոց.— *Առնել Փորթ տ'Օրլէանէն 88 հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:*

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՅՈՒՆԻՍ 2, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ
Salle Gaveauի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
45-47, Rue de la Boëtie, Métro: Miromesnil
Մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻԼՊԻԼԵԱՆի, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆի, Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆի եւ ԿԻԼԻԿԻԱ երգչախումբին:
45 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Առաջին անգամ ըլլալով պիտի նուագեն Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀի նոր հեղինակութիւնները՝ Աւարայրի պատերազմը, Հայ ժողովրդական պարեր, Մեվլեվիներու պարերգ: *Քայլերգ՝ Ա. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆի* ՍԵԴԱ Օբերայի *եւյլն.:*
ՏՈՄՍԵՐ՝ 5, 7, 10, 15, 20 *եւ* 25 *ֆրանք:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՍԻ, Գ. Եղբ.— 35:
ՊԱԼԱՆՔՈՒՌ, Ն. Շ.— 35:
ՄԱՍ ՏԸ ՎԻԱՐԻ, Պ. Մ.— 150:
ՍԷՆ ԿՐԱԹԷՆ, Ա. Վ.— 120:
ՆԱՍԹԱԼԱՍ, Ճան.— 35:
ԼԻՈՆ, Տիկ. Ք.— 25:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մալ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Ս.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Դար. Եղբ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ս. Ա.— 200:
ՇԱՎԻԼ, Հ. Ֆ.— 50:
ՎԻԷՆ, Ն. Ն.— 35:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 15:
ՓՕ, Նաւ.— 213:
ՄԷՕՏՕՆ, Ս. Պ.— 35:
ՄԻԼԱՆ, Գործ.—
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ն. Կ.— 35:
(Մ. Պ.ի միջոցաւ)
ՕՐԼԷԱՆ, Մավ.— 30:
ՆԱՆԹԷՐ, Մ. Թ.— 50:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Խ. Գ.— 133:
ՔԱՍԱՊԼԱՆՔԱ, Վ. Տ.— 35:
ԼԸ ՓՈՒԻ, Գ. Տ.— 50:
ԿԱԼԱՑ, Ա. Մ.— 600:
ՆԻՒ ԵՈՐՔ, Գործ.— 370,35:
ԹԱՒՐԻԶ, Գործ.— 1000:
ՆԻԿՈՍԻԱ, Հ. Ա.— 1 եւ կէս անգլ.
ԱՆՏԻՈՔ, Ս. Մ.— 4 սուր. ոսկի:
ՊԱՐՔԼՈՆ, Ա. Պէր.— 205:
ՊՈՒԻ ՎԸԶԻՆ, Դ. Կ.— 50:
ՎԻԷՆ, Ս. Ա.— 50:
ՎԻԷՆ, Ս. Մ.— 35:
ՍԷՆ ՎԱԼՎԷՌ, Վ. Ա.— 100:
ԹԱՐԱՐ, Գ. Ց.— 70:
ԹՈՒՐ, Մ. Ի.— 50:
ՖՐԱՆՔՖՈՐԹ, Խ. Վ.— 100:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 861:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Շահ. Եղբ.— 210:
ՆԻՒ ԵՈՐՔ, Գործ.— 10 տոլար:
ՄՈՒԺԻՆ, Ժ. Ա.— 50:
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ, Իփ.— 100:
ՇԱՎԻԼ, Օ. Տէմ.— 50:
ՊՈՒՐԿ ԼԱ ՌԷՆ, Ման.— 50:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 200:

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ Պ. Պ. Սահակ Խաճէեան, Արմենակ Մալեան, Մելքիքեդեկ Դերձակեան: Դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Կիլիկիոյ Երապաքան (Սիսի շրջան) գիւղացի Ռուբէն եւ Հրանտ Զագրեան եղբայրները: 1923ին եկած են Ֆրանսա: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Նոյեմի Յարութիւնեանի, 129, Ave. de Boulogne, Clamart (Seine):

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ *Թարգ. Մ.*

Ձեզմէ շատերը ծանօթ են այդ մարդուն՝ ընդհանուր գիծերով, գիտէք թէ ինչ տեսակ մարդ էր ան եւ որքան անգութ. գիտէք նաեւ որ անիկա արատ մըն էր այս աշխարհին մէջ, եւ ունէր արիւնարբու նկարագիր մը որուն նմանը շատ քիչ անգամ կը տեսնենք ուրիշ ոճրագործներու մօտ:

Ճօն Լէքմըն նկարագրեց Վասալարոյի սպանութիւնը:

Գիտեմ թէ ինչպէս պատահեցաւ այդ ոճիրը, ըսաւ ան: Խթումին օրը ուրիշ կարգ մը նուէրներու հետ ստացայ տարճանակ մը զոր ինծի ղրկած էր անծանօթ հիացող մը: Այդ անծանօթ հիացողը Գարան էր որ ոճիրը սարքած էր այդ թուականէն մօտ երեք ամիս առաջ: Անիկա շատ լաւ գիտէր թէ ես այդ տեսակ զէնք ունեցած չէի առաջ եւ բնականաբար չպիտի ուզէի զայն գործածել: Կրնայի այդ զէնքը դարակի մը մէջ նետել՝ աչքէս հեռու եւ այն ատեն անոր ծրագիրները ջուրը պիտի իյնային:

Բայց Գարան ամէն բանի մէջ կանոնաւոր մարդ էր: Նուէրը ինծի ղրկուելէն երեք շաբաթ վերջ անճարակ փորձ մը կատարուեցաւ գիշերանց եւ տունս գող մտաւ:

Անճարակ, անոր համար որ գողը չափէն աւելի աղմուկ հանեց եւ անմիջապէս փախաւ. կոտրած էր միայն սեղանատան պատուհանը:

Բնականաբար մտքէս անցաւ որ գողը ուրիշ առիթով ալ կրնար գալ, քանի որ տունս կը գտնուէր գիւղէն բաւականին հեռու վայր մը. ուստի տարճանակը ձեռքի տակ տեղ մը պահեցի:

Գողութեան յաջորդ իրիկունը Գարա այցելութեան եկաւ ինծի: Տարճանակին մասին չխօսեցաւ երբեք բայց հիմա կը յիշեմ որ իրեն յայտնած էի զէնք ունենալս:

Տասնըհինգ օր ետքը դարձեալ գող եկաւ տունս. ձեռնարկը բնաւ լուրջ չէր այս անգամ եւ անոր գլխաւոր նպատակն էր սափրել զիս որպէսզի տարճանակս ձեռքի տակ ունենամ միշտ:

Գարան դարձեալ այցելութեան եկաւ՝ այս երկրորդ գողութեան յաջորդ օրը: Որքան կը յիշեմ հիմա, իրեն պատմեցի նախորդ օրուան դէպքը: Անբնական պիտի ըլլար եթէ չի խօսէի այդ մասին որովհետեւ կատարուած գողութեան շուրջ խօսակցութիւն ունեցած էինք տունը՝ ես, կինս ու ծառաները:

Յետոյ ստացայ սպառնական նամակը՝ Գարայի ներկայութեան: Այս վերջինը տակաւին տունս էր երբ դուրս ելայ իր մեքենավարը տեսնելու համար:

Գարան քանի մը վայրկեան կնոջս հետ խօսակցելէ ետք, պատրուակով մը աշխատանոցս կ'երթայ եւ տարճանակը կը լեցնէ. կը թուի թէ ապահով էր որոշ չափով որ ձգանը պիտի քաշէի միայն այն վայրկեանին երբ վտանգ մը կար դիմացս: Ի հարկէ շատ վտանգաւոր բան մըն էր իր ըրածը, որովհետեւ կարելի էր ձգանը եւ քաշել ամենափոքր հպումով մը եւ տարճանակը ինքնաշարժ ըլլալով, իմ կողմէս պզտիկ շարժում մը կրնար վիժեցնել իր ծրագիրը:

Գիտէք թէ ինչ պատահեցաւ այդ գիշերը:

Լէքմըն պատմեց դատավարութիւնը եւ իր բանտարկութիւնը:

Գարան գիտէր որ իմ անմեղութիւնս ապացուցուած էր. ինծի հանդէպ ունեցած տեսութիւնը մղձաւանջ մըն էր անոր համար. զիս կ'ատէր կատաղի կերպով, որովհետեւ ես իւրացուցած էի այն բանը զոր ինք փափաքած էր ունենալ — թէեւ այլեւս չէր փափաքեր — եւ կը տեսնէր որ ինծի եւ կնոջս համար իր ծրագրած դժբախտութիւնը յանկարծօրէն վերջ պիտի գտնէր: Այդ ծրագիրը գործադրել բաւական էր ան արդէն տանջելով իմ կինս:

Զանազան մարդիկ կ'երթային կնոջս մօտ ըսելու համար որ բանտէն արձակուած էի եւ կը ճանչնային զիս: Անոր կը պատմէին թէ բանտապահները գէշ կը վարուէին ինծի հետ, թէ ես հիւանդ էի, խենթեցած էի եւն. այս ամէնը նպատակ ունէին տանջելու այլապէս զգայուն եւ հաւատարիմ կինս:

Ծրագիրը Գարան էր յղացած: Մտրակով կամ դաշոյնով վիրաւորել չէր անոր նպատակը, այլ չար լեզուով մը խոցոտել անոր սիրտը եւ միտքը:

Երբ իմացաւ որ ազատ պիտի արձակուէի — կրնայ ըլլալ որ կռահեց այդ բանը կամ գաղտնի միջոցով մը լուր ստացաւ ներումս ստորագրուած ըլլալուն մասին — Գարա յղացաւ իր խոշոր ծրագիրը որուն գործադրութեան համար հազիւ երկու օր ժամանակ ունէր:

Իր գործակալներուն միջոցաւ ծանօթացաւ բանտապահի մը հետ որ այդ շրջանին վէճ ունէր բանտի իշխանութիւններուն հետ եւ պիտի վռնտուէր իր պաշտօնէն: Գարան կաշառեց այդ մարդը: Օդանաւ մը առած էր եւ ինչպէս գիտէք շատ լաւ օդանաւորդ մըն էր ան: Եւ օրին մէկը թառ. Տէվընշըրի ամայի դաշտերուն մէջ:

Պէտք չկայ նկարագրելու փախուստիս պարագաները. իմ պատմութիւնս իրականին մէջ կը սկսի այն վայրկեանէն երբ ոտքս դրի անոր գրօսանաւուն վրայ: Հոն հասնելուս առաջին հարցումս եղաւ, բնականաբար, կնոջս մասին: Գարա պնդեց որ սենեակիս իջնեմ եւ հագուստներս փոխեմ: Չեմ կրնար ըսել թէ ինչ մեծ հաճոյքով փոխեցի կալանաւորի տարազս եւ որքան ուրախ էի երբ կը հագնէի ինծի համար պատրաստուած հագուստները:

Երբ կազմ եւ պատրաստ էի, խաւոտ ծառաներէն մէկը զիս առաջնորդեց հիւրանոցը ուր ինծի կը սպասէր իմ սիրելի կինս:

Լէքմըն չափազանց յուզուեցաւ եւ իր ձայնը փափուք մըն էր այլեւս:

Կինս ըսաւ թէ կասկածներ ունեցած էր Գարային վրայ: Այս վերջինը մանրամասնօրէն պատմած էր իրեն իմ փախուստիս համար կազմուած ծրագիրը եւ նոյնիսկ ցոյց տուած էր օդանաւը: Կինս չէր ուզած օդանաւ մտնել եւ նախընտրած էր ինծի սպասել գեմակոյկի մը մէջ՝ գրօսանաւուն մօտիկը: Օդանաւին ժամանումէն ետքն էր որ համոզուեր էր թէ Գարան խաբած չէր զինքը:

Տառապողները միայն կրնան գնահատել ազատ ըլլալու երջանկութիւնը: Մեր ճամբորդութեան ընթացքին կարեւոր դէպքեր չպատահեցան:

(Շար.)

:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ՆԵՐԹԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՅԻՍ — MERCREDI 30 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2508 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

... ՈՒՐԵՄՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ԽԱԽՏԵԼ

»»»..«««

Իրարմէ տարբեր աղբիւրներ կը հաստատեն լուր մը, որ շրջան կ՚ընէր երկար ատենէ ի վեր.— Թուրքիա կ՚ուզէ վերազինել Նեղուցները եւ Թրակիոյ սահմանագլուխը:

Այս անգամ Լոնտոնի «Թայմզ»ն է որ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այդ մասին:

Ինչպէս կ՚երեւայ, Թուրքիա շօշափած է իր զինակիցներուն եւ հարեւան երկիրներու տրամադրութիւնները, եւ այժմ կ՚ուզէ համոզել մեծերը:

Այդ մեծերէն Ֆրանսան դեռ առջի օր մասնաւոր պատիւներով ընդունեց Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, որ Փարիզէն կ՚անցնէր, Ժընեւ երթալու համար: Թէվֆիք Րիւշտի ընդունուեցաւ ոչ միայն արտաքին եւ ուրիշ նախարարներու, այլեւ Պ. Տումերկի կողմէ:

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ՝ ուրբաթ օր, երբ Երեսփ. ժողովը հարցապնդումներ կ՚ուղղէր արտաքին քաղաքականութեան մասին, մասնաւորապէս յիշեց «Հանրապետական Թուրքիան», Ֆրանսայի զինակցութեանց եւ բարեկամութեանց շարքին մէջ: «Մենք կղզիացած չենք, երբ կը նայինք Թուրքիոյ կողմը: Կղզիացման քաղաքականութիւն մը չէ որ կը վարենք, այլ զինակցութեան քաղաքականութիւն մը»:

Միեւնոյն ատեն, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը կը յայտնէր թէ ջանքեր կը թափուին, որպէսզի Խ. Միութիւնն ալ մտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

— «Իմ կարծիքով, Ռուսիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ պիտի ըլլայ մեծ դէպք մը, եւ որովհետեւ իմ ուզածս խաղաղութիւն է, կ՚ըսեմ. պիտի ըլլայ մեծ դէպք մը Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Վարշաւայի մէջ խօսեցայ եւ գործեցի այս իմաստով: Ժընեւի մէջ գործեցի եւ խօսեցայ այս իմաստով, դեռ անցեալ շաբթու... Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը կը ձգտի անկեղծ մերձեցում մը հաստատել Ռուսիոյ հետ եւ Պ. Լիթվինովի հետ խօսած ատեն, շօշափեցի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու պայմանները»:

Պ. Պարթուի հետ ունեցած տեսակցութեան ատեն, Թուրքիոյ արտաքին գործավարն ալ բացատրեց թէ մեծ հաճոյքով պիտի ողջունեն Ռուսիոյ մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Ո՞վ կը տարակուսէր այդ մասին...

Իսկ հիմա որ յայտնապէս մէջտեղ դրուած է Նեղուցներու եւ Թրակիոյ ամրացման, վերազինման խնդիրը, յստակօրէն կը պարզուի թէ ինչու ցանկալի կը գտնեն Խ. Միութեան մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ:

Մասնաւորապէս Նեղուցներու վերազինման խնդիրը սերտօրէն կը շահագրգռէ Խ. Միութիւնը: Պարզ հայերէնով, այդ վերազինումը նոյնքան անհրաժեշտ է Ռուսիոյ, որքան Թուրքիոյ համար, հիմա որ զինակից են երկու երկիրները, եւ միացեալ ճակատ կազմած՝ բոլոր արտաքին հարցերու մէջ:

Ահաւասիկ ամէնքն ալ վերաքննութեան կը յանգին ուղղակի կամ անուղղակի:

Առաջին անգամ Գերմանիան էր որ դրաւ այդ հարցը, նախ փափկութեամբ, դիւանագիտօրէն, յետոյ սրելով շեշտը եւ գործնական քայլերու դիմելով:

Իտալիան շատոնց կ՚արծարծէ դաշնագիրներու վերաքննութեան պահանջը, միշտ յիշեցնելով թէ յաւիտենական չեն անոնք, ինչպէս յաւիտենական չի կրնար ըլլալ խաղաղութիւնը: (Յիշեցէք Մուսոլինիի վերջին ճառը):

Տակաւին կան Հունգարիան, Պուլկարիան եւ ուրիշներ:

Անոնք որ կուշտ ու կուռ վայելեցին պատերազմի աւարը, անշուշտ հակառակ են դաշնագիրներու վերաքննութեան:

Բայց, ամպեր կուտակուած են հորիզոնին վրայ, սոսկալի որոտումներ կը լսուին պարբերաբար— վերջերս աւելի շատ:

Եւ ահա «կշտացած»ներէն մէկն ալ, քէմալական Թուրքիան անուղղակի կը դնէ վերաքննութեան խնդիր մը:

Արդարեւ, ի՞նչպէս կարելի է վերստին սպառազինել, ամրացնել Նեղուցներն ու Թրակիան, առանց խախտելու 1923 յուլիս 24ի պայմանագիրները, որ կցուած են Լոզանի դաշնագրին:

Ուրեմն դաշնագիրները նուիրական չեն, երբ աւարը կորսնցնելու վախ կամ նոր աւար կորզելու հեռանկար կը տեսնուի:

Անոնք, դաշնագիրները, «նուիրական» կը դառնան երբ դիմացինը իր արդար իրաւունքները կը պահանջէ:

Այս հնօրեայ ճամբուն վրայ բան մը փոխե՞ց, ուզե՞ց փոխել «աշխարհի միակ բանուորա – գիւղացիական իշխանութիւնը»:

Ընդհակառակն: Ան կոպտօրէն դաւաճանեց նոյն իսկ իր հռչակած սկզբունքներուն եւ նշանախօսքերուն, Հայաստանը եւ Հայկական Դատը մատաղ ընելով քէմալապետութեան:

Եւ հիմա կանգնած է նորէն Թուրքիոյ կողքին, ապահովելու համար Նեղուցներու վերազինումը: Այսինքն՝ խախտելու Լոզանի դաշնագիրը:

Փորձեցէք հարցնել նոյն իշխանութեան թէ՝ կարելի չէ՞ խախտել նաեւ դաշնագրին հայկական մասը, քիչ մը արդարութիւն ապահովելու համար «պրոլետար» հայ ժողովուրդին: Կամ, հակայեղափոխութի՞ւն է ջնջել 1921 մարտ 16ի դաշնագրէն, Կարսը եւ Նախիջեւանը վերադարձնելու համար իր բուն տիրոջը, Հայաստանին:

Պատասխան առնելու համար պէտք չունիք մինչեւ Մոսկուա երթալու:

Ո՞ղջ մնան Հայ կարմրուկները: Ուշադրութիւն չէ՞ք ըրած, — անոնք պատերազմ հռչակած են միջազգային բոլոր աշխարհակալութեանց դէմ, Սուրիայէն մինչեւ Մանչուրիա, եւ ձայն ծպտուն չեն հաներ միայն Թրքականին դէմ...

Անշուշտ այդ ալ «յեղափոխական» տեսակէտ է: Շ.

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

»»»..«««

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՄԵԾ ԲԱԶՄՈՒԹԵԱՄԲ

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Հայաստանի անկախութեան տարեդարձը մեծ խանդավառութեամբ ու հոծ բազմութեան ներկայութեան տօնուեցաւ Փարիզի մէջ, «Փրթի ժուռնալ»ի սրահը:

Այս տարի մասնաւորաբար աչքի կը զարնէր մեր հարեւաններու — Վրացիներու, Ուկրայնացիներու, Ատրպէյճանցիներու եւ Լեռնականներու մեծ թիւը:

Ներկայ էին բացի հայ ծանօթ քաղաքական գործիչներէ, Վրացիներու կողմէ՝ Պ. Պ. Գեգեչկորի, Չխենկէլի, Կանտիլակի, Իշխան Վաչնաձէ, Կվարծխելաձէ, Կվազավա, եւ հարիւրէ աւելի ուրիշ Վրացիներ, Լեռնականներու կողմէ՝ Հայդար Պամատ, Ելեխոտի, Ատրպէյճանցիներու կողմէ՝ Հաճիպէկ, Մէհտիեւ, Ուկրայնայի ճախկին կառավարութեան կողմէ Պրապոլիչ, Ուկր. Ռազմիկներու Միութեան կողմէ՝ Ուստովիչէնկօ, Ուկ. Գաղթ. Միութեան կողմէ՝ Ֆոշէնկօ եւ քառասունի մօտ Ուկրայնացիներ, Նանսէնեան Գրասենեակի ֆրանսական ներկայացուցիչ Պ. Փան եւ Տիկինը:

«Սիփան» երգչախումբի «Մեր հայրենիք»էն վերջ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, օրուան նախագահ ընկ. Խատիսեան բացումը կատարեց երկու խօսքով.

«Սիրելի հայրենակիցներ, այսօր մենք կը տօնենք Հայաստանի Հանրապետութեան 16րդ տարեդարձը: Սակայն այսօր այստեղ կը բացակային երկու սիրելի դէմքեր, մէկը՝ Ահարոնեանը, որու պատահած դժբախտութիւնը զինքը հեռու կը պահէ իր նախագահի աթոռէն, իսկ միւսը՝ Վարանդեանը, որ ընդմիշտ հեռացաւ մեզմէ: Յոտնկայս յարգենք յիշատակը մեր բոլոր նահատակներու, որոնք ինկան անկախութեան համար եւ որու համար տարիներ շարունակ պայքարեցաւ ու մեռաւ նաեւ Վարանդեանը:

Այսօր մեզ կը պակսի Հայաստանի Հանրապետութիւնը, չունինք անկախ իշխանութիւն ու պետական վարչաձեւ: Սակայն ունինք փոքրիկ Հայաստան մը, որ պէտք է կազմէ կորիզը Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի: Մենք միայն վարչաձեւը չէ որ կը քննադատենք: Ներկայ Հայաստանը ճշմարիտ Հայաստան դառնալու համար պէտք ունի սահմաններու ընդարձակման: Ահա թէ ինչու կը պահանջենք ոչ միայն տանելի վարչաձեւ, այլ եւ սահմաններու ընդարձակում: Պէտք չէ յուսահատիլ: Մեզի պէս փոքրէն սկսան շատ ու շատ երկիրներ, օրինակ Յունաստան եւ Պուլկարիա, որոնք այսօրուան Հայաստանէն ալ փոքր հողամասեր ունէին: Ճիշդ է, որ մեր գործը կիսատ մնաց, սակայն մեր ետեւէն կուգան ուրիշ սերունդներ՝ մեր գործը շարունակելու»:

Յետոյ ընկեր Խատիսեան ֆրանսերէն ողջոյնի խօսք ուղղեց օտար հիւրերուն, շեշտելով անցեալին մեր կրած յուսախաբութիւնները եւ ներկայի մեր անդրդուելի կամքը՝ մեր հարեւաններու հետ ձեռք - ձեռքի մեր անկախութեան հասնելու:

Ընկ. Խատիսեան կարդաց Ռբնոտէլի, Երեսփոխան Սուլիէի, Կրընոպլի փաստաբան Պարպի եւ Կրաֆտ Պոնարի նամակները: (Տես Գ. էջ):

Յետոյ խօսեցաւ ընկեր Հրանտ Սամուէլ, ներկայացնելով ազատագրական պայքարի զանազան շրջանները եւ փառաբանելով անկախութեան գաղափարը:

Այս տարի նոր էր հանդէսին գեղարուեստական բաժինը: Ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս Տիկ. Խաչէնկոյի աշակերտները ներկայացուցին «Հնդկական կուռքը» եւ «Նաւավարներ»ը:

Ապա ընկեր Խատիսեան հանդիսականներուն ներկայացուց Վրացիներու երգիչ խումբը, որ իրենց անկախութեան տարեդարձի հանդէսէն վերջ, իրենց ազգային տարազներով եկած էին մասնակցելու մեր հանդէսին:

Վրացական ազգային քայլերգէն վերջ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, Իշխան Վաչնաձէ վրացերէն լեզուով ուղերձ մը կարդաց, փառաբանելով հայ-վրացական բարեկամութիւնը: Իշխան Վաչնաձէն իր ուղերձը վերջացուց՝ գոչելով հայերէն «կեցցէ՛ Հայաստան»: (Ճառին թարգմանութիւնը տեսնել Գ. էջ):

Ընկեր Ջամալեան թարգմանելով ուղերձը, քանի մը խօսքով անդրադարձաւ Հայերու եւ Վրացիներու անցեալի կապերուն.

— *«Մեր իրար չճանչնալը եղաւ մեր մեծագոյն թերութիւնը, որ ճակատագրական նշանակութիւն ունեցաւ յետագային: Չեղան ուրիշ երկու ժողովուրդներ որոնք իրարու կապուած ըլլան անցեալի աւելի մօտիկ եւ ամուր կապերով, քան Հայերն ու Վրացիները: Եղած են շրջաններ երբ Հայ ու Վրացին փոխադարձաբար տարած են մէկ մէկու յաղթը, սակայն ոչ թէ թշնամաբար, այլ միշտ բարեկամօրէն: Թէեւ պատահած են փոքրիկ միջադէպեր, սակայն արտաքին թշնամիին դէմ՝ միշտ միացեալ ենք եղած ու հաշտ: Միայն 19րդ դարու ընթացքին, ռուսական տիրապետութենէն վերջ, սկսանք իրար չհասկնալ: Եւ տխուր արդիւնքն այն եղաւ, որ ե՛ւ Վրացիները ե՛ւ մենք այսօր կը գտնուինք օտար հորիզոններու տակ: Ասիկա մեզի դաս պիտի ըլլայ: Ես վստահ եմ, որ մեր դարերու միութիւնը վերստին պիտի իրականանայ: Կեցցէ՛ Վրաստանը»:* (Բուռն ծափեր):

Ապա վրացական երգչախումբը երկու խմբերգ եւ երկու պարերգ երգեց ու պարեց: Վրացական երգերն ու պարերը՝ իրենց ազգային տարազներով՝ աննկարագրելի խանդավառութիւն ստեղծեցին:

Թատիսը ժորժը որ Ամերիկա կը մեկնի վաղը, վերջին անգամ ըլլալով, նորէն խանդավառեց ներկաները «Կռունկ, ուստի՞ կ՚ուգաս»ով եւ Գորգանովի «Պայաթի»ով: Պ. Յ. Ուզունեանի յաջողութեամբ արտասանեց Ահարոնեանի «Օտար հորիզոններու տակ» բանաստեղծութիւնը: Օր. Հ. Ավնաթանեան երգեց «Հայաստան», «Կռունկ, ուստի կ՚ուգա՞ս» եւ ֆրանսերէն կտոր մը: Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտներէն Ներսէս Ճիզմէճեան խօսեցաւ յանուն իրենց կազմակերպութեան, շեշտելով թէ ռազմիկները եւ նահատակները մեռան որպէսզի մենք ազատ ապրինք:

Զ.Ս.Միութեան կողմէ Հ. Ակոնայեան երիտասարդութեան ձայնը բերաւ միացնելու հին սերունդի ձայնին՝ միշտ պատրաստ անկախութեան պայքարին համար:

Ամէնէն վերջ «Սիփան» երգչախումբը իր խմբերգներով ու հայկական պարերով ելեկտրականացուց մթնոլորտը: Երգչախումբը ծափերու մէջ երգեց «Խնուս գեղը», «Տիլպար ջան», «Բարի լուսնի զագեր» խմբերգները եւ հայկական շուրջ պարեր (Հօյ Հէյլինէի շարքը, իմ չինար եարը եւն.): Պարեց փոքրիկն Ռեժինան, իսկ Տիկին Լիա Արծրունին եւ Պ. Գարեգինը պարեցին լեռնական պար մը:

Կէս գիշերը կ՚անցնէր, երբ փակուեցաւ հանդէսին պաշտօնական մասը: Յետոյ ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ լոյս: Վրացիներու մէկ մասն ալ (մէջն ըլլալով Իշխան Վաչնաձէ) իրենց երգչախումբին հետ համախմբուած էր «պիւֆէ»ին սրահը, երգելով, պարելով եւ ոգեկոչելով անցեալը, մինչ միւս ընդարձակ սրահը կը թնդար եւրոպական պարերով: Այս առթիւ ընկեր Ս. Նաւասարդեան ներկայացուց շարք մը զուարթ խաղեր,— արտասանութիւն (ռուսերէն) ի՛նչպէս կը կատարեն Հայը, Վրացին եւ Թաթարը, ինչպէս կ՚երգեն կամ կը պարեն եւն.:

⁂ Հանդէսին կարգապահութեան կը հսկէին Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները: Բեմին վրայ, ուր հայկական զինանշանին վերեւ պարզուած էին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները, երկ – երկու սկաուտներ փոխն ի փոխ կը բռնէին հայկական եռագոյնը եւ իրենց դրօշը: Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին ընկեր ըժ. Հ. Օհանջանեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտական վարիչ մարմինը, ընդհ. պետ Պ. Գրիգոր Յակոբեան, Հ. Ս. Տ. Մովսէսեան, ներկայացուցիչներ՝ ֆրանսական բանակի հայ կամաւորներէն եւ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութենէն եւ ուրիշ ծանօթ անձեր: Ա.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՋԻՆԱՐՇԱՒ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Թուրքիան ալ կ՚ուզէ ամրացնել Տարտանէլը եւ Թրակիան

»»»..«««

ԴԻՄՈՒՄ ԼՈԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՂ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ

«Թայմզ» իր մայիս 28ի թիւով կը գրէ թէ հաւանական է որ թրքական կառավարութիւնը Լոզանի դաշնագիրը ստորագրող պետութեանց հաւանութիւնը խնդրէ, ամրացնելու համար Տարտանէլի նեղուցը եւ Թրակիոյ սահմանագլուխը: Իրականին մէջ, այս ծրագիրը կը նշանակէ վերազինել այդ շրջանները որոնք ապազինուած են 1924 յուլիս 24ի դաշնագրով:

Համաձայն ստացուած լուրերու, թրքական կառավարութիւնը իր տեսակէտը հաղորդած է պայքաննեան եւ միւս պետութեանց, բայց տակաւին յայտնի չէ թէ ինչ ձեւով պիտի կատարէ դիմումը: Հաւանական է որ Էնկիւրի առայժմ գոհանայ վերազինման իրաւունք ստանալու փորձ մը կատարելով: «Թայմզ»ի կարծիքով, այդ իրաւունքին ճանաչումը անպատճառ վերամբարձում չի նշանակեր: Սակայն, չափազանց լաւատեսութիւն պիտի ըլլար այդ: Եթէ Թուրքիա վերազինէ այդ շրջանները, Յունաստան եւ Պուլկարիա եւս, որոնք անտարակոյս աւելի զօրաւոր չեն քան Թուրքիան, պիտի փորձուին նըմանօրինակ ձեռնարկներ կատարել ապազինուած շրջաններու իրենց բաժնին մէջ:

Կը կարծուի թէ Մոսկուայի համար հաճելի է որ վերահաստատուի Նեղուցներու նախապատերազմեան վիճակը, որովհետեւ Խ. Միութիւնը մեծ արժէք չունի իբրեւ ծովային պետութիւն: Թրքական կառավարութիւնը դէչ ազդուած է Մուսոլինիի վերջին ճառերէն, որոնք Իտալիոյ ծաւալման ապարէզ կը ցուցնեն Ասիան. թէեւ «Տուչէ»ն անձամբ յայտարարեց թէ ինք եւրոպական պետութիւն մը կը համարի Թուրքիան: Էնկիւրի ազդուած է նաեւ Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ յարաբերութեանց բարւոքումէն, որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Թրակիոյ սահմաններու ապահովութեան տեսակէտէն:

Առաջին անգամ չէ որ Թուրքիա կը յիշեցնէ Նեղուցներու վերազինման խնդիրը: Իսկ հիմա երբ Գերմանիա վճռական դիրք բռնած է վերազինման հարցին մէջ, կասկածելի է որ Թուրքիա շարունակէ համակերպիլ Լոզանի դաշնագրով հաստատուած սահմանափակումներուն:

⁂ Լոզանի դաշնագրին հետ միաժամանակ ստորագրուած պայմանագիրները հետեւեալ տրամադրութիւնները կը պարունակեն,— 1. Ապազինել Կէլիպոլուի թերակղզին, Թրակիոյ ծովեզերեայ մէկ մասին հետ մինչեւ Քումգալի, եւ Տարտանէլի ասիական ափը, Թէնէտոսի դիմացի ծովեզերքի մէկ կէտէն մինչեւ ասիական ափի մէկ կէտը, Գարապիղայի մօտ.— 2. Ապազինել Վոսփորի երկու ափերը, իբր 15 քիլոմեթր խորութեամբ, պահելով միայն 12,000 պահակազօրք, զինարան մը եւ ծովային կայան մը՝ Պոլսոյ մէջ,— 3. Ապազինել Մարմարայի ծովուն կղզիները (բացի Էմիր Ալի կղզիէն) եւ Տարտանէլի բերանը գտնուող կղզիները, որոնցմէ Սամոթրակէ եւ Լէմնոս յունական են, Թէնէտոս, Իմպրոս եւ Թաւշան ատասին՝ թրքական:

Արգիլուած է մնայուն ամրութիւններ, ականներ, մնայուն հրետանի, օդանաւային կազմակերպութիւն կամ նաւային կայաններ պահել այս շրջաններուն մէջ: Զինեալ ուժ պիտի բաղկանայ ոստիկաններէ եւ ոստիկան զօրքէ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար:

Իսկ Թրակիոյ վերաբերեալ պայմանագիրը կը տրամադրէ ապազինում 15 քիլոմեթր խորութեամբ, Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ, ինչպէս եւ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հասարակաց սահմաններուն վրայ: Բոլոր մնայուն ամրութիւնները պիտի քանդուին (Էտիրնէ եւ Քըրքքիլիսէ) եւ նոր ամրութիւններ չպիտի շինուին: Այդ սահմաններուն ապահովութեան համար կը սահմանուին 5000 թուրք, 2500 յոյն եւ նոյնքան պուլկար սահմանապահներ եւ ոստիկաններ, առանց թնդանօթի կամ զինուորական օդանաւի:

⁂ Անատոլուի գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ Թուրքիա տասը թեթեւ ռմբանաւ ապսպրած է ճափոնի, փոխարէն տալով առեւտրական մենաշնորհներ, հիւսուածեղէնի շինութեան համար: (Խմբ.— Այս լուրը հրատարակուած էր «Թան»ի մէջ, իբրեւ՝ Պոլսէն ուղղուած հեռագիր):

... ԻՍԿ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ԿԸ ՎԻՃԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐՃԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մայիս 28ին գումարուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին դիւանը, որ իր նիստերը յետաձգած էր անցեալ հոկտեմբերէն ի վեր: Իսկ երեկ վերաբացուեցաւ ընդհ. յանձնաժողովին նստաշրջանը: Դիւանի նիստին մէջ, նախագահ Պ. Հէնտերսըն յայտարարութիւն մը կարդաց, պարզելով կացութիւնը: Պ. Հէնտերսըն իր ճառին մէջ շեշտեց թէ կացութիւնը ծանր է եւ կը պա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչո՞ւ յանկարծ բազմացան անձնասպանութիւնները Թուրքիոյ մէջ, կը հարցնէ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ:

Այս վերջին տարիներուն, եւրոպացի կարգ մը մասնագէտներ անձնասպանութեանց պատճառներուն մէջ կը դասէին նաեւ տնտեսական տագնապին ստեղծած հոգեկան տկարութեան բեկումը:

Արդարեւ, 1930էն ի վեր տնտեսական կեանքի այնքան սաստիկ վերիվայրումներ կատարուեցան, պահամէժ զիկզակներ, գլխու պտոյտ տուող անկումներ, որ դժուար թէ դիմանային պատերազմէն ցնցուած ջիղերը: Սակայն տնտեսական խուճապներ ստեղծուեցա՞ն երբեք Թուրքիոյ մէջ: Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ կը խոստովանի որ, միջազգային ելմտական տագնապներու համընթաց կամ իրբեւ անոնց արձագանգ, Թուրքիոյ մէջ տնտեսական փլուզումներու սարսափ չստեղծուեցաւ, ոչ ալ սակարանային ջղասպառ եւ եղերափախճան խաղեր կատարուեցան: Վասնզի Թուրքը խոյամութեան խանձարուրին մէջ մնացած դիակ մըն է, որ զգայարանական որ եւ է հաղորդակցութիւն չունէր քաղաքակրթութեան հեւքերուն, ճիգերուն եւ երազներուն հետ: Ինչպէս միջազգային մշակութային աշխատանքներուն, նոյնպէս եւ միջազգային տնտեսական պայքարին հետ Թուրքիա կը կապուէր միայն ոչ-թուրք տարրերու միջոցով: Թուրքիոյ տնտեսական կեանքը բացարձակապէս ոչ-թուրք առեւտրականներու ձեռքն էր անցած: Հետեւաբար տնտեսական յեղափոխութիւնները չէին կրնար խոցել Թուրքերու ջիղերը, եւ Թուրքերու անձնասպանութիւնները կարելի չէ վերագրել տնտեսական խուճապին:

Այսուհանդերձ Թուրքիոյ մէջ եւս փոխուեցան կեանքի պայմանները,— դժուարացաւ ապրիլը: Ճիշդ է թէ հեւհեւ, ընչաքաղց աշխատանքը, ժամ կորսնցնելու սարսափը, գիշերներն իսկ օգտագործելու մտահոգութիւնը տակաւին անծանօթ կը մնան Թուրքերուն: Եւ սակայն, ապրուստի նիւթերու փոխանակութեան դժուարութիւնը նորօրինակ սով մը ստեղծեց ամէն երկրի մէջ,— երկիրները աղքատցան, եւ պակսեցան այնպիսի նիւթեր, որոնք կենսական պահանջ մը կը ներկայացնեն ապրելու համար օր օրին: Մանաւանդ Թուրքիոյ մասին խօսելով, այս երկիրը միջազգային շուկայ մըն էր, ուր կը հոսէին եւրոպական բոլոր երկիրներու ապրանքները: Թուրքը պակասութիւն մը չզգաց բնաւ,— առատ էր ամէն բան: Ու երբ, յանկարծ, սովը եկաւ, ցնցում մը յառաջ բերաւ: Առատութեան մէջ լողացող Թուրքը, որ առանց քրտինք թափելու՝ կը վայելէր բարիքները հեռաւոր երկիրներու, «էֆէնտի»ի իր զգացումներուն մէջ վիրաւորուեցաւ,— ուրեմն հիմա պարտաւոր էր աշխատի՞լ, քրտնի՞լ, գոհանա՞լ: Դարերէ ի վեր ստեղծուեր էր կացութիւն մը, տարօրինակ հոգեվիճակ մը ձեւելով Թուրքերու մէջ,— «էֆէնտիականութիւն»: Երկիրը մատուցարան մըն էր, իր բնակարանը՝ ապարանք մը, եւ ոչ-թուրք սպասաւորներ պարտաւոր էին մատուցանել իրեն ինչ որ հաճոյ էր իր քիմքին: Ու երբ տնտեսական կացութիւնը գլացաւ իրեն այդ երբեմնի բարօրութիւնը, իր «տանուտէրութեան» մէջ խոցուեցաւ կարծես Թուրքը: Այս դառնակարգը ճիշդ է թէ բնական էր անձնասպանութեան: Սակայն Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ կը պնդէ թէ Թուրք զանգուածին մէջ փոքրամասնութիւն մը կը կազմէին «էֆէնտիները»: Անոնց զանգուածով, կ'ըսէ ան, Թուրքերը սակաւապէտ են եւ ժուժկալ: Կը գոհանան քիչով, բարեկամ են աղքատութեան: Պէտք է խոստովանիլ, որ պատերազմի ընթացքին, երբ Թրքական զօրքին իսկ կը քաշէին կը տանէին Գերմանները երկիրը մատնելով անհանդուրժելի սովի մը, երբ վերջապէս պարենաւորման նախարարութիւնը ափաշկեպարա կը դողնար եւ զեղծումներ կը կատարէր, ձայն ծպտուն չհանեց Թուրք ժողովուրդը: Թրքական բառարանին մէջ իրապէս Թուրքերէն հազուագիւտ բառերէն մէկն է զիւյիւրքիւֆ (չքաւորութիւն): Ու պէտք է հետեւցնել, որ Թուրքը, յետպատերազմեան շրջանի ապրուստի նեղութեանց մէջ, մղուած իր ազնուութենէն, պիտի երբեք չդիմէր անձնասպանութեան:

Լա՛ւ, ուրիշ ի՞նչ պատճառ պէտք է փնտռել Թուրքերու անձնասպանութեանց աճման մէջ:

Զեմ զարմանար, երբ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ, դասախօս Պոլսոյ բժշկական վարժարանին, մասնագէտ մտային եւ հոգեկան հիւանդութեանց, Թուրքերու անձնասպանութեանց պատճառներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կու տայ հոգեխառնականական երեւոյթներու: Այս էր որ կ'ուզէի հաստատել, եւ ատոր համար յանձնարարելի կը գտնէի, որ փոխանակ միայն Տիւրքէմի տեսակէտներով առաջնորդուելու, հետաքրքրուէր նաեւ փրոֆ. Աշիլ Տէլմասի ուսումնասիրութեամբ:

Հոգեխառնականական պատճառներու մասին Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմի խոստովանութիւնը կամ վկայութիւնը որքան ալ կատարուած ըլլայ հարեւանցի, լուսանցք մըն է ճշմարտութեան բնագաւառէն ներս:

Պատերազմը յոգնեցուց ջիղերը, կը գրէ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ: Այնպէս որ մարդոց դիմադրական կարողութիւնը տկարացաւ: Ամէն ոք գերազգայուն վիճակ մը ունի, դիւրաբորբոք, վշտահար, ոգեսպառ, յուսահատ, մելամաղձոտ: Ամէն բանի չեն հաւնիր, խէժերը չեն փնտռեր, չեն հաւատար,— բարոյական փլուզում մը: Կ'ուզեն մոռնալ օրուան վիշտերը, նոյն իսկ կեանքի սահմանը,— եւ կը դիմեն քնարեր գեղերու, թմրեցուցիչ թոյներու: Պատերազմէն վերջ մոլեգնութեան մը հասաւ թմրեցուցիչ թոյներու գործածութիւնը: Ագլիներ, ոպիոմարդիկ, ծերունիներ, բոլորը տարօրինակ ակր մը ցոյց կու տան թմրեցուցիչ դեղերու համար: Եւ աննախընթաց առեւտուր մը սկսաւ ափիոնի, էրոյինի: Թուրքիա կարեւոր շուկաներէն մէկն է այս առեւտուրին: Ազգերու Դաշնակցութիւնն իսկ, ձգեց փոքր ժողովուրդներու պաշտպանութեան հարցը եւ սկսաւ զբաղիլ այս առեւտուրին դէմ պայքարով:

Ի խնդիր գերբնական հաճոյքներու, օրուան հասարակ կեանքը մոռնալու նպատակով, մարդիկ սկսան թունաւորել իրենց հոգին, իրենց ջիղերը: Վերջապէս դիմեցին անձնասպանութեան: Ինչպէս Եւրոպայի, նոյնպէս Թուրքիոյ մէջ:

Սակայն ջղային այս տագնապը ուրիշ պատճառներ ալ ունի Թուրքիոյ մէջ: Տիւրքէմ կ'ըսէր, որ ամէն յաղթանակէ վերջ մարդկային դիմադրական կորովը կը տկարանայ, հաւատքը կը պակսի, յուսաբեկութիւնը կ'աճի,— կեանքէն ձանձրանալ կը սկսին այլ եւս մարդիկ: Քէմալական յաղթութիւններէն վերջ, արդարեւ, անձնասպանութիւնները կը շատնան երկրին մէջ: Ընդհակառակն, երբ փէսին դէմ պայքար կը բացուի, ամբողջ երկիրը պահ մը կը ցնցուի, այնքան որ Քէմալ կը ստիպուի դաւաճանութեան պարտքի՝ կոտրելու համար ժողովուրդին դիմադրութիւնը: Ժողովրդային այս ընդվզումի շրջանին, պահ մը կը նուազի անձնասպանութիւնը: Կը նշանակէ թէ պայքարը վերստին արկած էր ջիղերը: 1929ին, սակայն, անձնասպանութիւնները այնքան կը շատնան, որ համաճարակ կը դառնայ— իշխանութիւնը մտահոգ է խորապէս:

1929ի Թուրքիոյ ջղային վիճակացոյցը քննելով, կը տեսնուի որ անձնասպանութեան հետ աճեր է նաեւ խենթերու թիւը: Անձնասպաններուն մեծ մասը խենթեր են, կամ ջղագարներ (hystérique) եւ մտագարներ (psychopathe):

Երիտասարդութեան մէջ կը տեսնուի տարօրինակ վիճակ մը,— կեանքին կապուած են մազի թելով մը, յոգնած, յուսահատ: Փոքր յանդիմանութիւն մը, եւ ահա կը պարպեն teinture d'iodeի շիշը կամ ծով կը նետուին: Պէտք է գիտնալ, որ անձնասպանութիւնը մասամբ տարափոխիկ է, մանաւանդ երիտասարդներուն մէջ,— վէպերով, չարժանկարի տեսարաններով, անձնասպան ընկերներու «քաջութենէն» օրինակուելով, վրան խօսեցնելու նպատակով՝ անձնասպան կ'ըլլան մէկը միւսին ետեւէն: Միւս կողմէ, անձնասպանութեան կը մղեն նաեւ կարգ մը հիւանդութիւններ,— մելամաղձութիւն, ջղագարութիւն:

Սակայն, այս հիւանդութիւնները գոյութիւն չունէի՞ն միթէ անձնասպանութեանց համաճարակէն առաջ:

Հոգեխառնականական այս պատճառներուն foyerն փնտռելու առեն, Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ դարձեալ կը շեղի իր մասնագիտութեան ցոյց տուած ճամբէն եւ կը հետեւի Տիւրքէմի ընկերաբանական վարդապետութեան: Այսպէս կը կարծէ թէ հոգեխառնականական այս վիճակը հետեւանք էր ոչ միայն ջիղերու յոգնութեան, դիմադրական եւ ինքնապահպանման բնազդին տկարացումին, այլ եւ ընկերային որոշ փոփոխութիւններու,— այսպէս, պատերազմէն առաջ խիստ կրօնական կրթութիւն մը կը տրուէր Թուրք երիտասարդներուն, բարոյական կարգապահութեան մը կ'ենթարկէին զանոնք: Աստուծոյ կ'ապաւինէին անոնք, եւ Աստուածմէ կը վախնային անձնասպանութեան դիմելու առեն: Պատերազմը քանդեց Թրքական թէքէֆիւլ փիլիսոփայութիւնը: Անհաւատութիւն մը ստեղծուեցաւ, այլուրութիւն մը, հոգեկան պարապ մը: Եւ ահա այս չփոթութեան եւ հոգեկան պարապին մէջ՝ յեղափոխութիւն մը Թուրք ընկերային բարքերու, հովը քշեց տարաւ ֆէսը իր գլխէն, կիները ազատագրուեցան, կրօնքը բաժնեցին պետութենէն,— լխավուրյան:

Կեանքը անհամ դարձաւ այլ եւս, անհեթեթ, անիմաստ: Ապրիր եմ, չեմ ապրեր— ի՞նչ արժէք ունի:

Նոր օրէնքներ մշակուեցան, ընտանիքի բարոյական եւ ընկերային նկարագիրը փոխուեցաւ: Հին բարոյականով մեծցած չափահաս Թուրքեր ամուսնացան նոր բարոյականով մեծցած աղջիկներու հետ,— «հանըմ»ները այլ եւս հանըմ չէին, այլ պահանջկոտ կիներ: Ընտանեկան անհամաձայնութիւնները բարդ համեմատութիւն մը առին:

Եւ վերջապէս, ընտանեկան աղտակ մը եւս, աբրունքը, կուպար կը հրահրէր հոգիներու հրդեհը: Արդարեւ սիրահարները մեծ թիւ մը կը կազմեն անձնասպանութեանց վիճակագրութեան մէջ:

Եթէ քննենք անձնասպանութեանց ձեւը, կը տեսնուի որ յամառութիւն մը, տեսակ մը «քաջութիւն» ցոյց կու տան այդ երիտասարդները: Այսպէս ծով կը նետուին, չյաջողեցա՞ն՝ նորէն կը նետուին, ածելիով կը կտրեն իրենց բազկերակը, teinture d'iode կը խմեն, դանակ կը խոթեն իրենց սրտին մէջ, ատրճանակը կը պարպեն իրենց ուղեղին, կը կախուին:

Ի՞նչ կ'ապացուցանէ անձնասպանութեան այս յամառութիւնը:

Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ չուզեր խորանալ հոգեխառնականական պատճառներու վերլուծման մէջ: Այսպէս կ'ընդունի, որ ամէն յոգնած ջիղ ալ անձնասպանութեան չի դիմեր: Անձնասպանութիւնը, եթէ մանրէ մը համարենք, չաճիր ամէն հողի վրայ: Ուրեմն հարկ էր քննել հողը,— Թուրք հոգւոյն պատառը:

Ինչպէս արդի բժշկութիւնը կ'ըսէ,— մանրէն կարեւորութիւն չի ներկայացներ այնքան, որքան հողը,— այնպէս ալ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմի թուած պատճառները կրնան գոյութիւն ունենալ ամէն ժամանակ, սակայն անձնասպանութեան համաճարակ չի ծաղիր անպայման: Լաւագոյն ուսումնասիրութիւնը այն պիտի ըլլար, որ կը ներկայացնէր Թուրքերու հոգեբնախօսական «հողը»: Այդ մասին ոչ մէկ խօսք կ'ընէ Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմ: Այսպէս ալքոլականութիւնը, որ հակառակ իսլամական կրօնքի արգելքին՝ այնքան տարածուած է Թուրքերու մէջ, յետոյ սիֆիլիսը, որ ազգային հիւանդութիւն դարձած է այլ եւս,— վկայ Պոլսոյ դաւառը, վկայ Սարդարապատի եւ Կարսի կռիւներէն վերջ Թուրքերու ձգած դաշն յիշատակը, վկայ ընդհ. պատերազմի առեն փրքէնկլիներէ կազմուած հսկայ բանակը, երկրին ամէն անկիւնը, քաղաքապետական բժիշկներու դարմանումին յանձնուած: Պէտք չէ մոռնալ սիֆիլիսը, որ մայրն է բոլոր ծանօթ հիւանդութեանց 50 առ հարիւրին: Մանաւանդ կարեւոր մէկ ծնուցիչը անձնասպանութեան հիւանդութեան: Վասնզի Թուրքիոյ սիֆիլիսով ապրուած հողին վրայ անձնասպանութիւն ալ կը բուսնի, ամէն բան ալ կը բուսնի, այլ մանաւանդ ոճրագործութիւն:

×

Տոքթ. Ֆախրէտտին Քէրիմի գիրքը լուրջ աշխատութիւն մը չէ, նոյն իսկ սխալ կարծիքներու կ'առաջնորդէ: Թուրքիոյ մէջ անձնասպանութեան հարցին քննութիւնը ներկայացնելու եկած, ան կ'ուզէ հաստատել թէ դադրած են այլեւս նման դէպքերը: Այն շան առեն որ հողը չէ դար- մանուած, մենք չենք հաւատար որ մէկ օրէն միւսը կարելի կ'ըլլայ խափանել անձնասպանութեան աղէտը: Թերթերը գրեն թէ ոչ, ընկերային նոր փոփոխութիւններուն պատճառին կամ ոչ, անձնասպանութիւնները չեն դադրիր,— այդ դէպքերը մենք կը լսենք, երբ կը դառնէինք մեր գիւղերուն մէջ, Թուրքերուն դրացի: Այդ դէպքերը երէկ ալ կային:

Դժբախտաբար հարցը այնքան փափուկ է, որ չեմ կրնար ազատ արտայայտուիլ, հաստատելու համար թէ որքա՜ն տարածուած է սիֆիլիսը, որքա՜ն «մշակած է» հողը Թուրքիոյ մէջ, եւ որքա՜ն դառն յիշատակներ տուած է մեզի՝ պատերազմէն առաջ, պատերազմի ընթացքին...

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ»

ԿԱՄ

ՏՈՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆ ԵՒ ԻՐ «ՍՈՒՐԲ» ԳՈՐԾԸ

1933 նոյեմբերէն մինչեւ 1934 ապրիլ, վեց ամիս անդադար, եկեղեցիէ եկեղեցի, տունէ տուն վազեց Տոքթ. Պարոնիկեան, ոչ թէ իսկապէս նուիրուած Քրիստոսի վարդապետութեան, այլ մամոնայի:

Զէ՞ք հաւատար, մտիկ ըրէք ուրեմն: Կ'երթայ հոն՝ ուր կ'ըլլար չատ կան, եւ մանաւանդ, տունը մնացած աղջիկներ: Կը խուսափի մեր հանգրուած երիտասարդութենէն:

Այսպէս «քարթ փօսթալ»ի մը վրան խաչ մը գծած է, վարդերով եւ ծաղիկներով զարդարուած: «Յիսուսի գլխուն եւ ձեռքերուն փոխան կան վարդեր, եւ գլխուն վրայի ծաղիկ-պսակի մը մէջ կան լատինական տառերով չորս գիրեր»: Իրր թէ «հայկական գեղարուեստի գործ մըն է» եղեր գծուած Պարոնիկեանի կողմէ որ կ'արժէ միայն... մէկ ֆրանք: Եւ հետաքրքրուողները կրնան դիմել քահանային եւ իր հասցէին: Զմոռնամ ըսելու որ, վերարտադրութեան որ եւ է փորձ, վերապահուած է հեղինակին: Կը տեսնէք ի՞նչ արժէք ունի այս «հայկ. գեղարուեստի գործը»:

Եւ թաղէ թաղ շրջելով, հաւաքելով կիները իր գլխուն, չան քարոզը աւարտելէն վերջ, կը բաժնէ այս քարթերը, մէկ ֆրանք փոխարժէքով... յանուն «սուրբ խօսք»ի:

Եւ «առաքեալ»ը գիտէ սրտերը փափկցնել, դրամադրութիւններ արթնցնել մարդոց մէջ, խօսելով Գերմանիոյ մէջ, «յանուն Յիսուսի եւ Քրիստոսի» քաշած տառապանքներու եւ ընտանիքի եւ իր զաւակներու մասին:

Տեղ մը, երբ պէտք է հեռաւոր նըպատակ մը հետապնդել, մամոնայի ծայրը կը ցուցնէ, ուրիշ տեղ մըն ալ մամոնայ կը մուրայ: Մինչեւ հիմա ոչ Մարսէյլի առաջնորդը եւ ոչ ալ ես կամ ուրիշներ կրցանք հասկնալ թէ այս մարդը իսկապէս դրամ ունի՞ թէ ոչ: Որովհետեւ հակասութենէ հակասութիւն կը դիմէ: Մէկուն առասպելական գումարներու մասին կը խօսի, իսկ միւսին ալ կուլայ, կուլայ... փոխան քանի մը ֆրանքի:

Ո՞ր մէկն է ճիշդը: Առաջի՞նը թէ երկրորդը: Ըստ իս՝ երկրորդը:

Եթէ իսկապէս, առաջին կէտը իրականութիւն է, Պարոնիկեան պարտաւոր է հաշուետուութեան ենթարկուիլ: Որովհետեւ հաւաքուած դրամները անհատական հանգամանք չեն ներկայացներ, այլ հաւաքական: Հաւաքականութեան անունով է որ հանգանակուած են այդ բոլորը: Եւ ինք պարտաւոր է այդ հաւաքականութեան հաշուետու ըլլալու: Բայց թողունք հոս:

Պարոնիկեան, իր չան քարոզները աւելի ընդարձակելով, գրքոյկ մը վերածեր է, հինգ ֆրանք փոխարժէքով: Գիրքին խորագիրն ալ իրեն պէս արտառոց բան մըն է «Ստրուկ մը... բայց բազմաւոր եղաւ»:

Գիրքը տպուած է 1000 օրինակ, ընտանիքի մը նեղ շրջանակին համար միայն: Այդ ընտանիքին կը պատկանին ամէն անոնք որ վեց ամսուէ ի վեր ոչ միայն խուռնիրամ ունկնդրած են իր քարոզները, այլ եւ նուիրած են «համողումներով» եւ հաւատքի մեծ ընտանիք մը կը կազմեն:

Եւ գիրքին մէջ կան քանի մը նկարներ, ուր Տոքթ. Պարոնիկեան շրջապատուած է պատուական կիներէ եւ օրիորդներէ, իբրեւ «Տիրոջ նամակներ»:

Եւ հոգիտը չի մոռնար յիշատակել մեր «առաքելական դարաւոր եկեղեցւոյ տասնեակներով երկիւղ հաւատացեալները», որոնց բարեպաշտ եւ եղբայրական սիրոյ աչքերը, երջանկութեան եւ պարծանքի երկնալից ճառագայթներով առլի, վեց ամիսներ չարունակ, քարոզներուն հետեւեցան եւ իրենց աղօթքով եւ հայ անմեղ հաւատացեալի աշխարհածանօթ մաքուր հոգիով զինք հմայեցին, եւ առինքնելով նոր ուժ ներշնչեցին լքուած եւ յոգնաբեկ հոգիին, որ ճիշդ մէկ տարի բաժնուած սիրասուն զաւակներէն, այս հրաբխային գաղութի եւ օտար հիւրընկալ ափերու վրայ, Գեթսեմանիի նոր ժամեր ապրեցաւ»:

Եւ պարտք կը զգայ յիշել, «Տիրոջ մով սիրելի եղբայրներուն անունները որոնք ոչ մի զոհողութեան առջեւ կանգ առին, այս գրքոյկին հրատարակութիւնը առաջ տանելու, այն պահուն, երբ ես՝ կտրուած Գերմանիոյ իմ կեդրոնէն, նիւթական առժամեայ դժուարութեանց առջեւ կը գտնուէի, եւ կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով, փոխան տալու, ինչպէս 14 տարի մեր միւս գաղթավայրերուն մէջ ըրի, նոր ապրուստի եւ նոր գործի դաշտ գտնելու ծանր հոգը վրաս առած, կը թափառիմ, կարենալ վեր սկսելու համար ընդհատուած զոր ծխ շարունակութիւնը եւ ծրիաբար ծառայելու, ինչպէս մինչեւ այժմ, սիրած ցեղիս եւ պաշտելի եկեղեցիս»: (Ընդգծումները իմս են):

Եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ «Հայ Առաքելական», եկեղեցւոյ հաւատացեալներու երեք միութեանց, որոնք իր գրքոյկը «իրենց գիրքը» կոչելով «ամէնուն անձամբ կամ թղթատարով մատչելի ըրին եւ սով բաժնեկից եղան բոլորն ալ այն ամէն օրհնութեանց, որ Տիրոջ Տէրոջէն կը սպասէինք այս քարոզիս ընթերցողներուն համար»:

Կը տեսնէ՞ք թէ ինչ ձեւերով կը մօտենայ մարդուկը, իր ցնդաբանութիւնները արժեցնելու համար: Միայն մէկ մտահոգութիւն ունի,— դրա՛մ, դրա՛մ:

Տոքթ. Պարոնիկեան ինքն իրեն փրկիչ մը, կամ աւելի ճիշդը բարեկար գիչի մը հովիւ տուած՝ կ'ըսէ իր գրքոյկին 16րդ էջին մէջ.

— «Լոկ «բարեպաշտ» ըլլալ չիբաւեր, Աստուած աւելի կը պահանջէ մեզմէ, ով Հայեր: Անունով քրիստոնեայ ըլլալնուս համար է որ այս հալին հասանք»:

Վա՛յ ես քու խեղճիդ պատիր սիրեմ, խնչափառի քայլուածքով ածպարար: Եթէ 1910ին չփախէիր Վանէն, եթէ ճաշակէիր Թուրքին հարուածը, տարբեր պիտի խօսէիր անշուշտ:

Ցետոյ, կ'աղաղակէ անպատկառօրէն.

— «Հայ ժողովուրդ, մեղքի մէջ ապականած, հոտած տարր մը դարձած ես հիմա: Պիտի զգաստանա՞ս արդեօք: Դո՛ւն, ով բարեկամ, մոռցիր պահ մը կոչումդ, ըլլաս կղեր կամ աշխարհական, մոռցիր սեռդ, տարիքդ, աստիճանդ, մտաւորական թէ պարզ գործաւոր եւ լուռ ու մունջ ինքնամփոփման քայլ մը առէ եւ դիտէ ներսիդ ախտը եւ ինչ էչեր կը պահես ու կը կերակրես դեռ հոն:

«Տո՛ւր որ աւել մը ըլլամ ու մէջդ մտնեմ, մաքրելու սրտիդ եւ հոգիիդ աղտոտութիւնները: Տո՛ւր որ մտրակ ըլլամ, ներսդ մտնեմ, եւ հոգիէդ խարազանեմ մեղքի էշերը, փայփայուած աղաւնիները... տո՛ւր որ սուր մը ըլլամ ու սիրտդ խրեմ, որ հոգիիդ թոյնը թափի եւ պատուհան մը բացելով աստուածային լոյսը եւ երկնային արեգակը կաթի անոր խաւարին մէջ: Տո՛ւր որ բոց ըլլամ, հրեղէն սրբազան կրակ, վառեմ քեզ հոգիի կրակով, զտեմ մէջէդ մաքուր ոսկին, տամ լոյս ու զայն, որպէս նոյսազ փրկչին: Ա՜խ, տուր որ ոգի մը ըլլամ ու կողքիդ նստիմ, աչքերուդ մէջ նայելով սէրս փոխանցեմ եւ գիրկիս մէջ առնեմ քեզ «եղբայր իմ» կոչեմ: Տո՛ւր որ կարենամ «գաղթական Հայու» այդ դիրքէդ քեզ կրկին «արի արանց» հայ կազմեան գահին առաջնորդեմ»:

Բայց համբերութիւն, ընթերցող, տակաւին ի՜նչ գոհարներ կան հանուած իր «սրտի ախոռէն» որուն մէջ ոչ միայն էշեր կապուած են, այլեւ... կովեր, գոմէշներ եւ թունաւոր օձեր:

Եւ այս վիժուկը, պատաւական չեշտով մը, կ'ըսէ թէ, մանկութենէն իսկ ներշնչուած է Աստուծմով: Որովհետեւ, «հայրութեանները բացած, յուսաբարին եւ իւեւէն կը վազէ եղեր, որպէսզի եկեղեցիին ամբողջ խունկն ու ծուխը ծոցը լեցնելով, տանէր... մօրը, որ հոտոտէր զինք...

Եւ կը պատգամէ որ հայ եկեղեցին բարեկարգուի: Եւ «Լուսաւորչէ պետ ժառանգորդները» իրենց ձեռքերը տրամադրեն ժողովուրդին... որպէս դի համբուրեն: Կը զանգատի թէ «կրօնականները եկեղեցին թատրոնի վերածած են, եւ աջէն ձախէն հրամաններ կ'արձակեն, նոյնիսկ «առէք եւ կերէք ժամանակ»: Վա՜յ, որդամ դեղ պաշտելի եկեղեցիս»:

Ցետոյ կը զանգատի թէ հայ եկեղեցականը, կ'արբենայ, կը ծխէ, եւ ինք ըլլալով մաքրակենցաղ, կ'ուզէ հայ ժողովուրդին որ տայ վճիռ եւ հետեւի իրեն: Որպէսզի փրկուի այս «ճգնաժամային կացութենէն»:

Որպէսզի կարելի ըլլայ յրեւ պատկերացնել այս ապուշին ցաւերուն նիւրը, հատուած մը եւս:

Տոքթ. Պարոնիկեան սեւով ճերմակի վրայ կը գրէ.—

1) Երբ կ'արթննաս ձեռքերդ ծալա՞ծ կ'աղօթես, թէ այլուր կը տանիս:

2) Երբ կ'արթննաս, խորհուրդներդ տիրո՞ջ թէ այլ իրերու եւ անձերու մասին է:

3) Երբ վեր կ'ելլես արցունքո՞վ թէ շպարով կը լուացուիս:

4) Երբ կը հագուիս, հայելի՞ն թէ սուրբ գրքի էջերուն կը նայիս:

5) Երբ առաջին քայլերդ կ'առնես, ծունկի եկա՞ծ էիր թէ չար երգերով դուրս կ'ելլես:

6) Երբ գործի սկսիս, Աստուա՞ծ թէ ուժերդ կ'ոգեկոչես:

7) Երբ մարդոց հետ շփման գաս, Աստուա՞ծ թէ սատանան կը փառաւորուի:

8) Երբ ընտանիքիդ մէջ ես, անոնք քեզմէ Աստուծոյ հոտ կ'առնե՞ն:

9) Երբ անկողին մտնես, կ'աղօթես շնորհակալ կ'ըլլա՞ս (լաւ կ'ըլլայ որ ուրիշ բան մըն ալ հարցնէիր Տօքթօր:

Եւ անպատում զառանցանքները կը փռուին գիրքին մէկ ծայրէն միւսը:

Թ'ընես երեսին, անձրեւ կը կաթէ, եւ փառք կու տայ Աստուծոյ: Միայն մէկ բան ունի.

— «Ա՜խ անուշիկ եղբայրս, քննադատէ զիս, հալածէ, սակայն դուն քու առանձնասենեակիդ, իսկ ես ալ իմ խուցիս մէջ, պահ մը ծունկի դանք, ձեռքերնիս կուրծքերնիս վրայ դնենք, եւ խոստովանինք փրկչին»:

Ցաջորդով՝ բուն «Հայաստանեայներու Միութեան» մասին:

ՀՐԱՉԵԱՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՕՕՕՕ

Ապրիլ Տասնմէկին 19րդ տարեդարձը տօնուեցաւ Սելանիկի մէջ, տպաւորիչ սգահանդէսով մը:

Ազգային իշխանութիւնը նախաձեռնարկը եղաւ համազգային սուգի այս հանդիսութեանց:

Եկեղեցին մէջտեղականդնած էր մահարձը: Համայնքին անունով խոշոր ծաղկեպսակ մը զետեղուած էր անոր վրայ: Եկեղեցին ներսն ու դուրսը սեւերու մէջ առնուած էին: Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներէն խմբակ մը պատուի կեցած էր մահարձանին շուրջ որ ողողուած էր շքեղ կերոններու լոյսերով: Եկեղեցին ու շրջափակը կը յորդէր անմոռաց նահատակներուն յիշատակը յարգող խուռն բազմութեամբ մը:

Կրօնական արարողութիւններէն վերջ, յայտարարուեցաւ մէկ վայրկեան լռութիւն, որմէ յետոյ սկսաւ բուն սգահանդէսը:

Սելանիկի համայնքին կողմէ խօսեցաւ ընկեր Կ. Գէորգեան, որ նախ ներկայացուց աննախընթաց սպանդին ահաւորութիւնը, ցոյց տուաւ ոճրագործ Թուրքին չնական արարքները ամբողջ ցեղ մը բնաջնջելու իր հաւամարդկային ծրագրով. յուզիչ պատկերներ տուաւ նահատակ մտաւորականներու վերջին վայրկեաններէն. ապա ոգեկոչելով անոնց քաջ յիշատակը, հրաւիրեց պատրաստ ըլլալ վերջացնելու այն մեծ գործը որուն իրականացման ճամբուն վրայ ինկան մեր թանկագին մեռելները:

Ընկ. Տոքթ. Արամ Աբրահամեան խօսեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սելանիկի կազմին անունով: Գեղեցիկ փաստեր բերաւ հայ եւ օտար պատմութենէն, ցոյց տալով այն խոր յարգանքը զոր ունէին մեր նախնիքները եւ ունին օտարները իրենց մեռելներուն, մանաւանդ հայրենիքին համար զոհուած նահատակներուն հանդէպ: Ի վերջոյ ընկերը կոչ ըրաւ բոլորին, առանց խտրականութեան պաշտել հայ ցեղի մեծ նահատակները ու անոնց սրբագնացոյն խէժները:

Եղան օրուան պատշաճ գեղեցիկ արտասանութիւններ Ազգ. եւ Կիւլպէնկեան վարժարաններու աշակերտներուն կողմէ: Նորակազմ երգչախումբին մէջ ընդ մէջ երգած քաղցր ու տխուր խմբերգները ալ աւելի խոր ու տպաւորիչ կը դարձնէին սգատօնին վեհութիւնը:

⁂ Այս առթիւ պէտք է գրել նաեւ հետեւեալը:

Համազգային սգահանդէսի կատարման առթիւ, ծանօթ խառնիճաղանճին կողմէ թուղթ մը կը ղրկուի Ազգ. իշխանութեան, ազդարարելով անոր սգահանդէս չկատարել եկեղեցիին մէջ, հակառակ պարագային՝ «արիւնահեղութիւն պիտի ըլլէ»...

Ի պատիւ Ազգ. իշխանութեան պէտք ըսել թէ կարեւորութիւն չտուաւ սպառնալիքներուն ու սգահանդէսը կատարեց արժանավայել շուքով:

Սգահանդէսի ընթացքին, խառնաժամին մարդիկը համարձակութիւն իսկ չունեցան շշուկ մը հանելու:

Սգահանդէսէն վերջ իմացայ թէ ամբաստանողները քէն ըրած են եղեր նահատակներուն դէմ, Մալքեանի եւ Զօպանեանի փութացուցած հրամաններուն վրայ: Սգահանդէսի ընթացքին ոչ ոք իմացաւ անոնց քէն ըրած ըլլալը, որովհետեւ այդ ցեղուրացները այնքան արհամարհելի ու փոքրիկ են եւ քանակ ունին որ, ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուց անոնց «պոյքոթ»ին:

Համազգային սգահանդէսին դէմ պոյքոթ ընելու հրամանը կը մնայ անհասկնալի: Ցեղին ամէնէն արժէքաւոր մտաւորականներէն շատեր ողջակիզուեցան, որպէսզի ողջ մնացող Մալքեաններու եւ Զօպաններու կապուած լիրբեր, շշորթներ իրենց ձեռքը եղած բոլոր միջոցներով խաղեր խաղան ցեղային ամէն տեսակ սրբութիւններու դէմ: Օրուան պահանջն է այս պատեհապաշտ սո–ղուններու:

⁂ Նորընտիր ազգ. մարմինը կանոնաւորապէս կը շարունակէ իրեն յանձնուած պարտականութիւնը:

Պարտուած փոքրամասնութիւնը ամէն ստորնութեան դիմեց եւ կառավարութեան դուռներն ինկաւ, որպէսզի անոր բեկանումը ձեռք բերէ: Բայց ինչպէս բաց ճակատ ընտրութիւններուն մէջ ջախջախուեցան, նոյնպէս ալ կուսակալութեան մօտ անոնց դիմակը վար առնուեցաւ եւ անգամ մը եւս խայտառակուեցան: Տակաւին ժամանակը եկած չէ լոյս աշխարհ բերելու այն զզուելի արարքները, որոնք ի գործ դրուեցան ամէն տեսակ ստորնութեանց ընդունակ խմբակին կողմէ:

Հրապարակաւ ստոր ողորմելիները նոյն իսկ համարձակութիւնը ունեցան ընտրութիւնները բեկանուած յայտարարելու, յաջորդ օրը մեծ ախորժակով լցուելու համար դարբնուած սուտը:

Մարդիկ գիտէին որ սուտեր կը գրեն, բայց «բարձր քաղաքականութեան» կը վարեն, ազդեցութիւն գործելու համար կ'ընեն, հոգ չէ թէ մէկ օր վերջ մէջտեղ կը մնան:

Այժմ յուսահատ իրենց անյաջողութիւններէն, միջնորդներ գտած են պաղատելով որ երկու անուններ եւս աւելցուին Ազգ. իշխանութեան ներկայ կազմին վրայ, «յանուն զաղութի համերաշխութեան»:

Անրուժելի փարիսեցիներ, բանկաւ աթոռներու համար հոգի տուող ազգային ցեցեր, ինչո՞ւ փախան երբ ընտրութիւններէն առաջ հրաւէր ըստացան, յանուն համերաշխութեան միացեալ ցանկի մը շուրջ համաձայնելու համար: Փախան՝ որովհետեւ վստահ էին իրենց ջախջախիչ պարտութեան վրայ. մինչ այսօր պաղատագին կ'առաջարկեն երկու աթոռներ ալ իրենց շնորհել...

⁂ Հ. Բ. Ը. Միութեան կրթական քննիչներէն Պ. Մ. Նաթանեան մեր քաղաքն ալ հանդիպեցաւ: Եկած է Բարեգործականէն նպաստ ստացող վարժարաններըայցելել քննելու: Զենք գիտեր թէ մինչեւ հիմա ինչ ըրած է, լսեցինք միայն որ սուտերի պէս անցած է ազգային հաստատութիւններէն: Կը տեսնենք նաեւ որ Մալքեանի ազգականին՝ Սպարթալեանի հետ է ամէն օր, եւ ժամանակ կ'անցընէն միասին «Լիւքս Փալաս» պանդոկին մէջ:

⁂ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սելանիկի մասնաճիւղին տարեկան ողիմպիականը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ յունիս 3ի կիրակին: Աւարտելու վրայ են փորձ–մրցումները: Այս տարուան ողիմպիականին կը մասնակցին նաեւ Սելանիկի բոլոր հայ վարժարաններու աշակերտները: Այժմէն իսկ մեծ խանդավառութիւն ստեղծուած է տուներէ ներս: Մարզասէրները անհամբերութեամբ կը սպասեն ողիմպիականի թուականին:

⁂ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնումին 16րդ տարեդարձը արժանավայել շուքով պիտի տօնուի Սելանիկի մէջ, մօտաւոր կիրակի մը:

ՎԱՀԱԳՆ

ԿՈՉ ՀԱՅ–ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Վրաց Սահմանադրական իշխան Վաշնաձէի ճառը

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շաբաթ գիշեր, մայիս 28ի տօնակատարութեան առթիւ, հետեւեալ վրացերէն ճառը կարդաց իշխան Վաշնաձէ: (Հայերէնի թարգմանուեցաւ ընկեր Ա. Ջամալեանի կողմէ).—

«Ֆրանսայի վրացական գաղութին կողմէ հայրենակիցներուս հետ միասին եկած ենք ողջունելու ձեր —ինչպէս եւ մեզ համար — ամէնէն նուիրական ազգային մեծ տօնը:

Մեր ժողովուրդներու պատմութիւնը կը հաստատէ, թէ Հայերը եւ Վրացիները անցեալին մէջ միասին վարած են իրենց ազգային շարժումները եւ, չաղկապուած մշակոյթով ու ազգային նոյն ճակատագրով, միացեալ ուժերով պաշտպանած են իրենց անկախութիւնը բազմաթիւ թշնամիներէ: Շնորհիւ այդ միութեան, կովկասեան լեռներու եւ Արարատի ստորոտները հաստատուեցան հայկական եւ վրացական պետութիւններ, երկար դարերու ընթացքին դիմագրաւելով ամէն տեսակ թշնամիներու յարձակումներուն: Դժբախտաբար, ճակատագրի քմահաճոյքը մեզ իրարմէ զատեց, ինչ որ շատ սուղի նստաւ թէ՛ Հայաստանին եւ թէ Վրաստանին... Այդ օրերէն ի վեր, իւրաքանչիւրն առանձին պայքարելով, մեր երկիրները ատրճանաբար կորսնցուցին իրենց հողերը, դաւակները եւ անկախութիւնը: Այդ ողբերգութեան մէկ գործողութիւնը կատարուեցաւ մօտաւոր անցեալին մէջ, մեր աչքերուն առջեւ:

Օսմանցիներու եւ ցարերու կայսրութիւններու փլատակներէն յարութիւն առած հայկական եւ վրացական հանրապետութիւնները, չկարողանալով ընթանալ անցեալի շիտակ ուղիով, մէկը միւսին եռանդէն տարալեցան, իրենց հետ խորտակելով նաեւ կովկասեան միւս ժողովուրդներու անկախութիւնը...

Սիրելի դրացիներ, մի՞թէ ժամանակը չէ վերականգնելու մեր նախկին միութիւնը: Ներկայիս, երբ խոշոր դէպքերու առջեւ կը գտնուինք եւ մեր ժողովուրդներուն կը սպառնան աղէտալի վտանգներ, մի՞թէ ժամանակը չէ վերադառնալու դէպի մեր մեծ հայրերու աւանդութիւնները եւ միշտ միասին ըլլալու թէ մահուան եւ թէ կեանքի մէջ: Մենք, Վրացիներս կը կարծենք թէ ժամանակը եկած է: Ուրախ եւ գեղեցիկ մայիս ամիսը պէտք է որ ըլլայ մեր միութեան վերածընունդի գարունը եւ հիմք ունենալով կովկասեան միւս ժողովուրդներու հետ գործակցութեան սկզբունքը, շարունակենք մեր ընդհանուր պայքարը: Պէտք է շտապել: Ժամանակը մեզի հետ է, բայց մեզի չսպասեր:

Վրացական քաղաքական շրջանակներն անդառնալի կերպով կեցած են գործակցութեան եւ միութեան ճամբուն վրայ: Վերջին տարիներու ընթացքին, հայ եւ վրացի հայրենասէրները յամառօրէն կը ջանան վերականգնել հայ–վրացական ընդհ. ազգային քաղաքականութիւն մը որ օգտակար ըլլայ կովկասեան բոլոր ժողովուրդներուն:

Եւ այդ կը յաջողի: Որովհետեւ այդ կը թելադրեն մեր անցեալն ու ներկան, մեր գիտակցութիւնն ու սիրտը: Մեր այս ցանկութիւնը յայտնեցէք ձեր մեծ առաջնորդ Պ. Ահարոնեանին եւ թող միութեան գաղափարը անոր համար բուժիչ միջոց հանդիսանայ ոտքի ելլելու:

Ի դիմաց այս սրահին մէջ գտնուողներու, մեր ողջոյնները կը յղենք հրաշակերտ ու հերոսական հայ ժողովրդին:

Կեցցէ՛ Հայաստանը: Երկար տարիներ հայ ժողովրդին: (Բուռն ծափեր):

ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Ֆրանսայի ընկերվարական վարիչներէն Պ. Ռընոտէլ (անջատուած) գրած էր հետեւեալ նամակը:—

Սիրելի Պ. փոխ–նախագահ,

Ստացայ ձեր գեղեցիկ հրաւէրը՝ ներկայ գտնուելու Ազգ. Անկախութեան Տարեդարձի հանդէսին:

Վստահ չեմ թէ Փարիզ կրնամ գտնուիլ հանդէսին օրը: Աւելցնեմ նաեւ որ ստիպուած եմ խնայել ինծի, կ'ուզեմ որքան կարելի է հեռու մնալ գիշերային հանդէսներէ, որոնց կը հըրաւիրեն զիս:

Ուրեմն մի զարմանաք եթէ զիս չտեսնէք Հայաստանի անկախութեան յայտարարութեան ոգեկոչման հանդէսին: Գիտէք սակայն թէ չէ նուազած համակրանքս ինչպէս Հայոց անկախութեան, նոյնպէս մեր ընկերվարական ընկերներուն մասին, որոնք մասնակցած են այդ անկախութեան պայքարին:

Աւելորդ է ըսել թէ ձեր նամակը պիտի հաղորդեմ մեր կուսակցութեան կազմին եւ պիտի խնդրեմ մեր ընկերներէն, որպէսզի պաշտօնապէս մէկը նշանակեն՝ փոխանորդելու համար զիս ի հարկին: Պիտի հրաւիրեմ նոյնպէս ընկերներ, որ ներկայ ըլլան ձեր հանդէսին:

Հաճեցէք ընդունիլ, սիրելի փոխ–նախագահ, լաւագոյն զգացումներուս հաւաստիքը:

Փ. ՌԸՆՈՏԷԼ

Իսկ իրաւագէտ Պ. Պառլ, որ այնքան ձեռնհասօրէն վարեց Կրընոպլի ծանօթ դատը, գրկած էր հետեւեալ նամակը:—

Սիրելի պարոն, Հաճեցէք Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան հաղորդել իմ ջերմ շնորհակալութիւնս, որ հրաւիրեր էն զիս ներկայ գտնուելու, 26 Մայիսին, Ազգային Հանդէսին, կազմակերպուած ձեր երկրին անկախութեան յայտարարութեան 16րդ տարեդարձին առթիւ:

Ուրախ եմ ձերիններէն ըլլալուս համար: Երջանիկ պիտի ըլլայի ներկայ գտնուելով ձեր Հանդէսին եւ ձեզի յայտնելով թէ անկեղծօրէն եւ սիրտով ձեզի հետ եմ, թէ որքան կը բաժնեմ ձեր արդար յոյսերը:

Հաւատք ունեցէք ապագայի մասին, վասնզի վերջին խօսքը արդարութեանն է:

Սիրով ձերդ

Լ. ՊԱՐՊ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Դասախօսութիւն մը՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

oooo

ՎԱԼԱՆՍ, 26 մայիս (Յառաջ).— Վալանսի «Երիտ. ընկերվարականներու վարչութիւնը» դիմած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի կազմին, առաջարկելով մայիս 18ին իրենց ընդհ. անդամական ժողովին առջեւ դասախօսութիւն մը տալ Դաշնակցութեան ուղղութեան եւ գործունէութեան շուրջ:

Տեղական մարմինը նշանակեց ընկ. Ջաքարը, ինչպէս գրուած էր տեղական թերթերուն մէջ: Ժամը 9ին սըրահը լեցուած էր ֆրանսացի երիտասարդներով: Ներկայ էին նաեւ մեր կոմիտէի ընկերները եւ քանի մը բարեկամներ:

Երիտասարդ ընկերվարականներու նախագահը բանալով ժողովը, քանի մը խօսքով գովեց Դաշնակցութեան կազմը եւ խօսքը տուաւ մեր երիտասարդ ընկերոջ:

Ընկ. Ջաքար պարզեց հայ ժողովուրդի վիճակը նախքան կուսակցութիւններու գոյութիւնը: Պատմեց թէ ութսունական թուականներուն մեր երկրին շուրջը եւ մէջը կային ցեղախումբեր, Թուրքեր, Քիւրտեր, Թաթարներ եւ Չէրքէզներ, որոնք կ'արշաւէին քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, աւերակի վերածելով իրենց անցած վայրերը, յափշտակելով հայ գիւղացիին ինչքն ու պատիւը եւ շատ յաճախ փախցնելով հարսներ եւ աղջիկներ: Քրիստոնեայ Հայը Թուրք մուսուլմանին աչքին շատ աժան էր, կ'ընէր ինչ որ կը ցանկար: Այդ բոլոր բարբարոսութիւնները կը մնային անպատիժ, իսկ մեր ժողովուրդի դիմումներն ու աղերսանքները «ձայն բարբառոյ յանապատի»: Այս դժուարին պայմաններուն տակ էր որ ծնաւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը 1890 թուականին: Ու ընկերը պատմեց Դաշնակցութեան կատարած գործերը,— Խանասոր, Պանք Օթթոման, Սասունի կռիւներ: Յիշեց Կիլիկիոյ ջարդը, 1915ի եղեռնը, կամաւորները, Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի հերոսամարտը, Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումը եւ տապալումը եւ հայ ժողովուրդի տարագրութիւնը: Իբրեւ վերջին խօսք ընկերն ըսաւ.— «Երիտասարդ ընկերներ, եթէ բան մը որ մնայուն է եւ վեր՝ բոլոր հարստութիւններէ եւ վայելքներէ, այդ գաղափարական նուիրումն է, եւ ըրկարներուն օգնելու առաքինութիւնը: Աշխատեցէք միշտ բարձր բռնել ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան դրօշը»:

Տեղեկատու

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ooooo

Պ. Պօղոս Գորգիկեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Յակոբ Տէ–յիրմէնճեանի, Թէհրան:

Պ. Յակոբ Նիկողոսեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Յովհաննէս Թադէոսեանի, Թաւրիզ:

ՄԱՄՈՒԼ

«Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆՔ ԸՆԵԼ»

oooo

«Մշակ», Ֆրէզնոյի անկուսակցական թերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (4 մայիս).

— «Նորութիւն մը չեն Իտալիոյ պետական մարդոց Մերձաւոր Արեւելքի, Փոքր Ասիոյ եւ Սուրիոյ մասին սնուցած տենչանքները: Ատենը անգամ մը աւելի ուժգին եւ ցցուն ձեւով մէջտեղ կը դրուին անոնք փոթորկելով շահագրգռուող կողմերու ուղեղները: Իրաւունք ունին Թուրքերը սարսափելու փաշիստ Իտալիոյ սպառնալիքէն, կամ նետել փորձած ձեռնոցէն: Անոնք գիտեն թէ Մուսոլինիի Իտալիան Պալքաններ պզտիկ ու անզօր պետութեան մը հետ կարելի չէ բաղդատել, ոչ ալ անոր դէմ յոխորտալ: Խնդիր է թէ շարունակ մեծ պետութիւններու հակամարտութեան շնորհիւ իր գոյութիւնը պահող Թուրքիա, ինչպէ՞ս պիտի կրնայ դուրս գալ անելէ մը որուն ոչ տնտեսական, ոչ ալ զինուորական պատրաստութիւններն ունի:

Զինուորական եւ քաղաքական առաջնորդներու կարգին Իտալիա ունի մեծանուն բանաստեղծ զաւակ մը, տ'Անունցիօն: Ֆիւմէի հերոս տ'Անունցիոն, վերջերս կրկին խօսած է հայրենաշունչ եւ ռազմաշունչ ճառ մը որ զուգադիպելով վարչապետ Մուսոլինիի խօսած ճառին, այլ եւս տարակոյս չի թողուր թէ ինչ նպատակ կը հետապնդեն անոնք:

Եթէ վաղը նորանոր բռնկումներով պատերազմի հրդեհը ծաւալի Փոքր Ասիոյ, Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ եզերքներուն վրայ, ի՞նչ կը խորհինք ընել մենք որ հազար ու մէկ տանջանքներէ հրաշքով վերապրած 150,000է աւելի հսկայական գաղութ մը ունինք այդ կողմերը: Թուրքը իր ակռաները կը կրճտէ եւ բռունցք կ'ուզէ ցոյց տալ եւ իր զինուորականներուն հետ հասարակական ու ազգային գործիչներ, Աղա կիւնտիւզներ գործի կը լծուին գալիք փոթորիկը դիմագրաւելու համար:

Բախտորոշ այս օրերուն անշարժացած մնալը ոճիր է: Թէ ինչ կարելի է ընել օրհասական պայքարի մը պահուն՝ կը բաւէ աչքի առջեւ ունենալ ԱՆԴՐԱՆԻԿի հերոսական 6000 հոգինոց Հարուածող Զօրամասը, որ անհաւասար պայքարներու մէջ շանթահարեց Խալիլ, Նուրի եւ Վէհիպ փաշաներու պէս զինուորականներ, եւ ամիսներով կրցաւ տէր տիրական կանգնիլ իրեն հետեւող 250,000նոց հայ գաղթականութեան:

Ի՞նչ կ'ընենք մենք հիմա: Ի՞նչ կ'ընեն մեր միութիւնները, կազմակերպութիւնները, առաջնորդները, եւ քաղաքական ու յեղափոխական ամէն կարգի կուսակցութիւնները:

Դժբախտ օր մը՝ անիծապարտ եւ ոճրագործ ձեռքեր Նիւ Եորքի մէջ հայ արք. մը սպաննեցին եւ տակաւին չորս ու կէս ամիսներէ ի վեր ամէն բան մոռցած, եղբայր եղբօր դէմ, հայրը զաւկին, ու աղջիկը մօր դէմ կը կռուին, դէպի կազմալուծում եւ քայքայում առաջնորդելով սփիւռքի հայութիւնը:

Մեր թշնամին երբեք չպիտի կրնար նոյն իսկ նիւթական ու բարոյական անսահման զոհողութիւններով, կազմալուծել մեզ այնքան, որքան մենք ինքնակամ եւ ծրիաբար կ'ընենք ի հաշիւ իրեն:

Ե՞րբ վերջ պիտի գտնեն դազաղի մը շուրջ կազմակերպուած փարիսեցիական պարերը, եւ կոկորդիլոսի արցունքները եւ պատեհութիւն տան սփիւռքի հայութեան որ զբաղի իր գոյութեան կենսական հարցերով, դեռ հորիզոնը մթագնող ամպերու ետեւէն շանթը չփայլատակած»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

ooooo

1918 մայիս 22ին Թուրքերը գրաւեցին Համամլուի կայարանը:

1918 մայիս 22ին Թրքական բանակը քալեց Հայաստանի դէմ:

1918 մայիս 24ին տեղի ունեցաւ Ղարաքիլիսէի մեծ ճակատամարտը, պարտութեան մատնելով Թրքական բանակը:

1920 օգոստոս 10ին ստորագրուեցաւ Սէվրի դաշնագիրը:

1920 սեպտ. 24ին Թուրքերը առանց պատերազմ հրատարակելու՝ հինգ թեւերով յարձակեցան Հայաստանի վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԾԵՐՈՒԿ ՍԹԱՆՉԵԻ ԼՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

»»»··«««

Դէմքերուն արտայայտութիւնը որովհետեւ զուարթութիւն մը ունենալով մէկտեղ, տխրութենէն աւելի խորունկութիւն ունէր, միտքը ինկաւ երկայն ճերմակ մազերով ծերուկի մը պատմութիւնը, ուր մարդիկ, այր ու կին գերեզմանի մը մօտ նստած, լալու տեղ ուրախ բան մը ունէին, կը խնդային կարծես, իրարու նայած տեռեններին վրայ հաւկնալով մէկտեղ, ժամանակին հետ հասունցած կեանքի սամը կը ծաղրէին... այդ պատմութեան պէս բան մըն էր յիշած կեանքը, այդ խնդացող մարդոց դէմն էր ինք հիմա, հիմա անոնց պատմութիւնը աւելի լաւ կը հասկնար, ու խօսելու տեղ լռեց. որովհետեւ բաներ կան կեանքի մէջ, որոնք լռութեամբ կը բացատրուին, երբ,

— Սթանչեւ, ապաղակեց իր կինը, ու քայլ մը առնելով գրկեց զայն:

Համբուրած ատեն, կարծես քարէ պաղ արձան մը ունէր բազուկներուն մէջ:

Ո՞վ էին սա եկող գացողները, ո–րոնք արտմութիւն մը կը բերէին գուրգուրանքին: Այր ու կին, երիտասարդ ու ծեր, իրենց թաքուն վիշտերուն զուարթութիւնը կը պահէին: Իրենց սրտէն աւելի բան մըն էր ան, ու խօսած ատեններին կմախային ծաղրանքը կարծես կը փոխուէր դէմքերուն վրայ: Սթանչեւ կը հետեւէր անոնց իր աչքերով, անոնց իւրաքանչիւր շարժումին բան մը ըսել կ'ուզէր, բառ մը միայն: Անոնք իրեն պէս կեանքի վիշտերէն մէկը ունէին, ու թէեւ կը խնդային, բայց այդ խնդուքը կը նմանէր անդունդի մը արձագանգին:

Ցեռոյ, խորունկ երազէ մը սթափած կարծես, Սթանչեւ աթոռակին վրայ դրուած պտուղներուն ու ծաղիկներուն նայեցաւ: Ինք, ծաղիկներուն ու բոյսերուն մէջ ապրած, անոնց հեռապատկերը սրտին կուտար թէեւ թարմութիւն, բայց հիմակ տըղու մը չափ անզօր, ինք իր տէրը չէր, ծեր տղայ մըն էր, տեսակ մը հիւանդ... անոնք իր պարտէզէն քաղուած, իրենց թարմութիւնը կը պահէին դեռ, փայլուն, արիւնոտ մսի գնդիկներու ու թերթերու նման: Ինք շատ պատմութիւններ ունէր անոնց մասին, մէկը միւսէն գեղեցիկ: Իր կեանքը իր պարտէզով սկսած, անոր ամէն մէկ մասը, կեանքի մը ուժն ու տեւողութիւնը ունէր իրեն համար, իւրաքանչիւր ծառ իր սրտէն բան մը ունէր: Այս պահուս պտուղները եւ ծաղիկները աթոռակին վրայ, իր պարտէզը միտքը ինկած, դողդղին մը ունեցաւ սրտի: Սիրտը վեր ելած, ամէն բանէ վեր, նայեցաւ իր կնոջ, նայեցաւ իր հօրեղբօր, որոնք, դիմացը անկողնին մէջ երկնցած անշարժ հիւանդի մը խօսքը կ'ընէին ատենէ մը ի վեր: Այն ատեն քիչ մը սիրտ առած, ուրախութեան պէս բան մըն ալ դէմքերուն վրայ, նայեցան Սթանչեւի, քանի մը խօսք ընել ու զեցին, կրնար ըլլալ որ յանկարծ, վայրկեանի մը մէջ, սրտին ու լեզուին կապանքները քակուէին. երբ եւ ընկրկածի պէս ցնցում մը ունեցաւ Սթանչեւ ու հառաչեց.

— Կրիկո՛րի, Կրիկո՛րի, խե՜ղճ Կրիկորի...

Անոնք, իր դիմաց մէկ մէկ Կրիկո–րիներ, անոնց զուարթութիւնը չունէր արեւին պայծառութիւնը, խաւար մը կար հոն, դժուարին բան մը՝ հազար ճիգով բռնուած, ու փախաւ.

— Խե՜ղճ Կրիկորի...

Հոն, աթոռակին վրայ էին վարդերը... իր պարտէզին վարդենիները ափի խոշորութիւնով վարդեր կը բանային, կարմիր, ճերմակ, դեղին: Կարմիրը, տիրողը բոլոր գոյներուն, կը սիրէր խնծի պէս, ու ցնցուղը ձեռքը ամէն առտու, կ'ոռոգէր, հողը կը քրքրէր, բամպակ կը դարձնէր ... ո՞ւր էին այդ օրերը, երբ նոր հարսի պէս կարմրած կը նայէր պարտէզին, ու ամէն ծառի, ամէն մէկ բոյսի մէջ սրտէն լոյս մը կը դնէր. իր սիրտը կը դնէր անոնց մէջ: Այդ օրերը կը փնտռէր: Անոնք չկային բայց կ'ապրէին:

Ո՞ւր էին այդ օրերը:

Պատասխանը կ'եռար իր մէջ, կը պղպջար, սակայն բերանը չէր բացուեր, բառ մը ըսել ուզած ատեն, լռութիւն մը վիզը կը դատապարտէր լռութեան, ու ինք կը լսէր ակամայ, կը նայէր չորս դին օգնութիւն փնտռող մէկուն պէս: Այս պահուն իր շուրջ ամէն բան կը փոխուէր, աչքեր կային որոնք վիզը կը շանթէին, ուրիշներ դէմքի անորոշ արտայայտութիւն մը ունէին...

Պատերազմէն վերադարձին, այս լռութիւնը իր հետ քալած, ուր որ գնաց իր շուքին պէս մարմնին փակած, կ'ուժովնար, ամէն օր կարծես կը մեծնար, կը սաստկանար: Այս լռութիւնը իր սիրտն էր, այս լռութիւնը պատերազմի խենթութիւններէն ի վեր իր էութիւնն էր, անոր չափ անըմբռնելի...

Սթանչեւ մարմնի խորունկ ու խղդուած փոթորիկ մը զգաց վայրկենական: Ակռաները սեղմած կատաղօրէն, կարծես ըսել կ'ուզէր, ո՛չ, ոչ...

Այս պտուղները ու ծաղիկները իր պարտէզէն փրցուած էին, իր սիրտը կար անոնց մէջ, քանի կը նայէր, անոնք աղամանդի չափ կ'աղուորնային, իրենց մէջ լոյս մը բիւրեղի պէս կը քամուէր, արիւն կը դառնար, ու անուշ, պարտէզի հոտ մը քթին կը քսուէր, բոյրի սարսուռ մը կ'անցնէր մթնոլորտէն:

Օ՜հ, այդ օրերը...

Այն օրերուն երբ իր արտը կը հերկէր, կը ցանէր, կը քաղէր արեւին դիմաց, արեւին քրտինքի մէջ, յոգնիլ չէր գիտեր, կ'երգէր, կը պտտէր մէկ կը կանչածի նման. այդ օրերուն ամբողջ Պուլկարիան դաշտ իջած, աշխատանքի կէս մը կը մղէր, կեանքի մրցում մը, ու ձայները իրարու կը խառնուէին՝ արեւով կանանչացած ծովի մը ալիքներուն նման. աչքերուն մինչեւ առած տեղը որովհետեւ կանանչ, զմրուխտի պէս ջնարակուած, հովը անոնց կը քսէր ամէն դին եկող ձայները, ու ինք արօրը ձեռքը, երբ կը նայէր, կեանքը հոն, դիմացը շատ զօրաւոր, սրտին կը դպէր, իր հայրենիքը կը տեսնէր, ամբողջ Պուլկարիան, ու կ'երգէր մօրմէն սորված երգերէն մէկը, կը պտտէր սրտին խորէն, ու թեզանիքովը երեսի քրտինքը սրբած ատեն, աչքերը կը բացուէին աւելի խոշոր, ու կը տեսնէր արեւով բիւրեղցած կանանչներու հուրքը պլպլուն: Հայրենիքին սիրտն էր որ կարծես կը բաբախէր արեւին խառնուած...

Այդ օրերուն երջանիկ էր կ'ըսէ Սթանչեւ, ու մազոտ կուրծքը արեւին տուած, կ'աշխատէր ու կ'երգէր:

Հիմա ոչ կրնար աշխատիլ, ո՛չ կրնար երգել:

Ու արեւին կարօտը կը քաղէր:

Հիմակ աշխատութեան երազը մի–այն մնացած իր ներսը՝ հրդեհի մը մոխիրներուն նման տաք, հեռուէն կեանքին նայողանտարբերալի մը պէս անդնդացած ինք իր մէջ, կը մտածէր այն օրերուն, երբ իր ուժին տէրը, իր սրտէն բան մը կուտար իր հայրենիքին:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

հանդէպ անկեղծ գործակցութիւն, յանգելու համար ապահովութեանց կը - ճառման պայմանագրի մը: Դատելով զանազան արտայայտութիւններէ, երեւան կուգար որ Անգլիա եւ Գերմանիա կ'ուզեն Ֆրանսայի վրայ բեռցնել խորհրդաժողովին հաւանական ձախողման պատասխանատուութիւնը: Պ. Հէնտերսըն հետեւեալ հարցումը ուղղած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարին.— «Ի՞նչ կը խորհիք առաջարկել այսուհետեւ»: Պ. Պառթու պատասխանեց թէ իր տեսակէտը պարզած է Երեսփ. ժողովի ուրբաթ օրուան նիստին մէջ: Իսկ Անգլիոյ արտաքին նախարարը հետեւեալ յայտարարութիւնը ուղղած էր մամուլին.—«Հոս եկած ենք ձեռնունայն: Ֆրանսայի կ'իյնայ ծրագիր մը ներկայացնել»: Դիւանի նիստին մէջ, պատուիրակները խօսք չառին, սպասելով ընդհ. յանձնաժողովին: Երբ Հէնտերսըն դիտել տուաւ թէ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը չէ փոխուած խորհրդաժողովին աշխատանքներու ընդհատումէն ի վեր, Պ. Պառթու խօսք առնելով յայտարարեց.

— Ֆրանսայի դիրքը չէ փոխուած ոչ թէ աշխատանքներու ընդհատումէն, այլ խորհրդաժողովին բացումէն ի վեր: Գալով ապագային, զինաթափութեան խորհրդաժողովը, որքան ալ դժուար ըլլայ, պէտք չէ փակուած խնդիր մը համարուի: Պէտք է ճիգ մը փորձուի որպէսզի խորհրդաժողովը յաջող ելքի մը յանգի:

Երէկ, ընդհ. յանձնաժողովին առջեւ կարեւոր ճառեր խօսեցան Մ. Նահանգներու պատուիրակը, Պ. Լիթվինով եւ ուրիշներ:

Երկու օդանաւորդներ Նիւ Եորք իջան

Քոտոս եւ Ռոսի, ֆրանսացի երկու օդանաւորդները որոնք կիրակի առտու ժամը 5ին Փարիզէն ճամբայ ելած էին անընդհատ թռիչքով Սան Տիէկօ (Քալիֆորնիա) հասնելու համար, ստիպուեցան վար իջնել Նիւ Եորքի մէջ, Ֆլօյտ Պէննէթի կայանը, երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին: Բաւական վառելանիւթ ունէին, բայց օդի խանգարում մը նախատեսելով, հարկ դատեցին ընդհատել թռիչքը, որ տեւեց 38 ժամ եւ 28 վայրկեան: (Փարիզ - Նիւ Եորք հեռաւորութիւնն է 4821 քիլոմէթր): Ահագին բազմութիւն հաւաքուած էր կայանը, դիմաւորելու համար երկու արի օդանաւորդները: Միեւնոյնատեն մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին Քալիֆորնիոյ մէջ: Օդանաւը հազիւ վար իջած, ձայնարձակներ տեղաւորուեցան, որպէսզի ամէն կողմ տարածէին երկու օդանաւորդներուն պատմութիւնը, որոնք միեւնոյն ատեն Անգլերէնի կը թարգմանուէին:

Ֆրանսայի օդանաւային նախարարութիւնը անթելով հեռագրեց թէ հարիւրապետութեան աստիճան տրուած է Ռոսիի, իսկ պատուոյ Լեգէոնի հրամանատարութեան աստիճանը՝ Քոտոսի:

⁂ Նախապէս ալ, 1930 սեպտ. 1—2ին, երկու Ֆրանսացի օդանաւորդներ, Քոսթ եւ Պէլոնթ, Ատլանտեանը կտրած էին Փարիզէն Նիւ Եորք, 37 ժամ 17 վայրկեանէն:

Ուրիշ ֆրանսական օդանաւ մը, «Առք - ան - սիէլ» (Ծիրանի գօտի), որ մայիս 26ին չորս հոգիով ճամբայ ելած էր Փարիզէն Նաթալ, յաջողեցաւ կտրել հարաւային Ատլանտեանը, 16 ժամ 10 վայրկեանէն (3200 քիլոմէթր):

Մակեդոնական Տօնը արգիլուած

Պուլկարիոյ նոր կառավարութիւնը արգիլեց Մակեդոնացիներուն աւանդական տօնը, «Իլինտէն» (Ս. Եղիա), որ տարեդարձն է Թուրքիոյ դէմ կազմակերպուած ապստամբութեան մը Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ, Մակեդոնացիները ուզեցին ցոյց մը կատարել Սոֆիայի փողոցներուն մէջ, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց: Խռովութիւններ ծագեցան արքայական պալատի հրապարակին վրայ եւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Մինչ այս տօնը կը կատարուէր Սոֆիայի մէջ, Եուկոսլավիոյ Թագաւորը Սքոփիէի մէջ (Սկիւպ) կը նախագահէր հայրենասիրական հանդէսի մը, շեշտելով թէ հարաւային Սերպիան (Մակեդոնիա) ընդմիշտ կապուած է Եուկոսլավիոյ:

Դաւադրական գործեր Հալէպի մէջ

Գրած էինք թէ ռումբ մը պայթած է Հալէպի ծանօթ պանդոկին, Օթէլ Պառոնի մէջ:

Սուրիոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդեն այս մասին, միեւնոյն ատեն ուրիշ դէպք մը ծանուցանելով.—

Մայիս 19ի գիշերը, Օթէլ Պառոնի դրան առջեւ ռումբ մը պայթեցաւ: Այդ պահուն շրջակայ սրճարաններուն մէջ հաւաքուած բազմութիւնը, շուարումի մատնուած էր յանկարծական այս որոտումէն:

Ռումբը նետողները կառքով մը հասնելով Օթէլ Պառոնի առջեւ, ռումբը նետելէ վերջ, կը փախչին: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս սկսաւ քննութեան եւ հետապնդումի: Օթէլին շրջակաները գտնուողներէն մէկը կրցաւ սաւղել փախչող կառքին թիւը եւ ոստիկանութիւնը քիչ վերջ կրցաւ ձերբակալել կառապանը որ խոստովանեցաւ իրականութիւնը եւ յայտնեց ռմբաձիգներու անունը: Ոստիկանութիւնը յամառօրէն կը հետապնդէ փախստականները:

Սուրիոյ Հանր. նախագահն ու վարչապետը այդ գիշերը պիտի իջեւանէին Օթէլ Պարոն: Ազգայնականներու կողմէ կատարուած քաղաքական ցոյց մըն է եղածը:

Սուրիոյ հանրապետութեան նախագահի եւ վարչապետի Հալէպ հասած օրը (մայիս 20), կէս գիշերին երկրորդ ռումբ մըն ալ նետուեցաւ Հալէպի կուսակալ Նէպիհ պէյ Մարթինիի բնակարանին քով: Այնքան սոսկալի եղաւ որոտումը որ թաղին բոլոր տուներուն ապակիները ջարդ ու փշուր եղան եւ սարսափն ու իրարանցումը հասաւ գագաթնակէտին:

Ոստիկանական ուժեր ձերբակալեցին երիտասարդ մը: Խիստ քննութիւններ կը կատարուին երեւան հանելու համար այս մահափորձերու հեղինակները:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131, Fbg. du Templeի հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 83.0ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gareի սրահին մէջ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն մինչեւ առաւօտ

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ Չ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը, Օրիորդներ՝ Մ. Մարտիրոսեան, Պ. Գէորգեան եւ Պ. Գասէհճեան: Կ'արտասանեն՝ պարոններ Պարսամեան, Բօլատեան եւ ընկ. Բէնտիրեան:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք մուտք:

Առնել թիւ 1, 4, 5, 11, 41, 48 եւ 53 հանրակառքերը:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Լիոնի ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ խումբերուն կողմէ, եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 215, Rue Duguesclin

Կը նախագահէ Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. Ծով. Տէր Պետրոսեան, Օր. Մ. Օբէն (դաշնակ), ընկեր Ա. Մելքոնեան (ջութակ), Պ. Զ. Մուքոֆեան (կիթառ), Պ. Պ. Զանտեան եւ Կ. Գօլօմաննեան (երգ), ընկեր Լ. Ալէմեան, Պ. Միսաք - Միրզէ, Մարտիկ Պետանեան (արտասանութիւն):

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

Ծանօթ.— Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ ԺԱՄԸ 9.30ին Cinema Palace ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4ին «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Սգահանդէս ՄԻՔ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salle GÉOGRAPHIEի մէջ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ «Վարանդեանի դէմքը», Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ «Վարանդեանի հրապարակագրութիւնը», Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ «Վարանդեանի կեանքը»:

Տախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ ՅՈՒԼԻՍ 29ին:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՀԱԼԱԾ ՄԱՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ — Թարգ.Ժ. Մ.

Գարան շատ քիչ անգամ կը տեսնէինք. մեր մօտը չէր գար բնաւ: Կը վախնայինք որ անգլիական մարտանաւ մը կրնար բռնել մեզ կամ, երբ Ճիպրալթար հասանք, իշխանութիւնները կրնային վար դնել մեր նաւը: Եւ սակայն Գարան նախատեսած էր այդ բոլորը եւ խոշոր քանակութեամբ ածուխ առած էր՝ փոխուստի մը պարագային կէս ճամբան չմնալու համար:

Փոթորիկ ունեցանք Միջերկրականի մէջ, բայց առանց դէպքի մինչեւ Տուրացօ որ եւ է կարեւոր բան չպատահեցաւ: Ցամաք ելանք՝ ծպտուած, որովհետեւ, ըսաւ Գարան, անգլիական հիւպատոսը կրնար ձերբակալել մեզ: Թրքական տարազ հագանք՝ կինս քօղով մը ծածկեց դէմքը իսկ ես խիստ փէս մը դրի գլուխս եւ տժգոյն ու նիհար ըլլալով աննշմար անցայ փողոցներէն:

Գարայի բնակարանը կը գտնուի Տուրացոյէն տասնութը մղոն դէպի հարաւ - արեւելք՝ լեռնոտ ու ամայի շրջան մը, այնտեղ հասնելու համար ստիպուած էք կտրել ճահիճներ ու բարձրանալ ապառաժներու վրայ:

Պալատ մըն էր այդ բնակարանը. այնտեղէն ծովը կը տեսնուի, ինչպէս նաեւ Լինկուէթա հրուանդանը:

Ալպանական արիւնարբու ցեղ մը որ ոչ գութը կը ճանչնար, ո՛չ ալ խղճմտանքը, հաւատարիմ ծառաներն էին Գարային: Ցոյնը այնքան լաւ կը վարձատրէր զիրենք որ անոնցմէ կոզոպտուելու վախ չունէր. առանց գաւ, ատենը մէյ մը յարձակումներ կը սարքէր անոնց համար այս կամ այն գիւղին վրայ:

Պալատը արեւելեան ոճով շինուած էր: Սպիտակ սիւներով բակեր ունէր ան ինչպէս նաեւ զով եւ մութ սրահներ:

Երբ պալատին գլխաւոր դուռէն ներս մտանք, առաջին անգամ ըլլալով հասկցայ Գարայի կարեւորութիւնը: Բազմաթիւ ծառաներ կային այնտեղ բոլորն ալ արեւելքցի, քաղաքավար եւ հանդարտ:

Գարա մեզ առաջնորդեց իր յար — կարաժինը: Ընդարձակ սենեակ մըն էր անպատերուն եզերքը կային բազմոցներ, կարասիները ֆրանսական էին, իսկ գետինը կար պարսկական գորգ մը: Զմռնամ ըսել որ մեր ճամբորդութեան ամբողջ տեւողութեան Գարան շատ բարեկամական վերաբերում ցոյց տուաւ ինծի հանդէպ, իսկ կնոջս հանդէպ եղաւ բարեկամի մը չափ փափկանկատ ու քաղաքավար:

Հազիւ իր սենեակէն ներս մտած էինք երբ հարցուց ինծի թէ կ'ուզէի ինծի յատկացուած սենեակը տեսնել: Այո՛, պատասխանեցի:

Գարա ծափ մը զարկաւ ու Ալպանացի ծառայ մը ներս եկաւ վարագոյրին ետեւէն. Թուրքերէն լեզուով քանի մը բառեր ըսաւ անոր:

— Ձեզի պիտի առաջնորդէ, բացատրեց Գարա ինծի դառնալով:

Ծառային հետեւեցայ, բայց հազիւ վարագոյրներուն ետեւը անցած էի երբ չորս հոգի վրաս յարձակեցան, ուժով մը գետինը հրեցին զիս, աղտոտ փէս մը դրին բերանս եւ ոտքերս ու ձեռքերս կապեցին:

Անմիջապէս հասկցայ թէ դաւաճանի մը հետ էր գործս եւ խենթի պէս մտահոգուեցայ Կրէյսի մասին: Կատաղի ճիգ մը ըրի ազատելու համար, բայց չկրցայ դիմադրել երեք հոգիի ուժին: Քաշկռտելով տարին զիս նրբանցքէն եւ բաց դուռէ մը ներս նետեցին. պարապ սենեակ մըն էր: Կէս ժամ մնացի այդ վիճակին մէջ երբ սենեակս բերին Սալվօլիօ անունով տարիքոտ մարդ մը որ իտալացի էր կամ Յոյն: Մարդը անգլիերէն կը խօսէր. հասկցուց ինծի թէ պէտք է խելօք կենայի:

Ետոյ զիս տարին Գարայի սենեակը: Յոյնը բազկաթոռին մէջ նստած սիկարէթ կը ծխէր. իր դիմացը կեցած էր Կրէյսը որ փորձեց ինծի մօտենալ, բայց ալպանացի ծառան կոպտութեամբ ետ հրեց զայն:

— Պարոն Ճոն Լէքմըն, ըսաւ Գարան, մեծ յուսախաբութիւն մը պէտք ունենաք. ձեզի անհանգստացնող կարգ մը բաներ պիտի ըսեմ... Այդ վայրկեանին էր որ առաջին անգամ իմացայ թէ ներումս ստորագրուած էր եւ անմեղութիւնս ապացուցուած:

— Բաւական դժուարութիւն ունեցայ ձեզի բանտէն հանելու համար, շարունակեց Գարա, բայց իմ ծրագիրներս պէտք չէ ձախողին եւ նպատակ ունիմ չափէն աւելի անհանգստացնել ձեզի... Ձեզի կ'առնեմ երկու պատճառներով. նախ եւ առաջ՝ դուք առիք այն կինը զոր ես կ'ուզէի ունենալ. իմ խառնուածքս ունեցող մէկու մը համար ատիկա աններելի ոճիր մըն է. ես կինը չեմ ուզեր ո՛չ իբրեւ բարեկամ, ոչ ալ իբրեւ հաճոյքի առարկայ. ես մէկն եմ այն սակաւաթիւ մարդերէն որոնք ինքնաբաւ են... եւ սակայն այնպէս պատահեցաւ որ ես ուզեցի ձեր կինը եւ անիկա մերժեց զիս եւ հաւանաբար նախընտրեց ձեզ ... Թերեւս կը խորհիք հիմա որ ես վրէժս լուծելու համար հարկէ՛ս պիտի դնեմ զայն. ո՛չ այդ տեսակ փափաք ունիմ, ոչ ալ նպատակ... Սեւ Ցոյնը ձեզի պէս ողորմելիներուն փշրանքներովը գոհացող մարդ չէ... Երկուքդ ալ հաւասարապէս կ'առնեմ եւ երկուքիդ համար ալ պատրաստած եմ փորձանք մը՝ շատ աւելի զարհուրելի քան այն՝ զոր ձեր առաձգական երեւակայութիւնը կրնայ երբ եւ իցէ յղանալ ... կը հասկնա՞ք, հարցուց ինծի դառնալով: Պատասխան չտուի, չի համարձակեցայ, կնոջս նայիլ:

— Տիկի՛ն, կարծեմ կը սիրէք ձեր ամուսինը, շարունակեց Գարա. ձեր սէրը խիստ փորձի մը պիտի ենթարկուի... Պիտի տեսնէք զինքը քայքայուած վիճակի մէջ... պիտի տեսնէք որ անիկա պիտի չարչարուի ա... նասունի մը պէս. ո՛չ ուրախութիւն պիտի ունենաք այլ եւս, ո՛չ ալ մտքի հանդարտութիւն... այս վայրկեանէն սկսեալ դուք երկուքդ ալ իմ գերիներս էք, գերիներէս ալ վար էք...

Գարա ծափ զարկաւ նորէն: Տեսակցութիւնը աւարտած էր:

Այդ վայրկեանէն յետոյ Կրէյսը մէկ անգամ միայն տեսայ:

(Շար.)

Կարեւոր վրիպակ.— Ընկեր Վ. Փափազեանի երէկուան յօդուածին մէջ, ա. սիւնակ վարէն վեր 32րդ տող «վարանի» — պիտի ըլլայ «ԶՎԱՐԱՆԻ»:

:::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :=: R. — Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՅԻՍ
JEUDI 31 Mai 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2509 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԵՍ ԱՒԵԼԻ ԱՐԱԳ ԿԸ ՎԱԶԵՄ...»

»»»· ·«««

Մանկակա՞ն թէ հայկական կոչենք տասը տարեկան մանուկի մը այս արտայայտութիւնը:

Արաբական թերթի մը խմբագիրն է որ կը պատմէ աշխահար: (Տես Գ. էջ):

Խմբագիրը Պէյրութի փողոցներուն մէջ կը հանդիպի տասը տարեկան հայ տղու մը, որ թռուցիկներ կը ցրուէր: Կը հետաքրքրուի եւ կ'իմանայ որ կարմիր թռուցիկներ են:

Ու կը սկսի հարց – պատասխանի մը.

— «Ո՞վ տուաւ քեզի այս թռուցիկները: — Ցակոբ անուն Հայ մը ինծի մէկ ոսկի տուաւ եւ բսաւ որ ցրուեմ: Ասոնք լմնցնելէ վերջը խոստացաւ մէկ ոսկի եւս տալ: — Գիտե՞ս ի՛նչ է գրուած այս թռուցիկներուն մէջ: — Ոչ, ես գրել – կարդալ չեմ գիտեր: — Ուրեմն մտիկ ըրէ, ասոնց մէջ գէշ բաներ գրուած են. ոստիկանները կը բռնեն քեզ: — Չեն կրնար. որովհետեւ ես անոնցմէ աւելի արագ կը վազեմ»:

Նոյն հարցումը՝ անգամ մըն ալ.— Մանկակա՞ն է այս արտայայտութիւնը թէ հայկական:

Եւ կամ, ողբերգութի՞ւն թէ զաւեշտ:

Ամէն պարագայի մէջ, խորապէս արտայայտիչ է պատկերը, իբրեւ հոգեբանական ախտանիշ մը:

Անշուշտ մանկական է տղեկին յոխորտանքը.

— «Չեն կրնար, որովհետեւ ես անոնցմէ աւելի արագ կը վազեմ»:

Բայց, եթէ այդ խօսքը առնենք փոխաբերաբար, կապելով մեր բովանդակ պատմութեան հետ, ցեղային՝ հայկական գիծ մը չե՞նք տեսներ անոր մէջ:

«Աւելի արագ վազել»ու ի՛նչ հրաշապատում էջեր կը ներկայացնէ մեր դարաւոր պատմութիւնը...

Քրիստոնեա՛յ էինք,— եւ ամէնէն արագը վազեցինք: Այնքան արագ որ ուրիշները չկարենան հասնիլ: Եւ յաճախ չհասան:

Կրնա՞ք համրել մեր ժամերն ու վանքերը, դարերու ընթացքին եւ բոլոր հայաբնակ վայրերուն մէջ: Նոյնիսկ հայրենիքէն դուրս:

Ցետոյ դարձանք ուսումնական, վազելով սրընթաց, ուրիշները գետնէն կարելով:

Արագ – արագ վազելով, հետզհետէ եղանք ոչ միայն ախոյեաններ արեւմուտքին, այլ եւ յառաջապահները բոլոր միջազգային շարժումներուն:

Գիւղացի եւ աշխատաւոր ժողովուրդ, անշուշտ պիտի հետաքրքրուէինք այդ շարժումներով:

Բայց, մեր վազքը թափ կ'առնէր ոչ թէ աշխատանքի եւ աշխատաւորի շահերու պաշտպանութենէն, արդար դատի մը գիտակցութենէն, այլ... արուեստը արուեստին համար:

Քննեցէք միայն ժամանակակից պատմութիւնը, եւ բողոքեցէք, եթէ կը սխալինք:

Շատ հեռուները չերթալու համար, սկսինք 1921էն:

Կրնա՞ք ընդել թէ՝ միջազգային ճակատի ամէնէն արագ վազողները մենք չենք, Ռուսաստանի ամծայրածիր տափաստաններէն մինչեւ եւրոպական եւ ամերիկեան պողոտաներուն վրայ:

Բազմաթիւ հալածական ժողովուրդներ ակամայ խոնարհեցան կարմիր դրօշին առջեւ:

Այդ ժողովուրդներէն շատ – շատերը նոյն դրօշը համարեցին պատեհութիւն մը՝ յառաջ տանելու համար իրենց սեփական քաղաքականութիւնը:

Միայն մենք ենք որ վազեցինք սրարշաւ, որպէսզի մնանք առաքելական եւ ուղղափառ,— ինչպէս քրիստոնէութեան մէջ:

Հանգուցեալ Միասնիկեանն անգամ պարտք սեպեց ազդարարել՝ թէ ռուսական կարմիր գօտին կը խեղդէ մեզ:

Ի՛նչ նախապաշարում,— եթէ մենք չըլլանք, ռուսական կարմիր գօտին կ'իյնայ մուժիկին մէջքէն իսկ...

Բազմաթիւ օտար դէմքեր, միջազգային հեղինակութիւններ համակրելով հանդերձ համայնավարական շարժումին, եւ գործնապէս ծառայելէ յետոյ անոր, կանգ առին տեղ մը: Ուրիշներ ալ կռնակ դարձուցին, որովհետեւ մարդիկ բուն շարժումը վերածեր էին մոնկոլեան բարբարոսութեան մը:

Իսկ մենք շնչասպառ կը վազենք ճակատի առաջին գիծերուն վրայ, առանց ետ – առաջ կամ աջ ու ձախ նայելու: Առանց շունչ առնելու հանդրուանէ հանդրուան, ինչպէս կ'ընեն մրցանիչ կոտրելու սահմանուած մարզիկներն անգամ:

Ո՛չ, ո՛չ. մանուկ մը չէ որ կը խօսի տասը տարեկան տղուն բերնով:

Թող չվիրաւորուի մեր ազգային գիւրազգածութիւնը, եթէ ըսենք թէ՝ «ցեղին ձայն»ն է որ կը խօսի այստեղ ալ:

— «Չե՛ն կրնար, որովհետեւ ես անոնցմէ աւելի արագ կը վազեմ»:

Այո՛, տղա՛ս. վազէ՛, վազէ, եւ միշտ աւելի արագ, մինչեւ որ ոչ թէ ոստիկանին ձեռքը իյնաս, այլ շունչդ կտրի, լեղիդ փրթի, ոտքդ քարի մը զարնուի կամ իյնաս փոսի մը մէջ:

Չէ՞ որ այդպէս կ'ընթանայ մեր ազգային կեանքն ալ, դարերէ ի վեր: Մանաւանդ այսօր:

Դուն հարազատ զաւակն ես ժողովուրդի մը, որ կոչո՛ւմն ունի ուրիշներէն աւելի արագ վազելու, բոլոր ճակատներուն վրայ, մոռնալով ինքզինքը, միջավայրը, իրականութիւնը, երէկը, այսօրը, վաղը եւ մնացեալը:

Դուն այդ մէկ խօսքովդ իսկ դաս մը տուած եղար արար խմբագրին, որ դեռ չի գիտեր թէ մենք անհասանելի եւ անգերազանցելի ենք, երբ կարգը վազելու գայ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ԹԱՂՈՒԻ...

»»»· ·«««

Մ. Նահանգները չէզոք՝ պատերազմի դէմ

—·—

ԼԻԹՎԻՆՈՎ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՁԱԽՈՂԱԾ ՆԿԱՏԵԼ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս գրած էինք, մայիս 29ին գումարուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին ընդհանուր յանձնաժողովը: Առաջին ճառերը խօսեցան Պ. Նորման Տէյվիս, Մ. Նահանգներու լիազօր ներկայացուցիչը եւ Պ. Լիթվինով՝ Խ. Միութեան պատուիրակը: Երկու ճառերն ալ ուշագրաւ էին, տարբեր տեսակէտներով:

Մ. Նահանգներու պատուիրակը պարզելով իր երկրին քաղաքականութիւնը, առաջարկեց խիստ հսկողութեան ենթարկել զէնքի շինութիւնն ու վաճառումը եւ վերադառնալ 1933 յունիս 8ի անգլիական ծրագրին, զայն հիմ բռնելով զինաթափութեան պայմանագրի մը համար: Դիտել տուաւ թէ «Դժբախտաբար Եւրոպայի մէջ որոշ ձգտում մը կը տեսնուի դէպի քաղաքական հին ուղիները, եւ միեւնոյն ատեն տեղի կ'ունենայ անարգել զինարշաւ մը որ եթէ շարունակուի, պիտի վերստեղծէ մեծ պատերազմին նախընթաց պայմանները»: Ցետոյ շարունակեց.

— «Նախագահ Ռուզվէլթ արտօնած է զիս Մ. Նահանգներու դիրքը եւ քաղաքականութիւնը ամփոփել այսպէս.— Մենք պատրաստ ենք ամէն գործնական միջոցով գործակցելու այն ջանքերուն որ կը թափուին ձեռք բերելու համար ընդհանուր զինաթափութիւն մը եւ այսպէս օգնելու աշխարհի ընդհանուր խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան: Պատրաստ ենք նաեւ զինաթափութեան ընդհանուր պայմանագրի մը առթիւ բանակցելու ոչ - յարձակման համաշխարհային դաշինքի մը համար եւ միանալու ուրիշ ազգերու՝ խորհրդակցաբար լուծելու համար այն միջազգային խնդիրները որ կը ծագին մեր ստորագրած դաշինքներէն: Բայց, Մ. Նահանգները չպիտի մասնակցին եւրոպական քաղաքական բանակցութեանց եւ կարգադրութեանց եւ չպիտի ստանձնեն որ եւ է յանձնառութիւն որ կը պարտադրէ իրենց զինեալ ուժերը տրամադրել որ եւ է վէճի կարգադրութեան համար: Մ. Նահանգներու քաղաքականութիւնն է հեռու մնալ պատերազմէ, բայց ամէն կարելի միջոց փորձել պատերազմը ջնջելու կամ խափանելու համար: Մ. Նահանգներու ժողովուրդը վրդովուած է ռազմանիւթերու արտադրութեան եւ վաճառման չարիքներէն: Իմ կառավարութիւնս պատրաստ է գործակցելու, որպէսզի խափանուի այդ չարիքը: Հետեւաբար, վերադառնանք մեր բանակցութեանց այն վերջին շրջանին երբ համաձայնութիւն մը գոյացաւ. այսինքն անցեալ տարուան յունիս 8ի անգլիական ծրագրին, որ իբրեւ ապագայ պայմանագրի հիմք ընդունուեցաւ բոլոր ազգերուն կողմէ, մէջն ըլլալով Գերմանիան:

Մոսկուա բոլորովին ուրիշ բան կ'առաջարկէ

Պ. Լիթվինով իր ճառը սկսաւ շեշտելով դրամատիրական աշխարհին կատարեալ ձախողումը՝ զինաթափութեան հարցին մէջ: Անշուշտ ձախողման պատճառը այն է որ դրամատիրական աշխարհը մտիկ չըրաւ խորհրդային առաջարկները (բացարձակ զինաթափութիւն, փճացնելով բոլոր զէնքերը, զինարանները, բանակները, տորմիղները եւն.): Իր ճառի սկիզբը քարեր սահեցնելով Գերմանիոյ դէմ, Մոսկուայի ներկայացուցիչը շարունակեց.

— «Քննուած հարցերէն ոչ մէկը թանձրացեալ որոշման մը յանգեցաւ. նոյնիսկ չգտնուեցաւ տեւական բանաձեւ մը որ ստացած ըլլար բոլոր պատուիրակութեանց հաւանութիւնը: Այս պայմաններուն մէջ, քաղաքականօրէն աւելի պարկեշտ եւ արի բան մը չէ՞ր պիտի ըլլար խոստովանիլ թէ միջազգային կեանքը եւ մասնաւորապէս վերջերս կարգ մը երկիրներու մէջ պատահած քաղաքական դէպքերը թոյլ չտուին որ խորհրդաժողովը հասնի իր ուղղակի նպատակին, զինաթափութեան պայմանագիր մը կազմելով: Ահա թէ ինչու ստիպուած ենք հաստատել թէ յայտնապէս անօգուտ է այս վիճաբանութիւնը զինաթափութեան մասին, քանի որ չկայ բոլորին կողմէ ընդունելի առաջարկ մը: Կրնա՞ք պահանջել որ վիճաբանինք վիճաբանութեան սիրոյն կամ աղօթքներ ուղղենք դէպի երկինք, զինաթափութեան համար: Որքան ալ անհաճոյ ըլլայ, մենք չենք փակել մեր աչքերը եւ անհրաժեշտ է փակել բուն իսկ խորհրդաժողովը: Ես կ'առաջարկեմ աւելի լայն ծրագիր մը — այս խորհրդաժողովը վերածել մնայուն ժողովի մը, որուն պաշտօնն ըլլայ ամէն կարելի միջոցով ամրապնդել բոլոր պետութեանց ապահովութիւնը եւ աշխարհի խաղաղութիւնը: Ուրիշ խօսքով, կ'առաջարկեմ խորհրդաժողովը վերածել խաղաղութեան մնայուն համաժողովի մը, որ պիտի գումարուի կանոնաւորապէս: Մինչեւ հիմա խաղաղութեան խորհրդաժողովները մեծ մասով հրաւիրուած են պատերազմներու վերջաւորութեան եւ իրենց պաշտօնն եղած է բաժնել աւարները: Իմ առաջարկած ժողովս պիտի գումարուի պատերազմը խափանելու եւ անոր ահաւոր հետեւանքները կանխելու համար: Ան պիտի մշակէ եւ պիտի կատարելագործէ միջոցները՝ ամրապնդելու համար ապահովութիւնը: Ան պիտի պատասխանէ պատերազմի ազդարարութիւններուն եւ վտանգուած երկիրներու փրկութեան կանչերուն, օգնութիւն հասցնելով բարոյապէս, նիւթապէս կամ ուրիշ միջոցներով»:

Այս առաջարկը տարօրինակ տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ: Մասնաւորապէս Ֆրանսա կը վախնայ որ առաջարկուած մնայուն խորհրդաժողովը մրցակից ուժ մը դառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան գլխուն վերեւ, եթէ ոչ անոր դէմ:

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները խօսեցան երէկ, չորեքշաբթի:

Արաբական կռիւները վերսկսան

Լոնտոն հասած հեռագիրներ կ'ըսեն թէ Իպն Սէուտ իր բանակին հրամայած է քալել Եմէնի մայրաքաղաքին վրայ: Ցարձակողականը պիտի սկսէր երեքշաբթի օր: Հիճազի բանակը յառաջ կը խաղայ երեք թեւերով:

Տարտանէլի վերազինման խնդիրը

Պաշտօնապէս կը հաստատուի Թէվֆիք Րիւշտի պէյ պաշտօն ստացած է խնդրագիր մը յանձնել Ազգերու Դաշնակցութեան, որպէսզի արտօնութիւն տրուի վերազինելու Տարտանէլի նեղուցը: Առ այժմ չպիտի յուզուի Թրակիոյ սահմանագլուխի ամրացման խնդիրը, որպէսզի վէճ չծագի Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ հետ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՆԱԽ ԵՒ ԱՌԱՋ...»

»»»·«««

Հեռաւոր Պարսկաստանի մէջ ունինք շրջան մը, Արաղ, 16,000 գիւղացիներով:

Աչքէ հեռու, սրտէ հեռու այս շրջանին եկեղեցական վարչութիւնը (Սուլթանապատ) անցեալ տարի աշնան հրատարակեց փաստացի տեղեկագիր մը, որ կը պարզէ հետեւեալ իրողութիւնները.—

1. Արաղի շրջանի չորս գաւառներու վաթսուն գիւղերուն մէջ կ'ապրին 16 հազար 168 Հայեր:

2. Այս համրանքը ունի 52 եկեղեցի եւ ՏԱՍԸ դպրոցական կիսաւեր շէնքեր:

3. Ընդհանուր բնակչութեան միայն հարիւրին 15ը, իսկ իգական սեռին միայն հարիւրին 0.67ը (հազիւ 50 կին) կարդալ - գրել գիտեն:

4. Միջին հաշուով ՉՈՐՍ ՀԱԶԱՐ հայ աշակերտներ «կրթութեան ծարաւով են պապակւում եւ միաժամանակ ենթակայ են ազգայնօրէն եւ բարոյապէս կորչելու վտանգին»:

5. Անհրաժեշտ է ունենալ առնուազն ԵՐԵՍՈՒՆ դպրոց այս վաթսուն գիւղերուն մէջ:

6. Այդ գործը գլուխ հանելու համար պէտք է վճարել ուսուցչական թոշակներ, կառուցանել համեստ շէնքեր, ապահովել գրենական պիտոյք, դասագիրք եւն.:

7. Միայն այս ծախքերը գոցելու համար անհրաժեշտ է արտաքին օգնութիւն տարեկան իբր 40,000 րիալ (մօտ 40,000 ֆրանք):

8. Գիւղացին թերեւս կարենայ տալ 25,000 յիալ. իսկ եկեղեցական վարչութիւնը՝ 10,000: (Արտասահմանի 40,000 նպաստով՝ համագումար 75 հազար րիալ, իբրեւ համեստ նախահաշիւ):

Եկեղեցական վարչութիւնը այս տեղեկագիր — կոչէն օրինակ մըն ալ կը փութացնէ բարեգործականին, խնդրելով որ բարեհաճին օգնութեան հասնիլ:

Ի՞նչ կ'ուզէք որ պատասխանէ Բարեգործականի վարիչ - պատուիրակը, որ միեւնոյն ատեն «անցեալ կատարեալ» բանաստեղծ է:

Վճռապէս մերժելով ո՛ր եւ է նիւթական աջակցութիւն, վահան Մալէզեան կը գրէ.

— «ՆԱԽ ԵՒ ԱՌԱՋ պէտք է որ Սուլթանապատի հայութիւնը իր համաքրանքն ու օժանդակութիւնը ցոյց տայ Հ. Բ. Ը. Միութեան, հետեւելով Թէհրանէն տրուած բարձր օրինակին, որպէսզի փոխադարձաբար օգնութեան հարցին կարելի ըլլայ ուշադրութիւն ընծայել»:

Տեղեկանալով այս իրեշային հոգեբանութեան, որ պիտի կարմրցնէր յետին «չէրչի»ն, չէ՞ք աղաղակեր ինծի հետ.

— Բարեգործական ընկերութի՞ւն է այս թէ էնաֆական միութիւն:

Տասնըվեց հազար գիւղացիներու չորս հազար զաւակները մէկ պորտաբոյծ եւ դաւադիր Մալէզեա՞ն ալ չեն արժեր, երբ գիտենք որ անոր թոշակին կէսն իսկ պիտի բաւէր բոլորը մէկ փրկելու:

Ո՞վ պիտի պատասխանէ այս հարցումին,— հայկական կեանքէն «պէլիապէր» Զարեհ պէ՞յը, թէ ձախողած փաստաբանին նոյնքան ձախաւեր հովանաւորը, Աղաթօն պէյ:

ՎԱՀԷ

Թուրք-Յոյն բարեկամութիւնը

»»»· ·«««

«ԵՐԿՈՒ ԱԶԳԵՐՈՒՆ ՁՈՒԼՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ Է»

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը ընդունեց այն օրինագիծը որուն համաձայն Յունաստանի երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի անդամները Թուրք երեսփոխաններու նման ձրի պիտի ճամբորդեն Թուրքիոյ պետական երկաթուղիներով:

Օրինագծին առաջարկ գրութեան մէջ կ'ըսուի.— «Այսօր Թուրք եւ Հելլէն ազգին պատկանող ամէն անհատ այն անխախտ հաւատքը ունի թէ երկու ազգերուն քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութիւնները միախառնուելով պէտք է ձուլուին: Երկու ազգերուն պետերն ալ այս ձուլումի ճամբուն վրայ ոչ մէկ արգելք չձգելու համար կ'աշխատին եւ կ'առաջանան»:

Օրինագծի վիճաբանութեան միջոցին, Գոճաէլիի երեսփոխան Սըրրը պէյ ըսաւ. «Այս բարեկամութեան ստացած ձեւն ու արժէքը այնքան բարձր են որ պատմութիւնն ալ շուարած է: Ամէն մարդ եւ պատմութիւնն ալ գիտնալու են որ երկու ազգերուն ձուլումը այսօր կատարուած իրողութիւն մըն է: Այս պատճառով է որ երկու ազգերու ներկայացուցիչները իրենց երկիրներուն մէջ եղածի նման պիտի կարենան ճամբորդել երկու երկիրներուն մէջ: Թուրքեւհելլէն բարեկամութիւնը քաղաքակրթութեան եւ խաղաղութեան ճամբուն վրայ նետուած գործ մըն է որուն արդիւնքներէն ոչ միայն Թուրք եւ Հելլէն ազգերը, այլ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը պիտի օգտուի»:

Տուրքերու բարեփոխման օրինագիծը

—·—

ԿԱՐԵՒՈՐ ԶԵՂՋԵՐ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ

Նախարարական խորհուրդը առջի օր վաւերացուց տուրքերու բարեփոխման օրինագիծը: Ահա գլխաւոր տրամադրութիւնները.— Եկամուտի ընդհանուր տուրքը պիտի գեղչուի մէկ երրորդ համեմատութեամբ, հարիւրին 36.3էն իջնելով 24ի: Թոշակներու եւ աշխատավարձի վրայ հաստատուած ատենական տուրքը (էնփօ սէտիւլէռ) հարիւրին 10էն պիտի իջնէ 6ի, իսկ հարիւրին 6էն 3ի՝ 20.000էն վար թոշակներու համար: Տասը հազարէն վար թոշակները տուրքէ ազատ պիտի ըլլան: Ճարտարարուեստական եւ առեւտրական շահերու տուրքը հարիւրին 15էն պիտի իջնէ 12ի: Առեւտրական եւ արհեստակցական արտօնագրի համեմատական տուրքը պիտի ջնջուի, պայմանաւ որ համապատասխան հասոյթներ գտնուին համայնքներու եւ նահանգներու մէջ: Պիտի ջնջուին նաեւ պերճանքի առարկաներու տուրքերը: Կալուածական տուրքը (շինուած թէ ոչ) պիտի իջնէ հարիւրին 16էն 12ի: Պիտի ջնջուի հողագործական շահերու տուրքը եւն.:

Թուրքիա նոր տուրքեր կը հաստատէ օդային ուժը աւելցնելու համար

Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովի խառն յանձնաժողովը մայիս 24ին գումարուելով, շարունակեց նոր տուրքերու օրինագծին քննութիւնը:

Շարժուն հարստութեան տուրքի օրինագծին համաձայն, հարիւրին մէկ համեմատութեամբ տուրք պիտի առնուի բաժնեթուղթերու եւ պարտաթուղթերու տոկոսներէն: Այս տուրքը պիտի վճարեն ելմտական հաստատութիւնները, գեղչելով արժեթուղթերու տէրերուն իրենց տալիք տոկոսէն: Մինչեւ 1000 ոսկիի փոքր աւանդներուն եւ գանձանակներուն տոկոսէն հարիւրին 5 համեմատութեամբ տուրք պիտի առնուի: Դրամատուններու մէջ վաճառականներու ունեցած ընթացիկ հաշիւները տուրքի ենթակայ չեն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Ծանօթ է որ արհեստապետական (քորփորաթիվ) պետութիւնը հիմն է Ֆաշականութեան։ 1926էն ի վեր այդ հարցը լայնօրէն քննուած է Իտալիոյ մէջ։ Եւ սակայն, Մուսոլինիի յայտարարութեններէն ու ճառէն կը պարզուի որ, «քորփորաթիվ» պետութիւնը մինչեւ այժմ չէր կրցած իրականանալ պարզ այն պատճառաւ որ արհեստապետութիւններ գոյութիւն չունէին։ Իտալական վերջին «ընտրութիւն»ները սկիզբը դրին «քորփորաթիվ» գաղափարի իրականացման։ Այսպէս 25 մարտի իտալական խորհրդարանը «քորփորաթիվ» խորհրդարանի մը փորձն է։

Կ'արժէ ուրեմն, քաղուածաբար պատմել թէ ինչ ձեւով «ընտրուեցաւ» ան։

Խորհրդարանի թեկնածուներ առաջարկելու իրաւունքը նախ եւ առաջ կը պատկանի օրինաւորապէս ճանչցուած սէնտիքաներու ազգային համադաշնակցութեան։ Ֆաշական պերագոյն խորհուրդը, եթէ յարմար նկատէ, կրնայ կարգ մը անուններ յրացնել ազգային ցանկին վրայ՝ իր նախընտրութեամբ, համաձայն քաղաքական ընտրութեանց օրէնքին։

Համադաշնակցութեանց եւ իրաւատու այլ հաստատութեանց կողմէ կ'առաջարկուին 1000 թեկնածուներ, որոնց 400ը կ'որոշուին։ Այդ նախնտրութիւնը կ'ըլլայ որոշ համեմատութեամբ մը, որուն համաձայն ամէն մէկ ասպարէզ կ'ունենայ իր ներկայացուցիչները։

Այսպէս, վերջին «ընտրութեամբ» խորհրդարանը կազմուեցաւ հետեւեալ տարրերով.—

Երկրագործներ	46	11·5
Հողագործ·աշխատաւորներ	27	6·75
Ճարտարարուեստ	31	7·75
Ճարտար· բանուորներ	26	6·50
Վաճառականներ	16	4 —
Առեւտր· պաշտօնեաներ	10	2·5
Փոխադր· ձեռնարկներ	12	3 —
Փոխադր· ձեռն· բանւ·ներ	10	2·5
Ծովու մարդիկ	11	2·75
Դրամատէրներ	10	2·5
Դրամտ· պաշտօնեաներ	6	1·5
Ազատ ասպարէզներ	82	20·5
Բարձր պաշտօնեաներ եւ բարոյական ու քաղաքական ընկերակցութիւններ	103	25·75

Ֆաշական վերին խորհուրդը ազատ ասպարէզներու ներկայացուցիչները նախընտրեց տնտեսական զանազան կազմակերպութեանց կողմէ ցոյց տրուած անդամներէն։

Բարձր պաշտօնէութիւնը (որ կը ներկայացնէ համալսարանը, ակադեմիաները, հանրային պաշտօնէութիւնը, երկրորդական վարժարանները եւն.), անդամները կը գրաւեն աւելի քան մէկ քառորդը, փոխանակ նախատեսուած մէկ հինգերորդին։ Նոյնպէս, ազատ ասպարէզներու ներկայացուցիչները 16 առ հարիւրէն կ'անցնին 20 առ հարիւրի։ Այնպէս, որ իրական տնտեսական ուժերու ներկայացուցիչները ընդհ. ներկայացուցչութեան կէսէն հազիւ քիչ մը աւելին կը գրաւեն։ Այսինքն՝ 53·75 առ հարիւրը, փոխանակ 64 առ հարիւրի զոր նախատեսած էին 1000 թեկնածուներուն վրայ։

Առնենք գործատէրերու եւ պաշտօնեաներու թիւերը, արհեստապետական խորհրդարանին մէջ պաշտօնեայ գործածողներու գումարն է 125 կամ 31·25 առ հարիւր։

Ընդհականակն, օրավարձեալներու ներկայացուցիչներու թիւն է 89, կամ 22·25 առ հարիւր։ Այնպէս որ օրավարձեալները ունին գործատուներու ներկայացուցիչներու 70 առ հարիւրին չափ ներկայացուցիչ։

Այս խորհրդարանը կրնա՞յ օրէնքներ առաջարկել։

Այո՛։

Ֆաշական երեսփոխաններու պարտականութիւններն են.—

1· Պետութեան բոլոր վարչութեանց յանձնձումներուն հսկել՝ ելմտացոյցի վիճարանութեանց միջոցաւ։

2· Կառավարութեան կողմէ եւ կամ խորհրդարանական նախաձեռնութեամբ ներկայացուած օրինագիծերու մշակման գործակցիլ։

Այսուհանդերձ, խորհրդարանը դեռ որ եւ է օրէնք առաջարկած չէ։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ անոր ճակատագիրը։

Տուչէն ըսած է թէ խորհրդարանի ճակատագիրը ճշդելու համար հարկ է սպասել արհեստապետական գործունէութեան։ Ուրիշ խօսքով, հարկ պիտի ըլլայ սպասել թէ արհեստապետութեան ազգային խորհուրդը կրնա՞յ փոխարինել երեսփ. ժողովը։ Ճշգում մը այստեղ։ Արհեստապետութեան խորհուրդը խստօրէն ու բացառապէս տնտեսական պաշտօն մը ունի։ Եթէ ճիշդ է որ կառավարական ամէն ձեռնարկ հեռուէն թէ մօտէն տնտեսականին հետ կապ մը ունի, կան սակայն պետական այլ պաշտօններ եւ գործեր։ Անհրաժեշտ է, ուրեմն որ գոյութիւն ունենայ հաստատութիւն մը, ժողով մը, խորհուրդ մը, որպէսզի ըլլայ աշխատակիցն ու մրջնորդը այդ պաշտօններուն եւ զուտ տնտեսական հանգամանք չունեցող պաշտօնեաներուն ու գործերուն։

Պէտք չէ որ, կ'ըսէ իտալական թերթ մը, չատ «տնտեսականանանք»։ Տնտեսական հարցը գլխաւորագոյնն է, եւ սակայն անոր մէջ չի կայանար ազգին ու պետութեան ամբողջական նպատակը։ Այդ կարգի խնդիրները անցողական են ու փոփոխական. մինչ գաղափարական հարցերը յաւիտենական են։

Նոյն թերթը կ'ըսէ թէ իտալական քաղաքացիի նոր ըմբռնումով,— երբ այլ եւս այդ քաղաքացին անփետուր երկոտանի մը չէ,— քաղաք. խորհրդարանի գաղափարը մեզի կը թըւի վերջնականապէս խափանած։ Քաղաքական նոր ըէժիմը պէտք ունի օրկաններու եւ ոչ թէ բեմախօսական ակադեմիներու, մարդոց, որոնք կ'աշխատին եւ ոչ թէ քաղաքական թէնորներ են։

Իտալիոյ մէջ ամէն քաղաքացի որ 21 տարին, նոյն իսկ 18 տարին լրացուցած է՝ ընտրող է, եթէ ամուսնացած է, սակայն։ Հարկ է որ քաղաքացին առ հարիւր տուրք մը վճարէ եւ կամ նուազագոյն բան մը, համաձայն 1928ի ընտրական օրէնքին։

Արհեստապետութեանց անդամները նշանակուած են սէնտիքայական ընկերակցութեանց կողմէ։ Այդ նշանակումները պէտք է հաստատուած ըլլան կառավարութեան պետին (Մուսոլինի), մէկ հրամանագրով, հիմ ունենալով արհեստապետութեանց նախարարի (Մուսոլինի) առաջարկը։

Նկատելի է որ վերջին 10 տարուան ընթացքին Իտալիոյ մէջ քուէարկողներու թիւը երկու միլիոն նուազած է։

Ո՞ւրկէ այս նուազումը։

Ծանօթ չէ թէ բանթողները կրնա՞ն ընտրողի թուղթ ստանալ։ Ստոյգ է որ 1924—1934 հետեւեալ քանակութեամբ ընտրողներ եղած են Իտալիոյ մէջ.— 1924ին՝ 12,069,336, 1929ին՝ 9,651,962, 1934ին՝ 10,433,536։

Անգործ հաստատուները, որոնք ընտրելու իրաւունք չունին, 200,000 են։ Ուրեմն, անոնք չեն որ այդ տարբերութիւնը յառաջ կը բերեն։

Իտալիոյ մէջ, ընտրական քուէաթուղթերը երկու տեսակ են, բայց միեւնոյն ծաւալը ունին։ Անոնք երկուքն ալ, ներսի կողմը ունին Խուրձն ու հարցումը։ Առաջին քուէաթուղթը, որ արտաքնապէս միատեսակօրէն ճերմակ է, ներքնապէս ամբողջովին ազգային գոյներով ծածկուած է եւ վարը ունի Այո բառը։

Երկրորդը արտաքնապէս ու ներքնապէս սպիտակ է ու վարը (մէջը) ունի Ոչ բառը։

Իսկ այդ տարբերութիւնը նկատելի է…

Ժ· Պարթէլէմի, Փարիզի իրաւաբանական համալսարանի փրոֆէսէօրներէն, որ հրատարակեց «Ժամանակակից ժողովրդապետութեան տագնապի մասին ուսումնասիրութիւն» մը, կ'ըսէ.— «Անշուշտ, ճնշում տեղի ունեցաւ։ Ես տեսայ քուէաթուղթերը։ «Այո»ները դուրսէն կը ճանչցուին։ Անոնք լայն ազգային գոյներ ունին։ Ճիշդ է որ այդ հայրենասիրական դրոշմը տպուած է ներսը, բայց, միջակ թուղթ ըլլալով դիւրաւ կը նկատուի վրայէն։ Աւելի դատ, ֆաշական քուէաթուղթերը դուրսէն ստորագրուած էին գրասենեակի նախագահին կողմէ. մինչ ոչ-ֆաշականները՝ անոր մէկ ակթոակցին կողմէ»։

Քուէարկած են նաեւ պատերազմի զոհերը։ Այսպէս, Անքոնայի քաղաքապետը հետեւեալ հեռագիրը ստացած է։

«Սիրոլոյի (Անքոնա) պատերազմի զոհերու մայրերը ձեզի կը փոխանցեն իրենց զաւակներուն «Այո»ն։

Արձանագրուած ընտրողներ 10,433,536

Իբրեւ արդիւնք ստացուած է.—

Արձանագր· ընտրողներ	10,433,536
Քուէարկողներ	10,041,997
Այո	10,025,512
Ոչ	····15,265
Ջնջուած քուէներ	1,219

Հանրաքուէին արդիւնքին տեղեկանալէ յետոյ, Տուչէն (Մուսոլինի) ֆաշական կուսակցութեան քարտուղարներուն առջեւ իր գոհունակութիւնը յայտնել։

Վ.Փ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՃԱՄԲՈՒՍ ՎՐԱՅ

Երկու օրուան անձրեւէ մը յետոյ՝ որուն կը յաջորդէ Լիբանանի տաք արեւը, կը սկսինք փախչիլ քաղաքէն։ Ու ոտքերս կ'ուղղուին օթօպիւսի կայանը։ Երրորդ զանգն է ու մենք ճամբուն վրայ ենք արդէն, կը բարեւեմ ճամբորդ - ընկերներս, որոնց կէսէն աւելի Հայ են։ Վկայ՝ իրենց սեւ աչքերը ու թուխ դէմքերը։

Հազիւ թէ քաղաքէն դուրս կ'ելլենք ու ահա Անթիլիասը, նարինջի ու պանանի դիւղ։ Ժպտուն եւ կայտառ դէմքով Լիբանանցիներ, պարտէզներու մէջ կ'աշխատին։ Հայեացքս կ'ուղղեմ անոնց, ու սքանչացումի ալիք մը կը փրթի ներսէս, տեսնելով այն գեղեցիկ աշխատանքը որ կատարուած է այս պարտէզներուն մէջ։ Ոչ մէկ մըտահոգութիւն իրենց դէմքերուն վրայ։ Կը բարեւեմ ու ահա փրանքի մը փոխարէն, երկու քիլօ նարինջ կը գնեմ։ Կը մտածեմ, գուցէ հայրենի գիւղս ալ ունէր նման ծառեր, բայց ապրիլեան խորշակ մը եկաւ փճացնելու այդ բոլորը։

Ձախ կողմը ծովեզերքին, հազիւ թէ կ'երեւին չէնքերը Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան։ Երկու կաթողիկոսները ծովեզերեայ գեղեցիկ վայրի մը մէջ, օրը իրիկուն կ'ընեն… ազգին համար աղօթելով։ Ինքնաշարժին ճչակը կը սուլէ, ու մենք մեր ետին կը թողունք քաղաքը, ընկեր ունենալով ծովը եւ լեռը։ Կը ճեղքենք Ծիւնին, ու կը հասնինք Նահր Քէլպ, ուր աչքիս կը զարնէ Նափոլէոն Բ.ի մասին արձանագրութիւն մը։

Գեղեցիկ է Լիբանանը, աջին լեռներ ուղանազանութիւն, իսկ ճանպին ձախին ծովը միապաղաղ ու հանդարտ, իր ծուլութիւնը կը պտտցնէ Նահր Իպրահիմի եւ Ճիպէյլի ափերուն վրայ։

Ճիպէյլ,— սարսուռ մը կ'անցնի արտէս։ Աւելի քան տասնեակ մը տարիներ առաջ հոդ ցեղին որբութենէն խոշոր մաս մը եկան պատսպարուելու եւ կրթուելու օտար ընկերութիւններու կողմէ։ Ներկայիս գոյութիւն ունի դանիական ընկերութեան մը որբանոցը, ուր պատսպարուած են 200էն աւելի որբ որբուհիներ, 1—15 տարեկան։ Տնօրէնութիւնը յանձնուած է Օր· Եաքոպսընի, որ չատ խնամքով կը նայի։ Տարին անգամ մը իսկ չեն հետաքրքրուիր մեր ազգային առաջնորդարանը եւ վերին մարմինները, եւ օրիորդը ինքն է որ քահանայ մը բերել կուտայ Ջատկին կամ Ծնունդին «Հայր Մեր»ը ըսել տալու կամ պատարագ մը մատուցանելու համար։

Ամէն գիւղի մէջ ալ կան քանի մը հայ ընտանիքներ, որոնք կը զբաղին արհեստներով եւ պարտիզպանութեամբ։ Ահա Շիքքան, իր ճարտարարուեստով, գործարան մը որ կ'արտադրէ պէթոն։ Քիչ յետոյ կը հասնինք Տրիպոլիս։

Իրաքի քարիւղի ընկերութեան աշխատանքներուն կեդրոնատեղին է։ Աշխատանքները գրեթէ վերջացած են, խողովակները զետեղուած ու փորձերը սկսած են քարիւղը թափելու համար ուղղակի նաւի մէջ։ Մեծ է այն աշխատանքը, որ կատարուած է անցնող երկու — երեք տարիներու ընթացքին։ Կը տեսնեմ քաղաքը, որ երթալով այլափոխուելու վրայ է։

Կան բաւական թիւով հայ պաշտօնեաներ Իրաքի քարիւղի ընկերութեան մէջ։ Տրիպոլիսը ունի հայկական փոքր գաղութ մը, եկեղեցիով եւ դպրոցով։ Մեր գծին չարունակութեան վրայ կուգայ Հոմսը, արեւելեան ճաշակով պարտէզներու մէջ կորսուած քաղաք մը։ Քաղաքը դրօշազարդուած է, ազգային տօն մը գուցէ։ Ձեռքի արագ սեղմում մը ընկերոջ մը հետ, որուն հետ վեց ժամ անընդհատ քով քովի ու չունչ չունչի խօսեցանք ու երգեցինք մեր աշխարհէն։ Ընկեր մը երիտասարդ ու հաւատաւոր, համակ յոյս ու կեանք։ Կը հրաւիրէ զիս։ Կը մերժեմ ափսոսալով։ Բարեկեցիկ է գաղութը, որ կը զբաղի արհեստով։ Ունին դպրոց եւ եկեղեցի։ Քահանան գաղութը վերածեր է կռուադաշտի մը։ Դժգոհ է գաղութը իրմէ։

Կ'ուղղուինք Համա, ուր միատարր է իսլամութիւնը, իր նախնական վիճակին մէջ։ Կը տեսնեմ այն ճանապարհը որ կ'ուղղուի դէպի Մասեաֆ, հայկական Մուչաշէն գիւղը։ Քիչ է Հայերու թիւը Համայի մէջ։ Առատութիւնը հոս եւս, ինչպէս Հոմսի մէջ։ Ապրուստը չատ աժան է։ Օրական 3—4 փրանքով կարելի է ապրիլ։

Վերջին կայանն է օթօպիւսին։ Ուշացած ենք։ Մեր աչքերը ուղղուած են արեւելեան աչուղներու մեծ քաղաքին՝ Հալէպի որ դեռ մեզմէ 100 քիլմէթր հեռու է։ Կը տիրենք ու 2 ժամ յետոյ, կ'երեւի ու կը կորսուի մեր աչքերէն, Հալէպը։ Լոյսերը կը մատնեն մեզի քաղաքը, ուր պիտի հասնինք քիչ յետոյ։ Ուրախ են արար ընկերներս, կ'երգեն իրենց ազգային «Եա լէն» ու միտքս կուգայ տարաբախտ վարդապետին երգէն կտոր մը — «Կռունկ մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս»։

Ուշ գիշերին քաղաքը կ'ընդունի մեզ։ Դուռ մը կը զարնեմ, կը բացուի իր կռնակին վրայ։ Ծանօթներ ենք եւ կ'ողջագուրուինք։ Թղթիկ մը կը գրեմ սիրելիի մը որ կը սպասէ։ Յոգնած եմ, թմրութիւնը կը փակէ աչքերս, ու քաղաքին լռութիւնը կուգայ հանգիստ տալու 5—6 ժամուան մը համար։ Կ'ուզեմ որ չուտով բացուի արշալոյսը, օր ցերեկով տեսնելու համար քաղաքը։

ՓԱՐ ՍԱՄԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

«ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ» ԿԱՄ ՏՕՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆ ԵՒ ԻՐ «ՍՈՒՐԲ» ԳՈՐԾԵՐԸ

«Առաքելական Ս· եկեղեցւոյ հաւատացեալներու Միութիւնը» որ իր գարշելի ծնունդը առաւ Տօքթ· Պարոնիկեանի նախաձեռնութեամբ, եւ քանի մը ծերացած օրիորդներու մասնակցութեամբ, երբ թէ Վանի նախապատերազմեան «Հայկական բարեսիրական ընկերութեան» մէկ փոքրիկ մանրանկարը եղած ըլլայ։

Պարոնիկեան իր գրքին 54րդ էջին մէջ կը գրէ.

— «Երբ ես 1910ին ձգեցի իմ սիրելի ծննդավայր Վանը ու Գերմանիա եկայ ուսանելու, այն ատեն է որ զգացի թէ ի՛նչ չրջանակ կորսնցուցի։ Վանի մէջ անդամ էի Հայկական բարեսիրական Միութեան։ Բառին բուն իմաստով խումբ մը երիտասարդներս, Առաքելական եկեղեցւոյ ծոցին մէջ, սուրբերու կեանք մը կվարէինք եւ զիրար քաջալերելով, մեր չարքերը կը խտացնէինք։ Գերմանիոյ մէջ ինքզինքս, այրեցեալ գօտիէն, սառուցեալ գօտի փոխադրուած մատաղ բոյս մը զգացի։ Ա՛խ, այսօր իսկ կեանքս զոհելու պատրաստ եմ, եթէ գտնէի մէկ ժամը այդ օրերէն։ Երանի՛ կրկին կարենայի ստեղծել նոյն սուրբերու չրջանակը»։

Եւ քիչ վերջը կ'աւելցնէ.

— «Հոն մենք (Վանի մէջ) ամէն հանդիպման երկինք մը կը ստեղծէինք երկրի վրայ, եւ հրեշտակներու անմեղութեամբ կը ղայլայլէինք։ Տասնեակ տարիներէ ի վեր այլ եւս չարունակ զրկուած եմ հոգեկան այդպիսի վայելքներէ։ Ու ի զուր կը ջանամ չուրջս այդպիսի սրտակիցներու հաւաքարել եւ սուրբ չրջանակ մը ստեղծել . . . Հոն մարդն ու հրեշտակները, իրար միացած, սրբազան խնճոյներով կը զրաէին, հոն Քրիստոսի ներկայութիւնը հասարակ իրականութիւն էր, վանելի մեր մեղքերուն չայլիկները հանելով, ճշմարիտ զղջումի արցունքներով գետինը կը թրջէինք ծունկի վրայ ժամերով»։

Եւ տակաւին ի՛նչ հէքեաթներ…

Սակայն հեռուները չերթանք։ «Առաքեալ»ը վերոյիշեալ երեմիականներով, չրջանակ մը ստեղծեց եւ հասաւ իր նպատակին։ Կազմեց ապուշներու միութիւնը, որուն «ուխտագիրը», որ քիչ վարը պիտի տամ, տեսէք թէ ի՛նչ բաց գոներ ունի դրամը իր դրպանը հոսեցնելու համար։

Հոն, այդ խակական անբարոյ «բոյն»ին մէջ, Տօքթ· Պարոնիկեան ինչե՞ր կ'ընէ։ Մէկը կը խոստովանի իր առջեւը, «թէ երիտասարդ մը տիրացաւ իր պատուին»։ Միւսը կ'ըսէ թէ՝ «Հայրը զինք դանէն վանտելուն համար, չեմ գիտեր ինչս կեր ըսելուն համար, թողութիւն կը հայցէ»։ Եւ Պարոնիկեան «յանուն Յիսուսի Քրիստոսի» թողութիւն կը չնորհէ։

Իսկ ուրիշներ, իրենց ապագան գիտնալու համար, սուրճի գաւաթները խմելէ վերջ կը հրամցնեն խաչագողին, որպէսզի գուշակէ ապագան, ներկան եւն.։ Եւ այս փոխան … մէկ փրանքի։

Աւելի պերճախօս իրողութիւն մը տեղի ունեցաւ անցեալները։

Սէն Ժէռօմի մէջ, հայրենակցի մը տունը հաւաքուած են կարգ մը մարդիկ եւ քանի մը քահանաներ։ Եւ անոնց կարգին պատահաբար, տիկին մը, որ ծանօթ է իր հանրային կեանքով։

Երբ Պարոնիկեան ներս կը մտնէ, բոլորն ալ ոտքի կ'ելլեն եւ ձեռքը կ'առնեն։ Ներկաներէն մին կը ներկայացնէ տիկինը, որ իր ձեռքերուն մէջ սիկարէթ մը կ'ունենենայ այդ պահուն։ Պարոնիկեան կը սրտնեղի, ծամածութիւններ կ'ունենայ իր այլանդակ երեսին վրայ, եւ կը գոչէ.

— Ո՛հ, ես սիկարէթ ծխող կնոջ մը ձեռքը չեմ կրնար սեղմել։

Տիկինը պէտք եղած պատասխանը տալէ վերջ, կը նստի։ Ի՛նչ տեսնէ քիչ վերջը,— բոլոր սուրճ խմողները իրենց պարպուած գաւաթները կը հրամցնեն Պարոնիկեանին։ Եւ տէր-տէր, եւ երիտասարդ, ե՛ւ տարեց։ Եւ տիկինը իր վիրաւորուած արժանապատուութիւնը վերահաստատելու համար կը բացագանչէ.

— Խեղճ Պարոնիկեան, խե՛ղճ տուքթօր փիլիսոփայութեան, այս օրե՞րուն հասար… գաւաթ նայելու…

«Հայ Առաքելական Ս· եկեղեցւոյ հաւատացեալներու միութիւնը» հետեւեալ «ուխտագիր»ը ունի.—

«Ստորագրեալս, կ'ուխտեմ Աստուծոյ օգնութեամբ, եկեղեցիս, հաւատքիս եւ պատուոյս վրայ.

ա) Սիրել առաքելական Ս· եկեղեցին։ Մնալ ցկեանս հաւատարիմ և հըպատակ, ջանադրել պահել անոր ներքին եւ արտաքին բարեփոխման, կառավարել զայն ապաշխարեալ հաւատացեալներով միայն եւ բարեկարգելով զայն կրկին ընել Աստուծոյ սրբեցեալ դուստրը։

բ) Սիրել Միութիւնս կեանքիս հաւասար, անպայման հնազանդիլ անոր ամէն օրէնքներուն եւ հրամաններուն, ցորչափ անոնք Ս· Աւետարանի հոգիէն կը բխին, ի փառս Աստուծոյ, անոր եկեղեցւոյն եւ մեր ազգին։

3րդ կէտը զանց կ'առնեմ հոս։

դ) Պիտի ըլլամ բացարձակ ճշմարտախօս, խօսքս յարգող, ճշգապահ, հաւատարիմ և գաղտնապահ առ միութիւնս եւ իր ամէն գործառնութիւնք, միանգամայն վարել տիպար կեանք մը որպէս օրինակ ամբողջ մարդկութեան։

ե) Պիտի հրաժարիմ խաղաւ ծխելէ, ամէն տեսակ ոգելից ըմպելիներէ, խաղամոլութիւններէ, անվայել խաղերէ, զբօսանքներէ, աշխարհիկ վայրեր յաճախելէ ու միութեանս խնչարներուն եւ հայեացքներուն, ճշմարիտ քրիստոնեայի մը չհամապատասխանող չրջանակներէ։

զ) Պիտի յատկացնեմ Միութեանս և իր նպատակներուն առնուազն 10 առ 100 ամէն շահածէս, որպէս կամաւոր տուրք Տիրոջ Ս· Գործին, ինչպէս նաեւ 10 առ 100 իմ ֆիզիքական, բարոյական, մտաւոր, հոգեկան ուժերէս, եւ ինձ վստահուած ժամանակէս, եւ յետ այսու պիտի սեպեմ Միութիւնս որպէս կեանքիս ու ընտանիքիս անբաժան մէկ մասը, եւ վարուիմ անոր հետ անձիս պէս։

է) Պիտի պաշտպանեմ իզական - աւրական սեռը անկումէ եւ մշակեմ իմ մէջս սուրբ եւ բարոյական մաքրագոյն նկարագիրը։ Պիտի խոստովանիմ ամէն յանցանքներս ու մեղքերս, եւ պիտի չպահեմ որ եւ է գաղտնիք մը առ Միութիւնս, եւ պիտի ջանամ տիրոջ օգնութեամբ կազմել տիպար, առաքինի ընտանեկան օճախ մը, եւն·։

ը) Չպիտի մասնակցիմ որ եւ է քաղաքական թէ՛ կրօնական կամ այլ անուան տակ Միութեան մը, օտարադաւան եկեղեցիներու եւ աղանդներու» եւն·։

Իններորդ եւ տասներորդ յօդուածներով—«Պիտի ծառայեմ Միութեանս որպէս ուխտեալ կամաւոր զինուոր մը, եկեղեցիիս ծոցը վերադարձնելու համար կրկին մայր եկեղեցիէն պոկուած եւ աշխարհի հետեւող ամէն Հայ, եւ մայր եկեղեցիէն պոկուած ամէն կաթոլիկ եւ բողոքական Հայ, ըլլալով մանաւանդ առաքեալ մարդկութեան, առաջնորդելով անխտիր ամէն մարդ, մանաւանդ մահմետականն ու հեթանոսը Քրիստոսի, որպէսզի իրականանայ մեր Աւետարանի խօսքը — մի հօտ եւ մի հովիւ»։

Ընթերցո՛ղ, տեսար թէ ինչպիսի ճարպիկութեամբ եւ աճպարարական արուեստով խմբագրած է «ուխտ»ը։

Շեշտեմ որ, ո՛չ վարչութիւն գոյութիւն ունի եւ ոչ ալ հակակշիռ որ եւ է փորձ։ Ո՞վ պիտի ընէ, այդ պատուն՞րը, թէ իր չուրջը հաւաքուած դոպրած «երիտասարդ»ները։

Արդէն անցեալները «երիտասարդ» մը կը փորձէ բաներ մը ըսել, հասկցնել թէ վարչութիւն պէտք է, իր գանձապահով եւ յարակից բոլոր բաժանումներով։

Տղան իսկոյն ճամբու կը դնեն։ Պարոնիկեան խաչագողին սիրտը թունդ կ'ելլէ ի տես այս անակնկալ պատահարին։

Եւ հիմա տէր ու տիրական եղած այս պատուններու Միութեան, ինչպէս կը տրամադրէ իրենց «ուխտագիր»ին վեցերորդ յօդուածը, հարիւրին տասը կը գանձէ հաւատացեալներու բոլոր չահածներէն, որպէսզի … Գերմանիոյ մէջ կարենայ պահել իր կինը, եւ իր հօկայ բնակարանը։

Ահա «վարք սրբոց»ը այս մարդուն, որ հաստատուելով Մարսէյլի մէջ, փորձանք դարձաւ մեր գլխին։

Պարոնիկեան եթէ կ'ուզէ վերջնապէս փրկուիլ, մէկ ելք ունի,— ձգել հեռանալ այստեղէն, այլապէս պիտի խրի իր լարախաղացութիւններու ցանցին մէջ։

ՀՐԱՉԵԱՅ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՒ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յապաղած).— Տարիներէ ի վեր Մարսէյլի մէջ ալ գոյութիւն ունի Հ· Կ· Խաչի մասնաճիւղ մը։

Մեր գաղութի մէջ բազմաթիւ են այն միութիւններն ու հիմնարկութիւնները, որոնք կազմուեր ու չուտով կազմալուծուեր են, առանց հետք մը ձգելու։

Ու եթէ Կ· Խաչը տնտեսական տագնապի խիստ աննպաստ պայմաններու մէջ, ենթակայ անսակելի դժուարութիւններու, կրցաւ իր գոյութիւնը պահպանել ու միեւնոյն ժամանակ հընարաւորութեան սահմաններու մէջ, պաշտպան հանդիսանալ որբին եւ այրիին, հիւանդին ու անկեալին, այդ արդիւնքն է խումբ մը Հայուհիներու տքնաջան աշխատանքին։

Մեր այս դժբախտ օրերուն երբ ամէն ճակատի վրայ վէճ ու կռիւ, անհամերաշխութիւն եւ իրերամերժութիւն կը տիրեն, խաթարելով, խափանելով ազգօգուտ ձեռնարկները, Կ· Խաչի մէջ միշտ կարելի է հանդիպիլ զանազան հոսանքներու պատկանող կիներու եւ օրիորդներու, որոնք ձեռք — ձեռքի կ'աշխատին լուռ ու մունջ։

Կիրակի, մայիս 20ին «Սալոն Գոլիզէի մէջ, Կ· Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը տօնեց «Կ· Խաչի Օր»ը։

«Մանուկներու պաշտպան» միութիւն մը ըլլալով, այս անգամ Կ· Խաչը իր օրուան տօնակատարութեան միացուցած էր «Մանուկներու օրը»։

Գաղութիս վաղուան սերունդը կազմողներուն վիճակուած էր, երեց մայրերու եւ քոյրերու հովանաւորութեամբ, հրապարակ գալ եւ իրենց ընդունակութիւնները յայտնաբերել։

Զուարթ էին դեռահասակ մանուկները եւ յարգալիր, երախտապարտ դէպի Կ· Խաչի անդամուհիները։

Ուրախ էին ու հպարտ մեծերը, Կ· Խաչեանները, անկեղծ ու սիրալիր հանդէպ այն փոքրերուն, որոնք իրենց պաշտպանութեան կը կարօտին։

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ որ այդ հանդէսին կը բացակայէին «Հօճա Նասրէտտին»ականները, «կիւլէշ բանիս»ու յայտարարութիւն տուողները։

Կ· Խաչը որոշած էր որ այս հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերեն քանի մը մանկապարտէզներու աշակերտները։

Ու եթէ յայտագրէն դուրս հանէինք երիտասարդ ջութակահար Ս· Չէօքճեանի խումբին մասնակցութիւնը, պիտի տեսնէինք Պոմոնի ազգային վարժարանի, Պուլվար Օտռանի «Հայ փեթակ» մանկապարտէզի եւ Լավիեթի «Ազատ» մանկապարտէզի սաներուն, ինչպէս նաեւ Մարսէյլի Արեւուներու 8րդ խմբակի աշխատանքները։

Օտարները ծափերով ողջունեցին

այս մանուկներու անցքը փողոցներէն ու յետոյ երբ անոնք հերթով բեմ բարձրացան իրենց դերերը կատարելու, տախտակէ, խոնաւ ու աղքատիկ խրճիթներէն դուրս եկած այդ մանուկներու աչքերուն ու բոլոր ձեւերուն մէջ նշմարելի էին ցեղային նկարագրի ու կորովի գեղեցիկ արտայայտութիւններ:

Արուարձաններէ եւ հեռաւոր թաղերէ եկած էին նաեւ անոնց աշխատաւոր ծնողները եւ ուրախութեան եւ երախտագիտութեան արցունքը իրենց աչքերուն մէջ, զարմանքով կը դիտէին իրենց տղոց յաջողութիւնները:

Գ. Ս. Չէօրէքճեանի խումբը նուագեց քանի մը օտար եւ հայ բնիկ եղանակներ, որոնց մասին բազմիցս գովասանական տողեր գրած են «Յառաջ»ի մէջ:

Բացումը կատարեց տիկ. Ն. Քիպրիթճեանը, ըսելով.

— «Գեղեցիկ հանդէսներ եւ հաւաքոյթներ շատ ենք ունեցեր: Այսօրուան հանդէսով հայ կնոջ ճիգերուն, ստեղծագործ ոգիին ու կորովին տօնն է որ կը տօնենք: Հայ Կ. Խաչի 24ամեակն է կը տօնենք: 24 տարի առաջ Կ. Խաչի կորիզը կը կազմուէր Ամերիկայի մէջ, երբ աշխարհը խաղաղ էր:

Կ. Խաչը «Կանանց միութիւն» էր տակաւին: Իսկ երբ պայթեցաւ կարմիր մրրիկը եւ Հայութեան համար մեծագոյն ողբերգութիւնը, Ապրիլեան ջարդը, Կ. Խաչը մտաւ իր բուն դերին մէջ: 1918ին Պոլսոյ մէջ կազմուեցաւ սիրոյ եւ գթութեան գաղափարով ղօտեւորուած Կ. Խաչը, կարճ ժամանակաշրջանի մը մէջ բեղմնաւորուեցաւ եւ զբուեցաւ տեւական ու հաստատուն հիմերու վրայ:

Դժբախտաբար շատ չանցած մենք դարձեալ զոհ դիւանագիտական խաղերու եւ չուկային հաշիւներու, խորտակուած սրտով, ջախջախուած հոգիով սփռուեցանք ծովերէ ծով, աշխարհէ աշխարհ թափառիլ: Կ. Խաչն ալ թափառական դարձաւ եւ Ամերիկայի մէջ հաստատման կայանը մը դարձաւ, իր ճիւղերը տարածելով աշխարհի ծագերը:

Կարելի չէ քանի մը վայրկեանի մէջ ճշգրիտ պատկերացնել Կ. Խաչերու 24 տարուան գործունէութիւնը:

Ես պիտի բաւականանամ յայտարարելով, որ ան եղաւ մեր հալածական ու վշտաչարչար հայ բեկորներուն համար ճշմարիտ նախախնամութիւն մը: Բարձր են եւ հերոսական Կ. Խաչի ճիգերը, սակայն տիկիններ, օրիորդներ, բաւական չէ Կ. Խաչը հեռուէն սիրել եւ կամ անոր հանդէսներուն ներկայ գտնուիլ: Պարտաւոր էք մօտենալ, բոլորուիլ անոր շուրջը, ուժ տալ անոր, ու չթողուլ որ զայն բռնող ձեռքերը յոգնին:

Թէ ինչ անհրաժեշտ ու կենսական պահանջ դարձած է Կ. Խաչը եւ թէ ինչ խոր արմատներ ձգած է ան հայբնաւէր սիրտերու մէջ բաւական է քննութեան առնել միմիայն անոր Ամերիկայի գործունէութիւնը, 50 մասնաճիւղերով»:

Առաջին բաժնի մէջ երեւան եկաւ հայ արենուշներու 8րդ խմբակը:

Այդ կոկիկ ու միանգամայն հրապուրիչ տարազներու մէջ, սեւորակ, կրակոտ աչքերով եւ աշխոյժ շարժուձեւերով ժիր աղջնակները տըւին մեզի բանակումի կրակի շուրջ[illegible]սարանը, ուր՝ յաջողապէս արտասանեցին, երգեցին, պարեցին, իրենց զուարճութեանց խառնելով դաստիարակիչ պարտականութիւններ, որոնք մեծապէս ազդեցին հանդիսականներուն վրայ: Նոյն տեսիլին մէջ, խմբապետուհին պարզեց անոնց ապագայ գործունէութեան հեռանկարը:

Երբ վարագոյրը իջած էր արդէն, դեռ հեռուէն կը լսուէր «Անուշ քուն, արենուշներ» երգի վերջին, ներդաշնակ ու սրտայոյզ երգը:

Երկրորդ տեսիլին, անոնք արդէն մեծցած, տարիք առած Կ. Խաչի անդամուհիներ դարձած, խնամեցին հիւանդ զինուորն ու անպատսպար որբը կամ այրին:

Բժշկա-առողջապահական պատկեր խումբ մը ունէին: Բ. խումբը «Հայ փեթակ» մանկապարտէզի աշակերտութիւնն էր, տիկին Մ. Սիմոնեանի ղեկավարութեամբ:

Աշակերտները, 10—13 տարեկան, ներկայացուցին «Գեղջկական տեսարան» խաղը:

Մանուկ դերակատարները հագած էին գեղջկական տարազներ, ունէին կողովներ, լեցուն հաւկիթներով, կարագով եւն.:

Հայ փեթակը ունէր «Ջիթապտուղի խաղ» բաժին մը: Դաստիարակիչ էր «Ծաղկավաճառուհին»:

Գ. խումբը Պոմոնի աշակերտներն էին, ղեկավար ունենալով մանկապարտիզպանուհի օրիորդ Գալենիք, որ որբուհի մըն է: Իր աշակերտները հագած չէին թէեւ դպրոցական տարազ, սակայն մաքուր էին եւ ճաշակաւոր:

Պոմոնի աշակերտները առաջին անգամ բեմ ելան «Զ..րս սալորներ» զաւեշտը խաղալու: Երեխաները ժիր էին եւ համարձակ: Պոմոնցիներու կողմէ պատրաստուած «Tikana» երգախառն պատկերը նոյնպէս խնամով պատրաստուած էր:

Դ. խումբը Լավիլիթի «Ազատ» մանկապարտէզի աշակերտներն էին, ղեկավարութեամբ նոյնպէս նորահաս սերունդին պատկանող մանկապարտիզպանուհի Օր. Մանուշ Մարտիրոսեանի:

«Ազատ»ի աշակերտները որ համեմատաբար տարիքով աւելի փոքր էին մատաբար տարիքով աւելի փոքր էին Խելօքիկ մը նստած էին իրենց յատկացուած տեղը, նախ սեւ, դպրոցական գոգնոցներով եւ կարմիր ժապաւէններով, ապա ճերմակ շղարշէ հագուստներով եւ ճերմակ կօշիկ-գուլպաներով:

Անոնք առաջին անգամ երեւան եկան 4 տարեկաններու «Թիթեռնիկներ»ու պարով:

Երկրորդ բաժնին «Ազատ»ի աւելի մեծ աշակերտները, 5 — 6 տարեկանները ծնծղայով մարզանք կատարեցին, նոյնպէս արժանանալով հանդիսականներու ծափահարութեանց:

Հանդէսը իր ամբողջութեան մէջ իրական վայելք մը եղաւ բոլոր հանդիսականներու համար:

Շատ ապրին Կ. Խաչի անդամուհի մեր քոյրերը, որոնք «Մանուկներու Օր»ը միացնելով «Կ. Խաչի օր»ուան, գեղեցիկ արդիւնք մը ապահովեցին:

Թղթակից

''Սիփան,,ի ձեռնարկը
Ի ՆՊԱՍՏ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ

Անցած կիրակի, երբ պատահմամբ կ'անցնի Պանեէօի դպրոցին քովէն, նշմարեցի որ ներսը հանդէս մը սարքած էին: Հետաքրքրութեան համար, ներս կը մտնեմ տեսնելու համար դըպրոցին սրահը, որ մայիս 20ին «Սիփան» երգչախումբը գեղարուեստական ցերեկոյթ մը պիտի տար, ի նըպաստ վարժարանին:

Հազիւ ներս մտած, ինքզինքս դըտայ շրջապատուած քանի մը տղոցմով, տասէն տասներկու տարեկան: Իրենց սեւ փայլուն աչքերը կը մատնէին իրենց Հայութիւնը:

— Գիտենք, գիտենք, ինչու եկաք հոս, սրահը տեսնելու:

— Ի՞նչպէս է, հաւնեցա՞ք:

Ու ես զարմացած կը մնայի այս տըղոց առջեւ:

— Այո՛, մենք իմացանք որ Սիփանը հանդէս մը պիտի տայ այստեղ:

— Ո՛հ, ինչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ շատ Ֆրանսացիներ գային տեսնելու համար մեր հայկական պարերն ու երգերը:

Հասկնալով որ չափազանց հետաքրքրուած են այդ հանդէսով, եւ մանաւանդ խանդավառուած, գրպանէս կը հանեմ թուղթիկ մը: Հազիւ ձեռք առած, չորսը միաբերան գոչեցին.

— Au profit de la caisse des écoles, ի՛նչ լաւ ձեռնարկ, անգամ մը որ գան, տեսնեն մեր պարերը եւ լսեն մեր հայկական երգերը, եւ մանաւանդ որ շահը դպրոցին պիտի տրուի, մեր ընկերները այլեւս «étranger» չպիտի ըսեն, այնպէս չէ՞:

Ուրեմն, այս տարիքէն իսկ իրենց ականջին սկսած է խորթ հնչել այդ օտարական բառը — «օտարական»:

Ու ես չկրնալով իրենց այդ հարցումին պատասխանել, եւ մեկնելու ժամանակս մօտեցած ըլլալով, երբ կ'ուզէի դուրս ելլել սրահէն, կը խնդրէին թուղթիկներ եւ տոմսակներ.

— Տուէք տուէք մեզի, որպէսզի տանինք եւ ցրուենք բոլորին, որ գան եւ տեսնեն, եւ հասկնան հայ ազգին արժանիքը:

Մայիս 20ի կիրակին ժամը 3ի ատեն, արդէն ֆրանսական դպրոցին սրահը լեցուած էր հանդիսականներով: Տօնական օր ըլլալով, նկատելի էր Ֆրանսացիներուն բացակայութիւնը: Ներկայ էին, դպրոցին տնօրէնը եւ տնօրէնուհին եւ քաղաքապետարանէն քանի մը անձեր:

Հանդէսը բացուեցաւ Սիփան երգչախումբի երգած «Մարսէյեզ»ով որ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ ներկաներուն կողմէ:

Պ. Միութեան նախագահ Պ. Իւթիւճեան, ֆրանսերէն լեզուով ներբողեց հայկական երգերն ու պարերը եւ բացատրութիւններ տուաւ «Սիփան»ի այս ձեռնարկին մասին:

Երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Սաքօ Ցակոբեանի յաջորդաբար երգեց «Տալորիկ», «Քեզի մեռնիմ», «Զարթի սիրտ իմ», «Խնուս գեղ», «Բարի լուսին զանգերը»: Միջանկեալ ֆրանսերէն արտասանեցին Օր. Օննիկեան՝ Լամարթինէն կտոր մը, եւ Պ. Գէորգեան՝ Վիքթոր Հիւկոյի «Նափոլէոն Բ.ը», շատ յաջող:

Այս գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Օ. Ազարէկեան (երգ), Տիկ. Պարթեւեան (ջութակ) եւ Պ. Պարթեւեան (դաշնակ): Նոյնպէս Պ. Գարեգին իր թառին վրայ նուագեց պարսկական եղանակներ:

Տասը վայրկեան դադարէ յետոյ ըսկսաւ «Անուշ»ի «Ջան գիւլիւմ»ի տեսարանը: Օր. Հռիփ. Կնեադեան, Ա. Նուշի դերին մէջ, Տիկ. Արմենուհի Զաւոնիշտար եւ Պ. Մեհտերեան Սարոյի դերերուն մէջ շատ յաջող էին: Գեղեցկօրէն պարեցին Տիկ. Լիա, Պ. Գարեգին եւ փոքրիկ Ռէժինա:

Իսկ խումբը պարեց «Հօյ Հէլինէ», «Նիննար», «Քէօր օղլի» եւն. արժանանալով ներկաներու գնահատանքին:

Պ. Սաքօ Ցակոբեան վերջացած յայտարարեց հանդէսը, շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն:

×

Երբ սրահէն դուրս կ'ելլէի, տեսայ այդ փոքր տղաքը, որոնք այնքան անհամբերութեամբ կը սպասէին այդ հանդէսին:

Շատ ուրախացած կ'երեւային եւ իրենց ֆրանսացի ընկերներուն կը պատմէին մեծ հրճուանքով այն բաները զորս լսած էին հանդէսի միջոցին տնօրէնէն եւ տնօրէնուհիէն:

Ես ալ թէեւ այն հաւատացողներէն էի եւ կը կարծէի թէ այս երկրին անչափահաս տղաքը գրեթէ օտարացած են, սակայն այս փոքրիկ միջադէպը փոխեց համոզումս:

Արտաքնապէս այո՛, ֆրանսերէն կը խօսին, նոյն իսկ եղբայր եղբօր հետ, իրենց տան մէջ, սակայն դեռ վառ է հայկական ոգին:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Վիրաբոյժ փրոֆ. Ա. Ս. Քեչեկի յօդուածէն.—

Երեւանի մէջ 1923էն ի վեր վիրաբուժական գործը յանձնուած է երկու վիրաբուժական կլինիկներու,— մէկը քլինիք-ինստիտուտին, միւսը Բ. հիւանդանոցին:

Վիրաբուժական քլինիքներու մահճակալներուն թիւը նախապէս կը հասնէր 120ի, եւ տասը տարուան ընթացքին, 1933ի վերջերը, այդ թիւը աւելցած է միայն քանիով, մինչդեռ տասը տարուան ընթացքին Երեւանի բնակչութիւնը եռապատկուած է եւ հիմնուած են բազմաթիւ գործարաններ: Եւ ահա կը կառուցուին երկու հսկաներ,— բաղադրական ձգախէժի գործարանը եւ Քանաքեռի ջրաելեկտրակայանը: Վերջինը այժմ ունի մօտ 5000 բանուոր:

Այսպէս, հսկայական գործարանական բանուորութեան, Երեւանի 130 հազար աշխատաւորութեան սպասարկման համար ունինք 140 մահճակալ վիրաբուժական գործողութիւններու յատուկ: Պէտք է աւելցնել, որ այդ 140 մահճակալներն ալ դեռ չեն գոհացներ մեզ,— այն շէնքերը ուր տեղաւորուած են այս մահճակալները, շատ նեղ են, մահճակալները իրարու շատ մօտիկ դրուած են, չկայ գիտական կահաւորում, կը պակսի բժշկական կազմը,— թէ բարձր, թէ միջինը, թէ կրտսերը սահմանափակ, այնպէս որ բոլորն ալ ծանրաբեռնուած ըլլալով՝ սպասարկութիւնը եւս կը կատարուի թերի: Այս պայմաններուն մէջ, հասկնալի է, որ անկարելի էր լիակատար յաջողութեամբ լուծել այն խնդիրները, որոնք դրուած են վիրաբուժութեան առջեւ ուսումնասիրութեան տեսակէտով:

1931ին առողջապահական գործավարութիւնը հրահանգ տուած էր մեզի, վիրաբոյժներուս, մշակել 200 անկողիննոց վիրաբուժական նոր հիմնարկութեան մը ծրագիրը: Մենք կատարեցինք այդ աշխատանքը, մարդ ղրկեցինք Լենինկրատ, տրուած ժամանակին մէջ պատրաստեցինք ծրագիրը: Անցաւ աւելի քան երեք տարի, եւ սակայն ոչ միայն վիրաբուժական հիմնարկութիւնը չէ իսկ սկսուած, այլեւ առողջապահական գործավարութեան ընդունած ծրագիրը նստած է փոշիներու տակ: Վիրաբուժական հիմնարկութիւնը պէտք է լուծէ 4 հարց.—

1.— Գոհացնել վիրաբուժական օգնութեան կարօտ հիւանդներու պահանջները:

2.— Սպասարկել ուսուցման գործին, այսինքն բժշկական վարժարանի վիրաբուժական ամպիոնին զուգընթաց կատարել վիրաբուժական ուսուցումը:

3.— Մասնագէտներ (վիրաբոյժ) պատրաստել, սպասարկելու համար կեդրոնի եւ շրջաններու աշխատաւորութեան:

4.— Զբաղիլ գիտական ուսումնասիրական աշխատանքներով, այսինքն տեսականօրէն լուծել աշխատանքի ընթացքին երեւան եկած հարցերը:

Այս 4 հարցերն ալ հաւասարապէս կարեւոր եւ լուրջ են, ուստի անհրաժեշտ են լուծման համար համապատասխան պայմաններ եւ յարմարութիւններ:

Երեւանի կեդրոնական վիրաբուժական հիմնարկութիւնը պէտք է ունենայ 6 բաժին.—

1.— Ընդհանուր վիրաբուժութիւն:
2.— Միզային գործարաններու վիրաբուժութիւն:
3.— Մանուկներու կազմուղղութիւն (orthopédie):
4.— Վիրաբանութիւն (traumatologie):
5.— Ջղավիրաբուժութիւն:
6.— Ատամնաբուժութիւն:

Այս բաժինները պէտք է յանձնել փորձառու վիրաբոյժի մը ղեկավարութեան, բաժիններէն իւրաքանչիւրին տալով յատուկ վիրաբուժապետներ, իսկ ընդհանուրին վրայ՝ տնօրէն մը:

Պէտք է արձանագրել նաեւ լաբորատորի մը պակասը: Լաբորաթուարը ներկայիս անհրաժեշտ է վիրաբուժական հաստատութեան մը, այնքան որքան մահճակալները: Լաբորաթուարին մէջ բժշկական միտքը կը ստանայ վիրաբուժական հարցերու ճիշդ պատասխանը: Հետեւաբար լաբորաթուարը պէտք է հիմնել հետեւեալ բաժանումներով.—

1.— Ախտաբանական-անդամախօսական:
2.— Մանրէաբանական:
3.— Քիմիական:
4.— Փորձնական:
5.— Մանրադիտական:

Աւելորդ է ըսել թէ լաբորաթուարը պէտք է լաւ կահաւորուած եւ սարքաւորուած ըլլայ, ունենայ իր մասնագէտ աշխատաւորները:

ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անցեալ թիւով ներկայացուցեր էինք Նուպարաշէն աւանը:

Կառավարութիւնը վերջերս վաւերացուց հետեւեալ ծրագիրները Նուպարաշէնի բարեշինութեան համար.

1.— Դպրոց-արհեստանոց:
2.— Թատրոն եւ ընթերցարան:
3.— Մարզարան:
4.— Մանկապարտէզ:
5.— Մանկատուն:
6.— Կիպրոսէն գաղթած աշխատաւորներու տուն:

Նկատելով որ, կը գրէ «Խորհ. Հայաստան» (11 մայիս), արտասահմանի Հ. Բ. Ընկերութիւնը չէ կրցեր լրիւ հաւաքել այն գումարները, որ անհրաժեշտ են ծրագրուած շէնքերու կառուցման համար, կառավարութիւնը որոշեց իր կողմէ յատկացնել այդ նպատակին 541,000 ռուբլի, 210 հազարը թատրոնին, 80 հազարը մարզարանին, 80 հազարը դպրոց-արհեստանոցին, 65 հազարը մանկապարտէզին, 56 հազարը մանկատան, 50 հազարը կիպրոսէն գաղթած աշխատաւորներու տան շինութեան համար:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Կառավարութիւնը արգիլեց գամփռներ դուրս հանել Հայաստանի սահմաններէն: Նոյն ատեն հրահանգ տրուաւ Մարտունիի շրջանին մէջ հիմնել շնաբուծարան մը, գամփռները բազմացնելու համար:

** Մայիս 8ին, առտուն, Անի կայարանին մէջ շոգեկառքի բախում մը պատահեցաւ: Երկու վագոն ջախջախուեցան բոլորովին, իսկ 3 վագոններ ալ կարեւոր վնասներ ստացան: Մարդկային զոհ չկայ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ
Դաւերը Հ.Մ.Ը.Մ.ի շուրջ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 մայիս).

— «Հ. Մ. Ը. Մ.ը պառակտելու ձեռնարկներ կ'ըլլան Աթէնքի մէջ, ինչպէս կ'իմանանք օրուան տեղեկութիւններէն: Ու ձեռնարկին գլուխը կեցած են մարդիկ, որոնք «անկախ, անաչառ եւ չէզոք» պիտակներու տակ թաքնուած, կ'ուզեն պառակտել համահայկական այս կազմակերպութիւնը եւ մանաւանդ զայն իրարու դէմ հանել: Մարդիկ՝ որոնք մինչեւ այսօր «պառակտող տիտղոս»ներու փառամոլութեամբ միայն՝ հետաքրքրուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ով, կամ անոր մէջ մտած, նաեւ ասկէ առաջ, հրձիգի ու խառնակիչի դեր կատարեցին, Հ. Մ. Ը. Մ.ականները իրարու դէմ գրգռելով կամ իրենց կարծեցեալ խմբատակութեան զոհել փորձելով, երիտասարդական մաքուր ճիգերու շնորհիւ պատուաւոր դիրքեր գրաւած այս Միութիւնը:

Կասկածելի տարրերու ազդեցութեան ենթարկուած երկրորդական մասնաճիւղ մը, նախաձեռնարկ եղած է իր գլխուն ժողով սարքելու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «կեդր. վարչութիւն» ընտրելու, առանց որակով ու քանակով աւելի կարեւոր մասնաճիւղերու գիտութեան: Ու «կեդր. վարչութիւն»ը, իրեն ամենակալ լիազօրի հովեր տըւած, գնդացով մը ինքզինքը ուզեց պարտադրել Հ. Մ. Ը. Մ.ի Յունաստանի շարքերուն, ճառելով միւս կողմէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջադրութիւններէն, առանց սակայն պահ մը խորհելու, որ փորձուած ձեւը — որուն սկիզբը կիրքն ու ելքը՝ եթէ յաջողի, պառակտումն է — ժխտումն իսկ է Հ. Մ. Ը. Մ.ի ոգիին ու հիմնական նպատակներուն:

Ու գտնուեցաւ նորելուկ «ազգային անկախ օրաթերթ»ի մը, որ ջատագովեց պառակտիչներու այս քայլը, որուն «միամտօրէն» կը վերագրէր՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ամէն ազդեցութենէ զերծ պահելու ճիգ մը, գիտնալով հանդերձ սակայն, որ այդ ճիգը, ընդհակառակը կ'ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.ը կարմիր-դեղին հոսանքի մը ուղղակի ազդեցութեան տակ պահելու համար միայն:

Մինչեւ այսօր, թէ՛ Յունաստանի եւ թէ՛ այլ գաղութներու մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի հակառակորդները բազմաթիւ փորձեր ըրին քանդելու համար—ներսէն կամ դուրսէն — համահայկական ծաւալ ստացած եւ ընդհանուր համակրանքի ու քաջալերանքի արժանացած այս կազմակերպութիւնը: Հոս եւ այլուր, անոնք փորձեցին մերթ ներսէն գրաւել բերդը եւ պառակտել կամ իրենց հակազգային դիմագիծը պարտադրել Հ.Մ.Ը.Մ.ին եւ մերթ, երբ չյաջողեցան թափանցումի ու գրաւումի իրենց ճիգերը, այլազան ու համանման պիտակներով, իբրեւ թէ մարմնակրթական այլ Միութիւններ ուզեցին նկատեցնել անոր դէմ: Այսպէս, բուսցուցին Հ. Մ. Մ.ը որ [illegible] մը հետքն իսկ չձգեց իր ետին: Տղին ու մարդիկ մէկ եղան: Եւ կամ շահագործեցին անջատ մարզական Միութեանց գոյութիւնը, անոնք Հ. Մ. Ը. Մ.ի դէմ լարելու համար: Իրենց այս տխմար պայքարը արդարացնել փորձեցին այն պատճառաբանութեամբ, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը Դաշնակցական շունչ ունի եւ անոնց դիրք բռնած է խորհրդային հայրենիքի դէմ, քանի որ կը յարգէ եռագոյնը իբրեւ ազգային խորհրդանշան ու կը պարտադրէ զայն իր շարքերուն: Կը ձգտէին ուրեմն եղծել Հ. Մ. Ը. Մ.ի ազգային-հայրենասիրական պայծառ դիմագիծը եւ դարձնել զայն խորթ ու անհաղորդ՝ հայ ժողովուրդի զգացումներուն եւ անհանաչելի՝ իբրեւ ազգային ոգի կրող կազմակերպութիւն:

Մենք համոզուած ենք, որ դաւերը այս անգամ ալ պիտի ձախողին ու փշրուին՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կուռ շարքերու կամքին ու գիտակցութեան զարնուելով: Որդը, որ կը փորձէ սողոսկիլ անոնցմէ ներս, չպիտի յաջողի կրծել զանոնք եւ պատել անոնց կենսունակութիւնը: Նենգաւոր այս «կեդր. վարչութիւն»ը պիտի մնայ միջակ եւ արմատ չունեցող ծառի մը նման պիտի չորնայ, շատ չանցած: Ինչպէս պիտի չորնայ ցանել փորձուած որոմը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ականներուն կը մնայ ուրեմն արթուն հսկել եւ թոյլ չտալ որ պղտոր ջուրի որսորդները ամենադոյզն վնասն իսկ հասցնեն իրենց սիրելի կազմակերպութեան: Թող բոլոր միջոցներով չէզոքացնեն զանոնք եւ անգամ մը այս գործը գլուխ հանելէ վերջ, թող բաւ առաջնոյն նուիրուին իրենց աշխատանքին. նուիրուին այն բարձր գաղափարականին, որ բոլորած է զիրենք տարիներէ ի վեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի պանծալի դրօշին շուրջ»:

ՀԱՅ ՏՂԵԿ ՄԸ ԹՌՈՒՑԻԿՆԵՐ ԿԸ ՑՐՈՒԷՐ...

Պէյրութի արաբական «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ (22 մայիս):

Երկուշաբթի առաւօտ, 10 տարեկան Հայ մը, ձեռքին մէջ բռնած էր ծրար մը թուղթ եւ անկէ հատիկ հատիկ կը նետէր իր չորս կողմը, անցած ճամբուն վրայ, միշտ ուշադիր ըլլալով անցորդ դացողներուն: Մեր խմբագիրներէն մէկը, Ազարիէ ճամբուն վրայ կը հանդիպի այս տղուն եւ անկէ կ'առնէ թռուցիկ մը: Երբ կը տեսնէ մուրճն ու մանգաղը թռուցիկին վրայ, կը վազէ տղուն ետեւէն, կը բռնէ զայն ու կը սկսի խօսիլ անոր հետ թուրքերէն, երբ կը հասկնայ որ ան Հայ է:

— Ի՞նչ է անունդ եւ ո՞ւր կը բնակիս:

— Անունս Միհրան Աճէմեան է եւ կը բնակինք հայկական քէմփին մէջ:

— Ո՞վ տուաւ քեզի այս թռուցիկները:

— Ցակոր անուն Հայ մը ինծի մէկ ոսկի տուաւ եւ ըսաւ որ ցրուեմ զանոնք, խոստանալէ վերջ խոստացաւ ոսկի մըն ալ տալ:

—Շատ լաւ, ո՞ւր պիտի գտնես այդ մարդը երկրորդ ոսկին առնելու համար:

— Երկաթուղիի մեծ կայարանին մէջ իր կողմէ ղրկուած մէկը պիտի տայ այդ ոսկին:

— Գիտե՞ս ինչ է գրուած այդ թռուցիկներուն մէջ:

—Ոչ, ես գրել կարդալ չեմ գիտեր:

— Ուրեմն, մտիկ ըրէ, ատոնց մէջ դէշ բաներ գրուած են, ոստիկանները կը բռնեն քեզ:

— Չեն կրնար, որովհետեւ ես անոնցմէ աւելի արագ կը վազեմ:

Մեր խմբագիրը գրպանը կը դնէ թռուցիկը եւ կը բաժնուի հայ տղեկէն: Այս թռուցիկներով Հալէպի եւ Պէյրութի գործաւորները կը հրաւիրուին ապստամբութեան եւ գործադուլի: Թռուցիկին տակը բռունցք մը գրուած է:

Բաս էլ Նապի թաղին մէջ, պահակ մը տեսած է որ հանրակառքի մէջէն մարդ մը թռուցիկներ վար կը նետէ: Կը տեսնէ որ համայնավարական թռուցիկներ են եւ կը հրաւիրեն վարիչները գործադուլի···»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Օր. Բաբայեանի
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ երաժշտագէտ եւ երգչուհի Օր. Մարգարիտ Բաբայեանի աշակերտներն ու աշակերտուհիները մեծ յաջողութիւն գտան վերջերս: «Ժուրնալ» թերթին երաժշտական քննադատը գովեստով կը խօսի Բարպոնէլի եւ Օր. Խոխ Պիւլպիւլեանի մասին:

Վերջերս Օր. Բաբայեանի աշակերտներէն Պ. Րընէ Պուվիէ մասնակցեցաւ Լէոփոլտ Պէլլան ընկերութեան «Երգի հանրային մրցման», որ տեղի ունեցաւ Ալպէր Ա. թատրոնին մէջ: Ժիւրին կը բաղկանար Փարիզի ծանօթ երաժշտագէտներէն: Ժիւրին Պ. Րընէ Պուվիէի տուաւ առաջին մրցանակը, ինչպէս նաեւ 500 ֆրանքի փրիզ մը: Իսկ Օր. Լուծրէմէկրա տէ Թորրէ մասնակցեցաւ Մատրիտի քաղաքային երգի մրցումներուն, եւ ստացաւ առաջին մրցանակը, ինչպէս նաեւ 5,000 փեզեթաս նուէր: Մատրիտի երաժշտական քննադատները գովեստով կը խօսին սպանիացի երիտասարդ երգչուհիին եւ հայ ուսուցչուհիին մասին:

** Օր. Մ. Բաբայեանի աշակերտներուն տարեկան երգահանդէսը տեղի կ'ունենայ յունիս 30ին, շաբաթ, ժամը 4.30ին, Ֆուայէ Էնթէրնասիոնալ տէ զ'էթիւտիան, 93, Bld. St. Michel:

Կառավարութիւնը Ազգ. Ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, զոր պատրաստած է սաւառնակի տուրքի մասին: Օրինագիծը անմիջապէս յանձնուեցաւ խառն յանձնաժողովին:

Նոր օրինագիծին համաձայն, թատրոններու, սինէմաներու, պարերու, տոնախնկներու եւ ոգելից ըմպելի գործածող զուարճութեան վայրերու տոմսակներուն եւ վաճառման հաշուեցոյցներուն վրայ հարիւրին 15 համեմատութեամբ դրոշմաթուղթ պիտի փակցուի իբրեւ սաւառնակի տուրք: Ձայնագրի խիրաքանչիւր փլաքէն ալ 15 դրուշ պիտի առնուի նոյն նպատակով: Թափուի ծախքերէն ալ որոշ համեմատութեամբ սաւառնակի տուրք մը պիտի գանձուի: Ազգ. Ժողովը առխողարար պիտի քննէ նոր օրինագիծները:

Ասոնցմէ զատ, սաւառնակի տուրք պիտի գանձուի բոլոր տպագիր թուղթերէն, եւ ի մէջ այլոց նոտարութեան, խճրայի եւ դատարանի ինչպէս նաեւ ամուսնական թուղթերէն:

30 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՍԸՎԱԶ—ԷՐԶՐՈՒՄ ԳԾԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Թրքական կառավարութիւնը մայիս 24ին Ազգ. Ժողովին յանձնեց օրինագիծ մը, որով 30 միլիոն ոսկիի փոխառութիւն մը պիտի կնքուի, Սվազ-Էրզրում երկաթուղին շինելու համար:

Կառավարութիւնը կ'աճապարէ, արագօրէն շինելու եւ վերջացնելու համար երկաթուղին, որուն մէկ մասը յանձնառուի տրուած է արդէն:

Այս փոխառութիւնը, եթէ պէտք տեսնուի, քանի մը տարուան մէջ պիտի լրացուի: Կառավարութիւնը հետզհետէ հրապարակ պիտի հանէ պարտաթուղթերը, քանի հայթայթէ անոնց ապահովութեան դրամը:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131, Fbg. du Temple*ի հաւաքատեղին:*

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 83.0ին 181, Cours Lafayette, Café de la Gare*ի սրահին մէջ:*

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Մշօ» խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

փարիզի կոմիտէի վիճաբանական դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի երեկոյ. ժամը 8.30ին. Au Clair de Lune սրճարանի վերնայարկը, փլաս տ'իթալի:

«Կովկասեան Դաշնակցութեան» մասին թեր ու դէմ պիտի խօսին ընկերներ՝ *ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ* եւ *Ա. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ*.

կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

Սգահանդէս Միք. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆի

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻւ

Կազմակերպուած ՓԱՐԻԶԻ եւ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Salle GÉOGRAPHIEի մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԱՄՕ ՕՀԱՆՋԱՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ «Վարանդեանի դէմքը», Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ «Վարանդեանի հրապարակագրութիւնը», Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ «Վարանդեանի կեանքը»:

Տախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք

Թատերական ներկայացում

կազմակերպուած՝ *Հ. Մ. Ը. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ*

9 *Յունիս, Կիրակի,* 84 *Րիւ Շափ, Սալօն Շափի մէջ*

Կը ներկայացուի՝ ՍԵՒ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 յունիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Սեւրի Մուրատեան վարժարանի Պէշիկթաշլեան սրահին մէջ

26, Rue Troyon (Métro: Pont de Sèvres)

Կը խօսի՝ ՏԻԿԻՆ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

կը ներկայացուի Մ. Տէր Մինասեանի **«ԺԱՌԱՆԳՈՐԴԸ»** սիրողներու կողմէ *«ԿՕՇԿԱԿԱՐ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ»* (զաւեշտ) դպրոցի աշակերտներու կողմէ:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանդ-Սամուէլ, Յառաջի խմբագրատունը:

Մուտք՝ 7, 5 *եւ* 3 *ֆրանք*:

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆԻՍ 7, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 21ԻՆ

Salle Gaveauի ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

45-47, Rue de la Boëtie. Métro: Miromesnil

Մասնակցութեամբ՝ ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ, Պ. Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆԻ, Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ եւ ԿԻԼԻԿԻԱ Երգչախումբին:

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ եւ երգչախումբ (80 հոգի)

Քայլերգ «Սիգա» Օբերայի — *Ա. ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ*

Արեւելեան գիշերներ — *Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ*

Աւարայրի Պատերազմը — » » »

Հայ ժողովրդական Պարեր — *ԿՈՄԻՏԱՍ-ԱԼԷՄՇԱՀ*

Երգեր նուագախումբի ընկերակցութեամբ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

Ա) Բուխուրիկ Ե. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Բ) Ծաղիկ էի: Գ) Ես սիրեցի ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

Դ) Սիրելիս Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ

Երկու պատմուածք «Հազարումէկ Գիշերներէն» Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

Երեւանի էթիւտներ Ա. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ

ՏՈՄՍԵՐ՝ 5, 7, 10, 15, 20 *եւ* 25 *ֆրանք*:

Սրահին դռները կը բացուին ժամը 20ին, նուագահանդէսը կը վերջանայ ժամը 23ին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ *Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ*

եւ մասնակցութեամբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ եւ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30էն *մինչեւ առաւօտ*

ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ (146, Avenue des Chartreux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. Ա. ԱՐԾՆԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ *Զ. Ռ. Մ. ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ* նուագախումբը, Օրիորդներ՝ *Մ. Մարտիրոսեան, Պ. Գէորգեան* եւ *Պ. Գատէհճեան*: Կ'արտասանեն՝ պարոններ *Պարսամեան, Բօլատեան եւ ընկ. Քէնտիրեան*:

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք մուտք:

Առնել թիւ 1, 4, 5, 11, 41, 48 *եւ* 53 *հանրակառքերը*:

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Լիոնի *ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ, ՌՈՍՏՈՄ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ* խումբերուն կողմէ, եւ հովանաւորութեամբ՝ *Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ*

ՅՈՒՆԻՍ 2ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 215, Rue Duguesclin

Կը նախագահէ Ա. ՀԱԲԷԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. *Տով. Տէր Պետրոսեան*, Օր. *Մ. Օբէն* (դաշնակ), *ընկեր Ա. Մելքոնեան* (ջութակ), *Պ. Զ. Մուսքոֆեան* (կիթառ), Պ. Պ. *Զանտեան* եւ *Կ. Գօլօմանեան* (երգ), *ընկեր Լ. Ալէմեան, Պ. Միսաք-Միրզէ, Մարտիկ Պետանեան* (արտասանութիւն):

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

Ծանօթ.— Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնճոյք:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 3ին ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏ ԺԱՄԸ 9.30ին **Cinema Palace** *ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ*

Կը խօսի՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Տախքերու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (ՄԱՐՍԷՅԼ) ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 4ին «ԿԻԼԻԿԻԱ» ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 9ին, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ

Կը խօսի ընկերուհի՝ ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ՓՕՆԹԷՆԻ ՄԷՋ

նախաձեռնութեամբ *ՄՈՒՐԱՏ* խումբի, մասնակցութեամբ *ԱՆԴՐԱՆԻ* խումբի եւ հովանաւորութեամբ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ*:

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ

Կը խօսի՝ Ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Ա Ր Ծ Ի Ւ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

*Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆ*ի օդասուն պարտէզին մէջ

նուագ, երգ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ:

Կը ներկայացուի «ՀՆԱՐԱՄԻՏ ՎԱՐՁԱԿԱԼԸ» (զաւեշտ)

դիւրամատչելի պիւֆէ: Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆր.

Հաղորդ. միջոց.— *Առնել Փօրթ տ'Օրլէանէն 88 հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Կիլիկիոյ Երապաքան (Սիսի շրջան) գիւղացի Ռուբէն եւ Հրանտ Զազրեան եղբայրները: 1923ին եկած են Ֆրանսա: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Նոյեմի Յարութիւնեանի, 129, Ave. de Boulogne, Clamart (Seine):

— Քղիի Խուբս գիւղացի Պ. Մարտիրոս Թոսունեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Վահրիճ Թոսունեանը: 1915ի տեղահանութեան միջոցին մինչեւ Բալու եղած են միասին: Բալուի մէջ զիրենք զատուած են տարբեր ուղղութեամբ: Ծանօթներ որ Վահրիճը տեսած են Տէր Զօրի անապատներուն մէջ, կը հաստատեն թէ արաբ մը զինքը որդեգրած է կամ իր մօտ ծառայութեան առած: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր եղբօր՝ Mardiros Tossounian*ի*, 8, Place St. Barbe, St. Etienne, Loire, (France):

Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՏԱԲԱԶԱՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը, այս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 40, rue de Belleville*ի սրահին մէջ. մէթրօ՝ Պէլվիլ: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ համակիր բոլոր հայրենակիցները:*

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առ ի գիտութիւն կը յայտարարենք Վալանսի եւ Շրջակայից յարգոյ հասարակութեան որ յետ այսու ո եւ է ազգային մը երբ Ազգ. Միութեան եւ կամ քահանային կարիքը կը զգայ, պէտք է առ նուազն տասը օր առաջ դիմում կատարէ հետեւեալ հասցէին.—

Union Nationale Arménienne, 10 rue Balthazar Baro, N. 10 Valence (Drôme):

Հայ Ազգ. վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՀԱԼԱԾ ՄՈՄԻՆ ՀԵՏՔԸ

Հեղինակ՝ ԷՏԿԸՐ ՈՒՕԼԸՍ

Թարգ. Ժ. Մ.

Ճօն Լէքմըն խօսքը ընդհատեց եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ առաւ:

Զիս առաջնորդեցին ստորերկրեայ դնտան մը որ ապառաժի մը մէջ փորուած էր: Շղթայ զարկին ոտքերուս եւ առանձին ձգեցին զիս. օրը մէկ անգամ կտոր մը այծի միս եւ գաւաթ մըն ալ ջուր կուտային: Շաբաթը մէկ օր Գարան նիրս կուգար, փոքրիկ աթոռի մը վրայ կը նստէր դիմացս՝ ինծմէ բաւական հեռու եւ սիկարէթ ծխելով կը խօսէր հետս:

Աստուած իմ, ինչեր կ'ըսէր ինծի, ինչեր կը նկարագրէր, ինչ զարհուրելի բաներ կը պատմէր: Եւ իր նկարագրութիւններուն գլխաւոր նիւթը Կրէյսն էր միշտ. ինծի կը պատմէր թէ ինչեր կ'ըսէր կնոջս՝ իմ մասիս. չեմ կրնար կրկնել...

Ճօն Լէքմըն սարսուռ մը զգաց եւ աչքերը փակեց:

Այդ էր իր զէնքը: Ցոյց չտուաւ թէ ինչպէս կը չարչարէր իմ սիրելի կինս, ապացոյցներ չբերաւ անոր տառապանքին մասին. պարզապէս կը նստէր դիմացս կը խօսէր, կը նկարագրէր իր զգացած «հաճոյքը» այնպիսի պայծառ ոճով մը որ անհաւատալի կը թուէր օտարականի մը համար:

Պիտի խենթենայի: Երկու անգամ իր վրայ խոյացայ, բայց երկու անգամուն ալ շղթաներս թոյլ չտուին եւ վար ինկայ: Օր մը բանտապահիս ըսաւ որ մորակէ զիս, բայց մորակին հարուածներուն այնպիսի անտարբերութեամբ մը հանդուրժեցի որ Գարան հաճոյք չստացաւ:

Ըսի ձեզի թէ Կրէյսը միայն մէկ անգամ տեսայ. պիտի պատմեմ թէ ինչպէս պատահեցաւ այդ հանդիպումը:

Երբ Գարան տեսաւ որ խարազանին հարուածները ազդեցութիւն չէին ըներ վրաս եւ միշտ անտարբերութիւն ցոյց կուտայի, որոշեց վրէժ լուծել. բարկութեան առեն խիկական սատանայ մըն էր: Կրէյսը նաւակի մը մէջ դնելով բերին պատուհանիս դիմացը գտնուող լճի մը վրայ եւ սկսան մտրակել զայն: Չեմ կրնար աւելին ըսել— Լէքմըն չափազանց յուզուած էր— եւ դուք չէք կրնար երեւակայել թէ ինչպէս ուզեցի որ խարազանին հարուածներուն տակ մարած ըլլայի՝ այդ չունը զոհացնելու համար... Աստուած իմ, զարհուրելի էր տեսարանը:

Երբ ձմեռը եկաւ, անտառ տարին զիս փայտ կրելու համար. ոտքերս շղթայակապ էին միշտ. պատճառ չէր կար որ այդ տեսակ աշխատանքի մը լծէին զիս բայց, յետոյ Սալվօլինյէն հասկցայ որ Գարան խորհեր էր թէ գնտանը շատ տաք էր ինծի համար... Հովէն պատսպարուած ըլլալով ամենէն ցուրտ օրերուն անգամ անտանելի չէր գնտանը: Ժամանակ մը Գարան բացակայեցաւ. կարծեմ Անգլիա եկած էր. վերադարձին աւելի կատղած էր. իր ծրագիրներէն մէկը ձախողած էր. մաքի չարչարանքը զոր ինծի տըւաւ հիմա, աւելի սարսափելի էր քան առաջ:

(Շար.)